Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
25 E
15

XV G 52

13. 5. H. 26

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

COMMENTARII COLLEGII CONIMBRICENSIS, SOCIETATIS IESV,

IN TRES LIBROS DE ANIMA, ARISTOTELIS STAGIRITÆ.

Hac quarta editione, Græci contextus Latino è regione reſpondentis acceſſione auctiores, & emendatiores.

CVM INDICE RERVM PRÆCIPVARVM.

[redacted]
Carmel. Diſcal.
Romę.
de Victoria

LVGDVNI,

Sumptibus Horatij Cardon.

M. DCXII.

CVM PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

CLARISSIMO VIRO D.

NICOLAO REGNAVLD

DOMINO A' VAVDEMAR,

I. C. IN PRÆTORIO Lugdunenſi, Conſiliario Regio, & in ſupremo Dombarum Senatu Senatori dignisſimo,

HORATIVS CARDON S.

SI præclaris ſcriptoribus laudi datur, V.C. cùm, quod ipſi aſsiduis vigiliis ac laboribus menti ſuæ præter cæteros condiderunt, id in conſpectum omnium promere non dedignantur; conſequens ſanè fuerit, proximum ab his locum Librariis aſsignare, qui eiuſmodi ſcripta ab iniuria temporis vendicant; & , vt poſteris integra conſignent, nullis ſumptibus parcunt. Non is equidem ſum, qui hac re, quidquam de re publica lite-

Digitized by Google

raria, vnquam præſumam promereri, idem tamen merendi ſtudio haud cuiquam facilè manus dederim. Nam, etſi alia cauſa, quam tu ipſe noſti, in Hiſpaniam me contulerim, ſemper tamen hæc animo meo reſedit cogitatio, vt nullum non lapidem mouerem, quò mihi quàm plura poſſem Eruditorum virorum ſcripta coaceruarem, quæ reuerſus typis ſedulò committerem. Et ſanè non pauca collegi, nonnulla quidem manuſcripta, & quæ nuſquam hactenus in lucem emerſerant; nonnulla etiam quæ non niſi in ipſomet Hiſpaniæ regno edita fuerant. in his curandis tuo tum conſilio, tum auctoritate ac ope fretus. Eſt igitur quòd eo nomine tibi à ſtudioſis gratia referatur, eſt quòd gloria, cuius vt memoria diutiùs permaneat incorrupta, cuilibet ipſorum librorum nomen tuum præponi par etiam fuerat, ni tu ab omni iactantiæ ſuſpicione alienus renuiſſes. Verùm ingratus videar ego, tuæq; inuidus laudi, ni tanti beneficij monumentum aliquod extet. Itaque ex hiſce libris qui mihi reſeruati fuerint, ſelegi hos de Anima Commentarios, à celeberrimo, & tum literis, tum pietate florentiſſimo Collegio emiſſos: Libros inquam de Anima, qui potiſſima ratione, tuo nomine inſignientur. Vel quòd, tu his ſtudiis, vt compertum habeo, plurimùm delecteris, vel maximè, quòd hæc naturalis Philoſophiæ portio reliquis partibus ſit præferenda ab eo, qui Iudicis munere defungitur, vt facis: cui nempe conuenientiſſimum ſit, & ſui ipſius perſpectam penitus habere naturam, vt ea duce animi ſui motus temperet, mores componat, collimet, atque ad rationis exercitium adaptet, quod & ipſamet ſchola ſui operis initio ſcitè admodum ac eleganter monet, atque etiam vt ad normam quam eadem humana natura inſtruit, agnita voluntatis libertate, actiones humanas, &

quid

Digitized by Google

quid iuſtum quidque æquum ſit,peracuta mentis acie diiudicet. Decuit etiam me tibi libros de Anima præ cæteris acceptos referre, me inquam quem tu veluti denuo animaſti, ac ad hoc muneris capeſſendum informaſti, vires adieciſti, auxiſti,quæ omnia ſunt animæ munia. Quid igitur reſtat? niſi vt te obnixè rogitem,vt tua virtute, præſidio atque auctoritate ſuſcipias,tuearis,atque obfirmes, non quidem hos libros, qui ſatis ſuamet doctrina muniti ſunt, ſed me imbecillum adhuc ac nouellulum clientulum tuum,vt ad alia quæ reſtant peragenda tutiùs & alacriùs incedam. Vale.

***

LECTORI STVDIOSO

HORATIVS CARDON S.

TV etiam, ſtudioſe Lector, longæ meæ peregrinationis fructus aliquos decerpe, & ſerto illi fragrantiſſimo, quod tibi Collegium Conimbricenſe dudum collegit, adiice hunc alterum florem, non minùs odore ſuauiſſimum, quàm guſtu placidiſſimum, ac valetudini animi naturalibus præceptis tuendæ aptiſſimum. Forſitan in eo minutim reuoluendo plura reperias, quæ te ad ſalubriora remedia perueſtiganda incendant. Habet enim hanc cum cæteris vtilitatem, naturæ noſtræ cognitio, vt ad Creatoris notitiam ſenſim alliciat, atque diſponat, qui ipſe omnes actus puros longè ſupereminet. Hæc potiſſima aſsignetur ratio, cur te his Commentariis diutiùs priuari non ſim paſſus, qui iampridem apud Luſitanos editi ſint. Alios in Logica eiuſdem ſcholæ Commentarios ſpero propediem me recepturum. Quos tibi, Deo fauente, impertiar, ſi meo labore te ſenſero delectatum. Vale.

Digitized by Google

IVDICIVM EORVM QVI AD HOS Commentarios ex officio Sanctæ Inquiſitionis recognoſcendos conſtituti fuerunt.

Recognouimus, atque accuratè expendimus hos curſus Conimbricenſis Commentarios in tres libros Ariſtotelis de Anima, cum appoſito tractatu de Anima ſeparata; & nihil in eis inuenimus, quod à fide, ac vera Religione alienum ſit: imò verò eos eſſe cenſuimus, qui ob rerum tractandarum copiam, atque ſermonis præſtantiam, proſperos vbique gentium, humanæ, & diuinæ philoſophiæ ſucceſſus, literarum candidatis ſint allaturi. Quapropter immortalitati, & typis commendandos exiſtimauimus.

Ioannes Correa. F. Ludouicus de Sotto Maior.
Antonius de Caſtelbranco.

FACVLTAS SVPREMI SANCTÆ Inquiſitionis Concilij.

Excudantur hi Commentarij in tres libros Ariſtotelis de Anima. 24. Septembris. 1592.

Antonius de Mendoça. Iacobus de Souſa. Marcus Teyxeira.

FACVLTAS REGII SENATVS.

Excudantur hi Commentarij. Olyſipone, 23. Decemb. 1595.

Hieronymus Pereira. Damianus de Aguiar.

FACVLTAS ILLVSTRISSIMI, AC Reuerendiſſimi Domini Alphonſi de Caſtelbranco Epiſcopi Conimbricenſis.

Excudi poſſunt hi Commentarij cùm nihil contineant, quod Chriſtianæ Religioni, ac honeſtis moribus repugnet. 6. Martij, 1598.

D. ALPHONSVS EPISCOPVS COMES.

Digitized by Google

PROOEMIVM IN TRES LIBROS ARISTOTELIS, DE ANIMA.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA V. EMANUELE

De vtilitate, ordine, materia ſubiecta, & partitione horum librorum.

QVANTVM ſcientia de anima, ob certitudinem demonſtrandi, & rerũ, in quibus verſatur, nobilitatem, inter alias Philoſophię partes emineat: quàm ſit tum ad vitam probè inſtituendam, & moderandam; tum ad omnẽ

Huius ſciẽtia vtilitas, quòd illius ope ſe ipſũ quis probe norit.

veritatis cognitionem vtilis; ex iis, quæ Ariſtoteles mox docebit, conſpicuũ fiet. Sed idem, præſertim quod ad vtilitatem ſpectat, ſuaderi amplius, illuſtrarique ex eo poteſt, quia vt celebris illa ſiue Chilonis, ſiue Phemonoæ, aut Thaletis, vel quicunque eius auctor fuerit, ſententia foribus templi Delphici ab Amphictyonibus inſcripta commonebat, maximè eniti quiſq; debet, vt ſeipſum norit. noſſe autem ſe nemo poteſt, niſi animi ſui naturam, & dignitatem perſpectam habeat. Quin verò, vt M. Tullius lib. 1. Tuſculanarum quæſt. & Plotinus lib. 3. Enneadis quartæ cap. 1. poſt Platonem in Alcibiade 1. cenſuerunt, non aliud Delphica illa inſcriptio hortabatur, quàm vt animi naturam cognoſceremus. Videlicet quia quiſquis mentis ſuæ vim, & excellentiam ſpectandam ſibi exhibuerit, intelliget non eſſe in fluxis, & cadu-

Tullius. Plotinus. De hac ſententia Laërtius lib. 1. Plin. lib. 7. cap. 32. Macrob. 1. Satur. c. 6. Xenoph. 4. cõm. Clem. Alex. in Pedag.

A cis bonis immorandum; ſed ſempiterna & diuina omni ſtudio, & contentione quærenda: in quo præcipua veri & legitimi Philoſophi ornamenta conſiſtunt. Eſt itẽ doctrina hæc magno vſui iis, qui de communi vita & moribus diſceptant, vt conſtat ex lib. 1. Ethic. cap. 13. & ex lib. 6. cap. 1. Etenim oportet, eos à Naturali accipere quo pacto ratio ſummam animæ arcem teneat, vt inde appetendi,

Quòd ad moralem diſciplinã, ſit opportuna.

B & iraſcendi vim ſibi ſubiiciat, & inſurgẽtes motus ad certam normam moderetur. Oportet etiam principium actionum, in quibus humanæ vitæ felicitas ſita eſt; itémq; partitionem facultatum, qua ad affectus, & virtutes explicandas vtuntur, ab eodem mutuari. Huc pertinet illa Ariſtotelis cõmonitio in extremo capite lib. 1. Ethicorum, ſicuti medici, qui remedia curandis corporibus adhibent, vt munere ſuo probè fungantur,

C in animorum cognitione multum operæ collocant: ita ac multò potiori ratione Philoſopho ciuili, qui ſanandis animi morbis ſtudet, comperta eſſe debere, quæ ad animi ſciẽtiam ſpectant. Ad primam verò Philoſophiam mirificè confert, quatenus ab intellectu noſtro ad ſubſtantias intelligibiles, & à materia abſolutas per analogiam quãdam, ſimilitudinémque prouehimur, & humana

Item ad Metaphyſicam.

Lege cap. 7. lib. 12. Metaphyſ.

Digitized by Google

uiens ſe ſupra ſe conuertens, à ſe ipſa ad diuinam naturam, à qua profecta eſt, reuocatur, & quicquid ipſa perfectionis habet, in Deo omnium perfectionum fonte inuenit, meliori tamen nota, omníque imperfectione ſublata. Denique communi ratione, ad omnem Philoſophiæ partem opportuna eſt hæc de animo meditatio: quia cùm animus rationis conſiliique particeps (vt Triſmegiſtus in Aſclepio ait) ſit veluti Orizon æternitatis, & temporis, atque intelligibilis, corporeæque naturæ nexus, ac confinium: vel, vti alij dixere, totius mundi ſumma: ſiquidem natura media extremas repræſentat, ſuperiorem vt imago, inferiorẽ vt exemplar: ſit vt animi doctrina veluti quoddam rerum diuinarum, & humanarum ſcientiæ compendium exiſtat, nóſque ad omnem aliam veritatis notionem præparet. Oſtendit quoque vberem huiuſce contemplationis fructum, id quod D. Auguſt. 2. de ordine capit. 8 aſſerit; nimirum duas eſſe pręcipuas in Philoſophia quęſtiones; vnam de anima, alteram de Deo. Primam efficere vt nos ipſos nouerimus; alteram vt originem noſtram; illam nobis dulciorem, hanc chariorem eſſe: illam nos dignos beata vita; hanc beatos reddere.

Ad vniuersã etiã philoſophiã

Triſmegiſt.

Animus noſter medius inter æterna & caduca.

Certè animi conſiderationem magni eſſe momenti ſatis oſtẽdunt tam patrũ quàm externorum etiam philoſophorum ea de re ſcripta. Nam D. Dionyſ. c. 4. de diuinis nom. de anima ſcripſiſſe ſe meminit. D. Iuſtinus Philoſophus & martyr eiuſdem argumenti librum edidit, vt refert D. Hieronym. in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis; D. Auguſt. librum vnum compoſuit de immortalitate animæ; alterum de animæ quantitate; quatuor de anima, & eius origine. D. Gregor. Nyſſenus ſatis longam diſputationem à ſe cum Sorore Macrina de anima & reſurrectione habitam literis commendauit. Tertullianus vnũ de anima librum condidit. Iam verò Ethnici auctores multa de eadem conſcripſere, Triſmegiſtus, Plato, Theophraſtus, Plotinus, Chalcidius, Proclus, Iamblichus, Tullius, auctor operis de ſapientia ſecundùm Ægyptios. Ariſtoteles etiam præter hos tres libros, alium reliquit de animæ quæſtionibus, ſed iniuria temporis intercidit.

D. Greg. Nyſſ. lib 1. de homine. c. 5. Plotin. Ennead. 4. lib. 6. ca. 3. D. Th. li 2. contra gẽt. c. 68. & li. 4. c. 51. Ficinus li. 3. de immortalitate ani. ca. 2 Beſſarío lib. 2. cõtra Calũn. c. 7. Picus in Heptaplo cap. 7.

Porrò autem quanto ſtudio hoc opus ab Ariſtotele elaboratum perfectúmq; ſit, teſtatur ad eius proœmiũ Themiſtius hiſce verbis: Cùm pleraque omnia Ariſtotelis ſcripta, eiuſmodi habeãtur, vt demirari præſtãtiam eius facilè ſuppetat; nulla profectò commentatio eſt, in qua ille perinde ingenij ſui vim, & ſublimitatem oſtenderit, atque in ea, quæ rationem animæ continet: ſiue enim multitudinem quęſtionum ſiue copiam rerum pulcherrimarum, ſiue doctrinæ ſubtilitatem quęras; eiuſmodi ſunt libri de anima; vt vni illi homini omnia, quæ ad hoc genus pertinent, in numerato fuiſſe, conſtitiſſéque videantur.

Themiſtij teſtimoniũ de præſtantia librorũ Ariſtotelis, de anima.

Illud verò hoc loco in primis diſquirendum occurrit, quod diſſidentium interpretum opinionibus agitatur; videlicet quem hæc ſcientia inter cæteras Phyſiologiæ partes, doctrinæ methodo, atque ordine, locum vendicet. Sed, longiori diſputatione omiſſa, ſtatuẽdum eſt cum Theophraſto apud Themiſtium lib. 3. huius operis cap. 39. ſuæ paraphraſis, & D. Thoma, quem recentiores ferè ſequũtur, eam proximè ſequi poſt libros Meteororum; atque antecedere totam diſciplinam ad res animatas pertinentem. Namque vt D. Thomas, & Theophilus in proœmio huiuſce operis animaduertunt, ſicuti Phyſiologię totius exordium eſt Phyſica Auſcultatio; quia vniuerſam Naturalium principiorum explicationem continet: ita congruebat vt initium commentationum de rebus animatis, eſſet conſideratio animæ, quæ rerum animatarum commune principium eſt. Alexander tamen Aphrodiſienſis in ſuo primo de Anima, & Auerroes 4. Meteororũ priorem fecere tractationem de animalium partibus. Primùm, quia contemplatio materiæ antecedit contemplationem formæ; partes verò ſiue organa, ſunt materia, ſubiectúmve animæ. Secũdò, quia anima definitur per corpus organicum: quare ne definitio ex ignotis progrediatur, oportuit declaratum id priùs ab Ariſtotele fuiſſe. Hæc tamẽ argumenta non concludunt. Nam etſi partes organicæ animalium de quibus Ariſtoteles in lib. de partibus animaliũ diſſerit, habeant ſeſe ex parte materiæ, quatenus corporeas functiones animæ in ſe recipiunt: diſpoſitionéſque neceſſarię ſunt ad

Dubitatio de ordine horũ librorum inter cæteras Phyſiologiæ partes.

Aliorum ſententia.

Refellitur.

ad introductionem animæ, vt ſuo loco exponemus: Licèt item partes organicæ faciliùs cognoſcantur, quàm anima, cuius natura abdita eſt, & recondita; non proinde tamen de iis prius agendum fuit; ſed de anima potiùs; quia vt paulò antè ſignificauimus, monétque Ariſtoteles primo capite libri primi Phyſic. & cap. 1. & 3. libri primi de partibus anim. poſt Platonem in Phędro, & Hippocratem in libr. de natura humana: In omni bene inſtituta diſciplina, ea tractãda priùs ſunt quæ patent latiùs, ac magis communia habentur, ne eadem ſæpiùs repetere cogamur: anima verò latiùs patet, quàm partes animalium; cùm hæ animantibus duntaxat; illa omnibus inſit viuentibus. Nec materiæ conſideratio, contemplationem formæ præit, ſi aliud doctrinæ ratio poſtulet, anima verò non per corpus organicum animalis, ſed per corpus organicum viuentis in commune definitur. Quod ante doctrinam de anima declarari ab Ariſtotele haud neceſſe fuit; cùm ad animæ definitionem percipiendam, diſtincta & abſoluta organici corporis notitia minimè requiratur; ſed confuſa ſufficiat, quę facilè poteſt comparari. Quin verò non minus ad notitiam organici corporis ſcientia animæ; quàm ad animæ ſcientiam organici corporis cognitio exigitur, ſi quidem anima etiam in definitione corporis organici adhibetur, cùm definiatur id, quod affectum eſt organis, ad animæ functiones obeundas accommodatis. Quo patet eiuſmodi argumentum, ſi quid momenti habeat, æqua vi in aduerſarios retorqueri poſſe.

Communiora priùs tractanda.

Nunc, quodnam horum librorum ſubiectum ſit, expẽdamus. Venetus hoc loco, & quidam alij è recentium Philoſophorum cœtu non animam, ſed corpus animatum eſſe ſtatuunt. Quod probant, primum, quia vt hæc doctrina pars quædã eſt Phyſiologiæ, ita oportet eius materiam talẽ eſſe, vt de ea totius Phyſiologiæ ſubiectum tanquam de parte inferiori ac minùs latè patenti enuntietur: liquet autem ens mobile de corpore animato, non de anima eo pacto dici. Deinde, quia vel hìc, vel nullibi

De ſubiecto huius operis prima ſententia.

1 argum.

2\. Ariſtoteles de corpore animato egit; nullibi egiſſe abſurdum eſt; nec enim à Philoſopho tam præclara ſpecies entis

A naturalis ſilentio inuoluenda fuit; Egit ergo de illa in hoc opere; ac proinde corpus animatum eſt illius ſubiectum. Tertiò, quia id ſubiectum cuiuſque diſciplinæ eſt, cui primò, ac per ſe conueniunt affectiones, quæ in ea tractantur: at nutriri, ſentire, moueri, velle, intelligere, cæteræque eiuſmodi affectiones, de quibus in hiſce libris diſſeritur non animæ, ſed corpori animato partim in commune, partim per ſua inferiora primùm ac per ſe competunt,

3\.

B vt capite quarto primi libri textu quinquageſimo quarto, Ariſtoteles inquit. Quare non videtur negãdum materiam huic operi ſubiectam eſſe corpus animatum. Verùm nobiliſſimi quique Peripatetici, Simplicius, Philoponus, Alexander, Themiſtius, diuus Thomas, M. Albertus, Ægidius, Theophilus, Iandunus, Caietanus, Ferrarienſis, & plerique alij ad hunc locum communi conſenſu aduerſariam partem ſequuntur, ſtatuúntque horum librorũ ſubiectum eſſe animam. Quod ex eo primum ſuadetur,

2. Sẽtentia. Apolinaris, Flãdienſis, Tolletus, Iauellus, Thienenſis.

1. Ratio.

C quia vt ex 1. libr. Poſter. capite primo & nono colliges, id ritè ſubiectum in qualibet ſcientia conſtituitur, cuius definitio in ea inueſtigatur, & traditur: in hoc verò opere non corporis animati, ſed animæ definitionẽ quęſiuit, atque aſſignauit Ariſtoteles; vt ipſe in proœmio propoſitum ſibi eſſe dixit, & in libro de ſenſu & ſenſibili perſolutum à ſe fuiſſe gloriatur. Deinde, quia ſi corpus animatum eſſet hu-

2\.

D ius diſciplinæ ſubiectum, cùm in categoria ſubſtantiæ inferius, atque adeò nobilius ſit animal, quàm corpus animatũ; ſequeretur immeritò hanc ſcientiam propter ſubiectæ materiæ pręſtantiam maximéque ob excellentiam animæ rationalis cæteris Phyſiologiæ partibus ab Ariſtotele anteponi, cùm ea potiùs, quæ de animantibus diſſerit, eo nomine præferenda eſſet. Poſtremò fauet huic ſententiæ ipſa operis inſcriptio; nuncupantur enim hi libri περὶ

3\.

E ψυχῆς, id eſt, de Anima. In hac dubitatione dicendum nobis videtur, libros de anima bifariàm ſpectari poſſe. Nimirum vel per ſe ac ſeparatim: vel vnà cum iis, qui paruorum Naturalium vocantur, qui illorum quaſi acceſſio quædam ſunt. Tum ſi priori modo ſpectentur, eorum ſubiectum eſſe animam; ſi

Quid ſentiendũ ſit.

Ita cenſuit Apollin. uno loco quæſt. 2. art. 2.

poſteriori, corpus animatum. Tres enim de anima libri in ſcrutanda explicandâque per ſe animę natura potiſſimùm inſumuntur, nec viuentium affectiones, & proprietates, niſi ſecundùm rationem originis ſuæ, & vt ab anima tanquam à fonte manant, ac prout ad cognitionem illius obſeruiunt, expenduntur. At in opere paruorum naturaliũ eædẽ prout iam corpori, eiúſque organis accõmodãtur, in conſiderationem veniunt. Quo fit vt eiuſmodi opus, & tres libri de anima integram corporis animati commentationem exhibeant. Aduerſariorum verò argumenta, quæ probare nitebantur, libros de anima, etiam per ſe ſumptos, habere pro ſubiecto corpus animatum, facilè ſoluuntur.

Reſpondetur argumẽtis primæ ſententiæ.

Ad 1. Ad primum negari debet oportere totius diſciplinæ ſubiectum de ſubiectis partium affirmari: alioqui diceretur ens mobile de ſenſu, & ſenſibili, itémque de reſpiratione, & de motu animalium, quas conſtat eſſe peculiares materias quorundam opuſculorum Ariſtotelicæ phyſiologiæ. Similiter neceſſum foret, orationem Philoſophorũ, quæ totius Logicæ ſubiectum eſt, enuntiari de voce ſimplici, quæ eſt ſubiectum Categoriarum. Itaque ſat eſt ſubiecta partium cuiuſque ſcientiæ aliquo modo includi in ſubiecto totius; nec ſub illo directa ſerie contineri oportet.

Ad 2. Ad ſecundum, dicendum eſt non omiſiſſe Ariſtotelem corporis animati explicationem; ſed eam, quoad animam, in tribus, qui de ea inſcribuntur, libris; quoad ipſum corpus, quantum ſat erat, in paruis naturalibus tradidiſſe.

Ad 3. Ad tertium, affectiones, de quibus in libris de anima agitur, primò, ac per ſe conuenire animæ, vt earum fonti, & origini: tametſi vt Ariſtoteles loco citato vult, non niſi de toto compoſito, vt de principe ſubiecto enuntientur.

Occurritur rationib. pro 2. Sententia.

Si cui tamen viſum fuerit priorem tueri ſententiam, quæ licèt à communi abhorreat, improbabilis tamen non eſt; reſpondeat argumentis in contrariam partem adductis: 1. quanquam Ariſtoteles hiſce libris animæ definitionem tanto ſtudio inueſtigarit, ac tradiderit: in id tamen non animæ gratia pręcipuè incubuiſſe; ſed propter corpus animatum ad quod, vt ad totius operis ſcopum, reſpiciebat. Nec verò animæ facultates, quoad ſuum

A principium duntaxat, ſed vt totum compoſitum, id eſt, corpus animatum, ornant, expendiſſe. Item doctrinam de 2. anima reliquis naturalis philoſophiæ partibus excellere, non vt pręcisè circa corpus animatum in commune verſatur; ſed quatenus diſceptat de animo rationali, qui cæteras phyſicæ conſiderationis formas, naturæ dignitate vincit. Denique inſcribi hos libros de anima, 3. non vt à principali ſubiecto, ſed vt

B à præcipua illius parte, quæ proinde ſubiectum quo, dici poteſt, ſicuti & corpus animatum, ſubiectum quod, vt philoſophi quidam loquuntur.

Quod ad operis partitionem ſpectat; Ea ſic habet. In primo libro diſſerit Ariſtoteles de eſſentia animæ contra veterum placita; ex propria verò ſententia cap. 1. & 2. libri ſecundi. Tum reliqua parte eiuſdem libri agit de potentiis animæ in commune, de facultati-

C bus ad animam vegetatricem ſpectantibus, & de ſenſibus externis. De internis autem, tribus capitibus libri tertij. De intellectu à quarto ad nonum. Inde ad finem libri, de motu, & quibuſdam affectionibus, quæ animantibus vniuerſim competunt.

QVÆSTIO VNICA.

D *NVM INTELLECTIuæ animæ contemplatio ad Phyſiologiæ doctrinam pertineat, an non.*

ARTICVLVS I.

Variæ Philoſophorum ſententiæ.

HVIC quæſtioni nonnihil difficultatis peperit ſententiarum varietas, & diſcre-

E pantia. Nam Philoponus primo de ortu & interitu: Simplicius, & Themiſtius initio Phyſicorum, quibus etiam videtur adſtipulari Boëtius in ſuo prologo ad Iſagogẽ Porphyrij, animæ conſiderationem, non Phyſicam, ſed Mathematicam eſſe autumant: non quòd eam mathematici negocij eſſe putent: ſed quia ſicuti res mathematicæ inter phyſicas & diuinas vtriuſque naturæ

Prima ſententia animæ humanæ conſiderationem mediam eſſe inter Phyſio. & Metaph. In prologo editionis primæ.

turæ interſtitio & affinitate mediç ſunt: ſic anima inter eaſdem medium tenet, cùm ſit intelligibilis & corporei mundi nexus, ac vinculũ, vt antè expoſuimus; proindéque eius conſideratio ad mediam quandam diſciplinam, quç partim Naturalis, partim tranſnaturalis ſit, videtur pertinere; ſiquidem eiſdem modis res, & ſcientię diuiduntur, vt conſtat ex tertio huius operis cap. 8. text. 38.

2. Sententia eſſe Metaph. Alij eam contemplationem ad primum Philoſophum delegant, innixi potiſſimum auctoritate Ariſtotelis primo de partibus anim. capite primo. vbi hanc quæſtionem diſertis verbis propoſuit: cúmque quæſiiſſet, Num Philoſophi naturalis eſſet de omni anima diſputare, reſpondit non eſſe: quia alioqui ageret Phyſiologus de intellectrici anima, & de intellectu, conſiderarétque omnia intelligibilia, quandoquidem relatorum eadem eſt ſcientia, intellectus autem, & id quod ſub intellectum cadit, relata ſunt. Secundò, quia Phyſica contemplatio eſt ſolius naturæ: at intellectus natura non eſt. Tertiò, quia diſputare de rebus à materia abſtractis, vt de intellectu, alienum eſt ab inſtituto naturalis philoſophi, qui in rerum corporearum duntaxat perueſtigationem incumbit.

Prima ratio ex auctoritate Ariſt. *2. Ratio.* *3. Ratio.*

3. Sententia eſſe Phyſicã. Tertia Opinio eſt Alexandri ad initium Meteororum, Auerrois 2. Phyſic. comm. 26. & 1. de partibus anim. cap. 1. & 3. huius operis, comm. 17. & aliorum complurium exiſtimantium animæ ſcientiam ad Phyſiologum attinere, cùm Ariſtoteles, in hoc opere, quod procul dubio pars quędam eſt naturalis Philoſophiæ, non ſolùm de cæteris animæ partibus, ſed etiam de intellectrici ex profeſſo diſſeruerit.

ARTICVLVS II.

TOTIVS QVÆSTIONIS diſſolutio.

Triplex animæ rationalis conſideratio. VT propoſitæ quæſtioni ſatisfiat, prænotandum eſt animum participem rationis trifariàm ſpectari poſſe. Vno modo prout vnitur corpori, & in eo functiones ſuas adminiſtrat: Altero, ſecundùm attributa, quæ ipſi à materia ſeparato conueniunt, cuiuſmodi ſunt; eſſe definitiuè in loco, recipere ſpecies ex influxu superni luminis, intelligere ſine recurſu ad phantaſmata, aliaque eiuſmodi. Tertiò, quoad ſuam propriam naturam, & eſſentiam.

1. Concluſio. Hoc poſito, ſit prima concluſio. Nulla ſuperiorum trium animæ conſideratio num pertinet ad aliquam vnam ſciẽtiam mediam inter naturalem & primam Philoſophiam. Hæc concluſio ſuadetur; quia non datur medium illud philoſophandi genus: cùm ſcientia contemplatrix perfectè diuidatur in Naturalem, Metaphyſicam, & Mathematicas, vt in Phyſicæ auſcultationis procemio latè diſſeruimus. Nec verò vnquam Ariſtoteles eius mediæ diſciplinæ in ſuis libris mentionem fecit. His non obſtat quòd anima corporei & intelligibilis mundi confinium, & quaſi nexus quidam ſit. Non enim inter hęc extrema ita medium obtinet, vt aliquam mediam abſtractionem vendicet, diſtinctam ab illis, quæ tripartitam contemplantis philoſophiæ varietatem efficiunt; vt loco citato oſtendimus.

Eius probatio. *Non datur media abſtractio inter phyſic. & metaphyſ.*

2. Concluſio. Sit ſecunda concluſio. Prima animæ conſideratio ad naturalem Philoſophiã ex officio ſpectat. Hæc probatur, quia contemplari eos naturale ad Phyſicum pertinet, eiuſdem verò eſt meditari totum, & partes: at anima eo modo ſumpta, eſt actu pars entis naturalis, nempe hominis. Item quia operationes, quas anima, dum in corpore eſt, adminiſtrat, pendent à materia, & prout connexionem cum ea habent, in conſiderationem cadunt, non alterius artificis, quàm eius, qui de materia diſſerit, id eſt, Phyſiologi.

1. Confirmatio. *2. Confirmatio.*

3. Concluſio. Sit tertia concluſio. Contemplatio animæ ſecundo modo ſumptæ tranſcendit Phyſiologiæ fines, pertinétque ad Metaphyſicum. Ad huiuſce concluſionis intelligentiam obſeruandum eſt, cùm anima rationalis ſit ſuprema formarum in materia exiſtentium, & teſte D. Dionyſio 7. capite de diuinis nominibus, ſummum infimi attingat, infimum ſupremi; tranſire eam, cùm è corpore abſcedit, pro ſuo modo in ſtatum ſubſtantiarum ſeparatarũ, ſecundùm eas videlicet affectiones, quarum ſuprà meminimus, nihil commercij cum materia

Anima rationalis ſuprema formarum. D. Dionyſ.

Digitized by Google

habentes,qui ſtatus, vt docet D. Thomas.1.part. quæſt. 79. artic. 1. non eſt ei naturalis, ſed præter naturam. Quo fit vt diſceptatio animę rationalis eo modo ſumptæ ad eandem ſciētiam pertinere debeat,ad quam mentes à materiæ contagione prorſus liberæ. Hinc iam propoſita concluſio ex eo oſtenditur, quia perpendere ea,quæ re,& ratione à materia abſtrahuntur, ad ſolum primum philoſophum attinet:affectiones verò, quæ animæ competunt, præcisè vt extra materiam cohæret, ita ſe habent, vt attendenti planum erit.

3. Concluſio. Probatio.

4. Concluſio. Sit quarta concluſio. Scrutari propriam animæ naturam,&eſſentiam,quę erat tertia de animo meditatio, ſpectat ad naturalem philoſophum. *Probatur. 1.* Huius concluſionis veritas ex eo conuincitur, quia anima ex ſua ratione & natura, eſt forma corporis, vnde & eſſentiali definitione explicatur, cùm dicitur actus primus corporis organici. Quo fit vt ad ſui cognitionem neceſſariò materiam requirat: quæ verò ita ſe habent, intra ſpeculationis phyſicæ metas continentur,ſicuti & materia ipſa, docente Ariſtotele ſecundo Phyſicorum cap. 2. text. 22. eiuſdem artificis eſſe materiam & formam contemplari; quia videlicet duo hæc mutuò ſe reſpiciunt, vt ex eodem lib. & cap. text. 26. conſtat.

2\. Præterea ſtabilitur eadem concluſio ex eo,quia cùm homo ſit pars ſubiecta enti mobili, cuius cognitionem Phyſicus profitetur, cùmque hominis eſſentia cognoſci nequeat, quin natura ipſius animæ, per quam in ſuo proprio gradu, & ſpecie conſtituitur, innoteſcat:fit inde vt ad naturalem philoſophum attineat animæ eſſentiam indagare. Huc pertinet, quòd definitio illa hominis paſſim celebrata;homo eſt animal conſtans corpore, & animo rationis participe; à nullo alio præter quàm à naturali philoſopho inuenta & tradita eſſe creditur.

Dubitatio. Quærat tamen hîc aliquis num ea conſideratio,qua anima vt quid immateriale,per ſe ſubſiſtens intellectiuum, expenditur: quę attributa ſicuti ſunt animę intrinſeca,ita ei tam in materia, quàm extra materiam competunt;num, inquam, eiuſmodi conſideratio,phyſica ſit, an potiùs metaphyſica. *Occurritur dubitationi.* Cui dubitationi occurrendumeſt;ſi ea prædicata A non in tota ſua amplitudine ſumantur; ſed reſtricta ad proprium & ſpecificum gradum animæ rationalis,ita vt cum ea reciprocentur, nimirum tale immateriale, tale per ſe ſubſiſtens, tale intellectiuum; eam ſpeculationem phyſicam eſſe; quandoquidem cognoſcere propriam, ac peculiarem animæ rationalis naturam ad Phyſiologiæ doctrinam pertinet, vt proximè ſtatuimus. Si autem ſumantur in commune, & vt tam animæ, quàm intelligentiis conueniunt, B Metaphyſicam eſſe: quia ſicut ſubſtantiam,relationem, & qualitatem, ac paſſiones entis ſecundùm communes & generales conceptus ſpeculari, Metaphyſico incumbit, vt loco citato oſtendimus,propterea quòd hæc, etſi ex parte in materia reperiantur, ſecundùm ſe tamen indifferentiam obtinent, vt in materia ſint: ita cognoſcere intellectiuum, per ſe ſubſiſtens, & immateriale in commune,Metaphyſici negotij eſt; C quia eſto etiam conueniant animæ rationali, cuius propriam & reciprocam eſſentiam cognoſcere ad Phyſiologum ſpectat; ſecundùm ſe tamen indiſcriminatim ſe habent ad animam, & ad intelligentias, quæ nullam habent cum materia coniunctionem.

ARTICVLVS III.

D *Explicatio rationum, quæ ſuperiùs dictis aduerſari videbantur.*

RELIQVVM eſt,vt reſpondeamus ad argumenta ex Ariſtotele deſumpta in primo de partibus Animaliū, quæ animæ rationalis doctrinam primo Philoſopho abſolutè adſcribere videntur. *Quorundā interpretatio loci Ariſtotelici de partib. animal. pro 1. ſentent. 1. articuli.* Alexandri ſectatores opinantur quæſt. E Ariſtotel. eo loco non eſſe de anima duntaxat animantium; quia non dubitauit hanc in vniuerſum à Naturali cōſiderari:ſed de anima, vt etiam intelligentias comprehendit; quæſiiſſēque an ſicuti Naturalis omnem animam contemplatur, quæ animantium eſt,ita etiam de animabus ſeparatis diſceptare queat. *Reijcitur.* Itáque aſſerunt intellectum quem Ariſtoteles à doctrina Phyſica remouit, non eſſe humanum, ſed ſub

ſubſtantias ſeparatas. Hæc explicatio non placet, propterea quòd ex ipſa verborum ſerie planum videtur de ſolis animalium formis philoſophum ibi diſſerere. Itaque dicendum, decretum ab Ariſtotele illic eſſe, animam humanam non ex toto pertinere ad philoſophum naturalem: quia, vt paulò antè monuimus, ſpectat etiam ad Metaphyſicum tum ſecundùm ſtatum, quem habet extra corpus; tum quoad gradum intellectiuum in commune ſpectatum. Rogabis tamen quam vim habeat ratio illa, nimirum: Si philoſophus naturalis de intellectu ageret, atque adeò de intelligibili, futurum vt nulla alia diſciplina præter Phyſiologiam ſupereſſet: videtur enim huiuſmodi conſecutio nullius eſſe momenti: tum quia pari ratione ſequeretur nullam eſſe philoſophiam præter primam, cùm hæc de intellectu & intelligibili diſputet: tum quia ex eo quòd detur ſcientia, quę de intelligibili agat, haud probè infertur reliquas ſcientias è medio tolli, cùm eandem rem alio atque alio modo ſpectatam diuerſæ ſcientiæ tractare poſſint. Nam terram in rotundam figuram conglobatam eſſe demonſtrat Phyſicus, & Mathematicus, hic ex rotunditate vmbrę, quæ interiectu terræ fit in luna; ille ex æquali motu grauium ad centrum terræ. Nonnulli, in quibus eſt Mirandulanus, 18. lib. de ſingulari certamine ſect. 1. 4. & 7. occurrunt, iſtiuſmodi rationem probabilem eſſe duntaxat, nec vt neceſſariam, ſed vt ſpeciem quandam probabilitatis præ ſe ferentem ab Ariſtotele adduci ad hominum ingenia exercenda, vt facere non infrequenter conſueuit. Verùm neceſſe non eſt ad huiuſmodi aſylum confugere; aduertendúmque ex Caietano hoc loco bifariàm ſcientias inter ſe diuidi poſſe. Vno modo penes diuerſitatem formalium rationum; quo pacto philoſophia contemplatrix, ſexto Metaphyſ. cap. 1. text. 2. diſtributa eſt ab Ariſtotele in Metaphyſ. Naturalem, & Mathematicas diſciplinas. Altero penes ipſarum rerum, quæ ſciuntur, diuerſitatem: quomodo Mathematica à Naturali non diſtinguitur, ſiquidem quantitas, quæ à Mathematico conſideratur, cadit etiam in cõtemplationem naturalis philoſophi: diſſidet tamen Naturalis à Metaphyſi-

Germana explicatio.

Dubitatio.

Quid nonnulli reſpondeant.

Duplex ſcientia diuidenda modus penes rationes formales.

Penes materiæ diuerſitatẽ.

A ca, quia hæc præcipuè circa res materiæ immunes; illa circa materiatas, & ſenſibiles verſatur. Hoc poſito reſpondemus ſi Philoſophia naturalis de intellectu diſſereret, futurum vt de omni re meditaretur: ageret enim in primis de iis, quæ ſub ſenſum cadunt, atque adeò de quantitate, vt nunc reuera agit; conſideraret item res à materia abiunctas, quoniam eiuſdem eſt intellectum,

B ſiue animam intellectricem, ſecundùm conceptum ipſi & intelligentiis communem, (ſic enim Ariſtoteles loco citato animam humanam & intellectum accipit) & intelligentias, ac totum primæ philoſophiæ ſubiectum contemplari; cùm hæc omnia in eadem communi abſtractione conueniant. Quare ex parte diuerſitatis rerum nihil iam naturalis philoſophus aliis diſciplinis tractandum relinqueret; licèt aliunde, id eſt,

C ſpectata rationum formalium diſtinctione adhuc ſcientiarum diuerſitas, ſaltem ex parte ſeruaretur; diximus, ſaltem ex parte, quia ex eo quòd Phyſica, intellectiuum in commune contempletur, rectè ſequitur, eius obiectum eandem ſortiri à materia abſtractionem, quam primæ philoſophiæ obiectum: atque adeò has duas ſcientias in vnam eandémque recidere, etiam ex parte rationis formalis. Quod tamen non ſequitur

D reſpectu Mathematicæ, & Phyſiologiæ: ſiquidem quantitas Mathematica non eandem vendicat abſtractionem, quam intellectiuum in commune, vt planum eſt.

Quid reſpondendum ſit.

Defenditur argumentatio ex Ariſt. ſuperius adducta.

Ad id verò, quod opponebatur, non valere hanc conſecutionem, Philoſophia naturalis agit de intellectu, & intelligibili; ergo nulla eſt ſcientia præter naturalem Philoſophiam: quia alioqui hæc etiam valeret, Metaphyſ. conſiderat intellectum & intelligibile; igitur præter Metaphyſ. non eſt alia ſcien-

E tia. Occurrendum, diuerſam eſſe rationem. In priori enim illatione ſupponitur naturalem Philoſophiam verſari circa ſuum proprium obiectum ac circa obiectum materiale Mathematicæ, id eſt, quantitatem. Vnde ſi conſideret intellectum ſecundùm communem eius notionem, ſimiliterque intelligibile, iam ſibi vendicabit obiecta omnium partium triplicis Philoſophiæ contemplari eis; in poſteriori verò illatione

præ

prædicta hypotheſis locum non habet, A vt ſatis conſtat. Quare licèt Metaphyſica intellectum & intelligibile contempletur, non ſequitur verſari illam circa obiecta aliarum ſcientiarum contemplantium. Ad illud verò Ariſtotel. id, quod contemplatur intellectum, cõtemplatur quoque intelligibile, quia relatorum eadem eſt ſcientia, & conſideratio: Reſpondendum erit, id, quod contẽplatur intellectum, contemplari etiam intelligibile non quouis modo, ſed prout hæc ſe mutuò reſpiciunt, ſibique reſpondent. Reſpondẽt autẽ ſibi intellectus conſideratus vt eſt potentia formæ Phyſicæ, ideſt, animæ rationalis: & intelligibile phyſicũ. Item intelligibile Metaphyſicum, & intellectus ſumptus, vt eſt potentia ſubſtãtiarũ ſeparatarum, aut etiam quid cõmune intellectui humano, angelico, & diuino. Quare prior conſideratio aſcribenda erit Philoſopho naturali, poſterior Metaphyſico. Quamuis hæc naturali Philoſopho attribuenda eſſet ex hypotheſi, quam faciebat Ariſtoteles.

Ad 2. rationem pro 2. Sententia 1. articuli. Ad ſecundam rationem ex eodem Ariſtotelico loco, dicendum, intellectum, ſiue animam intellectricem ſecundùm B illum communem conceptum, non eſſe naturam. alioqui etiam intelligentijs, in quibus ille cernitur, naturæ ratio conueniret.

Ad 3. Anima rationalis ſub quo conceptu non ſit natura. Ad tertiam, Patet ſolutio ex dictis: Nam anima ſub prædicta conſideratione eſt quidpiam abſolutum à materia, atque adeò ad aliam diſciplinam, videlicet ad primã Philoſophiam, ſpectans.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ τὸ Α.

ΚΕΦ. Α.

Textus. 1. [a] ΤΩΝ καλῶν καὶ τιμίων τὴν εἴδησιν [b] ὑπολαμβάνοντες, μᾶλλον δ' ἑτέραν ἑτέρας ἢ κατ' ἀκρίβειαν, [c] ἢ τῷ βελτιόνων τε καὶ θαυμασιωτέρων εἶναι, δι' ἀμφότερα ταῦτα τὴν τῆς ψυχῆς ἱστορίαν εὐλόγως ἂν ἐν πρώτοις τιθείημεν. *Text. 2.* δοκεῖ δὲ [d] καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἅπασαν ἡ γνῶσις αὐτῆς μεγάλα συμβάλλεσθαι. μάλιστα δὲ πρὸς τὴν φύσιν. ἔστι γὰρ οἷον ἀρχὴ τῶν ζώων.

[e] ἔστι

ARISTOTELIS DE ANIMA, LIBER I.

CAP. I.

[a] CVM omnem ſcientiam rem eſſe bonam arbitremur, ac honorabilem [b] & aliam alia magis ex eo talem eſſe putem°, quia vel exactior [c] eſt, vel rerum & earum, quæ magis præſtabiles, magiſq; ſunt admirabiles; ſcientiã animæ nimirum ob hac vtráque non iniuria ponendam in primis eſſe cenſemus. Videtur autem [d] & ad veritatem omnem, ipſius animæ cognitio vehementer conferre, & maximè ad ipſius naturæ ſcientiam: eſt enim anima quaſi principium animalium. Text. 1. Text. 2.

[e] *Con*

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Quæ ſciẽdi appetitum excitent. [a] C*VM omnem.* Duo potiſſimùm ſunt, quæ hominum animos ad perdiſcendum procliuiores reddunt, ac vehementer acuunt: ſcientiæ dignitas, & exacta methodus docentis. Dignitas ſcientiæ tribus continetur, certitudine, ſubiectæ materiæ præſtantia, & vtilitate. Hæc omnia præfatur Ariſtoteles in hoc proœmio Nec interim ſuſceptæ rei difficultatem ſilentio inuoluit, tum quia hæc etiam auditorem excitat ne torpeſcat otio, vt Græci interpretes admonent, tum ne quis in

re

re ardua & recondita maiorẽ euidentiam poſcat, quàm par ſit, & quã rei natura patiatur; tum denique vt rudia & tarda ingenia ab ipſo limine procul eſſe iubeat. Quod veteres Philoſophiæ proceres vſque adeò ante oculos habuère, vt propterea verborum breuitate, & ænigmatum inuolucris naturæ myſteria obtexerint; operæ pretium ſe facere exiſtimantes ſi ea ratione tardos minimeque ad audiendum inſtructos, à rerum abditarum & excellentium inquiſitione remouerent.

Cur philoſophi de natura obſcurè ſcripſerint.

Ratio boni & honorabilis.

Vtraque ſcientiæ cõpetit.

[b] *Bonum ac honorabilem.* Bonum, & honorabile re conueniunt, ratione differunt, vt Simplicius annotauit. Nam idem, vt refertur ad appetitum, bonum vocatur: vt ad excellentiam, honorabile: appetimus enim bona, in honore habemus excellentia. Conuenit autem ratio boni omni ſcientiæ, quia bonum, primo Ethic. c. 1. eſt quod omnia appetunt; omnibus autem hominibus ingenitum eſt ſcientiæ deſiderium 1. Metaphyſ. cap. 1. Competit quoque ſcientiæ ratio honorabilis: quia Munere ſcientiæ præſtant excellúntque homines tum belluis, tum alij aliis inter ſe, quod 4. polit. ca. 4. docet Ariſtot. dum ſcientiam inter ſpecies nobilitatis annumerat. Erit tamen qui obiiciat, videri Ariſtotelem non ſibi conſtare. Nam 1. Ethic. cap. 12. affirmat diuinis tantùm rebus deberi honorem; laudem autem virtuti & honeſtè factis. Hoc autem loco etiam doctrinæ honorem exhibendum concedit. Sed occurrendum, aliter in Ethicis; aliter hîc honorem ſumpſiſſe. In Ethicis enim, loquitur de honore admodum preſsè, qui rebus non comparatè, ſed ſimpliciter excellentibus, quales diuinæ ſunt, conuenit. Hîc autem de eo, qui etiam rebus humanis accommodatur, prout inter ſe magis aut minùs eminent.

Obiectio.

Dilutio.

[c] *Quia vel exactior.* In hunc modum ratiocinari videtur, ſcientia omnis præclarum quidpiam eſt, & in honore, ac pretio habetur, eóque aliam alia præſtabiliorem exiſtimamus, quo in rebus & nobilioribus, & certioribus verſatur: at vtrumque inter alias ſcientias, doctrinæ de anima excellenter conuenit. Iure igitur eam inter primas collocabimus. Circa minorem propoſitionem, in qua Ariſt. ſcientiam de anima cum aliis comparat, diſſidium eſt inter expoſitores, num ea collatio abſolutè cum omnibus in vniuerſum diſciplinis, an cum Phyſiologiæ partibus duntaxat, intelligenda ſit. Priorem explicationem ſequuntur, præter alios, Commentator, M. Albertus, & vterque Caietanus: poſteriorem approbat D. Thomas, Ægidius, Simplicius, Philoponus, & Ferrarienſis. Prior magis placet, cùm ex verbis Ariſtotelis nulla comparationis limitatio colligatur. Nec eſt laborandum, quod quidam faciunt interpretes, quo pacto hæc ſcientia reliquis hoc loco præferatur. Nec enim illam Ariſtoteles cæteris præfert, ſed duntaxat inter nobiliores collocat. Quem verò locum tum dignitatis, tum doctrinæ ordine inter alias ſcientias obtineat, expoſuimus in procœmio Phyſicorum.

Duplex huiuſce doctrinæ vtilitas.

Communis

[d] *Videtur autem.* Duplicem proponit vtilitatem huiuſce doctrinæ; vnam communẽ, alteram peculiarem. Communis eſt quòd plurimùm conducat ad omnem veritatem. Quo nomine putat Auerroes ſignificari ſcientias contemplantes duntaxat quarum finis eſt ſola cognitio veritatis. Magis tamen placet interpretatio Simplicij exiſtimantis comprehendi tam contemplantes, quàm practicas. Nam & omnes veritatem ſpectant. vnde 1. Topic. c. 9. in definitione problematis vocabulum veritas practicam quoque amplectitur (eſto, illæ non vltra progrediantur, hæ ad opus & actionem vlterius contendant) & omnibus hæc diſciplina vſui eſt tum ob eas rationes quas in procœmio retulimus: tum quia agit de intellectu, à quo omnis notitia veritatis, atque adeò omnis actus ſciendi elicitur. Peculiaris autem vtilitas eſt, quòd hæc de anima diſputatio multùm conferat ad naturam, id eſt, ad eam phyſiologiæ partem, quæ de animantibus differit, quorum natura, hoc eſt, forma, eſt anima, à qua omnes vitales actiones proficiſcuntur.

Peculiaris.

Aduerbiũ, quaſi, non ſemper minuit.

[e] *Quaſi principium animalium.* οἷον ἀρχὴ τῶν ζῴων. Non appellat animã abſolutè principium animantium, ſed quaſi principium, ad diſcrimen, vt ait Simplicius, primi & infiniti principij è nullo dependentis, de quo lib. 7. & 8. Phyſicorum, & 12. primæ philoſophiæ, vel potiùs, vt ait D. Thomas, quia particulam οἷον, id eſt, quaſi, non diminutionis, aut ſimilitudinis, ſed ornatus gratia, vt ſæpe aliàs, hoc loco vſurpauit.

Text.3. f ἐπιζητοῦμεν δὲ θεωρῆσαι καὶ γνῶναι τήν τε φύσιν αὐτῆς, καὶ τὴν οὐσίαν. εἶθ' ὅσα συμβέβηκε περὶ αὐτήν. ὧν τὰ μὲν ἴδια πάθη τῆς ψυχῆς εἶναι δοκεῖ, τὰ δὲ κοινὰ καὶ τοῖς ζώοις δι' ἐκείνην ὑπάρχειν. πάντῃ δὲ g καὶ πάντως ἐστὶ τῶν χαλεπωτάτων λαβεῖν τινὰ πίστιν περὶ αὐτῆς. Text.4. καὶ γὰρ ὄντος κοινοῦ τοῦ ζητήματος καὶ πολλοῖς ἑτέροις, λέγω δὲ τὰ περὶ τὴν οὐσίαν, καὶ τὰ τί ἐστι, τάχ' ἂν τῳ δόξειε μία τις εἶναι μέθοδος κατὰ πάντων, περὶ ὧν βουλόμεθα γνῶναι τὴν οὐσίαν, ὥσπερ καὶ τῶν κατὰ συμβεβηκὸς ἰδίων ἀπόδειξιν. ὥστε ζητητέον ἂν εἴη τὴν μέθοδον ταύτην. Text.5. εἰ δὲ μή ἐστι μία καὶ κοινή τις μέθοδος περὶ τὸ τί ἐστιν, ἔτι χαλεπώτερον γίνεται τὸ πραγματεύεσθαι. δεήσει γὰρ λαβεῖν περὶ ἕκαστον, τίς ὁ τρόπος. ὅταν δὲ φανερὸν ᾖ, πότερον ἀπόδειξίς τις ἐστὶν, ἢ διαίρεσις, ἢ καί τις ἄλλη μέθοδος. ἔτι δὲ πολλὰς ἂν ἀπορίας ἔχει καὶ πλάνας, ἐκ τίνων δεῖ ζητεῖν. ἄλλαι γὰρ ἄλλων ἀρχαὶ, καθάπερ ἀριθμῶν καὶ ἐπιπέδων.

h πρῶτον δ' ἴσως ἀναγκαῖον διελεῖν ἐν Text.6. τίνι τῶν γενῶν, καὶ τί ἐστι· λέγω δὲ πότερον τόδε τι, καὶ οὐσία, ἢ ποιὸν, ἢ ποσὸν, ἢ καὶ τις ἄλλη τῶν διαιρεθεισῶν κατηγοριῶν. ἔτι δὲ πότερον τῶν ἐν δυνάμει ὄντων, ἢ μᾶλλον ἐντελέχειά τις. Text.7. διαφέρει γὰρ οὔ τι σμικρόν. σκεπτέον δὲ, καὶ εἰ μεριστὴ, ἢ ἀμερής. καὶ πότερον ὁμοιοειδὴς ἅπασα ἡ ψυχὴ, ἢ οὔ. εἰ δὲ μὴ ὁμοειδὴς, πότερον εἴδει διαφέρουσιν, ἢ γένει. νῦν μὲν γὰρ οἱ λέγοντες καὶ ζητοῦντες περὶ ψυχῆς περὶ τῆς ἀνθρωπίνης μόνης ἐοίκασιν ἐπισκοπεῖν. εὐλαβητέον δὲ, ὅπως Text.8. μὴ λανθάνῃ, πότερον εἷς ὁ λόγος αὐτῆς ἐστι, καθάπερ ζώου, ἢ καθ' ἕκαστον ἕτερος, οἷον ἵππου, κυνὸς, ἀνθρώπου, θεοῦ.

i τὸ

f contẽplari autẽ, & cognoſcere naturã eius, & ſubſtantiã quærimus; deinde ea, quæ circa ipſam accidunt, quorũ quædã affectus ipſius eſſe proprij, quædam animalibus etiã per ipſã ineſſe cõpeterequè Text.3. videntur. At verò g vndequaque atque omnino difficillimum eſt, fidem aliquam de ipſa tandem accipere. Text.4. Nam cùm hæc quæſtio communis ſit etiam cum alijs rebus compluribus, de ſubſtantia dico, & quid eſt: vnus quipiam fortaſſe modus, vna via quædam eſſe videtur, qua cognoſcere quidnam ſit vna quæq; poſſumus rerum, quarum ſubſtantiam percipere volumus, perinde atq; modus vnus eſt hiſce, quo proprij rerum demonſtrantur affectus. Quapropter quærẽdum eſt, quænã ſit illa via, quis ille modus vnus, quo rerũ ſubſtantia percipi poſſunt. Text.5. Quòd ſi non vnus quidam atq; cõmunis ſit ille modus, longè difficilior ipſa pertractatio ſit. Oportebit enim de vnaquaque rerum accipere, quis ad vnamquamque modus accõmodabitur. Si verò pateat illũ demõſtrationẽ, vel diuiſionẽ, vel etiã quendam alium modum eſſe, complures inſuper difficultates erroresq; emergunt in ijs exquirendis, è quibus vniuſcuiuſque conficiẽda eſt diffinitio: aliarum namq; rerum alia principia ſunt, vt numerorum, ſuperficierúmque.

h Primum autem fortaſſe neceſſarium Text.6. eſt diuidere, atq; accipere in quonam generum collocetur, quidquid ſit anima; vtrum ſit ſubſtantia; an in qualitate, aut in quantitate vel in alio quodã prædicamentorum genere collocetur. Deinde perueſtigandũ eſt, vtrum eorũ Text.7. ſubeat rationem, quæ potentia ſunt, an potiùs quidam ſit actus; non enim parum intereſſe videtur. Conſiderandum eſt præterea, ſi partibilis ſit, necne, & vtrum eiuſdem ſit anima ſpeciei omnis, necne. Et ſi non ſit eiuſdem ſpeciei, vtrum ſpecie tantùm, an etiam genere differat. Nunc enim ij, qui dicunt, atque quærunt de anima; de humana tantum quærere, Text.8. perſcrutariq; videntur. At cauendum eſt ne nos prætereat, vtrum vna ſit eius ratio, vt animalis, an vniuſcuiuſque ſit alia ratio, vt equi, canis, hominis, Dei.

i Animal

[f] *Contemplari autem.* Duo ſibi perquirenda eſſe inquit, in doctrina de anima. Alterum quod quidem ad definitionẽ pertinet, eſt eſſentia & ſubſtantia animæ. alterum, quod ſpectat ad rationem demonſtrandi, ſunt affectus, id eſt, potentiæ & operationes tum peculiares ipſi animæ, quæ nimirum in anima intellectiua inhærent, vt intellectus & contemplatio: tum communes cum corpore, id eſt, quæ in organo materiali recipiuntur, licèt ab anima, tanquam à fonte dimanent, vt vires ſenſitiuæ, & actus ſentiendi.

Quid circa animã differendum.

[g] *At verò.* Perdifficile eſſe, inquit, exploratum certúmque habere quid de anima ſtatuendum ſit. In quo, vt Theophilus annotauit, Platonis imitatur modeſtiam, qui ſe non admodum exactos de mundo ſermones aiebat allaturum: non vt ij, qui omnia ſe ſcire profitebantur, nec etiam vt alij, qui ſciri aliquid poſſe diffidebant, ſed media inter confidentiam & deſperationem incedens via. Ait ergo difficillimum eſſe aliquid de animæ natura ſtatuere, quia imprimis de ipſa methodo inueſtigandæ definitionis, qua rei eſſentia declaratur, quæſtio eſt, etſi communis aliis doctrinis. Eſt, inquam, ambigua quæſtio, num ea methodus ſit vna, vt eſt vna via, ratióque demonſtrandi, an ſint plures. Tum quia ſi vna ſit, difficile eſt ab ea non deflectere: ſi plures, non erit minus laborioſum cuique rei propriam accommodare, cùm magni laboris ſit, ſingularum rerum genera & differentias internoſſe. Portò methodum inueniendæ definitionis ſtatuit Plato in ſophiſta diuiſionem: Ariſtoteles ſecundo Poſterioris Analyſeos potiſsimum compoſitionem: Hippocrat. argumentationem. In qua re diiudicanda, non eſt cur hoc loco immoremur, cùm Dialectici negotij ſit.

Ariſtotelis in ſcribendo modeſtia.

Triplex inueſtigandæ definitionis via.

Plato. Ariſt. Hippocr.

[h] *Primum autem.* Poſtea quam explicauit ea, quæ tractationem hanc difficilem oſtendunt ex eis, quæ communia ſunt aliis rebus, quarum naturam definiendo enodare volumus: nunc quæ huic de anima commentationi peculiaria exiſtunt, in medium affert. Hæc tria potiſſimùm ſunt, nimirum quæ ſit natura animæ: quæ eius partes, vel ſpecies: qui affectus & operationes.

Text. 9.

[i] τὸ δὲ ζῶον τὸ καθόλου, ἤτοι οὐδέν ἐστιν, ἢ ὕστερον. ὁμοίως δὲ κἂν εἴ τι κοινὸν ἄλλο κατηγοροῖτο. ἔτι δὲ εἰ μὴ πολλαὶ ψυχαί, ἀλλὰ μόρια, πότερον δεῖ ζητεῖν πρότερον τὴν ὅλην ψυχὴν, ἢ τὰ μόρια.

Text. 10.

χαλεπὸν δὲ καὶ τούτων διορίσαι ποῖα πέφυκεν ἕτερα ἀλλήλων, καὶ πότερον τὰ μόρια δεῖ ζητεῖν πρῶτον, ἢ τὰ ἔργα αὐτῶν, οἷον τὸ νοεῖν, ἢ τὸν νοῦν· καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ τὸ αἰσθητικόν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. εἰ δὲ τὰ ἔργα πρότερον, πάλιν ἄν τις ἀπορήσειεν, εἴτε τὰ ἀντικείμενα πρότερον τούτων ζητητέον, οἷον τὸ αἰσθητὸν τοῦ αἰσθητικοῦ, καὶ τὸ νοητὸν τοῦ νοητικοῦ. [k] ἔοικε

Text. 9.

[i] *Animal autem vniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius eſt: & quicquid itidem aliud communiter prædicatur. Præterea ſi non plures ſint animæ, ſed partes, vtrum animam totam, an partes quærere prius oporteat.*

Text. 10.

Difficile autem eſt id quoque determinare, quanã inquam partes à quibus diuerſæ ſint. Et vtrum ipſas partes, an ipſarum partium operationes prius quærere perſcrutarique oporteat, ceu intelligere an intellectiuum, & ſentire, an ſenſitiuum, & eodem modo de cæteris. Quod ſi operationes ſint exquirendæ prius, rurſus profectò quiſpiam dubitabit, ſi oppoſita prius ſint inquirenda; vt ſenſibile prius, quàm ſenſiuum, & intelligibile, quàm intellectiuum. [k] *Non*

[i] *Animal autem vniuerſale.* Vnam ex quæſtionibus, quæ in hac materia difficultatem pariunt, eſſe inquit, eam, qua quæritur vtrum anima genus ſit, an ſpecies; & num eius definitio ſit, tanquam generis, vt animalis: an tanquam ſpeciei infimæ,

ſimæ. Quia verò dixit animal definiri; ne quis ſuſpicetur ipſum ponere animal vniuerſale ſeparatum, vt Platonicam ideam: remouet eam ſuſpicionem, affirmans animal vniuerſale (idem intellige de cæteris naturis communibus) aut nihil eſſe, ſi ſumatur vt à Platone fingitur, qui volebat eiuſmodi vniuerſalia cohærere per ſe ante omnia ſingularia: aut eſſe quid poſterius, id eſt, collectum ex ſingularibus, intellectus beneficio. Aliter quoque hunc locum interpretes enarrant, ſed noſtra expoſitio communis eſt.

Vniuerſale ſeparatum nihil eſt.

Text. 11. k ἔοικε δ' οὐ μόνον τὸ τί ἐστι γνῶναι χρήσιμον εἶναι πρὸς τὸ θεωρῆσαι τὰς αἰτίας τῶν συμβεβηκότων ταῖς οὐσίαις, ὥσπερ ἐν τοῖς μαθήμασι τί τὸ εὐθὺ, καὶ τί τὸ καμπύλον· ἢ τί γραμμὴ καὶ ἐπίπεδον, πρὸς τὸ κατιδεῖν πόσαις ὀρθαῖς αἱ τοῦ τριγώνου γωνίαι ἴσαι. ἀλλὰ καὶ ἀνάπαλιν τὰ συμβεβηκότα συμβάλλεται μέγα μέρος πρὸς τὸ εἰδῆσαι τὸ τί ἐστιν. ἐπειδὰν γὰρ ἔχωμεν ἀποδιδόναι κατὰ τὴν φαντασίαν περὶ τῶν συμβεβηκότων, ἢ πάντων, ἢ τῶν πλείστων, τότε καὶ περὶ τῆς οὐσίας ἕξομέν τι λέγειν ὅτι κάλλιστα· πάσης γὰρ ἀποδείξεως ἡ ἀρχὴ, τὸ τί ἐστιν. l ὥστε καθ' ὅσους τῶν ὁρισμῶν μὴ συμβαίνει τὰ συμβεβηκότα γνωρίζειν, ἀλλὰ μηδ' εἰκάσαι περὶ αὐτῶν εὐμαρὲς, δῆλον ὅτι διαλεκτικῶς εἴρηνται καὶ κενῶς ἅπαντες. m ἀπορίαν δ' ἔχει καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς

Text. 12. πότερόν ἐστι πάντα κοινὰ καὶ τοῦ ἔχοντος ἢ ἐστί τι καὶ τῆς ψυχῆς ἴδιον αὐτῆς. τοῦτο γὰρ λαβεῖν μὲν ἀναγκαῖον, οὐ ῥᾴδιον δέ. φαίνεται δὲ τῶν πλείστων οὐδὲν ἄνευ σώματος πάσχειν, οὐδὲ ποιεῖν, οἷον ὀργίζεσθαι, θαῤῥεῖν, ἐπιθυμεῖν, ὅλως αἰσθάνεσθαι. μάλιστα δ' ἔοικεν ἴδιον τὸ νοεῖν. εἰ δ' ἐστὶ καὶ τοῦτο φαντασία τις, ἢ μὴ ἄνευ φαντασίας, οὐκ ἐνδέχοιτ' ἂν οὐδὲ τοῦτο ἄνευ σώματος εἶναι.

Text. 13. εἰ μὲν οὖν ἐστί τι τῶν τῆς ψυχῆς ἔργων ἢ παθημάτων ἴδιον, ἐνδέχοιτ' ἂν αὐτὴν χωρίζεσθαι· εἰ δὲ μηδέν ἐστιν ἴδιον αὐτῆς, οὐκ ἂν εἴη χωριστή. ἀλλὰ καθάπερ τῷ εὐθεῖ, n ᾗ

Text. 11. k *Non ſolùm autem ipſius quid eſt cognitio conferre videtur ad perſpiciendas eorum cauſas, quæ ſubſtantijs accidunt, vt in Mathematicis confert quid eſt rectum, & quid curuum, vel quid linea, quid ſuperficies ad cognoſcendum quot rectis angulis trianguli ſunt æquales (nam ipſum quid eſt, omnis eſt principium demonſtrationis) ſed è conuerſo etiam accidentia magnam afferunt opem ad illud percipiendum. Nam cùm per imaginationē de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus reddere poſſumus; tū aliquid etiā de ſubſtantia dicere poterimus optimè.* l *Quare patet eas omnes definitiones differendi modo, vanéque dictas & aſſignatas eſſe, quibus non fit, vt accidentia percipiantur, aut de ipſis coniectura facilis habeatur.* m *Eſt etiam* Text. 12. *de affectibus animæ dubitatio, vtrum omnes communes ſint cum eo, quod habet animam; an ſit & ipſius animæ proprius aliquis, hoc enim ipſum accipere quidem neceſſarium eſt; non tamen accipi facilè poteſt. Atque plurimi ſunt, quorum ſine corpore nullum aut agere, aut pati videtur, vt iraſci, confidere, cupere, omnino ſentire. Maximè autem ipſum intelligere, proprio ſimile eſt. Quòd ſi hoc etiam imaginatio ſit quædam aut ſine imaginatione non ſit, nec illud eſſe ſine corpore poteſt. Si igitur operationum animæ, vel* Text. 13. *affectuum aliquis proprius ſit ipſius, fieri poteſt, vt ipſa anima ſeparetur. Sin verò nullus ſit eius proprius; non ſeparabilis eſt, ſed & de ipſa.* n *Non*

k *Non ſolùm autem.* Variæ ſunt huius loci explanationes. Nobis placet expoſitio Sim

Animæ definitio ab ipſius effectis colligenda.

Simplicij & Philoponi, aientium tradi ab Ariſtotele viam inueſtigandi animæ definitionem, nempe ab effectis, & accidentibus ipſi animæ propriis. Licèt enim ſæpenumero à cauſis ad effecta progrediamur, vt in Mathematicis diſciplinis, interdum tamen vice verſa ab effectis ad cauſarum notionem incedimus, præſertim in Phyſiologia. habent enim accidentia magnum momentum ad cuiuſque rei eſſentiam indagandam, atque inueniendam, quia ex iis, quæ accidunt vnicuique, ſi in nullam aliam rem cadere poſſint, vt ex effectis cauſæ adæquatis, cùm ſint quaſi expreſſæ illius ſimilitudines, in quidditatiuam cauſæ notitiam deducimur: qua de re D. Thomas 3. contra gentes capit. 49.

Dialecticum interdum idem quod veriſimile, quódque ex cauſis remotis procedit.

[l] *Quare patet.* Quoniam vt ex effectis cognoſcimus cauſas, ita ex cauſis effecta, & ex ſubſtantiis accidentia, colligit eas definitiones, ex quib. non per ſe cognoſcuntur accidentia, aut non habetur facilis coniectura ad ea cognoſcenda, dialecticas eſſe, id eſt non veras, & proprias, ſed veriſimiles & ex cauſis remotis tantùm, quales ſunt illæ, quib. dialectici in diſputationibus ſæpe vtuntur. Ita Græci & Latini interpretes hunc locum enarrant. Nam quòd Dialecticum interdum ita ſumatur ab Ariſtotele, conſtat ex cap. 20. & 25. lib. 1. poſt. & ex cap. 8. libri ſecundi eiuſdem operis, & ex cap. 3. lib. 4 phyſic. & ex cap. 11. lib. 7. primæ philoſophiæ, & 6. lib. 2. de generatione animalium.

Quæſtio de anima intellectiua independentia à corpore difficilis ſed vtilis.

[m] *Eſt etiam de affectibus.* Quæſtionem mouet, cuius explicatum difficilem eſſe inquit, ſed tamen ad huius operis inſtitutum valde vtilem, & opportunum: ex eo enim pendent fundamenta diſputationis de animorum immortalitate: videlicet vtrum anima intellectiua habeat operationẽ propriam & à corpore independẽtem: ſi enim habet, vtique extra materiam cohærere poterit, proindéque immortalis cenſebitur: alioqui verò caduca, & internecioni obnoxia. Siquidem natura nullam formam otioſam & operationis expertem in mundi vniuerſitate eſſe patitur.

1. Obiect. contra Ariſt. *2. Obiect.*

Quidam hunc Ariſtotelis locum in reprehenſionem vocarunt, ac primum id quod dixit, ſi anima operationem propriam vendicat, poſſe eam ſeparari. Nam oculus propriam habet actionem, nempe actum videndi, nec tamen vt à corpore ſeparetur fieri poteſt. Deinde quia modus ille argumentandi, ſi anima vendicat propriam operationem, poteſt eſſe extra corpus; ſi non vendicat, non poteſt, vitioſus eſt, & contra regulas ab ipſo Ariſtotele præſcriptas, ſiquidem ex antecedentis deſtructione procedit ad tollendum conſequens: cùm potiùs deberet, ſumpto oppoſito conſequentis, tollere, demolirique antecedens.

Dilutio. 1.

Priori obiectioni, omiſſis aliorum ſolutionibus, occurrit hoc loco Simplicius, & Philoponus, viſionem non ſic eſſe propriam oculo, quaſi à corpore non pendeat, de quo propriè operationis modo loquitur Ariſtoteles. Caietanus verò inquit eam hîc tantùm cenſeri propriam actionem, quæ formis per ſe, non autem partibus integrantibus accommodatur.

Dilutio. 2.

Ad poſteriorem obiectionem reſpondent Commentator, Ægidius, Thienenſis, & Apollinaris, illum argumentandi modum rectè concludere in terminis reciprocantibus, cuiuſmodi ſunt formam habere propriam operationem, & eſſe à materia ſeparabilem. Facilior eſt interpretatio Philoponi, Simplicij, Sancti Thomę, Caietani & aliorum aientium, non argumentari Ariſtotelem iis verbis, ſed ſimplici tantùm aſſertione affirmare ſi anima propriam ſortiatur operationem poſſe à corpore abiungi: alioqui non poſſe.

[n] ᾗ εὐθὺ, πολλὰ συμβαίνει, οἷον ἅπτεσθαι τῆς χαλκῆς σφαίρας κατὰ στιγμήν· οὐ μέν τοι γε ἅψεται τούτου χωρισθὲν τὸ εὐθύ. ἀχώριστον γὰρ, εἴπερ ἀεὶ μετὰ σώματός τινός ἐστιν. [o] ἔοικε	[n] *perinde atq; de recto, cui multa quidẽ, vt rectũ eſt, cõpetunt veluti puncto pilã aneã tangere, non tamen ipſum, inquã, ſeparatũ tanget, eſt enim inſeparabile, quippe cùm ſẽper aliquo cũ corpore ſit.* [o] *Viden*

Si anima ſine corpore non ope-

[n] *Perinde atque de recto.* Si nulla inquit animæ propria eſt operatio, non eſt anima ſeparabilis à corpore: ſed quæ illi tribuuntur, ſic tribui intelliguntur, vt

vatur, ſi te corpore eſſe nequit. multa rebus Mathematicis quaſi ſeiunctis à materia accommodantur, quæ tamen non ſunt ſine materia. Dicimus enim. v. c. rectum tangere ſphæram puncto, at tactus non poteſt à corpore abiungi: ſic ergo & de anima dicentur operationes, cùm tamen non ſint abſque corpore, ſi abſque illo agere nihil valet.

Text.14. [o] ἔοικε δὲ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη πάντα εἶναι μετὰ σώματος, θυμός, πραότης, φόβος, ἔλεος, θάρσος· ἔτι χαρὰ, καὶ τὸ φιλεῖν τε καὶ μισεῖν· ἅμα γὰρ τούτοις πάσχει τι τὸ σῶμα. μηνύει δὲ τὸ ποτὲ μὲν ὑπὸ ἰσχυρῶν καὶ ἐναργῶν παθημάτων συμβαινόντων μηδὲν παροξύνεσθαι, ἢ φοβεῖσθαι· ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ μικρῶν καὶ ἀμαυρῶν κινεῖσθαι, ὅταν ὀργᾷ τὸ σῶμα, καὶ οὕτως ἔχῃ, ὥσπερ ὅταν ὀργίζηται. ἔτι δὲ τοῦτο μᾶλλον φανερόν· μηθενὸς γὰρ φοβεροῦ συμβαίνοντος, ἐν τοῖς πάθεσι γίνονται τοῖς τοῦ φοβουμένου. Text.15. εἰ δ' οὕτως ἔχει, δῆλον ὅτι καὶ τὰ πάθη λόγοι ἔνυλοί εἰσιν. [p] ὥστε οἱ ὅροι τοιοῦτοι, οἷον τὸ ὀργίζεσθαι, κίνησίς τις τοῦ τοιουδὶ σώματος, ἢ μέρους, ἢ δυνάμεως ὑπὸ τοῦδε, καὶ ἕνεκα τοῦδε. καὶ διὰ ταῦτα ἤδη φυσικοῦ τὸ θεωρῆσαι περὶ ψυχῆς, ἢ πάσης, ἢ τῆς τοιαύτης. [q] δια

[o] *Videntur autem & omnes affectus animæ cum corpore eſſe, ira, manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia, gaudium, odium denique, atque amor: nam vnà cum his ipſum corpus aliquid patitur. Quod quidem ita eſſe ex eo patet: interdum enim non iraſcuntur, neque timent: etiam ſi ſe vehementes ipſis manifeſtave cauſæ offerant: interdum à paruis quibuſdam mouentur, atque exiguis, ſi feruet concitatúrque corpus, & perinde ſe habet atq; cùm afficitur ira. Hoc magis ex eo patet; quia nõnulli nulla re penitus accidente, quæ quidem poſſit terrere, nulloq; imminẽte periculo, vt ij, qui metuũt, perturbãtur, ac afficiuntur timore. Quæ ſi ita ſint, patet affectus rationes eſſe materiales:* Text.15. [p] *quare & diffinitiones ipſorum tales ſunt. Iraſci námq; motus quidam talis eſt corporis, aut partis, aut potentiæ ab hoc huius gratia. Idcirco naturalis eſt de anima vel omni, vel tali conſiderare.* [q] *Diuerſo*

Paſsiones animæ cũ corpore ſunt communes. [o] *Videntur autem.* Oſtendit, iram, cupiditatem, cæteróſque eiuſmodi affectus, ſeu paſſiones, communes eſſe animæ cum corpore. Omnis, inquit, operatio, ad quam corporis temperamentum operatur, non ſolius animæ eſt, ſed etiam corporis. atqui paſſiones ita ſeſe habent; non ergo ſolius animæ ſunt, ſed animæ & corpori communes. Aſſumptionem confirmat: quia quoſdam videmus leui de cauſa iraſci, vt *Qui cito iraſcãtur.* cholericos, quibus mox circa cor ſanguis efferueſcit: alios vix ad iram commoueri, *Qui tarde.* etiam graui oblata occaſione, vt eos, qui phlegmate abundant. Item quoſdam vel *Qui facilè timeant.* minima cauſa timoris, expaueſcere; vt melancholicos; alios non item, vt quibus *Qui difficile.* ſanguinea complexio eſt. Hoc autem ex eo prouenire, quia in his actionibus magnam ſibi partem vendicat corporis affectio. Qua de re Ariſtoteles copioſè in li. *Ariſt.* de Phyſiognomia, & 2. de partib. anim. cap. 4. Galenus in libr. qui inſcribitur, *Galenus.* Quod mores animi corporis temperamentum ſequantur. Illud tamen certum eſt, & perſpicuum, licet corporum temperaturæ ad eiuſmodi affectus inclinent, in cuiuſque poteſtate eſſe, accedente diuini numinis ope, ducem ſequi rationem, & inſurgentes motus ratione cohibere, ac totius ſtatum ad virtutem, & probos mores componere, vt alibi ex profeſſo diſſeruimus.

1. Conſectarium. [p] *Quare definitiones.* Ex ſuperioribus duo conſectaria deducit. Alterum eſt, affectus animæ cum corpore communes per materiam eſſe definiendos: ſicut enim ex materia habent eſſe, & eam in ſuo conceptu includunt; ita per eandem *Ira quid.* appoſitè innoteſcunt. Vnde ira rectè definitur vltionis, ex illata iniuria appetitio, *Secundum conſectarium.* cum feruore ſanguinis in corde. Alterum eſt, Philoſophi eſſe de anima diſſerere, aut

aut de omni, aut de tali. Adiecit verò, aut de tali, ſiue, vt quidam interpretantur, propter intelligentias, quæ animæ cœlorum dicuntur, quarum conſideratio phyſicæ metam excedit: vel propter animam rationalem, cuius contemplatio non ex toto ad phyſiologiam pertinet, vt fuit à nobis ſuperiùs declaratum. Huius ſecundi

Ratio proximi conſectarij. conſectarij ea ratio eſt, quia ex modo definiendi cuiuſque rei colligitur ad quam ſcientiam quæque pertineat, ſiquidem definitio eſt principium; & diuerſitas principiorum, ſcientiæ diuerſitatem arguit. Cùm igitur ea quæ definiuntur per materiam, ſpectent ad Phyſicum; & forma definiatur per materiam, atque adeò & anima, quæ forma quædam eſt, conſequens fit, vt animæ contemplatio ad Phyſiologum ſpectet.

Forma & finis ſæpe coincidũt. Verba illa, *ab hoc huius gratia*, notant cauſam efficientem & finalem, ponitúrque ibi finis pro forma quia forma plerunque in finem incidit, ideóque infrà dicitur poni forma in definitione domus, cùm adhibetur, cuius gratia, id eſt, finis.

Text. 16. q διαφερόντως δ' ἂν ὁρίσαιτο ὁ φυσικός τε καὶ διαλεκτικὸς ἕκαστον αὐτῶν, οἷον ὀργὴ τί ἐστιν· ὁ μὲν γὰρ, ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως, ἤτι τοιοῦτο· ὁ δὲ, ζέσιν τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος ἢ θερμοῦ. τούτων δὲ, ὁ μὲν τὴν ὕλην ἀποδίδωσιν ὁ δὲ, τὸ εἶδος καὶ τὸν λόγον· ὁ μὲν γὰρ λόγος εἶδος τοῦ πράγματος. ἀνάγκη δ' εἶναι τοῦτον ἐν ὕλῃ τοιαδὶ, εἰ ἔσται. ὥσπερ οἰκίας, ὁ μὲν λόγος τοιοῦτος ἂν εἴη, ὅτι σκέπασμα κωλυτικὸν φθορᾶς ὑπ' ἀνέμων, καὶ ὄμβρων, καὶ καυμάτων· ὁ δὲ φήσει λίθους, καὶ πλίνθους, καὶ ξύλα· ἕτερος δ', ἐν τούτοις τὸ εἶδος, ἕνεκα τωνδί· τίς οὖν ὁ φυσικὸς τούτων; πότερον ὁ περὶ τὴν ὕλην, τὸν δὲ λόγον ἀγνοῶν· ἢ ὁ περὶ τὸν λό-
Text. 17. γον μόνον· ἢ μᾶλλον ὁ ἐξ ἀμφοῖν; ἐκείνων δὲ, τίς ἑκάτερος; ἢ οὐκ ἔστι τις ὁ περὶ τὰ πάθη τῆς ὕλης τὰ μὴ χωριστὰ μηδ' ᾗ χωριστά, ἀλλ' ὁ φυσικὸς περὶ ἅπανθ' ὅσα τοιουδὶ σώματος, καὶ τῆς τοιαύτης ὕλης ἔργα, καὶ πάθη· ὅποσα δὲ μὴ ᾖ τοιαῦτα, ἄλλος· καὶ περί τινα μὲν τεχνίτης, ἐὰν τύχῃ, οἷον τέκτων, ἢ ἰατρός.
r τῶν

q *Diuerſo autem modo Naturalis & differendi artifex vnumquodque ipſorum diffiniet. Nam alter iram appetitionem eſſe dicet doloris viciſſim aduerſario inferendi, aut aliquid tale. Alter ſanguinis aut caloris eius, qui circa cor eſt, feruorem ebullitionémve. Atque alter materiam, alter formam hoc pacto reddit & rationem. Hæc enim eſt ratio rei, quam neceſſe eſt, ſi fuerit, in tali materia eſſe: ſic enim & domus aſſignari diffinitio ſolet. Nam quidam talem eius rationem aſſignat, eſſe dicens tegumentum, quod quidem prohibere, propulſaréque poteſt incommoditates eas, quæ tum à ventis, tum ab imbribus, tum etiam ab æſtu fieri euenirèque ſolent. Quidam dicit lapides eſſe lateres, atque ligna. At alius, formam in hiſce ponit, horum dicendo gratia. Quis igitur iſtorum eſt Naturalis? is ne qui materiam aſſignat, & rationem ignorat, an is, qui ſolam rationem reddit, & materiam ipſam omittit? an is potius, qui vtramque complectitur? At illorum vterque quis eſt? At enim conſtat neminem eſſe, qui circa materiæ verſetur affectus non ſeparabiles, & vt non ſeparabiles ſunt, præter ipſum philoſophum Naturalem. Etenim Naturalis circa omnia ea verſatur, quæ talis corporis, taliſque materiei ſunt operationes atque affectus: circa autem ea, quæ talia non ſunt, non Naturalis, ſed alius ſolet verſari. Atque de nonnullis quidem conſiderat, ſi fortè fuerit artifex, faber, inquam, vel medicus.* Text. 16. Text. 17.
r De

Quaratione defi- q *Diuerſo autem modo.* Digreſſione quadam non aliena ab inſtituto diſtinguit mo

nire ſoleat Phyſiologus. moduum definiendi in Phyſiologia, Medicina, Dialectica, Mathematica, & Metaphyſica. Phyſiologia, & Medicina eodem pacto definiunt, niſi quòd illa totam entis naturalis amplitudinem comprehendit: hæc ſola corpora ſanitati morbiſque obnoxia. *Quo Medicus.* Docet ergo Ariſtoteles Phyſiologum definire ex materia: Dialecticum ex forma, vt Iræ & domus definitiones oſtendunt. *Quo Dialecticus.* Verùm quòd hi artifices non ita definiant, probabit aliquis in hunc modum. Phyſiologus non ſolùm materiam conſiderat, ſed etiam formam; imò & in formæ contemplationem maiori ſtudio incumbit, cùm illa multo nobilioris notæ ſit, quàm materia: igitur non ex ſola materia, ſed ex forma etiam definiet. *Non videri phyſiologum definire per ſolam materiam.* Quin & ita eſſe ex toto Phyſiologiæ diſcurſu liquidò conſtat. Prætereà, Dialecticus paratus eſt ad diſputandum probabiliter de quacumque re, neque eius facultas ad hoc, aut illud definiendi genus contrahitur. Non igitur ex ſola forma, ſed pro re nata, & vt ſe ratio probabilis obtulerit, ita definiet, ex materia, ex forma, ex vtroque, ex omnibus cauſarum generibus.

Neq; Dialecticum per ſolam formam. Ad hæc (quidquid velit Themiſtius cap. 9. & Auerroës comm. 17.) dicendum eſt non eſſe mentem Ariſtotelis, Phyſiologum haud definire etiam per formam, cùm paulo pòſt doceat eum per materiam formámque definire: id enim indicant verba illa (an potiùs, qui vtraque complectitur) ſed tantummodò voluiſſe diſcrimen ponere inter Phyſiologum & Dialecticum, *Phyſiologus definit per materiam ſed non ſolam.* quòd cùm ille per materiam, etſi non per eam duntaxat definire ſoleat: hic per formam definiat. Verum & hoc non ita eſt accipiendum, quaſi Dialecticus non aſſumat etiam in definitionibus alia cauſarum genera, ſed quia cùm probabilia faciliáque conſectetur, & forma notior ſit quàm materia, frequentius per formam definit. *Dialecticus definit per formã frequentiùs, quia notior eſt.* Alij volunt cùm Ariſtoteles ait Dialecticum per formam definire, nomine formæ ſignificare, quæ communia ſunt, neque definitam aliquam materiam reſpiciunt. Quæ expoſitio probabilis eſt: non tamen illa, quam affert M. Albertus tractat. 1. capit. 7. Apollinaris quæſt. 9. Iandunus quæſt. 12. Ferrarienſis quæſt. 5. videlicet formæ appellatione intelligi hoc loco genus & differentiam. Enimvero definitio, quæ ſic traditur, exacta eſt, non autem vana, & adumbrata, quales dixit Ariſtoteles eſſe Dialecticas, quæ formam continent.

Text. 18. [r] τῶν δὲ μὴ χωριστῶν μὲν, ᾗ δὲ μὴ τοιούτου σώματος πάθη καὶ ἐξ ἀφαιρέσεως, ὁ μαθηματικός, ᾗ δὲ κεχωρισμένα, ὁ πρῶτος φιλόσοφος· ἀλλ' ἐπανιτέον ὅθεν ὁ λόγος. ἐλέγομεν δὲ ὅτι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἀχώριστα τῆς φυσικῆς ὕλης τῶν ζώων, ᾗ γε τοιαῦθ' ὑπάρχει, θυμὸς καὶ φόβος, καὶ οὐχ ὥσπερ γραμμὴ καὶ ἐπίπεδον.

ΚΕΦ.

[r] De his autem, quæ ſeparabilia quidem non ſunt, attamen non vt affectus corporis talis, ſed abſtractione ſumuntur, Mathematicus: At ea, quæ ſunt ſeparata, & vt talia ſunt, ipſe primus philoſophus contemplatur. Sed eò redeundum eſt, vnde noſtra defluxit oratio. Dicebamus autem affectus animæ eſſe inſeparabiles ab animalium naturali materia, vt tales ſunt; & non vt ſeparatur linea, ſuperficiéſque, ſic iram & metum à ſubiecta ſibi materia ſeparari. Text. 18.

CA

Qua ratione Mathematicus definiat. [r] *De his autem.* Mathematicus conſiderat, quæ ſunt in materia ſubiecta ſenſibus, non tamen pro vt ita exiſtunt: ſed abſtrahendo illa à tali materia, quam proinde in definitionibus nequaquam adhibebit. Primus autem Philoſophus, quia conſiderat quæ re ipſa extra materiam ſunt, multo minus eam ad definiendum aſciſcet. *Quo Metaphyſicus.* Hæc de definiendi methodo & ratione eo conſilio Ariſtoteles in hunc locum attulit, vt conſtet quam viam in quærenda aſſignandáque ea, quam meditatur, animæ definitione, ſequi debet.

IN

IN RELIQVAM partem huius libri.

De anima natura, diſſidiũ.

IN Reliquo primi huius libri progreſſu more ſuo recenſet Ariſtoteles, veterum, qui de anima ſcripſerunt opiniones, eáſq; prolixa diſputatione refellit, priuſquam certi aliquid ex propria ſententia ſtatuat. Porrò tam atrox fuit ea de re certamen, vt nullum diuturnius, neque maius in ſcholis philoſophorum extitiſſe videatur. Omiſſa igitur eorum opinione, qui nihil eſſe omnino animam, totúmque hoc nomen inane, ac fruſtra animantes appellari dixerunt, cuius dogmatis mentionem facit M. Tullius. 1. Tuſcul. quæſt. lib. reliquorum philoſophorum placita in tres ſectas reduci poſſunt, vt ex cap 2. & 5. huius libri, & ex cap. 9. tertij colligitur. Harum prima animi naturam ex motu inueſtigabat. Secunda, ex cognitione, propterea quòd res animatæ hiſce duobus ab inanimis videntur diſtingui. Tertia, ex ratione incorporei, quòd crederent oportere animam quidpiam ſubtile eſſe, & expers molis, vt ſeſe in totum corpus infundat, ac per omnes eius partes meet.

Animam nihil eſſe quidam putarunt.

Tres philoſophorum Secta de anima.

1. Sect.

Anima quid Democrito.

In prima ſecta numerantur, præter alios Democritus, Pythagorei, Anaxagoras, Plato, & Alcmæon. Democritus, apud quem nihil eſt, quod non atomorum turba conficiat, credidit animam eſſe quid concurſu fortuito conflatum ex corpuſculis inſectilibus, & rotundis; quæ perenni motu agitantur, proindéque appoſita eſſe videntur, vt alias quoque res ſubinde rapiant, & commoueant. Pythagorei à Democriti placitis non admodum alieni fuerunt. Ex iis enim alij corpora indiuidua, quæ in aëre continua conuerſione voluuntur, alij motricem eorum cauſam, animam arbitrati ſunt: Anaxagoras mentem, quæ primò mouit omnia, animam cenſuit: licèt enim animam & mentem differre putarit, vtraque tamen, vt eadem natura vtitur. Itáque animam fon-

Quid Pythagoreis.

Quid Anaxagoræ.

A tem, & originem omnis motus prædicauit. Plato in Phædro, & 10. lib de legibus animam definiit id, quod ſe ipſum mouet, ſiue ſubſtantiam, quæ cieret alia, nec aliena vi, ſed propria agitaretur. Poſtremò Alcmæon ex motu, animi vim indagauit, ſiquidem ideò animam immortalem eſſe ſibi perſuaſit, quòd videret corpora cœleſtia, quæ perenni motu circumaguntur, immortalia eſſe.

Quid Platoni.

Quid Alcmæoni.

B Ad ſecundam ſectam pertinent qui cùm nihil, niſi per ſuum ſimile, cognoſci poſſe exiſtimarent, & animam cognoſcendi principium ſtatuerent, vt de rerum principiis opinabantur, ita de animæ natura iudicarunt. Plato igitur præter id, quod paulò antè de eius placito aſſeruimus, quia rerum principia, numeros fecit animam quoque ex nu- C meris compoſitam in Timæo pronuntiauit: quam compoſitionem non phyſicam, ſed ſymbolicam intelligere oportet, vt ſuo loco licemus. Heraclitus verò qui ignem rerum naturaliũ principium fecit animam exhalationem calidam eſſe voluit. Diogenes, & qui ex aëre omnia compoſuere, aërem; Thales, humorem; Critias, ſanguinem; Empedocles, harmoniam quandam, & temperaturam elementorum.

2 Sect.

Heracliti placitum de anim. Thaletis. Critia.

D Inter philoſophos tertiæ ſectæ, qui ex incorporeo ſiue tenui, animæ naturam ſcrutati ſunt cenſentur tum ex ſuperioribus nonnulli, vt Democritus, & Heraclitus, qui non illam tantùm, ſed hãc etiam viam ſecuti fuere: tum Hippocrates, qui dixit, animam eſſe ſpiritum tenuem per corpus omne diſperſum: & Zeno, qui eam vocauit concretum corpori ſpiritum, de quibus omnibus latè ſcripſit M. Tullius 1. Tuſculanarum E quæſt. Auicenna. 6. Natur. parte prima, capite 2. Plutarchus quarto de placitis capite ſecundo, & tertio. Plotinus lib. o ſeptimo Enneadis quartæ. Macrobius in primo libro de ſomnio Scipionis. Diuus Nemeſius in libro de natura hominis capite ſecundo. Theodoretus libro de natura hominis. Diuus Gregorius Nyſſenus in diſputatione de anima. Lactantius in libro de opificio Dei, cap. 17. D. Iuſtinus in paræneſi. Abulenſis paradoxo quinto, capite 51.

3. Secta. Aliter etiam Democritus, & Heraclitus de anima cenſuerũt. Hippocr.

Zeno.

Tullius.

Plutar. Plotin. Macrob. D. Neme. Theodor. D. Gre. Nyſ. Tertull. Iuſtinus. Abulen.

***

Digitized by Google

ΚΕΦ. Β.

Text.19. Ἐπισκοποῦντας δὲ περὶ ψυχῆς ἀναγκαῖον ἅμα διαποροῦντας περὶ ὧν εὐπορεῖν δεῖ, περιελθόντας τὰς τῶν προτέρων δόξας συμπαραλαμβάνειν ὅσοι τι περὶ αὐτῆς ἀπεφήναντο, ὅπως τὰ μὲν εἰρημένα καλῶς λάβωμεν· εἰ δὲ μή τι καλῶς, τοῦτ' εὐλαβηθῶμεν. ἀρχὴ δὲ τῆς ζητήσεως, προθέσθαι τὰ μάλιστα δοκοῦνθ' ὑπάρχειν αὐτῇ κατὰ φύσιν. τὸ ἔμψυχον δὴ τοῦ ἀψύχου δυοῖν μάλιστα διαφέρειν δοκεῖ, κινήσει τε καὶ τῷ αἰσθάνεσθαι· παρειλήφαμεν δὲ καὶ παρὰ τῶν προγενεστέρων σχεδὸν δύο ταῦτα περὶ ψυχῆς. φασὶ γὰρ ἔνιοι, καὶ

Text.20. μάλιστα, καὶ πρώτως ψυχὴν εἶναι τὸ κινοῦν. οἰηθέντες δὲ τὸ μὴ κινούμενον αὐτὸ μὴ ἐνδέχεσθαι κινεῖν ἕτερον, τῶν κινουμένων τι τὴν ψυχὴν οὕτως ὑπέλαβον εἶναι. ὅθεν Δημόκριτος μὲν, πῦρ τι καὶ θερμόν φησιν αὐτὴν εἶναι. ἀπείρων γὰρ ὄντων σχημάτων, καὶ ἀτόμων, τὰ σφαιροειδῆ πῦρ καὶ ψυχὴν λέγει, οἷον ἐν τῷ ἀέρει τὰ καλούμενα ξύσματα, ἃ φαίνεται ἐν τῇ διὰ τῶν θυρίδων ἀκτῖσιν, ὧν τὴν πανσπερμίαν, στοιχεῖα λέγει τῆς ὅλης φύσεως· ὁμοίως δὲ καὶ Λεύκιππος. τούτων δὲ τὰ σφαιροειδῆ, ψυχὴν, διὰ τὸ μάλιστα διὰ παντὸς δύνασθαι διαδύνειν τοὺς τοιούτους ῥυσμοὺς, καὶ κινεῖν τὰ λοιπὰ, κινούμενα καὶ αὐτὰ, ὑπολαμβάνοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ πα-

Text.21. ρέχον τοῖς ζώοις τὴν κίνησιν. διὸ καὶ τοῦ ζῆν ὅρον εἶναι τὴν ἀναπνοήν. συνάγοντος γὰρ τοῦ περιέχοντος τὰ σώματα, καὶ ἐκθλίβοντος τῶν σχημάτων τὰ παρέχοντα τοῖς ζώοις τὴν κίνησιν, διὰ τὸ μηδ' αὐτὰ ἠρεμεῖν μηδέποτε, βοήθειαν γίνεσθαι θύραθεν, ἐπεισιόντων ἄλλων τοιούτων ἐν τῷ ἀναπνεῖν· κωλύειν γὰρ ταῦτα, καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα ἐν τοῖς ζώοις ἐκκρίνεσθαι, συνανείργοντα τὸ συνάγον καὶ πηγνύον. καὶ

CAPVT II.

VERVMENIMVERO neceſſe eſt, conſiderantes de anima, & de his dubitātes ac ambigentes, quæ nos oportet procedētes inuenire atq; percipere, in medium eorum antiquorū offeramus opiniones, qui de anima tractarunt aliquid atq; dixerūt, vt ea quidē accipiamus, quæ bene ſunt dicta, ab his autem caueamus, quæ non bene recteq; dicta fuere. Initium autem inquiſitionis hoc erit profectò congruum, ſi priùs poſuerimus ea, quæ maximè videntur animæ competere ſuapte natura. Animatum itaque duobus his ab inanimato maximè differre videtur, motu ac ſenſu. A maioribus etiā noſtris hæc duo fere de anima accepi- Text.20.
mus. Inquiunt enim nonnulli, animam id eſſe, quod maximè primóque mouet, atque exiſtimantes fieri non poſſe, vt id aliud quidquam moueat, quod nō moueatur, animam vnumquid eorum eſſe putarunt, quæ motu cientur. Quocirca Democritus ignem atque calorem ipſam cenſuit eſſe. Nam cùm ſint infinitæ figuræ ac indiuidua corpora rotunda, dicit, ignem & animam eſſe. Hæc indiuidua corpora ſimilia corpuſculis ijs eſſe, quæ in aëre ferri videtur, in ipſis, inquam, radijs, qui per feneſtrā ingrediuntur, & rerum elementa generandarum, ſeminaque totius eſſe naturæ dixit. Eadem & Leucippus ille cenſebat. Horum igitur corporum ea, quæ ſunt rotunda, ignem ac animam aſſerunt eſſe, propterea quòd maximè omnium figuræ tales totum corpus ingredi, penetraréque poſſunt, atque cætera mouere, cùm moueantur & ipſa: arbitrantur enim animam id eſſe, quod motū animalibus præbet. Quapropter & Text.21.
reſpirationem viuendi rationem atque cauſam eſſe putant. Nam eo quod continet contrahente corpora, comprimentéve, ac extrudente figuras eas, quæ præbent animalibus motum, quia nec ipſæ vnquam quieſcunt, ſuccurſum auxiliúmque reſpiratione fieri dicunt, ingredientibus alijs figuris ſimilibus, quæ quidem egredi prohibent ipſas, quæ animalibus inſunt, id repellendo quod contrahit, atq; premit,

ζῆν δέ, ἕως ἂν δύνωνται τοῦτο ποιεῖν. ἔοικε
Text.22. δὲ καὶ τὸ παρὰ τῶν Πυθαγορείων λεγόμενον, τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν· ἔφασαν γάρ τινες αὐτῶν, ψυχὴν εἶναι τὰ ἐν τῷ ἀέρι ξύσματα· οἱ δέ, τὸ ταῦτα κινοῦν. περὶ δὲ τούτων εἴρηται, διότι συνεχῶς φαίνεται κινούμενα, κἂν ᾖ νηνεμία παντελής. ἐπὶ ταὐτὸ δὲ φέρονται καὶ ὅσοι λέγουσι τὴν ψυχὴν τὸ αὐτὸ κινοῦν· ἐοίκασι γὰρ οὗτοι πάντες ὑπειληφέναι τὴν κίνησιν οἰκειότατον εἶναι τῇ ψυχῇ· καὶ τὰ μὲν ἄλλα πάντα κινεῖσθαι διὰ τὴν ψυχήν. ταύτην δ' ὑφ' ἑαυτῆς, διὰ τὸ μηδὲν ὁρᾶν κινοῦν, ὃ μὴ καὶ αὐτὸ
Text.23. κινεῖται. ὁμοίως δὲ καὶ Ἀναξαγόρας ψυχὴν εἶναι λέγει τὴν κινοῦσαν, καὶ εἴ τις ἄλλος εἴρηκεν, ὡς τὸ πᾶν ἐκίνησε νοῦς· οὐ μὴν παντελῶς γε, ὥσπερ Δημόκριτος. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἁπλῶς ταὐτὸ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν· τὸ γὰρ ἀληθὲς εἶναι τὸ φαινόμενον. διὸ καλῶς ποιῆσαι τὸν Ὅμηρον, ὡς Ἕκτωρ κεῖτ' ἀλλοφρονέων. οὐ δὴ χρῆται τῷ νῷ, ὡς δυνάμει τινὶ περὶ τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ
Text.24. ταὐτὸ λέγει ψυχὴν καὶ νοῦν. Ἀναξαγόρας δέ, ἧττον διασαφεῖ περὶ αὐτῶν· πολλαχοῦ μὲν γὰρ τὸ αἴτιον τοῦ καλῶς καὶ ὀρθῶς, τὸν νοῦν λέγει· ἑτέρωθι δέ, τὸν νοῦν εἶναι τὸν αὐτὸν τῇ ψυχῇ· ἐν ἅπασι γὰρ ὑπάρχειν αὐτὸν τοῖς ζώοις, καὶ μεγάλοις, καὶ μικροῖς, καὶ τιμίοις, καὶ ἀτιμιωτέροις. οὐ φαίνεται δὲ ὅ γε κατὰ φρόνησιν λεγόμενος νοῦς, πᾶσιν ὁμοίως ὑπάρχειν τοῖς ζώοις, ἀλλ' οὐδὲ
Text.25. τοῖς ἀνθρώποις πᾶσιν. ὅσοι μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κινεῖσθαι τὸ ἔμψυχον ἀπέβλεψαν, οὗτοι τὸ κινητικώτατον ὑπέλαβον τὴν ψυχήν. ὅσοι δ' ἐπὶ τὸ γινώσκειν, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τῶν ὄντων, οὗτοι δὴ λέγουσι τὴν ψυχὴν τὰς ἀρχάς, οἱ μὲν πλείους ποιοῦντες τὰς ἀρχάς, οἱ δὲ μίαν ταύτην· ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς μὲν ἐκ τῶν στοιχείων πάντων. εἶναι δὲ καὶ ἕκαστον ψυχὴν τούτων, οὕτω λέγων,
ἔοικε

& conſq; viuere animalia quouſq; id facere poſſūt. Videtur autē & id, quod Text.22. *à nōnullis Pythagoricis dicitur, eādē habere ſententiā. Quidam enim ipſorum ea corpuſcula, quæ agitantur in aëre, quidā id quod illa mouet ac agitat, animā eſſe dixerunt, propterea quod cōtinuè moueri videntur, etiamſi nullus ventus penitus afflet. Eodē feruntur ij, qui dicūt animam id eſſe, quod ſeipſū agitat motu. Etenim omnes ij motū vidētur putaſſe maximè propriū eſſe animæ, & alia quidem vniuerſa per animam, hanc autem à ſe ipſa moueri. Quia nihil videbant mouere, quod non moueatur & ipſum. Similiter & Ana-* Text.23. *xagoras id quod mouet, animam eſſe dicit, & ſi quis alius cenſuit, vniuerſum, mentem mouiſſe, non tamen perinde penitus atque Democritus. Is enim animam & intellectum ſimpliciter idem eſſe putauit. Etenim id, quod videtur, verum eſſe dicebat. Quocirca rectè dixiſſe, inquit, Homerum, Hectora iacere alia ſapientem. Non igitur vt potentia quadam circa veritatem vtitur mente, ac intellectu, ſed idem eſſe animam dicit & intellectum. Ana-* Text.24. *xagoras autem minus de ipſis explanat, multis ſi enim in locis, boni rectique mentem cauſam eſſe dicit, alibi autem animam ipſam mentem eſſe aſſerit. Nam animalibus vniuerſis tā paruis, quàm magnis, tam præſtabilibus quàm minùs etiam præſtabilibus, mentem ineſſe dicit. At ea mens tamen & intellectus, cui prudentia tribuitur, non vniuerſis ſimiliter animalibus, quin etiam neque cunctis hominibus ineſſe videtur. Omnes igitur ij, qui* Text.25. *ad animantis reſpexere motum maximè motiuum, animā eſſe putarunt. At qui cognitionem animaduerterūt ipſius, ac ſenſum, quibus res cognoſcit & ſentit, ij dicūt animam ipſam principia rerum eſſe. At qui plura principia faciunt hæc ipſa; qui verò vnum, id ipſum animam eſſe cenſent. Empedocles enim ex elementis quidem vniuerſis ipſam conſtare cenſet, tamen & vnumquodque iſtorum animam eſſe putat. Dicit enim,*

 "Terram

Text.26

,, Γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ,
,, Αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον,
,, Στοργὴν δὲ στοργῇ, νεῖκος δέ τε νείκεϊ λυγρῷ.

,, Terram nam terra; lympha cognoſcimus vndam.
,, Ætheráq; æthere,ſanè ignis dignoſcitur igne,
,, Sic & amore amor, ac triſti diſcordia lite. Text.26.

τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐν τῷ Τιμαίῳ Πλάτων τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν στοιχείων ποιεῖ· γινώσκεσθαι γὰρ ὁμοίῳ ὅμοιον· τὰ δὲ πράγματα ἐκ τῶν ἀρχῶν εἶναι. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λεγομένοις διωρίσθη, αὐτὸ μὲν τὸ ζῷον ἐκ τῆς τοῦ ἑνὸς ἰδέας, καὶ τοῦ πρώτου μήκους, καὶ πλάτους, καὶ βάθους. τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως. Text.27. ἔτι δὲ καὶ ἄλλως, νοῦν μὲν τὸ ἕν, ἐπιστήμην δὲ τὰ δύο· μοναχῶς γὰρ ἐφ' ἕν· τὸν δὲ τοῦ ἐπιπέδου ἀριθμὸν, δόξαν· αἴσθησιν δὲ, τὸν τοῦ στερεοῦ. οἱ μὲν γὰρ ἀριθμοὶ, τὰ εἴδη αὐτὰ καὶ ἀρχαὶ τῶν ὄντων ἐλέγοντο· εἰσὶ δὲ ἐκ τῶν στοιχείων. κρίνεται δὲ τὰ πράγματα, τὰ μὲν νῷ, τὰ δὲ ἐπιστήμῃ, τὰ δὲ δόξῃ, τὰ δὲ αἰσθήσει. εἴδη Text.28. δ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι τῶν πραγμάτων. ἐπεὶ δὲ καὶ κινητικὸν ἐδόκει ψυχὴ εἶναι καὶ γνωριστικὸν, οὕτως ἔνιοι συνέπλεξαν ἐξ ἀμφοῖν, ἀποφηνάμενοι τὴν ψυχὴν ἀριθμὸν κινοῦνθ' ἑαυτόν. διαφέρονται δὲ περὶ τῶν ἀρχῶν, τίνες, καὶ πόσαι· μάλιστα μὲν οἱ σωματικὰς ποιοῦντες τοῖς ἀσωμάτοις· τούτοις δὲ οἱ μίξαντες καὶ ἀπ' ἀμφοῖν τὰς ἀρχὰς ἀποφηνάμενοι. διαφέρονται δὲ καὶ περὶ τὸ πλῆθος· οἱ μὲν γὰρ μίαν, Text.29. οἱ δὲ πλείους λέγουσιν, ἑπομένως δὲ τούτοις καὶ τὴν ψυχὴν ἀποδιδόασι· τό τε γὰρ κινητικὸν τὴν φύσιν, τῶν πρώτων ὑπειλήφασιν οὐκ ἀλόγως· ὅθεν ἔδοξέ τισι πῦρ εἶναι. καὶ γὰρ τοῦτο λεπτομερέστατόν τε, καὶ μάλιστα τῶν στοιχείων ἀσώματον. ἔτι δὲ κινεῖταί τε καὶ κινεῖ τὰ ἄλλα πρώτως. Δημόκριτος δὲ

Eodem & Plato modo, animam in Timæo ex elementis conſtare cenſet. Simili namque eius quoque ſententia agnoſcitur ſimile: & res ipſa ex principiis ſunt. Similiter determinatum eſt ab eodem, & in hiſce quæ de Philoſophia dicuntur, animal quidem ipſum ex ipſius vnius idea formáve, & ex longitudine prima, & latitudine profunditatéve conſtare, cætera verò, ſimili modo. Inſuper & alio pacto, intellectum quidem, eſſe vnum ipſum, ipſa verò duo, ſcientiam. Eſt enim ipſa tantùm ad vnum proceſſio. Superficiei præterea numerũ, opinionem: ſolidi ſenſum, nam numeri quidem, formæ ipſæ & principia dicebantur, ſunt autem ex elementis. Res verò partim intellectu, partim ſcientia, partim opinione, partim ſenſu dijudicantur ac diſcernuntur, atque hi numeri formæ ſunt rerum. Cùm autem anima motiuum & cognitiuum ſit, quidam vtrumque complexi ſunt, atque animam numerum eſſe ſe ipſum mouẽtem aſſeruerunt. Omnes tamen de principijs, quæ & quot ſunt, inter ſeſe diſſentire videntur. Atque maximè quidẽ ij, qui corporea putant eſſe, ab his diſſentiunt, qui incorporea ponunt: minùs autem ab his, qui compoſuerunt, & ex vtriſque principia rerum aſſignauerunt. Diſſentiunt etiam & de multitudine eorundem, quidam enim vnum, quidam plura principia dicunt eſſe. Atque vt de principijs ſenſerunt, ſic de anima etiam determinauerunt. Non enim abeſt à ratione in primorum natura mouendi cauſam collocare. Quapropter, ignis quibuſdam eſſe videtur: is enim ſubtiliſſimarum eſt partium, & longè magis, quàm elementa cætera in corporeus, mouetur inſuper & cætera primò mouet. Democritus autem

Text.27. Text.28. Text.29.

δὲ καὶ γλαφυρωτέρως εἴρηκεν ἀποφηνά-
Text. 30. μενος, διὰ τί τούτων ἑκάτερον· ψυχὴν
μὲν γὰρ εἶναι ταὐτὸ καὶ νοῦν. τοῦτο δ' εἶναι ἐκ
τῶν πρώτων καὶ ἀδιαιρέτων σωμάτων·
κινητικὸν δὲ, διὰ μικρομέρειαν καὶ τὸ
σχῆμα· τῶν δὲ σχημάτων εὐκινητότατον, τὸ
σφαιροειδὲς λέγει· τοιοῦτον δ' εἶναι τόν τε
Text. 31. νοῦν, καὶ τὸ πῦρ. Ἀναξαγόρας δ' ἔοικε
μὲν ἕτερον λέγειν ψυχήν τε καὶ νοῦν,
ὥσπερ εἴπομεν καὶ πρότερον· χρῆται δ'
ἀμφοῖν ὡς μιᾷ φύσει· πλὴν ἀρχήν γε τὸν
νοῦν τίθεται μάλιστα πάντων. μόνον γοῦν
φησιν αὐτὸ τῶν ὄντων ἁπλοῦν εἶναι, καὶ ἀμι-
γῆ τε καὶ καθαρόν. ἀποδίδωσι δ' ἄμφω
τῇ αὐτῇ ἀρχῇ, τό, τε γινώσκειν καὶ τὸ
Text. 32. κινεῖν, λέγων νοῦν κινῆσαι τὸ πᾶν. ἔοικε
δὲ καὶ Θαλῆς ἐξ ὧν ἀπομνημονεύουσι,
κινητικόν τι τὴν ψυχὴν ὑπολαμβάνειν,
εἴπερ τὴν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν
σίδηρον κινεῖ. Διογένης δ' ὥσπερ καὶ
ἕτεροί τινες, ἀέρα τοῦτον οἰηθεὶς πάντων
λεπτομερέστατον εἶναι, καὶ ἀρχήν. καὶ διὰ
τοῦτο γινώσκειν τε καὶ κινεῖν τὴν ψυχὴν, ᾗ
μὲν πρῶτόν ἐστι, καὶ ἐκ τούτου τὰ λοιπὰ
γινώσκειν· ᾗ δὲ λεπτομερέστατον, κινητικὸν
εἶναι. καὶ Ἡράκλειτος δὲ τὴν ἀρχὴν εἶναί
φησι τὴν ψυχὴν, εἴπερ τὴν ἀναθυμίασιν
ἐξ ἧς τἄλλα συνίστησι· καὶ γὰρ ἀσωμα-
τώτατον δὴ καὶ ῥέον ἀεί. τὸ δὲ κινούμενον
κινουμένῳ γινώσκεσθαι· ἐν κινήσει δ' εἶναι
τὰ ὄντα, κἀκεῖνος ᾤετο καὶ οἱ πολλοί.
παραπλησίως δὲ τούτοις καὶ Ἀλκμαίων
ἔοικεν ὑπολαβεῖν περὶ ψυχῆς· φησὶ γὰρ
αὐτὴν ἀθάνατον εἶναι, διὰ τὸ ἐοικέναι τοῖς
ἀθανάτοις. τοῦτο δ' ὑπάρχειν αὐτῇ, ὡς
ἀεὶ κινουμένῃ· κινεῖσθαι δὲ καὶ τὰ θεῖα
ἅπαντα συνεχῶς ἀεί, σελήνην, ἥλιον,
ἀστέρας, καὶ τὸν οὐρανὸν ὅλον. τῶν δὲ φορτικω-
τέ

autem & ſubtilius dixit cũ aſſignauit,
cur eſt iſtorum vtrumque: dixit enim, Text. 30.
animã quidẽ mentémque idẽ eſſe. Hoc
autem ex ipſis primis atq; indiuiſibili-
bus corporibus eſſe. Atque ob partium
quidem ſubtilitatem mouere, ob figurã
verò moueri. Figuram autem omnium
mobiliſſimam, figuram rotundam aſſe-
rit, taléinque eſſe intellectum, & ignem.
At Anaxagoras videtur quidẽ aliud
animam, aliud intellectum mentémve Text. 31.
dicere, quemadmodum & antea dixi-
mus: vtimur tamen vtriſque perinde
atque vna natura. Verùm mentẽ prin-
cipium maximè omnium ponit. Solam
namque rerum omnium ipſam, ſimpli-
cem & non miſtam & puram eſſe, ſyn-
cerámque dixit. Atque eidem princi- Text. 32.
pio hæc vtraque tribuit, cognitionem,
inquam, & motum: dicens vniuerſum
mentem mouiſſe. Thales etiam videtur
ex hiſce, quæ tradita memoriæ ſunt,
motiuum quoddam animam ipſam eſſe
putaſſe. Siquidem dixit Magnetem ha-
bere animam: quia mouet trahitque
ferrum. Diogenes autem ſicut & alij
quidam, aërem ipſam cenſuit eſſe, hunc
ſubtiliſſima ſubſtantia rerúmque prin-
cipium eſſe putans. Idcirco; cognoſcere
atque mouere, animam dixit, hoc qui-
dem cognoſcere, quo primum eſt & ex
hoc ipſo cætera conſtant: hoc autem eſſe
motiuum, quo ſubtiliſſimum eſt. Hera-
clitus quoque principium ait animam
eſſe, quippe cùm exhalationem eſſe, ex
qua cætera dicit conſtare: & maximè
incorporeum eſſe & ſemper fluere di-
cat: atque id quod mouetur, eo quod
motu cietur, cognoſci conſtat. Moueri
autem res vniuerſas & ipſe & alij complures arbitrabantur. Similis modo
& Alcmæon de anima putaſſe videtur. Dicit enim ipſam immortalem
eſſe, ex eo, quia ſimilis ipſis immortalibus eſt. Quod quidem ideo dixit ipſi
competere; quia ſemper mouetur. Mouentur enim & res omnes diuinæ con-
tinuè ſemper: Luna, inquam, Sol, Stellæ, totumq́; cœlum. Quidam & magis im-
C 3 *portuni*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

τέρων, καὶ ὕδωρ τινὲς ἀπεφήναντο, καθάπερ Ἵππων· πεισθῆναι δ' ἐοίκασιν ἐκ τῆς γονῆς, ὅτι πάντων ὑγρά. καὶ γὰρ ἐλέγχει τοὺς αἷμα φάσκοντας τὴν ψυχήν, ὅτι ἡ γονὴ οὐχ αἷμα. ταύτην δ' εἶναι τὴν πρώτην ψυχήν. ἕτεροι δ' αἷμα, καθάπερ Κριτίας, τὸ αἰσθάνεσθαι τῆς ψυχῆς οἰκειότατον ὑπολαμβάνοντες. τοῦτο δ' ὑπάρχειν διὰ τὴν τοῦ αἵματος φύσιν· πάντα γὰρ τὰ στοιχεῖα κριτὴν εἴληφε, πλὴν τῆς γῆς· ταύτην δ' οὐδεὶς ἀποπέφανται, πλὴν εἴ τις αὐτὴν εἴρηκεν ἐκ πάντων εἶναι τῶν στοιχείων, ἢ πάν-

Text.33. τα. ὁρίζονται δὲ πάντες τὴν ψυχὴν τρισίν, ὡς εἰπεῖν, κινήσει, αἰσθήσει, τῷ ἀσωμάτῳ. τούτων δ' ἕκαστον ἀνάγεται πρὸς τὰς ἀρχάς. διὸ καὶ οἱ τῷ γινώσκειν ὁριζόμενοι αὐτὴν, ἢ στοιχεῖον, ἢ ἐκ τῶν στοιχείων ποιοῦσι, λέγοντες παραπλησίως ἀλλήλοις, πλὴν ἑνός· φασὶ γὰρ γινώσκεσθαι τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ· ἐπεὶ δ' ἡ ψυχὴ πάντα γινώσκει, συνιστᾶσιν αὐτὴν ἐκ πασῶν τῶν ἀρχῶν. ὅσοι μὲν οὖν μίαν τινὰ λέγουσιν

Text.34. αἰτίαν, καὶ στοιχεῖον ἕν, καὶ τὴν ψυχὴν ἓν τιθέασιν, οἷον πῦρ, ἢ ἀέρα· οἱ δὲ πλείω λέγοντες τὰς ἀρχάς, καὶ τὴν ψυχὴν πλείω λέγουσιν. Ἀναξαγόρας δὲ μόνος ἀπαθῆ φησιν εἶναι τὸν νοῦν, καὶ κοινὸν οὐθὲν οὐθενὶ τῶν ἄλλων ἔχειν. τοιοῦτος δ' ὤν, πῶς γνωριεῖ, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν, οὔτε ἐκεῖνος εἴρηκεν, οὔτ' ἐκ τῶν εἰρημένων συμφανές ἐστιν. ὅσοι δ' ἐναντιώσεις ποιοῦσιν ἐν ταῖς ἀρχαῖς, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν ἐναντίων συνιστᾶσιν· οἱ δὲ θάτερον τῶν ἐναντίων, οἷον θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἤ τι τοιοῦτον ἄλλο, καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοίως ἕν τι τούτων εἶναι τιθέασιν.

Text.35. διὸ καὶ τοῖς ὀνόμασιν ἀκολουθοῦσιν, οἱ μὲν τὸ θερμὸν λέγοντες, ὅτι διὰ τοῦτο καὶ τὸ ζῆν ὠνόμασται· οἱ δὲ τὸ ψυχρὸν, διὰ τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν κατάψυξιν καλεῖσθαι ψυχήν. τὰ

portuni, animam aquam eſſe dixerunt, vt Hippo: qui quidem ad hanc ſententiam ratione ſeminis videtur eſſe compulſus, quia omnium ſemen humidum eſt: etenim redarguit eos, qui ſanguinẽ animam eſſe aſſerunt, quia ſemen ſanguis non eſt: Hoc autem primam animam eſſe dicit. Sunt & qui ſanguinem ipſam eſſe dixerunt, vt Critias, ſentire ipſum maximè proprium animæ eſſe putantes. Quod quidem competere propter naturam ſanguinis, crediderunt. Nam omnia elementa præter terram iudicem habuerunt. Hanc autem nemo tribuit animæ, niſi quis ipſam dixerit ex omnibus elementis conſtare aut omnia eſſe. Text.33.
Vt igitur in ſummam omnia redigamus, tribus his omnes animam, motu, ſenſu, incorporeóque diffiniunt, quorum vnumquodque reducitur ad principia rerum, vt patuit. Quapropter & ij, qui cognitione diffiniunt animã, aut elementum, aut ex elementis faciũt ipſam, ſimiliter omnes præter vnum, dicentes. Inquiunt enim, ſimile ſimili ſibi cognoſci, atque cũ vniuerſa cognoſcat, ac percipiat anima, ex vniuerſis rerum principijs ipſam conſtare dicunt. Qui- Text.34.
bus igitur placuit vnam cauſam elementũmque vnum ponere rerum, ij animam etiam vnum, velut ignem aut aërem eſſe ponunt. Qui verò plura rebus principia tribuunt, ij plura quoque dicũt animam eſſe. Solus autem Anaxagoras mentem paſſione vacare dicit, & nihil prorſus cum cæteris habere cõmune. Verùm cum talis ſit, quonam pacto cognoſcat, & quam ob cauſam, neque ille dixit, neque ex dictis percipi poteſt. At verò, qui contrarietates in principijs faciunt, ij conficiunt animam etiam ex contrariis. Qui verò tantum Text.35.
alterum ponunt contrariorum, calidum, inquam, aut frigidum, aut aliquid aliud huiſcemodi, ij ſimiliter & animã vnũ iſtorum aſſerũt eſſe. Quapropter & nomina ipſa ſequuntur. Nã ij, qui calidũ eſſe dicunt, inde inquiunt ipſum viuere dictum nominatũmque fuiſſe, & ij rurſus, qui frigidũ eſſe cenſent, animã inde nuncupatã ob reſpirationem & refrigerationem aſſerunt eſſe.

Hæc

Τὰ μὲν οὖν παραδεδομένα περὶ ψυχῆς, καὶ δι᾽ ἃς αἰτίας λέγουσιν οὕτω, ταῦτά ἐστιν.

ΚΕΦ. Γ.

Text.36. Ἐπισκεπτέον δὲ πρῶτον μὲν περὶ κινήσεως· ἴσως γὰρ οὐ μόνον ψεῦδός ἐστι τὸ τὴν οὐσίαν αὐτῆς τοιαύτην εἶναι, οἵαν φασὶν, οἱ λέγοντες εἶναι τὴν ψυχὴν τὸ κινοῦν αὑτὸ ἢ δυνάμενον κινεῖν. ἀλλ᾽ ἕν τι τῶν ἀδυνάτων, τὸ ὑπάρχειν αὐτῇ κίνησιν. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἀναγκαῖον τὸ κινοῦν καὶ
Text.37. αὐτὸ κινεῖσθαι, πρότερον εἴρηται. διχῶς δὲ κινουμένου παντός· ἢ γὰρ καθ᾽ ἕτερον, ἢ καθ᾽ αὑτό· καθ᾽ ἕτερον δὲ λέγομεν, ὅσα κινεῖται τῷ ἐν κινουμένῳ εἶναι, οἷον πλωτῆρες· οὐ γὰρ ὁμοίως κινοῦνται τῷ πλοίῳ· τὸ μὲν γὰρ καθ᾽ αὑτὸ κινεῖται, οἱ δὲ τῷ ἐν κινουμένῳ εἶναι. δῆλον δ᾽ ἐπὶ τῶν μορίων· οἰκεία μὲν γάρ ἐστι κίνησις, ποδῶν βάσις· αὕτη δὲ καὶ ἀνθρώπων· οὐχ ὑπάρχει δὲ τοῖς πλωτῆρ-
Text.38. σι τότε· διχῶς οὖν λεγομένου τοῦ κινεῖσθαι, νῦν ἐπισκοποῦμεν περὶ τῆς ψυχῆς, εἰ καθ᾽ αὑτὴν κινεῖται, καὶ μετέχει κινήσεως. τεσσάρων δὲ κινήσεων οὐσῶν, φορᾶς, ἀλλοιώσεως, φθίσεως, αὐξήσεως, ἢ μίαν τούτων κινοῖτ᾽ ἄν, ἢ πλείους, ἢ πάσας. εἰ δὲ
Text.39. κινεῖται μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, φύσει ἂν ὑπάρχοι κίνησις αὐτῇ. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τόπος· πᾶσαι γὰρ αἱ λεχθεῖσαι κινήσεις ἐν τόπῳ· εἰ δ᾽ ἐστὶν ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς τὸ κινεῖν ἑαυτὴν, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ κινεῖσθαι αὐτῇ ὑπάρχει, ὥσπερ τῷ λευκῷ, ἢ τῷ τριπήχει. κινεῖται γὰρ καὶ ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· ᾧ γὰρ ὑπάρχουσιν, ἐκεῖνο κινεῖται τὸ σῶμα. διὸ καὶ οὐκ ἔστι τόπος αὐτῶν. τῆς δὲ ψυχῆς ἔσται, εἴπερ φύσει κινήσεως

Hac igitur ſunt, qua de anima tradita ſunt à maioribus noſtris, & hæ sũt cauſe ob quas illi talia de ipſa dixerunt.

CAPVT III.

Onſiderandum eſt autem primùm de motu. Nam fortaſſe non ſolùm falſum eſt, ſubſtantiam animæ talem eſſe, qualem ij dicunt, qui animam id aſſerunt eſſe, quod ſe ipſum mouet, aut mouere poteſt, ſed etiam vnum id eſſe quoddam videtur eorum, quæ nequeunt eſſe, motum inquam ipſi ineſſe atque competere. Non neceſſarium igitur eſſe id omne moueri, quod mouet, olim iam diximus & probauimus. Cũ Text.36. Text.37.
autem omne quod motu cietur, dupliciter moueatur, aut enim per aliud aut per ſe mouetur: per aliud autem id omne moueri dicimus, quod eſt in eo, quod motu cietur, vt nauigantes. Hi namque non perinde atque nauis mouentur. Hæc enim per ſe mouetur, illi motu ciẽtur, quia ſunt in eo, quod motu cietur. Quod quidem ita eſſe patet in partibus. Motus enim proprius pedum eſt ambulatio, qua mouentur & homines. Tunc autem hiſce motus non ineſt, vt patet, in nauigantibus. Cùm igitur id Text.38.
quod mouetur, vt diximus, biſariàm dicatur moueri, conſideremus tũc oportet de anima, ſi per ſe moueatur, motuſq́; particeps ſit. Cùm igitur quatuor ſint motus, latio, alteratio, accretio, atque decretio, aut iſtorum vno, aut pluribus, aut omnibus, vt patet, mouebitur. Quòd Text.39.
ſi non per accidens moueatur: natura ſanè motus inerit ipſi. At ſi hoc ſit: locus etiam eidem idem competet. Omnes enim iam [illegible] cli motus in loco ſunt. Quòd ſi ſubſtantia ſit animæ ſe ipſam motu ciere on per accidens, inerit ipſi motus, vt ineſt albedini aut tricubito. Mou ntur enim & ipſa, verùm per accidens. Quippe cùm corpus id moueatur, cu res tales inſunt. Quapropter & locus nullus ipſorum eſt, at erit animæ ſine controuerſia locus, ſi natura motus

Text.40. σεως μετέχει. ἔτι δ', εἰ φύσει κινεῖται, κἂν βίᾳ κινηθείη· κἂν εἰ βίᾳ, καὶ φύσει. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ ἠρεμίας. εἰς ὃ γὰρ κινεῖται φύσει, καὶ ἠρεμεῖ ἐν τούτῳ φύσει. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς ὃ κινεῖται βίᾳ, καὶ ἠρεμεῖ ἐν τούτῳ βίᾳ. ποῖαι δὲ βίαιοι τῆς ψυχῆς κινήσεις, ἔσονται καὶ ἠρεμίαι, οὐδὲ πλάττειν βουλομένοις ῥᾴδιον ἀποδοῦναι. ἔτι δ', εἰ μὲν ἄνω κινήσεται, πῦρ ἔσται· εἰ δὲ κάτω, γῆ· τούτων γὰρ τῶν σωμάτων αἱ κινήσεις αὗται· ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν

Text.41. μεταξύ. ἔτι δὲ, ἐπεὶ φαίνεται κινοῦσα τὸ σῶμα, ταύτας εὔλογον κινεῖν τὰς κινήσεις, ἃς καὶ αὐτὴ κινεῖται. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἀντιστρέψασιν εἰπεῖν, ἀληθὲς, ὅτι ἣν τὸ σῶμα κινεῖται, ταύτην καὶ αὐτή. τὸ δὲ σῶμα κινεῖται φορᾷ· ὥστε καὶ ἡ ψυχὴ μεταβάλλοι ἂν κατὰ τὸ σῶμα καὶ αὐτὴ, ἢ ὅλη, ἢ κατὰ μόρια μεθισταμένη. εἰ δὲ τοῦτο ἐνδέχεται, καὶ ἐξελθοῦσαν εἰσιέναι πάλιν ἐνδέχοιτ' ἄν. τούτῳ δ' ἕποιτ' ἂν τὸ ἀνίστασθαι τὰ τεθνεῶτα τῶν ζῴων. τὴν δὲ κατὰ συμβε-

Text.42. βηκὸς κίνησιν, κἂν ὑφ' ἑτέρου κινοῖτο· ὠσθείη γὰρ ἂν βίᾳ τὸ ζῷον. οὐ δεῖ δὲ ᾧ τὸ ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖσθαι ἐν τῇ οὐσίᾳ, τοῦτο ὑπ' ἄλλου κινεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός. ὥσπερ οὐδὲ τὸ καθ' αὑτὸ ἀγαθὸν, ἢ δι' αὑτὸ, τὸ μὲν δι' ἄλλο εἶναι, τὸ δ' ἑτέρου ἕνεκα. τὴν δὲ ψυχὴν μάλιστα φαίη τις ἂν

Text.43. ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν κινεῖσθαι, εἴπερ κινεῖται. ἀλλὰ μὴν καὶ εἰ κινεῖ γε αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ αὐτὴ κινοῖτ' ἄν. ὥστ' εἰ πᾶσα κίνησις ἔκστασίς ἐστι τοῦ κινουμένου ᾗ κινεῖται, καὶ ἡ ψυχὴ ἐξίσταιτο ἂν ἐκ τῆς οὐσίας, εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς αὑτὴν κινεῖ. ἀλλ' ἔστιν ἡ κίνησις τῆς οὐσίας αὐτῆς καθ' αὑτήν. ἔνιοι

Text.44. δὲ καὶ κινεῖν φασὶ τὴν ψυχὴν τὸ σῶμα ἐν ᾧ ἐστιν, ὡς αὐτὴ κινεῖται, οἷον Δημόκριτος, παραπλησίως λέγων Φιλίππῳ τῷ κωμῳδοδιδασκάλῳ· φησὶ γὰρ τὸν Δαίδαλον κινουμέ-

tus particeps eſt. Præterea ſi natura motu cietur, vi quoque moueri poteſt, & ſi vi mouetur & natura moueri poteſt. Eodem modo, de quiete quoque dicere poſſumus. In hoc enim natura requieſcere ſolet, in quod ſuapte natura mouetur. In hoc pari modo vi planè quieſcit, in quod vi pulſa mouetur. Atqui motus erunt animæ violenti quiéſve, neque ſi fingere volumus, aſſignare facilè poſſumus. At verò ſi ſurſum mouebitur, ignis erit, ſi deorſum, terra. Text.41. *Hiſce namque corporibus hi motus cōpetunt. Eadem eſt & de medijs corporibus ratio. Præterea cū videatur anima corpus mouere, rationi conſentaneū eſt ijs motibus ipſum mouere, quibus & ipſa mouetur. Quòd ſi id ſit, conuertendo verè quoque dicere poſſumus, eo ipſam motu cieri, quo mouetur & corpus. At latione corpus mouetur. Quare mutabitur & anima perinde atque corpus, & aut tota aut partibus locum mutabit. Quòd ſi id fieri poteſt, fieri quoque poteſt, vt egreſſa, rurſus corpus ingrediatur. Ex quo fiet, vt animalium ea, quæ mortem obierunt, reſurgant. At* Text.42. *enim motu per accidens ab alio quoque mouebitur. Animal enim vi pelli poteſt. Non autem oportet cuius in ſubſtantia ineſt à ſe ipſo moueri: id ab alio motu cieri, niſi per accidens; quemadmodum neque quod per ſe, vel propter ſe bonum eſt, id per aliud oportet aut gratia cuiuſpiam eſſe. Animam autem* Text 43. *ſi mouetur, à ſenſibilibus maximè quiſpiam dicet moueri. At verò ſi mouet ſe ipſam anima, & ipſa quoque mouetur. Quare cùm omnis motus exitus atque remotio ſit eius quod motu cietur, ea ratione qua motum ſubit, anima nimirum ex ſubſtantia dimouetur & exit, niſi ſe ipſam per accidens moueat, at motus, vt inquiunt, ſubſtantiæ eſt ipſius per ſe. Quidam autem aſſerunt, animā* Text 44. *id corpus in quo eſt eodem mouere modo, quo & ipſa mouetur, vt Democritus: qui quidem perinde atque Philippus Comicus dicit. Ille namque Dædalum ait,*

νουμένην ποιῆσαι τὴν ξυλίνην Ἀφροδίτην, ἐγχέαντα ἄργυρον χυτόν. ὁμοίως δὲ καὶ Δημόκριτος λέγει. κινουμένας γὰρ φησὶ τὰς ἀδιαιρέτους σφαίρας, διὰ τὸ πεφυκέναι μηδέποτε μένειν, συνεφέλκειν καὶ κινεῖν τὸ σῶμα πᾶν. ἡμεῖς δ' ἐρωτήσωμεν, εἰ καὶ ἠρεμήσειν ποιεῖ τοῦτ' αὐτό. πῶς δὲ ποιήσει τοῦτο, χαλεπὸν ἢ καὶ ἀδύνατον εἰπεῖν. ὅλως δ' οὐχ οὕτω φαίνεται κινεῖν ἡ ψυχὴ τὸ ζῷον· ἀλλὰ διὰ προαι-

Text.45. ρέσεώς τινος καὶ νοήσεως. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ Τίμαιος φυσιολογεῖ τὴν ψυχὴν κινεῖν τὸ σῶμα· τῷ γὰρ κινεῖσθαι αὐτὴν, καὶ τὸ σῶμα κινεῖν, διὰ τὸ συμπεπλέχθαι πρὸς αὐτό. συνεστηκυῖαν γὰρ ἐκ τῶν στοιχείων, καὶ μεμερισμένην κατὰ τοὺς ἁρμονικοὺς ἀριθμοὺς, ὅπως αἴσθησίν τε καὶ σύμφυτον ἁρμονίαν ἔχῃ, καὶ τὸ πᾶν φέρηται συμφώνους φοράς, τὴν εὐθυωρίαν εἰς κύκλον κατέκαμψε· καὶ διελὼν ἐκ τοῦ ἑνὸς κύκλου δύο κύκλους δισσαχῇ συνημμένους, πάλιν τὸν ἕνα διεῖλεν εἰς ἑπτὰ κύκλους, ὡς οὔσας τὰς τοῦ οὐρανοῦ φορὰς, τὰς τῆς

Text.46. ψυχῆς κινήσεις. πρῶτον μὲν οὖν, οὐ καλῶς τὸ λέγειν τὴν ψυχὴν μέγεθος εἶναι· τὴν γὰρ τοῦ παντὸς, δῆλον ὅτι τοιαύτην εἶναι βούλεται, οἷόν ποτ' ἐστὶν ὁ καλούμενος νοῦς. οὐ γὰρ δὴ οἷόν γε ἡ αἰσθητικὴ, οὐδ' οἷον ἡ ἐπιθυμητική· τούτων γὰρ ἡ κίνησις, οὐ κυκλοφορία. ὁ δὲ νοῦς εἷς καὶ συνεχής, ὥσπερ καὶ ἡ νόησις· ἡ δὲ νόησις, τὰ νοήματα·

Text.47. ταῦτα δὲ τῷ ἐφεξῆς ἕν, ὡς ὁ ἀριθμὸς, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ μέγεθος. διόπερ οὐδὲ νοῦς οὕτω συνεχής, ἀλλ' ἤτοι ἀμερὴς, ἢ οὐχ ὡς μέγεθός τι συνεχής· πῶς γὰρ δὴ καὶ νοήσει μέγεθος ὢν ὁτῳοῦν τῶν μορίων τῶν αὐτοῦ. μορίων δὲ, ἤτοι κατὰ μέγεθος, ἢ κατὰ στιγμὴν, εἰ δεῖ καὶ τοῦτο μόριον εἰπεῖν.

εἰ

ait, ligneā Venerē confeciſſe, quæ motu mouebatur argēti viui, quod in illā infudit. Et Democritus pari modo pilas indiuiſibiles ſecū trahere corpus totum, atq; mouere dicit, ex eo quia nunquā ipſa quieſcūt ſuapte natura, deſinuntq; moueri. Nos autē ipſū interrogabimus, ſi quietū etiā idipſum faciat vnquam. Atq; quonā pacto quietū faciet, difficile eſt dictu; vel potius dici non poteſt. Omnino autem anima non ſic mouere videtur animal, vt inquiunt ipſi, ſed electione quadam, intellectionéve. Eodē Text.45. *autem modo Timæus etiam animam corpus mouere dicit. Mouere enim ipſam ex eo cenſet atque aſſerit corpus, quia mouetur: propterea quod ad ipſum connexa eſt. Ipſe enim dicit ex elemētis eam conſtitutam, numeriſque diſtinctam ſonoris, vt inſitum ſonoritatis atque concentus habeat ſenſum, & vt vniuerſum feratur conſonis lationibus, rectitudinem coegit, atque reflexit in circulum; & cùm vnum in duos diuiſiſſet circulos duobus in punctis coniunctos, rurſum vnum in ſeptem orbes diuiſit, quoniam lationes ipſius cæli, motiones ſunt animæ, quibus ipſa mouetur. Primum igitur non rectè dicitur* Text.46. *animam magnitudinem eſſe. Nam animam vniuerſi talem ipſe vult eſſe qualis eſt ea, quæ mens & intellectus vocatur, non qualis eſt ſenſitiua, nec qualis eſt ea, quæ eſt principium cupiendi, quippe cùm harum motus non ſit, vt patet, conuerſio. Intellectus autem vnus eſt & cōtinuus perinde ac intellectio. Intellectio verò eſt ipſius intellectus conceptus. Sed hi nimirum* Text.47. *vnū hoc ſunt quod alius deinceps poſt alium eſt, vti numerus, ſed nō vti magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto continuus eſt, ſed aut partibus penitus vacat, aut nō eſt vt magnitudo continuus. Atque ſi magnitudo ſit, quonam pacto quacunque ſuarum intelliget partium, ſiue illæ ſint magnitudines, ſiue etiam puncta, ſi hæc quoque partes appellare oporteat?*

εἰ μὲν οὖν κατὰ στιγμὴν, αὗται δ' ἄπειροι, δῆλον
Text 48. ὡς οὐδέποτε διέξεισιν. εἰ δὲ κατὰ μέγεθος, πολ-
λάκις ἢ ἀπειράκις νοήσει τὸ αὐτό. φαίνεται
δὲ καὶ ἅπαξ ἐνδεχόμενον. εἰ δ' ἱκανὸν θιγεῖν
ὁτῳοῦν τῶν μορίων, τί δεῖ κύκλῳ κινεῖσθαι, ἢ
καὶ ὅλως μέγεθος ἔχειν; εἰ δ' ἀναγκαῖον
νοῆσαι τῷ ὅλῳ κύκλῳ θιγόντα, τίς ἐστιν ἡ
τοῖς μορίοις θίξις; ἔτι δὲ πῶς νοήσει τὸ με-
ριστὸν ἀμερεῖ, καὶ τὸ ἀμερὲς μεριστῷ; ἀναγ-
καῖον δὲ τὸν νοῦν εἶναι τὸν κύκλον τοῦτον. νοῦ μὲν
γὰρ κίνησις, νόησις· κύκλου δὲ, περιφορά. εἰ οὖν
ἡ νόησις περιφορὰ, καὶ νοῦς ἂν εἴη ὁ κύκλος,
οὗ ἡ τοιαύτη περιφορὰ νόησις, αἰεὶ δὲ δή τι
νοήσει· δεῖ γὰρ, εἴπερ ἀΐδιος ἡ περιφορά· τῶν
μὲν γὰρ ποιητικῶν ἢ πρακτικῶν νοήσεων,
ἐστὶ πέρατα· πᾶσαι γὰρ ἑτέρου χάριν, αἱ δὲ
θεωρητικαὶ τοῖς λόγοις ὁμοίως ὁρίζονται.
λόγος δὲ πᾶς, ἢ ὁρισμὸς, ἢ ἀπόδειξις. αἱ δ'
ἀποδείξεις, καὶ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἔχουσί πως
τέλος τὸν συλλογισμὸν, ἢ τὸ συμπέρασμα.
εἰ δὲ μὴ περαίνονται ἀλλ' οὐκ ἀνακάμπτουσί
γε πάλιν ἐπ' ἀρχὴν· προσλαμβάνουσαι
δ' αἰεὶ μέσον καὶ ἄκρον, εὐθυποροῦσιν. ἡ δὲ
περιφορὰ πάλιν ἐπ' ἀρχὴν ἀνακάμπτει· οἱ
δ' ὁρισμοὶ πάντες, πεπερασμένοι. ἔτι εἰ
αὐτὴ περιφορὰ πολλάκις, δεήσει πολλάκις
νοεῖν τὸ αὐτό. ἔτι δὲ καὶ ἡ νόησις ἔοικεν ἠρε-
Text 49. μήσει τινὶ, καὶ ἐπιστάσει μᾶλλον ἢ κινήσει. τὸν
αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ συλλογισμός. ἀλλὰ
μὴν οὐδὲ μακάριον γε τὸ μὴ ῥᾴδιον, ἀλλὰ
βίαιον. εἰ δ' ἐστὶν ἡ κίνησις αὐτῆς μὴ οὐσία,
παρὰ φύσιν κινοῖτο ἄν. ἐπίπονον δὲ καὶ τὸ
μεμίχθαι τῷ σώματι, μὴ δυνάμενον
ἀπολυθῆναι· καὶ προσέτι φευκτὸν, εἴπερ
βέλτιον τῷ νῷ μὴ μετὰ σώματος εἶναι, κα-
θάπερ εἴωθέ τε λέγεσθαι, καὶ πολλοῖς συν-
δοκεῖ.

ἄδηλος

*Nam ſi puncto, puncta verò ſunt infi-
nita, nunquam pertranſibit, vt patet:
Sin magnitudine, ſæpius vel infinities
idem intelliget. At videtur & ſemel
intelligere poſſe. Quòd ſi ſat eſt quauis
partium tangere, quid oportet aut orbe* Text. 45.
*verſari, aut omnino magnitudinē ipſū
habere? Quòd ſi neceſſe eſt ipſum intel-
ligere toto tangentem circulo, quis eſt
ipſarum partium tactus? Præterea quo-
nam pacto vel impartibili partibile, vel
impartibile partibili ipſe intelliget?
Neceſſe eſt autem intellectum eſſe cir-
culum hunc. Intellectus nāque motus,
intellectio eſt: circuli verò, conuerſio. Si
igitur intellectio conuerſio eſt, & circu-
lus is intellectus profectò erit, cuius ta-
lis conuerſio intellectio eſt. Aliquid
præterea ſemper intelliget, oportet enim
ipſum aliquid intelligere ſemper. Quip-
pe cùm conerſio ſit perennis, atque per-
petua. At conſtat intellectionum rerum
earum, quæ cadunt ſub actionem, ter-
minos eſſe ac fines; omnes enim alicuius
ſunt gratia. Contemplatiuæ quoque ra-
tionibus identidem terminantur, &
rationum aliam definitionem, aliā de-
monſtrationem eſſe patet. Demonſtra-
tiones autem & ex principio ſunt &
finem habent quodammodo, ratiocina-
tionem aut concluſionem. Quòd ſi non
terminantur, at ſaltem non ad princi-
pium redeunt, ſed mediū extremūmque
ſemper ſumentes rectà proficiſcūtur. At
conuerſio rurſus, vt patet, ad principiū
redit atque reflectitur. Diffinitiones etiā
finitæ ſunt atque terminatæ. Præterea ſi
ſæpius eadem conuerſio fiat, idem ſæpius
intelligere oportebit. Præterea intellectio quieti magis & ſtatui, quàm motui ſi-
milis eſſe videtur. Eodem modo & ipſa etiam ratiocinatio. Atqui neque bea-* Text. 45.
*tum id eſt, quod non eſt facile, ſed violentum omne, vt patet. Quòd ſi motus
non ſit ipſius ſubſtantiæ, præter naturam ſanè mouebitur. Laborioſum eſt etiam
coniunctum eſſe cum corpore, neque abſolui ab eo poſſe, & inſuper maximo-
pere fugiendum. Quippe cùm melius ſit intellectui non eſſe cum corpore:
quemadmodum & dici ſolet, & complures planè conſentiunt.*

Cauſa

Text.50. ἄδηλος δὲ καὶ τοῦ κύκλῳ φέρεσθαι τὸν οὐρανὸν ἡ αἰτία. οὔτε γὰρ τῆς ψυχῆς ἡ οὐσία, αἰτία τοῦ κύκλῳ φέρεσθαι, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς οὕτω κινεῖται· οὔτε τὸ σῶμα αἴτιον, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μᾶλλον ἐκείνῳ. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὅτι βέλτιον λέγεται. καίτοι γ' ἐχρῆν τὸν θεὸν διὰ τοῦτο

Text.51. κύκλῳ ποιεῖν φέρεσθαι τὴν ψυχήν, ὅτι βέλτιον αὐτῇ τὸ κινεῖσθαι τοῦ μένειν· κινεῖσθαι δὲ οὕτως ἢ ἄλλως. ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἡ τοιαύτη σκέψις ἑτέρων λόγων οἰκειοτέρα, ταύτην μὲν ἀφῶμεν τανῦν. ἐκεῖνο δὲ ἄτοπον συμβαίνει καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ, καὶ τοῖς πλείστοις τῶν περὶ ψυχῆς. συνάπτουσι γὰρ καὶ τιθέασιν εἰς σῶμα τὴν ψυχήν, οὐδὲν προσδιορίσαντες διὰ τὴν αἰτίαν, καὶ πῶς ἔχοντος τοῦ σώματος. καίτοι δόξειεν ἂν τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι· διὰ τὴν γὰρ κοινωνίαν, τὸ μὲν

Text.52. ποιεῖ, τὸ δὲ πάσχει· καὶ τὸ μὲν κινεῖται, τὸ δὲ κινεῖ. τούτων δὲ οὐδὲν ὑπάρχει πρὸς ἄλληλα

Text.53. τοῖς τυχοῦσιν. οἱ δὲ μόνον ἐπιχειροῦσι λέγειν, ποῖόν τι ἡ ψυχή· περὶ δὲ τοῦ δεξομένου σώματος, οὐθὲν ἔτι προσδιορίζουσιν, ὥσπερ ἐνδεχόμενον κατὰ τοὺς Πυθαγορικοὺς μύθους, τὴν τυχοῦσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχὸν ἐνδύεσθαι σῶμα· δοκεῖ γὰρ ἕκαστον ἴδιον ἔχειν εἶδος καὶ μορφήν. παραπλήσιον δὲ λέγουσιν, ὥσπερ εἴ τις φαίη τὴν τεκτονικὴν εἰς αὐλοὺς ἐνδύεσθαι· δεῖ γὰρ τὴν μὲν τέχνην χρῆσθαι τοῖς ὀργάνοις, τὴν δὲ ψυχὴν τῷ σώματι.

Cauſa præterea qua cœlum circumuertitur, non videtur ex dictis illis emergere. Text.50. *Neque enim animæ ſubſtantia cauſa eſt conuerſionis, ſed per accidens hoc modo mouetur, nec etiam corpus, ſed anima corpori potius cauſa eſt motionis. At verò neque quia dicitur ita melius eſſe: & tamen oportebat ideo Deum animã in orbe verſari facere, quia melius eſt ipſi moueri, quàm ſtare, & hoc pacto moueri, quàm alio modo.* Text.51.

Verumenim cùm huiuſmodi cõſideratio magis alijs accommodetur ſermonibus, eã nũc omittamus. Illud autem abſurdum euenire videtur: tam huic ſententiæ, quàm etiam compluribus alijs, quæ dicũtur de anima. Etenim coniungunt qui ſũt animam cum corpore, ponũntque ipſam in eo: & tamen nihil prorſus determinant quam ob cauſam; & quomodo ſeſe habente corpore, quod tamen neceſſarium eſſe videtur. Text.52.

Nam ob propinquitatem, hoc quidem agit, illud patitur: & hoc rurſus mouetur, illud autẽ mouet, quorum nihil ſanè quibuſuis inter ſeſe cõpetit. Text.53.

At illi dicere quidem quale quid ſit ipſa anima, enituntur: de ſuſceptiuo vero corpore nihil penitus dicunt, atque determinãt, perinde quaſi fieri poſſit, vt quęuis anima ſine vllo diſcrimine quoduis corpus ingrediatur, vt Pythagoricorũ fabulæ dicunt: animãtis enim cuiuſque, propriam ſpeciem habere formamq́; videtur. Perinde igitur dicunt, atque ſi quiſpiam artem fabrilem fiſtulas ingredi dicat. Etenim ars quidem inſtrumentis, anima verò, corpore vtatur oportet.

Κ Ε Φ. Δ.

Text.54. ΚΑΙ ἄλλη δέ τις δόξα παραδέδοται περὶ ψυχῆς, πιθανὴ μὲν πολλοῖς, καὶ οὐδεμιᾶς ἧττον τῶν λεγομένων, λόγους δὲ ὥσπερ εὐθύνας δεδωκυῖα καὶ τοῖς ἐν κοινῷ γινομένοις λόγοις· ἁρμονίαν γάρ τινα αὐτήν τινες λέγουσι. καὶ γὰρ τὴν ἁρμονίαν

CAPVT IIII.

EST autem & alia quadã opinio de anima tradita, Text.54. *probabilis quidẽ compluribus, & nulla earum inferior, quæ de ipſa dicuntur, reprobata tamen & hiſce rationibus, quæ in communibus ſermonibus fiunt. animã enim harmoniã quandã inquiũt eſſe: harmo-*

τίαν κρᾶσιν καὶ σύνθεσιν τινὰ ἐναντίων εἶναι. καὶ τὸ σῶμα συγκεῖσθαι ἐξ ἐναντίων.
Text.55. καί τοι γε ἡ μὲν ἁρμονία λόγος τις ἐστὶ τῶν μιχθέντων ἢ σύνθεσις· τὴν δὲ ψυχὴν οὐδέτερον τούτων εἶναι οἷόν τε. ἔτι δὲ τὸ κινεῖν, οὐκ ἔστιν ἁρμονίας. ψυχῇ δὲ τοῦτο ἀπονέμουσι πάντες, μάλισθ' ὡς εἰπεῖν.
Text.56. ἁρμόζει δὲ μᾶλλον καθ' ὑγιείας λέγειν ἁρμονίαν, καὶ ὅλως τῶν σωματικῶν ἀρετῶν, ἢ κατὰ ψυχῆς. φανερώτερον δ' εἴ τις ἀποδιδόναι πειραθείη τὰ πάθη, καὶ τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς
Text.57. ἁρμονίᾳ τινί· χαλεπὸν γὰρ ἐφαρμόζειν. ἔτι δὲ εἰ λέγομεν τὴν ἁρμονίαν, εἰς δύο ἀποβλέποντες, κυριώτατα μὲν τῶν μεγεθῶν, ἐν τοῖς ἔχουσι κίνησιν καὶ θέσιν τὴν σύνθεσιν αὐτῶν ἐπειδὰν, οὕτω συναρμόζωσιν, ὥστε μηδὲν συγγενὲς παραδέχεσθαι ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸν τῶν μεμιγμένων λόγον. οὐδετέρως μὲν οὖν εὔλογον. ἡ δὲ σύνθεσις τῶν τοῦ σώματος μερῶν λίαν εὐεξέταστος. πολλαί τε γὰρ συνθέσεις τῶν μερῶν, καὶ πολλα-
Text.58. χῶς. τίνος οὖν ἢ πῶς ὑπολαβεῖν χρὴ τὸν νοῦν σύνθεσιν εἶναι, ἢ καὶ τὸ αἰσθητικὸν, ἢ ὀρεκτικόν; ὁμοίως δὲ ἄτοπον. καὶ τὸν λόγον τῆς μίξεως εἶναι τὴν ψυχήν· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ἔχει λόγον ἡ μίξις τῶν στοιχείων, καθ' ἣν σάρξ, καὶ καθ' ἣν ὀστοῦν. συμβήσεται οὖν πολλάς τε ψυχὰς ἔχειν, καὶ κατὰ πᾶν τὸ σῶμα, εἴπερ πάντα μὲν ἐκ τῶν στοιχείων μεμιγμένων· ὁ δὲ τῆς μίξεως λόγος, ἁρμονία καὶ ψυχή. ἀπαιτήσειε δ' ἄν τις τοῦτό γε καὶ
Text.59. παρ' Ἐμπεδοκλέους· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν ἐν λόγῳ τινὶ φησὶν εἶναι. πότερον οὖν λόγος ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ἢ μᾶλλον ἕτερόν τι οὖσα ἐγγίνεται τοῖς μέλεσιν. ἔτι δὲ πότερον ἡ φιλία τῆς τυχούσης αἰτία μίξεως, ἢ τῆς κατὰ τὸν λόγον. καὶ

niam namque temperationem eſſe compoſitionémque contrariorum dicunt, & corpus ex contrarijs compoſitum eſſe. Verumenim harmonia quidem ratio Text.55.
quadam eorum eſt, quæ ſunt permiſta, vel etiam compoſitio. Anima autem neutrum iſtorum eſſe poteſt, vt patet. Præterea harmonia non eſt mouere, animæ autem id omnes maximè tribuunt. Accommodatius autem harmonia de Text.56.
ſanitate, atque omnino de virtutibus corporis, quàm de anima dici poteſt: atque manifeſtiſſimum id erit profectò, ſi quiſpiam operationes atque affectus animæ in aliquam harmoniam reducere enitatur: accommodare namque perdifficile eſt. Præterea in duo reſpiciētes, Text.57.
harmoniam dicere cōſueuimus, & propriſſimè quidem earum magnitudinū compoſitionem, quæ motum habent, poſitionémve, cùm adeo ſint coniuncta, vt nihil eiuſdem generis inter ſeſe ſuſcipere poſſint: hinc autem & rerum rationem miſtarum. At neutro profectò modo conſentaneum eſt rationi, harmoniā animam appellare. Neque partium corporis compoſitio, facilis eſt ad modum inquiſitionis; complures namque compoſitiones ſunt, vt patet, & Text.58.
variæ partium. Cuius igitur, aut quonam pacto intellectum, aut etiam ſenſitiuum, aut appetitiuum, compoſitionem eſſe putare oportet? Similiter abſurdum eſt ſanè, miſtionis quoque rationem animam eſſe putare: non enim elementorum miſtio rationem habet eandem in carne, & oſſe, cæteriſq́ue corporis partibus. Fiet igitur vt complures habeat animas per totámque corpus, ſi partes quidem vniuerſæ corporis ex elementis conſtent permiſtis, ratio vero miſtionis harmonia ſit, vt inquiunt, animáque. Id etiam quiſpiam & ab Empedocle non iniuria petet: Unamquamque namque partium Text.59.
aliqua ratione dicit eſſe confectam. Utrùm igitur ratio ipſa ſit anima, an potiùs ſit aliquid aliud anima, & ipſis membris adueniat? Præterea vtrùm cuiuſuis miſtionis ſine vllo diſcrimine cauſa ſit ipſa concordia, an eius quæ ratione conficitur?

Et

Text.60. καὶ αὕτη πότερον ὁ λόγος ἐστὶν, ἢ
παρὰ τὸν λόγον ἕτερόν τι. ταῦτα
μὲν οὖν ἔχει τοιαύτας ἀπορίας. εἰ δ'
ἐστὶν ἕτερον ἡ ψυχὴ τῆς μίξεως, τί
δή ποτε ἅμα τῷ σαρκὶ εἶναι ἀναι-
ρεῖται καὶ τῷ τοῖς ἄλλοις μορίοις τοῦ
ζώου; πρὸς δὲ τούτοις εἴπερ μὴ ἕκαστον
τῶν μορίων ψυχὴν ἔχει, εἰ μὴ ἐστὶν ἡ ψυ-
χὴ ὁ λόγος τῆς μίξεως, τί ἐστιν ὃ φθεί-
Text.61. ρεται τῆς ψυχῆς ἀπολιπούσης; ὅτι μὲν οὖν
οὔθ' ἁρμονίαν οἷόν τε εἶναι τὴν ψυχὴν, οὔτε κύ-
κλῳ περιφέρεσθαι, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων·
κατὰ συμβεβηκὸς δὲ κινεῖσθαι, καθάπερ εἴπο-
Text.62. μεν, ἐστὶ καὶ κινεῖν ἑαυτήν· οἷον κινεῖσθαι
μὲν, ἐν ᾧ ἐστι, τοῦτο δὲ κινεῖσθαι ὑπὸ τῆς ψυ-
χῆς· ἄλλως δ' οὐκ οἷόν τε κινεῖσθαι κατὰ τό-
πον αὐτήν. εὐλογώτερον δ' ἀπορήσειεν ἄν
τις περὶ αὐτῆς, ὡς κινουμένης, εἰς τὰ τοιαῦ-
τα ἀποβλέψας· φαμὲν γὰρ τὴν ψυχὴν λυ-
πεῖσθαι, χαίρειν, θαρρεῖν, φοβεῖσθαι. ἔτι δὲ
ὀργίζεσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι, διανοεῖσθαι·
ταῦτα δὲ πάντα, κινήσεις εἶναι δοκοῦσιν.
Text.63. ὅθεν οἰηθείη τις ἂν αὐτὴν κινεῖσθαι· τὸ
δ' οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον· εἰ γὰρ καὶ ὅτι μάλιστα
τὸ λυπεῖσθαι, ἢ χαίρειν, ἢ διανοεῖσθαι
κινήσεις εἰσὶ, καὶ ἕκαστον κινεῖσθαι τούτων·
τὸ δὲ κινεῖσθαί ἐστιν ὑπὸ τῆς ψυχῆς, οἷον τὸ
ὀργίζεσθαι, ἢ φοβεῖσθαι, τῷ τὴν καρδίαν
ὡδὶ κινεῖσθαι. τὸ δὲ διανοεῖσθαι, ἢ τοιοῦ-
τον, ἴσως δ' ἕτερόν τι. τούτων δὲ συμβαίνει,
τὰ μὲν κατὰ φορὰν τινῶν κινουμένων, τὰ δὲ
καὶ ἀλλοίωσιν. ποῖα δὲ καὶ πῶς, ἕτερός ἐστι
Text.64. λόγος. τὸ δὲ λέγειν ὀργίζεσθαι τὴν ψυχὴν,
ὅμοιον κἂν εἴ τις λέγοι τὴν ψυχὴν ὑφαί-
νειν, ἢ οἰκοδομεῖν· βέλτιον γὰρ ἴσως μὴ λέ-
γειν τὴν ψυχὴν ἐλεεῖν, ἢ μανθάνειν, ἢ δια-
νοεῖσθαι, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον τῇ ψυχῇ.
τοῦτο δὲ μὴ ὡς ἐν ἐκείνῃ τῆς κινήσεως οὔσης·
ἀλλ' ὁτὲ μὲν μέχεις ἐκείνης, ὁτὲ δ' ἀπ'
ἐκείνης. οἷον, ἡ μὲν αἴσθησις ἀπὸ μὲν τωνδὶ,
ἡ δ' ἀνάμνησις ἀπ' ἐκείνης, ἐπὶ τὰς ἐν
τοῖς αἰσθητηρίοις κινήσεις ἢ μονάς.
ὁ δὲ

Et hac utrū ſit ipſa anima, an aliquid
diuerſum à ratione. Hæc igitur tales Text.60.
dubitationes habere videntur. Verùm
ſi anima diuerſum à miſtione ſit, vti
diximus, cur vna cum ratione carnis
& cæterarum etiam animalis partium
tollitur? Inſuper, ſi non vna quæque par-
tium animam habeat, ſi non ſit anima
ratio miſtionis, quid eſt quo decedente
corrumpitur anima? Ex his igitur quæ Text.61.
dicta ſunt, patet, animam nec harmo-
niam eſſe poſſe, nec orbe verſari, per ac-
cidens tamen (vt diximus) moueri po-
teſt, & ſeipſam mouere. Mouetur nam- Text.62.
que corpus, in quo eſt: mouetur autem, vt
patet, ab anima, alio vero modo fieri
nequit, vt ipſa moueatur motu ad locū
accommodato. At enim rectius de hac
ipſa quiſpiam ad talia reſpiciens dubi-
tabit, putabitque ipſam moueri. Dolere
namque dicimus animam, gaudere,
confidere, timere, inſuper iraſci, ſentire,
ratiocinari, quæ quidem omnia motus
eſſe videntur. Quapropter ipſam quiſ- Text.63.
piam exiſtimabit moueri. Verùm id
non neceſſarium eſt. Nam etſi quàm
maximè dolere vel gaudere, vel ratio-
cinari motus ſunt, vel potiùs moueri,
tamen ipſum moueri ab anima eſt.
Iraſci namque aut timere, eſt hoc modo
moueri cor. Ratiocinari autem, aut tale
forſitā eſt, aut etiam aliud. Atque qua-
dam iſtorum fiunt; cùm aliqua latione
mouentur: quadam cùm aliqua alte-
rantur. Quænam verò ſit illa, & quo-
modo fiant: alia ratio eſt. Dicere autem Text.64.
iraſci vel timere: ſimile eſt atque ſi
quiſpiam animam texere dicat, ædifi-
care. Nam melius eſt fortaſſe dicere,
non animam, ſed hominem anima mi-
ſereri, vel diſcere, vel ratiocinari, id-
que non quia motus in illa ſit: ſed quia
nonnunquam quidem vſque ad illam,
nonnunquam verò ab illa, veluti ſenſus quidem ex hiſce, recordatio autem
ab illa ad eos motus vel ſtatus, qui ſunt in ipſorum ſenſuum inſtrumentis.

Text.65. ὁ δὲ νοῦς ἔοικεν ἐγγίνεσθαι, οὐσία τις οὖσα, καὶ οὐ φθείρεσθαι. μάλιστα γὰρ ἐφθείρετ' ἂν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ γήρᾳ ἀμαυρώσεως. νυνὶ δ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητηρείων συμβαίνει· εἰ γὰρ λάβοι ὁ πρεσβύτης ὄμμα τοιονδί, βλέποι ἂν, ὥσπερ καὶ ὁ νέος. ὥστε τὸ γῆρας οὐ τῷ τὴν ψυχὴν πεπονθέναι τι, ἀλλ' ἐν ᾧ
Text.66. καθάπερ ἐν μέθαις καὶ νόσοις. καὶ τὸ νοεῖν δὴ καὶ τὸ θεωρεῖν μαραίνεται, ἄλλου τινὸς ἔσω φθειρομένου· αὐτὸ δὲ ἀπαθές ἐστι. τὸ δὲ διανοεῖσθαι, καὶ φιλεῖν, ἢ μισεῖν, οὐκ ἔστιν ἐκείνου πάθη, ἀλλὰ τουδὶ τοῦ ἔχοντος ἐκεῖνο, ᾗ ἐκεῖνο ἔχει. διὸ καὶ τούτου φθειρομένου, οὔτε μνημονεύει, οὔτε φιλεῖ· οὐ γὰρ ἐκείνου ἦν, ἀλλὰ τοῦ κοινοῦ, ὃ ἀπόλωλεν. ὁ δὲ νοῦς ἴσως θειότερόν τι καὶ ἀπαθές ἐστιν. ὅτι μὲν οὖν οὐχ οἷόν τε κινεῖσθαι τὴν ψυχήν, φανερὸν
Text.67. ἐκ τούτων, εἰ δ' ὅλως μὴ κινεῖται, δῆλον ὡς οὐδ' ὑφ' ἑαυτῆς. πολὺ δὲ τῶν εἰρημένων ἀλογώτατον, τὸ λέγειν ἀριθμὸν εἶναι τὴν ψυχὴν κινοῦνθ' ἑαυτόν. ὑπάρχει γὰρ αὐτοῖς ἀδύνατα, πρῶτα μὲν τὰ ἐκ τοῦ κινεῖσθαι συμβαίνοντα· ἴδια δὲ ἐκ τοῦ λέγειν αὐτὴν ἀριθμόν. πῶς γὰρ χρὴ νοῆσαι μονάδα κινουμένην, καὶ ὑπὸ τίνος, καὶ πῶς, ἀμερῆ καὶ ἀδιάφορον οὖσαν; εἰ γάρ ἐστι κινητικὴ,
Text.68. καὶ κινητὴ, διαφέρειν δεῖ. ἔτι δ' ἐπεί φασι κινηθεῖσαν γραμμὴν ἐπίπεδον ποιεῖν, στιγμὴν δὲ γραμμήν· καὶ αἱ τῶν μονάδων κινήσεις, γραμμαὶ ἔσονται· ἡ γὰρ στιγμὴ, μονάς ἐστι θέσιν ἔχουσα· ὁ δ' ἀριθμὸς τῆς ψυ-
Text.69. χῆς, ἤδη πού ἐστι, καὶ θέσιν ἔχει. ἔτι δ' ἀριθμοῦ μὲν ἐὰν ἀφέλῃ τις ἀριθμὸν ἢ μονάδα, λείπεται ἄλλος ἀριθμός· τὰ δὲ φυτὰ, καὶ τῶν ζώων πολλὰ διαιρούμενα, ζῇ, καὶ δοκεῖ τὴν αὐτὴν ψυχὴν ἔχειν τῷ εἴδει. δόξειε δ' ἂν οὐδὲν διαφέρειν, μονάδας λέγειν, ἢ σωμάτια μικρά· καὶ γὰρ ἐκ τῶν Δη-

μοκρίτου

Intellectus autem aduenire videtur & ſubſtantia quædã eſſe, ac nõ corrumpi. Nã ab ea maximè, quæ in ſenectute fit obfuſcatione, corrũperetur, nunc autem perinde fit, atque in ſenſuũ inſtrumẽtis. Etenim ſi ſenex talẽ acciperet oculum, videret ſicut & iuuenis. Quare ſenectus non eſt, quia anima quicquã eſt paſſa, ſed quia id, in quo eſt, aliquid paſſum eſt, quẽadmodũ in ebrietatibus & morbis fieri ſolet. Et ipſum igitur intelligere Text.65.
ac contemplari marceſcit, quia aliud quoddã intus corrumpitur. Ipſum autẽ paſſione vacat. Ratiocinari verò & amare, aut odiſſe, nõ ſunt illius affectus, ſed huiuſce quod habet illud, ea ratione qua illud habet. Quapropter, & hoc corrupto, nec recordatur, nec amat. Nõ enim erant illius, ſed ipſius communis, quod quidem periȷt. Intellectus autem diuinum quid eſt fortaſſe, paſſionéque vacat. Eſſe igitur impoſſibile moueri animam, perſpicuũ iã ex dictis euaſit. Text.66.
Quòd ſi omnino non motu cietur, patet nec à ſe ipſa motu cieri. Atqui numerũ animam eſſe dicere ſe ipſum motu cientem, multo longiùs quam ea, quæ dicta ſunt, à ratione diſtare videtur. Nam iȷs, qui id aſſerunt, ea primùm impoſſibilia, quæ emergunt ex motu, deinde propria quædam ex eo, quia dicunt ipſam numerum eſſe, eueniunt. Quo namque modo vnitatem moueri, intelligere oportet, & à quo, & quonam pacto, cùm impartibilis ſit, & nullam habeat differentiam? Si enim motiua ſit atque mobilis, diuerſam eſſe oportet. Text.67.
Præterea cùm lineam quidem motione ſuperficiem facere dicant, punctum autem lineam: vnitatum etiam motus erunt continuò lineæ. Punctum enim vnitas eſt poſitionem habens. Atque numerus animæ, iam alicubi eſt, Text.68.
poſitionémque habet. Præterea ſi quis à numero numerum, vel vnitatem abſtulerit, alius relinquitur numerus. Atqui plantæ multáque animalium viuunt diuiſa, & eandem animam ſpecie videntur habere. Atque nihil referre videbitur, vnitates dicantur, an corpuſcula parua. Etenim ſi puncta fiant ex Democriti Text.69.

μοκείτου σφαιρίων, ἐὰν γίνωνται στιγμαί, μόνον δὲ μένῃ τὸ ποσὸν, ἔσται τι ἐν αὐτῷ τὸ μὲν κινοῦν, τὸ δὲ κινούμενον, ὥσπερ ἐν τῷ μεγέθει· οὐ γὰρ διὰ τὸ μεγέθει διαφέρειν ἢ σμικρότητι, τοῦτο συμβαίνει τὸ λεχθὲν, ἀλλ' ὅτι ποσόν. διὸ ἀναγκαῖον εἶναί τι τὸ κινῆσαν τὰς μονάδας. εἰ δ' ἐν τῷ ζώῳ τὸ κινοῦν ἡ ψυχὴ, καὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ. ὥστε οὐ τὸ κινοῦν καὶ τὸ κινούμενον ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ τὸ
Text.70. κινοῦν μόνον. ἐνδέχεται δέ πως μονάδα ταύτην εἶναι. δεῖ γὰρ ὑπάρχειν αὐτοῖς διαφορὰν πρὸς τὰς ἄλλας· στιγμῆς δὲ μοναδικῆς τίς ἂν εἴη διαφορὰ, πλὴν θέσις; εἰ μὲν οὖν εἰσὶν ἕτεραι αἱ ἐν τῷ σώματι μονάδες, ἢ στιγμαὶ, ἐν τῷ αὐτῷ ἔσονται αἱ μονάδες· καθέξει γὰρ χώραν στιγμῆς. καί τοι τί κωλύει
Text.71. ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι, εἰ δύο καὶ ἀπείρους; ὧν γὰρ ὁ τόπος ἀδιαίρετος, καὶ αὐτά. εἰ δ' αἱ ἐν τῷ σώματι στιγμαί εἰσιν ὁ ἀριθμὸς ὁ τῆς ψυχῆς, ἢ εἰ ὁ ἐκ τῶν ἐν τῷ σώματι στιγμῶν ἀριθμὸς ἡ ψυχὴ, διὰ τί οὐ πάντα ψυχὴν ἔχουσι τὰ σώματα; στιγμαὶ γὰρ ἐν ἅπασι δοκοῦσιν εἶναι καὶ ἄπειροι. ἔτι δὲ, πῶς οἷόν τε χωρίζεσθαι τὰς ψυχὰς, καὶ ἀπολύεσθαι τῶν σωμάτων, εἴγε μὴ διαιροῦνται αἱ γραμμαὶ εἰς τὰς στιγμάς;

mocriti pilulis, modo maneat quantitas, erit in ipſis aliud quidē quod mouet, aliud autem quod mouetur, ſicut in magnitudine. Non enim quia magnitudine differunt, aut paruitate, id quod dictum eſt, accidit, ſed quia ſubeunt quātitatē. Quocirca neceſſe eſt aliquid eſſe, quod ipſas vnitates mouebit: quod ſi id, quod in animali mouet, anima eſt; & id, quod in numero mouet, anima eſt. Quare anima nō eſt id, quod mouet, atque mouetur, ſed id, quod mouet dūtaxat. At verò quî fieri poteſt, vt hæc vnitas ſit? Text.70. *oportet enim ipſius ad cæteras aliquā differentiam eſſe, at vnici pūcti, quænam præter poſitionem eſſe differentia poteſt? ſi igitur vnitates punctáve, quæ sūt in corpore, diuerſa ſunt ab vnitatibus animæ, atque punctis: erunt ipſę vnitates in eodem profectò loco. Punctū enim animæ locum occupabit puncti corporis. Atqui quid obſtabit ac prohibebit, vt ſi duo puncta ſunt ſimul in eodem loco, & plura ſint duobus ac infinita? Quorum enim locus indiuiſibilis eſt, & ipſa indiuiſibilia ſunt.* Text.71. *Sin verò ea puncta, quæ ſunt in corpore, ſint ipſe numerus animæ, vel, ſi numerus, qui ex punctis conſtat, quæ ſunt in corpore, ſit ipſa anima, cur non omnia corpora animam habent? nam in cunctis puncta eſſe videntur, & etiam infinita. Inſuper quî fieri poteſt, vt ſeparentur, ac abſoluantur à corporibus ipſa puncta? Siquidem lineæ non diuiduntur in puncta.*

ΚΕΦ. Ε.

Text.72. Συμβαίνει δὲ καθάπερ εἴπομεν, τῇ μὲν ταὐτὸ λέγειν τοῖς σῶμά τι λεπτομερὲς αὐτὴν τιθεῖσι, τῇ δ', ὥσπερ Δημόκριτος κινεῖσθαί φησιν ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἴδιον τὸ ἄτοπον· εἴπερ γάρ ἐστιν ἡ ψυχὴ ἐν παντὶ τῷ αἰσθανομένῳ σώματι, ἀναγκαῖον ἐν τῷ αὐτῷ δύο εἶναι σώματα, εἰ σῶμά τι ἡ ψυχή.
τοῖς

CAPVT V.

FIT autem, vti diximus, vt partim idem ij dicant, quod illi, qui corpus quoddam ſubtilium partium animam eſſe dixerunt, partim proprium ipſos comitetur abſurdum, corpus ab anima perinde moueri, atque Democritus aſſerebat. Nam cum anima ſit in omni corpore ſentiente; neceſſe eſt in eodem duo corpora eſſe, ſi anima corpus aliquod eſſe ponatur. Text.72.
Et

τοῖς δ' ἀριθμὸν λέγουσιν, ἐν τῇ μιᾷ στιγμῇ πολλὰς στιγμάς· ἢ πᾶν σῶμα ψυχὴν ἔχειν, εἰ μὴ διαφέρων τις ἀριθμὸς ἐγγίνεται, καὶ ἄλλος τις τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν τῷ σώματι στιγμῶν.
Text.73. συμβαίνει τε κινεῖσθαι τὸ ζῷον ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ, καθάπερ καὶ Δημόκριτον ἔφαμεν αὐτὸ κινεῖν. τί γὰρ διαφέρει σφαίρας λέγειν μικράς, ἢ μονάδας μεγάλας, ἢ ὅλως μονάδας φερομένας; ἀμφοτέρως γὰρ ἀναγκαῖον κινεῖν τὸ ζῷον, τῷ κινεῖσθαι αὐτάς.
Text.74. τοῖς δὴ συμπλέξασιν εἰς τὸ αὐτὸ κίνησιν καὶ ἀριθμόν, ταῦτά τε συμβαίνει, καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα· οὐ γὰρ μόνον ὁρισμὸν ψυχῆς ἀδύνατον τοιοῦτον εἶναι, ἀλλὰ καὶ συμβεβηκός. δῆλον δ' εἴ τις ἐπιχειρήσειεν ἐκ τοῦ λόγου τούτου τὰ πάθη καὶ τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς ἀποδιδόναι, οἷον λογισμούς, αἰσθήσεις, ἡδονάς, λύπας, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· ὥσπερ γὰρ εἴπομεν πρότερον, οὐδὲ
Text.75. μαντεύσασθαι ῥᾴδιον ἐξ αὐτῶν. τριῶν δὲ τρόπων παραδεδομένων, καθ' οὓς ὁρίζονται τὴν ψυχήν, οἱ μὲν τὸ κινητικώτατον ἀπεφήναντο, τῷ κινεῖν ἑαυτό· οἱ δέ, σῶμα τὸ λεπτομερέστατον, ἢ τὸ ἀσωματώτατον τῶν ἄλλων. ταῦτα δὲ τίνας ἀπορίας τε καὶ ὑπεναντιώσεις ἔχει, διεληλύθαμεν σχεδόν. λείπεται δὲ ἐπισκέψασθαι, πῶς λέγεται τὸ ἐκ τῶν στοιχείων αὐτὴν εἶναι· λέγουσι μὲν γάρ, ἵν' αἰσθάνηταί τε τῶν ὄντων, καὶ ἕκαστον γνωρίζῃ.
Text.76. ἀναγκαῖον δὲ συμβαίνειν πολλὰ καὶ ἀδύνατα τῷ λόγῳ· τιθέασι γὰρ γνωρίζειν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, ὥσπερ ἂν εἰ τὴν ψυχὴν τὰ πράγματα τιθέντες. οὐκ ἔστι
Text.77. δὲ μόνα ταῦτα, πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα. μᾶλλον δ' ἴσως, ἄπειρα τὸν ἀριθμόν, τὰ ἐκ τούτων. ἐξ ὧν μὲν οὖν ἐστιν ἕκαστον τούτων, ἔστω γινώσκειν τὴν ψυχὴν καὶ αἰσθάνεσθαι. ἀλλὰ

Et horũ etiã ſententia, qui animã numerũ eſſe cẽſent fit vt in vno pũcto multa ſint pũcta, aut omne corpus habeat animã, ſi nõ numerus quiſquã alius atq; diuerſus à pũctis ipſius corporis ſuperueniat. Fit etiam, vt animal à numero Text.73.
perinde moueatur, atq; Democritũ diximus id ipſum moueri cẽſere. Quid enim intereſt, paruæ pilæ dicantur, an vnitates magnæ, vel vnitates omnino quæ agitantur motu? vtróque namque modo neceſſe eſt ipſas ex eo mouere animal, quia ipſæ motu cientur. His igitur, qui Text.74.
motum ac numerum in aſſignãda anima coniunxerunt, hæc dicta ſunt abſurda, & alia huiuſcemodi multa eueniũt. eſt enim impoſſibile non ſolùm diffinitionem animæ talem eſſe, ſed etiam accidens. Quod quidem patet, ſi quis ex hac ratione operationes, atque affectus animæ conabitur aſſignare, cogitationes, inquam, ſenſus, voluptates, dolores, & cætera iſtiuſmodi. Nam, vt priùs diximus, neque vaticinari ex ipſis facilè poſſumus. Tribus autem traditis modis, Text.75.
quibus antiqui diffiniũt animam, duos iam reprobauimus, & quas habet vtraque ſententia dubitationes contrarietateſq; pene diximus, & ea inquam, quæ maximè motiuũ ipſam eſſe ex eo ponit, quia ſe ipſam mouet, & ea, quæ corpus ipſam ſubtiliſſimarũ partium, aut magis quàm cætera incorporeum eſſe cẽſet. Reſtat igitur tertius modus, atq; ſententia, quæ ipſam aſſerit ex elemẽtis conſtare, quam quidem deinceps conſideremus oportet. Atque patet ob hoc ex elemẽtis Text 76.
animam cõſtare quoſdã dixiſſe, vt ſentiat ea, quæ ſunt, & rerum vnamquamque cognoſcat. Ad hanc ſententiam multa profectò comitantur abſurda, atque eorum quamplurima, quæ fieri nequeunt. Aſſerunt enim ſimile cognoſcere ſimile, quaſi animas res ipſas eſſe ponentes. Ve- Text. 77.
rùm non elementa ſunt ſolùm, vt patet: ſed præterea multa ſunt etiam alia, quin potiùs infinita fortaſſe numero, quæ conſtant ex ipſis, ac componuntur. Sit igitur ea cognoſcere, ſentiréque animam ex quibus illorum vnumquodque cõponitur:

at

Digitized by Google

ἀλλὰ τὸ σύνολον τίνι γνωριεῖ, ἢ αἰσθήσεται, οἷον, τί θεὸς, ἢ ἄνθρωπος, ἢ σάρξ, ἢ ὀστοῦν· ὁμοίως δὲ καὶ ὁπηοῦν ἄλλο τῶν συνθέτων· οὐ γὰρ ὁπωσοῦν ἔχοντα τὰ στοιχεῖα τούτων ἕκαστον, ἀλλὰ λόγῳ τινὶ καὶ συνθέσει, καθάπερ φησὶ καὶ Ἐμπεδοκλῆς τὸ ὀστοῦν.

at totum ipſum compoſitũ quo cognoſcet quæſo, vel ſentiet, vt quid ſit Deus, vel homo, vel os, vel caro, & cæterorum compoſitorum vnumquodque ſimiliter; non enim vnumquodque iſtorum eſt ipſa elementa, quouis ſeſe habentia modo, ſine vllo diſcrimine, ſed ex ipſis vnumquodque conficitur ratione quadam, compoſitionéve, quemadmodum & Empedocles os ex elementis conſtare cenſet. Dicit enim,

Ἡ δὲ χθὼν ἐπίηρος ἐν εὐστέρνοις χοάνοισι,
Τὰ δύο τῶν ὀκτὼ μοιρῶν λάχε Νήστιδος αἴγλης,
Τέσσαρα δ' Ἡφαίστοιο, τὰ δ' ὀστέα λευκὰ γένοντο.

Ceperat ante duas tellus iuſtiſſima vaſis
Aëris, ac fontis partes, Vulcanus & ipſe
Quattuor ex octo adiũxit: queîs candida magna
Vis fœcundáque natura confecerat oſſa.

οὐδὲν οὖν ὄφελος εἶναι τὰ στοιχεῖα ἐν τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ καὶ οἱ λόγοι ἐνέσονται, καὶ ἡ σύνθεσις· γνωριεῖ γὰρ ἕκαστον τὸ ὅμοιον. τὸ δ' ὀστοῦν ἢ τὸν ἄνθρωπον οὐδὲν, εἰ μὴ ταῦτ' ἐνέσται. τοῦτο δ' ὅτι ἀδύνατον, οὐθὲν δεῖ λέγειν. τίς γὰρ ἂν ἀπορήσειεν, εἰ ἔνεστιν ἐν τῇ ψυχῇ λίθος, ἢ ἄνθρωπος; ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ μὴ ἀγαθόν. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἔτι δὲ, πολλαχῶς λεγομένου τοῦ ὄντος· σημαίνει γὰρ τὸ μὲν τόδε τι, τὸ δὲ ποσὸν ἢ ποιὸν, ἢ καί τινα ἄλλην τῶν διαιρεθεισῶν κατηγοριῶν, πότερον ἐξ ἁπάντων ἔσται ἡ ψυχὴ, ἢ οὔ. ἀλλ' οὐ δοκεῖ κοινὰ πάντων εἶναι στοιχεῖα. ἆρ' οὖν ὅσα τῶν οὐσιῶν, ἐκ τούτων μόνον; πῶς οὖν γινώσκει, ὅτι καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον; ἢ φήσουσιν ἑκάστου γένους εἶναι στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς ἰδίας, ἐξ ὧν τὴν ψυχὴν συνεστάναι; ἔσται ἄρα καὶ ποσὸν, καὶ ποιὸν, καὶ οὐσία. ἀλλ' ἀδύνατον ἐκ τῶν τοῦ ποσοῦ στοιχείων οὐσίαν εἶναι, καὶ μὴ ποσόν. τοῖς δὴ λέγουσιν ἐκ πάντων ταῦτά τε καὶ τοιαῦθ' ἕτερα συμβαίνει.

ἄτο

Text. 78.

Nil igitur elementa proſunt, ſi ſint in anima, niſi rationes etiam inſint, & compoſitio. Vnũquodque enim cognoſcet ſimile, os autem aut hominem non cognoſcet profectò, niſi ipſa etiam inſint. Hoc autem non opus eſt vnum eorum eſſe dicere quæ fieri nequeunt. Quis enim ambiget vnquam: ſi lapis vel homo vel equus inſit in anima, & bonum ſimiliter & non bonum, & de cæteris identidem rebus. Præterea cùm id, quod eſt, multipliciter dici ſoleat (quoddam enim ſubſtantiam: quoddam quãtitatem, aut qualitatem, aut aliquod aliud enumeratorum iam prædicamentorum ſignificat) vtrùm ex vniuerſis, an non ex vniuerſis anima conſtet. At non videntur communia omnium eſſe elementa: Ex hijsce ne igitur ſolis conſtat, quæ ſubſtantiarum ſunt elementa? At quonam pacto cæterorum etiam vnumquodque cognoſcit? An dicent vniuſcuiuſque generis elementa atque propria principia eſſe, ex quibus anima conſtat? Erit igitur ipſa, & quantitas & qualitas, & ſubſtantia. At fieri nequit, vt ex quantitatis elementis ſubſtantia ſit, non quantitas. Eos igitur, qui cenſent, animam ex vniuerſis conſtare, hæc & huiuſcemodi alia comitantur.

Text.79. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ φάναι μὲν ἀπαθὲς εἶναι τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου· αἰσθάνεσθαι δὲ τὸ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου, καὶ γινώσκειν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον. τὸ δ' αἰσθάνεσθαι πάσχειν τι καὶ κινεῖσθαι τιθέασιν· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ νοεῖν τε καὶ γινώσκειν. πολλὰς δὲ ἀπορίας καὶ δυσχερείας ἔχοντος τοῦ λέγειν, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς, ὡς τοῖς σωματικοῖς στοιχείοις ἕκαστα γνωρίζεται καὶ πρὸς τὸ ὅμοιον, μαρτυρεῖ τὸ νῦν λεχθέν· ὅσα γὰρ ἔνεστιν ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασιν, ἁπλῶς γῆς, οἷον ὀστᾶ, νεῦρα, τρίχες, οὐθενὸς αἰσθάνεσθαι δοκεῖ, ὥστε οὐδὲ
Text.80. τῶν ὁμοίων καίτοι προσῆκεν. ἔτι δ' ἑκάστῃ τῶν ἀρχῶν ἄγνοια πλείων ἢ σύνεσις ὑπάρξει. γνώσεται μὲν γὰρ ἓν ἕκαστον, πολλὰ δ' ἀγνοήσει· πάντα γὰρ τὰ ἄλλα. Συμβαίνει δὲ Ἐμπεδοκλεῖ γε καὶ ἀφρονέστατον εἶναι τὸν θεόν· μόνος γὰρ τῶν στοιχείων ἓν οὐ γνωριεῖ
Text.81. τὸ νεῖκος· τὰ δὲ θνητὰ πάντα. ἐκ πάντων γὰρ ἕκαστον. ὅλως δὲ διὰ τίν' αἰτίαν οὐχ ἅπαντα ψυχὴν ἔχει τὰ ὄντα; ἐπειδὴ πᾶν στοιχεῖον ἢ ἐκ στοιχείου ἑνὸς, ἢ ἐκ
Text.82. πλειόνων, ἢ πάντων· ἀναγκαῖον γάρ ἐστιν ἕν τι γνώσκειν, ἢ τινὰ, ἢ πάντα. ἀπορήσειε δ' ἄν τις καὶ τί ποτέ ἐστι τὸ ἑνοποιοῦν αὐτά. ὕλῃ γὰρ ἔοικέ τά γε στοιχεῖα· κυριώτατον γὰρ ἐκεῖνο τὸ συνέχον ὅ, τί ποτέ ἐστι· τῆς δὲ ψυχῆς εἶναί τι κρεῖττον καὶ ἄρχον, ἀδύνατον· ἀδυνατώτερον δ' ἔτι, τοῦ νοῦ· εὔλογον γὰρ εἶναι τοῦτον προγενέστατον καὶ κύριον κατὰ φύσιν. τὰ δὲ
Text.83. στοιχεῖά φασι πρῶτα τῶν ὄντων εἶναι. πάντες δὲ καὶ οἱ διὰ τὸ γνωρίζειν καὶ αἰσθάνεσθαι τὴν ψυχὴν τὰ ὄντα, ἐκ τῶν στοιχείων λέγοντες αὐτὴν, καὶ οἱ τὸ κινητικώτατον, οὐ περὶ ἁπάσης λέγουσι ψυχῆς. οὔτε γὰρ τὰ αἰσθανόμενα πάντα κινητικά· φαίνεται γὰρ εἶναί τινα μόνιμα τῶν ζώων κατὰ τόπον. καίτοι δοκεῖ γε ταύτην

μόνην

Abſurdum eſt etiam, ſimile quidem à ſimili non pati dicere: ſimile verò ſentire ſimile, ſimileq́; cognoſcere ſimili, putare, atque aſſerere. Deinde ſentire pati quoddam eſſe, moueriq́ue ponere, & intelligere ſimiliter, & cognoſcere. Atqui multas dubitationes ac difficultates Empedoclis habere ſententiam (corporeis inquam elementis, & ſibi ſimilibus cognoſci res ſingulas) teſtatur id, quod experientia latè patet. Partium enim animalium corporum ea, quæ ſunt ſimpliciter terræ, vt oſſa, nerui, pili, nihil ſentire videntur. Quare neque ſimilia Text.79.
ſibi. At oportebat tamen. Præterea cuique principiorum maior ignoratio quã cognitio inerit nimirum. Vnumquodque enim cognoſcet vnum, multa autem ignorabit. cætera namque omnia. Fit etiam Empedoclis eadem ſententia, vt Deus ſit amentiſſimus, quippe cùm ipſe ſolus vnum elementorum non comprehendat, ipſam diſcordiam inquam: mortalia verò cuncta cognoſcat, cùm ex vniuerſis ſingula conſtent. Text.80.
Præterea dicat oportet omnino, quam ob cauſam non habent animam omnia: cùm omne quod eſt, aut ſit elementum, aut ex elemento vno vel pluribus, vel omnibus conſtet. Neceſſe eſt enim omne quod eſt, aut vnum quid, aut quædam, aut vniuerſa cognoſcere. Text.81.
Dubitabit etiam non iniuria quiſpiam, quidnam id ſit quod ipſa continet, atque vnit: elemẽta namque materiei ſimilia ſunt. Atque præſtabiliſſimum id eſſe patet, quod continet, quidquid id tandem ſit. At neque eſt quicquam præſtabilius anima quod quidem dominetur, & magis etiam intellectu. Maximè enim rationi conſonum eſt, hunc omnia præceſſiſſe, Text.82.
& præſtãtiſſimum omniũ & natura dominum eſſe. Illi autẽ elementa ea quæ ſunt præcedere cẽſent. At enim nemo prorſus de omni anima dixit, nec eorũ qui cenſent ipſam ex elemẽtis ideo conſtare, quia ſentit cognoſcitque ea quæ ſunt, nec etiã eorũ, qui maximè motiuum ipſam aſſerunt eſſe. Non enim omnia mouentur, quæ ſentiunt. Sunt enim animalia nonnulla, quæ non mouentur loco, & tamen hoc Text.83.

ſolo

μόνην τῶν κινήσεων κινεῖν ἡ ψυχὴ τὸ ζῷον. ὁμοίως δὲ καὶ ὅσοι τὸν νοῦν καὶ τὸ αἰσθητικὸν ἐκ τῶν στοιχείων ποιοῦσι· φαίνεται γὰρ τὰ φυτὰ ζῆν, οὐ μετέχοντα φορᾶς οὐδ' αἰσθήσεως, καὶ τῶν ζῴων πολλὰ διάνοιαν οὐκ ἔχειν.
Text. 84. εἰ δέ τις καὶ ταῦτα παραχωρήσειε, καὶ θείη τὸν νοῦν μέρος τι τῆς ψυχῆς, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ αἰσθητικόν, οὐδ' ἂν οὕτω λέγοιεν καθόλου περὶ πάσης ψυχῆς, οὐδὲ περὶ μιᾶς. τοῦτο δὲ πέπονθε καὶ ὁ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς καλουμένοις ἔπεσι λόγος. φησὶ γὰρ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ ὅλου εἰσιέναι, ἀναπνεόντων φερομένην ὑπὸ τῶν ἀνέμων. οὐχ οἷόν τε δὴ τοῖς φυτοῖς τοῦτο συμβαίνειν, οὐδὲ τῶν ζῴων ἐνίοις, εἴπερ μὴ πάντα ἀναπνέουσι. τοῦτο δὲ λέληθε τοὺς οὕτως ὑπειληφότας. εἴπερ δεῖ
Text. 85. τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν στοιχείων ποιεῖν, οὐθὲν δεῖ ἐξ ἁπάντων· ἱκανὸν γὰρ θάτερον μέρος τῆς ἐναντιώσεως, ἑαυτό τε κρίνειν, καὶ τὸ ἀντικείμενον· καὶ γὰρ τῷ εὐθεῖ καὶ αὐτὸ καὶ τὸ καμπύλον γινώσκομεν· κριτὴς γὰρ ἀμφοῖν ὁ κανών. τὸ δὲ καμ-
Text. 86. πύλον οὔθ' ἑαυτοῦ, οὔτε τοῦ εὐθέος. καὶ ἐν τῷ ὅλῳ δέ τινες αὐτὴν μεμῖχθαι φασίν. ὅθεν ἴσως καὶ Θαλῆς ᾠήθη πάντα πλήρη θεῶν εἶναι. τοῦτο δ' ἔχει τινὰς ἀπορίας· διὰ τίνα μὲν γὰρ αἰτίαν ἐν τῷ ἀέρι, ἢ ἐν τῷ πυρὶ οὖσα ἡ ψυχή, οὐ ποιεῖ ζῷον· ἐν δὲ τοῖς μικτοῖς, καὶ ταῦτα βελτίων ἐν τούτοις εἶναι δοκοῦσα; ἐπιζητήσειε γὰρ ἄν τις, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν ἡ ἐν τῷ ἀέρι ψυχή, τῆς ἐν τοῖς ζῴοις βελτίων
Text. 87. ἐστὶ καὶ ἀθανατωτέρα. συμβαίνει δ' ἀμφοτέρως ἄτοπον καὶ παράλογον· καὶ γὰρ τὸ λέγειν ζῷον τὸ πῦρ, ἢ τὸν ἀέρα, τῶν παραλογωτέρων ἐστί· καὶ μὴ λέγειν ζῷα ψυχῆς ἐνούσης, ἄτοπον. ὑπολαβεῖν δὲ ἐοίκασι τὴν ψυχὴν εἶναι ἐν τούτοις, ὅτι τὸ ὅλον τοῖς μορίοις ὁμοειδές.

ἀν

ſolo motu anima videtur animal agitare. Similiter & eorũ qui tã ſenſitiuũ quàm intellectiuũ ex elemẽtis conficiũt, nemo animã omnem cõplectitur. Viuere namque videntur plantæ, at expertes ſunt tamen & lationis & ſenſus. Animalium quoq; complura ſunt, quæ mente rationéque vacant. Text. 84. *Quòd ſi quis & hæc illis conceſſerit, intellectumq; partẽ eſſe poſuerit animæ & idemidem ſenſitiuum, neque ſic de omni anima, neque de vlla tota dicere videbuntur. In hoc eodem errore videtur eſſe, & ea ſententia, quæ carminibus Orphicis fertur: dicit enim Orpheus, animam ferri vẽtis, & ex toto ingredi reſpiratione. Id autem nequit ipſis accidere plantis, neque quibuſdam itidem animaliũ, quippe cùm haud vniuerſa reſpirent. Quod quidem eos præteriit, qui ita de anima cenſuere. At verò ſi conficere animã ex* Text. 85. *elementis oporteat: non ex vniuerſis continuò conficienda eſſe videtur. Altera namque pars contrarietatis, ſufficiens eſt ſe ipſam oppoſitámque diſcernere: recto enim, & ipſum rectum, vt patet, & obliquum cognoſcimus: regula námque iudex eſt vtriuſque: at obliquum nec ſui planè, nec recti.* Text. 86. *Sunt & qui in toto vniuerſo permiſtam ipſam inquiũt eſſe. Quocirca forſitan & Thales omnia plena deorum eſſe putauit. Hæc autem dubitationes habet nonnullas. Quam enim ob cauſam anima in aëre quidem vel igne ſi ineſt, non facit animal, in miſtis autem facit: præſertim cùm in illis videatur eſſe præſtantior? Quæret etiam quiſpiam quam ob cauſam anima ea, quæ eſt in aëre, præſtabilior eſt ac immortalior ea, quæ in animalibus ineſt.* Text. 87. *Vtrobique autem emergit quoddam abſurdum & rationis egrediens metas, nam ignem aut aërem animal eſſe dicere, rationis egreditur fines, & aſſerere rurſus animalia non eſſe, ſi inſit in ipſis anima, perabſurdum eſt ſanè.*

Digitized by Google

Text. 88. ὥστ' ἀναγκαῖον αὐτοῖς λέγειν καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοειδῆ τοῖς μορίοις εἶναι, τῷ ἀπολαβεῖν τι τοῦ περιέχοντος ἐν τοῖς ζῴοις, ἔμψυχα ζῷα γίνεται. εἰ δ' ὁ μὲν ἀὴρ διασπώμενος, ὁμοειδής· ἡ δὲ ψυχὴ ἀνομοιομερής, τὸ μέν τι αὐτῆς ὑπάρξει, δῆλον ὅτι τὸ δ' οὐχ ὑπάρξει. ἀναγκαῖον οὖν αὐτὴν ἢ ὁμοιομερῆ εἶναι, ἢ μὴ ἐνυπάρχειν ἐν ὁτῳοῦν μορίῳ τοῦ παντός. φανερὸν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὡς οὔτε τὸ γινώσκειν ὑπάρχει ψυχῇ διὰ τὸ ἐκ τῶν στοιχείων εἶναι, οὔτε τὸ κινεῖσθαι αὐτὴν καλῶς, οὐδ'
Text. 89. ἀληθῶς λέγεται. ἐπειδὴ δὲ τὸ γινώσκειν ψυχῆς ἐστι, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαί τε, καὶ δοξάζειν· ἔτι δὲ τὸ ἐπιθυμεῖν, καὶ βούλεσθαι, καὶ ὅλως ὀρέξεις· γίνεται δὲ καὶ ἡ κατὰ τόπον κίνησις τοῖς ζῴοις ὑπὸ ψυχῆς· ἔτι δὲ αὔξησίς τε, καὶ ἀκμὴ, καὶ φθίσις, πότερον ὅλῃ τῇ ψυχῇ τούτων ἕκαστον ὑπάρχει, καὶ πάσῃ νοοῦμέν τε, καὶ αἰσθανόμεθα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ποιοῦμέν τε καὶ πάσχομεν, ἢ μορίοις ἑτέροις ἕτερα. καὶ τὸ ζῆν δὲ πότερον ἐν τινὶ τούτων ἐστὶν ἑνὶ, ἢ καὶ ἐν πλείοσιν, ἢ καὶ ἐν πᾶσιν, ἢ καὶ ἄλλο τι αἴ-
Text. 90. τιον. λέγουσι δέ τινες μεριστὴν αὐτὴν εἶναι, καὶ ἄλλῳ μὲν νοεῖν, ἄλλῳ δὲ ἐπιθυμεῖν. τί οὖν δήποτε συνέχει τὴν ψυχὴν, εἰ μεριστὴ πέφυκεν; οὐ γὰρ δή γε τὸ σῶμα· δοκεῖ γὰρ τοὐναντίον μᾶλλον ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα συνέχειν. ἐξελθούσης οὖν διαπνεῖται καὶ σή-
Text. 91. πεται. εἰ οὖν ἕτερόν τι μίαν αὐτὴν ποιεῖ, ἐκεῖνο μάλιστα ἂν εἴη ἡ ψυχή. δεήσει δὲ πάλιν κἀκεῖνο ζητεῖν, πότερον, ἓν, ἢ πολυμερές. εἰ μὲν γὰρ ἓν, διὰ τί οὐκ εὐθὺς καὶ τὴν ψυχὴν ἓν εἶναι; εἰ δὲ μεριστὸν, πάλιν ὁ λόγος ζητήσει, τί τὸ συνέχον ἐκεῖνο; καὶ οὕτω δὴ πρόεισιν ἐπὶ τὸ ἄπειρον. ἀπορήσειε δ' ἄν τις καὶ περὶ τῶν μορίων αὐτῆς, τίνα δύναμιν ἔχει ἕκαστον ἐν τῷ σώματι.

Videtur autem ideo putaſſe in his animam eſſe, quia totum & partes eiuſdẽ ſunt ſpeciei. Quare neceſſe eſt ipſos & animam & partes eiuſdem eſſe dicere ſpeciei, ſi animalia ex eo fiunt animantia, quia in ipſis aliqua pars continentis recipitur. Quòd ſi aër quidam diſcerptus eiuſdem eſt ſpeciei, anima autem eſt diſſimilium partium, patet aliã ipſius partem ineſſe, aliam non ineſſe. Neceſſe eſt igitur, ipſam, aut ſimilium eſſe partium, aut non in quacumque totius ineſſe parte. Patet igitur ex dictis, neque cognitionem ex eo competere animæ, quia conſtet ex elementis, neque rectè veréque dici motum eidem ineſſe. Text. 88.

At quoniam cognoſcere, ſentire, opinari, inſuper cupere, deliberare, & omnino appetitiones ipſius animæ ſunt, motus etiam animalium loco ab anima fit, & inſuper accretio, ſtatus, atque decretio, quæret vtique quiſpiam vtrùm horum vnumquodque toti animæ competat, & nos intelligamus & ſentiamus, & moueamur, cæterorúmq; vnumquodque agamus, patiamúrque tota, an alijs alia partibus? Ipſum præterea viuere, vtrum in horum aliquo an in pluribus, an in omnibus, conſiſtat, an ſit eius alia quædam etiam cauſa. Text. 89.

Atque ſunt, qui dicunt ipſam eſſe partibilem, nóſque alia eius parte intelligere, alia cupere cenſent. Quid igitur ipſam continet animã, ſi partibilis ſit? nõ corpus, quippe cùm cõtra potiùs videatur corpus anima continere. Text 90.

Quapropter & egreſſa, diſſoluitur corpus atque putreſcit. Si igitur aliquid aliud ipſam cõtineat, vnámque faciat, illud erit potiſſimum anima. At oportebit de illo etiam quærere: Vtrùm vnum an multarum ſit partium? Atque ſi ſit vnum, cur & animam continuò non dicimus vnum eſſe? ſin partibile, rurſus ratio quæret quidnam ſit illud, quod illud etiam continet: atque hoc pacto fiet in infinitum abitio: Dubitabit etiam quiſpiam de partibus eius, quam vnaquæque potentiam in corpore habeat. Text. 91.

Text.92. σώματί ἐστι· εἰ γὰρ ὅλη ἡ ψυχὴ πᾶν τὸ σῶμα
συνέχει, πρέπει καὶ τῶν μορίων ἕκαστον
συνέχειν τι τοῦ σώματος. τοῦτο δὲ ἔοικεν
ἀδυνάτῳ· ποῖον γὰρ μόριον, ἢ πῶς ὁ νοῦς
Text.93. συνέξει, χαλεπὸν καὶ πλάσαι. φαίνεται δὲ
καὶ τὰ φυτὰ διαιρούμενα ζῆν· καὶ τῶν ζώων
ἔνια τῶν ἐντόμων, ὡς τὴν αὐτὴν ἔχοντα ψυ-
χὴν τῷ εἴδει, εἰ καὶ μὴ ἀριθμῷ. ἑκάτερον
γοῦν τῶν μορίων αἴσθησιν ἔχει, καὶ κινεῖται
Text.94. κατὰ τόπον ἐπί τινα χρόνον· εἰ δὲ μὴ διατε-
λοῦσιν, οὐδὲν ἄτοπον· ὄργανα γὰρ οὐκ ἔχουσιν
ὥστε σώζειν τὴν φύσιν· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐν
ἑκατέρῳ τῶν μορίων ἅπαντα ἐνυπάρχειν
τὰ μόρια τῆς ψυχῆς καὶ ὁμοειδῆ εἰσιν ἀλλή-
λοις, καὶ τῇ ὅλῃ· ἀλλήλων μὲν, ὡς οὐ χω-
ριστὰ ὄντα· τῆς δὲ ὅλης ψυχῆς, ὡς διαιρε-
Text.95. τῆς οὔσης. ἔοικε δὲ καὶ ἡ ἐν τοῖς φυτοῖς ἀρ-
χὴ ψυχή τις εἶναι. μόνης γὰρ ταύτης κοινω-
νεῖ καὶ ζῶα καὶ φυτά. καὶ αὕτη μὲν χωρί-
ζεται τῆς αἰσθητικῆς ἀρχῆς. αἴσθησιν δὲ οὐδὲν
ἄνευ ταύτης ἔχει.

habeat. Nam ſi anima tota totum con- Text.92
tineat corpus, oportet, & vnamquam-
que etiam partem aliquam partem cor-
poris continere. Id autem eſſe non poſſe
videtur: quam enim partium corporis
intellectus, aut quo continebit pacto, fin-
gere quoque difficillimum eſt. Videmus Text.93.
autem & plantas diuiſas viuere, &
animalium inſectorum nonnulla, vtpo-
te animam, & ſi non numero tamen
ſpecie eandem habentia. Itaque par-
tium vtraque & ſenſum habet, & per
aliquod tempus loco mouetur. Nec ab- Text.94.
ſurdum eſt, ſi non perdurant. Inſtru-
menta namque non habent, vt natu-
ram conſeruent: ſed nihilominus om-
nes in vtraque partium inſunt ani-
mæ partes. Atque animæ partes eadem
ſub ſpecie collocantur: & etiam tota:
illæ quidem, quia non ſeparabiles ſunt:
tota autem anima, quia indiuiſibilis
eſt. Videtur autem & id principium, Text.95.
quod ineſt in plantis, anima quædam eſſe. Hæc enim ſola communis eſt & plantis & animalibus. Atque hæc quidem à ſentiendi principio ſeparatur, ſine autem ipſa nihil eſt prorſus, quod habeat ſenſum.

IN SECVNDVM LIBRVM ARISTOT. DE ANIMA,

PROOEMIVM.

PRofligatis ſuperiore lib. Veterum philoſophorum de anima ſententijs; aggreditur iam ad explicandum quid ipſe ea de re ſentiat. Id, quod partim hoc in lib. partim in tertio accuratè præſtat. Diſtribuitur autem hic liber in quatuor partes. Prima diſſerit de animæ natura, deq́ue eius eſſentia, capitibus primo, & ſecundo. Altera capite tertio de communi, & primaria facultatum animæ partitione. Tertia de vegetatricis animæ viribus, & functionibus, cap. 4. Vltima de potentijs, & functionibus animæ ſenſitiuæ, à quinto capite ad extremum.

***

ΑΡΙΣΤΟ

D.Thom. & aliorum ſentētia de diuiſione actus.

eſt ac magis recepta interpretatio Simplicij, Themiſtij, Philoponi, D. Thomæ, & aliorum aientium diuidi actum generatim ſumptum in actum primum, qui principium eſt operandi, & in actum ſecundum, qui eſt ipſa operatio; quomodo ſcientia, quæ eſt habitus, à quo contemplatio egreditur, dicitur actus primus; ipſa verò contemplatio actus ſecundus; itémque omnes formæ ſubſtantiales, & primariæ qualitates corporum ſimplicium, omnéſque potentiæ & habitus, quia ſunt fontes, & principia actionum, nuncupantur actus primi; operationes verò ab his ortæ, actus ſecundi.

Text.3.

[c] οὐσίαι δὲ μάλιστα εἶναι δοκοῦσι τὰ σώματα· καὶ τούτων τὰ φυσικά· ταῦτα γὰρ τῶν ἄλλων ἀρχαί. [d] τῶν δὲ φυσικῶν, τὰ μὲν ἔχει ζωήν, τὰ δ' οὐκ ἔχει. ζωὴν δὲ λέγομεν τὴν δι' αὐτοῦ τροφήν τε, καὶ αὔξησιν, καὶ φθίσιν. ὥστε πᾶν σῶμα φυσικὸν μετέχον ζωῆς, οὐσία ἂν εἴη· οὐσία δ' οὕτως ὡς συνθέτη. *Text.4.* [e] ἐπεὶ δέ ἐστι σῶμα τοιόνδε· ζωὴν γὰρ ἔχον, οὐκ ἂν εἴη τὸ σῶμα ψυχή· οὐ γάρ ἐστι τῶν καθ' ὑποκειμένου τὸ σῶμα· μᾶλλον δ' ὡς ὑποκείμενον καὶ ὕλη. ἀναγκαῖον ἄρα τὴν ψυχὴν οὐσίαν εἶναι, ὡς εἶδος σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος. ἡ δ' οὐσία ἐντελέχεια. τοιούτου ἄρα σώματος ἐντελέχεια. [f] αὕτη

[c] *Maximè autem corpora videntur eſſe ſubſtantiæ, & ipſorum ea magis, quæ naturalia ſunt; hæc enim cæterorum principia ſunt.* [d] *Naturalium verò corporum quædam habent vitam, quædam non habent, ſed ea vacant. Vitam autem dicimus, nutritionem, accretionem, atque decretionem, quæ quidem per id ipſum fit, quod viuere dicitur. Quare corpus omne naturale particeps vitæ ſubſtantia eſt, & ita ſubſtantia, vt compoſita.* *Text.4.* [e] *Atque cùm tale etiam ſit corpus, id eſt, habens vitam: corpus profectò non erit anima: corpus namque non ſubit rationem eorum, quæ ſunt in ſubiecto: ſed vt ſubiectum potiùs eſt, & materies. Neceſſe eſt igitur animam ſubſtantiam eſſe perinde atque formam corporis naturalis potentia vitam habentis: Subſtantia verò actus eſt, & perfectio: talis igitur corporis eſt perfectio atque actus.* [f] *Sed*

[c] *Maximè autem corpora.* Ægidius & Caietanus, D. Thomam ſequuti, cenſent diuidi hoc loco ab Ariſtotele ſubſtantiam generatim ſumptam in ſubſtantiam corpoream & incorpoream: non quidem expreſsè, ſed tacitè & obſcurè: cùm enim dicat corpora maximè videri ſubſtantias; alias eſſe innuit corporeæ molis expertes, quæ nobilioris & excellentioris naturæ ſunt; etſi in noſtram cognitionem minùs cadant. Auerroes, Themiſtius, & Philoponus, credunt nullam hîc nouam tradi partitionem: & quidem meritò, cùm noua hæc diuiſio non videatur ad rem attinere: aiunt igitur comparare hîc Ariſtotelem inter ſe membra ſecundæ diuiſionis ſuperiùs aſſignatæ, doceréque, corpora, id eſt, ſubſtantias, ex materia & forma concretas, perfectiores eſſe quàm materiam & formam.

Nullā hic nouam tradi partitionem ſubſtantiæ.

Confert deinde corpora naturalia cum artificioſis, aiens naturalia magis eſſe ſubſtantias: arte facta enim formam, quæ accidens quoddam eſt, ab arte obtinent; materiam, quæ ſubſtantia eſt, à natura: quo fit vt naturæ beneficio ex parte materiæ rationem ſubſtantiæ vendicent, & vt naturalia magis ſint ſubſtantiæ, cùm id cuius merito ac beneficio quodque tale eſt, magis tale ſit.

Corporum naturaliū & artificioſorum cōparatio.

Subſtantiæ corporatæ diſtributio. Vita duplex.

[d] *Naturalium verò corporū.* Aſſignat quartam diuiſionem, qua ſubſtantiam corporatam diuidit in viuentem, & in eam quæ vita caret. Docet autem ea viuere, quæ ab inſito principio aluntur, accreſcunt aut decreſcunt. Quo loco aduertendum eſt vitam dupliciter ſumi. Vno modo pro vita ſubſtantiali; altero pro accidentaria. Vita ſubſtantialis eſt id, à quo, vt è fonte vitales actiones dimanant, vt in homine anima rationalis. Accidentaria, ſunt ipſæ actiones vitæ, vt nutritio, accretio. Cùm igitur hoc

 loco

Quæ hic explicẽtur. Corpus viuens complectitur materiam & formã.

loco viuere dicuntur ea, quæ aluntur, &c. explicatur ratio vitæ ſubſtantialis per ipſius effectum, & operationem. Non recenſuit autem in præſentia Ariſtoteles cætera vitæ munia, cuiuſmodi ſunt ſentire, intelligere, & appetere, quia ab iis tantùm, quæ eſſent omnium communia, ac notiſſima, auſpicandum fuit, vt ita communis omnium animarum definitio aptiùs colligeretur. Ex hac porrò vltima diuiſione infert; corpora viuentia eſſe ſubſtantias ex materia & forma compoſitas; ſiquidem omne corpus naturale hiſce partibus conſtat, omne autem corpus viuens corpus naturale eſt.

Probatur anima eſſe actus.

[e] *Atque cum tale etiam.* Vt colligat animæ definitionem, Probat in primis animam eſſe actum, quia anima aut corpus eſt vitæ particeps, aut ipſius actus. Non eſt autem corpus. Erit igitur actus, & forma corporis. Maior propoſitio ex ſuperiùs dictis patet; oſtenſum eſt enim corpus viuens è duabus partibus eſſe concretum, anima nempe, quæ eſt pura potentia & materia, quæ eſt actus, & entelechia. Minor ex eo ſuadetur: quia corpus non eſt in ſubiecto: ſed ipſum potiùs eſt materia & ſubiectũ, in quo ineſt anima. Erit igitur anima act⁹ & forma corporis vitæ participis, &c.

Text.5. [f] ἄυτη δὲ λέγεται διχῶς. (ἡ μὲν ὡς ἐπιστήμη, ἡ δὲ ὡς τὸ θεωρεῖν.) φανερὸν οὖν ὅτι ὡς ἐπιστήμη. ἐν γὰρ τῷ ὑπάρχειν τὴν ψυχὴν, ὕπνος καὶ ἐγρήγορσις ἐστίν· ἀνάλογον δὲ ἡ μὲν ἐγρήγορσις τῷ θεωρεῖν· ὁ δ' ὕπνος, τῷ ἔχειν καὶ μὴ ἐνεργεῖν.
Text.6. προτέρα δὲ τῇ γενέσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, ἡ ἐπιστήμη. διὸ ψυχή ἐστιν ἐντελέχεια, ἡ πρώτη σώματος ψυχικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει. [g] τοιοῦτον δὲ, ὃ ἂν ᾖ ὀργανικόν. ὄργανα δὲ καὶ τὰ τῶν φυτῶν μέρη, ἀλλὰ παντελῶς ἁπλᾶ· οἷον τὸ φύλλον περικαρπίου σκέπασμα· τὸ δὲ περικάρπιον, καρποῦ. αἱ δὲ ῥίζαι τῷ σόματι ἀνάλογον. ἄμφω γὰρ ἕλκει τὴν τροφήν. εἰ δέ τι κοι-
Text.7. νὸν ἐπὶ πάσης ψυχῆς δεῖ λέγειν, εἴη ἂν ἡ πρώτη ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ. [h] διὸ καὶ οὐ δεῖ ζητεῖν, εἰ ἓν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ὥσπερ οὐδὲ τὸν κηρὸν καὶ τὸ σχῆμα, οὐδ' ὅλως τὴν ἑκάστου ὕλην καὶ τὸ οὗ ἡ ὕλη· τὸ γὰρ ἓν καὶ τὸ εἶναι ἐπεὶ πλεοναχῶς λέγεται, τὸ κυρίως ἡ ἐντελέ-
Text.8. χειά ἐστι. καθόλου μὲν οὖν εἴρηται τί ἐστιν ἡ ψυχή· οὐσία γὰρ ἡ κατὰ τὸν λόγον. τοῦτο δὲ τὸ τί ἦν εἶναι τῷ τοιῷδι σώματι,

[f] *Sed cùm perfectio atque actus bifariam dicatur, vt diximus (quidã enim eſt vt ſcientia, quidam vt contemplatio) patet, animam actum eſſe perinde atque ſcientiam. Nam ex eo quia anima eſt, & ſomnus eſt & vigilia, atque vigilia quidem contemplationi, ſomnus autem ſcientiæ operatione vacanti ſimilis eſt.* Text.5.
Altera autem alteram in Text.6.
eodem, ſcientia, inquam, contemplationem generatione præcedit. Quapropter anima primus eſt actus perfectioq; corporis naturalis potentia vitam habentis, [g] *& talis planè, vt partes ipſius ſint inſtrumẽta. Enimverò partes quoque plantarum inſtrumenta ſine controuerſia ſunt, quamuis videantur penitus ſimplices eſſe: eius enim quod circa fructum eſt, tegmen eſt folium, & fructus etiam, illud radices præterea, vicem ſubeunt oris. Vtriſque námque trahitur alimentum. Si igitur commu-* Text.7.
ne quid de omni anima ſit dicendum, ipſa perfectio prima, primúſque actus eſt corporis naturalis, cuius partes ſunt inſtrumenta. [h] *Iccirco non quærere oportet, ſi vnum ſit anima atque corpus: ſicut neque ceram & figuram, nec omnino materiem cuiuſque, & id cuius materies eſt. Nam cùm vnum, & eſſe multifariam dicatur, actus eſt id, quod propriè vnum eſt, atque propriè eſt. Vniuerſaliter igitur diximus quidnam anima ſit.* Text.8.
Eſt enim, ea ſubſtantia quæ eſt vt ratio. Hæc autem eſt, quidditas corporis talis, [i] *&*

Probatur

[f] *Sed cum perfectio.* Probat animam eſſe actum primum. Nam cum duplex ſit actus, vide

animā eſſe actum primum. *De hac re lib. de ortu & interitu c.5.q.10.* *Anima vt interdum feriatur.*

videlicet, primus & ſecūdus vt ex dictis patet: oportet animam actum primum eſſe, cùm ab ea interdum ſit vigilia, id eſt operatio vitæ, interdū ſomnus, hoc eſt, ceſſatio ab operatione. Sed meritò quiſpiam dubitauerit qua ratione dicatur anima interdum feriari cùm actum nutriendi nunquam intermittat; ſiquidem omne viuens dum viuit nutritur. Huic dubitationi variè reſponderi ſolet, nimirum etſi anima à nutriendi operatione non conquieſcat; interrumpere tamen alias functiones; vel ceſſare ab opere non quidem re ipſa, ſed ſuapte natura ceſſare poſſe: quia qua anima eſt, non repugnat ei ſeparari aliquando ab actu ſecundo; eſtoquà talis, ſeu prout nutrix ſua eſt, nunquam non operetur.

Animam eſſe actum corporis organici oſtenditur. *Materia plantarum organis prædita, nō homogenea.*

g *Et tali ratione.* Argumento à minori oſtendit animam eſſe actum corporis organici, id eſt, habentis inſtrumenta ad functiones vitæ obeundas. Animæ plātæ eſt actus corporis organici: Igitur & reliquæ animæ. Conſecutio liquet: ſi enim plantalis, ſeu vegetatrix anima, quæ in infimo gradu conſiſtit, ſubiectum habet organis inſtructum, vtique anima ſentiens, & intelligens, quæ nobilioris notæ ſunt, id obtinebunt. Nam quo forma perfectior eſt, eo ſubiectum ornatius requirit. Aſſumptum patet, quia videmus in arboribus radices, truncos, fibras, medullas, & quaſi venas quæ tametſi primo aſpectu ac ſenſuum iudicio non tam facilè quis deprehendat eſſe organa, ſicut in animalibus, os, gulam, ventriculum, hepar, cor, aliáque huiuſmodi, propterea quòd ſtirpium corpora ſimplicia eſſe videantur; reuera tamen organica cenſeri debent. Quod etiam ex diuerſis eiuſmodi partium officiis intelligi poteſt. Nam radices tanquam os è terra ſuccum & alimentum capiunt, trahúntque: fibræ venarum vice funguntur; ſimiliterque cæteræ præſcripta ſibi munia exequuntur, ſimulque & toti famulantur, & mutuam ſibi præſtant operam. Qua de re pluribus diſſerit Theophraſtus, lib. 1. de hiſtoria plantarum c.7.4.& 14. Plin. lib. 17. cap. 28.

Theophraſ. Plinius.

Cap.9.q.11 Cur ex anima & corpore vnum fiat, quærendū non eſt.

h *Iccirco non quærere.* Ex dictis conſectarium quoddam infert, videlicet, quærendam non eſſe aliam cauſam cur ex corpore & anima vnum fiat. Nam cùm corpus ſit materia ipſa, ac pura potentia, forma verò ſubſtantialis ſit actus, quem materia primò reſpicit, pura autem potentia & actus generis eiuſdem, id eſt, ſubſtantialis, ſuopte ingenio in vnam coeant naturam, fit vt nullo aliunde quæſito vinculo, aut nexu ex his vnum fiat. De hac ipſa re dubitationem mouet Ariſtoteles, eámque eodem pacto diluit 8. Metaphyſ. c.6. text. 15. niſi quòd illic non de ſola anima & corpore vt hic, ſed de forma, & materia generatim quærit. Lege, ſi placet: quæ hac de re 1. Phyſ. lib. diſſeruimus.

i καθάπερ εἴ τι τῶν ὀργάνων φυσικὸν ἦν σῶμα, οἷον πέλεκυς. ἦν γὰρ ἂν τὸ πελέκει εἶναι ἡ οὐσία αὐτοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦτο· χωρισθείσης γὰρ ταύτης, οὐκ ἂν ἔτι πέλεκυς ἦν, ἀλλ' ἢ ὁμωνύμως. νῦν δ' ἐστὶ πέλεκυς· οὐ γὰρ τοιούτου σώματος τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ὁ λόγος ἡ ψυχή· ἀλλὰ φυσικοῦ τοιουδὶ ἔχοντος ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως ἐν αὐτῷ. Text.9. θεωρεῖν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μερῶν δεῖ τὸ λεχθέν· εἰ γὰρ ἦν ὁ ὀφθαλμὸς ζῷον, ψυχὴ ἂν αὐτῷ ἦν ἡ ὄψις· αὕτη γὰρ οὐσία ὀφθαλμοῦ ἡ κατὰ τὸν λόγον. ὁ δ' ὀφθαλμὸς ὕλη ὄψεως, ἧς ἀπολιπούσης οὐκ ἔστιν ὀφθαλμός, πλὴν ὁμωνύμως, καθάπερ ὁ λίθινος καὶ γεγραμμένος. δεῖ

i *& perinde ſanè, atque ſi quod inſtrumentorum artis naturale corpus eſſet, ceu ſecuris: eius namque ſubſtantia, ipſius eſſet, vt patet ſecuris ratio: idq; eſſet anima, qua ſeparata nō eſſet vlterius vt patet ſecuris, niſi nomine tantum. At nunc eſt ſecuris: non enim talis corporis ſubſtātia, ratioq; eſt ipſa anima ſed naturalis, vt diximus, talis, quod in ſe motus ſtatuſve principiū inſitū habet. Atque id quod dictum eſt in partibus etiā inſpicere licet.* Text.9. *Nam ſi oculus eſſet animal, eius anima viſus ipſe nimirū eſſet: hac eſt enim vt patet, oculi ſubſtantia, quæ ſeſe habet vt ratio. Oculus autē eſt materies viſus, qui cū defecerit, nō vlterius erit oculus, niſi nomine tātùm, & perinde atq; lapideus, vel etiam depictus.*

δεῖ δὴ λαβεῖν τὸ ἐπὶ μέρους ἐφ' ὅλου τοῦ ζῶντος σώματος. ἀνάλογον γὰρ ἔχει ὡς τὸ μέρος πρὸς τὸ μέρος, ἡ ὅλη αἴσθησις πρὸς τὸ ὅλον σῶμα τὸ αἰσθητικὸν, ᾗ τοιοῦτο.

Id igitur quod de parte dictum eſt, ad totum corpus viuens accommodare oportet: eſt enim hîc profectò rationum ſimilitudo. Nam vt pars ſeſe habet ad partem, ſic totus ſenſus ad totum ſenſitiuum corpus, vt talis eſt rationis.

[l] *Et perinde ſanè.* Duplici exemplo, quorum vnum ab arte, alterum à natura deſumptum eſt, probat animam eſſe actum ſubſtantialem, à quo vt à prima ratione eſſendi animatum corpus dicatur. Primum eſt huiuſmodi, vt ſe habet forma rei artificiatæ: verbi gratia forma ſecuris ad ſecurim; ita proportione quadam anima ad corpus animatum: atqui ſi ſecuris compoſitum phyſicum eſſet, eius figura eſſet forma ſubſtantialis ipſius, vnde ratio ſecuris potiſſimùm ſumeretur. Ea namque poſita cohæret, conſtátque ſecuris, ea pereunte diſſoluitur. Igitur anima erit forma ſubſtãtialis corporis animati. Poſterius exemplum eſt huiuſmodi. Si oculus eſſet animal (ſumit verò oculum prout eſt quid ex potentia videndi, & organo conſtitutum) eius anima eſſet aſpectus, quia poſito aſpectu verè ac propriè oculus dicitur, ablato non niſi æquiuocè, ac ſolo nomine, vt ſculptus, aut pictus: ſed quã rationem haberet tũc aſpectus ad oculum, eandem nunc obtinet anima ad totum corpus animatum: ergo anima eſt propria forma corporis animati. Proxima hęc aſſumptio ex eo vim habet, quia ſicuti vidẽdi facultas ita materiã oculi informat, vt ex vtroq; fiat oculus, à quo videndi actio oritur; ſic ex anima & organico corpore animatum conſtat, quod eſt in potentia ad functiones vitæ adminiſtrandas.

Anima ad corpus ſicuti forma artificioſa ad ſubiectum.

Item ſicuti aſpectus ad oculũ.

Oculus ſine aſpectu eſt æquiuocè oculus.

Text. 10. [k] ἔστι δὲ οὐ τὸ ἀποβεβληκὸς τὴν ψυχὴν, τὸ δυνάμει ὂν ὥστε ζῆν, ἀλλὰ τὸ ἔχον. τὸ δὲ σπέρμα καὶ ὁ καρπὸς, τὸ δυνάμει τοιονδὶ σῶμα. ὡς μὲν οὖν ἡ τμῆσις καὶ ἡ ὅρασις οὕτω καὶ ἡ ἐγρήγορσις ἐντελέχεια. ὡς δὲ ἡ ὄψις καὶ ἡ δύναμις τοῦ ὀργάνου, ἡ ψυχή. τὸ δὲ σῶμα, τὸ δυνάμει ὄν. ἀλλ' ὥσπερ ὁ ὀφθαλμὸς ἡ κόρη καὶ ἡ ὄψις, κἀκεῖ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τὸ ζῶον. Text. 11. [l] ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ χωριστὴ τοῦ σώματος, ἢ μέρη τινὰ αὐτῆς, εἰ μεριστὴ πέφυκεν, οὐκ ἄδηλον. ἐνίων γὰρ ἡ ἐντελέχεια τῶν μερῶν ἐστὶν αὐτῶν. οὐ μὴν ἀλλ' ἔνιά γε οὐθὲν κωλύει, διὰ τὸ μηθενὸς εἶναι σώματος ἐντελεχείας. ἔτι δὲ ἄδηλον, εἰ οὕτως ἐντελέχεια τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ, ὥσπερ πλωτὴρ πλοίου. τύπῳ μὲν οὖν ταύτῃ διωρίσθω καὶ ὑπογεγράφθω περὶ ψυχῆς.

[k] *Non eſt autem id potentia viuens, quod abiecit animam, eáque vacat: ſed id, quod ipſam habet. Semen verò fructúſve id nimirum eſt, quod poteſt tale corpus euadere. Vt igitur inciſio, viſióque, ſic eſt vigilia actus: & vt viſus rurſus inſtrumentique vis, ſic eſt anima actus: corpus autem eſt id, quod vt diximus, eſt potentia viuens. Verùm vt pupilla viſúſque oculus eſt; ſic anima & corpus eſt animal.* Text. 10. [l] *Animam igitur non ſeparabilem eſſe à corpore, vel partes ipſius nonnullas ſi partibilis ſit, non obſcurum eſſe videtur.* Text. 11. *Corporis namque partium patet aliquas animam partium actum eſſe. Nihil tamen vetat, vt aliquæ partium ſint ſeparabiles animæ, propterea quòd corporis nullius ſint actus. At obſcurum eſt, nec dum patet, ſi perinde corporis nulla anima ſit actus, vt gubernator actus eſt nauis. Hoc igitur pacto vniuerſaliter de anima determinatum deſcriptúmve ſit.*

Corpus Organicũ po-

[k] *Non eſt autem id potentia viuens.* Explanat quo modo corpus, cuius actus eſt anima,

tentia vitã habere quo pacto intelligendũ.

mà, vitam habere potentia dicatur; aitque non ſic corpus res viuẽtis poteſtate vitam habere, quaſi anima careat, eam tamen poſſidere aptum ſit, vt ſemen, ſed ita vt actu animam contineat, ſit verò in promptu ad eas operationes exercendas, in quibus accidentaria vita conſiſtit.

Animam ſecundùm aliquas partes potentiales ſeparabilẽ eſſe nihil vetat.

[1] *Animam igitur non ſeparabilem eſſe à corpore.* Quia animam corporis actum definierat, poſſet ex eo quiſpiam fortaſſe opinari, animam neutiquam eſſe à corpore ſeparabilem. Occurrit igitur, manifeſtum id quidem eſſe, quoad aliquas animę partes, quæ nimirum ita ſunt actus corporis vt materiæ prorſus addictæ, affixæque ſint, nihil tamen obſtare, quominus aliquæ ita ſint à materia liberæ, vt extra illam cohærere valeãt. Porro quid Ariſtoteles nomine partium ſignificarit, progreſſu exponemus. Subiicit deinde nondum ex dictis conſtare num anima ſeſe habeat ad corpus vt gubernator ad nauim, quod Plato cenſuit, an non.

QVÆSTIO I.

Rectène Ariſtoteles animam definierit; an non.

ARTICVLVS I.

Enodatur Peripatetica animæ definitio.

Anima definitio.

Eius enucleatio.

Ex iis, quæ Ariſt. proximo capite docuit, hæc animæ definitio habetur, Anima eſt actus primus ſubſtantialis, corporis organici, potentia vitam habentis. Quæ membratim ſic explicanda erit. Dicitur anima, actus, ἐντελέχεια, ita latè accepto vocabulo vt tam actus ſubſtantiales, quàm accidentarios comprehendat, ſicut annotauimus in contextu. Ponitur ergo actus ad excludendam materiam primam, quæ eſt pura potentia, & quæcumque non ſunt ſimpliciter actus, vt compoſita tam naturalia, quàm artificialia. Primus, ad reiiciendos actus ſecundos, præcipuè operationes, vt Themiſtius hoc in lib. cap. 4. & M. Albertus tract. 1. cap. 2. animaduertunt. Subſtantialis, ad remouẽdos actus primos accidentarios, vt potẽtias reſpectu ſuorum actuũ. Corporis, ad excludendas, tum ſubſtantias ſeparatas, quæ corporibus non aſſident: tum etiam mentes cœleſtium orbium motrices, quæ non ſunt actus corporum cœleſtium, quaſi ea propriè informent: etſi eis aſſideant. quanquam ſecus arbitrati fuerint nonnulli quos alibi confutauimus. Cæterùm cùm multifariã corpus vſurpetur, diſſidium inter expoſitores eſt quonam modo hîc ſumatur.

Quid nomine corporis hic intelligatur. Themiſtius Simplic⁹. Philopon⁹. & Auerr.

aiunt ſumi hic corpus pro toto cõpoſito naturali. 1. Sententia.

Sunt qui opinentur accipi pro compoſito ex materia, & anima, non quidem ſecun- A dùm omnes gradus, ſed duntaxat ſecundùm gradum corporeitatis, cum quo adhuc materia manet in potentia ad vlteriores, vt ad gradum vegetatiuum & ſenſitiuum. Huius acceptionis meminit D Thom. hoc loco, & in 1. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 1. ad 2. Capreolus in 4. d. 10. q. 1. art. 3. ad arg. Scoti. Caiet. 1. p. q. 76. art. 4. Ferrarien. lib. 4. contra gent. c. 64. & hoc in lib. q. 2 aliiſque non pauci. Poterítque hæc explicatio ſuaderi auctoritate Ariſtotelis, qui ſuperiori c. text. 9. B docuit, corpus ita eſſe potentia viuens, vt tamen non vacet anima, ſed ipſam habeat. Quare ſumit Ariſtoteles corpus, vt eſt quidpiam ex materia prima, & anima coaleſcens; ita tamen vt anima non ſumatur ſecundùm gradum ſibi proprium, ac reciprocum: alioqui idem in ſui ipſius definitione poneretur.

D. Thom. Capreolus. Caietan. Ferrarienſ.

Vt Soncin. 8. Met. q. 11. & alij tum in 4. d. 10. tum in 3. p. qu. 76 art. 1. 2 Sententia.

Alij arbitrantur accipi corpus ab Ariſtotele prout ſignificat materiam primam, con- C notando organa apta ad actiones vitæ obeundas. Ex horum numero eſt Argentinas in 4. diſt. 13. q. 1. art. 1. Gregorius in 2. diſt. 16. q. 2. aliiſque recẽtiores.

Argentin. Gregor.

Nobis tamen neutra harum interpretationum omnino placet. Nõ prior, quia Ariſtoteles text. 4. palam aſſeruit corpus, quod in animæ definitione collocabat, eſſe ſubiectum animæ: conſtat autem compoſitum ex materia prima & anima non eſſe animæ ſubiectum, ſed potiùs materiam primam. Non poſte- D rior, quia ſi corpus ita ſumeretur ab Ariſtotele hoc loco, ſuperuacanea eſſet particula, organici poſita in definitione: cùm id, quod per eam exprimitur, importatum iam foret nomine corporis. Dicendum eſt igitur cum D. Thoma hoc loco ad textum 4. (etſi alibi oppoſitum cenſuerit) accipi in præſentia corpus pro materia prima; ita vt corpus or-

Ariſtot. Reijcitur 1. ſentẽtia. Vt Tolet. hoc lib. ad text. 4. Reijcitur 2.

Vera interpretatio particulæ, corporis.

ganicum nihil aliud ſit, quàm materia A prima affecta organis ad functiones vitæ adminiſtrandas. Et in corpus ita ſũptum quadrant ea, quæ Ariſtoteles de illo enunciat in contextu, nempe corpus eſſe ſubiectum animæ; & ex corpore atque animá fieri vnum, nec eſſe quærendum cur ita fiat. His non repugnat auctoritas Ariſtotelis aientis corpus nõ ita à ſe vocari potentia viuens, vt anima careat; ſed ita vt ipſam habeat. Concedimus enim corpus organicum, ſeu potentia vitam habens reuera in ſe B animam continere; ſed negamus animã importari nomine corporis, quatenus corpus in prædicta definitione adhibetur. Quamuis non inficiemur aliàs interdum vſurpari iuxta duos illos modos, quos ſuprà retulimus.

Excludũtur ab animæ definitione formæ non viuentium.

Sequitur in definitione organici, potentia vitam habentis, quæ duo idem valent, vt aduertit Themiſtius; Alexander, Philoponus, D. Thom. & alij, quanquam Simplicius aliter ſentiat. C Excluduntur autem hiſce verbis à definitione animæ omnes formæ naturales, quæ per ſuperiores particulas nondum reiectæ fuerant, vt formæ lapidis, & ignis: quarum corpora, ſiue vt propriè loquamur, materiæ ad exercenda vitæ munia organis, ſiue inſtrumentis diſtinctæ non ſunt. Inter quas etiam numerantur formæ cadauerum. Nam oculi, pedes, manus, aliáque id genus inſtrumẽnta quæ in iis apparent non vniuocè, ſed analogicè duntaxat cum organis viuentium conueniunt vt Ariſtoteles hoc primo capite text. 9 & lib. 7. Metaphyſ. ca. 10 textu 35. docet.

Nõ videri eſſentialem definitionẽ animæ.

Roget aliquis num hæc definitio ſit eſſentialis. Quòd non ſit, ex eo videtur; quia Ariſtoteles ea tradita dixit ſe animam definiſſe ἐν τύπῳ, id eſt, figura: at figura quidpiam definire, inquit Alexander, non eſt aliud, quàm non exactè id explicare; tranſlatione ducta à pictutis primò obſcuriùs adumbratis, deinde illuſtriùs expreſſis: vnde Perionius ἐν τύπῳ, vertit, pingui Minerua. Igitur, Plotinus libro ſecundo Enn 4. Ariſtotelem reprehendit quòd hîc non expoſuerit quid ſit anima: nec eundem minùs vellicat Proclus capite quinto in Timęum, quòd non tam docuerit quid ſit anima, quàm cuius ſit, nempe organici corporis. Similiter Auicenna lib. 6. Naturalium, aiunt hanc definitionem non declarare eſſentiam, ſed potiùs exiſtentiã animæ, id eſt, non quid anima ſit, ſed quomodo exiſtat in corpore. Oppoſitum tamen dicendum eſt. nec enim animæ in commune alia natura, aut quidditas eſt, quam quæ ab Ariſtotele hac definitione exprimitur: nec à Platone aliiſve Philoſophis alia definitio ad animæ eſſentiam explicandam accuratior, aut commodior tradita fuit: quantumlibet Porphyrius, Plotinus, Atticus, cæterique Platonici reclament. Quorum definitiones quære, ſi placet, apud Theodoretum in libro de natura hominis, Lactantium in libro de opificio Dei capite vigeſimo ſeptimo, Magnum Albertum in ſumma de homine Ficinum libro 6 de Theologia Platonis c. primo, Themiſtium toto ferè ſuperioris libri decurſu. Quod verò Ariſtotelis addidit, ſe animã figura definijſſe, nihil de traditæ ab eo definitionis abſolutione detrahit: tantùm enim indicare voluit ſe non ſpeciatim ſingularum animarum; ſed animæ generaliter & in commune acceptæ naturam & quidditatem expoſuiſſe. Sic enim interdum apud Ariſtotelem ſumitur figura agere ſeu definire; vt primo de hiſtoria animalium cap 1. vbi de animalium differentiis in progreſſu acturus, De quibus, E inquit, figura priùs agendum eſt deinde de vnoquoque genere diligentiùs diſcutiemus. Quare appoſitè Argyropilus loco citato, ἐν τύπῳ, vertit vniuerſaliter, id eſt, in commune. Dicitur porrò hîc animarum naturæ explicatio, figura tradi; quia cùm non explicitè deſcendat ad ſpecialem cuiuſque animę quidditatem enodandam; quandam earum vmbram & figuram ſolùm exhibet. Et in hunc ſenſum verba Alexandri & interpretatio Perionij accipienda erunt. F Ita tamen vt non negetur illam animæ definitionem reſpectu animæ in commune exactam eſſe.

Eſſe rè veræ eſſentialem definitionem.

Porphyr. Plotin. Atticus. Theodor. Lactant. Albert. Ficin. Themiſt.

Figura agere ſeu definire quid apud Ariſtot.

Argyropil. Ad calcẽ 1. cap.

Alexãder. Perionius.

Non videri vniuocã animæ definitionẽ.

Quæri ſolet num prædicta definitio cunctis animabus, vegetatiuæ, inquam, ſenſitiuæ, & intellectiuæ vniuocè conueniat, an non. Philoponus, Simplicius, & Auerroës commento ſeptimo, & 30. huius, & comm. 5. libri tertij, Iandunus hoc in lib. quæſt. 3. aſſerunt non vniuoca, ſed analogica ratione cõuenire, quod ex eo probat Philoponus, quia

quia aliter anima vegetatiua & ſenſitiua ſunt actus corporis; aliter intellectiua; illæ enim ſunt actus inſeparabiles; hæc ſeparabilis. Contraria tamen ſententia, quam ſequitur D. Thomas, Ægidius, ac cæteri ferè Latini interpretes prima part. q. 76. art. 4. & lib. 2. contra gent. c. 79. vera eſt: licèt enim animæ intellectiuæ peculiare ſit ita materiam informare, vt ab ea ſeiungi ac per ſe extra corpus cohærere poſſit; nihilominus eſt verè ac propriè forma corporis humani, & communem illam animę rationem, quæ in propoſita definitione traditur, cum cæteris animabus ex æquo participat.

Probatur. Definitur eſſe vniuoca.

ARTICVLVS II.

Argumenta contra ſuperiorem definitionem.

1. Argu.

NON deſunt tamen argumenta, quibus tradita animæ definitio oppugnari poſſit. In primis enim ſic licebit obiicere. Anima eſt actus ſecundus; ergo non eſt actus primus. Probatur antecedens. Nam vbi verſio Latina in definitione animæ habet, actus, contextus Græcus habet ἐντελέχεια, quod, interprete Cicerone in primo Tuſculanarum quæſtionum libro, non eſt aliud quàm continuata motio & perennis: at motio non actus primus eſt, ſed ſecundus, vt pote operatio. Vnde & Diuus Nemeſius libro de natura hominis, cap. 2. credit Ariſtotelem non putaſſe animam eſſe ſubſtantiam, quòd eam entelechiam vocarit. Et ob eandem cauſam Diuus Gregorius Nyſſenus libro. 2. de anima cap. 4. & Iuſtinus Martyr in oratione parænetica ad gentes, aiunt animam intellectiuam exiſtimatam ab Ariſtotele mortalem. Deinde confirmatur idem antecedens, quia oportet animam eſſe actum præſtantiſſimum: actus verò ſecundus præſtantior primo eſt: cùm ille ad hunc, tanquam ad finem ordinetur: ſiquidem vnumquodque eſt gratia ſuę operationis, vt docet Ariſtoteles ſecundo de Cælo, cap. 3. text. 17. & lib. 9. Metaph. cap. 9. text. 15.

Entelechia quid.

D. Nemeſ. D. Gregor. Iuſtin. Martyr. Cōfir. arg.

2. Argum.

Secundò. Anima non eſt ſubſtantia: A igitur non eſt actus ſubſtantialis. Aſſumptum probat Galenus cap. 3 & 4. libri, qui inſcribitur, Quòd animi mores corporis temperamentum ſequantur, hûc in modum; Anima nō eſt aliud, quàm κρᾶσις, ſeu temperies, & moderatio quatuor primarum qualitatum: hæc autem eſt accidens, non ſubſtantia: igitur anima non eſt ſubſtantia, ſed accidens. Maiorem probat dupliciter, primùm, quia id videtur eſſe anima, quo B pereunte, moritur animal: at abolita diſſociatáve temperie certum eſt animal interire. Item quia ex diuerſa corporum temperie oriuntur in nobis diuerſi affectus, ſeu paſſiones. Melancholici enim, v.g. procliues ſunt ad triſtitiā; cholerici ad iram: huiuſmodi verò affectus ab anima, vt à fonte manant. Quare anima nihil aliud eſt, quàm prędicta temperies. Accedit veterum quorundam auctoritas, vt Dinorchi, & Em C pedoclis, qui animam eſſe harmoniam prædicabant, non quidem ſonorum, ſed contrariarum qualitatum in vnam temperiem coeuntium: & Ariſtoxeni muſici, qui ab arte ſua non recedens, voluit animam ſimili ratione conſtare in homine, qua conſors modulatio conſtat in cantu, & fidibus; ita nimirum, vt ſicuti nerui bene intenti concentum efficiunt; ſic partium corporis firma coniunctio, membrorúmque omnium conſentiens in vnum vigor animales D motus faciat.

Galenus.

Anima, tēperies.

Dinorch. Empedocles. Anima, harmonia. Ariſtoxenus.

Fuit Ariſtoxenus, teſte Gellio, Ariſt. auditor.

Tertiò. Anima eſt corpus: igitur non eſt actus corporis, alioqui vnius corporis aliud eſſet corpus. Probatur antecedens. Nam omnis cognitio ex doctrina Platonis in Timæo, & aliorum veterum Philoſophorum fiet per quandam ſimilitudinem & cognationem inter rem cognitam & cognoſcentem. E Vnde illud Empedoclis poëticè philoſophantis.

3. Argum. Cognitio fit per ſimilitudinem inter rem cognitam & cognoſcentē. Empedocles.

Terrea vis terras, vis humida percipit vndas,
Aether ab æthereo ſentitur, ab ignibus ignis,
Pax pacem monſtrat, litem lis aſpera ſentit.

Quare cùm inter corpus, & id, quod corpore vacat, ſimilitudo nulla interſit; ſi ani

ſi anima non eſſet corpus, nullus rei corporeæ notitiam obtineret. Quod cũ apertè falſum ſit, concedendum erit animam ex aliorum corporum permiſtione concretam eſſe. Corroboratúrque idem antecedens: quandoquidem anima patitur à corpore, cùm, verbi gratia, phreneſis, vel ebrietas intellectionem turbat: & corpus ſimiliter patitur ab anima; vt dum ex verecundia rubore afficimur, & ex timore albeſcimus: cùm igitur ad mutuam actionem & paſſionem requiratur contactus, & hic nonniſi inter corpora interuentu quantitatis dari queat, non videtur negandum animam eſſe corpus. Ac quòd Ariſtoteles huius ſententiæ fuerit, affirmat D. Auguſtinus lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 11. aiens in doctrina Peripatetica animam eſſe quintam ſubſtantiam, hoc eſt, è materia & natura cœleſti coalitam.

Confirmatio antecedentis ſuperioris argumẽti.

Animã eſſe quintam ſubſtantiã iuxta Ariſt. putat Auguſt.

4. Argum. Quartò. Anima rationalis extra corpus, eſt verè anima, & tamen in eo ſtatu non eſt actus corporis: non igitur ea particula in definitione adhibenda fuit. Accedit quòd Ariſtoteles hoc in lib. ca. 1. text. 11. ait manifeſtum eſſe quaſdã animæ partes non poſſe à corpore ſeparari, quia conſtat eſſe actus illius. Igitur in doctrina Ariſtotelis anima rationalis, ſi extra corpus valet conſiſtere, non eſt actus corporis.

5. Argum. Quintò. Subiectum, per quod definitur forma, debet eſſe priùs ipſa forma: ſed corpus organicum non eſt prius anima: igitur anima non rectè dicitur actus corporis organici. Probatur minor, quia non vocantur partes organicę, niſi quæ iam ſunt prædıtæ potentiis vitalibus: cùm ergo huiuſmodi potentiæ ab anima oriantur, neceſſariò eam ſupponunt, atque adeò corpus organicum eſt poſterius anima.

6. Argum. Sextò. Cùm Angelus ex concreto aëre corpus organicum diſtinctum ſibi effingit, & in eo mouetur progreſsiuo motu, & loquitur, comedit, atque alia vitæ munia exercet; tota animæ definitio ei competit: & tamen non eſt anima. Ergo animæ definitio non reciprocatur cum re definita.

A

ARTICVLVS III.

Quòd Anima non ſit Temperamentum.

VT ſuperiora argumenta cõmodiùs & vberiùs explicentur, priùs à nobis falſa quorundam dogmata confutanda erunt. Offert autem in primis ſeſe Galeni error, in quem etiam inciderunt hæretici quidam, nimirum Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, & Caiani, atque Antitactæ, vt refert Theodoretus in lib. de diuinis decretis. Porrò Galenus lib. 3. de locis affectis, cap. 6. & in opere ſuperiùs citato, arbitratus eſt, quod iam apud Platonem Socrates in Phędone reprehẽderat, animam eſſe primarum qualitatum temperiem. Sic enim eius ſententiam interpretatur D. Thomas lib. 2. contra gent. cap. 63. & in quæſtione diſputata de anima art. 1. etſi alij eum ſecus putaſſe dicant, vel ſaltem hac in re adeò fuiſſe varium, vt videatur non ſatis conſtitutum habuiſſe quid ſequeretur, aut in quam ſententiam deſcenderet. Quod ipſe non obſcurè indicat in li. de Natur. facult. ſubſt. & lib. ſympt. & lib. 3 de vſu partium: vbi ait ignorare ſe quid ſit anima.

B

Galeni & aliorum error, quid anima ſit temperies.

C

D. Thom.

Quam excuſationem quidam afferant pro Galeno.

D

1. Concluſio. Quæcumque tamen eius mens fuerit, ſit prima concluſio in hac diſceptatione. Error eſt, etiam in Philoſophia, intolerabilis, animam eſſe temperamentum. Quod hiſce rationibus concluditur. Anima eſt forma rerum viuentium, ab ea namque viuens accipit eſſe: non eſt igitur anima temperamentum. Conſecutio oſtenditur, quia temperamentum eſt accidens, ſeu potiùs multa accidentia, videlicet quatuor primæ qualitates ad ſymmetriam deductæ. Quare cùm vnumquodque viuens ſit ſubſtantia eſſentialiter conſtans ex ſua forma & materia, ſi eorum forma eſſet accidens, ſubſtantia conſtaret ex accidentibus, quod omnis philoſophia auerſatur.

Probatur. 1.

E

2\. Secundò. Functiones ab anima oriundæ ſunt altioris conditionis, quàm quæ proficiſcuntur à primis qualitatibus: ab his enim manat calefactio, refrigeratio, humectatio, exſiccatio: ab anima verò

actus

actus nutriendi, augendi, loco mouendi, ſentiendi, intelligendi: nemo autem neſcit poſteriora hæc munia excellentiora eſſe: ergo anima non conſiſtit in primis qualitatibus; ſed eſt alia præſtantior, eminentiórque natura.

3. Tertiò. Animus particeps rationis cohibet motus inſurgentes in appetitu ſenſitiuo, moderatúrque paſſiones, vt patet in iis, qui ſe continent; hoc autem præſtare nequit qualitatum turba, cùm ab ea, vt à cauſa diſponente, ac prouocante, eiuſmodi affectus plerúque oriatur, ac pro earum intenſione & remiſſione varientur. Igitur ſaltem animus rationalis non eſt conuenientia primarum qualitatum, ſiue temperamentum.

4. Poſtremò. Cùm ij qui animam temperamentum eſſe dicunt, negent eam eſſe ſubſtantiam: ad eos refellendos valebunt etiam omnia argumenta, quibus proximo articulo animam non accidens, ſed ſubſtantiam eſſe oſtendemus.

ARTICVLVS IV.

Quòd Anima ſit Subſtantia.

2. Concluſio

SECVNDA concluſio huius quæſtionis ſit, Anima non eſt accidens, ſed ſubſtantia. hæc concluſio nullam habet etiam in Philoſophia dubitationem; etſi eam è veterib phyſicis negarint ij, qui præter materiam primam, nullum rerum naturalium principium agnouere. Nec ab illa diſsenſit Plato, licèt in Timæo animam rationis, & intelligentiæ participem, numerum vocarit; non enim idcirco eam quantitatis numerum fecit; ſed implicitam vetuſtatis philoſophiam ſecutus, morémque Pythagoreorum, qui omnia ad numeros referebant, animæ dignitatem, ac vim eo pacto adumbrare voluit.

Auic. li. de anima c. 5. Alb. in ſu. de hom. q. 3. Auerr. 2 de an. com. 1.

Cur Plato animā numerum vocarit.

Vocauit igitur animam numerum, vel quia omnium in ſe rerum numeros continet, cùm ſit earum typis, ſiue imaginibus conſignata: vel quia ſicuti numeri Mathematici inter res naturales & diuinas; ita anima inter formas à materia prorſus abſolutas; & eas, quæ materiæ affixæ ſunt, medium obtinet. Ac-

Con. comm. in lib. de anima.

A commodauit etiam animæ rationem circuli, quia vt circulus in ſe recurrit: ſic anima intelligendo, ſupra ſe ipſam, reuoluta notione reflectitur. Attribuit quoque eidem harmoniam, vel quòd ſenſus, quibus tanquam internuntiis vtitur, ſenſilium rerum conſonantia, quaſi muſica, oblectetur: vel propter virium & potentiarum in ipſa anima ordinem, & conſenſum. Denique animæ diffinitionē ex numero motuque compoſuit, aiens animā eſſe numerum mo- B uētem ſe quia dū anima contemplatur, dum ſentit, dum vegetat, mouere ſe dicitur, propterea quòd operationis principium, & fons ſit; nec aliunde moueatur, vt ea, quæ vitæ ſunt expertia. Verū ſi Platonis de anima ſentētię ita ſe habēt, cur eas Ariſtoteles aliter accepit, ac tam acriter reprehēdit? Videlicet, vt D. Thomas primo huius operis lect. 8. animaduertit, non Platonis ſenſum, ſed primā verborum faciem coarguit; ne Philoſo- C phorum vulgus verbis inhærens, & profundum ac reconditum Platonis ſenſum ignorans, hallucinetur, putans animū eſſe re vera numerum, circulum aut harmoniā. Platonem verò à reprehenſione vindicare conantur nō ſolùm Platonici, ſed nobiles inprimis Peripatetici, vt Theophraſtus in libris quib' locos antea ab Ariſtotele tractatos explicat (cuius operis meminit Themiſtius in ſua paraphraſi ad primum de anima, ca. 17.) Philoponus in cōmentariis capitis ter- D tij, Beſſarius lib. 2. in Calumniatorem Platonis, Macrobius in ſomnium Scipionis, cap 15. & 16.

Cur circulum. Cur harmoniam. Cur numerum mouentem ſe. Quòd anima non ſit harmonia, probat. Ariſt. li. 1. c 4. tex. 54. Themiſt. in paraphr. 1. lib. c 23. & 24 D. Tho. lib. 2. cont. gent. c. 64. Quòd non ſit numerus mouēs ſe. Ariſt. lib. 1. c. 3. M. Alb. li. 1. tract. 2. cap. 10. Ariſt. non ſenſum ſed verba Platonis reprehendit. Qui Platonem à calumnia vindicent.

1. Ratio pro cōcluſione, Diuina virtus omnia adminiſtrat.

Quòd igitur anima ſubſtātia ſit, ex eo primùm oſtendi poteſt, quia vt Diuus Gregorius Nyſſenus in diſputatione de anima luculentiùs edisserit: Quemadmodum qui in mundo conſentientem rerum varietatem & contrariorum diſcordem pacem, ac concordem litem videt; mox, ſi aptè ſecum ratiocinetur, ſtatuit, vim quandam eſſe diuinam per E omnes mundi partes commeantem, quæ omnia ſuo nutu coërceat, & contineat: ita qui in qualibet re viuenti animaduerterit contrarias qualitates ad concentum reductas conſeruari, & repugnantes organorum affectiones, ne ſe mutuò perimant, rata lege cohiberi, & denique tam diuerſa munia tanto ordine & conſenſu admini-

G

ſtrari, planè intelliget dari vnam liquam formam, cuius merito ac beneficio hæc omnia perficiantur: quę forma accidentaria eſſe non poterit, ſed ſubſtantialis, cùm vnius accidentis tanta efficacitas eſſe nequeat, tantúmve imperium in membrorum rei viuentis, & contrariatum qualitatum quaſi Republica. Ea igitur forma non alia erit, quā anima; ſiquidem in eadem materia plures formæ ſubſtantiales eſſe non poſſunt, vt alibi oſtendimus: quare patet animam eſſe ſubſtantiam.

1. de generat. cap. 4. q. 21.

2. Ratio. Secundò, vel in materia rerum viuentium ineſt aliqua forma ſubſtantialis; vel nulla. Si nulla; duo præter alia, ſequuntur incommoda. Primum eſt, cohęrere viribus naturę materiam abſque omni forma ſubſtantiali. Secundum, aliquam ſubſtantiam, nempe compoſitum, ex accidente & ſubſtantia conſtitui; videlicet ex materia & ex forma accidentaria. Quòd ſi in tali materia, aliqua ſubſtantialis forma inſit, quis non videat ei potiùs attribuenda eſſe præſtantiſſima rei viuentis munia, id eſt, vitales actiones, atque adeò eam formam eſſe animam.

3. Ratio. Tertiò. Forma eſt præſtantior, quàm materia: atqui materia non eſt accidens ſed ſubſtantia, cùm ſit primum cuiuſque ſubiectum: ergo forma erit ſubſtantia & non accidens, atque adeò omnia, quæ forma eſt, erit ſubſtantia. Quòd verò ſecundùm Academicam & Peripateticam philoſophiam ita dicendum ſit, patet ex dialogo Platonis de anima, qui inſcribitur Phædon; & ex iis, quæ docuit Ariſtoteles tum ſæpe alibi, tum cap. primo huius libri, vt aſſeruit animam eſſe actum primum ſubſtantialem.

Plato.

Ariſt.

4. Ratio. Priuatim autem quòd anima intellectiua ſit ſubſtantia, ex eo conuincitur, quia alioqui non poſſet extra materiam per ſe cohærere, atque adeò non eſſet immortalis; quod non ſolùm diuinæ fidei, ſed etiam Philoſophiæ decretis repugnat; vt in tractatu de anima ſeparata ex profeſſo oſtendemus.

ARTICVLVS V.

Quòd anima neque materia neque corpus ſit.

Rudiores philoſophi nihil ſupra corpus agnouerunt.

DEMONSTRATVM à nobis fuit, animam eſſe ſubſtantiam: proximum eſt, vt quænam ſubſtantia ſit videamus. Philoſophorum nonnulli elementis mundi inhærentes, cùm vltra materiam, & ea, quæ ſub ſenſus cadunt, mentis aciem efferre non poſſent, in eo errore verſati fuerunt, vt præter materiam & corpus nihil ſubſtantiæ dari crederent, qui proinde animam à corpore & materia nullo diſcrimine ſeparabant. Contra hos ſit tertia concluſio communi aliorum auctorum aſſenſu comprobata, ac planè vera; Anima neque materia eſt, neque corpus.

De his Ariſt. lib. 1. huius oper. cap. 2. Ariſt. lib. 1 huius oper. c. 3. tex. 72 & lib. 2. c. 1. text. 4.

3. Concluſ.

Probatur, 1. Quæ hunc in modum oſtenditur, Materia in generatione, & ortu cuiuſque viuentis præit, vt id, quod omnem rei præparationem ſuſcipit: forma verò denuo inducitur: Igitur anima non eſt materia.

2. Deinde, Materia, cùm ſit pura potentia, eſt expers omnis actiuitatis; nec poteſt eſſe principium alicuius actionis: atqui anima eſt origo & fons operationum vitalium; Igitur anima non eſt materia.

3. Item Omnia compoſita naturalia, quæ infra lunæ globum continentur, habent eandem communem materiam, vt ex reciproca eorum commutatione conſtat; differunt verò formis; ſed nequeunt in eodem conuenire, & differre; igitur eorum materia non eſt forma.

4. Prætereà, Anima in totum corpus ſe inſinuat, omniáque eius membra permeat: ergo anima non eſt corpus: alioqui duo corpora viribus naturæ ſimul eſſent.

5. Rurſum, Si anima eſſet corpus: vel eſſet corpus cœleſte, vel elementum, vel ex elementis miſtum: ſed nullum ex his eſt; non eſt ergo corpus. Probatur minor, quia, ſi eſſet corpus cœleſte, torqueretur in gyrum; ſi elementum, in ſuperum aut infimum locum commearet; ſi miſtum vi dominantis elementi cieretur.

6. Quod tamen falſum eſſe conſtat, cùm videamus animalia ex appetitu & apprehenſione ad varias locorum diffe

differentias tendere. Poſtremò, vt octauo Phyſicæ Auſcultationis libro, cap. 4. text. 28. Ariſtoteles docet, omne corporeum mouens ſe ipſum, duobus conſtet neceſſe eſt: Vno, quod moueat, & non moueatur: Altero, quod moueatur, & non moueat: ſed animal mouet ſe & mouens in ipſo eſt anima; quod autem mouetur, eſt corpus, igitur anima non eſt corpus. Præter ſuperiora argumenta, alia quoque propria ac peculiaria ſunt ad demonſtrandum animam intellectiuam non eſſe materiam, nec corpus; ſed ea in proximum articulum reiecimus.

ARTICVLVS VI.

Quòd anima intellectiua ſit ſpiritalis ſubſtantia; non tamen particula diuinæ mentis.

4. Concluſ.

Qui veteres animũ humanam corpus fecerint.

Falſa deſcriptio animæ humanæ ex Varrone.

QVARTA concluſio ſit. Anima intellectiua eſt ſpiritus, ſiue ſubſtantia ſpiritalis. Hæc concluſio eſt contra multos antiquitatis Philoſophos, qui noſtrum animum corpus eſſe dixerunt, vt Zeno ignem: Anaximander, Anaximenes, & Anaxagoras aërem, eóſque fortè Varro ſecutus eſt, qui, referente Lactantio Firmiano, libro de opificio Dei, ita ſcripſit, Anima eſt aër conceptus ore, deferuefactus in pulmone, tepefactus in corde, diffuſus in corpus. Hippaſus quoque, & Parmenides animam igneam fecere Empedocles ſanguinem, Critias ex ſanguine & humore compoſitam. Quos fortè Latinus Poëta imitatur, cùm inquit, Purpuream vomit ille animam.

Virg. 9. Aen.

Sadducæi ſubſtantias ſpiritales è medio tollebant. Actorum 23. & alibi.

Corporeũ quoque ſtatuerunt humanũ animũ Cleãth[illegible]s, Chryſippus, ac fere omnes Stoicę familiæ alumnis. Et in lege veteri Sadducęi, qui, Sadducæũ quẽdam magiſtrum ſecuti, neque reſurrectionẽ credebant, neque Angelos, aut ſpiritus eſſe. In eundem errorem incidit Apollinaris Alexandrinus, vti refertur libro 5. hiſt. Tripartitæ cap. 44. & Tertullianus in ſuo libro de anima, & de carne Chriſti, vt etiam teſtatur Diuus Augu. lib. primo de Geneſi ad liter. cap. 25. & in libro de hæreſ. capit. 86. & in epiſtol. A 157. ad Optatum. Nec enim voluit ſolùm Tertullianus animum eſſe corpus eo ſenſu, quo arbitratur D. Auguſt. hæreſi 86. poſſe eum intelligi, cùm Deum appellat corporeum, id eſt, ſubſtantiam verè ſubſiſtentem, & non fictitiam. Nam libro illo de anima capite ſecundo commemoratis Philoſophis qui animam corpoream faciebãt; ſubiicit, Animam eſſe corpus facilè perſuadebunt. Tum Ariſtotelem & Peripateticos B reprehendit, quòd animam incorpoream fecerint conſtantem, inquit, ex quinta neſcio qua ſubſtantia.

D. Tho. 2. contra gẽt. cap. 73.

Probatur concluſio ratione.

Ex parte intellectus

Probatur autem noſtra concluſio hunc in modum; Vt vnumquodque operatur, ita eſt: ſed anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra naturam & conditionem corporis ac materiæ: ergo anima intellectiua non eſt materialis & corporea; ſed immaterialis ſubſtantia, ſeu ſpiritus. Probatur minor C tum ex parte intellectus, tum ex parte voluntatis. Ex parte intellectus, quia intellectus noſter percipit naturas communes, & abſtractas à materia ſingulari: quod verò materiale eſt, vt eſt craſſum & limitatum; ita nonniſi ſingulare corporeum & materiale apprehendit. Item noſter intellectus format conceptus rerum immaterialium, vt Dei & ſubſtantiarum ſeparatarum, percipítque talia obiecta omni dimenſione D libera, ſine figura, colore, aliáue corporeæ molis, affectione: hi autem conceptus materiales non ſunt, oriuntur ergo à potentia & à forma immateriali: hæc eſt anima intellectiua, igitur anima intellectiua eſt immaterialis ſubſtantia, ſiue ſpiritus. Deinde ex parte voluntatis ſuadetur eadem minor Nam voluntas ſtudio honeſtatis refrænat appetitũ ſenſitiuum inhærentem in materia, eique imperat: hoc autem imperium E eſt altioris potentiæ, quàm corporeæ: ergo voluntas non eſt res corporea, ſed ſpiritalis. Quod ſimiliter dicendum erit de anima humana, à qua fluit. Secundò idem confirmatur, quia liberè velle & nolle, actus amandi & colendi Deum, ſunt ſupra ſenſum & appetitum: atque adeò manifeſte arguunt potentiam alterius ordinis, id eſt ſpiritualem; & ſpiritualem formam à qua manat. Quo patet animam intellectiuam, ſpiritum eſſe.

Similitudo immaterialis rem materialẽ poteſt repræſẽtare, non tamen è contra.

Ex parte voluntatis

Digitized by Google

Patrum teſtimonio. Ambroſ. D. Dionyſ. D. Damaſ. Auguſt. D. Greg. Ma. D. Gregor. Naz. D. Gregor. Nyſſen.

Corroboratur quoque eadem veritas A Patrum teſtimonio vt D. Ambroſij, qui in libro de Noë & arca ait animum rationalem, diuinum quendam eſſe ſpiritum, idque probat ex c. 1. Geneſ. vbi dicitur Deus inſpiraſſe Adamo ſpiraculum vitæ, id eſt, ſpiritum corpus viuificantem. Idem aſſerit D. Dionyſius 4. capite de diuinis nominibus appellans animum, intellectualem, ſiue ſpiritualem ſubſtantiam vita indeficiente præditam. Idem teſtantur D. Damaſcenus lib. 2. Fidei Orthod. cap. 12. & lib. 3. ca. 16. D. Auguſtinus lib. 6. de Trinit. cap. 6. & lib. 2. Retract. cap. 56. D. Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 5 & lib. 2. Moral. cap. 2 D. Gregorius Nazianzenus Apologetico 1. D. Gregorius Nyſſenus in libro de opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. Philoſophiæ, vbi ait huius quoque ſententiæ fuiſſe Platonem; quod etiam de eo aſſerit Plotinus, Ammonius, & Numenius.

Deducitur concluſio ex ſacr. lit. Eccleſiaſt. Luc. ad Rom.

Præterea idem colligitur tum ex nonnullis ſacræ paginæ locis, quibus anima humana ſpiritus appellatur, ea ſignificatione, qua ſpiritus à corpore diſtinguitur, vt Eccleſiaſtæ vltimo, Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Et Lucæ 23. In manus tuas commendo ſpiritum meum. Et ad Rom. 8. Spiritus ſanctus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro.

Ex concil. Lateran.

Tū ex cōcilio Lateranēſi primo, ſub Innocentio tertio, vbi ita ſcribitur, Deus ab initio vtramque de nihilo cōdidit creaturam, corporalem & ſpiritualem, Angelicam ſcilicet & mundanam. Deinde humanam quaſi communē, ex ſpiritu & corpore conſtitutā. Quod refertur extra. de ſumma Trin. & fide Cath. c. Firmiter credimus.

Ex capit. Firmiter. Ex cōcilio Conſtantin.

Prætereà in ſexto concilio Conſtātinopolitano act. 11. dicitur Verbum diuinum aſſumpſiſſe carnem, & animam rationalem, atque incorpoream. Deniq; Gratianus 24. qu. 3. cap. Quidam autem hæretici. refert inter hæreſes errorem exiſtimantium animā intellectiuam non eſſe ſpiritum.

Gratianus.

Obiectio. Ioannis Theſſaloni.

Erit tamen, qui contra ſuperiùs dicta opponat teſtimonium Ioānis Theſſalonic. Epiſcopi aſſerentis animas eſſe corporeas: quod affert 2. concilium Nicenum (quæ eſt ſeptima ſynodus generalis) initio quintæ actionis, neque id improbat. De Angelis, inquit ille, & Archangelis, & eorum poteſtatibus, quibus & noſtras animas adiungo, ipſa Catholica Eccleſia ſic ſentit, eſſe quidē intelligibiles, ſed non omnino corporis expertes, & inuiſibiles, verùm tenui corpore præditos & aërio ſiue igneo. Et infrà, Nemo vel Angelos vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas.

Dilutio.

Occurrendum tamen eſt, ſacrā ſynodum nihil ibi de Angelorum, aut animarum ſubſtantia conſtituere: ſed illius patris dictū catenus amplecti, quatenus vſum B imaginum, qua de re diſputatio erat, approbabat. Itaque commendat concluſionem, videlicet colēdas eſſe imagines; rationem autem, qua eā ſuadebat, quia animæ & Angeli corporei ſunt non curat; in qua Ioannes ille deceptus fuit, & in eo maximè, quòd Catholicam Eccleſiam ita ſentire pronuntiauit.

Deceptio Ioānis Theſſal.

Lege Sixtū Sen. l. 5. Bib. annot. 5. & lib. 6. anno. 35. Quo ſenſu Patres nonnulli animam corpoream dixerunt.

Illud hic etiam aduertendum erit, ſi vnquam D. Baſilius, Athanaſius, Damaſcenus, Methodius, Hieronym. auctor li. de Eccleſiaſticis dogmatibus, aliique C patres animam rationalem, corpoream vocant, id non ita eſſe accipiendum, quaſi velint animam re ipſa corpus eſſe aut conſtare corpore, ſed vt indicent animam comparatione Dei, quodammodo fæce corporea concretam eſſe, cùm ab illa diuinæ mentis ſimplicitate & excellentia infinitè diſtet. Quod eò etiam patres faciebant, vt eorum amentiam exploderent, qui animam humanam de Dei ſubſtantia progenitam faciebant. Contra quos

5. Concluſio Irenæus. Theodoret. D. Auguſt. Caſtro li. 2. aduerſus hæreſes, hæreſi 4. de anima.

D Sit quinta concluſio. Anima intellectiua non eſt particula diuinæ mētis. Ad intelligentiā huiuſce concluſionis ſciēdum, Carpocratem, vt refert Irenæus li. 1. aduerſus hæreſes, cap. 24. Item Cerdonem, vt aſſerit Theodoret. in lib. de diuinis decretis. Item Gnoſticos, Manichæos, & Priſcillianiſtas, teſte D. Augu. lib. de hæreſ. c. 46. & 70. & D. Hieronymo in epiſtola ad Marcellinum, in eam incidiſſe impietatem, vt crederent animum hominis eſſe Dei ſubſtantia pro- E gnatum. Quod videtur etiam ſenſiſſe Philo Iudæus in lib. qui inſcribitur, Quòd deterius potiori inſidietur. Vbi ait Deum corporibus humanis nonnihil de ſuo numine supernè inſpiraſſe. Quomodo, inquit, credibile videtur, tā exiguam mentem humanā membranula cerebri, aut corde, haud amplis ſpatiis incluſam,

D. Hieron.

Philo Iud.

tam

tantam cœli, mundíque magnitudinem capere, niſi illius diuinæ fœliciſque animę particula eſſet indiuiſibilis? Plutarchus verò de quæſt. Platonicis ita ſcriptum reliquit, Anima autem mentis particeps facta, non ſolùm Dei opus eſt verum etiam pars, neque ab eo, ſed de eo, & ex eo facta eſt. Quò etiã alluſit ille: A

-------- Corpus onuſtum

2. Satyr. *Heſternis vitiis animum quoque prægrauat vnà.*

Atque affligit humo diuinæ particulam auræ. B

Plutarch. Côc. Brach. Leo 1. D. Auguſt. Hanc hæreſim per ſe ſatis conuictam damnauit concilium Barcharenſe primum, c. 5. & Leo primus epiſt. 91. cap. 5. Eandem verò D. Auguſt. in lib. de origine animæ, c. 2. ex eo coarguit, quòd ſi anima eſſet diuinæ mentis particula; vel Deus eſſet mutabilis, quod à diuina natura procul abeſt: vel anima eſſet expers omnis mutationis, atq; ita nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid in ſemetipſa vel quod nõ habebat, habere inciperet, vel quod habebat, habere deſineret, quod eſt apertè falſum. Eandem ſtultitiam irridet D. Chryſ. ho. 13. in ca. 2. Ge. D. Athanaſ. in li. de qu. ca. de anima. Lege quoque, ſi placet eius confutationẽ apud D. Tho. 1. p. q. 90 ar. 1. & l. 2. contra Gent. ca. 85. C

D Chryſo. D. Athan. D. Thom.

ARTICVLVS VII.

Diluuntur argumẽta Secundi articuli. D

3. Phyſ. c 2. q. 1, ad. 4.

NVnc argumẽtis, quæ animæ definitionem oppugnabant, ſatisfaciamus. Pro explicatione primi obſeruandũ eſt quod alibi annotauimus, non parum eſſe inter Ariſtotelis enarratores, & criticos quoſdã neotericos diſſidij circa Etymologiam, interpretationẽque nominis ἐντελέχεια. Ac primùm communis ſẽtentia eſt (etſi aliter opinetur Franciſcus Floridus in apologia contra linguæ Latinæ calumniatores) Ariſtotelem huius vocabuli inuẽtorẽ fuiſſe. Sed enim quia illius ſignificatio ac vis aliquantulum obſcura eſt, non defuere qui dicerẽt excogitatum id ab Ariſtotele, quaſi fugæ vehiculum, aut inſcitiæ inuolucrũ, non ad enodãdã, ſed ad inuoluendam latentẽ animę naturã. A qua tamen calumnia eũ E

Entelechia quid. Franciſcus Florid.

Scaliger. vendicat Iulius Scaliger Peripateticæ doctrinæ egregius aſſertor, exercitatione 308. in Cardanũ. Porro M. Tullius, vt Tullius. in argumento dicebamus, primo libro Tuſculanarum quæſt. vertit continuatam motionẽ, & perẽnem. Videtur enim exiſtimaſſe Ariſtotelẽ more Attico vocabulum ἐντελέχεια pro ἐνδελέχεια, accepiſſe, mutato δ in τ. ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχῶς, quod Latinis eſt continuatũ, ſeu perẽne. Verùm hæc interpretatio etſi à quibuſdã excuſetur, vt à Politiano in Miſcellaneis cap. 1. à pleriſq; reprehẽditur. Nec Politianus. enim Ariſtoteles contra doctrinæ ſuæ placita, animam motionẽ appellare debuit, quod ei in Platone magnopere diſplicuerat, vt conſtat ex iis, quæ cõtra illum diſſeruit cap. 3. li. 1. huius operis.

Quare dicendũ potiùs animã appellari ab Ariſtotele ἐντελέχειαν, id eſt, perfectũ habitũ, ſiue, vt vertit Hermolaus in paraphraſi Themiſtij, nouũ vocabulũ nouo exprimẽs, perfecti habitũ. Sicut enim materia ens potẽtia eſt, ideóque imperfecta, ita è cõuerſo forma rem abſoluit, éſtque ἐντελέχεια quaſi ἕξις τῆς τελειότητος, id eſt, habitus ac poſſeſſio perfectionis, ſiue actus perfectus. Quo liquet ex eo quod Ariſtoteles animam ſic vocarit, nõ idcirco ab ea actus primi, aut ſubſtãtiæ rationem excluſiſſe. Immeritoq́. Plotinũ Enn. 4. li. 2. de eſſentia animæ, hanc definitionẽ vſque adeo contẽpſiſſe: vt eam confutatione indignã iudicarit, quod in ea, anima ἐντελέχεια appelletur. Nec verò, qui dicit animã eſſe actũ corporis, negat eam eſſe immortalem, vt quidam putarunt: cùm non oporteat omnem corporis actum ita materiæ addictum, affixúmque eſſe, vt extra illam cohærere non valeat.

Vera interpretatio vocis, ἐντελέχεια

Vẽdicatur Ariſtot. à calumnia Plotini.

Igitur ad argumẽtum negandum, eſt antecedens, & ad ea, quæ primo in eius confirmationem adducuntur, reſpondẽdum vti diximus. At id, quod vltimò affertur, dicendũ non omnẽ actum ſecundum eſſe perfectiorem primo; nec omnem finem propriæ naturæ excellentia præſtare iis, quæ ad finem ordinantur: eſto id de vltimo fine abſolutè, & ſine exceptione verum ſit, vt libro 2. Phyſicorum expoſuimus. Aliam ſolutionem habes hoc loco apud Caietanum.

Solutio 1. argum.

Actus 2. non ſemper primo perfectior nec finis ijs qua ad ipſum ordinantur

Cap 7. q. 5.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, & maior ſyllogiſmi, quo id probatur, ad cuius priorem confirmatio-

Solut. 2. argum.

nem reſpondendum, ex eo quòd ſoluta temperie animal occidat, rectè concludi non poſſe corpus ab anima informari, niſi interim dum congruis ad vitam diſpoſitionibus præditum fuerit. Verùm abſurdè prorſus, & ineptè ex eo colligi animam eſſe ipſam primarum qualitatum temperiẽ; alioqui cũ obleſo corde animal moriatur, rectè etiam intulerint animam eſſe cor. Ad poſteriorem confirmationem dicendum animi affectus & perturbationes attribui qualitatum temperaturæ, vt cauſæ diſponẽti, & prouocanti. Etenim frigiditas melancholiæ, ſicuti corpus reddit torpidum ac languidum; ita ad triſtitiam inclinat; & calor flauæ bilis, vti corpori ad operandum acrimoniam confert: ſic ad iram faciliùs adducit. Verùm iſtiuſmodi actiones aliunde, tanquam à fonte & principali cauſa quæ non accidens ſed ſubſtantia ſit, oriuntur. De auctoritate verò eorum Philoſophorum, qui animam qualitatum harmoniam faciebant, nihil curamus. Ex dictis planum eſt, ſi eorum ſententia verbis conſonet, quàm procul à veritate deflexerint. Lege tamen ſi placet eorum impugnationem apud Themiſtium primo huius operis in paraphraſi, cap. 23. & 24. & D. Thomam lib. 2. contra gent cap. 64.

Paſſiones animi quatenus temperaturæ corporis attribuenda.

Themiſt. D. Thom. Solut. 3 ar.

Ad tertiũ, negandum eſt antecedens. Cuius probatio facilè diluetur ab eo, qui dixerit cognitionẽ fieri per ſimilitudinẽ, non quæ iam in anima ſecundùm eius naturã neceſſariò exiſtat; ſed quę concilietur per ſpecies, quarũ interuentu, anima cognoſcit. Itaq; non oportet animam rebus corporeis eiuſdẽ naturæ conueniẽtia ſimilem eſſe, ſed habere aptitudinem ad earum imagines actu recipiẽdas, quibus ſecũdũ eſſe notionale, ſiue intẽtionale eis ſimilis fiat. Quia verò antiquæ Phyſiologiæ auctores iſtiuſmodi eſſe ab eſſe reali non diſcernebant, in eum errorẽ lapſi ſunt, vt crederent, oportere animam eſſe quid corporeum, vt res, quas apprehendit. Ad argumenti confirmationẽ dicendum cùm duplex ſit tactus, vnus quantitatis, alter virtutis, vt in li. de ortu, & interitu expoſuimus: priori tactu ſola corpora ſe contingere: poſteriori, etiam ea quæ ſunt corporis expertia: ſiue vtrumque careat corpore, vt cùm Angelus Dęmonẽ impreſſo impetu in aliquem locum

D.Th. 1. p. q. 75. ar. 1. ad. 2.

Veterum error de anima corporalitate vnde.

Tactus duplex.

A impellit: ſiue tantùm mouẽs ſit incorporeum, vt cùm anima intellectiua per actum volũtatis mouet appetitũ inhęrẽtem corpori: ſiue etiã mouens duntaxat corporeum ſit, vt cùm corpora ſenſibilia ſuo modo dicuntur mouere ad ſui tum cognitionem tum amorem eandẽ animam intellectiuam. Patet ergo non ex quolibet tactu rectè colligi ea, quæ ſe contingunt, eſſe corpora, ſed ex mutuo tactu quantitatis.

Quæ tactũ requirant corpora.

Quod ad D. Auguſt. attinet, qui credi B dit in doctrina Ariſtotelis animum è quinta ſubſtantia concretũ eſſe: dicimus haud dubiè oppoſitum cenſuiſſe, Ariſtotelẽ, vt ex illius diſputatione in primo huius operis libro aduerſus Democritũ, Empedoclem, Alcmæonem, Platonẽ, & Xenocratem planè conſtat. Quare videtur D. Auguſtinus hanc de Ariſtotelico dogmate opinionem non ex ipſius Ariſtotelis fontibus, ſed ex Cicerone hauſiſſe, qui primo Tuſculanarum quęſtio- C nũ ita ſcripſit. Ariſtoteles lõgè omnib⁹, Platonem ſemper excipio, præſtans & ingenio & diligẽtia, cùm quatuor illa genera principiorum eſſet cõplexus, è quibus omnia orirentur, quintam quandã naturã cenſet eſſe, è qua ſit mens. Probat enim Ariſt. 1. de cœlo pręter quatuor vulgata elemẽta eſſe quintam aliã corporis ſubſtantiã ipſis elemẽtis præſtantiorem, & diuiniorem, è qua ſunt globi cœleſtes. Rurſuſque ca. 2. de generatione animalium c. 3. ait animã participare corpus quoddam elementis diuinius. D Verùm Ariſtoteles neque hoc loco neq; alibi ſenſit animam corpus eſſe, cùm in hoc opere, loco citato, diſertis verbis oppoſitum demõſtrarit. Dum ergo animæ corpus illud attribuit, vel loquitur de ſententia Platonis, & Academicorũ, qui aiebãt, animum antequam tenebricoſum noſtri corporis ergaſtulum ſubiret, corpuſculo quodam illuſtri circun- E fundi. Vel certè nomine corporis intelligit ſpiritum vitalem & animalẽ, quem in li. de reſpiratione, ac ſæpe alibi vocat πνεῦμα ἔμφυτον, id eſt, ſpiritum innatum, cuius ope anima functiones corporis adminiſtrat, vt in libris de ortu, & interitu expoſuimus. Vocat autem Ariſtoteles hoc corpus elementis diuinius, propterea quòd nulla elemẽtorum facultas pertingat ad excellentiam operationũ, quæ ſpirituũ miniſterio perficiũtur.

Animum è quinta ſubſtantia concretum eſſe nõ credidit Ariſ.

Cur D. Auguſt. id ei impegerit.

Cicero.

De hoc errore Academic. D. Tho. 1. p. q. 67. ar. 7.

Quorundã Academicorum error.

Quid nomine corporis intelligat Ari. cùm illud animæ attribuit.

Pro hac ſecunda interpretatione, lege Theophilũ hoc in li. ad text. 45.

Solutio 4.

Ad quartum, concedenda eſt maior, negãda minor, & ad eius probationem dicendum, animam rationalem à corpore abiunctam, etſi corpus non informet; ſuapte natura eſſe actum formámque illius, ita vt quoties ipſum informarit, poſſit ei habilitatem, vímque cõferre ad actiones vitæ vice organi adminiſtrandas. Circa id autem, quod ex Ariſtotele citatur, aduerte non conſtare inter expoſitores quid Ariſtoteles eo loco nomine partium ſignificarit. Philoponus putat intellexiſſe partes ſubiectas animæ, id eſt, animam vegetantem & ſentientem. Alexander, Simplicius, D. Thomas, & alij quorum interpretatio germana eſt, credunt deſignaſſe potentias animæ intellectiuæ, aſſeruiſſéque non dubium eſſe quin earum nonnullæ cum ipſa à corpore abiungi nequeant, quia ſunt actus corporis, id eſt, quia ſunt potentiæ organicæ, & inhærentes corpori. Itaque non ſentit Ariſtoteles animam, quæ eſt actus corporis, non poſſe à corpore ſeparari, aut etiam, quæ à corpore ſeparari poteſt, corporis actum non eſſe.

Partes animæ potẽtijs apud Ariſt.

Solutio 5.

Ad quintum conceſſa maiori negetur minor; ad cuius probationem refellendam aduertendum erit organicarum partium nomine duo præter materiam, hoc loco importari, nimirum certæ figuræ compoſitionem cum temperie accommodata, & potentiam quæ propria organi forma eſt. Igitur organum priori modo ſumptum antecedit animam prioritate naturæ in genere cauſæ diſpoſitiuæ, & materialis, quia ſic eſt præparatio neceſſaria ad introductionem animæ in materiam, vt Caietanus aduertit, non autem poſteriore conſideratione acceptum, quia potentiæ ipſius animæ non eo pacto ad eam in materia excipiendam prærequiruntur, vt planum eſt. Et verò vt anima dicatur definiri per corpus organicum, vt per aliquid prius, ſat eſt tam materiam in ſe, quàm vt eſt affecta organis ſecundùm priorem modum ſpectatis animam origine antecedere. Nec enim ſubiectum, per quod forma definitur, omnibus modis, prius quàm formam eſſe oportet.

Partes organicæ præter materiam quid importent. Corpus organicũ vt antecedat animum.

Solutio 6.

Ad ſextum neganda eſt maior propoſitio, dicendúmque animæ definitionem non conuenire Angelo reſpectu

A corporis aſſumpti: tum quia non eſt actus, ſeu forma talis corporis, ſed tantùm motor: tum quia organa illa, etſi veræ res ſint, non tamen ſunt vera, propriáque organa. Duo enim ad id exiguntur, vti proximè annotauimus. Vnũ eſt effigies & figura cum certa qualitatum proportione: alterum ipſæ potentiæ vitales inhærentes materiæ. Cùm igitur hæc non cernantur in corporibus, quæ Angeli aſſumunt; nec enim eis tales potentiæ inhærent, quicquid ſit de reliquis, quæ ad organorum rationem exiguntur; conſequens eſt vt eiuſmodi corpora verè ac ſimpliciter organica dicenda non ſint. Vnde neque Angeli in iis vitæ munia exercent: ſiquidem eiuſdem eſt actus, cuius eſt potentia, docente Ariſtotele in lib. de ſomno & vigilia c. 1. nec obſtat quòd Angeli videantur loqui, incedere, & cibum capere. Poſſunt enim in his, aliiſque id genus ſpectari quædam viuentium functionibus communia; vt in ſermone ſonus, in inceſſu motus, in comeſtione cibi comminutio: alia propria, vt quòd eiuſmodi ſonus edatur per vocalia inſtrumenta à virtute iis inhærente, ſimilitérque quòd latio adminiſtretur à facultate motrici ſedem habente in muſculis; & quòd cibi ſectio fiat ab eo, in cuius ſubſtantiam ſuapte natura conuerti queat. Quoniam igitur in hiſce operationibus, ea, quæ viuentium propria ſunt, Angelis deſunt; fit vt ſimpliciter negari debeat eos in corporibus aſſumptis actiones vitæ obire, & eſſe actus corporis organici. Quod præter alios aduertit D. Thomas prima part. quæſt. 51. art. 3. Ægidius in ſecundo diſtinct. 8. Gabriel eadem diſtinct. 8. quæſt. prima, art 3. D. Bonauentura ibidem, Richardus quæſt. 5. Maior queſt. vnica, Baſſolius queſt. vnica art. 3.

Corpora ab Angelis aſſumpta cur nõ ſunt organica.

Eiuſdẽ eſt actus cuius eſt potentia.

In viuentium functionibus duo ſpectanda.

Quæ propria ſunt in viuentium operationibus deſunt Angelis aſſumentibus, corpora.

QVÆSTIO II.

Sit ne anima quidpiã ſubſiſtẽs, an non.

ARTICVLVS I.

Argumenta ad diſquirendam rei propoſitæ veritatem.

Subſiſtẽdi indicia duo.

QVIA vnumquodque vt producitur, ita eſt; & vt eſt, ita operatur: duo ſunt indicia, quibus deprehendimus nũ aliqua

ganicum nihil aliud ſit, quàm materia A prima affecta organis ad functiones vitæ adminiſtrandas. Et in corpus ita ſũptum quadrant ea, quæ Ariſtoteles de illo enunciat in contextu, nempe corpus eſſe ſubiectum animæ; & ex corpore atque anima fieri vnum, nec eſſe quærendum cur ita fiat. His non repugnat auctoritas Ariſtotelis aientis corpus nõ ita à ſe vocari potentia viuens, vt anima careat; ſed ita vt ipſam habeat. Concedimus enim corpus organicum, ſeu B potentia vitam habens reuera in ſe animam continere; ſed negamus animã importari nomine corporis, quatenus corpus in prædicta definitione adhibetur. Quamuis non inficiemur alias interdum vſurpari iuxta duos illos modos quos ſuprà retulimus.

Excludũtur ab animæ definitione formæ non viuentium.

Sequitur in definitione organici, potentia vitam habentis, quæ duo idem valent, vt aduertit Themiſtius, Alexan- C der, Philoponus, D. Thom & alij, quanquam Simplicius aliter ſentiat. Excluduntur autem hiſce verbis à definitione animæ omnes formæ naturales, quæ per ſuperiores particulas nondum reiectæ fuerant, vt formæ lapidis, & ignis: quarum corpora, ſiue vt propriè loquamur, materiæ ad exercenda vitæ munia organis, ſiue inſtrumentis diſtinctæ non ſunt. Inter quas etiam numerantur formæ cadauerum. Nam oculi, pe- E des, manus, aliáque id genus inſtrumenta quæ in iis apparent non vniuocè, ſed analogicè duntaxat cum organis viuentium conueniunt vt Ariſtoteles hoc primo capite text. 9 & lib 7 Metaphyſ. ca. 10 textu 35. docet.

Nõ videri eſſentialem definitionẽ animæ.

Roget aliquis num hæc definitio ſit eſſentialis. Quòd non ſit, ex eo videtur; quia Ariſtoteles ea tradita dixit ſe animam definiſſe ἐν τύπῳ, id eſt, figura: at figura quidpiam definire, inquit Alexander, non eſt aliud, quàm non exactè F id explicare; tranſlatione ducta à pictutis primò obſcuriùs adumbratis, deinde illuſtriùs expreſſis: vnde Perionius ἐν τύπῳ, vertit, pingui Minerua. Igitur, Plotinus libro ſecundo Enn 4. Ariſtotelem reprehendit quòd hìc non expoſuerit quid ſit anima: nec eundem minùs vellicat Proclus capite quinto in Timæum, quòd non tam docuerit quid ſit anima, quàm cuius ſit, nempe organici corporis. Similiter Auicenna lib. 6. Naturalium, aiens hanc definitionem non declarare eſſentiam, ſed potiùs exiſtentiã animæ, id eſt, non quid anima ſit, ſed quomodo exiſtat in corpore. Oppoſitum tamen dicendum eſt. nec enim animæ in commune alia natura, aut quidditas eſt, quàm quæ ab Ariſtotele hac definitione exprimitur: nec à Platone aliiſve Philoſophis alia definitio ad animæ eſſentiam explicandam accuratior, aut commodior tradita fuit: quantumlibet Porphyrius, Plotinus, Atticus, cæterique Platonici reclament. Quorum definitiones quære, ſi placet, apud Theodoretum in libro de natura hominis, Lactantium in libro de opificio Dei capite vigeſimo ſeptimo, Magnum Albertum in ſumma de homine Ficinum libro 6. de Theologia Platonis c. primo, Themiſtium toto ferè ſuperioris libri decurſu. Quod verò Ariſtotelis addidit, ſe animã figura definijſſe, nihil de traditæ ab eo definitionis abſolutione detrahit: tantùm enim indicare voluit ſe non ſpeciatim ſingularum animarum; ſed animæ generaliter & in commune acceptæ naturam & quidditatem expoſuiſſe. Sic enim interdum apud Ariſtotelem ſumitur figura agere ſeu definire; vt primo de hiſtoria animalium cap 1. vbi de animalium differentiis in progreſſu acturus, De quibus, inquit, figura priùs agendum eſt deinde de vnoquoque genere diligentiùs diſcutiemus. Quare appoſitè Argyropilus loco citato, ἐν τύπῳ, vertit vniuerſaliter, id eſt, in commune. Dicitur porrò hìc animarum naturæ explicatio, figura tradi; quia cùm non explicitè deſcendat ad ſpecialem cuiuſque animę quidditatem enodandam; quandam earum vmbram & figuram ſolùm exhibet. Et in hunc ſenſum verba Alexandri & interpretatio Perionij accipienda erunt. Ita tamen vt non negetur illam animæ definitionem reſpectu animæ in commune exactam eſſe.

Eſſe vi vere eſſentialem definitionem.

Porphyr. Plotin. Atticus. Theodor. Lactant. Albert. Ficin. Themiſt.

Figura agere ſeu definire quid apud Ariſtot.

Argyropil. Ad calcẽ 1. cap.

Alexãder. Perionius.

Non videri vniuocã animæ definitionẽ.

Quæri ſolet num prædicta definitio cunctis animabus, vegetatiuæ, inquam, ſenſitiuæ, & intellectiuæ vniuocè conueniat, an non. Philoponus, Simplicius, & Auerroës commento ſeptimo, & 30. huius, & comm. 5. libri tertij, Iandunus hoc in lib. quæſt. 3. aſſerunt non vniuoca, ſed analogica ratione cõuenire, quod ex eo probat Philoponus, quia

quia aliter anima vegetatiua & ſenſitiua ſunt actus corporis; aliter intellectiua; illæ enim ſunt actus inſeparabiles; hæc ſeparabilis. Contraria tamen ſententia, quam ſequitur D. Thomas, Ægidius, ac cæteri ferè Latini interpretes prima part. q. 76. art. 4. & lib. 2. contra gent. c. 79. vera eſt: licèt enim animæ intellectiuæ peculiare ſit ita materiam informare, vt ab ea ſeiungi ac per ſe extra corpus cohærere poſſit; nihilominus eſt verè ac propriè forma corporis humani, & communem illam animę rationem, quæ in propoſita definitione traditur, cum cæteris animabus ex æquo participat.

Probatur. Defenditur eſſe vniuoca.

ARTICVLVS II.

Argumenta contra ſuperiorem definitionem.

1. Argu. NON deſunt tamen argumenta, quibus tradita animæ definitio oppugnari poſſit. In primis enim ſic licebit obiicere. Anima eſt actus ſecundus; ergo non eſt actus primus. Probatur antecedens. Nam vbi verſio Latina in definitione animæ habet, actus, contextus Græcus habet ἐντελέχεια, quod; interprete Cicerone in primo Tuſculanarum quæſtionum libro, non eſt aliud quàm continuata motio & perennis: at motio non actus primus eſt, ſed ſecundus, vt pote operatio. Vnde & Diuus Nemeſius libro de natura hominis, cap. 2. credit Ariſtotelem non putaſſe animam eſſe ſubſtantiam, quòd eam entelechiam vocarit. Et ob eandem cauſam Diuus Gregorius Nyſſenus libro. 2. de anima cap. 4. & Iuſtinus Martyr in oratione parænetica ad gentes, aiunt animam intellectiuam exiſtimatam ab Ariſtotele mortalem. Deinde confirmatur idem antecedens, quia oportet animam eſſe actum præſtantiſſimum: actus verò ſecundus præſtantior primo eſt: cùm ille ad hunc, tanquam ad finem ordinetur: ſiquidem vnumquodque eſt gratia ſuę operationis, vt docet Ariſtoteles ſecundo de Cælo, cap. 3. text. 17. & lib. 9. Metaph. cap. 9. text. 15.

Entelechia quid. *D. Nemeſ. D. Gregor. Iuſtin. Martyr. Cōfir. arg.*

2. Argum. Secundò. Anima non eſt ſubſtantia: A igitur non eſt actus ſubſtantialis. Aſſumptum probat Galenus cap. 3 & 4. libri, qui inſcribitur, Quòd animi mores corporis temperamentum ſequantur, hũc in modum; Anima nō eſt aliud, quàm κρᾶσις, ſeu temperies, & moderatio quatuor primarum qualitatum: hæc autem eſt accidens, non ſubſtantia: igitur anima non eſt ſubſtantia, ſed accidens. Maiorem probat dupliciter, primùm, quia id videtur eſſe anima, quo B pereunte, moritur animal: at abolita diſſociatáve temperie certum eſt animal interire. Item quia ex diuerſa corporum temperie oriuntur in nobis diuerſi affectus, ſeu paſſiones. Melancholici enim, v. g. procliues ſunt ad triſtitiã; cholerici ad iram: huiuſmodi verò affectus ab anima, vt à fonte manant. Quare anima nihil aliud eſt, quàm prędicta temperies. Accedit veterum quorundam auctoritas; vt Dinorchi, & Em C pedoclis, qui animam eſſe harmoniam prædicabant, non quidem ſonorum, ſed contrariarum qualitatum in vnam temperiem coeuntium: & Ariſtoxeni muſici, qui ab arte ſua non recedens, voluit animam ſimili ratione conſtare in homine, qua conſors modulatio conſtat in cantu, & fidibus; ita nimirum, vt ſicuti nerui bene intenti concentum efficiunt; ſic partium corporis firma coniunctio, membrorúmque omnium D conſentiens in vnum vigor animales motus faciat.

Galenus. *Anima, tēperies.* *Dinorch. Empedocles.* *Anima, harmonia.* *Ariſtoxenus.* *Fuit Ariſtoxenus, teſte Gellio, Ariſt. auditor.*

3. Argum. Tertiò. Anima eſt corpus: igitur non eſt actus corporis, alioqui vnius corporis aliud eſſet corpus. Probatur antecedens. Nam omnis cognitio ex doctrina Platonis in Timæo, & aliorum veterum Philoſophorum fiet per quandam ſimilitudinem & cognationem inter rem cognitam & cognoſcentem. E Vnde illud Empedoclis poëticè philoſophantis.

Cognitio fit per ſimilitudinem inter rem cognitam & cognoſcentē. *Empedocles.*

Terrea vis terras, vis humida percipit vndas,
Aether ab ætherea ſentitur, ab ignibus ignis,
Pax pacem monſtrat, litem lis aſpera ſentit.

Quare cùm inter corpus, & id, quod corpore vacat, ſimilitudo nulla interſit; ſi ani

vt

ſi anima non eſſet corpus, nullus rei A corporeæ notitiam obtineret. Quod cũ apertè falſum ſit, concedendum erit animam ex aliorum corporum permiſtione concretam eſſe. Corroboratúrque idem antecedens: quandoquidem anima patitur à corpore, cùm, verbi gratia, phrenesis, vel ebrietas intellectionem turbat: & corpus ſimiliter patitur ab anima; vt dum ex verecundia rubore afficimur, & ex timore albeſcimus: cùm igitur ad mutuam actionem & paſſionem requiratur contactus, & B hic nonniſi inter corpora interuentu quantitatis dari queat, non videtur negandum animam eſſe corpus. Ac quòd Ariſtoteles huius ſententiæ fuerit, affirmat D. Auguſtinus lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 11. aiens in doctrina Peripatetica animam eſſe quintam ſubſtantiam hoc eſt, è materia & natura cœleſti coalitam.

Confirmatio antecedentis ſuperioris argumẽti.

Animã eſſe quintam ſubſtantiã iuxta Ariſt. putat Auguſt.

4. Argum. Quartò. Anima rationalis extra corpus, eſt verè anima, & tamen in eo ſtatu C non eſt actus corporis: non igitur ea particula in definitione adhibenda fuit. Accedit quòd Ariſtoteles hoc in lib ca. 1. text. 11. ait manifeſtum eſſe quaſdã animæ partes non poſſe à corpore ſeparari, quia conſtat eſſe actus illius. Igitur in doctrina Ariſtotelis anima rationalis, ſi extra corpus valet conſiſtere, non eſt actus corporis.

5. Argum. Quintò. Subiectum, per quod definitur D forma, debet eſſe priùs ipſa forma: ſed corpus organicum non eſt prius anima: igitur anima non rectè dicitur actus corporis organici. Probatur minor, quia non vocãtur partes organicę, niſi quæ iam ſunt præditæ potentiis vitalibus cùm ergo huiuſmodi potentiæ ab anima oriantur, neceſſariò eam ſupponunt, atque adeò corpus organicum eſt poſterius anima.

6. Argum. Sexto. Cùm Angelus ex concreto aëre E corpus organis diſtinctum ſibi effingit, & in eo mouetur progreſsiuo motu, & loquitur, comedit, atque alia vitæ munia exercet; tota animæ definitio ei competit: & tamen non eſt anima. Ergo animæ definitio non reciprocatur cum re definita.

ARTICVLVS III.

Quòd Anima non ſit Temperamentum.

Galeni & aliorum error, quòd anima ſit temperies.

VT ſuperiora argumenta cõmodiùs & vberiùs explicentur, priùs à nobis falſa quorundam dogmata con- B futanda erunt. Offert autem in primis ſeſe Galeni error, in quem etiam inciderunt hæretici quidam, nimirum Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, & Caiani, atque Anticactæ, vt refert Theodoretus in lib. de diuinis decretis. Porrò Galenus lib. 3. de locis affectis cap 6. & in opere ſuperiùs citato, arbitratus eſt, quod iam apud Platonem Socrates in Phędone reprehẽderat, animam eſſe primarum qualitatum temperiem. Sic C enim eius ſententiam interpretatur D. Thomas lib. 2. contra gent. cap. 63. & in quæſtione diſputata de anima art 1. etſi alij eum ſecus putaſſe dicant, vel ſaltem hac in re adeò fuiſſe varium, vt videatur non ſatis conſtitutum habuiſſe quid ſequeretur, aut in quam ſententiam deſcenderet. Quod ipſe non obſcurè indicat in li. de Natur. facult ſubſt. & lib ſympt & lib. 3 de vſu partium: D vbi ait ignorare ſe quid ſit anima.

D. Thom.

Quam excuſationem quidam afferant pro Galeno.

1. Concluſio. Quæcumque tamen eius mens fuerit, ſit prima concluſio in hac diſceptatione. Error eſt, etiam in Philoſophia, intolerabilis, animam eſſe temperamentum. Quod hiſce rationibus concluditur.

Probatur. 1. Anima eſt forma rerum viuentium, ab ea namque viuens accipit eſſe: non eſt igitur anima temperamentum. Conſecutio oſtenditur, quia temperamentum eſt accidens, ſeu potiùs multa ac- E cidentia, videlicet quatuor primæ qualitates ad ſymmetriam deductæ. Quare cùm vnumquodque viuens ſit ſubſtantia eſſentialiter conſtans ex ſua forma & materia, ſi eorum forma eſſet accidens, ſubſtantia conſtaret ex accidentibus quod omnis philoſophia auerſatur.

2. Secundò. Functiones ab anima oriundæ ſunt altioris conditionis, quàm quæ proficiſcuntur à primis qualitatibus: ab his enim manat calefactio, refrigeratio, humectatio, exſiccatio: ab anima verò actus

actus nutriendi, augendi, loco mouendi, ſentiendi, intelligendi: nemo autem neſcit poſteriora hæc munia excellentiora eſſe: ergo anima non conſiſtit in primis qualitatibus; ſed eſt alia præſtantior, eminentiórque natura.

3. Tertiò. Animus particeps rationis cohibet motus inſurgentes in appetitu ſenſitiuo, moderatúrque paſſiones, vt patet in iis, qui ſe continent; hoc autem præſtare nequit qualitatum turba, cùm ab ea, vt à cauſa diſponente, ac prouocante, eiuſmodi affectus plerũque oriãtur, ac pro earum intenſione & remiſſione varientur. Igitur ſaltem animus rationalis non eſt conuenientia primarum qualitatum, ſiue temperamentum.

4. Poſtremò. Cùm ij qui animam temperamentum eſſe dicunt, negent eam eſſe ſubſtantiam: ad eos refellendos valebunt etiam omnia argumenta, quibus proximo articulo animam non accidens, ſed ſubſtantiam eſſe oſtendemus.

ARTICVLVS IV.

Quòd Anima ſit Subſtantia.

2. Concluſio

Auic. li. de anima c. 5. Alb. in ſũ. de hom. q. 3. Auerr. 2 de an. com. 1.

SECVNDA concluſio huius quæſtionis ſit, Anima non eſt accidens, ſed ſubſtantia. hęc concluſio nullam habet etiam in Philoſophia dubitationem; etſi eam è veterib phyſicis negarint ij, qui præter materiam primam, nullum rerum naturalium principium agnouere. Nec ab illa diſsenſit Plato, licèt in Timæo animam rationis, & intelligentiæ participem, numerum vocarit; non enim idcirco eam quantitatis numerum fecit; ſed implicitam vetuſtatis philoſophiam ſecutus, morémque Pythagoreorum, qui omnia ad numeros referebant, animæ dignitatem, ac vim eo pacto adumbrare voluit.

Cur Plato animã numerum vocarit.

Vocauit igitur animam numerum, vel quia omnium in ſe rerum numeros continet, cùm ſit earum typis, ſiue imaginibus conſignata: vel quia ſicuti numeri Mathematici inter res naturales & diuinas; ita anima inter formas à materia prorſus abſolutas; & eas, quæ materiæ affixæ ſunt, medium obtinet. Ac-

Con. comm. in lib. de anima.

A commodauit etiam animæ rationem circuli, quia vt circulus in ſe recurrit: ſic anima intelligendo, ſupra ſe ipſam, reuoluta notione reflectitur. Attribuit quoque eidem harmoniam, vel quòd ſenſus, quibus tanquam internuntiis vtitur, ſenſilium rerum conſonantia, quaſi muſica, oblectetur: vel propter virium & potentiarum in ipſa anima ordinem, & conſenſum. Denique animæ diffinitionẽ ex numero motuque compoſuit aiens animã eſſe numerum mo B uẽtem ſe: quia dũ anima contemplatur, dum ſentit, dum vegetat, mouere ſe dicitur, propterea quòd operationis principium, & fons ſit; nec aliunde moueatur, vt ea, quæ vitæ ſunt expertia. Verũ ſi Platonis de anima ſẽtẽtię ita ſe habẽt, cur eas Ariſtoteles aliter accepit, ac tam acriter reprehẽdit? Videlicet, vt D. Thomas primo huius operis lect. 8. animaduertit, non Platonis ſenſum, ſed primã verborum faciem coarguit; ne Philoſo C phorum vulgus verbis inhærens, & profundum ac reconditum Platonis ſenſum ignorans, hallucinetur, putans animũ eſſe re vera numerum, circulum aut harmoniã. Platonem verò à reprehenſione vindicare conantur nõ ſolùm Platonici, ſed nobiles inprimis Peripatetici, vt Theophraſtus in libris quib' locos antea ab Ariſtotele tractatos explicat (cuius operis meminit Themiſtius in ſua paraphraſi ad primum de anima, ca 17.) D Philoponus in cõmentariis capitis tertij, Beſſarius lib. 2. in Calumniatorem Platonis, Macrobius in ſomnium Scipionis, cap 15. & 16.

Cur circulum. Cur harmoniam. Cur numerum mouentem ſe. Quòd anima non ſit harmonia, probat. Ariſt. li. 1. c 4. tex. 54. Themiſt. in paraphr. 1. lib. c 23. & 24. D. Tho. lib. 2. cont. gent. c. 64. Quòd non ſit numerus mouẽs ſe. Ariſt. lib. 1. c. 3. M. Alb. li. 1. tract. 2. cap. 10. Ariſt. non ſenſum ſed verba Platonis reprehendit. Qui Platonem à calumnia vindicent. 1. Ratio pro cõcluſione, Diuina virtus omnia adminiſtrat.

Quòd igitur anima ſubſtãtia ſit, ex eo primùm oſtendi poteſt, quia vt Diuus Gregorius Nyſſenus in diſputatione de anima luculentiùs edifferit: Quemadmodum qui in mundo conſentientem rerum varietatem & contrariorum diſcordem pacem, ac concordem litem videt; mox, ſi aptè ſecum ratiocinetur, ſtatuit, vim quandam eſſe diuinam per E omnes mundi partes commeantem, quæ omnia ſuo nutu coërceat, & contineat: ita qui in qualibet re viuenti animaduerterit contrarias qualitates ad concentum reductas conſeruari, & repugnantes organorum affectiones, ne ſe mutuò perimant, rata lege cohiberi, & denique tam diuerſa munia tanto ordine & conſenſu admini-

ſtrari, planè intelliget dari vnam li-
quam formam, cuius merito ac benefi-
cio hæc omnia perficiantur: quę forma
accidentaria eſſe non poterit, ſed ſub-
ſtantialis, cùm vnius accidentis tanta
efficacitas eſſe nequeat, tantúmve im-
perium in membrorum rei viuentis, &
contrariarum qualitatum quaſi Repu-
blica. Ea igitur forma non alia erit, quã
1. de gene- anima; ſiquidem in eadem materia plu-
rat. cap. 4. res formæ ſubſtantiales eſſe non poſ-
q. 21. ſunt, vt alibi oſtendimus: quare patet
animam eſſe ſubſtantiam.

2. Ratio. Secundò, vel in materia rerum viuen-
tium ineſt aliqua forma ſubſtantialis;
vel nulla. Si nulla; duo præter alia, ſe-
quuntur incommoda. Primum eſt, co-
hęrere viribus naturę materiam abſque
omni forma ſubſtantiali. Secundum, a-
liquam ſubſtantiam, nempe compoſi-
tum, ex accidente & ſubſtantia conſti-
tui; videlicet ex materia & ex forma
accidentaria. Quòd ſi in tali materia,
aliqua ſubſtantialis forma inſit, quis
non videat ei potiùs attribuenda eſſe
præſtantiſſima rei viuentis munia, id
eſt, vitales actiones, atque adeò eam
formam eſſe animam.

3. Ratio. Tertiò. Forma eſt præſtantior, quàm
materia: atqui materia non eſt accidens
ſed ſubſtantia, cùm ſit primum cuiuſ-
que ſubiectum: ergo forma erit ſub-
ſtantia & non accidens, atque adeò
omnia, quæ forma eſt, erit ſubſtantia.
Quòd verò ſecundùm Academicam &
Peripateticam philoſophiam ita dicen-
Plato. dum ſit, patet ex dialogo Platonis de
anima, qui inſcribitur Phædon; & ex iis,
Ariſt. quæ docuit Ariſtoteles tum ſæpe alibi,
tum cap. primo huius libri, vt aſſeruit
animam eſſe actum primum ſubſtan-
tialem.

4. Ratio. Priuatim autem quòd anima intel-
lectiua ſit ſubſtantia, ex eo conuinci-
tur, quia alioqui non poſſet extra mate-
riam per ſe cohærere, atque adeò non
eſſet immortalis; quod non ſolùm diui-
næ fidei, ſed etiam Philoſophiæ
decretis repugnat; vt in tractatu
de anima ſeparata ex pro-
feſſo oſtende-
mus.

A

ARTICVLVS V.

Quòd anima neque materia neque corpus ſit.

DEMONSTRATVM à nobis *Rudiores*
fuit, animam eſſe ſubſtan- *philoſophi*
tiam: proximum eſt, vt *nihil ſupra*
quænam ſubſtantia ſit vi- *corpus ag-*
B deamus. Philoſophorum *nouerunt.*
nonnulli elementis mundi inhærentes, *De his A-*
cùm vltra materiam, & ea, quæ ſub *riſt. lib. 1.*
ſenſus cadunt, mentis aciem efferre non *huius oper.*
poſſent, in eo errore verſati fuerunt, vt *cap. 2.*
præter materiam & corpus nihil ſub- *Ariſt. lib. 1*
ſtantiæ dari crederent, qui proinde ani- *huius oper.*
mam à corpore & materia nullo diſ- *c. 3. tex. 72*
crimine ſeparabant. Contra hos ſit *& lib. 2. c.*
tertia concluſio communi aliorum au- *1. text. 4.*
ctorum aſſenſu comprobata, ac planè *3. Concluſ.*
C vera; Anima neque materia eſt, neque
corpus. Quæ hunc in modum oſten- *Probatur, 1.*
ditur, Materia in generatione, & ortu
cuiuſque viuentis præit, vt id, quod
omnem rei præparationem ſuſcipit:
forma verò denuo inducitur: Igitur
anima non eſt materia. Deinde, Ma- 2.
teria, cùm ſit pura potentia, eſt expers
omnis actiuitatis; nec poteſt eſſe princi-
pium alicuius actionis: atqui anima eſt
origo & fons operationum vitalium;
D Igitur anima non eſt materia. Item 3.
Omnia compoſita naturalia, quæ infra
lunæ globum continentur, habent ean-
dem communem materiam, vt ex reci-
proca eorum commutatione conſtat;
differunt verò formis; ſed nequeunt in
eodem conuenire, & differre; igitur eo-
rum materia non eſt forma. Prætereà, 4.
Anima in totum corpus ſe inſinuat,
omniáque eius membra permeat: ergo
anima non eſt corpus: alioqui duo cor-
E pora viribus naturæ ſimul eſſent. Rur- 5.
ſum, Si anima eſſet corpus: vel eſſet
corpus cœleſte, vel elementum, vel ex
elementis miſtum: ſed nullum ex his
eſt; non eſt ergo corpus. Probatur mi-
nor, quia, ſi eſſet corpus cœleſte, torque-
retur in gyrum; ſi elementum, in ſupe-
rum aut infimum locum commearet; ſi
miſtum vi dominantis elementi ciere-
tur. Quod tamen falſum eſſe conſtat, 6.
cùm videamus animalia ex appetitu
& apprehenſione ad varias locorum
diffe

differentias tendere. Poſtremò, vt ex octauo Phyſicæ Auſcultationis libro, cap. 4. text. 28. Ariſtoteles docet, omne corporeum mouens ſe ipſum, duobus conſtet neceſſe eſt: Vno, quod moueat, & non moueatur: Altero, quod moueatur, & non moueat: ſed animal mouet ſe & mouens in ipſo eſt anima; quod autem mouetur, eſt corpus, igitur anima non eſt corpus. Præter ſuperiora argumenta, alia quoque propria ac peculiaria ſunt ad demonſtrandum animam intellectiuam non eſſe materiam, nec corpus; ſed ea in proximum articulum reiecimus.

ARTICVLVS VI.

Quòd anima intellectiua ſit ſpiritalis ſubſtantia; non tamen particula diuinæ mentis.

4. Concluſ.

QVARTA concluſio ſit. Anima intellectiua eſt ſpiritus, ſiue ſubſtantia ſpiritalis. Hæc concluſio eſt contra multos antiquitatis Philoſophos, qui noſtrum animum corpus eſſe dixerunt, vt Zeno ignem: Anaximander, Anaximenes, & Anaxagoras aërem, eóſque forte Varro ſecutus eſt; qui, referente Lactantio Firmiano, libro de opificio Dei, ita ſcripſit, Anima eſt aër conceptus ore, deferuefactus in pulmone, tepefactus in corde, diffuſus in corpus. Hippaſus quoque, & Parmenides animam igneam fecere. Empedocles ſanguinem, Critias ex ſanguine & humore compoſitam. Quos fortè Latinus Poëta imitatur, cùm inquit, Purpuream vomit ille animam.

Qui veteres animã humanam corpus fecerint. Falſa deſcriptio animæ humanæ ex Varrone.

Virg. 9. Aen.

Corporeũ quoque ſtatuerunt humanũ animũ Cleãthes, Chryſippus, ac fere omnes Stoicę familiæ alumnis. Et in lege veteri Sadducęi, qui, Sadducæũ quẽdam magiſtrum ſecuti, neque reſurrectionẽ credebant, neque Angelos, aut ſpiritus eſſe. In eundem errorem incidit Apollinaris Alexandrinus, vti refertur libro 5. hiſt. Tripartitæ cap. 44. & Tertullianus in ſuo libro de anima, & de carne Chriſti, vt etiam teſtatur Diuus Augu. lib. primo de Geneſi ad liter. cap. 25. & in libro de hæreſ. capit. 86. & in epiſtol.

Sadducæi ſubſtantias ſpiritales e medio tollebant. Actorum 23. & alibi.

A 157. ad Optatum. Nec enim voluit ſolùm Tertullianus animum eſſe corpus eo ſenſu, quo arbitratur D. Auguſt. hæreſi 86. poſſe eum intelligi, cùm Deum appellat corporeum id eſt, ſubſtantiam verè ſubſiſtentem, & non fictitiam. Nam libro illo de anima capite ſecundo commemoratis Philoſophis qui animam corpoream faciebãt, ſubiicit, Animam eſſe corpus facilè perſuadebunt. Tum Ariſtotelem & Peripateticos

B reprehendit, quòd animam incorpoream fecerint conſtantem, inquit, ex quinta neſcio qua ſubſtantia.

Probatur autem noſtra concluſio hunc in modum; Vt vnumquodque operatur, ita eſt: ſed anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra naturam & conditionem corporis ac materiæ: ergo anima intellectiua non eſt materialis & corporea; ſed immaterialis ſubſtantia, ſeu ſpiritus. Probatur minor

D. Tho. 2. contra gẽt. cap. 73. Probatur concluſio ratione. Ex parte intellectus

C tum ex parte intellectus, tum ex parte voluntatis. Ex parte intellectus, quia intellectus noſter percipit naturas communes, & abſtractas à materia ſingulari: quod verò materiale eſt, vt eſt craſſum & limitatum; ita nonniſi ſingulare corporeum & materiale apprehendit. Item noſter intellectus format conceptus rerum immaterialium, vt Dei & ſubſtantiarum ſeparatarum, percipitque talia obiecta omni dimenſione

D libera, ſine figura, colore, aliáue corporeæ molis, affectione: hi autem conceptus materiales non ſunt, oriuntur ergo à potentia & à forma immateriali: hæc eſt anima intellectiua, igitur anima intellectiua eſt immaterialis ſubſtantia, ſiue ſpiritus. Deinde ex parte voluntatis ſuadetur eadem minor. Nam voluntas ſtudio honeſtatis refrænat appetitũ ſenſitiuum inhærentem in materia, eique imperat: hoc autem impe-

E rium eſt altioris potentiæ, quàm corporeæ: ergo voluntas non eſt res corporea, ſed ſpiritalis. Quod ſimiliter dicendum erit de anima humana, à qua fluit. Secundò idem confirmatur, quia liberè velle & nolle, actus amandi & colendi Deum, ſunt ſupra ſenſum & appetitum: atque adeò manifeſte arguũt potentiam alterius ordinis, id eſt ſpiritualem; & ſpiritualem formam à qua manat. Quo patet animam intellectiuam, ſpiritum eſſe.

Similitudo immaterialis rem materialẽ poteſt repræſẽtare, non tamen è contra. Ex parte voluntatis

Digitized by Google

Patrum teſtimonio. Ambroſ.

Corroboratur quoque eadem veritas Patrum teſtimonio, vt D. Ambroſij, qui in libro de Noë & arca ait animum rationalem, diuinum quendam eſſe ſpiritum, idque probat ex c. 1. Geneſ. vbi dicitur Deus inſpiraſſe Adamo ſpiraculum vitæ, id eſt, ſpiritum corpus viuificantem. *D. Dionyſ.* Idem aſſerit D. Dionyſius 4. capite de diuinis nominibus appellans animum, intellectualem, ſiue ſpiritualem ſubſtantiam vita indeficiente præditam. *D. Damaſ. Auguſt. D. Greg. Ma. D. Gregor. Naz.* Idem teſtantur D. Damaſcenus lib. 2. Fidei Orthod. cap. 12. & lib. 3. ca. 16. D. Auguſtinus lib. 6. de Trinit. cap. 6. & lib. 1. Rettact. cap. 56. D. Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 5 & lib. 2. Moral. cap. 2 D. Gregorius Nazianzenus Apologetico 1. *D. Gregor. Nyſſen.* D. Gregorius Nyſſenus in libro de opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. Philoſophiæ, vbi ait huius quoque ſententiæ fuiſſe Platonem; quod etiam de eo aſſerit Plotinus, Ammonius, & Numenius.

Deducitur concluſio ex ſacr. lit. Eccleſiaſt. Luc. ad Rom.

Præterea idem colligitur tum ex nonnullis ſacræ paginæ locis, quibus anima humana ſpiritus appellatur, ea ſignificatione, qua ſpiritus à corpore diſtinguitur, vt Eccleſiaſtæ vltimo, Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Et Lucæ 23. In manus tuas commendo ſpiritum meum. Et ad Rom. 8. Spiritus ſanctus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro. *Ex concil. Lateran.* Tũ ex cõcilio Lateranẽſi primo, ſub Innocentio tertio, vbi ita ſcribitur, Deus ab initio vtraque de nihilo cõdidit creaturam, corporalem & ſpiritualem, Angelicam ſcilicet & mundanam. Deinde humanam quaſi communẽ, ex ſpiritu & corpore conſtitutã. *Ex capit. Firmiter. Ex cõcilio Conſtantin.* Quod refertur extra. de ſumma Trin. & fide Cath. c. Firmiter credimus. Præterea in ſexto concilio Conſtãtinopolitano act. 11. dicitur Verbum diuinum aſſumpſiſſe carnem, & animam rationalem, atque incorpoream. *Gratianus.* Deniq; Gratianus 24. qu. 3. cap. Quidam autem hæretici. refert inter hæreſes errorem exiſtimantium animã intellectiuam non eſſe ſpiritum.

Obiectio. Ioannis Theſſaloni.

Erit tamen, qui contra ſuperiùs dicta opponat teſtimonium Ioãnis Theſſalonic. Epiſcopi aſſerentis animas eſſe corporeas: quod affert 2. concilium Nicenum (quæ eſt ſeptima ſynodus generalis) initio quintæ actionis, neque id improbat. De Angelis, inquit ille, & A Archangelis, & eorum poteſtatibus, quibus & noſtras animas adiungo, ipſa Catholica Eccleſia ſic ſentit, eſſe quidẽ intelligibiles, ſed non omnino corporis expertes, & inuiſibiles, verùm tenui corpore præditos & aërio ſiue igneo. Et infrà, Nemo vel Angelos vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas. *Dilutio.* Occurrendum tamen eſt, ſacrã ſynodum nihil ibi de Angelorum, aut animarum ſubſtantia conſtituere: ſed illius patris dictũ eatenus amplecti, B quatenus vſum imaginum, qua de re diſputatio erat, approbabat. Itaque commendat concluſionem, videlicet colẽdas eſſe imagines; rationem autem, qua eã ſuadebat, quia animæ & Angeli corporei ſunt non curat; *Deceptio Ioãnis Theſſal.* in qua Ioannes ille deceptus fuit, & in eo maximè, quòd Catholicam Eccleſiam ita ſentire pronuntiauit.

Lege Sixtũ Sen. l. 5. Bib. annot. 5. & lib. 6. anno. 15. Quo ſenſu Patres nonnulli animam corpoream dixerunt.

Illud hic etiam aduertendum erit, ſi vnquam D. Baſilius, Athanaſius, Damaſcenus, Methodius, Hieronym. auctor li. de Eccleſiaſticis dogmatibus, aliíque C patres animam rationalem, corpoream vocant, id non ita eſſe accipiendum, quaſi velint animam re ipſa corpus eſſe aut conſtare corpore, ſed vt indicent animam comparatione Dei, quodammodo fæce corporea concretam eſſe, cùm ab illa diuinæ mentis ſimplicitate & excellentia infinitè diſtet. Quod eò etiam patres faciebant, vt eorum amentiam exploderent, qui animam humanam de Dei ſubſtantia progenitam faciebant. Contra quos

5. Concluſio Irenæus. Theodoret. D Auguſt. Caſtro li. 2. aduerſus hæreſes, hæreſi 4. de anima.

D Sit quinta concluſio. Anima intellectiua non eſt particula diuinæ mẽtis. Ad intelligentiã huiuſce concluſionis ſciẽdum, Carpocratem, vt refert Irenæus li. 1. aduerſus hæreſes, cap. 24. Item Cerdonem, vt aſſerit Theodoret. in lib. de diuinis decretis. Item Gnoſticos, Manichæos, & Priſcillianiſtas, teſte D. Augu. lib. de hæreſ. c. 46. & 70. & D. Hieronymo in epiſtola ad Marcellinum, in eam *D. Hieron.* incidiſſe impietatem, vt crederent animum hominis eſſe Dei ſubſtantia progE natum. *Philo Iud.* Quod videtur etiam ſenſiſſe Philo Iudæus in lib. qui inſcribitur, Quòd deterius potiori inſidietur. Vbi ait Deum corporibus humanis nonnihil de ſuo numine supernè inſpiraſſe. Quomodo, inquit, credibile videtur, tã exiguam mentem humanã membranula cerebri, aut corde, haud amplis ſpatiis incluſam,

tan

tantam cœli, mundíque magnitudinem capere, niſi illius diuinæ fœliciſque animę particula eſſet indiuiſibilis? Plutarchus verò de quæſt. Platonicis ita ſcriptum reliquit, Anima autem mentis particeps facta, non ſolùm Dei opus eſt verum etiam pars, neque ab eo, ſed de eo, & ex eo facta eſt. Quò etiã alluſit ille: A

2. Satyr.

-------- Corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoque prægrauat vnà.
Atque affligit humo diuinæ particulam auræ.

Plutarch. Cõc. Brach. Leo 1. D. Auguſt.

Hanc hæreſim per ſe ſatis conuictam damnauit concilium Barcharenſe primum, c. 5. & Leo primus epiſt. 91. cap. 5. Eandem verò D. Auguſt. in lib. de origine animæ, c. 2. ex eo coarguit, quòd ſi anima eſſet diuinæ mentis particula; vel Deus eſset mutabilis, quod à diuina natura procul abeſt: vel anima eſset expers omnis mutationis, atq; ita nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid in ſemetipſa vel quod nõ habebat, habere inciperet, vel quod habebat, habere deſineret, quod eſt apertè falſum. Eandem ſtultitiam irridet D. Chryſ. ho. 13. in ca. 2. Ge. D. Athanaſ. in li. de qu. ca. de anima. Lege quoque, ſi placet eius confutationẽ apud D. Tho. 1. p. q. 90 ar. 1. & l. 2. contra Gent. ca. 85.

D Chryſo. D. Athan. D. Thom.

ARTICVLVS VII.

Diluuntur argumẽta Secundi articuli.

3. Phyſ. c 2. q. 1, ad. 4.

NVnc argumẽtis, quæ animæ definitionem oppugnabant, ſatisfaciamus. Pro explicatione primi obſeruãdũ eſt quod alibi annotauimus, non parum eſſe inter Ariſtotelis enarratores, & criticos quoſdã neotericos diſſidij circa Etymologiam, interpretationẽque nominis ἐντελέχεια. Ac primùm communis sẽtentia eſt (etſi aliter opinetur Franciſcus Floridus in apologia contra linguæ Latinæ calumniatores) Ariſtotelem huius vocabuli inuẽtorẽ fuiſse. Sed enim quia illius ſignificatio ac vis aliquantulum obſcura eſt, non defuere qui dicerẽt excogitatum id ab Ariſtotele, quaſi fugæ vehiculum, aut inſcitiæ inuolucrũ, non ad enodãdã, ſed ad inuoluendam latentẽ animę naturã. A qua tamen calumnia eũ vendicat Iulius Scaliger Peripateticæ doctrinæ egregius aſsertor, exercitatione 308. in Cardanũ. Porro M. Tullius, vt in argumento dicebamus, primo libro Tuſculanarum quæſt. vertit continuatam motionẽ, & perẽnem. Videtur enim exiſtimaſse Ariſtotelẽ more Attico vocabulum ἐντελέχεια pro ἐνδελέχεια, accepiſſe, mutato δ in τ. ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχοῦς, quod Latinis eſt continuatũ, ſeu perẽne. Verùm hæc interpretatio etſi à quibuſdã excuſetur, vt à Politiano in Miſcellaneis cap. 1. à pleriſq; reprehẽditur. Nec enim Ariſtoteles contra doctrinæ ſuæ placita, animam motionẽ appellare debuit, quod ei in Platone magnopere diſplicuerat, vt conſtat ex iis, quæ cõtra illum diſſeruit cap. 3. li. 1. huius operis.

Entelechia quid. Franciſcus Florid.

Scaliger.

Tullius.

Politianus.

B

Vera interpretatio vocis, ἐντελέχεια

Quare dicendũ potiùs animã appellari ab Ariſtotele ἐντελέχειαν, id eſt, perfectũ habitũ, ſiue, vt vertit Hermolaus in paraphraſi Themiſtij, nouũ vocabulũ nouo exprimẽs, perfecti habitũ. Sicut enim materia ens potẽtia eſt, ideóque imperfecta, ita è cõuerſo forma rem abſoluit, éſtque ἐντελέχεια quaſi ἕξις τῆς τελειότητος, id eſt, habitus ac poſſeſſio perfectionis, ſiue actus perfectus. Quo liquet ex eo quod Ariſtoteles animam ſic vocarit, nõ idcirco ab ea actus primi, aut ſubſtãtiæ rationem excluſiſſe. Immeritoq́. Plotinũ Enn. 4. li. 2. de eſſentia animæ, hanc definitionẽ vſque adeo contẽpſiſſe: vt eam confutatione indignã iudicarit, quod in ea, anima ἐντελέχεια appelletur. Nec verò, qui dicit animã eſſe actũ corporis, negat eam eſſe immortalem, vt quidam putarunt: cùm non oporteat omnem corporis actum ita materiæ addictum, affixúmque eſſe, vt extra illam cohærere non valeat.

C

Vẽdicatur Ariſtot à calumnia Plotini.

D

Solutio 1. argum.

Igitur ad argumẽtum negandum, eſt antecedens, & ad ea, quæ primo in eius confirmationem adducuntur, reſpondẽdum vti diximus. At id, quod vltimò affertur, dicendũ non omnẽ actum ſecundum eſſe perfectiorem primo; nec omnem finem propriæ naturæ excellentia præſtare iis, quæ ad finem ordinantur: eſto id de vltimo fine abſolutè, & ſine exceptione verum ſit, vt libro 2. Phyſicorum expoſuimus. Aliam ſolutionem habes hoc loco apud Caietanum.

Actus 2. non ſemper primo perfectior nec finis ijs quæ ad ipſum ordinantur

E

Cap 7. q. 5.

Solut. 2. argum.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, & maior ſyllogiſmi, quo id probatur, ad cuius priorem confirmatio-

Solutio 4.

Ad quartum, concedenda eſt maior, negãda minor, & ad eius probationem dicendum, animam rationalem à corpore abiunctam, etſi corpus non informet; ſuapte natura eſſe actum formámque illius, ita vt quoties ipſum informarit, poſſit ei habilitatem, vímque cõferre ad actiones vitæ vice organi adminiſtrandas. Circa id autem, quod ex Ariſtotele citatur, aduerte non conſtare inter expoſitores quid Ariſtoteles eo loco nomine partium ſignificarit. Philoponus putat intellexiſſe partes ſubiectas animæ, id eſt, animam vegetantem & ſentientem. Alexander, Simplicius, D. Thomas, & alij quorum interpretatio germana eſt, credunt deſignaſſe potentias animæ intellectiuæ, aſſeruiſſéque non dubium eſſe quin earum nonnullæ cum ipſa à corpore abiungi nequeant, quia ſunt actus corporis, id eſt, quia ſunt potentiæ organicæ, & inhærentes corpori. Itaque non ſentit Ariſtoteles animam, quæ eſt actus corporis, non poſſe à corpore ſeparari, aut etiam, quæ à corpore ſeparari poteſt, corporis actum non eſſe.

Partes animæ potẽtijs apud Ariſt.

Solutio 5.

Ad quintum conceſſa maiori negetur minor; ad cuius probationem refellendam aduertendum erit organicarum partium nomine duo præter materiam, hoc loco importari, nimirum certæ figuræ compoſitionem cum temperie accommodata, & potentiam quæ propria organi forma eſt. Igitur organum priori modo ſumptum antecedit animam prioritate naturæ in genere cauſæ diſpoſitiuæ, & materialis, quia ſic eſt præparatio neceſſaria ad introductionem animæ in materiam, vt Caietanus aduertit, non autem poſteriore conſideratione acceptum, quia potentiæ ipſius animæ non eo pacto ad eam in materia excipiendam prærequiruntur, vt planum eſt. Et verò vt anima dicatur definiri per corpus organicum, vt per aliquid prius, ſat eſt tam materiam in ſe, quàm vt eſt affecta organis ſecundùm priorem modum ſpectatis animam origine antecedere. Nec enim ſubiectum, per quod forma definitur, omnibus modis, prius quàm formam eſſe oportet.

Partes organicæ præter materiam quid importent.

Corpus organicũ vt antecedat animum.

Solutio 6.

Ad ſextum neganda eſt maior propoſitio, dicendúmque animæ definitionem non conuenire Angelo reſpectu corporis aſſumpti: tum quia non eſt actus, ſeu forma talis corporis, ſed tantùm motor: tum quia organa illa, etſi veræ res ſint, non tamen ſunt vera, propriáque organa. Duo enim ad id exiguntur, vti proximè annotauimus. Vnũ eſt effigies & figura cum certa qualitatum proportione: alterum ipſæ potentiæ vitales inhærentes materiæ. Cùm igitur hæc non cernantur in corporibus, quæ Angeli aſſumunt; nec enim eis tales potentiæ inhærent, quicquid ſit de reliquis, quæ ad organorum rationem exiguntur; conſequens eſt vt eiuſmodi corpora verè ac ſimpliciter organica dicenda non ſint. Vnde neque Angeli in iis vitæ munia exercent: ſiquidem eiuſdem eſt actus, cuius eſt potentia, docente Ariſtotele in lib. de ſomno & vigilia c. 1. nec obſtat quòd Angeli videantur loqui, incedere, & cibum capere. Poſſunt enim in his, aliiſque id genus ſpectari quædam viuentium functionibus communia; vt in ſermone ſonus, in inceſſu motus, in comeſtione cibi comminutio: alia propria, vt quòd eiuſmodi ſonus edatur per vocalia inſtrumenta à virtute iis inhærente, ſimilitérque quòd latio adminiſtretur à facultate motrici ſedem habente in muſculis; & quòd cibi ſectio fiat ab eo, in cuius ſubſtantiam ſuapte natura conuerti queat. Quoniam igitur in hiſce operationibus, ea, quæ viuentium propria ſunt, Angelis deſunt; fit vt ſimpliciter negari debeat eos in corporibus aſſumptis actiones vitæ obire, & eſſe actus corporis organici. Quod præter alios aduertit D. Thomas prima part. quæſt. 51. art. 3. Ægidius in ſecundo diſtinct. 8. Gabriel eadem diſtinct. 8. quæſt. prima, art. 3. D. Bonauentura ibidem, Richardus quæſt. 5. Maior queſt. vnica, Baſſolius queſt. vnica art. 3.

Corpora ab Angelis aſſumpta cur nõ ſint organica.

Eiuſdẽ eſt actus cuius eſt potentia.

In viuentium functionibus duo ſpectanda.

Quæ propria ſunt in viuentium operationibus deſunt Angelis aſſumentibus corpora.

QVÆSTIO II.

Sit ne anima quidpiã ſubſiſtẽs, an non.

ARTICVLVS I.

Argumenta ad diſquirendam rei propoſitæ veritatem.

Subſiſtẽdi indicia duo.

QVIA vnumquodque vt producitur, ita eſt; & vt eſt, ita operatur: duo ſunt indicia, quibus deprehendimus nũ aliqua

aliqua res creata ſit ſubſiſtens, id eſt exiſtens per ſe,& vt quod. Vnum eſt, ſi producitur per ſe, id eſt, per actionem ſibi propriam,& vt quod. Alterũ,ſi operatur per ſe eliciendo operationem ſibi peculiarem,ſiue vt quod. Porrò autem quia præſens quæſtio tã de anima brutorum animãtium,quàm hominum intelligẽda eſt:in primis quòd animę brutorũ ſint ſubſiſtentes probabit aliquis, ex priori indicio,hunc in modũ. In prima rerũ creatione brutorũ animę fuerunt à Deo productæ congruenter ſuis naturis:ſed productę ſunt per actionem ſibi propriam & independentem à materia, atque adeo vt quod:ergo brutorum animæ ſuopte ingenio ſunt ſubſiſtentes. Probatur minor,quia Deus non produxit eiuſmodi formas concurrentibus ad id elementis ſeminaliter, vel actiuè,ſed paſſiuè duntaxat,atque adeò tota actio fuit à Deo non ſecus ac productio animę intellectiuæ,quam cõſtat terminari ad ipſam animam per ſe.

1. argum.

Secundò,actio,quia nunc anima leonis,v.g.producitur,eſt diſtincta realiter ab ea,qua vnitur materiæ, ſed vnitio terminatur ad formã, vt inexiſtit materiæ,ab eáque dependet:ergo productio terminabitur ad eandẽ per ſe & vt ad terminum,qui producitur vt quod. Maior probatur. Nã quando aliquæ actiones ita ſunt affectę,vt ambæ à ſe mutuò ſeparari queant,& vtraq; abſque altera, ſaltem diuina virtute, poſſit exiſtere; neceſſariò inter ſe re ipſa diſtinguũtur: at quòd prædictę actiones ita ſe habeãt, oſtenditur:etenim poteſt Deus animam equi in materia producere,non eam illi vniendo;itémque poteſt eandem ante à ſe productam vnire materiæ, atque ita in priori euentu dabitur productio abſque vnitione:in poſteriori,vnitio ſine productione.

2. argum.

Deinde quod ad animas rationales ſpectat, quòd eæ non ſint ſubſiſtentes, ita probatur,ex ſecundo indicio. Animę rationales nõ operantur per ſe;ergo nõ ſunt ſubſiſtentes. Antecedens oſtẽditur, quia animam rationalem operari per ſe vel eſt operari ſine dependentia à corpore:vel eſt habere operationem immaterialem,quam in ſe ipſa recipiat. Si primum,talis modus operandi non conuenit animæ dum eſt in corpore;cùm eius

3. argum.

A intellectio pendeat à phantaſmatibus iuxta illud Ariſt.li.3.huius oper cap. 8. text. 9.oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata. Si ſecundum, id non ſat eſt, vt ex eo arguatur animam poſſe per ſe exiſtere;nihil enim inde videtur ampliùs poſſe colligi, quàm animam, eſſe ſubſtantiam ſpiritualem, vt pote quæ ſpiritalem actionem edat, eámque ſuſtentet. Quin verò quòd non ſatis firmo argumento cõprobetur intellectionem animæ recipi in ipſa anima, vt in

Ariſtotel.

B ſubſtantia ſpiritali;nõ autem in organo corporeo,ſuadetur. Etenim id ex eo cõfirmat D.Th 1.part.quæſt.75 ar.2.quia ſi anima intelligeret per organum corporeũ,non poſſet percipere omnia corpora,propterea quod ex doctrina Ariſt. li.2.huius operis ca.10.text.104.& lib. 3.c.1.text.4.& 5.intus exiſtens prohibet cognitionem extranei. Vnde neque facultas vidẽdi perciperet omnes colo-

D.Thom.

Ariſt.

C res,ſi pupilla,in qua reſidet,aliquo eſſet colore imbuta;neque lingua dũ eſt humore bilioſo infecta,ſaporum differentias dignoſcit. At enim quòd hæc ratio momẽtum non habeat,ex eo oſtẽditur, quia phantaſia eſt in organo corporeo, & tamen percipit omnia alia corpora, & Angelus eſt ſubſtantia ſpiritalis, & tamen omnes alias ſpiritales ſubſtãtias

D cognitione apprehendit. Quare pari ratione,etſi anima intelligeret per organum corporeum,id nihil obeſſet, quominus omnium aliorum corporum notitiam caperet.

Præterea non operari animam rationalem vt quod,ſed vt quo: videtur docere Ariſtot. lib. 1.huius operis cap. 4, text. 64. vbi ita inquit, dicere autẽ animam iraſci,vel timere, ſimile eſt ac ſi quiſpiam animam texere dicat,vel ædi-

4. Argum.

E ficare. Nam melius eſt fortaſſe dicere non animam,ſed hominem animo miſereri, vel addiſcere, vel ratiocinari; Hæc ille. Quibus accedit quòd vt anima rationalis eſt,id,quo totum eſt, ita non operabitur,niſi vt id,quo, ſi rectè veréque dici ſolet, vt vnum quodque eſt,ita operari. Quòd item ex eo confirmari poteſt,quia nulla anima dicitur hoc aliquid, diceretur autem ſi ageret vt quod.

ARTICVLVS II.

Explicatio quæſtionis, dilutio argumentorum.

Subſiſtere tripliciter. *1.* PRo explicatione huius cõtrouerſiæ aduertendum eſt ſubſiſtere trifariàm apud philoſophos ſumi. Primo modo, pro eſſe per ſe, hoc eſt, non in ſubiecto inhæſionis. *2.* Secundò, pro eſſe per ſe, id eſt, non in aliquo (videlicet per modum partis, aut formæ) à quo in ſuo eſſe dependeat. *3.* Tertiò, pro eſſe per ſe, ita vt neq; actu, neq; poteſtate ſit in aliquo per modũ partis, aut formæ, vel quaſi formæ. His ita breuiter perſtrictis, quæ alibi fuſiùs explicanda erunt, Sit prima concluſio. *1. Concluſio.* Omnes animæ tã brutorum animantium quàm hominũ ſunt ſubſiſtẽtes primo modo. Probatur, quia omnes ſunt ſubſtantiæ, vt ſuperiùs demonſtratũ fuit: nulla verò ſubſtantia eſt in ſubiecto inhæſionis. Secunda concluſio. *2. Concluſio. D. Thomas 1. p. q. 75. & in q. de ſpiritualibus creat. à 2. ad 3. Sola forma humana operationem habet à corpore non dependentem.* Inter animas ſola intellectiua eſt ſubſiſtens ſecundo modo. Probatur, quia omnes animæ, excepta intellectiua, educuntur de materiæ poteſtate, vt in phyſicis oſtendimus, atq; ita earũ effectio & conſeruatio & ex conſequenti earum eſſe pendet à materia. Cuius rei illud eſt etiam argumentum, quòd ſola anima intellectiua ſortita eſt operationem eleuatam ſupra materiæ conditionem, vt antè diximus, & à corpore independentem, vt ex argumentorum ſolutione planum fiet. Vnde etiam colligitur eam non dependere à materia quoad ſuum eſſe, quia vt vnumquodq; operatur, ita eſt. *3. Concluſio.* Tertia concluſio. Anima intellectiua non eſt ſubſiſtens tertio modo. Probatur, quia anima intellectiua eſt eſſentialiter forma hominis, eſtque illius pars, actu quidem dum componit totum; potentia verò dum eſt extra materiam. Quod autem ita ſe habet; non eſt ſubſiſtens tertio modo: à fortiori autem animæ brutorum hoc pacto ſubſiſtens non erunt, cùm neque ſecundo modo ſubſiſtentes habeantur.

Animam intellect. ſpecie non diſtingui ab Angelo putat Origenes. Sunt hæ tres concluſiones communi auctorum conſenſu firmatæ; etſi contra tertiã ſenſerit Origenes lib. 1. περὶ
A ἀρχῶν ca. 5. & 8. & l. 2. c. 8. arbitratus animã intellectiuam nõ diſtingui ſpecie àb Angelis, quos conſtat eſſe ſubſtantias cõpletas, ac per ſe ſubſiſtẽtes tertio modo. Sed hunc errorẽ confutat D. Th. 1. part. quæſt. 75. artic 7. & in diſputatis quæſt. de anima art. 7. ad 1. 2. contra gentes. ca. 94. poteſtque ex eo paucis cõuinci, quia anima intellectiua ſuapte natura eſt forma corporis, materiæq; vnibilis. Mẽtes autem Angelicæ ſunt ſubſtantiæ à copore abſtractæ. *Refutatur Dur. in 2. d. 16. q. 2.* Præterea, intellectio
B humana eſt per compoſitionẽ & diſcurſum, & ex ſenſibilibus collecta: cognitio autẽ angelica eſt per intuitum ſimplicẽ, & ex influxu ſuperni luminis, vt docet D. Dionyſ. 7. ca. de diuinis nominibus. *D. Aug. li. 4. ſuper Geneſ. ad litt. c. 32. & 34. D. Greg. hom. 34. in Euang.* Ex his autem differentiis planè colligitur diſtinctio inter naturam hominis & Angeli.

Ad 1. Argum. Argumenta verò primi articuli, quæ ſuperioribus concluſionibus aduerſabantur, hunc habent explicatum. *Bruta animantia ſaltem perfecta à ſolo Deo producta ſunt effectiuè in 1. mundi origine.* Ad
C primum reſpondendum eſt, bruta animantia in prima mũdi origine nõ fuiſſe producta per virtutẽ ſeminalem, vt ſatis liquet, nec per vllum concurſum actiuum elementorum, vt aduertit S. Thom. 1. p. qu. 70. artic. 1. & Abulenſis ad primum cap. Geneſeos, communi aliorum auctorũ approbatione (licèt Caietanus exiſtimarit terram concurriſſe efficienter ad primum ortum plantarũ;
D ita videlicet, vt Deus interuentu terræ, tanquam cauſæ mediæ efficientis, eas protulerit.) Itaque ſolo concurſu actiuo Dei producta fuerunt tunc bruta animantia; ita tamen vt eorum formæ acceperint eſſe à Deo dependenter à materia, & vna eadémque actione & productę & vnitę fuerint, ſicuti earum natura poſtulabat. *Formæ materiales eadem actione productæ & vnitæ corporibus.* Neque ex eo, quòd cauſæ ad id efficienter non concurrerint, ſequitur illas fuiſſe creatas vt creantur animæ intellectiuæ; ſiquidem hæ pro-
E ducuntur abſque dependẽtia à materia.

Ad 2. Argum. Ad ſecundum, neganda eſt maior, & ad eius probationem concedẽdum quod primo aſſumit. Ad id autẽ, quod deinde affertur, dicendum, poſſe Deum animam v. g. equi producere in materia non eam illi vniendo, & vnire non producendo. Verùm actionem, qua Deus talem animam ita produxerit, debere eſſe creationem. *Actio producens formam &* Erit enim productio ex nihilo, id eſt, nullo præſuppoſito ſubie-

Non vnitiua actus cum materia, diſtinguitur ſpecie ab vnitiua. Supponi ſubiectum quid.

A ctio. Nec refert quòd ea forma producatur in materia: nam etiam anima rationalis in materia producitur, & tamē creatur. Videlicet nullū ſupponi ſubiectū dicitur, quando vel formæ nullū omnino ſubiectum præiacet vel etſi præiaceat, tamen eiuſmodi ſubiectum non concurrit ad ſuſtentandam formam. Quo pacto ſe res habebit ſi Deus producat formā equi, non eam materiæ vniēdo. Nec enim materia ſuā cauſalitatē exercet in formam eāve ſuſtētat, niſi ipſi vnita ſit. Quoniā ergo prædicta formæ productio, creatio B eſſe debet, neceſſariò erit alterius ordinis, ac diuerſæ ſpeciei ab ea, qua nūc producitur. Quare non probat argumētum naturalem & ordinariā formę equinæ productionem, quam dicimus eſſe idem cum vnitione eiuſdem cum materia, poſſe à tali vnitione ſeparari, aut vnam abſque altera inueniri.

Ad 1. Argum. Intellectū non pendere per ſe à miniſterio phantaſ. Lege Scot. in 4. d. 43. q. 2. & in quod. q. 9. Caiet. 1. p. q. 75. ar. 2.

Ad primum eorum, quæ ad animā intellectiuam ſpectant, negandum eſt an- C tecedens, & ad rationē, qua id probatur, dicendū, animam intellectiuam operari per ſe: quia quoad intellectionem non ſimpliciter pēdet à corpore. Licèt enim intellectus, dum eſt in mortali corpore, ordinariè non intelligat, niſi operante ſimul phantaſia; non ideò tamen quoad talem operationem, pendet per ſe à miniſterio phantaſiæ. Primùm, quia talis dependentia non cenſetur propriè ne- D ceſſaria, ſed quatenus ob connexionem harum potentiarum; dum intellectus in proprium obiectum fertur, ſimul phantaſia ad aliquod ſingulare obiter attendit.

Simp. 3. de ani. co. 39.

2\. Secundò, quia probabile omnino eſt nonnunquam dum intellectus ad ſublimium rerum contemplationem eleuatur, deſtitui phantaſiam propria operatione.

3\. Tertiò, quia anima à corpore abiuncta intelligit abſque phantaſia.

Anima intellectiua ex ſe ſola recipit operationē ſpiritalē.

Dicitur quoque anima intellectiua operari per ſe; quia edit operationē ſpi- E ritalem, quam abſque adminiculo materiæ in ſe recipit, ac ſuſtentat. Ex quo ſequitur eam eſſe ſpiritalem ſubſtantiā: atque adeò & ſubſiſtentem. Nam omnis ſubſtantia ſpiritalis eſt incorruptibilis, vt progreſſu oſtendemus, & ex conſequenti poteſt per ſe cohærere.

Quod ſpectat ad rationem, qua D. Thomas oſtendit intellectionem recipi in ipſa anima, vt in ſubſtantia ſpiritali, non autem in organo corporeo:

Potentia organica ſupra ſuā operationē non reflectitur.

A facilè quidem eſt illam per ſe tueri ea via, quòd ſi intellectus eſſet in organo corporeo, non poſſet intelligere omnia corpora; quia ſaltem non valeret proprium organum percipere, cùm potentia organica nec ſupra ſuam operationem nec ſupra ſuum organum reflecti queat, vt ex libro de cauſis communi conſenſu docent Philoſophi. Verùm quia eiuſmodi probatio nititur pronūtiato illo Ariſtotelico, intus exiſtens prohibet cognitionem extranei; quod B pronūtiatum & latè patet & ſubobſcurū eſt; expendere oportet quo pacto id intelligi debeat. Qua de re diſſerit Auerroes, li. 3. de anim. comm. 4. D. Th. de verit. quæſt. 22. art. 1. ad 8. Caietanus prima part. quæſt. 75. artic. 2. Ferrarienſis lib. 2. contra gentes, ca. 98. Omiſſa longiori diſputatione dicendum duplicem cauſam potiſſimùm inueniri, cur, id quod exiſtit in potentia cognoſcente, ſi- C ue id, in quo exiſtit potentia cognoſcēs, aliarum rerum notitiam impediat.

1. Ratio pronunciati.

Prima cauſa eſt, quando id obſtat ne potentia aliarū rerum ſpeciebus cōſignari queat: quo pacto ſi pupilla eſſet colorata, non poſſet oculus extraneos colores videre; quia ſpecies viſibiles non recipiuntur in corpore terminato & opaco, quale, ſaltem ordinariè, eſt id, quod eſt affectum colore. Quæ tamen cauſa non habet locum in ſubſtantia poten- D tiáque ſpiritalibus, quibus nihil impedimenti ſubeſt, quominus ad omniū rerum intelligibilium ſpecies recipiendas indeterminatæ ſint. Vnde D. Tho. loco citato ait prædictā propoſitionem non eſſe verā in potentiis cognoſcentibus, quæ in obiectū vniuerſale ferūtur, vt intellectus.

In quibus ſit verum.

Habet tamen eadem illa cauſa locū in potentiis organicis, quatenus etſi aliorum ſingularium ad ipſas pertinentiū imagines poſſint recipere; tamen ob materiæ cui inhærent limitationem E imperfectionémque, ita indiuidualibus cōditionibus addictæ ſunt, vt nō niſi ſingularium ſenſibilium imagines obtinere queant, proindéque non niſi ſingularia ſenſibilia cognoſcant.

Cur rerum ſpiritualiū itēq; vniuerſalium typos ſpiritales eſſe oporteat.

Quod item accideret intellectui ſi in organo materiali corporeóque inſideret. Non enim rem vllam ſpiritalem; imo neque corporearum naturas communes ſed indiuidua duntaxat perciperet; quia neque ſpecies rerum immaterialium ſi-

ue repræſentent res communes, ſiue ſingulares, neque ſpecies rerum corporatarum; quæ res communes repræſentant, in organo corporeo recipi queunt: cùm vtræque ſpiritales eſſe debeant. Quandoquidem nec typi qui res ſpiritales referunt, neque etiam illi, qui referunt naturas corporeas communes, poſſunt non eſſe ſpiritales. Cuius rei ea ratio eſt, quia imagines corporales ob ſuam ignobilitatem & materiæ concretionem, vltra materiam ſignatam, & vltra indiuidua corporea tranſcendere in repræſentando non valent. Ideóque Plato in Theęteto oſtendit intellectum multa cognoſcere quæ inſtrumẽto corporeo percipi nequeunt, cuiuſmodi sũt natura communis, pulchrum, bonúmq;

Plato.

2. Ratio pronuntiati.

Alia cauſa, cur intus exiſtens prohibet cognitionem extranei, eſt; quia licèt potentia valeat tunc recipere ſpecies aliarum rerum: tamen ita circa præſens aliquod obiectum occupatur, vt interim ad alia aut nullo modo, aut non niſi admodum obſcurè attendere queat. Vnde nonnulli pronuntiatum illud ita efferunt, vt non dicant, intus exiſtens, ſed intus apparens, id eſt obiectum, quod potentiæ cognitrici actu offertur, impedit aliorum cognitionem. Hinc ergo eſt quòd lingua morbo regio laborantiũ, quia amara bili perfuſa eſt, etſi exterius accedãt res ſapidæ, atq; optimis præditæ ſaporibus, quorũ imagines recipiat; nõ tamẽ eos ſentit, videlicet quia ſapor ille inhæreſcẽs & guſtatui primũ occurrens, totam perceptricis facultatis applicationem ſibi vendicat. Quippe ita accidere conſueuit, vt nõ idẽ ſenſus dũtaxat circa alia ſenſibilia quæ ſe illi offerunt; ſed cæteri etiam circa ſua obiecta ferientur, cùm anima ad aliquid percipiendum tanto conatu & intentione ſeſe impendit, vt aliis diiudicandis non vacet.

Quo pacto nonnulli pronuntiatum efferant.

Res ſapidæ cur interdum iudicentur amara.

Cõcluditur pro D. Th. & Ariſt.

His animaduerſis conſtat, rationem D. Thom. imo Ariſtotelis, pro qua hæc diſſeruimus, vim ſuam retinere, patétq; rectè colligi, ſi intellectus eſſet in organo corporeo, futurum vt non perciperet omnia alia corpora; & ex illo pronuntiato, intus exiſtens prohibet cognitionem extranei, nequaquam argui Angelum non intelligere omnes alias ſubſtantias ſeparatas & phantaſiam non percipere aliqua alia corpora: eſto ſequatur non percipere omnia ob priorem causam traditam in explicatione illius pronuntiati.

Ad 4. Ar.

Reſtat ſoluendum argumentum vltimum primi articuli. Ad priorẽ eius partem reſpondet D. Tho. prima part. quæ. 75. art. 2. ad 2. Ariſtotelem loqui ibi non ex propria, ſed ex aliorum ſentẽtia. Secundò reſpondet Philoſophum tantùm velle non eſſe dicendum animam intelligere vt quid ſubſiſtens perfectum & completum; ſic enim non animæ, ſed homini intellectio competit. Circa alteram verò partem eiuſdem argumenti, ſũnt qui dicãt animam dum eſt in corpore, non exiſtere vt quod, ſed vt quo, tanquam ſeminaturam, vt loquitur Caietanus, licèt ſeparata à corpore exiſtat vt quod tanquam ſemiperſona; quia videlicet ad perſonæ complementum ab ſolutionemque deeſt illi eſſe entis completi, cùm etiã extra corpus ſuapte natura ſit pars hominis. Potiùs tamen dicendum, tam in corpore, quàm extra corpus exiſtere vt quod: ad id enim ſat eſt ſubſiſtere per ſe iuxta ſecundã acceptionẽ: quod ei ſiue corpus informet; ſiue nõ, perpetuò conuenit. Nã quod ſufficit vt aliquid producatur tãquã quod, ſufficere debet vt exiſtat per ſe tãquam quod: ſubſiſtere autẽ ſecundo modo ſufficit, vt aliquid dicatur produci vt quod, vti patet in ipſa anima rationali, quæ per ſe & vt quod creari dicitur. Siquidẽ eius creatio, vt & cæteræ actiones productiuæ, fertur in aliquem terminum vt quod: cùm igitur non feratur ſic in aliũ terminum præterquam in animam (nec enim eiuſmodi terminus poteſt eſſe homo cùm is non creetur) conſequens eſt vt anima producatur vt quod. Sanè verò ſi anima extra corpus inciperet eſſe, quod, & vt ſemiperſona, cùm eo pacto eſſe, maioris ſit perfectionis, quã eſſe vt quo, & tanquã ſeminaturã ſequeretur animã extra corpus, atque adeò in ſtatu pręter naturã, perfectiorẽ exiſtendi modũ habere, quam in corpore; & in ſtatu naturali: quod admittendum eſſe iure optimo negat diuus Thom. prima parte quęſtione octuageſimanona articulo ſecundo. & in quarto diſtinctione quadrageſimatertia, quæſtione prima, articulo primo quæſtiuncula prima ad quartum, licèt enim anima cùm à corpore abiungitur altiorem liberiorémq; intelligẽdi

Subſiſtat ne anima intellectiua in corpore.

Sententia ignoranda.

Verior ſententia.

Probatur 1.

2.

D. Thom. Item Socin. l. 8. Meta. q. 26. Ferra. 2. cont. gent cap. 61.

Digitized by Google

modum aſſequatur, vt ſuo loco oſtendemus;non tamen par eſt vt tunc perfectiùs eſſe obtineat,ſed potiùs dum eſt in corpore & pręſtantiſſimo ſuo munere defungitur, quod eſt dare eſſe compoſito,ipſúmque in propria ſpecie cōſtituere. Adde quòd ſi anima extra corpus eſſet vt quod,& in corpore vt quo:
3. ſequeretur in reſurrectione, cùm ad corpus redierit; dimiſſuram nobiliorem illam conditionem ſubſiſtendi, quod veriſimile nō eſt. Nec ſatisfacit reſpōſio Caietani aientis animā in corpore glorioſo habiturā ſubſiſtentiam vt quod. Nam ſi illam in corpore mortali ideò nō obtinebat,quia erat pars totius,cùm etiam poſt reſurrectionem eiuſdem pars futura ſit,ad eandem ſubſiſtendi rationem, quam antea in mortali corpore habuerat reuocabitur.

Reſponſio Caieta. Eius impugnatio.

Aduertendum tamen eſt vt diluatur altera pars eiuſdem principalis argumenti,in quo nunc verſamur, animam in corpore exiſtentem ita ſubſiſtere tāquam quod vt nihilominus ſit id, quo, diuerſa conſideratione. Enimuero ſubſiſtit vt quod, prout exiſtit independenter in ſuo eſſe; & eſt quo, prout eſt, id, quo eſt totum. Vnde ſecundū aliam & aliam notionem poteſt negari & concedi animā eſſe hoc aliquid. Negari, ſi hoc aliquid ſumatur pro ſubſiſtente completo: concedi,ſi accipiatur pro ſubſiſtente incompleto.

Anima in corpore eſt vt quod & vt quo diuerſa conſideratione.

QVÆSTIO III.

Vtrùm Animæ intellectiuæ à Deo creentur, an non.

ARTICVLVS I.

Diuerſa dogmata de noſtrorum animorum origine.

ADMODVM inuoluta & obſcura quæſt. ſemper viſa fuit de animorū origine, non apud Ethnicos tātùm Philoſophos,ſed etiā apud illos,quibus cœleſtis diſciplinæ lumē diuinitus affulſit; vt patet ex iis, quæ D. Hieron. in epiſt. ad Marcellinum, D. Auguſt. in lib. de origine animæ ad diuū Hieron. & lib 3. de libero arbitrio cap.21. & Eucherius 1. A in Geneſim,aliique Patres ſcripſere.

Animorum origo occulta etiam apud Patres D. Hieron. D. Aug. Eucher.

Duo igitur in primis dogmata circa animorum ortū nobis occurrūt. Vnum, aſſerentium eos ex ſemine propagari, in quo errore fuerūt Luciferiani,vt refertur in lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus: Tertull. & Apollinaris, teſte diuo Auguſt. in libro de hæreſibus, ad Quod vult Deum,cap.86. & in dialogo qui ex eius & diui Hieronymi ſcriptis collectus eſt: & diuus Thom. 2. contra gētes capite octuageſimoſexto. Alterū eorum, B qui creari quidem animas; non tamen à Deo, ſed ab intelligentiis putarunt, è quorum numero fuere poſt Auicennā, tum Seleucus & Hermias,vt conſtat ex li. ſeptimo hiſtorię tripartitę capite vndecimo tum Galitæ, vnde proſeminata eſt hæreſis Meſſalianorum. Pro prioribus hęc adduci poſſūt argumēta. In materia eſt naturalis potentia ad recipiendā animam rationalem; cùm anima ſit proprius ac naturalis actus corporis, C alioqui nō fieret ex vtroq; per ſe vnū, ſed cuilibet potentiæ naturali paſſiuæ reſpōderet aliqua actiua etiā naturalis, vt docet Ariſtot. lib. quinto Metaph. capite duodecimo, text. 17. & lib. 10 ca primo, textu ſecundo. Ergo datur aliquod agens phyſicum, quod animā rationalē progignat. Hoc autē non poteſt eſſe aliud quàm parens, qui vi ſeminis animā è materię ſinu eliciat. Ergo anima rationalis propagatur vi ſeminis. Item cæteræ animantes excitāt ſuæ ſoboli formas è poteſtate materiæ, ſed homo nō debet D eſſe hac in re deterioris cōditionis. Igitur anima humana ab homine ipſo producitur. Nec refert quòd anima ſit immaterialis ſubſtantia, virtus autem generatiua, qua homo, vt inſtrumento ad gignendum vtitur, materialis ſit: poteſt enim inſtrumentū eleuari vltra propriā vim ad aliquid ſe nobilius producendū, vt in aliis rebus paſſim videmus. Deinde E cauſa attingens vltimam alicuius formæ diſpoſitionem habet vim eiuſmodi formæ productricē, ſiquidē forma vt docet Ariſtoteles 2 Phyſic. ca.7. text. 74. eſt finis generationis, & omne agens quod vi propria confert media ad finē, poteſt finem per ſe obtinere, vt eſt etiā apud Ariſt. 7. Metaphyſic ca.9. text. 30. At homo attingit vltimam præparationem ad introducendam animam rationalem, cùm non modò cæterarum qualitatum

1. Dogma de animorum ortu. Luciferiani. Tertull. Apollin.

Dogma alterum.

Prioris dogmatis argumenta.

2. (Item cæteræ animantes…)

3. (Deinde cauſa attingens…)

ſicatum apparatum in materiã inducat, A ſed ipſa quoque organa miniſterio formatricis virtutis delineet, & effigiet. *Cõfirmatio.* Corroboratúrq; argumẽtum quia quicquid ſimile ſibi ſecundùm ſpeciẽ generat, idẽ & formam rei genitæ à qua ſpecies eſt, producit:at homo per virtutem ſemini inhęrentem, hominem generat.

Poſterioris dogmatis argument. Perfectum quid. Pro eorum autẽ dogmate, qui animas hominum ab Angelis produci contendebant, hæc ſunt argumẽta. Teſte Ariſt. c.4.text.34.hui⁹ libri perfectũ eſt, quod B aliud ſimile ſibi producit;ſed immateriales ſubſtantiæ multo perfectiores sũt quàm corporatæ. Ergo cùm hæ alias ſibi ſecundùm ſpeciẽ ſimiles efficiant, potiori ratione poterũt Angeli ſubſtantiã aliquam incorporeã inferioris naturæ procreare, id eſt animam humanam. 2. Secũdò maior eſt ac diuinior in rebus ſpiritalibus ordo, quàm in rebus corporeis; *D.Dionyſ.* ſed ex doctrina diui Dionyſij ca.4. de diuinis nominibus, inferiora corpora C adminiſtrantur, ac fiunt poteſtate ſuperiorum: Ergo & inferiores ſpiritus, id eſt animæ rationales, efficientur per ſuperiores, hoc eſt, per intelligentias.

ARTICVLVS II.

Quid in re propoſita ſentiendum.

1. Aſſertio. PRÆSENS quæſtio nõnullis D aſſertionibus illuſtrãda eſt. Prima ſit, Animæ rationales neutiquam vi ſeminis propagãtur. Hæc aſſertio eſt omnino certa, nec Chriſtiano philoſopho de ea dubitare fas eſt; *Quàm certa ſit. D. Augu. D.Thom.* habetur quippe in decretis 32 quæſt. 2. ca. Moyſes; eiuſque oppoſitum erroris nota condemnat diuus Auguſtinus in libro de hæreſibus ad Quod vult Deum, ca.86.& D.Thom 2.contra gentes cap.86. idémque in 1. p quæſt. E 118.artic.2.non errorem ſolùm, ſed hęreſim vocat. Propterea quòd qui id aſſerunt animi immortalitatem negare palàm conuincantur. *Probatur 1.* Probatur igitur noſtra aſſertio hunc in modum. Nulla virtus actiua agit vltra ſuum genus; ſed anima intellectiua excedit totum genus corporeæ naturæ, cùm ſit ſubſtãtiæ ſpiritalis, vt ſuperiùs oſtendimus. Nulla igitur virtus corporea eius affectionem valet attingere; atqui omnis actio ſeminalis facultatis, eſt à virtute corporea; cùm ſpectet ad potentiã vegetatricem corpori prorſus inhærentem. Ergo fieri nõ poteſt, vt animæ intellectiuæ virtute ſeminis deriuentur. *Probatur 2.* Secundò, Cùm generatio alicui⁹ eſt cauſa, cur aliquid ſit; eius diſſolutio cauſa item eſt, cur id pereat; atqui diſſolutio corporis nõ affert interitũ animæ rationali; ſiquidem immortalis eſt: ergo neq; corporis generatio erit ei cauſa, vt eſſe incipiat: at ſeminis traductio propria cauſa eſt generationis corporis. Non igitur eſt cauſa generationis animæ. *Probatur 3.* Tertiò, Omne agens naturale, ſicuti agit depẽdẽter à materia ita nõ producit, niſi quod à materia dependet, ſed anima rationalis non ita ſe habet, cùm extra corpus cohærere valeat. Non ergo anima rationalis ab agente naturali producitur, ſed aliam habet originis ſuæ cauſam. Ob hæc, & alia quę antiquos patres non latuerunt, D.Chryſoſt. Homilia prima, de incomprehenſibili Dei natura, Animæ, inquit, inſpirantur, corpora effigiantur: & Procopius Gazæus in Geneſim, c.2. ad illa verba, Hoc nunc os de oſſibus meis, & caro de carne mea, oraculum ait nõ dixiſſe, & anima de anima mea, caro ſcilicet nõ gignit animam. Lege Greg Niſſ. diſp. de anima & reſurrectione, Lactãtiũ 1. de opificio Dei c.17.18.& 19. in quib⁹ de animæ origine rectè ſentire videtur.

2. Aſſertio Nõ minus certa quã ſuperior. Secunda aſſertio. Animæ rationales accipiunt eſſe per creationem, non ab Angelis, ſed à Deo Optimo Maximo. Hæc aſſertio non minùs firmam ac certam continet veritatem, quàm ſuperior: aſtruitúrque cõmuni patrum aſſenſione, à D.Hiero. in epiſt.17 ad Damaſum, quæ inſcribitur explanatio ſymboli, & in Apologia ad Pammachium, aduerſus hæreſes Ioannis Hieroſolymitani, vbi ait Eccleſiaſticam eſſe ſententiã Deum nouas quotidie animas cõceptis iam corporibus infundere. *D. Hilarius. D. Ambr. D. Chryſ. D. Greg. Nyſſ. Theodoret. D. Cyril. D. Bern. Innocen 3.* Item à diuo Hilario 10. de Trinit. Ambroſ. libro de Noë & arca, Chryſoſt. Homilia vigeſima tertia in varia loca Matthæi, Gregorio Nyſſeno libro de anima ca.6. Theodoreto lib. de hominis natura, Cyrillo libro 1. in Ioannem ca.9. Bernardo ſermone 27. in Cant. Innocentio tertio commentariis in Pſalm. 50. *Lege D. Th. lib. 2. ſen. d. 18. q. 2. ar. 2.*

In primis ergo quòd animæ rationales accipiãt eſſe per creationem, hunc in

modum probat D. Tho. l. 2. contra gentes c. 87. Omnis ſubſtantia, quæ producitur, aut generatur per ſe, aut per accidens, aut creatur: ſed animæ rationales nõ generantur per ſe, cùm non conſtent ex materia, & forma: neque per accidẽs, quia cùm ſint formæ corporũ, orirentur per eorũ generationẽ ex virtute ſeminali; quod improbatũ eſt: supereſt ergo vt per creationẽ eſſe accipiãt. Huc ſpectat quòd cùm animæ humanæ omnib⁹ formis phyſicis naturæ dignitate præſtent, ſintq; in ſuo eſſe ſubſiſtẽtes: oportet eas nobiliorem habere originem, & more aliarum ſubſtãtiarum intellectualium per creationẽ produci. Quod verò iſtiuſmodi creatio nõ ab Angelis, vt putarunt ij, quos ſuperiùs retulimus, ſed a Deo fit, inde concluditur; quia vt D. Auguſt. li. 3. de Trinit. c. 8. & li. 9. de Geneſi ad literam ca. 15. & D. Damaſc. lib. ſecundo fidei orthodoxæ, cap. 3. & ſcholaſticæ Theologię profeſſores in 2. ſententiarum, diſt. 1. docent; Angeli nullius rei creatores eſſe poſſunt, videlicet quia cùm creatio ſit productio è nihilo, id eſt nullo ſuppoſito ſubiecto, & omnes cauſæ ſecundæ prærequirant ſubiectum in quod agant, fit vt creare ſit ſolius primi agentis, cuius virtus vt eſt infinita, ita nec ad ſubiectum, nec ad certum agendi modum coarctatur.

Cõfirmatio eiuſdem.

Oſtenditur 2. pars aſſertionis. D. Augu. D. Damaſ. Cur Angeli nequeãt creare.

Denique quòd animæ humanæ à Deo creentur, haud obſcurè ſignificatum eſt in literis diuinis, tum alibi; tum præſertim 1. Geneſeos, vbi, cùm de aliorum animãtium procreatione agitur, dicitur, Producant aquę reptile animæ viuentis & volatile ſuper terram; Producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumẽta, & reptilia, & beſtias terræ. At cùm ad hominem venitur, eius animam à Deo infundi, ac creari, indicatur illis verbis, Formauit Deus hominem de limo terrę & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. Accedit decretum Leonis. 1. in epiſtola. 93. ad Toribium Aſturicenſem Epiſcopum, ſtatuentis animas à nullo incorporari, præterquam à Deo ipſarum creatore.

Deducitur 3. pars. aſſer. ex Sacr. lit.

Leo Primus.

3. Aſſertio

Tertia aſſertio. Animæ rationales non fuerunt ante corpora à Deo creatæ, ſed in ipſis corporibus ſingillatim creantur, & infunduntur. Pro huiuſce concluſionis intelligentia aduertendum eſt Platonem in Timæo finxiſſe Deum omnes animas humanas ante corpora ſimul creaſſe, & in comparibus ſtellis conſtituiſſe. Tum eas cæleſtium rerum tædio, & terrenarum amore captas, vt tanti ſceleris pœnas luerent, in corpora tanquam in carcerem fuiſſe cõiectas. Idem arbitratus fuit Origenes, vt conſtat ex primo eius libr. περὶ ἀρχῶν, refértque Epiphanius in epiſtola ad Ioannem Hieroſolymitanum. Idem quoque ex parte aſſeruerant aliqui Rabini Hebræorum, aientes omnes animas initio fuiſſe conditas, ne concederent Deum aliquid de nouo creare: non tamen antequam corpora ſubirent peccatum vllum admiſiſſe.

Plato primus au.

Error de creatione animarum ante corpora.

De hoc dogmate lege quæ ſcripſit auctor operis de diuina ſapient. ſecũdùm Ægypt. lib. 1. cap. 5.

Verùm hic error vnanimi conſenſu exploditur à Patribus, à D. Epiphanio epiſtola citata, Hieronymo in epiſtola ad Pammachium contra eundem Ioannem, Theophilo Alexandrino libro. 1. Paſchali, Auguſtino epiſtola 28. ad Hieronymum, Cyrillo Alexandrino libro primo in Ioannem c. 9. vbi viginti tribus argumentis pugnat. Condemnatus eſt etiam hic error in Concilio Bracharenſi primo cap. 6. & à Leone primo in epiſtola ad Toribium, vbi ſummus Pontifex, in eos qui dogma illud profitebantur, ita ſcribit. Eos Catholica fides à corpore ſuæ vnitatis abſcidit, conſtanter prædicans atque veraciter, quòd animæ hominum priuſquam ſuis inſpirarentur corporibus, non fuere.

Exploditur is error à Patribus.

Concil. Brachar. Leo. 1.

Porrò ſuperiorum dogmatum auctores quatenus in eo conueniunt quòd fingunt animas ante corpora extitiſſe, hunc in modum refelli poſſunt. Vnicuique formæ naturale eſt corpori vniri; alioqui conſtitutum ex forma & materia eſſet aliquid præter naturã: priùs autem tribuitur vnicuique quod ei ſecundùm naturam, quàm quod præter naturã cõpetit quod enim conuenit alicui præter naturam, ineſt ei per accidens, & quod ſecundùm naturam, ineſt per ſe. At quod per accidens ineſt, poſterius eſt eo, quod eſt per ſe. Igitur animæ priùs conuenit eſſe vnitam corpori, quàm à corpore abiunctam. Non eſt ergo creata ante corpus, cui vnitur.

Expugnatur rationibus.

Secundò, Anima ſicuti D. Thom. 1. part. quæſtione 76. articulo. 1. ad 6. aliique Doctores communi aſſenſu approbant, habet natiuam propenſionem

1. Anima perfectius eſt in corpore quàm extra.

Ex D. Greg. Nyſ. lib. de bo. opif. c. 29.

ſionem ad corpus, atque adeò propriam perfectionem non obtinet, niſi dum corpori copulata eſt: ſed Deus, cuius perfecta ſunt opera, in prima rerum molitione procreauit res ſecundùm ſtatum cuiuſque naturæ congruentem, ac debitum. Vnde & cuncta, quæ fecerat, comperit eſſe valde bona. Non igitur animas extra corpora creauit.

3. In Natura nihil otioſum.

Tertiò. Si animæ ante corpora extitiſſent, cùm natura in mundo nihil otioſum, ac ſine propria operatione eſſe patiatur, vt probè docet Ariſt. cap. 8. lib. 10. Ethicorum, vtique habuiſſent animæ in eo ſtatu aliquam rerum ſcientiam, & notitiam: ſed non ita eſt, cùm planè conſtet longo ſtudio & labore acquiri à nobis ſcientias: ergo animæ non fuerunt ante corpora. Nec ſatisfaciunt Academici aientes cum Platone in Phędro, & 10. de Republ. aliiſque in locis animas cùm in corpora deiiciũtur; propter coniunctionem cum hac terrena fæce, quaſi hauſto obliuionis poculo, omnium rerum memoriam amittere. Non, inquam, ſatisfaciunt. Nam cùm naturale ſit animæ corpori coniungi, non debuit ex copulatione cum propria & naturali materia tale detrimentum capere. Ac contra hunc errorem in lib. Metaphyſ. ex inſtituto diſſerendum à nobis erit. Eum multis impugnant D. Auguſtinus lib. 12. de Ciuit. Dei ca. vlt. Tertullian. in lib. de anima, M. Albertus 1. Metaphyſ. tract. 1. cap. 8. D. Thomas tum alibi tum 2. contra gent. c. 83.

D. Augu. Tertull. M. Albert. D. Thom.

4. Animæ ante corpora non peccauerunt.

De hoc errore Senẽſis l. 5. bib. annot. 26. & lib. 6. annot. 41.

Quartò, quòd animæ antequam corporibus inſpiratæ eſſent, nullam peccati labem admiſerint, conſtat ex doctrina D. Pauli ad Rom. 5. vbi ait per vnum hominem introiiſſe peccatum in hunc mundum, anima autem homo non eſt, vt quidam falsò putarunt, docétque D. Thom. tum alibi, tum 1. part. quæſt. 75. art. 4. Rurſum cap. 9. eiuſdem epiſt. cùm inquit, Iacob & Eſau, priuſquam in lucem editi eſſent, nihil boni, aut mali egiſſe. Prætereà, quòd animæ in ſcelerum pœnam non immigrarint in corpora, ex eo oſtenditur, quia ſequeretur vnionem corporis & animæ nõ eſſe bonum naturæ, ſed potiùs malum quidpiam, ſicuti eſt omnis pœna. Quod tamen impoſſibile eſt cùm nullum malum per ſe intẽdatur, & tamen natura vnionem animæ & corporis, hominiſque generatio-

Malũ per ſe non intenditur à natura.

A nem per ſe intendat. Adde quòd ex malo non prouenit bonum niſi per accidens. Quare ſi ob culpam animę ſeparatæ effectum eſt, vt anima corpori vniatur: cùm hoc bonum quoddam ſit, per accidens erit: atque adeò caſu contigit, vt homo à Deo conderetur. Quod tamen falſum eſſe inde conſtat, quia nobiliſſima pars mundi corporei, quæ eſt homo, non debuit fortuito euentu produci ab auctore naturæ, qui omnia in B numero, pondere, & menſura effecit.

Homo pars mũdi nobiliſſima.

Ariſt. animas ante corpora nõ ponit.

Quòd verò Ariſtoteles animarum ortum ante corpora nequaquam poſuerit, liquet primum ex eo, quòd Platonicam reminiſcẽtiam multis locis improbauit, vt in 1. Poſteriorum ca. 1. & 3. de anima capit. 4. text. 14. vbi ait hominis intellectum eſſe quaſi nudam tabulam, in qua nihil eſt expreſſum. Deinde, quia 12. Metaphyſ. capit. 3. text. 16. & 17. docet cauſam efficiẽtem præcedere ſuum effe- C ctum; formalem verò (qualis eſt anima) nullo modo. Nec obſtat quod ſecundo de generatione animalium cap. 3. aſſerit mentem exterius ingredi. Non enim his verbis vitam illius extra materiam, & ante nexum cum corpore, ſed diuinam eius originem, & creationem, atque independentiam à materia indicauit, vt ipſe orationis contextus oſtendit: ſic enim habet. Reſtat igitur vt mens ſola extrinſecùs accedat, eáque ſola diuina ſit: nihil enim cum eius actione commu- D nicat actio corporalis. Quare haud rectè Pletho c. 9. lib. quẽ ſcripſit de iis, quibus Ariſt. à Platone diſſentit, affirmat, Ariſtotelem antegreſſionem animarum cum Platone præceptore ſuo non negaſſe.

Explicatur locus in quo cõtrarium ſenſiſſe videtur.

Pletho falſo attribuit Ariſtoteli antegreſſionẽ animarum.

Iis, quæ ſuperiùs docuimus, de quotidiana animarum productione, nihil officit quod Geneſeos ſecundo dicitur Deus requieuiſſe ab omni opere, quod patrarat. Primũ, quia nõ dicitur Deꝰ abſolutè requieuiſſe; ſed requieuiſſe ab E opere, quod patrarat, videlicet illis primis ſex diebus. Vt ſit ſenſus Deũ mundi opificium abſoluiſſe ſex diebus, atq; ita die ſeptimo deſtitiſſe mundi machinam condere. Itẽ, quia vt interpretatur Diuus Tho. lib. 2. contra Gentes ca 84. & in 2. diſt. 18. quæſt. 2. ar. 1. ad 7. Albertus magnus in ſumma de homine qu. 15 iſtiuſmodi quies Dei intelligenda eſt ſecundùm ceſſationem à nouis ſpeciebus cõdendis, non autem à nouis indiuiduis;

Explicatur locus Geneſ.

D. Thom.

quorum ſimilia ſecundùm ſpeciem præceſſerint. Quare cùm omnes animæ intellectiuæ, omnéſq; homines ſint vnius ſpeciei, nihil repugnat prædictæ quieti Deum quotidie animas creare. His obiter adde nouas animantium, aliarúmve rerum ſpecies, quæ ex varia commiſtione progreſſu temporum extiterunt, etiā in prima mundi origine dici quodammodo fuiſſe productas, non in ſe, ſed in ſuis cauſis. Lege D. Auguſtinum in libro de origine animæ ad D. Hieron.

D. Augu.

At enim de anima primi hominis, peculiaris adhuc conſideratio eſt. Nam Diuus Auguſt. lib. ſeptimo de Geneſ. ad litt. capite 24. Hugo de Sancto Victore, Auctor hiſtoriæ ſcholaſticæ, & Magiſter ſentent. dubitarunt an ante corporis formationem vnà cum Angelis fuerit creata. Non eſt tamen ambigendum ea de re: cùm argumenta ſuperiùs adducta concludant, nullam prorſus animam ante corpus fuiſſe à Deo productam. Itaque in eodem inſtanti Deus & primi hominis corpus formauit, & ei animam infudit, vt ſentit Diuus Greg. Nyſſenus in libro de homine cap. 29. & 30. Diuus Damaſcenus li. 2. de fide Orthod. ca. 12. Diuus Hieron. Epiſt. 61. ad Pammachium de erroribus Origen & 139. ad Cyprianum. Item Leo Epiſt 91. Et in hanc ſententiam magis inclinat Diuus Auguſtinus libro 12. de Ciuitate Dei capit. 23.

Anima primi hominis an ante corpus fuerit. Plures lege apud Sanenſem. li. 5. Bibliot. annot. 208 Concluditur non fuiſſe. D. Greg. Nyſ. D. Dama. D. Hieron. Leo 1. D. Augu.

ARTICVLVS III.

Diſſolutio argumentorū primi articuli.

Dilvenda nunc à nobis sūt ea argumenta quibus initio quæſtionis probari videbatur animas intellectiuas virtute ſeminis traduci. Ad primū concedenda eſt maior, & ad minorem dicēdum, ineſſe materiæ potentiam paſſiuam naturalem ad recipiendā animam intellectiuam: cui potentiæ reſpondet aliqua actiua naturalis quæ illius ſaltem introductionem nexúmque cum materia attingat. Itaque ad aſtruendam veritatem illius effati, Cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpondet aliqua actiua, ſat eſt dari in parentibus talem potentiam, quando forma totius naturæ vim ſuperat, eáque naturę auctor ſtata, ac definita lege producit, vbi primū agēs naturale

Ad 1. arg. prioris dogmatis. Cuilibet potentia paſſiua reſpondet aliqua actiua quomodo accipiendum.

A materiā cōgruenter perfectéq; diſpoſuit.

Ad ſecundum dicendum, quòd homo inter cæteras animantes, ſuam formam non eliciat è poteſtate materiæ, id non ex illius imperfectione, ſed ex animæ intellectiuæ dignitate prouenire, quę vt præſtantioris notæ eſt, ita altiorem originem poſcit. Quod tamen non impedit, quominus homo generare hominē dicatur, vt in 1. lib. de ortu & interitu expoſuimus. Ad alteram partem eiuſ-B dē argumenti reſpondetur, ſæpe inſtrumenta virtute principalis cauſæ producere effecta ſe ipſis nobiliora, nunquam tamen excitari ad efficiendum aliquid ex nihilo, quo duntaxat modo animæ intellectiuæ produci queunt, vt ſuperiùs oſtenſum fuit.

Ad 2. arg.

Homo hominem generat, eſto formā non producat. Ca. 4. q. 13.

Ad tertium, Id quod materiæ vltimā diſpoſitionem tribuit, habere etiā vim effectricem formę ſi forma eiuſdē ſit ordinis cum diſpoſitionibus: quod in re C propoſita non accidit: ſiquidem anima intellectiua eſt ſpiritalis ſubſtantia, independens quoad ſuum eſſe à corpore, & ſupra materiæ conditionem eminēs. Ac licèt eadem anima ſuo modo finis ſit humanæ generationis, quia tamen præcipuus finis eſt ipſum compoſitū, ſiue homo, qui gignitur abundè ſat eſt, vt generans non dicatur fruſtrari fine, ſi producat totum compoſitum, eſto formam ipſam non generet, ſed eius tan-D tùm cum materia copulationem attingat. Quod etiam ſufficit vt homo ſimpliciter perhibeatur gignere ſimile ſibi ſecundùm ſpeciem.

Ad 3. arg.

Homo, non anima, eſt præcipuus finis generationis.

Quòd attinet ad ea argumenta, quæ probare contendebant, animas intellectiuas produci ab Angelis reſpondetur, cùm Ariſtoteles ait perfectum eſſe quod aliud ſimile ſibi procreat, interpretandū id de viuentibus corporeis, non de iis, quæ à materiæ concretione abiuncta ſunt, quorum perfectio aliunde æſtimā-E da eſt. Item verò maiorem eſſe in ſubſtantiis corpore vacantibus, quàm corpore præditis ordinem, non quoad mutuam illarum inter ſe productionem, cū à Deo Opt. Max duntaxat per creationem effici queant, ſed quoad Hierarchias, & munerum adminiſtrationem, aliáque eiuſmodi.

Ad 1. arg. poſterioris dogmatis. Perfectum eſt quod ſimile ſibi procreat. Ad 2.

De his D. Dionyſius in lib. de cœleſti Hierarch.

Quòd ſiquis adhuc opponat verba illa Geneſeos, Faciamus hominem, quibus indicari videtur Deum inuitaſſe Angelos

Falſa quorūdā ſententia de

Falſa quorundã ſententia de procreatione animæ ſenſitiuæ & vegetatiuæ ab Angelis.

Angelos ad creandum, vnà cum ipſo, A hominem Occurrendum erit, non id iis verbis ſignificari, etſi ita crediderint nonnulli, quorum meminit Theodoretus, ſed innui potiùs decretum, & quaſi conſilium diuinarum perſonarum de creando homine vt annotarunt Rupertus in exordio libri 2. de Trinitate, & eius operibus, diuus Gregorius cap. 27. lib. 9. Moralium, & D. Ambroſius in libro de dignitate humanæ conditionis.

Lege Senẽ. lib. 5. Biblio. annot. 17. & 95.

Sed neque prætereundum eſt quoſdã fuiſſe, qui putarint, etſi Deus animam B rationalem primorum parentum per ſe è nihilo produxerit, animam tamen vegetatricem & ſenſitiuam eorundem ab Angelis fuiſſe procreatam. Ita ſenſit Philo in libro de opificio ſex dierum & in libro de profugis; idque ſumpſit ex Platonis Timæo, in quo inducitur Deus creato hominis animo conſilij & rationis participe, cum ſecundis Diis, id eſt, Angelis loquẽs, eiſque mãdans, vt quod reliquum erat hominis, id eſt, corpus & C animum alentem, atque ſentientẽ ipſi fabricarent. Hæc tamen ſententia omnino explodenda eſt; in quam diuus Baſilius, diuus Chryſ. & Theodoretus ad primum caput Geneſeos, diuus Auguſt. libro decimoſexto de Ciuitate Dei, cap. ſexto, diuus Cyrillus libro primo in Iulianum, inuehuntur. Et quidem iure optimo; Primùm quia in homine non ſunt plures animæ, ſed vna tantùm, eáque intellectiua, vt lib. primo de generatione oſtendimus. Deinde quia animę illæ, neque per creationem ab Angelis D produci potuerunt, vt ex dictis conſtat: neque per actionem aliam; quia ſubſtantiæ abſtractæ à corpore nullã formã phyſicam vi propria queunt in materiã inducere, vt in primo Phyſicæ Auſcultationis libro demõſtrauimus. Quin verò neq; corpus ipſum primorũ parentũ, ab Angelis cõfici potuit, vt Plato, & Philo crediderunt: quadoquidem formatio E corporis animãtium perfectorũ nulla vi naturę, præterquam facultatis formatricis, perfici valet: quemadmodum neque eiuſmodi animantia aliter, quàm interuentu ſeminalis, & formatricis virtutis, à natura gigni queunt, vt libro ſecundo de cœlo probauimus. Cæterùm num Angeli, etſi corpus ipſum primorum parentum non effinxerint, aliquid tamen ad id miniſterij exhibuerint, verbi gratia, colligendo puluerem, aut aliud quidpiam ſimile præſtando, quæſtio eſt in vtramque partem probabilis. Affirmatiuã ſecutus fuit Abulenſis ad decimum caput Geneſeos quæſt. 395. Negatiuam Alenſis ſecunda parte, quæſtione ſeptuageſima octaua, membro ſecundo, articulo primo. In priorem inclinat D. Auguſtinus libro nono ſuper Geneſim ad litteram capite decimoquinto.

Philo. Iud. Reiicitur a Patribus. D. Baſilio. D. Augu. D. Cyrillo. Refutatur ratione. Cap. 9. q. 12 artic. 3. Lege D. Baſil. Chryſoſt. & Theodor. ad cap. 1. Gen. Aug. li. 16 de Ciui. c. 6 Cyril. lib. 1 aduerſus Iulian. c. 3. q. 6. art. 3.

Neque humanũ corpus formare queunt Angeli.

Abulenſ. Alenſis. D. Augu.

QVÆSTIO IV.

Quonam puncto temporis videatur anima intellectiua in corpus infundi.

ARTICVLVS I.

De ordine progreſſúque animarum in materia fœtus, ante infuſionem animę intellectiuæ; diuerſæ auctorum ſententiæ.

VT propoſitam difficultatẽ enodemus, explicandum priùs occurrit, quonam pacto materia fœtus ad receptionem animæ intellectiuę procedat. Ariſtoteles li. 2. de generatione animalium, cap. 3. hunc in modum ea de re ſcripſit. Conceptus principio vitam ſtirpis viuere videntur: de anima quoque ſenſitiua pari modo, atque etiam de intellectiua dicendum; omnes enim potentia priùs haberi, quàm actu neceſſe D eſt. Qua tamen ratione iſtiuſmodi vitæ progreſſus intelligi debeat non conſtat inter auctores. Nam relicto in primis errore eorum, qui, vt refert Tertullianus in lib. de anima, arbitrati ſunt animam fœtui non induci, niſi poſtquam in lucem prodiit: Occurrit ſententia Alenſis ſecunda parte, qu. 87. memb. 3. ar. 6. exiE ſtimantis, functiones vitæ, quæ in embryone apparent, vt vegetationẽ, & accretionem, non eſſe ab eius anima, ſed ab anima matris, ſiue à virtute formatrice ſemini inhærente. Hæc tamen opinio ex eo confutatur, quia, vt eſt cõmunis philoſophorum ſenſus, operationes vitales non ab externo, ſed ab intrinſeco vitæ principio eius, quod agere, ſiue operari dicitur, proficiſci debent. Ex quo ſequitur, cùm primũ embryo nutriri

Error quorundam de inductione animæ in corpus poſt partum.

1. opinio de progreſſu generationis.

Cõfutatur.

& augeri incipit, exiſtere iã in eo animã. A

2. opinio.

At enim qui animam embryoni tribuunt, in varias partes abiere. Quidam inquiunt fœtum obtinere primò animã vegetãtem; & huic certo temporis ſpatio decurſo, ſuperuenire animam ſentientem, deinde intellectiuam, ita vt in eodem homine maneant ſimul actu tres animæ. Sed hoc fieri non poſſe probatum à nobis fuit in libris de ortu & interitu, vbi oſtendimus nec plures animas nec plures formas ſubſtantiales cuiuſcumque alterius naturæ, poſſe ſimul in eodem compoſito inueniri.

Refellitur. *Lib. 1. c. 4. quæſt. 21.*

3. opinio.

Alij igitur animarum multitudinem improbãtes, aſſeruerunt, eãdẽ animam, quæ primò vegetatiua fuit, actione virtutis ſeminalis paulatim perfici, ita vt tandem euadat ſenſitiua. Deinde ſenſitiuam, diuina virtute extrinſecus aſſiſtẽte operãteque, reddi intellectiuam. Hos multis argumentis coarguit. D. Th. 1. p. qu. 118. ar. 2. Sed illud in præſenti ſufficiat, quòd nequit anima acceſſionem illam noui gradus ſubſtantialis admittere, quin intendatur non ſecus ac cãdor adiectione noui gradus, ſiue maioris perfectionis, cùm tamen nulla ſubſtantia intendi, aut remitti poſſit, vt communi philoſophorum aſſenſu docet Ariſtoteles in categoria ſubſtantiæ.

Impugnatur.

Nulla ſubſtantia intenditur aut remittitur.

4. Opinio quæ etiam reiicitur.

Alij cenſent fœtum mox à principio intellectiuam animam obtinere, etſi nõ ſtatim munia, quæ ipſi peculiaria ſunt, adminiſtret: ſed primum actiones vegetandi; deinde ſentiẽdi: tandẽ ſuo tẽpore intelligendi. At hæc etiam opinio procul deflexit à veritate, vt mox patebit.

ARTICVLVS II.

Solutio propoſitæ dubitationis.

Aſſertio quæſtionis.

ERgo ſuperioribus ſententiis reiectis, aſſerendum eſt, materiam fœtus primùm informari anima vegetatiua, deinde ſẽſitiua; poſtremò intellectiua. Quod probatur, nam fœtus confeſtim poſt cõceptionem nutritur ſanguine, quem ei mater per venam ymbilicarẽ ad id muneris deſtinatam tranſmittit, atq; interim nullã ſentiendi præbet ſignificationem. Deinde, aliquot pòſt dieb9 moueri incipit, etſi tenui & obſcuro motu; vt in iis, qui aborſu eiiciũtur, obſeruari poterit: ſi enim pungantur, contrahent ſeſe, quod pertinet ad animam ſenſitiuã. Tãdem efformatis iam ad humanã effigiẽ mẽbris, formã, cuius ea inſtrumẽta ſunt, accipit id eſt, animum rationalẽ, quo in ſpecie hominis reponitur. Quòd autem conueniẽs ſit dari iſtiuſmodi progreſsũ in generatione hominis, confirmat D. Th. loco citato prima parte exẽplo quorundam animantium, quæ ex putri materia oriuntur; vbi primò quidpiam viuens imperfectius, deinde aliud melioris notæ, nempe animal, emergit. B Quòd ſi id in beſtiolis adeò imperfectis notari ſolet, conſentaneum eſt vt idem animantibus excellentioris naturæ conueniat, ac potiſſimùm humanæ ſoboli, cuius forma quanto eſt præſtantior, tanto maiorem requirit apparatũ; neque decet vt in rudem & incompoſitam materiæ molẽ, ſed in corpus organis aptè concinnéque inſtructum infundatur: Ita porrò manet fœt9 materia aliquot diebus ſub forma vegetatiua; C deinde huic intereunti ſuccedit forma ſenſitiua; ſimilitérque huic intellectiua. Nec mirũ quòd duæ priores formæ nullo externi hoſtis incurſu, aut oppugnatione, intereant. Nam cùm prior ſit via ſeu præparatio ad ſecundam, & ſecunda ad tertiã; priores ambæ eas accipient in materia diſpoſitiones, quibus non niſi certo temporis ſpatio perſeuerẽt, cedãtque principi formæ, cui præeũdo, iſtiuſmodi veluti ſatellitio famulantur. D Sanè quòd anima intellectiua non ſtatim à principio materiã fœtus informet, planè oſtẽdunt nonnulla ſacrorum Canonum decreta, quæ id ſupponunt: & vt cætera omittamus, c. Sicuti 32. q. 2. vbi dicitur non cõmitti homicidium ab eo, qui fœtum in vtero occidit ante infuſionem animę, videlicet rationalis: quod nondum dici poſſit natum eſſe hominẽ.

Probatur.

Cõfirmatio ex D. Tho.

Inter animam vegetatiuam ſenſitiuam & intellectiuam mediat tẽpus.

Cap. Sicuti, Qui fœtũ necat ante infuſionem animæ, non eſt homicida.

E Cæterùm quo temporis puncto (quod erat propoſitæ quæ. cap.) ſeu quot dierum tranſacto ſpatio anima intellectiua infundatur corpori, diſceptatio eſt inter Philoſophos: in eo tamen conueniunt quòd infundatur cùm primùm corpus organis humanæ proli conuenientibus diſtinctum, perfectúmque eſt: quod obtinet etiã dum non eſt ſub magnitudine maiori, quàm ſit grandioris formicæ, vt affirmat Ariſt. li. 7. de hiſt. anim. c. 3. & Abulenſis in c. 1. Matth. prima parte, qu. 53. Verùm nõ ſemper hæc

In quo conueniant auctores circa propoſitam quæſt.

magni

magnitudo eadem eſt. Qua de re ita A ſcripſit Ferneſius in li. de hominis procreatione ca. decimo. Sæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectū fœtum ſemidigiti (vt ait Ariſtoteles) formicæ maiuſculę magnitudine, verè, ac prorsùs conformatū. Caput erat auellanæ par, & maius, quā pro reliqui corporis ratione: oculi vt cancris exerti: naſus, auriculæ, brachia, manus, crura, pedes, hiſque ſecreti digiti: hæc ille. Conueniūt quoque Philoſophi in eo, quòd fœminæ corpus ob defectum caloris, & imbecillitatem B virtutis formatricis tardiùs delineetur. Quo autē tēpore huiuſce delineationis opificium abſolutum ſit, diſcordarūt qui olim ea de re ſcripſerunt. Lege Plutarch. li. quinto de placitis c. vigeſimo primo, Hippocratem in li. de fœtu, Fernelium in lib. de hominis procreatione, Cœliū lib. decimoquinto, lect. anti. c. vigeſimotertio, Ambr. Parcum libro vigeſimotertio, cap. vndecimo. Communior C tamen veraque ſententia eſt, in maribus abſolui circa quadrageſimum diem; in fœminis circa octogeſimum. Quod ex eo optimè confirmatur, quia in veteri lege fœmina, ſi maſculum pareret, quadraginta diebus, ſi fœminam, octoginta ſeſe domo continebat, & à templi ingreſſu ceſſabat. Hunc enim numerū diuinarū literarū interpretes ad imitationē naturæ, ac tēporis, quo in vtero corpus effingitur, præſcriptum fuiſſe aiunt. D

In quo diſcrepent, Plutarch. Hippocr. Fernel. Cœlius.

Quæſtionis reſolutio tum quoad mares tum quoad fœminas.

Eius confirmatio.

Quibus ita conſtitutis reſpondemus ad qu. initio excitatam; animam intellectiuā infundi, & vniri corpori in eo inſtāti quo primùm materia, & membrorum effigie, & cęteris accidentibus, quæ talis forma exigit, inſtructa diſpoſitáque eſt; quod accidere ſolet circa eū diem, quē diximus paulo ante. Hanc tamen ſucceſſiuæ formationis legem, non ſeruauit corpus Chriſti Seruatoris noſtri in vtero Virginis Matris. Nā quod naturæ E vi quadraginta dierum ſpatio paulatim effingendum erat, diuina virtute, ac Spiritus ſancti opera, momento perfectum abſolutúmque fuit, vt eſt communis Patrum & ſcholaſticæ Theologiæ profeſſorum doctrina. Ita Sophronius in Concilio Synonenſi actione vndecima, Baſilius homilia vigeſimaquinta de humanit. Chriſti gener. Damaſc. lib. tertio, cap. ſecundo, Euth. Matth. 1. Fulg. lib. de incarnatione, ca. tertio. Leo, in epiſtola vndecima ad Iulianum, D. Thom. tertia parte, quæſt. trigeſima, artic. primo, alij doctores in tertia diſtin. Alenſis tertia parte, quæſtione octaua, membro ſecundo.

Conclusio.

Corpus Christi momento formatum eſt in materno vtero.

QVÆSTIO V.

Vtrùm omnes animæ intellectiuæ natura dignitate pares ſint.

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis argumenta.

NOn adducimus in controuerſiam an omnes animæ intellectiuæ conueniant in naturā vnius ſpeciei, quam ex æquo participent; id enim in confeſſo eſt apud omnes: ſed vtrum communē illam naturam per differentias indiuiduales ita contrahāt, vt omnes quoad ſuam quidditatem ſingularē ęquè perfectæ ſint. Negatiuam partem defendunt Capreolus in 2. diſt. 32. q. 1. Ioānes Maior q. 2. concluſione 6. Hiſp. q. 1. Rich. q. 1. circa 4. principale, M. Albertus eadē diſt. art. 6. Ægidius qu. 3 Lychetus in 1. diſt. 3. qu. prima, Ferrarienſis lib. primo contra gentes ca. tertio, Iauellus octauo Metaphyſ. qu. ſexta, Caiet. ad quæſt. 85. primæ partis articulo ſeptimo, Abulenſis in caput decimum quintum Matthæi quęſtione 656.

Qua de re quæſtio.

Qui partē neg. defendant.

Probatur verò hæc ſententia hunc in modum. Vnumquodque operatur vt eſt & vt ſe habet quoad operationem, ita & quoad ſuam naturam: ſed animæ intellectiuæ alię magis, alię minùs perfectè operantur; ſiue ſpectemus actiones immateriales, cuiuſmodi ſunt intelligendi, & volendi actus; ſiue corporales, quę organorum miniſterio exercentur, vt internorum & externorum ſenſuum functiones. Igitur inter animas intellectiuas aliæ erunt aliis perfectiores ſecundùm naturam particularem.

1. Argum.

Secundò, cùm anima natura ſua ſit forma corporis, oportet vt ei quoad perfectionem reſpondeat & commenſuretur: ſed quędam animæ ſortiuntur corpora aptioribus organis, meliorique tēperamento

2. Argum.

mento affecta, atque adeò perfectiora: A igitur aliæ aliis excellentiorem naturã obtinent. *3. Argu.* Tertiò (quæ ratio ſuperioris confirmatio eſt) Anima ſecundùm ſe ſumpta non ordinatur ad quoduis corpus, ſed ad certũ & determinatum: ergo vna reſpicit corpus nobilius, alia minus nobile. Sed huius in reſpiciendo varietatis, non poteſt eſſe alia cauſa, niſi maior & minor nobilitas eſſentiæ ipſarum animarum: ergo vna anima ſuperat aliã nobilitate eſſentiæ. B Huiuſce argumentationis aſſumptum probatur, quia ſi quælibet anima ex ſe non ordinaretur ad certum corpus, ſed ad quoduis indefinitè ſeſe haberet; Cùm Deus infudit animam, verbi gratia, Socratis in eius corpus, potuiſſet, ſeruato naturæ ordine ac citra miraculum, infundere in illud animam Platonis, quam poſtea creauit, atque ita Sophroniſcus loco Socratis, quem tunc genuit, potuiſſet Platonem gignere. Ex quo ſequitur eundem effe- C ctum ſingularem poſſe produci à duabus cauſis totalibus: quod negat melior pars rectè philoſophantium.

4. Argũ. Lib. 5. Metaph. c. 2. Quartò, magis ornat vniuerſum, maiorémque illi conciliat pulchritudinem & venuſtatem diſparitas perfectionis ſecundùm naturam, quàm æqualitas: ſiquidem æqualia non habent per ſe ordinem, quo maximè pulchritudo effloreſcit: igitur conuenientius fuit animas eſſe inter ſe naturæ perfectione inæqua- D les, quàm eodem perfectionis gradu contineri.

5. Argu. Quintò, Quemadmodum genera contrahuntur per differentias ſpecificas inæqualis perfectionis; ita & ſpecies cõtrahi poſſunt per differentias ſingulares quæ non ſint æquè perfectæ: ergo ſub eadem communi natura animæ intellectiuæ, vel ſunt, vel ſaltem eſſe poſſunt aliæ animæ magis, aliæ minùs perfectè. E Probatur antecedens, quia id non repugnat ex parte Dei creantis animas; cùm in ſe contineat eminenter infinitos gradus nouarum perfectionum, quas rebus communicare poteſt. Deinde nec ex parte ipſarum animarum; cùm non appareat talis repugnantia.

6. Argu. Vltimo, quòd indiuiduales animarum differentiæ non poſſint eſſe æquè perfectæ, videtur oſtendi ex eo, quia alioqui conuenirent inter ſe vniuocè; ſiquidem quæ æqualia ſunt, in eo in quo ſunt æqualia, vniuocè cõueniunt. At quòd hęc conuenientia nequaquam admitti debeat, manifeſtum eſt; quia id, in quo cõuenirent diuideretur per alias differentias; de quibus rurſum eadem quæſtio rediret, num eſſent æquales: quòd ſi eſſent, pari ratione vniuocè conuenirent vt priores; atq; ita daretur proceſſus in infinitum. Quare non videntur tales differentiæ; atque adeo neque animæ, quæ per illas conſtituuntur, æqualem habere inter ſe naturæ perfectionem.

Artic. Pariſien. His accedit auctoritas doctorum Pariſienſium, à quibus æqualitas animarũ articulo quodam damnata eſt. Siquis, inquiunt, dicit omnes animas ab origine eſſe æquales, errat; quoniam alias anima Chriſti non eſſet perfectior, quàm anima Iudæ. Huius articuli meminit Henricus Gandauenſis quodlibeto tertio quæſtione quinta, & Durand. 2. diſt. 32. quæſt. 5. *Henr. Durãd. Ariſt.* Huc etiam pertinet Ariſtotelis hoc in libro capite nono, text. 94. molles carne bene aptos mente, atque ingenioſos eſſe. Quibus verbis ex carnis mollitudine & temperamenti præſtantia maiorem intellectus, atque adeò & animæ nobilitatem colligit. Quò item ſpectat illud Salomonis Sapient. 8. Puer eram ingenioſus, & ſortitus ſum animam bonam.

ARTICVLVS II.

Argumenta pro parte affirmatiua.

Qui partẽ affir. tueãtur. CONTRARIAM opinionem defendit Durand. in 2. ſent. diſt. 32. quæ. 3. Argentinas ib. q. 1. art 2 Soncinas. 8. li. Metaph. q. 26. Sotus in prædicamentis, ca. de ſubſtantia q. 2. Zimara theoremate 54. *Henricus doctor Sorbonicus.* in eandem inclinat Henricus Gãdauenſis, licèt, quia doctor Sorbonicus, propter iuratã Pariſienſis articuli auctoritatẽ non abſolutè ſentẽtiam profeiat. *Incertum quid ſentiat D. Th. de quæſtione.* Porro quod fuerit in hac controuerſia D. Tho. iudicium, non liquet. Illius ſectatores, eius hac de re doctrinam, quaſi *Lesbia regula.* Lesbiã regulam, ad id, quod quiſque ſentit, accommodant. Caiet. ait adeò p'anũ eſſe illum inęqualitatem animarum poſuiſſe, vt eos qui id non vident, cæcos appellet: Sotus loc cit. ex iis cæcis vnum ſe eſſe profitetur. Certè non deſunt loca apud D. Tho. quibus vtraque pars ſeſe tueri poſſe videatur. Nam Sãctus doctor in

in 1.ſent.diſt.8.quæ.5.art.2.in reſpōſione ad 6.ait,animam,quæ ad corpus melius diſpoſitum ordinatur,perfectiorem eſſe.Et in 2.diſt.21 q 2 ar.1.ad 2.Affirmat animam primi parentis digniorem fuiſſe,quàm animam Euæ, propterea quòd proportionem ſeruabat ad proprium corpus,quod nobilius erat.Et in eodem li.diſt.32.q.2.ar.3.cùm ex profeſſo quæſiſſet num animæ in ſui creatione æquales ſint, reſpondet, æquales eſſe in natura ſpeciei, ſed differre numero ex diuerſitate corporum,per quæ indiuiduantur,& vnā tanto eſſe aliā nobiliorem,quanto melioris temperamēti corpus ſortitur Sedenim idem quodlibeto tertio, art. tertio ait ſingularia vnius ſpeciei non habere inter ſe ordinem;habere tamen quæ ſpecie differūt; quia in ſpeciebus rerum vna abundat ſuper aliam,ſicut in ſpeciebus numerorum.Quibus verbis ſignificare videtur ſingularia contenta ſub eadem ſpecie non ſe excedere nobilitate eſſentiæ. Priora tamen loca inæqualitati animarum apertiùs fauent in doctrina D.Th.

Quibus rationibus nōnulli partē affir. ſtabiliant.

Porrò ad aſtruendam partem affirmatiuam noſtræ quæſt.quidam è recētioribus Metaphyſicis tria,inter alia, afferunt argumenta.
1 Primum,quia ſi omnes animæ eſſent inæquales,nō poſſent duę cum ęquali perfectione à Deo produci, quod eſt abſurdum.
2 Secundò, quia cùm ſingulis diebus creentur à Deo nouæ animæ ſi eę diſparem haberent perfectionē,ſequeretur non ſemper mundum æquè perfectum fuiſſe quoad ſubſtantiam,vtpote cui ex animarū creatione noua in dies perfectio cumularetur.
3 Tertiò, quia ſi animæ perfectione intrinſeca eſſent inæquales,vnaquæq; haberet ſuum peculiare quod quid eſt, atque ita de ſingulis peculiares definitiones tradēdæ eſſent;quod negant Philoſophi dum ſolam naturam communem definiri iubent.Verùm hæc argumenta parum habent roboris.Nam eorum primum difficultatem opponit quæ vtriq; opinioni communis eſt:ſiquidem etiam contra eos,qui dicunt animas eſſe natura æquales obiici poteſt,ex eorum ſententia non poſſe à Deo creari plures animas cum inæquali perfectione.Quod ſi id abſurdum non reputant:æquo iure nec abſurdum reputabunt negare,poſſe plures animas cum ęquali perfectione à

Retorquetur 1.ratio in auctores ſuos.

2. ratio falſum ſupponit.

A Deo produci.Secundū argumentū ſupponit perfectionem vniuerſi pendere ex perfectione horum aut illorum ſingularium,quod non ita eſt, vt rectè docet S.Th.2.contra Gentes,c.84. Quare licèt inter animas,aliæ aliis natura nobiliores eſſent, non ideo earū multiplicatione vniuerſi perfectio variaretur:quēadmodum nec variatur naſcentibus, & intereuntibus quotidie nouis diuerſarū ſpecierū indiuiduis:inter quæ cōſtat dari inæqualitatē perfectionum non ſecūdùm ſpeciem tantùm,ſed etiam ſecundùm rationes indiuiduales.
B Licèt enim ſingularia eiuſdem ſpeciei inter ſe perfectione æqualia ſint:tamen ſi cū ſingularibus aliarum ſpecierum conferantur, haud dubiè inæqualia eſſe inuenientur, ſicuti & naturæ ſpecificæ, ſub quibus collocantur.Deniq; tertium argumentum pro abſurdo accipit vnam,quamque animam habere ſuum peculiare quod
C quid eſt;quaſi verò tā in animarum æqualitate,quàm inęqualitate nō ſit hoc neceſſariò confitendum.Vtriq; ſiue animæ æquales ponantur,ſiue non:inficiādum non eſt,vnicuique intrinſecè competere ſuam differentiā indiuidualē, atque adeò ſuum peculiare quod quid eſt. niſi quòd ſi animæ ſint æquales, eæ differentiæ parem habent perfectionem; ſi inæquales,diſparē.Præterea,ex eò quod animæ inæquales conſtituantur,nō ma-
D gis ſequitur attribuendam vnicuiq; peculiarem definitionem quàm ſi ęquales ſint.Etenim definitiones adhibentur ad explicandas naturas rerum,ſiue æquales ſiue inæquales.Vnde ſi darentur duæ ſpecies parem obtinentes naturæ perfectionem, adhuc quælibet earum propriam vindicaret definitionem nō quæ inæqualitatem, ſed quæ diuerſitatem naturæ aperiret.Ita verò cauſa, ob quā philoſophi ſingulariū definitiones minimè curāt,nō eſt quòd indiuidua ſub
E eadem ſpecie parem ſortiantur dignitatem,ſed quia ſub ſcientiarum cognitionem non cadunt niſi ea,quæ & perpetua ſunt,& ſuopte ingenio multis nota; quo pacto ſe habent non ſingulares,ſed communes naturæ.Adde etiam indiuidua iccirco non propriè ad artem pertinere,quia non continentur definito numero,ſicuti ſpecies;vt Porphyrius cap. de ſpecie docuit ex Platone in Philebo.

D.Thom.

Vniuerſi perfectio non variatur,variatis indiuiduis.

3. ratio putat abſurdum quod non eſt.

Vnū quodque ſingulare habet ſuum quod quid eſt.

Cur de ſingularibus nō ſint definitiones neque ſciētia.

Porphyr.

Hiſce ergo argumentis omiſſis, tum

Probatur efficaciùs pars affirmatiua quæſt.

quia parum ſunt efficacia, tum quia nõ nulla à veritate aliena inuoluunt: aliter inſtitutum confirmari poterit, nimirum ita. Si omnes intellectiuę animæ haberent inter ſe inæqualem perfectionem, quoad naturas ſingulares; idem quoque pronuntiandum eſſet de omnibus aliis indiuiduis, ſaltem ſubſtantiarum, eiuſdem infimæ ſpeciei, cùm in omnibus æqua ratio inueniatur: atqui hoc admittendum non eſt; ergo neq; illud. Maior conceditur ab aduerſariis. Minor probatur. Nam ſi eiuſmodi indiuidua neceſſariò eſſent inæqualis perfectionis, ſequeretur, omnia effecta ſingularia perpetuò degenerare à ſuis cauſis. Nam cùm illa nobiliora eſſe non poſſint; ſiquidẽ nullus effectus eſt præſtantior ſua cauſa principali: cùm item, vt aiunt, æqualia eſſe nequeant, conſequens eſt, vt inferioris dignitatis ſint. Quod tamen repugnat communi axiomati philoſophorum, aientium quamlibet cauſam vniuocam producere effectum ſibi omnino ſimilẽ, modò tollãtur impedimẽta.

Axioma philoſophicum.

Aliud.

2 Secundò. Præcipua ratio, qua aduerſarij probant inęqualitatem animarum, eſt inęqualitas perfectionis in operãdo, ſed hæc ratio nõ conuincit: ergo, &c. Probatur aſſumptio. Ex inæqualitate, in operando non ritè arguitur maior nobilitas eiuſdẽ potentiæ; ergo nec maior nobilitas, ſeu perfectio animæ. Antecedens huius rationis oſtenditur teſtimoniis Ariſt. Nam lib primo huius operis ca. 4. text. 64. & lib. 2. c. 9. text. 92. & in problematis ſect. 31. qu. 14. defectum & præſtantiam operationum, quæ oriũtur ab eadem potentia, ſecundùm ſpeciem, nõ minori aut maiori perfectioni ipſius potentiæ; ſed defectui, aut perfectioni organi, quo vtitur, aſcribendã cenſet. Poteſt verò anima æquè perfecta ex præſtantia, ſeu vitio formatricis virtutis progenitorum, aut aliarum cauſarum externarum, ſortiri organa meliora, deterioráve, atque ita horum interuentu exactiùs vel imperfectiùs adminiſtrare operationes facultatum organicarum.

Ariſtot.

Potentiarũ eiuſdẽ ſpeciei inæqualitas in operando organo aſcribitur. Lege D. Th. in diſp. q. de anim. ar. 7 ad 7.

Tertiò. Quòd ex præſtantia ingenij non rectè colligatur maior intellectricis facultatis ſeu mentis perfectio, ex eo probatur, quia videmus eundẽ hominẽ nunc promptiorem fieri, nunc hebetiorem in intelligẽdo: quoſdam graui modo excellentiam ingenij amiſiſſe; alios

A purgationibus & medicamentis acutiores factos. Vnde Carneadem ferunt, aduerſus Stoicorum dogmata ſcripturum, ſuperiora corporis ad acuendum ingeniũ elleboro albo purgaſſe; quod alios quoſdam ſtudiorum gratia feciſſe refert Plin. li. 35. c. 5. Cùm igitur ipſa intelligẽdi vis, quę in animo reſidet, iſtiuſmodi varietatem in ſe ipſa nequaquam ſubeat, planum videtur maiorẽ facilitatẽ aut tarditatem in intelligendo non

Carneades, vt ſubtiliùs dogmata Stoicorum refelleret, elleborum antè ſumpſit.

B proficiſci à maiori, minoríve præſtantia ipſius intellectus: ſed ex concurſu, & ſatellitio cooperantis phãtaſiæ, quæ ſi organum meliùs diſpoſitum habeat, maiori alacritate & promptitudine ſuam operam miniſteriúmque intellectui præſtat, vti iam nõ ſemel admonuimus.

Deinde, quòd in doctrina Peripatetica nõ ſolùm animæ, ſed quæuis alia indiuidua eiuſdẽ infimæ ſpeciei, æqualia ſint, probatur. Nam Ariſt. li. 3. Metaph. 4.

C ca 3. text. 11. docet in iis, quæ continẽtur ſub eadem ſpecie infima, non dari prius & poſterius: daretur autem ſi in illis inueniretur altior gradus perfectionis. Prætereà lib. ſeptimo Phyſ. c. 4. text. 31. & li. 10. Metaph. ca. 13. text. 26. monet, in natura generis ſubeſſe analogiã, quia nimirum generica natura perfectius eſſe obtinet in vna ſpecie, quàm in alia, propter inæqualitatem differentiarum, per quas contrahitur. Cùm igitur

D hanc inæqualitatis analogiam in genere, non autem in ſpecie ponat, ſatis indicat non agnoſcere ſe in indiuiduis eiuſdem ſpeciei inæqualitatem perfectionis penes differentias indiuiduãtes.

ARTICVLVS III.

Vtraque pars controuerſiæ probabilis iudicatur: præfertur affirmatiua: diluuntur aduerſariorum argumenta.

E His ita diſputatis, vtraq; pars controuerſiæ nobis probabilis videtur. Quia tamẽ affirmatiua doctrinam Peripateticam magis ſapit, vt non obſcurè teſtantur loca, quæ ex Ariſtotele paulò antè citauimus, eã potiùs amplectemur, in quam etiam lib. ſecundo Phyſicorum incli

Ad 1. Quãdo ex nobiliori operandi modo colligatur nobilior potentia.

inclinauimus. Reſpondeamus ergo ad argumenta, quæ pro aduerſaria opinione attulimus. Ad primum, cuius ſolutio faciè iam ex dictis colligi poterat, dicendum, ex nobiliori modo operandi colligi maiorem potentiæ nobilitatem; quando potentia ex ſe & intrinſecè talem modum vendicat. Quod tamen in potentiis eiuſdem infimæ ſpeciei non accidit. Nec enim verbi gratiâ, potentia videndi Lyncei ex ſe eſt perſpicacior, quàm potẽtia videndi Socratis; ſed ideò perſpicaciùs intuetur, quia organum melius affectũ obtinet. Nec intellectus Ariſt. ex ſe eſt acutior, quàm Platonis, ſed proptereà acutiùs expeditiúſque intelligit; quia promptiori phantaſiæ miniſterio iuuatur, vt ſuprà monuimus.

Ad 2.

Ad ſecundum dicendum eſt, animam catenus dici reſpondere corpori, eique commenſurari, quatenus non habet ordinem niſi ad corpus cõuenientium organorum apparatu inſtructum, ſibique conueniens; ex quo non ſequitur corpori meliùs diſpoſito perfectiorem animam intellectiuam deberi.

Ad 3.

Ad tertium concedendum eſt quod aſſumit fatendúmque, vnamquamque animam non reſpicere indeterminatè quoduis corpus ſed certum; ita vt in eo inſtanti, quo Deus animam Socratis infudit, aliam animam citra miraculum infundere nequiuerit, vt rectè probat argumentum. Vnde cùm inter corpora, quę ab animabus intellectiuis informantur, alia magis alia minùs perfecta ſint, non eſt inficiandum quaſdam animas reſpicere corpora magis perfecta, alias minùs perfecta ſecundùm accidentia: ita tamẽ vt maior illa perfectio non reſpiciatur per ſe, ſed per accidens ab anima ſecundùm ſuam naturam ſpectata, quia nimirum hæc anima per ſe reſpicit hanc materiam, cui accidit obtinere perfectiores diſpoſitiones. Vnde fit vt talis in reſpiciendo diuerſitas, ſicuti non per ſe competit animæ, ità nec in ea maiorem naturæ perfectionem arguat.

Quælibet anima non quamlibet materiam, ſed determinatam reſpicit.

Ad 4.

Ad quartum, reſpondendum eſt, etſi pulchritudo vniuerſi ex inęqualitate & diſtinctione rerũ magis, quàm ex ęqualitate reſultet, nihilominus etiam ęqualitatem pro ſuo modo decoris elegantiam augere: in iis autem, quę ſub vna & eadem infima ſpecie collocantur, non poſſe dari inæqualitatem eſſentiæ,

Æqualitas etiam vniuerſum decorat.

A vt mox dicemus.

Ad 5.

Ad quintum, negandum eſt antecedens, & ad eius confirmationem dicendum non poſſe animam intellectiuã per inæquales differentias contrahi, quia natura ſpeciei infimæ non eſt capax eiuſmodi contractionis. Nam quanto magis à ſummis ad ima deſcenditur, tãto natura communis cõtrahitur per differentias minùs diuerſas, hoc eſt, quæ conſtituant res minùs inter ſe differentes (alioqui enim omnes differentiæ

Cur natura ſpeciei infimæ non cõtrahatur per inæquales differẽtias.

B primò diuerſæ ſunt) In hoc ergo deſcenſu poſtquam deuentũ fuerit ad naturas ſingulares, in quibus iam deinceps omnis ceſſat contractio, conſentaneum eſt, vt natura cõtrahatur per differentias, quę inter ſe cõueniant quantùm fieri poſſit, videlicet ſecundùm ęqualitatem perfectionis, quando per identitatem conuenire nequeunt. Atque ita cõtrahitur omnis ſpecies infima per differentias indi-

Æqualitas poſitiua.

C uiduantes, quę inter ſe pares ſint, non ęqualitate poſitiua, quaſi vna in ſe cohibeat omnem perfectionem alterius, ſed negatiua, ita vt vna nõ contineat aliquẽ gradum perfectionis, quo aliã excedat.

Æqualitas negatiua.

Ad 6.

Vltimum argumẽtum facilè diſſoluet qui dixerit, nullam naturam vniuerſalẽ cenſeri vniuocam, niſi eam, quæ poteſt ad inferiora per differentias contrahi: quam contractionem non admittunt ipſæ differẽtiæ, tum ob alias cauſas, tum

Differẽtiæ per ſe non contrahuntur.

D quia alioqui daretur progreſſus ille in infinitum, qui in argumento deducitur. Itaque non ſufficit ad vniuocationem, ęqualitas illa, quã ſortiuntur differentię ſingularium, quæ ſub eadẽ ſpecie infima continentur. Quin potiùs ſemper ea, quæ in aliqua natura vniuerſali vniuocè conueniunt, addunt aliquem perfectionis gradũ ſupra illã, cùm natura vniuerſalis nõ poſſit cõtinere actu totã per-

Quæ æqualitas requiratur ad vniuocationem.

E fectionẽ inferiorũ, quibus cõmunicatur.

Quod vero ad Pariſienſem articulum ſpectat, Durandus loc. cit. reſpondet vnã animam intellectiuam eſſe alia perfectiorem, ſi expendatur quoad potentias ſenſitiuas, & vegetatiuas: has enim concedit poſſe excellẽtioris eſſe naturæ ſub eadem ſpecie infima: & hanc inęqualitatẽ ait videri ſat eſſe ad tuendã auctoritatem articuli: cùm ſolum ſtatuat animas eſſe inæquales, nõ determinando certũ inæqualitatis modum. Verùm hæc reſponſio non ſatisfacit. Primùm, quia

Reſponſio Durandi ad Pariſiẽſem articulũ.

Non ſatisfacit.

atti

articulus de iniquitate ſecundùm differentias indiuiduales, de qua erat controuerſia, ſententiam pronunciauit. Deinde quia, vt ſuprà oſtendimus, omnes potentię ſub eadem infima ſpecie contentę parem obtinent naturę dignitatem, etſi aliæ aliis functiones ſuas perfectiùs adminiſtrent ob maiorem cõmoditatem organorum. Potius ergo dicendum quãuis illius articuli auctoritas haud parua ſit, tamen extra ſcholam Pariſienſem, irrefragabilem non eſſe.

Mollitudo carnis vt boni ingenij indiciũ ſit.

Locus verò Ariſtotelis ex tertio de anima, tantùm indicat carnis mollitudinem eſſe indicium boni ingenij modo ſuperiùs explicato, non autem præſtantioris animę. Verba item illa ex Sapientiæ 8. cęteris interpretationibus omiſſis, bifariàm explicantur. Vno modo, vt dicat Salomon ſortitum ſe fuiſſe animam bonam id eſt, egregiam indolem ad ſapientiam, & virtutes, non quidem ex maiori pręſtantia ipſi animę inſita; ſed ex affectione & diſpoſitione corporis, quę vt ſuperiùs diximus, etiam ad immateriales actiones multum confert. Altero, vt loquatur de bonitate ex virtutibus & gratia ſibi diuinitus conceſſa. Illud hîc poſtremò aduertimus, quoſdam in hac quęſt. multorum patrum afferre teſtimonia ad probandam animarum ęqualitatem. Verùm ea nos ideò pręteriiſſe, quia nullum eorum de anima ſecundùm indiuiduales differentias, ſed ſecundùm communem eius naturam loqui videtur.

Exponitur Salomonis locus.

QVÆSTIO VI.

Sit ne anima intellectiua vera hominis forma, an non.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta negatiuam partem quæſtionis aſtruere videantur.

VT argumentis, quæ ad ſuadendam negatiuam partem afferri poſſunt viã aperiamus, prænotandum eſt ex D.Th.2. contra gentes ca.68. vt aliquid forma ſubſtantialis alterius, verè ac propriè dicatur, duo requiri. Vnum, vt ſit principium eſſendi ſubſtantialiter ei, cuius eſt forma, Alterum, quod ex priori ſequitur vt forma, & materia in vnius compoſiti naturam, & in vnum eſſe totius coaleſcat. Quòd igitur hæc in animam intellectiuam minimè conueniant atque adeo quòd nõ ſit forma hominis, hûc in modum videtur oſtendi.

Duplex cõditio formæ ſubſtãtialis. *1* *2*

1. Argu. Id quod non poteſt communicare materiæ ſuam propriam potentiam, & operationem, nec poterit ei ſuum eſſe impertiri: ſiquidem nec potentia, nec actio ſimplicior eſt, abſtractiórve quàm eſſentia, à qua virtus, vel potentia manat. Atqui anima rationalis nequit communicare corpori intellectum, ſiue intellectionem, quæ eſt propria ipſius operatio, ergo neque poterit ei communicare ſuum ſubſtantiale eſſe. Quod tamen, vti diximus, ad rationem formæ exigitur.

2. Argum. Secundo. Ea, quæ inter ſe maximè diſtant, nequeunt aptè copulari, ſed anima intellectiua, cùm ſit ſpiritualis ſubſtãtia, maximè diſtat à face materiæ, & humani corporis concretione, non poteſt igitur corpori ſeu materiæ ad vnius rei cõpoſitionem congruenter aptari. Adde cùm anima intellectiua interitu vacet, corpus verò humanum diſſolubile ſit, non videri quo pacto hæc proportione ſibi reſpondere poſſint.

3. Argum. Tertio. Forma refertur ad materiam, vt relatum tranſcendens: ſed anima intellectiua non poteſt ita referri; non eſt igitur forma. Probatur minor: quia relatum tranſcendens pendet quoad ſuum eſſe ab eo ad quod refertur: anima verò non pendet quoad ſuum eſſe à materia, cùm extra illam manere poſſit.

Quarto, Cùm anima hominis ſit quid per ſe ſubſiſtens, fieri nequit, vt corpori vniatur, niſi propter aliquod ipſius bonũ. Aut igitur propter bonum eſſentiale, aut propter accidentarium. Non propter bonum eſſentiale, cùm poſſit extra corpus ſubſiſtere. Nec etiam propter bonũ accidentarium, hoc enim maximè videretur eſſe veritatis cognitio quam ſenſuum miniſterio acquirit, quod tamen dicendum non eſt, quia ex influxu cœleſtis numinis poteſt extra corpus ſcientiam obtinere: ergo, &c. Adde quòd ſapientis artificis non eſt operi ſuo impedimentum exhibere: at anima intellectiua ſocietate corporis impeditur à cognitione: ſiquidem corpus, quod corrumpitur, degrauat animam. Vnde & illud Poëtæ,

Noxia

---Noxia corpora tardant,
Terrenią; hebetant artus moribundáque membra. Æneid. 6.

Quare non videtur Deus animam hominis corpori vti formam per ſe copulaſſe.

Quintò, Vel vnio animæ cum corpore eſſet ſubſtantia, vel accidens: ſi ſubſtantia; aliquid igitur ſubſtantiæ deperit in anima, moriente homine, quod tamen falſum eſſe conſtat, cùm anima rationalis quoad ſuam ſubſtantiam nulla ex parte interitum ſubeat: ſi accidens, ergo anima non per ſe, ſed per accidens hominem conſtituit. Ex quo ſequitur ex anima & corpore non fieri vnum quid in genere ſubſtantiæ, at proinde animam intellectiuam non eſſe propriam, ac veram hominis formam.

ARTICVLVS II.

Negari non poſſe animam intellectiuam eſſe verè ac propriè formam hominis.

Platonis ſententia. De hac Platonis ſentẽtia Ariſt. loc in lib. cap. 1. text. 11. Themiſt. ca. 2. Philop c. 1. D. Grego. Niſſ. 2. de anim. c. 5.

IN hac quæſtione fuit in primis ſententia Platonis in Alcibiade, primo intellectiuam animam non coniungi corpori, vt formam materiæ; ſed vt motorem duntaxat mobili, haberéq; ſe animum Socratis ad Socratem, vt gubernatorem ad nauem quatenus intelligentiæ & rationis artificio quaſi clauo corpus mouet, eiúſque actiones inflectit & moderatur (etſi non deſint, qui autument non negaſſe Platonem animam intellectiuam eſſe formam corporis, ſed informare corpus eo pacto, quo cæteræ formæ quæ ita corporib. illigatę ſunt, vt extra illa conſiſtere nõ poſſint.) Cum Platone ſenſiſſe videtur Anaxarchus; ſiquidem vt Philo Iudęus commemorat in li. qui inſcribitur, Quòd omnis probus liber eſt, à Nicocreonte Cypri tyrãno in mortarium ſaxeum cõiectus, ibiq; ferreis malleis cõtuſus, idéctidẽ illud repetijt; Tũde, tunde Anaxarchi follẽ: Anaxarchũ enim non tundis iis verbis indicans corpus externum quid eſſe homini, nec ad eius naturam pertinere. Præterea non eſſe animũ formam hominis aſſeruit Simpl. lib. 1. huius operis textu ſeptimo, & Philop. tex. 11. Them. Con. Com. lib. de Anima.

In bonum ſenſum à quibuſdã reducitur.

Qui animã formã hominis eſſe negarũt ſecundùm omnes gradus.

A li. 2. c. 27. Auerr. lib 3. comm. 5. Petrus quidam Ioann. vt refert Guido Carmelita in ſuo lib. de hæreſ. Idem videntur exiſtimaſſe nonnulli circa annum ſalutis noſtrę 1300. vt colligitur ex Concil. Viennenſi ſub Clemente V. quod refertur in Clemẽtina, Ad noſtrũ de ſumma Trinit. & fide Catholica. Item alij tempore Leonis X. vt indicat Conc. Lateranenſe ſub eodem ſeſſ. 8. Denique fuerũt qui putarent animã hominis ſecundùm B gradum intellectiuum non eſſe formã corporis, ſed duntaxat ratione facultatũ alendi & ſentiendi, quarum munera à materia prorſus dependent, eique inhęrent. In his videtur eſſe non obſcurè Caiet. 1. p. q. 76. art. 1. in reſpõſione ad 1.

Qui ſolũ ſecundùm gradum intellectiuum.

Sit tamen in hac diſceptatione prima concluſio. Negari nõ poteſt, animã intellectiuam eſſe verã, ac propriam hominis formam, eiúſque corpus vt talem informare. Quę concluſio hiſce rationibus oſtenditur. Principiũ operationum C cuiuslibet rei naturalis oportet eſſe eius formam; ſed quilibet noſtrũ, experitur ſe intelligere, ſentire, aliáſque eiuſmodi functiones edere. Neceſſe eſt igitur ineſſe nobis aliquam formam, à qua prædictæ operationes manent, ea verò alia non eſt, quàm intellectiua: cũ in eodem compoſito plures formæ ſubſtantiales eſſe nequeant, vt 1. de ortu & interitu oſtẽdimus, igitur anima intellectiua eſt vera hominis forma. Maior propoſitio D ex eo patet, quia nihil agit, niſi prout in actu eſt, nec verò aliquid in rebus phyſicis eſt in actu, niſi per formã naturalem: cùm materia ſit pura potẽtia, nullámq; effectricẽ vim poſſideat. Hoc argumentum deſumptum ferè eſt ex Ariſt. ca. 2. huius l. Nec vllum ad rem propoſitam confirmandum è fontibus Philoſ. efficacius afferri poſſe credunt D. Th. 1. p. qu. 76. ar. 1 & Durandus in 2. d. 17 q. 1.

1. Cõcluſio.

Probatur 1

Nihil agit niſi prout in actu eſt. Cap. 4. q. 21.

D Thom. Durand. 2

Secundò. Idem confirmatur in hunc E modum. Id vera cuiuſque rei forma eſt, quod rem in certa ſpecie cõſtituit & ab aliis ſeiungit Atqui ita ſe habet anima intellectiua reſpectu hominis, eſt igitur vera eius forma. Probatur aſſumptio. Homo namque materiam communem habet cum belluis, cæteriſque compoſitis ſublunaribus, ſicq; materiæ beneficio nequit ab eis ſpecie diſtingui, aut certã obtinere ſpeciem, quare reliquũ eſt, vt id merito intellectiuæ animæ ſortiatur.

K Tertiò

Tertiò, Quòd anima intellectiua non A ſe habeat ad corpus, vt motor duntaxat, ſed vt illius actus, ac forma, ita demonſtratur. Mobile non accipit eſſe à motore, ſed ſolam motionem: ergo ſi anima vnitur corpori tantùm vt motor, ciebitur quidem ab ea corpus, non tamen ab illa eſſe accipiet; quare cùm viuere ſit quoddam eſſe rei viuentis, non viuet corpus per animam, quod eſt apertè falſum. Item, etſi nauis vitium faciat: nihilominus Nauta illæſas habet B hominis operationes: ac noſter animus malè affecto corpore, non abſque errore, & vitio actiones ſuas adminiſtrat, vt videre eſt in ebriis & phreneticis. Non ergo animus eſt ad corpus, quod Nauta ad nauem. Adde quòd acceſſu animæ generatur homo, abſceſſu interit, cùm tamen ex appulſu Nautæ ad nauem, vel motoris ad rem motam, ſimilitérque ex illius diſceſſu, nequaquam id eueniat.

Contra Platonem.

4 *Secundùm Ariſt. doctrinam, animam intellect. eſſe formã hominis.*

Quartò, Quòd ſecundùm Ariſtotelis C diſciplinam, intellectiua anima ſit vera hominis forma, oſtendi poteſt: primùm quia in ea definitione, qua definiit animam actum ſeu formã corporis, comprehendit animã in commune, vt ipſe inibi profitetur, atque adeò etiã intellectiuam. Deinde, quia proximo ſequenti cap. demonſtrabit animam eſſe actũ ſeu formam corporis, eo quòd ſit id, quo primò viuimus, loco mouemur, intelligimus. In qua ratiocinatione perſpicuis verbis intellectiuam animam complexus eſt; cùm per eam duntaxat intelligamus. Nec verò id minùs dilucidè ſignificauit 12 li. Metaph. ca. 3. text. 17. vbi cùm in quæſt. vocaſſet, num quemadmodum cauſa formalis non antegreditur id, cuius cauſa eſt: ita eodem intereunte non maneat; reſpondet, non videri obſtare, quominus maneat in quibuſdam, veluti in anima intellectus participe. itaque animam humanam inter formas connumerat. Accedit quòd illius dogmate, ex corpore & anima fit vnum, vt patet ex iis, quæ docui c. 1. huius li. tex. 7. de omni anima abſolutè diſſerẽs: at non fieret ex anima intellectiua & ex corpore vnum niſi illa huius actus, ac forma eſſet; ſicque eam proportionem, quæ vnitatis conciliatrix eſt, inter ſe ambo ſeruarent.

5 *Secundùm*

Quintò, Ne Phyſicis tantùm rationibus certemus; eſſe animam hominis verã ac propriã eius formã, docet Orthodoxa fides omni certior Philoſophia. Id enim in primis definiit Conc. Viennẽ. ſub Clem. 5. cuius decretum habetur in Clemẽtina vnica de ſumma Trin. §. 2. hiſce verbis, Doctrinã omnem ſeu poſitionem temerè aſſerentem, aut vertentẽ in dubium, quòd ſubſtantia animæ rationalis ſeu intellectiuæ, verè, ac per ſe humani corporis nõ ſit forma, velut erroneam, & veritati catholicæ inimicam prædicto ſacro Conc. approbante, reprobamus, definientes, quòd quiſquis deinceps, aſſerere, ſeu tenere pertinaciter præſumpſerit, quòd anima rationalis ſeu intellectiua non ſit forma corporis humani per ſe, & eſſentialiter, tanquam hæreticus ſit cenſendus. Deinde hoc ipſum ſtatuit Concil. Lateranenſe ſub Leone X. ſeſſ. 8. vbi hæc verba ſcribuntur, Dãnamus, & reprobamus omnes aſſerentes animam intellectiuam mortalem eſſe, aut vnicam in cunctis hominibus, & hęc in dubium vertentes: cùm illa non ſolùm verè per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma exiſtat, verùm etiã immortalis, & pro corporũ, quibus infunditur, multitudine ſingulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicãda ſit.

fidem Orthod. Concil. Viennen.

Secunda cõcluſio, Anima humana non ſolùm quoad gradum ſentiendi, & vegetandi, ac reliquos ſuperiores: ſed etiã quoad gradũ intelligẽdi, eſt verè ac propriè hominis forma. Hæc probatur, quia D cùm formas rerum ex operationibus dignoſcamus, ſitque hominis propriũ intelligere, ac ratiocinari, fateri opus eſt, animam rationalem, etiam quoad eum gradum, à quo huiuſmodi actiones manant, eſſe verã ac propriam hominis formã. Secũdò, Quia anima intellectiua in hoc vitæ ſtatu omnẽ cognitionẽ haurit 1 à ſenſibus, & quoad vſũ etiam ſpecierũ, ſaltẽ maiori ex parte, dependet à corpore, E quatenus oportet intelligentem ſpeculari phãtaſmata. Quod certè nõ eſſet, niſi etiã quoad gradum intelligendi haberet ordinem ad corpus, idque verè informaret; ſiquidẽ eiuſmodi dependentia quoad operationem non niſi à naturali nexu inter animam corpúſque oritur. Tertiò, Quia niſi anima humana ſecundùm prædictum gradum eſſet copulata 3 corpori, vt eius forma, nihil faceret corporis 4 temperamentũ ad ingenij perſpicaciam, & ad expediendas intelligendi actio

2. Concluſ.

Lege D. Tho. 1 contra gent. cap. 61. Probatur.

nes,cuius oppoſitum experiẽtia docet,vt ſuperiùs arguměrabamur. Quartò, Idem ex eo ſtabilitur,quia cũ Vienněſe,& Lateranenſe Concilium abſolutè decreuerint animam intellectiuam eſſe verè ac per ſe humani corporis formam, & anima intellectiua ſecũdùm gradum intelligendi;ſuum proprium ac peculiare eſſe ſortiatur , dubitandum non eſt quin id decretum de anima quoad eiuſmodi gradum intelligendum ſit. A

3.Concluſ.

Tertia cõcluſio,Non ſola fide ratũ eſt, ſed etiã naturalibus rationibus cõcluditur,animam intellectiuam eſſe verè, ac per ſe humani corporis formam. Hanc concluſionem ſtatuimus contra recentiores quoſdam Philoſophos perperam aientes quòd anima rationalis ſit forma corporis,& quòd ſimul immortalis exiſtat,ſola fide teneri,quaſi verò ex Philoſophiæ placitis nulla forma corporis extra materiam cohęrere valeat. Deprehenditur verò horum deceptio ex eo, quia,quod ad immortalitatẽ attinet,Lateranẽſe Conciliũ palàm ſtatuit animã etiam humanã ſecũdùm Philoſophiam eſſe immortalẽ, idque nos in progreſſu philoſophicis argumentis oſtendemus. Deinde,quod ad rationẽ formæ ſpectat, ex ſuperiore diſceptatione conſtat, etiã citra fidei lumen naturaliter cõcludi ac cõuinci animã intellectiuã,eo,quo diximus modo humani corporis formã eſſe.

Recẽtiores quidam perperam philoſophãtes. Redarguũtur.

ARTICVLVS III.

Obuiam itur argumentis initio quæſtionis propoſitis.

Ad 1.

NVnc primi art. argumentis reſpondeamus. Ad primum dicendum : Etſi anima intellectiua nequeat communicare materiæ immateriales ſuas potentias , & eas operationes, quæ ab his eliciũtur,ita vt materia eis informetur; poſſe tamen illi ſuum eſſe ſubſtantiale cõmunicare;non quòd iſtud minùs ſimplex & immateriale ſit; vt rectè ait Caiet. tum libr. tertio huius operis cap. ſecũdo dubio vltimo cõtra Ferrarienſem libro ſecundo,contra Gent.ca.ſexageſimonono,tũ prima parte,qu.ſeptuageſimaſexta,art.primo in reſponſ.ad quartum, ſed quia potentiæ,& operationes nequeunt materiã niſi ipſi inhærendo informare; accidẽtia verò ſpiritualia neutiquã corpori inhęrere poſſunt:at anima informat materiam,eique ſuum eſſe ſubſtantiale impertit,non inhærendo ſed per omnes eius partes ſeſe intimè inſinuando,eáſq; animando. Ex quo patet non eandẽ eſſe rationem in anima rationali,& eius potentiis,atque actibus:quanquam & illud dici poteſt,etiam intellectionem aliquo modo animæ,& corpori eſſe communẽ, quatenus intellectio animæ in corpore B pendet à ſpeciebus,quæ ſenſuum miniſterio acquiruntur;item quatenus oportet intelligentẽ phantaſmata ſpeculari.

Intellectus non eſt abſtractior à materia quàm anima. Caiet.

Ad 2.

Ad ſecundum,eſto anima intellectiua ob naturæ ſuæ dignitatẽ à corpore plurimùm diſtet,reſpondere tamen illi ſecundùm proportionem actus ad potentiã eiuſdem generis;ideóque poſſe inter ſe ſocietatem coire,& in vnius tertij naturã aptè copulari. Maximè cùm corpus humanum ob natiui temperamenti , & C organorum ad animæ functiones obeũdas bonitatem,ita affectum ſit,vt anima aliud neque aptius neque præſtantius ſortiri potuerit,vt lib. ſecundo de ortu & interitu oſtendimus. In quo ſanè mirabilis rerum ordo, & connexio viſitur, dum animus, qui inter ſubſtãtias intelligentiæ participes, infimum locũ obtinet,cum eo corpore quod cæteris excellit,coniungitur,ſicq; iuxta diui Dionyſij normam in 7.ca. de diuinis nominibus, D ſummũ infimi attingit,infimũ ſupremi.

Corpus humanũ præſtantiſſimi temperamenti.

Ad 3. Cap.8.q.1.

Ad tertium;Conceſſa maiori neganda eſt minor,& ad eius confirmationem dicendũ relata tranſcendentia pendere quoad ſuum eſſe à termino,id eſt habere ſuum eſſe in ordine ad illum : & ita animam rationalem obtinere ſuum eſſe in ordine ad corpus , cuius forma eſt. Vnde eſſentialiter per habitudinem ad illud definitur. Verùm non oportere E omne relatum tranſcendens pendere à termino tanquam ab eo,à quo accipiat eſſe , vel ſine quo exiſtere non poſſit. Quòd ſi obiicias omne relatum tranſcendens referri ad aliud tanquam ad cauſam,proindéque ſi anima intellectiua eſt forma corporis, debere reſpicere corpus tanquam id , à quo accipit eſſe, cùm cauſa definiatur id,à quo aliud eſſe accipit: Occurrẽdum erit,animam intellectiuã referri ad corpus tanquã ad cauſam materialem,& tãquam ad id,non à quo,ſed in ordine ad quod accipit eſſe.

Sic enim cauſæ notio accipi debet, cùm relatum tranſcendens dicitur referri ad aliud tanquam ad cauſam, nimirum ita vt cauſa, ſiuo ſignificato, dicatur id, à quo, vel in ordine ad quod res accipit eſſe: dummodo tamē id ſit aliquid prius. Nam etiam relata ſecundùm eſſe, cùm ſecundùm ſuas naturas ad aliud referātur, obtinēt ſuū eſſe in ordine ad aliud: verùm quia ſunt ſimul natura, illud aliud non eſt quid prius. Aliis placet nō omne relatum tranſcendens vendicare cauſam pro termino. Qua de re alibi.

Ad 4. Anima intellectiua cur corpori coniungatur.

Ad quartum dicendum, animam coniungi corpori propter ſubſtantiale bonum totius, vt videlicet ex ea vna cum corpore ſpecies humana compleatur, itémque propter accidentariam quandā ſui ipſius perfectionem, nimirum vt perficiatur cognitione intellectiua naturę ſuæ congruente, quam ſenſuum miniſterio acquirit, hic enim intelligendi modus ſemper ei naturalis eſt. Nec officit quòd cùm à corpore abſcedit, ex influxu ſuperni luminis ſcientiam hauritid enim magis ei ratione abiunctionis à corpore, quàm merito ſpeciei humanæ competit.

Ad 5. Lege Caietan. part. 1. q. 76. art. 1. Vnio animæ cum corpore triplex.

Ad quintum vt pateat quid reſpondendum ſit, obſeruandum eſt, vnionem animę cum corpore tripliciter ſumi. Primùm, pro actione, qua anima corpori vnitur. Secundò, pro relatione coniunctionis inter ipſa. Tertio, pro huiuſce relationis fundamento, quod nihil aliud quàm cauſalitas formæ & materiæ, id eſt, formam tradere ſeſe materiæ, ipſam actuando & perficiendo, vieiſſimque materiam ſubiici formæ, accipiendo eā, fouendóque ita vt ex hoc mutuo complexu totum emergat. Porro vnio primo & ſecundo modo accepta accidens eſt. Tertio modo ſumpta, eſt modus quidam, qui neque accidens, neque ſubſtantia ſimpliciter dici debeat, ſed modus ſubſtantiæ, vt in Phyſicis diximus.

Cauſalitas forma.

Lib. 2. ca 3 à quæſt. 6. Cur anima nō vniatur per accidens corpori.

Ad argumentum igitur dicendum, licèt vnio primo & ſecundo modo accepta accidens ſit, non proinde tamen animā vniri per accidens corpori, quia vnio per accidens non contingit ex eo, quòd actio vniendi, vel relatio ſit accidētaria, ſed ex natura, & conditione eorum quæ copulantur, cùm eiuſmodi ſunt, vt in vnum ſimpliciter coire nequeant, quod in re propoſita non accidit, quandoqui- A dem anima, & corpus ſunt actus, & potentia eiuſdem generis, habentes inter ſe naturalem habitudinem, & proportionem ad condendum vnum quidpiam ſubſtantiale, vt ſuperiùs à nobis dictum eſt.

Anima cū ſeparatur à corpore, nihil de propria ſubſtantia amittit.

Quod verò ad tertiam vnionem ſpectat, eſto anima cùm à corpore abſcedit eam deponat (nec enim ſolitaria materiam actuat, aut perficit) non idcirco tamen aliquid ei de propria ſubſtātia, vel eſſentia deperit: quia modus ille, vti diximus, nec accidens nec ſubſtantia ſimpliciter eſt; ſed modus ſubſtantiæ, qui modi, integra rei eſſentia, adeſſe & abeſſe queunt. Id quod tum aliis exemplis videre eſt, tum in aquæ gutta, quæ ſeorſim exiſtens ſuppoſitum eſt: cùm verò alteri aquæ vnitur, ſuppoſiti rationem habere deſinit, ſicque amittit modum illum, in quo principium ſuppoſitationis conſiſtit, qui modus nec accidens, nec ſubſtantia ſimpliciter eſt; vt de cauſalitate formæ dicebamus, ſed modus ſubſtantiæ.

B

Principiū ſuppoſitationis.

C

QVÆSTIO VII.

Vtrùm animæ rationis participes ad numerum hominum multiplicentur, an non?

ARTICVLVS I.

D

De palingeneſia, & de vnitate formæ aſſiſtentis, quam nonnulli finxere.

1. ſententia.

DVæ fuerunt in re propoſita Philoſophorum ſententiæ. Altera Empedoclis, Pythagoræ, Platonis, Apollonij Tyanæi, & aliorum, qui abſurdam quandam μετεμψύχωσιν, id eſt, tranſanimationem induxerunt, aſſerentes hominum animas, cùm ab vniis corpore exceſſerint, in aliena corpora certis annorum ſpatiis demigrare, non hominum tantùm, ſed etiam pecudum. Hinc Pythagoras aiebat ſe fuiſſe Euphorbum, cui pectore quondam Hæſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ. Et Empedocles ſe olim piſcem fuiſſe ſuis carminibus cecinit. Inde quoque ortum habuit dogma illud Pythagoreorum, qui magnum ſcelus eſſe prędicabant pecorum carnibus veſci, ne vt Tertull. in apologetico contra

E

Errorem hunc tribuit D. Auguſt. Pythagoræ ferm. 143. de tempore & D. Chryſoſt. in Ioā. hom. 1. & 61. &

D. Epiph. lib. 1. cõtr. hæreſ. c 7. Eundem tribuit Manichæis D. Augu. in libr. de hæreſ. c. 46 & lib. 5. cõtra Fauſtum c. 10. Palingeneſiam coarguit D. Baſil. hom. 10. Hexam. D. Nemeſius c. 8 li. 2. de anim. D. Augu. lib. 12. de ciuit. Dei cap. 20.

tra gentes c. 48. ait, bubulam de aliquo A
proauo quiſquam obſonaret. Diſſidium
tamen eſt inter auctores num Plato re-
vera poſuerit transmigrationem ani-
marum etiam in corpora belluina, an in
humana duntaxat. Plutarchus lib. 5. de
placitis cap. 20. Plotinus Enn 3. lib. 4. c.
2. D. Nemeſius lib. de natura humana
cap. 2. affirmant. Negant Iamblichus,
Proclus, Porphyrius, & alij vt Albert.
22. de anima, lib. 9. ca. 5. aientes id tan-
tùm ſecundùm allegoriam dici à Plato- B
ne. Quod colligere nituntur ex Cratylo,
Theæteto, Phædone, & ex epiſtola ad
Dionyſium. Qua de re ſcripſimus libr.
2. de ortu & interitu ca. 11. qu. 1. articul.
1. Lege Philoſtratum in vita Apollonij,
Laertium in Pythagora, Porphyrium in
lib. de abſtinentia. Errorem de tranſmi-
gratione animarum ſcripſit Herodotus
ab Ægyptiis ad Græcos manaſſe. Quem
poſtea recepere hæretici Albanenſes, &
Albigenſes; quos coarguit D. Athana C
ſius lib. 6. de beatitudine filij Dei, do-
cens id eſſe contra fidem.

Sed relicta huius ſententiæ abſurdi-
tate, quæ iamdiu exoleuit, & inter poë-
tarum fabulas verſatur, occurrit alia
ſententia exiſtimantium in diſciplina
Ariſtot. ponendam eſſe vnam duntaxat
animam intellectricem ſiue vnum in-
tellectum, qui omnibus hominibus aſ-
ſiſtat, vt ſolis lumẽ vniuerſitati. ſic enim
Ariſtot. interpretati ſunt eius diſcipulus D
& ſcholæ ſucceſſor Theophraſtus. The-
miſt. Simplicius, Auerroës aliíque non
pauci; etſi non omnes eodem modo de
Suſcipitur diſputatio contra Auerroẽ. huiuſmodi intellectu locuti fuerint.
Quoniam autem Auerr. 3. huius operis
comm. 5. & in deſtructionibus deſtru-
ctionum contra Algazelem, placitum
hoc & Peripateticum, & verum eſſe
multis argumẽtis defendit, cum eo no-
bis diſputatio erit. Contendit igitur
Sententia Auerroica propoſitio. Arabs vnicum tãtum dari intellectum
ſeparatum quidem re à ſingulis homi- E
nibus, ſed eiſdem aſſidentem, & con-
iunctum per imagines, quæ in cuiuſque
phantaſia inſident; atque ab his imagi
nibus eius luce colluſtratis ait trãſmit-
ti in ipſum intellectum intelligibiles
formas, quibus ille conſignatus rerum
notiones capiat. Sicque fieri vt nos per
eiuſmodi intellectum ſeparatum intel-
Eius conſectarium. ligere dicamur. Addit etiam, quadam
conſecutionis ſerie de abſurdis abſurda

colligens, animam intellectricem non
eſſe veram hominis formam, nec homi-
nem per eam eſſentialiter à beluis di
ſtingui, ſed per aliam formam, quam
cogitatricem nominat, & ad hanc per-
tinere vult cognitionem ſingularium,
hanc cum quolibet homine progigni,
vnáque interire, & hominum numero
multiplicari.

Poſſunt autem pro huiuſmodi figmẽ- *1. Ratio pro Auerroe.*
to hæ rationes adduci. Vnumquodque
vt eſt, ita operatur cùm actio ſequatur
eſſe; atqui intellectus habet per ſe ope-
rationẽ ſine corpore; ſiquidem percipit
res vniuerſales, & à materiæ conſortio
abiunctas. Nõ eſt igitur vnitus corpori.
Deinde quòd vnus tantùm ſit, oſtẽditur. 2
Primùm, quia multitudo quæ eſt ſecun-
dùm numerum, non conuenit niſi for-
mis, quæ pendent à materia. Item quia 3
ad illuſtrandum omnia ſpectabilia, ſat
eſt vna lux ſolis, ergo ad illuſtrandum
omnia intelligibilia, ſufficiet lux vnius
communis intellectus. Item quia com- 4
munes animæ prænotiones, & effata in
quę omnes cõſentiunt non aliunde quã
ex vno, & communi intellectu, viden
tur prouenire. Rurſus quia niſi eadẽ eſ- 5
ſet omnium intelligentia nec pręceptor
docere, nec diſcipulus addiſcere quic-
quam poſſet. Vel enim eadem numero
ſcientia, quæ in Magiſtro eſt, commu-
nicatur diſcipulo, vel diuerſa: non di-
uerſa, alioqui vna ſcientia aliam pro-
crearet, vt ignis ignem; qui tamen ope-
randi modus non niſi rebus phyſicis
conuenit: communicatur igitur eadem
ſcientia, ac proinde vnus idémque eſt
magiſtri & diſcipuli intellectus

Iam verò quòd hæc fuerit Ariſt. mens *Idẽ Auerrois figmẽtum cõfirmari videtur ex Ariſtot.*
probatur. Primũ, quia huius operis ca. 5.
text. 18 comparat intellectũ lumini vi
delicet, quia phantaſmata ſplendore ſuo
colluſtrat ad modum anteà explicatum.
Deinde, quia 2. de generatione anima- 2
lium, c. 3. ait intellectum foris aduenire
id eſt, non eſſe infuſum corpori, ſed ex
trinſecus aſſidere. Poſtremò, quia cùm 3
eius ſententia mundus æternus ſit, &
animus intelligentiæ particeps non in-
tereat; niſi vnus tantũmodò foret intel-
lectus exiſterent nunc actu infinitę ani-
mæ contra eiuſdem placitum in 3. Phy-
ſicæ auſcultationis lib. Et hoc quidẽ ar- *Ariſtotelicum creditur à quibuſdam.*
gumentum permouit etiam ad prędictã
intellectus vnitatem in Ariſto. doctrina

aſſerendam non paucos è recentioribus Peripateticis: in quibus ſunt Tho. Anglicus, Achillinus, Odo, Iãdunus, Mirandulanus, Zimara, Vicomercatus, & quidã alij. Eodémque adductus Beſſario non minùs in Ariſtotelica quàm in Platonica diſciplina eruditus li. 3. contra Calumniatorem Platonis ca. 21. ſtatuit alterutrum ex Ariſt. dogmate concedendum; aut vnicum eſſe intellectum immortalem; aut plures: omnes morti eſſe obnoxios. Eſt tamen inter hos auctores diſſidium. Nam quidam putant de mente Ariſtot. ponendam eſſe in omnibus hominibus vnam eandémque formam aſſiſtentem, vt diximus: alij informantem, vt Mirandul. libr. 32. de euerſione ſingularis certaminis ſect. 1. & libr. 33. ſect. 2. & 6. & Achillin. l. de intelligẽtiis.

Et Platonicum.

A B

ARTICVLVS II.

Refellitur error commentatoris ponentis vnum duntaxat intellectum, ſeu formam aſsidentem.

Auerrois exploditur error.

HÆc tamen Commentatoris ſeu commentitoris potiùs de vnitate intellectus ſententia, adeò ſtulta eſt, vt meritò Scotus in 4. d. 43 q. 2. dixerit dignum eſſe Auerroem, qui ob has ineptias ex hominum communione auerruncetur. Alij verò hoc eius figmentum monſtrum vocarint, quo nullum maius Arabum ſyluæ genuerint. Certè hoc vnum ſat eſſe debuiſſet ad eos coarguendos, qui filium Rois tanti faciunt, vt eius animam, Ariſtotelis animam eſſe dicant.

Ac primũ iſtiuſmodi dogma, qua ex parte negat animã intellectiuã eſſe verã, ac propriam hominis formam, ſatis à nobis ſuperiori q. confutatum fuit: ſed inſuper addi nunc illud poteſt quòd ſi Socrates per ſolam animam ſenſu præditã in ſua ſpecie conſtituitur, cum illa intelligendi gradũ in ſe non includat, nec ad eam pertineat intellectus, niſi prout ei intellectu phantaſmatũ copulatur, vt fingit Auerroes, ſequitur: hominem vltra animalis naturã nõ aſſurgere, nec eſſe intrinſecè animal ratione præditum quin potiùs belluã expertem iudicij & rationis. Quatenus verò ea ſententia omnibus hominibus eãdem numero animam, eúdémque intellectũ attribuit hoc modo refelli poteſt: Si omnium hominũ vna eſſet anima, vel illa per omnes vniuerſi partes commearet, vt anima mũdi Platonica, vel certis locorũ regionib. concluderetur. Primũ dici nõ poteſt, vt li. 2 de cœlo oſtẽdimus, cùm eiuſmodi animam Platonicam fictitiam eſſe demonſtrauimus. Si detur ſecundum, ſequitur, non vbique terrarum hominum phantaſmata ab intellectu illuſtrari, atque ita non poſſe vbique homines intelligentes eſſe.

Homo non conſtituitur per ſolam animã ſenſitiuã.

Non eſt vnus omnium hominum intellectus.

Cap. 1. q. 1c art. 3.

1. Ratio.

2 Secundò Intellectio eſt actio immanens, maximéque vitalis; neceſſe eſt ergo vt ab eo, quod intelligere dicitur, oriatur, in eóque maneat: ac proinde neutiquam poterit facultate in alio exiſtente adminiſtrari.

3 Tertiò, Etſi candor parietis luce ſolis illuſtratus ſui ſimilitudinem ad aſpectum mittat, non ideirco tamen actio videndi parieti attribuitur, non enim parietem videntem, ſed viſum appellamus. ergo quòd ſpecies intelligibiles à phantaſia Socratis in intellectum illum poſſibilem transfundantur, non ſat erit, vt Socr. intelligere dicatur, niſi intelligendi principium in ſe cohibeat.

C

4 Quartò, Cùm phantaſmata, quæ Alexander, & eius Bucephalus effingunt, eiuſdem eſſe ſpeciei poſſint, vtpote ſi vtriuſque eædẽ res cognitæ repræſentẽtur, non minùs poterit communis ille intellectus phantaſm. Bucephali, quàm Alexandri ad eliciendas rerum imagines, copulari. Quare ſi Auerr. ideò Alexand. intelligere ait, quia eius phantaſmatis intellectus iũgitur, dicat quoque ipſius Bucephalum ob eandem cauſam intelligere. Itaque Auerroës homo acutus & ingenioſus intellectum belluis donat, hominibus adimit.

D

5 Quintò, Cùm intellectio, & volitio ſint intellectricis animæ actiones, ſi vnã cunctorum hominum foret anima, omnes eiuſmodi actus illi ineſſent, ſicque oporteret conuenire illi pariter errorẽ & ſcientiam, vitium & virtutem, ab eadémque ſimul honeſtam, & turpẽ actionem exerceri, eandem peccati labe commaculatam eſſe, & cœleſtis diuinæque gratiæ ſplendore nitere. Deniq; admittendum eſſet vnã animam omnium ſcelerũ, quæ vnquã ab hominib. commiſſa ſunt, ream eſſe, & omnium pœnas daturam,

E

ram, itémque omnium rectè factorum præmia reportaturam: quæ omnia ſtultitiæ & impietatis plena ſunt.

6 Sextò, Quod vnitas animarum à Peripatetico dogmate abhorreat, patet ex eo, quia Ariſt. hoc in lib. c. 1. text. 8 poſt traditam animæ definitionem, in qua intellectiuam comprehendit, docet, animam non quodlibet corpus informare, ſed determinatũ ſibiq; proprium. Quod iam docuerat primo li. ca. 3. text. 53. ob eámque cauſam Pythagoricam palingeneſiam reprehẽdit. Prætereà lib. 12. Metaph. ca. 3. text. 16. negat vllam animam antecedere corpus, antecederet autem ſi vna tantùm foret: ſiquidem ante corpus Socratis extitiſſet eius anima. Item eodem lib. ca. 8. tex. 49. ait multiplicata materia, multiplicari formam. Denique in probl. ſect. 30. qu. 4. apertè ſumit plures eſſe animas in pluribus hominibus.

Poſtremo accedit ad noſtram aſſertionem confirmandam decretum Concilii Lateranẽ. ſub Leone X. ſeſſ. 8. quod hiſce verbis continetur: Damnamus, & reprobamus omnes aſſerentes animam intellectiuam mortalẽ eſſe, & vnicã in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes, cùm illa non ſolùm verè per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma exiſtat, verùm & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur, multitudine ſingulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda ſit.

Contra hunc etiam errorem, quo olim imbuti fuerãt Manichæi, diſputat D. Greg. Nyſ. li. 2. Phil. c. 7. & 8. D. Epiph. to. 2. l. 2. contr. hær. D. Th. 2. contr. Gent. c. 73. in opuſc. 16. quod inſcrib. de vnit. intellectus contra Auerroiſtas. Magnus Albert. in tractatu de ead. re, vbi proponit triginta argum. cõtra hunc errorem, & totid. pro eo adducta diluit. Durand. in 2. diſt. 17. q. 1. Greg. ib. ar. 1. & 2. Scot. in 4. diſt. 43. q. 2. Henric. Gand. quodl. 9. qu. 14. & 15. Ochamus quodli. 1. q. 11. Heruæus quodlibeto. 1. qu. 11. Ægidius libro de intellectu tract. 3. cap. 24.

ARTICVLVS III.

Futilia eſſe argumenta initio propoſita.

Soluuntur rationes adductæ pro intelle-ctus vnitate.

SVNT qui rationes pro intellectus vnitate ſuperiùs adductas neutiquam diſſolui poſſe arbitrentur, niſi ab iis, qui Lycæum egredi voluerint, & Peripateticis placitis neutiquam obſtringi; ſed multo ſecus res habet, poſſunt enim intra Lycæum, ac nihil Peripateticæ doctrinæ repugnando facilè dilui. Ad primam igitur, concedimus vnum quodque vt eſt, ita operari, ſicque animam rationalem, cùm à corpore abſcedit, per ſe abſque corporis famulatu operari, dum verò corpori innexa eſt, nec vegetatricium, nec ſentientium facultatum munia aliáſve eiuſmodi corporeas actiones, niſi per corporis inſtrumenta obire; imo nec intelligendi actus, licèt eos immateriali potentia edat, recipiátque, ſine miniſterio corporis, & phantaſmatum ſatellitio adminiſtrare; tum quia ſpecies intelligibiles è phantaſmatibus educit, tum quia abſque recurſu ad phantaſ. ſaltem ordinariè nihil intelligit.

Ad ſecundam, negandum eſt quod aſſumit. Non enim principium numeralis diſtinctionis à ſola materia petitur, vt l. 5. Metaph. oſtendemus. Ad tertiam conceſſo antecedente, negandũ eſt conſecutio. Nam colluſtratio illa phantaſmatum ad eliciendas ſpecies intelligibiles, quam fingit Auerroes, impoſſibilis eſt, vt ex dictis conſtat. Ad quartam, dicendum ideo omnes in communia effata, & generales prænotiones conuenire, quia ipſo intellectus lumine conſpicuæ ſunt. Ad quintam, negandum eſt prius pronuntiatum; dicendúmque, ſciẽtiam, quæ eſt in magiſtro, & diſcipulo partim eſſe eandem, partim diuerſam: Eandem ratione obiecti circa quod verſatur, diuerſam, quoad ſpecies intelligibiles, & quoad ipſum ſcientiæ habitum. Magiſtrum verò communicare diſcipulo ſciẽtiam, offerendo ei ſenſibilia exẽpla, aliáque his ſimilia, quibus ille phantaſmata ad rei intellectionem idonea effingat proponendóq; effata communia, & principia illi nota, eáque ad particulares cõcluſiones applicando, atque ita ipſum ad intelligibiles conceptiones, & ignotæ veritatis notitiam quaſi manu ducendo Quo patet ſcientiam, & à magiſtro, & diſcipulo partiatim fieri modo longè diuerſo ab eo, quo cauſæ phyſicæ effectus ſuos edunt. Qua de re pleniùs diſſeruimus initio libri 1. Poſteriorum. Lege etiam D. Thomam 1. p. q. 117. art. 1. & lib. 2. contra gentes cap. 75.

Auerrois opinio non eſt Ariſtotelica.

Loca verò ex Ariſtotele adducta alium A ſenſum habent, non eum, quem aduerſarij volunt. Non enim Ariſt. intellectum vocat ſeparatum quidpiam, & immixtum, quòd ſemper re ipſa extra materiam verſetur, ſed quòd non ſit potentia ex materiæ coalitu orta, aut organo corporeo affixa.

Intellectum autem propterea lumini comparat, quòd vt lux cum coloribus viſibilium rerum imagines elicit, ſic ille B cum phantaſmatis concurrat ad producendas intelligibiles ſpecies in intellectum poſſibilem inhærentem animæ, nō quidem ſeparatæ, vt finxit Auerroes, ſed corpori vnitæ, ipſúmque informanti. Ait quoque intellectum extrinſecùs aduenire, quia non educitur è poteſtate materiæ, vt cæteræ formæ phyſicæ, ſed à Deo infunditur, & creatur. Denique ad vltimum argumentum, quod Ariſtotelis doctrinam admodum implicuit; variè ſolet reſponderi. Quidam enim cen- C ſent, Ariſtotelem non negaſſe infinitum in rebus materiæ expertibus, quæ inter ſe ordinem non habent, vt animę rationales. Alij ipſum neque animæ immortalitatem palam tradidiſſe, neque animarum infinitatem perſpicuè negaſſe, ſed vtrumque verborum ambage obtexiſſe, quòd neutrum ſatis compertum haberet. Lege D. Thom. contr. gent. lib. 2. cap. 81. & quæ libr. 3. Phyſ. cap. 8. q. 1. de hac ipſa re diſſeruimus. D

*Ar. 5 & 6.

QVÆSTIO VIII.

Sint ne omnes animæ diuiſibiles, an nō.

ARTICVLVS I.

Confutātur falſæ quorūdam opiniones.

Diuiſibile quot modis ſumatur.

VT appareat qua in re propoſitæ quæſtionis difficul- E tas conſiſtat, pręnotandum eſt ex D Tho. 1. p. q. 76. ar. 8. & Durand. in 1. ſent. diſt. 8. q. 3. in 2 p. diſtinct. trifariam, quod ad inſtitutum attinet, poſſe quidpiam diuiſibile appellari. Vno modo in partes eſſentiæ, ſiue Phyſicas, hoc eſt, in materiam, & formā; ſiue Metaphyſicas id eſt in genus, & differentiam. Altero, in ſuas potentias, & vires. Tertiò in partes integrantes, atque extenſas, quod dupliciter poteſt accidere. Nimirùm vel ita vt id ex natura ſua, ac per ſe extenſum, diuiduúmque ſit, vel ita vt poſſe diuidi, ratione duntaxat alterius ſibi vendicet. Hoc poſito non adducimus in controuerſiam vtrùm anima hiſce omnibus modis diuidua ſit. Conſtat enim non poſſe illam in partes phyſicas ſecari, cùm non conſtet ex materia, & forma; liquet etiā poſſe in Metaphyſ. diſtribui, cùm habeat diuerſos eſſentiæ gradus, propriúmque genus, & differentiam, vt docet S. Th. in quæſt. diſput. quæſt. de anima, ar. 7. Neq; verò de animæ ſect. in ſuas potentias difficultas eſt, cùm nemo inficietur cōpetere ei diuerſas facultates ac vires, quarū miniſterio actiones ſuas obit. Supereſt ergo vt inquiſitio tota ſit de eo, quod tertio modo ſectile dicitur. Ac neq; de ipſo in tota amplitudine, ſed ſecundùm poſteriorē duntaxat conſiderationē diſceptatio eſt. Siquidē ſola quantitas primò, atq; ex ſua natura extenſionem habet, ſola primò, ac per ſe diuiſionē in partes vendicat, vt alibi fuit à nobis explicatum. Itaque tantummodo quærimus, num quemadmodum materia, ita & anima partes habeat quæ partibus quantitatis reſpondeant, quibúſque licèt ex accidente, extendatur.

Quæſtionis ſtatus.

Porrò varię fuerūt hac de re Philoſorū ſentētię. Nonnulli animas omnes inſectiles fecere; quod placitum Marſilius Ficinus Platoni aſcribit, li. 1. de Platonis Theologia, ca 3. & li. 8. c. 1. ac ſecundùm Platonem non poſſe formam diuidi, oſtendunt Plotin. Numenius, & Ammonius apud diuū Gregor. Niſſen. lib. 2. de anima, ca. 1. & D. Nemeſ. lib. de Natura humana c. 2. Idémque opinati ſunt Simplic. primo huius operis tex. 47. & hoc in li. text. 20. & Caiet. Thienenſ. & Senenſis Hugo, quē refert Pōponatius in ſuo opere de nutrit. li. 1. c 10. aiens eā aſſertionem non videri à ratione alienā. Verùm hæc ſententia neutiquā probanda eſt, cùm videamus ramū ab arbore præſectum vegetari, & frondeſcere & vtrāque partē lacertæ diuiſæ animali motu cieri, atq; adeò viuere; quod certè aliūde non prouenit niſi quia horum viuētium anima diuiſione quantitatis diuiditur, peractáque diuiſione, in partibus ſeorſim reſidet. Quod & Ariſt. hoc li. cap. 2. text. 20. & in libro de iuuentute, & ſenectute, cap. 1. docet, aiens animam plantæ

Non omnes animæ ſunt indiuiſibiles.

Lege D. Tho. 1. p. q. 76. art 8. Hervæ. in 1. d. 8. q. 4.

plantæ, & quorundam animalium actu A vnam eſſe, poteſtate plures, quę ſecta viuunt. Idem ſentit D. Auguſtinus in libro de quantitate animæ, cap. 31. aliique auctores communi conſenſu. Aduertendum tamen eſt, ex animantibus, quæ in partes ſecta viuunt, nonnulla poſt diuiſionem minus diuturnam vitam ducere, quia non remanent eis inſtrumenta, quibus diu ſeruari queant. Imò & ex plantis, vt teſtatur Ariſtoteles citato libro de iuuentute & ſenectute, quædam præciſæ non viuunt, illæ auulſione ſeruntur: quia alię pluſquam hæ requirũt ad ſui tutelam, ideóque à matre abiunctæ ſiceſcunt.

Altera ſententia fuit quorundã, quos commemorat Sixtus Sen. libro primo Biblioth. ſanctæ, annotatione 8. Item Gerandi cuiuſdam, quem refert Argentinas in 1. diſtinct. 8. quæſt. 2. art. 1. exiſtimantium omnes animas diuiſibiles eſſe. Hæc tamen aſſertio, qua ex parte intellectiuam animam comprehendit, abſurdi erroris falſitatem continet. Si enim anima intellectiua foret extenſa, non eſſet ſpiritualis ſubſtãtia; cuius oppoſitum ſuperiùs demonſtrauimus. Itẽ dependeret quoad ſuum eſſe à materia, vt cæteræ formæ diuiſibiles, & eius fluxu particulatim dilaberetur actione caloris in humidum graſſantis; ſicque non iam immortalis foret, ſed caduca, mortique obnoxia. Plura contra hanc ſen- D tentiam lege apud Durand. in 1. diſt. 8. quæſt. 3. in 2. part. diſt. vbi putat eadem fide, qua tenemus animam intellectiuã eſſe immortalem, & ſpiritalem, tenendum quoque non eſſe diuiduam, ſiue extenſam.

Cap. 1. huius lib. q. 1 art. 6. Nõ omnes diuiſibiles.

Non rectè quoque ſentiunt Iandunus quæſt. 5. lib. 3. huius operis, & Pomponatius lib. 1. de nutritione, cap. 11. aientes, ſola fide teneri animam rationalem indiuiſibilem eſſe. Namque vt Phyſicis E rationibus concludi poteſt eam incorpoream eſſe ſpiritualémque ſubſtantiã; vti ſuperiùs oſtẽdimus; eſſéque immortalem, vt ſuo loco patebit; ita eandem inſectilem, atque inextenſam eſſe argumentis à natura ipſa petitis cõuinci poteſt. Quid autem de ceteris animabus exiſtimandum ſit, progreſſu ſtatuemus.

Phyſicis rationibus cõcludi poteſt animã rationalem eſſe indiuiſibilem.

Con. comm. lib. de Anima.

ARTICVLVS II.

Aliorum auctorum placita explicantur.

Conſvtatis articulo ſuperiori duabus extremis ſententiis, ſequuntur aliæ duę quaſi mediæ. Vna, aſſerentium omnes ac ſolas animas perfectorũ animalium indiuiduas eſſe, & inextẽſas. B Altera, arbitrantium omnes, etiam perfectorum animalium formas extenſas eſſe, & diuiduas excepta rationali. Prima, aſſertores habet Alexandrum 2. de anima capite 10. Magnum Albertum in ſumma de homine, & 1. de anima capite vltimo, D. Thomã 2. contra gentes, cap. 72. & prima parte qu. 76. art. 8. Caietanũ ibid. Heruęum in 1. ſententiar. diſt. 8. qu. 4. D. Bonauent. 1. diſt. 8. in 2. parte diſt. qu. 3. Alenſem libro 7. Metaphyſic. C ad textum 56. Ferrarienſem hoc loco, qu. 3. alióſque non paucos. Annotat autem ad hanc ſententiam illuſtrandam Caietanus, loco citato, triplex eſſe formarum ſubſtantialium genus: vnum earum, quæ in ſe ſpectatæ æquè primò totam, & quamlibet illius partem reſpiciunt, cuiuſmodi ſunt formæ corporum vitæ expertium, vt elementorum, quæ nullam materię varietatem, aut organorum diſtinctionem deſiderant; proptereà quòd apparatus omnis ad eorum formas in qualibet materiæ portione continetur. Aliud eſt genus formarum, quæ diſparem habitudinem ad totam materiã, & illius partes ſeruant; nimirum quia diuerſa organa, & diſſimilem in toto, atque in partibus diſpoſitionem exigunt, & totam materiam tanquam primum ſuum perfectibile ita informant, vt aliquam eius partem ſeorſim informare nequeant. Quo pacto ſe habent hominis, perfectorúmque animantiũ formæ; nec enim animus rationalis, aut anima equi abſciſſum pedem informat. In tertio genere numerantur eæ formæ, quæ licèt diuerſa organa requirant, ſic totam materiã actuãt, vt etiã in parte auulſa reſidere queant, non eadem tamen ratione: totã enim materiã informant vt primariũ ſubiectũ, in quo obtinẽt omnia, quę in ſuo naturali ſtatu petũt: abiũctam verò, vt ſubiectum ſecundariũ, ac

Placita philoſophãtium circa animas perfectorũ animaliũ, diuiſibiléſne ſint, an indiuiſibiles.

Triplex formarum genus, ex ſententia Caiet.

L minùs

min⁹ ad obeũdas operationes inſtructũ: huiuſmodi ſunt ſtirpium & animantiũ imperfectorum formæ quæ in duas partes ſectæ ſecundùm vtramlibet viuunt.

D.Tho. ſent. omnes ac ſolas animas perfectorum animantiũ, eſſe indiuiduas.

His animaduerſis nunc in modum D. Thom. loco citato primæ partis ſententiam ſuam confirmat. Ea forma, quæ totum corpus, eiúſque partem ſeparatam indiſcriminatim reſpicit, diuiſibilis eſt; quę verò non ita habet, indiuiſibilis; atqui formæ omnes, exceptis perfectorum animantium, indiſcriminatim reſpiciunt totum corpus, eiúſque partem ſeparatam, non autem formæ perfectorum animantium; ergo illæ diuiduæ ſunt; hæ verò indiuiduæ, & inextenſæ. Aſſumptionem probat; ſiquidem compertum eſt in parte à toto ſeiuncta remanere formam imperfecti animalis; non verò perfecti. Vnde illius pars animali motu agitatur, & doloris ſenſum habet: huius verò minimè. Neque officit quòd peracta diuiſione membrum perfecti animalis auulſum palpitet; id enim vt rectè ait Magnus Albertus in ſumma de homine q. 1. art. 3. non ad animæ præſentiam, ſed ad ſpiritus vitales, quorum in huius membro maior copia viget, referri debet; quod etiam cernere licet in trunco, & capite hominis recèns iugulati, in quibus tamen certum eſt nõ manere animam. Idem confirmat locus ille Ariſtotelis ex cap. 1. libri de iuuentute, & ſenectute, & hoc in lib. c. 2. text. 20. vbi inter animantia, quæ ſecta viuunt, ſola imperfecta connumerat. Quòd ſiquis obiiciat, pari ratione dici poſſe etiam partes inſecti animalis non ab anima ſed à ſpiritibus moueri; id ex eo refellitur, quia imperfecta animalia poſt diſſectionem conſpiciuntur nutriri, & augeſcere ſicut antea, vt patet in lumbricis, & quibuſdam aliis: vel ſaltem diutiùs cientur; cùm tamẽ nõ plus ſpiritibus abũdent, quàm perfecta animalia.

Membrũ perfecti animalis auulſum, cur palpitet.

Secundò, probatur eadem opinio teſtimonio etiam Ariſtotelis, qui cap. 5. lib. 1. de ortu & interitu, diſſerens de perfectorum animantium accretione, docet eam fieri manente, quod augeſcit, eodẽ ſecundùm partes formales, non tamen ſecundùm materiales; quia ſcilicet perfectæ animantes dum viuunt, eandẽ omnino formam, etſi non eandem omnino materiam, ſeruant. Ex quo patet illorũ animas apud Ariſtotelẽ indiuiſibiles eſſe; alioqui vnà cum materia fluerent, mutarẽtúrque. Obiiciat tamẽ quiſpiam: Motus animalis eſt ab appetitu & phantaſia: at hęc habent in animali certã ac determinatam ſedem: Non igitur manent in qualibet parte animalis inſecti; ex quo ſequitur eam re ipſa non viuere. Sed occurrendum, in eiuſmodi animantibus phantaſiam, & appetitum aliter ſe habere, atq; in aliis; nec enim obtinent determinatam omnino ſedem, vnde fit vt ſecta viuant; dũmodo diuiſio non fiat ſecundùm longitudinem, ſed per tranſuerſum, & pars ſecta, quæ viuere debet, non ſit admodum exigua, vt ait Albertus 1. de anima.

Solã animam rationalem eſſe indiuiſibilem tuentur Durand. Ægidius. Gabr.

Alteram ſententiam, quæ ſoli animæ rationali ex omnibus formis ſubſtãtialibus indiuiſionem tribuit, tuentur Durandus in 1. diſt. 8. quæſt. 5. Ægidius eadem diſt. qu. vltima, Argentinas qu. 2. art. 2. Gabriel in 2. diſt. 16. qu. vnica. Iãdunus hoc in lib. qu. 7. Apollinaris qu. 6. Toletanus qu. 2. art 2. Marcellus in ſuo primo de anima, cap. 9. Thomas Garbi⁹ tract. 5. qu. 49. Commentator primo de ſubſtantia orbis, & 8. Phyſ. com. 78. In eandémque inclinat Richardus in 2. diſt. 15. in 2. princip. q. 2. & vt videtur, Alenſis. 2. p. q. 62. membr. 1. atque eã ſuo tempore communẽ fuiſſe teſtatur Caiet. 1. part. qu. 76. art. 8. Nituntur verò hi auctores hiſce potiſſimùm argumentis. Id, quod eſt addictum materiæ, eíque penitus immerſum, ſortitur conditiones materiæ, ſi non omnes, ſaltem eam, quæ materiam primò conſequitur, quæ eſt extenſio: atqui omnes formę phyſicę, excepta intellectiua, ſunt immerſæ in materiã, eique omninò affixæ, cũ extra illã cohærere nõ poſſint, ergo omnes, pręter intellectiuã, ſunt extenſæ & diuiſibiles, non ſecus, ac formæ accidentariæ; quæ materiam comitãtur, præſertim, cùm in vtriſque æqua ratio eſſe videatur. *1. Argum.*

Secũdò formæ, quæ de poteſtate materiæ excitantur, ita ſunt affectæ, vt pars de parte, totum de toto educatur. Sicut enim tota forma leonis, verbi gratia, non videtur pręexiſtere in quantũlibet exigua materiæ portione, ita nec putandum eſt totã è qualibet parte eximi; ſed è toto, ſimilitérque partẽ de parte. Igitur cùm omnes formæ, præter intellectiuam, eliciantur de potẽtia materiæ, omnes extẽſionẽ habebunt, ac partes quibus & toti materiæ, *2.*

materiæ, & eius partibus reſpondeant.
3 Tertiò, Actio, qua anima etiam perfecti animātis, dēpto homine, producitur, eſt diuiſibilis; ſiquidē recipitur in ſubiecto quāto, ergo cùm eiuſmodi actio ſit idem cū anima; nec enim poteſt à ſuo termino re ipſa diſtingui; oportet ipſam quoque animā diuiſibilē eſſe, & extenſam.
4 Quartò, Difficile intellectu eſt quo pacto anima equi ſit indiuiſibilis neque tamen ſpiritalis ſubſtantia ſit: atqui ſpiritalis ſubſtantia non eſt, vt patet; ergo neque indiuiſibilis.

ARTICVLVS III.

Solutio quæſtionis, enodatio argumentorum vtriuſque partis.

Ad 1. Vt problema ſtatuitur omnes ac ſolas animas perfectorum animaliū, eſſe indiuiſibiles.

1 VTRAQVE earum opinionū, quas articulo ſuperiori explicuimus, videtur admodū probabilis. Quare vtriuſque argumenta diluemus, vt quam quiſque volet amplectatur; etſi nos priorem libentiùs tueamur. Ad primum eorū, quibus prior confirmabatur, reſpondemus, formas imperfectorum animantium reſpicere non modò totam materiam, ſed etiam partē, vt perfectibile, in quo permanere poſſunt; formas verò perfectorū haud ita ſe habere, ideóque in parte materiæ aſſeruari non poſſe, non quòd omnes indiuiſibiles ſint, id enim ſoli intellectiuæ animæ cōpetit; ſed quia quo forma perfectior eſt, eò maiori accidentium apparatu ac pluribus eget organis, vt in corpore ſeruetur; quæ organa cùm certis ſedibus diſtributa ſint, facta diuiſione confeſtim pereūt. Quare ex eo quòd anima perfectorum animalium partem materiæ ſeorſim informare nequeat, nō rectè colligitur, eam indiuiſibilem naturam obtinere; ſed nobilioris notę eſſe. Neque aliud probant loca Ariſtotelis ex c. 5. de iuuent. & c. 2. huius, quibus tantummodò habetur viuentia imperfecta diuiſa viuere; non autem eorum duntaxat formas diuiduas eſſe.

Certa tamē aſſertio eſt animā rationalē eſſe indiuiſibilem. Soluūtur rationes pro indiuiſione animarū perfectorum animaliū. De hac re diſſeruimus lib. 1. de gen. c. 5. quæſt. 12.

2 Ad ſecundū, reſpondetur in accretione dici manere idē ſecundùm formam, non autem ſecundū materiam, quia res, quæ accrementū ſumit, ſemper manet eadem ſecundū rationē ſuæ ſpeciei; ſæpe enim apud Ariſtotelē forma pro ſpecie, reique

A definitione ſumitur: nō manere verò idē ſecundū materiā, quia materia cōtinēter fluit. Atque hæc interpretatio eſt D. Thom. 1. part qu. 119. art. 1. ad 2 quam, qui ſequi voluerit, dicat Ariſtotelē loco illo primi libri de ortu & interitu, non de ſolis perfectis viuentibus ſed de omnibus vniuerſim loqui. *Solutio 1.*

Argumenta etiā, quę pro ſecunda opinione adducta ſunt, pari facilitate diluūtur. Ad primū dicendum, eſto extenſio 2
B ſit primaria affectio materiæ, nō debere proinde omnes formas, quæ materiæ affixæ ſunt, illius extenſionem ſortiri. Nec obſtat, quod eam ſubeant omnes formæ accidentariæ materiales, vt candor, & frigus, cæteræque id genus, hæ namque ita pendent à materia, vt ei inhæreant interuentu quātitatis, atque ita magis illi addictæ ſunt, magíſque eius conditiones ſequuntur. ſubſtātiales autē formæ nō ita ſe habent, vt perſpicuū eſt.

Ad Secundū negandum quod aſſumit,
C dicendumque formam perfecti animalis totam præexiſtere potentia in vnaquaque parte materiæ, totamque de qualibet parte educi, non tamen vt de toto perfectibili; ſed vt de eo, cui tota reſpōdere poſſit dum corpus informat.

Ad Tertium, dicendum, actionem, qua perfecti animalis forma gignitur, eſſe idē re cum illa, & indiuiſibilē beneficio termini, à quo indiuiſibilitatem mutuatur; ac quemadmodū forma ipſa licèt indiuiſibilis ſit, eſt nihilominus in materia 3
D diuiſibili nō inheſiuè, ſed ſubiectiuè, ita & actio, qua efficitur. Nam quod eſt idē cum ſubſtantia, non poteſt eſſe in materia per inhæſionem. Qua de re lib. 1. de ortu & interitu ex profeſſo egimus.

Ad quartum reſpondetur, licèt omnes ſpirituales ſubſtantiæ indiuiſibiles ſint, nō licere tamē reciprocare, ita vt omnes etiam ſubſtantiæ indiuiſibiles ſpiritales cenſeantur. Ea enim tantummodò ſpiritalis ſubſtantia dicitur, quæ ita inſe- 4
E ctilis eſt, vt immaterialis ſit, hoc eſt, extra materiam cohærere poſſit. A quo cùm omnes formæ, excepta rationali, longè abſint; fit vt nullo modo ſpirituales ſubſtantiæ appellari debeant.

* * *

A

QVÆSTIO IX.

Sit ne tota anima in toto corpore, & tota in qualibet eius parte.

ARTICVLVS I.

Diſceptatio propoſitæ dubitationis.

NON vocamus in quæſtionẽ ſit ne anima in ſanguine, cęteriſq; humoribus. Iã enim primo de generatione ſtatuimus, tum humores, tum alia quędam, etſi animaliũ partibus, vtcũque annumerentur, & anima, & vitæ muneribus deſtituta eſſe. Erit igitur quæſtio de anima cõparata ad corpus quoad eas tantùm partes, quæ vita præditæ ſunt. *Quæſtionis ſenſus.* Quæſtionis verò ſenſus eſt, verùm anima in corpore ita ſit vt nulla pars corporis careat anima, & ita in qualibet parte, vt in ſingulis inſit tota.

1. Argum. Negatiua pars cõtrouerſiæ ſecundùm priorẽ ſenſum ſpectatæ ſuaderi poteſt. Primùm, quę anima videtur eſſe tantùm in cerebro: tũ quia congruit, vt id, quod totius corporis regimẽ obtinet in cerebro, tanquã in arce habitet. Deinde, quia in ſolo capite excubant ſimul omnes interni externíque ſenſus, qui rerũ intelligendarum internuntij & quaſi apparitores ſunt. Tertiò, quia ratiocinandi facultas in eis, quorum meninges læſæ ſunt, perturbatur; quod argumẽto eſt illic intellectum, animámque ipſam reſidere: nõ autem in aliis partibus corporis, in quibus ſimilem offenſionem non accipit.

2. Argum. Rurſus verò quod anima in cordis receſſu duntaxat collocanda ſit, inde probatur; quia cor eſt fons vitæ, cuius beneficio omnis vitæ actio adminiſtratur, & à quo calor per ſingulas corporis partes diffuſus omnia membra fouet, ſuíſque viribus inſtruit; tum quia cor ad vehementes animi commotiones, vt irã, timorem, cupiditatem, vehementiùs inflammatur. Pro quo etiam faciunt verba illa Seruatoris noſtri, Matthæi 15. De corde exeunt cogitationes. quo ex loco Diuus Hieronymus libro ſecundo commentariorun in Matthæum, ad idem caput colligit, animam nõ in cerebro vt Plato aiebat, ſed in corde eſſe, ex Chriſti diſciplina.

Itẽ, forma debet materię proportione reſpondere; ſed anima prout eſt forma corporis eſt eſſentia quędã ſimplex: ergo nõ reſpondet ei multiplex materia, qualis eſt, quæ organorũ diuerſitate conſtat, quare non eſt anima in partibus organicis. *3. Argum.* Præterea, eadẽ videtur eſſe proportio animæ ad corpus, quæ intelligentię motricis ad ſphęram cœleſtem: ergo quemadmodũ intelligentia non eſt in tota ſphæra, vt docet Ariſtoteles 8. Phyſicorũ cap. 10. text. 84. ſed certo, & definito loco, ita nec anima in toto corpore. *4. Argu.* B Adhęc ſi arteria vinciatur; non mouetur quod infra nodum eſt; ergo cùm motus ſit index animæ, videtur id, quod infra nodũ manet, animæ præſentia deſtitui. *5. Argu.* Denique indiuiſibile nõ niſi indiuiſibili adæquatur. ergo cùm nulla pars corporis indiuiſibilis ſit, nulla anima indiuiſibilis erit in aliqua parte corporis.

Accedit poſtremò locus Ariſtotelis in libro de motu animalium, cap. 7. vbi C perſpicuis verbis edocet animam nõ in qualibet, ſed certa quadam parte corporis ſedẽ habere. Animal, inquit, ita cõſtitutum eſſe iudicare debemus, vt ciuitatẽ legibus bene inſtructã, & temperatam: in hac enim poſtquam adminiſtrationis ratio ſemel inſtituta eſt, nihil oportet abſentem principem rebus ſingulis, quæ geruntur, intereſſe, immo verò quiſque officiis fungitur ſuis vt mandatũ eſt, & aliud poſt aliud ex conſuetudine adminiſtratur, & inſtituitur: in animantibus D autẽ hoc ipſum per naturam efficitur; quòd ſingula quæque membra ita conſtituantur, vt ad munera ſua exequenda probè affecta ſint: quocirca non opus eſt in vnoquoque mẽbro animam ineſſe: ſed cùm in certo principio conſiſtat, reliqua membra, quòd illi adiungantur, viuunt, atque officia per naturam obeunt ſua.

Quod verò ad alterã quęſtionis partẽ attinet qua quæritur nũ in ſingulis partibus tota inſit anima, probarit aliquis E nõ ineſſe ſingulis, hunc in modũ. Anima mouetur ex accidẽte ad motum corporis, in quo eſt, ſimilitérque eo quieſcẽte, quieſcit. Igitur ſi anima ſit tota in ſingulis eius partibus, cùm eodẽ tempore manus quieſcat: & pes moueatur; & altera manus ſurſũ; altera deorſũ agitetur; tota anima ſimul mouebitur, & tota quieſcet, eodémque tẽpore cõtrarios motus ſubibit. Secundò, Cùm aliquid totum

eſt

eſt alicubi, nihil illius extra eſt; ergo ſi anima tota ſit in capite, nihil illius in pede erit. Tertiò. In qualibet parte humani corporis eſt tota anima hominis; ergo quælibet pars hominis homo eſt. Probatur cōſecutio, quia integra hominis eſſētia corpore & animo cōtinetur.

ARTICVLVS II.

Referuntur varia Philoſophantium dogmata, conſtituitur vera ſententia.

Placita philoſophorū, in qua parte corporis Anima reſideat. Mirandu. lib. 1. de examine vanit. c. 4.

IN hac quæſtione nō vna fuit veterum ſententia, vt præter alios refert Diuus Gregorius Nyſſenus in libro de hominis opificio, cap. 12 Lactātius libro de opificio Dei cap. 16. Tertullianus in libro de anima, Cicero primo Tuſcul. quæſtionum Quidam enim animam in capite velut in arce cōſtituerunt; è quibus Xenocrates in vertice, Hippocrates in cerebro, Herophilus in cerebri cōcauo, ſiue baſi. In membranulis Strato, & Eraſiſtratus. In ſuperciliorum meditullio Strato Phyſicus. Alij in aliis partibus. Parmenides, & Epicurus in toto pectore, Philo Iudæus libro, qui inſcribitur; Quòd deterius potiori inſidietur, in corde. Stoici itē in corde, vel in ſpiritu circa cor; Diogenes in arteria cordis concaua; Alij in abdito quopiam loco, è quo quaſi aranea pro rerum opportunitate per totum corpus diſcurreret.

Quid verò Plato hac in re ſenſerit, explicat Alcinous in libro de eius doctrina, cap. 23. hunc in modum, Animam hominis immortalem à primo Deo ſuſcipientes dij mortalium generū conditores partes illi duas mortales, vt diximus, adiunxerunt. Verùm ne vis animæ immortalis, atque diuina deliramentis mortalibus inficeretur, in ipſa corporis arce ſedē eius, vt pote principis omniū, ſtatuerunt. Etenim habitaculum eius, caput eſſe voluerunt, ea figura, qua mūdus eſt elaboratus. Reliquum corpus huic ad miniſterium quaſi vehiculum ſubiecerunt. Ipſis verò mortalibus portionib9 proprias ſingulis prouincias aſſignarūt. Iracundiæ quippe præcordia: cupidini locū mediū inter vmbilicū atque diaphragma, ibíque vim eam veluti furioſum, & agreſte animal ligauerunt.

Totum tripliciter ſumitur.

Pro explicatione huiuſce cōtrouerſiæ animaduertendū eſt, totū, quod ad præſens inſtitutū attinet, ſumi tripliciter. Primo enim modo dicitur totū integrale ſeu quantū. Secundo, totū poteſtate, ſeu virtute, quod videlicet multas vires ſeu potentias continet, quæ etiam ab Ariſtotele in his libris nonnunquam partes vocantur. Tertio, totū eſſentiale, quod partibus eſſentiæ ſeu Phyſicis, ſeu Metaphyſicis conſtat. Nec verò illud ignorandum; animam eſſe totam in qualibet parte corporis, bifariàm intelligi poſſe. Vno modo poſitiuè, ita vt anima ſecundùm omnes partes, quibus re ipſa conſtituitur, inſit in qualibet parte corporis. Altero negatiuè, ac ſi diceretur non ſecundùm vnam partem eſſe in vna parte corporis; & ſecundùm alteram in alia; ſed quidquid habet, ſiue è partibus coaleſcat ſiue non, id totum in qualibet parte corporis contineri.

Aſſertio 1. probatur.

Sit prima aſſertio. Anima tā diuiſibilis, quàm indiuiſibilis informat quālibet partem corporis. Hæc, quæ traditur à D. Th. lib. 2. cōtra Gent. cap. 72. & aliis Peripateticis, communi conſenſu, ex eo probatur, quia nulla ſubſtātia corporea viuit, niſi quia habet animā, quæ eſt vitę fons, & principium. Igitur cùm ſingulæ partes corporis animati viuāt; ſiquidem omnes nutriūtur, planè ſequitur quālibet partem corporis animati informari ab anima. Adde cùm vnicuique cōpoſito naturali vna tantùm inſit forma ſubſtātialis, vt primo libro de ortu & interitu oſtendimus, neceſſariò animam in toto corpore eſſe; alioqui aliqua materię pars eſſet omni forma ſubſtantiali deſtituta; quod naturæ viribus neutiquā fieri poteſt. Accedit teſtimoniū Ariſtotelis hoc in lib. cap. 2. tex. 20. vbi docet animam ſtirpium per totum corpus diffundi.

2. Aſſertio

Secunda aſſertio. Anima, vt eſt totum poteſtate, ſiue diuiſibilis, ſiue indiuiſibilis ſit, nō cōtinetur tota in qualibet parte corporis. Hæc ex eo patet, quia licèt immateriales potentiæ, quę animæ intellectiuæ inhęrēt, vt intellectus, & volūtas, ſint in quauis parte corporis, ſicuti & ipſa anima; alię tamē vires nēpe organicę, nō ita ſe habent; ſed paucis exceptis, vt facultate nutritiua, quæ per totū corpus fuſa eſt, plerę; omnes ſedibus diſcluſę, ac

Potentiæ organicæ quo pacto ſint in animali.

ac diſtinctæ ſunt, vt ſuo loco patebit. Itaque anima, exempli gratia, ſecundùm aſpectum in oculis, ſecundùm auditum in auribus, ſecundùm phantaſiam in cerebro inſidet.

Obiectio diluitur. Lib. 7. c. 1. qu. 1.

Obiiciat tamen aliquis; Omnes in vniuerſum potētiæ inhærent in anima; ergo non rectè diſcrimen illud inter potentias organicas, & non organicas conſtituimus. Probatur antecedēs, quia omnes potentiæ fluunt ab anima, idque per actionē immanentem (ſi enim fluerent per actionē tranſeuntem, iam earū emanatio non impropriè, ſed propriè actio diceretur, cuius oppoſitum docuimus in Phyſicis) atque adeò neceſſe eſt vt omnes potentiæ maneant in ipſa anima. Nonnulli, è quorum numero eſt Iandunus hoc in lib. quæſt. 7. concedunt omnes potentias recipi in anima. Sed non ita eſt: nam cùm potentiæ ex communi philoſophorum doctrina aliæ ſint materiales & extenſæ, nimirum quæ organicæ dicuntur; aliæ immateriales & inextenſæ, ſicuti & vtrarūque operationes; fieri nequit vt organicæ inhæreant formæ indiuiſibili, ſed neceſſariò recipientur in materia, non quidem nuda, ſed vt connotat organa, & vt eſt ſub forma ſubſtantiali, ad eum modū, quem primo de ortu & interitu diſſeruimus. Ex qua etiam diſputatione facile erit perſpicere, non inhærere potentias organicas in toto compoſito, etſi contrarium arbitrentur Ægidius quodlib. 3. qu. 10. Caietanus de ente & eſſentia, ca. 7. qu. 16. Soncinas lib. 7. Metaph. qu. 7. & alij. Neque obſtat quod Ariſtoteles primo huius operis ca. 4. text. 66. docuit functiones animæ eſſe coniuncti: ex quo ſequitur etiam potentias in ipſo coniuncto, id eſt, in toto eſſe, cùm eiuſdem ſit actus, cuius eſt potentia, teſte eodem Ariſtotele in lib. de ſomn. & vigil. cap. 1. Non inquam obſtat, quia eo loco tantùm ſignificatur ſentire, aliaſq́ue eiuſmodi operationes nō adminiſtrari abſque conſortio animæ & corporis; cōtra Platonem, qui exiſtimauit operationes ſenſuum eſſe proprias animæ, in ipſaque inhærere. Ad argumentum verò pro ſententia Ianduni reſpondendum eſt, non omnes potentias fluere ab anima per actionem manentem in ipſa anima, ſed ſpirituales tantùm. Itaque materiales potentiæ fluunt per actionem tran-

A ſeuntem in materiam, vbi recipiuntur: nec inde ſequitur eiuſmodi fluxus eſſe actiones propriè dictas, cùm ſint quaſi reſultantiæ quædam.

3. Aſſertio.

Tertia aſſertio. Anima diuiſibilis, vt eſt totum primo vel tertio modo, non ineſt tota in qualibet parte corporis. Hæc ex eo oſtenditur, quia cùm anima diuiſibilis extenſione materiæ, & quātitatis dilatetur, & extenſa ſit; oportebit ſingulas eius portiones ſingulis materiæ B partibus reſpondere, atque adeò nō erit tota quoad ſubſtantiā in qualibet parte corporis. Nec eſt quòd quiſpiā dubitet num Metaphyſicæ partes animæ cum anima ipſa extendantur. Nam cùm illæ à ſubſtantia animæ realiter non differant, neceſſum erit ad eius extenſionem ſuo etiam modo extendi.

4. Aſſertio.

Quarta aſſertio. Anima indiuiſibilis, vt eſt totum tertio modo, eſt tota in qualibet parte corporis. ſecūdùm ratio- C nem verò totius primo modo ſumpti dici poteſt eſſe in qualibet parte corporis negatiuè. Hæc quoad priorem partē ex eo conſtat, quia cùm anima quālibet partem corporis viuentis informet, vt in prima aſſertione oſtendimus, neceſſe erit animam partibus carentem, in qualibet parte corporis totam eſſe; id enim quod inſectile eſt, vbicunque eſt, totum eſt. Quoad ſecundam verò partem ſimiliter oſtenditur eadem aſſertio; quia cū anima indiuiſibilis conſtet partibus in- D tegrantibus, eatenus dici poteſt ſecundū prædictā conſiderationem totius primo modo ſpectati, eſſe tota in qualibet parte corporis, quatenus non obtinet vnam partem integrantem in vna corporis parte, aliam in alia.

ARTICVLVS III.

Explicatio Argumentorum primi articuli.

Dilutio argumentorum. Solutio. 1.

E ARGVMENTORVM, quæ primo articulo propoſuimus, dilutio ita ſe habet. Ad primum dicendum, ex eo non cōcludi animam quoad ſuam ſubſtantiā non eſſe in ſingulis partibus corporis: ſed dūtaxat quoad aliquas ipſius potētias, functionéſve, peculiari modo quibuſdam eius partibus ineſſe; vt in capite quoad omnes

omnes externos ſenſus excepto tactu, A qui per omnia membra permeat; itémque quoad internas ſentiendi facultates vtriuſque intellectus famulas, & adiutrices. Quòd verò cùm meninges læſæ ſunt, iudicium perturbetur, non prouenit ex eo quòd anima in cerebro tantùm inſit, ſed quia oportet intelligentẽ vti ſatellitio phantaſiæ, eiúſque idola ſpeculari. Vnde ſi ea turbata fuerit, nequit anima officio rationis ritè defungi.

Solutio. 2. Secundum etiam argumentum tãtummodò conficit animam eſſe in corde, vt B in fonte caloris, & ſpirituum officina, ac ſede appetitus ſenſitiui, à quo variæ perturbationes oriuntur; non verò illic duntaxat ſecundùm informationẽ eſſe.

Solutio 3. Ad tertium dic, etſi forma ſit quidpiam vnum ſecundùm eſſentiam, eſſe tamen virtute multiplex ob virium, quas ex ſe profundit, vbertatem, ideóque ad eorum officinam diſtinctis organis egere.

Solutio 4. Ad quartum, Cùm quælibet pars viuẽtis viuat, oportere in qualibet eius parte eſſe C animam, at cœlum non eſt viuens, nec intelligentia corpus cœleſte informat, ſed ei tantum vt motor, aſſidet.

Solutio 5. Ad quintum, Idcirco arteriam ligatam infra nodum non moueri, quia motus arteriç eſt à motu cordis, qui per conſtrictionem impeditur, non autem quòd infra nodũ non maneat anima.

Solutio 6. Ad ſextum, Indiuiſibili quantitatis non poſſe adæquatè reſpondere niſi indiuiſibile. Verùm indiuiſibili ſubſtantię cuiuſmodi eſt anima D cum virtute diuiſibile quidpiã ſit, poſſe diuiſibile reſpondere; quod etiam patet in anhelis, qui indiuiſibiles cùm ſint, in ſpatio tamen diuiduo exiſtunt. Quod ad locum Ariſtotelis citatum ex libro de Animalium motu ſpectat: Simõ Portius libro de mente humana cap. 7. colligi ex eo putat animam ſecundùm Ariſtotelis ſententiam non eſſe in toto corpore: ſed non rectè ſentit, non enim Ariſtoteles illud pronuntiat de anima ſecundùm E ſuam ſubſtantiam, ſed quoad potentiam motricem, de qua inibi erat quæſtio. Hanc verò ſtatuit in corde vt in omniũ vitalium functionum principio, ac fõte.

Quo pacto moueatur anima, mota ſola manu.

Ad primum verò eorum, quæ ſecundam quæſtionis partẽ attingunt, reſpondet D. Th. in 1. d. 37. q. 4. art 1. Capr. in 2. d. 2. q. 1. art. 3. & Caiet. ad art. 8. q. 76. primæ partis mota manu, animam nec per ſe, nec ex accidẽte moueri; quia immateriales ſubſtãtiæ nullo pacto ſubire motum dicuntur, niſi cùm id, in quo definitiuè ſunt, mouetur: anima verò non eſt definitiuè in manu. Alij, in quibus eſt etiam Diuus Thomas de ſpiritualibus creaturis quæſtione vnica, articulo quarto ad 7. Ægidius in primo d. 8. 2. parte diſtinctionis principio quæſtionis tertiæ, minimè abſurdum putant concedere moueri ſimul animam, & quieſcere, cùm ipſa in ſe eiuſmodi quietem, & motum non recipiat, ſed diuerſę partes corporis quas informat, quanquam id in iis, quę per ſe mouentur, aut quomodolibet in ſe motum recipiunt, fieri nequit. Alij denique fatentur animã moueri per accidens ad motum manus, negant tamen ſimul quieſcere, quieſcẽte pede. Nam cùm quies ſit priuatio, quę abſolutè motum negat, non dicetur, inquiunt, anima quieſcere, niſi totum corpus, in quo eſt, motu vacet. Ex his tribus ſolutionibus etſi nulla omnino diſpliceat, prima magis placet. Ad ſecundum, negari poteſt in primis antecedẽs. Vt enim res alicubi tota eſſe perhibeatur, ſat eſt nihil illius non eſſe vbi tota contineri dicitur: vel admittatur, in iis tamen, quæ alicubi definitiuè aut circumſcriptiuè ſunt, vt in primo, & adæquato ſuo perfectibili; quo pacto formæ indiuiſibiles non ſunt in qualibet parte corporis. Atque hæc ſolutio eſt D. Thomæ in quæſtionibus diſputatis, quæſtione de anima, art. 10. ad 3.

Non qualibet pars hominis dicitur homo

Ad tertium, neganda eſt conſecutio. Nõ enim homo dicitur id quod conſtat ex anima rationali, & quacunque materia, ſed ex ea, quæ ſit primum, & adæquatum perfectile, quale non eſt pars materiæ.

ΚΕΦ. β.

Text.12. [a] ἘΠΕΙ͂ δ' ἐκ τῶν ἀσαφῶν μὲν, φανερωτέρων δὲ γίνεται τὸ σαφὲς καὶ κατὰ τὸν λόγον γνωριμώτερον, πειρατέον πάλιν οὕτως ἐπελθεῖν περὶ αὐτῆς· οὐ γὰρ μόνον τὸ ὅτι δεῖ τὸν ὁριστικὸν λόγον δηλοῦν, ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν ὅρων λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἐνυπάρχειν καὶ ἐμφαίνεσθαι. [b] νῦν δὲ ὥσπερ συμπεράσμαθ' οἱ λόγοι τῶν ὅρων εἰσίν· [c] οἷον τί ἐστι τετραγωνισμός, τὸ ἴσον ἑτερομήκει ὀρθογώνιον εἶναι ἰσόπλευρον. ὁ δὲ τοιοῦτος ὅρος,

Text.13. λόγος τοῦ συμπεράσματος. ὁ δὲ λέγων ὅτι ἐστὶ τετραγωνισμὸς μέσης εὕρεσις, τοῦ πράγματος λέγει τὸ αἴτιον· [d] λέγομεν οὖν ἀρχὴν λαβόντες τῆς σκέψεως, διωρίσθαι τὸ ἔμψυχον τοῦ ἀψύχου τῷ ζῆν. πλεοναχῶς δὲ τοῦ ζῆν λεγομένου, κἂν ἕν τι τούτων ὑπάρχῃ μόνον, ζῆν λέγομεν αὐτό. οἷον νοῦς, αἴσθησις, κίνησις, καὶ στάσις ἡ κατὰ τόπον· ἔτι δὲ κίνησις ἡ κατὰ

Text.14. τροφὴν, καὶ φθίσιν τε, καὶ αὔξησιν. [e] διὸ

CAP. II.

[a] AT enim cùm ex obſcuris quidem, magis autem manifeſtis fiat id notum, quod eſt dilucidum, ac notius ratione: enitendum eſt rurſus hoc pacto de ipſa anima pertractare. Rationē enim diffinitiuam non ſolùm eſſe ſignificare, vt complures dicere diffinitiones videntur, ſed etiam in ipſa cauſam ineſſe, ac apparere, oportet. [b] Nunc autē diffinitionū complures, vt concluſiones eſſe videtur. [c] Veluti quid eſt quadratio, cōfectio figuræ laterum æqualiū angulorúmque rectorum æqualis altera ex parte longiori figuræ: atque definitio talis cōcluſionis occupat locum. At ea, quæ Text.13.

quadrationem inuentionem eſſe mediæ, dicit, ipſius rei profectò cauſam, vt patet, aſſignat. [d] Dicamus igitur hinc cōſiderationis initio ſumpto animatum ab inanimato ſeiungi. Atque cùm multifariam viuere dicatur: etiam- Text.14.

ſi vnum tantum iſtorum inſit, viuere illud dicimus cui ineſt, vt intellectus, ſenſus, motus, loco, ac ſtatus, & inſuper motio nutrimento accommodata, & accretio decretióve. [e] Quæ

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

[a] V*Tenim, cùm ex obſcuris.* Aliam traditurus animæ definitionem quæ animarum ſpecies diſtinctiùs explicet, methodum, modúmque doctrinę ſtatuit, vti facere conſueuit cum grauis controuerſia exiſtit. Ait ergo velle ſe ex obſcuris naturâ, ſed nobis notioribus ad ea, quę ſecundùm rationem magis nota ſunt, progredi; traderéque definitionem, quæ cauſam cōtineat: oportet enim non ſolùm quòd res ſit, ſed cur ſit declarare. Quæ autem dicantur nobis, quæ natura notiora, obſcurioráve, ſatis longa diſceptatione in primo Phyſicæ Auſcultationis libro expoſuimus.

Tria definitionum genera. [b] *Nunc autem definitionum.* Definitionum tria eſſe genera conſtat ex primo Poſt. c.7. Quædam enim traduntur per formam, vel materiam. Quædam per cauſam finalem, vel efficientem. Aliæ vtrumque cauſæ genus comprehendunt, & quæ ex vno conſtat genere dicitur interdum concluſio, prout demonſtratur per aliam, interdum mediū, prout aliam demonſtrat. Quæ autem ex vtroque coaleſcit, appellatur demō-

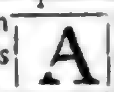
ſtra

Definitio conſtans ex duplici genere cauſæ, demonſtratio appellatur.

ſtratio poſitione tantùm, ſeu collocatione differens, quia continet medium & concluſionem, ex quibus demonſtratio coagmentari poſſit accedente forma ſyllogiſtica. Talis eſt hæc definitio, Homo eſt animal rationis particeps, conſtās corpore in cœlum erecto: poteſt enim ex ea confici demonſtratio, qua cauſa materialis per formalem, ſeu quaſi formalem de homine oſtendatur, hunc in modum. Omne animal particeps rationis conſtat corpore in cœlum erecto: ſed homo eſt animal particeps rationis: ergo conſtat corpore in cœlum erecto. Propoſitum verò Ariſtoteli eſt talem animæ definitionem tradere, vt ex illa & ea, quam ſuperiori capite aſſignauit, fiat vna, quæ ſit demonſtratio poſitione differēs: ita nimirum, vt vna ex alia demonſtrari poſſit.

Quadratū, & quad rāgulum æqualem aream habere poſſunt.

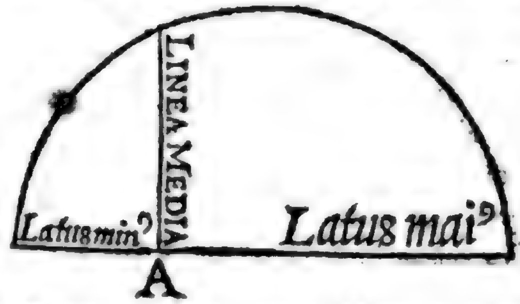
c *Veluti quid eſt, &c.* Vt oſtendat quaſdam eſſe definitiones, quæ rei cauſam explicant, alias quę nō ita ſe habent, exemplū ſubiicit à Geometria petitū. Quod vt intelligatur, aduertendum eſt, dato vno quadrangulo rectilineo, poſſe dari quadratum æqualē areā complectens. Eſt autem quadrangulū figura quadrangularis duorum laterum inæqualium, vt A.

Quadratū verò eſt figura item quadrāgularis habēs omnia latera æqualia & rectāgula vt B.

Quadrare autem quadrangulum eſt inuenire quadratum æquale ſpatium continens quadrangulo. Hoc autem fit per mediæ lineæ inuentionem. Media linea eſt ea, quæ inter latus maius quadranguli, & latus minus ita ſe habet, vt quàm proportionem obtinet maius ad ipſam, eandem obtineat ipſa ad minus, exempli gratia. Si latus maius quatuor habuerit palmos, latus verò minus vnum; linea media duos complectetur, quia ſicut in duplo ſuperatur à maiori latere, ita in duplo ſuperat minus. Ex media igitur linea tribúſque aliis ipſi æqualibus confectum quadratum, æquale eſt quadrangulo dato. Talem porro lineam ſic inuenies. Quadranguli latus maius, & minus quæ ad punctum anguli A. concurrebant in rectum, extende, & ſuper totam eam lineam deſcribito ſemicirculum: tum à puncto coniunctionis A. erige perpendiculariter, ſiue ad angulos rectos lineam vſque ad circunferentiam: illa igitur erit media ex qua conficietur quadratum æquale. His poſitis ſciendum quadrationem quæ dicitur tetragoniſmus, dupliciter definiri. Vno modo definitione non reddente prædictam cauſam quadrationis, nimirum: Quadratio eſt confectio quadrati æqualis quadrangulo; vel reddente eiuſmodi cauſam: ſcilicet, Quadratio eſt inuentio mediæ lineæ inter latera inæqualia quadranguli. Hæc enim definitio continet cauſam illam quadrationis. Hoc exemplum eò ſpectat, vt doceat Ariſtoteles, velle ſe tradere animæ definitionem, quæ rei cauſam explicet.

Euclid. 1. elem. deff. 30.

Quadratio quomodo inuenîatur

Quid ſit media linea.

Quadratio dupliciter definitur.

d *Dicimus igitur.* Dixerat ſe progreſſurum à poſterioribus, ſiue obſcuris naturâ, & notioribus nobis, ad ea quæ naturâ ſunt notiora: eam methodum ſeruat. Progreditur enim ab animato ad animam, conſtat verò animatum eſſe poſterius natura, quam animam; ſiquidem animatum dicitur, quod animæ particeps eſt, denominatúrque ab anima: quod verò ab aliquo denominatur, poſterius illo eſt. Conſtat quoque animatum eſſe nobis manifeſtius, quàm animam; quia compoſitum, & totum priùs menti occurrit (intellige quoad confuſam cognitionem) quàm eius pars: anima autem pars eſt corporis animati. Conſtat item animatum quoad cognitionem diſtinctam eſſe ignotius natura, quàm animam, ſicuti & omne totum ſua parte. Procedit ergo Ariſtoteles ab animato, explicans diſcrimen inter animatum & inanimatum, videlicet quòd animatum viuat, hoc eſt, à ſe ipſo moueatur, & actiones ab interno vitæ principio fundat. Vnde rectè annotat Simplicius vitam Græcè ζωὴν dici ἀπὸ τοῦ ζεῖν, hoc eſt, à feruendo, quoniam ex ſe & intrinſecus feruet, eſt hoc, agit, ſeu mouet mouetúrque.

Animatū, poſterius eſt nobiſq; notius quā anima

Inter animatum, & inanimatū diſcrimen.

Text.14. [e] διὸ καὶ τὰ φυόμενα πάντα δοκεῖ ζῆν· φαίνεται γὰρ ἐν αὐτοῖς ἔχοντα δύναμιν καὶ ἀρχὴν τοιαύτην, δι' ἧς αὔξησίν τε καὶ φθίσιν λαμβάνουσι κατὰ τοὺς ἐναντίους τόπους· οὐ γὰρ ἄνω μὲν αὔξεται, κάτω δ' οὔ· ἀλλ' ὁμοίως ἐπ' ἄμφω καὶ πάντῃ ὅσα
Text.15. ἀεὶ τρέφεται καὶ ζῇ διὰ τέλους, ἕως ἂν δύνηται λαμβάνειν τροφήν. [f] χωρίζεσθαι δὲ τοῦτο μὲν τῶν ἄλλων δυνατόν· τὰ δ' ἄλλα τούτου ἀδύνατον ἐν τοῖς θνητοῖς. φανερὸν δὲ ἐπὶ τῶν φυομένων· οὐδεμία γὰρ αὐτοῖς ὑπάρχει δύναμις ἄλλη ψυχῆς. τὸ μὲν οὖν ζῆν διὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ὑπάρχει πᾶσι τοῖς ζῶσι· τὸ δὲ ζῷον, διὰ
Text.16. τὴν αἴσθησιν πρώτως· καὶ γὰρ τὰ κινούμενα μηδ' ἀλλάττοντα τόπον, ἔχοντα δ' αἴσθησιν, ζῷα λέγομεν, καὶ οὐ ζῆν μόνον. αἰσθήσεως δ' ὑπάρχει πρῶτον πᾶσιν,
Text.17. ἁφή· καὶ ὥσπερ τὸ θρεπτικὸν δύναται χωρίζεσθαι τῆς ἁφῆς καὶ πάσης αἰσθήσεως, οὕτω καὶ ἡ ἁφὴ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. θρεπτικὸν δὲ λέγομεν τὸ τοιοῦτον μόριον τῆς ψυχῆς, οὗ καὶ τὰ φυτὰ μετέχει. τὰ δὲ ζῷα πάντα φαίνεται τὴν ἁπτικὴν αἴσθη-
Text.18. σιν ἔχοντα. [g] δι' ἣν δ' αἰτίαν ἑκάτερον τούτων συμβέβηκεν, ὕστερον ἐροῦμεν.

h νῦν

[e] Quapropter & vniuerſæ plantæ videntur viuere. Text.14. *Quippe cùm videantur in ſe ipſis vim habere talē atque principium: quòd ad contraria loca tam incrementa quàm decrementa ſuſcipiunt. Non enim ſurſum quidem accreſcunt, deorſum autem non accreſcūt. ſed ad vtramque ſimiliter differentiā, & omni ex parte ſempérque nutriuntur, & eouſque viuūt, quouſque poſſunt alimentum accipere.* Text.15. *[f] Atque hæc quidem vis à cæteris ſeiungi ſeparari que poteſt, cæteræ autem in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari. Quod quidem in ipſis perſpicitur plantis, nulla enim prorſus in ipſis, vt patet, alia præter hanc, animæ potentia atque officiū ineſt. Viuere igitur ob hoc principium viuentibus competit. Animal autem eſt ob ſenſum primò. Nam & ea, quæ* Text.16. *non cientur motu, non mutant locum, ſenſum autem habent, non ſolum viuere dicimus, ſed etiam animalia nuncupare ſolemus. At verò ex ſenſibus, tactus primò cunctis animalibus ineſt. Atqui vt vegetatiuum à tactu, ſenſuq;* Text.17. *omni, ſic à cæteris tactus ſeparari ſenſibus poteſt. Eam *autem partem animæ vegetatiuā dicimus eſſe, cuius & plātæ participes ſunt. Animalia verò cūcta, ipſam vim habere ſentiendi tactu videtur.* Text.18. *[g] Atque quā ob cauſam iſtorū vtrumq; fit, poſtea dicemus ac explanabimus.*

h Nunc

Vt aliquid dicatur viuere, ſatis eſt ſi è quatuor operationib. vitalibus vnam ſolam exerceat. Ex quatuor vitalium operationū generibus quadruplex vitæ grad° colligitur.

[e] Quapropter & vniuerſa plantæ videntur viuere. Quia vita multipliciter dicitur: ſiquidem quatuor ſunt vitalium operationum genera, nutritio, ſenſio, motus progreſſionis, & intellectio: docet vt aliquid viuere dicatur, ſat eſſe vnum vitæ opus exercere. Vnde colligit Plantas, in quibus vitæ munia minùs illuſtria & conſpicua ſunt re vera viuere argumento quòd verſus omnem loci differentiam ſeſe porrigant, & increſcant. Namque naturalia ad vnum determinata ſunt: viuentia autem ad oppoſita ſeſe habent.

[f] *Atque hæc quidem.* Ex quatuor generibus vitalium operationum, quæ paulò antè numerauerat, quadruplicem vitæ gradum colligit. Primus eſt eorum, quæ vegetantur, ſeu quæ aluntur, augeſcunt & decreſcunt; ſecundus eorum, quæ non ſolùm vegetantur, ſed etiam ſenſu pollent. Tertius eorum, quæ vegetantur, & ſenſu prædita ſunt, feruntúrque motu progreſſionis. Quartus, eorum, quibus non ſolùm tres ſuperiores gradus, ſed inſuper gradus intelligendi competit. Docet verò hoſce gradus inter ſe diſtingui. In plantis enim primus ſine aliis reperitur. In quibuſdam animalibus duo priores ſine reliquis, vt in iis piſcibus; qui ad ſaxa adhæreſcunt. In beſtiis perfectis tres priores abſque extremo. In homine omnes quatuor. Itaq; in iis gradibus eiuſmodi ordo eſt; vt priores abſq; poſterioribus poſſint eſſe, non contrà.

g At

g *Atque quam.* Cur nutriendi vis inter cæteras animæ facultates, & tactus inter omnes ſenſus locum primum habeat, explicaturum ſe in progreſſu inquit. Eſt verò eius rei cauſa, quia nutritoria facultas vitam primò ſeruat, dum fluxum materiæ, quam calor diripit, cõtinuò repẽdit, atque inſtaurat. Præterea tactus noxia declinat, ſalutaria proſequitur, quo neglecto diſcrimine, vitæ fundamenta ruerent.

h νῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω μόνον, ὅτι ἡ ψυχὴ τούτων ἐστὶν ἀρχὴ τῶν εἰρημένων, καὶ τούτοις ὥρισται, θρεπτικῷ, αἰσθητικῷ, διανοητικῷ, κινήσει. πότερον δὲ (Text.19.) τούτων ἕκαστόν ἐστι ψυχὴ, ἢ μόριον ψυχῆς· καὶ εἰ μόριον, πότερον οὕτως ὥστ' εἶναι χωριστὸν λόγῳ μόνον, ἢ καὶ τόπῳ. i περὶ μὲν τινῶν οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν· ἔνια δὲ ἀπορίαν ἔχει· (Text.20.) ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν φυτῶν ἔνια διαιρούμενα φαίνεται ζῶντα, καὶ χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων, ὡς οὔσης τῆς ἐν αὐτοῖς ψυχῆς, ἐντελεχείᾳ μὲν μιᾶς ἐν ἑκάστῳ φυτῷ, δυνάμει δὲ πλειόνων· οὕτω καὶ περὶ τὰς ἄλλας διαφορὰς τῆς ψυχῆς ὁρῶμεν συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἐντόμων ἐν τοῖς τεμνομένοις· καὶ γὰρ αἴσθησιν ἑκάτερον τῶν μερῶν ἔχει, καὶ κίνησιν τὴν κατὰ τόπον. εἰ δὲ αἴσθησιν, καὶ φαντασίαν, καὶ ὄρεξιν· ὅπου μὲν γὰρ αἴσθησις, (Text.21.) λύπη τε καὶ ἡδονὴ παρακολουθεῖ· ὅπου δὲ ταῦτα, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐπιθυμία. k περὶ δὲ τοῦ νοῦ καὶ τῆς θεωρητικῆς δυνάμεως, οὐδέπω φανερόν· ἀλλ' ἔοικε ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι. καὶ τοῦτο μόνον ἐνδέχεται χωρίζεσθαι, καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ φθαρτοῦ. (Text.22.) τὰ δὲ λοιπὰ μόρια τῆς ψυχῆς, φανερὸν ἐκ τούτων, ὅτι οὐκ ἔστι χωριστὰ, καθάπερ φασί τινες·

l τῶ

h *Nunc eouſque tantùm dicatur, animam, inquam, principium eſſe eorum, quæ dicta ſunt, & his eſſe diffinitam vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, etiam motu. Quærendum autem eſt vtrũ ho-* (Text 19.) *rum vnumquodque ſit anima, an animæ pars, & ſi pars, vtrum hoc pacto, vt ſit ſeparabile ratione ſolùm, an etiã loco.* i *Atque de nonnullis quidem iſtorum videre diſcernereque facilè poſſumus, nonnulla autem dubitationem habent. Nam vt plantæ nonnullæ diuiſæ* (Text.20.) *ſeiunctaque videntur viuere, propterea quòd anima, quæ eſt in iſtis, actu quidẽ in vnaquaque planta eſt vna, potentia verò plures, ſic & circa alias videmus animæ differentias fieri, cùm inciduntur animantium ea, quæ inſecta vocamus. vtraque namque partium & ſenſum habet, & motu, loco cietur. Quòd ſi ſenſũ habet, & imaginationẽ & appetitũ etiam habet. Vbi namque eſt ſenſus, ibi dolor etiam exiſtit, atque voluptas. At vbi ſunt hæc, ibi neceſſariò cupiditas etiam ineſt.* k *De intellectu ve-* (Text.21.) *rò contemplatiuáque potentia nondum quicquam eſt manifeſtum, ſed videtur hoc animæ genus eſſe diuerſum, idque ſolum perinde atque perpetuum ab eo, quod occidit, ſeiungi ſepararique poteſt. Cæteras autem animæ partes, ſeparabi-* (Text.22.) *les quidem non eſſe, vt quidam aſſeruerunt, ex ijs quæ diximus, patet.*

l *Ratione*

Secundam animæ definitionem ex dictis concludit.

h *Nunc eouſque.* Ex dictis animæ definitionẽ concludit. Nam cùm animatum ab inanimato differat operatione vitæ, ab anima ipſa vt à vitæ principio orta, cumque quatuor ſint viuentium genera, quadruplici functionum varietate diſtincta, reliquũ eſt vt anima probè dicatur principium vegetandi, ſentiendi, loco mouendi, intelligendi, ſeu quo viuimus, ſentimus loco mouemur, & intelligimus. Deinde duplicem proponit quæſtionem. Vnam, an hæc quatuor nempe vegetatiuum, ſenſitiuum, loco motiuum, intellectiuum, animæ partes, facultateſve ſint; vel potiùs anima ipſa, vt verum vegetatiuum ſit potẽtia inſita animæ ad vitæ munus obeundum: an verò anima ipſa vegetatrix. Alteram, eſto ſint facultates, non animæ, vtrum ratione tantùm & definitione, an loco & ſubiecto diſtinguantur. Timæus enim iracundiam in corde, adpetitum in hepate, ſenſum in cerebro collocauit.

M 2 i At

[k] *Atque de nonnullis qui lem iſtorum videre.* Diluit poſteriorem quæſtionem, vt ex ea prioris explicatio facilior euadat: continetur autem ſolutio hac ſententia. Non eſt difficile videre in quibuſdam potentias loco & ſubiecto non diſtingui: in aliis difficile id eſt, conſtat tamen, omnes ratione definitionéque inter ſe differre. Porrò huius ſententiæ tres partes ſunt, quarum prima ſi de ſtirpibus & inſectis animantibus & de potentiis, quæ iis competunt, ſermo ſit, manifeſtam habet veritatem. Etenim partes diuulſæ à planta retinent vim vegetatricem, & altricem; nonniſi quia & anima plantæ, & eius vires per totum corpus diffunduntur. Itémque lacerta in duas partes diuiſa, adhuc mouetur, & ſentit: motus verò, & ſenſus imaginationem & appetitum ſequuntur. Sunt igitur hæc per lacertæ membra & artus expanſa: alioqui ſi definitis ſedibus continerentur, in iis tantùm ſedibus remanere poſſent, ſi quando remanerent.

In ſtirpib. & inſectis animātib. potentias animæ non diſtingui ſubiecto, clarum eſt

[k] *De intellectu.* Hæc eſt ſecunda pars ſententiæ, qua oſtendit difficile eſſe, & adhuc ambiguum an intellectiua potentia certo organo definita ſit, quia nondum ſatis explicauit an ſit facultas organica. Videri tamen ait animam intellectiuam alterius eſſe rationis, atque ordinis, & immortalitate à cæteris formis rerum ſublunarium diſtingui. Ex quo ſequitur, vim intelligendi non hærere in corpore, poſſéque ab eo ſeiungi, non ita verò cæteras potentias, cùm organis addictæ affixæque ſint, vt ex ſuperioribus patet; etſi non defuerint, qui eas quoque ſeparari poſſe à materia affirmarint.

Vis intelligendi corpori affixa non eſt.

Text.22. [l] τῷ δὲ λόγῳ ὅτι ἕτερα, φανερόν· αἰσθητικῷ γὰρ εἶναι καὶ δοξαστικῷ ἕτερον, εἴπερ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τοῦ δοξάζειν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν εἰρημένων. ὅτι δ᾽ ἐνίοις μὲν τῶν ζώων

Text.23. ἅπανθ᾽ ὑπάρχει ταῦτα, τισὶ δὲ τινὰ τούτων, ἑτέροις δ᾽ ἓν μόνον· τοῦτο δὲ ποιεῖ διαφορὰς τῶν ζώων. διὰ τίνα δ᾽ αἰτίαν, σκεπτέον ὕστερον. παραπλήσιον δὲ καὶ περὶ τὰς αἰσθήσεις συμβέβηκε· τὰ μὲν γὰρ

Text.24. ἔχει πάσας, τὰ δὲ τινάς, τὰ δὲ μίαν τὴν ἀναγκαιοτάτην ἁφήν. [m] ἐπεὶ δὲ ᾧ ζῶμεν καὶ αἰσθανόμεθα, διχῶς λέγεται, καθάπερ ᾧ ἐπιστάμεθα. τούτων δὲ λέγομεν, τὸ μὲν ἐπιστήμην, τὸ δὲ ψυχήν. ἑκατέρῳ γὰρ τούτων φαμὲν ἐπίστασθαι. ὁμοίως δὲ καὶ ᾧ ὑγιαίνομεν, τὸ μὲν ὑγιείᾳ, τὸ δὲ μορίῳ τινὶ τοῦ σώματος, ἢ καὶ ὅλῳ. τούτων δ᾽ ἡ μὲν ἐπιστήμη καὶ ὑγίεια μορφὴ καὶ εἶδός τι, καὶ λόγος, καὶ οἷον ἐνέργεια τῶν δεκτικῶν· ἡ μὲν τοῦ ἐπιστημονικοῦ, ἡ δὲ τοῦ ὑγιαστικοῦ. δοκεῖ γὰρ ἐν τῷ πάσχοντι καὶ διατιθεμένῳ ἡ τῶν ποιητικῶν ὑπάρχειν ἐνέργεια.

ἡ

Text.22. [l] *Ratione verò differre non obſcurum eſſe videtur. Senſitiui námque ratio diuerſa eſt à ratione principij opinandi. Siquidem diuerſa ſunt ſentire ac opinari, & vnumquodque dictorum ſimiliter. At verò quibuſdam animantium*

Text.23. *cuncta partes, vt patet, inſunt, quibuſdam nonnulla: Sunt & quibus vna tantùm ineſſe videtur, atque id ipſum differentias animantium facit, quam autem ob cauſam ita ſit, poſteà perſcrutabimur. Eadem & circa ſenſus fieri ſanè videmus: quædam enim omnes, quædam aliquos, quædam vnum duntaxat habere videntur, tactum, inquam, ipſum, qui quidem eſt omnium*

Text.24. *maximè neceſſarius.* [m] *Quoniam autem id, quo viuimus, quóve ſentimus bifariam dicitur, perinde atque id, quo ſcimus, & id etiam quo ſani ſumus, atque valemus (quoddam enim ſcientiam, quoddam animam dicimus. Quippe cum vtroque ſcire dicamus; & aliud ſanitatem, aliud partem corporis aliquam, vel totū dicimus corpus, atque horum vtrumque tam ſcientia, quàm ſanitas, forma quædam & ſpecies eſt, & ratio, & tanquam actus ſuſcipientis, ſcientia quidam ſcientis, ſanitas autem ſani. Actus enim agentium in eo, quod patitur, atque diſponitur, ineſſe videtur.*

Ani

Probat anima potentias ratione, definitionéque distingui. Potentia per actus distinguũtur.

[l] *Ratione verò.* Tertiam ſententiæ partem, videlicet omnes potentias ratione, ſeu definitione diſtingui, confirmat ex earum operationibus: potẽtiæ namque per actus ſuos diſtinguuntur. Quare vt ſenſus & appetitus diuerſos actus edunt, vt pote ad diuerſa tendentes obiecta, ita & diuerſam definitionem, rationémque ſortiuntur. Deinde in illis verbis, At verò quibuſdam, vt D. Thomas interpretatur, priorem diluit quæſtionem, aiens vnumquodque ex illis quatuor prædicatis, nempe vegetatiuum, ſenſitiuum, loco motiuum, intellectiuum, eſſe tum animam, tum virtutem animæ: animam, cùm vnum eorum tantùm ineſt, atque ita in plantis vegetatiuum eſſe animam. Cùm verò plura inſunt, id quod excellit, animam eſſe, vt in homine intellectiuum: quod ita accipiendum eſt, vt v.c. vegetatiuum per ſe ſumptum ex vſu loquendi notet animam, cui is tantùm gradus conuenit: ſimiliterque reliqua tria prædicata. Re enim vera vnumquodque horum poteſt ſumi vel pro anima, vel pro potentia: vt vegetatiuum pro facultate vegetatrice, quæ manat ab eſſentia animæ plantalis, vel pro ipſa anima plantæ. Græci tamen interpretes volunt potiùs hîc contineri confirmationem ſententiæ propoſitę de potentiarum diſtinctione ſecundùm rationem. Nimirum cùm viuentia inter ſe differant, quòd alia plures, alia pauciores animę facultates obtineant, neceſſariò fatendum eas ſaltem ratione diſtingui. Atque hæc Græcorum explicatio germanior videtur, illa prior aliquantulum extorta.

Duobus viuere dicimur, altero vt forma, altero vt materia.

[m] *Quoniam autem.* Inſtituit ex inuenta in hoc capite definitione, demonſtrare eam, quam tradiderat capite ſuperiori. Sumit autem primò quemadmodum duobus ſcire dicimur, nempe ſcientia tanquam forma, & anima tanquam ſubiecto: item vt duobus dicimur ſanari, videlicet ſanitate vt forma, corpore, vel aliqua parte corporis vt ſubiecto: ita duobus nos dici viuere, altero vt forma; altero vt materia, in qua forma ineſt. Nõ enim forma, ſeu actus in quolibet ſubiecto eſſe poteſt, ſed certo & determinato: ſicuti neque agẽs in quodlibet indiſcriminatim agit, ſed in id quod idoneũ aptúmque eſt ad eius impreſſionem recipiendam.

[n] ἡ ψυχὴ δὲ, τοῦτο ᾧ ζῶμεν, καὶ αἰσθανόμεθα, καὶ διανοούμεθα πρώτως. ὥστε λόγος τις ἂν εἴη καὶ εἶδος, ἀλλ' οὐχ ὡς ὕλη καὶ τὸ ὑποκείμενον· τριχῶς γὰρ λε-
Text. 25. γομένης τῆς οὐσίας, καθάπερ εἴπομεν, ὧν τὸ μὲν εἶδος, τὸ δὲ ὕλη, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν· τούτων δ' ἡ μὲν ὕλη δύναμις, τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια· ἐπεὶ δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν, ἔμψυχον· οὐ τὸ σῶμά ἐστιν ἐντελέχεια ψυ-
Text. 26. χῆς, ἀλλ' αὐτὴ σώματός τινος. [o] καὶ διὰ τοῦτο καλῶς ὑπολαμβάνουσιν, οἷς δοκεῖ μήτε ἄνευ σώματος εἶναι, μήτε σῶμά τι ψυχή. σῶμα μὲν γὰρ οὐκ ἔστι, σώματος δέ τι. καὶ διὰ τοῦτο ἐν σώματι ὑπάρχει, καὶ ἐν σώματι τοιούτῳ, [p] καὶ

[n] *Anima autem, id eſt, vt patet, quo viuimus, & quo ſentimus, ac intelligimus primò) ipſa profectò ratio quædã erit, & forma, ſed non vt materies, atque ſubiectũ. Nã cùm ſubſtãtia tri-* Text. 25.
pliciter dicatur, vt dixim⁹ (quadã enim eſt forma, quadam materies, quadam id, quod ex vtriſque componitur, & materia quidem eſt, vt patet, potentia, forma autem actus) cùm igitur, vt diximus, ſubſtantia dicatur trifariam, animaſq; id ſit, quod ex vtriſque corpore, inquam, & anima conſtat, corpus profectò non eſt actus animæ, ſed ipſa corporis alicuius eſt actus. [o] *Idcirco re-* Text. 26.
ctè admodum putant ij, quibus anima neq; eſſe ſine corpore neque corpus aliquod eſſe videtur: etenim ipſa, corpus quidem non eſt, eſt autem corporis aliquid. Et ineſt ob hoc in corpore, atque in corpore tali, [p] *non*

[n] *Anima autem.* Probat animam eſſe formam. Id quo viuimus, eſt forma, ſed anima viuimus, ergo anima eſt forma. Minorem ſuadet, quia cùm ſubſtantia triplex ſit, forma, materia, & compoſitum, vt iam ſuperiùs dictum fuit; compoſitum au-

tem ſit quod viuit, & corpus ſiue materia ſit ens potentia, fieri non poteſt vt eo viuere dicamur, ſed per animam, quæ eſt actus. Ex ſuperiùs dictis hunc in modum colligi poteſt demonſtratio, qua Ariſtoteles priorem animæ definitionem per poſteriorem oſtendit. Id, quo primò viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus, eſt actus primus ſubſtantialis corporis naturalis potentia vitam habentis: ſed anima eſt id quo primò viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus, ergo anima eſt actus primus ſubſtantialis, &c.

Prior animæ definitio per poſteriorem oſtenditur.

[o] *Idcirco rectè.* Ex ſuperioribus quaſi corollarium deducit, rectè ſentire eos, qui aſſerunt, animam neque eſſe corpus, nec ſine corpore. Si enim eſt actus & perfectio corporis, corpus non eſt. Item non eſt ſine corpore; quia etſi anima intellectiua ſeparata cohæreat extra corpus: tamen ſuapte natura eſt forma illius, & naturalis eius ſtatus eſt in corpore, ab eóque pendet quoad officium informandi.

Quomodo intelligendum, animam nec eſſe corpus nec ſine corpore.

[p] καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ πρότερον εἰς σῶμα ἐνήρμοζον αὐτὴν, οὐθὲν προσδιορίσαντες ἐν τίνι καὶ ποίῳ. καίπερ οὐδὲ φαινομένου τοῦ τυχόντος δέχεσθαι τὸ τυχόν. οὕτω δὲ γίνεται καὶ κατὰ λόγον· ἑκάστου γὰρ ἡ ἐντελέχεια, ἐν τῷ δυνάμει ὑπάρχοντι, καὶ τῇ οἰκείᾳ ὕλῃ πέφυκε γίνεσθαι· ὅτι μὲν οὖν ἐντελέχειά τις ἐστὶ, καὶ λόγος τοῦ δύναμιν ἔχοντος τοιοῦδ' εἶναι, φανερὸν ἐκ τούτων.

[p] *non in quouis ſine diſcrimine vllo, quemadmodum veteres ad corpus ipſam accommodabant, nihil prorſus determinantes quodnam illud & quale ſit corpus, atque non rectè, vt patet. Quippe cùm non videatur quoduis ſine vllo diſcrimine quodcumque ſuſcipere. Hoc autem pacto, cum ratione etiam fit, planè: actus enim vniuſcuiuſque in eo, quod eſt potentia, & in propria materia ſuapte natura fieri, eſſéque ſolet.*

Animam igitur perfectionem quandam eius & actum ac rationem eſſe quod potentiam habet vt huiuſmodi ſit, ex hiſce, quæ diximus, innoteſcit.

[p] *Non in quouis ſine diſcrimine vllo.* Pythagorei fabulati ſunt poſſe animam indiſcriminatim ſubire quoduis corpus. Planè, inquit, multo ſecus res habet, cùm videamus in ſingulis viuentium ſpeciebus diuerſa inſtrui, aptarique animabus corpora. Quod & in rebus anima carentibus perſpicimus, non enim forma, & actus in quolibet ſubiecto recipitur, ſed in eo, quod natura aptum ſit. Tandem colligit, rectè definitam eſſe animam actum, ſeu formam corporis potentia vitam habentis.

QVÆSTIO VNICA.

Rectène tradita ſit poſterior animæ definitio, & an per eam prior demonſtretur.

ARTICVLVS I.

Rectè traditam eſſe.

Videtur vitium ineſſe animæ definitioni. 1. Argum.

PROXIMO capite hunc in modum Ariſtoteles animam definiit. Anima eſt id, quo viuimus, ſentimus, loco mouemur & intelligimus. Verùm quòd hęc definitio vitioſa ſit, oſtenditur. Primùm, quia videtur conuenire Deo Opt. Max. cùm Deus ſit principium vitę & motus, & ipſius eſſe, teſte Diuo Paulo Actorum decimo ſeptimo. Quamuis, inquit, non longè ſit ab vnoquoque noſtrum: In 2
ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus. Deinde quia hîc definitur anima in communi; non minus quàm in priori definitione, vt ſignificauit Ariſtoteles textu 12. & tamen definitio ſoli animæ rationali competit, cùm ei duntaxat quatuor illę particulæ ſimul ſumptæ accommodari queant. Rurſum, quia alia ex parte nõ conuenit 3
ei definitio; cùm animus particeps rationis non ſit id, quo intelligimus, ſed quod intelligit; ſiquidem eſt ſingulare per ſe ſubſiſtens, cuius eſt per ſe agere.

Item

Item verò quia anima à corpore abiuncta, verè eſt anima, & tamen non eſt id, quo viuimus, & ſentimus. A

Non eſt tamen ob hæc argumenta, improbanda Ariſtotelica definitio, ſi probè explicetur, & intelligatur. Non placet autē ſententia Ægidij exiſtimātis, Ariſtotelem illis verbis non vnam; ſed quadruplicē definitionem tradidiſſe pro numero animarum. Re enim vera prædicta definitio vna eſt, atque vt vna & inueſtigata, & propoſita ab Ariſtotele fuit: vt ex ſuperioris capitis decurſu cōſtat. B Deinde non rectè Ægidius quatuor animas ſtatuit, cùm tres tantummodò numerentur, vt ſuo loco planum fiet. Porrò autem definitio ita intelligenda eſt, vt anima dicatur id, quo viuimus, id eſt principium vitæ internū; quod Deo reſpectu rerum viuentium minimè cōpetit. Licèt enim Deus cunctis rebus intimè illabatur conferens, illis eſſe: nō tamen intrinſecùs eas conſtituit. Itē quatuor illæ particulæ, viuimus, ſentimus, C &c. non ſunt accipiendę coniunctim ſed per diſtributionem; non ita quidem vt ſingulæ à ſingulis diſiungantur, quaſi dicendū ſit animam eſſe id, quo viuimus, aut ſentimus, aut loco mouemur, aut intelligimus; ſed ita vt diſiunctio cum copulatione ad partes præcedentes fiat; dicaturque, Anima eſt id quo viuimus, aut etiam ſentimus, aut etiam loco mouemur, aut etiā intelligimus. Quo patet non rectè Simplicium putaſſe hanc definitionem ſoli animæ intellectiuæ accommodari poſſe. D Item meritò reprehendi Dionyſium Sophiſtā, quòd vitam definierit ex motu nutritionis, quaſi alius vitæ modus non ſit. Atque ex his plana relinquitur reſponſio ad duo priora argumenta.

Secunda animæ definitio vna eſt, & explicatur.

Deus nō eſt principium internum vitæ noſtræ.

Non ſolùm conuenit animæ intellectiuæ eſſe id quo viuimus, &c.

Argumēta diluuntur.

Ad cætera dicimus, licèt anima rationalis in ſe ſpectata ſit id, quod intelligit, collatam tamen ad ipſum compoſitum eſſe id, quo intelligimus, itémque eandem ſeparatam eſſe id, quo viuimus, id E eſt, ſuapte natura eſſe principium vitæ; vel quod eodem recidit, eſſe principium, quo viuere & ſentire poſſumus.

ARTICVLVS II.

Quo pacto animæ diffinitiones ex ſe mutuò demonſtrari queant.

CIRCA alteram propoſitæ quæſtionis partem non parum interpretes diſſident. Nā Græci, & eos ſecutus Magnus Albertus, aliique de Latinis non pauci, arbitrantur ſecundam definitionē tradi per priora ſecundùm naturam, ex eâque primam concludi tanquam per cauſam, demonſtratione propter quid res ſit. Cui ſententiæ fauent in primis verba Ariſtotelis initio capitis. 2. vbi ſignificauit velle ſe definitionem, quæ cauſam rei contineat, inueſtigare. Deinde, quia congruebat, vt Philoſophus ab effectis potiùs ad cauſam, quàm à cauſa ad effecta definiendo procederet. D. Thomas, aliique nonnulli contrariam ſequuntur opinionem, aientes, primam definitionē continere cauſam ſecundæ, & hanc per illam demonſtratione propter quid, illam per hanc demonſtratione quòd res ſit, oſtendi.

Qui cenſeant primā animæ definitionē per ſecundam tanquam per cauſam cōcludi.

Qui contrarium opinentur.

D. Thom. & alij.

Pro explicatione controuerſiæ aduertendum eſt, poſteriorem animæ definitionem dupliciter ſpectari poſſe. Vno modo quatenus traditur per principium operationum animæ: altero quatenus traditur per ipſas animæ operationes; vtrumque enim continet. Deinde, animæ operationes poſſe expendi vel vt ſunt effectus animæ: vel vt ſunt eius finis. Cùm enim vnumquodque ſit gratia ſuæ operationis, vt docet Ariſtoteles libro ſecundo de cœlo capite tertio, text. 17. nihil mirum quòd operationes animæ dicantur eius finis, non quidem ſi anima ſpectetur præcisè quoad ſuam quidditatem, ſeu quoad prædicata ipſi eſſentialia: ſicut enim eſſentia in ſe abſolutè ſumpta non habet cauſam efficientem, vt alibi diximus, ita nec finalem. Dicentur igitur operationes animæ finis illius: ſi anima ſumatur non quoad ſuam eſſentiā abſolutè, ſed quatenꝰ accipit eſſe exi

Animæ operationes aut vt illius effectus, aut vt finis cōſiderari poſſunt.

Operatio eſt animæ finis nō tamen quoad eſſentiam cōſideratā.

2. Phyſic. 7.q.15.ar.2

exiſtentiæ: ſiquidem vt producitur, cauſam efficientem & finalem obtinet. Nec ſolùm vt producitur actu, ſed vt poteſt produci: ſic enim etſi non vendicet actu cauſam efficientem, vendicat tamē eam in potentia, habétque ad illam ordinem, ſimilitérque ad cauſam finalem, quatenus poteſt ad ipſam à ſuo efficiente dirigi.

1. Cõcluſio.

His poſitis ſit prima concluſio. Si poſterior animæ definitio cõſideretur quatenus traditur per principiū operationū ipſius animæ, poteſt demonſtrari per priorem demonſtratione propter quid; non autem prior per illam. Hæc ita probatur; Saltem noſtro intelligendi modo prius eſt animam eſſe actum corporis, quàm eſſe principium ſuarum operationum; & illud eſt ratio huius: ergo definitio animæ, quæ traditur per principiū vegetandi, &c. poteſt demonſtrari per eam, quæ traditur per actum corporis demõſtratione propter quid. Antecedēs oſtenditur hunc in modū. Sicut ſe habet eſſe ad operationem; ita principiū eſſendi ad principium operandi; quandoquidem eam proportionem habet effectus ad effectum, quam cauſa ad cauſam, ſed eſſe eſt prius ſaltem natura operatione; ergo & principium eſſendi, quàm principium operandi. Atqui animam eſſe actum corporis, eſt eſſe principiū eſſendi: ſic enim actuat, componit, conſtituit: eſſe verò id quo viuimus, ſeu vegetamur, eſt eſſe fontem, & principium operandi; ergo, &c. Præterea, Quia res habet tale eſſe, ideò eſt principium talis operationis, non è conuerſo, igitur quia anima eſt actus corporis, ideò eſt principium vegetandi: igitur hoc per illud, non illud per hoc tanquam per aliquid prius, ac veluti cauſam demonſtrabitur.

Probatur 1. Prius eſt animã eſſe corporis actū quā operationū principiū.

Probat. 2.

2. Cõcluſio.

Sit ſecunda concluſio. Poſterior definitio, vt traditur per operationes animę tanquam per eius effecta, poteſt demonſtrari demonſtratione propter quid per priorē; & hæc per illam demonſtratione quòd res ſit, non vice verſa. Veritas huiuſce concluſionis liquet ex eo, quia effecta poſſunt demonſtrari per ſuam cauſam, & cauſa per ſua effecta, variata ſecundùm eum modum ratione demonſtrandi. Prior autē definitio continet cauſam operationū animæ; ſiquidē A traditur per eius eſſentiam quæ eſt cauſa vitalium functionū eiuſdē: poſterior autem traditur per effecta. Quòd verò effecta, quatenus effecta ſunt, nequeant à priori ſuam cauſam demonſtrare, luce clarius eſt. Iuxta huiuſce concluſionis ſenſum vera eſt opinio D. Thomæ, quā ſuprà retulimus, dummodò tamen non aduerſetur concluſioni tertiæ, quam mox ſubiicimus.

Probatur.

In ſecunda cõcluſionis ſenſu ſequendus D. Thom.

3. Cõcluſio.

Sit tertia concluſio. Si poſterior animę B definitio expendatur, provt traditur per operationes animæ, quatenus animę ipſius finis ſunt, poterit per eā demõſtrari prior demonſtratione propter quid. Hęc concluſio intelligenda eſt de anima cõſiderata ſecundùm eum modum quo diximus poſſe rerum naturas obtinere efficientē & finalem cauſam. Patétque ex eo, quia ſecunda definitio ita ſpectata traditur per cauſā prioris. Iuxta huiuſce concluſionis ſenſum intelligi poteſt C Ariſtoteles, cū ſuperiori capite ſignificauit velle ſe tradere definitionē, quę cauſam contineat. Quāuis id aliter exponat Caietanus, videlicet non de cauſa finali, ſed formali, arbitratus principiū operādi reſpectu animæ, eſſe prius in genere cauſæ formalis quàm actū corporis. Sed hanc interpretationē, quæ ſuam quoque habet probabilitatem, excluſit ea ratio, qua primam cõcluſionem ſtabiliuimus.

Primæ opinionis argumentis reſpōdetur.

Ex dictis conſtat quid reſpondendum ſit ad argumenta principio quæſtionis D adducta. Nam verba ex initio capitis ſecundi, de cauſa finali intelligi debent. Præterea, Cùm Ariſtoteles in quærenda vtraq; definitione ex notitia operationū animæ ad ipſius animæ cognitionē progreſſus fuerit, ſatis conſtat in ea re ſecutum fuiſſe ordinarium Phyſicæ inueſtigationis modum ab effectis ad cauſas; ad quem ſeruandum non opus fuit procedere à definitione comprehendente effecta dumtaxat ad eam, quæ ſolā cauſam contineret. Quin verò vtrumque E ordinem, videlicet exquiſitæ doctrinæ, qui eſt à cauſis ad effecta; & primæ inueſtigationis Phyſicæ, qui eſt ab effectis ad cauſas, artificioſè coniunxit, dum ſimul & à cauſis ad effecta, & ab effectis ad cauſas proceſſit, ſecundùm aliam & aliam conſiderationem, vti diximus.

ΚΕΦ. γ.

Text.27. [a] ΤΩΝ δὲ δυνάμεων τῆς ψυχῆς αἱ λεχθεῖσαι, τοῖς μὲν ἐνυπάρχουσι πᾶσαι, καθάπερ εἴπομεν· τοῖς δὲ τινὲς αὐτῶν, ἐνίοις δὲ μία μόνη. δυνάμεις δὲ εἴπομεν, θρεπτικὸν, αἰσθητικὸν, ὀρεκτικὸν κινητικὸν κατὰ τόπον, διανοητικόν. ὑπάρχει δὲ τοῖς μὲν φυτοῖς τὸ θρεπτικὸν μόνον, ἑτέροις δὲ αὐτό τε καὶ τὸ αἰσθητικόν· εἰ δὲ τὸ αἰσθητικὸν, καὶ τὸ ὀρεκτικόν. [b] ὄρεξις γὰρ ἐπιθυμία, καὶ θυμὸς, καὶ βούλησις. τὰ δὲ ζῶα πάντα μίαν ἔχει τῶν αἰσθήσεων, τὴν ἁφήν. ᾧ δ' αἴσθησις ὑπάρχει, τούτῳ ἡδονή τε καὶ λύπη, καὶ τὸ ἡδύ τε καὶ λυπηρόν. οἷς δὲ ταῦτα, καὶ ἡ ἐπιθυμία· τοῦ γὰρ ἡδέος
Text.28. ὄρεξις ἐστιν αὕτη. ἔτι δὲ τῆς τροφῆς αἴσθησιν ἔχουσιν· ἡ γὰρ ἁφὴ, τῆς τροφῆς αἴσθησις· ξηροῖς γὰρ καὶ ὑγροῖς, καὶ θερμοῖς καὶ ψυχροῖς, τρέφεται τὰ ζῶα πάντα. τούτων δὲ αἴσθησις, ἁφή· τῶν δὲ ἄλλων αἰσθητῶν κατὰ συμβεβηκός· οὐδὲν γὰρ εἰς τροφὴν συμβάλλεται ψόφος, οὐδὲ χρῶμα, οὐδὲ ὀσμή. ὁ δὲ χυμὸς, ἕν τι τῶν ἁπτῶν ἐστι· πεῖνα δὲ καὶ δίψα. ἐπιθυμία· καὶ ἡ μὲν πεῖνα, θερμοῦ καὶ ξηροῦ· ἡ δὲ δίψα, ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ· ὁ δὲ χυμὸς, οἷον
Text.29. ἥδυσμά τι τούτων ἐστί. διασαφητέον δὲ περὶ αὐτῶν ὕστερον. νῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον διωρίσθω, ὅτι τῶν ζώων τοῖς ἔχουσιν ἁφὴν καὶ ὄρεξις ὑπάρχει. [c] περὶ δὲ φαντασίας, ἄδηλον. ὕστερον δ' ἐπισκεπτέον. ἐνίοις δὲ πρὸς τούτοις ὑπάρχει καὶ τὸ κατὰ τόπον κινητικόν· ἑτέροις δὲ καὶ τὸ διανοητικόν τε καὶ νοῦς, οἷον ἀνθρώποις, καὶ εἴ τι τοιοῦτόν ἐστιν ἕτερον, ἢ καὶ τιμιώτερον.

[c] δι

CAP. III.

[a] *ANimantium autem quibuſdam omnes inſunt potentiæ dictæ, quibuſdam nonnullæ ſunt, & quibuſdam vnam tantùm ineſſe videtur. Atque potentias animæ diximus has, nutritiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, loco motiuum, atque intellectiuum. Et plantis quidem nutritiuum eſt duntaxat: alijs autem & id ipſum & ſenſitiuum. Quòd ſi ſenſitiuum ineſt, & appetitiuū etiam ineſt: [b] nam appetitus, cupiditas eſt, & ira, atque voluptas. Animalia verò cuncta vnum ex ſenſibus habent, tactum, inquam, ipſum. Atque cui ſenſus ineſt, ei voluptas etiam & dolor ineſt, & perceptio iucundi, atque moleſti. Quibus autem hæc inſunt, ea cupiditatem etiam habent. Hæc eſt enim appetitio eius, quod afficit voluptate.* Text.27.
Alimenti præterea ſenſum habent. Tactus enim, ſenſus eſt alimenti. Nam ſiccis, & humidis, & calidis, atque frigidis aluntur viuentia cuncta. Horum autem, vt patet, ſenſus eſt tactus. Cæteris verò ſenſibilibus per accidens nutriuntur. Nihil enim conducit ad alimentum ſonus, vel color, aut odor. Sapor autem vnum quid eſt eorum, quæ tactu percipiuntur. At verò fames ſitiſve, cupiditas eſt; ſicci quidem & calidi fames: frigidi verò & humidi, ſitis. Text.28.
At ſapor, horum quaſi quoddam eſt condimentum. Verùm hæc declaranda poſteriùs ſunt, nunc eò vſque ſit dictum, animantium inquam hiſce, quæ tactum habent, & appetitum ineſſe. [c] *De imaginatione verò non patet, ſed de hoc poſteà conſideremus oportet. Nonnullis inſuper & loco motiuum etiam ineſt. & alijs ratiocinatiuum, ac intellectus, vt hominibus.* [d] *& ſi quid ſit aliud tale vel etiam præſtabilius.* Text.29.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Quot ſint animæ potentiæ.

A *Nimantium autem.* Diſſeruit hactenus Ariſtoteles de animæ natura in ſe ſpectata: nūc de eius facultatibus diſputationem aggreditur, vbi magiſtri ſui Platonis doctrinam ſequitur, qui in Phædro admonet, in vnaquaque re primò eſſentiam conſiderandam eſſe, tum quam vim ad agendum, & patiendum habeat explicandum. Porrò in hoc capite generalem quandam potentiarum animę comprehēſionem tradit, ſpeciatim de eiſdem in progreſſu acturus. Enumerat ergo animæ potentias ad quas cæteræ reuocantur, ſcilicet vim nutriendi, appetendi, ſentiendi, loco mouendi, intelligendi. Ex quibus ſola prima plantis conuenit, ſecunda & tertia omnibus animantibus: quarta perfectis tantùm; quinta ſoli homini.

Apprehendi, ſentiendique potentia nūquam ſeparātur. *1. Ratio.* *2. Ratio.*

b *Nam appetitus.* Probat potentiam appetendi ſemper eſſe cum ſentiendi facultate coniunctam, duplici ratione. Prior ita habet. In omni animante reperitur ſaltem ſenſus tactus, ſub quo guſtatus comprehenditur (guſtatus enim tactus quidam eſt) vbi autem tactus, ibi & delectatio & dolor inſunt. ſed hæc ſunt actus appetitus: quia delectatio eſt boni, dolor mali, bonum verò & malum ad appetitum pertinēt, ergo in quouis animante potentia appetendi ſenſum conſequitur. Poſterior hūc in modum concluditur. In omnibus animalibus cernitur ſenſus alimenti, nimirum tactus, ſub quo guſtatus continetur. Namque viuentia omnia aluntur, ſuſtentantúrque rebus ſiccis, & humidis, calidis, & frigidis, quæ omnia tactu percipiuntur: vbi autem ſenſus alimenti eſt, ibi inuenitur fames & ſitis, quæ appetitus quidam ſunt: fames quidem ſicci & calidi, id eſt, cibi: ſitis, frigidi & humidi, hoc eſt, potus. In omni igitur animali potentia appetendi cum ſenſu coniuncta eſt. Quæ hoc loco de fame ſitique dici poſſent copioſè à nobis explicata fuere in primo de ortu & interitu. Aduerte autem cùm Ariſtoteles ait omnibus animantibus conuenire appetitum: dubium eſſe num id etiam de appetitu iraſcibili intelligat. Themiſtius inquit ſentire plurima animalia, quibus deſit iracundia, & quæ ſolùm habeant tenue cupiditatis veſtigium. Aliis placet iræ & cupiditatis appetitum coniunctum eſſe, quòd ſemper ira cupiditati adſit tanquam vindex & propugnatrix aduerſus ea, quæ obſtant quominus animal bonum, quod optat, aſſequatur; aut malum, quod fugit, declinet. Conſule D. Thom. part. 1. qu. 81. art. 2.

Vbi ſenſus alimenti eſt, ibi fames & ſitis eſt.

Quid fames, quid ſitis.

Facultate imaginādi ſaltem imperfecta nullū animal caret.

c *De imaginatione.* Num imaginandi vis in quouis animali externum ſenſum comitetur, nondum manifeſtum eſſe ait, quod intelligit de imaginatrici facultate perfecta, quæ rerum abſentium imagines retinet, & in aliqua certa ac definita animalis parte ſedem obtinet. Namque potentia imaginandi perfecta vel imperfecta omnibus animantibus communis eſt.

d *Et ſi quid aliud.* Ambigere videtur vtrúmne ſupra homines ſint Dæmones intellectu

Text. 30.

e δῆλον οὖν ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον εἷς ἂν εἴη λόγος ψυχῆς τε καὶ σχήματος. οὔτε γὰρ ἐκεῖ σχῆμα παρὰ τὸ τρίγωνόν ἐστι καὶ τὰ ἐφεξῆς, οὔτε ἐνταῦθα ψυχὴ παρὰ τὰς εἰρημένας. γίνοιτο δ' ἂν καὶ ἐπὶ τῶν σχημάτων λόγος κοινός, ὃς ἐφαρμόσει μὲν πᾶσιν, ἴδιος δὲ οὐδενὸς ἔσται σχήματος· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ψυχαῖς.

διὸ

Text. 30.

e *Perſpicuum igitur eſt vnam animæ rationem eſſe perinde atque formæ. Neque enim ibi figura vlla præter triangulum eſt, & eas, quæ deinceps ſunt collocatæ, neque hic vlla præter eas, quas diximus. At vt in figuris vna cōmunis ratio fieri poteſt, quæ cunctis quidem figuris accommodabitur, nullius autem erit figuræ propria ratio, ſic & in animabus dictis fieri poteſt.*

Quæ

lectu, & ratione præditi, vt Socrates & Plato aiebant. Qua de re multa Plato in 2. & 10. de Republica, in Phædro & Epinomide, aliiſque in locis. Conſtat certè ſupra humanam naturam eſſe angelicam, quæ corporis expers eſt, & intellectu pollet.

[e] *Perſpicuum igitur.* Diluit eam quæſtionem, quam primo capite ſuperioris libri propoſuerat, num videlicet vna communis animæ definitio ſit; reſpondétque duplici pronuntiato, ſimilitudine quadam deſumpta à figura. Primum eſt. Quemadmodum non datur figura vna communis re ipſa à ſingulis figuris abiuncta, ſic neque dari vnam animam re ipſa ab omnibus ſeparatam; atque adeò proponi haud quaquam poſſe vnam definitionem, quæ animæ a ſingulis ſeparatæ conueniat, vt non datur communis aliqua figuræ definitio, quæ figuræ per ſe extra ſingularia cohærenti accommodetur, vt idearum aſſertores falsò putabant. Alterum pronuntiatum eſt. Sicuti generalis figuræ definitio eſt alicuius naturæ communis, quę tamen in particularibus ineſt, nec ab eis auulſa eſt, ita & communem animæ definitionem ſeſe habere.

Non datur anima vna re ab omnibus ſeiuncta.

διὸ γελοῖον ζητεῖν τὸν κοινὸν λόγον καὶ ἐπὶ τούτων καὶ ἐφ᾽ ἑτέρων, ὃς οὐδενός ἐστι τῶν ὄντων ἴδιος λόγος, οὐδὲ κατὰ τὸ οἰκεῖον καὶ ἄτομον εἶδος, ἀφέντας τὸν τοιοῦτον. [f] παραπλησίως δ᾽ ἔχει τῷ περὶ τῶν σχημάτων καὶ τὰ περὶ τὴν ψυχήν· ἀεὶ γὰρ ἐν τῷ ἐφεξῆς ὑπάρχει δυνάμει τὸ πρότερον, ἐπί τε τῶν σχημάτων, καὶ τῶν ἐμψύχων, οἷον, ἐν τετραγώνῳ μὲν, τρίγωνον· ἐν αἰσθητικῷ δὲ, τὸ θρεπτικόν. ὥστε καθ᾽ ἕκαστον ζητητέον, τίς ἑκάστου ψυχή. οἷον τίς φυτοῦ, καὶ τίς ἀνθρώπου; ἢ θηρίου. διὰ τίνα δ᾽ αἰτίαν τῷ ἐφεξῆς οὕτως ἔχουσι, σκεπτέον. ἄνευ μὲν γὰρ τοῦ θρεπτικοῦ τὸ αἰσθητικὸν οὐκ ἔστι. τοῦ δ᾽ αἰσθητικοῦ χωρίζεται τὸ θρεπτικὸν ἐν τοῖς φυτοῖς. πάλιν δ᾽, ἄνευ μὲν τοῦ ἁπτικοῦ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων οὐδεμία ὑπάρχει. ἁφὴ δὲ ἄνευ τῶν ἄλλων ὑπάρχει· πολλὰ γὰρ τῶν ζῴων οὔτε ὄψιν, οὔτε ἀκοὴν ἔχουσιν, οὔτε ὀσμῆς ὅλως αἴσθησιν· καὶ τῶν αἰσθητικῶν, τὰ μὲν ἔχει τὸ κατὰ τόπον κινητικόν, τὰ δ᾽ οὐκ ἔχει. [g] τελευταῖον δὲ καὶ τὸ ἐλάχιστον, λογισμὸν καὶ διάνοιαν·

[h] οἷς

Text. 31.

Text. 32.

Quapropter ridiculum eſt, & in his, & in cæteris rebus communem quærere rationem, quæ quidem nullius eorum, quæ ſunt, erit propria ratio, nec in propria cuiquam accommodabitur & indiuidua ſpecie, rationem eam omittentes diffinitionémve, quæ cuilibet hoc pacto competere, accommodariq́; poteſt. [f] *At verò quemadmodum in figuris, ſic & anima ſit. Nam tam in figuris quàm in animantibus: in eo quod deinceps eſt collocatum, id ineſt potentia, quod illo eſt prius, in quadrato námque triangulus, & in ſenſitiuo vegetatiuum ineſt, vt poteſt. Quapropter in ſingulis quærendum eſt quanam ſit cuiuſque anima, vt quanam ſit anima plantæ, & quæ beſtiæ, quæ denique hominis. Quam autem ob cauſam deinceps ſic ſeſe habent conſiderare oportet. Senſitiuum námque ſine vegetatiuo non eſt: at à ſenſitiuo, vegetatiuum, in plantis ſeiungitur. Rurſus ſine tactu nullus cæterorum ſenſuum eſt: At ipſe tactus ſine cæteris eſt. Complura namque ſunt animalium, quæ neque viſum, neque auditum, neque ſenſum habent odoris. Et eorum rurſus quæ ſentiunt, quædam habent loco motiuum, quædam non habent.* [g] *Poſtremum verò quod minimum eſt, rationem habet, & mentem.*

Text. 31.

Tex. 32.

[f] *At verò*

Vt inter figuras; ſic inter animas, aliæ aliis perfectiores.

f *At verò quemadmodum.* Docet, vt in figuris aliæ aliis poſteriores perfectioréſque ſunt;ita & in animabus. Eſt enim inter eas ordo perfectionis,ſiquidem vegetatrix omnium imperfectiſſima eſt. Secundum locum obtinet ſenſitiua. Tertium rationis particeps. Atque vt priores figuræ in poſterioribus inſunt, verbi gratia,trigonum in tetragono & tetragonum in pentagono,ſic anima vegetans in ſentiente, ſentiens in intelligente continetur. Deinde pergit oſtendere qua ratione vitæ gradus per diuerſa viuentium genera diſtributi ſint,& qui quibus conueniant.

Quid ſit humanam ſpeciē poſtremum & minimum eſſe.

g *Poſtremò.* Humanam ſpeciem appellat poſtremum, & minimum: poſtremum, quia procedendo ab imperfectis ad perfectiora obtinet vltimum,hoc eſt,perfectiſſimum gradum inter corpora viuentia:minimũ,quia ſecari in alias ſpecies nõ poteſt.

h οἷς μὲν γὰρ ὑπάρχει λογισμὸς τῶν φθαρτῶν, τούτοις καὶ τὰ λοιπὰ πάντα. οἷς δ' ἐκείνων ἕκαστον, οὐ πᾶσι λογισμός· ἀλλὰ τοῖς μὲν οὐδὲ φαντασία. τὰ δὲ ταύτῃ μόνον ζῶσι. περὶ δὲ τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ ἕτερος λόγος· ὅτι μὲν οὖν ὁ περὶ τούτων ἑκάστου λόγος οὗτος οἰκειότατος, καὶ περὶ ψυχῆς, δῆλον.

h *Quibus enim mortalium ineſt ratio, his ſunt continuo, & cætera cuncta. At quibus vnumquodque illorum ineſt, hiſce non omnibus ineſt & ratio. Sed quædam imaginatione vacant, quædam hac ſola viuunt. De intellectu verò contẽplatiuo alia ratio eſt. Quæ cùm ita ſint, patet horum cuiuſque rationem, animæ maximè propriam rationem eſſe.*

Quomodo intelligendum quædam Bruta ſola imaginatione viuere.

h *Quibus enim mortalium.* Quibus competit ratio,id eſt,intelligendi vis,eiſdẽ conuenire ait cæteros vitæ gradus;dummodò ſint mortalia. Hanc verò limitationẽ cur adiecerit Ariſtoteles,in quæſtione exponemus. Deinde ait quædã bruta viuere ſola imaginatione non quòd eã tantummodò ſortiantur,cùm ſenſu quoque & vegetandi facultate prædita ſint;ſed quia vnumquodque eo viuere dicitur quod in ipſo præſtantiſſimum eſt. Loquitur hóc loco Ariſtoteles non de imaginatione imperfecta,& quæ poſt ſenſus apprehenſionem cõfeſtim euaneſcit;ſed de ea quæ manet,hoc eſt,quæ rerum typos ſeruat,& cum memoria coniuncta eſt,vt hîc aduertit D.Thomas.

QVÆSTIO I.

Rectène tripartita animarum varietas aſſignetur,an non.

ARTICVLVS I.

Videri primum non rectè;re tamen vera rectè aſſignari.

Pro parte negante. 1. Argum.

ANIMADVERTENDVM hoc loco eſt recténe tres animæ connumerentur, nimirum vegetans, ſentiens, intelligens. Nam pro ea parte, quæ negat, ſic quiſpiam diſputarit. Vel qui tres animas faciunt intelligũt tria animarũ genera,vel tres ſpecies infimas. Nõ tria genera,quia animus particeps rationis nõ eſt genus: non tres ſpecies, quia animæ brutorũ ſpecie differentium, vt equi, leonis, & elephantis diſtinguuntur ſpecie inter ſe,quemadmodum & bruta ipſa; ſimiliterque animæ plantarum, vt Pyri, cupreſſi, & platani. Nullo igitur modo aſſerendum eſt tres eſſe animas.

Deinde, Quælibet forma ſpecifica tã brutorum animantium, quàm plãtarum addit formę ſui generis gradum quendam ſibi proprium ac reciprocum, quo communem generis notionem limitet, & coërceat; ergo ſicuti anima intellectiua ob gradum quem addit, diſtinctũ membrorum efficit in illa animarũ partitione: ita & reliquę tam animarum quàm plantarum ſpecies diuerſa membra efficient. *2. Argum.*

Ex altera verò parte quòd pauciores animę numerandę ſint, ita oſtenditur. Plantalis anima etiam ſenſu pollet. Nõ igitur ab aliis ſeparata inuenitur: atque adeò perperam in vulgata illa diuiſione à ſenſitiua & intellectiua disiungitur. Aſſumptum probatur,quia plãtę diſtingunt vtiles ſuccos ab inutilibus; nã illos attrahunt, hos reſpuunt,& quod peculiari modo in quibuſdã magis elucet, ſalutaria proſequuntur, noxia declinãt. Nam,verbi gratia, cucumeres ad terræ *3. Argum.*

Mira plan-

vligi

tarum arborumque natura.

vliginem, & humorem, quo affluentiùs irrigari optant, perreptant. Contrà verò oleum, quo perfuſi emoriuntur, omnino auerſantur, adeò vt eo ſuppoſito recurruentur. Vitis à lauri vicinitate refugit, quòd hęc ſua calliditate illius incremēto officiat; ſimiliterque braſſicam odit, quòd terrę ſuccum exhauriat. Idē priuatim conſpicitur in arboribus, quę maris & fœminę nomine deſignantur, hę namque vt fœcunditatem aſciſcant, ſeſe mutuò complectuntur. Quare videtur aliquis ſenſus, ſaltem obſcurus in eſſe plātis. Adde etiā quòd arbores virēt, & ſtatis temporibus efflореſcunt, quæ iuuentus quædam earū eſt, cædémque ariditate, vt ſenio, diſſoluuntur.

4. Argum.

Poſtremò quæ in aliqua ſerie ordinatim diſponūtur, ea nō cenſentur efficere plura mēbra, vt viuēs, animal, homo; atqui ita ſe habent anima vegetatiua, ſenſitiua, & intellectiua; nā vegetatiua enuntiatur in recta ſerie de ſenſitiua; & hæc de intellectiua. Igitur non rectè anima in hæc tria membra diuiditur.

De ſexu arborum lege Plin. lib. 3. c. 4. & lib. 16. c. 26.

In hac quęſtione non eadē fuit omniū Philoſophorum ſententia, vt conſtat ex iis, quæ ſcripſit Auctor librorū de plantis, qui Ariſtotelis nomine circūferuntur, capite primo libri primi, Plutarchus, cap. 27. lib. quinti de placitis, Clemens Alexandrin. lib. 8. Strom. Galenus lib. de natural. facultat. Nā Stoici plantas animatas eſſe negarūt, quòd cupiditate careant. Plato verò in Timæo poſt Empedoclem & Anaxagorā viuētes, & ſenſu prędítas eſſe exiſtimauit; diſtingui tamē à brutis, quòd hæc ſenſum acutū, & veluti vigilantē habeant; illæ verò obtuſum, & quaſi dormiētē. Senſum quoque, & appetitū plantis perfectioribus dedere Pythagoræi. Vtrique tamē à veritate deflexerunt.

De hoc Platonis dogmate lege Theodor. lib. 5. de curandis Græc. affe. Plato. Empedocles, Anaxagoras, viuere plātas omnes exiſtimarunt. Pythagoræi idem de perfectioribus arbitrati ſunt. Refutatur.

1 Stoici, quia nō omnis vita cupiditate, aut ſenſu ęſtimanda eſt; ſed motione ab interno principio dimanāte. Quod haud dubiè in plātis cernimus. Alij, quia ſi plantæ ſentiēdi vim haberēt, punctę, aut percuſſæ, doloris ſignificationē darent ſeſe contrahēdo, vti animantes ſolent, quāuis imperfectiſſimæ, vt ſpongiæ, & cochleæ, quæ ſi quid etiā

2 duri attigerint, contrahūtur protinus; ſi quid humidi, funduntur. Itē, quia vbi eſt ſenſus, ibi eſt vigilia, & ſomnus: nihil

3 verò horum plātis ineſt. Tertiò, quia vt diſputat Ariſtoteles lib. 3. cap. 12. text.

A 66. natura plantarum admodū terreſtris eſt, atque ita inepta ad ſenſum.

D. Auguſt. in lib. de quant. animę. c. 33. eam opinionē quę arboribus ſenſū dat, ruſticanā impietatē vocat. Non eſt, inquit, audienda neſcio quæ impietas ruſticana planè, magíſque lignea, quā ſint ipſæ arbores, quibus patrociniū præbet, quæ dolere vitē quando vua decerpitur, credit. Appellat autē impietatē, propter dogma Manichęorū, qui, vt ipſe teſtatur

B in lib. ad Quod vult Deum hęreſi 46. ita plantis ſenſum dabāt, vt eiſdē rationalē animam tribuerent. Vnde ab arbore folium, fructumve excerpere, homicidium putabant. Contra hunc errorem lege eūdem Diuum Auguſtinum lib. 2. de Moribus Manichæorum cap. 17.

Opinio quæ arbores ſentiētes facit ruſticana impietas à D. Aug. vocātur. Manichæi in eodem errore fuerunt. Triplex cōſtituitur varietas animarum quæ ex diuerſo modo operandi colligitur.

Aſſerendū igitur cum Schola Peripatetica plātas nec carere anima, nec anima ſentiente prędítas eſſe, ſicq; dari animam vegetantē, quæ ſolis plantis; ſentientem, quę cunctis animalibus; ratio-

C nalē quę homini tantùm cōueniat. Colligitur autē hic numerus ex diuerſo modo operandi, quo anima ſupra formā rerum non viuentiū eleuatur. Etenim vel anima rerum viuentiū eo tantùm pręſtat formis rerū non viuentiū, quòd harum & functiones, & motus à principio externo, illarū ab interno oriantur; aut vlteriùs quòd illę operando vtantur obiectarū rerum ſimulachris, ſeu ſpeciebus, quę & ſi materiales adhuc ſint, aliquātu-

D lum à materia emergunt; ſiquidē purioris, & defæcatioris naturæ eſt ſimilitudo coloris, verbi gratia, quā ipſe color; aut denique quòd vtantur rerū imaginibus nō iam corpori inhærētibus; ſed prorſus immaterialibus, atque altioris ordinis. Primus modus cōpetit animæ vegetāti; ſecundus ſentienti; tertius intellectiuæ. Totidē ergo animæ, non plures, pauciorés ve numerādæ ſunt. Quo patet nō eſſe probādam opinionē Platonis in Timæo,

E vbi aliā quandam animæ diuiſionē tradit, nimirum in iraſcibilem, cōcupiſcibilem, & rationalem. Qua quidē in re dupliciter errauit. Primū, quia eo pacto animam diſtribuit: cùm tamen nō ſit diſtribuenda, niſi modo paulò antè explicato. Deinde, quia tres animas, in eodem homine realiter diſtinctas conſtituit, quod procul à veritate abeſſe in libro de ortu, & interitu oſtendimus. Quamuis nō deſint, qui hoc Platonis dogma non de

Reijcitur Platonis opinio alio modo animam diuidentis. Lib. 2. cap. 4. 3. 2.

tribus animabus, ſed de tribus eiuſdem animæ facultatibus interpretentur.

Solut. 1. arg. Cum tres animæ numerantur, nec tria genera, nec tres infimæ ſpecies eſſe dicuntur.

Solut. 2. Lege Fracaſt. in l. de antipathia & Simpl. à c. 9.

Reſpondeamus nunc ad argumenta initio propoſita, Ad primum dicimus, cũ tres animæ recenſentur, nec intelligi tria genera, nec tres ſpecies infimas, ſed tres animas diſtinctas ex diuerſo modo ſeſe excitandi ſupra materiam corporatam. Ita vt in hac tripartita varietate contineantur duo genera, nempe anima vegetatrix, & ſentiens & vna ſpecies, id eſt, anima rationis particeps.

Ad ſecundum, concedendum eſt, animã vegetatricẽ, & ſentientẽ diſtribui in plures ſpecies, vt rectè probat argumentum, ſed quia omnes vegetatrices animę ſortiuntur inter ſe eundem modũ operandi; & omnes ſimiliter ſenſitiuę eundẽ inter ſe; propterea non diuidi animã in plura membra, quàm illa tria, quia in ea diuiſione non multiplicantur membra, niſi ſpectata duntaxat ſola diuerſitate operationum, ſecundùm prædictam excitationem maiorem, minorémve ſupra materiam.

Solutio 3. Virtute attractrice expultriceq́; nõ ſenſitiua potentia, plantæ noxia reijciunt, commoda trahunt.

Ad tertium reſpondendum eſt quòd plãtæ inutiles ſuccos reiiciant, vtiles attrahant, non prouenire ex aliqua facultate ſenſitiua, & cognoſcente, quæ in eis inſit, ſed ex virtute attrahente, & expellente, quæ citra omnẽ ſenſum, & cognitionem altrici animæ famulantur, vt in primo de ortu, & interitu ex profeſſo docuimus. Item proſecutio illa, aut fuga circa ſalutaria, aut noxia, quę in quibuſdam plantis notatur, ex natiuis earum viribus, & latenti antipathia, ac ſympathia oritur, nullo ad id præeunte ſenſu aut notitia; iuuentus verò & ſenectus nõ niſi per metaphoram eis accõmodatur, quemadmodum & ſexus, & maritari.

Solutio 4.

Vt quartũ argumentum diluas ſic habeto, Anima vegetans interdum generatim, atque ita in tota ſua amplitudine ſumitur, quo pacto corpus animatũ in commune vt pars formalis, phyſica cõpoſitione conſtituit, atque hoc nomen ſortitur, quòd ab ea primùm vegetandi potẽtia dimanet; ſicque diuiditur anima vegetatiua in eã quæ tantummodò vegetatiua eſt, qualis eſt anima plãtarum: & in animã ſenſitiuã, ex qua animal in cõmune cõſtat quæ ideò ſenſitiua nuncupatur, quia ab ea primò ſentiendi facultas naſcitur; & in animam rationalẽ. Tum rurſus ſenſitiua in cõmune diſtri- A buitur, in ſenſitiuam tantùm (prout, tantùm, negat vlteriorem gradum) quæ eſt anima beſtiarum, & in intellectricem.

Anima vegetatiua tantum nõ eſt formaliter in anima tãtum ſenſitiua, ſed ſunt ſpecies inter ſe diuiſa.

Quo patet animam vegetatiuã in commune, cùm genus quoddã ad vegetatiuã tantùm, & ad ſenſitiuam & intellectiuã ſit, in illis formaliter cõtineri: ſimilitérque ſenſitiuã in commune in ſenſitiua tantùm atque intellectiua (nam genus omne in ſuis ſpeciebus formaliter includitur) at verò in anima ſenſitiua tantùm, id eſt in anima beſtiæ, non ineſſe B formaliter vegetatiuam tãtùm, ſiue animam plantalem, paríque ratione, nec ſenſitiuã tantùm, id eſt belluinã cõtineri formaliter in intellectiua, cùm ſint ſpecies inter ſe diſiunctę. Hinc ergo perſpicua iam relinquitur argumenti ſolutio. Etenim diuiſio animæ ſic intelligenda eſt, vt primum eius membrum ſit anima vegetatiua tantùm; ſecundum ſenſitiua tantùm; tertium intellectiua: qua ra- C tione non diſponuntur ordinatim in recta ſerie vnum ſub altero. Illud tamen aduertes, animam vegetatiuam tantùm dici contineri virtute in ſenſitiua tantùm, & ambas in rationali, quatenus ſenſitiua tantùm nõ ſolùm exercet operationes ſibi proprias, id eſt, functiones ſenſuum, ſed etiam eas, quas vegetatiua: ſimilitérque intellectiua operationes ſenſitiuæ, & vegetatiuæ.

D

QVÆSTIO II.

Sintne potentiarum genera quinque, viuentium quatuor.

ARTICVLVS I.

Quinque eſſe genera potentiarum.

Quinq; ſunt viuẽtium potẽtiæ.

Ratio propoſita doctrinæ.

PRIORI parti controuerſiæ reſpondemus, quinque eſſe primas, & generales poten- E tias rerum viuentium, nimirum vim vegetandi, ſentiendi, loco mouendi, appetendi, intelligendi. Ratio huius diſtinctionis, vt D. Thomas edocet 1. part. q. 78. art. 1. colligitur ex obiectis circa quæ viuentium operatio inſiſtit. Vel enim obiectum eſt corpus cõiunctũ animæ, vel eſt aliquid ſeparatũ. In coniunctum agit potentia vegetandi, quia occupatur in alimenti concoctione,

coctione & mutatione. In ſeparatũ verò A ferũtur cæteræ vires, vel ita vt eius imaginem intra ſe habeant; quæ ſi recipitur in organo corporeo, pertinet ad potentiam ſenſitiuam; alioqui verò ad intellectiuam: vel ita vt in ipſum tendant tanquam in finem, aut tanquam in terminum motus. Si priori modo, eſt appetitus: cuius eſt ferri in bonum, atque adeò in finem: ſi poſteriori, eſt vis loco motiua. Quare totidem ſunt generales potentiæ rerum viuentium. B

1. Obiectio contra modũ colligendi numerum potentiarũ.

Sed obiiciat aliquis Vis gignendi cõtinetur ſub potentia vegetatrici, & tamẽ verſatur circa obiectum ſeparatũ; videlicet circa ſingulare diſtinctum à generante, quod denuò producitur ad cõſeruandam ſpeciem. Igitur perperã diximus potentiam vegetandi, ſub qua gignendi vis continetur, ſpectare obiectũ coniunctum.

2. Obiectio.

Deinde, vt ſe habet ſenſibile ad intelligibile; ita appetibile per appetitũ corporeũ ad appetibile per immaterialem appetitũ: C atqui illa duo conſtituunt duplex potentiarum genus; ergo & hæc.

3. Obiectio.

Tertio, facultas motiua tendit in vbi, ſed vbi non eſt aliquid extrinſecum rei, cùm ſit exiſtentia mobilis in loco, vt lib. tertio Phyſic. ſtatuimus: ergo collectio illa potentiarũ non rectè ſe habet.

Soluuntur obiectiones.

Hiſce obiectionibus ita occurres. Primæ, dicendo, etiam vim gignendi verſari circa obiectum coniunctum, quia perficit ſemen, D quod in ipſo viuente fit ex alimenti ſuperfluo, in quod formatricẽ vim proximè agendo imprimit.

Vis gignẽdi circa obiectũ cõiunctum verſatur.

Secũdæ, neganda eſt maior propoſitio. Non eſt enim vtrobique par ratio; quia vterque appetitus tam ſenſitiuus, quàm intellectiuus tendunt in obiectum ſub ratione finis; nec diſtinguuntur propriis differentiis ad obiectum, qua obiectum eſt, pertinentibus; ſicuti ſenſus & intelle- E ctus, vt diximus. Lege Ferrarienſem hoc loco quæſt. 5.

Tertiæ reſpondendum eſt, facultatem motiuam ſecundùm opinionem illam, quam in Phyſicis amplexi ſumus, eatenus dici ferri in extrinſecum, quatenus exiſtentia in loco ſumenda eſt in ordine ad ſpatiũ, cui reſpondet, & quod res per motum localem decurrit.

ARTICVLVS II.

Quatuor eſſe Genera viuentium.

Quatuor viuentium genera ex quatuor viuendi modis colliguntur.

QVod ad ſecundam controuerſiæ partem ſpectat, reſpondendum, quatuor eſſe gradus, ſeu genera viuẽtiũ. Quædam enim vegetantur, quædã ſentiunt; alia loco mouẽtur, alia intelligũt. In qua diuiſione per ea, quę loco mouẽtur, deſignantur quæ motum progreſſionis ſubeunt. Nec eſt opus vnam dari naturam, cui is motus primò conueniat. Non enim hîc de veris tantùm generibus ſermo eſt; ſed de diuerſis gradibus, ſiue ordinibus viuentium, ſiue ſint vera genera, ſiue non. Porrò viuẽtia ex diuerſis viuendi modis diſtinguuntur; hi verò ex diuerſa vitæ perfectione, quæ illis duntaxat quatuor modis diſtinguitur. Sed aduertendum hęc genera diſtincta eſſe inter ſe tanquam ſuperiora & inferiora. Quatenus priora abſque iis, quæ poſteriora ſunt, ſeorſim reperiuntur; nõ contrà. Arbores enim vegetantur, & nõ ſentiunt; bruta mouentur, & non intelligunt; & tamen quæcumque intelligũt, mouentur, quęcunque mouentur, ſentiunt; quęcunque ſentiunt, vegetantur. Prętereà, diuerſi viuendi modi ſic ex diuerſa vitę perfectione diſtinguuntur vt non quęlibet perfectio ſuum genus conſtituere poſſit, ſed ea tantùm, quę à cęteris ita diſtincta eſt, vt non poſſit aliqua ratione ad cęteras reuocari.

Cur ex appetendi vi non habeatur vnum viuẽtium genus. Cur non aliud ex potentia generandi ex ſemine.

Quo perſpecto, ceſſant dubia, quę in aduerſam partem afferri queunt; ſcilicet cur vis appetendi non conſtituat per ſe vnum genus viuentium, & potentia generandi ex ſemine aliud. Reſpondendum eſt enim vim appetendi non eſſe aliquam vitę perfectionem prędicto modo diſtinctã à ſenſu, cùm ſemper illum comitetur. Et potẽtiam generãdi ex ſemine, annexam eſſe facultati vegetandi, quia nõ excedit illius limites; maximè cùm eadem ſit potẽtia generatiua, & nutritiua, vt alibi diximus, cúmque vegetatio ſit generatio quędam partialis viuẽtis in omnibus viuẽtibus reperta. Ob quam etiam cauſam facultas videndi,

dendi, & memoria, cæteriq́; ſenſus tam externi quàm interni non faciũt diuerſa viuentiũ genera. videlicet quia ad vim ſentiendi pertinẽt: eſto quidã ſenſus non in omnibus animalibus inueniantur.

Obiiciat aliquis contra ſuperiora. Ariſtoteles proximo capite text. 32. docuit viuentibus mortalibus, quibus ratio cõpetit, conuenire cæteros gradus. Videtur igitur docere aliqua eſſe viuentia ratione prædita & immortalia, quibus ij non competãt. Philoponus hæc verba interpretatur, vt voluerit Ariſtoteles corpora diuina & immortalia, id eſt, cæleſtia, habere vim rationis, non autẽ ſenſus aut alias priores facultates; quòd hæ ad ſolã vitam mortalem tuendam datæ ſint à natura. Hæc tamen interpretatio inuoluit ſententiam de animatione cœleſtiũ corporum, quam neque veram, neque Peripateticam eſſe in libris de cœlo oſtendimus. Potiùs ergo dicendum Ariſtotelem verba illa ſubdidiſſe non ex propria opinione, ſed in gratiam Platonicorum, qui dæmones quoſdam corpore & ratione præditos, ſenſu tamen carentes fingebant.

Lib. 2. cap. 1. quæſt. 1.

Platonici dæmones quoſdam fingunt corporeos, ſed ſine ſenſu.

Ex iis, quæ hactenus diſſeruimus, manet tres eſſe animas, quinque genera potentiarum, quatuor genera viuentium. Sed illud poſtremò aduerte, ſi viuens ſumatur, vt dicitur non ab accidentali vita, hoc eſt, ab operatione vitali, ſiue à potentia ad talem operationem: ſed à vita ſubſtãtiali, quæ eſt ipſa anima: tunc non quatuor genera viuentium: ſed tria conſtitui debere, nempe vegetatiuum, ſenſitiuum, intellectiuum, à triplici anima, vegetante, ſentiente intelligente.

QVÆSTIO III.

Vtrum potentiæ animæ ab eius eſſentia manent.

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis argumenta.

1. Argum.

QVOD pōtentię non manent ab eſſentia animæ, hunc in modum videtur oſtendi. Emanatio eſt motus quidam; ſed nihil à ſe ipſo moueri poteſt, vt probauit Ariſtoteles 7. Phyſicæ auſcultationis cap. 1. text. 1. Igitur potentiæ non manant ab anima; alioqui iam anima à ſe ipſa moueretur, eſſetq; ſimul agens & patiens. Agens dum ex ſe profunderet potentias: patiẽs dum eas in ſe reciperet. Quòd ſi quis dicat potentias immateriales recipi in materiã, non verò in animã, ſicque non idem eſſe agens, & patiens: ſaltem nõ effugiet quominùs concedat animum participem rationis reſpectu immaterialiũ potentiarũ, quæ ab eo fluunt & in eodem manent, ſimul agere, & pati.

Deinde. Ab eo, quod vnũ eſt, & ſimplex, nõ poteſt naturaliter procedere niſi vnũ, ſed anima eſt vna, ſimpléxque ſubſtantia: nequeunt igitur ab ea plures potentiæ oriri. Si reſpondeas ab eo, quod vnũ eſt, poſſe oriri plura ordine quodam, ſicque potentias animæ ordine quodã naturali ab ea fluere: contra id obiicitur, quia nõ apparet quinã ordo is eſſe poſſit, præſertim cùm potentiæ animæ diſtinguantur inter ſe ſpecie: atque adeò nõ poſſit vna fieri ab alia; cùm vnũquodque gignatur à ſuo ſimili. Deinde quia in potẽtiis ordinatis nõ poteſt vna ſine altera operari; cuius tamen oppoſitũ liquet in facultatibus animæ; operatur enim viſus, auditu nihil percipiente.

Præterea, Si potentiæ orirẽtur ab anima, ſequeretur, potentias animæ rationalis comitari eam à corpore exeũtem, vt pote originis ſuæ cauſam, & fontem: atqui non eam comitantur; non igitur ab ea oriuntur. Probatur minor; quia anima ſeparata ſicuti functiones ſenſuum ſiue internorum, ſiue externorum, exercere non poteſt, ita nec eiuſmodi potentias ſecum defert; alioqui fruſtra eam comitarentur.

ARTICVLVS II.

Quæſtionis, & argumentorũ explicatio.

Potentiæ animæ ab eius manãt eſſentia.

ASSERENDVM tamen eſt, potentias animę ab eius eſſentia oriri. Nam cùm potentię ſint formæ accidẽtariæ ſubiecto propriæ, ac natiuæ, eique conferant eſſe ſecũdùm quid, neceſſum eſt, vt ab eo, quod ſubiecto primum, ac ſubſtãtiale eſſe tribuit, hoc eſt, à forma ſubſtãtiali, quaſi eſſentiæ comites proficiſcantur.

Anima potentiarũ immaterialium reſpectu agẽs finalis materialiſque cauſa eſt.

tur. Quæ eſt ratio D. Thom. 1. part qu. 77. art. 6. Sed illud prætereа ſciendũ eſt, animã triplex cauſę genus ſortiri reſpectu potentiarũ, videlicet agentis, finalis, & materialis: licèt Iandunus, qu. 9. huius libri ſolam rationem cauſæ materialis animæ accõmodet: ſortitur ergo anima cauſalitatẽ agentis, quia potentias ex ſe actiuè fundit: finalis, quia potentiæ ſunt propter animã, vt propter finem, cui à natura deſtinãtur: materialis, quia ipſas in ſe recipit, ac ſuſtinet. Quod tamen de ſolis immaterialibus potentiis humanę animæ intelligi debet; cætera nãque in materia, prout formę ſubeſt, recipiũtur, vt in libro de ortu & interitu oſtendimus, quidquid in contrariam partẽ ſcripſerit Apollinaris q. 7. huius libri, & Iãdunus qu. 10. aſſerentes omnes potẽtias recipi in nuda anima. Quod ſi ita eſſet, certè viſio inhæreret animę rationali; ſiquidẽ vbi eſt potentia, ibi eſt eius actus immanens, & vitalis; at quòd viſio non ſit in anima rationali, manifeſtum eſt; cùm hæc immaterialis, & diuiſionis expers ſit; illa verò materialis, & extenſa. Accedit, quòd ſi omnes potentiæ eſſent in nuda anima, nõ rectè Ariſtoteles hoc in lib. cap. 4. text. 33. docuiſſet potentiarum quaſdam eſſe organicas, id eſt, organis corporeis inhærẽtes, quaſdam non. Porrò non eſt anima præcipua cauſa efficiens ſuarum potentiarum, ſed generans, ſeu producẽs, cui incumbit, omnia, quæ rei in inſtanti generationis debẽtur, ei cõtribuere. Itaque anima quaſi inſtrumentaria cauſa eſt generantis, & ab hoc remotè, ſed principaliter; ab illa proximè, & minùs præcipuè potentiæ efficiuntur. Sic verò hęc quatuor, eſſentia, potentia, operatio, obiectum, hunc habent ordinem, vt ab eſſentia profluat potentia, ab hac operatio; operatio in obiectum tendat; vt rectè colligit Ficinus libro 10. de Platonis Theologia, cap. 9.

Materiales potentiæ nõ in anima ſed in materia recipiuntur.

Anima nõ eſt præcipua cauſa efficiens potentiarũ.

Soluuntur argumenta.
Soluitur primum.

Diluamus igitur argumenta, quæ in aduerſam partẽ adduximus. Ad primum dicendum emanationem non eſſe actionem phyſicam, cùm non ſit coniuncta cũ motu; immò nec propriè actionem, vt alibi diximus: & quidem eã, qua potentiæ materiales, vt facultas videndi, vel audiendi, cæterǽque eiuſmodi corporeo organo inhærentes emanant, non recipi in ipſa anima, à qua oriuntur, vt iã A argumentando occurrebamus; ſed in materia, proindéque non ſequi ſecundum huiuſmodi actionem idem agere, & pati. Quòd ſi de potentiis immaterialibus, vt de intellectu, qui in ipſa anima inſidet, loquamur, tunc non eſſe incõmodũ, idem agere & pati; præſertim ſi id, quod patitur, non ſit ipſum agens principale; & actio non ſit Phyſica propriéque actio; de qua ſolùm Ariſtoteles loco citato diſputat.

Soluitur argum. 2.
Oriuntur potentiæ ab anima ordine quodã.

Secundo argumento probè reſpõdebatur B cum D. Tho. loc. cit primæ partis. Ad priorem verò ſolutionis impugnationẽ dicendũ erit, licèt potentiæ animę inter ſe ſpecie differant, minimè id obſtare, quominùs ordine quodam ab anima, vt à fonte dimanent, ita ſcilicet, vt aliæ alias ſecundùm quãdam naturę antecesſionem præcedant, non vt ab intermedio vniuoco, ſed æquiuoco, atque adeò ſpeciei diuerſę. Ad poſteriorẽ, licèt quędam potentiæ ita ſint affectæ, vt vna C quoad ſuam actionem dependeat ab altera, quo pacto ſe habet voluntas ad intellectum; tamen ex illo ordine, quo ſe in prima ſua origine antecedunt, non colligi in omnibus eiuſmodi dependentiam, quoad functiones obeundas. Lege D. Thom. eadem illa qu. artic. 4. & 7.

Soluitur 3.
In anima ſeparata potentiæ organicæ ſolùm vt in radice manent.

Ad tertium reſpondendum eſt, etſi anima omnium ſuarum potentiarum fons ſit; tamen animam intellectiuam è corpore abeuntem non comitari actu, & formaliter niſi potentias ſpiritales, D quę in ea recipiuntur; cęteras verò ipsã ſequi, in eáque manere tanquã in radice duntaxat. Nam cùm earum ſubiectũ ſit organum corporeum, eo per abſceſſum animę diſſoluto, confeſtim abolentur.

QVÆSTIO IV.

Vtrumne animæ potentiæ re ipſa ab ea differant, an non.

E

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ.

Nullã diſtinctionem ex natura rei inter animam potentiaſq. ponunt.

MAGNA eſt in hac quæſtione ſententiarum varietas. Nam Grego. in 2. d. 16. q. 3. Ochamus diſt. 16. q. 24. & 26. Ga-

[illegible] Marsilius in 1.qu.7. A tentia, ſed anima eſt principiũ operãdi; ſiquidem, vt definiit Ariſtoteles, Anima eſt id quo viuimus, ſentimus; loco mouemur, & intelligimus; ergo anima eſt ipſæ potentiæ. Atque huius ſententiæ videtur fuiſſe D. Auguſt. in ſermone de imagine cap. 11. vbi ait, animam eſſe intellectum, eſſe memoriam, eſſe voluntatem; & 10. de Trini. cap. 11. vbi docet, memoriam, intelligentiam, & voluntatem non eſſe tres vitas, ſed vnam duntaxat vitam, nec tres mentes, ſed vnam mentem: & in libro de ſpiritu & anima cap. 13. Dicitur, inquit, anima, dum vegetat; ſpiritus, dum contemplatur; ſenſus, dum ſentit; animus, dum ſapit; dum intelligit, mens; dum diſcernit, ratio; dũ recordatur, memoria; dum vult, voluntas; iſta tamen non differunt in ſubſtantia, quemadmodum in nominibus, quoniam omnia iſta vna anima eſt, proprietates quidem diuerſæ, ſed eſſentia vna.

Fauet Aug.

[illegible] Occam, Marſilius, [illegible]

[illegible] Nominalium ſchola, item Marcellus in ſuo lib. 3. de anim. [illegible], aſſerunt potentias nec re ipſa, nec [illegible] ex natura rei ab animæ eſſentia [illegible], licèt anima ex varietate actionum diuerſa nomina ſortiatur. Itaque animam prout intelligit, dici, & eſſe intellectum, prout appetit, appetitũ; prout videt, aſpectũ; atq; ita ad reliquas ſuas facultates ſeſe habere. Scotus in 2. d. 16. q. vnica ſentit nõ diſtingui potentias re ipſa ab anima; diſtingui tamen formaliter, & ex natura rei. D. Bonauen. in 1. d. 3. qu. 3. videtur idem ſentire. ait enim potentias eſſe idem cum anima, nõ tamen omnino idem per eſſentiam. Durandus in 1. d. 3. q. 2. arbitratur, potentias animæ vegetatricis, nimirũ vim nutriẽdi, augendi, generandi, eſſe idem re cum anima; facultates autem ſentiendi, & intelligendi, ab ea realiter diſtingui.

Argumenta pro his auctorib. 1.

Poſſunt autem pro hiſce opinionibus, C quatenus in eo conueniunt, quòd potẽtiæ idem re ipſa cùm anima ſint; hæc adduci argumenta. Res non niſi cogẽte neceſſitate multiplicandæ ſunt; cùm natura ſtudeat compendio, & à ſuperfluo quàm maximè abhorreat; atqui nulla neceſſitas cogit diſtinguere potẽtias ab anima tanquam res inter ſe diuerſas. Nõ ſunt ergo diſtinguẽdæ. Probatur aſſumptio, quia ſicuti materia, ſine alia adiectitia facultate, eſt ſua potentia paſſiua ad recipiendam formam; & accidentia, quæ agunt, ſunt ſua potentia actiua ad agendum, ita & ſubſtantia animæ per ſe poterit eſſe ſua potentia actiua ad operandum; præſertim cùm anima tam materiæ, quàm accidentibus dignitate præſtet. Corroboratúrque argumentũ, quia potentiæ apud eos, qui ipſas ab anima diſtinguunt, fluunt immediatè ab eſſentia animæ. Quare iam animam ipſam proximum earum principium eſſe conſitentur. Quod ſi ita eſt, cur non etiam immediatum ſuarum functionum principium erit?

Confirmatur.

2. Item. Differentiæ eſſentiales nõ poſſunt ab accidentibus deſumi; ſed rationale & ſenſibile ſunt eſſentiales differẽtiæ; ſumuntur verò à ratione, ſiue intellectu, & à ſenſu. Igitur intellectus & ſenſus non ſunt accidentia, ſed ipſa ſubſtantia earum rerum, quibus competũt.

3. Tertiò. Principium operandi eſt potentia, ſed anima eſt principiũ operãdi;

4 Quartò. Si potentiæ diſtinguerentur realiter ab anima, poſſent illæ ſeiunctim diuinitùs conſeruari, quod tamen repugnantiam inuoluit, ergo, &c. Probatur aſſumptum: tum quia cùm potentiæ includant in ſua definitione ſubiectum, cui inhærent, nullo pacto ab ea diuelli poterunt; tum quia ſi extra animam eſſe poſſent, poſſent etiam ita ſpectatæ operari, atque adeo intellectus intelligere, voluntas velle, aſpectus cernere. Quod eſt abſurdum. D

5 Poſtremò. Immediatum principium generationis eſt forma ſubſtantialis generantis; ergo & immediatum principiũ nutritionis, quæ eſt quædam partialis generatio; & ex conſequenti etiam immediatum principium accretionis erit eadem ſubſtantia, cùm accretio nõ exigat potentiam à nutritione diſtinctam. E Aſſumptum probatur, quia ſubſtantia non niſi à ſubſtantia efficitur, alioqui ſi ab accidente, ſiue tanquam à principali, ſiue tanquam à minùs præcipua cauſa fieret, aliquid vltra ſuam ſpeciem, & naturam ageret, quod abſurdum eſt. Quare non videtur negandum ſaltem potentias animæ vegetatricis eſſe idem re cum anima, vti Durandus aſſerebat.

ARTI

ARTICVLVS II.

Quid in Propoſita quæſtione ſentiendum.

Potētiæ ab anima diſtinguuntur. D.Thomas Caiet. Capreolus. Diſtinguūtur formaliter. 1. Ratio

AMPLECTENDA tamen eſt ſententia D.Thomæ tū alijs in locis,tum 1.p.q.77 art.1. Caiet.ibi. Alenſis 2.p.q.65. mēb.1. Ægidij quodl 3.q.10.Capreoli in 1.d.3.qu.5 art 2. M.Alberti d.3. art. vlt.& 2.lib.de anima tractatu primo,ca. decimo primo,Apollinaris hoc in lib.q. 7.Iāduni q. 9. Heruæi quodlib.1.q.9.& aliorum compluriū aſſerentium omnes potentias diſtingui re ipſa ab anima, quod itē de cæteris facultatibus actiuis aliarum rerum intelligi debet. Ac primùm, quòd nequaquam veriſimile ſit potentias ita eſſe idem re cum anima,vt nec formaliter ab ea diſſideant, ex eo concluditur, quia alioqui diceremur intellectu velle,volūtate intelligere,aſpectu audire; quod eſt contra communem ſenſum ac modum loquendi. Item; Id, quod ex ſe indifferens eſt ad diuerſos actus,oportet vt per aliquid ſuperadditum ad eos determinetur; ſed eſſentia animæ in ſe ſpectata eſt indifferens ad quemlibet eorum actuū,quos edit(alioqui cùm animæ eſſentia vna ſit, & actus plures,réque ipſa diſtincti, idē ſecūdùm idem eſſet ſimul determinatū ad plura realiter diuerſa,quod fieri nequit)oportet igitur eſſentiā animæ per aliquid ad hunc & illum actum determinari.Id verò nihil aliud eſt quàm ipſæ animæ facultates, ſeu potentiæ. Igitur potentiæ ſunt aliquid ſuperadditum eſſentiæ.

Re ipſa differunt. Nulla ſubſtantia creata per ſe ipſam immediatè operatur. Dè hac re in Phyſicis lib.2.ca. 7. q.18.

Tum verò quòd potentiæ ſic animæ aduenianr,vt ab ea re ipſa differant, ita ſuadetur. Nulla ſubſtantia poteſt eſſe immediatum ſuæ operationis principiū. E Igitur potentia per quam anima operatur, non eſt ipſamet animæ ſubſtantia. Antecedēs non modò aſſeritur ab Auerroe.6.Metaphyſ. commento 31.ſed videtur etiam ad mentem Ariſtotelis lib. de ſenſu capite ſecundo, vbi docet,ignē, terram cęteráque ſimiliter non eſſe nata agere,niſi prout habent contrarietatem, id eſt,calorem,& frigus,ac alias qualitates,quarum interuentu operantur.Deinde A probatur idem antecedēs ex eo, quia vt ſubſtantia ſine accidentibus non cōſiſtit, ita nec ſine illis agit. Item quia fruſtra natura tantam accidentium varietatem, & apparatum ſubſtantiis dediſſet,ſi ſubſtantiæ per ſe actiones ſuas proximè obire poſſent.

Item, Elementa, quæ maximè actiua ſunt, habent ad operandum virtutes re ipſa à ſuis formis ſubſtantialibus diuerſas,videlicet primarias qualitates, vt ignis, calorem & ſiccitatem;aqua, frigiditatem B & humorem; ergo pari ratione inerunt animę vires ad agendū ab ea diſtinctæ.Idem etiam oſtendi poteſt ex facultatibus motiuis grauitate inquam,& leuitate. Nam quòd hæ à corporib. quibus conueniunt, re diſſideant, ea ratio oſtendit, quia poſſunt diuina virtute ſeorſim exiſtere ſine forma ſubſtantiali, vt patet in ſacramēto Euchariſtiæ, vbi poſtquam ſubſtantia panis deſiit eſſe, remanet nihilominus eius grauitas vnà C cum quātitate extra ſubiectum At grauitas & leuitas potentiæ quędam ſunt naturales ab elementorum formis primò oriundæ,indéque mixtis corporibus communicatæ.Quòd ſi hæ à ſuis formis re ipſa differunt, cur non idem de cæteris facultatibus actiuis aſſerendum erit? Accedit teſtimonium D. Dionyſij, cap. 11.de diuinis nominibus, vbi ait cœleſtes ſpiritus diuidi in eſſentiam, virtutem, & operationem; quæ verba indi- D cant tria hęc eſſe res diſtinctas. Quare multo magis in anima aliud erit eſſentia,aliud virtus.

Grauitas & leuitas à forma ſubſtantiali diſſident realiter.

D.Dionyſ.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum Primi articuli.

Solut.1. Arg.

DILVAMVS igitur eorum argumenta, qui potentias ab anima re ipſa non diſtinguunt. Ad primum concedenda eſt propoſitio, negāda aſſumptio, & ad eius probationem dicendum, licèt materia ſit ſua potentia paſſiua: & operatiuæ qualitates ſint ſua vis actiua; non proinde ſequi animam poſſe eſſe ſuam potentiam actiuam:quia eſſe potentiam paſſiuam non deſignat perfectionem,

Qualitates actiuæ ſūt ipſa actiua potentia inſtrumentaria.

A ſed imperfectionem potiùs, ſicuti & pati. Item, eſſe potentiam actiuam inſtrumentariam denotat perfectionem imperfectioni admixtam, quam non eſt abſurdum accidentariis formis non diſtingui. At eſſe ſuam potentiam actiuam tanquam agens principale arguit maiorem dignitatem, quàm rebus creatis cõueniat. Quo fit vt anima nequeat eſſe ſua potentia actiua, cùm ipſa ſit principale agens formale reſpectu ſuarũ functionum. Ad alteram verò confirmationem B eiuſdem minoris reſpondendũ eſt, potentias oriri ab anima per emanationem, ita tamen vt anima reſpectu illarum non ſit principale agens, ſed quaſi inſtrumentum præcipui agentis, id eſt, generantis, ſiue efficientis, vti ſuperiùs commonuimus.

Agẽs principale eſſe ſuam vim actiuam, perfecti nẽ creatam excedit.

Ad ſecundum. Rationale, & ſenſibile prout eſſentiales differentiæ ſunt, non ſumi ab intellectu, & à ſenſu, ſed eſſe gradus Metaphyſicos, qui petuntur à forma, & à materia, è quibus compoſi- C tum coaleſcit.

Solutio 2. Differẽtiæ eſſentiales non ſumũtur à potentiis.

Ad tertium. Animam eſſe principium operandi principale, & eſſe id, quo præcipuè, & tanquam à radice viuimus: tale verò principium non eſſe potentiam, quia potentia, ſi ſit vitalis, de qua in argumento agitur, eſt id, à quo proximè, & vt à minus principe cauſa vitalis operatio oritur. Neque D. Auguſtinus loco cit. to contrariam opinionem aſſeruit, ſed duntaxat in ſenſu cauſam deſignãte, quem cauſalem vocat, dixit animã eſſe intellectum, id eſt, intellectum profluere D ab anima & tres animæ potentias nõ eſſe tres vitas, id eſt, non fundari, ſeu conſiſtere in triplici anima, ſed in vna tãtùm anima humana. Ad id verò, quod ex lib. de ſpiritu, & anima citatur, dicendum id opus falsò tribui Auguſtino, vt doctores Louanienſes palàm conuincunt. Deinde occurrendum citatis verbis oſtendi magis identitatem omnium graduum eſſentialium animæ in vnam E eſſentiam, quàm potentiarum ipſius aut inter ſe, aut cum eadem anima.

D. Augu. animam & potentias idem eſſe non credit.

Ad quartum negandum vllam eſſe repugnantiam ſi anima eiuſque potentiæ ſeiunctim exiſtant diuinitùs. Ad primam verò impugnationem dicito multa inueniri in definiendo minimè ſeparabilia, quæ tamen in exiſtendo ſeparari valent, vt patet in relatiuis, veluti patre ac filio, quæ naturaliter ſeparatim dantur, & in accidentibus ſacræ Euchariſtiæ, quorum naturale ſubiectum ſeorſim, quoque potuit à Deo conſeruari, ſi id inſtituti myſterij ratio poſtularet, vt Theologi vnanimi conſenſu fatentur. Ad ſecundam impugnationem reſpondendum, actiones vitales ſicuti neque à Deo ſolo vitaliter elici valẽt, vt pleriq; huius ætatis Philoſophi approbant, ita neque poſſe elici à potẽtia niſi cùm hæc ipſi animæ inhæſerit, eique intimè coniuncta fuerit, cuius rei ratio copioſior alibi tradenda erit. Ad vltimum negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum ſubſtantiam non gigni tanquam à cauſa principali, niſi à ſubſtantia: poſſe tamen accidentia vltra ſuã ſpeciem agere, & attingere formarum ſubſtantialium productionem, non vi ſua, ſed quatenus ſunt inſtrumentum ſubſtantiæ generantis, vt 2 Phyſicæ auſcultationis libro copioſè diſſeruimus.

Solutio 4. Ad 4. reſpondet Capreol. 1. d. 3 q. 3 art. vltim.

Cap. 7. q. 18

Solutio vltima.

QVÆSTIO V.

Diſtinguantúrne potentiæ per actus, & obiecta, an non?

ARTICVLVS I.

Videri non Diſtingui.

NON quærimus vtrùm potentiæ diſtinguantur per actus & obiecta, tanquã per eſſentiales differentias; id enim planum eſt non ita ſe habere, cùm actus, & obiecta ſint extrinſeca potentiis. Solùm ergo in controuerſiam vocamus, num potentiæ actiuæ ſuam diſtinctionem capiãt in ordine ad actus, quos edunt, & ad obiecta, in quæ tendunt ita vt quanta in iis eſt diſtinctio tanta in potentiis reperiatur. Occurrunt verò in partem negatiuam hæc potiſſimum argumenta. Primum. Vna, eadémque potentia ſpecie exercet actus diuerſarum ſpecierum: Igitur potentiæ non ſumunt diſtinctionem ſpecificam ex actibus. Probatur antecedens; quia vnus idẽmque intellectus elicit actum ſcientiæ, & opi

Pro parte negatiua. Argum. 1.

opinionis, qui haut dubiè inter ſe ſpecie diſtinguuntur. Quòd ſi quis dicat hoſce actus differre ſpecie, non prout eliciũtur à potentia intellectrici ſecundùm ſe, ac nudè ſumpta, ſed vt informata habitibus diuerſæ ſpeciei, nempe ſcientia, & opinione. Contrà: Ab vna, eadémque imagine intelligibili elici poſſunt actus diſtincti ſpecie, vt ab imagine hominis, conceptus hominis & cõceptus animalis (eſto hic non adæquet ſpeciem, quę hominem repræſentat) atqui in huiuſmodi actibus non licet recurrere ad habitus diſtinctos ſpecie, quibus intellectus informetur. Simpliciter ergo à potentia eiuſdem ſpeciei egrediũtur actus ſpecie diuerſi. Quod etiam apertè liqueat in voluntate; à qua omni habitu carente edi poterit actus iuſtitiæ, & iniuſtitiæ, amoris, & odij, qui ſpecie inter ſe differunt.

2 Secundò. Idem ſpecie obiectum pertinet ad potentias ſpecie diuerſas; & obiecta ſpecie diſtincta pertinent ad potẽtiam eiuſdem ſpeciei; ergo potẽtiæ non diſtinguuntur per habitudinem ad obiectũ. Probatur aſſumptũ quoad priorem partem, quia idem color & intelligitur intellectu & cernitur viſu. Quoad poſteriorẽ; quia cãdor, & nigredo differũt ſpecie; & tamen ambo ſub eandẽ ſpecie potentiam cadunt, nimirum ſub aſpectum.

3 Tertiò, Intellectio habet pro termino verbum per eã expreſſum, & rem, quam intelligimus; vel igitur intellectio capit ſpeciẽ à verbo tãtùm, vel à re intellecta tantùm, vel ab vtroque. Nõ à verbo, vel à re intellecta tantùm, cùm ad vtrumque terminetur; non ab vtroque cùm verbũ, & res cognita differant ſpecie, & vnus ſpecie actus nõ poſſit ferri in duos ſpecie terminos. Nullo igitur pacto intellectio diſtinguitur ſpecie per terminum quod ſimiliter de cæteris actibus intellectus dicendum erit. Ex quo ſequitur nec potentias diſtingui per actus; cùm eadem ſit ratio actuum ad terminos, quæ potentiarum ad actus.

ARTICVLVS II.

Potentias diſtingui per actus, & obiecta, neque argumenta in aduerſum adducta vim habere.

A HÆc tamen argumenta nihil obſtant, quominus cum communi philoſophantium ſchola tueamur potentias diſtingui per actus, & obiecta. Cuius aſſertionis ea potiſſimùm ratio eſt, vt explicat D. Thom. 1. p. q. 77. artic. 3. quia cùm vnaquæque potentia actiua ſua, te natura referatur ad actum & obiectum; neceſſe eſt vt in ordine ad illa rationem ſuam, & eſſentiam habeat, proindéque B vt ab iis diſtinctionem ſortiatur. Atque hinc eſt quòd potentiæ nõ niſi per actus & obiecta, ritè definiuntur. Quod ſignificauit Ariſtoteles hoc in lib. cap 4. text. 33. cùm docuit; actus, & obiecta eſſe ratione, ſeu definitione priora potentiis.

Per actus & obiecta potentiæ diſtinguuntur.
Lege etiam D. Tho. in 1. d. 17 q. 1. art. 4. & in 2. d. 44. q. 2 ar. 1. Caiet. 1. p. q. 77. ar. 3. Ferr lib. 4. contra gẽt. cap. 24.

Cæterùm difficultas non parua eſt quo pacto hæc diſtinctio ſumenda ſit; quam difficultatem duobus primis ſuperioris articuli argumentis explicuimus. Aduertendum igitur eſt obiectum cuiuſque potentiæ dupliciter ſpectari C poſſe. Videlicet materialiter, ſeu, vt res quædam eſt, verbi gratia, candidum, quà candidũ, ſecundùm ſuam naturam: vel formaliter, id eſt, ſecundùm eam rationem, qua cadit ſub potentiam, & ad ipſum potentia refertur, quæ ratio dicitur viſibilitas. Quod pari ratione de cæteris obiectis comparatione ſuarum potentiarum exiſtimandum eſt. Deinde haud ignorabis actus qui ab aliqua potentia vna ſecundùm ſpeciem, egrediuntur, eſto alioqui inter ſe ſpecie D diſtinguantur, vt viſio albi, & viſio nigri; omnes tamen ſubordinari vni rationi formali ſpecificæ obiecti adæquati toti[9] potentiæ ſub qua in obiectum tendunt; quæ ratio in obiecto viſus, eſt viſibile, in obiecto intellectus, intelligibile, ſimiliterq; in cæteris. At enim hæc ratio formalis non vnit prædictos actus in vnam differentiam ſpecificam eſſentialem; id enim haud quaquam fieri poteſt; alioqui deciderent à propria natura, vel differ E rent, & non differrẽt inter ſe ſpecie, quæ eſt aperta repugnantia, ſed dicuntur ij actus eiuſmodi rationi formali ſpecificę ſubordinari, quatenus ſub ea in obiectũ feruntur. Atque hinc eſt quòd viſio albi, & viſio nigri ſecundùm ſe ſpectatæ, & prout tendunt in ſua peculiaria obiecta in ſe ſumpta, differunt ſpecie; prout verò feruntur in eadem, vt ſtant ſub ratione ſpecifica obiecti adæquati viſus, quæ dicitur

Obiectum cuiuſlibet potẽtiæ, vel materialiter, vel formaliter, conſiderari poteſt.
Actus vnius, potentiæ ſpecie diuerſi, vni rationi formali ſpecificæ ſubordinantur.
Quomodo actus eiuſdem potentiæ ſpecie differentes, vnius rationis eſſe cẽſeantur.

citur viſibilitas, cenſentur vnius ſpeciei, non quidem in ſe; nec enim poſſunt in vnam ſpeciem infimam contrahi, vt diximus: ſed eo pacto, quo homo, & nix, quatenus affecta candore, conueniunt in vnã ſpeciẽ infimam, ſeruatis interim intrinſecis naturarũ ſuarum differentiis.

His ita conſtitutis, cùm dicimus potentias diſtingui per actus, & obiecta, ſumenda ſunt obiecta formaliter; & actus prout tendunt in obiectum ſecundùm prædictam formalem rationẽ: quæ ratio ſemper eſt vna ſecundùm ſpeciẽ, vbi potentia vnius ſpeciei eſt. Quanquam hoc intereſt, quòd potentia intelligẽdi in homine, verbi gratia, eſt vnius ſpeciei logicè, atque intrinſecè: eius verò actus ſpectati ſecundùm eam conſiderationem quã diximus, ſunt omnes vnius ſpeciei Phyſicæ tantùm ac ſecundùm extrinſecam denominationẽ à ratione illa formali, quam in obiecto reperiunt. Qui tamen alioqui ſecundùm ſuas peculiares differẽtias, quibus intrinſecè conſtituuntur, poſſunt ad diuerſas ſpecies Logicas pertinere, vt intellectio lapidis, & intellectio leonis. Petes tamẽ quo pacto deprehendi poſſit rationem formalẽ obiecti eſſe vnam ſpecie, ex qua debeat colligi potẽtiam eſſe ſpecie vnã. Reſpondemus id deprehendi ex modo, quo obiectum potentiam immutat. Ab eo enim ſumitur vnitas prædictæ rationis formalis. Itaque ſi is ſpecie vnus ſit, tam ratio formalis obiecti, quàm potentia erit vna ſecundùm ſpeciem. Vnde quia, exempli gratia, omne viſile habet eundem modum immutandi aſpectum, viſile ſecundùm rationem formalem eſt vnum ſpecie, & facultas videndi in omnibus animantibus eſt vnius ſpeciei, diuerſa tamen à facultate audiendi: quia aliter hæc ab audibili; aliter illa à viſibili immutatur. Quod in progreſſu cùm de ſenſuum diſtinctione diſſeremus, planum fiet. Similiter intellectus humanus eſt vnus ſpecie, quia vnus tantùm modus inuenitur, quo is ab obiecto immutatur; nimirum per phantaſmata, quorũ ope & miniſterio intelligibiles rerum imagines in eo imprimuntur. Ex quo iã facilè perſpicies, cur potentia à prędicta ratione formali intrinſecè, ac Logicè ſpeciem capiat: & tamen actiones eiuſdẽ potentiæ non niſi phyſicè, & extrinſecè, conuenientiam in vna quaſi ſpecie ab ea

Ex modo quo obiectum potentiam immutat, deprehenditur eius rationem formalem eſſe vnam.

A mutuẽtur. Nimirũ quia ratio illa immutandi per ſe primò, ac directò pertinet ad potentiam quæ immutatur, non ita verò ad actiones potentiæ.

Exiſtit tamen adhuc circa hæc dubiũ minimè diſſimulandum, videlicet quî fieri poſſit, vt v.g. intelligibilitas ſit ratio vna ſecundũ ſpeciem, cùm prędicetur in quid de multis intelligibilitatibus ſpecie diſtinctis, videlicet de ea, quæ conuenit lapidi & ea, quę cõpetit leoni, quę non poſſunt non ſpecie differre, ſicuti &

B actiones intelligendi, quibus attinguntur. Sed occurrendum, intelligibilitatem (quod de cæteris eiuſmodi rationibus formalibus aſſerendũ erit) bifariam accipi: nimirum vel abſolutè, vel vt cõcernit modum immutandi potentiam. Si iuxta priorem conſiderationẽ ſpectetur, dici de multis ſpecie differentibus, nec ita tribuere vnitatem ſpecificam noſtro intellectui, ſi iuxta poſteriorem, eſſe ſpe-

Quomodo intelligibilitas ſit ſpecie vna.

C ciem infimam, eóque pacto talem vnitatem conferre potentiæ. Hunc in modũ videtur nobis intelligendũ philoſophicum effatum de diſtinctione potentiarũ per actus, & obiecta: alioqui paſſim inexplicabiles nodi in eo occurrũt, in quibus declarandis multi fruſtra laborant.

Ad 1. igitur eorum, quæ initio propoſuimus, reiecta quorundã ſolutione, quæ in eo afferebatur, dicẽdum, licèt intellectus actiones diuerſas edat, ſimilitérque voluntas, omnes tamẽ actus intellectus,

Solut. 1.

D quatenus tendunt in obiecta, vt ſtãt ſub ratione intelligibilis, inducere rationem vnius ſpeciei, & omnes ſimiliter actus voluntatis, vt feruntur in obiecta, quatenus ſpectantur ſub ratione volibilis, ac ſecundùm iſtiuſmodi conſiderationes, actus intellectus tribuere ſpeciem intellectui; & actus voluntatis, voluntati.

Ad ſecundum Obiectum, quod materialiter ſumptũ eſt vnius ſpeciei, ſortiri poſſe diuerſas rationes formales ſpecie diſtinctas; nam color prout cernitur ra- 2

E tionem vnam viſibilis: prout intellectu percipitur, rationem vnam intelligibilis obtinet; ſimiliter duo obiecta quæ materialiter ſpectata ſpecie differunt, ſub vnam rationem formalem venire poſſunt, vt candor; & nigredo ſub viſibilitatem.

Ad tertium, quoſdam eſſe terminos, ad quos actus ordinantur, vt ædificatio ad domum, intellectio ad rem intelle- 3

Actiones non diſtinguuntur

ctam;

per terminos internos qui ad ipſas ordinantur. ctam; alios qui ordinantur ad actus ipſos, vt verbum mentis ad intellectionem: ideo enim verbum efformatur, vt per ipſum res intellectui repræſentetur. Dum igitur actus ſpeciem à terminis accipere dicuntur, id de priori genere terminorum intelligi debet, ij enim ſunt, ad quos per ſe actus reſpiciunt, & ad quos transcendenti habitudine referuntur.

ΚΕΦ. δ.

Text.33. [a] Ἀναγκαῖον δὲ τὸν μέλλοντα περὶ τούτων σκέψιν ποιεῖσθαι, λαβεῖν τί ἐστιν ἕκαστον αὐτῶν, εἶθ' οὕτως περὶ τῶν ἐχομένων. εἰ δὲ χρὴ λέγειν τί ἕκαστον αὐτῶν, οἷον τὸ νοητικὸν, ἢ τὸ αἰσθητικὸν, ἢ τὸ θρεπτικὸν; πρότερον ἔτι λεκτέον τί τὸ νοεῖν, καὶ τί τὸ αἰσθάνεσθαι· πρότεραι γάρ εἰσι τῶν δυνάμεων αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ πράξεις κατὰ τὸν λόγον· εἰ δ' οὕτω, τούτων δ' ἔτι πρότερα τὰ ἀντικείμενα δεῖ τεθεωρηκέναι περὶ ἐκείνων πρῶτον ἂν δέοι διορίσασθαι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, οἷον ἐπὶ τροφῆς, καὶ αἰσθητοῦ, καὶ νοητοῦ. [b] ὥστε πρῶτον περὶ τροφῆς καὶ γεννήσεως λεκτέον· ἡ *Text.34.* γὰρ θρεπτικὴ ψυχὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει, καὶ πρώτη καὶ κοινοτάτη δύναμίς ἐστι ψυχῆς, καθ' ἣν ὑπάρχει τὸ ζῆν ἅπασιν, ἧς ἐστιν ἔργα γεννῆσαι καὶ τροφῇ χρῆσθαι. φυσικώτατον γὰρ τῶν ἐν τοῖς ζῶσιν ἔργων, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ἢ τὴν γένεσιν αὐτόματον ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἷον αὐτὸ ζῷον μὲν ζῷον, φυτὸν δὲ φυτὸν, ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν, ᾗ δύνανται· [c] πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται, κἀκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα κατὰ φύσιν πράττει.

[d] τὸ

CAP. IIII.

Neceſſe eſt autem, eum, qui de hiſce conſiderationem facturus eſt, quidnam ſit vnumquodq; ipſorum accipere, denique quærere perſcrutariq; de hiſce, quæ ſequuntur, ac comitantur. Quòd ſi dicere oporteat quid vnumquodque ipſorum ſit, vt quid ſit intellectiuum, vel ſenſitiuum, vel nutritiuum, anteà dicendum eſt quidnam ſit intelligere, quid ſentire. Nam operationes, actionésve, potentiis viribúſque priores ſunt ratione. Quod ſi ita ſit, atque prius etiam obiecta, quàm iſta contemplari oporteat; Primùm profectò de illis propter eandem cauſam, vt de alimento, de ſenſibili, de intelligibili determinare oportet. *Text.33.* *[b] Quare de alimento generationéve primò dicendum eſſe videtur. Nutritiua namque anima, & cæteris ineſt, & prima eſt, & maximè communis animæ vis, & potentia, quæ cuncta viuentia viuunt. Cuius sũt operationes efficaciáve generare nutrimentóque vti, hæc enim operatio maximè omnium operationum viuentibus eſt naturalis, viuentibus inquam hiſce, quæ ſunt perfecta, non membris capta, quæque non ſine ſemine oriuntur: vnumquodque inquam aliud ſibi ſimile procreare, animal quidem animal, plantam autem, plantam, vt ſint ſemper hoc pacto, conditionémque ſubeant quoad poſſunt diuinam. [c] Id enim ipſum appetunt vniuerſa, gratiáque ipſius omnia agunt quæcunque ſecundùm naturam agunt.* *Text.34.*

CAPI

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

N*Ecesse est.* Enumeratis ſuperiori capite animæ potentiis, ad ſingularum explicationem accedit: ac primùm quem doctrinæ ordinem, ad exquiſitam animæ notitiam, ſequi velit, proponit, atque declarandum eſſe quidnam ſit quæque potentia, & quæ eam comitentur, id eſt, accidentia, organa, aliáque his ſimilia: tum ad conſtituendam cuiuſque potentiæ definitionem, diſquirendum priùs quinam ſit eius actus, & ante actum, quodnam ſit obiectum, in quod tendit.

Viuere ab anima vegetatiua primò eſt.

[b] *Quare de alimento.* Acturus de anima vegetatrice, quæ cæteris communior eſt, vt traditam à ſe methodum ſeruet, ait differendum ſibi priùs eſſe de alimento, quod eſt nutritionis obiectum, itémque de generatione, cæteriſque actibus altricis animæ. Eſſe verò animam vegetatiuam cæteris communiorem, ex eo ſuadet, quia viuere, quod omnibus viuentibus commune eſt, ab illa primò tribuitur. Item quia procreare ſibi ſimile, quod viuentibus non ſolùm commune, etſi non omnibus, ſed maximè eſt naturale, ab illa etiam proficiſcitur. Ait autem hanc actionem iis duntaxat viuentibus competere, in quibus tres cernuntur conditiones. Prima eſt, vt iam ad perfectum ſtatũ peruenerint. id eſt, vt ſint in ætate ad generandum accommodata: vnde eſt quòd pueri non generant. Secunda, vt defecta, ſeu mutila non ſint, aliſve cauſis, aut naturæ vitiis impedita. Tertia, ne ſint ſpontè genita, qualia ſunt quæ ex putrefactione oriuntur, vt vermes & culices, hæc enim plerumque non generant. in quam ſententiam lege quæ ſcripſimus libr. 2. de cœlo cap. 7. quæſt. 7. art. 2.

Quæ conditiones ad generandũ neceſſariæ ſint.

[c] *Id enim ipſum.* Generandi actionem maximè naturalem eſſe probat ex fine. Nituntur enim animantes illius interuentu, quoad poſſunt, perennitatem obtinere, & æmulari immortalitatem diuinæ naturæ, ad quam ingenita propenſione aſpirant.

Text. 35.

[d] τὸ δ' οὗ ἕνεκα, διττόν· τὸ μὲν οὗ, τὸ δὲ ᾧ. ἐπεὶ οὖν κοινωνεῖν ἀδυνατεῖ τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου τῇ συνεχείᾳ, διὰ τὸ μηδὲν ἐνδέχεσθαι τῶν φθαρτῶν ταὐτὸ καὶ ἓν ἀριθμῷ διαμένειν, ᾗ δύναται μετέχειν ἕκαστον, ταύτῃ κοινωνεῖ, τὸ μὲν μᾶλλον, τὸ δὲ ἧττον· καὶ διαμένει οὐκ αὐτὸ, ἀλλ' οἷον αὐτό. ἀριθμῷ μὲν οὐχ ἕν, εἴδει δὲ ἕν.

[e] ἔστι

Text. 35.

[d] *Duplex eſt autem id, cauſa cuius cætera fiunt; atque vnum eſt quo, alterum cui. Cum igitur ſemper eſſe, conditionémque diuinam ſubire continuatione nequeant animantia, quia fieri nequit, vt caducorum atque mortalium quicquam idem vnumque numero ſemper permaneat: vt vnumquodque poteſt, ſic æternitatis conditioniſque diuinæ particeps eſt, alind quidem magis, aliud autem minus, permanéique non ipſum, ſed tale quale eſt ipſum, numero quidem non vnum, ſpecie autem vnum.*

[e] *Eſt*

[d] *Duplex autem.* Obiter admonet cùm finis ſit duplex; finis cuius, ſeu quo, id eſt, ad quem directò pergitur; & finis cui, hoc eſt, cui res comparatur: perpetuitatem eſſe finem quo viuentium, id eſt, quem vnumquodque viuens per generationem aſſequi contendit: ipſum autem viuens eſſe finem cui. Aduertit autem non omnia viuentia ex æquo æternitatis participationem ſortiri: ſed alia magis, alia minùs, licèt omnia, quia numero non poſſunt, ſaltem ſecundùm ſpeciem, ſe ipſa conſeruare nitantur. Lege quæ in hanc ſententiam luculentè diſſeruit Boëtius, lib. 3. de conſolatione philoſophiæ, proſa 11.

[e] ἔστι δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ζῶντος σώματος αἰτία καὶ ἀρχή. ταῦτα δὲ πολλαχῶς λέγεται. ὁμοίως δ' ἡ ψυχὴ κατὰ τοὺς διηρημένους τρόπους τρεῖς, αἰτία· καὶ γὰρ ὅθεν ἡ κίνησις αὐτή, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, καὶ ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμψύχων σωμάτων, ἡ ψυχὴ
Text. 37. αἰτία. ὅτι μὲν οὖν ὡς οὐσία, δῆλον. τὸ γὰρ αἴτιον τοῦ εἶναι πᾶσιν ἡ οὐσία, τὸ δὲ ζῆν τοῖς ζῶσι, τὸ εἶναί ἐστιν. αἰτία δὲ καὶ ἀρχὴ τούτων ἡ ψυχή. ἔτι δὲ τοῦ δυνάμει ὄντος λόγος, ἡ ἐντελέχεια. φανερὸν δ' ὡς καὶ οὗ ἕνεκα, αἰτία ἡ ψυχή. ὥσπερ γὰρ ὁ νοῦς ἕνεκά του ποιεῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ φύσις. καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτῆς τέλος. τοιοῦτον δ' ἐν τοῖς ζῴοις ἡ ψυχὴ κατὰ φύσιν. πάντα γὰρ τὰ φυσικὰ σώματα τῆς ψυχῆς ὄργανα καθάπερ τὰ τῶν ζῴων, οὕτω καὶ τὰ τῶν φυτῶν, ὡς ἕνεκα τῆς ψυχῆς ὄντα, διττῶς δὲ τὸ οὗ ἕνεκα· τό τε οὗ, καὶ τὸ ᾧ. ἀλλὰ μὴν καὶ ὅθεν πρῶτον ἡ κατὰ τόπον κίνησις, ἡ ψυχή· οὐ πᾶσι δ' ὑπάρχει τοῖς ζῶσιν ἡ δύναμις αὕτη. ἔστι δὲ καὶ ἀλλοίωσις καὶ αὔξησις κατὰ ψυχήν. ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις ἀλλοίωσίς τις εἶναι δοκεῖ. αἰσθάνεται δ' οὐδὲν, ὃ μὴ ψυχὴν ἔχει· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ αὐξήσεως καὶ φθίσεως ἔχει· οὐδὲν γὰρ φθίνει, οὐδ' αὐξάνεται φυσικῶς μὴ τρεφόμενον. τρέφεται δ' οὐδὲν ὃ μὴ κοινωνεῖ ζωῆς.

[f] Εμ

[e] *Eſt autem anima corporis cauſa principiúmque viuentis. Atqui cùm multifariam hæc dicantur, anima pari modo tribus determinatis modis cauſa eſt. Nam eſt ea cauſa à qua profluit motus; eſt etiam gratia cuius cætera fiunt: & inſuper, vt forma corporum animatorum ſubſtantiáve.* Text. 37. *Atque cauſam vt ſubſtantiam animantium eſſe non eſt obſcurum. Cauſam namque cunctis vt ſint, formam ipſam, atque ſubſtantiam eſſe patet. At viuere viuentium eſt eſſe, cuius ſane cauſa eſt, vt conſtat, atque principium anima. Præterea actus eius, quod eſt potentia, ratio eſt eiuſdem. At anima viuentis eſt corporis actus. Patet etiam animam eſſe cauſam vt id gratia cuius cætera fiunt. Nam vt mens ſic & natura alicuius gratia facit, quod quidem ipſius eſt finis, atque tale eſt in ipſis viuentibus anima, & ſecundùm naturam. Vniuerſa namque naturalia corpora tam animalium, quàm etiam plantarum, ipſius animæ ſunt inſtrumenta. Quo fit vt ipſa ſint animæ, ſine controuerſia, gratia. Duplex eſt autem id vti diximus cauſa, cuius cætera fiunt, atque vnum eſt quo, alterum cui. At verò conſtat animam id etiam eſſe. Vnde primùm motus ad locum accommodatus emergit. Verùm hæc vis non vniuerſis ineſt viuentibus. Fit etiam per animam, & alteratio, & accretio: ſenſus enim alteratio quædam eſſe videtur, ſentítque nihil quod non habeat animam. Eadem eſt de accretione decrementóve, ratio. Nihil enim incrementa naturaliter decrementáve ſuſcipit, quod non nutriatur, & nihil prorſus nutritur, quod non vitæ particeps ſit.*

[f] *At*

Anima, formalis, finalis & efficiens cauſa eſt.

[e] ***Eſt autem anima,***] Docet, animam in triplici genere cauſam eſſe. Formalem, tum quia per eam viuentia intrinſecè habent ſuum eſſe ſubſtantiale: tum quia eſt actus primus corporis organici. Finalem, quia vt is, qui ratione, & arte operatur, verbi gratia, faber, materiam gratia artificialis formæ apparat: ita natura propter formam naturalem, quæ in rebus viuentibus eſt anima, materiam exornat, ac diſponit: & eius gratia tan-

quam propter finem, cui tantam membrorum varietatem, & organorum diſtinctionem effingit Id quod Ariſtoteles 1. de partibus animal. capit. 5. & libro 4. de generatione animal. capit. 1. & Galenus 1. de vſu partium declarant. Efficientem denique; quia adminiſtrat actiones viuentibus proprias, vt lationem, qua ab ſe mouentur: etſi hæc facultas non omnibus inſit: item ſenſionem, quæ alteratio quædam impropria eſt; & accretionem, cæteráque id genus munia, quæ rebus tantùm animatis competunt.

Text. 38. [f] Ἐμπεδοκλῆς δ' οὐ καλῶς εἴρηκε τοῦτο, προστιθεὶς αὔξησιν συμβαίνειν τοῖς φυτοῖς, κάτω μὲν ῥιζουμένων, διὰ τὸ τὴν γῆν οὕτω φέρεσθαι κατὰ φύσιν· ἄνω δὲ διὰ τὸ πῦρ ὡσαύτως· οὔτε γὰρ τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω καλῶς λαμβάνει· [g] οὐ γὰρ ταὐτὸ πᾶσι τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω, καὶ τῷ παντί. ἀλλ' ὡς ἡ κεφαλὴ τῶν ζώων, οὕτως αἱ ῥίζαι τῶν φυτῶν, εἰ χρὴ τὰ ὄργανα ἕτερα λέγειν, καὶ ταυτὰ τοῖς ἔργοις. Text. 39. [h] πρὸς δὲ τούτοις τί τὸ συνέχον εἰς τἀναντία φερόμενα, τὸ πῦρ καὶ τὴν γῆν. διασπασθήσεται γὰρ, εἰ μή τι ἔσται τὸ κωλῦσον· εἰ δ' ἐστί, τοῦτ' ἐστὶν ἡ ψυχή, καὶ τὸ αἴτιον τοῦ αὐξάνεσθαι, καὶ τρέφεσθαι.

[i] δο

[f] *Atque hac in parte ſententia Empedoclis eſt poſthabenda, qui quidem hoc non rectè dixit ac addidit, ideo incrementa plantas ſuſcipere, tum in radicibus infra, tum in ramis etiam ſupra, quia terra deorſum ſuapte natura & ignis ſurſum identidem pergit. Primum namque non rectè accipit in plantis differentias dictas, infra inquam ac ſupra.* [g] *Non enim eadem ſunt omnium rerum, & vniuerſi, ſupra & infra. Sed quam habet rationem in animalibus caput, eam ſubeunt in plantis radices, ſi inſtrumenta diuerſa vel eadem operationibus officiisve dicere aſſererèque oportet.* Text. 39. [h] *Deinde quid eſt, quod continet terram ignémve, quæ quidem in contraria loca feruntur? diſtrahentur enim profectò niſi aliquid ſit, quod ipſa prohibeat atque detineat. Quòd ſi ſit aliquid: id eſt, profectò anima ipſa, quo fit, vt ipſa ſit augendi cauſa, nutriendive, non elementa, quemadmodum ille putabat.*

[i] *Sunt*

Empedocles cauſã accretionis plantarum elementa eſſe cõmẽtus fuit. Impugnatur.

[f] *Atque hac in parte.* Ex dictis occaſionem ſumit coarguendi veteres Philoſophos: atque in primis Empedoclem, qui cauſam accrementi plantarum aiebat eſſe elementa: terram infra in radicibus: ignem ſupra in ramis: Ita vt radices à terra deſcendente; rami ab igni ſuperiorem locum capeſſente augeſcerent. In quo dupliciter errabat. Primùm, quia ſuperiorem, & inferiorem locum in plantis non rectè aſſignabat. Deinde, quia viuentium accretionem non in animam, ſed in elementa, vt in cauſam effectricem, perperam referebat.

Radices in plantis ſuperiores partes ſunt

[g] *Non enim eadem ſunt.* Quòd radices non ſint inferiores, ſed ſuperiores plantarum partes ex eo oſtendit; quia os, & radices ſunt eadem organa; ſiquidem inſtrumenta dicuntur eſſe eadem, aut diuerſa: quia ſunt eiuſdem, aut diuerſæ operationis principia: at os in animantibus, & radices in arboribus ſunt principia eiuſdem operationis: vtriſque enim alimentum capitur. Cùm igitur os, & caput in animantibus ad ſuperiorem partem ſpectent, etiam in arboribus ad eandem ſpectabunt. Ita verò non reſpondent ſuperiores partes

om

omnium viuentium ſuperioribus partibus vniuerſi: quia in mundo ſuperior locus dicitur, quò tendunt leuia: inferior, quò deſcendunt grauia: omnium autem viuentium pars ſupera vergit ad terram, excepto homine, cuius poſitio ſuum vniuerſi imitatur. Lege quæ de hac re ſcripſit Ariſtoteles 1. libr. de hiſtor anim. cap. 13. libr. 2. de cœlo cap. 2. lib. 4. de part. anim. cap. 10. & de iuuentute, & ſenectute cap. 1.

[h] *Deinde quid eſt.* Oſtendit cauſam incrementi non eſſe elementa: quia cùm illa natiuam propenſionem ad propria loca habeant, vel aliquid ea continet, & coërcet: vel nihil: ſi nihil oporteret illa confeſtim diſſipari. ſi aliquid, id profectò erit principium accretionis, idque erit anima. Quare non eſt motus accretionis ab elementis, ſed à forma ipſorum viuentium.

Text. 40. [i] δοκεῖ δέ τισιν ἡ τοῦ πυρὸς φύσις ἁπλῶς αἰτία τῆς τροφῆς καὶ τῆς αὐξήσεως εἶναι. καὶ γὰρ αὐτὸ φαίνεται μόνον τῶν σωμάτων, ἢ τῶν στοιχείων τρεφόμενον καὶ αὐξανόμενον. Text. 41. διὸ καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς καὶ ἐν τοῖς ζώοις ὑπολάβοι τις ἂν τοῦτο εἶναι τὸ ἐργαζόμενον. τὸ δὲ συναίτιον, πώς μέν ἐστιν, οὐ μὴν ἁπλῶς γε αἴτιον, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ψυχή· ἡ μὲν γὰρ τοῦ πυρὸς αὔξησις εἰς ἄπειρον, ἕως ἂν ᾖ τὸ καυστόν. τῶν δὲ φύσει συνεστώτων πέρας ἐστὶ καὶ λόγος μεγέθους καὶ αὐξήσεως. ταῦτα δὲ ψυχῆς ἀλλ' οὐ πυρός, καὶ λόγου μᾶλλον ἢ ὕλης. Text. 42. [k] ἐπεὶ δ' ἡ αὐτὴ δύναμις τῆς ψυχῆς θρεπτικὴ καὶ γεννητική, περὶ τροφῆς ἀναγκαῖον διορίσαι πρῶτον· ἀφορίζεται γὰρ πρὸς τὰς ἄλλας δυνάμεις τῷ ἔργῳ τούτῳ.

[l] δο

Text. 40. [i] *Sunt autem quibus ipſius ignis natura cauſa ſimpliciter nutritionis & accretionis eſſe videtur. Ipſe namque ſolus omnium corporum aut elementorum nutriri ac augeri videtur.* Text. 41. *Quapropter & in plantis & in animalibus putabit quiſpiam ignem id ipſum eſſe quod operatur, verùm non ita eſt. Sed cùm comitetur cauſam, eſt ob id ipſum quodammodo, non ſimpliciter cauſa, ſed talis eſt potiùs anima. Nam ignis quidem accretio in infinitum progreditur, & eò vſque fit, quouſque ſit combuſtibile, at eorum omnium quæ natura conſtant, eſt finis tam magnitudinis, quàm accretionis, & hæc animæ ſunt, non ignis, & rationis potiùs, quàm materiæ.* Text. 42. [k] *Cùm autem eadem vis animæ ſit & nutriendi & generandi, primùm de alimento determinare neceſſe eſt. Hæc enim à cæteris potentiis hoc opere atque munere ſeiungitur.*

[l] *Videtur*

Refellũtur Leucippus & Democritus qui cauſã nutritionis ignem dixerunt.

[i] *Sunt autem quibus.* Refellit ſententiam Leucippi, & Democriti, exiſtimantium ignem nutritionis cauſam eſſe, quòd inter omnia elementa maximè nutriri, & augeſcere videatur: id enim quod maximè tale eſt, ceteris, vt talia ſint, videtur cauſa eſſe. Fateatur ergo in primis Ariſtoteles calorem nutritionis munus exequi, non tamen vt principem cauſam: ſed vt inſtrumentariam, qua anima ad præparandum, & decoquendum alimentum vtitur. Tum ita argumentatur: Si ignis nutritionis, & accrementi cauſa eſſet, cùm ipſe ex ſe nulla incrementi lege teneatur, ſed ſemper increſcat, dum ei ſubeſt quod comburat, ſequeretur, res natura conſtantes, hoc eſt, viuentes (ſumit enim hîc naturam pro vita & anima, vt interdum aſſolet) in infinitum augeri poſſe, ita vt nullum etiam magnitudinis terminum vendicarent, quod falſum eſt, cùm omnibus viuentibus certos limites natura præfixerit. Non

igi

igitur ignis nutritionis, & augmenti cauſa eſt, ſed potiùs anima, quæ rem ad congruentem magnitudinem prouehit. Idem in hunc modum confirmat. Terminatio quantitatis rerum viuentium non ad materiam pertinet, quæ ex ſe eſt vaga, & errabunda, ſed ad formam, quæ ſuopte ingenio materiam limitat, ac terminat: atqui anima eſt forma, ignis verò; cæteráque elementa rationem materiæ in mixtis obtinent: ergo non elementa, ſed anima ipſa nutritionis, & accrementi opifex eſt. De terminis rerum tam viuentium quàm non viuentium diſſeruimus primo libro Phyſic.

Non materia ſed forma viuentia terminat.

k *Cùm autem eadem vis animæ ſit & nutriendi & generandi.* Poſtquam docuit motum accrementi, & generationem, ac nutritionem eſſe ab anima, incipit diſputare de potentia vegetandi, ad quam pertinent nutritio, & generatio; adde, & augmentatio: quia verò hæ circa alimentum alio & alio modo verſantur, vt progreſſu patebit, ac per ordinem ad illud diſtinguuntur, de eo ſibi primùm diſſerendum eſſe inquit: quo autem modo intelligendum ſit prædictam potentiam vnam eſſe progreſſu expendemus.

Text.43

l δοκεῖ δ' εἶναι ἡ τροφὴ, τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ, οὐ πᾶν δὲ παντὶ, ἀλλ' ὅσα τῶν ἐναντίων μὴ μόνον γένεσιν ἐξ ἀλλήλων ἔχει, ἀλλὰ καὶ αὔξησιν. γίνεται γὰρ πολλὰ ἐξ ἀλλήλων, ἀλλ' οὐ πάντα ποσά· οἷον ὑγιὲς ἐκ κάμνοντος. φαίνεται δ' οὐδ' ἐκεῖνα τὸν αὐτὸν τρόπον ἀλλήλοις εἶναι τροφὴ, ἀλλὰ τῷ πυρὶ μὲν, τὸ ὕδωρ τροφή· τὸ δὲ πῦρ οὐ τρέφει τὸ ὕδωρ. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἁπλοῖς σώμασι ταῦτ' εἶναι δοκεῖ μάλιστα, τὸ μὲν τροφὴ, τὸ δὲ τρεφόμενον.

Text.44.

m ἀπορίαν δ' ἔχει· φασὶ γὰρ οἱ μὲν τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ τρέφεσθαι, καθάπερ καὶ αὐξάνεσθαι· τοῖς δ' ὥσπερ εἴπομεν, τοὔμπαλιν δοκεῖ, τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ, ὡς ἀπαθοῦς ὄντος τοῦ ὁμοίου. τὴν δὲ τροφὴν μεταβάλλειν καὶ πέπτεσθαι· ἡ δὲ μεταβολὴ πᾶσιν, εἰς τὸ ἀντικείμενον, ἢ τὸ μεταξύ. ἔτι ἡ τροφὴ πάσχει τι ὑπὸ τοῦ τρεφομένου, ἀλλ' οὐ τοῦτο ὑπὸ τῆς τροφῆς, ὥσπερ οὐδ' ὁ τέκτων ὑπὸ τῆς ὕλης, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνου αὕτη. ὁ δὲ τέκτων μεταβάλλει μόνον εἰς ἐνέργειαν ἐξ ἀργίας.

Text.45.

n πότερον

Text.43.

l *Videtur itaque contrarium eſſe contrario nutrimentum, at non cuilibet quoduis, ſed iis ei, quorum alterum ex altero non ſolùm mutuò generatur, ſed incrementa etiam ſuſcipit. Complura namque contrariorum fiunt quidem ex ſeſe mutuò: ſed non à ſuis omnia contrarijs incrementa ſuſcipiunt, vt ex ægrotante fit ſanum. At verò nec illa modo eodem ſibi mutuò nutrimentum eſſe videntur, ſed aqua quidem alimentum eſt igni, ignis autem non nutrit aquam. Etenim in ſimplicibus corporibus horum alterum alimenti, alterum eius quod nutritur maximè ſubire ratione videtur.* m *Verum enim is locus, dubitatione habere videtur. Sunt enim qui dicunt, ſimile ſimili nutriri quemadmodum & accreſcere. Quibuſdam autem (vti diximus) non hac ſententia, ſed contraria placet, cenſentque non ſimile ſimili, ſed contrario contrarium, aliter etenim fieri nequit, vt inquiunt, vt à ſimili ſimile patiatur. Alimentum autem mutatur, atq; digeritur, mutationémque rerum omniu in oppoſitum, vel in medium eſſe conſtat. Præterea nutrimentum quidem, aliquid patitur ab eo quod alitur. Hoc autem ab alimento non patitur quicquam, quemadmodum nec à materia faber, ſed materies, vt patet, à fabro, qui quidem ex otio mutatur tantùm ad operandum.*

Text.44.

Text.45

n Vide

Quo pacto alimentū contrariū eſſe debeat rei, quæ nutritur.

l *Videtur itaque contrarium eſſe contrario nutrimentum.* Affirmat alimentum debere eſſe contrarium rei, quæ nutritur: ſiquidem mutari in eam debet: omnis autem mutatio eſt inter contraria aliquo modo. Quia verò contrariorum non eadem natura eſt, explicat quo pacto alimentum debeat eſſe contrarium, nempe non ea ratione, qua ſanum, & ægrum inter ſe contraria ſunt, & vnum in alterum ſimpliciter mutatur: ſed ea, qua vnum ſic alteri eſt contrarium, vt cùm in illud conuertitur, ipſum augeat, quo modo ſe habet aër ad ignem, & aqua ad aërem.

Aliqui cōtendunt debere eſſe ſimile.

Alii oportere eſſe contrariū.

m *Verumenim is locus.* Ad rem magis illuſtrandam vocat in diſceptationem debeátne alimentum ſimile eſſe rei nutritæ, an contrarium, vt pauló antè docuit. Sunt qui putent debere eſſe ſimile, quia eiſdem augemur, & nutrimur: diſſimile verò & contrarium tantùm abeſt, vt augeat, vt diſperdat potiùs, cùm ſemper vnum contrarium alteri perniciem intendat. Alij affirmant alimentum oportere diſſimile, atque contrarium eſſe: quia nihil niſi à diſſimili, & contrario patitur, conſtat autem alimentum pati à viuente, dum ab eo immutatur, & decoquitur. etſi viuens ab alimento non patiatur: quemadmodum materia arti ſubiecta variè mutatur, & patitur ab artifice; ipſe verò artifex à materia non patitur; niſi quis paſſionem vocet mutationem à quiete, & otio ad operationem & actum. Hìc aduerte cùm Ariſtoteles ait alimentum pati à viuente, non contrà, haud quaquam repugnare ſibi in 1. de generatione capite 7. text. 53. vbi ait, inter alimentum, & rem viuentem dari reciprocam actionem, & paſſionem. Hìc enim, vt annotauit Auerroës comm. 45. non abſolutè negat alimentum agere in ipſum viuens, ſed agere per actionem, qua ipſum in ſe conuertat: illic verò de actione in commune aiebat.

n πότερον δέ ἐστιν ἡ τροφὴ τὸ τελευταῖον προσγινόμενον, ἢ τὸ πρῶτον, ἔχει διαφοράν. εἰ δ' ἄμφω, ἀλλ' ἡ μὲν ἄπεπτος, ἡ δὲ πεπεμμένη, ἀμφοτέρως ἂν ἐνδέχοιτο τὴν τροφὴν λέγειν. ἡ μὲν γὰρ ἄπεπτος, τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ τρέφεται· ἡ δὲ πεπεμμένη, τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ, ὥστε φανερὸν, ὅτι λέγουσί τινα τρόπον ἀμφότεροι καὶ ὀρθῶς καὶ οὐκ ὀρθῶς.

o ἐπεὶ

n *At enim intereſt planè ſi nutrimentum ſit id, quod vltimo tandem adiungitur, atque additur, an non hoc, ſed id, quod primum ingreditur. Quòd ſi vtrumque quidem eſt alimentum, alterum tamen eſt digeſtum, alterum indigeſtum, vtroque profectò modo, & contrario contrarium, & ſimile ſimili dicere licet nutriri. Nam ſi vt indigeſtum ſumatur, contrarium contrario alitur, ſin vt digeſtum, ſimile ſimili nimirum hoc pacto nutritur. Quare patet illos vtroſque partim rectè, partim non rectè dicere atque ſentire.*

o *Cùm*

Deciditur controuerſia de alimēti ſimilitudine cōtrarietatéue cum viuente.

n *At enim intereſt planè ſi nutrimentum ſit id.* Componit excitatam controuerſiam, aiens vtriuſque partis aſſertores partim pro veritate ſtare, partim non. Nam alimentum ſimile eſſe debet, & diſſimile; contrarium, & non contrarium. Simile, & non contrarium in fine, ſeu poſtea quàm concoctum, & digeſtum eſt, idque probat ratio adducta pro priori opinione. Diſſimile, & contrarium in principio, ſeu cùm adhuc crudum, eſt & incoctum: idque concludit argumentum poſterioris ſententiæ.

 o ἐπεὶ

Alimentũ ſecundùm ſubſtantiã obiectum eſt nutritionis, accretionis ſecundùm quãtitatẽ. Quatenus eſt ſuperfluum ad generationem pertinet.

dinem per ſe ad animatum: quandoquidem nihil poteſt ali, quod animæ, & vitæ expers ſit. Monet ſubinde, alimentum trifariàm ſpectari poſſe. Vno modo quo ad ſubſtantiam, ſicque eſt obiectum nutritionis. Oportet enim ſubſtantiæ beneficio partes ſubſtantiales viuentis, quæ actione caloris naturalis perpetuò dilabuntur, reſarciri. Altero ſecundùm quantitatem, & ita ſumptum alimentum, eſt obiectum accretionis: augeſcit enim res acceſſione quantitatis. Tertiò quatenus eſt ſuperfluum alimenti, & ita pertinet ad generationem. Seponit enim natura ex eo quod redundante nutritione, partem quandam alimenti ex tertia decoctione, quæ in quadam parte corporis ad id deſtinata, ſeminariam ac generatiuam vim accipit.

Potentia nutritiua eſt qua viuens, in quantum viuens, ſe conſeruat. Quid ſit anima vegetatrix.

[p] *Quare tale quidem.* Tradit potentiæ nutritiuæ definitionem, quam dicit ſumendam eſſe à præſtantiſſimo fine, qui eſt generatio. Ita verò ſe habet definitio. Potentia nutritiua eſt, qua viuens, in quantum viuens, ſe conſeruat. Et quia dixerat alimentum ad nutritionem præparari, atque adeò nutritionis principium eſſe; explicat qua ratione vegetatrix anima, ipſúmque alimentum diuerſam principij rationem ſortiantur. Etenim anima eſt princeps cauſa efficiens nutritionis; alimentum verò eſt, id quo tanquam materia, & inſtrumento quodam fit nutritio; id verò, quod nutritur, eſt corpus animatum.

[q] *Atque cùm ſit par, &c.* Definit vegetatricem animam, non in vniuerſum, ſed eam, quæ ineſt viuenti perfecto, id eſt quod poteſt ex ſemine progignere ſibi ſimile. Anima, inquit vegetatrix eſt principium generandi tale, quale ipſa habet: intellige, principium primum, ſeu præcipuum: nam minus præcipuum & proximum, eſt ipſa facultas generationis adminiſtra.

Calore, & alimento nutritionis munus anima exequitur.

[r] *Id autem, quo nutrit.* Quemadmodum, inquit, gubernator duo habet, quorum interuentu nauem regit, nimirum manum, & gubernaculum: Ex quibus manus mouetur à gubernatore, & mouet gubernaculum: ipſum verò gubernaculum iam non mouet aliud quidpiam, quod ſit velut inſtrumentum: Ita anima duo vendicat quibus ad nutritionis munus vtitur; videlicet calorem, & alimentum. Ex quibus calor aſſumitur, & quaſi mouetur ab ipſa anima, & mouet, ſiue alterat alimentum: ipſum verò alimentum non iam vlteriùs mouet quidpiam, quod ſit intermedium ad mouendum aliud. Hæc videtur germana huius loci explicatio, in quo enarrando Græci expoſitores tum inter ſe tum à Latinis diſſident. Quorum diſſidium, qui legere volet, conſulat Philoponum, Simplicium, Auerroem, Diuum Thomam, Alexandrum, & Themiſtium.

Nullum viuens ſine calore eſt.

[s] *Neceſſe eſt.* Oſtendit calorem eatenus dici id, quo viuens nutritur, quatenus concoctio caloris opus eſt. Vnde colligit omni viuenti neceſſarium eſſe calorem, cùm omne viuens nutriatur, & omnis nutritio calore egeat. Concludit ſe minùs exquiſitè, atque vniuerſaliter tantùm de hiſce rebus in præſenti diſſeruiſſe, acturus videlicet de eiſdem alibi exactiùs. Nam de alimentis animalium, de incremento, decrementóque corporum, de natura ſeminis, déque aliis eiuſmodi in libris de animalibus copioſè diſputat præterquam quòd de nutritione, & accretione in libris de ortu, & interitu accuratè egit; vbi nos quoque eandem rem ex inſtituto pertractauimus.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrùm potentiæ vegetatricis animæ inter ſe realiter differant.

ARTICVLVS I.

Opinio exiſtimantium diſtingui inter ſe realiter.

Tres animæ vegetantis operationes.

SVPERIORIBVS controuerſiis diſſeruimus cum Ariſtotele de iis, quæ ad animæ potentias in cõmune ſpectant: nunc de ſingulis potentiis cũ eodem diſputabimus, atque in primis de vegetatricibus, quę ordine generationis cæteris priores ſunt. Vegetatricis animę functiones tres recenſuit Ariſtoteles

De potētia vegetatiua, Galenus in lib. de facultatibus nat. Medici 1. p. doct. 6. c. 2. & 3. Fernelius lib. 5. ſuæ Phyſiol. c. 3 & 4. D. Tho. 1. p. q. 78. ar. 2.

proximo capite, nutritionem, accretionem, generationem, quarum prima pertinet ad conſeruationem indiuidui: altera ad eius perfectionem ſecundùm molem corporis: tertia ad propagationem, & conſeruationem ſpeciei. Eſt verò quæſtio vtrum iuxta numerum harū operationum conſtituendæ ſint tres potentiæ realiter diſtinctæ, nutriēs, augēs, procreans. Pro parte affirmatiua hæc ſe offerunt argumenta. Primùm quòd potentia augens diſtinguatur re à nutriēte. Cùm viuens peruenit ad ſtatum, ſeu conſiſtentiam, manet ſuperſtes, atque integra virtus nutriens, pereunte augēte; ſiquidem viuens quamdiu viuit, nutritur; & tamen poſt ſtatum non iam accreſcit: ergo virtus nutriens diſtinguitur realiter ab augente; alioqui eadem virtus maneret, & non maneret. Deinde, Obiectū nutritionis eſt alimentū, prout eſt ſubſtantia, obiectum accretionis eſt idem alimentum, prout quantum; hæ autē rationes differunt toto genere, vt ſubſtantia, & quantitas: ſed ex tanta diuerſitate obiectorū rectè arguitur diſtinctio realis in potentia. Igitur facultas nutriens & augens differunt realiter inter ſe. Hanc ſontentiam ſecutus eſt Magnus Albertus. 2. parte ſummæ de homine quęſtione de motu nutritiuæ art. 3. Caietanus hoc in lib. ad text. 5. Iādunus quæſt. 13. Apollinaris quæſt. 9. Iauellus q. 18. & alij, quibus videtur ſuffragari. D. Thomas 1. part. quæſt. 78. art. 2. & quæſt. 79. articu. 7. lib. 2. contra gentes, cap. 89.

1. Argum.

2.

Sunt in hac opinione Albertus, Caietanus, Iandunus, Apollinaris, Iauellus.

Qui potētiam generantem à nutriente realiter diſtinguāt. 1. argum.

Quod verò attinet ad potentiam generantem, plerique eam ſimiliter diſtinguunt à nutriente. M. Albertus hoc in lib. tract 2. capit. 6. & 2. parte ſummæ quæſt. de vegetabili articul. 2. Ægidius quodlib. 3. quæſt. 12. Caietanus ad caput quartum huius libri, Ferrarienſis ibidē quæſt. 7 Iandunus quæſt. 13. Fernelius lib. 5. ſuæ Phyſiologiæ cap. 3. & alij; potis ferè eſt, quod ſuperioris Nam obiectum facultatis generantis eſt alimentum pro vt aptum, vt viuens illius interuentu procreet ſibi ſimile; quæ ratio, vt ex dictis cōſtat, diuerſa eſt ab ea, quam in alimento virtus nutriens ſpectat. Item virtus nutriens datur abſque gignente, vt in iis, quorum ætas effœta iam eſt, & in nonnullis, qui vel naturæ defectu, vel ob alias cauſas gi-

2

A gnendi carent facultate, qui tamen perpetuò nutriuntur: ſed quæ ita ſunt affecta, vt vnum inueniatur ſine aliò, realiter differunt: ergo &c. Deinde poteſt eadem opinio ita confirmari. Quando alicui potentiæ conuenit aliqua operatio, quæ alteri non conuenit, eæ potētię diſtinguntur realiter: ſed potentiæ generanti competit aliqua operatio, quæ non competit nutrienti: ergo. Probatur minor, quia potentiæ generanti competit formatio membrorū, quę eſt pręcipua diſpoſitio: & præparatio ad introducendam formam viuētis: & tamen hęc operatio non conuenit facultati nutrienti; quandoquidē ſi alicui abſcindatur brachiū, nō reſtituitur à facultati nutriēte, quæ ſanè id reſtitueret, ſi eſſet eadē cum potentia gignente, quæ illud primò formauit. Accedit quòd altrix per totū corpus diffuſa eſt: generans autem certam, definitámque ſedem obtinet, videlicet vbi ſuperfluum alimenti ſeminariā vim accipit. At quę ſubiecto diſtinguntur, realiter etiam differunt. Non videtur ergo negandum facultatem generandi diſtingui re ipſa à potentia nutriendi.

3.

4.

ARTICVLVS II.

Conſtituitur pars negatiua: diluuntur aduerſariorum rationes.

SIT huius controuerſię prima concluſio. Potentia augens non diſtinguitur realiter à facultate nutriente. Hanc complexus eſt Durandus in 1. diſt. 3. 2. part. dict. quæſt. 2. Philoponus hoc libro ad tex. 46. Niphus ad text. 42. Valleſius lib. 2. controuerſ. Med. cap. 20. & alij. Eam verò probat hæc ratio, vt cæteras omittamus. Cùm natura compendio ſtudeat, & paucitatem magis, quàm multitudinem affectet, non ſolet potentias, vt nec res alias abſque neceſſitate multiplicare; ſed nulla neceſſitas cogit multiplicare potētias ad actus augēdi & nutriendi: ergo vna tātùm dabitur potentia, à qua ij adminiſtrentur. Probatur minor, quia cū aliqui actus ſūt inter ſe neceſſariò coniuncti, & ſubordinati, ab eadem facultate oriri queunt, ſicuti

1. Concluſ. Non eſt diſtinctio realis inter nutrientē potentiam, & augentem.

Actus ſubordinati ab eadem potentia eſſe poſſūt.

ſicuti ab eadem lucis vi progreditur il
luminatio & calefactio; quia eiuſmodi
calefactio ſubordinatur, ac neceſſariò
coniungitur illuminationi. Cùm igitur
actus augendi, & nutriendi ſint inter ſe
ſubordinati ac neceſſariò coniuncti; ab
vna eadémque facultate oriri poterunt.
Aduerte autem, cùm dicimus actum nu-
triendi neceſſariò coniungi cũ actu au-
gendi, non accipi à nobis augendi actũ
pro eo, quo viuens ad maiorem quanti-
tatem promouetur; conſtat enim hunc
non neceſſariò dari quandiu viuens nu-
tritur; ſed ſumi pro eo, quo viuens quã-
titatem acquirit; ſiue maiorem, quã de-
perdit, ſiue ęqualem, ſiue minorem. Quo
pacto accretio, id eſt, acquiſitio nouæ
quantitatis, perpetua nutritionis co-
mes eſt.

2. Concl. Secunda concluſio. Probabilius eſt po-
tentiam generandi non diſtingui reali-
ter à potentia nutriendi. Hanc cõcluſio-
nem tuetur Durãdus in primo diſtinct.
3. ſecunda part. diſtinct. quæſt. 2. Valle-
ſius lib. ſecundo controu. cap. 19. & alij,
quibus fauet Ariſtoteles proximo ſupe-
riori cap. text. 32. illis verbis, Cùm eadẽ
vis animæ ſit, & nutriendi, & generãdi.
Aſtruunt verò huius ſententiæ probabi-
litatẽ hæc argumenta. Ab eadẽ facultate
oriri poteſt generatio totalis, & partia-
lis; ſed nutritio eſt generatio quædam
partialis: ergo ab eadem potentia à qua
hæc oritur, poteſt illa oriri; maximè cũ
vtraque ſimilibus accidentibus materiã
diſponat, vtraque formam vniat intro-
ducátque in materiam; altera in totam;
altera in partem. Item per eũdem calorẽ
gignitur de nouo ignis, & poſteà agge-
neratur conuerſa in ipſius ſubſtantiam
materia combuſtibili: ergo & viuẽs per
eandem facultatem poterit ex integro
produci, & poſt productionẽ nutriri. Nõ
eſt enim cur putemus maiorem eſſe ad
hoc pręſtandum vim caloris in igni; quã
nutrientis facultatis in viuente.

Hactenus probatum à nobis fuit ne-
que facultatẽ augentẽ, neque generantẽ
à nutriente realiter diſtingui. At enim
ex eo facilè quiuis intelliget ſi potentia
generans, & augens inter ſe conferãtur;
Soluũtur argumẽta, quæ vim augentẽ & nutrientem reali- eas etiam inter ſe re ipſa non differre;
ſiquidem non differunt à nutriente.
Namque in rebus creatis, cùm aliqua
ſunt idem realiter in vno tertio, inter ſe
quoque re ipſa idem ſunt. Eſt igitur po-
A tentia nutriens, augens, & generans *ter diſtinguebant.*
vna, eadémque facultas realiter; etſi non
ſit negandum inueniri inter illas for-
malem diſtinctionem: vt conſtat ex di-
uerſis earum definitionibus, quæ proxi-
mo capite ab Ariſtotele aſſignatæ ſunt.

Nunc partium aduerſariarũ argumẽ- *Soluitur 1.*
tis reſpondeamus. Ad primum eorum,
quo oſtendere contendebant vim augẽ-
tem à nutriente diſtingui; negandum eſt
cùm viuẽs ad ſtatum peruenit, extingui
B facultatem augentem. Quicquid aſſerat
Galenus in libro de nutrimento. Licèt
enim non iam plus reponat, quàm dila-
batur; adhuc remanet eadem virtus, mi-
nùs tamẽ firma ac robuſta, quàm anteà.
Quemadmodum eadem potentia viden-
di in Socrate iuuene perſpicaciùs & acu-
tiùs intuetur, quàm in eodem iam ſeno.
Itaque non eſt admittendum poſt ſta-
tum manere ſimpliciter, ac non manere
eandem virtutem nutricem; ſed manere
C eandem, minùs fortem ac validam.

Ad ſecundum reſpondemus, quamuis *Soluitur 2.*
actus augendi, & nutriendi ferantur in *Diluũtur rationes allatæ pro diſtinctione inter potentiam generãdi, & nutriẽdi. Solutio prima.*
obiecta toto diuerſa genere, non tamen
eam diuerſitatem ſufficere ad arguendã
potentiam realiter diſtinctam, quando
actus ſunt inter ſe ſubordinati, ac neceſ-
ſariò coniuncti, modo ſuperiùs explica-
to. Ad primam verò rationem earum,
quibus videbatur oſtendi generandi po-
D tentiam diſſidere realiter à nutritiua di-
cimus potentiam generandi habere pro
obiecto alimentum, quatenus interuen-
tu illius generatur aliud quid ſimile in
ſpecie, facultatem verò augendi habere
etiam pro obiecto alimẽtum, ſed prout
acceſſu illius aggeneratur ipſummet vi-
uens; ex hac tamen diuerſitate non col-
ligi diſtinctionem realem in potentia;
neque id ab aduerſariis probari. Ad ſe-
E cundam dicendum vbicũque datur vir- *Solutio 2.*
tus nutriens, dari etiam gignentem, cùm
ſit vna, & eadem facultas; ſed non vbi-
cumque datur actus nutriendi, poſſe cõ-
feſtim dari actum generandi: tum quia
maior perfectio requiritur in viuente
ad hunc actum quàm ad illum, vt cum
Ariſtotele in contextu docuimus: tum
quia fieri poteſt, vt facultas quæ diuer-
ſos actus vendicat, impediatur aliquan-
do ne in aliquem vnum eorum exire
queat: eſto alios interim exerceat. Ver-
bi gratia, eadem vis, vt in libris de gene-
ratione diſſeruimus, & attrahit alimen-

tum, & ipſum retinet; quemadmodũ eadem virtus magnetis ferrum allicit, demoratúrque; & tamen nonnunquam ex morbo euenit vt virtus illa attractoria in viuente priorem actum adminiſtret, non tamen poſteriorem.

Solutio 3.

Ad tertiã quicquid ſit de veritate maioris propoſitionis; ad minorem dicendum, negari ab aduerſariis non poſſe conformationem membrorum præſtari etiam à nutriente facultate. Id enim conſpicuum eſt in arboribus, in quibus præciſi rami denuò pullulant, & iuſtam magnitudinem, ac debitam figuram aſſequuntur; vtique non alterius virtutis, quàm nutrientis miniſterio, & opera. Idem quoque videre eſt in hominibus, præſertim infantibus, in quibus non rarò aliqua membra ſolida regenerari cõſueuerunt, & in adultis, in quibus id interdum accidit. Immò, & extremi dentes, quos ſapientiæ vocant, prouecta iam ætate oriuntur, efformantúrque. Itaque delineatio membrorum, etiam nutrienti facultati conuenit; etſi cùm in opus totalis generationis incumbit, quemadmodum tunc rem non partiatim, ſed ex toto producit, ita prędictam delineationem non partiatim, vt poſteà decurſu ætatis facit, ſed ex integro rei genitæ confert. Neque obeſt quòd amputatum brachium non reſtituitur à viuente: nõ enim id propterea accidit, quòd virtus nutriens à formante, & gignente re ipſa diſtinguatur; ſed quia, vt rectè ait Galenus in libro de ſemine capit. 17. virtus delineans, ſeu formans membra, non tam vehemens & efficax eſt in prole genita ad reficienda eius membra, præſertim ſolida, & ea, quæ plus operæ exigunt, cuiuſmodi eſt brachium; quàm extitit in ſemine ad illa de integro coagmentanda. Quod à nobis primò libro de ortu, & interitu animaduerſum iam fuit.

Membrorũ formatio à potentia nutriente, etiã præſtatur.

Virtus formatrix vehemẽtior eſt in ſemine, quã in prole ad eius mẽbra reſtaurãda.

Solutio vlt.

Ad vltimam, concedendum eſt altricem virtutem diffuſam eſſe per omnia membra, ſed hãc ipſam facultatem, certa quadam parte corporis, ad quam defertur ſuperfluum alimenti, de quo ſuprà diximus, imbuere iſtiuſmodi ſuperfluũ fluum virtute ſeminaria ad exequendam generationem. Itaque facultas generans; quatenus eadem eſt cum altrice, per totum corpus ſpargitur, etſi quatenus prædictam vim imprimit, conſiſtat in definita parte corporis, quæ ad id tum propter ſitum, tum propter aliarum qualitatum concurſum, accommodata eſt.

In quo ſẽſu virtus generãs ſit in toto corpore, & quomodo in parte certa.

Hîc aduerte, quod iam loco citato commonuimus, virtutem gignentem, quæ in ſemine reſidet, diuerſam eſſe tum re tum natura ab ea, quæ in viuente ineſt. Re, quia eſt in ſubiecto realiter diſtincto. Natura, quia illa, quæ inhæret viuenti, eſt potentia vitalis, cùm ſemen non actu, ſed poteſtate duntaxat viuens ſit. Quare cùm in hac quæſtione ſtatuimus virtutem generantem non diſtingui realiter ab alente, de illa tantùm locuti fuimus, quę in viuente ineſt. Nam eam, quæ ſemini communicatur, tanquam vicaria eius quæ eſt in viuente; ex proximè dictis planum eſt re ipſa differre à nutritiua.

Vis gignẽdi in ſemine diſtinguitur re ipſa ab illa quæ eſt in viuẽte.

ΚΕΦ. ϛ.

Text. 51.

Διωρισμένων δὲ τούτων, λέγωμεν κοινῇ περὶ πάσης αἰσθήσεως. ἡ δὲ αἴσθησις ἐν τῷ κινεῖσθαί τε καὶ πάσχειν συμβαίνει, καθάπερ εἴρηται· δοκεῖ γὰρ ἀλλοίωσίς τις εἶναι. φασὶ δέ τινες, καὶ τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πάσχειν. τοῦτο δὲ πῶς δυνατὸν ἢ ἀδύνατον, εἰρήκαμεν καὶ ἐν τοῖς καθόλου λόγοις περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν.

ἔχει

CAP. V.

Text. 51.

Determinatis autẽ his, primùm de omni ſenſu communiter, deinde de vnoquoque dicamus. Fit itaque ſenſus, cùm mouetur, atque patitur aliquid vti diximus. Nam ipſe ſenſus alteratio quædam eſſe videtur. Inquiũt autem quidam, & à ſimili ſimile pati, quod quidem quonam pacto fieri poteſt, aut nõ poteſt, in vniuerſalibus de actione ſermonibus paſſioneve diximus.

CAP I

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

D*Eterminatis autem his.* Explicata potentia vegetatrici, gradum facit ad ſenſitiuam, quæ ſecundo loco ſe offert, vt pote cæteris poſt vegetatricem communior. Ac primùm de ipſa, more ſuo, generatim diſputat, docens quo pacto ſeſe habeat ad ſenſibile in commune. In hoc igitur capite duo potiſſimùm docere inſtituit. Alterum eſt, ſenſitiuam potētiam eſſe paſſiuam: Alterum quid ſit id, quod potentiam ſenſitiuam ad actum excitat. Sumit autē hanc hypotheſim, ſenſum, id eſt, ſenſionem tunc eſſe, cùm aliquid mouetur, & patitur, vt cap. 4. text. 38. dictum fuit: ſiquidem id, quod ſentit; alterationem ſubit; quod verò ſubit alterationem, eam recipiendo patitur. Et quia in prōptu erat quæſtio, à quonam potentia ſenſitiua patiatur, à ſimili, an à diſſimili; reſpondet iam hoc ab ſe declaratum, videlicet, in libris de ortu, & interitu.

Text. 52.

[b] ἔχει δ' ἀπορίαν, διὰ τί οὐ καὶ τῶν αἰσθήσεων αὐτῶν γίνεται αἴσθησις, καὶ διὰ τί ἄνευ τῶν ἔξω οὐ ποιοῦσιν αἴσθησιν, ἐνόντος πυρὸς καὶ γῆς, καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων, ὧν ἐστιν ἡ αἴσθησις καθ' αὑτὰ, ἢ τὰ συμβεβηκότα τούτοις. [c] δῆλον οὖν, ὅτι τὸ αἰσθητικὸν οὐκ ἔστιν ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ δυνάμει μόνον. διόπερ οὐκ αἰσθάνεται, καθάπερ τὸ καυστὸν οὐ καίεται αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἄνευ τοῦ καυστικοῦ· ἔκαιε γὰρ ἂν ἑαυτὸ, καὶ οὐδὲν ἐδεῖτο τοῦ ἐντελεχείᾳ πυρὸς ὄντος.

[d] ἀπ

[b] *Habet autem is locus dubitationem, ambigétque non iniuria quiſpiam, cur & ſenſuum ipſorum ſenſus non ſit, & cur ſine iis, quæ ſunt extrà, non efficiunt ſenſum, cùm inſit & ignis, & terra cæteráque elementa, quorum eſt per ſe ſenſus, vel per ea quæ ipſis accidunt.* [c] *At enim patet ſenſitiuum non eſſe actu, ſed potentia tantùm. Quapropter non ſentit; quemadmodum combuſtibile non vritur ipſum per ſe ſine eo, quod ipſum vrere poteſt. Vreret enim ſe ipſum, & non indigeret eius, qui actu eſt, ignis.* Text. 52.

[d] *At*

[b] *Habet autem is locus dubitationem.* Vt propoſitam quæſtionem diluat, alteram ſubnectit: quod, vt aduertit Theophilus, facere conſueuit cùm poſterioris controuerſiæ ſolutio aperit quomodo præcedenti reſpondendum eſt. Ea verò eſt, Cur ſenſus ſe ipſum non ſentiat: verbi gratia, cur ſeſe aſpectus non videat. Prætereà cur ſenſibilia, vt elementa non niſi facta extrinſecùs motione percipiantur, cùm vel ipſa vel eorum qualitates, in tactu inſint.

Senſus non exit in actum, niſi excitatus ab eo quod eſt actu.

[c] *At enim.* Ediſſerit quod proximè propoſuerat, aiens, quia ſenſus ex ſe potentia eſt, non actu, ideò per ſe non poſſe in actum erumpere, niſi excitetur ab eo, quod eſt actu, id eſt, à ſenſibili: quemadmodum combuſtibile, quia eſt in poteſtate, vt cōburatur, non igneſcit ſponte ſua, ſed opera, ac vi alterius, quod poſſit vrere. Itaque non ſat eſt habere ſenſorium in ſe qualitates elementorum, vt eas ſenſus percipiat, quantumcumque coniunctæ ſint, ſed oportet, ſenſum, quatenus eſt in potentia ad recipiendam ſpeciem, deduci in actum à ſenſibili eiuſmodi ſpeciem producente. Hinc etiam dilui poteſt altera dubita-

 tio,

tio, cur ſenſus neque ſe, neque ſuum ſenſiterium dignoſcat: videlicet quia non poteſt moueri à ſe, neque à ſuo ſenſiterio, ſed ab alio externo agente. Qua de re in progreſſu plura.

Text.53. [d] ἐπειδὴ δὲ τὸ αἰσθάνεσθαι λέγομεν διχῶς (τό, τε γὰρ δυνάμει ἀκοῦον καὶ ὁρῶν, ἀκούειν καὶ ὁρᾶν λέγομεν, κἂν τύχῃ καθεῦδον, καὶ τὸ ἤδη ἐνεργοῦν.) διχῶς ἂν λέγοιτο καὶ ἡ αἴσθησις. ἡ μὲν ὡς δυνάμει, ἡ δὲ ὡς ἐνεργείᾳ. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, τό τε δυνάμει ὄν, καὶ τὸ ἐνεργείᾳ. Text.54. πρῶτον μὲν οὖν ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος τοῦ πάσχειν, καὶ τοῦ κινεῖσθαι, καὶ τοῦ ἐνεργεῖν, λέγωμεν. καὶ γὰρ ἐστιν ἡ κίνησις ἐνέργειά τις, ἀτελὴς μέντοι, καθάπερ ἐν ἑτέροις εἴρηται. πάντα δὲ πάσχει καὶ κινεῖται ὑπὸ τοῦ ποιητικοῦ καὶ ἐνεργείᾳ ὄντος. διὸ ἐστὶ μὲν ὡς ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πάσχει, ἐστὶ δὲ ὡς ὑπὸ ἀνομοίου, καθάπερ εἴπομεν· πάσχει μὲν γὰρ τὸ ἀνόμοιον ὄν, πεπονθὸς δὲ ὅμοιόν ἐστι. Text.55. [e] διαιρετέον δὲ καὶ περὶ δυνάμεως καὶ ἐντελεχείας. νῦν γὰρ ἁπλῶς λέγομεν περὶ αὐτῶν· ἔστι μὲν γὰρ οὕτως ἐπιστῆμόν τι, ὡς ἂν εἴπομεν ἄνθρωπον ἐπιστήμονα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν ἐχόντων ἐπιστήμην. ἔστι δὲ ὡς ἤδη λέγομεν ἐπιστήμονα τὸν ἔχοντα τὴν γραμματικήν. ἑκάτερος δὲ τούτων οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον δυνατός ἐστιν· ἀλλ' ὁ μὲν ὅτι τὸ γένος τοιοῦτον καὶ ἡ ὕλη· ὁ δ' ὅτι βουληθεὶς δυνατὸς θεωρεῖν, ἂν μή τι κωλύσῃ τῶν ἔξωθεν. ὁ δ' ἤδη θεωρῶν, ἐντελεχείᾳ ὢν καὶ κυρίως ἐπιστάμενος, τόδε τὸ ἄ.

[f] ἀμφό

[d] *At verò quoniam ſentire bifariam dicere conſueuimus (nam & id, quod potentia videt, & audit, videre audíreque dicimus, etſi fortè dormiat, & id identidem, quod iam operatur) dupliciter & ipſe ſenſus profectò dicetur, quidam vt potentia, quidam vt actu. Similiter & ipſum ſentire, & quod eſt potentia, & quod eſt actu. Primum igitur id ſcire oportet, nos inquã, quaſi ſint eadem pati, moueri, ac operari, ita nunc his vti ac dicere: motus enim eſt, quidam actus, imperfectus tamen, vt in alijs diximus. Ea verò cuncta, quæ patiuntur atque mouentur, ab actiuo, & eo quod eſt actu, patiuntur, atque mouentur. Idcirco fit, vt tum à ſimili ſibi, tum à diſſimili res omnis patiatur, vt diximus; patitur enim ea, quæ eſt diſſimilis, at cùm eſt paſſa, tum ſimilis eſt, vt patet.* Text.53. Text.54.

[e] *Deinde diſtinguendum eſt de potentia atque actu, nunc enim de his ipſis ſimpliciter dicimus. Nam eſt hoc pacto quippiam ſciens, vt ſi dicamus hominem eſſe ſcientem, quia homo eſt talis ſuapte natura, vt ſit ſciens, atque ſcientiam habeat. Eſt etiam hoc pacto quippiam ſciens, vt hominem eum iam dicimus eſſe ſcientem, qui Grammaticam habet. Atque horum vterque non eodem modo poteſt potentiaque ſubijcitur: ſed alter quidem ex eo quia genus ipſum eſt tale materiéſve, alter verò propterea quòd eum voluerit contemplari, poteſt idipſum facere, niſi quid externum fortè prohibeat, impedimentóque fiat. At præter ipſos, eſt iſte qui iam contemplatur, & eſt actu, propriéque ſciens, hoc A.* Text.55.

[f] *Ambo*

[a] *At verò quoniam.* Priuſquam declaret quomodo ſenſus de potentia ad actum prodeat; docet, ſenſum interdum eſſe in potentia, aliàs in actu. In actu eſt, cùm actu operatur; in potentia, cùm nullam functionem exercet; exercere tamen poteſt, vt liquet in dormiente, qui facultate videndi pollet;

let; nec tamen actu videt. Tum quia dixit, id quod ſentit, eſſe in actu, ne quis fortè exiſtimaret actum eſſe aliquam formam permanentem, alteriúſve rationis, id exponit, aiens ſe paſſionem, motum operationémque appellare actum, quia motus eſt actus quidam licèt imperfectus; id autem quod ſentit, mouetur ac patitur. Vnde etiam liquet dandum eſſe aliquid diuerſum in actu conſtitutum, à quo id, quod ſentit, pati ac moueri poſſit. Ad id verò, quod quærunt, num ſenſus à ſimili an à diſſimili moueri debeat, reſpondetur, moueri à diſſimili antequam fiat paſſio, quod tamen poſt paſſionem manet ſimile patienti. Nam antequam ſenſibile ſui ſpeciem in organum ſenſus producat, diſſimile eſt; poſtquam verò eam produxit, ſimile: videlicet propter ſui imaginem, & ſimilitudinem, quam ſenſui impreſſit. Vnde eſt quòd cognitum dicitur quaſi cognatum cognoſcenti.

[e] *Deinde diſtinguendum eſt de potentia atque actu.* Exponit quot modis aliquid dicatur eſſe in actu, vel potentia; vt hinc doceat quidnam ſenſum de potentia ad actum educat, & qua ratione id fiat: quod tamen ait non fuiſſe hactenus à ſe determinatè & expreſsè, ſed ſimpliciter & obſcurè dictum. Ait ergo bifariàm dici aliquid eſſe in potentia. Vno modo, quia eſt in potentia remota; altero, quia eſt in potentia proxima. Verbi gratia, dicimus hominem ſcientem eſſe in potentia remota, dum caret habitu ſcientiæ, quem tamen poteſt acquirere cùm ſuapte natura ſit diſciplinæ capax. Eundem verò dicimus eſſe ſcientem, ſeu contemplantem potentia proxima; cùm iam obtinuit habitum ſcientiæ, nec tamen per eum agit, quia tunc ſcientiæ actum non exercet; quem tamen cùm libuerit, exercere valet, niſi impedimento aliquid ſit, vt morbus, aut aliarum rerum cura, & occupatio.

Quot modis aliquid potentia ſit.

Text. 56. [f] ἀμφότεροι μὲν οὖν οἱ πρῶτοι κατὰ δύναμιν ἐπιστήμονες, ἀλλ᾽ ὁ μὲν διὰ μαθήσεως ἀλλοιωθεὶς, καὶ πολλάκις ἐξ ἐναντίας μεταβαλὼν ἕξεως· ὁ δὲ ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν αἴσθησιν ἢ τὴν γραμματικὴν, μὴ ἐνεργεῖν δὲ, εἰς τὸ ἐνεργεῖν ἄλλον τρόπον. [g] οὐκ ἔστι δὲ ἁπλοῦν οὐδὲ τὸ

Text. 57. πάσχειν, ἀλλὰ τὸ μὲν φθορά τις ὑπὸ τοῦ ἐναντίου· τὸ δὲ σωτηρία μᾶλλον τοῦ δυνάμει ὄντος, ὑπὸ τοῦ ἐντελεχείᾳ ὄντος καὶ ὁμοίου, οὕτως ὡς δύναμις ἔχει πρὸς ἐντελέχειαν· θεωροῦν γὰρ γίνεται τὸ ἔχον μὲν ἐπιστήμην, ὅπερ ἢ οὐκ ἔστιν ἀλλοιοῦσθαι (εἰς αὐτὸ γὰρ ἡ ἐπίδοσις καὶ εἰς ἐντελέχειαν) ἢ ἕτερον γένος ἀλλοιώσεως. διὸ οὐ καλῶς ἔχει λέ-

Text. 58. γειν τὸ φρονοῦν, ὅταν φρονῇ, ἀλλοιοῦσθαι.

[h] ὥσπερ

[f] *Ambo igitur illi primi, potentia quidem ſunt, ſcientes, vt diximus. Verùm vnus indiget alteratione per diſciplinam, qua quidem nonnunquam etiam ex habitu contrario, diſpoſitionéque mutatur. Alter habet quidem ſenſum, vt Grammaticam, ſed indiget operationis, vt ex otio tandem operationiſque vacuitate agat, ac operetur. Atque hic modus potentiæ diuerſus eſt, vt patet, ab anteà dicto.* Text. 56.

[g] *At verò neque ipſum pati ſimplex eſſe videtur, ſed aliud eſt à contrario corruptio quadam, aliud eſt ſalus potiùs eius quod eſt potentia ab eo quod eſt actu, ſimiléque perinde atque potentia ſeſe habet ad actum. Fit enim contemplans, quod ſcientiam habet; quod quidem aut non eſt alterari (in ipſum enim fit incrementum & in actum, perfectionémve) aut aliud alterationis eſt genus. Quocirca non rectè ſe habet, dicere ipſum ſciens cùm ſit alterari.* Text. 57. Text. 58.

[h] *ſicut*

[f] *Ambo igitur illi primi.* Tradit conuenientiam, & diſcrimen inter eum, qui

priorem, & eum qui poſteriorem habet potentiam, nimirum conueniunt quòd vterque in potentia eſſe dicitur: differunt, quia qui eſt in potentia remota ſciens, non perueniet ad contemplationem actúmque ſciendi, niſi priùs alteretur habitum ſcientiæ recipiendo. Immò niſi prauum habitum, diſpoſitionémve deponat, ſi aliquo errore ſcientiæ contrario imbutus ſit. At verò is, qui potentiam proximam ſortitus iam fuit, & qui ſenſum vel ſcientiam habet, non promouetur ad actionem per mutationem à priuatione ad habitum, vel à falſa opinione ad veram, ſed actum duntaxat depromit, ſi ei vacet, nec aliunde impediatur.

g *At verò neque ipſum.* Quia hactenus ſenſionem, & contemplationem paſſiones alterationéſque appellauit, ne quis multiplici horum vocabulorum vſu decipiatur, arbitratus, eum, qui ſentit, & contemplatur, propriè pati alterarive, admonet in primis paſſionem analogum eſſe. Vno modo ſumi pro paſſione, quæ fit ſecundùm qualitates ad interitum ducentes, quæ corruptiua vocatur: vt cùm quidpiam calefit, aut exſiccatur: altero, pro receptione alicuius, quod incolumitatem, & perfectionem affert, quæ perfectiua nuncupatur, vt cùm potentiæ actum aliquem ſibi maximè conuenientem, verbi gratia, contemplationem promit. Id autem, quod Ariſtoteles de paſſione dixit, pari modo intelligendum eſſe vult de alteratione: eſſe nimirum duplicem, alteram corrumpentem: alteram perficientem. At neque poſteriorem paſſionem, neque alterationem hiſce nominibus propriè appellari: quia neque pati, neque alterari propriè, ac vulgato loquendi vſu dicitur, niſi quòd ad interitum diſponitur, aut noxam aliquam patitur. Quare is, qui contemplatur, non ſimpliciter pati, aut alterari dicendus eſt, cùm contemplatio acceſſio potiùs quædam ſit perfectionis, & promotio ad meliorem ſtatum; quod ſimiliter de illo, qui actum ſentiendi edit, pronuntiandum eſt: niſi quis ad proprium horum vocabulorum ſignificatum non attendens, aliter ea vſurpare velit.

Non dicitur propriè pati alterarive niſi quod ad corruptionem diſponitur.

Text. 58.

h ὥσπερ οὐδὲ τὸν οἰκοδόμον ὅταν οἰκοδομῇ. τὸ μὲν οὖν εἰς ἐντελέχειαν ἄγον ἐκ δυνάμει ὄντος κατὰ τὸ νοοῦν καὶ φρονοῦν, διδασκαλίαν, ἀλλ' ἑτέραν ἐπωνυμίαν ἔχειν δίκαιον. i τὸ δ' ἐκ δυνάμει ὄντος μανθάνον καὶ λαμβάνον ἐπιστήμην ὑπὸ τοῦ ἐντελεχείᾳ ὄντος καὶ διδασκαλικοῦ, ἤτοι οὐδὲ πάσχειν φατέον, ὥσπερ εἴρηται· ἢ δύο τρόπους εἶναι ἀλλοιώσεως, τήν τε ἐπὶ τὰς στερητικὰς διαθέσεις μεταβολὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τὰς ἕξεις καὶ τὴν φύσιν. k τοῦ δὲ αἰσθητικοῦ, ἡ μὲν πρώτη μεταβολὴ γίνεται ὑπὸ τοῦ γεννῶντος, ὅταν δὲ γεννηθῇ, ἔχει ἤδη ὥσπερ ἐπιστήμην, καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, καὶ τὸ κατ' ἐνέργειαν δὲ, ὁμοίως λέγεται τῷ θεωρεῖν.

l Διx

Text. 59.

Text. 58.

h *ſicut nec ædificatorem, cùm ædificat. Quod igitur in actum ducit, eo quod eſt intelligens potentia, atque ſciens, id non doctrinam appellare oportet, ſed aliud nomen eſt æquum habere.* i *At quod qua eſt in potentia diſcit accipitque ſcientiam ab eo, quod eſt actu ſciens, atque ab ipſo docente, id aut non eſt dicendum pati ac alterari, aut duos alterationis eſſe modos fateamur oportet, eam inquam mutationem, quæ ad priuatiuas eſt diſpoſitiones, & eã, quæ eſt ad habitus atq; naturam.* k *Hæc cùm ita ſint, prima quidem mutatio ſenſitiui ab eo, quod generat, fit. Cùm autem ortum ac generatum eſt: habet iam ſenſum perinde atque ſcientiam: & ſentire actu, ſimile eſt ac contemplari.* Text. 59.

l *Differen*

h *Sicut nec ædificatorem.* Quod proximè aſſeruit, ædificationis ſimilitudine expla

explanat, aiens, quemadmodum is qui ædificat, non dicitur propriè alterari (intellige quatenus ædificat; poteſt enim aliunde ex labore alterari) ita neque ſcientem, dum ſcientiam exercet; neque eum, qui ſenſu præditus eſt, dum ſenſionem edit; ſiquidem in ea mutatione, quæ eſt à vacatione ad opus abſque amiſſione, aut corruptione alicuius, non datur germana, & natiua ratio alterationis. Obiter autem monet, eum, qui iam ſcientiæ habitum aſſecutus eſt, cùm à potentia proxima ad contemplandi actum progreditur, non rectè dici poſſe doceri, quandoquidem nihil tunc denuò addiſcit, ſed alio vocabulo id ſignificandum, Ita hunc locum interpretatur Philoponus.

[i] *At quod qua eſt.* Docuerat anteà, eum, qui ex habitu ſcientiæ ad contemplandi actum mouetur, non propriè pati, nec alterari; idem nunc aſſerendum eſſe ait de illo, qui habitum ſcientiæ de nouo comparat. Vterque enim perficitur, & ornatur, neuter ad perniciem ducitur, aut nocumentum fert: vbi verò hæc non interueniunt neque paſſio eſt, neque alteratio. Niſi hæc vocabula laxiori ſignificatu vſurpentur, vti iam ſuperiùs animaduerſum fuit.

[k] *Hæc cùm ita ſint.* Declarat iam quid ſit id, quod ſenſitiuum ad actum ducit. Quod vt intelligatur, aduertere oportet, ſenſitiuum in potentia remota eſſe id, quod caret anima, atque adeò & ſenſu, & tamen recipere hæc poteſt, vt ſemen. Senſitiuum autem in potentia proxima eſſe id, quod & anima, & ſenſu præditum eſt. Ait ergo Ariſtoteles id, quod reducit ſenſitiuum de potentia remota ad actum eſſe generans, ſeu producens animal, id enim ſimul attribuit genito potentias ad functiones obeundas: quemadmodum is, qui docet, confert ſuo modo habitum ſcientiæ in mentem diſcipuli. Eſt enim ſenſus ſimilis habitui ſcientiæ, quemadmodum actus ſentiendi actui contemplandi. Hîc aduerte generans eatenus dici conferre proli potentias, quatenus ei confert animam, à qua illæ manant. Vnde cùm is, qui hominem generat, non producat animam; ſiquidem hæc à Deo creatur, ſed eius tantùm cum materia vnionem attingat, non dicitur ei contribuere potentias, niſi diſpoſitiuè, quatenus præparat materiam, in quam Deus animam infundit.

Quo modo generans potentias proli cõferat.

Text. 60. [l] διαφέρει δὲ, ὅτι τοῦ μὲν τὰ ποιητικὰ τῆς ἐνεργείας, ἔξωθεν, τὸ ὁρατὸν καὶ τὸ ἀκουστὸν· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν αἰσθητῶν. αἴτιον δὲ, ὅτι τῶν καθ' ἕκαστον ἡ κατ' ἐνέργειαν αἴσθησις, ἡ δ' ἐπιστήμη τῶν καθόλου. ταῦτα δὲ ἐν αὐτῇ πως ἐστὶ τῇ ψυχῇ. διὸ νοῆσαι μὲν ἐπ' αὐτῷ, ὁπόταν βούληται· αἰσθάνεσθαι δὲ, οὐκ ἐπ' αὐτῷ· ἀναγκαῖον γὰρ ὑπάρχειν τὸ αἰσθητόν. [m] ὁμοίως δὲ τοῦτ' ἔχει κἀν ταῖς ἐπιστήμαις ταῖς τῶν αἰσθητῶν. καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὅτι τὰ αἰσθητὰ τῶν καθ' ἕκαστα καὶ τῶν ἔξωθεν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων διασαφῆσαι, καιρὸς γένοιτ' ἂν καὶ αὖθις.

[l] *Differentia tamen eſt. Nam ea, quæ actu ſenſum efficiunt, extra ſunt: ipſum inquam viſibile, & audibile, & ſenſibilium cætera. Cuius cauſa hæc eſt, actu namque ſenſus ſingularium eſt, ſcientia verò, vniuerſalium eſt: hæc autem in ipſa anima quodammodo ſunt. Quapropter intelligere quidem cùm quiſpiam voluerit, in ipſo eſt ſitum: Sentire autem non collocatur in ipſo. Neceſſe eſt enim ſenſibile ipſum adeſſe.* [m] *Pari modo res ſeſe habet, & in ſcientijs ſenſibilium: & ob eandem vtique cauſam: quia ſenſibilia ſingularia ſunt, & extra ſicuti diximus. Sed vt de his exactius dilucidiſſime dicamus, dabitur nobis rurſus occaſio.* Text. 60.

[l] *Differentia tamen eſt.* Id quod ſenſum ad actum ſentiendi mouet, eſt ſenſibile: quemadmodum & id, quod intellectum ad contemplationem excitat, eſt intelligibile. Eſt tamen, inquit Ariſtoteles, diſcrimen, quia id, quod mouet externum ſenſum, eſt obiectum externum, quod adſit, id eſt, actu exiſtens, ac præſens; quia ſenſio verſatur circa iſtiuſmodi ſingularia; intellectus autem eſt circa vniuerſalia, quæ abſtracta ſunt à loco & ab exiſtentia; & ita ſunt in intellectu per ſuam ſpeciem, vt ea, quoties libuerit, etiam abſentibus ſingularibus intelligere poſſimus; cùm tamen ſenſio præſentiam exiſtentiámque ſuorum ſingularium requirat. Quod ait poſſe nos intelligere vniuerſalia cùm libet; interpretandum eſt de vniuerſalibus, poſtquam ſemel à nobis percepta fuere, vt Themiſtius, & Philoponus explicant. Nam, quæ nondum mente percepimus, ſatis liquet non eſſe in noſtra poteſtate, cùm volumus, intelligere.

Senſio non niſi in ſingulare præſens, exiſténſque fertur.

[m] *Pari modo res.* Eodem pacto ſe habere inquit ſcientias rerum ſenſibilium ad ſingularia, quo ſe ad illa habent externi ſenſus. Appellat autem ſcientias ſenſibilium, vt Philoponus & Themiſtius interpretantur, artes mechanicas, quæ cùm in ſingularium arte factorum confectione verſentur, neceſſariò talis earum operatio ſingularia ſenſibilia requirit, quemadmodum & ſenſuum functiones ſimilia ſingularia, in quæ ferantur, exigunt.

Text. 61.

[n] νῦν δὲ διωρίσθω τοσοῦτον, ὅτι οὐχ ἁπλοῦ ὄντος τοῦ δυνάμει λεγομένου, ἀλλὰ τοῦ μὲν, ὥσπερ ἂν εἴποιμεν τὸν παῖδα δύνασθαι στρατηγεῖν· τοῦ δὲ, ὡς τὸν ἐν ἡλικίᾳ ὄντα. οὕτως ἔχει τὸ αἰσθητικόν. ἐπεὶ δ᾽ ἀνώνυμος αὐτῶν διαφορά· διώρισται δὲ περὶ αὐτῶν ὅτι ἕτερα, καὶ πῶς ἕτερα, χρῆσθαι δ᾽ ἀναγκαῖον τῷ πάσχειν καὶ ἀλλοιοῦσθαι, ὡς κυρίοις ὀνόμασι· [o] τὸ δ᾽ αἰσθητικὸν, δυνάμει ἐστὶν, οἷον τὸ αἰσθητὸν ἤδη ὡς ἐντελεχείᾳ, καθάπερ εἴρηται· πάσχει μὲν οὖν οὐκ ὅμοιον ὄν· πεπονθὸς δὲ ὡμοίωται, καὶ ἔστιν οἷον ἐκεῖνο.

Text. 61.

[n] *Nunc id ſit à nobis determinatum, cùm ſimplex non ſit id, quod in potentia dicitur, ſed aliud quidem, vt puer, quem militare poſſe dicere licet, aliud autem vt iſce, qui iam ætate militarique arte aptus euaſit ad militandum; ſenſitiuum ſimiliter ſe habere. Atque cùm ipſorum differentia nomine careat, determinatum autem ſit ipſa eſſe diuerſa & quo pacto diuerſa ſunt, neceſſe eſt ipſo pati ac alterari tãquã proprijs nominibus vti.* [o] *Ipſum autem ſenſitiuum potentia tale eſt, quale iam ipſum ſenſibile eſt actu, ſicuti diximus. Patitur igitur cũ eſt non ſimile, at paſſu euaſit ſimile & eſt tale quale eſt illud.*

[n] *Nunc id ſit à nobis.* Exponit quo inſtituto ſuperiorem diſtinctionem potentiæ attulerit, nempe vt planum euaderet quo pacto ſenſitiuum dicatur ſecundùm duplicem potentiam, vnam remotam, alteram proximam: ſicuti puer eſt in potentia remota ad militandum, & ad tractanda arma: cùm autem ad perfectam venerit ætatem, erit in potẽtia proxima. Et verò licèt non ſuppetant nobis vocabula ad has potentias diſtinguendas, ſat eſt noſſe eſſe illas inter ſe diuerſas, quemadmodum & ad alterationem, paſſionémque tam propriam, quàm impropriam ſignificandam, eiſdem vtimur nominibus tanquam propriis, cùm tamen propria non ſint.

Sẽſus partim à diſſimili, partim à ſimili patitur.

[o] *Ipſum autem.* Redit ad explicationem eius quæſtionis, quam antea propoſuerat; an paſſio ſit à diſſimili, vel potius à ſimili: aptátque ſenſui id, quod ſuprà dixerat, nimirum patiens partim à ſimili pati, partim à diſſimili, & contrario. Nam ſenſus antequam patiatur, ſenſibili diſſimilis eſt: poſt paſſionem verò ſimilis euadit; vtique ratione imaginis, quam ſenſibile ipſi imprimit; quæ cùm ſit ſimilitudo obiecti, haud dubiè ſenſum ſenſibili cognatum, ſimilémque reddit, vt iam ſuprà declaratum fuit.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ζ.

Text.62. [a] Λεκτέον δὲ ἑκάστην αἴσθησιν περὶ τῶν αἰσθητῶν πρῶτον. λέγεται δὲ τὸ αἰσθητὸν τριχῶς, ὧν δύο μὲν καθ' αὑτὰ φαμὲν αἰσθάνεσθαι· τὸ δὲ ἓν, κατὰ συμβεβηκός· τῶν δὲ δύο, τὸ μὲν ἴδιόν ἐστιν ἑκάστης αἰσθήσεως, τὸ δὲ

Text.63. κοινὸν πασῶν. [b] λέγω δ' ἴδιον μὲν, ὃ μὴ ἐνδέχεται ἑτέρᾳ αἰσθήσει αἰσθάνεσθαι, καὶ περὶ ὃ μὴ ἐνδέχεται ἀπατηθῆναι, οἷον ὄψις χρώματος, καὶ ἀκοὴ ψόφου, καὶ γεῦσις χυμοῦ. [c] ἡ δ' ἁφὴ, πλείους μὲν ἔχει διαφοράς· ἀλλ' ἑκάστη γε κρίνει περὶ τούτων, καὶ οὐκ ἀπατᾶται, [d] ὅτι χρῶμα, οὐδ' ὅτι ψόφος, ἀλλὰ τί τὸ κεχρωσμένον ἢ ποῦ ἢ τί τὸ ψοφοῦν, ἢ ποῦ. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα λέγεται ἴδια ἑκάστου·

Text.64. [e] κοινὰ δὲ, κίνησις, ἠρεμία, ἀριθμὸς, σχῆμα, μέγεθος· τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐδεμιᾶς ἐστιν ἴδια, ἀλλὰ κοινὰ πάσαις· καὶ γὰρ καὶ ἁφῇ κίνησίς ἐστί τις αἰσθητὴ, καὶ ὄψει. καθ' αὑτὰ μὲν οὖν ἐστιν αἰσθητὰ

Text.65. ταῦτα. κατὰ συμβεβηκὸς δὲ λέγεται αἰσθητὸν, οἷον εἰ τὸ λευκὸν εἴη Διάρους υἱός. κατὰ συμβεβηκὸς γὰρ τούτου αἰσθάνεται, ὅτι τῷ λευκῷ συμβέβηκε τοῦτο οὗ αἰσθάνεται. διὸ καὶ οὐδὲν πάσχει τοιοῦτον ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ. τῶν δὲ καθ' αὑτὰ αἰσθητῶν, τὰ ἴδια κυρίως ἐστὶν, αἰσθητὰ, καὶ πρὸς ἃ ἡ οὐσία πέφυκεν ἑκάστης αἰσθήσεως.

CAP. VI.

[a] *At verò de vnoquoque ſenſu deinceps à ſenſibilibus cuiuſque proficiſcentes dicamus oportet. Atque prius ipſa ſenſibilia diſtinguenda eſſe videntur. Senſibile ita trifariàm dicitur, ſenſibilium quædam per ſe, quædam per accidens ſentiuntur. Et illorum rurſus alia ſunt vniuſcuiuſque propria ſenſus, alia communia cunctis.* Text.62.

[b] *Atque proprium id ſenſibile dico, quod alio ſenſu ſentiri non poteſt, & circa quod error fieri nequit, vt color reſpectu viſus, & ſonus, auditus, & ſapor, guſtus.* [c] *Tactus autem plures differentias habet quidem, iudicat tamen de illis, vt cæterorum ſenſuum quiſque de ſuo ſenſibili, & non decipitur.* [d] *Viſus enim non errat eſſe colorem, aut auditus eſſe ſonum, ſed quid ſit id, quod eſt infectum colore, vel vbi, aut quid ſit id, quod ſonat, vel vbi. Huiuſcemodi igitur ſenſibilia dicuntur vniuſcuiuſque propria ſenſus.* [e] *Communia verò ſunt hæc, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo, talia namque nullius ſunt propria ſenſus, ſed omnibus communia ſunt, etenim tactu motus quidam ſenſibilis eſt, atque viſu. Per ſe igitur ſenſibilia hæc ſunt. Per accidens autem ſenſibile dicitur: vt ſi album Diatis filius ſit, per accidens enim hoc ſentit, quia albo, quod ſentit, id accidit. Quapropter & nihil ipſe ſenſus ab huiuſcemodi ſenſibilibus patitur, vt talia ſunt. Eorum autem quæ per ſe ſentiuntur, illa ſunt propriè ſenſibilia, quæ propria ſunt, & ad quæ ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus eſt apta.*

Text.63. (beside "Atque proprium")

Text.64. (beside "Communia verò")

Text.65. (beside "Per ſe igitur")

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

a V*T verò de vno quoque.* Tractaturus de ſingulis ſenſibus eorúmque obiectis,quę ſunt ſenſibilia ad ipſos pertinentia,agit priùs de ſenſibili generatim accepto , quod trifariàm dici inquit. Namque aliud eſt ſenſibile per ſe proprium, aliud ſenſibile per ſe commune, aliud ſenſibile per accidens. Ad maiorem tamen perſpicuitatem hunc in modum diuidi,ſenſibile aliud eſt per ſe,aliud per accidens. Deinde ſenſibile per ſe aliud proprium,aliud commune.

Senſibile ſumptum generaliter triplex eſt.

Senſibile proprium.

b *Proprium id.* Senſibile proprium definit id quod vno tantùm ſenſu,ac ſine errore percipitur:id eſt, quod à nullo externo ſenſu poteſt percipi; præterquam ab eo,cuius obiectum dicitur eſſe;idque ſine ſenſus hallucinatione : quo pacto color dicitur obiectum viſus,ſapor guſtus,ſonus auditus,odor olfactus, tactus calor,frigus,aliæque id genus tactiles qualitates.

c *Tractatus autem.* Ne quis forte ambigat num tactus habeat ſenſibile proprium, eo quòd circa plures contrarietates,& rerum differentias verſetur, nempe circa calidum & frigidum,ſiccum & humidum,durum & molle,aliaſque eiuſmodi: eam remouet ambiguitatem,aiens non obſtinare illam tam diſſimilem varietatem rerum quæ à tactu percipiuntur ne arbitremur omnes illas obtinere rationem proprij ſenſibilis reſpectu ipſius tactus,cùm tactus,eas dignoſcat, vt cæteri ſenſus propria ſenſibilia,neque in eis percipiendis erret.

d *Viſus enim.* Oſtendit quo pacto poſſit,aut non poſſit eſſe in ſenſibus deceptio circa proprium ſenſibile. Non fallitur, inquit, viſus dum colorem percipit, neque auditus dum ſonum , aut alij ſenſus dum propria obiecta apprehendunt; ſed applicando ſenſibile proprium ſubiecto, cui non ineſt; vt ſi guſtus percipiat cibum dulcem quaſi amarum propter bilioſum humorem , quo lingua infecta eſt.

Senſibile cõmune.

Sẽſibile per accidens.

e *Communia verò.* Deſcribit ſenſibile commune, docens eſſe id,quod non vno, ſed multis percipitur ſenſibus , vt motus viſu,& tactu. Hæc verò quinque numerantur,ſcilicet,motus,quies,numerus, figura, magnitudo. Senſibile autem per accidens id eſſe ait , quod non per ſe mouet ſenſum,ſed ea tantùm ratione ſentiri dicitur, qua eſt coniunctum cum eo, quod per ſe cadit ſub ſenſum. Sic Diaris filius ſenſibile per accidens dicitur;quia non ſecundùm ſe,vt ſubſtantia quædam eſt, ſed quatenus albus,ſenſum mouet.

QVÆSTIO I.

Sit ne ſenſus potentia paſſiua tantùm an etiam actiua.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ auctorum ſententiæ,eorúmque refutatio.

Qui ponũt ſenſum agentem, & patiẽtẽ.

IN hac quæſtione magna eſt opinionum varietas:diſſidẽt enim tum Græci à Latinis, tum Græci, & Latini inter ſeipſos. Atque in primis Iandunus hoc lib.q.16.& Apollinaris q.13. duplicem potentiam in cuiuſlibet ſenſus officina ſtatuunt, vnam patientem,alterã agentẽ: illã ad ſpeciẽ recipiendã,hanc ad ſenſionẽ exercendã. Ducuntur verò ea potiſſimùm ratione, quòd vna eadémque virtus ſimul pati,& agere nequeat;ac quòd neceſſariò danda ſit vna virtus,quæ poſſit quodãmodo omnia ſenſibilia fieri,& alia quæ poſſit omnia facere. Hac enim ratione Ariſtoteles 3. huius operis lib. geminum conſtituit intellectum; alterũ agentem , alterum patientem. Accedit quòd teſte Ariſtotele eodem loco,aliiſque Philoſophis,cuilibet potentię paſſiuæ reſpondet alia actiua ; ex quo ſequitur aliam eſſe facultatem , quæ recipit ſpeciem;aliam,quæ illa vtitur.

Hanc ſententiam nullatenus probamus,

Non datur ſenſus agens.

Contra Iandunum ſcripſerũt etiã Thienẽſis, & Niphus de ſẽſu agẽte.

mus, quam reiicit D. Tho. 1. part. qu. 79. A art. 3. & q. 9. de ſpiritualibus creaturis art. 10. Capreolus in 2. diſt. 3. q. 2. art. 3. ad argumenta Durandi contra 8. concl. Caietanus hoc in lib. cap. 11. Ferrarięſis qu. 9. & communis Schola Philoſophorum. Primùm quia aduerſatur Ariſtoteli, qui nullibi eiuſmodi ſenſus agentis meminit. Deinde quia ſecundùm ipſam decẽ externi ſenſus numerandi eſſent, B quinque paſſiui, totidẽ actiui; quod à recepta doctrina abhorret. Tum verò quia res abſque neceſſitate multiplicat: poteſt enim vnus, idémque ſenſus recipere ſpecies ab obiecto & eis vti: ac prout rei imagine conſignatus eſt, actionem ſentiendi edere; eandémque in ſe nudè ſpectato recipere.

Cur intell. agens à patiente diſtinctus ſit.

Agentẽ verò intellectum ideò à patiẽte Ariſtoteles diſtinxit, quia, vt ibi enucleatiùs exponemus, in toto ratione rerum aliud eſt id, quod ad agendũ præparatur, aliud quod primò præparat; intellectus verò agens præparat primò patiẽtem ad agendũ, imprimendo illi intelligibiles rerum imagines: quo etiã pacto obiectum ſenſile, quod à ſenſu re ipſa diſtinguitur, ſenſum præparat ac diſponit, ſui ad ipſum tranſmittẽdo ſimilitudinẽ.

Quod autem addebatur, cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpõdere aliã actiuam, ſi ſermo ſit de potẽtia actiua, quæ primò præparat ad agendum, eam fatemur eſſe aliã diſtinctã a paſſiua, ſicuti intellectus agens diſtinctus eſt à patiẽte, & potẽtia actiua, quã habet obiectum ſenſibile ad imprimendã ſui ſimilitudinem in ſenſu, differt re ipſa à ſenſu. Verùm ſi loquamur de potentia, quæ recipit ſpeciem, & de illa, quæ vna cũ ſpecie actum cognoſcendi exercet; hanc negamus oportere tanquã duas potentias inter ſe diſtingui.

Qui autem ment ſẽſũ ſolum eſſe potentiam paſſiuam.

Aliorũ opinio eſt, ſenſum eſſe potentiã tantummodò paſſiuã. Hi autem bipartita via incedunt; quidã putant ſenſum nihil præſtare aliud, quàm recipere ſpeciem à re obiecta ſicque ſenſionẽ non à ſenſu, ſed è re ſenſibili effici. Alij arbitrantur ſenſionem fieri ab anima, & ſpecie ſenſui inſculpta, ipſam verò potentiam nullũ ad id concurſum actiuum exhibere; ſed tãtummodò paſſiuum, more materiæ primæ, cuius eſt tantùm recipere formas, & recipiendo pati. Priorem viam ſecutus eſt Ægidius quæſtio. 1. de cognitione angelorum. Niphus in

Ægidius. Niphus.

Venetus. Thienenſ. Caietan.

libello de ſenſu agente, Venetus in ſumma de anima ca. 10. Thienenſis hoc loco, comm. 61. & Caietanus, qui aduerſariæ partis aſſertores pauperes nominat, non ſpiritu, ſed ingenio. Probatur verò hæc pars ea ratione, quia nihil eſt aliud ſentire, quàm percipere rẽ, quæ ſub ſenſum cadit, at quotieſcunque ſenſus obſignatur ſpecie rei, dicitur rem in ſua imagine percipere. Videtúrque hoc docuiſſe Ariſtoteles lib. 2. cap. 5. text. 52 cùm ait actiuæ operationis ſenſus eſſe extra; & lib. 3. cap. 2. text. 138. vbi docuit vnum eundémque eſſe actum ſenſus, & ſenſibilis. Cùm igitur actus ſenſibilis ſit productio ſpeciei, nihil aliud erit ſenſio quàm ſpeciei productio.

Poſterior modus defendendi ſenſum eſſe tantùm potentiam paſſiuam, patronum habet Magnum Albertũ in 2. part C ſummæ de homine, in tractatu de ſenſibus animæ. Poteſtque ex eo comprobari, quia ſenſio eſt vna, ſimpléxque actio, quæ proinde oriri non poteſt à duobus agentibus immediatis re ipſa diſtinctis, cuiuſmodi ſunt potentia & ſpecies: Cùm igitur illa ab ſpecie oriatur (ideò enim ſpecies effingitur à natura, vt per eam anima ſentiat) reliquum eſt vt potentia non eliciat actum ſentiendi, ſed eum tantummodo recipiat.

Refutatur.

D Hæc tamen ſententia, vtcunque à ſuis auctoribus defendatur, nobis haud quaquam placet. Eam refellit Scotus in 3. diſt. 14. q. 4. art. 2. Capreolus qu. 3. art 3. Ferrarienſis lib. 2. contra gentes cap 57. & hoc lib. qu. 8. Caietanus prima part. q. 74. art. 2. Gregorius in 1. diſt. 3. qu. 1. Philoponus ad tex. 121. & alij. Namque ex ea iuxta priorem modũ explicata, ſequitur contra doctrinã Ariſtotelis nono Metaphyſ. cap. 9 text. 16. viſionem non E eſſe actionem immanentem; cùm actio immanẽs recipi debeat in eo, à quo oritur, & tamen eorũ iudicio ſenſio à ſolo obiecto efficiatur. Sequitur etiã functiones ſenſuũ nõ eſſe vitales; ſiquidẽ omnis vitalis actio ab interno principio dimanat. Adde quòd ſæpe recipimus ſpeciem rei in oculo, nec tamẽ rẽ videmus: quod fieri non poſſet, ſi receptio ſpeciei eſſet viſio. Poſtremò, quòd hæc ſententia palam Ariſtoteli aduerſetur, ex eo conſtat, quia hoc in libro cap. 4 text. 36. docuit animam eſſe cauſam effectricem alterationis eius, quæ ſecundùm functio-

1. Ratio.

2.

3. Ariſt. docuit ſenſũ potentiam eſſe actiuã.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Senſibile ſumptum generaliter triplex eſt.

a VT *verò de vno quoque.* Tractaturus de ſingulis ſenſibus eorúmque obiectis, quę ſunt ſenſibilia ad ipſos pertinentia, agit priùs de ſenſibili generatim accepto, quod trifariàm dici inquit. Namque aliud eſt ſenſibile per ſe proprium, aliud ſenſibile per ſe commune, aliud ſenſibile per accidens. Ad maiorem tamen perſpicuitatem hunc in modum diuidi; ſenſibile aliud eſt per ſe, aliud per accidens. Deinde ſenſibile per ſe aliud proprium, aliud commune.

Senſibile proprium.

b *Proprium vel.* Senſibile proprium definit id quod vno tantùm ſenſu, ac ſine errore percipitur: id eſt, quod à nullo externo ſenſu poteſt percipi; præterquam ab eo, cuius obiectum dicitur eſſe; idque ſine ſenſus hallucinatione: quo pacto color dicitur obiectum viſus, ſapor guſtus, ſonus auditus, odor olfactus, tactus calor, frigus, aliæque id genus tactiles qualitates.

c *Tractatus autem.* Ne quis forte ambigat num tactus habeat ſenſibile proprium, eo quòd circa plures contrarietates, & rerum differentias verſetur, nempe circa calidum & frigidum, ſiccum & humidum, durum & molle, aliaſque eiuſmodi: eam remouet ambiguitatem, aiens non obſtinare illam tam diſſimilem varietatem rerum quæ à tactu percipiuntur ne arbitremur omnes illas obtinere rationem proprij ſenſibilis reſpectu ipſius tactus, cùm tactus, eas dignoſcat, vt cæteri ſenſus propria ſenſibilia, neque in eis percipiendis erret.

d *Viſus enim.* Oſtendit quo pacto poſſit, aut non poſſit eſſe in ſenſibus deceptio circa proprium ſenſibile. Non fallitur, inquit, viſus dum colorem percipit, neque auditus dum ſonum, aut alij ſenſus dum propria obiecta apprehendunt; ſed applicando ſenſibile proprium ſubiecto, cui non ineſt; vt ſi guſtus percipiat cibum dulcem quaſi amarum propter biliosum humorem, quo lingua infecta eſt.

Senſibile cõmune. Sẽſibile per accidens.

e *Communia verò.* Deſcribit ſenſibile commune, docens eſſe id, quod non vno, ſed multis percipitur ſenſibus, vt motus viſu, & tactu. Hæc verò quinque numerantur, ſcilicet, motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Senſibile autem per accidens id eſſe ait, quod non per ſe mouet ſenſum, ſed ea tantùm ratione ſentiri dicitur, qua eſt coniunctum cum eo, quod per ſe cadit ſub ſenſum. Sic Diaris filius ſenſibile per accidens dicitur; quia non ſecundùm ſe, vt ſubſtantia quædam eſt, ſed quatenus albus, ſenſum mouet.

QVÆSTIO I.

Sit ne ſenſus potentia paſſiua tantùm an etiam actiua.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ auctorum ſententiæ, eorúmque refutatio.

Qui panũt ſenſum agentem, & patiẽtẽ.

IN hac quæſtione magna eſt opinionum varietas: diſſidẽt enim tum Græci à Latinis, tum Græci, & Latini inter ſe ipſos. Atque in primis Iandunus hoc lib. q. 16. & Apollinaris q. 13. duplicem potentiam in cuiuslibet ſenſus officina ſtatuunt, vnam patientem, alterã agentẽ: illã ad ſpeciẽ recipiendã, hanc ad ſenſionẽ exercendã. Ducuntur verò ea potiſſimùm ratione, quòd vna eadémque virtus ſimul pati, & agere nequeat; ac quòd neceſſariò danda ſit vna virtus, quæ poſſit quodãmodo omnia ſenſibilia fieri, & alia quæ poſſit omnia facere. Hac enim ratione Ariſtoteles 3. huius operis lib. geminum conſtituit intellectum; alterũ agentem, alterum patientem. Accedit quòd teſte Ariſtotele eodem loco, aliiſque Philoſophis, cuilibet potentię paſſiuæ reſpondet alia actiua; ex quo ſequitur aliam eſſe facultatem, quæ recipit ſpeciem; aliam, quæ illa vtitur.

Hanc ſententiam nullatenus probamus,

Non datur ſenſus agens. Contra Iandunum ſcripſerũt etiã Thienẽſis, & Niphus de ſẽſu agẽte.

mus, quam reiicit D. Tho. 1. part. qu. 79. A art. 3. & q. 9. de ſpiritualibus creaturis art. 10. Capreolus in 2. diſt. 3. q. 2. art. 3. ad argumenta Durandi contra 8. concl. Caietanus hoc in lib. cap. 11. Ferrarieſis qu. 9. & communis Schola Philoſophorum. Primùm quia aduerſatur Ariſtoteli, qui nullibi eiuſmodi ſenſus agentis meminit. Deinde quia ſecundùm ipſam decẽ externi ſenſus numerandi eſſent, quinque paſſiui, totidẽ actiui; quod à recepta doctrina abhorret. Tum verò quia res abſque neceſſitate multiplicat: poteſt enim vnus, idémque ſenſus recipere ſpecies ab obiecto & eis vti: ac prout rei imagine conſignatus eſt, actionem ſentiendi edere; eandémque in ſe nudè ſpectato recipere.

Cur intell. agens à patiente diſtinctus ſit.

Agentẽ verò intellectum ideò à patiẽte Ariſtoteles diſtinxit, quia, vt ibi enucleatiùs exponemus, in toto ratione rerum aliud eſt id, quod ad agendũ præparatur; aliud quod primò præparat; intellectus verò agens præparat primò patiẽtem ad agendũ, imprimendo illi intelligibiles rerum imagines: quo etiã pacto obiectum ſenſile, quod à ſenſu re ipſa diſtinguitur, ſenſum præparat ac diſponit, ſui ad ipſum tranſmittẽdo ſimilitudinẽ.

Quod autem addebatur, cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpõdere aliã actiuam, ſi ſermo ſit de potẽtia actiua, quæ primò D præparat ad agendum, eam fatemur eſſe aliã diſtinctã a paſſiua, ſicuti intellectus agens diſtinctus eſt à patiẽte, & potẽtia actiua, quã habet obiectum ſenſibile ad imprimendã ſui ſimilitudinem in ſenſu, differt re ipſa à ſenſu. Verùm ſi loquamur de potentia, quæ recipit ſpeciem, & de illa, quæ vna cũ ſpecie actum cognoſcendi exercet; hanc negamus oportere tanquã duas potentias inter ſe diſtingui.

Qui autument ſẽſum ſolum eſſe potentiam paſſiuam.

Aliorũ opinio eſt, ſenſum eſſe potentiã tantummodò paſſiuã. Hi autem E bipartita via incedunt; quidã putant ſenſum nihil præſtare aliud, quàm recipere ſpeciem à re obiecta ſicque ſenſionẽ non à ſenſu, ſed è re ſenſibili effici. Alij arbitrantur ſenſionem fieri ab anima, & ſpecie ſenſui inſculpta, ipſam verò potentiam nullũ ad id concurſum actuum exhibere; ſed tãtummodò paſſiuum, more materiæ primæ, cuius eſt tantùm recipere formas, & recipiendo pati. Priorem viam ſecutus eſt Ægidius quæſtio. 3. de cognitione angelorum. Niphus in

Ægidius. Niphus.

libello de ſenſu agente, Venetus in ſumma de anima ca. 10. Thienenſis hoc loco, comm. 61. & Caietanus, qui aduerſariæ partis aſſertores pauperes nominat, non ſpiritu, ſed ingenio. Probatur verò hæc pars ea ratione, quia nihil eſt aliud ſentire, quàm percipere rẽ, quæ ſub ſenſum cadit, at quotieſcunque ſenſus obſignatur ſpecie rei, dicitur rem in ſua B imagine percipere. Videtúrque hoc docuiſſe Ariſtoteles lib. 2. cap. 5. text. 52. cùm ait actiuæ operationis ſenſus eſſe extra; & lib. 3. cap. 2. text. 138. vbi docuit vnum eundémque eſſe actum ſenſus, & ſenſibilis. Cùm igitur actus ſenſibilis ſit productio ſpeciei, nihil aliud erit ſenſio quàm ſpeciei productio.

Venetus. Taienenſ. Caietan.

Poſterior modus defendendi ſenſum eſſe tantùm potentiam paſſiuam, patronum habet Magnum Albertũ in 2. part. C ſummæ de homine, in tractatu de ſenſibus animæ. Poteſtque ex eo comprobari, quia ſenſio eſt vna, ſimpléxque actio, quæ proinde oriri non poteſt à duobus agentibus immediatis re ipſa diſtinctis, cuiuſmodi ſunt potentia & ſpecies: Cùm igitur illa ab ſpecie oriatur (ideò enim ſpecies effingitur à natura, vt per eam anima ſentiat) reliquum eſt vt potentia non eliciat actum ſentiendi, ſed eum tantummodo recipiat.

Hæc tamen ſententia, vtcunque à ſuis auctoribus defendatur, nobis haud quaquam placet. Eam refellit Scotus in 3. diſt. 14. q. 4. art. 2. Capreolus qu. 3. art 3. Ferrarienſis lib. 2. contra gentes cap. 57. & hoc lib. qu. 8. Caietanus prima part. q. 74. art. 2. Gregorius in 1. diſt. 3. qu. 1. Philoponus ad tex. 121. & alij. Namque ex ea iuxta priorem modũ explicata, ſequitur contra doctrinã Ariſtotelis nono Metaphyſ. cap. 9 text. 16. viſionem non eſſe actionem immanentem; cùm actio immanẽs recipi debeat in eo, à quo oritur, & tamen eorũ iudicio ſenſio à ſolo obiecto efficiatur. Sequitur etiã functiones ſenſuũ nõ eſſe vitales; ſiquidẽ omnis vitalis actio ab interno principio dimanat. Adde quòd ſæpe recipimus ſpeciem rei in oculo, nec tamẽ rẽ videmus: quod fieri non poſſet, ſi receptio ſpeciei eſſet viſio. Poſtremò, quòd hæc ſententia palam Ariſtoteli aduerſetur, ex eo conſtat, quia hoc in libro cap. 4 text. 36. docuit animam eſſe cauſam effectricem alterationis eius, quæ ſecundùm functio-

Refutatur. 1. Ratio. 2. 3. Ariſt. docuit ſenſũ potentiam eſſe actiuã

nes ſenſuum fit; quod etiā repetit in lib. A de memoria, & reminiſcentia. Et in libro de ſenſu & ſenſili coarguit Democritum aſſerentem viſionem eſſe operationem obiecti, quia tunc etiam ſpeculum videret, cùm in eo obiectum per ſpeciem ab eo productam eluceat. Accedit auctoritas D. Auguſtini lib. 11. de Trinitat. cap. 2. vbi docet, ad operationē non ſufficere imaginem rei impreſſam. Argumenta autē quæ in aduerſam partem adduximus, facilè explicabit qui ad primum dixerit, eum, qui rei imaginem recipit, percipere rē in habitu, non actu; ſenſionem verò eſſe actualem rei cognitionem. Ariſtotelis mens eſt; actiua ſenſus externi, id eſt, obiectum, quod ſpeciem mittit in ſenſum, eſſe extra. Et eſſe eundem actum ſenſus & ſenſibilis, id eſt, tam obiectum quàm ſenſum concurrere ad eundem actum, quia ad actū ſentiendi, quem potentia ſenſitiua exercet, concurrit etiam obiectum interuētu C ſpeciei, quam in eodem ſenſu produxit.

D. Auguſt.

Alter etiam modus tuendi ſenſum eſſe duntaxat potentiam paſſiuam à veritate aberrat. Etenim ſi ſenſus tantummodo paſſiuè concurrerent ad actum ſentiendi, cùm nobilius ſit agere, quàm pati; vt docet D. Auguſt. lib. 12. ſuper Geneſim ad litt. cap. 16. & Ariſtoteles lib. 3. huius operis cap. 5. text. 19. ſequeretur, animæ vegetatricis facultates, quæ omnium confeſſione agunt, ſenſitiuis nobiliores eſſe, quod admittendum non eſt: ſiquidem vt anima ſenſitiua Vegetatricem, ita illius facultates huius potentias dignitate vincunt. Deinde, quia ſi ſenſus nullū ex ſe actum eliciunt, fruſtrà dantur à natura. Nam ad ſenſionē recipiendam ſat erit organū, id eſt, materia ſubiecta formæ, ſub certa figura, & reliquo congruentium diſpoſitionum apparatu. Tertiò quia ſequeretur omnia hæc enūtiata, Aſpectus videt, auditus audit, olfactus odoratur, aliaque ſimilia, falſa eſſe, quæ tamen communis philoſophantium ſchola pro veris vſurpat. Conſecutio probatur; quia harum propoſitionum ſenſus eſt, aſpectum elicere actum videndi, auditum elicere actum audiendi; pariquè modo res habet in cæteris eiuſmodi, in quibus actus vitales enuntiantur. Atque hæc argumenta valent etiam ad impugnandum priorem illum modum, cuius antè meminimus,

Impugnātur qui ſēſionē ſolū ab anima & ſpecie fieri dicūt. 1. Ratio. *2.* *3.*

quatenus ambo in eo conueniunt, quòd vterque actionem ſenſibus adimit. Iiſdem etiam confutata manet opinio quorundam, quos refert Theophilus hoc loco ad textum 52 aientium, ſenſiones non ab anima, nec à potentia, nec ab externo obiecto fieri; ſed vi alicuius ſubſtantiæ ſeparatæ. In quo errore fuit Auerroes hoc in lib. comment. 58. lege Albertum Magnum tract. 3. cap 6. Contrariæ vero opinionis ratio momentum non habet. Dicendum eſt, B vnam actionem poſſe oriri à duobus, quorum vnum quodque eſt cōcauſa ſeu cauſa partialis, quemadmodum idem pondus poteſt vehi à duobus hominibus. Species autem & potentia in functione ſenſus adminiſtranda, ſunt duæ cauſæ partiales.

ARTICVLVS II.

Quæſtionis concluſio.

EX ſuperiorum ſententiarū confutatione non difficile erit perſpicere, quænam propoſitæ quæſtionis concluſio eſſe debeat. Dicendum potentiam ſenſitiuam tripliciter ſpectari poſſe, videlicet, vt recipit ſpeciem ab obiecto, vt D ea informata actum ſentiendi profert, vt eiuſmodi actum in ſe recipit. Si igitur primo, vel tertio modo cōſideretur, haud dubiè potentia paſsiua eſt, cùm ſic non operetur, ſed patiatur: ſi ſecundo modo eſt potentia actiua; quia ſic non patitur ſed operatur. Pro qua re lege D. Nemeſium cap. 6. de natura hominis. Atque ex dictis etiam liquet non eſſe E probandam ſententiam interpretum Græcorum, qui vt conſtat ex Philopono, & Simplicio, aiunt dicendum non eſſe potentiam ſenſitiuam pati, ſed eius organum. Latinis potiùs aſſentimur, qui paſsionem non organo tantùm, ſed potentiæ ſimul accōmodant. Etenim cùm & ſpecies, & operatio ſenſus non recipiatur in organo immediatè, ſed interuentu potentiæ, inficiandum nō eſt tam ſenſorium, quàm potentiam recipiendo pati. Hanc ſententiam approbat D. Th. 1. part. quæſt. 79. artic. 3. eiúſque ſectatores, vt Capreolus in 3. ſenten. diſt. 14.

Conſule Ariſt. c. 5. huius libr. Auer. lib. 7. Phyſic. commēt. 1. Potentia ſenſitiua tripliciter ſpectatur. *Species, & ſenſio recipiūtur in potentia.*

Erit

Quæ argumenta probent ſenſum non eſſe actiuam facultatē

quæſt. 1. & in 2. diſt. 3. quæſt. 2. Ferrarienſis lib. 2. contra gent. cap. 82.

Erit tamen, qui adhuc probare contendat nulla ratione ſenſum potentiam actiuam dici poſſe. Primùm, quia Ariſtoteles proximo capite abſolutè aſſeruit, ſenſum eſſe potentiam paſſiuam; quod minimè pronuntiaſſet, ſi ſenſus aliqua conſideratione eſſet actiua potētia; præſertim cùm nulla maior eſſet ratio, cur paſſiua, quā actiua potētia dici deberet. Secundò, quia potentia actiua, vt ab Ariſtotele lib. 5. Metaph. cap. 12. text. 17. definitur, eſt principium transmutandi aliud; at ſenſus quantumlibet actionem ſentiendi ab ſe promat, non tranſmutat per eam aliud quidpiam. Tertiò, quia Ariſtoteles ſect. 31. probl. qu. 12. & 13. videtur omnem agendi vim ſenſibus denegare. Cùm enim quæſiiſſet cur cùm dextra pars ſit fortior, quàm ſiniſtra, tamen æquè videamus ſiniſtro, ac dextro oculo: Reſpōdet, primò quia pars dextra ſit fortior exercitatione: at vtrumque oculum æquè exercemus. Secundò quia potentiæ ſenſitiuæ ab obiecto immutātur: obiectum verò æquè agit in ſiniſtrum, & in dextrum oculum. Quartò, quia ſenſus non magis eſt actiuus, quàm intellectus, quem patientem vocant: Quòd verò hic nullo modo actiua potentia ſit, ex eo videtur: quia ipſum intelligere vocat Ariſtoteles pati, l. 3. huius operis, cap. 4. text. 2.

Lege D. Th. de verit. q. 16. art. 1. ad 13.

Soluūtur.

Ad primum horum dicendum, ideò Ariſtotelem ſenſum potentiam paſſiuā potiùs quàm actiuam nuncupaſſe; quia loco citato conferebat potentias cum obiectis, à quibus ſpeciem ſortiuntur, & quia quædam potentiæ agunt in ſua obiecta, vt altrices in alimentū; aliæ ab iis patiuntur eorum in ſe imagines recipiēdo, vt ſenſus; idcirco hos, potentias paſſiuas abſolutè vocauit: præſertim vt veterum Philoſophorum dogmata reiiceret, qui ſenſus non ab obiectis pati, ſed in ea potiùs agere docuerant.

Ad ſecundum, Illam potentiæ definitionem non in omnē potentiam conuenire, ſed in ſolam Phyſicam, cuius actio in alienam materiam tranſit. Ad tertium dicendum, Ariſtotelem eo loco tantùm docere potentias ſenſitiuas immutari ab obiectis, non autem negare eas operari ſimul concurrendo cum ſpeciebus. Ad quartum concedendum eſt id, quod primò aſſumit, negandum verò intellectū patibilem eſſe potentiam purè paſſiuā, & ad huius rei confirmationem reſpōdendum, propterea Ariſtotelem dixiſſe intelligere eſſe quoddam pati; quia intellectus dum actum intelligendi ab ſe elicitum recipit, recipiendo patitur. Vel protuliſſe id in ſenſu cauſali, quaſi diceret, intellectionem effici ex eo quòd intellectus priùs patitur recipiēdo ſpeciē, qua informatus prodit in actum intelligendi, ac rerum notitias efformat. Ita verò quod hoc loco de ſenſu diximus, de intellectu quoque patiēte aſſertum eſſe volumus, quod ad rationem actiuæ & paſſiuæ potētiæ attinet; vtrobique enim eadem ratio eſt. Tametſi lib. 3. ſepoſitus nobis locus ſit ad eos refellendos, qui intellectui patienti omnem prorſus actionem denegarunt.

Intellectus patibilis potentia actiua eſt.

QVÆSTIO II.

Vtrùm ſpecies aliquæ ſenſibus ad operationes obeundas imprimantur.

ARTICVLVS I.

Qui ſpecies negarint, & quibus adducti argumentis.

SÆPE in ſuperioribus cōtrouerſiis, & in explanādo Ariſtotelis cōtextu incidit mētio ſpecierum; poſtulat iam hic locus, vt vtrùm hæ neceſſariò ponēdę ſint, diſquiramus. Ac nunc quidem de iis tantùm, quæ ad ſenſus pertinent, diſputabimus; acturi de iis, quæ intellectus propria ſunt in tertio libro. Negantem huiuſcè quæſtionis partem ſecuti fuere, non modò qui animā ex elementis concretam eſſe fabulati ſunt, vt ex eorum, quæ ipſi ineſſent, cognatione omnia intelligeret: ſed etiam Porphyrius in libro de ſenſu, Plotinus Enn. 4. lib. 5. Galenus lib. 7. de decretis Hippocr. cap. 6. Et ex Peripateticis Durandus in 2. diſt. 3. qu. 6 idémque, quod ad ſenſus externos attinet, tuetur Ochamus in 2. q. 17. & 18. Gabriel qu. 2. Gregor. in 1. diſt. 3. q. 1. & in 2. diſt. 7. qu. 3. qui vt ſenſus in obiecta ſua ferantur, ſat eſſe putant, ſi intra debitam diſtantiam conſtituta ſint. Priuatim verò quòd non requirantur ſpecies

Lege contra Democritum Alexand. in lib. de ſenſu & ſenſ.

Species tollunt Porphyrius, Plotinus, Galenus, Durand. Ocham. Gabriel. Gregorius.

viſiuæ ad actum videndi, ſcribit Thomas Garbius defendiſſe ſe Bononiæ in celeberrimo doctorum conſeſſu, vt videre eſt in eius ſumma lib. 1. tractat. 5. qu. 63. Nititur autem Durandus eo potiſſimùm argumento, quia cùm ſpecies ab earum aſſertoribus ponantur, vt rationes cognoſcendi, oportebit eas obiectiuè eſſe in ſenſu, ab eóque cognoſci; alioqui id, quod incognitum eſt, in alterius notitiam duceret. Cùm ergo liquidò conſtet non ſentiri à nobis eiuſmodi ſpecies, prorſus fictitiæ exiſtimãdæ erũt. Corroboratúrque huiuſce rationis vis ex eo, quia vt priùs à nobis cernitur imago externa, in qua Cæſarem, verbi gratia, aſpicimus; ita oporteret imaginem ipſam coloris videri, ſi per eam colorem ſentiremus.

Argumẽta pro his auctoribus. 1.

2. Secundò. Species ab iis qui eas ponunt, quæruntur ob ſimilitudinem cum obiecto: ſed inter obiectum & ſpecies non poteſt eſſe ſimilitudo; ergo fruſtrà quæruntur. Probatur minor, quia quæ differunt natura, diſſimilia ſunt: at quòd ſpecies, & obiectũ natura differant, patet: quia albedo & nigredo contraria ſunt: earũ verò ſpecies minimè; cum in eodemmet oculo ſimul recipiãtur iuxta oppoſitam ſententiam. At enim ex alia parte, quòd oporteat ſpecies albedinis & nigredinis contrarias eſſe, probatur; quia contrariarum cauſarum contrarij effectus eſſe debent. Si ergo ſpecies dãtur, ſunt ſimul contrariæ, & non ſunt contrariæ, quod repugnat.

3. Tertiò. Si eæ ſpecies darentur, vel eſſent diuiduæ, vel indiuiduæ, & ſectionis expertes; atqui neutrum horum dici poteſt: Non igitur tales ſpecies dantur. Prior pars minoris ſuadetur. Primùm, quia Perſpectiui ſumunt in quolibet pũcto medij pyramidem terminari totãq; rem videri, quod fieri non poſſet niſi ſpecies in pũcto eſſent. Item, quia ſi ſpecies eſſent extenſæ, educerentur de poteſtate materiæ ad cuius ingenium ſeſe accommodarent. Quod tamen non videtur admittẽdũ, cùm eiuſmodi eductio requirat præuiam alterationem, vel ſaltem fiat per ſucceſſiuam tranſmutationem, ſpecies verò ſaltem viſiles, traijciãt medium inſtanti. Accedit auctoritas D. Auguſt. lib. 12. ſuper Geneſim ad lit. cap. 16. vbi ſpecies ſenſuum ſpiritales vocat. Poſterior pars oſtenditur, quia id, quod ſubiecto extenſo inhæret, extenſum eſt; hac enim ratione probauit Ariſtoteles cap. 12. lib. 3. text. 122. ſenſum eſſe potentiam corpoream, quia in organo, quod magnitudine præditum eſt, recipitur: ſi ergo darentur ſpecies ſenſiteriis extenſis inſitæ, vtique extenſæ, ac diuiduæ forent.

Quartò. Species ſenſuales multo ſunt nobiliores, quàm obiecta, è quibus trãſmitti dicuntur. 4. Non ergo ab eis gigni poſſunt: alioqui effectus propriã cauſam dignitate vinceret. Ex quo ſequitur, eas nullam habere cauſam in natura rerum; atque adeò commentitias eſſe. Aſſumptum probatur, quia eæ ſpecies, ſi dãtur, mediæ ſunt inter materialia & ſpiritalia accidentia, vtpote defæcatioris naturæ, quàm illa; craſſioris, quàm hæc. Deinde, quia ponuntur vt inſtrumenta vitalium functionum, quæ operationibus rerum non viuentium excellentiores ſunt.

ARTICVLVS II.

Conſtituitur Pars affirmatiua quæſtionis, diluuntur aduerſariæ partis argumenta.

VErùm qui ſpecies dari negant, à veritate, & à Peripatetico dogmate longè receſſerunt. Quod hiſce rationibus planum fit. Facultas ſentiendi ex ſe eſt indeterminata ad hoc illúdve ſingulare percipiendum. Igitur vt huius potiùs, quàm illius ſenſionem edat, neceſſum eſt vt ab aliquo determinetur; ſed non eſt aliud, à quo determinari queat, præterquam ab obiecto per ſui ſimilitudinem ſenſui impreſſam: datur ergo obiecti ſimilitudo, ſiue ſpecies in ſenſu. Aſſumptio probatur, quia ſi aliud quid daretur, à quo determinari poſſet, id maximè eſſet obiectum ipſum, quod nullius ſpeciei interuentu concurreret. Hoc autem non poſſe eſſe, demonſtratur. Nam vel obiectum concurreret effectiuè, vel non; ſi effectiuè; cùm ſæpe à facultate cognoſcente diſtet, & nihil agat primò in remotum; vtique deberet priùs agere in intermedium, tum verò in potentiam: atqui dempta ſpecie nihil eſt, per quod ad eum modum

Species neceſſariò admittẽdæ ſunt 1. Argum.

Digitized by Google

Obiectum ad ſenſionē non concurrit ſolū formaliter extrinſecè.

dum agere poſſit, & quo potentiam ad A operandum ſuſcitet, non poteſt ergo, ſublata ſpecie, cōcurrere effectiuè. Quòd ſi non effectiuè concurreret, ſed duntaxat formaliter extrinſecè, atque actum potentiæ terminando, ſequeretur, aſpectum neque tenebris, neque lōga ſpatij intercapedine impeditum iri; quod eſt contra experientiam. Conſecutio probatur, quia ideo in tenebris res non videntur, quia colores egent luce, vt ſui ſpeciem mittāt. Item idcirco res in magna diſtātia non intuemur, quia ſpecies B ab eis traiectæ in medio languent, & euaneſcunt.

2\. Secundò. Nonnulli per inſpicilla cōcaua acutiùs vident, non niſi quia tūc in centro plùs vniuntur ſpecies, redduntúrque efficaciores in repræſentando, quémadmodum & radij ſolares in cauitate vitri magis coëunt. Non eſt igitur negandum dari eiuſmodi ſpecies. Tertiò. Oculus non videt ſe ipſum; videbit tamen ſi ei obiiciatur ſpeculum; id verò nō niſi, C quia ab oculo producitur imago ipſius in ſpeculum, quæ inde ad oculum reflectitur, eáque informata potentia videndi actum elicit. Datur igitur talis ſpecies.

4\. Quartò, Idē in interno ſenſu oſtēditur. Nam cùm hominem, quem antea nō vidimus, primò cōtuemur, paulò pòſt clauſis oculis, eiuſdem notitiam interiùs efformamus, non ob aliam rationem, niſi quia eius imaginem aſpectu hauſimus, hauſtámque in interno ſenſu retinemus. D Patet ergo dari eiuſmodi ſpecies. Quod item conſtat ex memoria ſenſitiua non hominum tantùm, ſed etiam brutorum, quandoquidem recordatio non niſi miniſterio ſpecierum fit.

Poſtremò quòd in Ariſtotelis doctrina prædictæ ſpecies neceſſariò conſtituēdæ ſint, probatur. Nam hoc in libr. capit. 12. text. 121. & 124. docet, ſenſum eſſe id, quod ſenſibiles abſque materia formas, id eſt, imagines ſuſcipere poteſt; vbi ſpecies vocat formas, abſque materia, quia E ſpecies candoris, verbi gratia, nō eſt ipſe candor materialiter, ſed id, quod candorem repræſentat. Et in libro de memoria ca. 1. cùm quæſiſſet qua ratione nos rei abſentis recordari contingat, reſpondet id fieri ob ſimulachra rerum in interno ſenſu aſſeruata. Itaque & externis & internis ſenſibus, attribuit Ariſtoteles ſpecies. Eiuſdem ſent. eſt D. Anſelmus in

D. Anſel.

Monologio c. 36. Damaſcenus libr. 2. fidei orth. cap 20. D. Auguſtinus lib. 10 confeſſ. cap. 10. & cap 15. & lib. 12. ſuper Geneſim capit. 10. & libr. 11. de Trinit. capit. 2. aliiſque in locis, quos citat Capreolus in 2. diſt. 3. qu. 2. art. 3. Denique idem tuetur maior, ac melior philoſophantium pars. D. Thom. 1. p. q. 55. art. 1. & 3. contra gentes. c. 49. aliiſq; in locis. Alenſis 2. part. ſuæ ſummæ à quæſt. 22. vſque ad 26. M. Albertus 2. part. ſummæ de homine tract. 4. q. 14. & de quatuor coæuis q. 5. D. Bonauentura in 2. diſt. 3. art. 4. qu. 1. Scotus quæſt. 10. & 11. Argentinas quæſt. 2. art. 4. Richardus q. 5. Capreolus loco citato, Marſilius in 1. q. 7. Heruæus quodlibeto 5. q. 6. Ægidius quodlibeto primo quæſt. 11. Ac quòd etiam Plato poſuerit ſpecies viſuales quæ vnà cum radiis, ex oculo ad obiectum emicantibus, vt fingit, videndi actum perficiant; conſtat ex Timæo, & ex iis, quæ ibidem Chalcidius annotauit.

D. Damaſc. D. Auguſt. D. Thom. Alenſis. Albertus. D. Bonauent. Scotus. Argent. Richardus. Capreol. Marſilius. Heruaeus. Ægidius.

Argumēta diluuntur. Solutio. 1.

Neque aduerſariorum argumēta negotium faciunt. Ad primū enim reſpondendum eſt, licèt ſpecies dentur à natura, vt potentiæ iis conſignatæ rerum notiones effingant, non debere proinde ſpecies ipſas potentiis obiici, aut per ſe cognoſci, cùm non ſint ſigna inſtrumentalia ſed formalia. Nec oportet id, per quod res, vt per ſuum formale ſignum, innoteſcit, ſecundùm ſe apprehēdi, quāuis id concedendum ſit in iis, quæ nos tanquam ſigna inſtrumentalia in alterius rei notitiam ducunt, vt alibi diximus. Argumēti etiam corroboratio vim non habet. Statua enim Cæſaris inſtrumētale ſignū eſt, nō formale. Capreolus loco citato reſpondet, non oportere cognoſci à nobis id, quo, ſed in quo aliquid percipimus; nos verò nō in ſpecie, ſed ſpecie res obiectas cognoſcere. Quæ eſt ſolutio D. Thomæ quodl. 10. art. 2. qu. 3.

Solutio 2. Similitudo duplex: in eſſendo altera, altera in repræſētādo.

Ad ſecundum conceſſa maiori negāda eſt minor, & ad eius probationem dicendum duplicem eſſe ſimilitudinem: vnam in eſſendo, alteram in repræſentando. Primam non inueniri inter res diuerſæ ſpeciei; inueniri tamen ſecundam, vt patet in anima hominis, quæ cùm nec ſpecie, nec genere cum Deo conueniat, eſt tamen Deo ſimilis: atque hunc poſteriorem ſimilitudinis modum ſortiuntur ſpecies, comparatione ſuo

ſuorum obiectorum. Ad id verò, quod in aduerſam partem obiiciebatur, nimirum oportere ſpecies albedinis, & nigredinis eſſe contrarias, dicendum contrarium cauſarum, ſi collatione effectorum vniuocæ ſint, contrarios eſſe effectus: at obiecta non ita ſe habent, cùm ſint cauſæ æquiuocæ reſpectu imaginium, quas ab ſe mittunt.

Solutio.3. Ad tertium, reſpondemus, ſpecies eſſe quidem indiuiſibiles in repræſentando, diuiſibiles autem in eſſendo, quod ſolū oſtendit poſterior pars argumenti, cū oppoſitum aſſeruit Venetus, & Alphonſus Toletanus. Igitur ad poſteriorem partem reſpondemus, Perſpectiuorum doctrinam eſſe, viſionem fieri per pyramidem radioſam, hoc eſt, per ſpeciem viſilem modo pyramidis productā, cuius baſis ſit in ſuperficie rei viſæ, vertex in centro oculi: & hoc cētrum dari in qualibet parte medij, è qua res cernitur. Verùm ex hac pyramidis, & centri ſimilitudine, quæ traditur à Perſpectiuis ad rem explicandam, colligi non debet, quemadmodū centrum oculi, & vertex pyramidis, ſiue vltimum punctum in faſtigio pyramidis conſtitutum, eſt quid indiuiſibile, ita ſpeciem, per quam res videtur, recipi in puncto, atque indiuiſibilem eſſe: nec enim ſimilitudo in omnibus conuenire debet. Immò ſi in ea facienda vis eſt, in ferri ex eadem poteſt, ſpeciem non eſſe indiuiſibilem, ſaltem ex parte baſis, conſtet hanc extenſam, ad diuiduam eſſe. Appellantur autem à D. Auguſt. ſpecies ſenſuum ſpiritales eo modo, quo ab Ariſtotele vocantur formæ ſine materia, quod iam ſuprà expoſuimus. Ad illud de eductione è poteſtate materiæ, qua de re ex profeſſo in Phyſicis diſſeruimus, reſpondendum eſt, vt formæ accidentariæ educantur de materiæ poteſtate, nō requirere præuiam alterationem, aut tranſmutationem ſucceſſiuam, ſed ſat eſſe dari in ſubiecto naturalem potentiā ad illas recipiendas, eaſdémque pēdere quoad ſuam effectionem, & cōſeruationē ab eodem ſubiecto, ſeu tempore, ſeu momento producantur. Quæ duæ conditiones cùm ſpeciebus ſenſibilibus cōpetant, nō eſt cur quis neget exciri illas è gremio materię, in qua recipiūtur. Aduerte tamen germanā rationē, quę probat ſpecies ſenſuum eſſe diuiſibiles, non A eſſe quòd exeant è potentia materię. Nā animæ brutorum animantium perfectorum exeunt è materiæ potentia, & tamen vt eſt grauium auctorum ſentētia, indiuiſibiles ſunt, atque inextenſæ. Legitima ergo ratio eſt, quia inhæſiuę recipiuntur in ſubiecto extenſo: quod verò ita recipitur, ad naturam recipientis ſeſe accommodat, manentque extenſum, & diuiduum, ſi illud tale ſit.

Quemodo intelligendum ſpeciem viſilem modo pyramidis produci.

B Ad quartum, negandum eſt ſpecies ſenſibiles nobilioris naturæ eſſe, quàm accidentia, quæ ipſæ repræſentant, & à quibus effunduntur. Re enim vera perfectius quid eſt color, quàm eius imago, ob idque eſſe imaginum intētionale, id eſt diminutū & imperfectū nuncupatur. Nec ſpecies abſolute dicēdæ ſunt formę mediæ inter materialia, & ſpiritalia accidētia, quaſi inter illa mediū dignitatis locū obtineant: ſed quia aliquantulum è materia emergunt, cùm non cadant ſub C ſenſum vt ea quorum ſimilitudines ſūt: & tamē ad ſpiritalem naturam nō pertingunt. Nec proptereà quòd vitalium functionū inſtrumenta fiunt, ad altiorē naturæ gradum proueluntur, præſertim cùm ad eiuſmodi functiones non concurrant niſi tanquam formæ vicarię obiectorum, quorum locum ſubeunt, vt paulò pòſt dicemus. Hoc tamen non obſtat quominus ſpecies intelligibiles materialium accidentium excellentia naturæ iis accidentibus longè præſtent, D cùm ſimpliciter ſpiritales ſint.

Solut.4.

Species quà ſpecies non eſt obiecto perfectior.

ARTICVLVS III.

Dubia quædam explicantur.

E Duo in hac quæſtione pertractanda ſuperſunt. Alterum eſt, quonam modo ſpecies cum potentia ad actionem concurrant: Alterum, num ſpecies externis ſenſibus impreſſæ, præſente duntaxat obiecto, in iis conſeruentur. Quod ad primum attinet: Sunt qui putent, ſpecies concurrere tantum in genere materialis cauſæ, determinando videlicet potentiam, quæ in

De potentia materiæ ſpecies educuntur. Contra Sōcinatem ... Meta. ... q. 8.

Digitized by Google

indiſcriminatim ſe habet ad percipien- A dum quodlibet particulare ſub obiecto ſuo comprehẽſum, vt paulò ſuprà diximus. Quòd enim non concurrant cum potentia vti cauſæ partiales actiuæ ad eundem effectum, ex eo probant, quia actio vitalis à ſolo principio vitæ, quale ſpecies nõ eſt, proficiſci poteſt. Deinde, quia quælibet duæ cauſæ partiales actiuę ita comparatæ ſunt, vt vna ſine altera queat effectum edere, ſaltem imperfectum; vt duo luminoſa, quorum B vnumquodque producit lumen, etſi minus intenſum, quàm ambo ſimul: at nec ſpecies ſine potentia, nec potentia ſine ſpecie valet per ſe operari. Verùm licèt hæc ſententia ſuam probabilitatem habeat, multò veriſimilior tamen eſt cõtraria, quæ ſtatuit ſpeciem concurrere etiam actiuè cum potẽtia ad eius actionem. Hanc ſequitur Scotus in primo diſtin. 3. q. 7. & in quodlibet. q. 15. D. Th. prima part. q. 56. art. 1. & lib. 1. contra C gent. cap. 51. 52. 53. & quodlib. 7. art. 1. Magnus Albertus 2. part. ſummę de homine in tractatu de ſenſibus animæ. Capreolus in 1. diſt. 35. qu. 1. art. 1. & alij. probatúrque ex eo, quia anima conſtituitur per ſpeciem in actu primo ad intelligendum, ſicuti ignis per calorem ad calefaciendum: nulla verò ratio eſt, cur potiùs calor cum igni, quàm ſpecies cum anima actiuè concurrat.

Species cũ potẽtia ad actionẽ concurrit actiuè.

Scotus.

D. Thom.
Albertus.
Capreolus.

Secundò, quia omnis forma agentis, D cui per ſe aſſimilatur effectus, concurrit actiuè vt principiũ talis effectus, ſiue ſit forma ſubſtantialis, ſiue accidentaria, vt verbi gratia, forma equina eſt principium effectiuũ formæ equi geniti, quia huius forma eſt ſimilis formæ illius. Species autem, quæ per actionem cognoſcẽdi producitur, producive poteſt, eſt ſimilis illi ſpeciei, à qua actio cognoſcendi oritur. Tertiò idem confirmatur, quia vt docet D. Auguſt. nono libro de Trinit. c. 12. cognitio rei efficitur à cognoſcẽte, & cognito: cognitum verò cùm non per ſe, ſed ſui ſpeciem & ſimilitudinem in potentia inſit; conſequens eſt, vt ſimilitudo vicem illius habens, tanquam ſemen generantis, cognitionem quaſi prolem gignat: atque adeo fatendum eſt ſpeciem actiuè concurrere. Quòd ſi petas an tota virtus actiua potentiæ ſit virtus actiua ſpeciei; quẽadmodũ tota virtus ignis eſt calor:

Potentia & ſpecies duæ partiales cauſæ.

A Reſpondemus non ita ſe rem habere, ſed potentiam vendicare ſuam peculiarem virtutem ad agendum, ſimiliterque ſpeciem vendicare ſuam; ita vt ambæ tanquam duæ partiales cauſæ diuerſæ tamen rationis, ſeu tanquam duę partes vnius integri agentis immediati vires ſuas conferant iungántque ad actionẽ cognoſcendi. Nam quòd ſpecies ſuam habeat actiuitatem, probatum eſt. Quòd verò illa non ſit tota actiuitas potẽtiæ, B ex eo oſtenditur, quia ſæpe accidit, vt potentia ex eadem ſpecie eliciat intenſiorem notitiam; quia nimirum profert ex ſe maiorem conatum; quod non eſſet, niſi ipſa haberet propriam actiuitatem diſtinctam ab actiuitate potentiæ.

Aduerte autem ſpeciem concurrere non ſolùm actiuè ad operationem, vti diximus, ſed etiam formaliter, quatenus concurrit ad ſpecificationem actus, determinando potentiam ad hanc potiùs, C quàm ad illam operationis ſpeciem. Item quatenus præſtat vnionem obiecti cum potentia in eſſe cognoſcibili: quæ vnio eſt proprius effectus cauſæ formalis. Et verò, quia prius eſt potentiam vniri intẽtionaliter cũ re cognita, quàm tendere in obiectum; prius ſe habet ſpecies vt principiũ formale, quàm vt principium efficiẽs. Atque hoc, quod de cauſalitate formali, & actiua ſpeciei aſſerimus, conuenit tam in ſpeciẽ ſenſi- D bilem, quàm intelligibilem. immo & in ea, quæ obtinet modum ſpeciei intelligibilis reſpectu potentiæ intellectiuæ, vt eſſentia diuina reſpectu intellectus beati. & ſubſtantia Angeli comparatione intellectus ipſius Angeli, cùm hic ſe per ſuammet eſſentiã intelligit. Quòd ſi obiicias nullam ſubſtantiam creatam poſſe eſſe immediatum principium operandi; atque adeo non poſſe ſubſtantiam angelicam per ſe concurrere actiuè ad actionem intelligendi: Oc- E currendum erit nullam ſubſtantiã creatam poſſe eſſe principium proximum elicitum actus per modum potentiæ & virtutis; poſſe tamẽ per modum obiecti, quando illa ſimul eſt obiectum actuale, maximè cum in eo euentu non integra, ſed partialis tantùm cauſa actionis ſit.

Quomodo ſubſtantia p-ſsit eſſe immediatũ agẽdi principium.

Igitur ad primum contrariæ opinionis argumentum dic, licèt cognitio ab ſpecie proficiſcatur; oriri nihilominus

ab anima vt à vitæ fonte, præcipuâque A vitalium functionũ cauſa, cuius inſtrumenta ſunt potentia, & ſpecies. Quòd ſi argumentum hoc vim haberet, pari modo probaret, cùm intellectus aut voluntas per habitus virtutum ſibi inhærentes operantur, talem operationem non eſſe vitalem; vel eos habitus neutiquam poſſe actiuè concurrere: quod à communi philoſophorum, Theologorúmque ſententia abhorret. Ad ſecundum dicimus non quoties duæ partiales B cauſæ ad aliquem effectum confluũt, quamlibet earum poſſe per ſe effectum edere, videlicet cùm ita concurrunt, vt ſecunda non detur à natura ad facilius operandum, ſed ad ſimpliciter operandum, quo pacto ſe habet ſpecies reſpectu potentiæ, nec enim potentia valet abſque ſpecie vllo modo operari.

Ex duabus cauſis partialibus nõ ſemper quælibet ſe ſola effectum producere valet.

Maneántne ſpecies in ſenſibus externis amoto obiecto.

Quod ad dubium ſecundum ſpectat, videlicet num rerum imagines, quæ externis ſenſibus imprimuntur à præſentia obiectorum ita dependeant, vt iis a- C motis illico euaneſcãt: Negatiuam partem ſecuti ſunt nonnulli Ariſtotelis interpretes in libro de ſenſu, & ſenſibili, & in libro de inſomniis, concedentes, amoto ſenſibili, dari adhuc perbreues quaſdam ſenſiones elicitas ex ſpeciebus nondum extinctis. Poteſt verò hęc ſententia ita comprobari. Huiuſmodi ſpecies habent ſuam intenſionem, & incrementi gradus, ſecundùm quos ſucceſſiuè augeri, imminuíque poſſunt. D Igitur ſi obiectum ſubitò amoueatur, adhuc ſecundùm aliquam partem ſuæ intenſionis in ſenſiteriis manebunt, poterúntque ſenſus iis ad continuandam ſenſionem vti. Antecedens oſtenditur, quia ideo obiectum quanto viſui magis appropinquat (ſeruata tamen conuenienti diſtantia) tanto diſtinctiùs videtur, quia ſpecies magis dearticulatur, & perfectiùs actuat potentiam ſecundùm nouos ſui gradus. Icirco etiam ex eodem loco ſonus, & odor, ſi acrior ſit, E percipitur, non verò ſi tenuis; quia ille efficaciorem, & intenſiorem ſpeciem facit.

Pars affirmans quibus probetur.

Secundò. Albedo, & odor inhibita cauſa effectrici & conſeruante, nihilominus in ſubiecto perſeuerant, ergo & ſpecies potentiis obſignatæ ſaltem aliquanto tempore ſeruari in iis poterunt, licet obiecta, à quibus productæ fuerunt, præſentia non ſint; cùm vtrobique par ratio eſſe videatur. Tertiò. Accedit experientia, quam affert D. Auguſt. lib. 10. de Trinitate cap. 20. hiſce verbis. Cùm diu ſolem attenderimus, & deinde oculos clauſerimus, quaſi verſantur in conſpectu quidam colores lucidi, quos intelligendum eſt reliquias eſſe illius formæ quæ facta erat in ſenſu, dum corpus lucidum videretur. Additque infrà, eiuſmodi formam eſſe viſionem. Itaque putat D. Auguſt. ablato corpore luminoſo, remanere illius ſpeciem in ſenſu. His conſentanea ſcripſit Ariſtoteles libro de inſomniis cap. 1. Sẽſilia, inquit, ipſa in nobis, per ſingula ſenſoria, ſenſionem efficiunt: & affectio, quam ea inuehunt non modò in ſenſoriis ineſt, cùm ſenſus agunt, ſed etiam cùm ab opere diſceſſere. Et paulò inferius, ſi ſenſum de ſole in opacum conuertamus, comitatur eum affectio: euenit enim, vt nihil cernat, propterea quòd commotio, quæ à lumine profecta eſt, oculos adhuc poſſideat. Item ſi quid album, aut viride diutiùs aſpexerimus, ad quodcumque aſpectum noſtrum deferamus, concolor illi videtur. Hæc Ariſtoteles. Auerroes quoque in ſuo tractatu de ſomno, & vigilia, ait nos in ſomniis ſentire per quinque ſenſus ſenſibilia externa, licèt abſentia, idque accidere redeuntibus ab internis ſenſibus ad externos abſentium rerum imaginibus. Sicut enim, inquit, in vigilia ſenſibilia externa mouent ſenſus externos, & hi ſenſum communem, is imaginatiuam; ſic inter ſomniandum conuerſo ordine, imaginatio mouet ſenſum communem, hic ſenſus externos. Igitur ſenſus externi poſſunt elicere operationes circa ſenſibilia abſentia.

D. Aug.

Ariſtotel.

Auerr.

Pars negãs probabilior.

Verùm licèt hæc opinio admodũ probabilis ſit, maximè ob Ariſtotelis & D. Auguſtini auctoritatem, contraria tamẽ quæ aſſerit ſenſum externorum ſpecies non niſi præſentibus ſenſibilibus, etiam breuiſſimo tempore conſeruari, & communior, & veriſimilior videtur. Nãque experientia illa, qua potiſſimùm aduerſarij nituntur, admodum fallax eſt. Accidit enim non rarò, etiam extra morbum & ſomnia (quod D. Auguſt. lib. 11. de Trinit. cap. 4. animaduertit) vt quæ quis in interno ſenſu effingit, ea intellectus externo percipi arbitretur. Sæpéq; euenit

nit facta à vehementi ſenſibili aliqua in A ſenſu læſione, vt, exempli gratia, facultas videndi ad alia obiecta percipienda minùs parata ſit, atque adeò vt decipiatur phantaſia iudicans adhuc ſenſui obuerſari idem ſenſibile, quod anteà. Certè ſi vehemens ſenſibile externum tanta efficacitate ſpeciem in ſenſu imprimeret, vt illam etiam in abſentia conſeruaret: vtique aut ſemper, aut maiori ex parte ita accideret. Quod tamen repugnat experientiæ. Vnde Ariſtoteles B hoc in lib cap. 5. text. 52. & 59. diſcrimen ſtatuit inter ſenſum, & intellectum, quòd ille obiecti præſentiam exigat; hic verò non item.

Cur ſenſui externo obiectum abſens obuerſari videatur.

Argumenta in contrariam partem adducta hanc habẽt explicationem. Ad primum conceſſo antecedente, neganda eſt conſecutio: alis enim eſt harum ſpecierum natura, & conditio, vt quantumlibet in ſubiecto intenſæ fuerint, ſubitò amittantur, nec ſine perenni ſuæ effe- C ctricis cauſę influxu permanere queant: etſi id in plerisque aliis effectis ſecùs accidat. Quo etiam patet, quid ad ſecundum argumentum reſpondendum ſit. Ad tertium dicimus amoto luminoſo, non dari iam eius aſpectum, ſed accidere deceptionem modo antè explicato. Idque voluiſſe auctores in argumento adductos, videlicet ablato ſenſibili dari ſenſiones non re ipſa, ſed apparenter, ſeu ſecundùm fallacem æſtimatio- D nem. Atque huius dubij enodatio planior euadet iis, quæ proxima quæſtione pertractanda ſunt.

QVÆSTIO III.

Vtrùm per diuinam potentiam aliqua notitia abſtractiua in externis ſenſibus dari queat.

ARTICVLVS I.

Quid in re propoſita ſentiendum videatur.

Quid notitia intuitiua.

IN hac quæſtione prænotandum imprimis eſt diſcrimen inter notitiam intuitiuam, & abſtractiuam. Notitia intuitiua, quæ etiam viſionis dici conſueuit, vt Scotus in 1. diſtin. 2. part. 2. quæſt. 1. & quodlib. 6. art. primo, Ferrarienſis lib. 2. contra gent. cap. 96. Durandus in prologo quæſt. 3. aliique auctores definiũt, eſt notitia rei præſentis, vt præſens eſt; id eſt cognitio, qua ita rem attingimus, vt per eam cernatur præſentia obiecti in ſe, & ex vi ipſius cognitionis, non verò quia aliunde comprobatur. Eiuſmodi eſt notitia, qua quis videt candorem in pariete, & qua ſonum audit, & ea, qua beati diuinam naturam intuentur, quam D. Paulus epiſt. prima ad Corinth. cap. 13. appellat facie ad faciem. Immo & ex hoc loco Apoſtoli credit Scotus quodlib. 6. art 1. & Gregorius in primo diſtin. 3. quæſt. 3. art. 1. deſumptam fuiſſe appellationem notitiæ intuitiuæ, cuius aut nulla, aut propè nulla extat mentio apud veteres Philoſophos. Aduertit autem D. Anſelm. Hugo, Magiſter, D. Th. Greg. Paludanus, Caie. Durandus, & alij communi conſenſu, cognitionem intuitiuam oportere eſſe immediatam, ita videlicet vt res non percipiatur in alio cognito, ſicuti cognoſcitur Cæſar in ſua ſtatua. Etenim per cognitionem intuitiuam conſpicitur res in ſe; quod eſſe non poteſt cùm res videtur in alio priùs viſo. Notitia abſtractiua, quæ etiam Simplicis intelligentiæ vocatur, eſt cognitio rei non vt præſens eſt, verbi gratia, notitia, qua cogito de Socrate abſente; & ea, qua Aſtrologus domi ſuæ conſiderat eclipſim quam non intuetur, eſto ſciat ea hora interponi terram inter Lunã & Solẽ. Et item ea, qua Philoſophus ex creaturis cognoſcit Deum eſſe. Licèt enim hę cognitiones tendant in rem ſub eſſe exiſtentiæ, nõ tamen ſic tendũt, vt per eas cernatur præſentia obiecti. Non diximus cognitionem intuitiuam eſſe eam, quæ pendet à præſentia obiecti, nec qua obiectum mouet potentiam; quia notitia, qua Deus & ſe & creaturas intuetur, eſt intuitiua; & tamen nec ab ipſo Deo, E neque à creaturis dicitur pendere, vt neque cauſari.

Quid abſtractiua.

His poſitis ſit prima concluſio. Senſus externus poteſt diuina virtute tendere in rem abſentem; modò in illam feratur, tanquam in præſentem, alioqui non. Hæc concluſio quoad priorem partem probatur; quia poteſt Deus ponere in meo oculo ſpeciem Socratis abſentis, qua ille informatus Socratem videat. Socrates enim ad ſui viſionem dupliciter concurrit, nimirum in genere cauſæ effi

1. Concl. Senſus externus diuinitus poteſt rem abſentem, vt præſentem tamen apprehendere.

efficientis, quatenus ſui imaginem in potentia imprimit. Hanc verò cauſalitatem non eſt inficiandum poſſe diuinitus ſuppleri, quemadmodum, & alias id genus cauſalitates efficientium cauſarum. Præterea, concurrit Socrates ad prædictam viſionem in genere cauſæ formalis extrinſecæ, eam terminando, ſpecificandóque. At quòd hæc dependentia non obſtet, quominus talis viſio dari queat, ex eo oſtenditur, quia Socrates abſens, ac non exiſtens poteſt eam terminare, eique ſpeciem tribuere, eo modo quo eclipſis, quæ vno abhinc anno erit, terminat, & ſpeciem confert cognitioni, quam de illa nunc Aſtrologus habet. Nimirum hæc terminandi, & ſpecificandi ratio, nec in eo, quod ſpecificatur, nec in ſpecificante terminantéve exiſtentiam requirit.

Secunda verò pars concluſionis ea ratione ſuadetur, quia poteſt Deus ſpeciem, quam Socrates in meum oculum impreſſit, amoto Socrate conſeruare, quæ cùm Socratem eodem pacto, quo anteà referat, adhuc eum tanquam præſentem aſpectui obiiciet: potéſtque id confirmari iis, quæ in myſterio diuinæ Euchariſtiæ interdum apparent. Nonnunquam enim Deus puerum, carnem, manum, & quædam alia oculis repræſentat, producendo in eis talium rerum, etſi præſentes non ſint, ſpecies, vt docet Sanctus Thom. 3. part. quæſt. 73. art. 8. Durandus in 4. diſtinct. 10. quæſt. 4. & aliis. In haſce verò res ita fertur aſpectus, ac ſi pręſentes eſſent; vnde & intellectus, niſi aliunde edoctus iudicium cohibeat, eas præſentes iudicat.

In obiectũ abſens, vt abſens, externus ſenſus nulla vi ferri poteſt.

Denique tertia pars concluſionis inde comprobatur, quia ſenſus externi talis naturæ ſunt, vt tendant in obiecta, prout ſe habent hîc & nunc, id eſt, prout materialibus, ſitus, diſtantiæ, & quantitatis conditionibus affecta exiſtunt, atque adeò, vt in præſentia à parte rei, vel ſaltem repręſentata tanquam pręſentia. Quare non poterunt ſenſus externi vllo modo verſari circa rem abſentem, qua talis eſt. Hanc porrò conditionem intrinſecè addunt obiecta ſenſuum externorum ſupra obiectum intellectus, & phantaſiæ. Nam intellectus fertur in rem tam abſentem, quàm præſentem, tam ſigularem quàm vniuerſalem. Phantaſia etiam in rem præſentem, & abſen- A tem: ſed ſingularem tantùm. At externi ſenſus, vt qui in infimo cognoſcentium facultatum gradu ſtetere, tendunt in ſolam rem ſingularem, & præſentem, vel exhibitam in ſpecie vt præſentem. Non fecimus in hac cognoſcibilium diſpenſatione mentionem ſenſus communis, propterea quòd hic ſit quaſi interſtitium internorum, & externorum ſenſuum ad vtroſque pertinens, quatenus externorum ſenſiones dignoſcit, & eaſdem ad B internos tranſmittit: vnde & vtrorumque naturam aliquo modo participat. Nam dum ſenſus externi circa obiecta ſua verſantur, ipſe in eadem percipienda incumbit, & tunc quidem non niſi ſingularia pręſentia intuetur: in ſomniis verò, vt eſt multorum opinio, quam in libris paruorum Naturalium expoſuimus, ſingularia etiam abſentia recognoſcit: atque ita tam præſentia, quàm abſentia pro vigiliæ & quietis diuerſitate apprehendit.

Senſus cõmunis tam præſentia, quàm abſentia naturaliter cognoſcit.

C Ex ſuperiori concluſione licebit deducere ſecundam, quæ propoſitæ quæſtioni directò reſpondeat. Pro qua aduertendum priùs dubium eſſe an ad notitiam intuitiuam requiratur, vt potentia per eam tendat in obiectum, quod re ipſa exiſtat præſens; an verò ſufficiat ferri in rem, quæ tametſi alioqui ſit abſens, nihilominus repræſentatur, vt pręſens, atque ita notitia tendat in rem D præſentem, vt præſentem imaginariè. In qua dubitatione, etſi parum referat vtram partem quis approbet, nobis tamen poſterior magis arridet: propterea quòd notitia abſtractiua ab omni præſentiæ modo, abſtracta, ac libera debere eſſe videatur. Sit ergo ſecunda concluſio. In ſenſibus externis non poteſt dari, etiam diuina virtute, notitia abſtractiua. Probatur, quia iſtiuſmodi notitia fertur in rem ſecundùm ſe, ſecluſa præſentia, & exiſtentia, E externi autem ſenſus tendunt in ſua obiecta, ſaltem repræſentata tanquam præſentia, vt ex dictis conſtat. Itaque prædicta notitia qua ſenſus externus, fertur in obiectum, quod à parte rei non eſt præſens, dicenda erit intuitiua.

2. Cõcluſio. Neque virtute diuina ſenſus externi notitiam abſtractiuam elicient.

ARTI

ARTICVLVS II.

Argumenta aduerſus ea, quæ ſuperiori articulo concluſa ſunt, eorúmque dilutio.

1. Argum. VERVM contra primam partẽ primæ concluſionis, qua aſſeruimus poſſe diuina virtute ſenſum externum rẽ abſentem percipere hæc ſe offerunt argumenta. Vel obiectum externi ſenſus cõprehendit tam ſenſibile præſens, quàm abſens: vel ſolummodo præſens. Si detur primum, ſequitur ſenſum externum ſuopte ingenio poſſe tendere in rem abſentem: cùm quælibet potentia vi propria poſſit obiectum ſuum attingere. Si autem poſterius, fatendum erit nec diuina virtute poſſe ſenſum verſari circa rem abſentem, quandoquidem repugnat potentiam extra proprium obiectum vagari. Quare non videtur prima concluſionis pars veritati conſentanea.

2 Secundò. Eadem rurſus impugnatur, quia ſi res abſens poteſt ſentiri, poterit mel non exiſtens guſtari, paríque modo res ſine cibo nutriri; poterit ignis non exiſtens tangi, & animal ab eo vri: poterit cymbalum non exiſtens audiri, & eius ſono auditus lædi; aliáque multa, quæ videntur implicationem inuoluere.

3 Tertiò, quia ſequeretur dari duas propoſitiones contradicentes ſimul veras; eſſet enim verum cerni Socratem currentem, ſiquidem obiicitur potentiæ vt currens; & eundem cerni non currentem, quia re vera non currit.

4 Deinde contra ſecundam partem cõcluſionis, quæ ſtatuit externum ſenſum poſſe ferri in obiectum abſens, quod tamen diuinitus offeratur vt præſens, illud opponi ſolet, quia cùm in eo euentu intellectus iudicet rem, quæ pręſens nõ eſt, pręſentem eſſe, concedendum erit, Deum, qui eam ſpeciem imprimit, aut anteà impreſſam conſeruat, eſſe cauſam eiuſmodi erroris, & deceptionis, quod nemo dixerit.

5 Denique contra tertiam partem, quæ affirmat non poſſe externum ſenſum tendere in obiectum, niſi ſub ratione pręſentis. Nam minor proportio eſt inter eſſentiam diuinam, & intellectum A creatum; quàm inter ſenſibile non exiſtens, & ſenſum externum; ſiquidẽ inter Deum, & creaturas eſt diſtantia infinita, inter ipſas verò creaturas finita duntaxat. atqui intellectus creatus eleuatur ad notitiam intuitiuam diuinæ eſſentiæ; ergo & ſenſus externus promoueri à Deo poterit ad percipiendam rem non exiſtentem.

Præterea, Senſus externi poſſunt diuina virtute tendere extra ſuum obie- 6
B ctum: poterunt igitur ferri in rem non exiſtentem. Antecedens probatur, quia non minus eſt eleuari aquam ad productionem gratiæ in baptiſmo, quàm excitari potentiam ad operationem extra obiectum non ſuum. ergo cùm illud diuinitus fiat, effici hoc etiam poterit: atque adeo non repugnat ſenſus externos verſari circa obiectum non exiſtens, licèt id non contineatur intra cancellos obiecti ad eos pertinentis.

C Non erit tamen difficile his argumẽtis ſatisfacere. *Solutio 1.* Ad primum contra primam partem concluſionis primę, dicendum eſt cùm de alicuius potentiæ obiecto agitur, poſſe nos loqui, vel de obiecto adęquato ſimpliciter: vel de obiecto non adæquato. Eſt autem obiectum ſimpliciter adæquatum id, in quod potentia fertur ſeu vi propria, ſeu diuinitus adiuta. Obiectum non adæquatum eſt id in quod potentia vi propria ten- *Quod obiectum adæquatum, quod inadæquatum ſenſuum externorũ.*
D dit. Si ergo de obiecto externorum ſenſuum ſimpliciter adæquato ſermo ſit, reſpondendum erit id eſſe ſenſibile præſens, vel non præſens, repræſentatum tamen vt præſens. Si de obiecto non adęquato, id eſſe ſenſibile re ipſa præſens. Ex quo non ſequitur externum ſenſum, aut poſſe vi propria ferri in obiectum non præſens, aut diuinitus adiutum non poſſe in id tendere: quando-
E quidem dum circa illud inſit, non vagatur extra proprium obiectum abſolutè ſumptũ, vt liquet ex dictis. Ad ſecundum contra eandem partem concluſionis reſpondendum eſt nullam eſſe contradictionem ſi mel non exiſtens guſtetur interuentu ſuæ imaginis inhærentis in guſtu. Non poſſe tamen neque ex dictis ſequi nutriri rem abſque cibo, quia nutritio importat conuerſionem cibi in ſubſtantiam rei viuentis. Quæ conuerſio ſublato cibo non datur. Item nulla eſt implicatio, quòd ignis non exiſtens *Solutio 2. Non repugnat cibum non exiſtẽtẽ, guſtari, aut nõ exiſtentem ignem ſentiri.*

ſentiatur per ſpecies qualitatum tangibilium ignis; quibus tamen ſpeciebus non dicetur animal vri; quia vſtio non fit niſi per calorem realiter inhærentem in re, quæ vritur. Nec itē implicatio eſt, quòd cymbalū nō exiſtēs, per exiſtētes ſoni ſpecies audiatur, quibus tamen nō ſequitur offendi auditum, quia hæc offenſio non à ſpeciebus aut ſono eſt, ſed à vehementi agitatione aëris ſonum, ſpeciésve deferentis. Ad tertium argumentum negandum eſt ſequi dari duas contradicentes ſimul veras. Non enim hæ duæ propoſitiones, Cerno Socratem currentem, & cerno Socratem nō currentem, ſunt contradictoriæ; ſed hæ, Cerno Socratem currentem, non cerno Socratem currētem, vt alibi docuimus: hæ autem non ſunt ſimul veræ, quia in propoſito euentu hæc, Cerno Socratem currentem, id eſt, repræſentatum mihi vt currentem, vera eſt, & illa, Non cerno Socratem currentem, id eſt, repræſentatum mihi vt currentem, falſa. Immò nec illæ priores de prædicato infinito, ambæ veræ ſunt, ſi vocabulum currens, eodem modo exponatur; vt attendenti planum erit.

Solutio 3.

Solutio 4.

Ad id quod contra ſecundam partem eiuſdem concluſionis obiectum fuit, reſpondendum eſt ex eo quòd intellectus in tali euentu aliquando iudicet rē eſſe præſentem, quæ tamen præſens non eſt, non ſequi Deum decipere. Nō enim decipere dicitur, niſi qui voluntate fallendi aliquid efficit, vel pronuntiat; licèt alij inde errandi occaſionem imprudenter capiant. Qua de re conſule D. Chryſoſtomum libro primo de Sacerdotio, & D. Auguſtinum in lib. contra mendacium, & in Enchiridio cap. 6.

Solutio 5.

Ad primum contra tertiam partem dicimus inter eſſentiam diuinam, & intellectum creatum in genere entis maiorem eſſe diſtantiam, & improportionem, quam inter ſenſum externū, & ſenſibile non exiſtens (intellige & repræſentatum vt non præſens, ac non exiſtens) non tamen ſecundùm rationem & proportionem cognoſcibilitatis. Etenim eſſentia diuina continetur intra latitudinem obiecti adæquati intellectus creati; ſenſibile verò non exiſtens prædicto modo ſumptum non includitur intra metas obiecti adæquati pertinentis ad externum ſenſum. Lege D.

Eſſentia diuina continetur ſub obiecto adæquato intellectus creati.

A Thomam 1. part. q. 12. art. 1. & 3. ibíque eius interpretes. Ad ſecundum reſpondemus quemadmodum aqua aſſumitur à Deo tanquam inſtrumentum ad productionem gratiæ, & ita externum ſenſum poſſe diuinitus promoueri ad aliquam operationem ſupra ſuam facultatem, qua non tendat in naturale ſuum obiectum, vt v. g. potentiam videndi ad attrahendum ad ſe aërem. Quod tamen non repugnat iis, quæ diximus, videli- B cet non poſſe externum ſenſum vagari extra ſuum obiectum, id enim intelligendum eſt de ſenſu ſecundùm operationes vitales ipſi proprias, quæ cùm ad naturale ſuum obiectum reſpectu tranſcendenti referantur, ab eóque eſſentialiter dependeant, fieri nequit, vt ſecundum eas potentia extra tale obiectum vllo pacto excurrat.

Solut. vlt.

Cur potentia in operatione vitali extra obiectum ſuum nec diuinitùs feratur.

Sed videri fortè alicui poſſit repugnare his D. Auguſtinum vltimo lib. de Ci- C uit. Dei c. 29. vbi de beatorum ſtatu loquens, ita ſcripſit; Vis præpollentior oculorum erit illorum, non vt acutiùs videant, quàm quidem perhibentur videre Serpentes, vel Aquilæ: quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia vigeant, nihil aliud poſſunt videre, quam corpora; ſed vt videant, & incorporalia. Quibus verbis indicat D. Auguſtinus aſpectum ſecundùm functionem vitalem, ac ſibi propriam, qualis eſt a- D ctio videndi, poſſe tendere in rem ſpiritalem, quam conſtat extra metas obiecti externorum ſenſuum eſſe. Occurrendum tamen cum D Thoma 1. part. qu. 12. art. 3. ad 2. D. Auguſtinum hæc non tam aſſerendo, quàm diſſerendo pronuntiaſſe, eiúſque mentem eſſe; vt conſtat ex iis quæ paulò pòſt ſubiicit, beatos etiam ex iis, quæ aſpectu cernent, & ex refulgentia diuinæ claritatis in cor- E poribus apparente, Dei præſentiam ſingulari intellectus perſpicuitate cognituros: non autem ipſam diuinam naturam in ſe, aut rem vllam ſpiritalem oculis corporeis videndam.

Ab oculo corporeo rē ſpiritalem videri repugnat.

Obiter etiam aduerte quemadmodum fieri non poteſt, vt aliquid ſpiritale cadat ſub ſenſus externos; ita fieri non poſſe vt ſub internos cadat, etiam diuina virtute, cùm vtrobique eadem repugnantia occurrat; propterea quòd ſpiritale trāſcendit metas obiecti ſenſibilis. Quod ſimiliter pronuntiandum eſt de

Implicat etiam ſpiritale ab ab interno ſenſu cognoſci.

appe

appetitu ſenſitiuo, cuius obiectum eſt ſenſibile bonum. Si quis verò obiiciat triſtitiam de Deo offenſo terminari aliquo modo ad Deum; & hanc frequenter dari in appetitu ſenſitiuo: proindéque appetitum inferiorem, ſimúlque phantaſiam, cuius ille apprehenſionem ſequitur, tendere in rem ſpiritalem, nempe in Deum: Reſpondendum erit, nec inferiorem appetitum, nec phantaſiam tendere in Deum diſtinctè, & per ſe, ſed confusè, & ſub aliqua ratione ſenſibili. Quo pacto ait D.Tho.1.part. quæſt.12.art.3.ad 3.cùm Iſaias cap. 6. narrat vidiſſe ſe Dominum ſedentem ſuper ſolium, intelligendum id eſſe de viſione imaginaria repræſentante Deum ſecundùm aliquem modum corporeæ ſimilitudinis, quo nobis diuina in ſacris litteris per res ſenſibiles frequentèr declarari, atque exhiberi ſolent.

QVÆSTIO IV.

Sint ne quinque ſenſibilia communia.

ARTICVLVS I.

Videri pauciora: videri plura.

Argumẽta quæ oſtendunt eſſe pauciora.

SENSIBILIA communia quinque recenſuit Ariſtoteles cap.6.huius libri tex.64. videlicet, motum, quietem, numerum, figuram, magnitudinem. Sunt tamen in contrariam partem argumenta. In primis quòd videantur pauciora eſſe. Nam motus cùm non conſiſtat, ſed raptim fluat, comprehendi nequit ſine memoria, & vi collectrice, quæ partes præteritas, & futuras colligat; & inter ſe conferat; hoc autem altioris potentiæ eſt non externorum ſenſuum. Deinde, Brutæ animantes haud quaquam numerant, cùm id ſoli homini competat, vt docet Ariſtoteles in problematis ſect. 30.qu. 5. ſicque non videtur numerus brutarum animantium ſenſibus apprehendi, atque adeò neque noſtris, qui eiuſdem ſpeciei, ac facultatis cum illis ſunt. Tertiò. Idem oſtẽdi poteſt in quiete, quæ cùm priuatio ſit, ſub nullum ſenſum per ſe cadit. Quare nec motus, nec numerus, nec quies rectè videntur conſtitui ab Ariſtotele inter ſenſibilia communia.

Ex alia verò parte oſtendet quiſpiam plura numerari debuiſſe; ſi quidem Perſpectiui, vt videre eſt apud Vitellionem ad initium libri tertij, multò plura recenſent verbi gratia, diſtantiam, ſitum, diſcretionem, aſperitatem, curuitatem, rectitudinem, & alia. Præterea, Tempus, vt docet Ariſtoteles 4. Phyſic. cap. 11. text. 98 percipitur ſenſibus, non per accidens, cùm eodem pacto videatur ſenſum afficere, quo motus, cuius menſura eſt: ergo per ſe, atque adeò debet etiam inter ſenſibilia communia reponi. Nec ſatisfaciet qui dixerit contineri ſub motu, propterea quòd idem re ſit cum eo: nam alioqui etiam figura, quæ re ipſa à magnitudine non differt, ad magnitudinem reuocari deberet, quod non ita eſt. Adde quòd ſubſtantia, cùm ad imprimendas horum ſenſibilium imagines in ſenſibus vti princeps cauſa concurrat, ſiquidem actiones omnes ſunt ſuppoſitorum, non poterit non cæteris ſenſibilibus cõmunibus iure addi. *Quæ probãt eſſe plura.*

ARTICVLVS II.

Quinque tantùm eſſe ſenſibilia communia; nec oppoſitum concludi ſuperioribus argumentis.

NON eſt tamen ob hæc, aliáve his ſimilia argumenta recedendum à ſententia Ariſtotelis. Quod fecit è recentioribus medicis Chriſtophorus lib.1.de arte medendi ca.5. vbi motum, & quietem è communium ſenſibilium numero remouit, & ante ipſum Galenus lib. 3. de dignoſcẽdis pulſibus; vbi ſtatuit motum ratione, nõ ſenſu dignoſci; ſed enim quia ſenſui ratio coniuncta eſt, & mentis tranſcurſus eſt velociſſimus, ſæpe nõ ratione, ſed ſenſu videri deprehendi. Vt autem pro Ariſtot. ſuperioribus argumentis reſpõdeamus, aduertendum eſt, ad rationem ſenſibilis communis non requiri, vt omnibus ſenſibus percipiatur, ſed vt pluribus: aut enim nullum eſt ſenſibile, aut cùm maximè motus, quod omnibus externis ſenſibus ſit obnoxiũ, vt experienti planum fiet; quapropter non immeritò Auerroës hoc loco com. 64. Themiſtium reprehendit, quòd vniuerſim communia ſenſibilia omnibus ſenſibus percipi affirmarit.

Secundò, Aduertendũ Ariſt. nõ omnia

ſenſibilia cõmunia ſpeciatim enumeraſſe, ſed quinque generalia, capita ad quę cætera reuocari debeant, vt mox patebit. Ad primum igitur argumentum eorum, quæ oſtendere nitebantur motum ſub externos ſenſus nõ cadere, reſpondendum eſt, motum perfectè non niſi eo modo, qui in argumento exprimitur, quique ad altiorem facultatem pertinet, cognoſci, imperfectè verò, & quaſi materialiter, ac citra vllam partium inter ſe collationem externo ſenſu apprehendi.

Soluuntur. Motus ab externo ſenſu perfectè non percipitur.

Ad ſecundum. Numerum dupliciter cognoſci, vel recẽſendo vnũ poſt aliud: ſeu replicãdo numerum maiorem ſupra minorem, aut nouam vnitatem minori numero addendo, ſicq; per incrementa numeralem ſeriem amplificando; qui modus cognoſcendi ſolis hominibus conuenit: vel duntaxat percipiendo plura diſcreta quæ numerum faciunt, vt duos, aut tres ſonos, tres quatuór ve lapides inter ſe diſtinctos, quo pacto numerus externis tam hominum, quàm brutorum animantium ſenſibus dignoſcitur.

Ad tertium. Quietem nõ ſentiri per ſe poſitiuè, quaſi agendo ſenſum moueat; ſed negatiuè; quia quantum fas eſt priuationi, modificat ſpeciem rei, quæ percipitur, ita vt res ſub quadam conſiſtentia, non ſub fluxu apprehendatur.

Ea verò, quę probare videbantur, plura eſſe sẽſibilia communia, hunc in modum diluenda ſunt. Ad primum dicendum, Perſpectiuos minutiùs eiuſmodi ſenſibilia diſpertiri, quia ſingulas eorum differentias contẽplantur, vt ex radiorũ reflexione, refractione & incidentia, aut curuitate, aliiſque id genus affectionibus diuerſorum aſpectuum cauſam exactè reddant, quod ad Phyſicum non pertinet, qui ſenſibilia communia pro vt certis, & præfinitis rationibus ſenſum mouent, ſolummodò expendit. Itaque omnia cõmunia ſenſibilia, quæ Perſpectiui addunt ad Ariſtotelica reduci poſſunt, vt diſtantia, & ſitus ad magnitudinẽ; diſcretio ad numerũ; aſperitas, curuitas & rectitudo ad figurã, cęteráque ſimiliter. Ad ſecundum, Tempus aut nullo modo externis ſenſibus percipi, aut ſub notitia adeò tenui, & obſcura, vt ſimpliciter dici debeat eorum captum effugere; niſi quoad eam realitatem, quàm cũ motu communem habet, conſideretur; quo pacto interpretandus eſt Ariſtoteles loco citato ex 4. Phyſ. ad tertium. Licèt actio tranſmittendi ſpecies ad inſtrumẽta ſenſuum, ſubſtantiis, vti primariis cauſis effectricibus attribuenda ſit, non proinde tamen ſubſtantias inter ſenſibilia communia numerandas eſſe, cùm nec per ſe primò ſenſus afficiant; quia id ſolis qualitatibus alteratricibus (id eſt, ſenſibilibus propriis) conuenit; nec per ſe ſecundaria ratione, quia id proprium eſt eorum quæ motum ſenſibiliũ propriorum determinant ac modificant; quod nulli ſubſtantiæ in ſe ſpectatæ conuenit, ſed vt magnitudine, motu, quiete, aut, aliquo alio communium ſenſibilium affecta eſt; quod proinde non niſi ſenſibilibus ipſis communibus per ſe defertur, vt proxima quæſtione liquidius fiet. 2

Senſibilia communia addita à Perſpectiuis ad Ariſtotelica reuocãtur.

Subſtantia non eſt ſenſibile commune.

QVÆSTIO V.

Vtrùm ſenſibile commune propriam ſpeciem ſenſiterio inurat an non.

ARTICVLVS I.

Eorum opinio, qui ad affirmatiuam partem deflexere.

Variæ ſunt interpretum ſẽtentiæ circa modũ, quo ſenſibilia cõmunia ſenſus afficiunt. Reliquis tamẽ omiſſis duas, quæ celebriores habẽtur, in mediũ afferemus. Altera eſt Scoti in 4. diſt. 12. q. 3. Ægidij ad caput 6. huius libri; Ianduni quæſt. 18. & Gentilis, quem refert, refellitque Simon Portius cap. 5. de dolore. Hi opinantur ſenſibilia communia propriam ſui ſimilitudinem diuerſã à propriorum ſenſibilium ſpecie in ſenſibus producere. Quod hiſce argumentis videtur concludi. Vel ſenſibile commune aliquid, in ſenſũ imprimit, vel nihil. Si nihil, eſt igitur ſenſibile per accidens: ſi aliquid non niſi per ſpeciem; ergo, &c. 2
Secũdò, Magnitudo & color ſunt formæ diuerſæ: ergo exigunt diſtinctas imagines, per quas ſentiantur. Item percipiuntur diuerſis ſenſionibus, ergo & diuerſis 3
typis, qui ſunt ſentiendi principia; at hi non niſi ab ipſis obiectis producuntur. Item,

Affirmãt. Scot. Ægidius, Iandunus, Gentilis. Argum. 1.

Item, Si quis corpori cœleſti manũ admoueat, ſentiet magnitudinem reſiſtentem; non per aliquam tactilem qualitatem, quæ nulla cœlo ineſt; vt docet Ariſtoteles primo de cœlo c. 3. text. 20. Igitur ipſa magnitudo corporis cœleſtis abſque ſenſibilis proprij conſortio peculiarem imprimit. Quartò. Sæpè turris eminus conſpecta ita videtur; vt nõ diſcernatur, alba ne, an alio colore imbuta ſit. Igitur aſpectus percipit nudam rei quantitatem ſine alia qualitate viſili, atque adeò per propriam ſpeciem à quantitate immiſſam.

ARTICVLVS II.

Negatiuam partem verã eſſe, nec aduerſariorum argumenta quicquam efficere.

Negant, & melius cẽſent D. Thomas. Philopon⁹. Thiennẽſis. Ferrarienſis. Thiennẽſis ad text. 65. Ferr. q. 11. huius lib.

CONTRARIAM opinionem amplexus eſt D. Tho. 1. p. q. 78. art. 3. & hoc loco lect. 13. item Philoponus, Thienenſis, Ferrarienſis & alij, affirmãtes ſenſibilia communia peculiares ſpecies nõ iniicere ſenſui, verùm determinare, & modificare ſpecies propriorum ſenſibilium. Nam, verbi gratia, coloratum propriam ſui immittit imaginem, ſed enim aliter eam efformat, ſi præditum ſit magnitudine quadrata, aliter ſi triangulari, aliter ſi oblonga, aliter ſi rotunda; li-
D bet verò quæ in hanc ſentẽtiam D. Th. loco cit. diſſeruit, huc transferre. Magnitudo, inquit, & figura & huiuſmodi quę dicuntur communia ſenſibilia, ſunt media inter ſenſibilia per accidens, & ſenſibilia propria quę ſunt obiecta ſenſuum.

Explicatur opinio à D. Thom.

Nã ſenſibilia propria primò, & per ſe immutant ſenſum, cùm ſint qualitates alterantes; ſenſibilia verò communia omnia reducuntur ad quantitatem. Et de magnitudine quidem, & numero patet, quia ſunt ſpecies quantitatis. Figura autem eſt qualitas circa quantitatem, cùm conſiſtat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus autẽ, & quies ſentiuntur ſecundùm quod ſubiectum vno modo, vel pluribus modis ſe habet ſecundùm magnitudinem ſubiecti, vel localis diſtantiæ, quantum ad motum augmenti, & motum localem, vel etiam ſecũdùm ſenſibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et ſic ſentire motum, &
A quietem, eſt quodammodo ſentire vnũ & multa. Quantitas autem eſt proximũ ſubiectum qualitatis alternatiuæ, vt ſuperficies coloris. Et ideò ſenſibilia communia non mouent ſenſum primò, & per ſe ſed ratione ſenſibilis qualitatis, vt ſuperficies ratione coloris. Nec tamen ſunt ſenſibilia per accidens, ſiquidem huiuſmodi ſenſibilia aliquam diuerſitatem faciunt in immutatione ſenſus. Alio enim modo immutatur ſenſus à ma-
B gna ſuperficie, & à parua, quia etiam ipſa albedo dicitur magna, vel parua. Hæc D. Thomas.

His adde ad maiorem explicationem, quæ idem ſanctus Doctor tradit. quæſt. 17. art. 2. eiuſdem operis, videlicet, ſimilitudinem alicuius rei trifariàm in ſenſu eſſe. Vno modo per ſe primò, ſicuti ſimilitudo coloris eſt in aſpectu, & cuiuſlibet ſenſibilis per ſe in proprio ſenſu.
C Alio modo per ſe non primò, ſicuti in viſu eſt ſimilitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorum communium ſenſibilium. Tertio, nec primò nec per ſe, ſed per accidens, ſicuti in viſu eſt ſimilitudo hominis. Porrò autẽ licèt vna eadémque ſimilitudo ad ſenſibile proprium & cõmune attineat; dicimus tamen eam non ſpectare primò ad ſenſibile commune, ſed ad ſenſibile proprium, quia propriũ ſenſibile principaliter illam exprimit, commune verò ſolùm per comitãtiam, & tanquam, id à quo ſpecies non tam entitatem, quàm modum, ſiue affectionẽ entitatis accipit. Nam cùm id quod agit non ſit color, ſed coloratum, vt ipſum coloratum in ſe eſt affectum, ſecundùm communia ſenſibilia, quæ cum propriis natiuam cognitionem habẽt, ita in ſenſum agit, ac talem ſpeciem in organo obſignat, quale ipſum in ſe eſt. Quòd autem ſenſibilia propria, & communia
E eadem ſpecie percipiantur, ex eo cõuinci poteſt, quia nec ſenſibilia communia vim per ſe agendi habent, cùm vel ſit quantitas, nempe magnitudo, motus, numerus, vel modus quantitatis nimirum figura quæ ex ſe nullam efficiendi vim obtinet, vel priuatio, nimirum quies, quæ multo minùs ad agendum valet.

Eadem ſp·cie videri ſenſibile commune & propriũ probatur.

Secundo, Idem ex eo corroboratur, quia ſuperuacanea omnino eſt eiuſmodi ſpecierum multitudo, cùm vna ſufficiat ad repræſentandam alteratricem qualitatem, & id, quod eius modum euariat,

hoc eſt, ſenſibile commune,

Diluuntur argumēta partis contraria. Solut. 1.

Aduerſariorum verò rationes ſic explicandæ erunt. Prima, dicendo ſenſibile commune non imprimere aliquid, id eſt, propriam, ac peculiarem ſibi ſpeciē, ſed duntaxat attemperare ſpeciem ſenſibilis proprij, quod tamen ſenſibilia per accidens non præſtant. *Solutio. 2.* Secundæ reſpondetur, etſi magnitudo, & color diuerſæ formæ ſint, non proinde diuerſam imprimere imaginem, cùm vna ſufficiat; nec diuerſis ſenſionibus apprehendi, ſed vna, in qua primò ſenſibile proprium, ſecundaria ratione ſenſibile commune elucet; quicquid in contrariam partem ſcripſerit Auicenna 6. Naturalium c. de tactu, vbi licèt, proprij & communis ſenſibilis vnam eſſe ſpeciem fateatur, tamen non vnam ſed plures eorum ſenſiones conſtituit. *Solut. 3.* Ad tertiam reſpondendum eſt, manum cœlo admotam non percepturam magnitudinem cœli, inuenturam tamen obſtaculum, quod eam vlteriùs progredi non ſinat, quia ipſa cœli quantitas etiam citra vllius qualitatis opem penetrare ſe neutiquam fert. Quòd ſi obiicias manum cœleſti corpori alliſam dolore afficiendam, qui dolor ex alteratione, & diſſolutione tactus oritur: Occurrendum erit, dolorem, vt ſuo loco dicemus, non ex ſola alteratione, ſed ex diuiſione etiam, & compreſſione carnis proficiſci, qualem ſentiet manus per vim cœlo impacta. *Solutio. 4.* Ad quartum dicendum, turrim è loco remoto videri ſub colore aliquo, licèt aſpectus, ob intercapedinem, quiſnam color ſit, non dignoſcat.

QVÆSTIO VI.

Vtrúmne in ſenſu circa proprium ſenſibile error accidat, an non.

ARTICVLVS I.

Proponuntur in contrarias partes argumenta.

Non errare probatur. 1.

QVOD neutiquam externus ſenſus (de hoc enim præſens quæſtio eſt) in deceptionem incurrat, dum propriū ſenſibile apprehendit, videtur oſtendi poſſe. Primùm, quia ſi ſenſus errant, vtique, abrogata eorum fide nulla erit certitudo in ſcientiis, nulla conſtantia; cùm A ſcientiæ principiis innitantur, hæc verò experimento, & æſtimatione ſenſuū, vt eſt in ſchola Peripatetica peruulgatum, rectéque cecinit Lucr. 4. ſui Poëmatis.

Denique vt in fabrica, ſi parua eſt regula prima,
Normáque ſi fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendoſè fieri, atq; obſtipa neceſſum eſt;
B *Praua, cubantia, prona, ſupina, abſona, recta,*
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.

Secundo, Idem oſtenditur ex eo, quia ſenſus apprehendit rem vt ipſi in ſpecie repræſentatur, ſpecies verò talis eſt quale obiectū ipſum in ſe, cū naturalis eius imago ſit: quo fit vt ſenſio reſpondeat C ſpeciei, ſpecies rei cognitæ, ſicque nullus deceptioni locus relinquatur. 2.

Tertio, Accedit argumentum Tertulliani in ſuo libr. de anima c. de quinque ſenſibus, vbi eum, qui ſenſibus auctoritatem denegat, hiſce verbis coarguit. Recita Ioannis teſtimoniū: Quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ cōtrectauerūt de Verbo vitæ: falſa vtique teſtatio ſi oculorū, & aurium, & manuū ſēſus natura mētitur, &c. quin etiā Ariſt. D 8 Phyſ. ca. 3. text 21. cogitatione hebetē eum cenſet qui ſenſibus fidem abrogat. 3.

Errare ſenſum experientijs oſtēditur. Conſule Galenum lib. de morb. diff. ca. 6. & de ſymp. cauſ. cap. 2.

Ex alia verò parte, quòd ſenſus interdum hallucinetur, patet, quia intellectus dicitur ſenſum corrigere, non niſi errantem: tū quia ita eſſe cōmonſtrat experiētia. Idq; ob multas cauſas accidere paſſim deprehenditur: videlicet ratione organi, medij, interualli, obiecti, & ſitus cōpoſitionisve ipſius obiecti. Ratione organi, E ſi organū ſyncerum, ac probè affectum non ſit, vnde ictericis ea, quæ alba ſunt, pallore circunfuſa videntur, & iis, qui oculorum ſuffuſione laborāt, omnia cruenta apparēt. Ratione medij, qui matutinum ſolem conſpiciunt, rubeum apprehendunt ob interiectos vapores. Ratione interualli, qui eminùs quadratam turrim vidēt, rotūdā æſtimāt, quia angulorum prominentiæ ob iuſtum interſtitium abſconduntur. Ratione obiecti, in ſpeculis, ſi diuerſè collocentur, diuerſæ appa

apparent rerum ſpectabilium magnitu- A dines, nunc paruæ, nunc magnæ, aliàs rotundæ, a i is oblongæ, modò verſis in cœlum pedibus, modò recto corpore.

ARTICVLVS I.

Controuerſiæ explicatio.

Duæ extrema ſẽtentiæ.

IN hac diſceptatione duæ in primis fuerunt extremæ ſententię. Altera Epicureorũ, qui tantum ſenſibus tribuerunt, vt B eos nunquam falli dicerent, in ipſiſque omne veritatis iudiciũ collocarent. Qua de re D. Auguſt. 8. de Ciuit. Dei c. 7. Tullius in Academicis quæſt. Altera quorũdam Academicorum, qui omnẽ fidem à ſenſibus ablegarunt, aduerſus quos etiã tres libros edidit D. Aug. Sed omnium veterum philoſophorum circa præſentem controuerſiam rixas accuratè deſcripſit Mirãd. li. 2. de examine vanitatis.

Tertia ſẽtentia quæ vera eſt.

Tertia opinio inter duas ſuperiores C media Peripatetica, atque omnino vera, aſſerit, ſenſus nec perpetuò falli nec nũquam decipi: pro cuius intelligentia aduertendum eſt: Cùm error propriè non niſi iudicio ſpectetur, quo aliquid eſſe, aut non eſſe ęſtimamus, in ſenſibus verò externis huiuſmodi iudiciũ nec expreſsè, nec virtute cõtineatur, eatenus tãtùm dici poſſe ſenſus circa propria ſenſibilia errare, quatenus eiuſmodi notitias eliciunt, quib. ſuperiores potentiæ, ad quas iudicium ſpectat, in errorem, falſámque D æſtimationẽ inducãtur. Secundò, Nec illud prætereundum eſt, ſenſibile propriũ cuiuſq. ſenſus bifariã ſumi poſſe. Vel ſub ratione communi, vt albũ quatenus coloratum; ſonum acutum, tãtùm vt ſonus eſt; ſaporem dulcem vt ſapor eſt: Vel ſecundùm ſuam peculiarem naturã, vt cãdorem ſecundũ naturã ſpecificã cãdoris, ſimilitérque cętera peculiaria ſenſibilia.

1. Aſſert. Non errat ſenſus circa ſenſibile ſub ratione communi conſideratum.

His ita explicatis, ſit prima aſſertio. Sẽſus nunquã errat circa proprium ſenſibi- E le priori modo ſpectatũ. Hæc ex eo nota eſt, quia fieri nequit, vt potẽtia extra ſui obiecti metas excurrat: ſicque viſus non niſi viſile, auditus non niſi ſonum percipere poteſt. Ideóque in iſtiuſmodi ſenſionibus nulla prorſus hallucinatio continget.

2. Aſſertio. Errat cir-

Secunda Aſſertio. Circa ſenſibile proprium ſecundo modo ſumptum interdum ſenſus decipitur. Hanc aſſertionem

A planè oſtendit argumentum, quod ad calcem ſuperioris articuli propoſuimus. Vbi tamen aduerte, ſi impedimenta omnia tam ex parte organi, quàm aliunde prouenientia remoueantur, non deceptum iri ſenſum etiam circa proprium ſenſibile ſumptum ſecundùm peculiares ſuas rationes, vt Themiſtius, Simplicius, & Iandunus annotarunt.

ca ſenſibile vt particularis natura eſt

Argumenta verò, quæ probare nitebãtur, externos ſenſus nullo pacto in er- B rorem incidere, facilè explicãtur. Ad primum reſpondetur, nullam dari potuiſſe humanam ſcientiam, ſi ſenſus nihil probè nuntiarent, ſed perpetuò mentis aciẽ eluderent. Nunc verò multo ſecùs res habet: nam plerumque non errant. Ac tametſi nonnunquam labãtur, nõ proinde euertitur experientia, quæ ex pluriũ ſenſionum ſibi conſentiẽtium collectione enaſcitur, & ad primorum principiorum aſſenſum magnopere iuuat.

C Quod ad ſecundum argumentum attinet, eo permoti M. Albertus tract. 3. c. 5. & Apollinaris quæſtione 13. aſſeruerunt, nullo pacto ſenſum hallucinari circa proprium ſenſibile, quòd error expẽdi debeat ſecundũ ſpeciem in ſenſu efformatam. Reſpondendũ tamen conuenienter iis, quę diximus. Eſto ſenſus talẽ exprimat ſenſionem qualem habet ſpeciem, & ſpecies ſit naturalis imago eius quod repræſentat, tamẽ errare ſẽſum, cũ ſenſibile quodpiam ita apprehẽdit, ac ſi D haberet in ſe aliquam qualitatem, quam revera non habet, ſaltem vt apprehenditur; ſicuti accidit, verbi gratia, cùm guſtatus percipit cibum vt amarum, cùm ſimpliciter amarus non ſit, quatenus propter ſenſibile maius, id eſt, propter amarorem bilioſi humoris, quo tenetur, & qui etiam aliqua ex parte cibum infecit, apprehendit cibum quaſi amarum tantummodo, non dignoſcendo in eo dulcedinem, quam habet. Vnde intellectus occaſionem habet iudicandi E prædictum cibum abſolutè amarum eſſe. Itaque ſpecies amari ſaporis verè ac ſyncerè amarum ſaporem refert. Nec in eiuſmodi nuda apprehenſione fraus interuenit, ſed in errabunda amari ſaporis quaſi applicatione ad alienum ſubiectum, vti diximus. Quòd ſi obiicias cùm cibus revera aliquem amarorem habeat, ſibi à bilioſo humore iniectum, & guſtatus ſub eo amarore

Erratur ſæpe à ſenſũ applicanda qualitate ſubiecto quod illam non habet.

ab anima vt à vitæ fonte, præcipuáque vitalium functionũ cauſa, cuius inſtrumenta ſunt potentia, & ſpecies. Quòd ſi argumentum hoc vim haberet, pari modo probaret, cùm intellectus aut voluntas per habitus virtutum ſibi inhærentes operantur, talem operationem non eſſe vitalem; vel eos habitus neutiquam poſſe actiuè concurrere: quod à communi philoſophorum, Theologorúmque ſententia abhorret. Ad ſecundum dicimus non quoties duæ partiales cauſæ ad aliquem effectum confluũt, quamlibet earum poſſe per ſe effectum edere, videlicet cùm ita concurrunt, vt ſecunda non detur à natura ad facilius operandum, ſed ad ſimpliciter operandum, quo pacto ſe habet ſpecies reſpectu potentiæ, nec enim potentia valet abſque ſpecie vllo modo operari.

Ex duabus cauſis partialibus nõ ſemper quælibet ſe ſola effectum producere valet.

Maneántne ſpecies in ſenſibus externis amoto obiecto.

Quod ad dubium ſecundum ſpectat, videlicet num rerum imagines, quæ externis ſenſibus imprimuntur à præſentia obiectorum ita dependeant, vt iis amotis illico euaneſcãt: Negatiuam partem ſecuti ſunt nonnulli Ariſtotelis interpretes in libro de ſenſu, & ſenſibili, & in libro de inſomniis, concedentes, amoto ſenſibili, dari adhuc perbreues quaſdam ſenſiones elicitas ex ſpeciebus nondum extinctis. Poteſt verò hęc ſententia ita comprobari. Huiuſmodi ſpecies habent ſuam intenſionem, & incrementi gradus, ſecundùm quos ſucceſſiuè augeri, imminuíque poſſunt. Igitur ſi obiectum ſubitò amoueatur, adhuc ſecundùm aliquam partem ſuæ intenſionis in ſenſiteriis manebunt, poterúntque ſenſus iis ad continuandam ſenſionem vti. Antecedens oſtenditur, quia ideo obiectum quanto viſui magis appropinquat (ſeruata tamen conuenienti diſtantia) tanto diſtinctiùs videtur, quia ſpecies magis dearticulatur, & perfectiùs actuat potentiam ſecundùm nouos ſui gradus. Iccirco etiam ex eodem loco ſonus, & odor, ſi acrior ſit, percipitur, non verò ſi tenuis; quia ille efficaciorem, & intenſiorem ſpeciem iacit.

Pars affirmans quibus probetur.

Secundò. Albedo, & odor inhibita cauſa effectrici & conſeruante, nihilominus in ſubiecto perſeuerant, ergo & ſpecies potentiis obſignatæ ſaltem aliquanto tempore ſeruari in iis poterunt, licet obiecta, à quibus productæ fuerunt, præſentia non ſint; cùm vtrobique par ratio eſſe videatur. Tertiò. Accedit experientia, quam affert D. Auguſt. libr. 10. de Trinitate cap. 20. hiſce verbis. Cùm diu ſolem attenderimus, & deinde oculos clauſerimus, quaſi verſantur in conſpectu quidam colores lucidi, quos intelligendum eſt reliquias eſſe illius formæ, quæ facta erat in ſenſu, dum corpus lucidum videretur. Additque infrà, eiuſmodi formam eſſe viſionem. Itaque putat D. Auguſt. ablato corpore luminoſo, remanere illius ſpeciem in ſenſu. His conſentanea ſcripſit Ariſtoteles libro de inſomniis cap. 1. Senſilia, inquit, ipſa in nobis, per ſingula ſenſoria, ſenſionem efficiunt: & affectio, quam ea inuehunt non modò in ſenſoriis ineſt, cùm ſenſus agunt, ſed etiam cùm ab opere diſceſſere. Et paulò inferius, ſi ſenſum de ſole in opacum conuertamus, comitatur eum affectio: euenit enim, vt nihil cernat, propterea quòd commotio, quæ à lumine profecta eſt, oculos adhuc poſſideat. Item ſi quid album, aut viride diutiùs aſpexerimus, ad quodcunque aſpectum noſtrum deferamus, concolor illi videtur. Hæc Ariſtoteles. Auerroes quoque in ſuo tractatu de ſomno & vigilia, ait nos in ſomniis ſentire per quinque ſenſus ſenſibilia externa, licèt abſentia, idque accidere redeuntibus ab internis ſenſibus ad externos abſentium rerum imaginibus. Sicut enim, inquit, in vigilia ſenſibilia externa mouent ſenſus externos, & hi ſenſum communem, is imaginatiuam; ſic inter ſomniandum conuerſo ordine, imaginatio mouet ſenſum communem, hic ſenſus externos. Igitur ſenſus externi poſſunt elicere operationes circa ſenſibilia abſentia.

D. Augu. *Ariſtotel.* *Auerr.*

Pars negãs probabilior.

Verùm licèt hæc opinio admodũ probabilis ſit, maximè ob Ariſtotelis & D. Auguſtini auctoritatem, contraria tamẽ quæ aſſerit ſenſum externorum ſpecies non niſi præſentibus ſenſibilibus, etiam breuiſſimo tempore conſeruari, & communior, & veriſimilior videtur. Nãque experientia illa, qua potiſſimùm aduerſarij nituntur, admodum fallax eſt. Accidit enim non rarò, etiam extra morbum & ſomnia (quod D. Auguſt. lib. 11. de Trinit cap. 4. animaduertit) vt quæ quis in interno ſenſu effingit, ea intellectus externo percipi arbitretur. Sæpéq; euenit

nit facta à vehementi ſenſibili aliqua in ſenſu læſione, vt, exempli gratia, facultas videndi ad alia obiecta percipienda minùs parata ſit, atque adeò vt decipiatur phantaſia iudicans adhuc ſenſui obuerſari idem ſenſibile, quod anteà. Certè ſi vehemens ſenſibile externum tanta efficacitate ſpeciem in ſenſu imprimeret, vt illam etiam in abſentia conſeruaret: vtique aut ſemper, aut maiori ex parte ita accideret. Quod tamen repugnat experientiæ. Vnde Ariſtoteles hoc in lib cap. 5. text. 52. & 59. diſcrimen ſtatuit inter ſenſum & intellectum, quòd ille obiecti præſentiam exigat; hic verò non item.

Cur ſenſui externo obiectum abſens obuerſari videatur.

Argumenta in contrariam partem adducta hanc habẽt explicationem. Ad primum concesſo antecedente, neganda eſt conſecutio: alis enim eſt harum ſpecierum natura, & conditio, vt quantumlibet in ſubiecto intenſæ fuerint, ſubitò amittantur, nec ſine perenni ſuæ effectricis cauſę influxu permanere queant: etſi id in pleriſque aliis effectis ſecùs accidat. Quo etiam patet, quid ad ſecundum argumentum reſpondendum ſit. Ad tertium dicimus amoto luminoſo, non dari iam eius aſpectum, ſed accidere deceptionem modo antè explicato. Idque voluiſſe auctores in argumento adductos, videlicet ablato ſenſibili dari ſenſiones non re ipſa, ſed apparenter, ſeu ſecundùm fallacem æſtimationem. Atque huius dubij enodatio planior euadet iis, quæ proxima quæſtione pertractanda ſunt.

QVÆSTIO III.

Vtrùm per diuinam potentiam aliqua notitia abſtractiua in externis ſenſibus dari queat.

ARTICVLVS I.

Quid in re propoſita ſentiendum videatur.

Quid notitia intuitiua.

IN hac quæſtione prænotandum imprimis eſt diſcrimen inter notitiam intuitiuam, & abſtractiuam. Notitia intuitiua, quæ etiam viſionis dici conſueuit, vt Scotus in 1. diſtin. 2. part. 2. quæſt. 1. & quodlib. 6. art. primo. Ferrarienſis lib. 2. contra gent. cap. 96. Durandus in prologo quæſt. 3. aliique auctores definiũt, eſt notitia rei præſentis, vt præſens eſt; id eſt cognitio, qua ita rem attingimus, vt per eam cernatur præſentia obiecti in ſe, & ex vi ipſius cognitionis, non verò quia aliunde comprobatur. Eiuſmodi eſt notitia, qua quis videt candorem in pariete, & qua ſonum audit, & ea, qua beati diuinam naturam intuentur, quam D. Paulus epiſt. prima ad Corinth. cap. 13. appellat facie ad faciem. Immo & ex hoc loco Apoſtoli credit Scotus quodlib. 6. art 1. & Gregorius in primo diſtin. 3. quæſt. 3. art. 1. deſumptam fuiſſe appellationem notitiæ intuitiuæ, cuius aut nulla, aut propè nulla extat mentio apud veteres Philoſophos. Aduertit autem D. Anſelm. Hugo, Magiſter, D. Th. Greg. Paludanus, Caie. Durandus, & alij communi conſenſu, cognitionem intuitiuam oportere eſſe immediatam, ita videlicet vt res non percipiatur in alio cognito, ſicuti cognoſcitur Cæſar in ſua ſtatua. Etenim per cognitionem intuitiuam conſpicitur res in ſe; quod eſſe non poteſt cùm res videtur in alio priùs viſo. Notitia abſtractiua, quæ etiam Simplicis intelligentiæ vocatur, eſt cognitio rei non vt præſens eſt, verbi gratia, notitia, qua cogito de Socrate abſente; & ea, qua Aſtrologus domi ſuæ conſiderat eclipſim quam non intuetur, eſto ſciat ea hora interponi terram inter Lunã & Solẽ. Et item ea, qua Philoſophus ex creaturis cognoſcit Deum eſſe. Licèt enim hę cognitiones tendant in rem ſub eſſe exiſtentiæ, nõ tamen ſic tendũt, vt per eas cernatur præſentia obiecti. Non diximus cognitionem intuitiuam eſſe eam, quæ pendet à præſentia obiecti, nec qua obiectum mouet potentiam; quia notitia, qua Deus & ſe & creaturas intuetur, eſt intuitiua; & tamen nec ab ipſo Deo, neque à creaturis dicitur pendere, vt neque cauſari.

Quid abſtractiua.

His poſitis ſit prima concluſio. Senſus externus poteſt diuina virtute tendere in rem abſentem; modò in illam feratur, tanquam in præſentem, alioqui non. Hæc concluſio quoad priorem partem probatur; quia poteſt Deus ponere in meo oculo ſpeciem Socratis abſentis, qua ille informatus Socratem videat. Socrates enim ad ſui viſionem dupliciter concurrit, nimirum in genere cauſæ

1. Concl. Senſus externus diuinitus poteſt rem abſentem, vt præſentem tamen apprehendere.

 effi

efficientis, quatenus ſui imaginem in potentia imprimit. Hanc verò cauſalitatem non eſt inficiandum poſſe diuinitus ſuppleri, quemadmodum, & alias id genus cauſalitates efficientium cauſarum. Præterea, concurrit Socrates ad prædictam viſionem in genere cauſæ formalis extrinſecæ, eam terminando, ſpecificandóque. At quòd hæc dependentia non obſtet, quominus talis viſio dari queat, ex eo oſtenditur, quia Socrates abſens, ac non exiſtens poteſt eam terminare, eique ſpeciem tribuere, eo modo quo eclipſis, quæ vno abhinc anno erit, terminat, & ſpeciem confert cognitioni, quam de illa nunc Aſtrologus habet. Nimirum hæc terminandi, & ſpecificandi ratio, nec in eo, quod ſpecificatur, nec in ſpecificante terminantéve exiſtentiam requirit.

Secunda verò pars concluſionis ea ratione ſuadetur, quia poteſt Deus ſpeciem, quam Socrates in meum oculum impreſſit, amoto Socrate conſeruare, quæ cùm Socratem eodem pacto, quo anteà referat, adhuc eum tanquam præſentem aſpectui obiiciet: poteſtque id confirmari iis, quæ in myſterio diuinæ Euchariſtiæ interdum apparent. Nonnunquam enim Deus puerum, carnem, manum, & quædam alia oculis repræſentat, producendo in eis talium rerum, etſi præſentes non ſint, ſpecies, vt docet Sanctus Thom. 3. part. quæſt. 73. art. 8. Durandus in 4. diſtinct. 10. quæſt. 4. & aliis. In haſce verò res ita fertur aſpectus, ac ſi præſentes eſſent; vnde & intellectus, niſi aliunde edoctus iudicium cohibeat, eas præſentes iudicat.

In obiectũ abſens, vt abſens, externus ſenſus nulla vi ferri poteſt.

Denique tertia pars concluſionis inde comprobatur, quia ſenſus externi talis naturæ ſunt, vt tendant in obiecta, prout ſe habent hîc & nunc, id eſt, prout materialibus, ſitus, diſtantiæ, & quantitatis conditionibus affecta exiſtunt, atque adeò, vt in præſentia à parte rei, vel ſaltem repræſentata tanquam præſentia. Quare non poterunt ſenſus externi vllo modo verſari circa rem abſentem, qua talis eſt. Hanc porro conditionem intrinſecè addunt obiecta ſenſuum externorum ſupra obiectum intellectus, & phantaſiæ. Nam intellectus fertur in rem tam abſentem, quàm præſentem, tam ſigularem quàm vniuerſalem. Phantaſia etiam in rem præſentem, & abſen- A tem: ſed ſingularem tantùm. At externi ſenſus, vt qui in infimo cognoſcentium facultatum gradu ſtetere, tendunt in ſolam rem ſingularem, & præſentem, vel exhibitam in ſpecie vt præſentem. Non fecimus in hac cognoſcibilium diſpenſatione mentionem ſenſus communis, propterea quòd hic ſit quaſi interſtitium internorum, & externorum ſenſuum ad vtroſque pertinens, quatenus externorum ſenſiones dignoſcit, & eaſdem ad B internos tranſmittit: vnde & vtrorumque naturam aliquo modo participat. Nam dum ſenſus externi circa obiecta ſua verſantur, ipſe in eadem percipienda incumbit, & tunc quidem non niſi ſingularia præſentia intuetur: in ſomniis verò, vt eſt multorum opinio, quam in libris paruorum Naturalium expoſuimus, ſingularia etiam abſentia recognoſcit: atque ita tam præſentia, quàm abſentia pro vigiliæ & quietis diuerſitate apprehendit.

Senſus cõmunis tam præſentia, quàm abſentia naturaliter cognoſcit.

C Ex ſuperiori concluſione licebit deducere ſecundam, quæ propoſitæ quæſtioni directo reſpondeat. Pro qua aduertendum priùs dubium eſſe an ad notitiam intuitiuam requiratur, vt potentia per eam tendat in obiectum, quod re ipſa exiſtat præſens; an verò ſufficiat ferri in rem, quæ tametſi alioqui ſit abſens, nihilominus repræſentatur, vt præſens, atque ita notitia tendat in rem præſentem, vt præſentem imaginariè. D In qua dubitatione, etſi parum referat vtram partem quis approbet, nobis tamen poſterior magis arridet: propterea quòd notitia abſtractiua ab omni præſentiæ modo, abſtracta, ac libera debere eſſe videatur. Sit ergo ſecunda concluſio. In ſenſibus externis non poteſt dari, etiam diuina virtute, notitia abſtractiua. Probatur, quia iſtiuſmodi notitia fertur in rem ſecundùm ſe, ſecluſa præſentia, & exiſtentia, externi autem ſen- E ſus tendunt in ſua obiecta, ſaltem repræſentata tanquam præſentia, vt ex dictis conſtat. Itaque prædicta notitia qua ſenſus externus, fertur in obiectum, quod à parte rei non eſt præſens, dicenda erit intuitiua.

2. Cõcluſio. Neque virtute diuina ſenſus externi notitiam abſtractiuam elicient.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Argumenta aduerſus ea, quæ ſuperiori articulo concluſa ſunt, eorúmque dilutio.

1. Argum. VErvm contra primam partẽ primæ concluſionis, qua aſſeruimus poſſe diuina virtute ſenſum externum rẽ abſentem percipere, hæc ſe offerunt argumenta. Vel obiectum externi ſenſus cõprehendit tam ſenſibile præſens, quàm abſens: vel ſolummodo præſens. Si detur primum, ſequitur ſenſum externum ſuopte ingenio poſſe tendere in rem abſentem: cùm quælibet potentia vi propria poſſit obiectum ſuum attingere. Si autem poſterius, fatendum erit nec diuina virtute poſſe ſenſum verſari circa rem abſentem, quandoquidem repugnat potentiam extra proprium obiectum vagari. Quare non videtur prima concluſionis pars veritati conſentanea.

2 Secundò. Eadem rurſus impugnatur, quia ſi res abſens poteſt ſentiri, poterit mel non exiſtens guſtari, paríque modo res ſine cibo nutriri; poterit ignis non exiſtens tangi, & animal ab eo vri: poterit cymbalum non exiſtens audiri, & eius ſono auditus lædi; aliáque multa, quæ videntur implicationem inuoluere.

3 Tertiò, quia ſequeretur dari duas propoſitiones contradicentes ſimul veras; eſſet enim verum cerni Socratem currentem, ſiquidem obiicitur potentiæ vt currens; & eundem cerni non currentem, quia re vera non currit.

4 Deinde contra ſecundam partem cõcluſionis, quæ ſtatuit externum ſenſum poſſe ferri in obiectum abſens, quod tamen diuinitus offeratur vt præſens, illud opponi ſolet, quia cùm in eo euentu intellectus iudicet rem, quæ pręſens nõ eſt, pręſentem eſſe, concedendum erit, Deum, qui eam ſpeciem imprimit, aut anteà impreſſam conſeruat, eſſe cauſam eiuſmodi erroris, & deceptionis, quod nemo dixerit.

5 Denique contra tertiam partem, quæ affirmat non poſſe externum ſenſum tendere in obiectum, niſi ſub ratione pręſentis. Nam minor proportio eſt inter eſſentiam diuinam, & intellectum A creatum; quàm inter ſenſibile non exiſtens, & ſenſum externum; ſiquidẽ inter Deum, & creaturas eſt diſtantia infinita, inter ipſas verò creaturas finita duntaxat. atqui intellectus creatus eleuatur ad notitiam intuitiuam diuinæ eſſentiæ; ergo & ſenſus externus promoueri à Deo poterit ad percipiendam rem non exiſtentem.

Præterea, Senſus externi poſſunt diuina virtute tendere extra ſuum obie- 6
B ctum: poterunt igitur ferri in rem non exiſtentem. Antecedens probatur, quia non minus eſt eleuari aquam ad productionem gratiæ in bapt.iſmo, quàm excitari potentiam ad operationem extra obiectum non ſuum. ergo cùm illud diuinitus fiat, effici hoc etiam poterit: atque adeo non repugnat ſenſus externos verſari circa obiectum non exiſtens, licèt id non contineatur intra cancellos obiecti ad eos pertinentis.

C Non erit tamen difficile his argumẽtis ſatisfacere. *Solutio 1.* Ad primum contra primam partem concluſionis primę, dicendum eſt cùm de alicuius potentiæ obiecto agitur, poſſe nos loqui, vel de obiecto adęquato ſimpliciter: vel de obiecto non adæquato. Eſt autem obiectum ſimpliciter adæquatum id, in quod potentia fertur ſeu vi propria, ſeu diuinitus adiuta. Obiectum non adæquatum eſt id in quod potentia vi propria ten- *Quod obiectum adæquatum, quod inadæquatum ſenſuum externorũ.*
D dit. Si ergo de obiecto externorum ſenſuum ſimpliciter adæquato ſermo ſit, reſpondendum erit id eſſe ſenſibile præſens, vel non præſens, repræſentatum tamen vt præſens. Si de obiecto non adęquato, id eſſe ſenſibile re ipſa præſens. Ex quo non ſequitur externum ſenſum, aut poſſe vi propria ferri in obiectum non præſens, aut diuinitus adiutum non poſſe in id tendere: quando-
E quidem dum circa illud inſit, non vagatur extra proprium obiectum abſolutè ſumptũ, vt liquet ex dictis. Ad ſecundum contra eandem partem concluſionis reſpondendum eſt nullam eſſe contradictionem ſi mel non exiſtens guſtetur interuentu ſuæ imaginis inhærentis in guſtu. *Solutio 2. Non repugnat cibũ non exiſtẽtẽ, guſtari, aut nõ exiſtentem ignem ſentiri.* Non poſſe tamen neque ex dictis ſequi nutriri rem abſque cibo, quia nutritio importat conuerſionem cibi in ſubſtantiam rei viuentis. Quæ conuerſio ſublato cibo non datur. Item nulla eſt implicatio, quòd ignis non exiſtens

ſentiatur per ſpecies qualitatum tangibilium ignis; quibus tamen ſpeciebus non dicetur animal vri; quia vſtio non fit niſi per calorem realiter inhærentem in re, quæ vritur. Nec itē implicatio eſt, quòd cymbalū nō exiſtēs, per exiſtētes ſoni ſpecies audiatur, quibus tamen nō ſequitur offendi auditum, quia hæc offenſio non à ſpeciebus aut ſono eſt, ſed à vehementi agitatione aëris ſonum, ſpeciéſve deferentis.

Solutio 3. Ad tertium argumentum negandum eſt ſequi dari duas contradicentes ſimul veras. Non enim hæ duæ propoſitiones, Cerno Socratem currentem, & cerno Socratem nō currentem, ſunt contradictoriæ; ſed hæ, Cerno Socratem currentem, non cerno Socratem currētem, vt alibi docuimus: hæ autem non ſunt ſimul veræ, quia in propoſito euentu hæc, Cerno Socratem currentem, id eſt, repræſentatum mihi vt currentem, vera eſt, & illa, Non cerno Socratem currentem, id eſt, repræſentatum mihi vt currentem, falſa. Immò nec illæ priores de prædicato infinito, ambæ veræ ſunt, ſi vocabulum currens, eodem modo exponatur; vt attendenti planum erit.

Solutio. 4. Ad id quod contra ſecundam partem eiuſdem concluſionis obiectum fuit, reſpondendum eſt ex eo quòd intellectus in tali euentu aliquando iudicet rē eſſe præſentem, quæ tamen præſens non eſt, non ſequi Deum decipere. Nō enim D decipere dicitur, niſi qui voluntate fallendi aliquid efficit, vel pronuntiat; licèt alij inde errandi occaſionem imprudenter capiant. Qua de re conſule D. Chryſoſtomum libro primo de Sacerdotio, & D. Auguſtinum in lib. contra mendacium, & in Enchiridio cap. 6.

Solutio 5. Ad primum contra tertiam partem dicimus inter eſſentiam diuinam, & intellectum creatum in genere entis maiorem eſſe diſtantiam, & improportionem, quam inter ſenſum externū, & ſenſibile non exiſtens (intellige & repræſentatum vt non præſens, ac non exiſtens) non tamen ſecundùm rationem & proportionem cognoſcibilitatis. Etenim eſſentia diuina continetur intra latitudinem obiecti adæquati intellectus creati; ſenſibile verò non exiſtens prædicto modo ſumptum non includitur intra metas obiecti adæquati pertinentis ad externum ſenſum. Lege D.

Eſſentia diuina continetur ſub obiecto adæquato intellectus creati.

A Thomam 1. part. q. 12. art. 1. & 3. ibíque eius interpretes.

Solut. vlt. Ad ſecundum reſpondemus quemadmodum aqua aſſumitur à Deo tanquam inſtrumentum ad productionem gratiæ, & ita externum ſenſum poſſe diuinitus promoueri ad aliquam operationem ſupra ſuam facultatem, qua non tendat in naturale ſuum obiectum, vt v.g. potentiam videndi ad attrahendum ad ſe aërem. Quod tamen non repugnat iis, quæ diximus, videli- B cet non poſſe externum ſenſum vagari extra ſuum obiectum; id enim intelligendum eſt de ſenſu ſecundùm operationes vitales ipſi proprias, quæ cùm ad naturale ſuum obiectum reſpectu tranſcendenti referantur, ab eóque eſſentialiter dependeant, fieri nequit, vt ſecundum eas potentia extra tale obiectum vllo pacto excurrat.

Cur potentia in operatione vitali extra obiectum ſuum nec diuinitùs feratur.

Sed videri fortè alicui poſſit repugnare C his D. Auguſtinum vltimo lib. de Ciuit. Dei c. 29. vbi de beatorum ſtatu loquens, ita ſcripſit; Vis præpollentior oculorum erit illorum, non vt acutiùs videant, quàm quidem perhibentur videre Serpentes, vel Aquilæ: quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia vigeant, nihil aliud poſſunt videre, quam corpora; ſed vt videant, & incorporalia. Quibus verbis indicat D. Auguſtinus aſpectum ſecundùm functionem vitalem, ac ſibi propriam, qualis eſt actio videndi, poſſe tendere in rem ſpiritalem, quam conſtat extra metas obiecti externorum ſenſuum eſſe. Occurrendum tamen cum D Thoma 1. part. qu. 12. art. 3. ad 2. D. Auguſtinum hæc non tam aſſerendo, quàm diſſerendo pronuntiaſſe, eiúſque mentem eſſe; vt conſtat ex iis, quæ paulò pòſt ſubiicit, beatos etiam ex iis, quæ aſpectu cernent, & ex refulgentia diuinæ claritatis in cor- E poribus apparente, Dei præſentiam ſingulari intellectus perſpicuitate cognituros: non autem ipſam diuinam naturam in ſe, aut rem vllam ſpiritalem oculis corporeis videndam.

Ab oculo corporeo rē ſpiritalem videri repugnat.

Obiter etiam aduerte quemadmodum fieri non poteſt, vt aliquid ſpiritale cadat ſub ſenſus externos; ita fieri non poſſe vt ſub internos cadat, etiam diuina virtute, cùm vtrobique eadem repugnantia occurrat; propterea quòd ſpiritale trāſcendit metas obiecti ſenſibilis. Quod ſimiliter pronuntiandum eſt de

Implicat etiam ſpiritale ab ab interno ſenſu cognoſci.

app e

appetitu ſenſitiuo, cuius obiectum eſt ſenſibile bonum. Si quis verò obiiciat triſtitiam de Deo offenſo terminari aliquo modo ad Deum;& hanc frequenter dari in appetitu ſenſitiuo: proindéque appetitum inferiorem, ſimúlque phantaſiam, cuius ille apprehenſionem ſequitur, tendere in rem ſpiritalem, nempe in Deum: Reſpondendum erit, nec inferiorem appetitum, nec phantaſiam tendere in Deum diſtinctè, & per ſe, ſed confuſè, & ſub aliqua ratione ſenſibili. Quo pacto ait D.Tho.1.part. quæſt.12.art.3.ad 3.cùm Iſaias cap. 6. narrat vidiſſe ſe Dominum ſedentem ſuper ſolium, intelligendum id eſſe de viſione imaginaria repręſentante Deum ſecundùm aliquem modum corporeæ ſimilitudinis,quo nobis diuina in ſacris litteris per res ſenſibiles frequentèr declarari,atque exhiberi ſolent.

QVÆSTIO IV.

Sint ne quinque ſenſibilia communia.

ARTICVLVS I.

Videri pauciora:videri plura.

Argumēta quæ oſtendunt eſſe pauciora.

SENSIBILIA communia quinque recenſuit Ariſtoteles cap.6.huius libri tex.64. videlicet,motum, quietem, numerum,figuram,magnitudinem.Sunt tamen in contrariam partem argumenta.In primis quòd videantur pauciora eſſe. Nam motus cùm non conſiſtat,ſed raptim fluat, comprehendi nequit ſine memoria, & vi collectrice, quæ partes præteritas,& futuras colligat; & inter ſe conferat; hoc autem altioris potentiæ eſt non externorum ſenſuum. Deinde, Brutæ animantes haud quaquam numerant,cùm id ſoli homini competat, vt docet Ariſtoteles in problematis ſect. 30.qu. 5. ſicque non videtur numerus brutarum animantium ſenſibus apprehendi,atque adeò neque noſtris, qui eiuſdem ſpeciei, ac facultatis cum illis ſunt.Tertiò.Idem oſtēdi poteſt in quiete,quæ cùm priuatio ſit,ſub nullum ſenſum per ſe cadit.Quare nec motus, nec numerus,nec quies rectè videntur conſtitui ab Ariſtotele inter ſenſibilia communia.

Quaprobā: eſſe plura.

Ex alia verò parte oſtenderet quiſpiam plura numerari debuiſſe; ſi quidem Perſpectiui,vt videre eſt apud Vitellionem ad initium libri tertij, multò plura recenſent verbi gratia,diſtantiam, ſitum, diſcretionem,aſperitatem, curuitatem, rectitudinem,& alia. Præterea, Tempus, vt docet Ariſtoteles 4.Phyſic.cap. 11.text.98 percipitur ſenſibus, non per accidens, cùm eodem pacto videatur ſenſum afficere, quo motus,cuius menſura eſt:ergo per ſe, atque adeò debet etiam inter ſenſibilia communia reponi. Nec ſatisfaciet qui dixerit contineri ſub motu, propterea quòd idem re ſit cum eo:nam alioqui etiam figura, quæ re ipſa à magnitudine non differt, ad magnitudinem reuocari deberet, quod non ita eſt. Adde quòd ſubſtantia, cùm ad imprimendas horum ſenſibilium imagines in ſenſibus vti princeps cauſa concurrat, ſiquidem actiones omnes ſunt ſuppoſitorum,non poterit non cæteris ſenſibilibus cōmunibus iure addi.

ARTICVLVS II.

Quinque tantùm eſſe ſenſibilia communia;nec oppoſitum concludi ſuperioribus argumentis.

NON eſt tamen ob hæc,aliáve his ſimilia argumenta recedendum à ſententia Ariſtotelis. Quod fecit è recentioribus medicis Chriſtophorus lib.1.de arte medendi ca.5.vbi motum, & quietem è communium ſenſibilium numero remouit, & ante ipſum Galenus lib. 3. de dignoſcēdis pulſibus;vbi ſtatuit motum ratione,nō ſenſu dignoſci;ſed enim quia ſenſui ratio coniuncta eſt, & mentis tranſcurſus eſt velociſſimus,ſæpe nō ratione,ſed ſenſu videri deprehendi. Vt autem pro Ariſtot. ſuperioribus argumentis reſpō deamus,aduertendum eſt, ad rationem ſenſibilis communis non requiri,vt omnibus ſenſibus percipiatur,ſed vt pluribus. aut enim nullum eſt ſenſibile,aut cùm maximè motus, quod omnibus externis ſenſibus ſit obnoxiū, vt experienti planum fiet; quapropter non immeritò Auerroës hoc loco com. 64.Themiſtium reprehendit,quòd vniuerſim communia ſenſibilia omnibus ſenſibus percipi aſſeuerarit.

Secundò,Aduertendū Ariſt.nō omnia

A ſenſibilia cõmunia ſpeciatim enumeraſſe, ſed quinque generalia, capita ad quę cætera reuocari debeant, vt mox patebit. Ad primum igitur argumentum eorum, quæ oſtendere nitebantur motum ſub externos ſenſus nõ cadere, reſpondendumeſt, motum perfectè non niſi eo modo, qui in argumento exprimitur, quíque ad altiorem facultatem pertinet, cognoſci, imperfectè verò, & quaſi materialiter, ac citra vllam partium in- B ter ſe collationem externo ſenſu apprehendi.

Soluuntur. Motus ab externo ſenſu perfectè non percipitur.

Ad ſecundum. Numerum dupliciter cognoſci, vel recẽſendo vnũ poſt aliud: ſeu replicãdo numerum maiorem ſupra minorem, aut nouam vnitatem minori numero addendo, ſicq; per incrementa numeralem ſeriem amplificando; qui modus cognoſcendi ſolis hominibus conuenit: vel duntaxat percipiendo plura diſcreta quæ numerum faciunt, vt duos, aut tres ſonos, tres quatuór ve la- C pides inter ſe diſtinctos, quo pacto numerus externis tam hominum, quàm brutorum animantium ſenſibus dignoſcitur.

Ad tertium. Quietem nõ ſentiri per ſe poſitiuè, quaſi agendo ſenſum moueat; ſed negatiuè; quia quantum fas eſt priuationi, modificat ſpeciem rei, quæ percipitur, ita vt res ſub quadam conſiſtentia, non ſub fluxu apprehendatur.

D Ea verò, quę probare videbantur, plura eſſe sẽſibilia communia, hunc in modum diluenda ſunt. Ad primum dicendum, Perſpectiuos minutiùs eiuſmodi ſenſibilia diſpertiri, quia ſingulas eorum differentias contẽplantur, vt ex radiorũ reflexione, refractione & incidentia, aut curuitate, aliiſque id genus affectionibus diuerſorum aſpectuum cauſam exactè reddant, quod ad Phyſicum non pertinet, qui ſenſibilia communia pro vt certis, & præfinitis rationibus ſenſum mouent, ſolummodò expendit. Itaque E omnia cõmunia ſenſibilia, quæ Perſpectiui addunt ad Ariſtotelica reduci poſſunt, vt diſtantia, & ſitus ad magnitudinẽ; diſcretio ad numerũ; aſperitas, curuitas & rectitudo ad figurã, cętetáque ſimiliter. Ad ſecundum, Tempus aut nullo modo externis ſenſibus percipi, aut ſub notitia adeò tenui, & obſcura, vt ſimpliciter dici debeat eorum captum effugere; niſi quoad eam realitatem, quam cũ A motu communem habet, conſideretur; quo pacto interpretandus eſt Ariſtoteles loco citato ex 4. Phyſ. ad tertium. Licèt actio tranſmittendi ſpecies ad inſtrumẽta ſenſuum, ſubſtantiis, vti primariis cauſis effectricibus attribuenda ſit, non proinde tamen ſubſtantias inter ſenſibilia communia numerandas eſſe, cùm nec per ſe primò ſenſus afficiant; quia id ſolis qualitatibus alteratricibus (id eſt, ſenſibihbus propriis) conuenit; B nec per ſe ſecundaria ratione, quia id proprium eſt eorum quæ motum ſenſibiliũ propriorum determinant ac modificant; quod nulli ſubſtantiæ in ſe ſpectatæ conuenit, ſed vt magnitudine, motu, quiete, aut, aliquo alio communium ſenſibilium affecta eſt; quod proinde non niſi ſenſibilibus ipſis communibus per ſe defertur, vt proxima quæſtione liquidius fiet. 5

Senſibilia communia addita à Perſpectiuis ad Ariſtotelica reuocãtur.

Subſtantia non eſt ſenſibile commune.

C

QVÆSTIO V.

Vtrùm ſenſibile commune propriam ſpeciem ſenſiterio inurat an non.

ARTICVLVS I.

Eorum opinio, qui ad affirmatiuam partem deflexere.

D VARIÆ ſunt interpretum sẽtentiæ circa modũ quo ſenſibilia cõmunia ſenſus afficiunt. Reliquis tamẽ omiſſis duas quæ celebriores habẽtur, in mediũ afferemus. Altera eſt Scoti in 4. diſt. 12. q. 3. Ægidij ad caput 6. huius libri; Ianduni quæſt. 18. & Gentilis, quem refert, refellitque Simon Portius cap. 5. de dolore. Hi opinantur ſenſibilia communia propriam ſui ſimilitudinem diuerſã à propriorum ſenſibilium ſpecie in ſen- E ſibus producere. Quod hiſce argumentis videtur concludi. Vel ſenſibile commune aliquid, in ſenſũ imprimit, vel nihil. Si nihil, eſt igitur ſenſibile per accidens: ſi aliquid non niſi per ſpeciem; ergo, &c. 2
Secũdò, Magnitudo & color ſunt formæ diuerſæ: ergo exigunt diſtinctas imagines, per quas ſentiantur. Item percipiun- 3
tur diuerſis ſenſionibus, ergo & diuerſis typis, qui ſunt ſentiendi principia; at hi non niſi ab ipſis obiectis producuntur.

Affirmãt. Scot. Ægidius, Iandunus, Gentilis. Argum. 1.

Item,

Item, Si quis corpori cœleſti manũ admoueat, ſentiet magnitudinem reſiſtentem; non per aliquam tactilem qualitatem, quæ nulla cœlo ineſt; vt docet Ariſtoteles primo de cœlo c. 3. text. 20. Igitur ipſa magnitudo corporis cœleſtis abſque ſenſibilis proprij conſortio peculiarem imprimit. Quartò. Sæpè turris eminus conſpecta ita videtur; vt nõ diſcernatur, alba ne, an alio colore imbuta ſit. Igitur aſpectus percipit nudam rei quantitatem ſine alia qualitate viſili, atque adeò per propriam ſpeciem à quantitate immiſſam.

ARTICVLVS II.

Negatiuam partem verã eſſe, nec aduerſariorum argumenta quicquam efficere.

Negant, & melius cẽſent D. Thomas. Philopon⁹. Thiennẽſis. Ferrarienſis. Thiennẽſis ad text. 65. Ferr. q. 11. huius lib.

CONTRARIAM opinionem amplexus eſt D. Tho. 1. p. q. 78. art. 3. & hoc loco lect. 13. item Philoponus, Thienenſis, Ferrarienſis & alij, affirmãtes ſenſibilia communia peculiares ſpecies nõ iniicere ſenſui, verùm determinare, & modificare ſpecies propriorum ſenſibilium. Nam, verbi gratia, coloratum propriam ſui immittit imaginem, ſed enim aliter eam efformat, ſi præditum ſit magnitudine quadrata, aliter ſi triangulari, aliter ſi oblonga, aliter ſi rotunda; libet verò quæ in hanc ſentẽtiam D. Th. loco cit. diſſeruit, huc transferre. Magnitudo, inquit, & figura, & huiuſmodi quę dicuntur communia ſenſibilia, ſunt media inter ſenſibilia per accidens, & ſenſibilia propria quę ſunt obiecta ſenſuum. Nã ſenſibilia propria primò, & per ſe immutant ſenſum, cùm ſint qualitates alterantes: ſenſibilia verò communia omnia reducuntur ad quantitatem. Et de magnitudine quidem, & numero patet, quia ſunt ſpecies quantitatis. Figura autem eſt qualitas circa quantitatem, cùm conſiſtat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus autẽ, & quies, ſentiuntur ſecundùm quod ſubiectum vno modo, vel pluribus modis ſe habet ſecundùm magnitudinem ſubiecti, vel localis diſtantiæ, quantum ad motum augmenti, & motum localem, vel etiam ſecũdùm ſenſibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et ſic ſentire motum, &

Explicatur opinio à D. Thom.

A quietem, eſt quodammodo ſentire vnũ & multa. Quantitas autem eſt proximũ ſubiectum qualitatis alternatiuæ, vt ſuperficies coloris. Et ideò ſenſibilia communia non mouent ſenſum primò, & per ſe ſed ratione ſenſibilis qualitatis, vt ſuperficies ratione coloris. Nec tamen ſunt ſenſibilia per accidens, ſiquidem huiuſmodi ſenſibilia aliquam diuerſitatem faciunt in immutatione ſenſus. Alio enim modo immutatur ſenſus à magna ſuperficie, & à parua, quia etiam
B ipſa albedo dicitur magna, vel parua. Hæc D. Thomas.

His adde ad maiorem explicationem, quæ idem ſanctus Doctor tradit. quæſt. 17. art. 2. eiuſdem operis, videlicet, ſimilitudinem alicuius rei trifariam in ſenſu eſſe. Vno modo per ſe primò, ſicuti ſimilitudo coloris eſt in aſpectu, & cuiuſlibet ſenſibilis per ſe in proprio ſenſu.
C Alio modo per ſe non primò, ſicuti in viſu eſt ſimilitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorum communium ſenſibilium. Tertio, nec primò nec per ſe, ſed per accidens, ſicuti in viſu eſt ſimilitudo hominis. Porrò autẽ licèt vna eadémque ſimilitudo ad ſenſibile proprium & cõmune attineat; dicimus tamen eam non ſpectare primò ad ſenſibile commune, ſed ad ſenſibile proprium, quia propriũ ſenſibile principaliter illam exprimit, commune verò ſolùm per comitãtiam,
D & tanquam, id. à quo ſpecies non tam entitatem, quàm modum, ſiue affectionẽ entitatis accipit. Nam cùm id quod agit non ſit color, ſed coloratum, vt ipſum coloratum in ſe eſt affectum, ſecundùm communia ſenſibilia, quæ cum propriis natiuam cognitionem habẽt, ita in ſenſum agit, ac talem ſpeciem in organo obſignat, quale ipſum in ſe eſt. Quòd autem ſenſibilia propria, & communia
E eadem ſpecie percipiantur, ex eo cõuinci poteſt, quia nec ſenſibilia communia vim per ſe agendi habent, cùm vel ſit quantitas, nempe magnitudo, motus, numerus, vel modus quantitatis nimirum figura quæ ex ſe nullam efficiendi vim obtinet, vel priuatio, nimirum quies, quæ multo minùs ad agendum valet. Secundo, Idem ex eo corroboratur, quia ſuperuacanea omnino eſt eiuſmodi ſpecierum multitudo, cùm vna ſufficiat ad repræſentandam alteratricem qualitatem, & id, quod eius modum euariat,

Eadem ſpecie videri ſenſibile commune & propriũ probatur.

apparent rerum ſpectabilium magnitudines, nunc paruæ, nunc magnæ, aliàs rotundæ, aliàs oblongæ, modò verſis in cœlum pedibus, modò recto corpore.

ARTICVLVS I.

Controuerſiæ explicatio.

Duæ extremæ ſētentiæ.

IN hac diſceptatione duæ in primis fuerunt extremæ ſententię. Altera Epicureorū, qui tantum ſenſibus tribuerunt, vt eos nunquam falli dicerent, in ipſiſque omne veritatis iudiciū collocarent. Qua de re D. Auguſt. 8. de Ciuit. Dei c. 7. Tullius in Academicis quæſt. Altera quorūdam Academicorum, qui omnē fidem à ſenſibus ablegarunt, aduerſus quos etiā tres libros edidit D. Aug. Sed omnium veterum philoſophorum circa præſentem controuerſiam rixas accuratè deſcripſit Mirād. li. 2. de examine vanitatis.

Tertia ſētentia quæ vera eſt.

Tertia opinio inter duas ſuperiores media Peripatetica, atque omnino vera, aſſerit, ſenſus nec perpetuò falli nec nūquam decipi: pro cuius intelligentia aduertendum eſt: Cùm error propriè non niſi iudicio ſpectetur, quo aliquid eſſe, aut non eſſe ęſtimamus, in ſenſibus verò externis huiuſmodi iudiciū nec expreſſè, nec virtute cōtineatur, eatenus tātùm dici poſſe ſenſus circa propria ſenſibilia errare, quatenus eiuſmodi notitias eliciunt, quib. ſuperiores potentiæ, ad quas iudicium ſpectat, in errorem, falſámque æſtimationē inducātur. Secundò, Nec illud prætereundum eſt, ſenſibile propriū cuiuſq. ſenſus bifariā ſumi poſſe, Vel ſub ratione communi, vt albū quatenus coloratum; ſonum acutum, tātùm vt ſonus eſt; ſaporem dulcem vt ſapor eſt: Vel ſecundùm ſuam peculiarem naturā, vt cādorem ſecundū naturā ſpecificā cādoris, ſimilitérque cętera peculiaria ſenſibilia.

1. Aſſert. Non errat ſenſus circa ſenſibile ſub ratione communi conſideratum.

His ita explicatis, ſit prima aſſertio. Sēſus nunquā errat circa proprium ſenſibile priori modo ſpectatū. Hæc ex eo nota eſt, quia fieri nequit, vt potētia extra ſui obiecti metas excurrat: ſicque viſus non niſi viſile, auditus non niſi ſonum percipere poteſt. Ideóque in iſtiuſmodi ſenſionibus nulla prorſus hallucinatio continget.

2. Aſſertio. Errat circa ſenſibile vt particulari naturā eſt

Secunda Aſſertio. Circa ſenſibile proprium ſecundo modo ſumptum interdum ſenſus decipitur. Hanc aſſertionem A planè oſtendit argumentum, quod ad calcem ſuperioris articuli propoſuimus. Vbi tamen aduerte, ſi impedimenta omnia tam ex parte organi, quàm aliunde prouenientia remoueantur, non deceptum iri ſenſum etiam circa proprium ſenſibile ſumptum ſecundùm peculiares ſuas rationes, vt Themiſtius, Simplicius, & Iandunus annotarunt.

Argumenta verò, quæ probare nitebātur, externos ſenſus nullo pacto in errorem incidere, facilè explicātur. B Ad primum reſpondetur, nullam dari potuiſſe humanam ſcientiam, ſi ſenſus nihil probè nuntiarent, ſed perpetuò mentis aciē eluderent. Nunc verò multo ſecùs res habet: nam plerumque non errant. Ac tametſi nonnunquam labātur, nō proinde euertitur experientia, quæ ex pluriū ſenſionum ſibi conſentiētium collectione enaſcitur, & ad primorum principiorum aſſenſum magnopere iuuat.

C Quod ad ſecundum argumentum attinet, eo permoti M. Albertus tract. 3. c. 5. & Apollinaris quæſtione 13. aſſeruerunt, nullo pacto ſenſum hallucinari circa proprium ſenſibile, quòd error expēdi debeat ſecundū ſpeciem in ſenſu efformatam. Reſpondendū tamen conuenienter iis, quę diximus. Eſto ſenſus talē exprimat ſenſionem qualem habet ſpeciem, & ſpecies ſit naturalis imago eius quod repræſentat, tamē errare ſēſum, cū ſenſibile quodpiam ita apprehēdit, ac ſi D habe[illegible]ret in ſe aliquam qualitatem, quam revera non habet, ſaltem vt apprehenditur; ſicuti accidit, verbi gratia, cùm guſtatus percipit cibum vt amarum, cùm ſimpliciter amarus non ſit, quatenus propter ſenſibile maius, id eſt, propter amarorem bilioſi humoris, quo tenetur, & qui etiam aliqua ex parte cibum infecit, apprehendit cibum quaſi amarum tantummodo, non dignoſcendo in eo dulcedinem, quam habet. Vnde intellectus occaſionem habet iudicandi E prædictum cibum abſolutè amarum eſſe. Itaque ſpecies amari ſaporis verè ac ſyncerè amarum ſaporem refert. Nec in eiuſmodi nuda apprehenſione fraus interuenit, ſed in errabunda amari ſaporis quaſi applicatione ad alienum ſubiectum, vti diximus. Quòd ſi obiicias cùm cibus revera aliquem amarorem habeat, ſibi à bilioſo humore iniectum, & guſtatus ſub eo amarore

Erratur ſæpe à ſenſū applicanda qualitate ſubiecto quod illam non habet.

amarore ipſum percipiat, nullam ibi fraudem, aut errandi occaſionem eſſe. Occurrendum, etſi cibus aliquem amarum ſaporem habeat, quia tamen ponimus eum ſimpliciter dulcem eſſe, (alioqui exemplum non eſſet ad rem) catenus dici deceptionem interuenire, quatenus guſtatus ob cauſam antea dictam non apprehendit in eo ſaporem dulcem, A ſed amarum duntaxat, atque ita quodammodo applicat illi amarum ſaporem ſimpliciter, dum eum non percipit, niſi vt amarum.

Ad tertium dicendum eſt, argumento illo Tertull. reuinci eos, qui contendebãt ſenſus in perpetuo errore verſari, nec quicquã vt ſe habet, intellectui offerre. Nõ tamẽ concludi nunquã ipſos decipi.

ΚΕΦ. η.

Οὗ μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ὄψις, τοῦτό ἐστιν ὁρατόν· ὁρατὸν δέ ἐστιν, χρῶμά τε, καὶ ὃ λόγῳ μὲν ἔστιν εἰπεῖν, ἀνώνυμον δὲ τυγχάνει ὄν· δῆλον δὲ ἔσται ὃ λέγομεν προελθοῦσι μάλιστα. [a] τὸ γὰρ ὁρατὸν ὃ λέγομεν, ἐστὶ χρῶμα. τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἐπὶ τοῦ καθ' αὑτὸ ὁρατοῦ· καθ' αὑτὸ δὲ, οὐ τῷ λόγῳ, ἀλλ' ὅ,τι ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ αἴτιον τοῦ εἶναι ὁρατόν. [b] πᾶν δὲ χρῶμα κινητικόν ἐστι τοῦ κατ' ἐνέργειαν διαφανοῦς. καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτοῦ ἡ φύσις. διόπερ οὐχ ὁρατὸν ἄνευ φωτὸς, ἀλλὰ πάντως ἕκαστον χρῶμα ἐν φωτὶ ὁρατόν. διὸ περὶ φωτὸς πρῶτον λεκτέον τί ἐστιν. ἔστι δή τι διαφανές.
Text. 68. διαφανὲς δὲ λέγω, ὃ ἐστι μὲν ὁρατὸν, οὐ καθ' αὑτὸ δὲ ὁρατὸν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀλλὰ δι' ἀλλότριον χρῶμα. τοιοῦτον δέ ἐστιν ἀὴρ, καὶ ὕδωρ, καὶ πολλὰ τῶν στερεῶν. οὐ γὰρ ᾗ ὕδωρ, οὐδ' ᾗ ἀὴρ, διαφανές· ἀλλ' ὅτι ἐστὶ φύσις ἐνυπάρχουσα ἡ αὐτὴ ἐν τούτοις ἀμφοτέροις, καὶ ἐν τῷ ἀϊδίῳ τῷ ἄνω σώματι.

c φῶς

CAP. VII.

CVIVS igitur viſus eſt perceptiuus, id eſt viſibile, viſibile verò eſt color, & id, quod ratione quidem explicare ac dicere licet, nomine autem caret: atque id ipſum maximè patebit, cùm vlteriùs procedemus. [a] *Viſibile eſt color: hic autem eſt id, quod eſt eo, quod per ſe viſibile eſt, per ſe verò non ratione, ſed quia in ſe cauſam habet, vt ſit viſibile.* [b] *Color autem omnis, motiuus eſt eius, quod eſt perſpicuum actu, & id eſt ipſius natura. Quapropter non eſt viſibile abſque luce, ſed omnis vniuſcuiuſque color in lumine ſanè videtur. Quamobrem quidnam ſit ipſum lumen prius dicere, declararéque oportet. Eſt igitur aliquid perſpicuum.* Text. 68. *Perſpicuum autem id dico, quod eſt quidem viſibile, non eſt autem vt ſimpliciter dicam per ſe, ſed per alienum colorem viſibile. Atque res talis eſt aër, & aqua, & ſolidorum complura, vt vitrum & glacies, & huiuſmodi corpora. Non enim aqua vel aer, vt eſt aqua, vel aer, perſpicuum eſt, ſed quia natura eadem ineſt in his vtriſque & in perpetuo ſupero corpore.*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Aſpectus cæteris ſenſibus excellentior.

PArticvlatim acturus de ſingulis externis ſenſibus, exorditur ab aſpectu, quòd hic cæteris dignitate præluceat, tum ratione organi, quod nobiliſſimum eſt, maximéque conſpicuum, tum merito obiecti, quod cùm colores, & lucem comprehendat, non ſolùm ad caduca, & ex elementis coagmentata, ſed etiam ad immortalia, & cœleſtia corpora ſeſe diffundit, tum denique ob excellentem cognoſcendi modum, qui à materia liberior, expeditior, certiórque eſt. Bipartitò autem diſtribuitur huiuſce capitis doctrina. In priori parte agitur de obiecto viſus, in poſteriori de medio rationéque videndi. Principio igitur docet proprium & adæquatum obiectum viſus eſſe ſpectabile, ſeu viſile, quod non ſolùm colorem comprehendit, ſed etiam ſplendorem, tam earum rerum, quæ noctu, & in tenebris duntaxat conſpiciuntur, vt quædam ligna putrefacta, aliquorum piſcium ſquammæ, & cicendulæ, cæteráque eiuſmodi, quàm aliarum, quæ etiam in lumine videntur, vt ignis.

Obiectum viſus quod.

[a] *Viſibile eſt.* Diſputaturus ſingulatim de iis quæ ſub obiecto viſus continentur, agit primò de colore, quem docet comprehendi ſub viſibili in commune. Hoc autem inquit eſſe per ſe viſibile, quia ei per ſe conuenit poſſe ſub aſpectum cadere: conuenit, inquam, non primo modo eorum, quibus per ſe aliquid ineſſe dicitur, vt in primo poſterioris analyticæ declaratum fuit, ſiquidem viſibile non pertinet ad eſſentiam eius, quod eſt adæquatum obiectum viſus: ſed ſecundo modo quia ab illius natura dimanat. Ita hunc locum intelligit D. Thomas, Caietanus, & Auerroës, etſi eum aliter interpretentur Simplicius, Themiſtius, & Philoponus.

Coloris definitio.

[b] *Color autem omnis.* Definit colorem, aiens eſſe id, quod mouet actu perſpicuum, id eſt, quod perlucidum actu illuſtratum ſui ſimilitudine imbuit. Tum infert, colorem abſque lumine videri non poſſe, cùm ſine prædicta motione viſio non fiat, & perſpicuum ſine lumine actu illuſtrari nequeat. Colligit ſecundò in hac de obiecto viſus diſputatione, de lumine agendum eſſe; & quia perſpicuum eſt luminis ſubiectum, quid perſpicuum ſit declarat. Perſpicuum, inquit, eſt viſibile non per ſe, ſed per alienum colorem, id eſt, non proprio, ſed aſcititio lumine, quod à præſentia lucentis corporis, à quo productum eſt, pendet. Huiuſmodi verò ſunt aër, aqua, glacies, aliáque eiuſmodi.

Quid ſit perſpicuũ.

Text. 69.

[c] φῶς δέ ἐστιν ἡ τούτου ἐνέργεια τοῦ διαφανοῦς, ᾗ διαφανές. δυνάμει δὲ ἐν οἷς τοῦτο ἐστὶ, καὶ τὸ σκότος. τὸ δὲ φῶς, οἷον χρῶμά ἐστι τοῦ διαφανοῦς, ὅταν ᾖ ἐντελεχείᾳ διαφανὲς ὑπὸ πυρὸς, ἢ τοιούτου, οἷον τὸ ἄνω σῶμα. καὶ γὰρ τούτῳ τι ὑπάρχει ἓν καὶ ταυτόν. τί μὲν οὖν τὸ διαφανὲς, καὶ τί τὸ φῶς, εἴρηται.

[d] ὅτι

Text. 69.

Lumen autem actus eſt huiuſce perſpicui, ea nimirum ratione qua perſpicuũ eſt. At id eſt potentia, in quo nunc idipſum ineſt, nunc tenebræ. Atque lumen quaſi perſpicui color eſt, cùm eſt perſpicuum actu ab igne, vel ab huiuſmodi corpore, quale eſt ipſum ſuperum corpus. Nam huic ineſt aliquid vnum & idem. Quid igitur eſt perſpicuum diximus, & quid etiam lumen.

[d] *Nam*

Quid lumen.

[c] *Lumen autem.* Tradit definitionem luminis. Lumen eſt actus perſpicui, vt perſpicuum eſt, id eſt, actus, quo formaliter perſpicuum conſtituitur actu perſpicuum ſiue illuſtratum. Monet autem, perſpicuum corpus, quod interdum lumine affuſum eſt, interdum non eſſe veluti colorem perſpicui; quod actu colluſtratum eſt ab igni, alióve externo corpore, vt à ſole. Eſt autem lumen quaſi color, quia vt colorata colore, ita perſpicua lumine ſpectabilia ſunt.

d ὅτι οὔτε πῦρ, οὔθ' ὅλως σῶμα, οὔτ' ἀπορροὴ σώματος οὐδενός· εἴη γὰρ ἂν σῶμά τι καὶ οὕτως· ἀλλὰ πυρὸς ἢ τοιούτου τινὸς παρουσία ἐν τῷ διαφανεῖ. οὐδὲ γὰρ δύο σώματα ἅμα δυνατὸν ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι. δοκεῖ δὲ τὸ φῶς ἐναντίον εἶναι τῷ σκότει· ἔστι δὲ ὁ σκότος, στέρησις τῆς τοιαύτης ἕξεως ἐκ διαφανοῦς· ὥστε δῆλον, ὅτι καὶ ἡ τούτου παρουσία τὸ φῶς ἐστι. Text.70. καὶ οὐκ ὀρθῶς Ἐμπεδοκλῆς, οὐδ' εἴ τις ἄλλος οὕτως εἴρηκεν, ὡς φερομένου τοῦ φωτὸς, καὶ γιγνομένου ποτὲ μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τοῦ περιέχοντος, ἡμᾶς δὲ λανθάνοντος. τοῦτο γάρ ἐστι καὶ παρὰ τὴν ἐν τῷ λόγῳ ἀλήθειαν, καὶ παρὰ τὰ φαινόμενα· ἐν μικρῷ μὲν γὰρ διαστήματι λάθοι ἄν. ἀπ' ἀνατολῆς δ' ἐπὶ δυσμὰς, τὸ λανθάνειν μέγα λίαν τὸ αἴτημα. Text.71. ἔστι δὲ χρώματος μὲν δεκτικὸν τὸ ἄχρουν, ψόφου δὲ τὸ ἄψοφον. ἄχρουν δέ ἐστι τὸ διαφανὲς, καὶ τὸ ἀόρατον, ἢ τὸ μόλις ὁρώμενον, οἷον δοκεῖ τὸ σκοτεινόν. τοιοῦτον δὲ τὸ διαφανὲς μὲν ἀλλ' οὐχ ὅταν ᾖ ἐντελεχείᾳ διαφανὲς ἀλλ' ὅταν δυνάμει. ἡ γὰρ αὐτὴ φύσις, ὁτὲ μὲν σκότος, ὁτὲ δὲ φῶς ἐστιν.

d *Nam neque ignis eſt, neque omnino corpus, neque corporis eſt ullius defluxus (eſſet enim quoddam hoc quoque pacto profectò corpus) ſed eſt ignis, vel huiuſcemodi cuiuſdam in perſpicuo præſentia corporis, fieri namque non poteſt, ut in eodem ſint duo corpora ſimul. Videtur autem tenebris contrarium eſſe lumen.* Text.70. *At tenebræ priuatio ſunt talis habitus, atque ignis, vel corporis talis abſentia à perſpicuo. Quare patet huiuſce præſentiam eſſe lumen. Atque non rectè dixit Empedocles, & ſiquis itidem cenſuit: lumen ferri atque extendi tandem inter terram & continens, nóſque idipſum latere. Hoc enim & rationis metas egreditur, & eſt præter ea nimirum quæ apparent, in paruo namque ſpatio motus fortaſſe lateret, ſed ab ortu ſolis ad occaſum tanti corporis motum latere, magna nimium profectò eſt poſtulatio.* Text.71. *Atqui coloris quidem id eſt ſuſceptiuum, quod colore vacat; ſoni autem, id quod ſono. Vacat autem colore perſpicuum ipſum, & inuiſibile, vel id quod vix tandem videtur, quale id eſſe videtur, quod tenebris eſt affectum, atque tale eſt ipſum, ut patet, perſpicuum: attamen non cùm eſt perſpicuum actu, ſed cùm potentia. Eadem enim natura modò eſt tenebræ, modò lumen.*

e At verò

Lumen nõ eſt corpus.

d *Nam neque ignis.* Refelit eorum ſententiam, qui lumen corpus eſſe putabant, primùm ex definitione luminis. Nam lumen eſt actus perſpicui corporis, inſidétque in eo ſecundùm omnem dimenſionem: quare ſi corpus eſſet, iam duo corpora ſeſe permearent, eodémque loco ſimul continerentur. Secundò, quia tenebræ ſunt priuatio actus perſpicui, ſeu formæ perſpicuo inhærentis in eóque reſultantis ex præſentia corporis lucidi: ac proinde lumen accidentaria quædam forma eſt. Tertiò, quia ſi lumen eſſet corpus, moueretur loco, ſicque non momento, ſed tempore fieret illuminatio: quod experientiæ repugnat, cùm videamus ſubitò, ac citra ullam moram lumen ab vna parte ad aliam diffundi. Nec ſatisfacit Empedocles, aiens lucem videri momento ſpatium tranſcurrere, eo quòd quàm breuiſſimo cieatur tempore. Non, inquam, ſatisfacit, quia tametſi (inquit Ariſtoteles) latio, qua exiguum ſpacium decurritur, videri poſſit in inſtanti confici, licèt tempus conſumat: tamen ſ[illegible] quæ totum interuallum ab Oriẽte ad Occidentem pertranſit, vt cùm primùm ſol ſe[illegible]pra Orizontem exerens lucem ſpargit, non poſſet moram occultare, ac non palal[illegible] videri in tempore fieri.

e At verò

Text.72. [e] οὐ πάντα δὲ ὁρατὰ ἐν φωτί ἐστιν, ἀλλὰ μόνον ἑκάστου τὸ οἰκεῖον χρῶμα. ἔνια γὰρ ἐν μὲν τῷ φωτὶ οὐχ ὁρᾶται, ἐν δὲ τῷ σκότει ποιεῖ αἴσθησιν. οἷον τὰ πυρώδη φαινόμενα καὶ λάμποντα· ἀνώνυμα δέ ἐστι ταῦτα ἑνὶ ὀνόματι, οἷον μύκης, κέρας, κεφαλαὶ ἰχθύων, καὶ λεπίδες, καὶ ὀφθαλμοί· ἀλλ' οὐδενὸς ὁρᾶται τούτων τὸ οἰκεῖον χρῶμα. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν ταῦτα ὁρᾶται, ἄλλος
Text.73. λόγος. νῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον φανερόν ἐστιν, ὅτι τὸ μὲν ἐν φωτὶ ὁρώμενον, χρῶμα. διὸ καὶ οὐχ ὁρᾶται ἄνευ φωτός. τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ τὸ χρώματι εἶναι, τὸ κινητικῷ εἶναι τοῦ κατ' ἐνέργειαν διαφανοῦς· ἡ δ' ἐντελέχεια τοῦ διαφανοῦς, φῶς ἐστι. σημεῖον δὲ τούτου φανερόν· ἐὰν γάρ τις θῇ τὸ ἔχον χρῶμα ἐπ' αὐτὴν τὴν ὄψιν, οὐκ ὄψεται. ἀλλὰ τὸ μὲν χρῶμα κινεῖ τὸ διαφανές, οἷον τὸν ἀέρα· ὑπὸ τούτου δὲ συνεχοῦς
Text.74. ὄντος, κινεῖται τὸ αἰσθητήριον. [f] οὐ γὰρ καλῶς τοῦτο λέγει Δημόκριτος, οἰόμενος εἰ γένοιτο κενὸν τὸ μεταξύ, ὁρᾶσθαι ἂν ἀκριβῶς, καὶ εἰ μύρμηξ ἐν τῷ οὐρανῷ εἴη· τοῦτο γάρ ἐστιν ἀδύνατον. πάσχοντος γὰρ τι τοῦ αἰσθητικοῦ γίνεται τὸ ὁρᾶν. ὑπ' αὐτοῦ μὲν οὖν τοῦ ὁρωμένου χρώματος, ἀδύνατον. λείπεται δὲ ὑπὸ τοῦ μεταξύ. ὥστ' ἀναγκαῖόν τι εἶναι μεταξύ. κενοῦ δὲ γενομένου, οὐχ ὅτι ἀκριβῶς, ἀλλ' ὅλως οὐδὲν ὀφθήσεται. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν τὸ χρῶμα ἀναγκαῖον ἐν φωτὶ ὁρᾶσθαι, εἴρηται. πῦρ δὲ ἐν ἀμφοῖν ὁρᾶται, καὶ ἐν σκότει, καὶ ἐν φωτί. καὶ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης· τὸ γὰρ διαφανὲς ὑπὸ τούτου γίνεται διαφανές.

[g] ὁ δ'

[e] *At verò non vniuerſa viſibilia, in lumine ſunt viſibilia, ſed ſolùm vniuſcuiuſque proprius color. Nonnulla námque in lumine quidem non videntur, in tenebris autem efficiunt ſenſum: vt ea, quæ apparent ignea, atque ſplẽdent: hæc autem nomine carent vno, vt fungus, cornu, piſcium capita, ſquãmæ, oculi: ſed nullius horum proprius color videtur. Atque quam ob cauſam hæc viſibilia ſunt, alia ratio eſt. Nunc tantùm patet, id inquam quod in lu-* Text.72.
mine videtur, eſſe colorem. Quocirca ſine lumine non videtur. Hæc eſt enim ſanè coloris ratio. Eſſe inquam eius motiuum, quod eſt perſpicuum actu. Actus autem perſpicui lumen eſt, vti diximus. Id ita eſſe ex eo tanquam è manifeſto ſigno patere poteſt: nam ſi quiſpiam id, quod habet colorem, ſuper ipſum viſum poſuerit, non ſanè videbit, ſed color quidem mouet perſpicuũ, vt aerem, ab hoc autem cùm ſit continuus, ſenſus inſtrumentũ mouetur. Text.73.
[f] *Non enim hoc loco rectè ſentire videtur Democritus, qui quidem putat, ſi medium ſpatium vacuum fiat, formicam etiam ſi ſit in cœlo, exactè perfectéq; videri. Etenim, id ipſum fieri non poteſt. Viſio námque fit patiẽte aliquid ſenſitiuo. At vt patiatur ab ipſo colore, qui videtur, fieri nequit. Reſtat igitur, vt à medio. Quare neceſſe eſt aliquid eſſe medium inter colorem ipſum, & viſum. Quòd ſi id vacuum fiat, non modò non exactè, ſed neque quicquam omnino videbitur. Quã igitur ob cauſam neceſſe eſt in lumine colorem videri, diximus. At ignis in vtriſque planè videtur, in tenebris inquam atque in lumine. Id autem neceſſariò accidit. Ipſum enim perſpicuum ab hoc perſpicuum fit.* Text.74.

[g] *Eadem*

[e] *At verò non vniuerſa.* Perſequitur cætera, quæ ſub viſus obiecto continentur: docétque multa eſſe corpora lucentia, quæ, qua talia ſunt, non exigunt medium ab alio corpore illuſtratum, vt cadant ſub aſpectum (id enim colorum proprium eſt, qui non niſi aduentitio lumine cernuntur) ſed noctu, & in tenebris videntur, cùm quæ colorata ſunt, non niſi in lumine conſpi

Cur corpora aliquot colorata & lucida, ſolù, quatenus lucida, in tenebris videantur.

conſpiciantur, cuiuſmodi ſunt fungus, piſcium ſquammæ; aliáque his ſimilia. Huiuſce verò rei cauſa eſt, quia quædam ſunt corpora tenui luce prædita, quæ medium illuſtrant quantum ſatis ſit, vt ipſa videantur, non vt colores proprias imagines fundant, quibus ſe in viſum dent. Deinde, quòd corpus medium fiat actu perſpicuum à luce, indicio quodam oſtendit, color enim aſpectui impoſitus non videtur; ſanè non ob aliam cauſam niſi quia oportet colorem priùs ſpatium actu illuminatum, deinde illius interuentu ſentiēdi officinam mouere.

f *Non enim hoc loco.* Democritum incuſat, qui dixerit, acerrimè nos viſuros, ſi medium inane eſſet, quaſi medium aſpectui impedimentum afferat. Vnde aſſeruit, ſi totum hoc interuallum, quod à terra ad cœlum eſt, foret vacuum, futurum vt formicam in cœlo exiſtentem videremus. Huiuſce dogmatis falſitatem ex eo oſtendit Ariſtoteles, quia viſio non fit niſi organum ſenſus ab obiecto priùs immutetur: immutari autem ab eo immediatè non poteſt, ſed per interſtitium, quo imagines tranſmeent. Ex dictis patet, quid ſecundùm Peripateticam diſciplinam de coloris medio exiſtimandum ſit, videlicet, eſſe diaphanum interiectum inter rem ſpectabilem, & ſenſiterium, in quo facultas videndi ineſt.

g ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ ψόφου καὶ ὀσμῆς ἐστιν. οὐθὲν γὰρ αὐτῶν ἁπτόμενον τοῦ αἰσθητηρίου ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' ὑπὸ μὲν ὀσμῆς καὶ ψόφου τὸ μεταξὺ κινεῖται, ὑπὸ δὲ τούτου τῶν αἰσθητηρίων ἑκάτερον. ὅταν δὲ ἐπ' αὐτό τις ἐπιθῇ τὸ αἰσθητήριον τὸ ψοφοῦν ἢ τὸ ὄζον, οὐδεμίαν αἴσθησιν ποιήσει. περὶ δὲ ἁφῆς καὶ γεύσεως, ἔχει μὲν ὁμοίως, οὐ φαίνεται δέ. δι' ἣν δ' αἰτίαν, ὕστερον ἔσται δῆλον, τὸ δὲ μεταξὺ, ψόφων μὲν, ἀήρ· ὀσμῆς δὲ, ἀνώνυμον. κοινὸν γὰρ δή τι πάθος ἐπ' ἀέρος καὶ ὕδατός ἐστιν ὥσπερ τὸ διαφανὲς χρώματι, οὕτω τῷ ἔχοντι ὀσμὴν ὃ ἐν ἀμφοτέροις ὑπάρχει τούτοις. φαίνεται γὰρ καὶ τὰ ἔνυδρα τῶν ζώων ἔχειν αἴσθησιν ὀσμῆς· ἀλλ' ὁ μὲν ἄνθρωπος καὶ τῶν πεζῶν ὅσα ἀναπνεῖ, ἀδυνατεῖ ὀσμᾶσθαι μὴ ἀναπνέοντα. ἡ δ' αἰτία καὶ περὶ τούτων ὕστερον λεχθήσεται.

g *Eadem autem eſt & de ſono, & de odore etiam ratio. Nihil enim ipſorum ſenſus inſtrumentum tangens, efficit ſenſum. Sed ab odore quidem & ſono, mouetur medium: ab hoc autem vtrumque ſenſuum inſtrumentum. Quòd ſi quiſpiam ſuper ipſum inſtrumentum ſenſus, vel id quod ſonat, vel id quod olet, poſuerit: nullus profectò ſenſus efficietur. Simili modo res ſeſe habet in tactu, & etiam guſtu: ſed non apparet. Quam autem ob cauſam, poſteà dicetur ac patebit. Atque medium quidem in ſonis, eſt aër: in odoribus autem nomine vacat. Nam vt perſpicuum in colore communis eſt quidam affectus in aëre atque aqua: ſic alius quidam in odoribus eſt affectus, qui quidem ineſt in his vtriſque, in aëre, inquam, & aqua. Videntur enim & animalium ea, quæ verſantur in aquis, ſenſum odoris habere. Verùm homo cæteráque animantia, quæ degunt in terra, atque reſpirant, nequeunt ſine reſpiratione olfacere. Et cauſa etiam huiuſce poſteriùs explicabitur.*

g *Eadem autem eſt.* Dixerat viſum medio egere, per quod res obiecta in ſenſiterium agat. Nunc eodem modo in cæteris ſenſibus rem habere edocet, ita vt eorum quoque obiecta ſupra ipſos conſtituta ſenſionem

ſionem edere nequeant. Quod etiam in tactu & guſtatu euenire aſſerit, eſto in iis minùs conſpicua res ſit. Deinde quaſi ex occurſu aliorum ſenſuum media explicat, aiens medium ſoni, eſſe aërem; odoris, innominatum quiddam; coloris, aërem: & aquam, prout corpora perſpicua, & diaphana ſunt, eademque ſub alia ratione ſpectata medium eſſe odoris. Nam quòd per aërem, & aquam odor traiiciatur ex eo probat, quoniam aquatilia animantia in aqua odorem hauriunt: quæ verò in terris degunt, non niſi attractione aëris olfaciunt. Qua de re ſuis locis pleniùs, ac planiùs.

Quæ ſunt media ſenſuum cæterorum.

QVÆSTIO I.

Num rectè Ariſtoteles perſpicuum, & colorem definierit, nécne?

ARTICVLVS I.

Rectè perſpicuum definiiſſe.

VT à perſpicuo exordiamur. Perſpicuum definiit Ariſtoteles proximo ſuperiori capite hunc in modum. Perſpicuum, ſeu Diaphanum eſt id, quod non per ſe, ſed alieno lumine viſibile eſt. At quòd hæc definitio vitioſa ſit, videtur facilè probari, primùm, quia ignis & aër in ſua regione perſpicua ſunt, de quibus hoc loco agitur; & tamen non videntur, etiam cùm alienam lucem imbibunt, vt patet. Item Luna eſt viſilis non proprio lumine, ſed alieno, quòd à ſole mutuatur, neque tamē eſt perſpicua vt hîc perſpicuum ſumitur, quia non eſt medium, quo viſio fiat. Igitur alicui perſpicuo non conuenit, alicui non perſpicuo conuenit Ariſtotelica definitio.

Perſpicuū duplex: interminatum, vel terminatū.

Pro huiuſce dubij explicatione aduertendum eſt, perſpicuum bifariam ſumi apud Ariſtotelem. Vno modo pro quolibet corpore tranſparenti, qualia ſunt aer, aqua, & ignis, quod vocari ſolet perſpicuū indefinitum, ſiue interminatum, quòd nimirum aſpectus in illius extremitate non ſubſiſtat, ſed vlteriùs videndo commeet, ac totum peruadat. Alio modo accipi pro corpore, quod lumine participat, nec tamen tranſlucidū eſt, ob admixtam videlicet denſitatem; idcóque ab Ariſtotele in libro de ſenſu, & ſenſili cap. 3. perſpicuum terminatum dicitur, cuiuſmodi ſunt aſtra, réſque omnes coloribus imbutæ. Perſpicuum priori modo eſt medium viſus, poſteriori haudquaquam. Ruſus aduertendū

Indefinitū

A eſt perſpicuum ſecundùm priorem notionem duplex eſſe; Vnum quod proprio lumine collucet, vt ignis in ſua ſphæra; Alterum, quod alieno, vt aer, & aqua, quæ non niſi lumine ab aliquo externo corpore defluente ſplendent. Quo fit vt priora illa ſemper actu ſint illuſtrata, cùm innata luce fulgeant: hæc verò interdum actu illuſtrata ſint, interdum poteſtate duntaxat. Igitur Ariſt. in

Perſpicuū aut ſuo, aut alieno lumine lucet.

B illa perſpicui definitione complexus nō eſt perſpicua terminata, quòd hæc traiiciendis ad oculum ſpeciebus minimè obſeruiant. Nec item omnia conſpicua interminata, quæ ab ſe lucem habent comprehendit; quia licèt hæc media ſint per quæ viſio perficitur, ſemper tamen actu perſpicua, & lucida ſunt. Itaq; ea tantùm perſpicua interminata definiit, quæ ab externo corpore lucem accipiunt, &

C interdum illuſtrata ſunt, interdum non, vt aër, aqua, cryſtallus, vitrum, aliáque id genus. Quòd verò hæc ſola complecti voluerit, inde patet, quia paulo inferiùs ſubiicit, lumen eſſe quaſi colorem perſpicui corporis, cùm eſt perſpicuum actu ab igni, alióve eiuſmodi corpore, quale eſt Sol.

Quod ab Ariſtotele definitum ſit.

His animaduerſis, priori argumento occurrendum eſt, ignem eſſe perſpicuū,

D non tamen quale Ariſtotelica definitione explicatur, quia ſemper actu perſpicuum eſt, & natiua affectum luce, quanquam ex ſe viſibilis ſit, vt mox dicetur. Quod ad aërem ſpectat, cùm viſibilitas fluat à quopiam innominato, quod colori, & lumini commune eſt, ſicuti colorata omnia per ſe viſibilia ſunt, ita & omnia quæ lumine participant. Et verò vt colorata videri actu nequeunt ni medium illuſtratum fuerit; ita nec lumine prædita ſub aſpectum venire, niſi certo quodam modo compacta, addenſatáque ſint. Quapropter ignis, & aer, cum lumine actu imbuta fuere, ſunt quidem per ſe viſilia, tametſi à nobis non con-

Cur aër, & ſupremus ignis non videantur.

piciantur ob defectum requiſitæ denſitatis, ſicuti colorata in tenebris conſtituta, ſuopte ingenio viſibilia habentur; cùm etiam tum colores ſeruent, quorũ naturam viſibilitas comitatur. Liquet ergo quid ad primum argumentũ quod ad aërem attinet, reſpondendum ſit. Ad ſecundum verò dicito, Lunam tum natiua tum mutuatitia luce fulgere, & eſſe quidem perſpicuum corpus, terminatum tamen, quod proinde Ariſtotelica definitio non comprehendit.

Ex dictis colliges cùm perſpicuum dicitur quod alieno lumine cernitur, id ita eſſe intelligendum, vt videatur ſecundùm ſe totum; alioqui conueniet definitio coloribus, qui non proprio, ſed aduentitio lumine conſpicui ſunt. Poſtremò, non ignorabis varias eſſe perſpicui generatim ſumpti differentias, quòd alia magis, alia minus eius naturæ participent. Quippe omnium maximè perſpicuum cœlum eſt; ſecundo loco ignis elementum: hinc aer, demum aqua, eodémque ordine ex horum permixtione conſtantia. Eius ordinis ratio eſt quoniam ab terrena craſsitie, & opacitate longius abeſt natura cœleſtis; tum ignis; inde aer, &c.

ARTICVLVS II.

Probe etiam colorem definiiſſe.

Duplex coloris definitio impugnatur, & defenditur

NVnc ad coloris definitionẽ expendendã veniamus. Coloris vim, & naturam duplici definitione explicuit Ariſtoteles. Vna hoc loco. Altera libro de ſenſu & ſenſili ca. 4. Prior eſt huiuſmodi. Color eſt, quod mouet actu perſpicuum. Poſterior ita habet. Color eſt terminus perſpicui in corpore definito, ſeu terminato. Sed aduerſus vtramque ſic obiicere licebit. Solis, & reliquorum ſyderum lux mouet actu perſpicuum, cùm per ipſum imaginem ſuam ad aſpectum iaciat, neque tamen lux color eſt. Item, Color ater eſt priuatio candoris, vt docet Ariſtoteles citato cap. libri de ſenſu & ſenſili, & 10 Metaphyſ. cap. 4. text. 7. ſed priuatio ſicuti eſt expers entitatis, ita & actiuitatis, atque adeò & motionis: igitur color ater non mouet perſpicuum, cùm tamen inter colores cenſeatur; quare nec toti, nec ſoli rei definitæ, prima coloris definitio quadrat. Item, Color cùm oriatur ex permiſtione primarum qualitatum, quæ corpus totum permeant, non in extima tantùm ſuperficie; ſed interiùs quoque inſidet; perperam ergo color terminus perſpicui definitur. Quòd ſi reſpondeas eam definitionem explicare vim coloris non in ſe, ſed vt viſibilis eſt, quo pacto in ſola ſuperficie ſpectatur, cùm in ea duntaxat viſum terminet: Contra id rurſum obiicitur, quòd aliqui ſunt lapides, in quorum profunditate colores videntur; & intra ſuccinum etiam quaſi parti culices apparent. Quo fit vt non in ſola corporum extremitate colores videantur.

Ad primũ horũ dic, Coloris definitionem ſic eſſe intelligẽdam, vt color moueat actu perſpicuum, non tamen vim habeat ad faciendum perſpicuum actu, quam vim Soli, ac reliquis aſtris ineſſe conſtat. Ad ſecundum, Colorem atrum dici ab Ariſtotele priuationem abuſu vocabuli, quia videlicet nigredo ſi cum candore conferatur, quaſi priuatio illius eſt, propterea quod deterioris notæ ſit. Et quidem hoc de quibuſlibet duabus ſpeciebus ſub eodem genere contentis, quarum vna ſemper aliam naturæ dignitate vincit, edocet etiam Ariſtoteles vt alibi monuimus. Tertio argumento rectè occurrebatur. Ad id verò, quod contra ſolutionem obiectum fuit, reſpondendum eſt eiuſmodi colores non videri niſi in extrema, atque externa ſuperficie tranſlucentium lapidum, licèt ſpecies viſilis cum à ſuperficie, quæ in imo eſt, mittitur, totam eorum ſubſtantiam permeet. Quod verò attinet ad ſuccinum, aliáque corpora ſimilia, dicimus non cerni in profundo eorum colores, eſto cernantur interclusæ beſtiolæ quoad externam ſuperficiem ipſarum.

Colores etiam in lucidis corporibus nõ niſi in externa ſuperficie videntur.

QVÆSTIO II.

Num eadem coloris, & lucis natura ſit, an non?

ARTICVLVS I.

Qui eandem eſſe putent, & quibus argumentis.

Pro defenſione Platonis. Lege Valleſium lib. 2. contr. c. 25. Color ſuperficies Pythagoræ. Colorem, & lumẽ idem eſſe putant Plato, Auẽpaces Auicen. Pro eadem ſententia quòd color ſit lux, ſtat Caietan. ad text. 37. Ianellus q. 33. Sonc. 10. Metaph. q. 2.

APVD veteres Philoſophos variæ de colorum natura extitere ſententię, quas cõmemorat Plutarch. primo de placitis c. 15. Alexand. li. 1. Naturaliũ quæſt. cap. 13 Cæteris verò omiſſis Pythagoras vt qui ad quantitatem, & Mathematicas rationes omnia referebat, cenſuit colorem eſſe ipſam corporis ſuperficiem, eo adductus argumẽto, quòd cùm color ſectilem naturam habeat, nec tamen corpus, aut linea ſit, neceſſariò erit ſuperficies, non quæuis tamen, ſed extima, quæ ſe palàm in cõſpectum dat. Plato verò in Timæo docuit colores eſſe lumen, quæ ſententia placuit etiam Auempaci & Alpharabio, vt videre eſt apud Auerroem com. 65. Irémque Auicennæ lib. 6. part. 3. cap. 1. aſſerentibus abſente lumine nullum eſſe in corpore colorem, ſed eius appulſu colores effici, eóſque nihil eſſe aliud, quàm lumen ipſum in corpore receptum, quod placitũ ſequutus fuiſſe videtur Poëta cũ Æneid. 6. dixit. Rebus nox abſtulit atra colorem. Idem fermè tuetur Magnus Albertus in libro de ſenſu, & ſenſili tractatu 2. cap. primo, vbi in eam partem magis inclinat, vt putet colorem eſſe lumen in perſpicuo terminato. ita tamen vt abſcedente lumine maneat qualitas quædam ex primis qualitatibus orienda, quæ coloris velut materia ſit, eius verò forma lux.

Argumẽta pro hac ſententia.

1 Quòd igitur color nihil aliud ſit quã lumen, probari poteſt, primum quia videmus nubes ex diuerſa ſolis irradiatione nunc albo, nunc rubeo colore perfundi, alias magis obſcurari, alias minùs. Item, mare ob eandem cauſam nunc purpuraſcere, nunc caneſcere, eminùs album, propius nigrum exhiberi Videmus etiam columbarum ceruices & pauonum caudas diuerſo lucis aſpectu mirificè colores variare. Quæ omnia argumento ſunt, nihil eſſe aliud colores, quàm lumen ipſum.

2 Secundò, Idem probatur, quia nõ ob aliam cauſam oculi cùm præalba corpora intuentur, laſſantur, & fatiſcunt, cũ autem viridia, & herbeſcentia vidẽt, recreantur, ac vegetiores fiunt; niſi quia candor multum habet de luce, quæ videndi organum diſſipat; color autem viridis mediocritatem quandam illius obtinet, quæ modicè, & occulta quadam conuenientia ſeſe conſpectui offert, proindéque minimè lædit. Igitur colores de natura lucis ſunt, alij magis alij minùs eam exprimentes.

3 Tertiò, Idem confirmatur ex trito philoſophorũ proloquio, aientium colorem eſſe commune & adęquatum obiectum viſus. quod minimè verum foret ſi color, & lux inter ſe diſtinguerentur. Nã cùm lux ſub aſpectum cadat, non omne viſibile eſſet color. Pro eadẽ ſententia facit id, quod Ariſt. li. de ſenſu, & ſenſibili c 1. ait, Videlicet omnia corpora colore participare; Itẽ definitio coloris proximo ca. tex. 67 tradita. Color eſt quod mouet actu perſpicuum. Quæ definitio tam lumini quàm colori conuenit; cũ vtrumq; moueat, id eſt, propria ſimilitudine afficiat, obſignétq; perſpicuũ.

4 Poſtremò, pro Alberti Magni ſentẽtia eſt ea ratio, quia color abſente lumine obliteſcit, ac ſecundùm ſe conſideratus nõ eſt viſibilis, ſed à lumine viſibilitatẽ mutuatur, nec per ſe abſque luminis cõſortio ſpeciẽ mittit. Quo fit vt lumen ad colorẽ cõparatũ illius perfectio, actus, ac forma iure optimo dici poſſit, ac debeat.

ARTICVLVS II.

Apparentes colores à lumine non diſtingui, veros diſtingui.

Lege Senecam lib. 1. Natur. q. c. 5.

PRo huius controuerſiæ explicatione annotandum eſt duo eſſe colorum genera, alios quibus viſus illuditur (apparentes vocant) alios veros. Apparentes ſunt qui ex ſolo lumine ſecundũ diuerſum illius aſpectum corporibus affunduntur vt in iride accidit, & iis, quæ primo ſuperioris articuli argumẽto retulimus. Veri colores ſunt, qui non ex luce ſed ex varia elementorum & primarum qualitatum mixtura obueniunt, cuiuſmodi eſt in cygno candor, in coruo nigredo His animaduerſis prima cõcluſio ſit. Colores apparentes nihil aliud

1. Concluſ. Colores apparentes lumẽ ſunt.

ſunt, quàm lumen. Hæc concluſio ex eo liquet, quia iſtiuſmodi colores ſecundũ diuerſam aſpectum, diſtantiam, & ſitum ad corpus luminoſum variè ſeſe viſui repræſentant, vt in progreſſu magis patebit; quod ſanè indicat eos nihil aliud eſſe, quàm ipſam lucem in corpore receptã. Sit ſecunda concluſio. Veri colores diuersã naturam habent à luce. Hęc probatur; quia ſi veri colores à luce non diſtinguerentur, nõ eſſent ita fixi, & permanentes, ſed veriatiles ſecundũ diuerſum reſpectum ad lucẽ; vt de apparentibus diximus. Secundò, quia lux qualitas eſt cœleſtis, contrariũ proinde nõ habens, cùm cœleſtia corpora à contrariis qualitatibus natura exemerit, docẽte Ariſtot. primo de cœlo c. 3. textu 20. At candori nigredo contraria eſt. Itẽ, quia ſi color eſſet lumen, nigror cùm omnino expers lucis ſit, nihil eſſet aliud, quã lucis priuatio, quod à cõmuni Philoſophorũ ſenſu abhorret. Tertiò, Quia ſequeretur colorẽ cãdidum, herbaceũ, puniceũ, pallidum, & denique omniũ colorũ diſcrimina ſub vna ſpecie infima contineri, quod à vero non minùs abeſt. Quartò, Quia ad lucem non eſt propriè alteratio, quæ tamẽ eſt ad colores, vt ſentit Ariſt. li. 7. Phyſicorum c. 3. Poſtremò, Argumẽtatur Auerroes hunc in modũ. Color eſt motiuus diaphani, quod actu eſt diaphanũ, actus autem diaphani lumen eſt. Igitur diaphanum, quatenus lumen habet, eſt per ſe mobile à colore. Sed omne ſuſceptiuũ per ſe alicuius naturæ, caret natura, & ſpecie, quam recipit: ergo color, qui per ſe eſt motiuus diaphani, quatenus eſt lumine colluſtratũ, non eſt eiuſdem ſpeciei cum lumine. Hanc rationem pulchram & efficacem vocat Contarenus lib. 5. de elementis. Nobis tamen parum efficax videtur, quia ſicuti diaphanũ illuſtratũ, adhuc moueri poteſt à luminoſo intẽſiorem lucem habenti, ita moueri poterit à colore ſi color ſit lumen. Illud verò axioma, Omne ſuſceptiuum, &c. locum non habet in productione luminis, vt conſtat ex iis, quę de illius intelligentia in hoc opere diſſeruimus

2. Conclu. Veri colores à luce diſtinguuntur.

Ratio. 1. &c.

2.

Solut. 1.

Reſpondeamus nunc ad ea, quæ ſuperiori art. opponebantur. Et quidem Pythagoræ argumentũ nullam vim habet. Nõ enim color ratione ſui diuiduus eſt, ſed merito ſuperficiei cui inhæret. Ad primum verò eorum, quæ lucem à colore non diſtingui contendebant, dicendũ concludere ſolummodo apparentes colores à luce non diſtingui. Ad ſecundum etſi è veris coloribus quidam magis ad lucem accedant, vt candor, alij minùs, vt color herbaceus, & liuidus, aliiq, nõnulli qui ad nigrorẽ declinant, nõ proinde exiſtimandum eandẽ ipſorum, ac lucis naturam eſſe, cùm eiuſmodi acceſſus non pertingat ad conuenientiam in ſpecie. Cur autem quidã colores aſpectui officiãt, alij nõ, lege apud Ariſt. in problem. ſect. 11. qu. 20. Ad tertiũ colorem interdum ſumi laxiori ſignificatu, ita vt tam lucem, quàm colores omnes cõplectatur, quo modo adæquatum viſus obiectum eſt ab eóque omnia colorati dicuntur. Quia corpora omnia aut colore aut luce, aut vtroque participant. Quod verò ad coloris definitionẽ ſpectat, proprium eſt coloris preſsè ſumpti mouere perſpicuum, non quouis modo, ſed ita vt ipſum actu perſpicuũ nõ reddat, quod luci conuenit. Ad quartũ etſi luce abſente colores abſcondãtur ac veluti oculis eripiantur, eorum imaginibus è medio ſublatis, (has enim vt pote colorũ vicarias intelligendum eſt abſtuliſſe noctem apud Virg.) non idcirco tamen lucis diſceſſu interire; nec ideo ex ſe viſibiles nõ eſſe, id eſt, aptos vt videantur, ſaltẽ aptitudine remota eſto non actu cadãt ſub aſpectum niſi lucis conſortio: quæ ob id quaſi externa ipſorũ forma dici poteſt, quatenus eos actu ſpectabiles facit: non tamen interna, quaſi ex ipſa colores, vt ex actu proprio, & eſſentiali cõponãtur; cùm lux, & color duæ ſpecies ſint, in ſuo quæque genere perfectæ, & completæ, quæ proinde in naturam vnam conuenire minimè poſſunt, vt ex Porphyrii Iſagoge cap. 6. paſſim celebratur.

2. *3.* *4.*

Color ex ſe viſibilis eſt.

QVÆSTIO III.

Quinam ſit colorum ortus, & origo.

ARTICVLVS I.

De coloribus apparentibus, & fictitiis.

COLORVM multitudo tãta eſt, tam multiplex eorum reciproca miſtio, vt rectè quidã pronuntiarit, non alibi naturam

ram copioſiùs, aut maiori ambitione opes ſuas commēdaſſe: quandoquidē animantes, ſtirpes, herbas, flores, metalla, gemmas, marmora; denique penè omnia, quæ genuit, picturata colorum varietate induit, diſtinxitque. Igitur philoſophorum non pauci tā eximia naturę ſpectatione allecti, colorum cauſas, & diſcrimina explicare conati ſunt: Plato in Timæo, Ariſt. partim hoc loc. partim in li. qui nunc extat de coloribus inſcriptus (ſi tamē eius eſt illud opus) & primo li. Meteor. c. 5. & li. 3. c. 4. & li. 5. de generatione anim. ca. 4. 5. & 6. Galen. li. 2. de temp. ca. 5. Contarenus li. 5. de elemētis, Simon Portius li. de ea re cōpoſito, Scaliger exercit. 325. in Cardanum, aliique nonnulli. Porro cùm ex coloribus, vt ſuperiori quæſt. diximus, alij veri ſint, alii apparentes, vtrique inter ſe partim conueniunt partim differunt. Conueniunt primo quia ſunt verę res, nec enim apparentes, ideo hoc vocantur nomine, quòd veram & expreſsā entitatem non poſſideant, ſed quia ſecundùm naturā colorum veri non ſunt, ac tantummodo colores vocātur ex analogia ad veros colores, qui ex certa primarum qualitatum miſtione oriuntur. Cōueniunt ſecundo; quia vtrique ad obiectum viſus propriè pertinent, & aſpectum mouent. Tertio, quia non mouent niſi ſint in corpore cōgruenter denſo, & nonnihil terminato, in quo viſus figi poſſit. Vnde ignis in propria regione ob ſuam tenuitatem nō cernitur. Differunt autem inter ſe nō ſolùm ob commune illud naturę diſcrimē, quòd apparentes ſint formaliter lumen, cùm veri ſint ſecundæ qualitates: ſed quia veri colores habēt eſſe fixum, ſempérque maneat, dum non mutatur qualitatum temperies, ex qua ortum habēt. Apparentes autem non diu hærent, & plerumque variè mutantur ex diuerſitate luminis, medii ſitus, & aſpectus, tum ad lucem, tum ad veros colores, vt docet Ariſtoteles lib. de coloribus cap. 2. & lib. 1. Meteor. lib. 3. cap. 4.

Plato. Ariſtot. Galen. Contarenus. Simon Portius, Scaliger.

Vt Thyleſ. Coſentinus. In quo cōueniant apparentes verique colores

In quo diſſideant.

Diſtinguuntur quoque inter ſe colores apparentes ex parte ſubiectorum. Aut enim ſunt in corpore terminato, aut interminato, & quidem in corpore terminato oriuntur ſæpe ex vario oppoſitu verorum colorum ad lumen, ſeu verus color ſit vnus vt color viridis ſeu plures, & ij vel natura coniuncti, vt in pen-

Apparentiū colorū inter ſe diſtinctio, & varietas.

A nis pauonum; vel per artem, vt in ſericorum, & lanificiorum texturis. Redduntur enim tunc alij noui colores ex incidentia luminis & radiorum cùm radij vel recti, vel reflexi, vel refracti, aut alio modo ſe habentes reciprocantur. ſic fit ſæpe vt coloribus rerum adiacentium parietes perfundantur.

Similiter in corpore interminato proueniunt iidem colores ex irradiatione luminis, variantúrque ob diuerſam habitudinem ad luminoſum, vt videre eſt

B cùm lunę, aut ſolis radij interiectum vaporem ſecant: & cùm per quædam corpora vitrea multis diſtincta angulis ingrediuntur: tunc enim dum in altum aſpicimus incredibilem varietatem, & diſtinctionem iſtiuſmodi colorum nō ſine magna aſpectus illecebra, & animi oblectatione intuemur. Concurrunt autem nonnunquam ſimul corpus vnum diaphanum interminatum, & aliud opacum: vt cùm radij vitrum viride

C permeant, & in parietē incidentes, ad ipsū quaſi herbeſcentē viriditatē refundunt.

Quod ad veros colores attinet, pura elementa nullum ſibi vendicant, quia conſtat eos naſci ex primarum qualitatum permixtione. Itaque nihil obſtat, quòd noſtratem ignem flauus color perfundit: id enim efficit opaci terrei admiſtio, de qua nihil habet ignis elementaris in propria regione, vbi ſyncerus

Elementis color non ineſt.

D eſt, & à fæce terrena liber. Oriuntur igitur veri colores ex temperatione primarum qualitatū, non tamen quauis, ſed certa. Nam & quædā ſunt miſta corpora, in quibus neceſſe eſt inueniri omnes quatuor primas qualitates, quæ colorata non ſunt, vt in oculo humor cryſtallinus, de quo alibi.

Docet Ariſt. in lib. de coloribus cādorem, & nigrorem ſequi elementa ſimplicia, hoc eſt, vnum elemētum magis, quā aliud; & ſi omnium mixturā ſupponant.

E Sic miſta, in quibus aër, & aqua excellunt, candida euadere; in quibus ignis, flaua: in quibus terra, nigra. Idē quoque in eodem libr. ait colorem nigrum oriri ex commutatione quadam aquei humoris ad ſiccitatem: atque hinc fieri prædicat, vt ciſternarum tectoria, quæ ſub aquis latent, nigredinem contrahant: & vt fumus lignorum humidorum ater ſit, carbonéſque atri, fumo ſcilicet illo craſſiori, & aqueo intincti. Qui tamē ſi exu-

rantur,conſumpto vapore nigro reſoluti in cinerem, redeunt ad albedinem, quamuis cinis aliquid adhuc retineat illius tincturæ:ac propterea ſit pallidus. Quæ ſi omnino vi ignis cōſumpta fuerit, vt in calce, tūc cōſpicitur purus nitor,& candor. Alij totam hanc rem digeruut in hunc ferè modum. Albus color variè ortū habet ex elementis,vt ex copia humoris aquei non cōcocti,quod patet in radicibus,quæ terra abſconduntur.Itē cùm calidum externum corrumpit naturalē calorem,vnde in ſenibus canicies Item cùm humido calidum accedit,vnde lac concoctione fit albū,& calidæ aquæ pilum album reddunt ſicuti,& frigidę nigrum Si tamē calidum cum terrena portione iungatur, nigrum potius efficit. Vnde qui ad meridiem incolunt,magna ex parte fuſci aut nigri ſunt.

Quidā etiam ſingulis elementis in miſto coeuntibus,ita colores aſcribunt, vt albus ſit in ſicco,& in terra,hoc eſt,terream portionem comitetur.Nā his color cernitur in cineribus,ſaxis,&arenis, igni, aut ſole exuſtis.Viridis in humido craſſo,cuius quaſi mater ſit aqua,vt pote quæ dum craſſior fit, virideſcit. Cæruleus in humido tenui, qui ſit ab aëre, nam aeria,cærulea exiſtunt. Flauus in calido,qui oriatur ab igni;ſiquidē hunc cùm addēſatur,ſequitur flauedo.Hęc tamen colorum ad ſingula elementa accōmodatio non eò ſpectat,vt putet quis ab his elementis prædictos tātùm colores exoriri,aut hos colores ab aliis etiā elementis naſci nō poſſe:ſed vt pateat nullum eſſe in re mixta elemētum coloris gignendi expers. Vbi eſt etiam diligēter aduertendum,nullam eſſe doctrinæ repugnantiam, cùm eidem elemento diuerſi colores in mixto attribuuntur. Siquidem ex diuerſo gradu aliarum qualitatum tum primarum,tum ſecundarū (Nam hæ quoq; ſuo modo ad eu. riandos colores faciunt,ſæpe accidit, vt eodem element. dominante diuerſitas illa exiſtat:præſertim cùm interdum vel minima graduum differ ntia diſcrepātes co ores edat Sed nec illud ignorandum eſt,ad ortum varietatēq; colorum non parum conferre in miſto maiorem, minorémve à diaphaneitate, & lumine remotionem. Eſt autem lumini propinquiſſimus,& corpore minùs opaco gaudens candor:remotiſſimus verò à lumi-

Ex varijs qualitatū tam primarum quam ſecundarū gradibus diſſimiles colores exiſtunt.

A ne,& opacum magis affectans, nigror. Medij etiam colores pro diuerſa ipſorum proportione magis minúſve ad lumen accedunt,& opacum minùs, aut magis amant,quantóque ſunt lucidiores,tanto magis viſibiles,& contra: quia lumen maximè viſibile eſt.

Medij autem colores oriuntur ſimiliter, atque extremi ex primarum qualitatum temperie; pro vt eorum cauſæ B magis vel minùs appropinquant ad cauſas,ex quibus primi naſcuntur: ſicut enim medii quodammodo participant extremos, ita & illorum ortus ad horum originē,reſpectum, ac proportionem habent.

ARTICVLVS II.

De varietate,nominibus, & mutatione colorum.

C DVo ſunt extremi colores, candor & nigror. Ex quibus candor eſt quaſi habitus,nigror veluti priuatio,vt alibi ex Ariſt.doctrina explicuimus.Nō quòd nigror haud ſit verum,& poſitiuum ens, cùm per ſe moueat viſum, quod priuationi minimè conuenit; ſed quia cùm duæ ſpecies ſub eodem genere continētur, ea, quæ deterioris notæ eſt, perfe D ctioris priuationem quodammodo in ſe habet. Eſſe autem colorem candidum nigro perfectiorem,patet ex eo;quia vt paulò antè diximus,candidus magis accedit ad lucem, à qua colores quaſi degenerant.Vnde & tenebrę nigri ſpeciem referunt, & ea,à quibus parum luminis ad viſum reflectitur,nigricare videntur, vt vmbræ omnes & loca opaca.Sic & aqua fluctibus nigreſcit;quia agitata ſuperficie diſſipatur lux,& nubes admodū denſa nigrore opacatur. quia ſolis ra- E dium non admittit. Contrà verò candida ſe offerunt, quæ in materia rara plurimum lucis obtinent.

Candidi coloris præſtantia.

Hinc eſt,quòd Candor apud Ariſt li. 10.Metaph.ca.10.text.23.definitur color diſgregans viſum:Nigror verò color viſum congregans. Namque diſgregare viſum,eſt diſſipare ſpirit⁹ viſorios, qui ad pupillam è cerebro confluunt.Id verò præſtat potiſſimùm lux interuentu caloris,cuius parens eſt. Idémque ſuo modo candor,qui ad lucem propè accedit.

dit. Contrario verò modo ſe habet nigror. Ob perfectiorem albi coloris naturam, eum eſſe Diis chariorem veteres crediderunt. Cicero 2. de legibus. Color, inquit, albus præcipuè Deo charus eſt. & Plato de legum latione Dialogo 12. aſſeruit, colores albos, tum in aliis, tum in textili artificio Diis congruos eſſe. Laertius in Pythagora, Diis cum laudibus amictúque candido ſemper honores adhibendi. Imò D. Ioannes in Apocalypſi c. 1. cùm diuinum Verbum indutum humana natura deſcribit, caput eius ait, capillóſque tanquam lanam albam, & niuem, cādidos eſſe; vt hoc colore ſummā puritatē, ſapientiam, ęternitatēque ſignificaret interprete Hie. in Daniel. c. 7.

Medij colore præcipuè quinq;

Sunt autē mediorum colorum ſpecies propè innumeræ, ſed præcipui quinq;, ita vt numeratis extremis, ſeptem ſint quaſi capita ad quæ cæteri reduci debēt: nimirum albus, purpureus, ruber, flauus, viridis, cæruleus, niger. Et horum magna varietas. Nam purpurei triplex diſtinctio potiſſimùm celebratur. Vna, quę in roſis, & croco viſitur: altera, quæ in violis, & amethyſto lapide. Tertia, quæ propria eſt conchylii, ad mouendum aſpectum viuaciſſima. Rubro etiam comites rubidus, rubicundus, rutilus, ſanguineus, giluus, ſpadix, igneus, flammeus, puniceus, vinoſus, & alii. Subflauo, vel poſt ipſum ad ſuſcedinem vergentes, numerantur mellinus, pallidus, luteus, galbaneus, buxeus, citrius, croceus, icterus, aureus, ruſfus, fuluus, æneus, muſtelin⁹, ferrugineus, pullus, roanus, tanatus, regius, leonatus, cereus, cerinus, & alii. Ad viridem pertinent ærugineus, herbaceus, praſinus, luridus. Ad cæruleum cæſius (Ponunt enim Auctores inter hos duos aliquid diſcriminis) item plumbeus, glaucus, venetus, & alii.

Coloribus imponuntur nomina à reb. in quibus viſuntur.

Habent colores nomina (nam & hoc noſſe ad eorum naturam inueſtigandam iuuat), tum aliunde tum ſæpe à rebus, in quibus primo viſi fuere, aut in quibus excellunt. Sic ab herbis, à papauere, à roſa, à croco, à cœlo; vocantur herbaceus, papaueratus, roſeus, croceus, cæruleus. Ab elementis igneus, aerius, aqueus, terreus. A metallis plumbeus ęneus, argenteus, aureus. A lapidibus hyacinthinus. Ab animantibus aquilus, ab eorum partibus eburneus.

Mutatio colorum vnd.

Mutantur autem colores aut ſecundùm repræſentationem, ſiue apparentiam, aut re ipſa: ſecundùm apparentiam, cùm alii aliis ſuperinducuntur, prioribus ſeruatis; veluti cùm albedo chartæ, atramenti ſubſtantia integitur. Poteſt enim ſeruari candor ſub atro humore latens. Sic interdum panni tincturam capiunt, quæ in multis adeò eſt tenax, vt dilui nō poſſit. Sumuntur autem colores à tingentibus multipliciter, vt aduertit Ariſtoteles in libro de coloribus. Multa enim terra naſcentibus tinguntur, vt radicibus, corticibus, lignis, foliis, floribus, fructibus: alia fumo, ſpuma, vino, lixiuio, animalium ſuccis, ac nonnullis aliis. Interdum etiam nō omnino, ſed ex parte abſconduntur ſubiecti colores: ſicque pictorum artificio mirificè temperantur & quaſi commiſcentur, alii aliis liquorum interuentu impoſiti.

Re autem vera immutantur colores cùm prior interit, eiúſque vicem alius denuò ſubit, vt in ſegete, cùm flaueſcit, in capite, cùm caneſcit; in herba, cùm purpuraſcit. Nec ſolùm quę iſtiuſmodi ſunt, ſed quæ modis proximè explicatis intinguntur, interdum inſitos colores perdunt & aſcititios re ipſa admittunt: cùm videlicet humores, qui ad infectum præſtandum adhibentur, vim habent immutandi qualitates primas, quarum varietatem mutatio colorum inſequitur. Si quis porro quos animi affectus colores exteriùs indicent, velit cognoſcere, (nam pro varietate paſſionum, quæ in nobis excitantur, varii quoque colores in ore expanduntur) legat quæ Claudius ad Emblemata Alciati annotauit. *Emble. 17.*

QVÆSTIO IV.

Vtrum lumen ratione medij, an obiecti tantum, vel etiam ratione vtriuſque ad viſionem requiratur.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ.

CIRCA contemplationem luminis, de quo Ariſtoteles hoc loco egit, ſolet hîc in controuerſiam adduci, an lumen ſubſtantia ſit, vel accidens

accidens;& vtrum in medio intentionale tantùm eſſe habeat, an reale. Verùm hæ quæſtiones pertractatæ à nobis ſunt in libris de cœlo, cùm de ſyderum luce ageremus. Quod verò ad præſentem diſceptationem attinet, non conſentiũt inter ſe philoſophi. Nam qui putant colores à luce non diſtingui, ſeu lucẽ internam eorum formam eſſe: ij, modò ſibi ipſis conſtare velint, tueantur oportet depoſci lumen ex parte obiecti viſilis, immò & eſſe id, quod formaliter videtur, nec aliquid præter lumen à nobis in corporibus cerni. Sed enim adhuc eis opinandi libertas relinquitur, num lumen etiam ratione medii neceſſarium ſit: ita vt videri res non poſſit, niſi medium actu illuſtretur.

Lib. 2. de coelo. c. 7. à q. 2.

Hoc retulimus ſup. q. 2 art. 1.

Videri ſolũ requirit ratione obiecti.

Auicenna lib. 6. Nat. part. 3. ca. 1. cõcludit lumen tantùm exigi propter obiectum. Quod ita eſſe ex eo oſtendi poteſt, quia oculus in obſcuro loco videt procul obiectum, ſi affuſum ſit lumine: contra verò ſi obiectum in obſcuro ſit, non aſpicitur, eſto oculus in loco illuſtrato conſiſtat. Quod tum quotidianis exemplis patet, tum eo, quòd interdiu videntur ſtellæ è profundiſſimis puteis, vt teſtatur Galenus lib. 10 de vſu partium. Et oculi felium, cicẽdulæ, & quercus putridæ interlucent in tenebris, vt Ariſt. hoc ipſo cap. text. 72. annotauit. Huic argumẽto occurrunt Caiet. & Ferrarienſis hoc loco, in exẽplis propoſitis ſemper in medio, & prope oculũ nonnihil luminis eſſe, eſto id non appareat, & prope obiectum vberiorem lucem requiri in medio ad recipiendam primò ſpeciem, eámque traiiciendam, quàm in reliqua parte ſpatii. Non videtur tamen ſatisfacere hæc reſponſio, cùm ridiculum ſit affirmare dari in toto medio vſque ad oculum eam lucem, quæ neque viſu dignoſcatur, nec efficaci ratione comprobatur.

Qui illud ſolum ratione medij neceſſariũ cenſent. Auerr. D. Thom.

Alij è quorum numero eſt Auerroes, putant lumen expoſci tantùm ratione medij, quod aſſerit etiam D. Thomas hoc loco. Verùm idem 1. p. qu. 79. art. 3. explicata vtraque opinione, videtur magis inclinare in eam quæ ſtatuit requiri lumen ex parte obiecti. Quod etiã docet in quæſtionibus de verit. quæ. 8. art. 14. Quin & primo lib. contra Gent. c. 76. ait colorẽ eſſe obiectum materiale viſus, lumen verò formale; vnde, inquit, eadem viſione intuemur colorem, & lucem, qua color fit actu viſibilis. Probari autem poteſt hæc ſententia quatenus aſſerit non requiri lumen ratione obiecti; primùm, quia color ſuopte ingenio, ac per ſe viſibilis eſt; cùm ſit obiectum viſus, eiúſque proprium ſenſibile; quare & Ariſtoteles hoc cap. text. 66. docuit colorem in ſe ipſo cauſam habere, cur ſub aſpectum cadat. Secũdò, quia odor, ſonus, cæteráque aliorũ ſenſuum obiecta, vt ſui ſimilitudinem mittant, non egent alterius cauſæ conſortio; ergo neque color, præſertim cùm non minore ad id efficacitate præditus eſſe videatur.

ARTICVLVS II.

Concluditur lumen tam ratione medij, quàm obiecti ad viſionem requiri.

Tam ratione medij quàm ratione obiecti lumẽ requiritur.

PROPOSITÆ controuerſiæ hac aſſertione faciem⁹ ſatis. Lumẽ requiritur ad viſionem tam ratione medij, quàm ratione obiecti. Hæc eſt D. Thomæ loc. cit. Apollinaris hîc, & aliorum.

Probatur quo ad priorem partem.

In primis autem quoad priorem partem quam ſtatuit etiã Auerr. Thienenſis, Iãdunus, & alii, ex eo ſuadetur, quia cùm agentia non in quoduis diſcriminatim agãt, ſed oporteat inter id, quod agit, & patitur, proportionem quandam, & reciprocam aptitudinem dari: Cúmque ad id ſingula agẽtia peculiarem diſpoſitionem in patiente exigãt, cuius defectu nullo modo actio procedet: diſpoſitio, quam color in diaphano requirit, lux eſt ſine qua non poſſet in eo gignere ſpeciẽ, quę ad oculum perfertur. Ideóque Ariſt. c. 7. tex. 73. definiit colorem eſſe motiuũ perſpicui actu illuſtrati. Ac quòd prædicta diſpoſitio in perſpicuo neceſſaria ſit, probatur. Sit coloratum A quod cernatur in toto ſpatio D. in quo deſignetur punctum B. vicinum ipſi A. itémque pũctum C. ab eo remotũ: tum lumẽ, quod erat in toto D. incipiat deficere paulatim à puncto C. In iſtiuſmodi defectu dabitur inſtans, in quo A. cõſpiciatur in puncto B. nec tamen in puncto C. Idque non ob aliã cauſam, niſi quia iam pũctũ C. non eſt illuſtratũ (ſiquidẽ interim dum in eo lux fuit, videbatur.) Igitur neceſ

neceſſariò ex parte medij diaphani lumen ad viſionem requiritur. Quæ eſt ſententia Ariſtotelis in lib. de ſenſu, & ſenſili, c. 2. & cap. 7. huius lib. text. 75. vbi docuit ideo obiectum viſile ſuprà ſenſum poſitum non ſentiri, quia oportet obiectum alterare priùs medium actu illuſtratum. A

Probatur pars ad poſteriorē.

Secunda verò pars concluſionis quam tradit Ægidius hoc loco, Durandus in 2. diſt. 28. q. 1. Vitellio li. 3. perſpectiuæ theoremate oſtenditur contra eos, qui putant neutiquam requiri lumen per ſe ratione obiecti, adeò vt ſi totum mediū colore non illuminato colluſtrari poſſet, adhuc color in ipſum ſpeciem iaceret; probatur, inquam; ex eo, quia lumen concurrit tanquam cauſa partialis vnà cum colore ad emittendam ſpeciem. Quo fit vt per ſe etiam ex parte coloris requiratur. Concurrere verò lumen eo modo; nec tantùm vt diſpoſitionem ſiue medij, ſiue obiecti, ea ratio ſuadet, quia nullum naturale agens poſtulat formā excellentioris naturæ, vt ſolam diſpoſitionem requiſitam ad ignobiliorē formam: lux verò tam imagine coloris, quàm colore ipſo præſtantior eſt. Quare non exigetur lux tantummodo vt diſpoſitio, ad traiiciendas colorum imagines in oculum, ſed vt cauſa partiatim eas proferēs ſimul cum colore obiecto. Item colores, quò magis illuminantur, eò meliùs videntur: igitur ex participatione luminis fiunt actu viſibiles. B C D

Lux & color ſunt cauſæ partiales imaginū productarum.

Soluuntur argumenta partium aduerſariarum.

Diluamus nunc argumenta, quæ pro ſuperioribus ſententiis adduximus quatenus ei, quam defendimus, aduerſantur. Ad primum pro Auicenna aptè reſpondebatur, ad reſponſionis verò confutationem dicendum erit, etſi lux non ſemper à nobis palam dignoſcatur in toto medio, quo viſio fit, conuinci tamen dandam eſſe, ratione quam paulò ſuprà attulimus. Certè ſi obiectum vt primò gignat ſpeciem in medio, requirit in eo lumen, multò magis medium id requiret ad ſpeciem vlterius extendēdam. Ad primum verò pro ſecunda opinione, quam admodum probabilem cōfitemur; dicendum eſt, colorem eſſe ex ſe viſibilem, id eſt, ſuapte natura poſſe videri; etſi vt actu videatur, aliquid aliud requirat; quo etiam modo interpretandus eſt Ariſtoteles, cùm ait colorem in ſe habere cauſam, cur videatur; qui li- E

Con. comm. lib. de Anima.

cèt non expreſsè docuerit requiri lumen ratione obiecti; non id tamen negauit. Ad ſecundum, peculiare hoc eſſe coloribus, vt non niſi concurrente luce ſpeciem tranſmittant, ſicuti proprium eſt eiſdem, vt etiam ſecundæ ſententiæ defenſores concedunt, exigere illuſtrationem diaphani, tanquam præparationem ad traiiciendas ſpecies; nihil verò mirum quòd nobiliſſimus externorum ſenſuum, eiuſmodi apparatum ad functiones ſuas obeundas expoſtulet.

QVÆSTIO V.

Vtrùm viſio fiat emiſſis ab oculo radiis, an receptis obiecti imaginibus.

ARTICVLVS I.

Philoſophorum quorundam, præſertim Platonis, opinio, & eius confirmatio.

HÆc quæſtio in contrarias partes à Philoſophis diſputata fuit. Nam Empedocles, Stoici, & Platonici arbitrati ſunt aſpectum fieri radiorum ex oculis emiſſione. Itaque Plato in Timæo docuit aſpectum non affici imagine aliqua à re viſa effluente, ſed emicare ex oculis lucem, quæ vnà cum lumine externi aëris obiectum quaſi manibus prehendat, ipſúmque ſuo contactu viſibile efficiat: tum verò refundi eam lucem ad oculum affectam alteratione alterati viſibilis, & vbi in pupilla inſederit; fieri viſionem. Platonis ſententiā ſecutus eſt Aphrodiſ. 1. l. probl. q. 75. Senec. l. 1. Nat. q. Chalcidius in commentariis ſuper Timæo, Euclides in libello de Perſpectiua, Ptolemæus in Catoptrico. Alchind. in li. de aſpectibus. Lactantius in li. de opif. Dei c. 8. vbi ideo negat ſpecies viſuales eſſe neceſſarias, quia putat mentem eſſe, quæ immediatè videt per oculos tanquam per feneſtras intrò perlucentes. Idem Platonis dogma tuetur, Galen. lib. 7. de placitis Hipp. & Platonis, & l. 10. de vſu partium, & 1. li Progn. ſen. 19. addēs quemadmodum neruí ſenſionem perferunt ad cerebrum, à quo ſentiendi vim accipiunt; ſic externum aerem appulſu radiorum, qui ab oculis exiliunt, reddi

Qui putēt viſionem fieri extramittendo radios. Plato. Aphrodiſ. Seneca. Chalcidius. Euclides. Ptolemæus. Alchindus. Lactātius Galen. De Platonis opinione D. Nemeſius de natura hominis. ca. 7. Priſcianus Lydus in lib. de phātaſia. Macrobius 6 Satur. cap. 14. Gellius lib. 5. cap. 16. Plut. lib. de viſione. Alcinous in lib. de doctrina Plat.

X accom

accommodatum ad deferendam viſilis A
alterationem ad oculum.

Argumẽta pro ſententia Platonica.

Solent autem ad Platonis ſententiam
confirmandam permultæ adduci ratio-
nes quas collegit Theophilus hoc loco
ad text.69.& Macrobius 7. li. Saturnal.
1. c.14. Ac primùm,quòd aſpectus ex ſe
viſorios radios eiaculetur, oſtendi po-
teſt, quia non ob aliam cauſam videtur
natura oculis igneum lumen accẽdiſſe.
Deinde, quia nulla ratio afferri poteſt:
cur is, qui nebuloſo aëre circunfuſus eſt, B
proximam nebulã nõ videat; diſtãtẽ vi-
deat:niſi quia radij viſorij cũ primũ ex
oculis emicant,fortiores ſunt,ſicque vi-
cinam nebulam penetrant,longiùs verò
progreſſi langueſcunt, nec iam perrum-
pere nebulam valent: atque ita ex ea
quaſi ex opaco corpore ad oculos regre-
diuntur. Deinde,res impoſita pupillę nõ
2. videtur,idque propterea accidit, quia
radius impeditur quominùs extrà ſeſe
effundat:igitur viſio fit emiſſis radiis. C
3. Deinde,quòd viſio non fiat receptis ab
obiecto ſimulachris,probatur, quia ne-
quaquam veriſimile eſt typos innume-
rabilium penè rerum,quas vno ictu vi-
demus, ſimul oculis illabi: & tam exi-
guam pupillam,tantam influentium ido-
lorum copiam capere, quin illa ſe mu-
tuò perturbent,& impediant,præſertim
cùm nihil ſit, quod ea componat, & di-
ſtinguat, ne in turbatam cõgeriẽ abeãt. D
4. Item, Vel eiuſmodi imagines, & quaſi
exuuiæ à rebus demittuntur, cùm eſt,
qui videre velit:vel etiam cùm nullus
aſpicit,vltro emicant. Si dent primum;
cuius nunc imperio illæ confeſtim ac-
currunt?Si ſecundum;perenni igitur flu-
xu à corporibus dimanant,non ſine ma-
gno earum diſpendio,(quod Ariſtoteles
Democriticis obiecit,aientibus corpo-
rum actiones defluxu fieri)ac nullo or-
dine paſſim oberrant.quod eſt abſurdũ.
5. Præterea, In ſpeculis imago contem- E
platorem ſuum aduerſa reſpicit,quę ta-
men ſi à nobis proficiſceretur,cùm recta
exeat,poſteram ſui partem deberet o-
ſtendere:quo modo hiſtrio dum per-
ſonam,id eſt confictam faciem induit,
nonniſi poſteriorem cauernam cernit:
quare nullo pacto admittendum eſt,
fieri aſpectum per imagines
à rebus quæ emitti ab
his nequeunt.

ARTICVLVS II.

Veræ opinionis Explicatio.

Viſionem fieri receptis ſpeciebus.

CONTRARIAM ſententiã tuetur Peripatetica ſchola, aſſerens viſionem non fieri emiſſis ab oculo radiis, ſed receptis à re obiecta imaginibus; quod docuit Ariſtoteles ca.7.huius lib.text. 67. & 74.& c.12.text.121.& lib.3.c.1. 2.& 3.& in lib.de ſenſu,& ſenſili.c.2. Nec officit quod tertio Meteor.c.3.4.& 6.& in probl.ſect.31.probl. 16. Platonis opinione ad dubitationes quaſdam diſſoluendas vtatur. Id enim propterea fecit, quia tunc nondum propria ſententia comprobata,communi vti voluit, præſertim cùm nihil ad præſens inſtitutum faceret, vtram partem ſequeretur, vt inibi Alexand.& hoc loco Philoponus annotarunt.

Contra radiorum emiſſores.

Quòd ergo aſpectus emiſſione radiorum non fiat; oſtenditur. Nã vel radius viſorius pertingit ad res,quæ videntur; vel non. Non ſecundum, quia iam ille radius non alteraret obiectum,neque alia qualitate alteratus ad oculum rediret, vt aiunt. Primum etiã dici non poteſt,quia incredibile omnino eſt è tantula pupilla tantum luminis ab oculo exilire poſſe, vt ad res tam varias,támq; inter ſe diſtantes,quas ſimul cõtuemur, peruenire queat,ita vt magnã cœli partem occupet, quam vndiq; oculis obiectam conſpicimus. Deinde,quia ſi lumẽ Solis quantumlibet rectâ incidat, numquã reflectitur è terra vſque ad mediam aëris regionem,multò minùs eiuſmodi radij à ſtellis,quas in firmamento cernimus,ad noſtrum aſpectum reflectẽtur. Item, vel qualitas illa qua radij in re videnda imbuuntur, eſt ſimilitudo ipſius rei,vel aliqua alia qualitas,vel corpus aliquod tenue,& ſubtile. Si eſt ſimilitudo: iam igitur concedunt viſionem fieri receptione imaginum; quamquam in eo hallucinentur,quòd dicant ad imaginũ productionem requiri lumen ab oculo exiliens,cùm ſufficiat id, quo ponimus obiectum illuſtrari. Si verò dicant eſſe aliam qualitatem,cùm nõ appareat quęnã ea ſit, aut qua neceſſitate inuehatur, certè fictitia exiſtimanda erit. Quòd ſi dent

dent ſecundũ, cùm nõ ſit admittẽda cor- A porum quantũlibet ſubtilium penetratio, aſſerere nequaquã poterunt radium viſorium tranſmeare interiecta corpora vſque ad rem viſam. Neque defendent viſionem eſſe momentaneam, cùm nullum corpus momento moueatur.

Denique, quòd admittẽdæ ſint rerum imagines, quibus nõ ſolùm aſpectus, ſed reliquæ etiam potentiæ cognitrices ad obiecta percipiẽda obſignẽtur, cõſtat ex ea q. qua ſuperiùs hac de re priuatim B diſſeruimus, è qua ad præſens inſtitutũ corroborandum plures rationes deſumi poſſunt. Quibus accedit quòd communi philoſophantium cõſenſu hoc diſcrimẽ inter appetentes, & cognoſcentes vires traditur: quòd illę natiua propẽſione feruntur in ſua obiecta, & ab iis alliciũtur: hę verò obiecta ipſa ad ſe trahãt, videlicet per eorũ ſimilitudinẽ, qua imbuũtur.

Potẽtia cognoſcens intus manet, appetens quodam modo ſe foras dat.

Quo modo fundantur ſpecies viſiles.

Vt autẽ planum fiat quonã modo ſpecies viſiles obiectũ repræſentẽt, nõnulla C obſeruanda erunt. Primum ſit, quemadmodum à quali et parte corporis luminoſi in quoduis punctum medij perſpicui intra eius ſphæram contenti, producitur lumen, modò nullum corpus opacum interiectũ ſit, ita à quauis parte corporis colorati, emitti ipſius ſimilitudinẽ ad quoduis punctũ medij actu illuſtrati intra ipſius ſphærã cohibiti, modò nullum corpus opacum interpoſitum ſit. Quod ex eo cõſtat, quia cũ agẽtia natu- D ralia neceſſitate naturæ in actiones ſuas ferantur, ſublatis impedimẽtis, non poſſunt non agere ſecundùm omnes ſuas partes in quoduis punctum ſpatii. Ideóque corpora tã lucida, quàm colore affecta, quo maiora ſunt, eò per longius ſpatiũ lumen, & ſui ſimilitudinem proferunt. Nã cùm ſecundùm omnes ſuas partes in quoduis punctum ſpatii agant, quanto hæ plures, ampliorẽſque extiterint, tanto lumẽ, & imago, quæ in parte ſpatii obiecto vicina propignuntur, maio- E rem vim habebũt, vt ſe lõgiùs diffundant. Quo etiã fit, vt quo res grandiores ſunt, eo è remotiori loco perſpici valeãt & vt in quouis puncto, ſeu quauis parte medii actu illuſtrati totum corpus obiectum ſenſui repræſentetur, ſingulæque eius partes, à quibus ad huiuſmodi punctum, ſeu partem medij liceat rectam lineam ducere: quandoquidẽ in qualibet parte medii imprimitur ſimilitudo à

Cur, quo res grandiores eo è remotiori loco videantur.

quauis parte obiecti colorati. Id quod experientia confirmat, ſiquidem ex quacũque parte medii fas eſt obiectum cernere, omnẽſque eius partes, ad quas licet ab oculo videntis lineã rectam protrahere, ſi nihil ſit interiectum, quod impediat continuam ſpeciei productionẽ per totũ ſpaciũ, atque minùs omnes partes intueri niſi per earũ ſimilitudinẽ: ergo partes omnes, ac ſingulæ obiecti colorati producũt ſui ſimilitudinẽ in quauis parte medii, atque adeò in quauis huiuſmodi parte repræſentantur omnes ac ſingulæ partes obiecti. Deinde, idem probatur hunc in modum. Quæuis pars obiecti colorati eſt agẽs naturale, ac minimè liberũ ad ſui ſimilitudinẽ producẽdam, & habet ſe indiſcriminatim ad agendum in quãuis partẽ medii actu illuſtrati intra eius ſphærã incluſi, ad quam licet rectã lineam ducere. Quælibet igitur obiecti pars in quamuis partem medii ſui imaginẽ imprimit, & ex conſequẽti in quauis parte omnes, ac ſingulæ obiecti partes repręſentabuntur. Poſtremo, idẽ confirmatur, quia ſi diuerſæ partes obiecti viſilis, producerent ſui ſimilitudinẽ in diſtinctis partib. medii, nõ autẽ omnes in eadẽ, nequiret Sol, quẽ Aſtrologi tota terra vicibus ferè 167. maiorẽ eſſe inquiunt, totus ex quauis parte medii à nobis conſpici. Etenim vt omnes eius partes ſui ſimilitudinem producerent, egerent ſpatio tantę magnitudinis, quantæ Sol ipſe eſt, quod repugnat experientiæ, quandoquidem è quauis parte medii totum Solem conſpicimus. Quare neceſſe eſt omnes partes obiecti viſilis mittere ſui ſimilitudinem in quãuis partẽ medii, inqua repręſẽtentur.

Quælibet obiecti pars producit ſui ſpeciem viſilem in qualibet medij parte.

Aduertendum prætereà eſt, diuerſas partes eiuſdem obiecti non iacere diſtinctas ſui ſimilitudines in eandem partem medii, in qua videntur, ſed vnam, & eãdem, quę tamen exactior ſit, & perfectior, quàm ſi à quauis parte ſingulatim accepta emitteretur. Porro autem iſtiuſmodi ſpecies cùm à ſingulis partibus obiecti, tanquam à partialibus agentibus ſuum eſſe accipiat, ſingulas eius partes repræſentat; quantumcunque illæ quoad intenſionem, ſitum, & figuram diſſimiles ſint Namque hæc ſimilitudo quatenus mutuatur eſſe à parte B. repræſentat partem B. & vt habet idem eſſe à parte C. repræſentat partem

Non iaciũtur tamen diuerſæ imagines à diuerſis partibus eiuſdem obiecti.

C. atque ita in cæteras, prout à ſingulis ſuum eſſe partiatim ſumit. Quod quidem ita ſe habere hunc in modum oſtẽditur. Sit corpus aliquod ſecundùm ſuas partes inæquabili intenſione candidum. Si igitur diuerſæ huiuſce corporis partes diſtinctas ſui ſimilitudines in eandẽ partem medij producerent, quemadmodum duæ eius medietates duas producerent ſimilitudines, ſic quatuor quartæ quatuor ſimilitudines, atque ita cæteræ partes proportionales eodem modo; quę cùm infinitæ ſint, darentur in eadẽ parte medij ſpecies infinitę, quod fieri nequit. Patet igitur, omnes, ac ſingulas partes obiecti viſilis proiicere in quãcunque partem medij illuſtrati intra ſphæram contenti vnam eãdémque ſui ſimilitudinem, & ob eam rem eadem omnino imagine ex quacunque parte medij ſingulas partes rei obiectæ à nobis conſpici, niſi quid obſtet.

Ex dictis collige ſpeciem obiecti viſilis, etſi vnum numero accidens ſit, extenſione ſubiecti per accidẽs extenſum, tamen ita affectum eſſe, vt quęlibet pars illius extenſionis referat omnes partes obiecti, ad quas licet rectam lineam ducere; quia vti diximus, quælibet huiuſce ſpeciei pars ab omnibus obiecti partibus capit eſſe, modò ad eas poſſit duci recta linea, non pertranſeundo per corpus opacum. Nam alioqui ſi ad aliquam obiecti partem huiuſmodi linea duci nequeat ab aliqua parte ſpeciei in medio exiſtentis, hæc non capiet eſſe ab illa parte, proindéque eam in tali loco non repræſentabit.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum, quæ articulo primo propoſita fuere.

RELIQVVM eſt vt argumẽtis pro Platonica opinione initio adductis reſpondeamus. Ad primum dicimus oculos non eſſe igneos, quaſi in ſe ignem actu contineant, cùm ignei caloris exceſſus temperiem viuentium diſſoluat; nec verò ita lucentes eſſe, vt procul ex ſe lumẽ iaculentur. Quod verò motis oculis, ſplendor quidam in eis appareat, id ex A eo prouenit quia polita, & leuia corpora, cuiuſmodi ſunt oculi, & piſciũ quorundam capita, aliáque eiuſmodi, in tenebris præſertim renident, ac fulgent. Non eſt tamen inficiandum pupillæ nõ nihil eſſe innatum lucis, vt quaſi teſſera hoſpitem & affinem ſuum, hoc eſt, lucem, qua ſpecies vehitur, ſeſe extrinſecus inſinuantem recipiat, eique vt miniſter familiaris præſto adſit. Qua de re lege Scaligerum exercit. 198. n. 16. Cõcedendum præterea animalia nonnulla B ex oculis aliquid lucis extra emittere, vt feles, & alia quædam ex iis, quæ noctu venantur.

Solut. 2. Ad ſecundum, nebulam remotam nõ ob eam cauſam, quæ in argumento affertur, videri, proximam verò non videri, ſed quia prope oculos minor lux ſufficit, ad illuſtrandum viſile proximum, quàm remotum. Adde quòd nebula per eandem lineam longè porrectam identidem aſpectui occurrens, atque adeò C craſſeſcens, obſcurior apparet, quàm quę per breuiorem lineam cernitur. Ratio autem cur res pupillæ impoſita non videtur, non eſt ea, quæ affertur in argumento, ſed quia oportet illuſtrari medium ad inferendam ſpeciem. *Solut. 3.* Ad tertium, nihil mirum quòd tot rerũ imagines oculis ſimul occurſantium pariter oculo inurantur, cùm iis imaginibus ſit plenum totum diaphanum actu illuſtra- D tum, vt potè quæ neque ſibi impedimẽto ſint, nec potentiam degrauent, nec ſua mole aut cõtrarietate ſe extrudant, cùm non ſint corpora, nec contrarium habeant, nec ſe perturbent, licèt in eodẽ ſitu coeant, quia vbicunque exiſtant, per ſe naturæ ſuæ diſtinctionem, & ſignificandi vim retinent. Sunt verò iſtiuſmodi ſimulachra perpetuo in diaphano illuminato, quia naturaliter à re viſili emittuntur, nec verò temere huc illuc E oberrant magis, quàm lux, quæ ipſa comitatur & quaſi fouet; ſiquidem eius concurſu, vt ſuperiùs diximus, giguũtur, eáque euaneſcente occidunt. *Solut. 4.* Ex quo patet quid ad quartum argumentum reſpondendum ſit.

Solutio. 5. Ad quintum dicendum in primis in ſpeculo non videri imaginem, vt progreſſu patebit, ſed videri rẽ obiectã per imaginẽ à ſpeculo repercuſſam ad oculum, videri, inquam, aduerſa facie, non auerſa, quia eiuſmodi ſpecies, non eſt vt

perſona hiſtrionis ex vna facie aliud, ex altera aliud exhibens, ſed eſt quidpiam ſimplex, atque purum ex vtraque facie (vt ita dicamus) obiectum repræſentans; quo etiam fit vt obiecti corporis partes dextræ efficiantur in ſpeculo læuæ, & è diuerſo: videlicet quia imago ad oculum repercuſſa ita rē nobis repręſentat, vt ab ea prodiit, atque adeò etſi res viſa nobis ſit aduerſa, manus quaſi commutat; eiúſque dextra noſtræ dextræ reſpondet, cùm ſecus fieri oporteret, vt videmus cùm Socrates, qui antea erat auerſus, nobis aduerſus fit. Tunc enim eius dextra læuæ noſtræ reſpondet. Itaque tota huiuſce diſcriminis ratio eſt, quòd ſpecies non alia ſit auerſa, quàm aduerſa.

Lege Vitellionem lib. 5. Perſpectiua Propoſ. 55. Rich. in 4 d. 11. q. 1. in. 6. princ.

QVÆSTIO VI.

An oculorum compoſitio ad viſionem obeundam accommodata ſit, nécne.

ARTICVLVS I.

De oculorum præſtantia, ſitu, & figura.

3. Ratio pro oculorum præſtantia. D. Thom. 1. p. q. 78. ar. 3.

ASPECTVS omnium ſenſuum præſtantiſſimus habetur. Primò, quia tenuioribus, & à materiæ fæce liberioribus, ac non niſi per diaphanum illuſtratum tranſmiſſis imaginibus ad functiones ſuas vtitur, nullámque realem immutationem ab obiecto recipit, ſed tantùm notionalem; nec enim v.g. exalbeſcit viſo candore. Secundò, quia eius actio celerrima eſt, vtpote quæ momento fiat. Tertiò, quia è longiori tractu res attingit. Quartò, quia (vt cæteras eius prærogatiuas omittamus) plures rerum differentias comprehendit; quandoquidē viſu totius mundi fabricam, & ornatum intuemur, lucis pulchritudine fruimur, colorum varietatem diſtinguimus, corporum omnium magnitudinem, figuram, numerum, proportionem, ſitum, motum, & quietem aſſequimur. Ideóque nullus ſenſus ad cognitionem inuētione propria comparandam magis idoneus eſt. Vnde Plato in Timæo viſui acceptam refert philoſophiam; & eius imitator Philo Iudæus in libro de ſpecialibus legibus. Defluxit (inquit) Philoſophia è cœlo in hominum animos, ſed oculis ſequeſtris deducta eſt in hoſpitium. Nam hi primi conſpexerunt vias, quæ à cœlo ad nos tendunt, regias. Item in libro de mundi opificio. Quod inquit, mens in animo eſt, id oculus in corpore. Videt enim vterque: altera intelligibiles res; alter ſenſibiles. Viſus autem mentis ad noſcenda incorporea; oculi ad contemplationem corporum, quæ res ad alia multa prodeſt, & in primis ad id quod maximum eſt, ſcilicet philoſophiam.

Situs oculorum. D. Ambr.

Quod verò ad oculorum ſitum attinet, libet quæ D. Ambroſius lib. 6. Hexameron cap. 9. ea de re ſcripſit, in hūc locum transferre. Adhærent velut quibuſdam montium ſuperciliis oculi, vt & protegente montis cacumine tutiores ſint, & tāquam in ſummo locati de quadam ſcena ſuperiore vniuerſa proſpectent. Neque enim oportebat eos humiles eſſe, ſicut aures, vel os, ipſóſque narium interiores ſinus. Specula enim ſemper in alto eſt, vt aduenientium cateruarum hoſtilium explorari poſſit aduentus, ne improuiſo occupent otiantē vel vrbis populum, vel imperatoris exercitum. Sic latronum quoque cauentur incurſus, ſi exploratores in muris, aut turribus, aut montis excelſi ſupercilio ſint locati, vt deſuper ſpectent plana regionum, in quibus inſidiæ latronum latere non poſſint. In mari quoque poſitus ſi quis terræ appropinquare ſe coniicit, in ipſa mali faſtigia, & celſa antennarum cornua voti explorator aſcendit, & adhuc inuiſibilem reliquis nauigantibus ominus terram ſalutat. At fortè dicas, ſi ſpecula editior neceſſaria fuit, cur non ſupra ſummum verticem capitis oculi conſtituti ſunt, ſicut cancris, vel ſcarabæis in ſummo ſunt, quibus licèt nullum caput appareat, colla, ac dorſa tamen cætero corpore celſiora ſunt? ſed illis teſta valida, nec tam tenuis membrana ſicut nobis, quæ facilè poſſit offendi, rubóque, & cæteris interſcindi ſentibus. Itaque nobis in ſumma propemodū corporis parte conſtitui oculos oportuit tanquam in arce, & omni vel minima offēſione defendi: quæ duo ſibi compugnantia videbantur. Nam ſi in humili eſſent propter tutamen, munus impeditur; ſi in vertice, paterent ad iniuriam. Hęc D. Ambr. Lege etiā D. Baſil. homilia vndecima Hexameron. Sanè verò mirificè natura prouidit vt oculi

Cic. 2. de nat. deorũ. Palpebrarum vſus.

tuti eſſe poſſent, vtque ea, quæ foris ingruunt, incommoda propulſarent, ideóque concauis foraminibus incluſit; & genis, ac palpebrarum tegmine circumuallauit (etſi has Struthiocamelus alitũ ſola, vt homo vtrinque habeat) quæ identidem celeritate magna non ſolùm excipiendis rerum imaginibus aditum aperiant, ſed etiam incidẽtibus, & noxiis claudãt, tum ſupercilia quoque addidit pilis breuibus adornata pariter, & alternè mobilia, quæ ſudorẽ à capite & frõte defluentem repellant. Sed enim & hæc, vt Plinius. 11. Naturalis hiſtoriæ lib. ca. 37. aduertit, maximè faſtum indicant. Superbia alibi conceptaculum, hîc ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet Nihil altius ſimul, abruptiúſque inuenit in corpore, vbi ſolitaria eſſet. Hæc ille.

Cur oculi globoſa figura.

De oculorum autem figura; ſic habeto. Sunt oculi in globum conformati duabus potiſſimùm de cauſis. Primùm quia forma globoſa promptiori agilitate in hanc & illam partem voluitur, & aſpectum circumfert: voluit autem naturę auctor Deus aſpectũ circumferri, vt, inquit Timæus, circuitus qui in cœlo aguntur in vſum redigamus noſtræ mẽtis, diſcurſionéſque ipſius illis cognatas, ſed perturbatas ad illorum temperiem reuocemus, & conuerſiones Dei, quæ ſine vllo errore agũtur, imitemur. Deinde, quia vt Mathematici demonſtrant, niſi oculi eſſent rotundi, non poſſent rerum quantitatem deprehendere, nec aliquid perciperent niſi æquale ſibi. Etenim viſio fit per lineas rectas ſuper oculum perpendiculariter incidentes, quarum concurſus fit in oculi centro. Quare ſi oculus eſſet ſuperficiei planæ, non ingererent ſe perpendiculares lineæ niſi à ſuperficie æquali; ſicque nonniſi æquale cerneretur.

Lege Vitellionem lib 3. Perſpectiuæ Theor. 3. Cãtuarenſem lib. 1. Per. cap. 3. concl. 1.

ARTICVLVS II.

De iis quæ ad internam oculorum fabricam ſpectant.

Oculorũ muſculi ſeptem.

NVnc ad internam oculorum compoſitionem venimus. Conſtãt oculi, quod ad præſentem conſideratione attinet, ſeptem muſculis motoribus: tu-

A nicis quinque, etſi alij hæc ſecus numerent: tribus humoribus; duobus neruis. Muſculi dati eis à natura ſunt, vt globum ad aſpectum facilè cõuertãt, è quibus vnus ſurſum, alter deorſum: duo ad dexteram læuámque trahunt; alij duo circumferunt; ſeptimus ſuſtinet, illigátque. Ex tunicis intima vocatur ſpecularis, quia vt ſpeculum nitet, & tranſlucet: Græcè à continua araneæ telarum imagine, ἀραχνοειδής. Huic proxima Græcè

Tunicæ quinque. Humores in oculo tres. Hac de rè Ariſtoteles. 5. de gener. a. c. 1. & de hiſt. an. c. 10. & 11. Galen. lib. 10. de vſu partium. Theophilus lib. 4. de fabrica hominis. Veſal. lib. 14. c. 7. Simon Port. de colorib. oculorum c. 3. Gueuara lib. 3. defenſ. in Gal. cap. 7. ni cap. 9. Fernel. lib. de partib. corporis humani cap. 9. Tuom. à Vega in lib. 4. de locis affectis. c. 1. Cõciliator differ. 64. Forliu. q. 17. 1. in techn.

B ἀμφιβληστροειδής, Latinè reticularis nuncupatur, quia venulis mu tis, & arteriis intexta retis effigiem exhibet. Tertia Græcè ῥαγοειδής, Latinè vuea, quia ſimilis eſt vuæ folliculo, à quo pedunculum detraxeris. Quarta Græcè κερατοειδής. Latinè, cornea, quia cornu in laminas tenuiſſimas in ſectum refert, & ſplendida ac diaphana eſt Quinta Græcè ἐπιπεφυκὼς latinè adnata, ſiue ad hæreſcens, uia eius beneficio vndique totus oculus conſiſtit, & ſibi cohæret, quæ

C etiam albe à colore nuncupatur.

Ex humoribus intimus dicitur à Græcis κρυσταλλοειδής, à Latinis cryſtallinus, ſeu glacialis, quod cryſtallum, ſeu glaciem pelluciditate æmuletur, etſi aliquantulum mollis ſit. Huic proximus Græcè ὑαλοειδής, Latinè vitreus, ſeu albugineus, quòd conſiſtentia & colore vitro fuſo, ſiue recocto, vel oui albo ſit ſimilis. Tertius Græcè ὑδατοειδής, Latinè aqueus, ab aquæ ſimilitudine.

Quæ ſit tunicarum humorũmque compoſitio & connexio.

D Horum verò compoſitio hunc ordinẽ inter ſe habere deprehenditur. Eſt oculus, vti diximus, in globi figuram conformatus. Eius centrum obtinet humor cryſtallinus, quem vndique ambit tunica ſpecularis. Huius humoris medietas vna in humorem vitreum, qui proximè ſequitur, immerſa eſt; altera in eo extat, & quaſi innatat. Deinde humorem vitreum poſteriori parte ambit tunica reticularis, deſinens vbi glacialis humor eminere incipit ſupra vitreum. Hinc

E duæ ſe offerunt membranæ, nempe vuea, per cuius foramen humor cryſtallinus, & pupilla cerni ur, & à co ore huius tunicæ, quæ variè intingitur, oculos nigros, cæſios, glaucos, aut alio colore imbutos dicimus. Altera tunica eſt cornea, quæ totum oculum ambit, & ſplendida eſt. Inter haſce duas tunicas humor aqueus continetur: tum poſtremum, atque extimum locum habet tunica

Nerui viſorij duo.

nica adhærens, quæ oculum in propria ſede cohibet, ducens originem à tunica caluatiam inueſtiente; vnde & pericranium nuncupatur. Concurrunt etiã ad oculi ſtructuram duo nerui, qui optici, ſeu viſorij appellantur: hi verò à cerebro proficiſcuntur, alter è dextera parte, alter è ſiniſtra: ſed aliquantulum progreſsi inter ſe coeunt, rurſúmque antequam oculos ſubintrent, ſeparantur: & quia duplici membrana veſtiti ſunt; interna tenui, & externa dura; ex illis ortum habent duæ tunicæ, vuea & cornea; Per eos ſimulachra rerum, quę ſub aſpectũ cadunt, in communem ſenſum influunt, ſimúlque per eoſdem à cerebro emicant viſorij ſpiritus, ſine quorum ope facultas cernendi munus ſuũ obire nequeat. Hinc eſt quòd affecto cerebro, etſi oculi nihil aliunde incommodi patiantur, hebeſcit viſus, vt patet in ebriis, deliris, & phreneticis, è quorũ cerebro deſiliunt ſpiritus nebulis obducti ac minùs puri minúſq; apti ad operationem. Addimus etiam ex inordinato huiuſmodi ſpirituum ad oculos motu interdũ prouenire, vt ebriis circumuerti omnia videantur. Quod Aphrodiſæus lib. 2. problematum quæſt. 67. hiſce verbis ediſſerit: Larga vini copia nimiam exhalationem ſpiritus fumei ad cerebrum mittit, qui ſpiritus cùm digeri atque conſumi nequeat priùs quàm temporis ſpatium concoctionem exhibeat, per cerebrum voluitur, & quàqua verſus percurrit, atque ita perturbatus profluit per neruum viſoriũ, pupillámque ad res conſpectui obuias; facitq; vt tales videantur, qualis ipſe eſt. Affectum etenim interiorem foris eſſe imaginantur: quocirca efficitur, vt etiam caligent & vertigine tantiſper tententur.

Quis ortus tunicæ vueæ & corneæ.

Cur ebrijs obiecta circum agi videantur.

Sed & iis, qui nulla perturbatione, aut morbo laborant, propter inopiam, inhabilitatémve ſpirituum deterior viſus contingit, & è contrario. Sic nimirũ quibus ſpiritus modicus eſt, & facilè diſſolubilis diu obtutũ figere nequeũt: quibus lucidus, & copioſus, aciem diu firmant & res minutas, ac diſtantes ad vnguem diſcernũt; quibus ſpiritus multus, & craſſus, obtuentur quidẽ res abſq; fatigatione, verùm eas non exactè diſtingunt. Sic denique vt annotauit eodẽ libro Aphrodiſæus qu. 52. ij qui aquam bibere conſueuerunt, acutiùs vidẽt, quia

Lege Ariſtot. lib. 5. de generatione animal. c. 1.

Spiritus in videndo multam diuerſitatẽ efficit.

A vini copia flatus nimiùm excitans ſpiritum viſorium turbat. Facit etiam non parum ad commoditatem, vel incõmoditatem cernendi ipſa compoſitio oculorum. Nam qui oculos emiſsitios, ac prominentes habent, obtusè vident; qui cauos, & profundos, acutè; quia illis præterquam quòd ſpecies ab obiectis emiſſæ minùs vniuntur, ipſi etiam ſpiritus magis effluunt: his verò ſpiritus cõglobati, & coacti diutiùs conſeruãtur, ac viB ſionem intenſiùs exequuntur. Quod ſimiliter euenit iis, qui vt aciem intẽdant, oculos aliquantulum claudunt. Ac præter hæc, quæ à nobis cõmemorata ſunt, multa alia afferri poſſent, quæ aſpectum vitiant aut iuuant, ſed omnia proſequi non eſt huius loci. Ex dictis iam facilè quiuis intelliget maximè idoneam eſſe ad viſus functionem oculorum fabricã, cùm tam ſingulari artificio coagmentata ſit, & tot muſculis, tot tunicis, tot huC moribus, & tam aſsiduo ſpirituum defluxu ad id munus præſtãdum abundet.

Oculi ſecundum variam compoſitionem aut acutè, aut obtusè vident.

QVÆSTIO VII.

Vtrùm viſio fiat in humore cryſtallino?

ARTICVLVS I.

D *Quibus argumentis oſtendi videatur non ibi fieri.*

Argum. 1.

PROXIMVM eſt, vt vbinã viſio fiat, expendamus. Ac primùm, quòd nõ fiat in cryſtalloide, qui vnus eſt è tribus oculi humoribus, de quibus paulò antè diſſeruimus, videtur hiſce argumentis concludi: Humor E cryſtallinus eſt coloratus; cùm ſit corpus viuens, atque adeo cõſtans quatuor primarum qualitatum permixtione, quã color neceſſariò ſequi videtur: igitur non poteſt eſſe idoneum viſus inſtrumentum. Probatur conſecutio, quia alioqui perpetuæ in oculis hallucinationes contingerẽt, ſiquidem omnia nobis eo colore infecta apparerent: ſicuti icterici omnia cærulea, & qui per vitrũ viride intuentur, omnia viridia æſtimãt.

Quòd

Quòd ſiquis reſpondeat non vniuerſim ex qualibet primarum qualitatum permixtione colorem oriri, ſed in iis tãtùm corporibus, in quibus dẽſum & opacum affatim abundat, humorem verò cryſtallinum non ita ſe habere, ſed rarum, ac tranſlucidum eſſe: Contra id obiicitur. Nam ſi humor cryſtallinus tranſparens ſit, proindéque lucem à circumfuſo aëre admittat, ſaltem non omnem lucem intueri poterit: quemadmodum nec colores internoſceret, ſi eorum aliquo eſſet imbutus.

2 Imò, quòd viſio in nulla oculi parte fiat, hunc in modum probatur. Sæpe accidit, integro oculo, & potentia, receptáque imagine non videri à nobis rẽ præſentem: hoc verò neutiquam eueniret, ſi viſio in oculo perficeretur, quia cùm ea actio naturalis ſit, poſita cauſa non impedita confeſtim ex eo dimanaret; alia igitur interior facultas, in qua viſio fiat, danda eſt.

3 Tertiò, Viſio fit, vt perſpectiui docẽt, per radioſam pyramidem, id eſt per ſpeciem productam in oculo ad modum pyramidis, cuius baſis eſt in ſuperficie obiecti, ſeu rei viſæ, cuſpis autem in cẽtro inſtrumenti viſorij: ſed hoc nequit fieri, ſi videndi facultas in oculis inſit: non igitur viſio in oculis fit. Probatur Minor, quia pyramis clauditur puncto, atque adeò vna & eadem nequit in duobus oculis ſimul terminari: at ſicuti res viſa vna eſt, ita vnam tantùm ab ea pyramidem ad potentiam duci oportebit.

4 Quartò, Aſpectus fit in congreſſu nerui optici: non igitur in oculis. Probatur Aſſumptum: primùm, quia non ob aliã cauſam videtur natura huiuſmodi neruos, qui à cerebro, vti ſuperiùs diximus, diuiſi oriuntur, poſtmodum coniunxiſſe, niſi vt in ea parte, qua coeunt ſpecies ab vtroque oculo tranſmiſſæ, ad actionem videndi in vnum copularentur. Secundò, quia niſi in nerui coniugatione perficeretur viſio, deberent nobis geminata apparere ea, quæ ſimplicia ſunt, vt pote per geminatam viſionem, & duplicem imaginem conſpecta.

ARTICVLVS II.

Conſtituitur pars affirmatiua queſtionis.

A IN hac controuerſia nõnulli, è quorũ numero eſt Auicenna, referente Cœlio lib. 4. c. 20. Cyruelus li. 1. Perſpectiuæ ca. 3. concl. 6. & Vitellio lib. 3. Theoremate 4. & 20. putant viſionem effici in compreſſu nerui optici, quibus fauet vltimum proximi articuli argumẽtum. Hæc tamen ſententia ex eo refellitur, quia ſi ibi fieret viſio, ſequeretur, eos homines, in quibus eiuſmodi nerui inter B ſe minimè iunguntur (quorum nonnullos repertos fuiſſe conſtat) aut omnino viſu carere, aut vt contrariæ opinionis aſſertores volũt, omnia eis videri duplicia; quod tamen falſum eſſe experientia comprobauit. Scribit enim Veſalius c. 4. lib. 4. de fabrica corporis humani, quendã ſe Patauij diſſecuiſſe, cuius nerui viſorij à cerebro ad oculos vſque diuiſi peruenirent, qui tamen geminata à ſimplicibus internoſceret, affirmarétq; nunquam ſimplicia ſibi dupla viſa eſſe.

Non fit viſio in congreſſu nerui optici.

C Secundò, Quòd viſio fiat in oculo ſuadetur, quia non ob aliam cauſam affecto oculo confeſtim viſus læditur, niſi quia illic facultas videndi reſidet, ibi functionẽ obit. Nec ſatisfaciet qui dixerit affecto oculo lædi viſum, quia impeditur delatio ſpecierum ad neruum. Non enim imaginum traiectio tam moroſa, & difficilis eſt, vt medij offenſio vſque adeo ei nocere exiſtimanda ſit. Denique, quòd viſio fiat in cryſtalloide ex eo confirma-D tur, quia humor eſt in medio omnium aliorum humorum collocatus, eoq; læſo amittitur viſio. Item hæc pars oculi maximè ſplendida, & conſpicua eſt, ac nullo colore infecta, quod ad videndi actionem apprimè obſeruit. Vnde Galen' 8. de vſu partium capit 6. docet, reliquas oculi partes huiuſce humoris gratia, ſiue vt contineant, ſiue vt alant, fuiſſe conditas. Et 10. eiuſdem operis c. 1. ſtatuit organum viſus in huiuſmodi humore con-E ſiſtere. Idéque ſentit Ariſtoteles lib. 1. de generatione anim. c. 5. vbi ait in ea parte effici viſionem, quæ tota nitida eſt & ſplendida, vt ab omni colore & luce moueri poſſit. Et apertiùs li. 1. de hiſt. anim. c. 9. Idem aſſerit Vitellio lib 3. Perſpectiuæ theoremate 4. Valeſius lib. 2. controu. cap. 8. Vega in Galenum de locis aff. lib. 4. cap. 1.

Fit in oculo, ſcilicet in cryſtalloide. *Galenus.* *Ariſtot.* *Vitellio.* *Valeſius.* *Vega.*

Argumenta verò, quæ in contrariam partem adduximus, facilè explicãtur. Ad

primum

Reſpondetur argumentis aduerſariæ opinionis. Solut. 1.

primum aptè reſpondebatur. Quod verò deinde obiectum fuit, diluitur, aiẽdo, etſi color ſeuſiterio affuſus aliorum colorum viſionem impediturus eſſet, tamẽ lumen, quod humor cryſtallinus ab aëre colluſtrato recipit non impedire cęterorum luminum aſpectum, quia lumen ita eſt obiectum viſus, vt ſit etiã medium, cuius interuentu omnia cernũtur, quod proinde nullius viſionem debuit inhibere. Ad ſecundum dicito. Cùm anima rebus aliis nimis intenta eſt, ita vt nihil ad rẽ viſam aduertat, non dari viſionem; quia nec datur integra illius cauſa, deficiente videlicet applicatione ipſius facultatis, à qua videndi actio manat. Ad tertium, Conceſſa Maiori propoſitione, neganda eſt Minor, & ad eius probationem dicendum, pyramidem claudi puncto, ſed enim ad duos oculos non vnam duci pyramidem, ſed ad vnumquemque ſuã. Nec obſtat quòd obiectum ſit vnũ, quia ab eadẽ re infinitæ pyramides proficiſci queunt. Ad quartum dicendũ non ob eam cauſam, quæ in argumẽto affertur, coniungi neruum opticum; Nã quòd non ſit neceſſe coire in eo ſpecies ne res geminæ appareant, ex eo planè conuincitur, quia alioqui oporteret dari etiam ante cerebrum aliquẽ neruũ, in quo ſpecies audibiles hinc inde in vnum copularentur, ne ſoni ſimplices duplicari videãtur. Quid autem cauſæ ſit cur geminata in oculis viſione, & in auribus auditione, non appareat geminatũ id quod ſimplum eſt, in problematis exponemus.

Solut. 2. Solut. 3. Solut. 4. In probl. de viſu probl. 19.

QVÆSTIO VIII.

Vtrùm ſpeculo imago videatur: an non.

ARTICVLVS I.

Affirmatiuæ partis argumenta.

CONSTAT quadam eſſe corpora, quæ imagines reddũt, vt aquam, æs politum, & gemmas quaſdam. Nihil tamen eas æquè perſpicuè reddit, ac ſpecula è vitro, cui plumbum auerſa parte illitum ſit. Etenim vitrum ob læuorem, & pellucentiam facilè imagines excipit; ſed impreſſas non remittet, niſi eas oppoſitu alicuius corporis denſi & obſcuri ſiſtat. Hinc ſolertis naturæ ingenium oculos animantium ad ſpeculorum imaginem efformaſſe videtur: ſiquidem humori cryſtallino nigrorem quendam à tergo adiunxit; è quo ad eos, qui aliorum pupillam introſpiciunt, imago reſiliat; vnde ſcitè dictũ eſt, Vt ſpeculũ oculus eſt artis, ita oculum eſſe naturæ ſpeculum. Antequam verò ad inſtitutã quęſtionem veniamus, illud hoc loco monuerimus, videlicet ſpeculorũ vſum, qui magna ex parte in luxum abiit, ad animi vtilitatem non poſſe parùm conferre. Hinc Socrates, vt Apuleius refert, ſpeculo ad morum diſciplinã vtebatur, idque etiam adoleſcẽtibus, vt facerent, præcipiebat; quò, ſi liberali forma eſſent, ne illã vitiis cõtaminarẽt: ſi deformi ſpecie, eam morum elegantia compenſarent. Quò ſpectat illud Senecę Naturalium quæſtionũ libro primo capite decimoſeptimo. Inuenta ſunt ſpecula, non vt barbã faciémq; velleremus, aut vt faciem viri poliremus, ſed vt homo ipſe ſe noſceret. Multi ex hoc cõſequuti ſunt primò ſui notitiam, deinde & quoddam cõſilium; formoſus, vt vitaret infamiam; deformis, vt ſciret redimendum eſſe virtutibus, quidquid corpori deeſſet: iuuenis, vt flore ætatis admoneretur, illud tempus eſſe diſcẽdi, & fortia audiendi: ſenex, vt indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. Ad hoc rerũ Natura facultatem nobis dedit, noſmetipſos videndi. Fons cuique perlucidus, aut læue ſaxum imaginẽ reddit. Nuper me in littore vidi, Cùm placidum ventis ſtaret mare. Qualem fuiſſe cultum putas ad hoc ſpeculum ſe cernentium? Ætas illa ſimplicior, & fortuitis contenta, nondum in vita beneficium detorquebat, nec inuentum naturæ in libidinem luxúmque rapiebat.

Oculi veluti pellucida ſpecula. Speculorũ vſus etiam ad animũ cõpenẽdũ. Senec.

His poſitis, ſolet in controuerſiã adducinũ in ſpeculo, (quod ſimiliter de aliis corporibus, à quibus rerũ ſimulachra ad aſpectũ deſiliunt, intelligendum erit) num, inquam, imago rei, an potiùs res per eã repræſentata videatur. Quam quidem controuerſiam Seneca li. 7. Natural. qu. cap. 5. cùm propoſuiſſet, integrã reliquit. Quòd ergo imaginẽ cerni affirmandũ ſit, tum communi hominũ exiſtimatione, tum ſenſu ipſo conſpicuum videtur. Item, quia ſi obiectũ cerneretur, & non imago, intueremur obiectum in ſuo

1. Argum. probans imaginem videri.

ſuo proprio ſitu, & loco. ac ſub ea magnitudine, qua præditum eſt: cùm tamẽ ſecus rem habere conſtet. Id enim, quod aſpicimus, non niſi in ſpeculo conſtitutũ ſeſe nobis offert; & multo minus apparet, atque etiã in longiori diſtãtia, quàm eſt. Tertiò, quia in ſpeculo plano ſecundùm Orizontẽ collocato ſumma pars rei viſæ apparet ſuprà; ima verò infrà; & in ſpeculo fracto ſimplicia videntur gemina, atque in ſpeculis quibuſdã certo modo compoſitis, nõ geminata tantùm, ſed numeroſa multitudine. Quæ omnia nõ aliunde videntur prouenire, quàm ex diuerſo modo, quo imago in ſpeculis recipitur, & inde ſe ſpectandam offert. Poſtremò quia cùm ab aëre, vt interdũ accidit, reflexio ad viſum fit, id, quod cernitur, non eſt res ipſa, ſed eius ſimulachrũ, vt nõ obſcurè tradit Ariſtoteles 3. lib. Meteororũ cap. 4. vbi ait, cuidã (hunc Antipherontem Oretanum fuiſſe memorant) ſemper imaginem ſuam ab aëre repercuſſam ante oculos obuerſari ſolitam. Itaque non ſentit Ariſtoteles Antipherontem ſe ipſum, ſed ſui imaginem in aëre obtueri conſueuiſſe. Quod etiam de ſpeculo procul dubio pronunciaſſet, cùm vtrobique eadem omnino ratio ſit.

3. In ſpeculo fracto mutato ſitu partium cur multiplex appareat obiectum. Cantuarienſis lib. 2. perſpect. cap. 3. concl. 5.

4.

A B C

ARTICVLVS II.

Non videri in ſpeculo imaginem.

D

Videri obiectum & imaginem cenſent. D. Thom. Caiet. Capreol. Cælius.

IN propoſita dubitatione variæ ſunt auctorum ſententiæ. Nam Scotus in 2. d. 13. qu. 1. Auerroes lib. de ſenſu & ſenſ. cap. 1. D. Thomas, de veritate q. 8. art. 5. & art. 15. aſſerit, lapidẽ, & eius imaginẽ in ſpeculo ſimul videri, idémque repetit 1. p. q. 58. art. 3. quod exemplum vberiùs enarrans Capreolus in primo d. 35. q. 2. art. 1. in ſolutionibus argumentorum contra 2. concluſionem, ait viſile producere ſpeciem ſui vſque ad ſpeculum, quę viſile duntaxat referat; tum ab ſpeculo vſque ad oculum effundi vnam tantùm ſpeciem, quæ vtrumque repræſentet. In eadem ſententia ſunt Caiet. 1. p. qu. 56. art. 3. Cælius libr. 15. c. 1. Ioannes Gandauenſis quæſt. 9. de ſenſu, & ſenſili, Thimon 3. Meteororum, q. 4.

Contraria tamen opinio vera eſt: quam omnes ferè Perſpectiui amplectuntur, vt videre eſt apud Ciruelum lib. 2. Perſpectiuæ c. 2. concl. 13. & Vitellionem lib. 5. Richardum in 4. d. 11. q. 1. in 6. principali. Apollinarem hoc in lib. q. 17 alióſque non paucos. Ea verò hac concluſione explicabitur. In ſpeculo non videtur ſola imago rei, nec res ſimul cũ imagine; ſed ſola res à qua imago ſpeculo imprimitur. Hęc aſſertio cùm tribus cõſtet partibus, quoad priorẽ ita concluditur. Quicquid videtur, aut color eſt, aut lux; hæc enim tãtùm ſub obiecto viſus continẽtur: ſed imago neutrum horum eſt: ergo ea non videtur. Secundò, ſpecies viſualis eſt homogenea, ac quælibet eius pars, totum obiectũ refert, vti ſuperiùs diſſeruimus: atque in ſpeculo in alia parte caput, in alia pedes, cæteráque mẽbra ſeſe aſpectui ingerũt. Nõ poteſt ergo id quod cernitur eſſe ſpecies viſualis. Tertiò, quia imago diffunditur toto ſpeculo, & tamẽ id, quod aſpicitur, non in toto ſpeculo cernitur. Quartò quia imago eſt in ſola ſuperficie ſpeculi cõfecti ex chalybe, & tamẽ res viſa apparet in profundo. Quintò, quia ſi imago videretur in ſpeculo, cũ nihil niſi per ſimilitudinẽ potentiæ iniuſtã percipiatur, vel imago cerneretur per ſimilitudinẽ eiuſdẽ ſpeciei, vel diuerſæ. Non eiuſdem; tum quia eſſe notionale, quale eſt imaginis, ſemper ab eo, quod ſignificat, diſtinguitur natura; tũ quia nulla maior ratio eſt cur ſimulachrũ coloris, quàm cur ſimilitudo imaginis differat ſpecie ab eo, cuius ſimulachrũ eſt; tũ poſtremò quia ſimilitudines diſtinguuntur ſpecie per obiecta, quæ repræſentãt: Cùm igitur color, & eius ſimilitudo naturam ſpecie diuerſam obtineant; conſequens eſt vt etiã imago coloris & imago ſimilitudinis ipſius coloris naturã ſpecie differentem ſortiantur. Quòd autem imago in ſpeculo per aliã ſimilitudinem ab ſe ſpecie diſtinctam non cernatur, ex eo ſuadetur; quia tunc viſio quæ circa ſpeculũ fit, non eſſet reflexa, ſiquidẽ à ſpeculo ad oculũ ducitur recta linea. Quòd ſi aduerſarius dicat obiectum aſpici per lineã reflexã; imaginem verò per rectam, iã negat ſolam imaginem videri, quod antè aſſerebat. Secundò, lux directa, & reflexa ſunt eiuſdem ſpeciei; ergo imago per rectam lineam effuſa ab obiecto in ſpeculum, & per reflexam ab ſpeculo deſiliẽs ad oculum,

E

Antonius Andreas ſuper authorem ſex principiorum. Tolet. q. vlt. huius libri. Leuin. libr. 2. de occultis naturæ mirac. c. 33. Palatinus in 2. ſentẽt. d. 3. diſp. 5. Contrariũ opinantur Ciruelius. Vitellio. Richard[9]. Concluſio. Non videtur imago. Probatur 1.

2. 3. 4. 5.

ad oculũ, erunt eiuſdẽ ſpeciei: atqui illa ſolùm repræſentat obiectũ; ergo & hæc.

Nõ videtur ſimul res & imago.

Iam verò quòd ſimul & imago & res per eam ſignificata non ſpectetur, inde iam conſtat, quia eatenus tantùm diceretur videri à nobis ſimul res, & imago, quatenus idem eſt motus in imaginem, & in rem, quam imago repræſentat, vt ſcripſit Ariſtoteles lib. de memor. & reminiſc. capit. 2. quare cùm oſtenſum ſit, aſpectum noſtrum neutiquam ad imaginem ſpeculo inſidentẽ terminari, planum relinquitur, dici non poſſe, nos & imaginem, & rem, quam imago ſignificat, in ſpeculo videre.

Solùm res in ſpeculo cernitur.

Supereſt ergo, vt quod in ſpeculo cernitur, ſit res ſpeculo oppoſita v. g. cùm Socrates in ſpeculum intuetur, ſeipſum in eo videt per ſpeciẽ à ſpeculo deſilientem: quia nimirum primò in ſpeculum ſui imaginem rectà impreſſit, deinde imago à ſpeculo repercuſſa ad oculos redit, qua obſignati oculi ipſiuſmet Socratis viſionem eliciunt, tendúntque in Socratem nõ in proprio ſitu, ſed in alieno, videlicet in eo, à quo imago ad aſpectum reſultat. Nec id mirum videri debet, cùm id viſioni reflexæ peculiare ſit. Qua de re multa apud Vitellionem lib. 5. Perſpectiuæ & ſequentibus.

Solut. argumenti. 1.

Nunc aduerſæ partis argumentis occurramus. Ad primum dicendum, etſi nõ ſolùm vulgus, ſed ſapientum nonnulli cenſuerint videri in ſpeculo imaginem, idque ita eſſe ſenſui videatur, re vera tamen aliter rem habere, vt fuit à nobis commõſtratum. Ad ſecundum quid dicendum ſit, ex proximè dictis patet. Ad tertium, varietatem illam penes ſitum, qua ſe res conſpecta in ſpeculis offert, item geminationem, multitudinẽ ve eiuſdem, naſci ex ſitu ipſo, vel compoſitione ſpeculorũ, & ex modo, quo regreditur imago, per quam res videtur. Quæ omnia ſi à nobis particularim, & enucleatè explicanda eſſent, oporteret ea de re integram atque alienam à præſenti inſtituto tractationem attexere.

Solut. 2.
Solut. 3.

Solut. Vlt.

Ad vltimum, quod etiam in lib. meteor tract. 4. c. 5. diſſeruimus, reſpondemus, locutum fuiſſe eo loco Ariſtotelem ex communi vulgarium hominum ſententia; quemadmodum & cauſam, cur Antipheronti ſua imago præire ſemper videretur, reddidit, nõ ex ſuo, ſed ex Platonis dogmate; qui, vt ſuperiùs diximus, aſpectum per egreſſum radiorum viſualium ab oculis fieri credebat. Itaque docuit ibi Ariſtoteles idcirco Antipheróti ſui ſimulachrum obuerſari ſolitum, quia adeò imbecilli viſu erat, vt radij ab eo exilientes non poſſent vltrà progredi, & aërem propellere: ſicque à proximo aëre, quaſi à ſpeculo confeſtim ad oculum redibant, & vbi ea repercuſſio fiebat, propriam formam intuebatur; ita Ariſtoteles. Si tamen germanam huiuſce rei cauſam requiris, reſpondet Alexander, nubeculam aliquam Antipheróti ante pupillam coactam fuiſſe, è qua ob denſitatem reflexio imaginis ad humorem cryſtallinum fiebat, atque ita videre ſe ille in aëre putabat, cùm re vera intra oculorum orbem videret; quemadmodum ob eiuſmodi materiæ intra oculos concretionem, interdum culices in aëre volãtes intueri nobis videmur, venulis, quæ ad pupillam ſunt, materia illa oppletis, ideóque aliquantulum ſublatis, ita vt alarum quandam ſimilitudinem præ ſe ferant.

An viderit ſe in aëre Antipheron.

Huic tamen ſolutioni illud obſtat, quòd cùm intra oculum nõ poſſit gigni imago totius corporis, vel faciei, cùm oculus non opponatur illis ex aduerſo, vtique non poterat Antipheron ſe per imaginem in oculo ipſo genitam conſpicere. Quare dicendum potiùs ab aëre ad Antipherontis oculos ophtalmia laborantes, reflecti ſolitam quaſi à ſpeculo imaginem, qua ſe aëre vicino intuebatur: potuit enim ab oculis eo morbo affectis humor diffluere, quo aër craſſeſceret, eámque repercuſſionem faceret. Altera ſolutio ſit: forſitan Antipheron neque intra oculum, neque in aëre ſe ipſum videbat, ſed læſa imaginatione, id quod apprehẽdebat, exteriùs accidere putabat. Narrat enim de ipſo Ariſtoteles in libro de memoria, & reminiſcentia, cap. 1. eum idola omnia quæ phantaſia concipiebat, tanquam facta, & geſta narraſſe. Lege Galenum de locis affectis libro 3. capit. 6. quo loco oſtendit, propter affectum humore melancholico cerebrum, ſibi perſuaſiſſe nonnullos, exteriùs obuerſari oculis plurima, quæ interiùs ſolummodo conficta erant.

QVÆSTIO IX.

Vtrùm ij qui aquarum inſpectores vulgo habentur, re vera ſub terris aquas videant.

ARTICVLVS I.

Quæſtionis in vtramque partem diſceptatio.

PRO explicatione propoſitæ dubitationis aduertendum eſt ex iis, qui Aquileges nũcupantur, quoſdam eſſe, de quibus Plinius lib. 31. natural. hiſtor. capite tertio agit, qui tantùm externis quibuſdam indiciis explorant, vbi aquæ ſubſint; quibus ad id præter vulgares notas, videlicet iuncum, aut arundinem, multúmque alicui loco incubantem ranam; Illud peculiare ſignum eſt, ſi ante ſolis ortum longiùs intuentibus exhalatio aliqua nebuloſa prætenuis appareat; quam tamen ex edito ſpeculantur proni, terram mẽto attingente. Eſt etiã, vt loco citato ait Plinius, alia æſtimatio peritis tantùm nota, quam feruentiſſimo æſtu ſequuntur, dieíque horis ardẽtiſſimis, qualis ex quoque loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiẽte humidior eſt ille, indubitata ſpes promittitur; ſed tanta intentione oculorum opus eſt, vt indoleſcant, quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, &c. Alij ſunt, qui profitentur ſe aquas terra latentes intueri. De his noſtra quæſtio eſt. Nam quòd hoc fictitiũ omnino ſit, ex eo videtur oſtendi, quia cùm viſio nõ fiat niſi tranſmiſsis ab obiecto ſpeciebus per diaphanũ actu illuſtratum, terra verò opaca ſit, ac nequaquam lumini peruia: quonã modo aqua terræ ſinu obliteſcens videri poterit? Secũdò, quia vel id prouenit ex perſpicacitate, & acumine; vel ex qualitate aliqua iis hominibus naturæ dono inſita. Primum dicendum non eſt, cùm ij homines cætera nõ acutiùs videãt. Nec ſecundum, quia non apparet quænam eiuſmodi qualitas ſit; ergo, &c. Accedit quòd nonnulli qui hoc munus venditabant, faſſi ſunt nihil ſe minùs, quàm aquam ſub terris videre, ſeque id ad

De his ſignis Vitruuius lib. 8. de Architectura cap. 1. Indicia latentis aquæ.

Quibus rationibus probetur non videri aquas ſub terra.

A quæſtum finxiſſe. Quare & ij, quorum dicto effoſſis puteis aquæ repertæ ſunt, quibuſdam venêre in ſuſpicionem initi cum Dæmonibus fœderis.

At enim in contrariã partem non deſunt etiam argumẽta. Ac primùm, quòd tameſi mirum ſit, non debeat tamẽ impoſſibile iudicari; quoſdam eſſe, qui eo naturæ munere afficiantur; vt ſub terris aquas videant: reddi poteſt probabile multorum hominum exemplis, quibus

Pro aquarum inſpectoribus.

B peculiares quædam affectiones præter communem ordinem, & conſuetudinem ab ipſo ortu datæ ſunt. Nam Alexander Macedo ex cute & membris ſuauiſſimũ odorem afflabat; & qui eius mẽſis præerat Demophoon, in Sole balneóque rigebat, æſtuabat in vmbra. Tiberius Cæſar expergefactus noctu paulìſper non aliter quàm media luce, omnia contuebatur, paulatim tenebris ſeſe abducentibus: & noſtra etiã ætate ciuis quidam Brigãtinæ vrbis in Luſitania noctu adeò acutè videbat, vt minutiſſima quæque

Cælius libr. 29. cap. 17. Plin. libr. 11. c. 37. Tranquillus in Tiberio cap. 68. Cælius libr. 30. cap 8.

C diſtingueret. Athenagoras Argiuus à Scorpionibus percuſſus nihil dolebat. Tintyritæ incolæ Ægypti inter Crocodilos impunè verſantur. Quædam Æthiopum gens ex aduerſo Meroës ad vſque fluuium Hydaſpem citra periculum aſpides comedunt. Longum eſſet cætera perſequi. Solet quippe natura hiſce quaſi digreſſionibus extra chorum ſaltare, vt extraordinaria varietate vniuerſi pulchritudinem augeat.

Item, quòd non repugnet cerni præ-
D dicto modo aquas, probatur ex eo, quia lynces dicuntur ea, quæ trans parietem ſunt, aſpicere: quod etiam hiſtorici de quodam Argonauta, qui Lynceus dictus eſt, memoriæ prodiderunt. Nec officit quòd nõ videantur per terræ obſcuritatẽ tranſmitti poſſe imagines ab aqua ad aſpectum. Enimverò haud improbabile eſt, quod Stoici Philoſophi tuebantur, videlicet terram nonnihil luminis imbibere, atque adeò etiam ea, quæ terræ ſinu ſaltem ad aliquam diſtantiam in-

Cælius lib. 16. cap. 2.

E cluſa ſunt, iacere ex ſe proprias imagines; verùm ita tenues, vt ordinariæ, & communi videndi facultati non congruant: ſed ei, qua præditi aquileges sũt. Nec item ſpecierum traiectionem impediet terræ denſitas: ſiquidem denſior quàm terra eſt cryſtallus, quæ tamen luce perfuſa ſpecies tranſmittit.

AR

ARTICVLVS II.

Quæſtionis explicatio.

Sint aquileges necne, vtrumque probabile.

HIs ita in vtramque partem diſputatis, nonnulli ætatis noſtræ nobiles Philoſophi affirmatiuam partem amplectuntur: nimirum, reperiri homines, qui re vera aquas terra latentes conſpiciant. Adducuntur autem, vt ita opinentur, nõ tam philoſophicis rationibus, quàm experientia. Fuerunt enim non pauci, extántque adhuc nonnulli, qui multis in locis occultam aquæ vim ſua inſpectione oſtenderunt: non interueniſſe autem ad id opem Dæmonum ſuadet diligens, & accuratum examen, quo eorum hac in re probitas publici iudicij authoritate explorata fuit. Tum verò quòd quibuſdam etiam brutis animantibus hanc cernendi vim à natura datã fuiſſe perhibent, argumento quòd certis quibuſdam locis aſpectu magnoperè terrebantur, vbi eruta terra, ſubterfluentes aquæ repertæ ſunt.

Satisfit argumẽtis pro vtraque parte adductis.

Qui negatiuam partem ſequuntur, ea, quæ diximus, experimenta ad externa ſigna, ad mendacia, ad veneficia, ad caſum referunt. Si qui tamẽ affirmatiuam ſequi voluerint, ad primam aduerſariorum rationem reſpondebunt cum Stoicis, terrã quidem opacã, & obſcuram eſſe, nõ quia A nihil prorſus luminis interiùs ſaltẽ intra poros admittit, ſed quia id adeò exiguum eſt, vt pro nihilo habeatur; præſertim cùm ordinariè ſub aſpectum non cadat. Nõ videre autem aquileges aquã ſine aliquo lumine, argumento eſt, quòd aquam exploraturi, meridianam lucem quærunt, & ſolis ſplendorem, quo nimirum è profundo ſpecies hauriant, & ad aſpectum euocent. Quæ ſpecies per aërem poris terræ cõtentum fortè traiiciantur.

B Ad ſecundum dicendum, vt plurimũ id non prouenire ex nimia perſpicacitate, ſaltem reſpectu omnium viſilium, vti probat argumentum, ſed ex peculiari affectione occulta, quæ viſus proportionẽ ad viſum talium ſpecierũ, & tam exigui luminis habet: quanquam interdum cum ea proportione repertum fuiſſe dicitur mirum acumẽ ad res omnes quàm longiſſimè tuendas; vt in Lynceo Argo- C nauta, cuius ſuprà mentionem fecimus, qui nõ ſolùm terra interpoſita videbat, ſed ſolitus etiam fuiſſe perhibetur exeuntem à Carthagine claſſem Punicam, numerúmque nauium ex ſpecula Libycana manifeſtiſſimè notare. Idémque, quod paucis mortalium contigit nouiſſimam lunam, pridiéque in ſigno Arietis eodem die conſpexit.

Non videbitur aqua ſub terra ſine aliquo lumine.

Plinius lib. 2. cap. 17.

D Ad vltimum, haud mirum eſſe, quòd quidam videre ſe aquas finxerint, cùm non viderent: nihil eſt enim in iſtiuſmodi rebus tam certum, & conſtans, quod ſimulatores non inueniat.

ΚΕΦ. Θ.

Text. 77.

ΝΥ͂Ν δὲ πρῶτον περὶ ψόφου καὶ ἀκοῆς διορίσωμεν. ἔστι δὲ διττὸς ὁ ψόφος. ὁ μὲν γὰρ ἐνέργειά τις, ὁ δὲ δύναμις· τὰ μὲν γὰρ οὔ φαμεν ἔχειν ψόφον, οἷον σπόγγον, ἔρια· τὰ δ᾽ ἔχειν, οἷον χαλκὸς, καὶ ὅσα στερεὰ καὶ λεῖα, ὅτι δύναται ψοφῆσαι. τοῦτο δ᾽ ἐστὶν αὐτοῦ μεταξὺ καὶ τῆς ἀκοῆς, ἐμποιῆσαι ψόφον ἐνεργείᾳ.

CAP. VIII.

Text. 77.

NVNC autem poſt hæc de ſono & auditu determinemus oportet. Eſt itaque ſonus, duplex: quidam enim eſt actu: quidam potentia ſonus. Nam corporum quædam non habere dicimus ſonum, vt ſpongiam, lanam, & huiuſcemodi: quædam habere, vt æs, & quæcunque ſolida læuiáque ſunt, quia poſſunt ſonare, id eſt, inter ſe, & auditum ſonum efficere.

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Nunc autem. A viſu ad auditum tranſit, quòd hic ſenſus ſecundum dignitatis locum inter cæteros ſenſus externos vendicet, vt progreſſu patebit. Continet autem hæc diſputatio partes quinque. Vnam de obiecto auditus, hoc eſt, de ſono: alteram, de eius functionibus: tertiam, de organo: quartam, de ſonorum differentiis: quintam, de inſtrumentis, & generatione vocis. Docet ergo in primis ſonum duplicem eſſe: vnum actu, alterum poteſtate. Sonus actu, eſt cùm corpora ſonum efficientia actu colliduntur: poteſtate, cùm corpora, quæ ſonare queunt, non actu colliduntur, ſed potentia tantum.

Text.78. [b] γίνεται δ' ὁ κατ' ἐνέργειαν ψόφος, ἀεί τινος πρός τι καὶ ἔν τινι· πληγὴ γάρ ἐστιν ἡ ποιοῦσα. διὸ καὶ ἀδύνατον ἑνὸς ὄντος γενέσθαι ψόφον· ἕτερον γὰρ τὸ τύπτον, καὶ τὸ τυπτόμενον· ὥστε τὸ ψοφοῦν πρός τι ψοφεῖ. πληγὴ δ' οὐ γίνεται ἄνευ φορᾶς. [c] ὥσπερ δ' εἴπομεν, οὐ τῶν τυχόντων πληγὴ ὁ ψόφος· οὐθένα γὰρ ψόφον ποιεῖ ἔρια παλαχθέντα ἢ πληγέντα, ἀλλὰ χαλκὸς, καὶ ὅσα λεῖα καὶ κοῖλα· ὁ μὲν χαλκὸς, ὅτι λεῖος· τὰ δὲ κοῖλα, τῇ ἀνακλάσει πολλὰς ποιεῖ
Text.79. πληγὰς μετὰ τὴν πρώτην, ἀδυνατοῦντος ἐξελθεῖν τοῦ κινηθέντος. ἔτι ἀκούεται ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι, ἀλλ' ἧττον. οὐκ ἔστι δὲ ψόφου κύριος ὁ ἀὴρ, οὐδὲ τὸ ὕδωρ· ἀλλὰ δεῖ στερεῶν πληγὴν γενέσθαι πρὸς ἄλληλα, καὶ πρὸς τὸν ἀέρα. τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν ὑπομένῃ πληγεὶς ὁ ἀὴρ, καὶ μὴ διαχυθῇ. διὸ ἐὰν ταχέως καὶ σφοδρῶς πληγῇ, ψοφεῖ· δεῖ γὰρ φθάσαι τὴν κίνησιν τοῦ ῥαπίζοντος τὴν θρύψιν τοῦ ἀέρος, ὥσπερ ἂν εἰ σωρὸν ἢ ὁρμαθὸν ψάμμου τύπτοι τις φερόμενον ταχύ.

[d] ἠχὼ

Text.78. [b] *Fit autem actu ſonus alicuius ſemper ad aliquid, & in aliquo: ictus eſt enim, qui ſonum efficit ipſum. Quapropter fieri non poteſt, vt ſi vnum ſit corpus, ſonus efficiatur: quippe cùm aliud ſit id, quod verberat, aliud quod verberatur. Quare id, quod ſonat, ad aliquid ſonat. Sine autem latione nunquam efficitur ictus.* [c] *Atque, vti diximus, non quorumuis ictus corporum ſine vllo diſcrimine ſonus eſt, nullum enim efficit ſonum, ſi percuſſa fuerit lana, ſed æs, & quæcunque ſunt læuia, concauáque: æs quidem, quia corpus eſt læue, concaua verò, quia per reflexionem complures poſt primum efficiunt ictus, quippe cùm non poſſit aër motus ac agitatus exire. Præterea, auditur quidem ſonus, & in aëre & aqua. At verò nec aër eſt auctor ſoni, nec aqua, ſed opus eſt, vt inter ſeſe ſolidorum corporum, atque ad aërem ictus fiat, quod quidem tum fit, cùm aër percuſſus permanet, neque diffunditur. Quapropter ſi citò vehementérque percutiatur, ſonat: opus eſt enim vt percutientis motus diffuſionem præueniat aëris: perinde atque ſi cumulum aut aceruum arenæ cùm fertur, velociter quiſpiam verberet.* Text.79.

[d] *Fit*

[b] *Fit autem actus ſonus.* Aggreditur ad explicandum quonam modo ſonus actu fiat; cùm verò ſonus duplex ſit: directus & reflexus, priùs de directo, qui reflexum neceſſariò antecedit, diſſerit. Docet igitur ad directum ſonum edendum tria corpora concurrere, nimirum corpus percutiens percuſſum, & medium, quod

quod intercipitur. Id verò ita probat. Sonus reſultat ex ictu, ſeu percuſſione: hæc autem non datur niſi vnum corpus percutiat, alterum plagam excipiat. Igitur ad ſonum producendum duo exiguntur corpora. Deinde, percuſſio non fit niſi vnum corpus ad alterum loco moueatur: hæc autem motio indiget medio, cùm latio non ſit in vacuo. Igitur tria corpora ad ſonum conueniunt, duo extrema, & vnum medium.

[c] *Atque vti diximus.* Docet qualia eſſe debeant ea corpora quæ percuſſa ſonum editura ſunt, idque nonnullis propoſitis conditionibus edifferit. Prima eſt, vt ſint dura, ſic enim ſibi mutuò obſiſtent, & interclusum aërem ferient: cuius conditionis defectu corpora lanea non reddunt ſonum: Secunda eſt: vt ſint læuia, quia læuium vna eſt æquabilis ſuperficies, qua totus aër ſimul diuerberatus ſonabit: nec fruſtratim comminutus ſilentio egredietur: Tertia, vt ſint concaua: Nam hæc ad ſonum efficiendum aptiora ſunt: quia aër intus inclusus poſt ictum ad latera concaua repercutitur, vt in tintinnabulis videmus. Deinde, agit de medio ſoni, docétque id eſſe aërem & aquam; licèt hæc non ſint præcipua cauſa ſonum efficiens, ſed corpora ſolida aërem comprimentia, ita vt percutientis motus diſſipationem aëris præueniat, ac vincat. Vnde fit vt percuſſio velox, & concitata eſſe debeat, alioqui ſenſim aër diffluet abſque ſono. Quod Ariſtoteles exemplo declarat. Nam arenæ cumulum deſcendentem, ſiquis celeriter, ac vehementer percutiat, ita vt ob velocitatem eius diffuſionem præuertat, ſonum efficit, contrà verò accidet, ſi arenam ſenſim, & leuiter feriat.

Corpora aptiora ad ſonū efficiendum dura, lævia cōcauáque ſunt.

Quod ſoni medium.

Text. 80. [d] ἠχὼ δὲ γίνεται, ὅταν ἀπὸ τοῦ ἀέρος ἑνὸς
γινομένου διὰ τὸ ἀγγεῖον τὸ διορίσαν καὶ
κωλῦσαν θρυφθῆναι, πάλιν ὁ ἀὴρ
ἀπωσθῇ, ὥσπερ σφαῖρα. ἔοικε δὲ ἀεὶ γί-
νεσθαι ἠχώ, ἀλλ' οὐ σαφής· ἐπεὶ συμβαί-
νει γε ἐπὶ τοῦ ψόφου καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ
φωτός· καὶ γὰρ τὸ φῶς ἀεὶ ἀνακλᾶται.
οὐ γὰρ ἂν ἐγίνετο πάντῃ φῶς, ἀλλὰ σκό-
τος ἔξω τοῦ ἡλιουμένου, ἀλλ' οὐχ οὕτως
Text. 81. ἀνακλᾶται, ὥσπερ ἀφ' ὕδατος, ἢ χαλ-
κοῦ, ἢ καί τινος ἄλλου τῶν λείων. ὥστε
σκιὰν ποιεῖν, ᾗ τὸ φῶς ὁρίζομεν. τὸ
δὲ κενὸν ὀρθῶς λέγεται κύριον τοῦ ἀκούειν·
δοκεῖ γὰρ εἶναι κενὸν ὁ ἀήρ. οὗτος δέ ἐστιν
ὁ ποιῶν ἀκούειν, ὅταν κινηθῇ συνε-
χὴς καὶ εἷς. ἀλλὰ διὰ τὸ ψαθυρὸς
εἶναι, οὐ γεγωνεῖ ἂν μὴ λεῖον ᾖ τὸ πλη-
γέν· τότε δὲ εἷς γίνεται ἅμα, διὰ τὸ ἐπί-
πεδον.

ἐν

[d] *Fit autem Echo, ſonitus, inquam, is, qui poſt ſonum reſultat: cùm aër factus vnus ob vas, vel locum, qui terminauit ipſum, atque diſſolui prohibuit, inde reſilit veluti pila repulſus. Videtur autem talis ſonitus fieri ſemper: ſed non ſemper clarus efficitur. Nam & in ſono perinde atque in lumine fit. Lumen enim ſemper refrangitur: alioquin non fieret lumen vbique, ſed eſſent extra locum eum tenebræ, quò radij Solis perueniunt. Verùm non ita ſem-* Text. 81. *per refrangitur, vt vmbram efficiat, qua terminare lunam ſolemus: quod quidem tum fit; cùm ab aqua, vel ære, cæteriſq; læuibus, vt patet, reflectitur. Rectè autem à veteribus audiendi vacuo tribuitur auctoritas. Nam aër vacuum eſſe videtur, is autem eſt, qui audire facit, cùm continuus vnuſquiſque fuerit agitatus. Verùm quia fragilis eſt, non perſonat, niſi id, quod eſt percuſſum, ſit læue, tum enim vnus ipſe ſimul ob planiciem ipſam euadit.* Text. 80.

læuis

[d] *Fit autem Echo.* Differit de generatione Echûs ſeu ſoni reflexi, quem ait fieri cùm ſonus ex ſono reſultat: id eſt, cùm aër ictus, in corpus, quod ei renititur,

nititur, incurrit, cúmque vlteriùs progredi non poſſit, diſpeſcitur, & diſſultat, vt pila: Docétque ſemper huiuſcemodi reciprocas voces fieri, licèt præ ſua exilitate ſenſum effugiant: quod & in lumine accidit: nam etſi non ita nobis effulgeat, ſemper reſilit, etiam in eas partes, vbi eſt vmbra, alioqui tenebræ vbique eſſent, exceptis locis Soli oppoſitis, vbi ſplendor & radius palàm incubat. Sic igitur & ſoni reflexio ſemper fit, quia ſemper ex ſono percuſſus aër inuenit corpus, vnde reciprocetur: non tamen ſemper auditur, aut quia ſpecies recurrentes prætenues ſunt, & iam penè emortuæ: aut quia adſunt adhuc ſpecies directæ, aut non multo antè fuerunt: quod in cauſa eſt, ne Echo vti diuerſus ſonus percipiatur. Commonet deinde probè aſſeruiſſe antiquos philoſophos, aërem eſſe medium, quo ſonus percipitur, qui tunc aptè immutatur, vt auditio fieri queat, cùm totus aër inter corpus, quod ſonat, & audiendi facultatem interiectus, afficitur, vt in auditum ſpecies tranſmitti poſſint.

Quemcunque ſonum conſtituitur Echo, quãquam non ſemper percipiatur.

ἓν γὰρ τὸ τοῦ λείου ἐπίπεδον. [e] ψοφητικὸν μὲν οὖν, τὸ κινητικὸν ἑνὸς ἀέρος συνεχείᾳ μέχρις ἀκοῆς· ἀκοῇ δὲ συμφυὴς ἀήρ. διὰ δὲ τὸ ἐν ἀέρι εἶναι, κινουμένου τοῦ ἔξω, τὸ εἴσω κινεῖ. διόπερ οὐ πάντῃ τὸ ζῷον ἀκούει, οὐδὲ πάντῃ διέρχεται ὁ ἀήρ· οὐ γὰρ πάντῃ ἔχει ἀέρα τὸ κινησόμενον μέρος καὶ ἔμψυχον, ὥσπερ ἡ κόρη τὸ ὑγρόν. αὐτὸ μὲν δὴ ἄψοφον ὁ ἀήρ, διὰ τὸ εὔθρυπτον. ὅταν δὲ κωλυθῇ θρύπτεσθαι, ἡ τούτου κίνησις, ψόφος. ὁ δ' ἐν τοῖς ὠσὶν ἐγκατῳκοδόμηται πρὸς τῷ ἀκίνητον εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς αἰσθάνηται πάσας τὰς διαφορὰς τῆς κινήσεως. διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐν ὕδατι ἀκούομεν, ὅτι οὐκ εἰσέρχεται πρὸς αὐτὸν τὸν συμφυῆ ἀέρα· ἀλλ' οὐδ' εἰς τὸ οὖς διὰ τὰς ἕλικας· ὅταν δὲ τοῦτο συμβῇ, οὐκ ἀκούει. οὐδ' ἂν ἡ μῆνιγξ κάμῃ, ὥσπερ τὸ ἐπὶ τῇ κόρῃ δέρμα, ὅταν κάμῃ. [f] ἀλλὰ καὶ σημεῖον τοῦ ἀκούειν ἢ μή, τὸ ἠχεῖν ἀεὶ τὸ οὖς ὥσπερ τὸ κέρας. ἀεὶ γὰρ οἰκείαν τινὰ κίνησιν κινεῖται ὁ ἀήρ, ὁ ἐν τοῖς ὠσίν· ἀλλ' ὁ ψόφος ἀλλότριος καὶ οὐκ ἴδιος. καὶ διὰ τοῦτο φασιν ἀκούειν τῷ κενῷ καὶ ἠχοῦντι, ὅτι ἀκούομεν τῷ ἔχοντι ὡρισμένον τὸν ἀέρα.

Text.82. Text.83. Text.84.

[g] πό

læuis namq; corporis planũ eſt vnum. [e] *Id igitur ſonum efficit, quod mouet vſque ad auditum continuatione aërem vnum. Ineſt autem auditui quidam inſitus aër, atque cùm auditus in aëre ſit, cùm externus aër mouetur, & internus mouetur ac agitatur. Quapropter animal non omni audit ex parte, neque quouis aër pertranſit, & penetrat; quippe cùm animatum non habeat aërem vbique quo poſſit quauis ſua parte moueri. Ipſe igitur aër vacat ex ſe ſono; quia facilè diſpergitur ac diſſoluitur: verùm cũ prohibetur diſſolui, tum motio ipſius eſt ſonus. At is aër qui in auribus eſt collocatus, intus eſt conditus vt ſit immobilis, atque vt hoc exactè ſentiat differentias omnes motus. Et propter hoc in aqua etiam audimus, quia non ingreditur in ipſum inſitum aërem, nec in aurem ob obliquitates ipſius, aqua; quod ſi acciderit, non audimus. Nec item, ſi ægrotauerit ipſa membrana. Quemadmodum etiam non videmus: cùm ea pellis ægrotat, quæ pupillam complectitur.* [f] *At enim ſignum id eſt audiendi, vel non audiendi. Nam auris ſemper ſonat perinde ac cornu, ſemper enim aër inſitus motu ſuo quodam in auribus agitatur. Verùm ipſe ſonus alienus eſt, & non proprius. Et propterea veteres vacuo nos inquiunt audire, ac perſonante: quia audimus eo, quod determinatum aërem habet.*

Text.82. Text.83. Text.84.

[e] Ineſt

Quo pacto auditus instrumentum à ſono moueatur.

[e] *Ineſt autem auditui.* Explanat qua ratione audiendi inſtrumentum à ſono immutetur. Habet quippe auditus organo ſuo congenitum aërem, qui ab externo aëre moto notionaliter, à ſono notionaliter etiã, id eſt, per ſpecies, mouetur. Ideóque non omnia animantium membra audiendi vi pollent, quia non omnibus huiuſmodi aër innatus eſt, ſed tantummodo auribus, intra quas obliteſcit. Porro diſcrimen eſt inter externum aërem, & eum, quem auribus natiuum ponimus, quòd licèt vterque ſoni expers ſit, ille tamen facilè diſſipatur, ſonúmque edit, hic verò immotus perſiſtit, vt omnia ſonorum genera comprehendat, & dignoſcat, quemadmodum & humor cryſtallinus omni colore vacat, vt colores omnes percipiat: ob eámque cauſam etiam intra aquam audimus, quia ipſum aërem auditui congenitum aqua non ſubit. Quòd ſi vnquam vehementiori facto impetu, eò irrumpat, non ſentitur ſonus. Quod ſimiliter accidit, cùm membrana aërem illum complectens vitio aliquo laborat.

Aërem innatum eſſe organum Audiendi.

[f] *At enim ſignum.* Quòd congenitus aër atque immotus organum ſit audiendi, ſigno quodam oſtendit. Si enim auris quodam veluti bombo perſonat inſtar cornu, minimè audimus, moto ſcilicet & agitato, atque adeò malè affecto interno illo aëre. Qua de cauſa (inquit Ariſtoteles) veteres quidam putarunt etiam in vacuo audiendi actionem elici poſſe, quod ſat eſſet intra nos congenitum aërem pulſari.

Text. 85. [g] πότερον δὲ ψοφεῖ τὸ τυπτόμενον, ἢ τὸ τύπτον, ἢ καὶ ἄμφω; τρόπον δ' ἕτερον· ἔστι γὰρ ὁ ψόφος κίνησις τοῦ δυναμένου κινεῖσθαι τὸν τρόπον τοῦτον, ὅνπερ τὰ ἀφαλλόμενα ἀπὸ τῶν λείων, ὅταν τις κρούσῃ. οὐ δὴ πᾶν, ὥσπερ εἴρηται, ψοφεῖ τυπτόμενον καὶ τύπτον· οἷον ἐὰν πατάξῃ βελόνη βελόνην. ἀλλὰ δεῖ τὸ τυπτόμενον ὁμαλὸν εἶναι, ὥστε τὸν ἀέρα ἀθρόον ἀφάλλεσθαι καὶ σείεσθαι.

Text. 86. [h] αἱ δὲ διαφοραὶ τῶν ψοφούντων, ἐν τῷ κατ' ἐνέργειαν ψόφῳ δηλοῦνται· ὥσπερ γὰρ ἄνευ φωτὸς οὐχ ὁρᾶται τὰ χρώματα, οὕτως οὐδὲ ἄνευ ψόφου τὸ ὀξὺ καὶ τὸ βαρύ. ταῦτα δὲ λέγεται κατὰ μεταφορὰν, ἀπὸ τῶν ἁπτῶν. τὸ μὲν γὰρ ὀξὺ κινεῖ τὴν αἴσθησιν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐπὶ πολύ· τὸ δὲ βαρὺ, ἐν πολλῷ ἐπ' ὀλίγον. καὶ οὐ δὴ ταχὺ τὸ ὀξὺ, τὸ δὲ βαρὺ βραδὺ, ἀλλὰ γίνεται τοῦ μὲν, διὰ τὸ τάχος ἡ κίνησις τοιαύτη· τοῦ δὲ, διὰ βραδυτῆτα. καὶ ἔοικεν ἀνάλογον ἔχειν τῷ περὶ τὴν ἁφὴν ὀξεῖ καὶ ἀμβλεῖ. τὸ μὲν γὰρ ὀξὺ οἷον κεντεῖ· τὸ δ' ἀμβλὺ οἷον ὠθεῖ διὰ τὸ κινεῖν, τὸ μὲν ἐν ὀλίγῳ, τὸ δὲ ἐν πολλῷ.

ὥστε

[g] *Sed vtrum horum duorum ſonet: vtrùm id quod verberatur, an id quod verberat? At conſtat vtrumque ſonare, modo autem diuerſo. Sonus enim motio eſt eius, quod eo motu moueri poteſt, quo mouentur ea, quæ reſiliunt à corporibus læuibus cùm quiſpiam percutit. Nec omne quoduis tam verberatum, quàm verberans, ſonum efficit, vti diximus, non enim, vt patet, ſonus efficitur, ſi acus feriat acum. Sed opus eſt, vt id, quod verberatur, ſit planum; quo ſimul aër inde reſiliat totúſve concutiatur.* Text. 85. *[h] Atque differentia ſonorum actu, ſono manifeſta fieri ſolet. Nam vt abſque lumine non videntur colores, ſic neque acutum grauéque ſine ſono diſcernitur. Hæc autẽ à tangibilibus tranſlatione dicuntur. acutum námque multùm in breui tempore ſenſum mouet: graue verò longo in tempore parùm. Non igitur idem eſt acutum, & velox, neque graue tardúmque, ſed fit alterius quidem motus propter velocitatem talis: alterius autem talis ob tarditatem. Et ſimilia eſſe videntur acuto, atque obtuſo quæ ſunt in tactu (nam acutum quidem quaſi pungit, obtuſum autem quaſi pellit) quia illud in pauco, hoc in multo tempore mouet.* Text. 86.

Tam percutiēs, quā percuſſum corpus eſt cauſa ſoni.

g *Sed vtrum horum* In quæſtionem adducit quidnam ſoni cauſa dici debeat: percutiens ne, an percuſſum. Reſpondet vtrumque eſſe cauſam ſoni: alia tamen atque alia ratione. Percuſſum quatenus reſiſtendo, percutiens quatenus feriendo in cauſa eſt vt interceptus aër diſſultet; ſiquidem ſonus ex conflictu duorum corporum, & aëris deſultu naſcitur. Deinde, rurſus explicat cuiuſmodi eſſe debeant corpora, quæ ſe ferunt ad ſonum, vtique læuia, & plana eſſe oportere, quia ab aſperis ob eminentias, & ſuperficierum inæqualitatem non reſilit vnus aër continuus, quod ad ſonum neceſſum eſt, ſed diffluit, ac diſpergitur.

h *Atque differentia ſonorum.* Soni ſpecies, ſeu differentias inueſtigat, & qua ratione percipiantur docet, aiens, ſicuti viſus non diſtinguit colores abſque lumine, ita neque auditum ſono internoſcere, niſi cùm actu eduntur. Explicat verò quid ſit acutum, & graue in ſonis, ducta ſimilitudine ab iis, quæ tactum feriunt. Vt enim in his acutum dicitur quod in mucronem deſinens breui tempore magnam plagam infert: obtuſum verò, quod multo tempore non ferit: ſic acutum ſonum appellamus eum, qui breui tempore auditum acriter mouet; grauem, qui parum. Vnde rectè colligit Ariſtotelis non eundem eſſe velocem, & tardum ſonum, acutum, & grauem. Nam vt in iis, quæ tanguntur, acutum ſequitur inciſio, & velox diuiſio corporis; obtuſum verò pulſio, & tarda ſectio, ſic acutum ſonum celeritas comitatur, grauem tarditas. Quod ex fidium ſonis accommodatè explicat Philoponus. Earum enim poſtrema, quæ Nete dicitur, quia nimis tenſa eſt, cùm pulſatur, aërem velociter percutit; & acutè ſonat diuque eundem ſonum retinet: contrà verò accidit in prima fidium, quæ grauem edit ſonum, diciturque Hypate. Lege Ariſt. ſect. 19. Problem. q. 11. & q. 37.

Text. 87. ὥστε συμβαίνῃ τὸ μὲν ταχὺ, τὸ δὲ βραδὺ εἶ(ναι). περὶ μὲν οὖν ψόφου, ταύτῃ διωρίσθω. i ἡ δὲ φωνὴ, ψόφος τίς ἐστιν ἐμψύχου. τῶν γὰρ ἀψύχων οὐδὲν φωνὴ, ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα λέγεται φωνεῖν· οἷον αὐλὸς, καὶ λύρα· καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἀψύχων, ἀπότασιν ἔχει, καὶ μέλος, καὶ διάλεκτον· ἔοικε γὰρ ὅτι καὶ ἡ φωνὴ ταῦτα ἔχει. πολλὰ δὲ τῶν ζώων οὐκ ἔχουσι φωνήν. οἷον τά τε ἄναιμα, καὶ τῶν ἐναίμων οἱ ἰχθύες. καὶ τοῦτ' εὐλόγως, εἴπερ ἀέρος κίνησίς ἐστιν ὁ ψόφος. ἀλλ' οἱ λεγόμενοι φωνεῖν, οἷον ἐν τῷ Ἀχελῴῳ ἰχθύες ψοφοῦσι τοῖς βραγχίοις, ἢ τινι ἑτέρῳ τοιούτῳ. φωνὴ δέ ἐστι ζώου ψόφος, καὶ οὐ τῷ τυχόντι μορίῳ, ἀλλ' ἐπεὶ πᾶν ψοφεῖ τύπτοντός τινος, καί τι, καὶ ἔν τινι, τοῦτο δέ ἐστιν ἀήρ, εὐλόγως ἂν φωνοίη ταῦτα μόνα ὅσα δέχεται τὸν ἀέρα.

k ἤδη

Quare ſit vt illud ſit velox, hoc tardũ. Atque de ſono quidem determinatum ſit hactenus. Text. 87. *i Vox autem ſonus quidam eſt animantis. Nihil enim inanimatorum, vocem habet, ſed ſimilitudine quadam dicuntur vocem emittere, vt tibia, lyra, cateráque inanimata, quacunque extenſionem, concentum, & locutionẽ habent. horũ enim ſoni ſimiles eſſe voci videntur, quia vox & hac eadẽ habet. Atqui cõplura ſunt animalium, qua non eliciunt vocem, vt ea, qua ſanguinis expertia ſunt, & eorum qua ſanguinem habent, piſces, atque id non abſque ratione. Siquidem ſonus motio quadam aëris eſt. Sed qui vocem dicuntur emittere, vt Acheloi fluuij piſces, ij brãchijs ſanè ſonitant, vel aliqua ſimili parte. Vox autem & ſonus eſt animalis, & non quauis efficitur, ſine diſcrimine, parte. Sed cùm aliquo percutiente aliquid & in aliquo, quod quidem eſt aër, ſonus effici ſoleat; iure profectò vocem animalium ea ſolùm habebunt, qua ſuſcipiunt aërem.*

k *Iam*

i *Vox autem ſonus.* Egit de ſono in commune, nunc de quadam eius parte, hoc eſt, de voce diſſerit: vt verò integram vocis definitionem colligat, eius particu-

las

las ſingulatim pertractat. Monet ergo in primis, vocem eſſe ſonum animantis. Quòd ſiquis obiiciat, tibiam, aliáque inſtrumenta quibus concentus efficitur, etiam dici vocem edere: reſpondet, iis non propriè ſed per analogiam vocis nomen accommodari: imò nec omnibus animantibus vocem competere, cùm ea carent exanguia, & ex iis, quæ ſanguine prædita ſunt, piſces. Quibus omnibus vna communis cauſa eſt, quia non reſpirant. Vnde etiam natura inſtrumenta eis ad vocem negauit, ſiquidem vox abſque attracti aëris reſpiratione edi nequit. Nec obſtat, inquit Ariſtoteles, quòd piſces Acheloi fluuij vocem emittere videntur. Non enim veram vocem, ſed ſonos quoſdam branchiis autore, vel cauda, aliòve eiuſmodi excitant. Hinc aliam definitionis particulam haberi vult, vt nimirum vox ſit ſonus animalis reſpirantis.

Animalia quæ non reſpirant, vocem non edunt.

k ἤδη γὰρ τῷ ἀναπνεομένῳ καταχρῆται ἡ φύσις ἐπὶ δύο ἔργα, καθάπερ τῇ γλώττῃ ἐπὶ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν διάλεκτον· ὧν ἡ μὲν γεῦσις ἀναγκαῖον. διὸ καὶ πλείοσιν ὑπάρχει· ἡ δ' ἑρμηνεία ἕνεκεν τοῦ εὖ. οὕτω καὶ τῷ πνεύματι, πρός τε τὴν θερμότητα τὴν ἐντὸς, ὡς ἀναγκαῖον·
Text. 89. τὸ δ' αἴτιον ἐν ἑτέροις εἰρήσεται· καὶ πρὸς τὴν φωνὴν, ὅπως ὑπάρχῃ τὸ εὖ. ὄργανον δὲ τῇ ἀναπνοῇ, ὁ φάρυγξ. οὗ δ' ἕνεκα καὶ τὸ μόριον ἐστὶ τοῦτο, πνεύμων· τούτῳ γὰρ τῷ μορίῳ πλεῖστον ἔχει τὸ θερμὸν τὰ πεζὰ τῶν ἄλλων. δεῖται δὲ τῆς ἀναπνοῆς καὶ ὁ περὶ τὴν καρδίαν τόπος πρῶτος. διὸ ἀναγκαῖον εἴσω ἀναπνεομένου, εἰσιέναι τὸν ἀέρα. ὥστε ἡ πληγὴ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐν τούτοις τοῖς μορίοις ψυχῆς πρὸς τὴν
Text. 90. καλουμένην ἀρτηρίαν, φωνή ἐστιν· οὐ γὰρ πᾶς ζώου ψόφος, φωνὴ, καθάπερ εἴπομεν· ἔστι γὰρ τῇ γλώττῃ ψοφεῖν, ὥσπερ οἱ βήττοντες· ἀλλὰ δεῖ ἔμψυχόν τε εἶναι τὸ τύπτον, καὶ μετὰ φαντασίας τινός· σημαντικὸς γάρ τις ψόφος ἐστὶν ἡ φωνή· καὶ οὐ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος, ὥσπερ ἡ βήξ· ἀλλὰ τούτῳ τύπτει τὸν ἐν τῇ ἀρτηρίᾳ πρὸς αὐτήν. σημεῖον δὲ, τὸ μὴ δύνασθαι φωνεῖν ἀναπνέοντα, μηδ' ἐκπνέοντα, ἀλλὰ κατέχοντα· κινεῖ γὰρ τοῦτο ὁ κατέχων. φανερὸν γὰρ, καὶ διότι οἱ ἰχθύες ἄφωνοι· οὐ γὰρ ἔχουσι φάρυγγα. τοῦτο δὲ τὸ
Text. 91. μόριον οὐκ ἔχουσιν, ὅτι οὐ δέχονται τὸν ἀέρα, οὐδὲ ἀναπνέουσιν.

ἀλλ'

k Iam enim ipſa natura vt ad guſtũ, & locutionem vtitur lingua, quorum guſtus quidem neceſſarium eſt (quapropter pluribus ineſt) interpretatio verò eſt gratia boni, ſic & aëre, qui reſpiratione trahitur, ad duas vtitur operationes, ad internũ, inquam, diſponendum calorem, quod quidem eſt neceſſarium, & cauſam in alys explicabimus, & ad vocem etiam conficiendam ob bonum. Inſtrumentũ autem reſpirandi fauces Text. 89. *ſunt pulmoq́; id eſt, gratia cuius eſt iſta pars. Nam ea, quæ gradiuntur, hac in parte plus habent caloris, quàm cætera. Is præterea locus, qui circa cor eſt primus, reſpiratione nimirum eget. Idcirco neceſſariũ eſt, aërem ingredi reſpiratione attractũ. Quare vox eſt ictus aëris reſpiratione attracti: qui quidem ab anima fit ea, quæ in his partibus collocatur, ad eam partem, quæ gurgulio appellatur.* Text. 90. *Non enim omnis animalis ſonus, vox eſt: vti diximus, (fit enim, vt & lingua ſonus efficiatur, & etiã vt tuſſiẽtes efficiũt) ſed oportet & animatũ ſit id quod verberat, & aliqua cum imaginatione. Vox enim ſonus quidã eſt ſignificatiuus, & non aëris eius, qui reſpiratione trahitur vti tuſſis, ſed hoc ferit aërem eum, qui eſt in gurgulione ad ipſum. Signum autem eſt non poſſe quemquam edere vocem ſpirantem, aut reſpirationẽ, ſed* Text. 91. *aërem retinentem: detinens enim hoc ipſo nimirum mouet. Patet autem & quam ob cauſam piſces vocem non fundunt, fauces enim non habent: at hanc partem non habẽt, quia non ſuſcipiunt aërem, neque reſpirant.*

ἀλλ' οἱ λέγοντες, ὅτι φωνοῦσιν οἱ ἰχθύες, διαμαρτάνουσιν. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν, ἕτερός ἐστι λόγος.

Sed qui ita dicunt vehementer aberrant, quam autem ob cauſam, alius ſermo eſt.

[k] *Iam enim ipſa natura.* Aëris, ſine cuius interuentu neutiquam vox eſſe poteſt, duplex munus eſſe inquit: Alterum quidem vitæ neceſſarium: alterum ad commoditatem duntaxat: quippe neceſſarius eſt aër ad animantium reſpirationem, vt eius acceſſu, & reciprocatione cordis calor mitigetur, ac ſimul etiam foueatur: alioqui breui tempore animal nimio æſtu ac feruore interierit. Obſeruit quoque aër ad vitæ commodum, & ornatum, quatenus abſque illo voces, & ſermo eſſe non poſſunt: quemadmodum & linguæ duplex eſt vſus: alter neceſſitatis ad guſtandum, alter vtilitatis ad vocem. Tandem hanc colligit vocis definitionem. Vox eſt ictus aëris reſpiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus exiſtente cum quadam imaginatione efficitur. Quæ definitio in progreſſu enucleanda à nobis eſt.

Vox ſonus eſt, reſpirātis animalis.

QVÆSTIO I.

Quidnam ſonus, quæve eius cauſa effectrix ſit.

ARTICVLVS I.

Statuuntur nonnullæ propoſitiones.

1. propoſitio. Sonus, non eſt motus.

HÆC quæſtio aliquot propoſitionibus enodanda eſt. Prima ſit. Sonus non eſt ipſe motus corporum ſeſe collidentium. Hæc propoſitio, quam cōmunis philoſophorum ſenſus approbat, traditúrque ab Auicēna ſexto Natura. part. ſecunda, capite ſexto, ſuadetur. Primò, quia motus eſt ſenſibile commune; ſo-

Probatur 1.

2\. nus verò ſenſibile proprium ad ſolā audiendi vim pertinens. Item, quia poteſt

3\. ſonus diffundi ad eas partes aëris, & aquæ, ad quas motus non peruenit. Tertiò, quia ſonus motu fit, vt docuit Ariſtoteles hoc loco text. 78. nihil verò à ſe

4\. ipſo efficitur. Quartò, quia motus non eſt qualitas, vt patet, ſonus autem qualitas eſt ad tertiam qualitatis ſpeciē pertinens. Quòd ſi obiicias ſonum eſſe ens fluxū, & in ſucceſſione poſitum, cùm eiùs partes ſimul cohærere nō poſſint, ſed vni intereunti ſuccedat altera: id verò, quod ita ſe habet, vel eſſe tempus, vel motum: quare cū tēpus non ſit, neceſſariò motū eſſe; viderſque id ad mentem Ariſtotelis, qui hoc loco text. 85. & libro de ſenſu, & ſenſili capite ſexto, dixerit ſonum eſſe motionem: Occurrendum erit, ſonū eſſe quid ſucceſſiuum, vt probat argumentum, non tamen per ſe, & intrinſecè, ſed per accidens, atque ita non eſſe tempus aut motum; nec de genere quantitatis; alioqui eſſet etiam per ſe, ac vi ſua extenſus. Itaque ſucceſſiuum non eadem ratione, ſed ſecundùm analogiam tantùm de ſono & de quātitate dici. Enimvero ſucceſſiuum in quantitate ſupponit extenſionem partium: quæ ad indiuiſibilia copulentur: in ſono autem minimè. Item ſucceſſiuum in quantitate eſt, cuius partes per ſe, ac ratione ſui continenter fluunt. In ſono autem eatenus tantùm continuatione fluere dicuntur, quia ad ſucceſſionem motus, quem ſequuntur, ſiue à quo genitæ fuerunt, ſeſe accommodant. Ariſtoteles verò cùm ſonum motionem eſſe dixit, loquebatur in ſenſu, non formam ſed cauſam prædicante, hoc eſt, non in ſenſu formali, ſed cauſali, vti vocāt, quaſi diceret ſonum ex motu reſultare. Si igitur petas quidnam ſit ſonus, dicimus eſſe qualitatem ſenſibilem, quæ auditu percipi poteſt.

Obiectio.

Soluitur.

Definitur ſonus.

Secunda propoſitio. Generatio ſoni nō eſt ipſa motio corporum ſeſe impetentiū, eam tamē conſequitur. Priorē partē huiuſce propoſitionis ea ratio probat, quia motus localis non niſi ad vbi, ſiue ad locum per ſe contendit: nec vllā nouā realitatem mobili ex ſe infert, vt docuit Ariſtoteles octauo Phyſicę Auſcultationis libr. cap. 7. text. 59. Itaque generatio ſoni formaliter eſt alia actio terminata intrin

2. Propoſitio.

Soni productio, non eſt ipſa corporum motio.

intrinſecè ad ſonũ, vt ad terminũ per ipſam genitum. Quæ actio poſſet ſonatio appellari, niſi verbum hoc tã malè auribus ſonaret; quemadmodũ ex ipſo etiã locali motu alia dimanat ſæpè actio ad colorem terminata, vt 2. lib. de cœlo c. 7. q. 6. diſſeruimus; ac fortaſsè eo modo plerique cœleſtes influxus mediante latione diſpenſantur. Poſterior verò pars inde cõſpicua eſt, quia nullus ſonus niſi poſt corporum inter ſe conflictum gigni ſolet. Adde, id ſaltem velle Ariſtot. quoties ſonum motionem corporum ſeſe collidẽtium eſſe ait; cùm enim id in ſenſu formali intelligi nequeat, vti diximus, reliquum eſt, vt ad ſenſum huius poſterioris partis noſtræ concluſionis accipi debeat.

3. Propoſit. Sonus immediatius ex aëris fractione quam ex corporum colluſione, exiſtit.

Tertia propoſitio. Sonus nõ ſequitur immediatè colliſionẽ corporum, ſed fractionem aëris intermedij. Pro explicatione huiuſce propoſitionis aduertendũ eſt, ad ſonum ſaltem perfectum non ſolùm requiri colliſionem corporum ſeſe percutientiũ, ſed etiam fractionẽ intermedij corporis: (quòd ſi de perfecto itẽ ſono agamus, ſemper eſt aër, vt progreſſu patebit) hæc enim duo interuenire docuit Ariſt. text. 78. & text. 79. Eſt ergo inter philoſophos diſceptatio, nũ ſonus prædictam colliſionẽ, an potiùs fractionem proximè cõſequatur. Statuimus verò conſequi proximè fractionẽ, quia aër inter duo corpora attritus primùm frangitur, deinde fractus ſonat. Concurrere autẽ non ſolùm colliſionem, ſed etiam fractionẽ ad ſonũ, argumento eſt, quòd interdum ea corpora, quæ vehementiùs collidũtur, minùs ſonant, vt duo ligna; & contra minùs colliſa, prolixiorẽ ſonũ faciũt, vt tintinnabula: id quod ex eo potiſſimùm naſcitur, quia corpora ænea ſua duritie & lęuitate aërẽ magis frãgũt. Similiter etiã cùm nouus pannus ſcinditur, longiùs crepat quàm aliud corpus durius; quia tunc vicinus aër hinc inde in plures partes diſtractus rumpitur.

Ibi ſonus maior, vbi minor aëris fractio.

4 Propoſitio. Corporũ ſoliditas & multitudo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſoni generationẽ.

Quarta propoſitio. Sonus non ſemper fit duobus corporibus ſolidis ſeſe impetentibus. Probatur, quia ſalo fluctuãti, & inundantibus ventis, & aëre in fiſtulis, aliiſque muſicis inſtrumentis colliſo; & flabello, vel flagello circũacto, fit ſonus: & lineus pannus ſcindendo crepitat, & ignis affuſa aqua ſtrepit, & ante terræmotum ſubterranei boatus audiuntur,

A vt ait Ariſt. li. 2 Meteor. c. 8. ad quos ſonos edendos patet non concurrere duo corpora ſolida. Itaque ſi res ad exactam veritatis normã reuocetur, inueniemus, quemadmodũ corporum cauitas non tã ad ſonum ſimpliciter, quàm ad ſoni protenſionem, ſeu prolixitatem facit, & læuor ad ſoni vehementiam; ita corporum multitudinem, & ſoliditatẽ, non ad ſonũ abſolutè, ſed ad perfectum ſonum efficiendũ expoſci. Vnde rectè Simplicius

Simplicius.

B annotauit, Ariſtotelem hîc non tã ſonãtia docere corpora, quã bene ſonantia. Tametſi dici etiam poſſit quoties ab vno tantùm corpore fit ſonus, vt ab aëre inũdante, vnum præſtare officium plurium, & cùm à non ſolidis corporibus editur, ea ſolidorum vice eſſe. Qua de re lege hoc loco, ſi placet Themiſtiũ, Philoponum, & Simplicium. Conſule etiam M. Alber. in ſum. de homine, tract. de auditu qu. 5. vbi modos varios efficiendorum ſonorum tractat. Vnde cõſtat Ariſt. celebriores tantùm, ac magis cõmunes

Themiſtius. Philopon. M. Albert.

C tradidiſſe. Porrò autem corpora, vt benè ſonẽt, debent eſſe dura, quia mollia nõ ſeſe aptè feriunt, cùm alterum alteri nõ reſiſtat, ita vt aërem vehementiùs excutiãt, antequã diſſipetur. Item læuia: quia corpora inęqualia in cauis & depreſſioribus partibus aërem fruſtratim cõminuunt, atque adeò ſonum cõminutum edunt. Hinc Ariſtoteles in problem. ſect. 11. q. 25. cùm quęſiiſſet cur paleis in orcheſtra ſparſis, chori vox minor audiretur: reſpõdet, cauſam eſſe, quia vox pauimento

Cur corpora læuia ſonant magis.

D minùs læui occurrens, vt minùs eſt vna propter loci aſperitatem, ita minor eſt, quippe quæ minùs continua ſit. Ob id etiam cùm parietes aulæis veſtiti ſunt, minùs firma vox editur. At verò polita corpora aërem aceruatim collectum repellunt, quod ſonum efficit vehementiorem. Item aërea, id eſt, aëris natura multum participantia. Vnde ænea & argentea magis ſonora ſunt, quàm plumbea. Sicut enim aëris potiſſimùm fractione ſonus gignitur, ita vbi plus aëris

E interuenit, ſonus meliùs prorogatur. Quamobrem vaſa inania magis perſtrepunt, & tintinnabula tenui loco ſuſpenſa, acriorem ſonũ reddunt, quàm apprehenſa manu, vti Philoponus annotauit.

***

ARTICVLVS II.

Propoſitiones aliæ traduntur.

5. Propoſitio. Fiátne ſonus ex percuſſu ſolū aquæ, problema eſt.

QVINTA propoſitio In vtrã-que partem probabile eſt, non ſolùm aëris, ſed etiam aquæ percuſſione ſonum effici. Partem affirmantem aſſerunt hoc loco Simplicius, & Themiſtius, Auicēna B 6. Natur. p. 2. cap. 6. eo argumento, quòd flumina lapides verſantia ſonos emittãt. Quod etiã Scaliger exerc. 297. in Cardanum confirmat ex eo, quia conflictu nubium, quæ ſunt naturæ aqueæ, ſonus fit. Accedit quòd ſonus non per aërem tantùm, ſed per aquam etiã deuehitur, teſte Ariſtotele tex. 76. Quod ſi ita eſt, cur nō etiã in aqua ſonus generetur? Philoponus comm. 79. M. Alber. tract. 3. cap. 18. Ægidius com. 77. D. Thomas, ac ferè La- C tini interpretes negatiuã amplectuntur. Affert autē pro ſe Philoponus eã rationē, quòd ſonus non fiat corporibus vtcũque concurrētibus, ſed cum impetu, neque medio corpore vtcumque eliſo, ſed confeſtim. Quare cũ aqua corpus graue ſit, & ob craſſitudinem antequã duo corpora ſolida concurrant, paulatim nō vniuerſim elidatur, conſequens eſt, vt eius percuſſu haudquaquam ſonus exciteтur. Sed neque hoc argumentũ, neque priora D omnino concludunt. Ad illa enim reſpōdent aduerſarij, aërē tenuitate ſua aquã permeare, eiúſque non aquæ attritu flumina, & nubes ſonare. Item, minùs requiri ad deferendum ſonum, quã ad generandum; & ob id, licèt aqua facultatē ſoni delatricem habeat, non proinde tamen effectricem obtinere. Ad alterius verò partis rationē docendum erit, tam vehementem poſſe eſſe vim; quæ aquam impellat, vt antequam ea fluat, aptè congruentérque ad ſonũ diuerberetur. Qua- E re nihil mirum quòd nec illi, qui ſe intra aquã percutiunt, nec piſces natantes ſonum edant, cùm aquam eo pacto non cieant. Sanè verò probè hoc loco ſcripſit Theophilus, eos, qui negãt poſſe ex colliſu aquæ ſonũ fieri, illo potius debere niti argumento, quòd ea ſit natura aquæ, & aëris; vt vtrique inſit facultas deuehendi ſonũ; & tamen ad eum attritu ſuo generandũ, non aqua, ſed aër facul- A tatem habeat. Pro certo tamen habendũ eſt, etiam apud eos qui priorem ſententiam defendunt, aëris naturam multò plus, quàm aquæ ad ſonũ conferre: idque in cauſa fuiſſe dicent, cur Ariſtoteles, cùm de corporibus ad ſoni generationē ſe collidentibus ageret; non aquæ, ſed aëris mentionem fecerit.

Quomodo affirmãtis ſententiæ arg. occurri poſſit.

Quo item negantis.

Theoph. Zimara. Quo arg. per neg. potius firmetur.

6. Propoſitio. Probatur 1.

Sexta propoſitio. Haud neceſſe eſt motum, quo ſonus editur, ad aures vſque pertingere. Huius propoſitionis veritas ex eo cōſtat, quia alioqui, cùm ſonus tin- B tinnabuli ad leucæ diſtãtiam percipitur, oporteret totum aërem intermedium agitari, quod ridiculũ eſt. Secundò, quia *2.* nō poſſent duo è regione inclamantes à ſe mutuò audiri, ſiquidē motus contrarij, atque ex diuerſo occurrentes, ſeſe impedirent. Tertiò, quia piſces in ſtagnis im- *3.* mota aqua ſonos audiunt, & nos in locis vndique occluſis, quò motus aëris non meat, ſonos percipimus procul editos. Sunt tamen qui contrà ſentiãt, aſſerúnt- C que totum aërem vſque ad auditum moueri, ita vt vna pars vicina tintinnabulo, plaga accepta, aliam ſibi cohærentē feriat; illa ſimiliter aliam, quouſque ad aërem inſitum cauitatibus aurium perueniatur: atque ita ſonum nō abſque ſucceſſu motus ad ſenſoriũ euadere. Quod Alexander huius ſententiæ auctor, teſte Philopono, & Simplicio, cúmque ſecutus Auerroes com. 78. explicat, ſimilitudine ducta ab aqua percuſſa lapide in eã pro- D iecto. Vt enim ediſſerit Themiſtius; Aër, qui primò inſonat, non abiungitur ſic, vt ad auditum ipſe accedat, ſed proximum ſibi, & continentē aërem commouet, atque hic ſubinde alium excitat eo modo, quem in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulſus obiter ſequentem impellit. Similiter Vitruuius; Mouetur, inquit, vox circulorũ flexibus infinitis, vt ſi ſtãte aqua, lãpide immiſſo, naſcantur innumerabiles vndarum cir- E culi à centro creſcentes, & quã latiſſimè poſſint vagantes, ni loci interpolarit anguſtia: eo tamē interſtitio quòd in aqua circuli æqua planicie in latum mouētur: vox etiam in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim ſcandit. Non deſunt verò argumenta, quibus hæc ſententia probari videatur. Nimirum ad ſonum deferendum moueri totum aërem vſque ad auditum. In primis, quia nō ob aliã cauſam videtur ſonus, eiúſque ſpecies

Contraria ſententia.

Eius auctores.

Alexãder. Auerroes.

Similitudo Soni cũ aqua circulis.

cies ſucceſſione temporis ad aures pro- A labi (vnde teſte Ariſtotele in li. de ſenſu c.7. propinquiores priùs ſonum audiũt, cùm ſpecies colorum momẽto ad oculũ perueniant:) niſi quia moto aëre deferũtur. Item, quia flante in aliam partẽ vento ideò minùs audiuntur ſoni, quia impeditur, aut retardatur motus aëris ad nos. Accedit etiam teſtimonium Ariſtotelis, qui proximo ſuperiori c. text. 82. hoc ipſum videtur palàm docuiſſe, cùm aſſeruit vnum eundémque continuũ aërem vſque ad auditum moueri. Nihilominus ad primum horum reſpondemus, ideò ſonum, & ſpecies audibiles non inſtanti, ſed tempore deferri, licèt viſiles momento ad oculos traiiciantur: quia tã ſonus quàm eius ſpecies magis materiales ſunt, quàm imagines colorum. Ad ſecundum, dicẽdum eſt, ventum in aduerſam partem flantẽ, tũ ſonũ, eiúſque ſpecies aliò deuehere delato aëre, tum etiã obſiſtere motui, quo ad aliquam diſtantiam aër vicinus corporibus ſonantibus agitari ſolet, atque ita ſonorum perceptioni non parùm incommodare. Denique locus Ariſtotelis non de motu locali, ſed de eo, quo aër ſonum, eiúſve ſpecies recipiendo alteratur, intelligendus eſt.

1. Eorum Argum. Ariſt. 2. 3. — Soluitur 1. 2. 3.

QVÆSTIO II.

Quodnam Soni Subiectum ſit, quod medium.

ARTICVLVS I.

Sonum non recipi in corporibus ſolidis, quorum conflictu editur: eius medium eſſe aërem, & aquam.

Opinio quòd ſonus inſonãte tãtùm inſit.

QVORVNDAM opinio eſt ſonum recipi tantùm in corpore ſonante, primùm, quia cũ odor, color, ſapor, & qualitates, quæ ſub ſenſum cadũt, inhæreãt in obiecto, non autem in medio, conſentaneum videtur, vt idem quoque ſono conueniat; atque adeò vt ſolùm in corpore, quod audimus, recipiatur. Itẽ, quia ipſa corpora, quæ ſonum edunt, à ſono denominãtur, & nos ea audire dicimus, certè non niſi quia ſonum ipſa in ſe habent. Aſſerendum tamen eſt, Cùm duo corpora ſolida, intercepto aëre vel etiã, vt quibuſdam placet, in aqua ſonum edunt, eiuſmodi ſonum non in ſolidis corporibus, ſed in intermedio excipi: ſicut enim ex fractione, & compreſſione medij corporis ſonus reſultat, ita in eo, non in corporibus ſolidis recipi videtur, alioqui etiã in vacuo poſſet ſonus fieri, & cœleſtia corpora concẽtum facerent, B vtpote quibus ad hoc præter mediũ aërẽ qui motum excipiat, nihil deeſt. Cõtrariæ verò partis argumenta facilè ſoluet, qui ad primũ dixerit, peculiare ac proprium ſono eſſe, non hærere in obiecto: cuius diſcriminis cauſa eſt, quia cæteræ qualitates ſenſibiles habent eſſe fixum, & ſtabile, ſonus verò non eſt niſi dũ fit; ideoque vbi gignitur, hoc eſt in intermedio corpore, ibi vt in ſubiecto recipitur. Quid verò hac in re de reliquis ſenſibus, C quod ad medium attinet, pronuntiandũ ſit, progreſſu patebit. Ad ſecundum reſpondendum eſt, corpora quæ ſonum edunt, appellari ſonantia, non vt ſono affecta, ſed vt ſonũ efficientia, quemadmodum & ſonora dicuntur, quæ idonea ſunt ad prolixiorem ſonum excitãdum.

Vera Aſſertio. — Illius comprobatio.

Quod verò ad ſoni vehiculum attinet, hoc eſt, ad medium, quo ſonus ſiue eius ſpecies ad auditum deuehuntur, dicendũ id eſſe tum aërem, tum aquam, vt docet Ariſtoteles hoc loco text. 79. & de aëre D quidem plana res eſt: de aqua verò etiã conſtat, tum vrinantium teſtimonio, tum quia piſces ſub aquis audiunt, cùm vocibus terreantur, vnde & ſilentium piſcatoribus. Quin etiam ſcribit Plinius libr. 10. Natur. hiſtoriæ capit. 70. piſces plauſu congregari ſolitos ad cibum in quibuſdam viuariis: & in piſcinis Cæſaris, tum genera piſcium, tum etiam quoſdam ſingulos ad nomen veniſſe. ſpeciatim verò audire produntur mugil, lupus, ſalpa, & chromis: ac præſertim delphini E non audire tantùm, ſed etiam mulceri ſymphoniæ cantu dicuntur. Fatendũ tamen eſt cum Ariſtotele in problem. ſect. 11. q. 6. multò liquidiùs faciliúſque ſonos per aërem traduci, quàm per aquã, obtunduntur enim, & obſcurantur craſſitudine aquæ ſicuti & ſpecies viſiles; ob eámque rem tempore pluuiæ madefacto aëre, minùs perſpicuè dignoſcuntur ſoni, quàm ſudo & ſereno cœlo.

Soni medium aër & aqua.

ARTI

ARTICVLVS II.

Quo pacto ſonus, eiuſve ſpecies ad auditum traijciantur.

Tres de re propoſita ſententiæ. Prima.

SED eſt adhuc non parum diſſidij inter philoſophos, vtrũ ſonus ſecundùm ſuum eſſe reale, an ſecundùm notionale duntaxat, hoc eſt, per ſuas ſpecies ad auditum vſque perferatur, ſicuti colorum imagines ad viſum. Occurrit verò hac de re triplex ſententia. Vna, quę ſtatuat à primo ſono facto in aëre diffundi, ac multiplicari ſonum tantummodo ſecundùm eſſe reale vſque ad auditum.
2. Secunda, quæ defendat à primo ſono ſpargi cõtinuò ſolas ſpecies ipſum repræſentantes.
3. Tertia, quæ aſſerat à primo ſono fundi, tum alium ſonum ad certum ſpatium, tum ſpecies vſque ad auditum.

1. pronunciatum.

Hæc difficultas hiſce pronunciatis explicanda eſt. Primum ſit. Ab ea parte, in qua primò ſonus recipitur, ſiue ſonus ſecundùm eſſe reale multiplicetur ſiue nõ; continuò ſpecies mittuntur. Probatur, quia ſonus non niſi per ſuas ſpecies, vti reliqua ſenſibilia, in ſenſum cadit. Quare ſi qua foret pars medij cui ineſſet ſonus, & non ſpecies, ſequeretur iuxta illud ſpatium, in quo tantũmodo ſonus verſaretur, non poſſe ſonũ audiri. Prętereà, dicendũ eſſet, non poſſe integrum ſonum à nobis percipi. Nã cùm impoſſibile ſit totum ſonum auribus illabi, ea tantùm ratione auribus integer percipietur, ſi ſpecies, quæ integrum repræſentat, auribus imprimatur. Rurſus verò, niſi ab eamet parte aëris, qua ſon⁹ editur, cõtinuò ſpecies ſoni effluerent, nõ poſſemus dignoſcere, vndenã ſon⁹ veniret: nõ enim ſpecies ſoni locũ indicat, niſi quia ex eo ſoluit.

2. Secundum pronunciatum ſit. Quamquam ſonus ad aliquã partem medij ſecundũ eſſe reale multiplicetur; non eſt tamen veriſimile, eo pacto diffundi ad omnẽ diſtantiã ad quam eius ſpecies deueniunt. Hoc pronunciatũ quoad priorẽ partem ex eo ſuadetur, quia cùm ſonus ſecundùm eſſe reale in aëre tanquam in proprio ſubiecto, & in aqua non ſolùm tanquã in vehiculo, id enim conſtat, ſed A etiam vt in ſubiecto proprio, vt quidam volunt, ſimiliter recipiatur, nihil ſanè repugnat aliquantulum ſeſe in eo extẽdere eo modo, quo calor aliam caloris portionem, ſe vlteriùs communicando gignit: quanquã non ſit inficiãdum, nullam rationem planè cõuincere iſtiuſmodi ſecũdas qualitates diffundere ſe ipſas realiter, cùm ad earum perceptionem ſufficiat emitti ab eis ſpecies ad ſenſuũ officinas. Quod ita fieri in coloribus ma- B niſeſtum eſt, nec enim vnus color alium gignit, ſed duntaxat ſui imaginẽ ad aſpectum iacit. Verùm noſtram opinionẽ de extenſione ſoni ſecundùm eſſe reale in medio ſequitur D. Thomas in 2. diſt. 2. qu. 2. art. 2. ad 5. Quoad poſteriorem verò partem idem pronunciatum inde oſtenditur, quia ſonus breuiſſimo tẽporis ſpatio procul auditur; non videtur autem probabile ineſſe ſono tantam vim ſe diffundendi, etſi id lux ob excellentem prærogatiuam inter ſenſiles qua- C litates obtineat, vt ſe non ſolùm in inſtanti, ſed etiam ſecundùm eſſe reale quàm longiſſimè explicet.

Sonũ non in rectũ ſolum, ſed & in orbem ſpargi.

Illud verò conſtat, quocunque modo ſonus diffundatur, nõ in rectam lineam tantummodo porrigi, ſed orbiculatim ſpargi continuata ſerie more circulorũ, qui iactu lapidis in aqua è centro verſus omnem loci differentiam abeuntes excitantur: cuius rei argumẽtum eſt quod à tergo, & ex obliquo, ac denique ex omni parte ſonus audiri ſoleat. Quod verò ad reflexum ſonum ſiue Echo ſpectat: is D tunc fit, cùm ſonus incurrit in aliquod corpus læue, & concauum, à quo tanquã pila repulſus ad aures reſilit, ita vt exaudiri poſſit oblocutio. Nam ſi corpus, in quod incidit, inæquale ſit ita vt vnitas reciprocantis ſoni minimè ſeruetur, audiri vocis reſponſum, ſeu vox æmula nequibit. Si item corpus ſit humidum, aut molle, & quod ictui cedat, cúmque reſoluat, non duplicabit ſonum, nec ima- E ginem edet. Si autem petas num Echo fiat repercuſſo aëre, qui ſonum ſuo quaſi remigio vehat, reuehátque, dicimus conuenienter iis, quæ ſuperiùs ſtatuimus, ſicuti non neceſſe eſt aërem cieri toto ſpatio quo ſonus funditur, nec ſonum ſecundùm eſſe reale ſpargi toto eo tractu, quem ſpecies peruagantur; ita non requiri ad Echûs generationem, vt totus aër agitetur vſque ad locum, vnde voces

Lege Alb. in ſum. de hom. in tract. de auditu, q. 7

voces reciprocæ fiunt:nec item neceſsũ eſſe, vt ſonus ſecundùm eſſe reale eò perueniat,ſemper tamen dari reflexionẽ ſpecierum per quas ſonus percipitur, vt ex ſuperiùs dictus patet. Contingit autem eandem vocem non ſemel tantùm per reciprocationem ad auditum peruenire,ſed ſæpiùs, ita vt decies interdum audiatur;ſicuti Patauij quodam in loco fieri narrant, & olim Olympiæ in porticu,quam ob id heptaphonon appellabant, eandem vocem ſepties reddi B ſolitam auctor eſt Plinius lib. 36. Nat. hiſt.cap. 15.Nam cùm vox ſemel repercuſſa in loca alia vicina incidit,& in cauos anfractus,à quibus ſimiliter diſſultet per eiuſmodi reflexus repetitos; eadem vox identidem ad aures perlabitur. Non audiuntur verò in Echô niſi vltima ferè verba:quia licèt fiat reflexio totius vocis,tamen priores eius partes ab vltimis à tergo vrgentibus turbantur. Quare non niſi eæ partes, quarum regreſſus non impeditur;quales ſunt nouiſſimæ à nobis percipi conſueuerunt.

Vnde numeroſa vocum repercuſſio.

Cur Echo vltima reddat verba. Quæ fuerit origo fabula Echus. de qua Ouidius lib. 3. Metamorph. lege ſi placet, apud Alexan. libr. 1. probl. quæſt. 14.

Obiiciet tamen aliquis. Solida corpora,modò tranſlucida ſint, deuehunt ſpecies coloris, ergo & ſpecies ſoni, cùm in vtriſque par ratio videatur. Deinde talpæ audiunt ſub terra compenſante auditu perpetuam cæcitatem, qua damnatæ à natura ſunt. Tertiò,nõ videtur negandum per interpoſitum ignem audiri ſonos Quartò,beati poſt corporum reſurrectionem in cœleſtis patriæ domicilio,vbi neque aer eſt, neque aqua, inter ſe externo ſermone colloquentur, vt eſt communis Patrum ſententia. Igitur non ſolùm aer & aqua; ſed alia etiã corpora vim ſonorum delatricẽ habent.

Ad primum horum dicendum; ſicuti viſus auditui præſtat, & ſpecies viſiles nobilioris notæ exiſtunt, quàm audibiles,ita latiùs patere mediũ viſus, quàm auditus; & per plura corpora ſpecies illius quam huius,meare. Ad ſecundum, non tranſmitti ſpecies ſoni ad talpas per terræ elementum,ſed per aërem poris terræ incluſum. Ad tertium, videri quoque per ignem tranſuehi ſonos,imò & eius percuſſu gigni. Ariſtotelem verò non niſi de notioribus, & celebrioribus mediis,ſubiectisve ſonorum diſſeruiſſe. Ad quartum, dicimus cum D. Thoma in ſecundo diſtinct. 2. q. 2. ar. 2. ad 5. in pulmone,& gutture beatorum fore cõ- A naturalem quendam aërem à Deo illis conceſſum in reſurrectione,non ob neceſſitatem reſpirandi,aut expirandi, nec enim illis reſpirationis,aut expirationis vſus neceſſarius erit;ſed ad voces efformandas:illo enim aëre ad vocalem arteriam librato, & lingua, dentibus, ac reliquis vocalibus inſtrumentis percuſſo,vocem efformabunt,quæ modo magis immateriali,quàm apud nos, id eſt, tantùm ſecundùm eſſe intentionale diffundetur per corpus cœleſte. De quo medio nihil mirum ſi Ariſtoteles non egit,cùm nec illud cognouerit.

Talpæ ſub terra audiunt. Per ignem traijci ſonum.

Beati in cœlo quo pacto edãt vocem.

QVÆSTIO III.

Quo pacto vox formetur, & quæ eius natura ſit.

ARTICVLVS I.

De formandæ vocis inſtrumentis,& artificio.

C

EFFINGENDAE vocis inſtrumenta varij Auctores diligenter explicuêre. D. Greg.Nicenus in li. de hominis opificio cap.9. Theodoret. ſerm. tertio de prouidentia.Lactantius in lib. de opificio Dei cap. 11. Ariſt. lib. 1. de hiſt.animalium c.16.& li.4.cap. 9. Galenus 7.de vſu partium,ca.5.& 2. de de- D cretis Hippocr.& Platonis ca.6.& in li. de vocalium inſtrumentorum diſſectione Veſalius li.7.de fabrica humani corporis,à ca.4.ad 8. Fernelius in libro de partium corporis humani deſcriptione cap.8.Occurrunt ergo imprimis quinque potiſſimùm inſtrumenta ad id munus præſtandum, videlicet, Pulmones thoracis, & intercoſtales muſculi; aſpera arteria; larynx; gargario.Pulmones obſeruiunt ad excipiẽdum aerem, ideóque ineſt eis raritas quędam,& aſſimilis E ſpongiis mollitudo,qua ſe contrahunt, & dilatant. Muſculi facultate motrici, qua pollent ſiue thorax eorum interuẽtu,cõpreſſum aërẽ diuerberant & extrudũt;alioqui neq; vox neque ſonus vllus edi poterit. Arteria aſpera eſt via, quæ à faucibus ortum ducens variis compacta cartilaginibus per collum in pulmones decurrit,& vt trahere, ac reddere ſpiritum poſſit, aſſiduè patet: Diciturque aſ-

Nicenus. Theodoret. Lactant. Ariſt. Galen.

Veſalius. Fernelius. Inſtrumenta vocis quinque numerantur.

pera ob inæqualitatem, ſicuti & eæ, quæ à corde procedunt, & pulſum denunciant, læues nuncupantur. Larynx eſt caput, ſiue ſuperior finis aſperæ arteriæ, quod transglutientibus ſurſum fertur, conſtátque tribus cartilaginibus. Laryngis verò ſummum oſtium, ne quid cibi, potúſve per id illabatur, contegit membrana cartilaginoſa, oblonga, & fiſtularum linguæ aſſimilis, vnde ei nomen ἐπιγλωττίς. Hæc verò cùm ſpiritum idẽtidem reciprocamus, ſurſum erigitur. Gargario, ſeu gurgulio, qui etiam columella dicitur, eſt caruncula rotunda in extremo palato dependens, ſub qua eſt epiglottis: vocatur quoq; vuula, præſertim cùm humoris influxione, ad ſimilitudinem vuæ intumeſcit, & inflammatur. Porrò hiſce omnibus formandæ vocis inſtrumentis, inter quæ præcipuum eſt larynx, vt docet Ariſtoteles 9. libro de hiſtoria animalium cap. 2. hunc in modum vox editur. Muſculis thoracis, & intercoſtalibus vehementer compreſſus aër, è pulmonibus per arteriam vocalem confeſtim deducitur, qui anguſta via tractus in aërem in arteria ad laryngem vſque, epiglottidis oppoſitu retentum impingit. hic ad guttur ſummámque arteriæ partem alliſus ſonat, ac vocem effingit, quam ſi lingula oppoſita non eſſet, formare non poſſet, quia totus ſine percuſſione proſiliret. Confert verò plurimùm ad modulandam vocem lingula, & gurgulio, quia vox ad eas partes frangitur, & temperatur, ac pro varietate percuſſionum diuerſi moduli, & vocum flexiones fiunt, præſertim verò gurgulio quaſi plectrum ad ſuauitatem & moderationem vocis conducit.

Confert ad vocem modulandam in primis lingua & gurgulio.

Præter inſtrumenta hactenus commemorata, alia quoque voci obſeruiunt, licèt priora ad vocem ſimpliciter, reliqua potiſſimùm ad rationem dearticulatæ vocis data ſint; videlicet, lingua, palatum, dentes, & labra. Ex his lingua nouem ſtruitur muſculis vndique conſtitutis, quos media linea ad dextram, læuámque diſtinxit: & quia ſummè volubilis eſt, ne ſe nimium in loquacitatem ſoluat, ſubdito vinculo; tanquam habenis coërcetur. Diſtinguit autem lingua ſermonem, ſeu (quod idem eſt) vocem dearticulatim format, vt in orationem abeat; dum aërem à concauitate arteriæ pulſum, & in amplitudinem A oris incidentem, variè frangit, ac pro verborum varietate diſpeſcit, diſtribuitque: ad quod idoneè præſtandum certa temperatura exigitur. Quare ſi lingua humectior, ac mollior ſit, vt in pueris, & interdum in prouectioribus balbutiem inducit, eo quòd tunc muſculi firmiter nequeant ſtabiliri. Vnde & ebrij aliquando balbutiunt, & turbidè loquũtur: tùm quia multa humiditate perfunditur cerebrum, tùm quia illius multitudine B lingua prægrauatur. Sed & qui balbi natura ſunt, hi aut cerebrum nimis humectum habent, aut linguam, aut vtrumque. Palatum verò ad primores dentes extenditur, eſtque multis ſcabrum aſperitatibus, ad detinendam in his vocẽ, & tum ob alias commoditates, tum ob eam potiſſimùm vocem iuuat, quòd cauum ſit, proindéque ad eius latera vocis ictus diu congeminentur. Dentes C etiam ad vocem magnoperè conducunt. Nam, vt Plinius lib. 7. Naturalis hiſtor. c. 16. ait, primores dentes, vocis ſermoniſque regimen tenent, concentu quodam excipientes ictum linguæ, ſeriémque ſtructuræ, atque magnitudine mutilantes, mollientéſve, aut hebetantes verba, & cùm defluxêre, explanationem omnem adimentes. Denique labra magnum vſum præbent formandæ voci, cùm verborum, ſyllabarum, litterarúmque diſtinctio eorum compreſſione, & diductione magna ex parte contineantur. D Itaque ſic nos labris vocum & ſermonis diſcrimina, vt tibicines digitorum opera, ſpiritum in fiſtulis, & cantus harmoniam moderantur.

Vnde exiſtat balbuties, & quibus accidat.

Primores dentes vocis regimẽ tenent.

ARTICVLVS II.

Explicatur vocis definitio ab Ariſtotele tradita.

E

EX dictis non erit difficile intelligere vocis definitionem ab Ariſtotele traditam proximo ſuperiori cap. text. 90. nimirum; Vox eſt ictus aëris reſpiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus exiſtente, cum quadam imaginatione efficitur. Vbi primùm aduertes diſcrimen inter ſonum, vocem, & ſermonem. Nam ſonus etiã inanimatis corporibus conuenit: Vox ſolis animantibus,

Vocis definitio.

Lege The-

miſtiũ hoc loco cap. 30. ſua paraphr.

tibus, cùm non fiat niſi inſtrumentis quę animalium propria ſunt: Sermo ſolis hominibus, quia hi tantùm ratione pollent, & ſenſa mentis cum aliis communicant, quod ſermone fit.

Quæ animantia vocis expertia.

Secundò, illud obſeruabis, quod iam ſuprà attigimus, monétque Ariſtoteles hoc cap. videlicet ita ſolis animantibus vocem conuenire, vt nõ omnibus competat. Nam exanguia, in quibus ſunt inſecta, non edunt vocem, & vniuerſim quæcunque non reſpirant, tantummodò ſonum quendam ſimilem voci emittũt. Itaque ex his alia, cum tractu, ſtridorem cantui ſimilem edunt, vt cicadæ. Recepto enim ſub pectore ſpiritu mobili, occurſante membrana intus, attritu eius ſonant. Alia murmur excitant, vt muſcę, & apes, cùm volatu ſeſe attollunt, & cõtrahunt. Piſces quoque vocales nõ ſunt. Vnde Pythagoras, vt eſt apud Plutarchum in quæſtionibus conuiualibus, propterea eſum piſcium interdixit, quòd ij Pythagoricæ diſciplinę quodammodo contubernales ſint ob ſilentium, ita vt in prouerbium abierit; Magis mutus, quàm piſcis. Si verò etiam piſces, qui vocales videntur, non veram vocem, ſed ſtrepitum voci ſimilem tantummodo, branchiis, aliíſve eiuſmodi inſtrumentis edunt: quo pacto marinæ hirundines cùm ſublimes volitant, pinnis aërem extrudunt, ac reſonant: & is, qui caper vocatur, in Acheloo amne quaſi grinnitum excitat: Animalia tamen amphibia, id eſt ancipitis naturæ, vt equi marini, pulmonem, & arteriam habent, vocémque edunt. Itémque Delphini, qui non ambiguæ naturæ ſunt, ſed ſimpliciter inter aquatilia numerantur; pro voce gemitum humano ſimilem edunt.

Delphines gemitum edunt.

Quæ ſint animantibus reſpirationis cauſæ. Lib. de reſpirat.

Tertiò. Nec illud ignorandum eſt, aëris reciprocationem in animantibus multis de cauſis fieri. Primùm ad nutritionem & redintegrationem ſpirituum, vt alibi oſtendimus. Secundo, ad refrigerationem caloris, alioqui nimio æſtu diſſolueretur animal; vel, vt quidam volunt, ad ventilationem: hanc à refrigeratione eo diſtinguentes, quòd ventilatio ſit ſuſcitatio, & accenſio potiùs caloris ex motu, ſiquidem motu calor accenditur, vt conſtat experientia, tradidimúſque cum Ariſtotele libro ſecundo de cœlo cap. ſeptimo quæſt. ſexta. Tertiò, ad efformandam vocem: quod munus in vocis definitione exprimitur.

His ita conſtitutis; vt ad propoſitam definitionem veniamus, dicitur vox, ictus aëris, in ſenſu cauſali, non formali; id eſt, non quòd vox ſit ipſe ictus aëris, ſed quia ex ictu aëris reſultat: quo etiam pacto non ſemel dixit Ariſtot. vt ſuperiùs commonuimus, ſonum eſſe ſolidorum corporum colliſionem, id eſt, colliſione procreari. Quare idem valet, vox eſt ictus aëris, atque, eſt ſonus editus ictu aëris; additur, attracti ab anima, &c. id eſt, aëris, qui primùm attrahitur, tum redditur virtute motrice in pulmonibus conſtituta, cum imaginatione; id eſt, applicata eiuſmodi virtute ad operandum ex motione phantaſiæ, & appetitus ſenſitiui. Hinc ſubiicit Ariſtot. vocẽ datam eſſe à natura ad ſignificandũ; quia voce tum ſenſa phantaſiæ (& in hominibus etiam mentis) tum interni affectus declarantur. Itaque ea etiam, quæ rationis expertia ſunt, affectus animæ, voce exponunt, vt canes latratu, aues cantu, boues mugitu, oues balatu; aliáque ſimiliter: ſed de hac re latiùs ad lib. de interpret. Porrò hac definitione quatuor cauſarũ genera cõprehendit Ariſt. Aër enim materia vocis eſt, anima efficiẽs, forma ſonus, finis ſignificatio. Quòd ſiquis opponat nõ omnẽ vocẽ ſignificatricẽ eſſe, cùm Dialectici voces in ſignificantes & non ſignificantes diſpertiant: Occurrendum erit, ſi de affectuum ſignificatu agamus, omnem vocem ſignificare, idque natura ſua, ſi autem de ſignificatione ex hominum inſtituto, & arbitratu, omnes quidem humanas voces poteſtate ſignificare, quia poteſt eis ſignificatio indi, non tamen omnes actu ſignificantes eſſe, quia multis nulla eſt impoſita ſignificatio. Dialecticorum autem diuiſio ſecundùm hanc poſteriorem ſignificandi rationẽ intelligẽda eſt.

cap. 3. Rationis expertia affectus voce exprimunt. Vocis cauſa multiplex.

Vox omnis affectum ſignificat naturaliter.

QVÆSTIO IV.

De potentia audiendi.

ARTICVLVS I.

Quæ ſit eius præſtantia, quæ officina.

Auditus poſt viſum cæteris ſenſibus excellentior. De hac re Ariſtoteles 1. de hiſt. anim.

EGIMVS de obiecto auditus, nunc de ipſa audiendi facultate, eiúſque organo breuiter diſſeremus.

cap. 11. & 5. de Gen. ani. c. 2. Auic. 3. cã. 4. Fen. Auct. Coll. Sect. 1. c. 16. & lib. 3. c. 37. Veſalius lib. 1 ca. 8. 12. 36. & lib. 6. c. 16. & 18.

Cur qui natura ſurdi, ijdẽ & muti.

tenus. Habet hæc potentia inter a- A liós ſenſus externos ſecundum dignitatis locum. Præbétque magnum vſum in primis ad vitam ciuilem. Nihil enim prodeſſet oratio, & ſermo, quo ſenſa mentis, & ſtudia noſtra communicamus, ni ſermonem ipſum audiremus. Imò nec ſermo vllus ſine auditu eſſet; ſiquidem qui ab ortu ſurdi exiſtunt, vt ſermonem audierunt nunquam, ſic nec efformare orationem queũt, atque adeò muti etiam ſunt: quamquam & huius B rei aliam eſſe medici cauſam reddunt, quam lege apud Aphrodiſæum primo libro problem. qu. 133. Secundò, plurimùm conducit auditus ad artes, ac ſciẽtias de magiſtro cõparandas. Ideóq; capite ſecundo libro de ſenſu & ſenſili, auditus diſciplinæ ſenſus vocatur; & animantes, quæ auditu carent, omnis diſciplinæ expertes ſunt. Tertiò, quia excepta auribus vehementer affectus mouent, præſertim ſi muſicis numeris C conſtent. Cuius rei inter alia exempla eſt illud Pythagoræ, qui iuuenem Phrygio modulo, quod harmoniæ genus eſt, ad continentiam flexit. Et illud Timothei muſici, qui Alexandrum Imperatorem conuiuio indulgentem eo concentu, quem Orthia vocabant, bellicum perſonante, ad arripienda arma, & poſcendum equum mouit, aientem eiuſmodi eſſe muſicam regiam oportere. Cur D autem ſonus tantoperè animum commoueat, hiſce verbis ediſſerit Scaliger, Exercit. 302. in Cardanum num. 2. Propterea quòd ſpiritus, qui in corde agitant, tremulum ac ſubſultantem recipiunt in pectus aerem, atque cum affini ſuo vnum fiunt, & cætera, quæ ibidem fuſiùs perſequitur. Quartò, auditricis potentiæ dignitas eo maximè commendatur, quòd ad cœleſtis fidei diſciplinam capeſſendam obſeruit; ſiquidem fides ex auditu eſt, vt cap. 10. Epiſtola ad E Romanos Diuus Paulus edocet.

Galen. lib. 8. de vſu partium cap. 6.

Quod verò ad ipſam audiendi officinam attinet, occurrunt in primis aures, quæ auditui conſimilem vſum præbent ei, quem oculis ſuperciliorum pili: vt enim hos natura ideò ſupra oculos ſtatuit, vt ſi quid à capite in ipſos deflueret, exciperent; ſic aures auditui præpoſuit, vt incidentia prohiberent. Sunt autem ex cartilagineæ, atque adeò mediocriter molles, quia ſi nimiùm molles eſſent, vt carnes, paruo negotio tunderentur, nec ipſæ aliquem ſonum refunderent, ſi duræ, facilè frangi poſſent. Abundant verò flexibus obliquis inſtar labyrinthi, tum ne ſonus recto impetu, affatimque intro ſubiens ſenſum lædat. Atque ob eandem cauſam earum meatus, etſi intus admodum amplus, cauúſque ſit, eſt tamen tortuoſus, atque anfractui cochleæ ſimilis; vnde hoc ipſo cap. text. 83. ſcribit Ariſtoteles ob prædictam obliquitatem vſque ad inſitum aërem non ſubire aquam, cùm caput mergimus; tum verò vt aëris eò illabentis frigiditas flexuum varietate ſenſim miteſcat. Inſuper mira naturæ prouidentia eandem cauitatem viſcoſo humore ex illarum partium recrementis coalito inficit, vt ſi qua beſtiola, vel aliud quid noxium irrupeſit, quaſi in viſco inhæreſcat, & capiatur. Porrò, intra prædictum foramen membrana quædam eſt, (tympanum auditus vocant,) quæ cauitatis orbicularem quandam partem tranſuerſim complectitur, eandémque ſtabiliunt tria oſſicula, quorum vnum incudis pedunculis duobus innixi, alterum malleoli, tertium ſtapedæ figuram refert. Intra ipſam congenitus quidam aër ſeruatur, vt ex diſſectionibus conſpicuum fit, quibus inibi inanis quædam ſedes inuenitur. Cohibetur autem prædictus aër eiuſmodi vallo, quia alioqui difflueret, aut ſaltem vehementibus fragoribus diſſiparetur. Poſtremò, vt oculi in neruos opticos, ſeu viſorios deſinunt: ſic tympanum auditus neruo cuidam affixum eſt è cerebro deſcendenti, per quem, tum ſpiritus animales ad tympanum inuehuntur, tum ſonorum ſpecies ad ſenſum communem tranſeunt.

Cur naturæ aurium anfractus molita ſit.

ARTI.

ARTICVLVS II.

Qua in Parte Facultas audiendi conſtituta ſit.

Vbinā audiendi facultas inſideat.

Lege Theophilum ad tex. 11. libr. 1.

EXPOSITA vtcunque auditoriæ officinæ fabrica, reliquum eſt, vt videamus in qua eius parte facultas ipſa audiendi inſideat. Quamquam enim, vt cæteris ſenſibus, ita & auditui partes multæ famulentur, vnam tamen præcipuam oportet eſſe, quæ inſtrumenti primarij vicem ſubeat, vt in viſu humorem cryſtallinum. Themiſtius igitur putat præcipuum organum auditus eſſe ſpiritum, ad quem per innatum aërem, quaſi per domeſticum nuntium, ſoni tranſuehuntur, ſed decipitur. Nam cùm ſpiritus eandem cum ſanguine naturam habeat (ſiquidē nihil eſt aliud ſpiritus quàm ſanguis ad magnam redactus tenuitatem:) atque adeò cùm animæ expers ſit vt primo libro de ortu & interitu ex profeſſo oſtendimus; fit inde vt nequaquam vitalis potentię inſtrumentum, aut ſubiectum eſſe poſſit; alioqui eliceret anima vitalem functionem, vbi ipſa non reſidet. Alij in quorum numero eſt Veſalius lib. primo de humani corporis fabrica cap. 8. cenſent, organū auditus eſſe oſſicula intra tympanum incluſa. Sed neque hæc ſententia nobis probatur; quia oſſa ob terream concretionem, qua conſtant, non ſunt apta ad ſenſiones obeundas; adeo vt neque tactu, niſi fortè admodum hebeti & obſcuro, polleant.

Auditoriæ facultatis inſtrumentum.

His ergo opinionibus reiectis amplectimus ſententiam Ariſtotelis ſecundo libro de partibus animalium cap. 10. exiſtimantis aërem congenitum, ſiue inædificatum auribus, quem membrana incluſum eſſe diximus, ne foras expiret, néve externis iniuriis pateat; eſſe verū, ac proprium audiendi inſtrumentum. Quod item non obſcurè ſignificauit Ariſtoteles proximo ſuperiori capite text. 83. vbi docuit oportere huiuſmo-

A di aërem immobilem, ac tranquillum eſſe vt externos ſonos percipiat, omnéſque eorum differētias exactè cognoſcat. Ariſtotelē ſecutus eſt præter alios Galenus l. 8. de vſu partium c. 6. quo loco ita ſcripſit. Alteratur non à quouis ſenſibili omne ſenſorium, ſed ſplendidum quidē, ac lucidum à coloribus; aëreum à ſonis: vaporoſum ab odoribus, & vt in ſumma dicam, ſimili notum eſt, ac familiare. Quibus verbis ad hanc ſententiā comprobandam huiuſmodi rationem Gale-
B nus innuit: Quòd ſenſiterium tale eſſe debet, vt à proprio obiecto affici poſſit, eius in ſe imagines recipiendo: eiuſmodi verò eſt aër inſitus auribus. Sicut enim id, quod potiſſimum recipit, ac tranſuehit ſonos, eſt elementum aëris, ita ad eoſdem ſecundùm eſſe notionale ſuſcipiendos maximè idoneus prædictus aër nobis inſitus, proindéque par eſt in eo audiendi organum conſtituere.

C Ac obiiciet aliquis. Vel aër ille aurium meatibus incluſus eſt eiuſdem naturæ cum elemento aëris, vel alterius. Si eiuſdem, non ergo eſt animatus; atque adeò nec auditoria potentia informari poteſt. Si diuerſæ, non igitur ad recipiendas ſonorum ſpecies idoneus eſt. Huic argumento occurrendum videtur, aërem illum analogicè tantùm vocari aërem: eſt enim animatus, vt ait Simplicius, probátque argumentum, nec aëris nomē
D obtinuit, niſi ob ſimilitudinem, quam cum aëre elementari habet; vt enim hic tenuis eſt, ac tranſmeabilis; ita, & ille. Neque repugnat aliquam portiunculam corporis animati, admodum ſubtilem, & tenuem eſſe, & quaſi aëriam; cùm ita poſtulat ratio facultatis inibi ſedem habentis: licèt totum corpus, vt integrum animæ perfectibile non poſſit in tanta raritate aptum eſſe ad animæ informationem. Neque verò ad audibiles ſpecies recipiendas neceſſe eſt ſenſiterium
E auditus eſſe eiuſdem naturæ cum aëre elementari; ſufficit enim cognatio illa, & cōuenientia in ſubtilitate, ac raritate.

Eandem ſequitur Fern. l. 5. Phyſiologia ca. 6. Inſtrumētum audiendi aër dicitur analogicè.

Aliquid præter aërē elementarē poteſt ſpecies audibiles recipere.

ΚΕΦ. θ.

Text. 92. Περὶ δὲ ὀσμῆς καὶ ὀσφραντοῦ, ἧττον εὐδιόριστόν ἐστι τῶν εἰρημένων. οὐ γὰρ δῆλον ποῖόν τι ἐστὶν ὀσμή, οὕτως ὡς ὁ ψόφος, ἢ τὸ φῶς, ἢ τὸ χρῶμα. αἴτιον δ', ὅτι τὴν αἴσθησιν ταύτην οὐκ ἔχομεν ἀκριβῆ, ἀλλὰ χείρω πολλῶν ζῴων· φαύλως γὰρ ἄνθρωπος ὀσμᾶται, καὶ οὐθενὸς αἰσθάνεται τῶν ὀσφραντῶν, ἄνευ τοῦ λυπηροῦ ἢ τοῦ ἡδέος, οὐκ ὄντος ἀκριβοῦς τοῦ αἰσθητηρίου. εὔλογον δ' οὕτω καὶ τὰ σκληρόφθαλμα τῶν χρωμάτων αἰσθάνεσθαι; Text. 93. καὶ μὴ διαδήλους αὐτοῖς εἶναι τὰς διαφορὰς τῶν χρωμάτων, πλὴν τῷ φοβερῷ καὶ ἀφόβῳ· οὕτω δὲ καὶ τὰς ὀσμὰς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.

ᵇ ἔοικε

CAP. IX.

De odore verò & odorabili non æquè bene atque de hiſce, quæ dicta ſunt, diſcernere, determinareque poſſumus. Non enim ſic patet quale quid ſit odor; vt ſonus, vel lumen, vel color. Cuius cauſa eſt nos non habere hunc ſenſum exactum, ſed inferiorem complurium animalium ſenſu; remiſsè namque homo olfacit, & nihil odorabilium percipit abſque dolore, vel voluptate: propterea quòd ſenſus inſtrumentum huiuſce non eſt exactum atque perfectum. Text. 92. *Atque conſentaneum eſt rationi tam animalium ea, quæ duros oculos habent, ſic ſentire colores, vt non aliter eorum percipiant differentias quàm timendo, aut non timendo; quàm hominum genus, odores.* Text. 93.

ᵇ *Similem*

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

De odore verò. Aſpectus & auditus contemplationem ſubſequitur doctrinę ordine tractatio odoratus propter affinitatem & cognationem, quam hic ſenſus cum illis habet, vt progreſſu patebit Quatuor autem ad illum ſpectantia explicat in hoc capite Ariſtoteles, odoris naturam odorum ſpecies, medium, & inſtrumentum. In primis verò admonet, conſiderationem hanc difficilem eſſe, propterea quòd odorandi ſenſus ob defectum & ineptitudinem organi admodum in nobis obſcurus ſit; ita vt neque odores exactè percipere, neque eorum naturam & varietatem, ſatis dignoſcere, & penetrare valeamus. *Hebes in homine eſt vis odorandi.* Odorari autem nos tenuiter argumento eſſe ait, quòd eos tantùm odores percipimus, qui acriter ſenſum feriunt, & dolore, aut voluptate afficiunt. Id verò ſimilitudine quadam illuſtrat. Nam vt ea animalia, quorum oculi dura denſáque membrana obtecti ſunt, acumen illud aſpectus, quod in cæteris eſt, non obtinent: adeò vt licèt colores ſentiant, eorum tamen diſcrimina, ſine pauore & voluptate, ſine moleſto & iucundo, hoc eſt ſine vehementi motu rei viſæ (id ſignificant verba illa contextus, niſi timendo aut non timendo) non diſcernant: ita & homines in odoribus percipiendis ſeſe habent. Aduerte hìc duros oculos, quales ſunt piſciũ, & eorum animalium, quæ inſecta & cruſtata dicuntur: de quibus Ariſtoteles lib. 2. de partibus anim c. 13. duas ob cauſas minùs acutè cernere. Primùm quia eorum membrana cùm terrea, craſſáque ſit, ob duritiem, & concretionem, ſpectabilium rerum imagines minùs promptè recipit. Deinde quia plerumque ſunt exerti, & prominentes, in quibus nequeunt benè coire ſpecies ad centrum, ſicuti coeunt in ſenſoriis demerſis, ac profundis. Lege Ariſt. lib. 1. de hiſt. anim. cap. 10.

ᵇ *Simi*

ᵇ ἔοικε γὰρ ἀνάλογον ἔχειν πρὸς τὴν γεῦσιν καὶ ὁμοίως τὰ εἴδη τῶν χυμῶν τοῖς τῆς ὀσμῆς. ἀλλ' ἀκριβεστέραν ἔχομεν τὴν γεῦσιν, διὰ τὸ αὐτὴν εἶναι ἁφήν
Text.94. τινα· ταύτην δὲ ἔχει τὴν αἴσθησιν τὸν ἄνθρωπον ἀκριβεστάτην· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις λείπεται πολλῶν τῶν ζώων. κατὰ δὲ τὴν ἁφὴν, πολλῷ τῶν ἄλλων διαφερόντως ἀκριβοῖ. διὸ καὶ φρονιμώτατόν ἐστι τῶν ζώων. σημεῖον δὲ τὸ καὶ ἐν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων παρὰ τὸ αἰσθητήριον τοῦτο εἶναι εὐφυεῖς καὶ ἀφυεῖς, παρ' ἄλλο δὲ μηδέν· οἱ μὲν γὰρ σκληρόσαρκοι, ἀφυεῖς τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ μαλακόσαρκοι, εὐφυεῖς.

ᶜ ἐστι

ᵇ *Similem autem rationem ſubire videntur odoratus ad guſtum, & odoris ſpecies ad ſpecies ipſas ſaporum. Verùm exactiorem guſtum habemus, quàm odoratum; ex eo quia guſtus tactus eſt quidam, quem quidem ſenſum homo exactiſſimum habet. In cæteris* Text.94. *námque ſenſibus vehementer à cæteris animalibus ſuperatur, at tactu longè cæteris omnibus excellentiùs percipit. Quapropter & prudentiſſimum eſt animalium. Indicium autem eſt in hominum genere ob hoc inſtrumentum ſenſus ingenioſos eſſe hebetéſve, & non ob aliud quicquam. Qui namque ſunt duri carne, ij ſunt inepti mente, quia verò ſunt molles carne, ij ſunt ingenioſi, mentéque dextri.*

ᶜ *Vt*

Per analogiam at ſapores ſpecies odoris diſtingui. ᵇ *Similem autem.* Quia inter guſtum, & odoratum mutua ſimilitudo, & proportio intercedit, vnde, & ſaporum nomina ad odores transferuntur: quia item homines guſtum olfactu exactiorem habent, docet ex ſaporum ſpeciebus odorum ſpecies cognoſci poſſe. Quòd verò guſtus odoratui in nobis excellat, inde ſuadet, quia guſtus tactus quidam eſt, videlicet tactus linguæ circa ſapores. Eſſe autem hominis acerrimum tactum eo probat iudicio, quia homo animantes omnes prudentia ſuperat: at vna eadémque prudentiæ, & boni tactus communis ratio eſt, nempe carnis mollitudo. Vnde eos, qui carne molles ſunt, mente & ingenio præſtantes iudicamus: contra verò hebetes, qui carnem habent duriorem, & craſſipelles exiſtunt. Hîc aduerte, ex bonitate tactus argui præſtantiam ingenij, quia ex ea temperamenti bonitas colligitur, vt Themiſtius ait. Námque vt tactus fundatur in primis qualitatibus & circa eas verſatur; ita tunc eſt optimus, cùm illæ exactam perfectámque Symmetriam, & temperiem ſortiuntur: optima verò temperies, & phantaſiæ organum aptius, & ipſam phantaſiam expeditiorem reddit: deinde à phantaſia, mentis in intelligendo facilitas, & promptitudo, in qua vis ingenij conſiſtit, vt alibi expo-*Libr.2.de gener.c.8.q.4.* ſuimus, magnopere dependet. Quò fit vt temperamenti bonitas tanquam cauſa materialis, & diſpoſitiua ad excellentiam ingenij concurrat. Hinc ea, quæ ex optimo temperamento proueniunt ſubtilioris ingenij ſunt indicia, vt color viuidus, ſubtilitas pilorum, tenuitas vnguium, mollitudo carnis. Et hæc quidem mollitudo, cuius hîc Ariſtoteles priuatim meminit, eò etiam ingenium iuuat, quia diſpergit, ſoluítque inutilia recrementa, quibus pulſis, ſpiritus, quos ſanguine incaleſcenti, cor exhalat, ſubtiliores manent & tum maiori alacritate ad potentiarum obſequium accurrunt: vnde & phantaſmata puriora ac defæcatiora contingunt. His non obſtat quòd fœminis mollior caro ineſt, quã viris; & tamen hi ordinariè, vt iudicio, ita & ingenio illis præſtant. Nec quòd phlegmatici, qui hebetiores ſunt colericis, teneriorem cutẽ habent. Non enim mollitudo ex aqueo & pituoſo humore orta qualis eſt in fœminis & phlegmaticis; ſed aëria, comes eſt boni inge-*Mollitudo aquea index boni ingenij non eſt.* nij. Nec item officit quod Ariſtoteles in problem. ſect. 30. q. 1. ſcripſit omnes ingenioſos fuiſſe melancholicos: cùm tamen atra bilis, vt ſicca frigidáque eſt, ita corpus non molle, ſed durum, terreúmque efficere videatur: id enim qua ratione accipiendum ſit, ex profeſſo oſtendimus, lib. 2. de ortu & interitu. Nec denique ſibi repu-

gnat

gnat Ariſtóteles lib. 1. de generatione animalium, cap 20. vbi ait guſtum & tactum nihil ad prudentiam facere: ibi enim loquitur de tactu ſecundùm ſe: hîc autem vt ex illius præſtantia arguitur excellens temperamentum, & tandem bonitas ingenij, ac iudicij. Sed hæc ad præſens ſatis ſint, de quibus multa diſſeruimus libro citato. Lege Athenæum in cœna ſapientum, lib. 8. capit. 8. D. Thom. 1. part. quæſt. 76. art. 5. Ficinum lib. 1. de ſtudioſorum ſanitate tuenda, cap. 3. & in ſextum Platonis de legibus. Cælium lib. 10. cap. 20. Leuinum lib. 1. de occultis naturæ mirac. cap. 16. Medinam lib. 2. de recta in Deum fide cap. 7.

Text. 95. [c] ἔστι δ' ὥσπερ χυμὸς, ὁ μὲν γλυκὺς, ὁ δὲ πικρὸς· οὕτω καὶ ὀσμαί. ἀλλὰ τὰ μὲν ἔχουσι τὴν ἀνάλογον ὀσμὴν, καὶ χυμὸν, τὰ δὲ τοὐναντίον· λέγω δὲ, οἷον γλυκεῖαν ὀσμὴν καὶ γλυκὺν χυμόν. ὁμοίως δὲ καὶ δριμεῖα, καὶ αὐστηρὰ, καὶ ὀξεῖα, καὶ λιπαρά ἐστιν ὀσμή. ἀλλ' ὥσπερ εἴπομεν, διὰ τὸ μὴ σφόδρα διαδήλους εἶναι τὰς ὀσμὰς ὥσπερ τοὺς χυμοὺς, ἀπὸ τούτων εἴληφε τὰ ὀνόματα καθ' ὁμοιότητα τῶν πραγμάτων· ἡ μὲν γὰρ γλυκεῖα, ἀπὸ τοῦ κρόκου καὶ τοῦ μέλιτος. ἡ δὲ δριμεῖα, ἀπὸ τοῦ θύμου καὶ τῶν

Text. 96. τοιούτων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. [d] ἔτι δ', ὥσπερ ἀκοὴ καὶ ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων, ἡ μὲν τοῦ ἀκουστοῦ καὶ ἀνηκούστου, ἡ δὲ τοῦ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου. καὶ ἡ ὄσφρησις, τοῦ ὀσφραντοῦ καὶ ἀνοσφράντου. ἀνόσφραντον δὲ, τὸ μὲν παρὰ τὸ ὅλως ἔχειν ἀδύνατον ὀσμὴν, τὸ δὲ, μικρὰν ἔχον καὶ φαύλην. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ γευστὸν καὶ τὸ ἄγευστον λέγεται. [e] ἔστι

[c] Vt autem ſaporum alius dulcis, alius eſt amarus, ſic & odorum quoſdam dulces, quoſdam appellamus amaros. Verùm quædam odorem habent ſaporémque ſimilis rationis; dulcem inquam ſaporem, dulcémque odorem, quædam contra. Similiter & acer eſt, & acerbus odor, & acutus & pinguis. Nam quia odores non ſunt, vti diximus, manifeſti perinde atque ſapores, ideò nomina odorum deducta ſunt à ſaporibus per ſimilitudinem rerum: alius enim eſt dulcis, vt Croci mellíſque: alius acer, vt thymi, ac huiuſmodi rerum: idem & in cæteris modus ſeruatur. Text. 96. *[d] Atqui ſicut auditus eſt audibilis, atque inaudibilis, & viſus viſibilis, atque inuiſibilis: & quiſque ſimiliter ſenſuum: ſic & odoratus eſt odorabilis, atque inodorabilis. Inodorabile autem multipliciter dicitur. Nam & id quod omnino caret odore, neque vnquam odorem habere poteſt: & id, quod exiguum habet, & id etiam, quod malum, tetrúmque habet odorem, hoc appellari nomine ſolet. Similiter & ipſum inguſtabile dicitur.* Text. 95. *[e] Fit*

[c] *Vt autem ſaporum.* Similitudinem, ſeu analogiam inter ſapores, & odores explicat. Ea verò eſt, quòd vt ſaporum alij dulces, alij amari, alij acres, alij pingues ſunt: ita & odorum totidem numerantur differentiæ, eandémque appellationem magna ex parte, vendicant: videlicet quia ſimiliter ſenſum afficiant. Vt enim ſapor acer, verbi cauſa, guſtum mordet, ſic odor acer, olfactum. Nonnulla tamen ſaporum vocabula, cùm ad odores traducuntur, Latinis auribus minùs trita ſunt, vt progreſſu dicemus.

Tractus priuationē proprij ſenſibilis cognoſcit. [d] *Atqui ſicut auditus.* Oſtendit conuenire olfactum cum cæteris ſenſibus, quòd non proprium ſenſibile duntaxat: ſed eius quoque priuationem cognoſcat. Vt enim viſus, lucem & tenebras: auditus, ſonos & ſilentium: ſic odoratus, odorabile atque inodorabile percipit. Deinde admonet inodorabile trifariàm dici; nempe quod omnino odoris expers eſt, quod obſcurum

curũ habet odorẽ: quod malè olet. Idem verò de iis, quæ ſub guſtum cadunt, affirmari poſſe inquit. Porrò quonã pacto ſenſus priuationes cognoſcãt, alibi expoſuim*.

Text. 97. ᶠἔστι δὲ καὶ ἡ ὄσφρησις διὰ τοῦ μεταξύ, οἷον ἀέρος ἢ ὕδατος· καὶ γὰρ τὰ ἔνυδρα δοκοῦσιν ὀσμῆς αἰσθάνεσθαι. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἔναιμα, καὶ τὰ ἄναιμα, ὥσπερ καὶ τὰ ἐν τῷ ἀέρι. καὶ γὰρ τούτων ἔνια πόρρωθεν ἀπαντᾷ πρὸς τὴν τροφὴν ὑπόσμα γινόμενα. διὸ καὶ ἄπορον φαίνεται εἰ πάντα

Text. 98. μὲν ὁμοίως ὀσμᾶται· ὁ δὲ ἄνθρωπος ἀναπνέων μὲν, μὴ ἀναπνέων δὲ, ἀλλ' ἐκπνέων, ἢ κατέχων τὸ πνεῦμα, οὐκ ὀσμᾶται, οὔτε πόρρωθεν, οὔτε ἐγγύθεν, οὐδ' ἂν ἐπὶ τοῦ μυκτῆρος ἐντὸς τεθῇ. καὶ τὸ μὲν ἐπ' αὐτῷ τιθέμενον τῷ αἰσθητηρίῳ, ἀναίσθητον εἶναι, κοινὸν πάντων· ἀλλὰ τὸ ἄνευ τοῦ ἀναπνεῖν μὴ αἰσθάνε-

Text. 99. σθαι, ἴδιον ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων· δῆλον δὲ πειρωμένοις, ὥστε τὰ ἄναιμα, ἐπειδὴ οὐκ ἀναπνέουσιν, ἑτέραν ἄν τινα αἴσθησιν ἔχει παρὰ τὰς λεγομένας. ἀλλὰ ἀδύνατον, εἴπερ τῆς ὀσμῆς αἰσθάνεται· ἡ γὰρ τοῦ ὀσφραντοῦ αἴσθησις, καὶ δυσώδους καὶ εὐώδους ὄσφρησίς ἐστιν. ἔτι δὲ καὶ φθειρόμενα φαίνεται ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν ὀσ-

Text. 100. μῶν, ὑφ' ὧνπερ ἄνθρωπος, οἷον ἀσφάλτου, καὶ θείου, καὶ τῶν τοιούτων. ὀσφραίνεσθαι μὲν οὖν ἀναγκαῖον, ἀλλ' οὐκ ἀναπνέοντα. ᶠἔοικε δὲ τοῖς ἀνθρώποις διαφέρειν τὸ αἰσθητήριον τοῦτο, πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ζῴων, ὥσπερ τὰ ὄμματα πρὸς τὰ τῶν σκληροφθάλμων· τὰ μὲν γὰρ ἔχει φράγμα καὶ ὥσπερ ἔλυτρον, τὰ βλέφαρα, ἃ μὴ κινήσας, μηδ' ἀνασπάσας, οὐχ ὁρᾷ. τὰ δὲ σκληρόφθαλμα, οὐδὲν ἔχει τοιοῦτον, ἀλλ' εὐθὺς ὁρᾷ τὰ γινόμενα ἐν τῷ διαφανεῖ. οὕτως οὖν καὶ τὸ ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον, τοῖς μὲν ἀκάλυφες εἶναι, ὥσπερ τὸ ὄμμα· τοῖς

ᶠFit autem olfactus etiam per medium vt aerem, aut aquam. Etenim animalium ea, quæ in aquis degunt, videntur odorem ſentire, tam habentia quàm non habentia ſanguinem, ſicut ea, quæ verſantur in aere: horum namque nonnulla odorem alimenti percipiunt eminus, pergũtq; ad ipſum. Quocirca dubitatione is locus habere videtur, ſi cuncta quidem ſimiliter olfaciunt, homo verò reſpirans, non reſpirans autem ſed ſpirans, aut detinens ſpiritum, non olfacit. Neque eminus neque cominus, neque ſi in ipſis naribus intus rem olentem poſuerimus. Atque ſenſum quidem non fieri, ſi in inſtrumento ſenſus res ipſa ſenſu percipienda ponatur, commune omnibus eſt, ſed non ſentire reſpiratione proprium hominum eſſe videtur, quod quidem experientia latè patet. Quare ea, quæ ſanguinis expertia ſunt, cùm non reſpirẽt, ſenſum quendã præter eos ſenſus, qui dicuntur, alium habẽt. At id eſſe non poteſt. Quippe cùm odorẽ percipiant. Senſus enim rei tã malè quàm benè olentis, olfactus ſine controuerſia eſt. Præterea à vehementibus & ipſa corrumpi videtur odoribus, à quibus & homo corrumpitur, vt bituminis, ſulphuris, & ſimilium. Neceſſe eſt igitur ipſa olfacere non reſpirantia tamen. ᶠAtque huius inſtrumentum ſenſus in homine perinde videtur ab inſtrumento differre talium animantium, atque oculi differunt ab eorum oculis animalium, quæ duros oculos habẽt. Nã animalium ea, quæ molles oculos habẽt: palpebras ipſas vti ſepem & tegmen habent, quas niſi mouerint ac aperuerint, non vident, vt latè patet. At ea, quæ durorum ſunt oculorum, nihil habent profectò tale, ſed illico res eas vident, quæ in perſpicuo ſunt. Sic igitur & inſtrumentum olfactus in hiſce quidem, quæ non reſpirant; velamine caret, perinde atque oculus durus, vt diximus:

Medium quo ſpargitur odor, eſt aër & aqua.

[e] *Fit autem olfactus.* Agit de medio, quo odores deferuntur, ſtatuítque id eſſe tum aërem, tum aquam. Quia verò de aqua poſſet quis fortaſſe ambigere, dubitationem remouet eo argumento, quòd etiam ea, quæ in aquis viuunt, ciborum odore è locis diſtantibus alliciuntur. Itaque ratum eſſe inquit non ſolùm quæ extra aquas degunt: ſed etiam aquatilia, & in vtroque genere, tum ſanguine prædita, tum exanguia, odorari. Et quia animalia pulmones habentia inſpirando; cætera non inſpirando odores hauriunt: hinc quærendi occaſionem ſumit, num omnibus animantibus idem odoratus competat, an non. Reſpondet, omnibus eundem, nimirum ſpecie conuenire. Idque duplici ratione oſtendit, primùm quia in omnibus idem eſt obiectum, nempe tam benè quàm malè olentium odor. Deinde quia eundem ſenſum oportet eſſe eum, qui eiſdem ſenſibilibus læditur: at omnium animantium olfactus vehementi odore, cuiuſmodi eſt bituminis, ſulphuris, aliarúmque eiuſmodi rerum, offendi ſolet.

τοῖς δὲ τὸν ἀέρα δεχομένοις ἔχειν ἐπικάλυμμα, ὃ ἀναπνεόντων ἀποκαλύπτεσθαι, διευρυνομένων τῶν φλεβίων καὶ τῶν πόρων. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἀναπνέοντα οὐκ ὀσμᾶται ἐν τῷ ὑγρῷ. ἀναγκαῖον γὰρ ὀσφρανθῆναι ἀναπνεύσαντα· τοῦτο δὲ ποιεῖν ἐν τῷ ὑγρῷ ἀδύνατον. [g] ἔστι δ' ἡ ὀσμὴ τοῦ ξηροῦ, ὥσπερ ὁ χυμὸς τοῦ ὑγροῦ. [h] τὸ δὲ ὀσφραντικὸν αἰσθητήριον δυνάμει τοιοῦτον.

in his autem quæ ſuſcipiunt aërem, habet velamen, quod cùm reſpirant, aperitur venis meatibúſve diſtentis, & idcirco, quæ reſpirant, non olfaciunt in aqua. Neceſſe eſt enim olfaciant reſpirando. At id in aqua facere nequeunt. [g] *Eſt autem odor, ſicci ſicut humidi ſapor:* [h] *ipſum verò inſtrumentum olfactus eſt potentia tale.*

Anim. quæ reſpirant organum odoratus habent reconditum: cætera patulum.

[f] *Atque huius inſtrumentum.* Sicut in animantibus ea quæ durioculia nuncupantur, oculos abſque palpebris habent, ſuntque perpetuo expedita, vt poſſint in rem obiectam ferri: cæteris verò palpebræ datæ ſunt, quibus oculos recondant: ita quæ reſpirandi vi pollent organum odoratum in receſſu, & velamine quodam munitum obtinent: adeo vt non niſi inſpirando, hoc eſt, aërem attrahendo, aditúmque odoribus recludendo, olfaciant. Vnde & in aquis, vbi attractio ſpiritus eſſe non poteſt, minimè odorantur: cùm interim ea, quibus ſenſiterium patet, inſpiratione haud quaquam egeant ad captandos odores. Sicut igitur, inquit Ariſtoteles, diuerſitas illa cernendi, diuerſitatem aſpectus non arguit: ita neque huiuſcemodi in odorando varietas ad olfactus potentiam ſpecie diſtinguendam ſat erit. Hanc ipſam difficultatem mouet eodémque pacto diluit lib. de ſenſu, & ſenſ. cap. 5.

Odor eſt ſicci vt ſapor eſt humidi.

[g] *Eſt autem odor.* Odoris naturam paucis verbis explicans ait odorem eſſe ſicci, quemadmodum ſapor eſt humidi: videlicet quia in ſubiecto odoris vincitur humidum ab arido: contrà verò in ſubiecto ſaporis aridum ab humido. Qua de re in quæſtionibus plura.

[h] *Ipſum verò.* Odoratricis facultatis organum poteſtate tale eſſe ait, qualis ipſe odor actu eſt: videlicet quia ſenſuum inſtrumenta aptitudinem habent, vt ab obiectis patiantur; cúmque eam perpeſſionem iam ſubeunt, ſaltem ratione imaginum, quibus conſignantur, obiectis ſimilia euadunt.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

Sit ne odor exhalatio corporis odorati, an non.

ARTICVLVS I.

Affirmatiuæ partis argumenta.

Auctores partis affirm.

AFFIRMATIVAM partẽ huiuſce controuerſiæ amplexus eſt Heraclitus, referente Ariſtotele libro de ſenſu, & ſenſili cap. 6. idem videtur ſenſiſſe Plato in Timæo, Theophraſt. 6. de cauſis plantarum cap. 5. Galen. lib. de olfactus inſtrumento. Auicenna lib. 6. Naturalium p. 2. cap. de odore. D. Damaſc. lib. 2 de Fid. orth. c. 18. Item Alfarabius, & Albefaraab, quos refert Venet. text. 97. Poſſuntque pro hac ſententia hæc argumenta adduci. *1. Arg. pro eadem parte.* Odorum interuentu multa fiũt, quæ nonniſi à ſubſtãtia præſtari queunt: Igitur odor eſt ipſa fumea ſubſtantia. *1. Affirmatio aſſũptio argum.* Probatur aſſumptum; primò, quia odor nutrit, ac ſuſtentat. Aſtomi enim, gens Indorum, ad extremos fines Indiæ circa fontes Gangis ſolo odore, quem è floribus, & pomis captant, viuere dicuntur, vt narrat Strabo ex Oneſicrito li. 16. & Plin. lib. 2. Nat. hiſt. c. 21. *Lege Galen. lib. de inſtru. odoratus. Hippocr. libr. de decenti ornatu.* Galen. etiam 2. Aphoriſmorũ, aliiſque in locis diſtinguit in animali duo genera partiũ; quaſdam ſolidas, quas ait nutriri cibo; alias tenues, & aëreas, vt ſpiritus, quos affirmat à tracto aëre, & odore ali. *Alex. & Nicol. Peripat. apud Cœliũ lib. 24. cap. 21.* *2. Confirm.* Secundò, idem ſuadetur, quia multi odores à mẽtis deliquio liberant, & cerebrũ iuuant, ac mulcent; adeò vt in lib. de ſenſu, & ſenſ. cap. 5. dicat Ariſtoteles odorem inſtitutum eſſe à natura ad temperandum cerebrum. *Ariſtot.* E contra verò multi odores valdè incommodant, ac nocent, vt experimento conſtat. Commemorat enim Strabo lib. 16. Sabæos interdum odoribus ſtupefieri: *Strabo.* Hippocr. lib. 5. Aphor. 28. docet, aromatum ſuffitus grauedinem inferre. *Hippocr.* Plutarc. in li. de præceptis connubialibus, ait, feles olfactu vnguentorum furere. *Plutar.* Leuinus lib. 2. de occultis naturæ miraculis ca. 9. affirmat, in quibuſdã regionibus odores, qui è fabarũ floſculis emittũtur, delirium inducere. *Leuinus.* Poſtremò quia tetri odores, qui ex cadaueribus, lociſque cœnoſis manãt, aërem corrumpunt, atque interdum peſtilentiã inuehũt. At hæc omnia nõ videntur fieri, niſi interuẽtu fumeæ ſubſtãtię.

A

Confirmatur quoque eadẽ ſententia, quia homines reſpirant, vt odorentur, vtique vt fumidam excretionem ad ſenſorium attrahant. *2. Argum.* Item, quia conſtat res odoriferas aſſidua odorum expiratione flacceſcere, & abſumi, certè nonniſi quia eiuſmodi rerum ſubſtantia dũ olet, in halitum & vaporem abit. Accedit poſtremò auctoritas Ariſt. quia licèt in problemat. ſect. 12. qu. 10. cùm quæſiiſſet num odor ſit exhalatio, aër aut vapor, nihil auſus fuerit conſtituere: tamẽ ſect. 13. eiuſdẽ operis q. 5. & c. 2. de ſenſ. & ſenſ. aſſeruit odorem eſſe halitum. *Ariſtot.*

B

ARTICVLVS II.

Odorem non eſſe fumeam exhalationem, nec argumenta ſuperiùs adducta id conficere.

C

SIT tamen concluſio. Odor nõ eſt fumea exhalatio corporis odorati; ſed qualitas odoratu ſenſibilis. *Concluſio quæſt.* Hæc cõcluſio quoad priorẽ partem inde cõſtat, quia ſi odor eſſet exhalatio, cùm hæc ſit ſubſtãtia, ſiquidem per ſe mouetur, & in ſublimẽ locum euadit; ſequeretur, odorem non eſſe ſenſibile per ſe; quãdoquidẽ nulla ſubſtãtia per ſe cadit ſub ſenſũ. *Probatur quo ad priorem partem. Eſt M. Alber. lib 2. de anim. tract. 3. c. 21. Ianduni quæſt. 27. Marcelli lib. 3. de anim. c. 31.*

Accedit teſtimonium Ariſtotelis lib. de ſenſu, & ſenſili, c. 5. vbi Heraclitum, Platonem, & alios ex antiquis philoſophis, apud quos contraria opinio communis erat, refutat. Poſterior eiuſdem concluſionis pars liquet ex eo, quia cùm odor nõ ſit ſubſtantia, vt probatum eſt, & denominet ſubiectum quale, agãtque per ſe in olfactum; conſequens fit, vt rectè dicatur qualitas odoratu ſenſibilis. *Item quoad poſteriorẽ.* Verùm quænam ſit odoris natura, ex iis quæ progreſſu dicemus, cũ de odorũ generatione diſſeruerimus, planius euadet.

D

E

Reſpondeamus nunc argumentis quæ hanc noſtram aſſertionem oppugnabãt. *Solut. 1. Arg ſuperioris artic. eiuſq; confirmationũ.* Ad id quod initio adduximus, negandũ eſt aſſumptum; & ad primam eius confirmationem dicendum cum Ariſtotele in lib. de ſenſu & ſenſili cap. 5. odorem non nutrire. id enim tantùm nutrit, quod in ſubſtantiam rei viuentis conuertitur; hoc autem ſoli ſubſtantiæ conuenit nõ odori, qui accidens eſt, vt probatum fuit. *Lib. 1. cap. 5. q. 7.*

Aſtomos odore nutriri fictitium: qua ratione id verũ eſſe poſſit. Lege Ariſt. c.5. de de ſenſ. & ſenſib. Galenum in lib de inſtru odoratus. Ferneliũ libr. 4. de methodo medẽdi c.21. Gal. l.24. cap.11.

Itaque quod de Aſtomis narratur, fictitium eſt, vt iam in libris de ortu & interitu aſtruximus Quod autem medici inquiunt, in viuentibus quaſdam partes tenues, id eſt, ſpiritus odore nutriri, & ſuſtentari, id ſi de odore ipſo intelligatur, à vero abeſt; ſi de aëria ſubſtãtia, qua odor defertur, eatenus admitti debet, quatenus aër vt libro citato oſtendimus, ſpiritus nutrit, nutritione impropria, qualis eſt ea, qua lucerna oleo, & aëre circunfuſo ſuſtentatur. Et verò eiuſmodi ſubſtantia aëria cùm odore imbuta eſt, merito aliarum qualitatum, quæ odorem comitantur, mirificè etiã ſpiritus fouet, ac conſeruat; vnde quibuſdam odoribus vis benefica erga ſpiritus, & cerebrum, atque etiam ad exhilarandum cor attribui ſolet. Quemadmodum, & nonnulli odores ob aliquã excedentem qualitatem, cum qua ſimul meatus corporis ſubeunt, non parum afferunt nocumenti; & ob putridos humores, qui vnà cum ipſis exhalantur, aërem viciant. Ex quo non ſequitur odorem ſubſtantiam eſſe, ſed ſubſtantiæ vnà cum prædictis affectionibus inhærere. Vnde iam patet ſolutio primi argumẽti, omniúmque eius cõfirmationũ.

Solut 2. quoad priorem partem.

Ad priorem ſecundi argumenti partem dicendum eſt, inſpirationem animantibus, non omnibus, ſed iis, quæ reſpirant, inſeruire ad remouendum operculum, quo, vt Ariſtoteles ait, olfactus tegitur; quod cùm fit, ſimul attrahitur ſpecies odoris, vel odor ipſe inſidens aëri, exhalationíve, vt progreſſu exponemus: ſed hinc nihil aduerſus dicta habetur.

Quoad poſteriorem. Explicatur Ariſt.

Ad poſteriorem partem concedẽdum eſt è rebus odoriferis ſæpe emitti fumeam ſubſtantiam; ſed negandum eam ſubſtantiam eſſe odorem. Ariſtoteles verò in problematis ſect. 3. q. 5. & c. 2. de ſenſu, & ſenſili, appellauit odorem halitum non formaliter ſed ſubiectiuè; quia magna ex parte in halitu ineſt, ab eóque defertur. Et in hunc modum explicanda erunt loca alia, in quibus odorem vocat halitum fumeum, ſeu fumoſam vaporationem. In eundémque ſenſum accipi poſſunt dicta, ſi non omnium, ſaltem quorundam auctorum ex iis, quos initio ſuperioris articuli retulimus.

A

QVÆSTIO II.

Quonam pacto odor gignatur; quódque eius ſubiectum ſit.

ARTICVLVS I.

B

Explicatio propoſitæ dubitationis.

QVOD attinet ad generationem odorum, ſtatuendum eſt cum Ariſtotele proximo capite & vberiùs in libr. de ſenſu, & ſenſili, cap. 5, odorem reſultare in mixtis corporibus, ex primarum qualitatum concretione, dominante ſiccitate, calore humidum decoquente, & excitante. Diximus in mixtis corporibus, quia elementa, vt etiam loco citato monet Ariſtot. odorata non ſunt; videlicet interim dum ſyncera, & pura exiſtunt. Addidimus, ſiccitate dominante, quia ſiccitas eſt quaſi materia odoris: Sapor enim, & odor ex humido, ſiccóque oriuntur: ſed hoc intereſt, quòd in ſapore vincit humidũ; in odore ſiccum. Hãc verò originis differentiam inter odorẽ, & saporẽ illud, inter alia, teſtatur, quòd quæ impensè olent, valdè amara ſunt, quia nimis cocta; qua de re Theophraſt. lib. 6. de cauſis plantarum cap. 24. Item quia dulcia rarò ſunt odorata, intellige natiuo odore, vt ait Plin. li. 21. naturalis hiſtoriæ cap. 7. Naſci autem odorem ex ſiccitate dominante, argumento eſt, quòd conſtat aridos, & feruidos terrarum tractus, vt Arabiæ, vt Syriæ, optimorum odorum eſſe feraciſſimos. Item quòd res odoriferæ, ſi nimiùm humectentur, inodoræ redduntur: ideóque in Ægypto flores minimè odorati ſunt, quia incubat illis roſcidus, & nebuloſus aër à Nilo flumine; & è contrario roſa ſerenis diebus collecta, maiorẽ odoris fragrantiam reddit. Quin verò, vt notauit Hippocrates, lib. de carnibus, & ipſum organum olfactus, cùm pituitoſo defluxu, aut aliquouis humore ſcatet, odorem minùs ſentit. Eſt enim quędam inſtrumenti, cum proprio ſenſibili naturalis conſenſio, & cognatio. Oportuit autem in odore ſiccum, & tenue vincere, vt odor facilè diffundatur & tranſmeet. Sed enim, & aliquid humiditatis ad ipſum

Odor vnde naſcatur.

Saporis & odoris eadem cauſa ſed tamen variata.

Terrarum plagæ vt feruentiores ita odoratiores.

C

D

E

ipſum requiri inde patet, quia quæ exareſcunt, & torrentur, odorem amittunt. quod videre eſt in cineribus ligni odorati, vt obſeruat præter alios, Theoph. lib. 6. de cauſis plant. c. 29. & è contrario multa nimis areſacta, humidi permiſtione odorata fiunt, vt terra, cùm primùm cõpluitur poſt diuturnam ſiccitatem: nõ ita verò cùm diu maduit; tunc enim humor, non ſiccitas præualet. Denique adiecimus, (calore humidum decoquente, & excitante) quia non erit odor niſi caloris vis accedat, quæ humidum quaſi diluat, & attenuet. Hinc Ariſtoteles in problematis ſect. 12. qu. 12 ait ſemina, quæ olent, calida eſſe, quia odor calore efficitur: & in eadem ſect. q. 4. docet odorata omnia, calore abũdare. Idéq; aſſerit Galen. l. 4. de ſimplic. medicam. facult. c. 22. Eâq; cauſa eſt cur allia iuxta roſas conſita, eas magis odoratas reddũt: videlicet quia ſolũ calefaciunt, & exſiccant; atque ita odorẽ promouent, vt ait Contarenus lib. 5. de elementis. Quanquam huius rei alia cauſa reddi poteſt: nimirũ quia quælibet res trahit alimentum ſibi conſentaneum. atque ita graueolentia, cuiuſmodi eſt allium, attrahunt nutrimentum maleolens, & vicinis herbis, plantiſque odoriferis ſyncerius pabulũ relinquunt. Experimur etiam aquã roſarum ſtillatitiam, dum igni ſenſim incaleſcit, halitum ſpirare ſuauiorẽ. & vniuerſim, quæ odorata ſunt, magis redolere, cùm calent, quàm cùm frigent; & plus interdiu quàm noctu, vère quàm hyeme, æſtate quàm vère. Hinc Alexander Macedo, vt in eius vita Plutarc. ſcribit, propterea ſuauem odorem è membris efflaſſe creditur, quòd eſſet temperamẽto corporis præferuido, & igneo. Idémque Plutarch. in lib. de cauſis naturalib. ca. 20. quæſtionem diluens, cur pruina ferarum indagationem difficilẽ reddat; ait cauſam eſſe, quia odorum halitus, nonniſi à calore laxati & ſoluti, diſpergi queunt; frigus autem vehemẽtiùs ſtringens, & claudens, nec eos fluere, nec ad ſentiendi inſtrumenta perlabi ſinit: & ob id etiam vina per hyemem minùs redolentia eſſe ait. Ex dictis patet; quænam eſſe debeat odoris definitio; nimirum, odor eſt qualitas ex primarum commiſtione reſultans dominãte ſicco, & calido, atque olfactũ mouens. Patet etiam quodnam ſit odorum ſubiectũ, hoc eſt,

Odoramẽta recalefacta fragrantiorá ſunt.

Alexandri ſuder odorus.

Odoris definitio.

Odorem eſſe magis ſicci quam humidi.

A quidnam ſit id, in quo odor primò naſcitur. Nã cùm odor ſit qualitas orta ex certo primarum qualitatum temperamento, quod non niſi miſtis corporibus per ſe debetur; fit inde vt proprium, ac natiuum ſubiectum odorum ſit tale corpus miſtum. Vnde Plin. lib. 15. Natur. hiſt. ca. 27. Mirum, inquit, tria præcipua naturæ elementa ſine ſapore eſſe, ſine odore; aquas, aëra, ignes. Addere & terrã potuiſſet, ſicuti addidit Ariſt. lib. de ſẽſu & ſenſili. c. 5. monens tamen intelligendum id eſſe, niſi elementa miſturam habeant; nam cum hac videmus redolere mare: & terram etiã; præſertim cùm poſt longam ariditatem madeſcit, vt ſuperiùs diximus, ſcripſitque Theophraſt. lib. 6. de plantis cap. 24. & 27. De hac re Iandun. quæſt. 26. de ſenſ. & ſenſ.

B

Ariſt. tex. 100. huius lib.

Elementa inodora. Plini. Ariſt. Et c. 5. ſẽſ. & ſenſ. Apolli. & Iã. q. 26. M. Alb. ſum. de hom. 2. tract. de olfa. Marcel. 3. de an. cap. 70. & 71. Cõciliat. diff. 155. Cõtare. 5. de elemens.

Porro odorum ſpecies variæ ſunt, nobis tamen propter huius ſenſus hebetudinem, & tarditatem magna ex parte ignotæ: ſiquidem prout homini ſenſus deficit, ita & ſcientia de re ad eum ſenſum pertinente; cùm noſtra cognitio à ſenſibus oriatur. Quia igitur admodum tenuiter & remiſsè olfacimus, nec niſi eos odores, qui organum vehementer laceſſunt, ac pulſant, exactè percipimus; fit vt odorum differentias minùs teneamus: ideóque eas haud propriis ſignificamus vocabulis, ſed tranſlatitiis, deflexiſque ſaporum differentiis. Ergo vt ſapores, ita & odores acutos, acerbos, graues, & ſuaues dicimus, mutuatitia nomenclatura eorum ſpecies & diſcrimina indicantes. Eſt autem ſapor acutus, qui celeriter ac fortiter ſine faſtidio ſenſum ferit. Acerbus, qui cum quadã mordacitate pungit. Grauis, qui ſegniter, ac parum mouet: vel qui ob denſiorem fragrantiam, vt odor artemiſiæ, vel ob fœtidum halitum, nares offendit. Suauis, qui leniter gratus, ac iucundus eſt. Qua de re, déque aliis odorũ ſpeciebus Thomas Garbius in ſum. quæſtio. 69. Marcellus in ſuo. 3. de anim. cap. 74. M. Albert. 2 part. ſum. de hom. tract. de olfactu, & lib. de anim. tract. 3. c. 24. D. Damaſcen. libr. 2. Fidei orth. cap. 18. Theophra. libr. 6. de cauſis plant. capit. 1. & 4. & 13. vbi admonet, & ſi nomina ſaporum odoribus tribuere ſoleamus: non id tamen in omnibus nominibus ratum eſſe: nemo enim v. g. odorem ſalſum rectè nuncupauit. Quod etiam ſcripſit Gale.

C

D

E

Sapor acutus quis. Quemadmodum Ariſt. hoc in lib c 9. tex. 95 de ſenſ. & ſẽſ. cap. 5. annotauit.

Nõ omnia ſaporũ nomina odoribus quadrant.

Gale.lib.4 de ſimplic.medic. facult.cap. A 21.

Odores quidã appetentiam excitant.

Deinde aduertendum ex Ariſtotele de ſenſu & ſenſ. capi. cit. quoſdam odores iucundos haberi,quia ſaporibus reſpondent, & guſtatui amica denuntiant: atque ita eſurientibus ſuaues contingunt, qui tamen ſatiatis nullam afferunt voluptatem. Alios per ſe ac ſine reſpectu ſaporum, delectationem parere, vt qui efflantur è quibuſdam floribus. neque enim,inquit Ariſtoteles, ij ad cibi cupiditatem excitandam conferunt, ſed obſtant potiùs. Vnde illud quod in Euripidem dixit Stratis; B

Alij hebetant.

Cùm lens coquitur, vnguenti nil infundito.

Odores ſimplices. Odores compoſiti. Maior odorum quàm gẽmarum abuſus. Lege Ariſt.l.3. Eth.c.10.

Aduertendum præterea quibuſdam corporibus ineſſe odores ſimplices, cuiuſmodi ſunt, qui per naturam obueniunt, aliis compoſitos varia commiſtione, quales magna ex parte ſunt ij, quos ars pigmentaria ad luxum & delitias vnguentis miſcet. Quem abuſum maiorem eſſe inquit Plin. lib.13. cap.3. quàm gemmarum, & pretioſarum veſtium:hæ namque diu ſeruantur,& tranſeunt ad hæredes:illi confeſtim expirãt, ac ſuis moriuntur horis: excedit libra denarios quadringenos; nec ſentit ipſe, qui gerit;ſummáque commendatio habetur,ſi tranſeunte illo,inuitet odor etiã aliud agentes. Tanti emitur voluptas aliena. Adde quòd virilem animũ effœminant, vt non ſine cauſa dictum ſit illud. Non bene olet, qui bene ſemper olet. Lege D. Hieronymum epiſt 8. ad Demetriadem, in iuuenes calamiſtratos, & peregrini muris olentes pellicu las. C D

Martialis libr.2. Epigr.12. D.Hiero. contra iuuenes olentes.

ARTICVLVS II.

Quarundam obiectionum dilutio.

1.Obiectio

VErum contra ſuperiora obiiciat aliquis. Si odor eſſet in miſto odorato. vt in ſubiecto, ſequeretur, flores, & ſuffimenta, è propinquo ſuauiùs olere, quàm è loco aliquantulum remoto,cùm vnumquodque prope ſuum principium efficaciùs agat, & tamen oppoſitum experimur. Secundò. Vnus,idémque cibus ſecundùm eandem partem ſapidus eſt, atque odoratus. Igitur cùm ſapor fiat ex humido,docente Ariſtotele in hoc capite text. 100. ſi odor ex ſicco prædominante oriretur, in eadem ſubiecti parte eſſet ſiccum, & humidum excellẽs,quod repugnat. Tertiò,Multa corpora præhumida ſunt odorifera,vt aquæ ſtillatitiæ, opobalſamum, vinum, aliíque id genus ſucci non pauci, ergo odor non prouenit ex abundanti ſicco. Quartò, Aromata acriùs olent, & diutiùs odorem ſeruant cinere ſuffita, quàm igni; & gummi,ac lacrymæ odoratæ.vbi igni exuſtæ ſunt, odorem halant nullum, & tamen ignis calidior eſt cinere.Non igitur calor decoquens,expirationem odoris perficit,ſi enim eã perficeret, vbi efficacior eſt vis caloris,acrior odoris afflatus ſentiretur. Quintò, Tria ſunt corpora odorum excellentia in primis nobilitata, videlicet moſchus,zibettum,& ambarum:at in iis non abundat ſiccitas,& calor:ergo odor nõ oritur ex harum qualitatũ dominio. Probatur aſſumptio, quia moſchus fieri dicitur ex ſanguine feræ cuiuſdam vulpem effigie referentis: zibettum, ex ſudore quorundam felium: at ſudor, & ſanguis magis humida ſunt,quàm ſicca. Item,ambarum videtur innaſci balenæ, quæ vt eſt maris incola, ita frigidi eſt temperamenti, atque adeò & ambarum, quod intra eam gignitur.

2.

3.

4.

5.

Prima obiectionis dilut. Cur odores è longinquo ſuauius ſpirent.

Ad primum horum reſpondet Ariſto teles in problematis ſect.12. qu.2. & q. 4. & 9. ideò flores, & ſuffimenta à longinquo ſuauiùs olere, quia ad locũ aliquantulum remotum defertur odor ſecretior à portione terrea, & defæcatior à fumo,craſſiſque vaporibus, qui odorẽ vitiant. & ipſam odorandi vim hebetãt. Verùm oportet non tantam eſſe diſtantiam,vt odor in traiectu pereat.

Secunda. Odor ſiccũ magis quã humidum ſequitur.

Ad ſecundum, negari non poteſt interdum cum ſuaui odore ſaporem concoctum. iucundúmque inueniri. Verùm E maiori ex parte oppoſitum accidit, præſertim ſi ſermo ſit de ſuauiſſimis odoribus,ad quos, vt ad rem præſtantiorem in ſuo genere,reſpicere oportet,cùm de odorum ingenio iudicamus. Adde, ob id etiam dici odorem prouenire ex ſiccitate, ſaporem ex humiditate, quia cùm eadem res, & odora, & ſapida exiſtit, ſi conſtet aliis partibus ſiccioribus, aliis humidioribus, odor ſequitur portionem

tionem magis ſiccam, ſapor magis A humidam. Item, quia quæ ſunt odorata, cæteris partibus, quo ſicciora, eo plus halant odoris, vt patet in Cinnamomo, Garyophyllo, & aliis. Quod tamen in iis, quæ ſaporem continēt, ſecus euenit. Vnde & organum odoratus ſiccum eſt; guſtatus humidum: ita vt non modò ſapor, etiam in aridis corporibus, ſucculentas partes amet, ſed neque linguæ guſtu diiudicetur, niſi illa interno aliquo humore ſit affuſa.

Tertia. Quarta. Cur acrius oleant ſuffita cinere, quàm igne.

Ad tertium, ex iis, quæ proximè dicta B ſunt, patet reſponſio. Ad quartum; dicendum eſt cinere ſuffita acriùs olere, quàm igne, quia ignis præproperè abſumit halitum odoriferum, qui cineris calore paulatim emergit. Ex quo non ſequitur expirationem calore non fieri, ſed vt exhibeatur accommodatè ad euehendum, ſeruandúmque odorem, requiri moderatam caloris vim, qualis eſt in cinere. Nimis verò adusta ideò non olent quia odor nonnihil ſucci exigit.

Quinta. De origine moſchi varia ſententia.

Circa vltimum argumentum, in primis quod ad moſchum attinet, non- C nihil de illius origine auctores diſſentiunt. Quidam tradunt moſchum eſſe illius feræ, quam diximus, concretum ſanguinem incluſum iis folliculis, qui ad nos perferuntur, potiſſimùm è Cinarum agro. Alij feram illam crebro verbere enectam, deinde putrefactam, comminui in particulas; atque has eſſe moſchum, qui prædictis vtriculis aſſeruatur. Alij aliud narrant. Lege Matthiolum in 1. libr. Dioſcorid. D ca. 20. Scaligerum exercitatione 21. in Cardanum. Quidquid dicatur, conſtat, moſchum ſiccitatem habere, quæ odori ſufficiat, eſto ſanguis, dum non concreſcit, præhumidus ſit. Quod ſimiliter de concreto illo ſudore felium, pronunciandum eſt.

De hac re Aëtius & Paulus apud Cal. lib. 24. cap. 25. Sipõtinus. Moſchum ait Hermo. l. fuiſſe priſcis incognitum.

De origine ambari, maior eſt dubitatio. Pleriſque videtur eſſe aliquid innatum balenis. Nam, & vbi plures viſuntur, maior eſt illius copia; & in earum E ventre certum eſt nonnunquam inueniri, cùm vel tempeſtate ad ſcopulos alliſæ, vel piſcatorum iaculis, funibúſque tandem expugnatæ capiuntur. Alij volunt eſſe fungi marini ſpeciem è profundo, vel ſaxis, vbi naſcitur, diuulſam pelagi fluctuantis agitatu, quo ad littora euehitur, ibique ſæpe legi conſueuit. In balenis autem inueniri, non quòd intra illas oriatur; ſed quia marina bellua eo pabulo ſummopere delectatur, vt & terreſtres, volatileſque complures. Lege Matthiolum in lib. 1. Dioſcoridis cap. 21. Fuchſium in libro de componendis medicamentis. Siue autem hæc, ſiue alia ſit ambari generatio, negamus deeſſe illi, quantum ſufficiat caloris ad odorem conciliandum.

Auicen. & Serapion, quos citat Chriſto

phorus. Coſta lib. de odoramentis c. 26. Ambarum è maris fundo vel ſcopulis erui, & in littus expui.

Erit tamen qui obiiciat, Ariſtotelem in problematis ſect. 13. problem. 4. affirmare, nullum animantium ſeu viuum, ſeu mortuum, excepta panthera, ſuauem odorem mittere. Quare falſum eſſe quod de illis feris aſſeruimus. Occurrendum, vel latuiſſe id Ariſtotelem, vt & alia, quæ eius ætate nondum comperta fuerant, ſed progreſſu temporum innotuere. Vel id ex communi tantùm ſermone protuliſſe, ſicuti & alia non pauca in eodem opere, vt nonnulli interpretes obſeruarunt.

Obiectio.

Dilutio.

QVÆSTIO III.

Quo pacto diffundatur odor, & per quod medium ad olfactum perueniat.

ARTICVLVS I.

De odoris diffuſione.

SIT prima concluſio in hac quæſtione. Odor plerumque diffunditur è re odorata, per ſubſtantiam fumeā. Hæc concluſio probatur iis argumentis, quæ in hoc capite, art. 1. quæſt. primæ, attulimus, ad ſuadendum odorem eſſe exhalationem, ſeu fumeam ſubſtantiā. Licèt enim non perſuadeant odorem eſſe talem ſubſtantiam; concludunt tamen illam odorem comitari, eſſéque eius vehiculum, cuius interuentu, è re odorata prodeat. Addidimus tamen in concluſione (plerumque) quia non neceſſe eſt, vt ſemper odor eo pacto exiliat; ſi, nimirum res odorata, odorem ita perfectum concoctúmque iam habeat, vt ad exiliendum non egeat

1. Quæſtionis cõcluſio.

Cõcluſionis moderatio.

egeat reſolutione: vel ſi ita compacta ſit, vt reſolutionem non admittat; licèt hoc poſterius in corporibus odoriferis rarò accidat.

2. Cõcluſio. Illius Authores.

Sit ſecunda concluſio. Etiam cùm res odorata vaporem exhalat, non vbicumque percipitur odor, datur exhalatio odorifera. Hæc concluſio eſt de mente Auerrois text. 97. huius lib. S. Thomæ ibidẽ, & in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5. Alberti tract 3. c. 21. Ægidij, tex. 100. vtriuſque Caiet. Apollinaris q. 26. Ferrarienſis q. 17 Iand. de ſenſ. & ſenſ. q. 27. & hoc in lib. q. 24. Contareni li. 3. de elementis, Marcelli. 3. de anima cap. 72. Conciliatoris diff. 155. & aliorum. Eſt tamen contra Auicen. 6. Nat. q. p. 2. c. 5. M. Albertum in ſumm. de hom. Galenum. 4. de ſimplic. medic. facult. c. 21. Fernelium li. 6. Phyſiol. c. 1. & alios exiſtimantes citra halitum fumeum, odorem nõ dari. Probatur tamen noſtra concluſio; quia ſæpè odor ſentitur in locis admodum remotis, vt teſtantur vultures, aliæque aues, quæ odore allectæ cadauera procul inquirunt: vt autem exhalatio tam longè, latéque ſpargeretur, oporteret rem odoratam defluxu penitus abſumi, & in fumum abire.

Qui cõtra ſentiant. 1. cõcluſionis probatio.

In quæſt. vtrũ odor ſit qualitas, a. 3.

2. Secundò, quia odor breuiori temporis mora percipitur, quàm exigat motus ſubſtantiæ fumeæ ad olfactum.

3. Tertiò, quia vapor, cùm leuis ſit, ſurſum commeat, teſte Ariſtotele de ſenſu, & ſenſili c. 5. & tamen odor etiam in loco inferiori ſentitur, vt patet in venatu crocodilorum, qui ad carnes extra aquã ſuſpenſas, odore inuitati accurrũt.

3. Cõcluſio bipartita, prioris partis cõfirmatio.

Sit tertia concluſio, Odor extra fumeã exhalationem effunditur ſecundùm eſſe intentionale; poteſt quoque effundi ſecundùm eſſe reale. Hęc concluſio quoad priorem partem aſſeritur ab iis, quos paulò antè pro ſecunda concluſione retulimus. Patétque ex eo, quia cũ fumeus vapor, vt oſtendimus, nequeat ad lõgiſſimum tractum cõmunicari, atque adeò nec in illo odor, conſequẽs eſt, vt odor per ſe communicetur, ſaltem ſecundùm eſſe intentionale.

Confirmatio poſterioris.

Poſterior pars eiuſdẽ concluſionis dubia omnino eſt, nec à nobis, niſi vt probabilis conſtituitur. Eam defendunt Alexander in lib. de ſenſu, & ſenſili cap. de odore, Ammonius, & Boëtius ca. 2. Antepræd ic. item Garbius in ſumma qu. 69. & recentium Philoſophorum nonnulli. Suadetúrque teſtimonio Ariſtotelis hoc in libro cap. 12. text. 127. vbi ait medium pati à ſono & ab odore & aërem ſic pati à re odorata, vt redoleat. Cùm igitur redolere nihil poſſit niſi odore ſecundùm eſſe reale affectũ ſit, quemadmodum nec eſſe candidum, niſi candorem habeat, videtur Ariſtoteles cõcedere, recipi in aëre realem odorem. Accedit quòd eodem modo ait pati aërẽ ab odore & à ſono: at à ſono realiter pati ſuperiùs oſtendimus. Non eſt tamẽ exiſtimãdum ſpargi odorem ſecundùm eſſe reale ad totam diſtantiam, in qua percipitur, cùm non ſit veriſimile tãtam illi ineſſe vim ad ſe ſe communicãdum; maximè cùm plerique arbitrentur, eum nullo pacto agere realiter, ſed intentionaliter tantùm.

Odor ad totam diſtantiam realiter nõ diffunditur.

1. Impugnatio tertiæ cõcluſionis.

Obiiciat aliquis, Odor, vt docuit Ariſtoteles in lib. de ſenſu, & ſenſ. cap. 5. fuit datus à natura ad mulcendum cerebrum: ſed hoc non præſtat, niſi dum eſt in ſubſtantia fumea, vt ex ſuperiùs dictis conſtat; igitur odor nunquam datur extra ſubſtantiam fumeam. 2. Secundò, Ventus cùm aliò tendit, ſemper impedit traiectionem odorum ad nares: hoc autẽ ex eo prouenit, quia ventus defert ſubſtantiam fumeam verſus aliam partem: ergo odor ſemper eſt in tali ſubſtantia. 3. Tertiò, Si aliquando odor ſecundum eſſe reale, vel intentionale maneret extra halitum, fumeum, oporteret peruenire tunc in inſtanti ad ſenſum, cùm ſaltem ſpecies non habeat contrarium, à quo retardetur: ſed oppoſitum videmur experiri; quia ſemper poſt aliquam temporis moram olfacimus, ergo, &c. 4. Quarto, Nullus ſenſus externus poteſt percipere obiectum, niſi ſit præſens: non eſt autem præſens cùm longiſſimè diſtat: ergo vt odor percipiatur, non ſat erit perlabi ad ſenſum ſpecies odoris, ſed odorem ipſum ſecundùm eſſe reale. 5. Quintò, Odor eſt qualitas ſecunda reſultans ex temperamento primarum, nõ magis actiua, quàm ſit color: ſed vnus color non producit alium: ergo nec odor alium odorem gignet; proindéque nullo pacto poterit diffundi odor in medio ſecundùm eſſe reale; cùm hæc diffuſio non aliter fieri deberet, quàm per productionem vnius odoris ab alio.

Ad 1. impugnationem.

Ad primum horum dicendum, odorem datum eſſe à natura, vt illius interuentu ſapores explorentur, diiudi

diiudicentúrque, quod progreſſu magis patebit; item vt homo illius miniſterio, ſicuti & aliorum ſenſuum, intelligibilē cognitionem acquirat. Præterea, vt cerebrum mulceat eiúſque temperiē ſeruet. Verùm hic finis non omnibus odoribus conuenit, cùm multi cerebrum lędant: ſed neque opus eſt, vt ſuaues & benefici odores eum finem perpetuò aſſequantur.

Ad 2.

Ad ſecundum reſpondemus, ventū impedire perceptionem odorum, non ſolùm quia ſubſtantiam fumeam in diuerſum rapit; ſed etiam quia odores & eorum ſpecies in aëre inſidentes, vnà cum ipſo aëre, eodem, quo fertur impetu, ſecum euehit. Quod tamen in colorum, & lucis perceptione, haud quaquam euenit: quia cùm ſpecies viſibles momento ad aſpectum pertingant, earum traiectio motum omnē præcurrit.

Ad 3.

Ad tertium dic, vnum odorem ſecundùm eſſe reale, poſſe à contrario odore, in medio retardari, vel omnino impediri, ne vlteriùs diffundatur. Quòd ſi odor contrarium non inueniat; putant nonnulli probabile eſſe tam illum, quā ſpecies odoris momento ad olfactum peruenire. Sed his refragatur experientia. Sæpe enim videmus, thus, aliáque odoramenta, cùm primo igni caleſcunt, fumidum halitum procul expirare; & tamen nunquam eorum odorem, niſi aliquanto pòſt tempore, à nobis ſentiri. Quod tamen ſecus eueniret ſi odor, vel eius ſpecies, ſeſe in olfactum momento inſinuarent. Quare dicendum potiùs nō omnia, quæ in medio contrarium non offendunt, communicari in inſtanti; videlicet, quando illa ſuopte ingenio tarda ſunt, ac moram requirunt, quo pacto ſe habet odor, & illius ſpecies; vt ea, quam diximus, Philoſophiæ parens experientia demonſtrat.

Etiam qualitates cōtrario vacātes aliquāto egent tempore vt diffundātur.

Ad 4. Senſus externi obiectorum præſentiā poſcunt, non eodem modo.

Ad quartum, concedendum eſt, ſenſum externum non percipere niſi præſens obiectum: ſed hanc præſentiam non eodem pacto requiri in omnibus ſenſibilibus reſpectu ſuæ potentiæ. Nāque vt res viſibilis aſpectui præſens dicatur, debet ei per lineam rectam obiici ab eo loco, in quo videtur: vt autem res odorabilis cenſeatur præſens olfactui, ſat eſt atque neceſſarium, extendi ſpeciem odoris ab obiecto vſque ad ſenſum, ſiue id recto tramite, ſiue flexuoſo contingat. Vnde non odoratur niſi odorabile (cuius nomine intellige halitum odoriticum, vel odorem, vel rem quæ vtcùlibet difflauit) actu exiſtat, eique cohæreat medium, per quod ſpecies ad ſenſiterium vſque effunditur. Dependet autem conſeruatio huiuſcemodi ſpeciei à proprio obiecto, ita vt eo pereunte mox euaneſcat: ſicuti & ſpecies aliorum ſenſibilium obiecto ſublato.

Ad 5.

Ad quintum, (quo potiſſimùm innituntur, & quidem non ſine magna probabilitate, qui negant dari realem odorem extra rem odoratam, fumeúmque vaporem,) reſpondendum eſt, etſi odor reſultet ex primarum qualitatum temperamento, vt & aliæ ſecundæ qualitates: poſſe tamen illum dari in elemēto, non quidem ſyncero puróque, ſed miſturam earundem qualitatum participāte, vt ſuperiùs ex Ariſtotele, & Theophraſto docuimus. Negandum verò eſt odorem non eſſe magis actiuum, quàm colorem. Poteſt enim odor, re ipſâ diffundi, producendo odorem alium, ſicuti & ſonus ſonum alium generando. Nec mirum; cùm ad generationem, communicationémque harum qualitatum, quæ in ſubiectis non permanent: ſed paulo pòſt euaneſcunt, minùs requiratur, quàm ad productionem coloris, qui & nobiliorem obtinet naturam, & ſuopte ingenio eſt qualitas fixa permanénſque.

Odor odorem generat, non color colorē.

ARTICVLVS II.

Medium odoris eſſe aërem, & aquam.

MEDIVM, per quod odor diffunditur, duplex eſt, aër & aqua, vt docuit Ariſtot. hoc in libro ca. 9. text. 97. & libro 4. de hiſtor. anim. cap. 8. Theophraſtus li. 6. de cauſis plantarum cap. 1. Magnus Albertus 2. part. ſummæ de homine tractatu de olfactu, Fernelius li. 6. Phyſiol. cap. 10. Garbius in ſum. quæſt. 69. Themiſtius hoc in libro cap. 34. ſuæ paraphraſis, Theophilus Algazellus, Auicenna, Simplicius & alij auctores communi conſenſu.

Aërem & aquam medium eſſe odoris. Probatur.

Et quidem aërem eſſe medium odoris, patet ex eo, quia terreſtria, volatiliáque animantia per aërem odores

captant. Quod verò etiam aqua mediũ A ſit, conſtat ſimiliter ex piſcium in aquis odoratu. Huius autem multa affert indicia Ariſtoteles loco citato de hiſtor. anim Nam complures, piſcium ſpeluncis latentes, ſalſamento illitis faucibus piſcator euocat. Deinde, non pauci ad quoſdam nidores ex alto accurrunt, vt ad carunculas ſepiarum deuſtas, & aſſatum polypum quæ ideò coniiciuntur in naſſas. Purpuris olidas eſcas, purpurarij demittunt, iiſque deceptas capiunt. Polypus cùm à ſaxo, cui adhæreſcit, diuelli nequeat, ſed truncari potiùs ſe patiatur, pulicariæ herbæ odore protinus reſilit. Denique, compertum eſt piſces, eſcam, antequam vorẽt, olfactu explorare. Nec quiſquam obiiciat, inquit Philoponus, piſces non olfactu ſed viſu alimenta ſibi quærere: ſiquidem etiam ij, qui oculorum ſenſu deſtituti ſunt, eſcas ſuas perſentiſcunt, & quæritant. B

Piſces odorari ſub aquis.

Dubitatio.

Erit qui dubitet quanam ratione aer, C & aqua ſint medium ad tranſmittendos odores aptum; cùm hæc elemẽta humida exiſtant & alterum eorum frigidum ſit, nempe aqua, humiditas verò, & frigiditas ab odorum ingenio aliena habeãtur, vtpote qui ex ſicco & calido oriuntur. Occurrendũ tamẽ, etſi hæ qualitates odoribus, ad primæuũ eorum ortum, & diuturnã conſeruationẽ minùs conferãt, nihilominùs aerẽ & aquam ad eorundẽ traiectionem maximè appoſita eſſe: quia D fumeus vapor, qui in igni confeſtim abſumitur, per terrã permeare nequit. Docet autem Ariſt text. 67. cap. 7. quemadmodum medio coloris ineſt quædã affectio, ratione cuius traducuntur per illud ſpecies viſiles ad aſpectum quã vocãt διαφανὲς: ita medio olfactus, id eſt, aeri, & aquæ competere affectionẽ quãdam innominatã, odorum traductricem. Hanc verò poſteriores philoſophi (inter quos fuit Theophr.) appellarũt δίοσμον, id eſt, vt vertit Hermo. ca. 34. paraphraſis Themiſt. perodariã, ſiue perodorariã. E

Explicatur.

Vt aër ad lucem admittendã διαφανὲς poſcit, ſic ad odorem δίοσμον.

Verũ ſi animantia inſpirando olfaciũt, quî fieri poteſt, vt aquatilia, quæ non reſpirant, odorentur: Reſpondet Plin. li. 9. Nat. hiſt. cap. 7. aquatilia omnia reſpirare, idque interuentu aeris, quem etiam intra aquas latere putat: imò & odorem vult nihil eſſe aliud, quàm infectum aera. Sed non rectè philoſophatur. Primũ, quia ſub aquis detineri aer non poteſt, ſed vbi intra eas gignitur confeſtim emergit, vt ait Ariſt. in l. de ſenſu, & ſenſ. cap. 5. videlicet, quia cùm aquis leuior ſit naturæ impetu in ſuperiorem locum euadit. Præterea, quòd odor non ſit aer infectus, conſtat ex iis, quæ ſuperiùs à nobis diſputata ſunt, vbi oſtendimus odorem, qualitatem eſſe non ſubſtantiã. Ac quòd non omnia aquatilia reſpirent, ex inſtituto demõſtrauimus in l. Paruorum Naturalium ex Ariſtotele, aliiſque Philoſophis, cõtra eundem Pliniũ, Rondeletium, & quoſdam antiquos, nempe Anaxagoram, & Diogenem. Ad argumẽtum igitur dicendũ, non omnia animantia inſpirando olfacere, vt ſuperiori ca. docuit Ariſt. ſed ea, quæ organum odorandi reconditum habent, ad quod aperiendum attractione aeris opus ſit, quale organum minimè ſortita ſunt aquatilia imò nec terreſtria, & volatilia omnia, ſed complura.

Quæſtio cur piſces odorentur, cùm non reſpirent. Refellitur Plinius.

In lib. de reſpirat. cap. 5. Vera reſponſio.

QVÆSTIO IV.

Quodnam ſit organum olfactus.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ opiniones.

ORGANVM olfactus inueſtigãtibus occurrit primò naſus, homini tantùm altior, D eminẽtiórque in facie; quo quaſi tegumento nares occultantur. Hæ autem ad tria munia obſeruiunt. Imprimis ad attrahendum, & emittendum aërem, cuius vna pars tracta irrepit in cerebrũ, altera in cor, per quędam foramina, de quibus poſtea. Secundò ad excrementa defluentia, & mucoſam eluuiem emungendam, ideóque decliui meatu naſus patet. Tertiò, ad hauriendos odores. Vnde animantia, quæ longiores habent nares, ſagaciora ſunt. Priuatim verò E elephantis naris prolixæ, & in anfractum flexibilis alius etiam eſt vſus, nẽpe idem, qui manus, vt tradit Ariſtoteles lib. 1. de hiſt. anim. c. 11. Nam ea cibos tam ſiccos, quàm humidos colligunt & in os admonent.

Conſule Ariſtot. l. de ſenſ. & ſenſ. cap. 5. de cauſa iſtius inſpirationis. Lactantiũ in lib. de hom. opif.

Elephãtis nares pro manibus. Ariſt.

Odorandi inſtrumẽta alia pro naribus, data a natura.

Licèt verò animalia, quæ non reſpirant, naribus careant, non proinde tamen ea omnia olfactus ſunt expertia, vt iam ſuprà monuimus. Alia nãque branchiis,

chiis, alia fiſtulis, alia præcinctu quodã, vt inſecta, odores ſentiunt, referente etiã Ariſt. li. 2. de partibus ani. c. 16. Videlicet ipſi odores abſq; anhelitu & ſpiritus reciprocatione, eorũ ſenſus feriunt.

Narium partes. Papillares carũcula.

Porrò in ſuperiore extremitate narium, eminent duo tubercula mamillarum ſimilitudine, quæ ob id caruncuIæ mamillares ſeu papillares vocãtur. His autem ſubiicitur os quoddam bipartitũ, quod etiamſi multis foraminib. pateat, duos tamẽ meatus habet inſignes, duobus naſi foraminib. reſpondentes, quod os propter ſimilitudinem, quam cum ſpongia & cribro obtinet: & cribrum, & os ſpongioſum dici conſueuit: aiúntque fabricatum id à natura: ne aër inſpiratione attractus confertim, ac liberè cerebri vẽtriculos ingreſſus, eis nimio frigore noceret. Hiſce duabus partib. oſſis ſpongioſi: reſpondent bini meatus naſi, qui in ſua origine diuiduntur, & duo quidem ad fauces flexuoſo ductu; duo ad naſum ipſum intercurrente ſepto cartilagineo, tendunt. Quibus porrecta eſt quædam tunica exanguis continuata cum ea, quæ ad linguam, aſperam arteriam, & palatum extenditur, eadem compoſitione, qua molliores nerui.

Os ſpongioſum.

Meatus quatuor.

Tunica exanguis.

Odorandi vis vbi reſideat. Galeni ſententia. 1. eius arg. De organo olfactus Ariſtot. 1. de hiſt. anim. c. 8. & 11. & de gen. anim. cap. 2. Gal. 8. de vſu part. c. 6. & lib. 9 in princ. & l. de inſtr. odorãtis. Auerr. 2. coll. c. 17. Auic. de anim. 12. cap. 7. p. 3. tract. 1. ca. 2. Veſal. lib. 1. c. 6. & 12 & lib. 4. c. 5. Conci. diff. 45 Garbi⁹

His ita conſtitutis, difficultas non parua eſt, vbinam odorandi potentia, vt in proprio organo reſideat. Galen. 8. de vſu partium c. 6 & in lib. de olfactu vim odorandi in anteriorib. cerebri partibus, ſeu ventriculis collocat: neque alibi conſtitui debere efficacibus argumentis ab ſe demonſtratum putat. Ac primùm quòd non ſit in aliqua parte naſi; ita oſtendit. Nam vel eſſet in aliquo eius oſſe, vel in cartilagine, vel in tunica partes naſi veſtiente. Non in oſſe, ſiquidem hoc teſte ipſo Ariſtot. lib. 1. huius oper. c. 5. text. 79. & lib. 3. c. 12. text. 66. ſenſus expers eſt. Non in tunica, nã hæc vti proximè dicebamus, porrigitur vſque ad linguam, aliáſque partes, in quibus conſtat odores non ſentiri. Nam in cartilagine alioqui nihil opus eſſet inſpirare ad olfaciendum: quod tamen neceſſarium eſſe docet experientia, monuitque Ariſtot. hoc in lib. c. 9. text. 98. Igitur potentia olfaciendi in nulla parte naſi inſidet. Deinde cerebrum odoribus reficitur, & læditur vtique dum eos ſentit: ergo ſenſorium olfactus eſt in cerebro. Præterea tale oportet eſſe odora-

A tus inſtrumentum, quales ipſi odores ſunt, vt inter potentiam, & obiectum cognatio, debitáque proportio ſeruetur. Cùm igitur odores halitu, & vapore deſiliant, halituoſum, vaporoſúmque eſſe debet odorandi inſtrumentũ, tales verò ſunt anteriores cerebri ventriculi, vtpote vberiore ſpiritu affuſi & redundantes: igitur in iis conſtitui debet eiuſmodi inſtrumentum. Poſtremò, idem ex eo B concluditur, quia niſi in iis conceptaculis odorandi facultas reſideret, ad quę aer inſpirationis motu ſubit, non exigeretur inſpiratio ad captandos odores.

in ſum. q. 69. Fernelius 1. Phyſ. ca. 9. Marcel. 3 de anim. c. 71.

Auerrois ſententia. 1. Illius ratio.

Auerroes tamen 2. Collect. c. 17. exiſtimat, odoratum conſiſtere in narium membrana. Quod probat duplici ratione. Primum quia carunculæ mamillares ſunt eiuſdem ſubſtantiæ cum cerebro: at cerebrum eſt expers ſenſus, vt docet Ariſtot. lib. 2. de partibus anim. c. 10. fatetúrque Galenus tertio de cauſis ſym- C ptomatum, vbi cerebrum organum non ſentiens appellat: ergo vis olfaciendi neque in cerebro, neque in iis carunculis conſtituta eſt. Secundò, quia ſi odoris ſenſio ibi ineſſet, cùm ad eiuſmodi tubercula palati foramen pateat, ſequeretur poſſe per id occluſis naribus odorati cibi odorem ſentiri; quod nemo vnquam expertus eſt. Tertiò, idem confirmatur, quia Ariſtoteles lib. 1. de hiſt. D anim. c. 11. aliiſque in locis palàm affirmat, olfactum per nares adminiſtrari.

2. Ratio.

3. Ratio.

ARTICVLVS II.

Veræ ſententiæ explicatio.

1 Aſſert.

HÆc difficultas aliquot aſſertionibus explicãda eſt. Prima ſit. Olfactus non reſidet in cerebri ventriculis. Pro- E batur. Primùm quia cerebri ſubſtantia, vt Auerroes argumentabatur, non eſt apta ad munia externorum ſenſuum; adeò vt vix tactu polleat. Quare nec in eo odorandi poteſtas erit, vt neque alius externorum ſenſuum ineſt. Secundò; quia cùm in cerebrum commeent habitus odoriferi, cõuenit ante ipſum collocari vim eiuſmodi halituũ exploratricẽ, vt malus vapor diſcerni poſſit antequam cerebrũ lædat; hęc autẽ eſt facultas odorandi. Adde quòd oblectatio, & dolor,

Probatur 1.

Probatur 2.

Concluſio.

quem odores inferunt, non in cerebro ſentiuntur.

2. Aſſert. Suadetur. 1. Secunda aſſertio. Odoratus non eſt in narium tunica, ſiue in neruo per nares expanſo. Hęc ſuadetur primùm; quia vt Galenus rectè opponebat, ſi odorandi vis conſiſteret in ea tunica, cùm hæc ad extimas vſque naſi oras deſcendat; ſequeretur, rem odoratam iis admotam abſque inſpiratione mox ſentiri, reclamante experientia. *Secundò.* Item, quia narium nerui inſtituti ſunt ad tangendi, non olfaciendi munus: nec eandem temperiem tactus & olfactus requirunt. *Tertiò.* Tertiò, quia non videmur odores percipere niſi in abdito aliquo receſſu.

3. Aſſert. Illius auctores. Et comprobatio. Tertia aſſertio. Odoratus reſidet in tuberculis mamillaribus. Hæc eſt Auicennæ 3. Fen. 3. Can. 1. M. Alberti 2. part. ſummæ de ho. in tract. de olfactu, qui pro eadem ſententia citat Algazellum. Eſt itē Philoponi c. 9 huius lib. Conciliatoris differ. 45. Garbij q. 69. Fernelij in libro de partibus corporis humani c. 9. Realdi lib. 8. de re Anatomica, c. 2. & aliorum complurium. Suadetur autem ex eo, quia cùm facultas odoratrix, nec in cerebro, nec in narium membrana ſita ſit, vt ex dictis patet; nec verò eſſe poſſit in oſſe illo foraminoſo, cuius antè mentionem fecimus, quia oſſa ob concretionem terreſtrem, aut nihil, aut vix ſentiunt: Reliquum eſt, vt in prædictis carunculis reſideat; præſertim cùm non appareat ad quod aliud munus natura, quæ nihil fruſtra molitur, eiuſmodi tubercula inſtituerit.

Solut. argumentor. pro Galeno. Ad 1. Diluenda nunc quæ primo artic. ſunt obiecta, quatenus ſuperioribus concluſionibus aduerſantur. Ad primum igitur argumentum pro Galeni opinione concedēdum eſt, ſenſorium olfactus, neq; in oſſe, neque in cartilagine, neque in tunica narium eſſe, ſed in carunculis mamillaribus. *Ad 2.* Ad ſecundum dicendum, ex eo quòd cerebrum odoribus foueatur, nō rectè colligi ſentiri dignoſcique ab illo odores, ſed affici beneficis qualitatibus, quæ halitum fumeum odorémve in halitu hærentē comitantur. *Ad 3.* Ad tertium, requiri aliquā cognationem inter ſenſiterium, eiúſque obiectum, & hanc, quantū ſatis ſit inueniri inter tubercula & odorem: habent enim illa ſiccitatē calori admiſtam ſicuti odor: cerebrū verò halitu prahumido ſcatet, & inſuper deſunt ei aliæ commoditates ad olfactionem adminiſtrandam, vt ex dictis patet. *Ad 4.* Ad quartum, & ſi facultas odorādi in cerebro non reſideat; neceſſariā tamen eſſe inſpirationem ob eam cauſam quam paulò pòſt exponemus.

Solut. rationum pro Auerroe. Ad primam. Ad primam verò rationem pro ſententia Auerrois dicimus, prædicta tubercula conſtare ex materia aliquantulum ſimili ſubſtantiæ cerebri, ſimpliciter tamen diuerſa, vtpote magis cōpacta, ac minùs frigida atque ita ad olfaciendi munus aptiori. *Ad ſecundam.* Ad ſecundā dicēdum imprimis eſt, poſſe illam æqua vi retorqueri in auctorem. Nam cùm Auerroës dicat, ſenſorium olfactus eſſe membranam narium, quæ vſque ad illa foramina extenſa eſt, quæri poteſt cur per eam odores cibi nō ſentiamus. Cauſa igitur imprimis eſt, quia odor ille cibi admodum eſt in ore confuſus, ideóq; à nobis ſentiri non poteſt, tametſi percipiatur ab aliis, ad quorum nares defæcatior peruenit. Item quia odorem non ſentimus, niſi cùm inſpiramus, inſpiratio autem ducit aërem ad fauces, & pulmonem, atque ita non poteſt odor ab ore, aut ventriculo peruenire ad olfactum; ſiquidem non inde aërem attrahimus, ſed illuc potiùs compellimus.

Quid Ariſt. ſentiat de ſede olfactus 1. opin. Valleſij. Poſtulat vltima ratio, vt dicamus quid Ariſtoteles de ſede olfactus iudicarit. Valleſius lib. 2. controuerſ. medic. c. 26. ait, illum putaſſe iſtiuſmodi organū eſſe naſum, (quod videtur quoque exiſtimaſſe Plato in Timæo) Etenim Ariſtot. lib. 1. de hiſt. anim. cap. 11. ita ait, Olfactus quoque, id eſt, ſenſus odoris hac eadem parte, id eſt naſo ſubminiſtratur, & li. 5. de generatione ani. c. 2. Quorū, inquit, nares porrectæ ſunt longiùs, vt catellorum Laconicorum, hæc valent olfactu: ita enim motus non interpellantur, ſed à longè directi ſenſorium ſubeūt integri. Itaque hanc ſententiam, vt Ariſtotelicam, ſequitur ipſe Valleſius. *Altera opinio.* Alij putant Ariſtotelem conſtituiſſe olfactū in cerebro, quibus fauet id, quod in problematis ſect. 13. problemate 5. ſcripſit, nimirū tunc nos odorari, cùm odores ad cerebrum veniunt. *3 Opinio Theophili.* Theophilus hoc in libro ad text. 100. arbitratur hac in re Ariſtotelem dubium fuiſſe, ideóque nullibi ſententiam (vt in ambiguis quęſtionibus interdum facere conſueuit) apertis verbis explicaſſe. Galenus

nus etiam in libro de inſtrumento odoratus Ariſtotelem incuſat, quòd cùm orationis & eloquentiæ parens ſit, rem hâc nequaquam oratione illuſtrarit, ſed ita inuoluerit, vt oporteat nos, quænam eius de hac re mens fuerit, vaticinari. Certè noſtrę opinioni conſtituenti odoratum in carunculis mamillaribus, adſtipulantur verba philoſophi c. 2. de ſenſu, & ſenſili, vbi ait, inſtrumentum odoratus eſſe circa cerebrum, & li. 2. de generatione anim. c. 4. cùm docet habere illud à cerebro originem. Nam carunculæ illæ prope cerebrum conſiſtunt, & ab eo propagantur.

Opinioni ſuperius probatæ fauet Ariſtot.

Neque obſtant loca, quibus Ariſtoteles videtur indicare nares, naſúmve, eſſe inſtrumentum odorandi; tantùm enim vult, hæc obſeruire ad olfactum, vt lib. 5. de generatione anim. c. 2. docet. Vel appellat ea ſenſorium, quia continent papillas mamillares, vel ſaltē in eas deſinunt. Item cùm ait tunc nos odorari, cum odores ad cerebrum veniunt, tantùm ſignificat, ad olfaciendum requiri delationem odorum, qui ordinariè ad cerebrum etiam perferuntur: maximè cùm illius gratia ſint inſtituti à natura, etſi non ſit hic integer, & adæquatus eorũ finis, vt progreſſu magis patebit.

Explicatio locorũ in quibus refragari videtur.

Adhuc tamen in hac q. explicandum reſtat, nũ verũ ſit quod de operculo odoratus Ariſtot. tradidit: aſſeruit enim hoc in libro c. 9. text. 100. & libro de ſenſu, & ſenſili ca. 5. & lib. 4. de hiſt. anim. ca. 8. eúmque ſecuti Garbius, Magnus Albertus, Conciliator Alexander, Themiſtius, Marcellus, Auerroës, D. Thomas, & alij, in animalibus, quæ reſpirant, præſertim hominibus, ſenſorium olfactus, operculo quodam tegi, ac muniri, quod vt odor organum ſubeat, attolli debet; ideóque requiri inſpirationem aeris, qui vi attractus integumentum eleuet. Eáque cauſam eſſe volunt, cur prædictæ animantes, non niſi inſpiratione præcũte, olfaciunt. Multi hac in re Ariſtotelem repręhendunt. Primùm, quia Anatomes profeſſores negant tale operculum inueniri. Secundò, quia tegumenta illa impetu aëris ſponte ingruentis non minùs panderentur, quàm vi eiuſdem inſpiratione attracti. Quod tamen falſum eſſe conſtat; alioqui ſine reſpiratione daretur aliquando olfactio. Tertiò, quia nulla apparet idonea ratio, cur id

Organum olfactus operculo tegi. Ariſtot. & alij.

Alijs id non placet.

1. Eorum ratio.

2

3

A poni debeat. Non enim ad tutelam potentiæ, cùm odoratus naſo ſatis contentus ſit, munitúſque ab externis iniuriis.

Dilutio prima.

Non eſt tamen cur propter hæc Ariſtotelem deſeramus, cùm facilè à calumnia vindicari poſſit. Dicendũ Ariſtotelem nomine operculi non intellexiſſe aliud quid diſtinctũ ab iis, quę ſuprà numerauimus, cùm de naſi ſtructura & cõpoſitione ageremus: nec enim id in diſ-
B ſectionibus obſeruatur: ſed ſignificaſſe extremam membranulã foraminũ naſi decidentem ſupra carunculas mamillares, quæ inſpiratione attollitur. Idque videtur indicaſſe cap. 9. huius libri textu 100. aiens ſepimentũ, quod olfactui natura largita eſt, aperiri dilatatis venis, & meatibus. Nõ poteſt autem vis aeris vltrò occurſantis operculũ iſtud dilatare, ſeu remouere, quia nequit aer eò introi-
C re, niſi cedat is, qui intus latet; non cedit autē, niſi attractus inſpiratione. Quare licèt quis, inquit Galenus, in cubiculo odoribus repleto fiſtula aerē impelleret in nares, ſine inſpiratione non ſentiretur odor. Quod verò aiunt nõ egere inſtrumentum odoratus operculo, falſum eſt, ſi de eo ſermo ſit, quod ei datũ eſſe aſſeruimus: neque enim id diſtinguitur ab ipſo naſo, qui ei ad arcẽda caloris & frigoris aliáque eiuſmodi nocumẽta, opus fuit. Adde etiam cùm multi odores tetri
D ſint, ac noxij, conueniens fuiſſe, vt organum olfactus contectum eſſet, ne ſemper omnibus odoribus neceſſariò pateret, ſed eorum perceptio interdum à nobis impediretur, inhibita ad aliquantulum tempus, inſpiratione.

Secunda.

Tertia.

Ex dictis colliges multiplicem vſum & commoditatem, quam olfactui inſpiratio affert. Nam primùm attrahit vnà cũ aëre exhalationem odorificam, ſeu odorem per ſe ſeu ſpecies odoris. Secũ-
E dò, remouet operculum. Tertiò, motu ſuo irritat ſenſum natura ſua hebetem. Sed ex iis tribus officiis ſecundum tantummodo ſimpliciter neceſſarium eſt ad olfaciendum. Intellige animantibus quę reſpirant. Nam odorifica exhalatio ſine attractione poteſt meatus narium ſubire, reque ipſa interdum ita ſubit, quia vltro aſcendit, ſimiliter odor, & ſpecies odorabiles, quandoquidem ſuopte ingenio hac illac diffunduntur, & in ſublime tendunt, quamuis attracto aëre multò

Multiplex olfactus ex inſpiratione commoditas.

1

2

3

Quæ reſpirant ſine inſpiratione non odorantur.

celeriùs nares penetrent. Item licèt odoratum aëris commotione aliquantulùm [illegible] per ſe tamen abſque eo motu odorem percipiet; vt patet exemplo animantium, quæ reſpirandi vſu carent. At niſi tegmen remoueatur, olfactio nulla erit. Quod ex eo conſtat, quia animantibus, quæ reſpirant, neceſſaria eſt ad olfaciendum inſpiratio, vt docuit Ariſtoteles proximo ca. aliiſque in locis, & experientia ipſa demonſtrat; adeò vt (quod vrinantium teſtimoniis liquet) ſub aquis non odorentur. Non eſt autẽ neceſſaria propter primum, aut tertium munus eorum, quæ proximè retulimus, vt ex dictis eſt manifeſtum: nec verò aliud quid afferri poteſt, cuius gratia exigatur. Tantùm igitur requiretur ad operculum remouendum, & olfactorios meatus laxandos. Vnde etiam argumẽtum duci poteſt ad probandum dari prædictum inuolucrum, quod Galenus in libro de inſtrumẽto odoratus aliique multi negant. Si enim olfactio abſque inſpiratione non datur, & hanc compertum eſt non requiri neceſſariò ad olfaciendum, niſi vt illius interuentu operculum amoueatur, conſequens fit, vt negari non poſſit dari tale operculum in animantibus, quæ reſpirant.

Organum odoratus operculum habere oſtenditur cõtra Galenum.

Galeni replicatio.

Sed inſtat adhuc, vrgétque Galenus, non debuiſſe olfactum integumento muniri, cùm longè præſtantius ſit, quẽlibet ſenſum expeditum, promptúmque ſemper eſſe, vt in obiectum ſuum feratur. Nec obſtat, inquit, quòd Natura oculis mollioribus palpebras tribuit, quibus tecti, munitique eſſent. Nã quia lædi ab incidentibus facilè poterant, vt eos defenderet, palpebras ipſis, quaſi quædam propugnacula, dedit. Prætereà, etiam ſomni cauſa. Nec enim in aere lucido dormire, niſi tectis oculis, poſſumus. Vnde & animantibus, quæ palpebris carent, vt locuſtis, paguris, cancris, Natura conceptacula, & ſinus quoſdam tribuit, qui inſtante ſomno quaſi cubicula quædam oculos totos reciperent, è quibus finita quiete emergerent. Patet igitur quanta vtilitate Natura oculos palpebris texerit, vel ſomni tempore latibulis occultarit. At cur olfactum integumẽto inuoluere debuerit, nõ apparet.

Eius explicatio.

Huic argumento occurrendũ eſt, ſenſus debere eſſe in promptu, ad functiones obeundas, quantùm ratio ordóque naturæ exigit; qui tamen non poſtulat, vt olfactus in animantibus nobilioris notæ, qualia ſunt ea, quæ reſpirant, neceſſariò odoribus percipiẽdis perpetuò ſit expoſitus, ob cauſam paulo antè à nobis aſſignatam, proindéque tectus eſſe debuit ad eum modum, quem dicimus. Neque hoc eſt feriari ſenſum abſq; neceſſitate; præſertim cùm tale otium, præſente re odorata, non duret, niſi dum aërem foras mittimus, quem confeſtim reciprocante motu attrahimus.

QVÆSTIO V.

Vtrum olfactus hominis hebetior ſit, quàm aliorum animantium.

ARTICVLVS I.

Præſtantia olfactus. Argumenta pro parte negatiuæ propoſitæ quæſtionis.

Odorandi vis neceſſitate poſtrema, dignitate media inter reliquos ſenſus

POTENTIA odorandi inter ſenſus externos neceſſitate poſtrema eſt, dignitate tertium locum obtinet, vt obſeruat D. Thom. 1. part. quæſt. 78. art. 3. Nam viſus remotiſsima cognoſcit; auditus minùs diſtantia; tactus & guſtus attigua, hærentiáque duntaxat: odoratus autẽ nec remotiſsima, nec attigua tantùm, ſed mediocri interuallo diſsita. Præterea, Species odorum minùs ſpiritales ſunt, quàm viſiles, & audibiles, cuius rei argumentum eſt tarditas, qua ad ſenſiterium perferuntur: defœcatiores tamen ſunt, quàm guſtabilium, & tactilium, quia hæ ſemper ſunt coniunctæ cum rebus, quas repræſentant, nec ſine illis ſenſui imprimuntur, vt progreſſu docebimus; illæ verò non item, vt ex iis, quæ ſuprà diſſeruimus, manifeſtum eſt. Parit autem facultas odorandi animantibus, miniſterio ſenſuum alimenta quærentibus, magnam commoditatem. Nam cùm ſint nonnulla, quæ, vel prægustata necem inferunt, vt venena præſentanea, neceſſum fuit aliquam dari potentiam, quæ huiuſmodi periculũ anteuerteret, & quę noxia, quæve ſalubria eſſent prænunciaret: hoc autẽ exhibet odoratus, maximè brutis, quę proinde, ad cibos olfactũ frequẽtiùs adhibẽt, quã homines. Fit autẽ ea

Olfactus triplex cõmoditas ad vitã tuendam. 1

ea prænuntiatio dum homo quidem per diſcurſum, ſiue iudicium; bruta verò per inſtinctum naturalem, ex odore dignoſcunt conditionem ciborum, quos olfaciunt. Et hæc quidem eſt prima odorum vtilitas.
2 Secunda, corroboratio cerebri.
3 Tertia, refectio cordis. De quibus Auicenna in lib. de viribus cordis tract. 1. cap. 9. Hippocrat. in li. de alimentis & lib. Epid. Galen. de vtil. reſp. cap. 5. & li. 7. de vſu part. Concil. diff. 255.

1. Argum. pro parte negat. quæſtionis.

His poſitis, quod ad excitatam quæſt. ſpectat, videtur eius pars negatiua hiſce argumentis oſtendi. Potentia, quæ à præſtantiori forma oritur, nobilior eſt; ſed vis olfaciendi in homine oritur à præſtantiori forma, nempe ab anima rationali; ergo in homine nobilior erit, quàm in vllo alio animante.

2. Argum.

Secundò, homini cõtigit organum olfactus, multò aptiùs ad munus odorandi, quàm belluis; ergo homo actiones odorandi meliùs pręſtabit. Probatur antecedens. Namque id organum cenſetur aptius ad percipiendum obiectum, quod ab eius conditionibus magis eſt liberũ: ita verò ſe habet organũ noſtri olfactus; ſiquidẽ ob viciniam cordis humiditate affluit: odor autẽ igneæ naturæ eſt, ſiccitatíſq; alũnus.

3. Argum.

Tertiò, Homo plures percipit odorum differentias, quàm cætera animantia: igitur homo ſagaciùs odoratur. Probatur antecedens, quia belluæ non ſentiunt tetros fœtidóſque odores; cùm illos non horreant, vti nos, teſte Ariſtot. cap. 5. de ſenſu, & ſenſ. Item, quia non videntur delectari florum aliarúmque ſimilium rerum odoribus, vt item Ariſtoteles eodem loco, & lib. 3. Ethic. cap. 10. ait.

4. Argum.

Quin verò quòd ſolos alimentitios odores percipiant, ex eo oſtenditur, quia non affectant cognitionem odorum, ipſius notitiæ cauſa: ſed ſolùm in ordine ad cibos, cùm ſenſus non ſint eis dati etiam ad philoſophiam; vt homini, ſed tantùm vt perſequantur ſalutaria, noxiáque declinent.

ARTICVLVS II.

Controuerſiæ diſſolutio.

Perfectio olfactus duplex.

AD propoſiti dubij explanationem aduertendum erit, olfactum poſſe à nobis expendi, vel quoad perfectio-A nem eſſentialẽ ipſius potentię, vel quoad perfectionem accidentariam; quæ in eo potiſſimùm cernitur, quòd è longiori diſtantia olfaciat, vel plures odorum differentias percipiat.

1. Concluſ.

Sit prima concluſio. Olfactus hominis quoad perfectionem eſſentialem nõ eſt deterior olfactu aliorum animantium. Probatur. nam quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, parem habent in natura ſpecifica perfectionem; at hominis, alio-B rúmque animantium olfactus in vnius ſpeciei naturam conueniunt, cùm ferantur in idem obiectum, eodémque modo ab illo immutentur.

2. Concluſ.

Secunda concluſio: Olfactus hominis quoad perceptionem odorum è longiori ſpatio, hebetior eſt olfactu multorum animantium. Huiuſce concluſionis veritatem palàm teſtantur vultures, apes, corui, tigres, pantheræ, canes, & aliæ quædã belluæ, quarum odora vis remo-C tiſſima quæque ſectatur. Vultures ſcribunt nonnulli cadauerum odorem ad quingenta ſequi milliaria. Sed huius rei fides ſit penes auctores, non enim eſt veriſimile tam latè fundi ipſas odorũ ſpecies.

Auerro. 2. de anim. com. 97. Marcel. 3. de anim. c. 17. Iandunus hoc loc. q. 25.

Quod de vulturis odoratu dici ſolet, ambiguum.

Quòd ſi aliquando vultures tam procul odoribus allectos aduolaſſe, hiſtoriæ memorant, id non aliter videtur accidiſſe, quàm delatis illuc magno aliquo ventorum impetu cadauerum ipſorum halitibus, ſicuti è longo terrarum D tractu expirationes terreæ in mare deuehuntur.

3. Concluſ.

Tertia concluſio. Homo non percipit plures odorum differẽtias, quàm cætera animantia. Hęc concluſio eſt cõtra Simplicium, & Auerroem hoc loco. Eſt tamẽ de ſententia Theophili, & aliorum. videtúrque Ariſt. in li. de ſenſu, & ſenſ. c. 4. vbi ait nos peſſimum habere aliorũ animantium olfactum; & hoc ca. vbi docet hunc ſenſum eſſe in nobis hebetiorem, quàm in multis animantibus; quod ſcri-E pſit etiam Theophr. li. 6. de cauſis plantarum cap. 5. poſt Platonem in Timæo: hoc autem minimè aſſeruiſſent, ſi crederent, hominem plures odorum differentias penetrare, cùm id maioris ſit perfectionis, quàm longiori diſtantia pauciores ſentire, ſiquidẽ is, qui plures percipit, ſimpliciter dicitur magis cõprehendere obiectum: & in hoc ſaltem cognitionis genere, præſtãtius videtur plura minùs intẽsè, quã pauciora inteſiùs dignoſcere

Videri ab Ariſt. aſſertam.

Homo peſſimi olfactus

Theophr. Plat.

[illegible] homo non plures odores [illegible] percipiat, ex eo oſtenditur, quia [illegible] organi, quæ potentiam im[illegible] ad procul odorandum, [illegible] hebetem faciet ad plura odorũ [illegible] ſentienda. Item, quòd bel[illegible] odorum differentias perci[illegible] ab homine non ſentiuntur, [illegible]: ſiquidem etiam non pau[illegible] dignoſcunt, quæ homini [illegible] ſunt, vt ferarum veſti[illegible] odore dominos abſentes [illegible] noctu inter alios agno[illegible] abreptos catulos odo[illegible] odore ſolo be[illegible]antur, cámque propterea ſe[illegible], vt refert Plinius lib. 8 natur. [illegible] cap. 17. poſt Ariſtotelem in pro[illegible] ſect. 13. q. 4. & Theophraſtum lib. 6. de plantarum cauſis c. 5. At iſtiuſmodi odores humanus olfactus non attingit. Deinde, quòd bruta animantia nõ odores tantùm alimentitios, & ad gulæ illecebras, ſed alios etiam percipiant, liquet tum ſuperioribus exemplis, tum quia odor ſulphuris, muſcas; galbani, ſerpentes fugat; odor roſarum, cantharos; vnguentorum, vultures necat, vt ſcripſit Theophraſtus lib. 6. de cauſis plant. ca. 4. & 5. Præterea quia videmus canes venaticos florum odores ſentire; adeò vt in pratis floridis, occupato ſenſu eiuſmodi odorum halitu, ab inquiſitione ferarum impediri, & obturbari ſoleant. Nec ſatisfaciunt qui reſpondent, retardari canes dum picturatam florum varietatem intuentur. Etenim etiam vbi nulla eſt florum pictura, ſed herba duntaxat odorifera detinentur. Itaque minimè negandũ eſt, ſentiri à belluis etiam odores ad alimenta non pertinentes, quorum perceptione videbantur bruta ab homine ſuperari.

Sunt tamen nonnulli, qui etſi concedant, percipi ab illis iſtiuſmodi odores, negant ea ipſis delectari. Ita Alexander de ſenſu & ſenſili comm. 47. Buccaferreus lect. 45. Ianduuus quæſtione 20. Theophraſtus li. 6. de cauſis plantarum c. 1. Marcellus 3. de anima c. 77. Albertus in ſumma de homine, tract. de olfactu. Apollinaris 2 de anim. q. 17. Verùm cùm bruta animantia ex aliis rebus ſua accipiant oblectamenta; non eſt cur ea, quæ ex talibus odoribus proueniunt, denegata illis à natura fuiſſe arbitremur. Nã delectatio odorũ, quæ formaliter ad appetitũ pertinet, propterea in nobis datur, quia odores offeruntur noſtro appetitui tanquã vtiles, conuenientéſque naturę. Nulla autẽ ratio cõuincit nõ poſſe prędictos odores ſimiliter brutorum appetitui repręſentari, ſub aliqua ſpecie cõuenientiæ quæ pariat delectationẽ. Quis putet cùm ferę odorem pardalis ſine vllo reſpectu alimenti (nec enim eis in pabulum cedit) etiam cum vitæ periculo ſequuntur, non ideo eam proſequi, quia eius odore delectantur? Certè in hoc etiam quadrat illud poëtę, trahit ſua quemque voluptas. Hæc tamẽ non impediunt quominùs ſæpe alij odores hominibus, alij brutis ob temperamentorum diuerſitatem ſuaues, aut iniucundi exiſtant. *Probatur.* *Eclog. 2.*

Maneat igitur ex hac diſputatione hominis odoratũ hebetiorem eſſe, quàm multorum animantium: idque tam ſpectata diſtantia, quàm varietate odorum, qui percipiuntur. Quærit autem Philoponus, an homo malè odoretur inſtrumenti, an ipſius potentiæ defectu. Quæ dubitatio ſoluta eſt ab Ariſtotele ſuperiori cap. text. 92. vbi docuit ſagacitatis defectum in nobis ex organi vitio oriri, quod aſſerit etiam M. Albertus libr. 2. de anim tract. 3. cap. 23. Eſt enim in nobis odorãdi officina coniuncta cerebro, quod homini pro corporis magnitudine maius, quàm cæteris animantibus datũ eſt, vt docet Ariſtot. lib. 2. de partibus anim. cap. 7. cúmque id eodẽ Ariſtotele auctore in lib. de ſẽſu & ſenſ. c. 5. humiditate abundet, quæ inde ad ipſum odorandi inſtrumentum effunditur; fit, vt odorũ imagine, minùs firmæ, minúſque articulatæ nobis inurãtur, ac leuiter potentiam laceſſant quę etiam in humido, quaſi ſopita obdormiſcit; cùm in calido, & ſicco excubare potiùs deberet, ſicuti ipſi odores ex calidi & ſicci commiſtione naſcuntur. Annotauit autem M. Albertus in ſumma de homine tract. de odore, nos admodum rarò odores ſõniare, quia illorũ ſpecies, etiã in noſtro interno ſenſu, infirmæ ſunt, & euanidæ. *Præcipuæ quæſtio. concluſ.* *Quæſtiuncula reſolutio.* *Ariſt.* *Albertus.* *Homo rarò ſomniat odores.*

Reſpondeamus nunc ad argumenta, quæ probare cõtendebant, olfactum hominis non eſſe imperfectiorem, quàm aliorũ animantium. Ad primũ dicendum eſt, hominis olfactum oriri à pręſtantiori forma, nempe intellectiua; non tamen ſecundùm *Reſponſio 1 Argum. Partis neg.*

ſecundũ eum gradum, quo cæteris for-mis proſtat & à quo intellectiua dicitur, ſed ſecundùm gradum ſenſitiuum, quẽ omnia animantia ex æquo participant. Vnde non eſt cur odoratus maiorem eſſentiæ perfectionem in homine, quàm in brutis ſortiatur. *Secundi.* Ad ſecundum, negã-dum eſt antecedens, & ad eius proba-tionem dicendum, quamuis vt aliquid patiatur ab agente, debeat eſſe ei diſſi-mile in qualitate, ſaltem quoad eum gradum, quẽ recipit; cùm nihil agat in id quod ei omnino ſimile eſt: non proinde tamen organum cuiuſque ſenſus, debe-re eſſe affectum qualitatibus repugnan-tibus naturæ obiecti, in quod tendit, & à quo patitur, aut exutum iis, quæ obie-cto conſentaneæ ſunt. Quin verò debet potiùs cum obiecto conuenire, vt pro-portionatum, atque habile ſit ad ipſum percipiendum, vt ex Empedocle, & Ga-leno docet Theophilus ad tex. 94. huius libri. *Tertij.* Ad tertium, negandum quod aſſu-mit, & ad eius confirmationem, dicen-dum, etiam belluas tetros fœtidóſque odores ſentire, vt exemplis, quæ ſupe-riùs attulimus, conſtat. Neque id inficia-

A tur Ariſtoteles loco citato in libro de ſenſu. Tãtùm enim vult belluas eiuſmo-di odores minùs fugere, atque iis ordi-nariè minùs lædi. Nec etiam ibi, aut in Ethicis abſolutè negat bruta animantia florum odores percipere, eíſve delecta-ri, ſed eorum delitiis tam inſigniter ca-pi, atque homines; vt annotauit Scali-ger exercitatione 33. in Cardanũ. *Quarti.* Deniq; quod vltimo obiiciebatur, bruta odores tantùm alimentiores dignoſcere, falſum

B eſſe conſtat ex dictis: licèt enim nõ per-cipiant odores ſolius cognitionis gratia: alij tamẽ fines ſunt præter nutritionem, & cognitionem, in quos ductu naturæ ferri poſſint, dum odorãtur, verbi gratia, vt ea, quorũ halitus noxij ſunt, deuitent, & quorum halitus iuuant, conſectentur. Liquet autẽ ex hoc odorũ genere mul-tos eſſe, qui ad alimentũ non pertinent. Aduerte poſtremò quod Themiſtius ait, *Olfactus homini ad philoſoph. non maximè conceſſus.* olfactum nõ eſſe datum homini ad cog-

C nitionem, & philoſophiam, non vt abſo-lutè verum, ſed quaſi per amplificatio-nem dictum accipi debere ad ſignifican-dum huius ſenſus in homine imperfe-ctionem, & hebetudinem.

ΚΕΦ. ια.

Text. 101. Τὸ δὲ γευστόν ἐστιν ἀπλόν τι, καὶ τοῦτ' αἴτιον τοῦ μὴ εἶναι αἰσθητὸν διὰ τοῦ μεταξὺ ἀλλοτρίου ὄντος σώματος· οὐδὲ γὰρ ἡ ἁφή· καὶ τὸ σῶμα δέ, ἐν ᾧ ὁ χυμός, τὸ γευστόν, ἐν ὑγρῷ ὡς ὕλῃ. τοῦτο δ' ἀπλόν τι. [b] διὸ καὶ εἰ ἐν ὕδατι ἦμεν, ᾐσθανόμεθα ἂν ἐμβληθέντος τοῦ γλυκέος. οὐκ ἦν δ' ἂν ἡ αἴσθησις ἡμῖν διὰ τοῦ μεταξύ, ἀλλὰ τῷ μιχθῆναι τῷ ὑγρῷ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ ποτοῦ. [c] τὸ δὲ χρῶμα οὐχ οὕτως ὁρᾶται τῷ μίγνυσθαι, οὐδὲ ταῖς ἀπορροίαις. ὡς μὲν οὖν τὸ μεταξύ, οὐδέν ἐστιν. ὡς δὲ χρῶμα τὸ ὁρατόν, οὕτω τὸ γευστὸν ὁ χυμός. [d] οὐθὲν

CAPVT X.

Text. 102. *Guſtabile autem eſt quod-dã tangibile. Atque hæc eſt cauſa, vt ipſum non ſit ſen-ſibile per medium corpus externum. Neque enim tactus tali me-dio percipit. Enimvero corpus etiam id, in quo tanquam in materia eſt ipſe ſapor, qui guſtu percipitur, humidum eſt, quod eſt tangibile quoddam.* [b] *Qua-propter ſi etiam eſſemus in aqua, dulce ſanè ſentiremus in ipſa poſitum, & non ſenſus illius nobis per aquam tan-quam per medium eſſet, ſed quia per-miſtum illud eſſet, cum humido, quem-admodum in potione fieri ſolet.* [c] *Co-lor autem non hoc videtur, quod miſce-tur neque de fluxibus. Non igitur vt eſt ibi, ſic & hic eſſe de medio dicere poſſumus, nullum enim externum eſt me-dium, vt diximus. Vt autem viſibile eſt color, ſic eſt guſtabile ſapor.*

 [d] *Atqui*

diiudicentúrque. quod progreſſu magis A patebit; item vt homo illius miniſterio, ſicuti & aliorum ſenſuum, intelligibilē cognitionem acquirat. Præterea, vt cerebrum mulceat eiúſque temperiē ſeruet. Verùm hic finis non omnibus odoribus conuenit, cùm multi cerebrum lędant: ſed neque opus eſt, vt ſuaues & benefici odores eum finem perpetuò aſſequantur.

Ad 2.

Ad ſecundum reſpondemus, ventū impedire perceptionem odorum, non ſolùm quia ſubſtantiam fumeam B in diuerſum rapit; ſed etiam quia odores & eorum ſpecies in aëre inſidentes, vnà cum ipſo aëre, eodem, quo fertur impetu, ſecum euehit. Quod tamen in colorum, & lucis perceptione, haud quaquam euenit: quia cùm ſpecies viſiles momento ad aſpectum pertingant, earum traiectio motum omnē præcurrit.

Ad 3.

Ad tertium dic, vnum odorem ſecundùm eſſe reale, poſſe à contrario odore, in medio retardari, vel omnino impediri, ne vlteriùs diffundatur. C Quòd ſi odor contrarium non inueniat; putant nonnulli probabile eſſe tam illum, quā ſpecies odoris momento ad olfactum peruenire. Sed his refragatur experientia. Sæpe enim videmus, thus, aliáque odoramenta, cùm primo igni caleſcunt, fumidum halitum procul expirare; & tamen nunquam eorum odorem, niſi aliquanto poſt tempore, à nobis ſentiri. Quod tamen ſecus eueniret ſi odor, vel D eius ſpecies, ſeſe in olfactum momento inſinuarent. Quare dicendum potiùs nō omnia, quæ in medio contrarium non offendunt, communicari in inſtanti; videlicet, quando illa ſuopte ingenio tarda ſunt, ac moram requirunt; quo pacto ſe habet odor, & illius ſpecies; vt ea, quam diximus, Philoſophiæ parens experientia demonſtrat.

Etiam qualitates cōtrario vacātes aliquāto egent tempore vt diffundātur.

Ad 4. Senſus externi obiectorum præſentiā poſcunt, non eodem modo.

Ad quartum, concedendum eſt, ſenſum E externum non percipere niſi præſens obiectum: ſed hanc præſentiam non eodem pacto requiri in omnibus ſenſibilibus reſpectu ſuæ potentiæ. Nāque vt res viſibilis aſpectui præſens dicatur, debet ei per lineam rectam obiici ab eo loco, in quo videtur: vt autem res odorabilis cenſeatur præſens olfactui, ſat eſt atque neceſſarium, extendi ſpeciem odoris ab obiecto vſque ad ſenſum, ſiue id recto tramite, ſiue flexuoſo contingat. Vnde non odoratur niſi odorabile

(cuius nomine intellige halitum odoriferum, vel odorem, vel rem quæ vtcunque diſſlauit) actu exiſtat, eique cohæreat medium per quod ſpecies ad ſenſiterium vſque effunditur. Dependet autem conſeruatio huiuſcemodi ſpeciei à proprio obiecto, ita vt eo pereunte mox euaneſcat: ſicuti & ſpecies aliorum ſenſibilium obiecto ſublato.

Ad 5.

Ad quintum, (quo potiſſimùm innituntur, & quidem non ſine magna probabilitate, qui negant dari realem odorem extra rem odoratam, fumeúmque vaporem, reſpondendum eſt, etſi odor reſultet ex primarum qualitatum temperamento, vt & aliæ ſecundæ qualitates: poſſe tamen illum dari in elemēto, non quidem ſyncero puróque, ſed miſturam earundem qualitatum participāte, vt ſuperiùs ex Ariſtotele, & Theophraſto docuimus. Negandum verò eſt odorem non eſſe magis actiuum, quàm colorem. Poteſt enim odor, re ipſa diffundi, producendo odorem alium, ſicuti & ſonus ſonum alium generando. Nec mirum; cùm ad generationem, communicationémque harum qualitatum, quæ in ſubiectis non permanent: ſed paulo pòſt euaneſcunt, minùs requiratur, quàm ad productionem coloris, qui & nobiliorem obtinet naturam, & ſuopte ingenio eſt qualitas fixa permanénſque.

Odor odorem generat, non color colorē.

ARTICVLVS II.

Medium odoris eſſe aërem, & aquam.

MEDIVM, per quod odor diffunditur, duplex eſt, aër & aqua, vt docuit Ariſtot. hoc in libro ca. 9. text. 97. & libro 4. de hiſtor. anim. cap. 8. Theophraſtus li. 6. de cauſis plantarum cap. 1. Magnus Albertus 2. part. ſummæ de homine tractatu de olfactu, Fernelius li. 6. Phyſiol. cap. 10. Garbius in ſum. quæſt. 69. Themiſtius hoc in libro cap. 34. ſuæ paraphraſis, Theophilus Algazellus, Auicenna, Simplicius & alij auctores communi conſenſu.

Aërem & aquam medium eſſe odoris. Probatur.

Et quidem aërem eſſe medium odoris, patet ex eo, quia terreſtria, volatiliáque animantia per aërem odores

Piſces odorari ſub aquis.

captant. Quod verò etiam aqua mediũ A ſit, conſtat ſimiliter ex piſcium in aquis odoratu. Huius autem multa affert indicia Ariſtoteles loco citato de hiſtor. anim Nam complures piſcium ſpeluncis latentes, ſalſamento illitis faucibus piſcator euocat. Deinde, non pauci ad quoſdam nidores ex alto accurrunt, vt ad carunculas ſepiarum deuſtas, & aſſatum polypum quæ ideò coniiciuntur in naſſas. Purpuris olidas eſcas, purpurarij demittunt, iiſque deceptas capiunt. Polypus cùm à ſaxo cui adhæreſcit, diuelli B nequeat, ſed truncari potiùs ſe patiatur, pulicariæ herbæ odore protinus reſilit. Denique, compertum eſt piſces, eſcam, antequam vorēt, olfactu explorare. Nec quiſquam obiiciat, inquit Philoponus, piſces non olfactu ſed viſu alimenta ſibi quærere: ſiquidem etiam ij, qui oculorum ſenſu deſtituti ſunt, eſcas ſuas perſentiſcunt, & quæritant.

Dubitatio.

Erit qui dubitet quanam ratione aer, C & aqua ſint medium ad tranſmittendos odores aptum, cùm hæc elemēta humida exiſtant, & alterum eorum frigidum ſit, nempe aqua, humiditas verò, & frigiditas ab odorum ingenio aliena habeātur, vtpote qui ex ſicco & calido oriuntur.

Explicatur.

Occurrendũ tamē, etſi hæ qualitates odoribus, ad primæuũ eorum ortum, & diuturnā conſeruationē minùs conferāt, nihilominùs aerē & aquam ad eorundē traiectionem maximè appoſita eſſe: quia D fumeus vapor, qui in igni confeſtim abſumitur, per terrā permeare nequit. Docet autem Ariſt. text. 67. cap. 7. quemadmodum medio coloris ineſt quædā affectio, ratione cuius traducuntur per illud ſpecies viſiles ad aſpectum quā vocat διαφανὲς: ita medio olfactus, id eſt, aeri, & aquæ competere affectionē quādam innominatā, odorum traductricem. Hanc verò poſteriores philoſophi (inter quos fuit Theophr.) appellarũt δίοσμον, id eſt, vt vertit Hermo. ca. 34. paraphraſis Themiſt. perodariā, ſiue perodorariā. E

Vt aer ad lucem admittendā διαφανὲς poſcit, ſic ad odorem δίοσμον.

Quæſtio cur piſces odorentur, cùm non reſpirent. Refellitur Plinius.

Verũ ſi animantia inſpirando olfaciũt, quî fieri poteſt, vt aquatilia, quæ non reſpirant, odorentur: Reſpondet Plin. li. 9. Nat. hiſt. cap. 7. aquatilia omnia reſpirare, idque interuentu aeris, quem etiam intra aquas latere putat: imò & odorem vult nihil eſſe aliud, quàm infectum aera. Sed non rectè philoſophatur. Primũ, quia ſub aquis detineri aer non poteſt, ſed vbi intra eas gignitur confeſtim emergit, vt ait Ariſt. in l. de ſenſu, & ſenſ. cap. 5. videlicet, quia cùm aquis leuior ſit naturæ impetu in ſuperiorem locum euadit. Præterea, quòd odor non ſit aer infectus, conſtat ex iis, quæ ſuperiùs à nobis diſputata ſunt, vbi oſtendimus odorem, qualitatem eſſe non ſubſtantiā. Ac quòd non omnia aquatilia reſpirent, ex inſtituto demōſtrauimus in l. Paruorum Naturalium ex Ariſtotele, aliiſque Philoſophis, cōtra eundem Pliniũ, Rondeletium, & quoſdam antiquos, nempe Anaxagoram, & Diogenem. Ad argumētum igitur dicendũ, non omnia animantia inſpirando olfacere, vt ſuperiori ca. docuit Ariſt. ſed ea, quæ organum odorandi reconditum habent, ad quod aperiendum attractione aeris opus ſit, quale organum minimè ſortita ſunt aquatilia imò nec terreſtria, & volatilia omnia, ſed complura.

In lib. de reſpirat. cap. 3. Vera reſponſio.

QVÆSTIO IV.

Quodnam ſit organum olfactus.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ opiniones.

Conſule Ariſtot. l. de ſenſ. & ſenſ. cap. 5. de cauſa iſtius inſpirationis. Lactantiũ in lib. de hom. opif.

ORganvm olfactus inueſtigātibus occurrit primò naſus homini tantùm altior, eminētiórque in facie; quo quaſi tegumento nares occultantur. Hæ autem ad tria munia obſeruiunt. Imprimis ad attrahendum, & emittendum aērem, cuius vna pars tracta irrepit in cerebrũ, altera in cor, per quędam foramina, de quibus poſteà. Secundò ad excrementa defluentia, & mucoſam eluuiem emungendam, ideóque decliui meatu naſus patet. Tertiò, ad hauriendos odores. Vnde animantia, quæ longiores habent nares, ſagaciora ſunt. Priuatim verò elephantis naris prolixæ, & in anfractum flexibilis alius etiam eſt vſus, nēpe idem, qui manus, vt tradit Ariſtoteles lib. 1. de hiſt. anim. c. 11. Nam ea cibos tam ſiccos, quàm humidos colligunt & in os admouent.

Elephãtis nares pro manibus. Ariſt.

Odorandi inſtrumēta alia pro naribus, data à natura.

Licèt verò animalia, quæ non reſpirant, naribus careant, non proinde tamen ea omnia olfactus ſunt expertia, vt iam ſuprà monuimus. Alia nãque branchiis.

chiis, alia fiſtulis, alia præcinctu quodã, vt inſecta, odores ſentiunt, referente etiã Ariſt. li. 2. de partibus ani. c. 16. Videlicet ipſi odores abſq; anhelitu & ſpiritus reciprocatione, eorũ ſenſus feriunt.

Narium partes. Papillares carũcula.

Porrò in ſuperiore extremitate narium, eminent duo tubercula mamillarum ſimilitudine, quæ ob id carunculæ mamillares ſeu papillares vocãtur. His autem ſubiicitur os quoddam bipartitũ, quod etiamſi multis foraminib. pateat, duos tamẽ meatus habet inſignes, duobus naſi foraminib. reſpondentes, quod os propter ſimilitudinem, quam cum ſpongia & cribro obtinet: & cribrum, & os ſpongioſum dici conſueuit: aiũntque fabricatum id à natura: ne aër inſpiratione attractus confertim, ac liberè cerebri vẽtriculos ingreſſus, eis nimio frigore noceret. Hiſce duabus partib. oſſis ſpongioſi reſpondent bini meatus naſi, qui in ſua origine diuiduntur, & duo quidem ad fauces flexuoſo ductu; duo ad naſum ipſum intercurrente ſepto cartilagineo, tendunt. Quibus porrecta eſt quædam tunica exanguis continuata cum ea, quæ ad linguam, aſperam arteriam, & palatum extenditur, eadem compoſitione, qua molliores nerui.

Os ſpongioſum.

Meatus quatuor.

Tunica exanguis.

Odorandi vis vbi reſideat. Galeni ſententia. 1. eius arg. De organo olfactus Ariſtot. 1. de hiſt. anim. c. 8. & 11. & de gen. anim. cap. 2. Gal. 8. de vſu part. c. 6. & lib. 9 in princ. & l. de inſtr. odorãtus. Auerr. 2. coll. c. 17. Auic. de anim. 12. cap. 7. p. 3. tract. 1. ca. 2. Veſal. lib. 1. c. 6. & 12 & lib. 4. c. 3. Conci. diff. 45 Garbi⁹

His ita conſtitutis, difficultas non parua eſt, vbinam odorandi potentia, vt in proprio organo reſideat. Galen. 8. de vſu partium c. 6 & in lib. de olfactu vim odorandi in anteriorib. cerebri partibus, ſeu ventriculis collocat: neque alibi conſtitui debere efficacibus argumentis ab ſe demonſtratum putat. Ac primùm quòd non ſit in aliqua parte naſi; ita oſtendit. Nam vel eſſet in aliquo eius oſſe, vel in cartilagine, vel in tunica partes naſi veſtiente. Non in oſſe, ſiquidem hoc teſte ipſo Ariſtot. lib. 1. huius oper. c. 5. text. 79. & lib. 3. c. 12. text. 66. ſenſus expers eſt. Non in tunica, nã hæc vti proximè dicebamus, porrigitur vſque ad linguam, aliáſque partes, in quibus conſtat odores non ſentiri. Nam in cartilagine alioqui nihil opus eſſet inſpirare ad olfaciendum: quod tamen neceſſarium eſſe docet experientia, monuitque Ariſtot. hoc in lib. c. 9. text. 98. Igitur potentia olfaciendi in nulla parte naſi inſidet. Deinde cerebrum odoribus reficitur, & læditur vtique dum eos ſentit: ergo ſenſorium olfactus eſt in cerebro. Præterea tale oportet eſſe odoratus inſtrumentum, quales ipſi odores ſunt, vt inter potentiam, & obiectum cognatio, debitáque proportio ſeruetur. Cùm igitur odores halitu, & vapore diffluant, halituoſum, vaporoſúmque eſſe debet odorandi inſtrumentũ, tales verò ſunt anteriores cerebri ventriculi, vtpote vberiore ſpiritu affuſi & redundantes: igitur in iis conſtitui debet eiuſmodi inſtrumentum. Poſtremò, idem ex eo concluditur, quia niſi in iis conceptaculis odorandi facultas reſideret, ad quę aer inſpirationis motu ſubit, non exigeretur inſpiratio ad captandos odores.

in ſum. q. 69. Fernelius 1. Phyſ. ca. 9. Marcel. 3 de anim. c. 78.

Auerroes tamen 2. Collect. c. 17. exiſtimat, odoratum conſiſtere in narium membrana. Quod probat duplici ratione. Primum quia carunculæ mamillares ſunt eiuſdem ſubſtantiæ cum cerebro: at cerebrum eſt expers ſenſus, vt docet Ariſtot. lib. 2. de partibus anim. c. 10. fatetúrque Galenus tertio de cauſis ſymptomatum, vbi cerebrum organum non ſentiens appellat: ergo vis olfaciendi neque in cerebro, neque in iis carunculis conſtituta eſt. Secundò, quia ſi odoris ſenſio ibi ineſſet, cùm ad eiuſmodi tubercula palati foramen pateat, ſequeretur poſſe per id occluſis naribus odorati cibi odorem ſentiri; quod nemo vnquam expertus eſt. Tertiò, idem confirmatur, quia Ariſtoteles lib. 1. de hiſt. anim. c. 11. aliiſque in locis palàm affirmat, olfactum per nares adminiſtrari.

Auerrois ſententia. 1. Illius ratio.

2. Ratio

3. Ratio.

ARTICVLVS II.

Vera ſententiæ explicatio.

HÆc difficultas aliquot aſſertionibus explicãda eſt. Prima ſit. Olfactus non reſidet in cerebri ventriculis. Probatur. Primùm quia cerebri ſubſtantia, vt Auerroes argumentabatur, non eſt apta ad munia externorum ſenſuum; adeò vt vix tactu polleat. Quare nec in eo odorandi poteſtas erit, vt neque alius externorum ſenſuum ineſt. Secundò; quia cùm in cerebrum commeent habitus odoriferi, cõuenit ante ipſum collocari vim eiuſmodi halituũ exploratricẽ, vt malus vapor diſcerni poſſit antequam cerebrũ lædat; hęc autẽ eſt facultas odorandi. Adde quòd oblectatio, & dolor,

1. Aſſert.

Probatur 1.

Probatur 2.

Concluſio.

quem odores inferunt, non in cerebro ſentiuntur.

2. Aſſert. Suadetur. 1.

Secunda aſſertio. Odoratus non eſt in narium tunica, ſiue in neruo per nares expanſo. Hęc ſuadetur primùm; quia vt Galenus rectè opponebat, ſi odorandi vis conſiſteret in ea tunica, cùm hæc ad extimas vſque naſi oras deſcendat; ſequeretur, rem odoratam iis admotam abſque inſpiratione mox ſentiri, reclamante experientia. *Secundò.* Item, quia narium nerui inſtituti ſunt ad tangendi, non olfaciendi munus: nec eandem temperiem tactus & olfactus requirunt. *Tertiò.* Tertiò, quia non videmur odores percipere niſi in abditiori aliquo receſſu.

3. Aſſert. Illius auctores. Et comprobatio.

Tertia aſſertio. Odoratus reſidet in tuberculis mamillaribus. Hæc eſt Auicennæ 3. Fen. 3. Can. 1. M. Alberti 2. part. ſummæ de ho. in tract. de olfactu, qui pro eadem ſententia citat Algazellum. Eſt itē Philoponi c. 9 huius lib. Conciliatoris differ. 45. Garbij q. 69. Fernelij in libro de partibus corporis humani c. 9. Realdi lib. 8 de re Anatomica, c. 2. & aliorum complurium. Suadetur autem ex eo, quia cùm facultas odoratrix, nec in cerebro, nec in narium membrana ſita ſit, vt ex dictis patet; nec verò eſſe poſſit in oſſe illo foraminoſo, cuius antè mentionem fecimus, quia oſſa ob concretionem terreſtrem, aut nihil, aut vix ſentiunt: Reliquum eſt, vt in prædictis carunculis reſideat; præſertim cùm non appareat ad quod aliud munus natura, quæ nihil fruſtra molitur, eiuſmodi tubercula inſtituerit.

Solut. argumentor. pro Galeno. Ad 1.

Diluenda nunc quæ primo artic. ſunt obiecta, quatenus ſuperioribus concluſionibus aduerſantur. Ad primum igitur argumentum pro Galeni opinione, concedēdum eſt, ſenſorium olfactus, neq; in oſſe, neque in cartilagine, neque in tunica narium eſſe, ſed in carunculis mamillaribus. *Ad 2.* Ad ſecundum dicendum, ex eo quòd cerebrum odoribus foueatur, nō rectè colligi ſentiri dignoſcique ab illo odores, ſed affici beneficis qualitatibus, quæ halitum fumeum, odorémve in halitu hærentē comitantur. *Ad 3.* Ad tertium, requiri aliquā cognationem inter ſenſiterium, eiúſque obiectum, & hanc, quantū ſatis ſit inueniri inter tubercula & odorem: habent enim illa ſiccitatē calori admiſtam ſicuti odor: cerebrū verò halitu præhumido ſcatet, & inſuper deſunt ei aliæ commoditates ad olfactionem adminiſtrandam, vt ex dictis patet. *Ad 4.* Ad quartum, & ſi facultas odorādi in cerebro non reſideat; neceſſariā tamen eſſe inſpirationem ob eam cauſam quam paulò pòſt exponemus.

Solut. rationum pro Auerroe. Ad primam.

Ad primam verò rationem pro ſententia Auerrois dicimus, prædicta tubercula conſtare ex materia aliquantulum ſimili ſubſtantiæ cerebri, ſimpliciter tamen diuerſa, vtpote magis cōpacta, ac minùs frigida atque ita ad olfaciendi munus aptiori. *Ad ſecundam.* Ad ſecundā dicēdum imprimis eſt, poſſe illam æqua vi retorqueri in auctorem. Nam cùm Auerroës dicat, ſenſorium olfactus eſſe membranam narium, quæ vſque ad illa foramina extenſa eſt, quæri poteſt cur per eam odores cibi nō ſentiamus. Cauſa igitur imprimis eſt, quia odor ille cibi admodum eſt in ore confuſus, ideóq; à nobis ſentiri non poteſt, tametſi percipiatur ab aliis, ad quorum nares defæcatior peruenit. Item quia odorem non ſentimus, niſi cùm inſpiramus, inſpiratio autem ducit aërem ad fauces, & pulmonem, atque ita non poteſt odor ab ore, aut ventriculo peruenire ad olfactum; ſiquidem non inde aërem attrahimus, ſed illuc potiùs compellimus.

Quid Ariſt. ſentiat de ſede olfactus 1. opin. Valleſij.

Poſtulat vltima ratio, vt dicamus quid Ariſtoteles de ſede olfactus iudicarit. Valleſius lib. 2. controuerſ. medic. c. 26. ait, illum putaſſe iſtiuſmodi organū eſſe naſum, (quod videtur quoque exiſtimaſſe Plato in Timæo) Etenim Ariſtot. lib. 1. de hiſt. anim. cap. 11. ita ait, Olfactus quoque, id eſt, ſenſus odoris hac eadem parte, id eſt naſo ſubminiſtratur, & li. 5. de generatione ani. c. 2. Quorū, inquit, nares porrectæ ſunt longiùs, vt catellorum Laconicorum, hæc valent olfactu: ita enim motus non interpellantur, ſed à longè directi ſenſorium ſubeūt integri. Itaque hanc ſententiam, vt Ariſtotelicam, ſequitur ipſe Valleſius. *Altera opinio.* Alij putant Ariſtotelem conſtituiſſe olfactū in cerebro, quibus fauet id, quod in problematis ſect. 13 problemate 5. ſcripſit, nimirū tunc nos odorari, cùm odores ad cerebrum veniunt. *3 Opinio Theophili.* Theophilus hoc in libro ad text. 100. arbitratur hac in re Ariſtotelem dubium fuiſſe, idcóque nullibi ſententiam (vt in ambiguis quęſtionibus interdum facere conſueuit) apertis verbis explicaſſe. Galenus

nus etiam in libro de inſtrumento odoratus Ariſtotelem incuſat, quòd cùm orationis & eloquentiæ parens ſit, rem hãc nequaquam oratione illuſtrarit, ſed ita inuoluerit, vt oporteat nos, quænam eius de hac re mens fuerit, vaticinari. Certè noſtrę opinioni conſtituenti odoratum in caruneulis mamillaribus, adſtipulantur verba philoſophi c. 2. de ſenſu, & ſenſili, vbi ait, inſtrumentum odoratus eſſe circa cerebrum, & li. 2. de generatione anim. c. 4. cùm docet habere illud à cerebro originem. Nam caruncul æ illæ prope cerebrum conſiſtunt, & ab eo propagantur.

Opinioni ſuperius probatæ fauet Ariſtot.

Neque obſtant loca, quibus Ariſtoteles videtur indicare nares, naſúmve, eſſe inſtrumentum odorandi; tantùm enim vult, hæc obſeruire ad olfactum, vt lib. 5. de generatione anim. c. 2. docet. Vel appellat ea ſenſorium, quia continent papillas mamillares, vel ſaltē in eas deſinunt. Item cùm ait tunc nos odorari, cum odores ad cerebrum veniunt, tantùm ſignificat, ad olfaciendum requiri delationem odorum, qui ordinariè ad cerebrum etiam perferuntur: maximè cùm illius gratia ſint inſtituti à natura, etſi non ſit hic integer, & adæquatus eorũ finis, vt progreſſu magis patebit.

Explicatio locorũ in quibus refragari videtur.

Adhuc tamen in hac q. explicandum reſtat, nũ verũ ſit quod de operculo odoratus Ariſtot. tradidit: aſſeruit enim hoc in libro c. 9. text. 100. & libro de ſenſu, & ſenſili ca. 5. & lib. 4. de hiſt. anim. ca. 8. eúmque ſecuti Garbius, Magnus Albertus, Conciliator Alexander, Themiſtius, Marcellus, Auerroës, D. Thomas, & alij, in animalibus, quæ reſpirant, præſertim hominibus, ſenſorium olfactus, operculo quodam tegi, ac muniri, quod vt odor organum ſubeat, attolli debet; ideóque requiri inſpirationem aeris, qui vi attractus integumentum eleuet. Eãque cauſam eſſe volunt, cur prædictæ animantes, non niſi inſpiratione præeũte, olfaciunt. Multi hac in re Ariſtotelem reprę̀hendunt. Primùm, quia Anatomes profeſſores negant tale operculum inueniri. Secundò, quia tegumenta illa impetu aëris ſponte ingruentis non minùs panderentur, quàm vi eiuſdem inſpiratione attracti. Quod tamen falſum eſſe conſtat; alioqui ſine reſpiratione daretur aliquando olfactio. Tertiò, quia nulla apparet idonea ratio, cur id

Organum olfactus operculo tegi. Ariſtot. & alij.

Alijs id non placet.

1. Eorum ratio. 2 3

A poni debeat. Non enim ad tutelam potentiæ, cùm odoratus naſo ſatis contentus ſit, munitúſque ab externis iniuriis.

Non eſt tamen cur propter hæc Ariſtotelem deſeramus, cùm facilè à calumnia vindicari poſſit. Dicendũ Ariſtotelem nomine operculi non intellexiſſe aliud quid diſtinctũ ab iis, quę ſuprà numerauimus, cùm de naſi ſtructura & cõpoſitione ageremus: nec enim id in diſ-
B ſectionibus obſeruatur: ſed ſignificaſſe extremam membranulã foraminũ naſi decidentem ſupra caruneulas mamillares, quæ inſpiratione attollitur. Idque videtur indicaſſe cap. 9. huius libri textu 100. aiens ſepimentũ, quod olfactui natura largita eſt, aperiri dilatatis venis, & meatibus. Nõ poteſt autem vis aeris vltrò occurſantis operculũ iſtud dilatare, ſeu remouere, quia nequit aer eò introi-
C re, niſi cedat is, qui intùs latet; non cedit autē, niſi attractus inſpiratione. Quare licèt quis, inquit Galenus, in cubiculo odoribus repleto fiſtula aerē impelleret in nares, ſine inſpiratione non ſentiretur odor. Quod verò aiunt nõ egere inſtrumentum odoratus operculo, falſum eſt, ſi de eo ſermo ſit, quod ei datũ eſſe aſſeruimus: neque enim id diſtinguitur ab ipſo naſo, qui ei ad arcẽda caloris & frigoris aliáque eiuſmodi nocumẽta, opus fuit. Adde etiam cùm multi odores tetri
D ſint, ac noxij, conueniens fuiſſe, vt organum olfactus contectum eſſet, ne ſemper omnibus odoribus neceſſariò pateret, ſed eorum perceptio interdum à nobis impediretur, inhibita ad aliquantulum tempus, inſpiratione.

Diluitio prima. *Secunda.* *Tertia.*

Ex dictis colliges multiplicem vſum & commoditatem, quam olfactui inſpiratio affert. Nam primùm attrahit vnà cũ aëre exhalationem odorificam, ſeu odorem per ſe ſeu ſpecies odoris. Secũ-
E dò, remouet operculum. Tertiò, motu ſuo irritat ſenſum natura ſua hebetem. Sed ex iis tribus officiis ſecundum tantummodo ſimpliciter neceſſarium eſt ad olfaciendum. Intellige animantibus quę reſpirant. Nam odorifica exhalatio ſine attractione poteſt meatus narium ſubire, réque ipſa interdum ita ſubit, quia vltro aſcendit, ſimiliter odor, & ſpecies odorabiles, quandoquidem ſuopte ingenio hac illac diffunduntur, & in ſublime tendunt, quamuis attracto aëre multò

Multiplex olfactus ex inſpiratione commoditas. 1 2 3

Quæ reſpirant ſine inſpiratione non odorantur.

celeriùs nares penetrent. Item licèt odoratus aëris commotione aliquantulùm ſuſcitetur; per ſe tamen abſque eo motu odorem percipiet; vt patet exemplo animantium, quæ reſpirandi vſu carent. At niſi tegmen remoueatur, olfactio nulla erit. Quod ex eo conſtat, quia animantibus, quæ reſpirant, neceſſaria eſt ad olfaciendum inſpiratio, vt docuit Ariſtoteles proximo ca. aliiſque in locis, & experientia ipſa demonſtrat; adeò vt (quod vrinantium teſtimoniis liquet) ſub aquis non odorentur. Non eſt autē neceſſaria propter primum, aut tertium munus eorum, quæ proximè retulimus, vt ex dictis eſt manifeſtum: nec verò aliud quid afferri poteſt, cuius gratia exigatur. Tantùm igitur requiretur ad operculum remouendum, & olfactorios meatus laxandos. Vnde etiam argumētum duci poteſt ad probandum dari prædictum inuolucrum, quod Galenus in libro de inſtrumēto odoratus aliique multi negant. Si enim olfactio abſque inſpiratione non datur, & hanc compertum eſt non requiri neceſſariò ad olfaciendum, niſi vt illius interuentu operculum amoueatur, conſequens fit, vt negari non poſſit dari tale operculum in animantibus, quæ reſpirant.

Eius rei probatio.

Organum odoratus operculum habere oſtēditur cōtra Galenum.

Galeni replicatio.

Sed inſtat adhuc, vrgetque Galenus, non debuiſſe olfactum integumento muniri, cùm longè præſtantius ſit, quē libet ſenſum expeditum, promptùmque ſemper eſſe, vt in obiectum ſuum feratur. Nec obſtat, inquit, quòd Natura oculis mollioribus palpebras tribuit, quibus tecti, munitique eſſent. Nā quia lædi ab incidentibus facilè poterant, vt eos defenderet, palpebras ipſis, quaſi quædam propugnacula, dedit. Præterea, etiam ſomni cauſa. Nec enim in aere lucido dormire, niſi tectis oculis, poſſumus. Vnde & animantibus, quæ palpebris carent, vt locuſtis, paguris, cancris, Natura concepțacula, & ſinus quoſdam tribuit, qui inſtante ſomno quaſi cubicula quædam oculos totos reciperent, è quibus finita quiete emergerent. Patet igitur quanta vtilitate Natura oculos palpebris texerit, vel ſomni tempore latibulis occultarit. At cur olfactum integumēto inuoluere debuerit, nō apparet.

Eius explicatio.

Huic argumento occurrendū eſt, ſenſus debere eſſe in promptu, ad functiones obeundas, quantùm ratio ordóque naturæ exigit; qui tamen non poſtulat, vt olfactus in animantibus nobilioris notæ, qualia ſunt ea, quæ reſpirant, neceſſariò odoribus percipiēdis perpetuò ſit expoſitus, ob cauſam paulo antè à nobis aſſignatam, proindéque tectus eſſe debuit; ad eum modum, quem dicimus. Neque hoc eſt feriari ſenſum abſq; neceſſitate; præſertim cùm tale otium, præſente re odorata, non duret, niſi dum aërem foras mittimus, quem confeſtim reciprocante motu attrahimus.

QVÆSTIO V.

Vtrum olfactus hominis hebetior ſit, quàm aliorum animantium.

ARTICVLVS I.

Præſtantia olfactus. Argumenta pro parte negatiuæ propoſitæ quæſtionis.

Odorandi vis neceſſitate poſtrema, dignitate media inter reliquos ſenſus

POTENTIA odorandi inter ſenſus externos neceſsitate poſtrema eſt, dignitate tertium locum obtinet, vt obſeruat D. Thom. 1. part. quæſt. 78. art. 3. Nam viſus remotiſsima cognoſcit; auditus minùs diſtantia; tactus & guſtus attigua, hærentiáque duntaxat: odoratus autē nec remotiſsima, nec attigua tantùm, ſed medioeri interuallo diſsita. Præterea, Species odorum minùs ſpiritales ſunt, quàm viſiles, & audibiles, cuius rei argumentum eſt tarditas, qua ad ſenſiterium perferuntur: defæcatiores tamen ſunt, quàm guſtatilium, & tactilium, quia hæ ſemper ſunt coniunctæ cum rebus, quas repræſentant, nec ſine illis ſenſui imprimuntur, vt progreſſu docebimus; illæ verò non item, vt ex iis, quæ ſuprà diſſeruimus, manifeſtum eſt. Parit autem facultas odorandi animantibus, miniſterio ſenſuum alimenta quærentibus, magnam commoditatem. Nam cùm ſint nonnulla, quæ, vel prægustata necem inferunt, vt venena præſentanea, neceſſum fuit aliquam dari potentiam, quæ huiuſmodi periculū anteuerteret, & quę noxia, quæve ſalubria eſſent prænunciaret: hoc autē exhibet odoratus. maximè brutis, quę proinde, ad cibos olfactū frequētiùs adhibēt, quā homines. Fit autē

Olfactus triplex cōmoditas ad vitā tuendam.
1

ea prænuntiatio dum homo quidem per diſcurſum, ſiue iudicium; bruta verò per inſtinctum naturalem, ex odore dignoſcunt conditionem ciborum quos olfaciunt. Et hæc quidem eſt prima odorum
2 vtilitas. Secunda, corroboratio cerebri.
3 Tertia, refectio cordis. De quibus Auicenna in lib. de viribus cordis tract. 1. cap. 9. Hippocrat. in li. de alimentis & lib. Epid. Galen. de vtil. reſp. cap. 5. & li. 7. de vſu part Concil. diff. 255. His poſitis, quod ad excitatam quæſt. ſpectat, videtur eius pars negatiua hiſce argumentis oſtendi.

1. Argum. pro parte negat. quæſtionis.

B Potentia, quæ à præſtantiori forma oritur, nobilior eſt? ſed vis olfaciendi in homine oritur à præſtantiori forma, nempe ab anima rationali; ergo in homine nobilior erit, quàm in vllo alio animante.

2. Argum.

Secundò, homini cõtigit organum olfactus, multò aptiùs ad munus odorandi, quàm belluis; ergo homo actiones odorandi meliùs pręſtabit. Probatur antecedens. C Namque id organum cenſetur aptius ad percipiendum obiectum, quod ab eius conditionibus magis eſt liberũ: ita verò ſe habet organũ noſtri olfactus; ſiquidẽ ob viciniam cordis humiditate affluit: odor autẽ igneæ naturæ eſt, ſiccitatiſq; alũnus.

3. Argum.

Tertiò, Homo plures percipit odorum differentias, quàm cætera animantia: igitur homo ſagaciùs odoratur. Probatur antecedens, quia belluæ non ſentiunt tetros fœtidóſque odores; cùm il D los non horreant, vti nos, teſte Ariſtot. cap. 5 de ſenſu, & ſenſ. Item, quia non videntur delectari florum aliarúmque ſimilium rerum odoribus, vt item Ariſtoteles eodem loco, & lib. 3. Ethic. cap. 10. ait.

4. Argum.

Quin verò quòd ſolos alimentitios odores percipiant, ex eo oſtenditur, quia non affectant cognitionem odorum, ipſius notitiæ cauſa: ſed ſolùm in ordine ad cibos, cùm ſenſus non ſint eis dati etiam ad philoſophiam; vt homini, E ſed tantùm vt perſequantur ſalutaria, noxiáque declinent.

ARTICVLVS II.

Controuerſiæ diſſolutio.

Perfectio olfactus duplex.

AD propoſiti dubij explanationem aduertendum erit, olfactum poſſe à nobis expendi, vel quoad perfectio A nem eſſentialẽ ipſius potentię, vel quoad perfectionem accidentariam; quæ in eo potiſſimùm cernitur, quòd è longiori diſtantia olfaciat, vel plures odorum differentias percipiat.

1. Concluſ.

Sit prima concluſio. Olfactus hominis quoad perfectionem eſſentialem nõ eſt deterior olfactu aliorum animantium. Probatur. nam quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, parem habent in natura ſpecifica perfectionem; at hominis, B aliorúmque animantium olfactus in vnius ſpeciei naturam conueniunt, cùm ferantur in idem obiectum, eodémque modo ab illo immutentur.

2. Concluſ.

Secunda concluſio: Olfactus hominis quoad perceptionem odorum è longiori ſpatio, hebetior eſt olfactu multorum animantium. Huiuſce concluſionis veritatem palàm teſtantur vultures, apes, corui, tigres, pantheræ, canes, & aliæ quædã belluæ, quarum odora vis remo C tiſſima quæque ſectatur. Vultures ſcribunt nonnulli cadauerum odorem ad quingenta ſequi milliaria. Sed huius rei fides ſit penes auctores, non enim eſt veriſimile tam latè fundi ipſas odorũ ſpecies. Quòd ſi aliquando vultures tam procul odoribus allectos aduolaſſe, hiſtoriæ memorant, id non aliter videtur accidiſſe, quàm delatis illuc magno aliquo ventorum impetu cadauerum ipſorum halitibus, ſicuti è longo terrarum D tractu expirationes terreæ in mare deuehuntur.

Auerro. 2. de anim. com. 97. Marcel 3. de anim. c. 17. Iandunus hoc loc. q. 25. Quod de vulturis odoratu dici ſolet, ambiguum

3. Concluſ.

Tertia concluſio. Homo non percipit plures odorum differẽtias, quàm cætera animantia. Hęc concluſio eſt cõtra Simplicium, & Auerroem hoc loco. Eſt tamẽ de ſententia Theophili, & aliorum. videtúrque Ariſt. in li. de ſenſu, & ſenſ c. 4. vbi ait nos peſſimum habere aliorũ animantium olfactum; & hoc ca. vbi docet hunc ſenſum eſſe in nobis hebetiorem, quàm in multis animantibus; quod E ſcripſit etiam Theophr. li. 6. de cauſis plantarum cap. 5. poſt Platonem in Timæo: hoc autem minimè aſſeruiſſent, ſi crederent, hominem plures odorum differentias penetrare, cùm id maioris ſit perfectionis, quàm longiori diſtantia pauciores ſentire, ſiquidẽ is, qui plures percipit, ſimpliciter dicitur magis cõprehendere obiectum: & in hoc ſaltem cognitionis genere, præſtãtius videtur plura minùs inteſè, quã pauciora inteſiùs dignoſcere

Videri ab Ariſt. aſſertam.

Homo peſſimi olfactus

Theophr. Plat.

ſecundū eum gradum, quo cæteris for- A mis proſtat & à quo intellectiua dicitur, ſed ſecundùm gradum ſenſitiuum, quē omnia animantia ex æquo participant. Vnde non eſt cur odoratus maiorem eſſentiæ perfectionem in homine, quàm in brutis ſortiatur. Ad ſecundum, negādum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum, quamuis vt aliquid patiatur ab agente, debeat eſſe ei diſſimile in qualitate, ſaltem quoad eum gradum, quē recipit; cùm nihil agat in id quod ei omnino ſimile eſt: non proinde tamen organum cuiuſque ſenſus, debere eſſe affectum qualitatibus repugnantibus naturæ obiecti, in quod tendit, & à quo patitur, aut exutum iis, quæ obiecto conſentaneæ ſunt. Quin verò debet potiùs cum obiecto conuenire, vt proportionatum, atque habile ſit ad ipſum percipiendum, vt ex Empedocle, & Galeno docet Theophilus ad tex. 94. huius libri. Ad tertium, negandum quod aſſumit, & ad eius confirmationem, dicendum, etiam belluas tetros fœtidóſque odores ſentire, vt exemplis, quæ ſuperiùs attulimus, conſtat. Neque id inficiatur Ariſtoteles loco citato in libro de ſenſu. Tātùm enim vult belluas eiuſmodi odores minùs fugere, atque iis ordinatiè minùs lædi. Nec etiam ibi, aut in Ethicis abſolutè negat bruta animantia florum odores percipere, eíſve delectari, ſed eorum delitiis tam inſigniter capi, atque homines; vt annotauit Scaliger exercitatione 33. in Cardanū. Deniq; quod vltimo obiiciebatur, bruta odores tantùm alimentiores dignoſcere, falſum B eſſe conſtat ex dictis: licèt enim nō percipiant odores ſolius cognitionis gratia: alij tamē fines ſunt præter nutritionem, & cognitionem, in quos ductu naturæ ferri poſſunt, dum odorātur, verbi gratia, vt ea, quorū halitus noxij ſunt, deuitent, & quorum halitus iuuant, conſectentur. Liquet autē ex hoc odorū genere multos eſſe; qui ad alimentū non pertinent. Aduerte poſtremò quod Themiſtius ait, olfactum nō eſſe datum homini ad cog- C nitionem, & philoſophiam, non vt abſolutè verum, ſed quaſi per amplificationem dictum accipi debere ad ſignificandum huius ſenſus in homine imperfectionem, & hebetudinem.

Secundi.

Tertij.

Quarti.

Olfactus homini ad philoſoph. non maximè conceſſus.

ΚΕΦ. ια.

Text. 101.

ΤΟ' δὲ γευςὸν ἐςὶν ἁπτόν τι, καὶ τοῦτ' αἴτιον τοῦ μὴ εἶναι αἰσθητὸν διὰ τοῦ μεταξὺ ἀλλοτρίου ὄντος σώματος· οὐδὲ γὰρ ἡ ἁφή· καὶ τὸ σῶμα δὲ, ἐν ᾧ ὁ χυμὸς, τὸ γευςὸν, ἐν ὑγρῷ ὡς ὕλη. τοῦτο δ' ἁπτόν τι. [b] διὸ καὶ εἰ ἐν ὕδατι ἦμεν, ᾐσθανόμεθα ἂν ἐμβληθέντος τοῦ γλυκέος. οὐκ ἦν δ' ἂν ἡ αἴσθησις ἡμῖν διὰ τοῦ μεταξὺ, ἀλλὰ τῷ μιχθῆναι τῷ ὑγρῷ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ ποτοῦ. [c] τὸ δὲ χρῶμα οὐχ οὕτως ὁρᾶται τῷ μίγνυσθαι, οὐδὲ ταῖς ἀποῤῥοίαις. ὡς μὲν οὖν τὸ μεταξὺ, οὐδέν ἐςιν. ὡς δὲ χρῶμα τὸ ὁρατὸν, οὕτω τὸ γευςὸν ὁ χυμός. [d] οὐθὲν

CAPVT X.

Text. 101.

GVſtabile autem eſt quoddā tangibile. Atque hæc eſt cauſa, vt ipſum non ſit ſenſibile per medium corpus externum. Neque enim tactus tali medio percipit. Enimuero corpus etiam id, in quo tanquam in materia eſt ipſe ſapor, qui guſtu percipitur, humidum eſt, quod eſt tangibile quoddam. [b] *Quapropter ſi etiam eſſemus in aqua, dulce ſane ſentiremus in ipſa poſitum, & non ſenſus illius nobis per aquam tanquam per medium eſſet, ſed quia permiſtum illud eſſet, cum humido, quemadmodum in potione fieri ſolet.* [c] *Color autem non hac videtur, quod miſcetur neque de fluxibus. Non igitur vt eſt ibi, ſic & hic eſſe de medio dicere poſſumus, nullum enim externum eſt medium, vt diximus. Ut autem viſibile eſt color, ſic eſt guſtabile ſapor.*

 [d] *Atqui*

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

Capitis argumentum. ᵃ G*Vſtabile autem.* Agit hoc capite Ariſtoteles de guſtatu ; de quo quatuor potiſſimùm tradit, nempe guſtatus obiectum, ſaporum ſpecies, medium, & inſtrumentum. Quæ omnia ex ſimilitudine, ac diſſimilitudine viſus, & auditus edifferit. Docet ergo in primis guſtabile eſſe quoddam tactile, ideóque id, quod guſtamus ; non percipi à nobis interuentu medij externi, ſicuti nec id, quod tangimus. Deinde probat guſtabile eſſe tactile ; quia id, quod guſtatur, humidum eſt, humiditas verò ad tactum pertinet.

Obiectio. ᵇ *Quapropter.* Obiiceret aliquis, nos interdum ex aliqua diſtantia percipere cibos in aquam iniectos, v.g. mel infuſum aquæ. Quare non percipi ſapores abſque externo medio. *Dilutio.* Occurrit in eo euentu ſentiri mel non per aquam tanquam per medium: ſed quia tota aqua ſapore affuſa guſtabile quidpiam eſt.

ᶜ *Color autem.* Quia ex communium & propriorum notitia, rei natura inueſtigatur, & deprehenditur, docet quid proprium, quid commune ſit guſtui cum aliis ſenſibus: atque in primis cum viſu. Eſt ergo illi proprium, quòd guſtabile cum humido commiſcetur vt ſentiatur: viſile autem non ita non enim colores attemperantur, miſcentúrve perſpicuo, nec etiam defluunt è corporibus, vt Democritus, Leucippus, Empedocles, & Plato exiſtimarunt. *Diſcrimen inter guſtum & reliquos ſenſus.* Quare diuerſum eſſe vtriuſque potentiæ medium. In eo tamen conuenire, quòd vt color terminat actum videndi, ita ſapor guſtandi.

Text. 102.

ᵃ οὐθὲν δὲ ποιεῖ αἴσθησιν χυμοῦ ἄνευ ὑγρότητος, ἀλλ' ἔχει ἐνεργείᾳ ἢ δυνάμει ὑγρότητα· οἷον τὸ ἁλμυρόν· εὔτηκτόν τε γὰρ αὐτὸ καὶ συντηκτικὸν γλώσσης. Text. 103. ᶜ ὥσπερ δὲ καὶ ἡ ὄψις ἐστὶ τοῦ τε ὁρατοῦ, καὶ τοῦ ἀοράτου· τὸ γὰρ σκότος ἀόρατον· κρίνει δὲ καὶ τοῦτο ἡ ὄψις. ἔτι τοῦ λίαν λαμπροῦ· καὶ γὰρ τοῦτο ἀόρατον· ἄλλον δὲ τρόπον τοῦ σκότους. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἀκοὴ ψόφου τε καὶ σιγῆς, ὧν τὸ μὲν ἀκουστὸν, τὸ δὲ οὐκ ἀκουστόν· καὶ μεγάλου ψόφου, καθάπερ ἡ ὄψις τοῦ λαμπροῦ. ὥσπερ γὰρ ὁ μικρὸς ψόφος ἀνήκουστος τρόπον τινὰ, καὶ ὁ μέγας τε καὶ ὁ βίαιος. ἀόρατον δὲ τὸ μὲν ὅλως λέγεται, ὥσπερ καὶ ἐπ' ἄλλων τὸ ἀδύνατον. τὸ δὲ

Text. 102.

ᵃ *Atqui nihil abſque humiditate ſaporis efficit ſenſum, ſed omne quod ipſius efficit ſenſum, humiditatem, aut actu, aut potentia nimirum habet, vt ſalſum. Nam & ipſum liqueſcere poteſt facile, & linguam, vt patet, cùm liqueſcit, humidiorem efficere poteſt.* Text. 103. ᶜ *At verò ſicuti viſus eſt viſibilis, & inuiſibilis (& tenebræ namque ſunt inuiſibiles, quas etiã viſus diſcernit) & eius quod valde ſplendidum eſt (& hoc enim inuiſibile dicitur, quanquam non eodem ſed alio modo, quàm tenebræ) ſicut igitur viſus viſibilis, & inuiſibilis eſt, & auditus ſimiliter ſomni ſilentiiq;, quorũ illud audiri poteſt, hoc nõ poteſt. Ac prætereà magni ſoni perindè atque ſplẽdidi viſus, nã vt paruus ſonus modo quodã audiri nequit; ita magnus, ac violẽtus. Inuiſibile verò multifariã dici ſolet, Quoddam perinde dicitur. atque in cæteris etiã id, quod impoſſibile eſt.*

Quod

[d] *Atqui nihil.* Quoniam ſapores multi aridis inſunt corporibus, docet corpora ſapida, ſi non actu, ſaltem potentia humida eſſe. Ea verò potentia facilè apparet in iis, quæ leui attactu corporis humidi liquantur, vt ſal, qui & linguæ ſaliua in humorem ſoluitur, & linguam ipſam madefacit. Addè etiam in iis, quæ non liqueſcunt; vt in aromatibus, ſat eſſe potētiam ad recipiendum humorem linguæ communicatum.

Commune guſtatui cum alijs ſenſibus.

[e] *At verò ſicuti.* Pergit oſtendere quid guſtatus, cum aliis ſenſibus commune habeat. Nempe quia vt reliqui ſenſus non ſolùm propria ſenſilia dignoſcunt; ſed etiam ſuo modo eorum priuationem; & vt non tantùm circa moderata, ſed etiam circa excedentia obiecta verſantur; ita & guſtatus non modò ſapidum, ſed ſaporis expers, ſiue inguſtabile, & quod vehementem ſaporem habet, cognoſcit. Porrò inguſtabile quatuor dicitur modis. Primùm ex negatione quòd fieri nequit, vt guſtetur, v. g. color. Secundò ex priuatione, quòd guſtatili qualitate præditum non eſt, habet tamen ad eam obtinendum, aptitudinem, vt aqua. Tertiò, quòd minimum guſtatilis qualitatis poſſidet. Quartò, quòd in excedenti gradu, guſtabile eſt. Totidem autem modis & inaudibile, & inſpectabile dicitur.

τὸ δὲ, ἐὰν πεφυκὸς μὴ ἔχῃ ἢ φαύλως, [f] ὥσπερ τὸ ἄπουν, καὶ τὸ ἀπύρηνον· οὕτω δὴ καὶ ἡ γεῦσις τοῦ γευστοῦ τι καὶ ἀγεύστου· τοῦτο δὲ τὸ μικρὸν καὶ φαῦλον ἔχον χυμὸν, ἢ φθαρτικὸν τῆς γεύσεως. [g] δοκεῖ δὲ εἶναι ἀρχὴ τὸ ποτὸν καὶ ἄποτον. γεῦσις γάρ τις ἀμφότερα. ἀλλὰ τὸ μὲν φαύλη καὶ φθαρτικὴ τῆς γεύσεως, τὸ δὲ κατὰ φύσιν. ἔστι δὲ κοινὸν ἁφῆς καὶ γεύσεως τὸ ποτόν. [h] ἐπεὶ

Quoddam hoc pacto, vt aptum quidem ſit id habere, quo videri poſſit, illo autem careat, aut habeat, remiſsè, vel prauè, [f] vt informe dicitur, aut indoctum: ſicut igitur viſus, inquam, viſibilis, & inuiſibilis eſt, & auditus ſimiliter, ſic & guſtus guſtabilis, & inguſtabilis, eſt, quod quidem aut exiguum habet, aut prauum, aut vaſtantem guſtum ſaporem. [g] Videtur autem potabile, & impotabile eſſe principium: vtrumque enim guſtu percipitur: verùm alterum eſt prauum, guſtúmque deuaſtat; alterum eſt amicum naturæ. Eſt autem potabile guſtui cum tactu commune.

[h] *At*

[f] *Vt informe dicitur, aut indoctum.* In Græco contextu eſt, ὥσπερ τὸ ἄπουν & τὸ ἀπύρηνον, id eſt, quod pedibus caret, & quod nucleo eſt priuatum. Eſt autem ſenſus, dici nonnunquam inuiſibile id, non quod omnino caret potentia vt videatur, ſicuti ſonus, aut Angelus; ſed caret, vt rectè & perſpicuè videatur, quemadmodum quædam dicuntur deſtituta potentia ad incedendum, & quædam nucleo deſtituta, quia minimos pedes habent, aut nucleum.

[g] *Videtur autem.* Cum ſapores non niſi humiditate diluti ſentiantur; humidum verò ad potum attineat: rectè potabile, & impotabile cenſeri ait, principia guſtabilis & inguſtabilis: item potabile, guſtatu & tactu percipi: tactu, qua humidum: guſtatu, qua ſapidum. Vocat autem impotabile, ſicut paulò antè inguſtabile, ex negatione, vel ex priuatione, &c.

Text. 104. [b] ἐπεὶ δ' ὑγρὸν τὸ γευστόν, ἀνάγκη τὸ αἰσθητήριον αὐτοῦ μήτε ὑγρὸν εἶναι ἐντελεχείᾳ, μήτε ἀδύνατον ὑγραίνεσθαι. πάσχει γάρ τι ἡ γεῦσις ὑπὸ τοῦ γευστοῦ, ᾗ γευστόν. ἀναγκαῖον ἄρα ὑγρανθῆναι τὸ δυνάμενον ὑγραίνεσθαι σωζόμενον, μὴ ὑγρὸν δέ, τὸ γευστικὸν αἰσθητήριον. σημεῖον δέ, τὸ μήτε κατάξηρον οὖσαν τὴν γλῶσσαν αἰσθάνεσθαι, μήτε λίαν ὑγράν· αὕτη γὰρ ἁφὴ γίνεται τοῦ πρώτου ὑγροῦ. ὥσπερ ὅταν προγευματίσας τις ἰσχυροῦ χυμοῦ, γεύηται ἑτέρου· καὶ οἷον τοῖς κάμνουσι πικρὰ πάντα φαίνεται, διὰ τὸ τὴν γλῶτταν πλήρη τοιαύτης ὑγρότητος αἰσθάνεσθαι.
Text. 105. [l] τὰ δὲ εἴδη τῶν χυμῶν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν χρωμάτων, ἁπλᾶ μὲν τἀναντία, τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν· ἐχόμενα δέ, τοῦ μὲν τὸ λιπαρόν, τοῦ δὲ τὸ ἁλμυρόν· μεταξὺ δὲ τούτων, τό, τε δριμὺ καὶ αὐστηρόν, στρυφνὸν καὶ ὀξύ. σχεδὸν γὰρ αὗται δοκοῦσιν εἶναι διαφοραὶ χυμῶν. ὥστε τὸ γευστικόν ἐστι, τὸ δυνάμει τοιοῦτον· γευστὸν δέ, τὸ ποιητικὸν ἐντελεχείᾳ αὐτοῦ.

[b] *At verò cùm guſtabile ſit humidum, neceſſe eſt & inſtrumentum ſenſus ipſius neque humidum eſſe actu, neque etiam tale, vt humectari non poſſit, humidúmque euadere: patitur enim aliquid ab ipſo guſtabili, ea nimirum ratione, qua guſtabile eſt. Neceſſe eſt igitur inſtrumentum guſtus, potentia quidem humidum eſſe, humectari autem actu. Ita autem humectari, vt eius conſeruetur, cum humectatur, & ratio. Signum autem eſt, linguam neque cùm eſt valde ſicca, neque cùm eſt nimiùm humida, ſentire. Is enim tactus fit humidi primi: perinde atque ſi cùm praguſtauerit quiſpiam vehementem acrémque ſaporem, deinde alium guſtet. & vt in agrotantibus fit, quibus cuncta videntur amara, quia lingua ſentiunt tali humiditate referta.* Text. 104. *[l] Species autem ſaporum ita ſeſe habent, quemadmodum colorum. Dulce namque & amarum contraria ſimplicia ſunt. Hæret autem, dulci quidem pingue, amaro autem ſalſum. At inter hæc collocantur, acre, acerbum, acidum atque acutum. Hæ namque ferè differentiæ videntur eſſe ſaporum. Quare guſtus quidem inſtrumentum, id eſt, quod eſt potentia tale, guſtabile autem id, quod ipſum actu facere poteſt.* Text. 105.

[b] *At verò cùm guſtabile.* Diſputat de ſenſorio guſtus: quia verò dixerat guſtum ſine tactu humidi non fieri, ait inſtrumentum guſtus tale eſſe debere, vt neque ſit actu humidum, eo nempe humore, qui cum ſapore ſit coniunctus: neque etiam ita affectum, vt humectari nequeat. Semper enim ſenſuum organa talia eſſe debent poteſtate, qualia ſunt actu obiecta, quæ ab iis percipiuntur. Id autem eo argumento patefacit: quia ſi lingua ita arida ſit, vt humectari ab externa rei guſtabilis humiditate nequeat, ſaporem nullum ſentiet: Si item humore aliquo ſapido teneatur, aduentitium ſaporem non dignoſcet. Quod non rarò experiuntur ij, qui morbo regio laborant. Siquidem omnia amara æſtimant, quia ſapor ille bilis, quo linguam occupatam habent, guſtui primò occurrit, nec externis ſaporibus hauriendis locum dat.

Senſorium guſtatus.

[l] *Species autem ſaporum.* Tradit ſaporum ſpecies, ſeu differentias, docens quemadmodum è colorum ſpeciebus aliæ ſunt extremæ, & contrariæ, aliæ mediæ: Ita in ſaporibus, alios extremos, & contrarios eſſe nempe dulcem, & amarum; alios medios: & ex his alium huic, alium illi extremo viciniorem exiſtere. Quod verò Ariſtoteles ait medios ſapores ex contrariis confici, quonam pacto intelligendum ſit, in libris primæ philoſophiæ explicabimus.

Saporum ſpecies.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

De ortu, & natura ſaporis, déque eius ſpeciebus.

ARTICVLVS I.

Quæ concurrant ad generationem ſaporis, & quæ ſit eius definitio.

Purum corpus ſimplex ſapidum non eſt.

IN hac quæſtione ſupponendum primò eſt, nullum corpus ſimplex, modò debitam ſibi obtineat puritatem, ſapidum eſſe; cùm ſapor ſit qualitas ſecunda orta ex commiſtione quatuor primarum, quæ ſimul in elemẽto natiuum ſtatum retinente, inueniri non poſſunt. Quare & aqua ex terra, quã lambit, ſi ea pura eſſet, nullum ſaporem acciperet. Et eadem quanto minùs ſapida eſt, tanto purior præſtantiórque habetur. Accedit etiam cùm guſtus ſit ſenſus alimenti, vt docet Ariſtoteles in lib. de ſenſu & ſenſili, capite quarto; cúmque ſapores dati fuerint à natura ad cõdiendum cibum, hic verò purum elemẽtum non ſit, vt primo de ortu & interitu oſtendimus, conſentaneum eſſe, vt nequaquaquam in elemẽto puro inſint. Relicta igitur ſententia Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti & aliorum, de qua Ariſtoteles in libro de ſenſili capit. 4. Theophraſtus libro ſexto de cauſis plantarum cap. 2. aliique auctores, aſſerendum cum Alberto in ſumma de homine, & de ſenſu, & ſenſili, tract. 2. Apollinari hoc in lib. qu. 29. Garbio in ſumma quæſtione 71. Contareno 5. de elementis, Conciliatore differ. 145. Marcello, tertio de anima à cap. 80. poſt Ariſtotelem loco citato, & Theophraſtum citato libr. cap. 3. tria potiſſimùm concurrere ad ſaporum generatiõẽ, videlicet, ſiccitatem terreſtrem, aqueam humiditatem, & calorem. Interuenire ſiccitatem terreſtrem demonſtrat experientia in rebus ſapidis. Debet autem eiuſmodi ſiccitas eſſe terrea, non ignea; quia ſiccitas ignea, eſt in materia nimiùm tenui, atque ita euanida eſt, ac parùm apta ad guſtum afficiendum, qui vt vnus eſt è ſenſibus magis craſſæ, concretæ- B que naturæ; ita obiectum in materia craſſiore exigit. Quòd verò humor ad gignendum ſaporem etiam confluat, inde patet; quia multa corpora tunc ſapida fiunt cùm humore irrigantur. Debet item hoc humidum eſſe aqueum, non aëreum; quia in eo tantùm humido, quod alendi vim habet, atque adeò compactam denſámque materiam obtinet, ſapor excitatur; tale verò ordinariè eſt humidum aqueum, non aëreum, quod facilè euaneſcit. Rurſus, C oportet ad ortum ſaporis humidum ſicco dominari, quia vt odor magis in ſicco, quàm in humido: ita ſapor magis in humido, quàm in ſicco conſiſtit; vt in diſputatione de odorum natura ex Ariſtotele diſſeruimus. Poſtremo requiritur ad ſaporem procreandum calor; quia ſapor nõniſi præeunte ſicci, & humidi concoctione, per quam humidum cum ſicco aptè commiſcetur, oriri ſolet: D hæc autem concoctio vi ac miniſterio caloris fit. Vnde videmus ſapores frigore interire; quia frigus coctionem impedit. Cernimus item fructus in locis frigidis amariores eſſe, & vbique terrarum accremento caloris, amarorem exuere, & dulceſcere. Porrò cùm ad ſaporem tria illa concurrant: ſiccum & humidum rationem materiæ ſubeunt; calor vicem cauſæ efficientis.

Guſtatus ſenſus alimenti.

Ad generandum ſaporem, quæ concurrant.

E Ex dictis non difficile erit intelligere quid ſit ſapor: quem ita definiit Theophraſt. 1. cap. lib. 6. de cauſis plantarum. Sapor eſt partis ſiccæ, terrenæque in humore demiſtio. Et exactiùs Ariſtoteles in libro de ſenſu & ſenſili, capit. 4. Sapor eſt affectio in humido aqueo, facta à ſicco terreſtri, & calore decoquente, guſtatum, qui in potẽtia eſt, ad actum per alterationem deducẽs. In qua definitione non ſolùm materia, & cauſa efficiens ſaporis exprimitur, de quibus paulò an-

Quid ſit ſapor.

te; ſed etiam forma, cùm ſapor dicitur A affectio:& finis, cùm additur, deducens guſtatum,&c. Alteratio enim, qua ſapor potentiam mouet, finis ſaporis eſt.

Obiectio.

Obiiciet tamen aliquis, non videri humorem materiam ſaporum. Nam cineres amari ſunt,& tamen non humidi: & Zingiber ac piper habent ſaporem acutum, nec tamen humiditatem. Item quia ſi ſapores eſſent proprij alimenti, forentque humidi, oporteret omne alimentũ eſſe humidum: quod falſum eſt; quando quidem fames eſt appetitus alimenti, & B 3. de anima cap. 3. text. 28. definitur appetitus calidi & ſicci.

Dilutio.

Sed occurrendum, licèt materia ſaporum ſit humidum; non ſequi omnẽ prorſus ſaporem eſſe in re, quæ plus habeat humoris, quàm ſiccitatis; ſed in ea ſaporem magis ab humore, quàm à ſiccitate oriri, vt ait Theophraſtus 6. de cauſis plantarum, etſi interdum ſiccitatis plus quàm humoris in re inſit. Itaque etiam is ſapor, qui in cineribus eſt, ab humore præcipuè naſcitur, quo C cineres nõ omnino deſtituti ſunt. Quod ſimiliter de Zingibere, & pipere dicendum eſt. Fatendum etiam non omne alimentum eſſe humidum, modò fateamur id quatenus ſapidum, humorem magis, quàm ſiccitatem depoſcere: & in re ſapida, ſi aliæ partes ſicciores aliæ humidiores exiſtant, ſaporem in humidioribus magis, quàm in ſiccioribus vigere.

Dubium.

Præterea dubitarit quiſpiam, an ſapor ita ex prædicta miſtione oriatur, vt inſit D in re ipſa, quæ cadit ſub guſtum, ſeruétque certam ſpeciem, ad quam pertinet: an ratione potentiæ mutetur. Ratio dubitandi ex eo eſt, quia videtur conſtare experientia eandem herbam boui dulcẽ eſſe, homini amaram. Contrarium tamẽ pronuntiandum eſt contra nonnullos, quos refert Theophraſtus cap. 2. libr. 6. de cauſis plantarum.

Reſponſio ex Theophraſt.

Nam cùm guſtus in omnibus animantibus eiuſdem naturæ ſit, & ſublatis impedimentis non decipiatur circa proprium ſenſibile: neceſſe E eſt, vt dulcedo, quæ in eadem herba eſt, ſecundùm rationem ſpeciémque dulcedinis percipiatur. Cur autem quibuſdam herbis, aliíſve alimentis belluæ auidè vti ſoleant, quæ homines auerſantur, & contrà: cauſa eſt, non quòd ab vtriſque dulcedo rei inhærens non percipiatur: ſed quia ex diuerſitate temperamenti accidit, vt id, quod dulce eſt vni, alteri iniucundum, & inſalubre ſit, aut vice verſa. Quòd enim etiam noſtro guſtui nonnunquam dulcia moleſta ſint, patet exemplo caſiæ fiſtulæ. Quod annotauit Contarenus lib. 5. de elementis.

ARTICVLVS II.

Quæ ſint ſpecies ſaporum.

QVOD ad ſaporum ſpecies attinet, non conueniunt in iis conſtituendis Philoſophi. Nam quidam ad nullũ certum numerum eas reduci poſſe inquiunt, alij octo faciunt ſpecies, alij ſeptem. Plinius verò lib. 15. Natur. hiſt. capit. 17. tredecim recenſet: dulcem, ſuauẽ, pinguem, amarum, auſterum, acrem, acutum, acerbum, acidum, ſalſum. Ac præter hæc, inquit, tria ſunt genera mirabili maximè natura: vnum, in quo plures pariter ſentiũtur ſapores, vt in vinis: nãque in his & auſterus, & acutus, & dulcis, & ſuauis, omnes alieni: alterum eſt genus, in quo ſit & alienus quidem, ſed & ſuus quidam, & peculiaris, vt in lacte: ſiquidẽ ineſt ei, quod tamen iure dici dulce, & pingue, & ſuaue non poſſet, obtinente lenitate, quæ ipſa ſuccedit in ſaporis vicem. Deinde ſuum quendã ſapidis aquis tribuit ſaporem.

Plinius de ſpeciebus ſaporum.

Probanda tamẽ eſt ſententia Ariſtotelis proximo ſuperiori capite, vt ad rationem Philoſophicam magis accedens, quæ octo ſaporum ſpecies numerat (etſi non valde repugnandum ſit iis, qui plures, minutiùs concidendo, vel pauciores, generaliùs loquendo, ſpecies conſtituunt) nempe dulcem, amarum, pinguem, ſalſum, acrem, acerbum, acutum, acidum.

Species ſaporum octo ex Ariſtotele.

Dulcis in melle, v.g ficubus, & vuis maturis ſentitur: Amarus in bili, oppio, abſynthio, & geniſta: pinguis in butyro, lacte, & oleo: ſalſus in ſale, & aqua marina: acer in pipere, & allio: acerbus, qui & ponticus, & ſtipticus, ſiue aſtringens appellatur, in immaturis pomis, in fructibus myrti: acidus, in oleis: acutus, in aceto, & raphano. Ex his ſaporibus docuit Ariſtoteles pinguem hærere dulci, id eſt, poſſe ad dulcem reuocari, & ſalſum ad amarũ; non quòd ſpecie cõueniant, ſed propter maiorem cognationem, quam cum iis habent.

Diſſen

Auctorum diſſenſio circa extremos ſapores.

Diſſenſio tamen non parua eſt qui- A nam ſint extremi ſapores. Nã Plato in Timæo, Galenus 4. libr. Simplic. medicam. à ca. 10. Conciliator differẽt. 145. arbitrantur non eſſe dulcem, & amarũ, vt poſuit Ariſtoteles, ſed ponticum, & acutum. Huius opinionis fundamẽtum eſt, quòd ij ſapores ſint extremi iudicandi, qui ad extremas primas qualitates magis accedunt: at ſapor acutus ſummo calori; ponticus ſummo frigori vicinior B eſt, intellige ratione temperamenti, ex quo reſultat. Adde quòd extrema ſenſibilia lædunt ſenſus: dulcis verò ſapor, minimè, ſed reficit, atque oblectat. Item, quòd ab acerbo ad acrem fit tranſitus per dulcem ſaporem: non ſolet autem in qualitatibus fieri tranſitus per extremũ, ſed per medium. Amplectenda tamẽ eſt ſententia Ariſtotelis, quam tuetur D. Thomas de ſenſu, & ſenſili lect. 11. Auerroes hoc loco text 105. & quinto collect. cap. 27. Garbius in ſumma libr. 1. C tract. 5. q. 71. Contaren. libr. de elemẽtis, Iauellus hoc lib. q. 46 Aduertere tamen oportet, ſi ſapores conſiderentur quoad primas qualitates, ex quibus oriuntur: negandum non eſſe ponticum, & acutũ extremos dici poſſe, ob rationem ſuperiùs adductam. Verùm ea ſaporum contemplatio non eſt propria ſaporum, vt ſapores ſunt, ſed pro vt faciunt ad temperiem corporis, quam medici præcipuè D attendunt. Ariſtoteles verò quia de ſaporibus diſſerebat ſecundùm propriam ipſorum rationem, videlicet quatenus guſtatum mouẽt, rectè extremos ſapores conſtituit dulcem, & amarum: quia maximè contrario modo potentiã afficiũt, vt experientia teſtatur: quemadmodum, & qui extremi colores ſunt, non primarũ qualitatum exceſſu æſtimamus, ſed ex modo afficiendi viſum: quia alter diſgregat, nempe candor: alter congregat, E videlicet nigredo. Porro ſapor dulcis optimè ſenſum afficit, amarus deterrimè, quia ille oritur ex optima temperie, hic contrà. Nam cùm ſapores fiant ex paſſione humidi à ſicco terreo per caloris concoctionẽ, ij erunt perfectiſſimi, & ſenſui maximè accõmodati, qui abſolutiſſimam humidi concoctionem ſortiũtur, vti dulcis: ij imperfectiſſimi, qui peſſimam, vt amarus.

Sapores extremi dulcis, & amarus.

Dilutio rationis pro contraria parte.

Igitur ad fundamẽtum aduerſariæ opinionis, quatenus probare nititur ſaporem acutum, & ponticũ abſolutè extremos eſſe, negandum eſt ſaporum contrarietatem ex primis qualitatibus ſumendam eſſe, vt iam ex proximè dictis conſtat. Ad aliud reſpondendum. Hoc peculiare eſſe ſaporibus, vt vnus eorum extremus, nempe dulcis, nõ valde lædat: quia in ſaporibus læſio oritur ex primarum qualitatum exceſſu, qui à ſapore dulci longè abeſt. Eáque cauſa eſt, cur per illum ab acerbo, ad acrem fiat tranſitus, non tamen per ſe, ſed per accidẽs, nempe quia hi de extremis qualitatibus multum poſſident, atque adeò niſi hæ ſe remittant, & ad temperiem reuocent, ſub qua temperie euenit ſapor dulcis amitti ipſi non poſſunt. Adde etiã non repugnare, quominùs in aliarum etiam qualitatum generibus interdum à medio per extremum fiat tranſitus, vt ſi corpus ex cæruleo nigrum, & inde ex nigro puniceum euadat.

QVÆSTIO II.

Vtrùm ne guſtus à ſenſu tactus, & natura, & organo differat.

ARTICVLVS I.

Differre in primis natura.

SVNT qui putent guſtũ non differre à tactu, ſed ſub illo quaſi ſpeciem ſub genere contineri: quorum ſentẽtia probari poteſt in primis, quia idem videtur eſſe vtriuſque obiectum. Nam guſtus percipit aquam, quæ cùm ſaporis expers ſit, non eam vt guſtabilem, ſed vt tactilem cognoſcit: vnde & Ariſtoteles proximo c. text. 101. aſſeruit, guſtabile eſſe quoddam tactile. 1. Secundò, quia Ariſtoteles hoc in lib. ca. 3. text. 28. docuit, 2. tactũ eſſe ſenſum alimenti. Quare cùm alimentum ad guſtum pertineat, idem videtur eſſe commune horum ſenſuum obiectum. 3. Tertiò, quia guſtatus percipiens ſapores, percipit etiam humorem, ſiquidem ſapor mouere guſtatũ non poteſt, niſi inſit in humido actu. 4. Accedit Ariſt. teſtimoniũ tum in lib. de ſenſu & ſenſ. c. 4. tum lib. 3. huius operis cap. 12. tex. 64. & l. 2. de partibus anim. c. 17. vbi affirmauit guſtum eſſe quendã tactum: & rurſus c. 2. de ſenſu & ſenſili, vbi ait guſtũ eſſe ſpeciem tactus. Poſtremò hoc in

Argumenta probantia guſtum non diſtingui à tactu.

in lib c. 2. text. 23. & lib. 3. cap. 12. text. 68. docet ſolum tactum eſſe neceſſariũ animali, idémque de ſenſu & ſenſili c. 4. affirmat, animal non poſſe eſſe abſque guſtu. Quæ loca inter ſe pugnarent, niſi Ariſtoteles vellet, guſtum & tactum non differre ſpecie.

Tactum bifariam ſumi.

Aduertendum tamen eſt, dupliciter ſumi tactum, vno modo prout dicitur de quauis potentia, quæ non percipit rẽ ſine contactu, id eſt, cuius obiectum nõ ſentitur medio remoto ſpecies traiiciẽte, vt percipitur color, qui per aërem ad aſpectum ſui imaginem mittit; ſed medio coniuncto; quo pacto guſtus, in ſapores; tactus, in calorem aliáſque eiuſmodi qualitates ad ſe attinentes fertur. Nec enim neceſſum eſt, vt ſapor à re ſapida per aërem ad guſtum tranſmeet, ſimilitérque calor, ad tactum. Alio modo ſumitur tactus à philoſophis anguſtiore ac proprio ſignificatu. Eiſdémque modis tactile accipi conſueuit, nimirũ pro quauis qualitate, quæ vt in ſuã potentiã cadat, non poſcit medium externum: vel pro iis tantùm qualitatibus, quæ preſſo vocabulo tactiles nuncupantur. Hoc poſito, ſi tactus ſecundùm priorem notionem ſpectetur, dicimus tam guſtandi quàm tangendi facultatem tactum iure nuncupari; cùm neutra earum externo medio ad obiectum percipiẽdum egeat. Si verò ſecundùm poſteriorem; diuerſas eſſe potentias, & ſpecie, naturáque diſtinctas. Quæ eſt ſententia Ariſtotelis hoc in libr. capit. 11. text. 112. & 128. & de ſenſu, & ſenſili capitulo quarto, Auerrois hoc loco textu 31. Themiſtij capit. 48. ſuæ paraphraſis, Simplicij text. 110. Philoponi, S. Thomæ, Ægidij, Zimaræ, & Caietani text. 111. Apollinaris qu. 29. Ferrarienſis quæſtion. 18. M. Alberti in ſumma de homine, & libr. 2. de anima tractat. 3. capit. 27. etſi Venetus aliud putarit hoc loco text. 102. aiens guſtũ & tactum non differre, niſi per quædam connotata; formaliter verò eſſe vnam eandémque potentiam. Probatur autem noſtræ opinionis veritas ex eo, quia aliud eſt obiectum tactus; nempe calor, frigus aliæque eiuſmodi qualitates, de quibus ſequenti cap. agendum; aliud, guſtus, nimirum, ſapores; Item, quia aliud eſt tangendi, aliud guſtandi organum, vt mox patebit. Quo argumento vtitur Ariſtoteles text. 112. Deinde, quia alioqui non eſſent niſi quatuor ſenſus. Præterea, quia fieri poteſt, vt incolumi tactu, pereat guſtus in lingua.

Tactum diſtingui ſpecie à guſtu.

Diluuntur confertim argumẽta probantia guſtum nõ diſtingui à tactu.

Argumenta verò initio adducta nihil exhibent negotij. Occurrendũ eſt enim, ſi detur aqua adeò ſyncera, vt omni ſapore careat, eam non guſtatu, ſed tactu duntaxat perceptum iri. Item guſtatile eſſe tactile, & guſtum eſſe tactum, ſiue ſpeciem tactus, ſi hæc ſub priori cõſideratione, quam antè explicuimus, ſumantur, id eſt, guſtatile eſſe tactile ſecũdùm analogiam, quã ambo ſub potentiã cadunt; videlicet per medium coniũctum: ſimilitérque guſtum eſſe tactum, non ſimpliciter; ſed ſecundùm cognationem, & ſimilitudinem, quam in percipiendo obiecto ſortiuntur. Vel guſtabile eſſe tactile, quia nihil guſtari poteſt, quin priùs tangatur: & guſtum eſſe quendam tactũ; quia vis guſtandi, & vis tangendi, circa eũdem cibum verſantur (vnde tactus dicitur ſenſus alimenti) ratione tamen diuerſarum qualitatum, quia tactus circa humidum, verbi gratia, & ſiccum: guſtus circa ſaporem, qui ex horum cõmiſtione fit, occupatur: & vtraque facultas ita in has qualitates incumbit, vt guſtus non tendat in ſuas, niſi tactus in eas, quæ ipſi propriæ ſunt, ſaltem priùs natura feratur.

De neceſſitate tact⁹, & guſtus.

Ad id, quod poſtremo loco de tactus & guſtus neceſſitate adiectum fuit, dicendum eſt, ſolum tactum reſpectu omnium animantium eſſe abſolutè neceſſarium, ita vt nec ad breue tempus, abſque tactu poſſint viuere; guſtum verò etiam omnium ferè comparatione exceptis paucis admodum imperfectis, neceſſarium eſſe, non quaſi eo ſublato, cõfeſtim interitura ſint; ſed quia cùm omnia ferè ad capiendum alimentum, cibi voluptate alliciantur, ſublato eius voluptatis ſenſu, ordinariè à nutrimento capiendo ceſſabunt, vel tam parum aſſument, vt ſenſim extabeſcant, & moriantur; atque ita dicitur guſtus neceſſarius animantibus, quia ordinariè, ſeu maiori ex parte, abſque illo vitam non diu ſeruabunt. Quædam tamen animãtia nimis imperfecta, vt ad plantarum naturam, & conditionem proximè accedũt, ita quaſi plantæ, alimentum circa delectationem hauriunt, eáque guſtu deſtituta ſunt. Ac de his interpretandus eſt Ariſtoteles in libro de ſomno, & vigilia c. 2. cùm inquit

Exponitur Ariſt.

quit, non omnia animalia habere facultatem guſtandi. Sanè patet ex dictis qua ratione tactus neceſſarius ſit, & quo pacto guſtus poſſit, ac non poſſit dici neceſſarius animantibus, & vt ex verbis Ariſtotelis minimè colligatur tactum à guſtu non diſtingui.

ARTICVLVS II.

Differre etiam organo.

De orig. guſtus Arg. li. 1. de hiſt. an. ca. 11. lib 2. de par. an. c. 17 & lib. 4 c. 11. Gal. de vſu part. ca. 4. & 10. Auer. 2. Collect. c. 20. & li. 2. 14. Auic. lib. 12. de an. c. 12. Veſal. lib. 2. c. 19. & li. 4. ca 6. & 10.

NEc verò tactus, & guſtus idem organum vendicant; licèt enim in ea corporis parte, in qua vis cognoſcendi ſapores ineſt, tangendi quoque facultas inſideat; non tamen è conuerſo vbicumque tactoria potentia reperitur, vis etiam guſtandi cernitur. Enimverò guſtandi inſtrumentum eſt lingua, aut quidpiam linguæ proportione reſpondēs in iis, quæ linguę ſunt expertia, vt primo de hiſtor. animal. c. 11. & 2. de partibus c. 17. & 4. eiuſdem operis c. 11. Ariſtoteles docet.

Organum guſtatus.

Lingua compoſitio, & ſtructura.

Lingua muſculis nouem.

Porrò, lingua (vt de eius compoſitione aliquid dicamus) ad radicem, quæ latior eſt, & faucibus cohæret, oſſe valido, quaſi baſe, nititur, ſuſtentatúrque, quod ὑοειδὲς, Græcis dicitur, literæ Y. ſpeciem habens. Subſtantia illi rara, atque laxa, vt humores, qui ſaporis vehiculum ſunt, facilè imbibat. Quocirca, & tunica cingitur prætenui quæ toti ori communis eſt. Nouem conſtat muſculis, quos media linea ad dextram læuámque diuidit, vt hoc quoque inſtrumentum ſuo modo geminatum eſſet. Venis prætereà duabus maiuſculis, totidémque arteriis perfunditur, duobus item neruorum coniugiis, altero molli dignoſcendis ſaporibus deſtinato, altero duriore, quod in muſculos diſtributum motus expedit. Oportuit enim linguam eſſe expeditam, tum ad ſermonem efformandum, ſiquidem huic etiam muneri obſeruit, tum ad commutandum cibum, & in ore detinendum, vt vario dentium attritu ſubigi, & comminui queat.

Qua in parte lingua inſit vis guſtandi.

Sunt qui velint guſtandi vim potiſſimùm eſſe ad radicem linguæ. Primùm, quia ſaliua, quæ guſtationi plurimùm obſeruit, inibi generatur: ſunt enim ad

A radices linguæ duæ glandulæ carneæ, (tonſillas vocāt) ſaliuæ generatrices. Secundò, quia illic maiores viſuntur nerui. Contraria tamen ſententia, quam tradidit Ariſtoteles 1. de hiſt. ani. cap. 11. & lib. 2. de part. anim. c. 17. vera eſt, nimirum in linguæ acumine acriorem guſtum ineſſe: quod experientia patet. Nam cùm cibus ad linguæ radices deuoluitur, minùs delectat, ideóque ipſum ad linguę cuſpidem reuocamus: ſicuti è contra-

B rio cùm aliquid guſtare nolumus, id ad inferiores linguæ partes confeſtim deiicimus.

In lingua acumine guſtus acrior.

Cauſa verò, cur maior vis guſtatoria in linguę inſit faſtigio, eſt, quia ea linguæ pars mollior exiſtit, eiúſque nerui, etſi minores, molliores tamen ſunt, & ad ſapores percipiendos magis idonei. Nec obſtat quòd vberior ſit ad radicem ſaliua; humoris enim copia, ſi nimia ſit, guſtatum obtundit. At enim licèt prædicta facultas præcipuè in lin-

C gua reſideat, tamen, vt D. Auguſtin. lib. 2. de verbis Domini & D. Damaſc. lib. 2. fidei orthod. c. 18. D. Nemeſius in lib. de natura hominis c. 9. Plinius lib. 11. cap. 37. ſentiunt, videtur etiam nonnihil extendi ad palatum, in quod guſtatorij nerui aliquantulum effunduntur. Neque hoc repugnat ſententiæ Ariſtotelis, qui de principali tantùm organo loquitur. Quin & ipſe libr. 4. de partibus animal. capite 11. etiam in gula guſtatum

D ponit. Eſculentorum, inquit, omnium voluptas in deſcendendo contingit: dum enim deglutimus, pinguia ſentimus, & ſalſa, & dulcia, & reliqua generis eiuſdem: & omnium ferè condimentorum, eſculentorúmque in deuorando, gulæ tactione ſuauitas exiſtit, & gratia. Quod verò Plinius ait, licèt guſtus in homine ad palatum ſeſe porrigat, in cæteris animantibus lingua duntaxat contineri, cùm id ipſe neque ratione oſtendat, neque experientia comprobarit, non eſt cur ita eſſe arbitremur. Quonam verò pacto

E intelligendum ſit, quod lib. de ſenſu, & ſenſili capite 2. & libro 2. de partibus animal. cap. 10. Ariſtoteles aſſeruit, guſtum & tactum à corde pendere, alibi examinandum à nobis eſt.

Digitized by Google

ΚΕΦ. ια.

Text. 106. [a] Περὶ δὲ τοῦ ἁπτοῦ καὶ ἁφῆς ὁ αὐτὸς λόγος· εἰ γὰρ ἡ ἁφὴ μὴ μία ἐστὶν αἴσθησις, ἀλλὰ πλείους, ἀναγκαῖον καὶ τὰ ἁπτὰ πλείω αἰσθητὰ εἶναι. ἔχει δ' ἀπορίαν, πότερον πλείους εἰσὶν, ἢ μία. καὶ τί τὸ αἰσθητήριον τὸ τοῦ ἁπτοῦ ἁπτικὸν, πότερον ἡ σὰρξ, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ ἀνάλογον, ἢ οὔ· ἀλλὰ τοῦ-
Text. 107. το μέν ἐστι τὸ μεταξύ· τὸ δὲ πρῶτον αἰσθητήριον ἄλλο τι ἐστὶν ἐντός. [b] πᾶσά τε γὰρ αἴσθησις, μιᾶς ἐναντιώσεως εἶναι δοκεῖ, οἷον ὄψις, λευκοῦ καὶ μέλανος· καὶ ἡ ἀκοὴ, ὀξέος καὶ βαρέος. καὶ γεῦσις, πικροῦ καὶ γλυκέος. ἐν δὲ τῷ ἁπτῷ πολλαί εἰσιν ἐναντιώσεις, θερμὸν ψυχρὸν, ξηρὸν ὑγρὸν, σκληρὸν μαλακὸν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τοιαῦ-
Text. 108. τα. ἔχει δέ τινα λύσιν πρός γε ταύτην τὴν ἀπορίαν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεών εἰσιν ἐναντιώσεις πλείους, οἷον ἐν φωνῇ οὐ μόνον ὀξύτης καὶ βαρύτης, ἀλλὰ καὶ μέγεθος καὶ μικρότης, καὶ λειότης καὶ τραχύτης φωνῆς, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα. εἰσὶ δὲ καὶ περὶ χρῶμα διαφοραὶ τοιαῦται ἕτεραι· ἀλλὰ τί τὸ ὑποκείμενον, ὥσπερ ἀκοῇ ψόφος, οὕτω τῇ ἁφῇ; οὐκ ἔστιν ἔκδηλον.

[c] πό

CAPVT XI.

De tangibili autem & tactu eadem ratio eſt. Nam ſi tactus non vnus ſit ſenſus, ſed plures, neceſſe eſt, & ea, quæ tactu percipiuntur, plura ſenſibilia eſſe. Dubitationem autem iſte locus habere videtur, vtrùm plures ſint tactus, an vnus tantùm: & de inſtrumento tactus quid tandem ſit, vtrùm ipſa caro, & id, quod in cæteris ſimile eſt carni, an ita non ſit: ſed id quidem ipſum ſit ſenſus huiuſce medium, inſtrumentum autem ipſius primum aliud quoddã ſit intus. [b] Omnis enim ſenſus vnius contrarietatis eſſe videtur: vt viſus albi nigrique: & auditus acuti grauiſque, & guſtus dulcis atque amari. At in tangibili plures inſunt cõtrarietates, vt patet. Eſt enim calidum frigidum, humidum ſiccum, molle durum, & iſtiuſmodi alia. Sed eſſe videtur ad hãc dubitationem quandam ſolutio. Nam in cæteris etiam ſenſibus plures ſunt contrarietates: in voce namque non ſolùm eſt acumen & grauitas: ſed etiam magnitudo & paruitas, & lenitas, & aſperitas vocis, & alia huiuſmodi. Sunt & circa colorem differentiæ aliæ tales. Verùm quidnam ſit vnum obiectũ tactui, ſicut vnum eſt auditui ſon⁹, nõ eſſe manifeſtũ videtur. Text. 106. Text. 107. Text. 108.

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

[a] De tangibili autem. Poſtremo loco accedit ad diſputationem de tactu, quam eo conſilio hactenus diſtulit, quòd huius ſenſus notitia admodum obſcura ſit, vt indicant quæſtiones, quas de illo mouet, adeò difficiles, vt in eis non tam ſententiam ſuam explicare, quàm dubitandi anſam præbere videatur. Igitur initio capitis monet eodem pacto ſeſe habere

bere tactum ad ſuum obiectum, quo cæteri ſenſus; eadémque methodo debere in cognitionem venire: Ita vt pro eius varietate tactilia quoque multiplicanda ſint. Tum in controuerſiam adducit: num vnus tantùm ſit tactus. Item quodnam ſit tactus inſtrumentum, caro ne, & id; quod in iis, quæ carnea non ſunt, carni proportione reſpondet, an aliud quidpiam; ita vt caro ſit medium, organum autem ſit aliquid aliud interiùs latens.

Capitis argum.

Videri plures eſſe tactus.

[b] *Omnis enim ſenſus.* Negantem partem prioris quæſtionis confirmat ex eo, quia vnus ſenſus, vnius tantùm eſt contrarietatis; vt aſpectus candidi & nigri: auditus grauis & acuti: guſtus dulcis & amari: tactus verò circa plures verſatur contrarietates, nimirum circa calidum & frigidum: ſiccum & humidum, aliáque id genus. Quòd ſi quis reſpondeat etiam aliis ſenſibus plures occurrere contrarietates, vt viſui non ſolùm atrum, & candidum, ſed etiam pulchrum, & fœdum: aliáque eiuſmodi: cùm tamen in confeſſo ſit quemlibet eorum ſenſuum vnum eſſe: refellit eam reſponſionem: quòd reliquorum ſenſuum contrarietates quantumlibet plures videantur, omnes tamen in vnam communem rationem conueniant; in tactu verò non ita res habeat.

Refutatio falſæ reſponſionis.

Text. 109.

[c] πότερον δ' ἐστὶ τὸ αἰσθητήριον ἐντός, ἢ οὔ, ἀλλ' εὐθέως ἡ σάρξ, οὐδὲν δοκεῖ σημεῖον εἶναι, τὸ γίνεσθαι τὴν αἴσθησιν ἅμα θιγανομένων. καὶ γὰρ εἴ τις περὶ τὴν σάρκα ἐπιτείνειεν, οἷον ὑμένα ποιήσας, ὁμοίως τὴν αἴσθησιν εὐθέως ἁψάμενος ἂν ἐνσημαίνοι· καίτοι δῆλον, ὡς οὐκ ἔστιν ἐν τούτῳ τὸ αἰσθητήριον· εἰ δὲ καὶ συμφυὲς γένοιτο θᾶττον ἔτι διικνοῖτ' ἂν ἡ αἴσθησις. διὸ καὶ τὸ τοιοῦτον μόριον τοῦ σώματος ἔχειν οὕτως ἔοικεν, ὥσπερ ἂν εἰ κύκλῳ ἡμῖν περιεπεφύκει ὁ ἀήρ. ἐδοκοῦμεν γὰρ ἂν ἑνί τινι αἰσθάνεσθαι καὶ ψόφου, καὶ χρώματος, καὶ ὀσμῆς· καὶ μία τις αἴσθησις εἶναι ὄψις καὶ ἀκοὴ καὶ ὄσφρησις. νῦν δὲ διὰ τὸ διωρίσθαι δι' οὗ γίνονται αἱ κινήσεις, φανερὰ τὰ εἰρημένα αἰσθητήρια ἕτερα ὄντα. ἐπὶ δὲ τῆς ἁφῆς τοῦτο νῦν ἄδηλον. ἐξ ἀέρος μὲν γὰρ ἢ ὕδατος, ἀδύνατον συστῆναι τὸ ἔμψυχον σῶμα· δεῖ γάρ τι στερεὸν εἶναι. λείπεται δὴ μικτὸν ἐκ γῆς καὶ τούτων εἶναι, οἷον βούλεται ἡ σὰρξ καὶ τὸ ἀνάλογον· ἡ γὰρ πᾶσα αἴσθησις διὰ τῶν μεταξὺ καὶ ἡ ἁφή.

ὥστε

Text. 109.

[c] *Huius autem vtrum inſtrumentum tactus intus ſit poſt carnem, an non ſit, ſed ſtatim ſit ipſa caro: id non eſſe ſignum videtur, ſenſum, inquam, illico fieri, cùm res tactu percipiendæ tanguntur. Etenim ſi quis nunc circa carnem ſubtilem pellem extenderit, deinde rem tactu percipiendã tetigerit, ſenſus ſtatim ſimiliter fiet, & tamen patet in illa pelle tactus inſtrumentum non eſſe. Quod ſi copulata fuerit, velocius, vt patet, ſenſus perceptio fiet. Quapropter talis pars corporis perinde ſeſe habere videtur, atque ſi conſuſus aer coniunctus eſſet nobis, ac copulatus: tunc enim vno quodam inſtrumento profectò ſonum, & colorem, & odorem videremur ſentire, & vnus quidam videretur eſſe nimirum ſenſus, viſus, auditus, atque olfactus. Nunc autem quia ſeiunctum eſt id per quod fiunt motus, patet inſtrumenta iam dicta ſenſuum, eſſe diuerſa. In tactu autem idipſum nunc latet. Fieri enim nequit, vt ex aere, vel aqua corpus animatum tantummodo conſtet, quippe cùm ſolidum quoddã eſſe oporteat. Reſtat igitur, vt ex his atque terra ſit miſtum, quale eſt ipſa caro, & id quod vice ipſius ſubit.*

Ee 2 *Quare*

Huius autem vtrum instrumentum. Poſteriorem tractat controuerſiam de organo tactus. Quòd enim id animantis caro cenſeri debeat, ex eo quiſpiam oſtenderit: quia vbi primùm caro attingitur, citra moram ſentimus. Verùm hanc rationem parùm firmam eſſe ex eo ſuadet, quia ſi quis externam aliquam membranulam carni obtendat, adhuc confeſtim ſenſio fiet, & tamen luce clarius eſt, eiuſmodi membranulam non eſſe tactus inſtrumentum. Pergit deinde inſtitutum idem confirmare: quia caro ita affecta eſt ad organum tactus, vt ſe haberet prædicta membranula, ſi carni congenita eſſet: & vt ſe haberet aër ad aſpectum, auditum, & odoratum, ſi animantibus inſitus à natura foret: tunc verò etſi aër horum ſenſuum inſtrumentum eſſet: atque hos omnes ſenſus in vnius ſenſus naturam contrahere videretur: nihilominus tamen idem aër eſſet eorum medium, non autem inſtrumentum: neque idem ſenſus foret videndi, audiendi & odorandi. Ergò & caro medium erit, non autem organum tactus, licèt organo coniuncta ſit, vt quæ eadem conſtet forma, qua ipſum animal, quod prædictorum trium ſenſuum mediis non conuenit, quæ elementa ſunt & ſoliditatis expertia: atque adeò viuentium formis haud quaquam informantur.

Text. 112. ὥστε ἀναγκαῖον καὶ τὸ σῶμα εἶναι μεταξὺ τοῦ ἁπτικοῦ προσπεφυκός, δι᾽ οὗ γίνονται αἱ αἰσθήσεις πλείους οὖσαι. [d] δηλοῖ δ᾽ ὅτι πλείους ἡ ἐπὶ τῆς γλώττης ἁφή. ἁπάντων γὰρ τῶν ἁπτῶν αἰσθάνεται κατὰ τὸ αὐτὸ μόριον, καὶ χυμοῦ. εἰ μὲν οὖν ἡ ἄλλη σὰρξ ᾐσθάνετο τοῦ χυμοῦ, ἐδόκει ἂν ἡ αὐτὴ καὶ μία εἶναι αἴσθησις ἡ γεῦσις καὶ ἡ ἁφή· νῦν δὲ δύο, διὰ τὸ μὴ ἀντιστρέφειν. Text. 113. [e] ἀπορήσειε δ᾽ ἄν τις, εἰ πᾶν σῶμα βάθος ἔχει. τοῦτο δ᾽ ἐστὶ τὸ τρίτον μέγεθος· ὧν δ᾽ ἐστὶ δύο σωμάτων μεταξὺ σῶμά τι, οὐκ ἐνδέχεται ταῦτα ἀλλήλων ἅπτεσθαι. τὸ δὲ ὑγρὸν οὐκ ἔστιν ἄνευ σώματος, οὐδὲ τὸ διερόν, ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον ὕδωρ εἶναι, ἢ ἔχειν ὕδωρ. τὰ δὲ ἁπτόμενα ἀλλήλων ἐν τῷ ὕδατι, μὴ ξηρῶν τῶν ἄκρων ὄντων, ἀναγκαῖον ὕδωρ ἔχειν μεταξύ, οὗ ἀνάπλεα τὰ ἔσχατα. εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, ἀδύνατον ἅψασθαι ἄλλο ἄλλου ἐν ὕδατι. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν τῷ ἀέρι· ὁμοίως γὰρ ἔχει ὁ ἀὴρ πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὰ

Quare neceſſe eſt ipſum corpus copulatum medium eſſe inter inſtrumentum ipſius tactus, & res ipſas tangibiles, per quod fiunt ipſi ſenſus, quæ quidem ſunt plures. Text. 111. *[d] Indicat autem plures eſſe, tactus iſce qui in lingua conſiſtit. Nam eadem in parte, & omnes res tangibiles, & ſaporem etiam ſentit. Si igitur & cæteræ partes carnis, ſentirent ſaporem: vnus idémque tunc ſenſus videretur eſſe profectò guſtus & tactus. Nunc autem quia non fit conuerſio, duo diuerſi ſenſus eſſe cenſentur. [e] At verò dubitabit hoc loco non iniuria quiſpiam. Nam ſi corpus quidem omne profunditatem habet, atque hæc eſt tertia magnitudo, fieri verò nequit, vt ea corpora ſeſe mutuò tangant, inter quæ corpus aliquod medium intercedit, humidúmque non eſt ſine corpore, nec humectatum, ſed neceſſe eſt vel aquam eſſe, vel aquam habere, qui fieri poteſt, vt corpus tangat corpus in aqua? etenim neceſſe eſt, cùm extrema nō ſint ſicca, in medio aquam eſſe, qua repleta ſint ipſa extrema. Quòd ſi hoc eſt verum, fieri profectò non poteſt, vt corporum tactus fiat in aqua. Eodem etiam modo de iis dici poteſt, quæ in aere collocantur: ſimili namque modo ſeſe habet aer ad ea, quæ ſunt in ipſo, & aqua* Text. 113.

ad ea

τὰ ἐν αὐτῷ τῷ ὕδατι. λανθάνει δὲ μᾶλλον ἡμᾶς, ὥσπερ καὶ τὰ ἐν τῷ ὕδατι ζῷα, εἰ διερὸν διεροῦ ἅπτεται.

ad ea, quæ ſunt in ipſa. Latet autem nos magis in hiſce, quæ in aëre collocantur, quàm in animantibus, quæ ſunt in aqua, ſi humectatum humectatum tangit.

[d] *Indicat autem plures.* Obſcurus eſt hic locus, nec in eo explicando interpretes conſentiunt. Videtur tamen Ariſtoteles perſequi quæſtionem de vnitate tactus, & occaſionem remouere exiſtimandi vnum eſſe tactum. Putaret ergo quiſpiam vnam duntaxat eſſe potentiam tangendi, quia illius inſtrumentum vnum eſt: id ex eo demolitur, quia licèt inſtrumentum ſit vnum, ſi obiecta plura ſint, ad multiplicandum facultatem ſat erunt. Quod in guſtu, & tactu linguæ conſpicuum videtur, quos fatemur eſſe ſenſus diuerſos, eſto in vna eadémque lingua cernantur: quia tactus circa tactiles qualitates, guſtus circa guſtatiles ſeſe exercet. Si igitur tactus plura habuerit obiecta, eſto ſenſorium atque etiam medium vnum ſit, id quominus potentiæ plures haberi debeant, non obſtiterit.

Refutatio opinionis vnum tactum conſtituentis.

[e] *At verò dubitabit.* Cùm tactum medium congenitum habere ſuperiùs dixiſſet, vberioris explicationis gratia aliam nunc mouet quæſtionem, videlicet num tactus medium aliquod externum habeat. Nam cùm inter duo corpora, intellige ſolida, quæ alias partes depreſſas, alias eminentes habeant, ſemper interiectus ſit aër, vel aqua: vt patet cùm ſe in aqua contingunt, vbi inter illa nonnihil humiditatis perpetuò deprehenditur, quod ſimiliter accidit in aëre, eſto id in hoc elemento minùs ſit conſpicuum: videbitur omnino aſſerendum, quoties aliquod eiuſmodi corpus tactu ſentimus, interuenire ſemper medium aërem, vel aquam, proindéque ſenſui tactus hæc corpora tanquam externa media ad ſenſionem obeundam deputata eſſe.

Nũ tactus medium externum vendicet.

Text. 114. [f] πότερον οὖν ἁπάντων ὁμοίως ἐστὶν ἡ αἴσθησις, ἢ ἄλλων ἄλλως, καθάπερ νῦν δοκεῖ; ἡ μὲν γὰρ γεῦσις καὶ ἡ ἁφὴ τῷ ἅπτεσθαι, αἱ δὲ ἄλλαι ἄποθεν· τὸ δ' οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ σκληρὸν καὶ τὸ μαλακὸν δι' ἑτέρων αἰσθανόμεθα· ὥσπερ καὶ τὸ ψοφητικὸν, καὶ τὸ ὁρατὸν, καὶ τὸ ὀσφραντόν. ἀλλὰ τὰ μὲν πόρρωθεν, τὰ δ' ἐγγύθεν. διὸ λανθάνει, ἐπεὶ αἰσθανόμεθά γε πάντων διὰ τοῦ μέσου· ἀλλ' ἐπὶ τούτων λανθάνει. καίτοι καθάπερ εἴπομεν καὶ πρότερον, κἂν εἰ δι' ὑμένος αἰσθανοίμεθά γε τῶν ἁπτῶν ἁπάντων λανθάνοντος ὅτι διείργει, ὁμοίως ἂν ἔχοιμεν ὥσπερ καὶ νῦν ἐν τῷ ὕδατι καὶ τῷ ἀέρι· δοκοῦμεν γὰρ αὐτῶν ἅπτεσθαι καὶ οὐδὲν εἶναι διὰ μέσου. ἀλλὰ

[f] *Vtrum igitur omnium ſimili modo ſit ſenſus: an ſenſuum quidam, vt nunc videtur, eodem, quidam diuerſo modo obiecta ſua percipiant, guſtus quidem, & tactus tangendo, cæteri autem eminus? At id profectò non ita eſt, ſed durum etiam, & molle per alia planè ſentimus, quemadmodum, & id quod ſonat, & viſibile ac odorabile: verùm hæc quidem eminùs, illa verò cominus ſentiuntur. Quapropter latet ſi per medium illa percipiantur. Nam ſenſibilia cuncta per medium ſentiuntur, ſed in illis id ipſum latet, vt diximus. Enimuero perſubtilem pellem, vt priùs etiam eſt dictum poſitam circa carnem ſentiremus omnia tangibilia, id ipſum non animaduertentes, ſic nos tum vtique ſentiremus, vt nunc in aëre ſentimus, & aqua. Nunc enim videmur res ipſas tangibiles tangere, & nullum medium eſſe.* Text. 114.

Text. 115. ἀλλὰ διαφέρει τὸ ἁπτὸν τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ψοφητικῶν, ὅτι ἐκείνων μὲν αἰσθανόμεθα, τῷ τὸ μεταξὺ ποιεῖν ἡμᾶς· τῶν δὲ ἁπτῶν, οὐχ ὑπὸ τοῦ μεταξὺ, ἀλλ' ἅμα τῷ μεταξὺ, ὥσπερ ὁ δι' ἀσπίδος πληγείς· οὐ γὰρ ἡ ἀσπὶς πληγεῖσα ἐπάταξεν, ἀλλ' ἄμφω συνέβη πληγῆναι.

Text. 116. [g] ὅλως δὲ ἔοικεν ἡ σὰρξ καὶ ἡ γλῶσσα, ὡς ὁ ἀὴρ καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν, καὶ τὴν ὄσφρησιν ἔχουσιν, οὕτως ἔχειν πρὸς τὸ αἰσθητήριον, ὥσπερ ἐκείνων ἕκαστον. αὐτοῦ δὲ τοῦ αἰσθητηρίου ἁπτομένου, οὔτ' ἐκεῖ, οὔτε ἐνταῦθα γένοιτ' ἂν αἴσθησις· οἷον εἴ τις σῶμα τὸ λευκὸν ἐπὶ τοῦ ὄμματος θείη τὸ ἔσχατον, ᾗ καὶ δῆλον ὅτι τὸ ἐντὸς τοῦ ἁπτοῦ αἰσθητήριον. οὕτως γὰρ συμβαίνοι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐπιτιθεμένων γὰρ ἐπὶ τὸ αἰσθητήριον, οὐκ αἰσθάνεται. ἐπὶ δὲ τὴν σάρκα ἐπιτιθεμένων, αἰσθάνεται. ὥστε τὸ μεταξὺ τοῦ ἁπτικοῦ, ἡ σάρξ.

Text. 117. ἁπταὶ μὲν οὖν εἰσιν αἱ διαφοραὶ τοῦ σώματος ᾗ σῶμα. λέγω δὲ διαφορὰς, αἳ τὰ στοιχεῖα διορίζουσι, θερμὸν, ψυχρὸν, ξηρὸν, ὑγρὸν, περὶ ὧν εἰρήκαμεν πρότερον ἐν τοῖς περὶ στοιχείων. τὸ δὲ αἰσθητήριον αὐτῶν τὸ ἁπτικὸν, καὶ ἐν ᾧ ἡ καλουμένη ἁφὴ ὑπάρχει πρώτῳ, τὸ δυνάμει τοιοῦτόν ἐστι μόριον·

[h] τὸ

Intereſt autem inter tangibile, & ea, quæ ſonant, & viſibilia. Nam hæc quidem ſentimus medio in nos aliquid agente. At tangibilia ſentimus non à medio, ſed vnà cum ipſo medio moti, vti fit cùm quiſpiam per clypeum eſt percuſſus. Non enim percuſſus clypeus percuſſit, ſed fit, vt ambo ſint ſimul percuſſi, clypeus, atque miles. Text. 115.

[g] *Omnino autem vt aër, & aqua ſeſe habent ad viſum, & auditum, atque olfactum, ſic caro ac lingua ſeſe ad huius inſtrumentum ſenſus habere videntur: atque nec ibi profectò, nec hic perceptio ſenſus fiet, cùm inſtrumentum ſenſus à re ſenſibili tangitur, vt quiſpiam ſuper extremum oculi corpus poſuerit album. Ex quo etiam planè patet inſtrumentum ſenſus ipſius quo res percipiuntur tangibiles, intùs eſſe collocatum, vt diximus. Sic enim & in hoc ſenſu fiet id porro, quod in cæteris ſenſibus fieri ſolet. Senſibilium enim, ſi in ipſis inſtrumentis ponantur ſenſuum, non fit, vt patet, perceptio, at ſi ſuper carnem ponatur tangibile, fit, vt docet experientia, ſenſus. Quare ſine dubio ipſa caro medium eſt in tactu.* Text. 116.

Atqui ea tactu percipiuntur, quæ corporis ſunt, vt corpus eſt, differentiæ. Dico autem differentias eas, quæ rerum elementa diſtinguunt, calidum, frigidum, ſiccum, ac humidum, de quibus antea diximus ijs in locis, in quibus de elementis ipſis tractauimus. Inſtrumentum autem id, quo dictæ qualitates ſentiuntur, & in quo primo ſenſus is collocatur, quem appellare conſueuimus tactum, pars ea ſanè eſt, quæ eſt potentia talis. Text. 117.

[h] *Sentire*

Commune eſt omnib⁹ ſenſibus per externum medium obiecta percipere.

[f] *Vtrum igitur.* Aliam profert quæſtionem: num ſenſus omnes per externum medium in ſua obiecta ferantur: an potiùs guſtus & tactus per internum duntaxat: reliqui per externum. Reſpondétque, omnibus ſenſibus commune eſſe per externum medium ſua obiecta percipere, etiam guſtatui, & tactui: dum corpora ſolida guſtamus, & tangimus, cùm inter illa, vt paulò antè dictum fuit: ſemper aqua, atque manćant medium. Verùm hoc reliqui tres ſenſus à guſtu, & tactu diſſident, quòd in illis medium externum mouetur ab obiecto: medium,

dium verò mutatum potentiam afficit: in his autem propter rei percipiendæ coniunctionem, & breuitatem interſtitij, medium, & potentia ſimul moueri cenſentur. Quod clypei exemplo oſtenditur. Si quis enim per clypeum percutitur, non dicimus clypeum ab haſta, ipſum verò à clypeo percuti, ſed vnà cum clypeo plagam accipere. Adde quòd guſtatus, & tactus non niſi ex accidente medium externum ſortiuntur, cùm videlicet corpora nequeunt ſe immediatè contingere: reliqui verò ſenſus per ſe, ac ratione obiectorum, externum medium efflagitant.

Carnem eſſe mediũ tactus. *Omnino autem.* Tactus medium, obiectum, & ſenſorium accuratiùs explicat. Ac primùm docet, carnem, non organum, ſed medium tactus eſſe, ſicuti aër, viſus & auditus. Quod probat, quia ſenſibile impoſitum ſenſui non ſentitur: ſi enim album oculos tangat, aut ſonus aëri congenito, vel odor odorandi ſenſorio adhibeatur, non fit ſenſio: at tactile carni admotum percipitur. Deinde obiectum tactus ait eſſe tactilium corporum differentias, hoc eſt calidum, frigidum, ſiccum, humidum, quas vocat differentias, quòd elementa, prout alterandi vim habent, iis inter ſe conſtituantur, ac differant, vt in libris de ortu & interitu expoſuimus.

Text. 118. [h] τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι, πάσχειν τι ἐστιν. ὥστε τὸ ποιοῦν οἷον αὐτὸ ἐνεργείᾳ, τοιοῦτον ἐκεῖνο ποιεῖ δυνάμει ὄν. διὸ τοῦ ὁμοίως θερμοῦ ἢ ψυχροῦ ἢ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ, οὐκ αἰσθανόμεθα· ἀλλὰ τῶν ὑπερβολῶν ὡς τῆς αἰσθήσεως οἷον μεσότητός τινος οὔσης τῆς ἐν τοῖς αἰσθητικοῖς ἐναντιώσεως. καὶ διὰ τοῦτο κρίνει τὰ αἰσθητά· τὸ γὰρ μέσον, κριτικόν. γίνεται γὰρ πρὸς ἑκάτερον αὐτῶν θάτερον τῶν ἄκρων· καὶ δεῖ ὥσπερ τὸ μέλλον
Text. 119. αἰσθήσεσθαι λευκοῦ καὶ μέλανος, μηδέτερον αὐτῶν ἐνεργείᾳ εἶναι· δυνάμει δ' ἄμφω. οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, καὶ τῆς ἁφῆς μήτε θερμὸν μήτε ψυχρόν.

[i] ἔτι

[h] Sentire námque pati quoddam eſt, vt diximus. Quare id quod agit, tale illud facit, cùm ſit potentia, quale eſt ipſum actu. Quocirca ſimile calidum, atque frigidum, & durum, ac molle non ſentimus, ſed exuperationes, quia ſenſus eſt quaſi mediocritas quædam contrarietatis eius, quæ in ipſis ſenſibilibus ineſt, & propter hoc ſenſibilia ipſa diſcernit. Nam medium ipſum extremorum eſt iudex. Fit enim ad vtrumque ipſorum alterum extremorum. Text. 118. *Atque vt id, quod album nigrúmque percepturum eſt ſenſu, neutrum ipſorum actu, ſed potentia ſit vtrumque, oportet, & in cæteris eodem modo: ſic & in tactu neque calidum, neque frigidum id actu ſit oportet, ſed vtrumque potentia, quod vtrumque eſt percepturum.* Text. 119.

[i] Præterea

[h] *Sentire námque.* Quale ſit tangendi organum, oſtendit, aiens eſſe poteſtate id, quod tangibile actu eſt; ſiquidem id, quod ſentit, à ſenſili pati oportet: quod autem patitur, in potentia tale eſt, quale id, à quo patitur. Quoniam igitur potiſſimùm tactus obiectum eſt calidum, frigidum, ſiccum, humidum, eius ſenſorium ita erit affectum, vt hiſce qualitatibus immutari queat. Eſt verò hoc inter tactum & reliquos ſenſus diſcrimen, quòd aliorum organa expertia ſunt qualitatum, quas ſentiunt, vt humor cryſtallinus colorum, mamillares proceſſus odorum, aliaque ſimiliter: at *Mediocre iudex extremorũ.* inſtrumentum tactus, cùm ſit corpus ex primarum qualitatum commiſtione conſtans, neceſſariò primas qualitates, quæ tactus obiectum ſunt, in ſe actu cohibet, quamquam eas in mediocritate obtinere debeat, vt extrema, atque exceſſus, aptè dignoſcat, ſiquidem mediocre extremorum iudex eſt.

[i] Præ

Text. 120. [1] ἔτι δ' ὥσπερ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου ἦν πως ἡ ὄψις· ὁμοίως δὲ αἱ λοιπαὶ τῶν ἀντικειμένων, οὕτω καὶ ἡ ἁφὴ τοῦ ἁπτοῦ καὶ ἀνάπτου· ἄναπτον δέ ἐστι, τό, τε ἔχον πάμπαν μικρὰν διαφορὰν τῶν ἁπτῶν, οἷον πέπονθεν ὁ ἀὴρ· καὶ τῶν ἁπτῶν αἱ ὑπερβολαὶ ὥσπερ τὰ φθαρτικά. καθ' ἑκάστην μὲν οὖν τῶν αἰσθήσεων, εἴρηται τύπῳ.

Text. 120. [1] *Praterea vt viſus viſibilis ac inuiſibilis quodammodo eſt, vti diximus, caterique ſenſus oppoſitorum ſimiliter, ſic etiam eſt tangibilis, ac intangibilis, tactus. Intangibile autem eſt etiam id, quod exiguam admodum differentiam tangibilium habet, quale paſſus eſt aër: & exuperationes etiam tangibilium, qualia ſunt ea, quæ corrumpere poſſunt. De ſenſuum igitur vnoquoque, dictum ſit hoc modo quaſi figura.*

[1] *Præterea vt viſus.* Qumadmodum in aliis ſenſibus duplex ſenſile conſtituit, vnum verè, propriéque ſenſile, veluti habitum: alterum vt priuationem: ſic in tactu rem habere ait: ita vt ſicut viſus rei viſilis, & inuiſilis eſt, ſic & tactus circa tactile, atque intactile verſetur. Intactile verò nuncupat tum id, quod tractabiles qualitates admodum remiſſas obtinet; tum quod eaſdem nimiùm exuperantes habet, ita vt ſenſorium labefactent.

QVÆSTIO I.

Quodnam ſit tactus Organum, quod medium.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ de organo tactus; & quænam earum amplectenda ſit.

VBINAM tangendi inſtrumentum reſideat, magna eſt inter philoſophos diſcrepantia. Themiſtius in ſua paraphraſi capite trigeſimonono, & 40. & Simplicius, textu 116. ponunt tactum in corde, adducti verbis Ariſtotelis in libro de ſenſu, & ſenſili capite ſecundo, & de ſenectute capite ſecundo, & de partibus animalium libro ſecundo, capit. 10. vbi Philoſophus videtur, cor ſedem tactus & guſtus facere. Auerroes autem in paraphraſi de ſenſu & 2. Coll. capit. octauo, & decimooctauo, & 2. de partibus animalium capite primo, & octauo, aſſerit carnem ſenſiterium tactus eſſe, idémque ſtatuit Philoponus ad tex. 124. & Aphrodiſæus libr. 2. de anima cap. de contactu, quem ob id Themiſtius loco citato reprehendit.

Prima opin.

Galenus verò libro primo, de vſu partiũ capite decimoſexto, & decimooctauo, & libr. quinto, capit. nono, & libro decimoſecundo, capite 2. & libr. 2. de temperamentis. Auerroës com. 18. Fernelius in lib. de animæ facult. capit. ſexto. Veſalius libro ſexto capite decimoſeptimo. M. Albertus hoc lib. tract. 3 ca. 31. & 34. Conciliator different. 42. Thuriſanus libro ſecundo, Techni com. 15. & libro tertio, com. 54. D. Thomas hoc loco lect. 32. Ægidius textu 108. dub. 2. & Scotus quæſtione ſecunda, Iandunus quæſt. 29. aiunt organum tactus eſſe neruum.

Secunda opin.

Vtrique harum duarum opinionum adſtipulari viſus eſt Ariſtoteles tum libro primo de hiſt. anim. c. 4. & libr. 2. de partibus animal. c. 1. & 5. vbi tangendi vim in carne ſitam eſſe docuit; tum proximo ſuperiori cap. text. 109. vbi carnem medium, organum verò neruum conſtituit. Quæ loca perpendens Auerroës, & tunc in hanc poſteriorem ſententiam inclinans, cenſuit, Ariſtotelem, cùm libros de animalibus ſcriberet, nondum compertum habuiſſe latere ſub caruncula neruos, quod cùm poſtea cognouiſſet in his libris, quos poſteà edidit, ſententiam mutaſſe.

Nos igitur propoſitam controuerſiam aliquo-

Prima aſſertio.

aliquot aſſertionibus explicemus. Prima A ſit. Organum tactus non eſt in ſolo corde, nec in vno aliquo mēbro corporis duntaxat. Hæc eſt philoſophorū cōmunis. Probatúrque ex eo, quia nō ſolo corde nec vno aliquo tantùm membro tangimus, vt teſtatur experientia. Atque ita fieri oportuit. Nam cùm hic ſenſus ad tuendam animalis vitam, & noxia declinanda, peculiariter datus ſit à natura; ſiquidem ad eum ſpectat percipere læſionem, qua primarum quali- B tatum temperamentum, quod maximè vitam continet, diſſoluitur, neceſſum fuit, non addici eum, aût limitari alicui certæ parti corporis. Quod verò Ariſtoteles eum in corde poſuiſſe viſus eſt: id catenus pro vero haberi poteſt, quatenus tactus, (quod ſuo modo de gúſtu dicendum eſt) ſicuti ad vitam eſt neceſſarius, ita cordi, qui eſt vitæ fons, vti ſenſus maximè vitalis, ac reliquorum fundamentum, priuatim reſpondet, & C vnà cum eo perit. Siquis autem dicat nihil aliud voluiſſe Ariſtotelem, quàm tactum eſſe in corde, vt in radice, quiâ inde propagantur nerui per quos influunt ſpiritus ad actum ſentiendi. Iam ea Philoſophi ſententia in primo de ortu & interitu confutata à nobis fuit, vbi cum ſchola Medicorum, tum aliis argumentis, tum anatomicis obſeruationibus probauimus neruos, & vnà cum eis animales ſpiritus à cerebro, non à corde D deriuari. Præterquam quod eo modo etiam alij ſenſus dicerētur eſſe in corde.

Neruos à cerebro deriuari.

2. Aſſert. Tactus organum nec ſola caro nec ſolus neruus dici debet.

Secunda aſſertio. Organum tactus neque eſt ſola caro, neque ſolus neruus. Hanc tuetur Simon Portius lib. de dolore ca. 10. Theophilus hoc in lib. à tex. 110. & 112. D. Greg. Nyſſenus lib. quarto Philoſophiæ cap. quarto, videtúrque Galeni li. 3. de temperamētis, c. nono, & li. nono de placitis Hippocratis, & Platonis c. 2. Auicennæ li. 6. Natur. c. de tactu. Algazeli l. 2. tract. 4. c. 3. Probatúrq; E ex eo, quia conſtat non ſolam carnem, ſed etiam neruum ſentire, cùm læditur; ſiue hæc ſumantur coniuncta, vt caro neruoſa, ſiue ſeparata, vt neruus carne exutus, & caro, qualis eſt in receſſu cordis, & iecore. Aduertendum tamen nomen carnis non accipi à nobis hoc loco preſsè; ſed ita, vt eius nomine etiam cutis, & membrana, aliáque eiuſmodi intelligi velimus. Itaque arbitramur in qualibet parte corporis, quamtumlibet illa ſit exigua, tactum ineſſe; quamuis oſſa, & quædam aliæ partes ob terreſtrem concretionem, aliàmve eiuſmodi ad ſentiendum ineptitudinem, tangendi vi careant. Noſtræ autem aſſertionis veritas ex eo conuincitur, quia ibi ſenſorium eſt, vbi ſenſio fit: ibi verò fit ſenſio tactus vbi læſio ſentitur: ſentitur autem in omnibus illis partibus, vt experientia docet. Conſtat tamen maximè vigere tactum in externa cute. Ea namque primarum qualitatum differentias multo meliùs, quàm alia corporis parte dignoſcimus, quod ſingulari prouidentia factum eſt, vt quæ nimietate ſua animal perdere queunt, ea continuò vbi corpus attigerint, caueri poſſint, ſed & ex ipſa cute, ea magis ſentit, quæ volæ manus inuolucrum exiſtit: vt aduertit Galenus capite decimo, libri primi, de temperamentis. Curatúmque id etiam à natura fuit, eo quòd manu, vt communi inſtrumento, ad res tangendas, & prehendendas vtimur. Quod ſi quis obiiciat primas in hoc ſenſu videri neruis deferendas; dicendum, diuiſionem continui, quæ dolorem incutit, magis ſentire neruos, quia duriores, denſioréſque ſunt: cutem verò acutiori ſenſu pollere ad qualitatum oppoſitiones diſtinguendas; quia neruus à temperie declinat ad frigidum, ac ſiccum; non ita cutis, quæ exactiorem mediocritatem obtinuit.

Quid nomine carnis intelligatur.

Tactum in qualibet parte corporis in eſſe.

Potiſſimū viget tactus in extrema cute, magis tamen in cute volæ. Manus commune organum.

Obiectio. Dilutio.

Quod verò ad Ariſtotelem attinet, qui tactum vel in ſolo neruo, vel in ſola carne ſtatuiſſe videtur, dicendum in primis, antecedenti capite, vbi tangendi inſtrumentum à carne remouet, nihil ea de re abſolutè definiiſſe, ſed more tantùm dialectico diſputaſſe. Ad illius verò argumenta reſpondendum, non ob eam tantùm rationem à nobis tactum etiam in carne cōſtitui, quòd rem carni admotam illicò ſentiamus, ſed ob cauſas paulò antè explicatas. Item, non omnem ſenſum requirere medium externum; poſſeq; carnem obiectum ſibi impoſitū ſentire; ſi non ea parte, qua obiectū proximè attingit, ſaltem alia nonnihil ab ea diſtante. Qua de re inferius plura. Iam verò ea loca, quibus Ariſtot. carni tangēdi vim aſcribit; ita accipiēda ſunt, vt eam carni ineſſe putet, non tamē ſoli.

Explicatur Ariſt. circa organū tactus.

ARTICVLVS II.

De medio tactus.

SED adhuc de medio tactus pauca dicenda. Quæri autem poteſt vel de interno, vel externo medio. Porrò nec requiri nec dari internum medium tactus paulò antè decreuimus, cùm aſſeruimus, tam carnem, quàm neruum illius inſtrumentum eſſe: licèt caro non organum tantùm ſed aliquo modo medium internum dici poſſit reſpectu nerui; quatenus hic illius interuentu ab obiecto alteratur, mouetúrque.

Opinio Auerrois nõ poſſe quidquam agere in tactũ, niſi medio aliquo corpore interiecto.

Circa externum putat Auerroës hoc loco neceſſarium id eſſe, contendens nõ poſſe quicquam agere in tactum, quia inter agens, & animal interiectum ſit aliud corpus, vt videtur Ariſtoteles textu 113. & 114. docuiſſe Quòd ſi Auerroi opponas, dum aër, & aqua immediatè animal attingunt, proximè in ipſum agere; atque adeò non ſemper dari externum medium: Occurrit, aërem, & aquam, cùm ſint loca naturalia animantium, in ſua natiua diſpoſitione minimè in illa agere, aut ab iis ſentiri. Verùm ſi aër, & aqua extra natiuum ſtatum alterentur, & qualitates in tactum agentes ſortiantur, calida & frigida corpuſcula in ſeſe admittendo; tunc animal ea corpuſcula ſentire, quæ tamen non immediatè in ipſum agant, ſed per aquam, aëremve interiectum.

Reijcitur hæc opinio.

Hæc tamen ſententia probanda non eſt; cùm nequaquam ſit negandum elementa, etiam in naturali ſtatu, agere in animantium corpora; ſiquidem per exceſſum primarum qualitatum ea ſuperant, & à vincente tam in naturali loco, quàm extra illum, poteſt dari actio. E Alioqui neque ipſa elementa, dum propriis continentur ſedibus, in vicina mutuò agerent. Cuius oppoſitum, præterquam quòd ex ſe patet, demonſtratum à nobis alibi fuit. Itaque aſſerendum poſſe aliquod externum corpus, vt aërem, & aquam, immediatè agere in ſenſorium tactus; neque tactum quod ſimiliter de guſtu pronuntiandum eſt, requirere medium externum. Addendum prętereà cum Sancto Thoma, & Thienenſi

Corpora mollia poſſe ſe immediatè tangere.

A ad textum 114. cum Caietano cap. 10. Alberto M. tractatu 3. ca. 32. Niimpho, & aliis, poſſe corpora mollia ſeſe immediatè tangere. Verùm verò dura poſſint, controuerſiam eſſe. Namque prædicti auctores arbitrantur, non poſſe dura corpora in aëre & aqua ita applicari, vt neque aër, neque aqua media ſint.

Corpora dura an poſſint.

Cuius oppoſitum defendunt Marcellus libro 2. de anima capite 91. Conciliator different. 42. Auicenna 6. Metaphyſicæ B cap. tertio, Thuriſanus 3. Techni com. 54. Apollinaris 2. de anima quæſt. 31. art. 1. Garbius in ſum. lib. primo, tract. 5. quæſt. 24. Scotus 2. de anima qu. 3 Quæ dubitatio ita explicanda eſt, vt dicamus corpora dura, quæ alias partes cauas, alias eminentes habent, non poſſe ita iungi, vt in medio non ſit aliud corpus, alioqui daretur in partibus depreſſis vacuum; ea verò, quæ omnino complanata, ac læuia ſunt, vt vitrea, haud C dubiè poſſe; cùm nulla ratio contrarium perſuadeat.

Poſſe quæ læuia ſũt, & plana, non verò quæ ſunt aſpera & inæqualia.

Quare cùm Ariſtoteles proximo capite aſſeruit, perpetuò interiici aerem, vel aquam, dum in locis horum elementorum ſeſe duo corpora contingant, id vel quærendo, non autem aſſeuerando dixit, vt quibuſdam videtur, vel de corporibus inæqualium ſuperficierum interpretandus eſt.

Obiectio.

Si quis autem obiiciat, etiam cùm ſuperficies inæquales ſunt, non videri ſemper intercipi aërem in loco aeris; quia alioqui ſequeretur D aërem interceptum ſuſtinere ingentem molem ferream ſubiecto lapidi incumbentem: quia item concedendum foret, cùm tormenta bellica turrim deiiciunt, totum illum impetum impingi turri interuentu aëris interiecti, quod non videtur fieri poſſe; cùm aër corpus ſit adeò tenue, ac molle.

Dilutio.

Occurrendum erit, cùm aliquæ partes talium corporũ ſeſe immediatè tangunt, eas ſufficere ad ſuſtinendum pondus impoſitum, & earum interiectu poſſe imprimi impulſum turri, ſi nõ totũ; partem tamen. ſimúlque partem aliã eiuſdẽ impulſus (loquimur autem de parte extenſiua) immitti aeris interuẽtu; qui, & ſi corpus molle, & tenue ſit, tamen loci anguſtiis interclusus neceſſariò externũ impetum recipit, eúmque refundit in vicinũ corpus Sed addimus prętereà poſſe dari euentũ, quo duo corpora omnino cõplanata nẽpe duę tabulæ, ita iungantur, vt inter eas maneat

aër

ſuſtentans ſuperiorem tabulam; nimi- A rum ſi ſuperior inferiori ſecundùm omnes partes ſimul copuletur, vt lib. 4. Phyſicorum oſtendimus. Sed nihil mirũ accidere id tunc, cùm aliter res habere nequeat alioqui ſi tũc aër totus cederet, nihilque eius in medio relinqueretur, oporteret totum aërem deſinere ſimul eſſe in quauis parte tabularum per primum non eſſe, quod eſt impoſſibile, vt loco citato diſſeruimus.

Cap. 9. qu. 1. ar. 1.

QVÆSTIO II.

Sit ne vnus tactus, an plures.

ARTICVLVS I.

Variæ philoſophantium opiniones.

Plurium tactuum aſſertores.

SVNT qui plures, ſunt qui vnum tantummodo eſſe tactum opinentur. Plures eſſe inquiunt Themiſtius capit. 39. Auerroes, & Ægidius com. 108. Iandunus q. 27. Apollinaris quæſt. 40. Marcellus 3. de anima, quæſt. 38. Auicenna libr. 6. Natural. quæſt. part. 2, capit. de tactu. M. Albertus. 2. de anima tract. 3. Videtúrque hæc ſententia concludi poſſe eo argumento quo Ariſtoteles proximo capite text. 107. ad id comprobandum vſus fuit, videlicet, vnus ſenſus circa vnam duntaxat contrarietatem verſatur; ſed tactus non circa vnam tantùm, ſed circa plures cõtrarietates ſeſe exercet: quandoquidem percipit calidum, & frigidum: ſiccum & humidum. aſperum & terſum: durum & molle: graue & leue: aliáque eiuſmodi: non igitur tactus vnus eſt, ſed multiplex. Poteſtque corroborari eius argumenti vis; quia diuerſæ contrarietates primæ, cuiuſmodi ſũt cõtrarietates calidi & frigidi, humidi, & ſicci, ad vnum genus redigi nequeunt; vna verò ſpecie potentia vnius generis ſubiectum expoſcit. Accedit quòd dolor & voluptas, quæ ex appulſu tactilium qualitatum percipi ſolent, pertinent ad tactum: dolere autem, & delectari vidẽtur alterius potẽtię ſpecie diſtinctę ab ea, qua ipſæ tactiles qualitates ſẽtiũtur.

Eorum argumenta.

Diſſenſio inter eos, qui plures tactus cõſtituunt.

At enim ij qui hanc partem ſequuntur, in plures abiere ſententias. Quidam tot numerant tactus, quot contrarietates, vt Themiſtius, & Auicenna; nõ tamẽ hi, quot contrarietates ſint, explicant. Videtur autem Auicenna vnum ſenſum, ad quem dolor ex vulnere; alium, ad quem titillatio ſpectet, conſtituere. Alij duos tantùm ponunt, vt Ægidius vnum calidi, & frigidi; alterum ſicci, & humidi. Commẽtator verò 2. Colliget. capit. 13. ponit tactum titillationis; prætereæ tactum ſtomachi, qui quidem eſt fames, & ſitis. E recentioribus etiam Cardanus lib. 13. de ſubtilitate quatuor tactus diſtinguit: vnũ primarum quatuor qualitatum; alterum grauis & leuis; tertium voluptatis & doloris; quartum titillationis. At Caietanus hoc loco, etſi magis inclinet in partem, quæ plures tactus facit, arbitratur, nihil certi in hac diſputatione affirmari poſſe, quòd potentia ex actibus, actus ex obiectis diſtinguantur; formalis verò ratio tactilium obiectorũ explorata non eſt, quia neque certa eſt formalis ratio, in qua duæ primæ contrarietates calidi & humidi, frigidi & ſicci conueniant. Quare cùm de ipſo dictionis principio non conſtet, perperam quidquam ea de re definiri.

B C

ARTICVLVS II.

Concluditur vnum tantùm ſpecie tactum eſſe. Diluuntur rationes exiſtimantium plures eſſe.

D

Confirmatio huius ſententiæ.

NIHILOMINVS placet nobis ſentẽtia, quam Attici interpretes, Simplicius, Plutarchus, & Philoponus, & vt videtur Alexander, ſecuti ſũt; videlicet, vnũ tantùm eſſe ſpecie tactũ: quam etiam Fernelius li. 5. ſuæ Phyſiologiæ c. 7. amplexus eſt: eandẽmq; probabilem iudicat D. Tho. prima p. q. 78. a. 3. Poteſt autem ea hunc in modũ ſuaderi. Senſus, vt conſtat ex iis, quę docuimus in q. de diſtinctione potentiarum dicitur vnus ſpecie ab obiecto: ſi obiectũ habeat vnã ſpecie rationem formalẽ: hanc verò obtinet, ſi rationem immutandi organi ſpecie vnã vendicet: atque ita ſe habet obiectum tactus. Igitur tactus eſt vnus ſecundùm ſpeciem. Minor oſtẽditur; quia qualitates tangibiles, quæ tactus obiectum ſunt, habẽt modum vnum organi immutãdi, nonſolùm quia non exigunt mediũ remotum, per quod ſpecies traiiciant: id enim

E

Qualitates tangibiles habent vnum modũ immutãdi tactum.

enim etiam guſtui commune eſt: ſed quatenus in eo conueniũt, quòd immutant complexionem primarum qualitatum, quibus animal cõſtat. Vnde tactus, ſenſus temperamenti dicitur. Nec refert quòd præter quatuor primas qualitates, aliæ quoque ſub tactum recidant, quarum non eſt temperamentum, ſaltem proximè, immutare. Enimvero vnitas rationis in immutando organo tactus nonniſi ſecundùm primas qualitates æſtimari debet, cùm hæ præcipuum tactus obiectum ſint, reliquæ verò ſecundaria ratione ad eum pertineãt. Hinc collige, obiectum tactus, licèt materialiter ſpectatum non vnum ſit, ſed multiplex, & non vnam tantùm, ſed plures contrarietates in ſe cohibeat: formaliter tamen, ſiue prout tactile eſt, vnum eſſe, petita vnitate ab eo immutandi organi modo, quem explicuimus. Vnde cùm potentiarum diſtinctio ab obiectis ſecundùm rationem formalem conſideratis ſumenda ſit, vt diximus, ratum manet tangendi facultatem vnam eſſe non plures.

Tactus dicitur ſenſus temperamenti.

Obiectum tactus formaliter vnum.

Ita patet quid reſpondendum ſit ad argumenta, quæ ex parte multiplicium contrarietatum, circa quas verſatur tactus, oſtendere nitebantur non poſſe illũ eſſe ſpecie vnum. Explicare tamen adhuc oportet quid exiſtimandum ſit de dolore, & voluptate, fame, & ſiti & titillatione, quæ videtur etiam ad tactum pertinere, & arguere in illo diſtinctionẽ ſpeciei: cùm ſint actus adeò inter ſe diuerſi & diſcrepantes.

Dolor & voluptas, an ad tactum pertinant.

Aduerte in dolore, & voluptate corporis [de his enim in præſenti agitur] duo ſpectari poſſe: nimirum actus ipſos dolendi, oblectandive: & obiecta horum actuum. Eſt autẽ obiectũ & cauſa iſtius doloris, mutatio notabilis facta circa primas qualitates, vt cùm manus aduritur; vel diuiſio cõtinui, vt cùm quis vulneratur. Vnde Galenus 12. Methodi cap. 7. ita ſcripſit, Naturalis notitia nos docet, vitium id corporis, ex quo ſit doliturum, aut continuitatis ſolutionem oportere eſſe, aut alterationem aliquam. Quamuis de hac re non parum ſit inter auctores diſſidij, dum alij arbitrantur cauſam doloris ex tactu prouenientis eſſe diſſolutionem temperamenti duntaxat; alij ſolam diuiſionem continui; alij vtrumuis, quod nobis placet. Obiectum autem, & cauſa prædictæ voluptatis eſt appulſus qualitatũ maximè cõuenientium, & attractio ſubſilientium ſpirituum, atque aliarum ſubtilium partium leniter abblãdientium.

Quæ ſit doloris & voluptatis cauſa.

Igitur in primis inficiandum non eſt hæc obiecta non ſolùm pertinere ad appetitum ſenſitiuum, ſed ſimul etiam ad tactum, diuerſa tamen conſideratione. Nam primę qualitates tactu percipiũtur tanquam eius ſenſibile proprium, vt planum eſt. Ab eodẽque percipitur diuiſio continui, & illapſus ille ſpirituum, aliique motus locales corporum tangentiũ, non tamen vt ſenſibilia propria tactus, ſed cõmunia. Pertinent verò omnia hæc ad tactum quatenus tangibilia ſunt, ſicque eius actum terminãt, qui neque dolor eſt, neque voluptas. Ad appetitũ verò ſenſitiuum ſpectãt ſub ratione boni & mali præſentis ſecundùm actum proprium doloris, & voluptatis. Sicut enim appetitui ſenſitiuo propriè cõuenit ferri in bonum, & malum ſenſibile; ita & circa ipſum delectari, & dolere. Quod non competit ſenſui, cuius nõ eſt tendere in bonum, vel malum, qua talia ſũt. Itaque cùm quis manum vrit, percipit tactus illam caloris intemperiem, vt eſt quid tãgibile; ſimúlque appetitus concupiſcibilis de læſione illa, prout quoddam naturæ malum eſt, dolet, proponente ſibid id priùs phãtaſia ſub ratione noxij, & mali.

Qua ratione dolor, & voluptas pertineant ad tactum; qua verò ad appetitum ſenſitiuum.

Hęc de dolore, & voluptate. Nũc de titillatione. In hac duo inueniuntur; horror quidam, quo refugimus attrectationem, & nonnulla voluptas, ac delinitio, quę accedit in quibuſdam corporis partibus acerrimi ſenſus; vbi arteriæ multę ſuis finib. hiant, vt ſub axillis, & plantis; ad has enim, dum ſcalptione magis rareſcunt, ſolẽt accurrere ſpiritus, & copia prurientis materiæ, quæ ſuo attactu voluptatem excitant. Ex his duobus horror, ſeu fuga attrectationis, ſi ſumatur pro ſubſtractione corporis, eſt motus localis, vt patet; ſi pro interno actu, eſt operatio ſenſitiui appetitus repudiãtis. Voluptas autẽ illa ſimiliter pertinet ad appetitum ſenſitiuũ, ob eam rationem, quã paulò antè attulimus. At perceptio motus localis quò ſpiritus & vis prurientis materiæ confluit, refertur ad tactum, vt eius ſenſibile commune.

Quæ in titillatione reperiãtur, & quæ ex parte pertineat ad tactum.

Quod attinet ad famem, & ſitim, de quibus in primo de ortu & interitu ex profeſſo diſſeruimus: tria per earum

De fame, & ſiti & quatenus

quam

ſtione ſpectent ad tactum. ſect. 3. & 3. de part. ani. ca. 10.

quamlibet potiſſimùm importantur; nimirum per famem diuulſio facta, præſertim in ventriculo; & dolor ex ea ortus, itémque appetitio calidi, & ſicci. Per ſitim verò intéperies ex nimia ariditate, in faucibus, & ventriculo, & dolor, qui ſimiliter ex illa intéperie naſcitur; & appetitio frigidi, & humidi. Si ergo de dolore, & appetitione agamus; liquet iam pertinere hæc ad appetitũ ſenſitiuum. Si de diuulſione, quæ eſt motus localis, patet etiam ſpectare ad tactum, vt ſenſibile commune. Si de intemperie, pertinere quoq; ad eundẽ, ſed vt ſenſibile propriũ.

Colligitur non congruè ab aliquibus multiplicari ſpecies tactus.

His ita cõſtitutis facile erit intelligere quo pacto ea, quæ ab auctoribus, quos ſuprà retulimus, afferũtur ad multiplicandas ſpecies tactus, re vera ad eas multiplicandas non ſufficiant. Nam dolor & voluptas corporis, & actiones appetendi, vel repudiandi, ſunt actus appetitus ſẽſitiui. Ea verò tactilia, ex quibus hæc cauſantur, ſiue in quæ, vt explicatum fuit, tendunt; vel ſunt ſenſibilia propria tactus, continentúrque ſub quatuor qualitatibus primis, quas omnes oſtendimus in modo mouendi ſubire vnam rationem ſpecificam in ordine ad facultatem tangendi. Vel ſunt ſenſibilia communia, à quibus diſtinctio potentię ſumenda non eſt, vt iam antè commonuimus.

QVÆSTIO III.

Vtrum ſenſibile poſitum ſupra ſenſum ſentiatur.

ARTICVLVS I.

Affirmatiuæ partis argumenta.

Pro viſu.

PARS affirmatiua huiuſce controuerſię videtur palam cõuinci. Primùm, quia quod ad aſpectum attinet, vapor, ſiue humor in oculo intra corneam, & cryſtalloidem concretus, cernitur; & cùm digito oculus comprimitur, in tenebris fulgor quidam interiùs apparet, vt ipſi experimur, aſſeritque Ariſt. in lib. de ſenſu, & ſenſili c. 2. Ac non modò lumen externum, ſed id etiam, quod pupillæ affunditur, contuemur.

Pro auditu.

Præterea, auditus ſonitum, qui in aëre congenito A ſit, perſentiſcit, odoratus ſubſtantiam fumidam, vel ſaltem odorem ab ipſa exiliẽtem, & proceſſus mamillares ſubeuntem percipit; & ij, quibus lingua bilioſo humore infecta eſt, nõ ob aliam cauſam cibum dulcem, amarum æſtimant; niſi quia ipſum guſtatus inſtrumentum bilim ſibi inſitam guſtat, eaq; ab aliorum ſaporum dignotione impeditur. Et eadem pars carnis, & nerui, quæ præciditur, aut pungitur, ſentit.

Pro odoratu. Pro guſtu. Pro tactu.

Rurſus pro tactu, & guſtu.

B Sed adhuc quòd ſaltem tactus, & guſtus obiectum ſibi impoſitum percipiat, hunc in modum videtur concludi. Ideò reliqua ſenſibilia nonniſi ex aliquantulo interuallo cognoſcuntur; quia nonniſi interuẽtu ſpecierum à ſenſibus percipi queunt; ſpecies autem immediatè iniectæ potentiis, cùm ſint nimiùm craſſæ, non ſunt idoneæ ad ſenſionem adminiſtrandam: atqui tactus & guſtus, non ſentiunt per ſpecies. Non eſt igitur cur obiecta ſibi cohærentia non digno- C ſcant. Minor probatur; quia ſi tactus per ſpecies ſentiret, ſequeretur, manum v.g. ſentire aërem eiuſdem temperamenti, hoc eſt, æquè calidum, aut frigidum, ac ipſa eſt; cùm tamen inter Philoſophos conſtet non niſi exuperantias qualitatum à nobis percipi. Conſecutio oſtenditur, quia nulla ratio eſt, cur manus obiectum æquè calidum non ſentiat, niſi quia non poteſt ab æquè calido alterari; at ſi per ſpeciem caloris ſen- D tiret, cùm hanc à minus calido recipere queat, dandum foret, poſſe æquè calidum ſentire. Præterea idem in guſtu probatur, quia ſi per ſpeciem guſtaret lingua, experiretur acrorem, & acerbitatem, nihil eiuſmodi in ſe realiter perpeſſa; quod non ita eſt; quia potiùs ſaporem acrem propria inciſione, ſalſum abſterſione, acerbum corrugatione ſentit; vt Plato in Timæo, & Galenus lib. 4. de ſimplicium medica- E mentorum facult. docuere. Accedit quòd ſi ſenſio guſtandi, & tangendi fieret per ſpecies; poſſent hi ſenſus guſtabilia & tangibilia abſentia percipere; cùm nihil impediat, quominùs ea ex aliqua diſtantia, ſui ſpecies in ſenſoria mittant.

Nonniſi exuperantias qualitatum ſentiri.

ARTICVLVS II.

Exponuntur diuerſa in propoſita quæſtione Philoſophorum placita, & communis ſententia defenditur.

Opinio Scoti.

IN hac cõtrouerſia non parũ inter ſe auctores diſſentiunt. Nam Scotus hoc l. q. 4. ait, ſi res ad exactam veritatis normam reuocetur, effatum illud Ariſtotelis aientis, ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiri, verum quidem eſſe, ſi intelligatur de aſpectu comparato ad corpora opaca; hæc enim ſupra oculum conſtituta videri nequeunt, cùm egeant luce intermedia ad traiiciendam ſpeciem. Quòd ſi vel de reliquis ſenſibus agamus, vel de ipſo viſu collocato ad corpora tranſlucida actu illuſtrata; falſum eſſe. Nec Ariſtotelẽ aliud voluiſſe, quàm ſenſibilia ſupra ſenſum collocata, pro vt eum actione reali immutant, non ſentiri, tametſi percipiantur: qua ratione eundem notionaliter afficiunt, ſuam illi imaginem inurendo. Alexãder verò teſte Auerroë hoc loco, & Medicorum nõnulli opinantur tres duntaxat ſenſus, viſum, auditum, & odoratum, interiecto medio inter obiectum & inſtrumentum, egere

Alexandri & quorundam medicorum.

Communis ſententia.

At Commentator. D. Thomas, vterque Caietanus hoc loco, Iãdunus q. 29. Iauellus q. 50. Apollinaris q. 34. Ferrarienſis q. 19. M. Albertus 2. part. ſum. de hom. q. de tactu, Ægidius tum hoc loco, tum lib. 2. Hexameron c. 12. & plerique alij affirmant de omnibus ſenſibus verũ eſſe, nullum ex eis percipere ſibi impoſitum obiectum. Quod probát teſtimonio Ariſtotelis, qui id hoc in lib. c. 6. text. 75. & cap. 8. text. 98. abſolutè, ac ſine vlla præſcriptione docuit. Nec interpretatio Scoti ad aures Ariſtotelis eſt: cùm is non aſſeruerit ſenſibile impoſitũ ſenſui hoc aut illo modo ſumptum non ſentiri, ſed neutiquam ſentiri, ideóque medio aliquo opus eſſe. Præcipua verò ratio, qua prædicti auctores ſententiam ſuam confirmant, eſt ea, quam articulo ſuperiori perſtrinximus; videlicet, quia vt obiectum percipi queat, exigitur

Fundamentum ſententiæ communis.

A ac-commodatio quędam, ſeu proportio inter ſpeciem obiecti, & potentiam: hæc autem proportio non cernitur inter ſpeciem ab obiecto immediatè productam, & inter potentiam. Eſt enim ſpecies cùm primum ab obiecto exilit, admodum craſſa & concreta: eámque concretionem paulatim in medio deponit; vt experimento conſtat in ſpecie viſili, quæ propterea iis, qui imbecilla acie ſunt, quò longiùs producitur, eò minùs habilis efficitur, quia paulatim B attenuatur; cùm illi ad cernendum craſſiorem imaginem requirant.

Reſponſio ad argumenta cõtraria partis.

Quoniam igitur hæc ſententia in Peripatetica ſchola communis eſt; argumentis, quibus eam in primo articulo oppugnauimus, ſatisfaciamus. Ad primum dicimus, Si quis humor intra oculum cõcreſcat, eum, qui cryſtalloidem occuparit, non cerni, ſed ab ea aliquantulum remotum. Ad ſecundum, Fulgorem illum, qui noctu conſpicitur, cùm C oculus atteritur, diffundi quidem vſq; ad humorem cryſtallinũ, cùm viſio non niſi illuſtrato medio fiat; non tamen videri ſecundùm eam partem, quæ in organo inſidet, ſed ſecundùm partem diſtantem, quod ſimiliter dicendum eſt de quacunque alia luce, quæ ad ipſum videndi ſenſoriũ protenditur. Ad aliud de auditu reſpondemus, Bombum illum nõ excitari in organo: ſed in cauitate aliqua prope tympanum exiſtente. Id verò, D quod ad olfactum pertinet, diſſoluet, qui dixerit, Si quando odor ſecundùm eſſe reale ad proceſſus mamillares perueniat, non percipi ſecundùm eam partem ſuæ extenſionis, quæ eſt in organo, vel ipſum proximè attingit, ſed ſecundùm partem abiunctam: quod ſimiliter dicendum eſt de biliato humore linguam imbuente. Non enim is guſtatu percipitur ſecundùm eam partem, quæ attingit neruos, in quibus guſtandi organum præcipuè reſidet; ſed ſecundùm aliam ab E eo diſtantem. Eodémque modo reſponderi ſolet ad id, quod de tactu obiicitur. Nimirum ſenſorium tactus ſentire plagam acceptam, non quaſi percipiat ipſum ſenſibile ſecundùm partem, quæ ipſum proximè attingit, ſed ſecundùm remotam.

ARTI

ARTICVLVS III.

Diſſoluũtur argumenta pertinentia ad tactum & guſtum: & alia quædam opinio proponitur.

SVPERSVNT adhuc argumenta ad tactum, & guſtum ſpectantia, quibus nonnulli medicorum demonſtratum abs ſe putant percipi ſenſibile ſupra hos ſenſus collocatum. Ad primum concesſa maiori propoſitione, negãda eſt minor: omnes enim ſenſus, vt alibi cũ D. Thoma 1. part. qu. 78 art. 3 aliiſque auctoribus ſtatuimus, ſpeciem requirunt tanquam principium ad cognitionem neceſſarium. Ad probationem verò minoris dicendum, vt potentia ſenſitiua, etiã exterior percipiat obiectum, non ſufficere conſignatam eſſe illius ſpeciem. Accidit enim non rarò dari ſpeciem, & tamen non procedere actionem; vt cùm duo in eadem ab obiecto diſtantia conſtituti ſunt, & eorum alter, quia perſpicaci aſpectu, obiectum videt; alter, quia imbecillo, non videt. Tunc enim vterque ſpeciem recipit, etſi vnus tantùm viſionẽ edat. Idẽque contingit cùm quis rebus aliis ita cogitatione intẽtus eſt, vt propterea ſonũ, quem alij eodẽ in loco ſentiunt, ipſe nõ percipiat. Sic ergo, licèt cùm calidũ minùs calido appropinquat, ſui ſpeciẽ ſẽſorio inurat, haud propterea neceſſe eſt, vt id à potentia ſenſitiua percipiatur; quia ad talem perceptionẽ prẹter ſpeciem requiritur etiam, vt ipſi organo calidum imprimatur, quod nõ imprimitur, niſi calidum quod agit, intenſius ſit eo, quod patitur, vt in libris de ortu & interitu ex profeſſo oſtendimus.

Etiam guſtus & tactus ad ſenſionem requirunt ſpecies.

Ad ſecundum dicendum ſimiliter guſtum non percipere ſaporem, niſi quem actu vnà cum ſpecie recipit; eſto vnaquæque ſenſitorij portio eam partem extenſiuã ſaporis, quæ ipſi proximè reſpondet, non ſentiat, vti ſuperiùs diximus. Ad tertium quid reſpondendum ſit conſtat; cùm enim guſtus & tactus non ſentiãt, niſi quod re ipſa in ſe recipiunt, nihil niſi ſibi præſens dignoſcent.

Hunc in modum ſe habet explicatio rationum, quibus probari conſueuit, guſtum & tactum percipere obiecta ſibi A impoſita. Nobis tamẽ adducta in vtramque partem argumenta, & eorum ſolutionem expendentibus veriſimilior videtur ſententia, quæ ſaltem guſtum, & tactum à pronuntiato illo excipit: tum quia fictitiũ videtur, cùm admoto igne organum aduritur, tactum non percipere diſſolutionem temperamenti, quæ fit in eademmet parte, in qua torquetur, atque adeò nullam partem organi ſentire ſuam propriam diſſolutionem, ſed alterius; ſimilitérque linguam nõ percipere B amarorem, qui ſibi inſidet. Quod rurſus à veritate alienum eſſe hoc argumento videtur. Calefiat inſtrumentum tactus vniformiter difformiter. Hoc poſito, ſi nulla pars organi ſentiens percipit diſſolutionem temperamenti, quæ ſibi immediatè reſpondet, cùm quælibet pars magis minúſve, quàm alia incaleſcat, (ea eſt enim lex formæ quæ vniformiter difformiter per ſubiectum diffunditur) ſequitur, tactũ in alia parte organi plus, C in alia minùs ſentire, vt planum eſt, cùm læſio in omnibus partibus inæqualis ſit, vt ponimus. Item cũ nulla pars propriã, ſed alterius offenſionẽ percipiat ſequitur debere tactũ vbi plus eſt caloris, minus percipere; vbi minus, plus: ſiquidem vbi plus eſt caloris non ſentit, niſi calorem partis vicinæ, ſimilitérque vbi eſt minus. At hoc concedere, ſanè abſurdũ videtur.

Veri ſimilius: eſt guſtum, & tactum excipi à communi illo pronũciato.

Non probamus tamen opinionẽ eorum, qui contendunt poſſe guſtum, vel tactum abſque ſimilitudine obiectum D ſenſile dignoſcere. Namque ex naturæ inſtituto, atque ordine inter cognitionẽ ſenſitiuam, & rem cognitam, media eſt ſpecies: ne à re ſenſibili, quæ nimiũ materialis eſt, ad cognitionẽ, quæ ad immaterialem naturam propè accedit, fiat trãſitus ſine medio, ſed interiectu ſpeciei, quæ minus habet materialitatis, quàm obiectum ſenſibile Vnde Ariſtoteles hoc lib. cap. 12. proximè ſequenti text. 121. abſolutè docet commune eſſe ſenſibus E formas ſine materia, hoc eſt, obiectorum imagines recipere. Videtur autem iuxta hanc ſententiam de immediatione guſtus & tactus, quam probabiliorem iudicamus, peculiare eſſe his duobus ſenſibus, vt inter potentiam, & obiectum non requirãt interuallum, quo extenuetur ſpecies: ſicut enim cæteris craſſiores ſunt; ita ſpecies proximè ab obiecto edita, eis accommodata eſſe poteſt.

KK 4.

ΚΕΦ. ιβ.

Text. 121. Καθόλου δὲ περὶ πάσης αἰσθήσεως δεῖ λαβεῖν, ὅτι ἡ μὲν αἴσθησίς ἐστι τὸ δεκτικὸν τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν ἄνευ τῆς ὕλης· οἷον ὁ κηρὸς τοῦ δακτυλίου ἄνευ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ χρυσοῦ δέχεται τὸ σημεῖον. λαμβάνει δὲ τὸ χρυσοῦν ἢ τὸ χαλκοῦν σημεῖον, ἀλλ' οὐχ ᾗ χαλκὸς, ἢ χρυσός. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ αἴσθησις ἑκάστου ὑπὸ τοῦ ἔχοντος χρῶμα, ἢ χυμὸν, ἢ ψόφον πάσχει· ἀλλ' οὐχ ᾗ ἕκαστον ἐκείνων

Text. 122. λέγεται, ἀλλ' ᾗ τοιονδὶ, καὶ κατὰ τὸν λόγον. b αἰσθητήριον δὲ πρῶτον, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη δύναμις. c ἔστι μὲν οὖν ταυτόν· τὸ δ' εἶναι ἕτερον. μέγεθος μὲν γὰρ ἄν τι εἴη τὸ αἰσθανόμενον· οὐ μὴν τῷ γε αἰσθητικῷ

Text. 123. εἶναι, οὐδ' ἡ αἴσθησις μέγεθός ἐστιν, ἀλλὰ λόγος τις καὶ δύναμις ἐκείνου. φανερὸν δ' ἐκ τούτων καὶ διὰ τί ποτε τῶν αἰσθητῶν αἱ ὑπερβολαὶ φθείρουσι τὰ αἰσθητήρια. ἂν γὰρ ᾖ ἰσχυροτέρα τοῦ αἰσθητηρίου ἡ κίνησις, λύεται ὁ λόγος. τοῦτο δ' ἦν ἡ αἴσθησις, ὥσπερ καὶ ἡ συμφωνία καὶ ὁ τόνος κρουομένων σφόδρα τῶν χορδῶν. d καὶ

CAP. XII.

Hoc autem vniuerſaliter accipere de omni ſenſu oportet, ſenſum inquam id eſſe, quod ſenſibiles ſine materia formas ſuſcipere poteſt. Perinde atque annuli ſignum ſine ferro vel auro ſuſcipit cera. ſuſcipit autem æneum vel aureum ſignum, ſed non vt æs aut aurum, neque vt ſignum eſt aureum aneúmue. Simili patitur & ſenſus vniuſcuiuſq; ſenſibilis, modo: ab eo, quod habet colorem, aut ſonum, aut ſaporem: Sed non vt vnumquodque illorum dicitur: ſed vt eſt tale, & ratione. b Inſtrumentum autem id ſenſus eſt primum: in quo eſt talis vis atque potentia collocata. c Atque ſunt idem, ratio verò non eſt eadem, ſed diuerſa. Nam id quod ſentit, aliqua eſt magnitudo: non tamen ratio ſenſitiui neque ſenſus eſt magnitudo: ſed eſt quædam ratio, potentiáque illius. Patet autem ex his, & cur ſenſibilium exuperationes ſenſuum inſtrumenta corrumpunt. Nam ſi motus ſit vehementior, inſtrumentique ſenſus ſuperet vires, diſſoluitur ratio. Id autem erat ſenſus: diſſoluitúrque perinde, atque cõcentus intentione, cùm vehemẽter fides pulſantur. d Patet

Text. 121. Text. 122. Text. 123.

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

Senſus recipere rerũ imagines, nõ res ipſas.

a Hoc *autem.* Explicatis ſigillatim externis ſenſibus, colligit Ariſtoteles hoc capite, quædam iis communia. Primum eſt, ſenſus recipere formas ſine materia, id eſt imagines rerum, non res ipſas. Quod ſigilli ſimilitudine oſtendit: cera enim figuram, imaginémve aurei ſigilli recipit, non ipſam ſigilli materiam, in qua imago eſt. His non obſtat quòd tactus & guſtus, vt ex ſuperiùs dictis conſtat, non typos duntaxat tactilium & guſtatilium qualitatum, ſed qualitates quoque ipſas in ſe recipiant. Non enim mens Ariſtotelis fuit id negare; ſed aſſerere, vt

vt potentiæ ſenſitiuæ externę functiones ſuas obeant, non oportere vniuerſim qualitates ſenſibiles recipi in organo: oportere tamen ſenſibilia ſui imagines organis imprimere, eáſque ad eiuſmodi functiones proximè eliciendas concurrere: quidquid ſit de rebus ipſis, quæ eiuſmodi ſpecierum interuentu ſub ſenſus cadunt. Eſt tamen de huius loci interpretatione non parum diſſidij inter Philoponum, Simplicium, Themiſtium, & Auerroem. Qua de re lege Theophilum ad text. 121.

[b] *Inſtrumentum autem.* Omnibus ſenſibus commune eſſe ait, vt primum cuiuſque organum dicatur eſſe id, in quo ſenſus reſidet. Vocat autem primum organum partem illam ſimilarem, in qua immediatè recipitur facultas ſenſitiua. Namque; vt 2. de partibus anim. cap. 1. docet, licèt pars corporis, qua ſenſio perficitur, ſit quidpiam diſſimilare, vt manus, vel oculus: tamen pars illa, in qua primò & proximè potentia actúſque ſentiendi inhærent, ſimilaris eſt, vt neruus, humor cryſtallinus, aliæque eiuſmodi: atque has partes appellat hîc primum ſenſorium.

Conſenſus inter potētiam & inſtrumētum.

[c] *Atque ſunt.* Explicat conſenſionem inter potentiam, & inſtrumentum, aítque hæc ſubiecto idem eſſe, ratione differre: quaſi dicat vt candor, & lac ſubiecto idem ſunt, quia candor lacti inhæret: & tamen definitione inter ſe diſtinguuntur: ita potentiam, & organum eſſe idem ſubiecto: quia potentia inſidet organo: differre tamen natura, & definitione: ſiquidem potentia eſt forma accidentaria inhærens corpori: organum verò, eſt ſubſtantia qualitate affecta.

Text. 124. [d] καὶ διὰ τί ποτε τὰ φυτὰ οὐκ αἰσθάνεται, ἔχοντά τι μόριον ψυχικὸν, καὶ πάσχοντά τι ὑπὸ τῶν ἁπτῶν· καὶ γὰρ ψύχεται καὶ θερμαίνεται. αἴτιον γὰρ, τὸ μὴ ἔχειν μεσότητα, μηδὲ τοιαύτην ἀρχὴν, οἵαν δέχεσθαι τὰ εἴδη τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ πάσχειν κατὰ τῆς ὕλης.
Text. 125. [e] ἀπορήσειε δ' ἄν τις εἰ πάθοι ἄν τι ὑπὸ τῆς ὀσμῆς τὸ ἀδύνατον ὀσφρανθῆναι, ἢ ὑπὸ χρώματος τὸ μὴ δυνάμενον ἰδεῖν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. εἰ δὲ τὸ ὀσφραντὸν, ὀσμὴ, εἴ τι ποιεῖ τὴν ὄσφρησιν, ἡ ὀσμὴ ποιεῖ. ὥστε τῶν ἀδυνάτων ὀσφρανθῆναι, οὐθὲν οἷόν τε πάσχειν ὑπ' ὀδμῆς· ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· οὐδὲ τῶν δυνατῶν, ἀλλ' ᾗ αἰσθητικὸν ἕκαστον. ἅμα δὲ δῆλον καὶ
Text. 126. οὕτως· οὔτε γὰρ φῶς καὶ σκότος, οὔτε ψόφος, οὔτε ὀσμὴ, οὐδὲν ποιεῖ τὰ σώματα, ἀλλ' ἐν οἷς ἐστιν, οἷον ἀὴρ ὁ κατὰ βροντῆς διίστησι τὸ ξύλον·

[f] ἀλλὰ

[d] *Patet autem quam ob cauſam non ſentiunt plantæ, tametſi partem aliquam habent animæ, atque ab ipſis tangibilibus patiuntur, frigeſcunt enim & caleſiunt, vt patet. Nam huius cauſa eſt mediocritatem non habere, neque principium tale, vt ſenſibilium ſine materia ſuſcipiant formas, ſed cum materia patiantur.* [e] *Dubitabit autem quiſpiam, ſi poſſit id ab odore pati, quod olfacere nequit: aut id à colore, quod haud quaquam videre poteſt, & in cæteris ſimili modo. Quòd ſi odorabile ſit odor: ſi quid in odoratum agit, odor profectò agit. Quare fieri nequit, vt ab odore quicquam patiatur eorum, quæ olfacere nequeunt: eadem eſt & in cæteris ratio. Nec etiam fieri poteſt, vt à ſenſibilibus quicquam patiatur eorum, quæ ſentire poſſunt, niſi vt quodque eſt ſenſitiuum. Id ita eſſe patere poteſt, & hoc etiam pacto. Nam neque lumen, & tenebræ, neque ſonus, neque odor in corpora quicquam agit: ſed ea nimirum, in quibus ſunt ipſa, aer enim qui eſt cum tonitruo, ſcindit lignum.*

Text. 124. Text. 125. Text. 126.

[f] *At*

Quæſtio. *Reſponſio.*

d *Patet autem.* Duo quædam problemata diſſoluit. Alterum eſt, cur excellens ſenſibile, vt præfulgida lux, aut vehemens ſonus, facultatem lædit. Reſpondet, cauſam eſſe, quia potentiæ exigunt temperiem quandam in ſubiecto, ac velut harmoniam, vt ſuis muneribus probè fungantur. Quare vt in cithara, aliiſque muſicæ inſtrumentis, ſi motu perturbato, & acriori quàm par eſt, quatiantur, fidium temperies diſſoluitur, nec harmonia ſibi conſtat; ita vehemens ſenſibile organi temperiem euertit, qua amiſſa, nequeunt ſenſus functiones ſuas conuenienter adminiſtrare. Alterum problema eſt, cur plantæ non ſentiant, cùm animatæ ſint, & tactilibus qualitatibus, ſicuti animantes, affici ſoleant: Quandoquidem calent, & frigeſcunt. Reſpondet, quia carent ea primarum qualitatum temperie, ac ratione, quæ ſenſiteriis neceſſaria eſt. Inde enim fit vt nec ſentientem facultatem obtineant, nec organa idonea ad ſentiendi munus, & ad vſum formarum abſque materia.

Quæſtio. *Reſponſio.*

Num aliquid ſenſu carens ab obiectis ſenſuum patiatur.

Dubitabit. Quia dixerat plantas recipere in ſe tactiles qualitates, nec tamen ſenſu pollere: Arrepta inde occaſione in controuerſiam adducit, num aliquid expers ſenſus è ſenſuum obiectis, vt à ſono, vel ab odore patiatur. Argumentatur pro parte negatiua. Primum, quia cùm odoratus v. g. & odorabile ſint relata, nec odorabile niſi reſpectu odoratus, nec odoratus niſi odorabilis comparatione dicatur, non videtur poſſe quicquam præter odoratum, odore affici. Secundò, quia ipſa ſenſibilia, vt lumen, & tenebræ ſuo modo, idémque ſonus, & alia id genus, non agunt in corpora ſenſu carentia: niſi ex accidente; vt ſonus non per ſe terram concutit, aut arborem ſcindit: ſed quia cum vehementi aëris commotione iunctus eſt. Quare ſenſibilia non niſi in id, quod ſentire poteſt, & quatenus ſenſu præditum eſt, agere videntur.

Text. 127. f ἀλλὰ τὰ ἁπτὰ καὶ οἱ χυμοὶ ποιοῦσιν. εἰ γὰρ μὴ, ὑπὸ τίνος ἂν πάσχοι τὰ ἄψυχα καὶ ἀλλοιοῖτο; ἆρ' οὖν κἀκεῖνα ποιήσει, ἢ οὐ πᾶν σῶμα παθητικὸν ὑπὸ ὀσμῆς καὶ ψόφου· καὶ τὰ πάσχοντα ἀόριστα, καὶ οὐ μένει οἷον ἀήρ; ὄζει γὰρ ὥσπερ παθών τι. g τί οὖν ἐστι τὸ ὀσμᾶσθαι παρὰ τὸ πάσχειν τι, ἢ τὸ μὲν ὀσμᾶσθαι, αἰσθάνεσθαι· ὁ δ' ἀὴρ παθὼν, ταχέως αἰσθητὸς γίνεται.

f *At enim tangibilia ſaporéſque agũt. ſi enim non agerent à quonam inanimata paterentur, atque alterarentur? Quid igitur, agúntne, & ſẽſibilia illa? at vt videtur non omne corpus ab odore pati, ſonóque poteſt, & ea, quæ patiuntur, terminis vacant & non manent, vt aër. Olet enim ipſe tanquam aliquid paſſus.* g *Quid aliud eſt olfacere quidem præter id ipſum aliquid inquam pati? at enim olfacere quidem ſentire eſt, aer autem paſſus citò ſenſibilis fit.* Text. 127.

f *At enim.* Pro parte affirmatiua, quæ vera eſt, hunc in modum diſſerit. Tangibiles qualitates, ſapores, cæteráque ſenſibilia habent vim agendi etiam in res inanimatas: non eſt igitur, cur negemus poſſe in eas agere, eiſque paſſionem inferre. Quamuis non ſit negandum, quædam ex iis, vt odorem, & ſonum, non diffundi indiſcriminatim per omnia corpora, ſed per ea, quæ carent terminis & non manent, id eſt, per humida fluidáque, videlicet per aërem & aquam, vt conſtat ex iis, quæ in ſuperioribus diſputata ſunt. Argumenta autem quæ pro negatiua parte propoſitæ dubitationis adducta fuere, paruo negotio diluuntur. Ad primum reſpondendum erit, ſi odorabile & odoratus ſumatur quatenus odorabile dicitur id, quod eſt odoratu cognoſcibile: & odoratus facultas, quæ poteſt rem odorabilem cognoſcere: tum odorabile ad ſolam odorandi potentiam, ſimilitérque odorandi potentiam ad odorabile tantùm referri: ſi autem odorabile accipiatur, prout dicitur id cuius odor alicubi recipi poteſt, tunc odorabile non referri tantùm ad potentiam: ſed etiam ad medium, quo odor à re odorifera reſiliens excipitur,

tur. Ad ſecundum, licèt ſonus non effringat arborem, niſi ob vehementem aëris agitationem, qua vehitur, tamen eundem ſonum per aërem re ipſa etiam diffundit.

8 *Quid aliud* Contra id quod antè definierat, etiam aerem odorem recipere, ita obiicit. Odorari eſt odorem recipere: atqui intermedium corpus recipit in ſe odorem, igitur odoratur, atque adeò ſentit. Huic obiectioni occurrit. Odorari eſſe ſubiectum ita pati, vt odorem ſentiat, quod aeri non competit.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrúm ne ſenſus ab excellenti ſenſibili lædatur, an non.

ARTICVLVS I.

Diſputatur primò pro parte negatiua: ſed aſtruitur affirmatiua pars quæſtionis.

Primũ Arg. QVOD negatiua propoſitę cõtrouerſiæ pars vera ſit, hiſce argumẽtis videtur oſtendi. Potẽtiæ omnes natiua propenſione ad obiecta ſua inclinantur, non minùs, quàm ad operationes, quibus in ea feruntur; ſed nihil inclinatur ad id, à quo læditur; cùm omnia propriam amẽt incolumitatẽ: igitur ſenſus nec ab excellenti, nec ab vllo alio ſuo obiecto lędi poteſt. *2. Argum.* Secũdò, Eiuſdem eſt lædere, & corrũpere; cùm lęſio ad corruptionem ducat; ſed nihil corrumpitur, niſi à contrario, vt docuit Ariſtoteles li. de longit. & breuit. vitæ ca. 1. igitur ſenſus nõ niſi à contrario læditur. atqui ſenſibus, ſicuti & reliquis potentiis naturalibus, nihil eſt contrarium: nihil eſt ergo quod ſenſui læſionem afferre queat. *3. Argu.* Tertiò, Obiecta agũt in ſenſus per ſuas ſpecies: ſed hæ nullam realem edunt actionem, qua vel organi temperiem immutent, vel ſenſum labefactent. Non poſſunt igitur ſenſui nocere. Probatur minor; quia imagines habẽt eſſe imperfectum, & diminutum, cùm à natura rerum, quas repræſentant, degenerent. Vnde earum eſſe à Philoſophis non ſimpliciter reale dicitur, ſed notionale, quaſi medium inter eſſe reale, & rationis. Quo fit; vt ſpecies caloris non videatur poſſe calorem gignere; præſertim cùm ipſa deterioris notæ ſit, quàm calor. Similitérque ſeſe habent reliquæ imagines comparatione rerum quas potentiis exhibent. *4. Argu.* Quartò, intellectus, quo res, in quarum contemplationem incumbit, nobiliores ſunt, eo maiorem capit voluptatem; & illuſtrium obiectorum perceptione non modò non læditur ſed ad alia cognoſcenda magis acuitur, & expeditur. Vnde à cauſis ad effecta, & à ſubſtantiis ad accidentia progreditur; ſed quoad hoc eadem eſt ratio in intellectu, ac ſenſu. Igitur ſenſus nullam ab eximio ſenſili percipit læſionem.

Concluſio affirmatiua. Verùm quòd excellentia ſenſibilia ſenſus lædant, & interdum omnino labefactent, docuit Ariſtoteles ſuperiori capite text. 123. & ruſus cap. 2. lib. 13. text. 141. D. Thom. in diſputatis, quæſtione de anim. artic. 8. Galenus lib. 10. de vſu partium, aliique auctores; idémque experientia conſtat. Nam cùm apta organi compoſitio, ſine qua fieri nequit, vt ſenſus vigeant, aut propriis defungantur muneribus, non ſolùm in figura congruenti, & idonea; ſed etiam in quadam primarum qualitatum ſymmetria, & moderatione conſiſtat; hæc autem excedentium ſenſibilium vi ac vehementi immutatione penitùs, aut ex parte deſtruatur; conſequens ſit, vt ſenſibilia ipſam quoque potentiam in organo reſidentem, vel deſtruant, vel aliquantulum vitient; atque à perfecta ſua operatione impediãt. *Simile.* Quod ſimilitudine fidium ab Ariſtotele adducta ediſſerit Themiſtius hoc in lib. cap. 42 ſuæ paraphraſis in hunc modum. Conſtat, inquit, exuperantiã ſenſibilis perniciem afferre ſenſorio. Nam ſi vis maior ingruat, quàm vt ſuſtineri à ſenſu poſſit: neceſſarium eſt eius partis interitum ſequi; quia temperamentum, & ratio ſoluitur, deſuiturque. Nihil enim aliud temperamentum eſt, quàm menſurata quædam, & modificata medietas. Omne verò moderatum ab immoderato diſſoluitur: vt modulatio in fidibus, atque cantu, ſi chordæ, vocéſque, aut validiùs obgraueſcant, aut impenſiùs cuibriſſent, quàm intentionis,

& concentus ratio poſtulat, protinus diſ A ſidere incipit, mox & conſpiratio tota confunditur. hæc ille.

ARTICVLVS II.

Particulatim explicatur quo pacto ſinguli ſenſus ab excellenti ſenſibili lædantur: ſoluuntúrque argumenta initio propoſita.

Vt viſile aſpectum lædat.

QVo autem pacto ſinguli ſenſus ab excellenti ſenſibili oblædantur, facilè intelligi poteſt. In primis enim lux, quę ſuopte ingenio caloris parens eſt, ſi nimia ſit, multum calorem oculo imprimit; atque ita organi temperiem immutat; tum præterea eiuſdẽ caloris vi partes materiæ diſgregat, ac viam aperit, qua foras exiliant ſpiritus vitales, ſine quorum ope adminiſtrari viſio nequit. Sic autem interdum ad cæcitatẽ vſque C peruenitur. Cui⁹ rei illuſtria refert exẽpla Galenus libro 10. de vſu partium. *Ex Galen.* Quòd vehementi, inquit, ſplẽdore oculi noſtri offendãtur, docuerunt id quidem milites Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes, vehementer læſi oculis fuerunt. Experti ſunt etiam id illi, qui ex obſcuriſſimo carcere in ſplendidiſſimã domum calce illitam, & læuigatam à Dionyſio Tyranno repente ducti, D ſubitò occæcabantur, minimè repentinum illum occurſum ſplendidæ lucis ferentes. Quare meritò ſanè pictores, cũ pingunt in coriis albis, à quibus viſus offenditur, colores fuſcos, ac cæruleos opponunt, in quos ſubinde intuẽtes recreant, atque reficiunt oculos. *Pictores vt oculorũ offenſionẽ declinent.* Similiter ophthalmia laborantes offendit lux; & redarguit, qui tamen fuſca, & cærulea ſine dolore intuentur. Iam verò ſi ſolem ipſum explicaris, & inconniuentib. ocu E lis intueri velis, illos celeriter perdes; vti contigit multis, qui per eclipſim ſolis, fixis oculis ipſum cùm intuerẽtur, noſſe affectum eius cupientes, prorſus ſunt oc cæcati. Hæc ex Galeno. Addit quoque M. Albertus tractatu 4. c. 9. etiam tenebras ſuo modo aſpectui officere, quatenus in tenebris ob luminis & caloris abſentiam ſpiritus in intima ſeſe abdunt; ac nimia frigiditas partes oculi cogit, conſtipátque, ita vt aliquando recuperari aſpectus nequeant. *M. Albert.*

Quod ad reliquos ſenſus attinet; nocet auditui ingens ſonus ob vehementem aëris commotionem, qua vehitur. *Vt alij ſenſus ab obiectis lædantur.* Vnde teſte Plinio lib. 6. Natur. hiſtor. c. 29. Nilus vbi ex altiſſimis montibus præcipitat, fragore accolas ſurdos reddit. Olfactui etiam teſte Ariſtoteles lib. 2. huius operis c. 9. text 99. nocent odores admodum graues ob excedentem B calorem fumidæ exhalationis, qua interdum vſque ad proceſſus mamillares deuehuntur. Denique tactum, & guſtatum lædunt tactilia & guſtatilia, propter caloris, & frigoris, aliarúmque eiuſmodi qualitatum exuperantiam. At enim quemadmodum excedentia ſenſibilia ſenſibus offenſionem inducunt, ita eoſdem mediocria oblectant; vt color herbaceus, viſum: attemperatæ voces, & in numerum compoſitæ, auditum: atque ita in cæteris res habet.

Nunc argumenta initio propoſita diluamus. *Solut. 1. argum.* Ad primum, conceſſa maiori propoſitione, reſpondendum eſt ad minorem, nihil naturaliter inclinari in id, à quo per ſe læditur; obiecta verò ſenſuum non lædere ſenſus per ſe, ſed ex accidente, cùm ad exuperantiam deflectunt, organúmq; lædunt. Ad ſecundum, *2.* conceſſa item maiori, dicendum eſt, potentias ſenſitiuas non habere contrarium: nec etiam per ſe corrumpi, ſed ſoluta organi temperie: hanc autem euerti exceſſu, qui mediocritati, in qua temperies conſiſtit, aduerſatur. Ad tertium variè ſolet reſponderi. *3.* Sunt qui putent etiam ſpecies ſenſibilium lædere per ſe, progignendo qualitatem, quę organum diſſoluat, quia quamuis diminutum, & imperfectum eſſe obtineant; tamen vt ſunt inſtrumenta obiectorum, à quibus emittuntur, eam vim ſortiri queunt. Hæc tamen ſententia, vt alibi oſtendimus, minùs probabilis eſt. Igitur alij, quorum amplectimur opinionem, aiunt, ſpecies non per ſe, ſed ratione aliarum qualitatum, quę ipſas comitantur, & ab obiecto vnà traiiciuntur, eiuſmodi effectus edere. Ad vltimum *4.* dicendum eſt, non lædi intellectum illuſtrium rerum cognitione quia non eſt potentia inhærens organo corporeo, cuius temperies ingruentum qualitatum exceſſu euerti poſſit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA.

PROOEMIVM.

POSTQVAM *Ariſtoteles primo libro animæ naturam ex veterum placitis, non tam quid ſentiendum, quàm quid non ſentienaum eſſet explicans, indagauit: Et in ſecundo collectam, atque inuentam à ſe animæ definitionem propoſuit, déque eius potentiis, & functionibus multa ſubtiliter, & accuratè diſſeruit: nunc cætera, quæ ad ſuſceptæ materiæ abſolutionem pertinent, non minori diligentia; & ſtudio perſequitur hoc libro, qui in quatuor partes diſtribuitur. In prima, quæ vno capite abſoluitur, agit de numero ſenſuum externorum, de quibus libro ſuperiori ſigillatim diſputauerat. In ſecunda, duobus capitibus contenta, exhibet tractationem de internis ſenſibus. In tertia diſſerit de intellectu, à quarto vſque ad octauum caput. In quarta à capite nono vſque ad finem libri, principium progreſſionis animantium pertractat. Eſt tamen de huius libri exordio, non parua inter expoſitores diſſenſio. Namque Auerroes, M. Albertus, AEgydius, & Caietanus, tria priora capita ad ſecundum librum pertinere volunt, atque hunc, à quarto capite inchoari. Verùm noſtram diſtributionem, quam præferunt Græca exemplaria, quæq; nunc vulgò recepta eſt, ſequuntur Philoponus, Themiſtius, Simplicius, Boetius, D. Thomas, Theophilus, Argyropilus, & alij.*

Diſtributio huius libri in partes quatuor.

Diſſidiũ de exordio tertij libri.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ τὸ Γ.

ΚΕΦ. Α.

Text. 128. a ΟΤΙ δ' οὐκ ἔστιν αἴσθησις ἑτέρα παρὰ τὰς πέντε· λέγω δὲ ταύτας, ὄψιν, ἀκοὴν, ὄσφρησιν, γεῦσιν, ἁφήν· ἐκ τῶν δὲ πιστεύσειεν ἄν τις. b εἰ γὰρ παντὸς c οὗ ἐστιν αἴσθησις, ἁφὴ, καὶ νῦν ἔχομεν αἴσθησιν· πάντα γὰρ τὰ τοῦ ἁπτοῦ ᾗ ἁπτὸν πάθη, τῇ ἁφῇ ἡμῖν αἰσθητά ἐστιν· d ἀνάγκη τε, εἴπερ ἐκλείπῃ τις αἴσθησις, καὶ αἰσθητήριόν τι ἡμῖν ἐκλείπειν·

e καὶ

ARISTOTELIS DE ANIMA, LIBER III.

CAP. I.

a SENSVM *autem nullum alium eſſe præter hos quinque, viſum, inquam, auditum, odoratum, guſtum, & tactum, ex hiſce profectò, quæ nunc deinceps dicemus, credere quiſpiam poteſt.* b *Nam ſi nunc ſenſum omnis eius habemus,* c *cuius ſenſus eſt tactus (omnes námque rei tangibilis, vt eſt tangibilis, affectus nobis ſunt ſenſibiles tactu,) nullius itaque tactus vel guſtus, vel olfactus, vel auditus, vel viſus deeſſe nobis videtur.* d *Præterea, ſi ſenſus nobis deficiat aliquis, & inſtrumentum neceſſe eſt illius nobis deeſſe.* Text. 128.

Præterea,

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Capitis argum.

a SENSVM *autem.* Quoniam vis ſentiendi non omnibus animantibus ex æquo ineſt, vt experientia conſtat, docétque Ariſtoteles, capit. 1. libr. 12. de hiſtoria animalium, & capit. 8. libri 9. eiuſdem operis; ne quis ob hanc ſentiendi varietatem indefinitum eſſe crederet ſenſuum numerum: probat hoc capite quinque tantùm eſſe externos ſenſus: neque dari aliam externam facultatem, qua propria & communia ſenſibilia diiudicentur. Eſt autem inter expoſitores diſſidium, cur Ariſtoteles hunc librum à numero ſenſuum inchoarit. Veriſimile eſt, id propterea feciſſe, vt ad diſputationem de internis potentiis gradum faceret, quod præſtat, oſtendens abſolutam iam eſſe conſiderationem externorum ſenſuum, cùm nullus alius ſit, præter quinque à ſe priùs traditos. Probat ergo inſtitutum hoc ferè modo. Perfectis animantibus, cuiuſmodi ſunt homines, quibus non ſolùm ea, quæ ad vitam agendam, ſed ad bene agendam & conſeruandam obſeruiunt, natura tribuit: non inſunt plures ſenſus, quàm quinque nimirum viſus, auditus, odoratus, guſtus, tactus. Non igitur ſenſus externi plures numero ſunt. Atque hæc eſt præcipua ratio, & fundamentum. Ariſtotelis hoc loco, vt Auerroes, Philoponus & Simplicius annotarunt. Eandem concluſionem, & argumentum inuenies apud eundem Ariſtotelem lib. 4. de hiſtoria animalium cap. 8.

Cur hic liber à numero ſenſuum externorum initium ſumat. Eos quinque eſſe quo modo probetur.

Ineſſe homini omnes ſeſus.

b *Nam ſi nunc.* Antecedens propoſiti ſyllogiſmi, videlicet ineſſe homini omnes ſenſus, probat ex obiectis, ex inſtrumentis, ex mediis. Ex obiectis, quia homi-

nes

nes omnia ſenſibilia percipiunt. Ex inſtrumentis: quia nullum eis deeſt organum ad functiones ſenſuum obeundas. Ex medijs, quia omnia media eis obſeruiunt ad ſenſibilium traiectionem.

Mutua cõiunctio inter ſẽſum, & ſẽſoriũ.

^c *Cuius ſenſus eſt.* Percipi à nobis omnia, quæ ſub ſenſus cadunt, probat ex eo, quia ſi tactu omnes tangibilium qualitatum differentias, quæ latiſſimè patent, diſcernimus: idem quoque de reliquorum ſenſuum obiectis affirmandum erit.

^d *Præterea ſi ſenſus.* Antequam probet venire nobis in vſum omnia media, docet fieri non poſſe, vt ſenſum aliquem habeamus, cuius nobis ſenſorium deſit. Reſpondent enim hæc ſibi mutuò, ita vt ſenſus abſque inſtrumentis propria munia adminiſtrare non poſſint: & inſtrumenta abſque potentiis ſuperflua ſint, atque adeò abſque illis non dentur: quandoquidem non niſi gratia operationis ſunt, docente etiam Ariſtotele capite vltimo libri 4. Meteor. & cap. 1. libri 1. de partibus anim. & cap. 3. libri 1. Politic. & cap. 2. & libri 3. de generatione anim. aliiſque in locis.

Text. 129.

^e καὶ ὅσων μὲν αὐτοὶ ἁπτόμενοι αἰσθανόμεθα, τῇ ἁφῇ αἰσθητά ἐςιν, ἣν τυγχάνομεν ἔχοντες· ὅσα δὲ διὰ τῶν μεταξὺ, καὶ μὴ αὐτῶν ἁπτόμενοι τοῖς ἁπλοῖς διαςήμασι· λέγω δ', οἷον ἀέρι καὶ ὕδατι. ἔχει δ' οὕτως, ὥςε εἰ μὲν δι' ἑνὸς πλείω αἰσθητὰ ἕτερα ἀλλήλων ὄντα τῷ γένει, ἀνάγκη τὸν ἔχοντα τὸ τοιοῦτον αἰσθητήριον, ἀμφοῖν αἰσθητικὸν εἶναι· οἷον εἰ ἐξ ἀέρος ἐςὶ τὸ αἰσθητήριον, καὶ ἔςιν ὁ ἀὴρ καὶ ψόφου καὶ χρόας. εἰ δὲ πλείω τοῦ αὐτοῦ, οἷον χρόας, καὶ ἀὴρ καὶ ὕδωρ. ἄμφω γὰρ διαφανῆ· καὶ ὁ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἔχων μόνον, αἰσθήσεται τοῦ δι' ἀμφοῖν.

^f τῶν

Præterea ^e omnis ſenſus per mediũ ſentit, vt patuit: Medium autem, aut coniunctum, aut ſeiunctum, externumque eſſe neceſſe eſt. At nos habemus vtrumque, & id, inquam, quod eſt coniunctum, quo quidem tangentes, ſentimus ſenſibilia tactu, & id etiam per quod eminus non tangentes ſentimus: id verò duplex eſt ſpatium ſimplex, aër, inquam, & aqua. Res autem ita ſeſe habere videtur, vt ſi ſenſibilia plura diuerſa genere per vnum medium ſentiantur, neceſſarium ſit eum, qui ſenſus inſtrumentum habet tale, ſenſitiuum illorum eſſe, vt ſi ex aëre ſenſus ſit inſtrumentũ, & aër ſit medium in colore ſentiendo ac ſono. Quòd ſi vnum idémque per plura media ſentiatur, vt color per aërem atque aquam (hæc enim vtraque perſpicua ſunt) is, qui alterum tantùm habet ipſorum, ſentiet, nimirum id, quod per vtrumque ſentiri poteſt. Text. 129.

^f *Nam*

Nullum homini deeſſe mediũ ad functiones ſenſuum.

^e *Omnis ſenſus.* Probat nullum nobis medium deeſſe. Nam medium aut internum eſt, aut externum; nos verò vtroque ad ſentiendum vtimur, vt ex ſuperiori libro conſtat. Deinde explicat ſympathiam, & connexionem, quæ inter medium formaliter, ſeu quaſi formaliter ſumptum: & ipſum ſenſum intercedit, aitque, ſi medium formaliter vnum ſit, etiam ſenſum, qui eo vtitur, vnum formaliter eſſe exiſtimandum: eſto materialiter plura ſint, quo pacto viſus vnus eſt, licèt ſpecies viſibiles per aërem, & aquam traiiciantur: habent enim hæc duo elementa vnam formalem rationem, ſecundùm quam imagines viſiles tranſmittunt, nempe diaphaneitatem: quam tamen rationem non habet aër, quatenus ſpecies colorum, & ſpecies odorum deuehit. Quo fit, vt licèt vnum medium materialiter ſit, nihilominus ad duos ſenſus pertineat. Vbi aduertas,

Vni ſenſui reſpondet vnum medium formaliter.

uertas, obſcuritatem huic loco peperiſſe, quòd Ariſtoteles nunc de ſenſorijs loquitur, nunc de mediis, videlicet ob cognationem inter medij & ſenſorij naturam.

Text. 130.

f τῶν δὲ ἁπλῶν ἐκ δύο τούτων αἰσθητήρια μόνον ἐστὶν, ἐξ ἀέρος καὶ ὕδατος· ἡ μὲν γὰρ κόρη, ὕδατος· ἡ δὲ ἀκοὴ, ἀέρος· ἡ δὲ ὄσφρησις, θατέρου τούτων. τὸ δὲ πῦρ, ἢ οὐδενὸς, ἢ κοινὸν πάντων· οὐδὲν γὰρ ἄνευ θερμότητος αἰσθητικόν. ἡ δὲ γῆ, ἢ οὐδενὸς, ἢ ἐν τῇ ἁφῇ μάλιστα μέμικται ἰδίως. διὸ λείποιτ' ἂν μηθὲν εἶναι αἰσθητήριον ἔξω ὕδατος καὶ ἀέρος. ταῦτα δὲ καὶ νῦν ἔχει ἔνια ζῶα. g πᾶσαι ἄρα αἱ αἰσθήσεις, ἔχονται ὑπὸ τῶν μὴ ἀτελῶν, μηδὲ πεπηρωμένων· φαίνεται γὰρ καὶ ἡ ἀσπάλαξ ὑπὸ τὸ δέρμα ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμούς. ὥστε εἰ μή τι ἕτερόν ἐστι σῶμα, καὶ πάθος, ὃ μηδενός ἐστι τῶν ἐνταῦθα σωμάτων, οὐδὲ μία ἂν ἐκλείποι αἴσθησις.

h ἀλλὰ

f *Nam ex hiſce duobus ſimplicibus tantùm inſtrumenta ſunt ſenſus, ex aëre, atque aqua. Etenim pupilla ex aqua, auditus ex aëre, odoratus ex horum altero, conſtat. Ignis, aut nullius eſt inſtrumenti, aut communis omnium eſt: quippe cùm ſine caliditate nihil ſit ſenſitiuum. Terra etiam, aut nullius eſt inſtrumenti, aut in tactu maximè, commiſta.* Text. 130.

Text. 131. *Quocirca reſtat nullum ſenſus inſtrumentum eſſe præter aërem, atque aquam. Hæc autem nonnulla nunc animalium habent.* g *Ab ijs igitur animalium, quæ ſunt perfecta, non imperfecta, nec membris capta, omnes ſenſus habentur. Etenim & talpa ſub cute oculos habere videtur.* Text. 132. *Atque ſi nullum aliud corpus eſt præter ea quæ percipimus eſſe, nec ullus alius affectus præter alios, qui corporibus hiſce competunt, quæ ſunt hîc, nullus profectò deficit ſenſus.*

h *At*

Ex elemētis præcipuè aqua & aer ſenſuum inſtrumenta componūt. f *Nam ex hiſce.* Propoſitum confirmat ex parte organorum. Nam omnia ſentiendi inſtrumenta ex duobus elementis conſtant, aëre, & aqua; quatenus hæc ſunt magis apta ad patiendum ab obiectis, quod organi ratio maximè requirit. Ignis autem cùm vehementer actiuus ſit, minus ad id obtinet commoditatis, quamuis ratione caloris, ſine quo nulla operatio ſenſuum dari poteſt, in quolibet ſenſorio requiratur: terra etiam quia nimis concreta, craſſáque eſt, aut in nullo organo viget, excellítve: aut in ſolo tactu. Cùm igitur tota hæc varietas compoſitionis, quæ organis competit, cernatur in inſtrumentis ſenſuum humanorum, planum fit, nullum ſenſum defectu organi homini deeſſe.

Perfectis animantibus ineſſe omnium ſenſuum organa. g *Ab ijs igitur.* Concludit omnia organa ſenſuum ineſſe non omnibus, ſed perfectis animalibus, & quæ mutila non ſunt. Quòd ſi quis obiiciat talpam eſſe animal perfectum, & tamen carere viſu: reſpondet, & ſi talpa viſu careat: habere tamen inchoationem quandam oculorum: quaſi dicat intendiſſe primò naturam viſum ei tribuere: ſed non tribuiſſe, quòd in ſubterraneis latebris viuenti aſpectus minimè conueniret. Alij volunt non ſuppoſuiſſe Ariſtotelem talpam eſſe perfectum animal, ſed potiùs imperfectum, fuiſſéque argumentatum ab eo, cui minus ineſſe videtur, quaſi diceret: ſi talpa quæ animal eſt inferioris notæ, aſpectum habet, vt ipſa oculorum effigies, licèt obſcura, indicat: multo maiori iure viſum, cæteróſque ſenſus perfecta animantia obtinebunt. Quid tamen de viſu talpæ pronunciandum ſit in quæſtione diſquiremus.

h *At*

Text. 133. [h] ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν κοινῶν οἷόν τε εἶναι αἰσθητήριόν τι ἴδιον, ὧν ἑκάστῃ αἰσθήσει αἰσθανόμεθα κατὰ συμβεβηκὸς, οἷον κινήσεως, στάσεως, σχήματος, μεγέθους, ἀριθμοῦ ἑνός· ταῦτα γὰρ πάντα κινήσει αἰσθανόμεθα, οἷον μέγεθος κινήσει. ὥστε καὶ τὸ σχῆμα· μέγεθος γάρ τι καὶ τὸ σχῆμα· τὸ δὲ ἠρεμοῦν, τῷ μὴ κινεῖσθαι· ὁ δὲ ἀριθμὸς, τῇ ἀποφάσει τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῖς ἰδίοις· Text. 134. ἑκάστη γὰρ ἓν αἰσθάνεται αἴσθησις. ὥστε δῆλον, ὅτι ἀδύνατον ὁτουοῦν ἰδίαν αἴσθησιν εἶναι τούτων, οἷον κινήσεως· οὕτω γὰρ ἔσται, ὥσπερ νῦν τῇ ὄψει τὸ γλυκὺ αἰσθανόμεθα. τοῦτο δ' ὅτι ἀμφοῖν ἔχοντες τυγχάνομεν αἴσθησιν, ᾗ ὅταν συμπέσωσι, γνωρίζομεν· [i] εἰ δὲ μὴ, οὐδαμῶς ἂν ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκὸς αἰσθανόμεθα, οἷον τὸν Κλέωνος υἱὸν, οὐχ ὅτι Κλέωνος υἱὸς, ἀλλ' ὅτι λευκός. τούτῳ δὲ συμβέβηκεν υἱῷ Κλέωνος εἶναι. τῶν δὲ κοινῶν ἔχομεν αἴσθησιν ἤδη κοινὴν, οὐ κατὰ συμβεβηκός· οὐκ ἄρα ἐστὶν ἰδία· οὐδαμῶς γὰρ ἂν ᾐσθανόμεθα, ἀλλ' οὕτως, ὥσπερ εἴρηται, τὸν Κλέωνος υἱὸν ἡμᾶς ὁρᾶν.

[k] τὰ

[h] *At verò neque ſenſus inſtrumentum quicquam proprium ſenſibilium communium eſſe poteſt, motus, inquam, quietis, figura, magnitudinis, numeri, vnius, quæ vno quoque ſenſu ſentimus, non per accidens. Omnia enim hæc ſanè motu ſentimus. Etenim magnitudo motu ſentitur. Quare & figura quidem, cùm figura quædam magnitudo ſit, & id, quod quieſcit, ex eo quia non mouetur. Et numerus continui negatione, & ſenſilibus proprijs: vnuſquiſque namque ſenſus,* Text. 134. *nimirum vnum ſentit. Quare patet fieri non poſſe, vt communium cuiuſque ſit proprius ſenſus. Si enim eſſet, perinde tunc fieret, atque nunc viſu dulce ſentimus. Quod quidem propterea fit, quòd vtrorumque ſenſum habemus, quo cùm concurrunt, agnoſcimus.* [i] *Quod ſi ita non eſſet, nullo modo profectò niſi per accidens ſentiremus, quo pacto filium ſentimus Cleonis, non enim Cleonis filium ſed album ſentimus: huic autem accidit, vt filius ſit Cleonis. At communium habemus iam ſenſum communem, non per accidens ſanè. Nullus igitur ipſorum ſenſus eſt proprius: nullo enim ſentiremus modo: niſi eo, quo diximus filium videre Cleonis.*

[k] *Pro*

Non dari ſextum ſēſum circa ſenſibilia cõmunia.

[h] *At verò neque.* Diceret quiſpiam, præter quinque ſenſus dari alium, qui circa communia ſenſibilia tanquam circa ſenſibile ſibi proprium verſetur. Id refellit hunc in modum. Nullum ſenſibile proprium alicuius ſenſus poteſt in alium ſenſum per ſe cadere: atqui omne ſenſibile commune cadit per ſe in alios ſenſus: Ergo nullum poteſt eſſe proprium alicuius. Minorem probat, quia ſenſibilia communia agunt in alios quinque ſenſus, atque adeò per ſe ab illis ſentiuntur, quandoquidem id ſentitur per ſe, quod afficit potentiam. Hoc indicat illis verbis, motu ſentimus, id eſt, quæ dum potentiam mouent, ſiue immutant, dignoſcimus. Deinde, quòd prædicta ſenſibilia communia immutent potentias, probat: nam magnitudo mouet aſpectum, atque adeò & figura quæ eſt illius terminus, nec ab ea realiter diſtinguitur: parique modo res habet in cæteris.

[i] *Quod ſi ita non eſſet.* Idem probat ratione, quæ in ſuperiorem pene recidit. Si ſenſibile commune ab aliquo vno ſenſu per ſe cognoſceretur, non poſſet ab aliis ſentiri, niſi per accidens: ſed non ita eſt: Ergo ſenſibile commune non pertinet per ſe ad aliquem vnum ſenſum: maior patet, quia ſenſibile proprium vnius ſenſus, cognoſcitur ab alio per accidens, vt dulce ab aſpectu, non quòd dulce moueat po-

 tentiam

tentiam videndi, ſed quia ex accidente coniunctum eſt candido, quod per ſe viſum mouet. Quòd ſi ſenſibile commune non ita ſentitur, vtique percipietur alio modo, nempe eo, quo Cleonis filius percipitur: Qui non ideò dicitur ſentiri per accidens quia ſentitur per ſe ab alio ſenſu: ſed quia eſt ſubiectum, in quo eſt id, quod per ſe ſentitur. Minorem probat, quia ſenſibile commune per ſe mouet potentias ſentiendi, & ab iis per ſe dignoſcitur.

[k] τὰ δ' ἀλλήλων ἴδια κατὰ συμβεβηκὸς αἰσθάνονται αἱ αἰσθήσεις, οὐχ ᾗ αὐταί, ἀλλ' ᾗ μία, ὅταν ἅμα ἡ αἴσθησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γένηται. οἷον, ὅτι ἡ χολὴ πικρὰ καὶ ξανθή· οὐ γὰρ δὴ ἑτέρας γε τὸ εἰπεῖν, ὅτι ἄμφω ἕν· διὸ καὶ ἀπατᾶται, καὶ ἐὰν ᾖ ξανθόν, χολὴν οἴεται εἶναι.
Text. 135. [l] ζητήσειε δ' ἄν τις, τίνος ἕνεκα πλείους ἔχομεν αἰσθήσεις, ἀλλ' οὐ μίαν μόνην. ἢ ὅπως μὴ λανθάνῃ τὰ ἀκολουθοῦντα καὶ κοινά, οἷον κίνησις, καὶ μέγεθος, καὶ ἀριθμός. εἰ γὰρ ἦν ὄψις μόνη καὶ αὕτη λευκοῦ, ἐλάνθανεν ἂν μᾶλλον, κἂν ἐδόκει ταὐτὸ εἶναι πάντα, διὰ τὸ ἀκολουθεῖν ἀλλήλοις ἅμα χρῶμα καὶ μέγεθος. νῦν δ' ἐπεὶ ἐν ἑτέρῳ αἰσθητῷ τὰ κοινὰ ὑπάρχει, δῆλον ποιεῖ ὅτι ἄλλο τι ἕκαστον αὐτῶν.

[k] *Propria autem ſenſibilia ſenſus ipſi per accidens alter alterius ſentiunt, non hoc ſanè quo ipſi ſunt, ſed quo vnus, cùm ſimul in eodem ſenſus efficitur, ceu bilem amaram eſſe, ac flauam. Non enim ad alterum pertinet vnum ambo hæc eſſe dicere. Quapropter & errat, & ſi ſit quippiam flauum.* [l] Text. 135. *Quæri autem poteſt cuiuſnam gratia plures ſenſus, ſed non vnum tantùm habemus. An vt minùs ipſa quæ ſequuntur, atque communia lateant? vt motus, & magnitudo, & numerus. Nam ſi eſſet ſolus viſus, qui quidem eſt & coloris, magis laterent, ac idem eſſe omnia viderentur, propterea quòd color, & magnitudo ſimul ſe ſequuntur, & comitantur. Nunc autem cùm in alio quoque ſenſibili ipſa communia ſint, fit inde perſpicuum vnumquodque illorum, aliquid aliud eſſe, atque diuerſum.*

[k] *Propria autem ſenſibilia.* Docet cùm exempli gratia, video pomum candidum, quod ſimul dulce eſt, & bilem flauam, quæ eſt amara: ad quam facultatem per ſe ſpectet iudicare album eſſe dulce, & flauum eſſe amarum, atque non pertinere ad viſum ſecundùm ſe, ſed vt alteri potentiæ ſubeſt, id eſt, ad ſenſum communem, qui vnà cum exterioribus ſentit, & obiectum vnius copulat obiecto alterius, verbi gratia album dulci. De hac re in progreſſu pleniùs.

Communis ſenſus iudicat de obiectis ſenſuum ſingulorum.

[l] *Quæri poteſt.* Quæſtionem excitat cur plures externi ſenſus à natura conditi ſint. Reſpondet, quia ſi vnus tantùm ſenſus foret, ſaltem ſenſibilia communia non diſtinguerentur à cæteris. Etenim ſi eodem ſenſu colorem, & tactiles qualitates, & odores, & magnitudines perciperemus: iam ſenſibilia communia non pertinerent ad plures, ſed ad vnum tantummodo ſenſum, atque adeò ſaltem hac ex parte non relinqueretur inter propria, & communia ſenſibilia diſcrimen.

QVÆSTIO

QVÆSTIO VNICA.

Sint ne quinque ſenſus externi, an non.

ARTICVLVS I.

Videri pauciores: videri plures eſſe.

Primum Arg. quòd ſenſus pauciores ſint.

SVBIICIEMVS primùm aliquot argumenta ad minuẽdũ numerum ſenſuum: deinde alia ad eundem augendũ. Primum ſit. Sufficit vna, eadémque virtus influens è cerebro, quæ in oculis edat actum videndi, in aurib. audiendi: atque ita in cæteris organis cæteras functiones, non ſecùs atque vna virtus motiua ſat eſt ad quatiẽdas diuerſas chordas muſici inſtrumenti: & idem ſpiritus ad inflandas plures tibias, & concentum atque harmoniam exhibendam; idemque Solis influxus ad generandum hîc hordeum, illic triticum pro varia materiæ diſpoſitione. Nõ eſt igitur cur plures virtutes externæ ſenſitiuæ ob plura munia in diuerſis organis conſtituãtur.

2. Argum.

Secundum. Ariſtoteles ex inſtrumentis probauit ſenſuum numerum: ſed vnũ tantummodo eſt inſtrumentum omniũ ſenſuum externorum, nempe cerebrum: ergo vnus tantùm eſt externus ſenſus. Probatur minor, quia perceptio ſenſibilium non videtur fieri niſi in cerebro, quod in viſione ex eo oſtenditur, quia interdum ſano, & integro oculo impeditur actio videndi propter ſolam obſtructionem nerui optici: certè non niſi quia tunc non datur tranſitus ſpeciei viſibilis ad cerebrum, ſine qua facultas ibi reſidẽs viſionẽ edere nõ poteſt. Quare non videtur actio intuẽdi fieri niſi in ipſo cerebro, quod ſimiliter de reliquis externorũ ſenſuum muneribus dicẽdum erit.

3. Argum.

Tertium. Vt ſe habet intellectus ad intelligibilia, ita ſenſus ad ſenſibilia: atqui intellectus non multiplicatur ſecundùm diuerſas vires reſpectu intelligibilium: ſed vna, eademque facultás omnia intelligiblia comprehendit; ergo & vnus ſenſus omnia ſenſibilia: quòd ſi non vnus omnia ſimpliciter, ſaltem vnus externus omnia ſenſibilia externa.

4. Argu.

Quartum. Tot numero habentur ſenſus, vt aſſeruit Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, quot inſunt in animalibus perfectis; atqui in his non vniuerſim quinque deprehenduntur: non ergo tot

A conſtituendi ſunt. Probatur minor, quia multa ſunt perfecta animalia, quæ omnes habent ſenſus, vt Echini, qui, vt ait Ariſtoteles lib. 4. de hiſt. animal. c. 8. non videntur olfacere, talpæ, quæ viſu carent: quod item de balænis videtur dicendum, quæ teſte Plinio li. 9. c. 62. piſciculis, quos muſculos vocant, præuiis ducibus, & quaſi oculis vtuntur, alioqui in vada ruent. Vnde eſt illud Claudiani lib. 2. in Eutropium:

Muſculus balenæ vada prænatando mõſtrat.

B *Sic vtis in rupes amiſſo piſce ſodali*
Bellua, ſulcandas qui præuius edocet vndas,
Immenſũq; pecus paruo moderamine caudæ
Tẽperat, & tanto coniungit fœdera mõſtro.

Primum argu. quòd ſint plures ſenſus.

In contrariam verò partem, quòd plures ſenſus, quàm quinque conſtitui debeant; hunc in modum oſtenditur. Neceſſariò danda eſt aliqua facultas ſentiens, cui incumbat aduertere ad obiectum, in quod ſinguli ſenſus feruntur; ergo datur alius ſenſus externus præter C quinque vulgatos. Antecedẽs ſuadetur, quia ſæpè oculi, exẽpli cauſa, rei viſibilis imagine cõſignati ſunt: & tamẽ non eliciunt viſionem, haud ob aliam ſanè cauſam, niſi quia non aduertimus: quare aliquẽ oportet dari ſenſum, ad quem aduertendi officiũ ſpectet. Quòd verò hîc non ſit ipſa facultas videndi, ex eo oſtẽditur: quia actus potẽtiæ vidẽdi eſt ſola viſio: aduertẽdi autem miniſterium non eſt viſio, cũ illã naturę ordine antecedat.

2. Argum.

D Itẽ magnitudo, figura, & alia, quæ ſenſibilia communia vocãtur, non ſunt ſenſibilia per accidẽs, ſed per ſe, vt proximè docuit Ariſt. ſed diuerſitas ſpecifica obiectorũ, quę per ſe cadũt ſub potẽtias, inducunt illis diſcrimen ſpecificum: igitur cùm magnitudo, v.g. quę eſt ſenſibile per ſe, plus differat à colore quàm ſonus, nõ minùs requiret aliam potentiam diſtinctã, qua percipiatur, atque adeò plures E dabũtur externi ſenſus, quàm quinque.

ARTICVLVS II.

Reuera nec plures, nec pauciores ſenſus externos eſſe, quàm quinque.

NIhilominus de communi tã philoſophãtium quàm non philoſophãtium voce aſſerendum eſt, quinque eſſe externos ſenſus, non plures, neque pauciores. Tot conſtituit Ariſt. proximo capite, Auctor operis de ſecretiore ſapien-

tia ſecundùm Ægyptios lib. 2. cap. 9. Plato in Theæteto, D. Damaſc. lib. 2. Fid. cap. 18. D. Greg. Nyſſ. orat. 6. in cant. D. Ambr. in Apoc. c. 18. D. Aug. lib. de quant. animæ c. 23. D. Greg. in Ezech. homil. 17. D. Hieron. in Pſal. 141. Origen. homi. 3. in Leuit. & hom. 3. in Cant.

Ratio Philoponi ex doctrina Platonis.

Porrò hunc numerum conatur ſtabilire Philoponus auctoritate Platonis ex numero corporum ſimplicium. Nam ſi corpora ſimplicia quinque ſunt, & proptereà figuræ ſolidæ quinque népe pyramis, cubus: figuræ octo, duodecim, ac viginti laterum; oportet quinque, ſenſus eſſe, quibus ea cognoſcantur.

Ratio D. Auguſt. ex quatuor elementis.

Eundem numerũ diſtinguit D. Aug. lib. 3. de Geneſ. ad literam c. 5. ductã à quatuor mũdi elementis conſideratione: hunc in modum. Quoniam ſentire non eſt corporis, ſed animę per corpus, licèt acutè diſſeratur ſecundùm diuerſitatem corporeorum elementorum ſenſus eſſe corporis diſtributos: anima tamen, cui ſentiendi vis ineſt, cùm corporea non ſit, per ſubtilius corpus agitat vigorem ſentiendi. Inchoat itaque motum in omnibus ſenſibus à ſubtilitate ignis; ſed non in omnibus ad idem peruenit. In viſu enim peruenit repreſſo calore vſque ad eius lucem. In auditu vſque ad liquidiorem aërem calore ignis penetrat. In olfactu autem tranſit aërem purum, peruenit vſque ad humidam exhalationem, vnde craſſior hæc aura ſubſiſtit. In guſtu autem tranſit, & peruenit vſque ad humorem corpulentiorem: quo etiam penetrato, ac traiecto, cùm ad terrenam grauitatem peruenit, tangendi vltimũ ſenſum agit. Hæc ex placito D. Auguſtini.

Alia ratio.

Si tamen magis dilucidè, & accommodatè ad ea, quæ in hoc opere pertractata ſunt, loqui velimus; licebit ex quatuor mundi elementis ſenſuum numerum deducere, dicendo olfactum reſpondere igni propter calorem, & ſiccitatem: auditum aëri propter tympanum: viſum aquæ propter humorem cryſtallinum: tactum, & guſtum terræ, propter craſſitudinem. Sed tam hæc quàm Philoponi, & D. Auguſt. rationes, probabiles tantùm ſunt; ac nõ tam numerum ſenſuum confirmant, quàm ob analogiam, & ſimilitudinem quandam, aliis corporibus accommodant. Imò nec niſi probabiliter eundem ſuadet tripartita illa ratio Ariſtotelis, quam in contextu expoſui: A mus, ducta ab obiectis, ab inſtrumentis, à mediis: quam etiã vberiùs enarrãt. M. Albert. 2. par. ſum. de homine, in tractatu de ſenſibus, & Aleſis 2. par. q. 66. mẽb. 2.

Probatio D. Thom. Lege etiã D. Th. in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5.

D. autem Thomas 1. p. q. 78. art. 3. minùs probaus alia argumenta ab organis, & mediis petita, eundem numerum cõfirmat ex modo & varietate qua ſenſus, qui potentia non ſolũ actiua, ſed paſſiua etiam eſt, ab obiecto ſenſibili mouetur, hoc ferè pacto:

Duplex immutatio naturalis, & ſpiritualis.

Duplex eſt immutatio, vna naturalis, alia ſpiritualis, ſiue intentionalis. B Naturalis dicitur, qua forma immutantis recipitur in paſſo ſecundùm eſſe naturale, vt calor in re calefacta. Spiritalis vocatur, qua forma immutantis recipitur in paſſo ſecundùm eſſe ſpiritale, hoc eſt per ſuam imaginem, vt per ſpeciem coloris in pupilla. Igitur ad immutationẽ cuiuſlibet ſenſus, requiritur immutatio ſpiritualis in organo: alioqui nulla dabitur ſẽſio. Sed eſt hac in re varietas. Nam vel obiectum intẽtionaliter C tantùm immutat medium, & organum, & eſt obiectum viſus: aut realiter, & intẽtionaliter vtrumque; & eſt obiectũ tactus & guſtus: in quibus adhuc eſt diſcrimen. Nam tactus neceſſariò immutatur ſecundùm qualitatem, quæ ei propriè obiicitur, vt ſecundùm calorem; nõ ita verò organum guſtus; non enim oportet, vt lingua fiat dulcis vel amara; eſto requirat præuiam humectationem, vt percipiatur ſapor. Denique aut obiectũ immutat medium, aliquámve partẽ D illius realiter, organum verò intentionaliter; pertinétque ad olfactum: modo tamẽ diſſimili. Nam vel exigit præuiam alterationem, & eſt odor pertinens ad olfactum: vel præuium motum localem, & eſt ſonus ſpectaus ad obiectum auditus. Etenim, vt odorabile odorem ſpiret, ſaltem ordinariè, requiritur calefactio: & ſonus colliſione quadã fit. Cùm igitur tot ſint externi ſenſus, quot ſunt modi, E quibus illi à proprio obiecto immutari poſſunt, & hi ſint tantùm quinque, patet quinque eſſe externos ſenſus, non plures, paucioréſve. Hæc etiam confirmatio non demonſtratiua, ſed probabilis tantùm habetur. Ac dumtaxat oſtendit non dari plures ſenſus per naturam. Non videtur autem negandum poſſe diuina virtute plures eſſe; quemadmodum, & plura ſenſibilia, quę diuerſo modo organa immutant.

Ac

Aliâ confirmatio.

Ac ſuperior quidem probatio D. Thomæ ab eius ſectatoribus defenditur. Verùm, vt loquamur conuenienter in iis, quæ ſtatuimus, cùm de ſingulis ſenſibus ageremus, aliquãto diuerſiùs à nobis ea ratio cõponenda erit. Nam tactus, & guſtatus, vt ſunt craſſiores cęteris ſenſibus, ita videntur per ſe immutari realiter ab ipſamet qualitate, quam ſentiũt: differre tamẽ, quòd alter immutetur ſecundùm qualitatem alteratiuam complexionis, vt ſuperiùs diximus: alter nõ, eſto requirat illã antecedentem humectationem. Præterea obiectum olfactus, & auditus, probabile eſt, aliquando immutare organum, etiã realiter; cùm videlicet ſenſorium exiſtat intra ſpatium, per quod realiter diffundũtur odor & ſonus. Quibus poſitis hunc in modum, aſtruendus erit ſenſuum numerus. Vel obiectũ ſenſus immutat medium, & organum intẽtionaliter tãtùm; pertinétque ad viſum: vel realiter, & intẽtionaliter ſimul vtrũque, & tunc pertinet ad tactum & guſtũ; eo tamen diſcrimine, quòd obiectum tactus immutat organum per ſe ſecũdùm qualitatem alteratricem temperamenti: obiectum verò guſtus ſecundùm aliam qualitatem. Vel immutat mediũ partim realiter, partim intentionaliter, & organum per ſe quidem, ac ſemper intentionaliter; aliquando verò, & quaſi per accidens, etiam realiter; ſpectátque ad olfactũ, & ad auditum: eo diſcrimine, quòd obiectum auditus immutat ſecundùm qualitatem, quæ requirit ad ſui productionem motum localem; obiectũ verò olfactus, ſecundùm qualitatem, quæ depoſcit præuiam alterationẽ. Si quis autem collectionem hanc ex eo calumnietur, quòd ponamus viſum intẽtionaliter tantùm immutari ab obiecto, cùm lux illum quoque realiter afficiat: Reſpondendum erit, propterea de luce nullam nobis curam fuiſſe, quia ea non tam vt obiectum viſus, quàm vt ratio, qua obiectum percipiatur, communiter ſolet conſiderari: adde, illam cùm ſic immutat ſenſum, rationem obiecti minimè ſuſtinere. Patet igitur, externos ſenſus quinque eſſe, nec plures, paucioréſve admitti debere.

Colligitur numerus quinque ſenſuũ externorum.

Tactum eſſe origine, & neceſſitate primum, dignitate verò vltimum.

Eſt verò tactus inter omnes ſenſus origine & neceſſitate primus; quia peculiariter radicem habet in primis qualitatibus, quarũ réperies eſt primaria diſpoſitio ad animã, primúmque vitæ fundamentũ, qua diſſoluta, & tactus ipſe, & animal perit. Et eò quidẽ ſenſus hic plurimùm etiam confert animalibus; quia eius opera poſſunt primarum qualitatũ nimietatẽ cauere, quarum exceſſus interitum affert; ſed idem tactus dignitate vltimus eſt, ait Proclus Commento tertio in Timæũ; quia maximè craſſus eſt, & corporeus. Vt verò tactus vltimum, ita primum dignitatis locum obtinet viſus, ſecundum auditus, tertium odoratus, quartum guſtus, quintum tactus: quod ex iis, quæ hactenus à nobis ſigillatim de ſenſibus pertractata ſunt, facilè quiuis intelligit.

Lege D. Tho. in q. diſp. qu. de ani. art. 8. Senſus dignitatis ordine numerantur.

Tactus & guſt[us] animalibus omnibus conueniũt.

Non inſunt omnes ſenſus cunctis animantibus, & ſi tactus, & guſtus omnibus conueniant, etiã quibus nullus alius, docente Ariſtotele hoc in lib. cap. 12. text. 62. & in li. de ſenſu, & ſenſili cap. 1. Nam guſtus, de quo poſſet eſſe dubitatio, oſtreis etiã competit, aliiſque eiuſmodi, quæ marinis ſcopulis adhæreſcũt, & inter plantas, atque animalia, quaſi media, & ambigua ſunt, vt inquit Ariſtoteles lib. 1. de gener. anim. c. 20. vnde à Græcis ζωόφυτα, id eſt, plantanimalia, dicuntur. Reperiri autem in his guſtatum, illud argumento eſt, quòd non omnes promiſcuẽ ſapores appetant, vt notauit Plinius l. 10 naturalis hiſtoriæ c. 71. Quòd ſi ſuperiori lib. cap. 10. q. 1. art. 2. ad finẽ huiuſmodi animalia guſtu deſtituta eſſe diximus, id intelligendum eſt de guſtu perfecto, de quo ſolùm loquebamur per comparationem ad tactum, quem nulli non animanti perfectum cõcedit Ariſtoteles; hic autẽ guſtus tãtùm imperfectus illis, inchoatúſque tribuitur. Obſeruit autem hic ſenſus ad vitã, vt præuius explorator alimenti: ac quemadmodum olfactus prægustator eſt guſtus, ita guſtus ventriculi, & nutritoriæ facultatis.

Guſtus præuius alimenti explorator.

Vt explicat Auctor operis de diuina ſapientia ſecundùm Ægyptios lib. 5.

Cum autẽ ſenſus animalibus, partim ad incolumitatem ſeruandam, partim ad vitam cõmodiùs agendam à natura dati ſint,* homini tamen peculiarem conferunt vtilitatem, propterea quòd per eos diuerſa rerum ſimulacra ad intellectiuã cognitionem in mentẽ pertrahit. Quod nonnulli explicant ſimilitudine ciuitatis, quæ confluentium hominum turbam diuerſis aditibus recipit, & ob id etiam ſenſus animi feneſtræ dici conſueuerunt, per quas tamen non ſola cognitio

Cuius rei gratia animalib. & homini præſertim natura ſenſus indiderit.

Senſus feneſtras eſſe animæ.

A gnitioſed & vitiorum incitaméta negligétiæ vitio non raro intrant. Vnde illud D. Hieronymi l. 2. aduerſus Iouinianum cap. 7. ſi Circenſibus quiſpiã delectetur, ſi athletarum certamine, ſi hiſtrionũ mobilitate, ſi ſplendore gemmatum, & id genus aliis, per oculorum feneſtras animæ capta libertas eſt: & impletur illud propheticũ, Mors intrauit per feneſtras.

Obſeruandum eſt quod ex paulo antè dictis ſequitur, animaduertitq; D. Thomas prima 2. q. 35. art. 2. ad 3. & M. Albertus 1. lib. Metaph. tract. 1. cap. 4. licèt bruta animãtia ſenſuum functiones nequaquã ſolius cognitionis gratia exer- B ceant, ſed ad neceſſaria vtiliáve quærẽda, aut noxia declinanda: hominem tamen ſolius cognitionis ſtudio ſenſuum miniſterio frequenter vti ad ſcientiam comparandam, & quia ſcientia, aut doctrina, aut experientia adipiſcitur, ad illã quidem auditum, ad hãc verò aſpectum commodiorem, aptiorémque eſſe, vt conſtat ex iis quæ docet Ariſtoteles lib. 1. Metaphyſ. cap. 1. & lib. de ſenſu, & ſenſili cap. 1.

Doctrina auditum, experientia aſpectũ commodiꝰ obſeruire.

Iamblichus voluit ſenſus hominum & belluarũ, ſpecie diſtingui.

Quærenti num ſenſus externi belluarum, & hominum, vt aſpectus inter ſe, ſimilitérque olfactus, diſtinguantur ſpecie; reſpondet Iamblichus diſtingui; immo ſenſum non niſi æquiuocè iis conuenire, eo quòd humanus ſenſus in ſe ipſum reflectatur, quod belluino minimè conuenit. Verùm neque hęc ſentẽtia probabilitatem, neque eius ratio momẽtum habet. Nam cùm hominis, & brutorum ſenſus in eadem obiecta ferãtur, & ab eis eodem modo immutentur, non eſt cur inter illos diſtinctio ponatur. Prętereà, nullus ſenſus, ſiue externus, ſiue internus, ſeu hominis, ſeu bruti ſupra ſeipſum redit aut reciprocatur, vt progreſſu patebit. Sunt itaque eiuſdem ſpeciei, etſi perfectione accidentaria diſcrepẽt. Nam homo, vt alibi perſtrinximus, reliquis animãtibus tactu, guſtúque excellit; & tamen viſu, auditu, & olfactu à multis ſuperatur. Quandoquidem aqui- E læ perſpicaciùs vident, talpę acutiùs audiunt, vultures & canes ſagaciùs, eminentiúſque odorantur. Sunt qui dicant vinci hominem guſtu à Protogeuſte Indico animali. Item ab araneis tactu. Vnde vulgatum illud,

Eos ſola accidentaria perfectione diſtingui.

Nos aper auditu, lynx viſu, ſimia guſtu,
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.

Quæ animalia viſu auditu, atque odoratu homine excellant.

Tenenda tamen eſt communis philoſophorũ ſententia, quã tradit Ariſtoteles lib. 1. de hiſtoria anim c. 15. & libr. 2. huius operis cap. 9. tex. 64. docẽs, hominem tactu & guſtu omnibus excellere animãtibus. Cuius rei cauſa eſt, quia bonitas tactus, & guſtus, qui tactus quidã dicitur, prouenit ex bonitate tẽperamẽti: hoc autem præſtantius homini, quàm cæteris miſtis datum eſt, vt in libris de ortu & interitu óſtendimus. Quare quod de ſimia, & aranea canitur in eo carmine, vt poëticè, non vt philoſophicè dictũ accipi debet. Exiſtimatum verò à quibuſdam fuit ſimiam eximio guſtu prędi- B tam eſſe, quòd dum comedit, geſticulationes edat indices magnæ voluptatis, quam guſtando percipit. Similiter creditum araneã ſingulari tactu pollere, quòd vel leuiſſimum beſtiolę in rete incidẽtis motum, etiam in extrema plaga perſentiſcat. Verùm hęc nihil probant. Nam ſimia, vt aliàs geſticulatoriũ eſt animal, C ita & in cibo capiẽdo: tũc verò plus, quia tunc magis oblectatur, etſi non præ aliis animantibus. Quod verò ad araneã ſpectat ex Alberto Magno colligitur eam minùs perfectum habere tactum, quòd frigidi ſit temperamenti, & viſcoſa abũdet humiditate, quę tactũ obſcurum hebetéque reddit. Nec mirũ quòd cadentẽ prædã è veſtigio ſentiat, tum quia ſemper in inſidiis eſt, & quaſi ex inopinato obſeruat: tum quia tam tereti filo, & tã D æquabili deducit ſtamina, telamque explicat; tam erudita ſubtilitate à centro operis quoquouerſum lineas ſuſpẽdit vt etſi tactu exquiſito non polleat, facilè eam ſuſpenſi caſſis tremor excitet. Adde præſtantiam tactus non motus, ſed primarum qualitatũ perceptione æſtimari.

Hominem tactu & guſtu cæteris animalibus præcellere.

Soluuntur quæ de ſimia & aranea contra oppoſiti conſueſcunt.

Lib. 26. de animalib. & 2. part. ſum. de homine tract. de ſenſibus.

ARTICVLVS III.

Diluitur primum argumentum primi articuli: ſtatuitur contra medicos externos ſenſus non eſſe virtutes influentes, ſed ingenitas.

VPEREST explicatio argumentorum, quæ initio propoſuimus, ſed pro ſolutione primi aduertendum

Medici contendũt ſenſus externos eſſe virtutes influentes à cerebro per modũ irradiationis.

Galenũ lib. 6. & 7. de placitis Hippocratis, & Platonis, aliósque medicos opinari ſenſus externos non eſſe potentias ingenitas organis, quaſi in eis fixæ ſint; ſed eſſe virtutes influentes à cerebro per modum cuiuſdam irradiationis; & tandiu duntaxat in organo manere, quandiu durat operatio. Itaque Socratẽ dormientem non habere in oculis potentiam videndi, nec in auribus audiendi; ſed dilabi eas è cerebro quoties videt, quoties audit. Hanc ſententiam ex eo ſtabilire conãtur, quia obſtructa via, per quam cerebrũ externis ſenſibus ſeſe communicat, omnis eorum actio ceſſat. Quòd ſi quis reſpondeat feriari tunc ſenſus, nõ quia impeditur traiectio illius influentis virtutis; ſed quia occludũtur meatus, per quos ſpiritus animales ad ſenſiteria deuehũtur: reſponſionem hãc ex eo refellunt, quia fieri poteſt, vt in organo non deſit talium ſpirituũ copia v. g. cùm quis dormire incipit; & tamen ſenſus nequaquam functionem ſuam edere valeat. Quare aliud quid deſiderari in organo, ob cuius defectum torpet ſẽſus; id verò non poſſe eſſe, niſi virtutem illam, quam oporteat à cerebro deriuari: Ea igitur virtus eſt; quæ ſenſuum functiones, tanquam immediatum earum principium, exequitur.

Argum. pro hac ſententia.

Falſam eſſe medicorum opinionẽ probatur 1.

Hæc ſententia licèt in ſchola medicorum pro certa habeatur: videtur tamẽ à veritate aliena. Ac primùm quantumuis medici communicationem illam influentis è cerebro virtutis ornent illuſtri, ac ſpecioſo nomine irradiationis; nihilominus rem ipſam in obſcuro relinquunt; nec eam ab argumentis defendunt. Imprimis enim ſi vt irradiatio Solis eſt productio radij in medio diaphano, ita communicatio illa eſt productio virtutis ſenſitiuæ in corpore animantium; ſequitur quemadmodum vna pars lucis generat aliam in diaphano; ita vnam partem potentiæ ſenſitiuæ gignere aliam in corpore animalis: quod eſt in philoſophia inauditum: ſequitur etiam, Quemadmodum quanto lux plus diſtat à luminoſo, tanto eſt remiſſior, ita virtutem ſenſitiuam, quanto eſt in parte corporis remotiori à cerebro, tanto eſſe imbecilliorem, ac minus efficacem. Cõſecutio probatur, quia omnia, quæ ad eum modum producuntur, extendi ſolent vniformiter diffor-

A miter, ac ſenſim debilitantur vſque ad non gradum. Conſequentis autem falſitas inde oſtenditur, quia tactus, vt experientia, ac medici ipſi docent, in extremis digitis manus plus viget, quàm in reliqua parte brachij; cùm tamen ij longiùs diſtent à cerebro. Deinde naturales potentiæ manant ab anima in ipſo ortu, vt in primo huius operis lib. de communi philoſophorum ſententia docuimus: Igitur potentiæ organicæ non deriuan-

B tur per modum lucis à cerebro; ſed hærent fixæ, ſtabiléſque in organis. Item calor, & frigus, aliáque eiuſmodi accidentia deterioris notæ, non euaneſcunt opere ceſſante, ſed permanẽt in ſubiecto, ergo vires ſenſitiuę in propriis ſenſoriis. Poſtremò, quòd illa virtus nõ poſſit eſſe vna, probatur, quia facultates ſenſitiuæ diſtinguuntur ſpecie per actus, & obiecta, vt lib. 2. oſtendimus: quare cùm ſenſus habeant obiecta ſpecie diuerſa, & ab iis ſecundùm modos ſpecie diſſimiles

C immutentur, conſequens eſt, vt non ſint vna virtus actiua, ſed plures, eæque ſpecie differentes. 3.

Medicorũ rationi occurritur.

Medicorum igitur rationi occurrendum eſt, vti iam occurrebatur, videlicet cùm præcluditur via, qua cerebrum ſeſe externis ſenſibus communicat, ceſſare ipſorum actionem, quia deſinit cerebrum impertiri eis animales ſpiritus, quorum ope deſtituti ſenſus operari nequeunt. Huiuſce autem reſponſionis oppugnationi reſiſtendum eſt, dicendo,

Vnde proueniat quod ſenſus externi ab operatione impediantur.

D cùm ſpiritus admodum agiles ſint, faciléque effluant, & euaneſcant, egere ſenſus perenni eorum commeatu, ac defluxu è cerebro; ideóque ſi viæ illis præcludantur, vel confeſtim, vel poſt breuem temporis moram extingui omnes ſenſuum actiones; non autem quòd organa priuentur influenti virtute, quam medici ponunt.

Reſpondetur ad 1. arg. contra pluralitatem ſẽſuũ.

Hinc iam facile erit diluere primum argumentum initio quæſtionis propoſitum, cuius occaſione hæc diſſeruimus. Negandum eſt quod in eo aſſumitur,

E dicẽdumque, cùm ſenſuum operationes, vt paulò antè diximus, tẽdãt in obiecta, ſpecie diſtincta & quæ ſecundũ modos diuerſos ſpecie, ſenſus ipſos immutant, neceſſariò ex iis argui diſtinctionẽ ſpecificã in ſenſibus: quod in motu fidiũ, & tibiarum inflatione minimè cernitur, vt erit conſideranti perſpicuum; atque adeò conſtat

conſtat propoſitam ſimilitudinem ad ſe non eſſe. Nec verò id, quod de influxu Solis opponitur, robur habet. Poſſunt enim qualitates, quæ à Sole communicantur, vnà cum alijs, quibus in ſemine, vel alia ſubiecta materia adiunguntur, producere diſſimiles admodum effectus, vt in argumento dicitur. At virtus illa, quæ fingitur à medicis ad organa è cerebro defluere, non ita ſe habet. Non enim in organo copulatur aliis qualitatibus, e quibus pariter cū ipſa ſenſuum functiones eliciantur; ſiquidē non apparet quænam eæ qualitates ſint, maximè cùm primæ, ex quibus organi temperamentum conſtat, non niſi diſpoſitiuè ad id cōcurrant. Quòd ſi quis dicat cum iis diſpoſitiuè concurrentibus poſſe virtutem illā è cerebro manantem adminiſtrare omnium ſenſuum operationes; is cōfeſtim refelletur argumento deſumpto ex obiectorum, & munium diuerſitate, quo paulò antè aduerſus medicos oſtēdimus vires ſentitiuas non poſſe recidere in vnam, eandémque virtutem, quæ ſola operationes ſenſuum edat; ſed neceſſariò ponendas eſſe plures potentias actiuas ſpecie differentes; præter eas qualitates, quæ in organis paſſiuè ac diſpoſitiuè duntaxat ad exequenda ſenſuum munia ſeſe habent.

Ratio cur vna ſola virtus diuerſos præſtet effect⁹, non verò id efficiat in ſenſibus vna eadēque virtus cerebri. Obiectio cōfutatur.

ARTICVLVS IV.

Reſponſio ad cætera primi articuli argumenta.

Ad 2. Reſponſio.

SECVNDVM argumētum primi articuli eſt ferè Ioannis Menardi lib. 6. Epiſtola vltima, quo ille in eam ſentētiam abiit, vt crederet omnium ſenſuum operationes, in cerebro perfici. Neque id eſſe alienum à mente Galeni. Verùm neque rectè ſentit, neque id Galen. exiſtimauit, qui li. 1. de cauſis Symptomatum cap. 8 affirmat, ſingulorum ſenſuum functiones in ſingulis perfici inſtrumentis: idque ex eo confirmari poteſt: quia quātumlibet cerebrum rectè habeat, læſo organo ſenſus, læditur eius operatio, labefactatóque deſtruitur; certè non niſi quia potentia ſentiendi reſidet in ipſo organo. Et hæc ratio valet etiam ad refellendum Numenium, Iamblichum, &

A Plotinū, exiſtimantes ſenſus, atque adeò ipſorum operationes inhærere in ipſa animæ ſubſtātia. Ideò autem obſtructio nerui optici impedit viſionem, quia impedit tranſitum ſpirituum animalium è cerebro, quorum defectu torpet viſus: licèt alioqui organi compoſitio integra ſit; non autē quòd inhibeatur traiectio ſpecierum viſilium ab oculo ad cerebrū.

Excluditur quorūdam pinio, credētium ſenſus eorúmque operationes ſubſtantia animæ adhæreſcere.

Ad tertiū.

Ad tertium argumentum negandum eodem modo, quod ad rem præſentem attinet, ſe habere ſenſum ad ſenſibilia, B quo intellectus ad tangibilia. Nam facultas intellectiua, cùm ſit multo altioris ordinis, poteſt ea quę per plures ſparſa, & diſtributa ſunt, in vnum colligere, complectíque. Lege D. Thomam qu. 25. de Verit. art. 3.

Ad quartū Iābichus Ariſtoteli aduerſatur.

Circa quartum argumentū aduerte in primis Iamblichū non probaſſe rationē, qua Ariſtoteles conatus eſt oſtēdere numerum ſenſuum inductione per animalium differentias; cùm eorum plurima ignota nobis ſint. Dicendum tamen, eam C rationem, ſi rectè intelligatur, improbādam non eſſe. Vt enim concludit, non oporteret omnia perfecta animantia cognita habere; imò neque opus eſt, vt ſingulis perfectis animātibus omnes quinque ſenſus conueniant; ſed vt nulli quātumlibet perfecto plures inſint, quàm quinque. Ad quod probandum ſat eſt notaſſe id in homine, quem conſtat omnium eſſe perfectiſſimum.

Diſputatio de talpæ cæcitate, non indigna propter controuerſias Philoſophi.

Quod verò de talpæ cæcitate dicitur, D ambiguum eſt: Non crediderim, ait Simplicius talpam penitus carere vi ipſa viſiua, ac eius actu: ſed ea, quæ conſpicua ſit: viſus ergo particeps eſt: ſed veluti per pelles quaſdam; ſicuti quando nos clauſis etiam palpebris nonnihil lucis percipimus: neque enim fieri poteſt, vt fruſtra ſub cute natura oculos ſit fabricata: ſed per eam cutem operantur quidem; verū obſcurè admodum propter earum imbecillitatem, veluti ea etiam, quę noctu de-E paſcuntur. Magnus etiam Albertus lib. 22. de anim. tract. 2. ad fin. & ſi perfectam oculorum compoſitionem talpis neget, quam alij videntur concedere, vt Ariſtoteles l. 4. de hiſt. anim. c. 8. & Galenus li. 14. de vſu partium ca. 6. affirmat tamen eas videre ſaltem imperfectè, ſi quando è cauernulis quærendi alimēti gratia in lucem prodeunt. Quod ſe ait non ſemel obſeruaſſe, ac competiſſe. Alij tamē abſolutè

M. Albert.

Ariſtotel.

ſolutè negant conuenire talpę viſum. In his eſt Ariſtoteles lib. 1. de hiſtor. anim. cap. 9. & lib. 4. capit. 8. vbi ita ſcripſit; Homo, & quęcunque terreſtrium animal generant, atque etiam quę & ſanguinem habent, & animal pariunt, omnia hos omnes habere ſenſus videmus, niſi quid læſum, laceſſitumque eſt: quale genus talparum, cui viſus deeſt. Nō enim oculos id in aperto habet. Cute tamen detracta, quæ craſſiuſcula obtenta ſedem luminũ opacat, oculi intùs laceſſiti, imperfectique viſuntur, ſed ita vt partes eaſdem habeant omnes, quibus oculi integri conſtant. Habent enim nigricantem illum orbiculum, & quod intra eum continetur, quam vocant pupillam, atque etiam portionis albidæ ambitionẽ, ſed non tam liquidò, quàm oculi cōſpecti, atque eminentes: nec in partem exteriorem hæc poſſunt apparere ob cutis obductæ corpulentiam, vt pote cùm natura inter generãdum lædatur, atque ita corpus inchoatum relinquatur. Hæc Ariſtoteles, cui circa talpæ cæcitatem aſſentiuntur Galenus citato loco, Plinius lib. 11. Natur. hiſtor. capit. 37. & lib. 30. capitul. 3. D. Iſidorus 12. Et Abulenſis ad caput 2. Leuit. Tullius libro quarto Acad. quæſtion. Item Philoponus, Themiſtius, Auerroës, & D. Thomas, aliique interpretes. Et quidem his præter experientiam, quam ſe etiam contra aduerſarios habere putant, fauet ea ratio, quòd cùm talpæ defoſſi, ſepultiſque ſimiles in tenebris degant, fruſtra eis natura dediſſet aſpectum quem mox eſſent amiſſuri occurſu tam duri craſſique elementi.

Talpa beſtia ſubterranea.

Certè cùm in hac controuerſia hinc inde experientiæ teſtimonia citentur, tutius videtur rem in ambiguo relinquere. Qui Ariſtotelem eiúſque ſectatores tueri volet, reſpondebit Simplicio & Alberto, fuiſſe oculos talpis datos non ad cernendum, ſed decoris, & ornatus gratia, atque adeò non fruſtra: itémque ad quærendas eſcas olfactum ſupplere cæcitati. Cui autem pars contraria magis placuerit; dicet talpas non amittere viſum in ſubterraneis cauernulis, propterea quòd oculos duriori cute, & membrana contectos habeant, quæ eis quoque præſidio eſt, ne cùm in lucem exeunt, inſolito ſplendore excæcentur.

Iudicium de propoſita quæſtione.

Siue autem talpa viſu careat, ſiue non; argumentum nihil conficit; quia vel ea non eſt è numero perfectorum animantium, de quibus loquitur Ariſtoteles: vel ſi eſt, non oportet iis vniuerſim omnes ſenſus competere, vti diximus. Quod ſimiliter de echinis pronuntiandum. Balænas tamen de perfectis eſſe conſtat. Ex verò muſculorum ſatellitio vtuntur, non quòd omnino aſpectu careant; ſed quia pergraui ſuperciliorum pondere obrutis oculis, infeſtantia magnitudinem vada non ſatis præuident, eáque ipſis prænatantes piſciculi demonſtrant.

Balæna non omnino caret oculis.

Ad primum argumentum eorum, quibus oſtendi videbatur dari plures ſenſus, quàm quinque, negandum eſt quod aſſumit, & ad eius probationem, reiecta opinione Philoponi, & aliorum, qui virtutem quandam animaduerſoriam, ſiue attentricem finxerunt; dicendum, interdum oculũ rei præſentis imagine imbutum non elicere viſionem. Verùm id non ex eo prouenire, quòd deſideretur actio alterius facultatis, cuius ſit ad obiectum aduertere; ſed quia ipſa vis cernendi non tendit in obiectum; quod tunc accidit, cùm in rem aliam vehementi applicatione intenti ſumus. Itaque nō aduertit oculus ad obiectum per aliam actionem priorem, aut diſtinctam ab ipſo videndi actu; ſed aduertere dicitur quoties anima nō ex toto ad alterius potentiæ operationem auocata, impertit etiam ſe oculo, ita vt is quoque ſuo munere ritè fungatur. Lege Ariſtotelem in probl ſect. 11. q. 33.

Reſpondetur ad argumenta. Ad 1.

Quæ ſit externorũ ſenſuũ aduertẽtia.

Ad ſecundum reſpondendum eſt cũ D. Thoma 1. part quę. 78. art. 3. quamuis magnitudo, aliáque ſenſibilia communia ſint ſenſibilia per ſe; non tamen requirere diuerſum ſenſum à quinque vulgaris, quia non primò, & per ſe ſenſum mouent, vt ſenſibilia propria, ſicuti alibi expoſuimus. Nec refert quòd magnitudo plus differat à colore, quàm ſonus; non enim talis diuerſitas ſat eſt ad ſenſuum multiplicationem, quæ non ſumitur niſi ex diſtinctione ſenſibilium propriorum, & per ſe ſecundum varios modos immutandi, vt articulo ſecundo cum D. Thoma diſſeruimus.

Ad 2.

Non quæcunque diuerſitas in obiectis, importat ſenſuum diſtinctionem.

ΚΕΦ. β.

a Text. 136. ΕΠΕΙ δ' αἰσθανόμεθα ὅτι ὁρῶμεν καὶ ἀκούομεν, ἀνάγκη ἢ τῇ ὄψει αἰσθάνεσθαι ὅτι ὁρᾷ, ἢ ἑτέρᾳ. ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ ἔσται τῆς ὄψεως, καὶ τοῦ ὑποκειμένου χρώματος. ὥστε ἂν δύο τοῦ αὐτοῦ ἔσονται, ἢ αὐτὴ αὑτῆς. ἔτι δ', εἰ καὶ ἑτέρα εἴη ἡ τῆς ὄψεως αἴσθησις, ἢ εἰς ἄπειρον εἴσιν, ἢ αὐτή τις ἔσται αὑτῆς· ὥστε ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦτο ποιητέον. [b] ἔχει δ' ἀπορίαν· εἰ γὰρ τὸ τῇ ὄψει αἰσθάνεσθαί ἐστιν ὁρᾶν, ὁρᾶται δὲ χρῶμα, ἢ τὸ
Text. 137. ἔχον, εἰ ὄψεταί τις τὸ ὁρῶν, καὶ χρῶμα ἕξει τὸ ὁρῶν πρῶτον. [c] φανερὸν τοίνυν, ὅτι οὐχ ἓν τὸ τῇ ὄψει αἰσθάνεσθαι· καὶ γὰρ ὅταν μὴ ὁρῶμεν, τῇ ὄψει κρίνομεν καὶ τὸ σκότος καὶ τὸ φῶς, ἀλλ' οὐχ
Text. 138. ὡσαύτως. ἔτι δὲ καὶ τὸ ὁρῶν ἐστιν ὡς κεχρωμάτισται· τὸ γὰρ αἰσθητήριον, δεκτικὸν τοῦ αἰσθητοῦ ἄνευ τῆς ὕλης ἕκαστον. διὸ καὶ ἀπελθόντων τῶν αἰσθητῶν, ἔνεισιν αἱ αἰσθήσεις καὶ φαντασίαι ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις.

[a] ἡ.

CAPVT II.

a *CVM autem ſentiamus nos videre ac audire, neceſſe eſt, aut viſu ſentiamus nos videre, aut alio ſenſu. At ſi alio ſenſu, tum idem ſenſus erit, & ipſius viſus, & etiam coloris ſubiecti. Quare vel duo ſenſus eiuſdem erunt ſubiecti, vel ſe ipſum ſentiet ipſe. Præterea, ſi alius ſit ſenſus, qui percipit ipſum viſum, aut in infinitum fiet abitio, aut erit aliquis ſenſus, qui ſeipſum percipiet ſentientem. Quare id ipſum in primo ſenſu continuo eſt faciendum.* [b] *At hinc oritur dubitatio. Nam ſi viſu quidem ſentire, nil aliud eſt, quàm videre, videtur autem color, vel id, quod habet colorem, ſi quiſpiam viderit id, quod videt, & colorem id habebit profectò, quod videt primum.* [c] *Patet igitur non vnum ipſum eſſe ſentire, id inquam viſu. Nam cùm non videmus, tenebras, & lumen viſu diſcernimus, ſed non eodem vt patet, modo. Præterea id ipſum etiã, quod videt, colore quodammodo delibutum eſt. Inſtrumentum enim vniuſcuiuſque ſenſus, ipſum ſenſibile ſine materia ſuſcipit, vti diximus. Quocirca ſenſibilibus ipſis ſemotis, inſunt in ſenſuum inſtrumentis ſenſus imaginationéſque.*

Text. 136. (ad marg.) — Text. 137. — Text. 138.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

An externi ſenſus propriam operationẽ dignoſcãt.

a *CVM autem.* Quia experimur duplicem à nobis functionem edi circa ſenſibilia; vnam, qua ſenſionem ipſam, vt viſionem, dignoſcimus: aliam, qua diuerſa ſenſibilia diſtinguimus, vt album à dulci: inueſtigat hoc capite Ariſtoteles, ſit ne aliqua interna facultas, ad quam duę illæ operationes attineant: an verò ipſis externis ſenſibus aſcribendæ ſint; ita vt viſu ſentiamus nos videre, auditu audire, ſimilitérque cæteris ſenſibus propriam cuiuſque operationem. Differit ergo imprimis ad hanc poſteriorem partem ſuadendam, hoc modo: Si alio ſenſu dignoſceremus

cernimus viſionem, illo etiam colorem ſentiremus: ſiquidem cùm viſio ſit coloris perceptio, neutiquam fieri poteſt, vt ea non percepta colore ſentiatur. Quare cùm abſurdum ſit duas potentias circa colorem verſari, fit vt ſolus aſpectus ſuam percipiat viſionem. Item quia niſi ſinguli ſenſus ſuas agnoſcant functiones, dabitur infinita progreſſio: erit enim alius ſenſus ad percipiendam functionem viſus, & rurſus alius ad huius operationem ſentiendam, ſicque deinceps abſque vllo termino.

Arguitur pro vtraque parte.

[b] *At hinc oritur.* Pro parte contraria ita diſputat. Sentire viſu eſt videre: at videre nihil eſt aliud, quàm colorem coloratúmve percipere: atqui viſio nec eſt color, nec aliud colore affectum: non poteſt igitur viſio aſpectu ſentiri, ſed alio ſenſu: alioqui excurreret potentia videndi extra proprium obiectum, quod fieri nequit.

Roboratur pars affirmatiua.

[c] *Patet igitur.* Diſputationis gratia proximè adductam rationem ſoluit. Idque dupliciter. Primùm negando viſu ſentire nihil eſſe aliud, quàm videre: quædam namque viſu ſentimus, quæ non videmus, vt tenebras: quædam auditu ſentimus, quæ non audimus, vt ſilentium. Item inficiando, viſionem non eſſe coloratam, ſeu videns, qua videns, non poſſe dici aliquo modo colorari, dum organo coloris ſpecies inuritur, quæ quidem ſpecies, etiam internis ſenſibus imprimitur, vt patet: ſiquidem de re abſente cogitamus, quod abſque miniſterio ſpecierum non fit. Et verò quia ſenſus iſtiuſmodi imagines ab obiectis haurire ſolent, dicuntur recipere ſenſibile ſine materia, hoc eſt, non ſecundùm eſſe naturale ipſius, vt colorem ſecundùm naturam coloris: ſed ſecundùm eſſe intentionale, quod in imagine continetur.

d ἡ δὲ τοῦ αἰσθητοῦ ἐνέργεια καὶ τῆς αἰσθήσεως, ἡ αὐτὴ μέν ἐσι καὶ μία· τὸ δ᾽ εἶναι αὐταῖς οὐ ταυτόν· λέγω δ᾽, οἷον ψόφος ὁ κατ᾽ ἐνέργειαν, καὶ ἀκοὴ ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν· ἔσι γὰρ ἀκοὴν ἔχοντα μὴ ἀκούειν. καὶ τὸ ἔχον ψόφον, οὐκ ἀεὶ ψοφεῖν. ὅταν δ᾽ ἐνεργῇ τὸ δυνάμενον ἀκούειν, καὶ ψοφῇ τὸ δυνάμενον ψοφεῖν, τότε ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν ἀκοὴ ἅμα γίνεται καὶ ὁ κατ᾽ ἐνέργειαν ψόφος. ὥσε καὶ φήσειεν ἄν τις, τὸ μὲν εἶναι ἄκουσιν, τὸ δὲ ψόφησιν. εἰ δέ ἐσιν ἡ κίνησις καὶ ἡ ποίησις καὶ τὸ πάθος ἐν τῷ ποιουμένῳ, ἀνάγκη καὶ τὸν ψόφον καὶ τὴν ἀκοὴν τὴν κατ᾽ ἐνέργειαν, ἐν τῇ κατὰ δύναμιν εἶναι. ἡ γὰρ τοῦ ποιητικοῦ καὶ κινητικοῦ ἐνέργεια ἐν τῷ πάσχοντι ἐγγίνεται. διὸ οὐκ ἀνάγκη τὸ κινοῦν κινεῖσθαι.

Text. 139.

[d] *Atqui operatio rei ſenſibilis, atque ſenſus vna quidem & eadem eſt: at earum ratio non eadem eſt. Dico autem ſonum actu, & auditum actu, fit enim vt is, qui auditum habet, non audiat, & id quod habet ſonum, non ſemper ſonet, ſed cùm operatur id, quod audire poteſt, & ſonat id, quod ſonum efficere poteſt, tum ſimul fit, & auditus actu, & ſonus etiam actu, quorum alterum quiſpiam auditionem, alterum ſonationem eſſe, non incongruè dicere poteſt. Quòd ſi motus, & actio atque paſſio in eo eſt, quod patitur atque mouetur, neceſſe eſt & ſonum, & auditum actu, in auditu, qui eſt potentia, eſſe. Agentis namque mouentiſque operatio, in ipſo patiente ſuſcipitur, atque ineſt. Quocirca non neceſſe eſt id, quod mouet, moueri.*

Text. 139.

ὁ

Pro negante fertur ſententia.

[d] *Atque operatio rei.* Hic licèt obſcurè propoſitæ quæſtioni reſpondet, ſtatuens ſenſum externum non percipere ſuam operationem, quod ex eo confirmat: quia ſenſus externus non dicitur operari, niſi dum in actu ſentiendi verſatur; hunc verò actũ efficit ſimul & potẽtia, & id quod ab ea ſentitur, ſiue obiectũ, quod in ipsã agit, producendo nimirũ in ea ſpeciẽ, quæ vna cũ potẽtia cõcurrit ad actionẽ. Quare

cum

cùm nec viſio in oculum, nec alterius ſenſus operatio in ipſammet ſentiendi vim agat: conſequens eſt, vt viſio aſpectu nequaquam ſentiri poſſit, nec vlla operatio à ſenſu, quo perficitur. Monet ſubinde tam facultatem, quàm obiectum dici in potentia, & actu eſſe. Eſt autem facultas in potentia, cùm non edit actionem, edere tamen poteſt: obiectum verò cùm non mouet, mouere tamen aptum eſt. At in actu vtrumque eſſe perhibetur, cùm & facultas obiectum actu percipit, & obiectum facultatem actu mouet. Quo pacto obiectum & potentia quodammodo vnum fiunt, dum facultas per imaginem rei vnum cum re efficitur, & ad vnam actionem ambo conſpirant, quam non in agente, nimirum externo, id eſt in obiecto, ſed in patiente, id eſt, in organo, & potentia eſſe oportet, quia actio, & paſſio vnus & idem actus ſunt: paſſionem verò in re, quæ patitur, recipi notum eſt, probat úrque in Phyſicis.

Potentiã, & obiectũ quãdoque eſſe in actu, quãdoque in potẽtia.

libr. 3. c. 3. q. 1. art. 2.

Text. 140. [e] ἡ μὲν οὖν τοῦ ψοφητικοῦ ἐνέργεια, ἐστὶ ψόφος, ἢ ψόφησις. ἡ δὲ τοῦ ἀκουστικοῦ, ἀκοὴ, ἢ ἄκουσις· διττὸν γὰρ ἡ ἀκοὴ, καὶ διττὸν ὁ ψόφος· ὁ δ᾽ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν. ὥσπερ γὰρ ἡ ποίησις καὶ ἡ πάθησις ἐν τῷ πάσχοντι, καὶ οὐκ ἐν τῷ ποιοῦντι, οὕτω καὶ ἡ τοῦ αἰσθητοῦ ἐνέργεια ἐν τῷ αἰσθητικῷ. ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ἐνίων μὲν καὶ ὠνόμασται, οἷον ἡ ψόφησις καὶ ἡ ἄκουσις· ἐπὶ δ᾽ ἐνίων ἀνώνυμον θάτερον. ὅρασις γὰρ λέγεται, ἡ τῆς ὄψεως ἐνέργεια· ἡ δὲ τοῦ χρώματος, ἀνώνυμος. καὶ γεῦσις, ἡ τοῦ γευστικοῦ· ἡ δὲ τοῦ χυμοῦ
Text. 141. ἀνώνυμος. [f] ἐπεὶ δὲ μία μέν ἐστιν ἐνέργεια ἡ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ, τὸ εἶναι ἕτερον, ἀνάγκη ἅμα φθείρεσθαι καὶ σώζεσθαι τὴν οὕτω λεγομένην ἀκοὴν καὶ ψόφον, καὶ χυμὸν δὴ, καὶ γεῦσιν, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως· τὰ δὲ κατὰ δύναμιν λεγόμενα, οὐκ ἀνάγκη. [g] ἀλλ᾽

[e] *Actus igitur ſonatiui ſonus eſt, vel ſonatio, auditiui verò auditus, vel auditio. Duplex enim eſt auditus, & duplex etiam ſonus. Eadem eſt* Text. 140.
& in cæteris ſenſibus, ac ſenſibilibus ratio: atque vt actio, paſſióque non in agente eſt, ſed in eo quod patitur, ſic & ipſius ſenſibilis actio in ipſo eſt ſenſitiuo. Sed in quibuſdam nomina quoque ſunt poſita, vt ſonatio, ac auditio: in quibuſdam autem caret alterum nomine. Operatio enim viſus viſio dicitur, at coloris nomine vocat. Operatio præterea guſtus guſtatio dicitur, at ſaporis nomen non habet. Text. 141.
[f] Hæc cùm ita ſint, atque vnus actus rei ſenſibilis ſenſitiuique ſit, quamuis diuerſas habeat rationes, ſicuti diximus, neceſſe eſt ſimul corrumpantur, ſimúlque ſint ſalua, auditus ac ſonus, qui hoc modo dicuntur, & ſapor itidem, & guſtus, cæteráque ſimiliter. At ea, quæ dicuntur potentia, non hanc ipſam profectò neceſſariò ſubeunt legem.

[e] *Actus igitur.* Duplicem inquit eſſe actum corporis, quod ſonandi facultatem habet, nempe & ſonum, quem producit, & ipſam ſoni generationem: ſimilitérque duplicem eſſe actum eius, quod audiendi vim habet, nimirum receptionem formæ ſoni per ſuam ſpeciem, & ſenſionem ipſius ſoni. Nam & auditus pariter, ac ſonus duplex eſt, alter in potentia, alter in actu. Sonus in potentia dicitur ſonus, cùm nondum editur: auditus in potentia, eſt ipſa potentia audiendi in ſe ſpectata. Sonus in actu eſt, qui actu fit: auditus in actu eſt potentia actum exercens. Similitérque res habet in reliquis ſenſibilibus, & ſenſibus. In quibuſdam tamen ſuppetunt nomina ad ſignificandam actionem, quæ eſt tam ex parte ſenſibilis, quàm ſenſus, vt ſonatio, & auditio: in aliis alterum nomine vacat, vt viſus actio viſio dicitur, actio autem coloris non habet nomen: & actio guſtus appellatur guſtatio, ſaporis actio innominata eſt.

De duplici actione quæ datur ex parte ſenſus, & ſenſibilis.

[f] *Hæc*

Senſuum, & ſenſile in actu neceſſario eſſe ſimul, non verò in potentia.

f *Hæc cùm ita ſint.* Arrepta occaſione ex iis, quæ de ſenſu, & ſenſili paulò antè dixerat, geminam ſoluit dubitationem. Alteram, num ſenſus, & ſenſile ſimul ſint: Alteram, quare excellens ſenſibile ſenſum labefactet. Priori reſpondet: Si vtrumque actu ſumatur, vtrumque ſimul eſſe, ſeque reciproca neceſſitudine ponere, ac tollere; cùm vna ſit vtriuſque operatio. Quod de ea operatione intelligi debet, quam obiectum per ſuam ſpeciem vnà cum potentia edit, quæ non eſt aliud, quàm rei ſenſilis perceptio. Si autem ſenſus, & ſenſile conſiderentur ſecundùm poteſtatem, ait non eſſe ea ſimul; cùm nullo exiſtente viſu poſſit eſſe color.

Text. 142 ἀλλ' οἱ πρότεροι φυσιολόγοι τοῦτο οὐ καλῶς ἔλεγον, οὐθὲν οἰόμενοι οὔτε λευκὸν, οὔτε μέλαν εἶναι ἄνευ ὄψεως; οὐδὲ χυμὸν ἄνευ γεύσεως· τῇ μὲν γὰρ ἔλεγον ὀρθῶς, τῇ δ' οὐκ ὀρθῶς. διχῶς γὰρ λεγομένης τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ αἰσθητοῦ, τῶν μὲν κατὰ δύναμιν, τῶν δὲ κατ' ἐνέργειαν· ἐπὶ τούτων μὲν συμ-
Text. 143 βαίνει τὸ λεχθὲν, ἐπὶ δὲ τῶν ἑτέρων οὐ συμβαίνει. ἀλλ' ἐκεῖνοι ἁπλῶς ἔλεγον περὶ τῶν λεγομένων οὐχ ἁπλῶς. εἰ δ' ἡ συμφωνία φωνή τις ἐστὶν, ἡ δὲ φωνὴ καὶ ἀκοή ἐστιν ὡς ἕν; καὶ ἔστιν ὡς οὐχ ἓν τὸ αὐτὸ, λόγος δὲ ἡ συμφωνία, ἀνάγκη καὶ τὴν ἀκοὴν λόγον τινὰ εἶναι. h καὶ διὰ τοῦτο καὶ φθείρει ἕκαστον ὑπερβάλλον, καὶ τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ βαρὺ, τὴν ἀκοήν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐν χυμοῖς τὴν γεῦσιν, καὶ ἐν χρώμασι τὴν ὄψιν, τὸ σφόδρα λαμπρὸν, ἢ τὸ ζοφερόν· καὶ ἐν ὀσφρήσει ἡ ἰσχυρὰ ὀσμὴ, καὶ γλυκεῖα, καὶ πικρὰ, ὡς λόγου τινὸς ὄντος τῆς αἰσθήσεως. διὸ καὶ ἡδέα μὲν, ὅταν ἄγηται, εἰλικρινῆ καὶ ἀμιγῆ ὄντα, εἰς τὸν λόγον· οἷον τὸ ὀξὺ, ἢ γλυκὺ, ἢ ἁλμυρόν· ἡδέα γὰρ τότε. ὅλως δὲ μᾶλλον τὸ μικτὸν, συμφωνία, ἢ τὸ ὀξὺ καὶ βαρύ. ἁφῇ δὲ τὸ θερμαντικὸν ἢ ψυκτικόν· ἡ δ' αἴσθησις, ὁ λόγος. ὑπερβάλλοντα δὲ, ἢ λυπεῖ, ἢ φθείρει.

i ἑκά

g *Non rectè igitur priores naturales philoſophi ſentiebant, qui quidem ſine viſu neque album vllum, neque nigrũ eſſe dicebant, neque item vllum ſine guſtu ſaporem. Nam partim rectè, partim non rectè cenſebant. Etenim cùm dupliciter ſenſus ſenſibilèque dicatur, potentia atque actu, in his quidem ſecundis fit id ipſum ſanè, quod dictum eſt, in illis autem primis non fit, vt luce clarius extat. At illi de hiſce ſimpliciter loquebantur, quæ ſimpliciter non dicuntur. Quòd ſi vox quædam concentus eſt, vox autem, & auditus, tum vnum, tum non vnum, aut non idem ſunt, & concentus eſt ratio, neceſſe eſt & auditum quandam eſſe rationem.* h *Atque ob id ipſum exuperans quódque tam acutum, quàm graue, corrumpit auditum, atque deuaſtat, & in ſaporibus guſtum, & in coloribus viſum, id quod nimiùm eſt ſplendidum, & tenebroſum, & in odoribus vehemens odor, ſiue dulcis, ſiue amarus, quia ſenſus ipſe quædam eſt ratio rata. Quocirca ſenſibilium ea, quæ ſyncerè talia, quæq; ſimplicia ſunt, vt acutum, vel dulce, vel ſalſum, cùm reducuntur ad rationem, ſenſui ſunt iucunda: tunc enim ipſum delectare videntur. Omnino autem ipſum miſtum magis concentus eſt, quàm acutum vel graue. Tactui quoque non calidum ſanè ſimplex, ac frigidum, ſed id quod eſt ad rationem redactum, amicum eſt atque iucundum. enimverò ſenſus ipſe ratio quædam eſt, vti diximus: ſenſibilium autem ea, quæ exuperant, aut dolorem afferunt ipſi, aut tandem ipſum corrumpunt.* Text. 142.

i Vnus

g *Non rectè.* Ex proximè dictis coarguit veteres philoſophos, in quibus fuit Democritus, vt conſtat ex 4. Metaphyſ. cap. 5. quòd ſublato ſenſu ſenſibile tolli affirmarint, quamuis enim id aliquo modo rectè dici poſſit, vt paulò antè annotatum fuit, videlicet, ſi affirmetur de ſenſu, & ſenſili in actu: abſolutè tamen, & vniuerſim pronuntiari ab eis non debuit.

Quare excellens ſenſibile ſenſum abſumat.

h *Atque ob id.* Poſteriorem verò controuerſiam diluit, aiens ſenſibile excellens ideò ſenſum euertere: quia ſenſiterium in quadam proportione, & temperie conſiſtit, quia obiectum ſi inſolens, ac nimium ſit, dum in organum agit, oblæſionem, & perniciem infert, ſicuti & ſenſibus ea iucunditatem pariunt, quæ mediocritatem & proportionem ſeruant, vt in ſonis conſonantiæ, in ſaporibus condimenta, in coloribus medij, & denique ea, quæ extremorum permiſtione conſtant.

i ἑκάστη μὲν οὖν αἴσθησις τοῦ ὑποκειμένου αἰσθητοῦ ἐστιν, ὑπάρχουσα ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ ᾗ αἰσθητήριον, καὶ κρίνει τὰς τοῦ ὑποκειμένου αἰσθητοῦ διαφοράς· οἷον λευκὸν μὲν καὶ μέλαν, ὄψις· γλυκὺ δὲ καὶ πικρὸν γεῦσις. ὁμοίως δ' ἔχει τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. k ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ λευκὸν, καὶ τὸ γλυκὺ, καὶ ἕκαστον τῶν αἰσθητῶν πρὸς ἕκαστον κρίνομεν, τινὶ δὲ καὶ αἰσθανόμεθα ὅτι διαφέρει· ἀνάγκη δὴ αἰσθήσει· αἰσθητὰ γάρ ἐστιν· l ᾗ καὶ δῆλον, ὅτι ἡ σὰρξ οὐκ ἔστι τὸ ἔσχατον αἰσθητήριον· ἀνάγκη γὰρ ἦν ἁπτόμενον αὐτοῦ, κρίνειν τὸ κρῖνον. m οὔτε δὴ κεχωρισμένοις ἐνδέχεται κρίνειν, ὅτι ἕτερον τὸ γλυκὺ τοῦ λευκοῦ, ἀλλὰ δεῖ ἑνί τινι ἄμφω δῆλα εἶναι. οὕτω μὲν, εἰ κᾂν τοῦ μὲν ἐγὼ, τοῦ δὲ σὺ αἴσθοιο, δῆλον ἂν εἴη ὅτι ἕτερα ἀλλήλων. δεῖ δὲ τὸ ἓν λέγειν, ὅτι ἕτερον. ἕτερον γὰρ τὸ γλυκὺ τοῦ λευκοῦ. n λέγει

i *Vnuſquiſque igitur ſenſus, vt ſæpe diximus ſenſibilis eſt obiecti, eſtque in inſtrumento ſuo ea ratione, qua illud ſenſus eſt inſtrumentum, & differentias ſenſibiles obiecti ſui diſcernit, vt album quidem & nigrum viſus: dulce autem & amarum guſtus, & cæteri ſimiliter ſenſus.* k *At enim cùm album & dulce, & ſingula ſenſibilium ad ſingula nimirum aliquo comparemus ac diſcernamus, & ſentiamus differre, neceſſe eſt id ipſum profectò fieri ſenſu: quippe cùm illa ſenſibilia ſunt.* l *Quo patet, carnem vltimum inſtrumentum non eſſe. Nam neceſſe eſſet id, quod diſcernit, tangendo diſcernere.* m *Fieri igitur non poteſt, vt ſeparatis diſcernatur dulce diuerſum eſſe ab albo, ſed vnicuipiam ambo nota eſſe oportet. Illo namque modo ſanè pateret inter ſeſe illa differre, etiamſi alterum ego, alterum tu ſentires. Unum igitur dicat oportet, diuerſa eſſe dulce ac album.*

n *Di*

Tria quædã ſingulis ſenſibus competũt.

i *Vnuſquiſque igitur.* Ad vberiorem explicationem controuerſiæ, qua quæritur ad quam facultatem ſpectet percipere ſingulorum ſenſuum functiones, tria quædam ſumit. Primum eſt, ſingulos ſenſus propria vendicare obiecta, quæ percipiant, & à quibus patiantur. Secundum eſt, quemlibet ſenſum eſſe facultatem inhærentem proprio ſenſorio, qua tali, id eſt, prout certis qualitatibus ad ſentiendi munus obeundum idoneis affectum eſt. Tertium, vnicuique ſenſui competere ſui obiecti differentias cognoſcere, vt aſpectui atrum & candidum; tactui calidum, & frigidum; durum & molle, ſimiliterque cæteris.

k *At*

Dari ſẽſu communẽ.

k *At enim cùm album, & dulce* Statuit, probátque dari ſenſum vnum, quem communem vocamus, cuius proprium munus ſit omnium externorum ſenſuum operationes dignoſcere: philoſophatúrque hunc in modum. Experimur nos non ſolùm percipere differentias obiectorum ad vnumquemque ſenſum pertinentes: vt album, & nigrum, amarum, & dulce, verùm etiam de omnium obiectorum diſcriminibus iudicare; hoc autem iudicium ſenſu perficitur, cùm ſit de re ſenſibili, quæ primò ad ſenſum pertinet: non poteſt autem vno aliquo externo ſenſu fieri, nec etiam pluribus: ergo aliquo alio ab iis diſtincto.

De germana huius loci ſẽtentia, cõtrouertitur.

l *Quo patet.* Credit Philoponus ſignificare hoc loco Ariſtotelem, carnem, id eſt, corpus, non eſſe ſenſum communem, quia non niſi alia parte ſui aliam partem ſenſibilis tangendo diiudicaret atque ita diſcernere ſenſibilia non poſſet, quia, id quod iudicium fert, vnum eſſe oportet, cui totum, de quo iudicat, notum ſit. Vocat autem Ariſtoteles ex ſententia Philoponi, vltimum inſtrumentum ſenſum commmem, quia ad hunc in receſſu poſitum ſenſus omnes deſinunt, non aliter quàm lineæ ad centrum. Alij volunt, probare Ariſtotelem ſenſum communem non eſſe tactum, qui forſitan alicui eſſe videretur, quòd tactus ſit fundamentum ſenſuum reliquorum, & per totum corpus diffundatur, cunctiſque inſit animantibus. Iuxta quam interpretationem ſic erit præſens ratio intelligenda. Si ſenſus communis tactus eſſet, cùm tactus tangendo res percipiat, non poſſemus de ſono & albo iudicium ferre: niſi ea tangendo, quod falſum eſſe conſtat: ſiquidem hæc abſque tactu dignoſcuntur. Quibus hæc expoſitio placuerit, dicent verba illa, Patet carnem vltimum inſtrumentum non eſſe, ſic debere intelligi, Patet carnem, quæ eſt inſtrumentum tactus, non eſſe organum ſenſus communis ac, quod eodem recidit, ſenſum communem non eſſe tactum.

Senſum communẽ non eſſe tactum.

m *Fieri igitur.* Quod prædictum iudicium non exerceatur à pluribus ſenſibus externis, verbi gratia, quòd de albo, & dulci non iudicet aſpectus; & guſtus: ſuadet ex eo quia id perinde eſſet ac ſi hæc à duobus hominibus perciperentur, ab vno album, ab altero dulce; qui tamen de iis haud quaquam rectè iudicare poſſent: cùm oporteat arbitrum vtriuſque partis cauſam cognoſcere: alioqui de re ignota ſcientiam tulerit.

n λέγει ἄρα τὸ αὐτό. ὥστε ὡς λέγει, οὕτω καὶ νοεῖ, καὶ αἰσθάνεται. ὅτι μὲν οὖν οὐχ οἷόν τε κεχωρισμένοις κρίνειν τὰ κεχωρισμένα, δῆλον. o ὅτι δ' οὐδ' ἐν κεχωρισμένῳ χρόνῳ, ἐντεῦθεν· ὥσπερ καὶ τὸ αὐτὸ λέγει. ὅτι ἕτερον τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, οὕτω καὶ ὅτε θάτερον λέγει ὅτι ἕτερον, καὶ θάτερον, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς τὸ ὅτε· λέγω δὲ, οἷον νῦν λέγω ὅτι ἕτερον, οὐ μέντοι ὅτι νῦν ἕτερον. ἀλλ' οὕτω λέγει, καὶ νῦν, καὶ ὅτι νῦν· ἅμα ἄρα. ὥστε ἀχώριστον, καὶ ἐν ἀχωρίστῳ χρόνῳ.

p ἀλλὰ

n *Dicit igitur idem. Quare vt dicit: ſic & intelligit atque ſentit. Patet ergo fieri non poſſe, vt ſeparatis ſeparata diiudicentur.* o *At hinc patet, neque fieri poſſe, vt ſeparato in tempore diſcernantur. Nam vt idem aliud eſſe bonum ac malum dicit, ſic quando alterum dicit aliud eſſe, tunc & alterum etiam dicit, atque dico quando, non per accidens. Veluti nunc dico quippiam aliud eſſe, non tamen dico illud nunc aliud eſſe: ſed hoc pacto nunc dicit, vt dicat, & nunc illud eſſe: ſimul igitur dicit. Quo fit, vt inſeparabile & in inſeparabili tempore ſeparata diſcernat.*

p *At*

n *Dicit igitur.* Si vnum eſt, inquit, quod dicit aliud ab alio differre: id ipſum cognoſcere

cognoſcere vtrumque neceſſe eſt, alioqui non ea diſtingueret. Id verò quod dicit vnum differre ab alio, ſic & intelligit, & ſentit, quia vt æſtimat, ita & intellectu iudicat, ſiquidem intellectus ſenſum conſequitur.

[o] *At hinc patet.* Locus eſt ſubobſcurus, quemadmodum, inquit, qui dicit hoc eſſe bonum, & illud malum: ſimul dicit, & tempore eodem; quia cùm dicit vnum, alterum quoque dicit. Sic & ſenſus communis, vt dicit, ſeu iudicat, ita cognoſcit: dicit autem ſimul differentiam albi, & dulcis: ergo ſimul, & eodem tempore vtrumque percipit, cùm iudicat hoc non eſſe illud. Cùm autem vno, eodémque momento hoc fieri pronuntiamus, non ex accidenti, ſed per ſe intelligimus. Nam in hac oratione Platonem, & Dionyſium Siciliam adnauigaſſe nunc dico; illud, nunc, & ad dico, & ad nauigationem referri poteſt: ita vt vel ſit ſenſus, me nunc dicere id, quod olim accidit: vel dicere id, quod nunc eſt: ac primum quidem, nunc, per accidens facit quodammodo rem nunc eſſe: poſterius autem per ſe. Communis igitur ſenſus de differentia duorum obiectorum ſenſibilium non modò dicit nunc in priori ſignificatione: quia in eodem inſtanti vtrumque percipit: ſed etiam in poſteriori: quia & percipiuntur, & ſimul exiſtunt ſenſibilia contraria.

De ſimultate qua communis ſenſus obiecta percipit.

Text. 147.

p ἀλλὰ μὴν ἀδύνατον ἅμα τὰς ἐναντίας κινήσεις κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ᾗ ἀδιαίρετον, καὶ ἐν ἀδιαιρέτῳ χρόνῳ· εἰ γὰρ τὸ γλυκὺ, ὡδὶ κινεῖ τὴν αἴσθησιν ἢ τὴν νόησιν· τὸ δὲ πικρὸν ἐναντίως· καὶ τὸ λευκὸν, ἑτέρως· ἆρ' οὖν ἅμα μὲν καὶ ἀριθμῷ ἀδιαίρετον, καὶ χρόνῳ ἀχώριστον τὸ κρῖνον, τῷ εἶναι δὲ κεχωρισμένον; ἔστι μὲν δή πως ὡς τὸ διαιρετὸν τῶν διῃρημένων αἰσθάνεται, ἔστι δ' ὡς ᾗ ἀδιαίρετον· τῷ εἶναι μὲν γὰρ διαιρετόν· τόπῳ δὲ καὶ

Text. 148.

χρόνῳ, καὶ ἀριθμῷ ἀδιαίρετον. ἢ οὐχ οἷόν τε; δυνάμει μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ διαιρετὸν καὶ ἀδιαίρετον, καὶ τὰ ἐναντία· τῷ δὲ εἶναι οὔ, ἀλλὰ τῷ ἐνεργεῖσθαι διαιρετὸν, καὶ οὐχ οἷόν τε ἅμα λευκὸν καὶ μέλαν εἶναι. ὥστε οὐδὲ τὰ εἴδη πάσχειν αὐτῶν, εἰ τοιοῦτον ἡ αἴσθησις καὶ ἡ νόησις.

q ἀλλ'

Text. 147.

p *At verò fieri non poteſt, vt ſimul* [s]*dem ratione, qua indiuiſibile eſt, & indiuiſibili tempore motibus contrarijs moueatur. At dulce quidem ſic mouet ſenſum, ac intellectum, amarum autem contrario modo & album itidem diuerſo. Eſt ne igitur quod diſcernit, indiuiſibile quidem numero, ſeparatum autem ratione? partim igitur vt diuiſibile res ſentit diuiſas, partim* *Text. 148.* *vt indiuiſibile. Nam ratione quidem diuiſibile: loco autem atque numero indiuiſibile eſt. An id minimè fieri poteſt? idem enim potentia quidem eſt ipſa contraria, & diuiſibile, & indiuiſibile: actu autem eſſe non poteſt, ſed patiendo diuiſibile eſt. At fieri nequit, vt ſimul ſit album & nigrum. Quare neque formas ipſorum ſimul ſenſus ac intellectus (ſi talia ſint, vt patiantur) ſuſcipient.*

q *At*

Obiectio.

p *At verò fieri.* Obiicit contra ſuperiùs dicta. Si ſenſus communis eſt cognitor, iudéxque diuerſorum, imò & contrariorum ſenſibilium, ſimul eodémque inſtanti. Si, inquam, pariter dulce, & amarum, album, & nigrum, dignoſcit: ſequitur, eum contrariis motibus ſimul affici: quod tamen fieri non poteſt, cùm contraria nequeant dari ſimul in eodem. Huic obiectioni bifariàm reſpondet Ariſtoteles, In primis ſenſum communem ſubiecto vnum eſſe, ratione plures, ideóque alia & alia conſideratione poſſe contrarios motus ſubire. Verùm hanc ſolutionem mox improbat: quia licèt id, quod eſt vnum ſubiecto, reſpectu diuerſarum

1. Solut. quæ non probatur.

partium

partium contrariis motibus ſimul agitari queat; tamen comparatione eiuſdem partis impoſſibile id eſt: at ſenſus communis eadem parte contraria obiecta dignoſcit, & diſcriminat. Quare ſi eæ cognitiones ſunt motus contrarij, nequaquam poterunt in eodem ſenſu communi pariter coaleſcere.

ᑫ ἀλλ᾽ ὥσπερ ἣν καλοῦσί τινες στιγμήν, ἣ μία καὶ ἣ δύο, ταύτῃ καὶ διαιρετή. ᾗ μὲν οὖν ἀδιαίρετον, ἓν τὸ κοινόν ἐστι καὶ ἅμα· ᾗ δὲ διαιρετὸν ὑπάρχει, οὐχ ἕν· δὶς γὰρ τῷ αὐτῷ χρῆται σημείῳ ἅμα. ᾗ μὲν οὖν δυσὶ χρῆται, τῷ πέρατι δύο κρίνει, καὶ κεχωρισμένα ἐστὶν, ὡς κεχωρισμένων. ᾗ δ᾽ ἕν, ἑνὶ καὶ ἅμα. περὶ μὲν οὖν τῆς ἀρχῆς ᾗ φαμὲν τὸ ζῷον αἰσθητικὸν εἶναι, διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

ᑫ *At enim hoc perinde ſe habet, atque id, quod quidem punctum appellant, quod quidem tum vnum eſt, tum duo: quo pacto & diuiſibile eſt. Quo igitur induiſibile eſt: hoc vnum eſt id, quod diſcernit, ac ſimul: quo verò eſt diuiſibile, hoc non vnum eſt: bis enim eiuſdem ſigni ſimul fit vſus. Quo verò finis vſus fit, vt duorum: hoc duo diſcernit, atque eſt ſeparata, vt ſeparatum. Quo verò vnum eſt, hoc vnius fit vſus, & ſimul. Sed de principio quidem, quo dicimus animal ſenſitiuum eſſe, ſit hoc modo determinatum.*

Altera ſolutio quæ magis probatur.

ᑫ *At enim hoc.* Reiecta priori ſolutione aliam affert à centri ſimilitudine ductam, cuius in eo vis conſiſtit, quòd quemadmodum centrum dicitur plura, & vnum: plura, quatenus eſt principiũ à quo lineæ ad circumferentiam ducuntur: vnum, prout eſt finis, in quo lineæ, à peripheria ductæ vniuntur, ita ſenſus communis eſt vnus, quatenus externorum ſenſuum finis habetur; quoniam ipſorum operationes & obiecta, ad eius tribunal per ſpecies deferuntur. Simúlque eſt multiplex, prout eſt fons & principium externorum ſenſuum: qu a nimirum ab eo ad illos ſenſifica vis influit. Non eſt autem abſurdum contraria ſecundùm ſuum eſſe intentionale in eadem facultate ſimul eſſe. Quo modo non in ſenſu communi duntaxat; ſed in eodem oculo dantur ſimul ſpecies coloris atri, & candidi: cùm vtrumque ſimul intuetur. Itaque ſolutio in eo eſt, quòd cùm perceptiones contrariorum ſenſibilium re vera non ſint contrariæ, nihil vetat dari eas ſimul in eodem.

QVÆSTIO I.

Vtrùm externi ſenſus functiones ſuas percipiant, néc ne.

ARTICVLVS I.

Quibus rationibus pars affirmatiua oſtendi videatur.

Con. Comm. lib. de Anima.

1. Argum.

A PRo affirmatiua parte quæſtionis hæc ſe offerunt argumenta. Cùm ſenſus externi in otio ſunt, norunt ſe nullam edere functionem: ſed cuius eſt percipere ſe non operari, eiuſdem eſt cognoſcere ſe operari, ergo ſenſus externi percipiunt ſuas functiones. Maior probatur; quia aſpectus dicitur
B ſentire tenebras, & auditus ſilentium: id verò non ob aliam cauſam niſi quia aſpectus cognoſcit ſe non videre, & auditus non audire.

2. Secundò, Senſus externi habent ſuas delectationes: capit enim voluptatem auditus concentu muſicæ: viſus intuitu viridium colorum: olfactus ſuffimentis; ſimiliterque cæteri ſenſus appulſu conuenientium qualitatum. Huiuſcemodi verò delectationes oriuntur in ſenſibus ex actione, qua quilibet eorum in proprium obiectum fertur: Sed delectatio non prouenit niſi ex re priùs cognita; neceſſe ergo eſt vnumquemque ſenſum propriam functionem, qua delectatur, agnoſcere.

3. Tertiò, Eodem ſenſu apprehendimus colorem v. g. & actum, quo in eum tendimus: ſed colorem apprehendimus aſpectu: ergo & ipſius aſpectus actionem. Maior tripliciter probatur, primùm quia vt Ariſtoteles proximo capite opponebat, cùm viſio ſit coloris ſenſio, fieri nequit, vt ſine colore percipiatur. Quare ſi ea cognoſceretur ab alio ſenſu, iam duo ſenſus circa colorem verſarentur. Secundò, quia omne coloratum pertinet ad obiectum viſus, viſio autem ſuo modo colorata eſt, vt patuit in contextu. Tertiò, quia ſi cognitio alicuius ſenſionis ab vno ſenſu elicitæ in alium ſenſum caderet; danda eſſet infinita in ſenſibus progreſſio; oportet enim functionem primi à ſecũdo cognoſci; functionem ſecundi à tertio; atque ita deinceps abſque vllo termino.

4. Quartò, Omnis cognitio fit præeunte ſpecie, ſed ad ſenſum communem non deferuntur ſpecies, quæ externorum ſenſuum functiones, ſed quæ eorum duntaxat obiecta repræſentent: non igitur eiuſmodi functiones à ſenſu communi, ſed à proprio ſenſu dignoſcuntur. Probatur minor quia cognitio ſenſuum externorum non videtur habere vim traiiciendi ad ſenſum communem aliã imaginem, præter eam, quam à re obiecta accepit. Hæc autem non eſt imago propriæ operationis, vt ſatis conſtat, ſed ipſius tantùm obiecti ergo, &c.

Quintò, Intellectus percipit ſuos actus & ſupra eos reflectitur: ergo & ſenſus; Probatur conſecutio, quia hæc reflexio non tanti eſſe videtur, vt non potuerit debueritque externis etiam ſenſibus cõmunicari; præſertim cùm iis nihil magis proximum, ac præſens ſit quàm eorum propria operatio. Accedit teſtimonium Platonis in Theæteto, vbi ait, ſenſum ſentire quod ſentit, & quod non ſentit.

ARTICVLVS II.

Approbatio negatiuæ partis: Dilutio argumentorum ſuperioris articuli.

Varia de re propoſita philoſophorum placita.

CIRCA explicationem propoſitæ difficultatis in varias ſentẽtias philoſophi abiere. Nam D. Nemeſius in lib. de hominis natura c. 7. item Plutarch. apud Philoponum li. 2. huius operis text. 10; putant, cognoſcere externorum ſenſuũ functiones, ad rationem & intelligentiam pertinere. Michael Epheſius lib. 9. & Philoponus loco citato id aſcribunt alteri potentiæ, quam appellant προσεκτικὸν, id eſt, attendentem. Alexander 3. lib. q. natural. Themiſtius hoc in lib. 4. c. ſuæ paraphr. Simplicius text. 136. Ægidius aliique nonnulli volunt quẽlibet ſenſum externum percipere ſuam operationem. Quod Ægidius ita defendit, vt dicat externos ſenſus percipere ſuas ſenſationes non quidem per actum reflexum ad ipſas terminatum, ſed eodem actu, quo feruntur in obiectum, indirectè tamen.

1. Aſſer. Dignotio ſenſionum non ſoli potentiæ intellectrici tribuenda eſt.

Sit prima aſſertio. Cognitio operationũ, quas externi ſenſus edunt, non eſt ad ſolam vim intellectricẽ, nec ad illam potẽtiam, quam animaduerſoriã, ſeu attendentem vocant, deleganda. Hæc quoad priorem partem ex eo ſuadetur, quia percipere omniũ externorum ſenſibilium differentias, & de ſingulorum ſenſuum perceptionibus iudicare, nõ excedit facultatem animæ ſenſitiuæ, cùm alia præſtantiora munia à brutis animantibus adminiſtrentur, vt conſtat ex iis, quæ 2. Phyſicæ auſcultationis li. explicuimus, cùm de inſtinctu ageremus. Quare non eſt cur id ad altiorem animæ gradum reiiciatur. Accedit teſtimonium Ariſtotelis c. ſuperiori, vbi palam docuit, probauitque, ſenſum communem percipere, & diiudicare actiones externorum ſenſuum.

Potentiam animaduerſoriam fictitiã eſſe.

Poſterior pars oſtenditur, quia facultas illa attendẽs ſuperuacanea fictitiaque eſt; cùm quælibet facultas ſi nihil obſit, abſitve, per ſe ad operationẽ ſuam adminiſtrandam poſſit attendere; præ

præſertim cùm nihil ſit aliud ſenſum ad obiectum attendere, quàm in obiectum tendere, vti ſuperiùs diximus.

2. Aſſertio. Externos ſenſus non percipere ſuas operationes.

Secunda aſſertio. Externi ſenſus non percipiunt ſuas operationes. Hæc eſt D. Thomæ 1. part. quæſt. 78. art. 4. & quęſt. 87. art. 3. vbi ait, præter quinque ſenſus externos, qui ſenſiones ſuas non apprehendunt, neceſſarium eſſe animali ſenſum communem, vt externorum actiones percipiat. Eſt etiam Capreoli in 3. diſt. 44. quęſt. 1. articul. 3. Ferrarienſis q. 1. huius libri, Ianduni q. 33. Appollinaris quæ. 37. Magni Alberti, Auerrois, & aliorum: imò & Ariſtotelis non ſolùm proximo ſuperiori capite, ſed apertiùs in lib. de Somno & Vigilia cap. 2. vbi ita ſcripſit. Non enim viſu ſe videre videt, nec viſu, aut guſtatu iudicat, iudicaré ve poteſt diſtare dulce ab albo, neque ſeorſim, neque ſimul vtroque, ſed particula quadam communi.

Non dari reflexionē ſenſu.

Deinde, quòd nullus ſenſus cognoſcat ſuas operationes per reflexionem probatur, quia iſtiuſmodi reflexio, ſeu reditio ſupra ſe, teſte Proclo, communi aliorum auctorum aſſenſu eſt opus intellectricis facultatis, quæ primùm rectà pergit, deinde vt quaſi circulum abſoluat, in ſe ipſam recurrit, quod non conceditur potentiæ materiali, quę ſecundùm organi temperamentum determinata eſt ad ſolam rectam operationem, vti Diuus Thomas ediſſerit in 1. ſententiarum diſt. 17. qu. 1. art. 5. in ſolutione tertij. Deinde, quòd neque eo modo, quo quidam volunt, nimirum per eandem directam

Directa actione ſēſuum functiones nō percipi.

actionem poſſit ſenſus functionem ſuā percipere, ex eo oſtēditur, quia nulla potentia excurrit extra limites ſui obiecti; operatio autem ſenſus non eſt obiectum ipſius ſenſus, vt obiectum viſus viſio, ſed color. Adde quòd nulla intellectio creata eſt primò directóve ſui intellectio, vt docet ſanctus Thomas 1. part. q. 87. art. 3. Quare multo minùs viſio externa ſuimet viſio erit.

Reſpondetur 1. Arg.

Argumēta autem, quæ oppoſitū ſuadebant, non concludunt. Nā primo facilè reſpondebit, qui dixerit aſpectum non propriè ſentire tenebras, nec alios ſenſus ſuorum obiectorum priuationes ſimpliciter dignoſcere: ſed admodum impropriè, & quaſi per actionem negatiuam, quatenus eæ cum propriis, ac veris ſenſuum obiectis, formiſque ſenſibi- A libus aliquam habent cognationem, dum connotant ſubiectum in quo illæ ſunt. Itaque catenus dicitur viſus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quòd cognoſcat ſe non videre. Quod de cæteris ſenſibus pari modo pronuntiandum eſt.

Ad ſecundum dicito ſenſuum delectationes conſequi ex perceptione conuenientium obiectorum: ſed ad eas non requiri cognitionem eiuſmodi perceptionis in eodem ſenſu; B quia vt delectatio non pertinet propriè niſi ad appetitum, ita ad phantaſiam ſpectabit percipere rem, è qua voluptas ſenſitiua oritur, eámque appetitui offerre. *Ad 2.*

Ad tertium, neganda eſt maior propoſitio, ſi contendat eodem ſenſu externo percipi à nobis & colorem, & viſionem: concedenda verò, ſi velit præſtari id aliqua alia facultate, id eſt, ſenſu communi. Nec enim abſurdum eſt verſari aſpectum circa colorem, tanquam circa proprium, & adæquatum C obiectum: (coloris appellatione etiam lucem comprehendimus) ſimúlque aliam altiorem facultatem, id eſt, ſenſum communem, circa eundem occupari tanquam circa partiale ſuum obiectum, ac ſub alia ei propria notione, de qua in progreſſu ſermo erit. Quo patet reſponſio ad primam rationem, qua maior confirmabatur. Ad ſecundam verò dicendum, quo viſio colorata appellatur, nimis improprium eſſe, nec D ſufficere ad reponendam viſionem inter obiecta potentiæ viſiuæ. Ad tertiam reſpondendum non dari eiuſmodi infinitam progreſſionem, quia deueniendum tandem erit ad intellectum, qui ſuam operationem reflexu dignoſcat. *Ad 3.* *Viſio impropriè dicitur colorata.*

Ad quartum conceſſa maiori, negetur minor: quilibet enim ſenſus externus per ſuam propriam cognitionem ſpeciem quandam edit, quæ rem ſenſibilem, quam percipit, & perceptionem ipſam, ſiue rem ſub ratione cognitæ interno ſenſui exhibet, ac repræſentat. E Ad quintum dicimus intellectum ob ſuam præſtantiam, & abſolutionem à materia poſſe reflecti ſupra ſe: non tamen ſenſum, cuius naturæ is cognoſcendi modus adeò excellens non congruit, etiò ſuam functionem ſibi inhærentem, & copulatam habeat. Nec enim eiuſmodi *Ad 4.* *Ad 5.*

præſentia ad reflexam cognitionem ſat eſt, ſed oportet vt res in ratione obiecti, ac ſecundùm eſſe cognoſcibile, præſens fieri queat. Quod verò ad Platonem attinet, licèt eius auctoritas in Academia magna ſit: in Lycæo tamen irrefragabilis non eſt. Reſponderi tamen poteſt, cùm dixit ſenſum ſentire quod ſentit, nihil aliud ſignificare voluiſſe, quàm ſenſum recipere in ſe tum propriam operationem, tum priuationem illius. Maximè cùm in Charmeide neget ſenſus percipere ſe ipſos. Ita enim in eo Dialogo ſcripſit. Generatim ſenſus omnes percurrere, conſiderareque vtrùm ſenſus inueniri aliquis poſſit qui ſe ipſum, cæteróſque ſenſus percipiat, nihil tamen eorum ſentiat, quæ ſenſus alij ſentiunt, impoſſibile & hoc exiſtimo.

QVÆSTIO II.

An detur ſenſus communis: & vtrùm is in cerebro reſideat.

ARTICVLVS I.

Quibus indiciis communis ſenſus deprehendatur.

FVERE, qui ſenſum communem negarint, eo potiſſimùm argumento, quia nullum occurrit ſenſibile, quod in aliquem è quinque externis non cadat. Horum tamen opinio reiicienda omnino eſt: aſſerendúmque cum ſchola Peripatetica, & communi aliorum Philoſophorum aſſenſu, docente Ariſtotele, tum proximo capite, tum libro 3. capit. 7. text. 31. & in libr. de morte & vita, capit. 1. aliiſque in locis, dari ſenſum communem, cuius ponendi neceſſitas, ac ratio variis modis deprehenditur. Primùm, quia cùm ſoleat natura, quantum fieri poteſt, multitudinem ad vnitatem reuocare, conueniens erat, vt omnes ſenſus externos in vnum quodammodo coniungeret, in quem vt lineæ à circunferentia in centrum, ita vndique è ſingulis aliorum ſenſuum organis,

D. Th. 1. p. q. 78. art. 4. & opuſc. 4. c. 4.

1. Ratio quæ ſuadet dandum eſſe ſẽſum communẽ.

A ſenſibilium imagines confluerent, colorum ab oculis, ſonorum ab auribus, odorum à naribus, ſaporum à lingua; tactilium qualitatum à toto corpore. Qua centri ſimilitudine vſus eſt Auctor operis de ſecretiori ſapientia ſecundùm Ægyptios libro 2. cap. 9. & Ariſtot. libro 3. huius operis loco paulo ſuperiùs citato, dum ſenſum communem vnum quid, mediúmque inter externos ſenſus appellat.

B Secundò idem efficaciùs ſuadetur ex eo, quia cognoſcimus nos audire, tangere, olfacere, cæteráque externorum ſenſuum munia: hæc autem cognitio non pertinet ad aliquem è quinque vulgaris ſenſibus, vt proxima quæſtione oſtenſum fuit: referenda eſt ergo ad aliam altiorem, communiorémque potentiam, ad quam primò eiuſmodi functionum imagines deferantur: quæ non eſt alia, quàm ſenſus communis. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, C eam facultatem eſſe ipſum intellectum. Namque ea etiam brutis neceſſaria eſt, vt mox oſtendemus, quibus perinde à natura denegāda non fuit. Deinde, quia, vt ſuperiùs argumentabamur, hæc ſenſionum perceptio non exuperat ſentientium facultatum vim.

Tertiò. Idem ex eo comprobatur, quia vt colligitur ex iis, quæ docuit Ariſtoteles hoc in libro ad calcem capitis ſecundi: ſcripſitque D. Gregorius D Nyſſenus lib. 2. de viribus animæ cap. 1. & videtur aſſeruiſſe Plato, vt annotauit Marcilius ad initium Theæteti: dādus eſt aliquis ſenſus interior qui non ſolùm hauſtas cunctorum ſenſibilium imagines primò hauriat, & ſenſibilia ipſa percipiat, vt proxima ratio oſtendebat; ſed qui tanquam æſtimator, & arbiter diuerſorum ſenſuum obiecta diſcernat, & diiudicet, cùm quilibet ſenſus particularis circa proprij duntaxat ſenſibilis E differentias occupetur; vt aſpectus circa atrum & candidum, ſimiliterque reliqui ſenſus: hic autem ſenſus eſt is, quem cōmunem dicimus. Nam quod ad hanc actionem iudicandi, ſenſus ipſi externi per ſe haud quaquam ſufficiant: inde patet, quia plures ſenſus perinde ſe habent, ac multi homines. Quare vt hi de diuerſis rebus, niſi eaſdem ſinguli cognoſcant, ſententiam ferre nequeunt, ita neque ſenſus de aliorum ſenſilium diffe

Senſus cōmunis vel vt honorarius arbiter inferiorum ſẽſuū de omnib. externis ſenſibilib. cognoſcit.

differentiis, quas non attingunt; & vt A Themiſtius hoc loco capite ſeptimo ſuæ paraphraſis ediſſerit; quemadmodum licèt multi magiſtratibus libelliones, atque exceptores pragmatici aſſideant; vnus tamen eſt, qui ius habet ſententiæ ferendæ: ita & in corpore animalis, tametſi multa inſtrumenta, machinamentáque ſint, in quæ rerum ſimulachra recipiantur; vna tamen vis arbitra eſſe debet, quæ de omnibus ſciſcat, iudicet, pronuntiet. Fuiſſe verò animantibus, B & quidem omnibus neceſſariam hanc vim iudicatricem ex eo patet, quia niſi animal quid noxium; quid ſalutare; quid minùs ac magis conueniens; quid fugiendum amplectendúmve ſit, diſcernat: breui in interitum ruet.

A ſenſu communi tanquam à primario ſentiendi inſtrumento, ſpiritus animales diffunduntur in ſenſus.

Sed & aliud præterea communi ſenſui munus delegatum eſt, videlicet, impertiri ſenſibus externis vim ad functiones ſuas obeundas per communicationem ſpirituum animalium, C quos ab ſe veluti fonte, ac primario ſentiendi inſtrumento effundit, vt conſtat ex iis, quæ docet Ariſtoteles lib. 2. de partibus animalium capit. 10. & in libro de morte & vita capit. 1. Vnde cùm obſtruitur via illa, qua prædicti ſpiritus egrediuntur, vt in ſomno accidit, neceſſe eſt feriari externos ſenſus, teſte eodem Ariſtotelis libro de ſomno, & vig. c. 3. Præterea quoties ſenſus communis langueſcit ac malè habet, etiam D externi ſenſus propriis officiis, vel omnino vel ex parte deſtituuntur, vt videre eſt in iis, qui morti propinqui ſunt, quibus primarij illius ſenſorij temperies diſſoluitur, & extinguitur; & in paralyticis, atque apoplecticis quibus præpediti ſunt nerui, per quos ſpiritus animales ad externa ſenſiteria deuehuntur.

E

ARTICVLVS II.

Senſum communem non in corde, ſed in cerebro reſidere.

Ariſtoteles illi ſedem deſignauit in corde.

QVOD ad alteram quæſtionis partem ſpectat, vbi nam communis illa, ac primaria ſentiendi vis organum habeat; magnum eſt inter philoſophos diſſidium. Nam Ariſtoteles etſi proximo capite dixerit ſenſum communem eſſe omnium ſenſuum externorum quaſi centrum; in qua tamen parte corporis centrum id eſſet, non docuit. Verùm alibi ipſum in corde, vel in parte, quæ cordi proportione reſpondeat, conſtituit, vt libello de Iuuentute & Senectute capit. 2. & libr. 2. de partibus animalium cap 1. & 10. & libr. 3. cap. 4. & lib. de ſenſu & ſenſili capit. 2. & de ſomno, & vigilia cap. 2. & de animalium motione cap. 9. Cuius opinionis fundamentum apud illum fuit, quòd pro certo haberet cor non ſolùm naturalium, & vitalium, ſed etiam animalium facultatum originem eſſe.

Medici in cerebro.

At enim id medici acerrimè oppugnant, oſtenduntque, licèt vitalium functionum, & arteriarum principium in corde inſit: naturalium tamen operationum, & ſanguinis, atque venarum fontem in hepate, ſenſitiuarum actionum, arbitrarij motus, & neruorum originem in cerebro eſſe. Quam difficultatem quia in primo libro de ortu & interitu accuratè pertractauimus, vbi Medicorum ſententiam partim rationibus, partim anatomicæ artis experimentis ſatis confirmatam amplexi fuimus; non eſt quòd hoc loco actum agamus. Illud tamen iterum commonemus, ſi de principio ſentiendi remoto ſermo ſit, id haud dubiè cordi aſcribendum eſſe; cùm in eo vigeat natiui caloris officina, in eodémque procreentur ſpiritus vitales, ſine quorum ope nec vllus motus edi, nec vlla internorum externorúmve ſenſuum functio obiri poteſt. De quo principio ſi Ariſtoteles locis antè citatis ageret, non eſſet cur à Medicis aut à nobis in hac controuerſia deſereretur. At eum non remotum, ſed proximum ſentiendi, ac mouendi initium in corde collocaſſe, & vni principi membro tanquam regi, totius corporis adminiſtrationem, & quaſi monarchum ſimpliciter detuliſſe, qui loca illa inſpexerit, facilè iudicabit. Conſule Galenum libro de ſymptomatum cauſis capite 8. & lib. de vſu pulſuum. Fernelium libr. 5. Phyſiologiæ capit. 11. Lege quoque, ſi placet, Auerroem libro 2. de partibus animalium capit. 7. & libro 2. Collect. cap. 11. pro

Cor principium remotum ſentiendi.

pro Ariſtotele contra Galenum diſputantem.

Senſus reliqui interni hoſpitātur in cerebro.

Eſt itaque ſenſus communis, non in corde, ſed in cerebro, vbi etiam ſedem habent reliqui ſenſus interni, ad quos ille, vt progreſſu exponemus, rerum ſimulacra tranſmittit. Vnde eſt, quòd vehementer læſo capite internorum ſenſuum munia turbentur, & cùm aliqua in iis offenſio accidit, cerebro remedia adhibeantur. Sciendum tamen eſt in animantibus, quæ ſecta viuunt, ſenſum communem non eſſe aliqua certa parte definitum. Quod ex eo conſtat, quia cùm illa poſt ſectionem adhuc animali motu cieantur, & is motus ſit ab appetitu per virtutem motricem; appetitus autem nihil, niſi proponente ac dirigente phantaſia, expetat, negari non poteſt in partibus diuiſis relictam fuiſſe vnà cum appetitu phantaſiam imperfectam, quæ in eiuſmodi animantibus à communi ſenſu non differt.

In ſectis animālib. ſenſus cōmunis nullam habet definitam ſedem.

ΚΕΦ. γ.

Text. 150.

ΕΠΕΙ᾽ δὲ δύο διαφοραῖς ὁρίζονται μάλιστα τὴν ψυχήν, κινήσει τε τῇ κατὰ τόπον, καὶ τῷ νοεῖν καὶ τῷ κρίνειν καὶ αἰσθάνεσθαι· δοκεῖ δὲ τὸ νοεῖν καὶ τὸ φρονεῖν ὥσπερ αἰσθάνεσθαί τι εἶναι· ἐν ἀμφοτέροις γὰρ τούτοις ἡ ψυχὴ κρίνει τε καὶ γνωρίζει τι τῶν ὄντων· καὶ οἵγε ἀρχαῖοι τὸ φρονεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ταὐτὸν εἶναί φασιν, ὥσπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς εἴρηκε,

„ Πρὸς παρεὸν γὰρ μῆτις ἀέξεται ἀνθρώποισι.

καὶ ἐν ἄλλοις, ---- ὅθεν σφίσιν αἰεὶ

„ Καὶ τὸ φρονεῖν ἀλλοῖα παρίσταται.

τὸ δ᾽ αὐτὸ βούλεται τούτοις καὶ τὸ τοῦ Ὁμήρου,

„ Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,

„ Οἷον ἐπ᾽ ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε·

πάν

CAP. III.

Text. 150.

CVM autem duabus priſci differentiis maximè diffiniant animam, motione inquam, loco accommodata, & intelligendo & diſcernendo ac ſentiendo: conſiderandum eſt ſi quid interſit inter intelligere ac ſentire. Videtur namque tam intelligere, quàm etiam ſapere, veluti quoddam eſſe ſentire. Etenim his vtriſque rerum aliquas anima diſcernit, atque cognoſcit. Et veteres idem eſſe ſapere ſentireque cenſent. Quemadmodum & Empedocles dicit,

Ad præſens, hominum creſcit
ſapientia ſemper.

Et alio rurſus in loco:

Hinc varia his ſemper prudentia ſomnia monſtrat.

Idem & Homerus, his carminibus ſenſiſſe videtur:

Tales namque inſunt mentes mortalibus ipſis;
Quales quottidie ſummi fert rector Olympi.

CAPI

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Rationes quibus aliqui adducti putarũt a ſenſu intellectum non diſtingui.

CVM *autem.* Quia veterum nonnulli animam ex locali motu definiebant, alij ex cognitione, alij ex vtroque: vt pateat rectè ne id fecerint, atque vt ſimul viam aperiat ad diſputationem de intellectu, & voluntate: explicandum proponit quid inter ſenſum & intellectum ſit diſcriminis. Nam quidam hæc non diſtingui opinabantur, quibus tria ad id potiſſimùm argumenta fuiſſe videntur. Primùm quia tam ſenſu, quàm intellectu iudicamus: quo fit vt hæc officio conueniant: quòd ſi officio, etiam natura. Deinde, quia & ſenſus & intellectus rebus præſentibus afficiuntur, & mouentur. Quod Empedocles in ſuo poëmate ſignificauit, aiens ſapientiam augeri ad præſens, id eſt, intuitu, atque experientia præſentium rerum, & prudentiam ſimul, ac præſagia futurorum ex inſomniis, quæ ad ſenſum pertinent ab euentis rerum præſentium pendere. Idémque ſonant verſus illi ex Homero hoc loco adducti, nimirum ita ſe habere humanum intellectum, vt res ſe habent, & vt diebus ſingulis pro temporum varietate, mutationéque ſuccedunt. D. Thomas illud, ad præſens, in carmine Empedoclis in alium ſenſum accipit, videlicet pro præſenti cœli ſchemate, ſeu facie, ac ſyderum configuratione & influxu. Et in carmine Homeri appellatione ſummi rectoris Olympi, indicari putat Solem, à quo ſydera omnia pendent. Ita verò ſenſus Empedoclis erit, intellectum, ac ſapientiam augeri ad præſens, id eſt, ſecundùm præſentis horæ cœleſtium ſyderum ſtatum, & vires. Homerus autem pronuntiauit talem eſſe mentem hominum, qualem Sol cæterorum ſyderum veluti dux, & moderator, cum reliquis ſtellis efficit. Cæterùm quanam ratione corpora cœleſtia in ſenſus, & intellectum atque humanam voluntatem queant, nequeántve influere, in libris de cœlo fuit à nobis explicatum.

πάντες γὰρ οὗτοι τὸ νοεῖν σωματικὸν ὥσπερ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ὑπολαμβάνουσι· [b] καὶ αἰσθάνεσθαί τε καὶ φρονεῖν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον· ὥσπερ γὰρ καὶ ἐν τοῖς κατ' ἀρχὰς λόγοις διωρίσαμεν. [c] καί τοι ἔδει ἅμα καὶ περὶ τῆς ἀπάτης αὐτοὺς λέγειν· οἰκειότερον γὰρ τοῖς ζῴοις, καὶ πλείω χρόνον ἐν τούτοις διατελεῖ ἡ ψυχή. διὸ ἀνάγκη, ἤτοι ὥσπερ ἔνιοι λέγουσι, πάντα τὰ φαινόμενα εἶναι ἀληθῆ, ἢ τὴν τοῦ ἀνομοίου θίξιν, ἀπάτην εἶναι· τοῦτο γὰρ ἐναντίον τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον γνωρίζειν. δοκεῖ δὲ καὶ ἡ ἀπάτη καὶ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐναντίων ἡ αὐτὴ εἶναι.

[p] ὅτι

Etenim omnes hi putant ipſum intelligere corporis eſſe perinde atque ipſum ſentire. [b] *Et ſentire ſimili ſimile arbitrantur, & ſapere, vt in ſuperioribus diximus locis.* [c] *Oportebat tamen ipſos de errore quoque deceptionéve diſſerere. Sunt enim hæc magis propria animalium, pluſque id temporis eſt, quo in his anima verſatur, vt patet. Idcirco neceſſe eſt aut vniuerſa, quæ videntur, vt quidam inquiunt, eſſe vera, aut diſſimilis rei tactum errorem eſſe deceptionémve: quippe cùm id ſit contrarium, illi ſimili inquam cognoſcere ſimile. Videtur autem & deceptio & ſcientia contrariorum eſſe eadem.*

[d] Et

[b] *Et ſentire ſimile.* Tertia ratio ob quam nonnulli putarunt intellectum non diſtingui à ſenſu,ea fuit,quia vt ſimilibus ſentimus , ita ſimilibus rerum intelligentiam capimus. Vnde coniecturam ducebant tam ſenſum,quam intellectum organo corporeo inſidere,cùm corpora percipiant;atque adeò intellectum eſſe ſenſum,cùm omnis facultas cognoſcens,quæ materiæ inhæret,ſenſus ſit.

Redarguuntur antiqui philoſophi quòd de errore nihil diſſeruerunt.

[c] *Oportebat tamen.* Priſcos redarguit, quòd de notitia locuti fuerint , de errore autẽ nihil meminerint,neque deceptionis, & ignorãtiæ cauſas explicarint;quas tradi,& inculcari ab eis oportebat præſertim cùm ignorantia magis propria,magiſque nobis familiaris ſit tum quia in ea diutiùs verſamur,tum,vt D. Thom. addit,quia ex nobis erramus;ſcire autem non niſi ex alterius ope,& magiſterio ſolemus. Niſi quis veteres excuſare velit,aiens eos nihil de errore diſſeruiſſe,quòd putarent omnia vera eſſe nullámque dari deceptionem. Vel certè (quod ab eis inculcatũ fuerat) quia putarunt cognitionem veram eſſe,cùm ſimile animam tangeret, vt ignis particulam animæ igneam ; errorem,cùm diſſimile , vt ignis portionem aqueam eiuſdem animæ,cùm cognoſcere per ſimile videatur contrarium ei , quod eſt cognoſcere per diſſimile , & error . ac ſcientia contrariorum ſit,id eſt, oppoſito modo accidant. Verùm hæc ridicula ſunt,& perabſurda:ſiquidem palam eſt nos interdum falli, & animam elementorum concretione , aut mole corporis non conſtare. vt ex iis, quæ in primo libro diſputata ſunt,manifeſtum eſt.

Text. 152. [d] ὅτι μὲν οὖν οὐ ταὐτόν ἐστι τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν, φανερόν· τοῦτο μὲν γὰρ πᾶσι μέτεστι, τοῦτο δὲ ὀλίγοις τῶν ζώων· ἀλλ᾽ οὐδὲ τὸ νοεῖν, ἐν ᾧ ἐστι τὸ ὀρθῶς, καὶ τὸ μὴ ὀρθῶς. τὸ μὲν ὀρθῶς, φρόνησις, καὶ ἐπιστήμη, καὶ δόξα ἀληθής· τὸ δὲ μὴ ὀρθῶς, τἀναντία τούτων· οὐδὲ τοῦτο δή ἐστι τὸ αὐτὸ τῷ αἰσθάνεσθαι· ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις τῶν ἰδίων, ἀεὶ ἀληθής, καὶ πᾶσιν ὑπάρχει τοῖς ζώοις. διανοεῖσθαι δ᾽ ἐνδέχεται καὶ
Text. 153. ψευδῶς, καὶ οὐδενὶ ὑπάρχειν ᾧ μὴ καὶ λόγος. [e] φαντασία γὰρ ἕτερον καὶ αἰσθήσεως καὶ διανοίας· αὐτή τε οὐ γίνεται ἄνευ αἰσθήσεως, καὶ ἄνευ ταύτης οὐκ ἔστιν ὑπόληψις· ὅτι δ᾽ οὐκ ἔστιν ἡ αὐτὴ φαντασία καὶ ὑπόληψις, φανερόν. τοῦτο μὲν γὰρ τὸ πάθος ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστιν, ὅταν βουλώμεθα. πρὸ ὀμμάτων γὰρ ἔστι ποιήσασθαι, ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς μνημονικοῖς τιθέμενοι καὶ εἰδωλοποιοῦντες· δοξάζειν δ᾽ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν· ἀνάγκη γὰρ ἢ ψεύδεσθαι, ἢ
Text. 154. ἀληθεύειν. ἔτι δὲ, ὅταν μὲν δοξάσωμεν δεινόν τι ἢ φοβερόν, εὐθὺς συμπάσχομεν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐὰν ᾖ θαρραλέον. κατὰ δὲ τὴν φαντασίαν ὡσαύτως ἔχομεν, ὥσπερ ἂν οἱ θεώμενοι ἐν γραφῇ τὰ δεινὰ καὶ θαρραλέα. [f] εἰσὶ

[d] *Nõ idem igitur eſſe ſentire ac ſapere, patet. Illud enim omnibus animalibus, hoc valde paucis ineſt. At neque intelligere idem eſt ac ſentire,intelligere,inquam,quo rectè atque non rectè res percipi ſolent. Quod namq; rectè percipio, id eſt prudentia,& ſcientia atq; opinio vera:at quod non rectè, id eſt nimirum his dictis contrarium. Etenim propriorũ ſenſus ſemper eſt verus, & vniuerſis animalibus ineſt:at fit,vt falsò quoque quis ratiocinetur neque cuiquam competit,cui non ineſt & ratio.* Text. 153. *[e] Imaginatio nãque diuerſa eſt à ſenſu,menteque: atque neque hæc ſit ſine ſenſu,neque exiſtimatio ſine hac eſſe poteſt. Non idem autem eſſe imaginationẽ , exiſtimationémve,patet. Hic enim affectus in poteſtate noſtra ſine cõtrouerſia collocatur: licet nãque cùm libet fingere quidquid volumus,atq; ante oculos ponere,perinde atque ij faciũt,qui artificioſæ memoria copẽratis atque diſpoſitis locis imagines fingunt,atq; ſimulachra collocãt. At opinari in nobis non eſt ſitũ: neceſſe eſt enim opinantẽ,aut verã aut falſam exiſtimationẽ habere. Præterea cũ opinamur aliquid malũ eſſe atque terribile,cõtinuò perturbamur. Similiter & cũ opinamur quippiã eſſe tale,vt in illo ſit cõfidendũ. At cũ imaginamur talia,perinde afficimur,atque ſi in pictura eadem ſpectaremus:* Text. 154.

[f] Sunt

Intellectũ à ſenſu diſtingui.

d *Non igitur idem.* Duplici argumento concludit neque ſentire, & intelligere, neque ſenſum, & intellectum idem eſſe. Primùm, quia ſenſus omnibus ineſt animantibus. nullum eſt enim animal, quod tactu non ſit præditum. Deinde quia ſenſus circa propria ſenſibilia non errat; intellectus verò ſæpe fallitur: licèt enim cùm ſcientia, prudentia, aut vera opinione ducitur, non aberret a veritate; ſi tamen contrariis afficiatur, decipitur.

Datur imaginatio eaque ab intellectu diſtincta.

e *Imaginatio namque.* Probat dari imaginationem, eámque ab intellectu & ſenſu diſtingui: quia licèt, nec imaginationis actus abſque præuia ſenſus notitia exerceatur; nec exiſtimatio (quæ eſt actus quidam intellectus comprehendẽs ſcientiam, prudentiam, & opinionem) niſi antecedente imaginatione fiat Imaginatio tamen, id eſt, imaginationis actus differt ab exiſtimatione, quæ actio quædam intellectus eſt; primùm, quia vt ij qui artificioſa memoria vtuntur, loca, & imagines pro arbitratu ſuo fingunt, ac diſponunt, quibus rerum opportunè recordentur, ita in noſtra poteſtate eſt imaginari quicquid libuerit: non autem opinari (quod eſt pars quædam exiſtimationis) imaginamur enim falſa, quæ non exiſtunt: opinamur vera, aut quæ pro veris accipimus. Secundò, quia opinio de re mala, vel bona, animum perturbat metu, vel hilaritate, alióve ſimili affectu: imaginatio autem non item: ſed ea perinde afficimur, atque ij, qui in pictura res aſpectu horribiles, aut lætas contuentur. Quod intellige de imaginatione, quæ nullam aſſenſionem, aut iudicium coniunctum habet: ſi enim habet, non dubium, quin imaginatio animum commoueat, & ad varios affectus impellat.

Diſtinguit imaginationem ab exiſtimatione.

f εἰσὶ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ὑπολήψεως διαφοραὶ, ἐπιστήμη, καὶ δόξα, καὶ φρόνησις, καὶ τὰ ἐναντία τούτων, περὶ ὧν τῆς διαφορᾶς ἕτερος ἔστω λόγος. περὶ δὲ τοῦ νοεῖν, ἐπεὶ ἕτερον τοῦ αἰσθάνεσθαι, τούτου δὲ τὸ μὲν φαντασία δοκεῖ εἶναι, τὸ δὲ ὑπόληψις, περὶ φαντασίας διορίσαντας, οὕτω περὶ θατέρου λεκτέον. g εἰ δή ἐστιν ἡ φαντασία, καθ' ἣν λέγομεν φάντασμά τι ἡμῖν γενέσθαι καὶ μὴ, εἴ τι κατὰ μεταφορὰν λέγομεν, μία τις ἐστὶ τούτων δύναμις ἢ ἕξις, καθ' ἣν κρίνομεν, καὶ ἀληθεύομεν, ἢ ψευδόμεθα. ταῦτα δ' εἰσὶν αἴσθησις, δόξα, νοῦς, ἐπιστήμη. h ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν αἴσθησις ἡ φαντασία, δῆλον ἐκ τῶνδε. αἴσθησις μὲν γὰρ, ἤτοι δύναμις, ἢ ἐνέργεια οἷον ὄψις καὶ ὅρασις. φαίνεται δέ τι καὶ μηδετέρου τούτων ὑπάρχοντος· οἷον τὰ ἐν τοῖς ὕπνοις.

i εἶτα

Text. 155.

Text. 156.

f *Sunt autem & exiſtimationis ipſius hæ differentiæ, ſcientia, & opiniō, & prudentia, & ea, quæ ſunt hiſce contraria: de differentia quorum alius ſit ſermo magis ad ipſum accommodatus. At verò cùm diuerſum ſit ſentire, ac intelligere, & huius aliud imaginatio, aliud exiſtimatio eſſe videatur, de imaginatione primò, deinde de altero dicamus oportet.* g *Si igitur imaginatio, id eſt phantaſia, ſit id quo viſum, phantaſmáque aliquod in nobis dicimus fieri, & non aliud quicquam, quod per translationem hoc eodem nomine nuncupetur, ipſa profectò vna quædam eſt potentiarum earum, aut habituum, quibus diſcernimus, & aut verè percipimus, aut falsò. Tales autem ſunt ſenſus, opinio, ſcientia, intellectus.* h *At ipſam non eſſe ſenſum ex hiſce patere poteſt. Senſus enim vel eſt potentia, vel operatio, vt viſus, vel viſio: at nonnunquam neutrum eſt iſtorum, & tamen apparent aliqua, videmurque videre, vt ea, quæ in ſomniis apparent.*

Text. 155.

Text. 156.

f *Sunt autem & exiſtimationis ipſius.* Probat exiſtimationem differre ab imagina-

tione, quia ad exiſtimationem (quo nomine rationis actum intelligit) pertinet actus ſcientiæ, opinionis, & prudentiæ, & his contrarij, de quibus lib. 6. Ethicorum: qui tamen ad imaginationem haud quaquam ſpectant. Deinde cùm intelligere differat à ſenſu, & id bifariàm ſumatur: vno modo, vt comprehendit etiam imaginari: altero propriè: qua ratione ad ipſum ſpectat exiſtimatio, id eſt, actus rationis, & non alterius potentiæ: ait ſe de intellectione ſecundùm priorem vſurpationem, id eſt, de imaginatione, primò acturum.

g *Si igitur imaginatio.* Vim & operationem phantaſiæ exponit, monens loqui ſe de phantaſia ſignificatu proprio, non tranſlatitio. Namque phantaſiam interdum per tranſlationem vocamus intellectum, & quemlibet ſenſum, & ea, quæ nobis apparent. Quoniam igitur phantaſia eſt potentia qua in nobis viſum, ſeu phantaſma effici dicimus videbitur fortaſſe illa computanda inter ſenſus externos, quibus res nobis repræſentantur, vel inter virtutes intellectuales, ſiue habitus, quibus vera, vel falſa percipimus, cuiuſmodi ſunt intellectus, opinio, & ſcientia. Sumit verò intellectum, vt interpretatur D. Thomas, non pro potentia, ſed pro cognitione eorum, quæ abſque inueſtigatione nobis innoteſcunt, vt prima principia. Scientiam pro certa cognitione eorum, quæ diſcurſu aſſequimur. Opinionem pro cognitione rerum, de quibus certum firmúmque iudicium non habemus. Porrò hos tantùm cognoſcendi modos affert hoc loco Ariſtoteles, quia hi potiſſimùm celebres erant in ſchola Platonis, qui intellectum vnitati, ſcientiam qualitati, opinionem ternario, ſenſum quaternario attribuebat.

Phantaſiã differre à ſenſu confirmat. 1. h *At ipſam non eſſe ſenſum.* Probat, phantaſiam, ſeu imaginationem, diſtingui à ſenſu. Cùm verò ſenſus dupliciter accipiatur: nimirum in potentia, vt viſus: & in actu, vt viſio: ab vtroque phantaſiam differre oſtendit. A ſenſu in potentia, quoniam hic in ſomniis non agit: phantaſia verò agit: à ſenſu in actu; quia hic in ſomniis non eſt.

i εἶτα αἴσθησις μὲν, ἀεὶ πάρεστι, φαντασία δ' οὔ. εἰ δὲ τῇ ἐνεργείᾳ τὸ αὐτὸ, πᾶσιν ἂν ἐνδέχοιτο τοῖς θηρίοις φαντασίαν ὑπάρχειν. δοκεῖ δ' οὐ, οἷον μύρμηκι, ἢ μελίττῃ, ἢ σκώληκι, εἶτα αἱ μὲν ἀληθεῖς ἀεὶ, αἱ δὲ φαντασίαι γίνονται αἱ πλείους ψευδεῖς. ἔπειτα, οὐδὲ λέγομεν ὅταν ἐνεργῶμεν ἀκριβῶς περὶ τὸ αἰσθητὸν, ὅτι φαίνεται ἡμῖν τοῦτο ἄνθρωπος, ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν μὴ ἐναργῶς αἰσθανώμεθα, τότε ἢ ἀληθὴς ἢ ψευδής. καὶ ὥσπερ δὴ ἐλέγομεν πρότερον, φαίνεται καὶ μύουσιν ὁράματα. k ἀλλὰ

i *Deinde, ſenſus quidem ſemper adeſt, imaginatio autem non ſemper. Quòd ſi idem eſſet imaginatio, ac operatio, beſtiis imaginatio profectò cunctis ineſſet: at non eſſe videtur, vt api, aut formicæ, aut vermi: præterea illi quidem veri ſunt ſemper, imaginationes verò plures fiunt, vt patet, falſæ. Præterea cùm exactè circa ſenſibile operamur, non dicimus hoc nobis hominem videri, ac apparere: ſed potiùs cùm non clarè ſentimus, quando etiam fit, vt ſit verus ſenſus, & falſus. Atque nobis (quod quidem paulo ante dicebamus) clauſis etiam oculis viſa videntur, atque apparent.*

2. i *Deinde ſenſus.* Probat ſecundò imaginationem non eſſe ſenſum: quia ſenſus ſemper adeſt animantibus, quatenus recens nata mox ſenſu vtuntur, ac imagina-
3. tione, ſaltem exacta, nonniſi progreſſu temporis. Tertiò, quia omnibus animãtibus ſenſus conuenit: non omnibus tamen imaginatio, intellige perfecta. Nam-
4. que imperfecta, & confuſa cunctis ineſt. Quartò, quia ſenſus nunquam errat cir-
5. ca propria ſenſibilia, imaginatio ſæpe fallitur. Quintò, quia quæ ſenſibus probè affectis accuratè percipimus, non conſueuimus dicere ita nobis videri: quod ta-
6. men dicimus, cùm imaginamur. Poſtremò, quia illa, quorum imagines ſenſu hauſimus

ſimus, clauſis oculis, & abſentibus ſenſibilibus imaginamur: cùm tamen ſenſus in ſolam rem præſentem feratur.

Text. 157. [k] ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν ἀεὶ ἀληθευόντων οὐδεμία ἔσται, οἷον ἐπιστήμη, ἢ νοῦς· ἔστι γὰρ φαντασία καὶ ψευδής· λείπεται ἄρα ἰδεῖν, εἰ δόξα. γίνεται γὰρ δόξα καὶ ἀληθὴς καὶ ψευδής. ἀλλὰ δόξῃ μὲν ἕπεται πίστις· οὐκ ἐνδέχεται γὰρ δοξάζοντα οἷς δοκεῖ μὴ πιστεύειν. τῶν δὲ θηρείων οὐδενὶ ὑπάρχει πίστις, φαντασία δὲ πολλοῖς. ἔτι, πάσῃ μὲν δόξῃ ἀκολουθεῖ πίστις, πίστει δὲ τὸ πεπεῖσθαι, πειθοῖ δὲ λόγος· τῶν δὲ θηρείων ἐνίοις φαντασία μὲν ὑπάρχει, λόγος δ' οὔ. Text. 158. [l] φανερὸν τοίνυν, ὅτι οὐδὲ δόξα μετ' αἰσθήσεως, οὐδὲ δι' αἰσθήσεως, οὐδὲ συμπλοκὴ δόξης καὶ αἰσθήσεως, φαντασία ἂν εἴη· [m] διά τε ταῦτα καὶ δῆλον ὅτι οὐκ ἄλλη τίς ἐστιν ἡ δόξα, ἀλλ' ἐκείνου ἐστὶν οὗ καὶ αἴσθησις· λέγω δὲ, ἐκ τῆς τοῦ λευκοῦ δόξης καὶ αἰσθήσεως ἡ συμπλοκὴ φαντασία ἐστίν· οὐ γὰρ δὴ ἐκ τῆς δόξης μὲν τῆς τοῦ ἀγαθοῦ, αἰσθήσεως δὲ τῆς τοῦ λευκοῦ. Text. 159. τὸ οὖν φαίνεσθαι, ἐστὶ τὸ δοξάζειν ὅπερ αἰσθάνεται μὴ κατὰ συμβεβηκός. φαίνεται δὲ καὶ ψευδῆ, περὶ ὧν ἅμα ὑπόληψιν ἀληθῆ ἔχει· οἷον φαίνεται μὲν ὁ ἥλιος ποδιαῖος· πέπεισται δὲ εἶναι μείζων τῆς οἰκουμένης.

n συμ

Text. 157. [k] *Atqui nec vllus habituum eorum erit, qui veri ſunt ſemper, vt ſcientia, vel intellectus, eſt enim & falſa imaginatio, nō ſolū vera. Reſtat igitur, perſcrutemur ſi ſit opinio. Fit enim opinio & vera, & falſa. Verùm opinionē quidem ſequitur fides: quippe cùm fieri nequeat, vt hiſce quiſquam non credat, quorum habet opinionem. Beſtiarum autem, fides quidem nulli: imaginatio verò cōpluribus ineſt. Præterea fides omnē opinionem ſequitur, perſuaſio fidem, ratio perſuaſionem. At imaginatio quidem quibuſdam belluis ineſt, ratio autem nullis.* Text. 158. [l] *At verò patet nec opinionem eſſe cum ſenſu, nec opinionem per ſenſum, nec opinionis, ſenſúſve coniunctionem, & per ea, quæ dicta ſunt, & hac etiam ratione.* [m] *Patet enim ſi imaginatio ſit opinionis, ſenſúſque coniunctio, opinionem nō cuiuſque rei, ſed eius eſſe, cuius eſt etiam ſenſus: dico autem, imaginationem, ſi ſit coniunctio ſenſus, opinioniſve, coniunctionem eſſe opinionis albi, & ſenſus eiuſdem albi: non enim erit ex opinione quidem boni, ſenſu autem albi: apparere igitur eſt opinari rem eam* Text. 159. *quam ſentit, non per accidens. At apparent nonnunquam etiam falſa, de quibus ſimul veram opinionem habet. Sol enim pedalis quidem apparet, at perſuaſum eſt terra ipſum eſſe longè maiorem.*

Imaginationem diſtingui ab operatione [k] *Atqui nec vllus.* Aſſerit imaginationem non eſſe ſcientiam, nec intellectum aut opinionem. Ac primùm quòd non ſit intellectus, vel ſcientia, planum eſt, quia hæc ſemper vera ſunt. Quòd autem non ſit opinio, ex eo ſuadetur; quia licèt opinio nunc vera ſit, nunc falſa, tamen opinionem, qua quid iudicamus, ſequitur fides, & perſuaſio: vnuſquiſque enim putat verum eſſe id, quod opinatur. At fides imaginationem non ſequitur, cùm imaginatio conueniat brutis, in quibus tamen fides neutiquam locum habet. Nec enim belluæ perſuaſione quicquam faciunt, etiam ex, quæ adumbratam aliquam diſciplinæ rationem capeſſunt: ſiquidem perſuaſio ratiocinatione perficitur: at bruta ex ſola memoria, & aſſuetudine, vel inſtinctu, non autem ratione ad opera ſua molienda inclinantur.

 [l] At

[l] *At verò patet.* Ex dictis infert contra Platonem in Philebo, & Sophiſta, phantaſiam, ſeu imaginationem, non eſſe quid comprehendens ſenſum, & opinionem. Si enim eſſet, contingeret id vno è tribus modis. Nam vel eſſet opinio cum ſenſu, hoc eſt, eſſentialiter opinio, quam comitaretur ſenſus. Vel eſſet opinio per ſenſum, hoc eſt, eſſentialiter opinio, quæ ex ſenſu, tanquam ex cauſa, oriretur. Vel eſſet vtriuſque, nimirum, opinionis, & ſenſus complexio ex æquo. Nullum verò horum dici poſſe inde confirmat, quia ſi imaginatio differt à ſenſu, & opinione per ſe, ac ſeparatim ſumptis, vtique etiam ab vtroque ſimul diſſidebit.

[m] *Patet enim ſi imaginatio.* Oſtendit quo pacto ſumi debeat opinio, ſi phantaſia dicenda ſit opinionem & ſenſum complecti. Nam quia phantaſia vnius, eiuſdémque eſt, liquet opinionem adiunctam ſenſui, qui eſt phantaſia, non debere eſſe aliam quandam opinionem, ſed quæ verſetur circa eandem rem, in quam ſenſus fertur, vt ſi dicamus phantaſiam eſſe quid compoſitum ex opinione albi, & ſenſu eiuſdem: nec enim poteſt eſſe conflata ex opinione albi, & ſenſu boni. Oportet igitur ſi phantaſia ex opinione, & ſenſu conſurgit, nihil aliud eſſe apparere quid ſecundùm phantaſiam, quàm opinari aliquid, quod idem per ſe, & non per accidens ſentitur. At enim poſitionem hanc ex eo refellit, quia nonnunquam apparent quædam falſa ſecundùm phantaſiam à ſenſu ortam, de quibus veram habemus opinionem. Námque imaginatio percipit v. c. Solem pedali magnitudine, at ſecundùm veram opinionem, quam quis à Mathematico accepit, Sol maior, quam terræ moles exiſtimatur.

[n] συμβαίνει γοῦν, ἤτοι ἀποβεβληκέναι τὴν ἑαυτοῦ ἀληθῆ δόξαν, ἣν εἶχε σωζομένου τοῦ πράγματος μὴ ἐπιλαθόμενον, μηδὲ μεταπεισθέντα· ἢ εἰ ἔτι ἔχει, ἀνάγκη τὴν αὐτὴν ἀληθῆ εἶναι καὶ ψευδῆ. ἀλλὰ ψευδὴς ἐγένετο, ὅτε λάθοι μεταπεσὸν τὸ πρᾶγμα.
Text. 160. οὐκ ἄρα ἕν τι τούτων ἐστὶν, οὔτε ἐκ τούτων ἡ φαντασία. [o] ἀλλ' ἐπειδή ἐστι κινηθέντος τουδὶ κινεῖσθαι ἕτερον ὑπὸ τούτου. ἡ δὲ φαντασία κίνησίς τις δοκεῖ εἶναι, καὶ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως γίγνεσθαι, ἀλλ' αἰσθανομένοις, καὶ ὧν αἰσθήσεις εἰσίν· ἔστι δὲ γίγνεσθαι κίνησιν ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τῆς αἰσθήσεως, καὶ ταύτην ὁμοίαν ἀνάγκη εἶναι τῇ αἰσθήσει· [p] εἴη

[n] *Fit igitur vt aut ſuam is opinionem quam habet veram abiiciat, re modo eodem ſeſe habente, non oblitus nec diſſuaſus, aut ſi adhuc illam habeat, eadem ſit neceſſariò falſa, ſimul & vera. At conſtat opinionem tum euadere falſam, cùm res mutata latet. Neque igitur vnum eſt iſtorum* Text. 160.
imaginatio, neque ex his eſt coniunctum. [o] *Verùm quoniam fieri poteſt vt aliud moueatur ab eo ipſo, quod motum eſt, imaginatio verò motio quædam eſſe videatur, & non fieri ſine ſenſu, ſed ſentientibus, & eorum etiam eſſe, quorum eſt ſenſus: fit autem vt motus oriatur à ſenſu iam actu, quem quidem neceſſe eſt ipſi ſenſui ſimilem eſſe.*

Quibus modis contingat amitti opinionem.

[n] *Fit igitur.* Vt hic locus intelligatur, aduertit D. Thomas ex Ariſtotele, tribus modis amitti veram opinionem. Primò cùm res mutatur. Nam ſiquis ſedente Socrate opinetur eum ſedere, veram opinionem habet: ſi autem Socrates ſedere deſinat, & eandem opinionem nihilominus idem retineat, vera opinio in falſam mutatur. Secundò, ſi rationis, qua ad opinandum inductus fuerit, obliuiſcatur, & ita opinionem deponat. Tertiò, ſi alia permotus ratione oppoſitum eius quod anteà iudicabat, nunc iudicet. His animaduerſis oſtendit Ariſtoteles, ſi phantaſia conſtet ex opinione vera, & ſenſu falſo, futurum è duobus vnum, nimirum, vt vel aliquis, nulla ex ſuperioribus cauſis interueniente, opinionem amittat, quod fieri nequit: vel eadem opinio ſimul vera, & falſa exiſtat. Nam cùm opinio debeat conformari ſenſui, quandoquidem ex illo conſtat, vel ex vera fiet

Quid ſit phantaſia.

fiet falſa, cùm interim nulla ex prædictis cauſis detur: vel ſi veritatem conſeruet, ſimul erit, & vera ratione ſui, & falſa propter ſenſum, ex quo reſultat, quod tamen eſt impoſſibile.

o *Verùm quoniam.* Poſteaquam oſtendit quid non ſit phantaſia, nunc quid ea ſit, explicaturus, quædam priùs ſumit. Imprimis vnum ab alio motum poſſe alteri motionem inferre, vt in octauo Phyſicæ Auſcultationis libro probatum, demonſtratúmque fuit. Secundò, imaginationem eſſe motum quendam, ſiquidem eſt cognitio, quæ ab obiecto interuentu ſpeciei ab eo productæ fit. Tertiò, imaginationem in iis tantùm quæ ſenſu prædita ſunt, dari, & non effici abſque ſenſu, quandoquidem internam apprehenſionem antecedit ſenſuum operatio, quam neceſſe eſt, ſimilitudine, id eſt, proportione reſpondere ipſi potentiæ, cùm potentia vltra ſuam menſuram non agat.

Text. 161. p εἴη ἂν αὕτη ἡ κίνησις οὔτε ἄνευ αἰσθήσεως ἐνδεχομένη, οὔτε μὴ αἰσθανομένοις ὑπάρχειν· καὶ πολλὰ κατ' αὐτὴν καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν τὸ ἔχον καὶ εἶναι καὶ ἀληθῆ καὶ ψευδῆ. τοῦτο δὲ συμβαίνει διὰ τάδε· ἡ αἴσθησις τῶν μὲν ἰδίων ἀληθής ἐστιν, ἢ ὅτι ὀλίγιστον ἔχουσα τὸ ψεῦδος. δεύτερον δὲ, τοῦ συμβεβηκέναι ταῦτα· καὶ ἐνταῦθα ἤδη ἐνδέχεται διαψεύδεσθαι. ὅτι μὲν γὰρ λευκὸν, οὐ διαψεύδεται· εἰ δὲ τοῦτο τὸ λευκὸν ἢ ἄλλο τι, ψεύδεται. τρίτον δὲ, τῶν κοινῶν καὶ ἑπομένων τοῖς συμβεβηκόσιν, οἷς ὑπάρχει τὰ ἴδια· λέγω δὲ, οἷον κίνησις καὶ μέγεθος, ἃ συμβέβηκε τοῖς αἰσθητοῖς, περὶ ἃ μάλιστα ἤδη ἐστὶν ἀπατηθῆναι κατὰ τὴν αἴσθησιν· q ἡ δὲ κίνησις ἡ ὑπὸ τῆς ἐνεργείας γινομένη, διοίσει τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀπὸ τούτων τῶν τριῶν αἰσθήσεων· καὶ ἡ μὲν πρώτη, παρούσης τῆς αἰσθήσεως ἀληθής· αἱ δ' ἕτεραι, καὶ παρούσης καὶ ἀπούσης, εἶεν ἂν ψευδεῖς· καὶ μάλιστα, ὅταν πόρρω τὸ αἰσθητὸν ᾖ. εἰ οὖν μηδὲν μὲν ἄλλο ἔχει τὰ εἰρημένα, ἢ μὴ φαντασίαν· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ λεχθέν· ἡ φαντασία ἂν εἴη κίνησις ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατ' ἐνέργειαν γινομένης.

r ἐπεὶ

p*Imaginatio motio hæc eſt profectò, quæ neque ſine ſenſu nimirum eſſe, neque competere non ſentientibus poteſt. Atque multa per ipſam id agere, patiue contingit, quod ipſam habet, & inſuper & veram, & falſam eſſe. Atque id propterea fit, quòd ſenſus quidem propriorum eſt verus, aut raiò admodum ſuſcipit falſitatem. At eſt ſenſus eius etiam rei, cui propria ſenſibilia accidunt. Vbi iam fit, vt ipſe ſit falſus: nam non eſt falſus, ſi album dixerit eſſe, ſed ſi album hoc, aut aliud eſſe. Eſt præterea communium ſenſus, quæ quidem perinde atque propria iis accidunt, quæ ſunt per accidens ſenſibilia: Dico autem motum, & magnitudinem, quæ vt patet accidunt ſenſibilibus; circa quæ maximè error, deceptióque fieri ſenſu poteſt.* q *Motus igitur iſte, qui fit à triplici tali ſenſu, differentiam ob id ipſum nimirum habebit. Atque primus quidem cùm operatio ſenſus adeſt, eſt verus, cæteri verò falſi etiam eſſe poſſunt, & præſente atque abſente, præſertim cùm à ſenſu longè ſenſibile diſtat. Si igitur nihil aliud præter imaginationem habeant ea, quæ dicta ſunt, ſintq́; id ipſum, quod diximus ipſa: imaginatio motus is eſt profectò, qui fit à ſenſu iam operante.* Text. 161.

r Cùm

p *Imaginatio motio eſt.* Ex ſuperioribus colligit imaginationem, id eſt, actum imaginatricis facultatis eſſe motum factum in animantibus à ſenſu in

 actu,

actu, id eſt, à ſenſu informato ſpecie obiecti. Tum duas imaginationis conditiones ſubiicit. Prima eſt, animantes motu imaginationis variè affici, quod ad finem capitis explicat. Secunda eſt, imaginationem nunc veram, nunc falſam eſſe. Cauſam huius rei ait eſſe, quia imaginamur, quæ ſenſibus percipimus: hi verò interdum falluntur. Nam cùm eorum obiectum trifariàm diuidatur; ſiquidem aut eſt proprium, aut commune, aut per accidens, circa hæc omnia hallucinatio contingit, etſi minùs frequenter circa proprium, frequentiùs autem circa ſenſibile per accidens: quia licèt aſpectus non erret, dum verbi gratia album apprehendit, errat tamen in applicatione, id eſt, dum ſuo modo accommodat albedinem ſubiecto, in quo non exiſtit, percipítque rem vt albam, quæ alba non eſt. Circa ſenſibile etiam commune deceptio accidit, vt circa magnitudinem, figuram, & motum, de quibus ſuprà.

Quid imaginatio. [q] *Motus igitur iſce.* Errores, qui in triplici illa externorum ſenſibilium perceptione contingunt, ad imaginationem accommodat, aiens pari modo poſſe illos in ea reperiri, niſi quòd imaginatio tam circa præſentia, quàm circa abſentia, & quæ longiſſimè diſtant, verſari conſueuit. Tum concludit, ſi ea, quæ dicta ſunt, ſoli imaginationi competunt, & imaginatio id, quod dictum eſt, vendicat, reliquum eſſe, vt imaginatio ſit motus factus à ſenſu actu operante, id eſt, interuentu ſpecierum, quas ſenſus dum res percipit, ad eam tranſmittit.

Text. 162. [r] ἐπεὶ δ᾽ ἡ ὄψις μάλιστα αἴσθησίς ἐστι, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ φάους εἴληφεν, ὅτι ἄνευ φωτὸς οὐκ ἔστιν ἰδεῖν· καὶ διὰ τὸ ἐμμένειν καὶ ὁμοίας εἶναι ταῖς αἰσθήσεσι, πολλὰ κατ᾽ αὐτὰς πράττει τὰ ζῷα, τὰ μὲν διὰ τὸ μὴ ἔχειν νοῦν, οἷον τὰ θηρία, τὰ δὲ διὰ τὸ ἐπικαλύπτεσθαι τὸν νοῦν ἐνίοτε πάθει, ἢ νόσοις, ἢ ὕπνῳ, οἷον οἱ ἄνθρωποι. περὶ μὲν οὖν φαντασίας, τί ἐστι, καὶ διὰ τί ἐστιν, εἰρήσθω ἐπὶ τοσοῦτον.

[r] *Cùm autem viſus maximè ſit ſenſus, hinc eſt, quòd nomen imaginatio ab ipſo lumine ſumpſit, phantaſiáque dicitur, quia ſine lumine viſio fieri nequit. At quia imaginationes immanent, ſenſibúſque ſimiles ſunt, ideo per ipſas animalia, beſtiæ inquam, atque homines, multa agunt, illa, quia mentis ſunt, vt patet, expertes: homines, quia mẽs perturbatione nonnunquam, vel morbo, vel ſomno ſubmergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum ſit hactenus: ſatis enim quidnam ipſa ſit, & cur ſit, hiſce quæ iam dicta ſunt, explicauimus.* Text. 162.

[r] *Cum autem viſus.* Phantaſiæ & ſenſus cognationem ſigno quodam oſtendit, hoc eſt, à nominis Etymologia: phantaſia enim à viſu, qui inter omnes ſenſus externos principem locum obtinet, quodammodo nomen ſumit, quatenus id à lumine accipit, ſine quo viſio non fit. Lumen enim Græcè φάος dicitur, vnde phantaſia ἀπὸ τοῦ φάους καὶ τῆς στάσεως, id eſt, à lumine, & à ſtatu dicitur. Vnde à prima huiuſce nominis parte, phantaſiæ cum ſenſu ſimilitudo oſtenditur. A ſecunda verò indicari ait quòd ſit permanens, & quidem meritò; quandoquidem ceſſante externorum ſenſuum functione, ipſa permanet. Quod in cauſa eſt vt animantia per eam multa operentur; & bruta quidem, quia intellectu carent; homines verò, quia interdum in eis intellectus animi ægritudinibus & perturbationibus, aut morbo corporis, aut ſomno, aliáve eiuſmodi affectione præpeditur, ſiue obſcuratur; & quaſi obliteſcit.

QVÆ

QVÆSTIO I.

An internorum ſenſuum numerus rectè à Philoſophis conſtituatur.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis internorum ſenſuum multitudo collecta fuerit.

Ex ventriculis cerebri non efficaciter colligi numerum ſēſuum internorum.

TRibvs potiſſimùm rationibus ad internorum ſenſuum
B
multitudinem conſtituendam Philoſophi adducti sūt. Quidam ex cerebri ventriculis, vbi ſentiendi officinas collocatas eſſe inquiunt, quos ventriculos plures eſſe anatomicis obſeruationibus conſtat, nempe tres quatuórve. Sed hoc argumentum aliis parum efficax videtur, idque non ſine magna probabilitate. Primum; quia cùm ſenſus ſint qualitates, quæ non occupant locum, atque adeò nec domici-
C
lia, quibus excipiantur, requirunt; incertum eſt num eiuſmodi cellulæ ad eum vſum, an ad alium potiùs deſtinatę à natura ſint; videlicet ad perficiendos ſpiritus animales, vt Veſalius lib. 7. capit. 6. & Realdus Columbus in libr. de cerebro, & neruis capit. 1. exiſtimant. Vel etiam ad cerebri recrementa euacuāda, vt quibuſdam videtur: quod probabile facit humidæ & excrementitiæ concretionis copia, quæ in iis viſitur.
D
Confirmátque hoc Fernelius in libro de partium humani corporis deſcriptione capit. 9. aiens, ſuperuacanea, quæ in iis ventriculis cōgeruntur, ſenſim per quoſdam riuulos in eum cerebri locum, qui infundibulum, aut peluis dicitur, illabi: indéque in glādulam; donec in palatum pedetentim inſtillent; ac forâs detrubētur. Galenus quoque libro octauo de vſu partium, docet priores duos cerebri ſinus, inſpirationis expirationíſque ce-
E
rebri, & vaporum efflationis cauſa datos eſſe: prætereà emiſſionis recremētorum gratia: atque inſuper ad animales ſpiritus conficiendos, qui inde ad poſteriorem ſinum tranſmeantes, ibi abſoluuntur. Prætereà quòd non reſideant interni ſenſus in prędictis ventriculis ex eo ſtabiliri poteſt; quia ſenſus communis dicitur eſſe in priori parte cerebri; vbi tamen non inuenitur vnus aliquis ſinus, in
A
quo ille reſideat: ſed duo; alter ad læuam alter ad dexteram; qui deinde in tertium media cerebri parte conſiſtentem propriis ductibus concurrunt. Quòd ſi quis dicat ſenſum communem in vtraque illa cauitate ſedem habere, id ex eo confutatur; quia cùm hæc facultas ſit quaſi cētrum externarum, vt ſuprà ex Ariſtotele, aliiſque auctoribus docuimus, conſentaneum eſt, vt more centri vnam nō verò geminam ſedem occupet. Quòd ſi quis cum nonnullis aſſerat priores illos
B
cerebri ſinus non duos, ſed re vera vnum eſſe; eſto ita ſit: quòd adhuc in illo communis ſenſus non ſit repoſitus, ea ratio conuenit; quia, vt Veſalius loco citato oſtendit, nerui ab externorum ſenſuum organis in cerebrum aſcendentes, per quos rerum ſenſibilium imagines deuehuntur, non confluunt in eiuſmodi ventriculū, in quem confluere oportet, ſi illic, vt autumāt, foret ſenſus communis, ad quem externæ ſentiendi facultates,
C
rerum, quas percepere, ſimulacra vndique tranſmittunt.

Vnde illū colligat Galenus.

Alij, è quorum numero eſt Galenus, plures internos ſenſus, eóſque locis diſtinctos ideo fecere, quia videmus lædi nonnunquam ſenſus internos quoad vnam operationem; non quoad aliā, quod certè non aliunde videtur obuenire, niſi quia ij inter ſe diſtinguuntur, & in diuerſa cerebri parte vigēt: ſic enim, diſſoluto in vna parte organi temperamēto, idem nihilominùs in alia integrum manet, proindéque facultas, quę partem integram occupat, ſuo munere probè fungitur; quæ verò partem læſam, non item.
D
Accidere autē interdum prædicto modo talem læſionem ex eo oſtendunt: quia nonnunquam morbo correptis viſa apparent, quæ non ſunt, labefactata videlicet imaginatione; cùm alioqui rectè iudicent, & è conuerſo: ſunt etiā qui memorandi vim penitùs amiſerunt ſuper-
E
ſtite apprehenſione, & iudicio, quorum omnium exempla refert Galenus variis in locis, ac primùm libro de ſymptomatum differentia ca. 3. narrat Theophilum quendam medicum, cùm alioqui ad interrogata probè reſponderet, imaginatum fuiſſe tibicines quoſdam in angulo domus aſſiduè canere, qui interim exclamabat, vt foras eiicerentur. Ex quo colligitur imaginandi vim hallucinatā in eo fuiſſe, dum audire ſe tibicines, & videre

videre putaret; iudiciũ verò incolume, tũ quia appoſitè interrogabat & reſpõdebat, tũ quia tibicines, vt eiicerentur, iubebat; qui ſi adeſſent, nocere ei poſſent. Nõnulli verò contrariã nonnunquã patiuntur affectionem, qua iudicium æſtimatióve in iis errat: cùm tamen non ſe videre apprehendant, quæ non vident, vt exemplo altero Galenus oſtendit l. 4. de locis affectis c. 1. Nam Romæ quidam inſana mente cùm in cubiculo detineretur, è lecto ſurgens ad feneſtram, per quam & ipſe videri, & prætereuntes contueri poterat, acceſſit. Indéque ex vitreis vaſis ſingula oſtendens, ſciſcitatus eſt, imperarént ne vt proijceret, qui ridẽtes, plaudentéſque, vt ea proijceret, cùm rogaſſent: ille omnia arripiens, deiecit. Quod cùm magnis acclamationibus, riſuque exceptum fuiſſet, ſubinde, num puerum quoque, quem apud ſe habebat, deturbari iuberent, interrogauit; quod cùm illi vt faceret, iuſſiſſent, puerum quoque è feneſtra præcipitem dedit. In hoc ergo vis apprehendens integra manſit, quia & vaſa, & puerum, & acclamantes ritè apprehendebat: ęgrotabat tamẽ iudicatrix facultas, quia & vaſa, & puerum deiiciẽdum inſanè æſtimabat, nec comminuenda vaſa & interiturum puerum inferebat. Iam verò quibuſdam memoriam aliquando fuiſſe oblæſam, integra imaginatione ac iudicio, Thucydidis teſtimonio confirmat idem Galenus lib. de differentiis ſymptomatum c. 8. & lib. 2. de cauſis ſymptomatum c. vltimo, vbi refert euaſiſſe quoſdam à peſtilentia, qui neque ſeipſos, neque alios agnouerunt, itémque nonnullos refert, qui ſenio in eaſdem inciderunt affectiones; ac ſe etiam quoſdam vidiſſe, qui literarum & artium omnino obliti fuerant, imò & ſuorum nominum; quibus tamen alij interni ſenſus incolumes erant.

Nõ probatur Galeni ratio.

At enim hæc quoque ratio ad internorum ſenſuum differentias, & diſtincta eorum organa colligenda, multis non abs re, parum momenti habere videtur; aientibus, poſſe in eadem cerebri parte lædi temperamentum; ita vt læſio impediat v. g. officium apprehendendi, non tamen iudicandi; vel iudicandi, non autem apprehendendi, ſeu memorandi, & contra. Quemadmodum in toto ventriculo reſident facultates, quæ circa alimẽtum negotiantur, id eſt, alliciendi, retinendi, alterandi, & expellendi vires; nec tamen quacunque harum læſa, aut cuiuſlibet officio impedito, vniuerſæ, earúmve munia læduntur; nimirum quia non quæuis temperamenti mutatio, quæ v. g. cibi retentionem vitiat, ad eiuſdem cibi attractionem impediendam ſat eſt.

Quidam ex diuerſitate operationum ſenſus diſtinguuntur.

Alij igitur internorum ſenſuum differentias aſtruunt ex diuerſitate munerum, & operationum, quæ ab iis adminiſtrantur, quòd videlicet ea munia, & functiones tam variæ ſint, ac diſſimiles, vt neceſſariò plures facultates exigant. Atque hoc multiplicandi potentias fundamentum à pleriſque in ſchola philoſophorum pro firmo certóque habetur, etſi ex eo non omnes eundem numerum internorum ſenſuũ conſtituant, ſed alij plures, alij pauciores. Nam Auicenna lib. 6. Naturalium parte 4. c. 2. Algazellus in ſuo libello de anima tractatu 4. c. 4. Magnus Albertus l. 2. de Anima, tract. 4. c. 7. Ioannes Gãdauenſis 2. huius operis q. 37. quinque faciunt internos ſenſus.

Qui ſenſus quinque inter nos conſtituãt eorúmq; munia.

Qui licèt in numero conueniãt, in eorum tamen officiis diſtribuendis non parum diſſident. Etenim Algazellus, & Albertus ſenſum communem, qui externorum ſenſuum obiecta percipiat, & dignoſcat, primo loco ponunt. Secundo vim imaginatricem; vt ſenſus communis idola conſeruet, réſque ſenſatas in earum abſentia recolat. Tertio æſtimatiuam, vt obiecta non ſenſata, v. g. odium, & amicitiam percipiat. Quarto phantaſiam, vt variè inter ſe ſpecies cõiungat, ſenſatas cum ſenſatis, vt cùm ex auro & monte aureum montem effingit: non ſenſatas cum ſenſatis, vt cùm hoc calidum, & vtile ſimul percipit: non ſenſatas cum non ſenſatis, vt cùm agnus apprehendit matrem, vt ſibi charam, & amicam. Quinto memoriam, vt conſeruet ea, quę phantaſia percipit. Auicenna autem phantaſiam tertio loco ſtatuit: quarto imaginatricem facultatem; atque hãc credit nihil per ſe cognoſcere, ſed duntaxat ſpecies à ſenſu communi traditas apud ſe reponere, & conſeruare. Habent autem hi auctores ad hunc numerũ conſtituendũ eam, quam diximus, rationem; videlicet, quòd quintuplex illa munerum functionúmque varietas æqualem potentiarum numerũ expoſcere videatur.

Altera eſt

Quatuor à D.Th.numerantur.

Altera eſt opinio D. Thomæ opuſc. 43.c.4.& 1.par.q.78.ar.4.Caietani ibidem.Auerrois hoc in lib.com. 6. Ferrarienſis q.4.&aliorum,arbitrantium quatuor eſſe internos ſenſus;nempe ſenſum cõmunẽ, cuius officia ſæpè expoſuimus, imaginationem, ſiue phantaſiam, quæ res ſenſatas inter ſe iungat, & ſit quaſi theſaurus imaginum ſenſus communis: cogitatiuam (in brutis æſtimatiua nuncupatur,) quę res non ſenſatas percipiat, & modo antè explicato componat: memoriam,quæ ſpecies non ſenſatas condat,ſeruétque,& ex iis recordetur. Horum philoſophorum placitum ſimiliter innititur diſtinctione operationum, ac munium ad potentias multiplicandas, niſi quòd illa ad pauciores potentias reuocat,vt à nobis inferiùs declarabitur.

Libr.de differentiis ſymptomatũ,c.3. Galeno tres tantũ recẽſentur.

Tertia ſententia eſt Galeni,qui ex triplici illa ſpecie phrenitidis, cuius ſuprà meminimus,tres internas facultates poſuit, phantaſiam, quam cum ſenſu communi confundit;rationem; id eſt, vim iudicatricem, & memoriam. Eundem numerum conſtituit D. Gregorius Niſſenus lib.4.de viribus animæ c. 6. & 7.D. Damaſcenus lib.fidei orthodoxæ. c.17.D.Nemeſius de natura hominis c. 6.aliique nonnulli.

ARTICVLVS II.

Conſtituitur internorum ſenſuum numerus ex communi Philoſophorum ſententia.

NOs quid in re prorſus abdita,& ambigua, ex cõmunioribus tam veterum, quàm recentium auctorum placitis ſtatuendum ſit,aliquot aſſertionibus primò explicabimus,deinde aliam ſententiam,quę nobis veriſimilior videtur, ſtatuemus.

1.Aſſert. Præter ſẽſũ communem, dãdã eſſe phantaſiam.

Sit prima aſſertio. Præter ſenſum communem, quem ſuprà ponendum eſſe demonſtrauimus,danda eſt aliqua potentia diſtincta, quæ ſpecies ab eo ſibi demandatas conſeruet. Probatur. Etenim diuerſa qualitatum temperies,atque adeò diuerſum organum, & potentia exigitur ad imagines rerum promptè recipiendas, iiſque in præſentia obiecti vtendum: diuerſa, inquam, A ab ea, quæ requiritur ad eaſdem in poſterum diu conſeruandas. Nam humida probè excipiunt,ſed non retinent:ſicca, etſi ægrè recipiant,diu conſeruant. Cùm igitur conſtet ſpecies à ſenſibus externis emiſſas, confeſtim recipi ab vno aliquo ſenſu in quem deferuntur: cùm item perſpicuum ſit,rerum perceptarum ſimulacra ab animantibus ſaltem perfectis diu aſſeruari, quod in libris Paruorum naturalium ex profeſſo oſtendimus: B fit inde,vt vltra organum communis ſenſus, qui priori muneri obeundo deſtinatus eſt, ponendum ſit aliud ſiccioris temperamenti,& alterius facultatis, quæ poſterius officium retinendi ſpecies adminiſtret. Hæc autem eſt,quæ peculiari nomine phantaſia atque imaginatrix dicitur.

Humiditas ad receptionem ſpecierum iuuat, ſiccitas ad retẽtionem.

2.Aſſert. Dandam eſſe cogitatiuam, ſeu æſtimatiuam & memoriã.

Secunda aſſertio. Præter phantaſiam danda eſt alia facultas ſenſitiua, quæ res non ſenſatas percipiat,eáſque tum inter C ſe,tum cum ſenſatis variè coniungat:& vltra hanc ponenda eſt alia,quæ ſit quaſi theſaurus ſpecierum, quibus res eiuſmodi repræſentantur. Prior pars huiuſce aſſertionis inde oſtenditur, quia cùm non ſolùm homines, ſed etiam brutæ animantes,odij & amicitiæ notiones effingant,vt Ouis,quæ Lupum vt ſibi inimicum apprehendit: conſtituere oportet aliquam potentiam ſenſitiuam, quæ D hoc munere defungatur, nempe eam, quæ in hominibus cogitatiua,in belluis æſtimatiua dicitur. Eſſe verò hanc à phantaſia diſtinctam argumento eſt, quòd dignoſcere res non ſenſatas, eáſque prædicto modo componere, munus eſt altioris negotij atque adeò potentiæ paulo nobilioris,quàm ſit phantaſia. Poſteriorem partem eiuſdem aſſertionis probat ratio illa,qua paulò antè oſtendimus, phantaſiam à ſenſu communi diſtingui;ſiquidem vt phantaſia ſenſus E communis,ita memoria facultatis imaginatricis repoſitorium, ſeu theſaurus habetur.

Diſtinguit cogitatiuã à phãtaſia.

3.Aſſert. Præter 4. deſignatos ſenſus nullum alium eſſe concedendum.

Tertia aſſertio. Præter quatuor prædictas facultates,nihil opus eſt aliam quintam inducere. Hæc probatur, quia eiuſmodi facultas minimè neceſſaria eſt ad obeũdas operationes, quarum gratia à ſuis aſſertoribus inducitur. Namque ad res ſenſatas in ſe copulandas ſufficit phantaſia;ad eliciendas verò non ſenſatas,eáſque tum inter ſe,tum cum ſenſa-

tis variè commiſcendas, ſat eſt cogitatiua.

Obiect.

Sed obiiciat quis, Phantaſia nihil operatur, ſed duntaxat ſpecies ſibi concreditas retinet, tuetúrque: igitur danda aliqua potentia, quæ res ſenſatas inter ſe iungat: deinde alia, quę circa non ſenſatas verſetur.

Dilutio.

Huic obiectioni negandũ eſt quod aſſumit. Non enim phãtaſia in ſpeciebus retinendis tantummodo occupatur, ſed ex iis etiam ſenſiones ſuas promit, cùm ſit potentia non ſolùm paſſiua, ſed actiua; alioqui deterior

Phantaſia ſuas etiam promit ſenſiones.

B foret ſenſu communi. Vnde & Ariſtoteles proximo capite docuit, actum phantaſiæ, ſiue imaginatricis facultatis, eſſe imaginationem, reíque notitiam. Itaque vt ſenſus communis externorum ſenſuum obiecta in eorum præſentia dignoſcit, & comparat; ita & phantaſia in eorum abſentia. Quin & amplius etiam aliquid præſtat, vt progreſſu dicemus.

Obiicitur 2.

At obiiciat rurſum aliquis, cogitatiuam quę circa res inſenſatas occupatur,
C tractare etiam ſenſatas; quandoquidem interdum non ſenſatas cum ſenſatis iungit, imò & ſenſatas inter ſe copulare poteſt. Quare ſuperuacaneã videri phantaſiam.

Reſpondetur.

Occurrendum tamen, licèt nonnunquam vlterior potentia officia prioris ſaltem aliqua ex parte, adminiſtret: non iccirco priorem potentiam redundare, cùm natura, præſertim in rebus materia conſtantibus, quæ ſenſim proficiunt, materiales potentias gradatim
D diſponat earúmque officia eo ordine diſtribuat, qui ad functiones ſeriatim, ac proinde extricatiùs, & magis commodè exercendas, idoneus videatur. Quæ diſpoſitio, atque ordinis commoditas, meliùs ſeruabitur, ſi phantaſia conſeruet, atque inter ſe primò coniungat ſolas ſpecies ſenſatas, deinde vlterior potentia non ſolùm has, ſed etiam non ſenſatas eliciat, & inter ſe copulet; tum poſtremò vtraſque ſibi traditas memoria
E conſeruet.

Opponitur tertio.

Opponit etiam è recentioribus philoſophis quidam; magis, & minus pertinere ad eandem ſpeciem: atque adeò non videri rectè diſtingui memoriam à cogitatiua, quòd altera magis, altera minùs conſeruet rerum imagines.

Occurritur.

Verùm hoc facilè diluitur. Nec enim exiſtimandum eſt has potentias per id diſtingui, cùm id organi, non potentiæ, ſit affectio, ſed nimirum ex diuerſitate
A temperamenti, quod hæ facultates in organo exigunt (videlicet, vt vnum humidius ſit, alterum ſiccius; vnum minùs, alterum magis retineat inuſta rerum ſimulacra) tanquam ex quodam naturæ indicio colligitur habere illas diſtincta ſenſoria, atque adeò eſſe potentias diuerſas. Quarum tamẽ diſtinctio à priori ex diuerſitate obiectorum ſumenda eſt; quia cogitatrix circa cogitabile, qua tale eſt, ſimiliterque memoria circa me-
B morabile inſiſtit.

Quæ ſit inter cogitatiuam & memoriã diſtinctio.

Verumenimvero etſi probabile ſit quatuor eſſe internos ſenſus, vt proxima aſſertione diximus, non minùs tamen probabile videtur tres ſolummodo eſſe, nempe ſenſum communem, phantaſiam & memoriam. Hæc aſſertio, quæ tum à quibuſdam antiquioribus, tum à multis noſtræ ætatis philoſophis defenditur, ex eo ſuadetur, quia omnia illa officia, quæ paulo antè duplici facultati, phantaſiæ,
C & cogitatrici aſcribebamus, commodè reuocari poſſunt ad mediam illam potentiam, quæ phantaſia nuncupatur. Etenim quanquam res non ſenſatas percipere, eáſque tractare præſtantioris notæ munus ſit, quàm in ſolas res ſenſatas incumbere; non proinde neceſſarium videtur ad hæc duo miniſteria exhibenda plures aſciſcere facultates; cùm vna, eadémque vis, vt in noſtro patet intellectu, aliàs magis, aliàs minùs nobiles operationes adminiſtret. Nec omnino
D oportet in his potentiis, eſto materiales ſint, tantam interponere varietatem.

Probabile admodum eſt tres tãtũ numeranda eſſe potentias.

ARTICVLVS III.

Inducitur alia quadam minùs communis opinio, quæ tamen cæteris probabilior indicatur.

E SVPERIORI articulo quid de internorum ſenſuum numero ex communi auctorum placito decernendum foret; ſtatuimus. Ceterùm alia quædam eſt opinio etſi non antiquitati, vt quibuſdam videtur, certè veritati magis cõſentanea, quam præter alios noſtræ ætatis nobiles philoſophos, defendit Fonſ. 5. metaph. cap. 28. qu. 7. ſect. 4. aſſerens duas tantùm eſſe potentias ſenſitiuas internas, ſenſum communem, & phantaſiam.

ſiã. Quę ſententia ſic tuenda à nobis eſt; vt dicamus ſenſum cõmunem fungi iis muneribus, quæ illi ſuperius attribuimus: phantaſiam verò reliquis omnibus quæ aliis ſenſib. internis delegabamus. Ita verò eſſe ex eo conuincitur, quia nulla ratio cogit plures ſenſus conſtituere, vt facilè videbit qui ad dilutionẽ argumentorum, quæ plures ſuadebant, animum attenderit. Nam quòd omnia cogitatricis facultatis munia ad phantaſiam reduci poſſint, iam ſuprà oſtendimus. Quòd autem memoriæ officium, quod vnum reſtabat, ab eadem ſuſtineri queat; imò quòd illa id re ipſa adminiſtret, ea ratio probat; quia in primis ad retinendas rerum imagines nihil opus eſt organo omnino diuerſo, ſed diſtincta eiuſdem organi parte, quæ ſiccitate magis abundet, firmiúſque retineat, vt quibuſdam placet. Vel, quod nobis videtur, dicendum potiùs cum Fernelio lib. 5. ſuæ phyſiologię, & Theophilo ad text. 162. in vna eadémque organi parte recipi denuò ſpecies ad cogitandum, & ad vſum memoriæ: quia id organum tali præditum eſt temperamento, vt recèns illapſas rerum imagines, quantum opus ſit, ad confeſtim iis vtendum, mox imbibat, & vt eas quoque diu ſeruare queat: præſertim ſi vel vno actu vehementi, vel iterata eiuſdem rei apprehenſione, altè firmitérque infigantur. Licet enim anteà iuxta communem ſententiam dixerimus oportere dari ſenſiterium humidum ad recipiendas primò ſpecies; aliud verò ſiccum ad ſeruandas: quia nimis humida facilè recipiunt, & non retinent; nimis ſicca ægrè recipiunt, & diù conſeruant: nobis tamen videtur poſſe dari temperamentum ea mediocritate, vt & non difficilè recipiat, & recepta diu retineat. Nam quòd typi in eadem organi parte inurantur, & maneant, non ad vſum memoriæ ſolùm, ſed etiam ad alia officia obeunda, probari ex eo poteſt, quia alioqui cùm volumus ſenſu interno diſcurrere circa ea ſingularia, quę ante aliquot annos apprehendimus, oporteret nos arbitratu noſtro aliunde, id eſt, è theſauro memoriæ ſpecies excire, & euocare: quod admodum improbabile, & fictitium videtur; atque indignum præſtantia ęſtimatricis facultatis, quam certè rerum typis carere minimè conuenit. Itaque nec videtur neceſſariò

Sufficere duos ſẽſus, cõmunem ſ. & phantaſiam.

Poteſt dari tale temperamentũ in eadem potentia, vt ſpecies cõmodè recipiat. & retineat.

A requiri diuerſitas ſenſorij ad memoriã, quo potiſſimùm indicio illius ab aliis potentiis diſtinctio arguebatur; imo nec diuerſa pars in eodem organo. Quare non eſt cur putemus memoriam ab aliis potentiis ſitu aut natura diſtingui.

Præterea quòd non ſit duplex theſaurus; alter ſpecierum ſenſatarum, alter inſenſatarum, vt plerique aiunt, ea ratio probat, quia eadẽ facultas, vt iidẽ concedunt, ex ſpecieb. ſenſatis elicit non ſenſatas, eáſque inter ſe variè iungit, & cõ- B ponit. Item eadẽ cùm reminiſcendi actũ exercet, ſæpè à rebus ſenſatis, ad inſenſatas, & contra ab his ad illas diſcurrit: id autem pręſtare ſaltem promptè & expeditè non poſſet, niſi tam harum quàm illarum rerum ſpecies à quibus ſenſionem eliceret, in ſe ipſa retineret.

Nõ eſſe neceſſariam duplicem memoriã.

Denique quòd hæc noſtra opinio Peripatetico dogmati nõ repugnet, ex eo C oſtẽditur, quia Ariſt. c. 2. & 3. huius libri, vbi potentias ſenſitiuas internas accuratè inueſtigauit, non plures inuenit, conſtituítve quàm duas, videlicet ſenſum communem, & phantaſiam. Nec obſtat quòd vnũ librorũ, qui Parua Naturalia nuncupatur, de memoria & reminiſcentia inſcripſit. Nõ enim id propterea fecit quòd facultatem memorãdi à phantaſia, ſitu vel ſpecie abiungeret. Nã capite primo eiuſdẽ libri actũ memorandi collocat in ea parte animæ, id eſt, in ea potentia, in qua imaginatrix & phantaſia reſi- D det. Inſcriptionis ergo cauſa fuit, quia agebat inibi de actu memorãdi, ſecundum quẽ hęc potentia appellationẽ memoriæ ſortitur, quemadmodũ, & phantaſia vocatur, quòd in ea res appareant; non quouis modo, ſed ita vt ſenſilibus digreſſis, eorum notio maneat, ſicuti explicauit Ariſtoteles proximo ſuperiori capite textu 162.

Ariſtotelicæ doctrinæ conſona oſtenditur hæc ſententia.

Erit tamen qui roget ſi tantopere no- E bis internorum ſenſuum arridet paucitas, cur non omnes ad vnum reducamus. Reſpondemus, Alenſem quidem ſecunda part. quæſt 70. membro. 2. concedere re vera non eſſe plures potẽtias, etſi ob diuerſitatem modi operandi plures dicantur. Sed ne ita arbitremur, obſtat in primis auctoritas Ariſtotelis, qui capite citato à textu. 55. probauit phantaſiam eſſe facultatem ſimpliciter diuerſam à ſenſu communi. Deinde obſtant hæ rationes, primũ quia diuerſo modo

Cur non vnus tantùm internus ſenſus cõcedatur.

immutatur ſenſus communis, & phantaſia:nam ille immediate à ſenſibus externis immutatur:hæc nonniſi mediatè, & interuentu illius. Item ille præſentia duntaxat obiecta,ac ſimul cum ſenſibus externis apprehēdit:hæc,etiā nō iis ceſſantibus, & remotiſſima percipit. Ille, tantùm ſenſata:hæc, etiā nō ſenſata dignoſcit,adminiſtrátque alias functiones ſibi peculiares,de quibus ſuprà.

Manet ergo ex ſuperiori diſputatione duas tantummodo eſſe internas ſentiendi facultates, ſenſum communem, & phantaſiam, quæ ex officiorum diuerſitate,non ſolùm varia ſortitur nomina, vt ſuprà monuimus, ſed etiam quaſi multiplex potentia,non natura, & ſpecie, ſed operationum fœcunditate dici poteſt. Quo pacto aiunt nonnulli interpretandum eſſe Galenum, videlicet ex triplici ſpecie phrenitidis non tres potentias diſtinctas; ſed triplicem eiuſdem facultatis operationem,quæ triplici morbo phreneſeos lædi queat,intellexiſſe. Quibus adſipulantur verba eiuſdem Galeni libr. 2.de muſculorum motu, vbi vnam eandémque potentiam ſtatuit phantaſiam,& memoriam.

Phantaſia ex varietate munerū, multiplex potētia dici poteſt.

ARTICVLVS IV.

De ſede internorum ſenſuum.

IN poſterum de internis potentiis ſenſitiuis iuxta eum numerum,quem paulo antè decreuimus, philoſophabimur,quanquam alibi reiecta eius rei in hunc locum diligentiori perueſtigatione,ex communi ſententia plures duobus poſuerimus. Quod ad præſens dubium attinet, de internorum ſenſuum loco agit Auicenna Fen. prima primi doctrina 6. cap. 5. Herius ſermone ſecundo Terrabili ſecundi ca. 2.Fernelius in lib.de naturalibus facultatibus c. 10. D.Thom.1.p.qu.78.art.4.& opuſc. 43. cap.4.& alij.

D.Nemeſius in lib. de natura hominis cap.6 & D. Damaſcenus libr. 2. fidei cap.19.& 20.collocant ſenſus internos in ſpiritibus.Sed hæc ſententia non placet;quia vt libr. 1.de ortu & interitu ex profeſſo oſtendimus, ſpiritus non ſunt animati:at potentiæ vitales, ex quibus anima ſuas elicit functiones, nonniſi in

Improbatur ſententia quæ ſenſus collocat in ſpiritibus.

A corpore, quod ab ipſa anima informatur, ineſſe debent. Reliquū eſt ergo vt prædicti ſenſus reſideant in cerebro. Verùm dubitari ſolet à Medicis vtrùm in cerebri medulla,an in eius membranulis,ſeu inuolucris, quæ meninges vocantur,inſint. Fernelius in membranulis eſſe ait,eo nixus argumento quòd cerebri medulla tangendi ſenſu careat, mēbrana autem,ea præſertim, quæ craſſior eſt, tactu valeat exquiſitiſſimo. Quæ B omnia vulnerata,apertaque calua, contrectantibus deprehenſa fuiſſe inquit; & in morborum euentis declarata:ſiquidē in phrenitide, delirio, & lethargo læſa cerebri medulla nullus plerumque dolor affligit:at ſi vel minima occaſio, aut humoris,aut etiam vaporis acrioris in meninges infertur, grauis dolor excruciat.Galenus tamen,cuius ſententia magis probatur lib.7.de placitis, ſenſus internos conſtituit in ipſa cerebri medulla,vt in præcipua ſede,è qua propagan- C tur nerui per quos ſenſibilium rerum imagines inuehuntur. Meninges verò ait datas à natura ad ſubſtantiam illam continendam,coërcendámque.Nec Fernelij ratio concludit. 1. Primùm, quia medulla cerebri ſenſu tactus non omnino caret, licèt obtusè ac tenuiter ſentiat. 2. Deinde,quia temperamentum,quod tactum propter mollitudinem aqueam minùs iuuat,poteſt reſpectu internorum ſenſuum maiorem habere commoditatem.

Fernelius in membranulis cerebri eos conſtituit.

D Sed eſt adhuc controuerſia in quanam ipſius medullæ parte, quáve diſcretione hi ſenſus repoſiti ſint. Fernelius nullibi ſitu,locó ve eos diſiungi patitur: & excludendam, atque euertendam eſſe contendit aduerſariam opinionem; vt abſurdam, & futilem,etſi iuniorum propè omnium ſit. Quæ ex Arabum,inquit, factione primùm orta, nullis rationibus ſtabilita,partim ficta pueriliter, partim E effutita temerè,ita demū iactationē habuit in populo. Et paulo inferiùs;Si Ariſtotelis, & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant ſaltem vniuerſam Græcorum medicorum familiā,qui omnes ad vnum iiſdem principiis informati;læſa memoria, non modò occipiti,ſed toti cerebro remedia adhibere iubent:id ratū habentes, partem animæ φανταστικῆς, quæcumq; ea ſit,hanc eandē & recordari, & rerum impreſſiones conſeruare.

A Fernelio nec ſitu, nec loco huius modi ſenſus diſiunguntur.

ſeruare. Hæc ille, qui non eſt cur tantopere deiiciat contrariam opinionem, quæ plura internis ſenſibus organa aſſignat; cùm eam grauiſſimi Philoſophi, D. Thomas, & Magnus Albertus, aliſque non pauci tueantur. Nos ergo quaſi media inſiſtentes via, vt non plures, nec pauciores ſenſus internos ſpecie diſtinctos, quàm duos facimus: ita non plura, pauciorá ve illis, quàm duo inſtrumenta deputamus. Senſum ergo communẽ ſtatuimus in anteriori parte cerebri, ad quam viæ quædam, & foramina patent, per quæ extrinſecùs hauſta rerum ſimulacra commeant: qui etiam cerebri locus paulò humidior eſt, atque ita ad recipiendum expeditior. Phantaſiam verò in toto reliquo cerebro collocamus, vbi compoſitio illa, de qua anteà diximus, huic potentiæ maximè idonea, videlicet ex ſicco & humido attemperata, exiſtit.

Danda, tamẽ eſt talis diſiunctio, & oſtenditur qua illa ſit.

Obiect.

Sed iam aliquis vrgeat, videri memoriam in occipitio tantùm eſſe, quia ibi percuſſos rerum cepit obliuio; quo argumento nos ad eam ſententiam confirmandam alibi vſi fuimus. Occurrendum tamen non idcirco eo vulnere læſam duntaxat memoriam, quòd inibi ea ſola reſideret, quam nos nec loco, nec natura à phantaſia abiungi oſtendimus: ſed quia non quicquid potẽtiam quoad vnam operationem lędit, continuò eandem quoad cæteras offendit, vt iam ſuprà monuimus. Quod annotauit etiam Fernelius in libro de functionibus, & humoribus capit. 15. aiens, cùm facultas quoad vnam operationem natura, vel aliquo aſcititio incõmodo minùs firma eſt, eam irruentibus cauſis noxiis, minùs obſiſtere, prõptiúſque turbari quoad illam: & contrà quæ firma eſt, ac valida, minùs aut nihil detrimenti ſuſcipere. Atque ita cùm valida eſt potentia, v. g. quo ad actum apprehendendi, non autẽ iudicandi, lædi iudicium integra apprehenſione. Quòd ſi vehemens cauſa morbi ingruat, cui potentia quoad omnes functiones peræquè ſuccumbat, tunc iacturam integram omnium operationum perfectúmque delirium conſequi.

Dilutio.

ARTICVLVS V.

Qui ſenſus interni, quibus competant animantibus.

A PORRO non omnes internæ ſentiendi facultates cunctis in ſunt animãtibus, etſi nullũ ſit quod careat ſenſu cõmuni, vt anteà, cùm de illo priuatim à nobis ſermo haberetur, docuimus. Quod verò ad phantaſiam attinet, ſi ſpectetur ſecundùm actus componendi, diuidendi & diſcurrendi circa ſingularia, quos illi concedendos eſſe proxima q. ſtatuemus; notum eſt eam ita ſumptam haud quaquam belluis conuenire.

Phantaſia, qua ratione accepta ſola homini conueniat.

B Si item conſideretur quoad actum memorandi, pro certo conſtãtique habetur, illam non omnibus brutis competere: cùm nec omnia loco cieantur, vt quę ſaxis marinis adhæreſcunt; nec omnia, quæ loco mouentur, ad ſedem è qua profecta ſũt, redire conſueſcant: memoria verò idcirco potiſſimùm data ſit animantibus, vt locum abſentem anteà ſibi notum alicuius rei inueniendæ, aut fugiendæ gratia, petant.

Phantaſiam nõ omnibus animalibus ineſſe.

C Si autem phantaſia expendatur quoad alios actus, qui ei competunt, de quibus ſuprà, cuiuſmodi ſunt elicere ſpecies non ſenſatas è ſenſatis, eáſque inter ſe variè copulare; dicendũ, cùm ij actus admodum præſtantes eximiæque notæ ſint, non videri niſi à nobilioribus animantibus, atque adeò ab iis omnibus, quæ memorandi actus exercent, adminiſtrari.

Verùm contra ſuperiùs dicta hæc ſe offerunt. Ariſt. lib. 1. Metaph. c. 1. omni- *Obiectio 1.*
D bus animantibus imaginationem concedit, & c. 9 huius libri text. 56. docet ſenſum, imaginationem, & appetitum omnibus eſſe communia. Igitur, ex internis ſentiendi facultatibus non ſolus ſenſus communis vniuerſis cõpetit. Secundò. Etiam bruta deſpicatiſſimæ naturæ, vt lacertæ, apprehendunt inimicitiam: quandoquidem viſo homine fugiũt: igitur elicere ſpecies inſenſatas, ex ſenſatis, non ſolis perfectioribus animãtibus conuenit. 2.
E Tertiò, cùm apes ad aluearia, & formicæ ad myrmecias ſuas reuertantur, negari nõ poteſt habere illas memoriã; & tamen non habent imaginationem, vt docuit Ariſt. proximo c. text. 106. non ergo omnia bruta, quæ memoria pollẽt, imaginãdi actũ exercẽt. 3.

Ad primum horum, dicendum, imaginationem, ſi preſsè, ac propriè ſumatur, prout de illa hoc loco egimus, eámque à phantaſia perfecta minimè ſeparauimus.

Ad 1. obiect.

mus, non omnibus brutis ineſſe:ſi latè, vt etiam ſenſum communem comprehendit,in cunctis reperiri:ac iuxta poſteriorem hanc notionem accipi ab Ariſtotele locis in argumento citatis. *Ad 2.* Ad ſecundum bruta illa deterioris conditionis nequaquam elicere ſpecies inſenſatas ex ſenſatis ; fugere tamen aduerſarium ex inſtinctu , qui in eis eſt modus quidam iudicij obſcurioris, quàm id,quod belluæ perfectiores formare conſueuerunt. Ad tertium, relicta Auctorum controuerſia, circa eius loci explicationem,de qua D.Thomas, Ægydius,Thienenſis,Iandunus, Albertus, Auerroes , dicito, Ariſtotelem negare apibus,& formicis imaginationem, ſeu phantaſiam,nō quamlibet,ſed eam, quæ coniuncta eſt cum aptitudine ad capeſſendam aliquo modo diſciplinam , quæ phantaſia conuenit elephantis, equis,& quibuſdam aliis quæ docilia dicuntur, quatenus voce hominis quaſi docentis aſſueſcunt ad faciendum aliquid ; quæ tamen docilitas neque apibus , neque formicis conuenit;eſto quandam veluti Reip formam ſeruent.

Ad tertiū. Lege Ariſt.libr. 1.de hiſt. anim.c.1. Plinium lib.11. cap.5.

QVÆSTIO II.

An aliquis internus ſenſus diuidat, componat,diſcurrat.

ARTICVLVS I.

Argumenta partis negatiuæ.

NON quærimus hoc loco de compoſitione, & diuiſione, qua propoſitiones conficiūtur ex terminis communibus, nec de diſcurſu, qui ex iis conſtat. Planum eſt enim , & alibi à nobis demonſtratum, cognitionem vniuerſaliū rerum non cadere in potentias organo corporeo affixas; ſed in ſolam vim intellectricem. Tantùm ergo in quæſtionem vocamus;num aliquis de internis ſenſibus propoſitiones ex terminis ſingularibus formet,& circa ſingularia diſcurrat. De internis,inquam,ſenſibus hominum; non belluarum. Nam hæ operationes ſi ſenſibus inſint, non eis per ſe competunt , ſed ex defluxu , & vicinia rationis, à qua bruta longè abſunt.

Senſus quæſt.

1. Argum. pro parte negatiua. Igitur pro parte negatiua hæc argumenta occurrunt. Primò, Minus eſt potentiam reflecti ſupra ſuum actum , aut cognoſcere proportionem mediorum ad finem;quàm componere,& diuidere; ſed illa nulli ſenſui conueniunt, vt alibi oſtendimus:ergo neque hoc. *2.Phyſi.c. 9.q.4.art. 3.& hoc lib.ca.2.q. 1.art.2.*

2. Argum. Secundò, In qualibet propoſitione datur copula prædicati cum ſubiecto,quæ eſt relatio rationis;ſed in ſenſu neque relatio rationis dari poteſt,neque ab eo percipi, cùm ad rationem duntaxat, & ad intellectum pertineat;non poteſt igitur & in ſenſu dari propoſitio.

3\. Tertiò,Si ſenſitiua potentia diſcurreret, præberet aſſenſum propoſitioni à ſe confectæ ; atque adeò propoſitionem ipſam,& ex conſequenti ſuum proprium actum cognoſceret,ſed ſenſus non reciprocatur ſupra ſuum actum:ergo non diſcurrit.

4\. Quartò, Nulla facultas poteſt diſcurrere,niſi cui notæ ſunt communes illæ regulæ , & principia,quibus omnis diſcurſus innititur, nempe dici de omni , & dici de nullo,ſed hæc effugiunt ſenſus notitiā, cùm terminis conſtent communibus. Nulla igitur facultas ſenſitiua poteſt diſcurrere.

5\. Poſtremò , accedit teſtimonium Ariſtotelis hoc in lib.c.6.text.22, vbi docet compoſitionem , & diuiſionem,atque adeò & diſcurſum, eſſe functiones proprias intellectus.

ARTICVLVS II.

Propoſitæ difficultatis enodatio.

QVONIAM probabilius iudicauimus duos tantùm eſſe internos ſenſus : ad huius ſententiæ normam propoſitam controuerſiam diiudicabimus. Sit prima concluſio.Senſus communis non componit,nec diuidit,aut diſcurrit.

1. Aſſert. Senſus cōmunis non componit nec diſcurrit.

Hęc videtur firmata conſenſu auctorum omnium,exceptis iis,qui ſenſum cōmunem cum reliquis internis ſenſibus natura & ſpecie confundunt. Probatur autem ex eo,quia ſi internus aliquis ſenſus ad hæc munia promouetur, id tantū obtinet vt iā ſuprà dicebamus ex defluxu intellectus , ad quē dignitate proximè accedit,& cui immediatè miniſtrat. At ſenſus cōmunis neque dignitate primus eſt inter ſenſus, vt ex ſuperioribus liquet, neq; intellectui immediatè exhibet miniſteriū, vt ſuo loco oſtendemus.

Non

Non eſt igitur, cur dicamus prædictas operationes communi ſenſui tribuẽdas. Si quis autem obiiciat, ſenſum communem non ſolùm obſeruare functiones externorum ſenſuum, eorúmque obiecta, ſed conſtituere inter illa diſcrimen, eáque diiudicare, vt ſuperiùs docuit Ariſtoteles. Vnde etiam à D. Greg. lib. 11. Moralium ca. 8. ſenſus communis iudex cerebri dicitur illis verbis, Cùm vnus ſit iudex ſenſus cerebri, qui intrinſecùs prçſidet per meatus tamen proprios quinq; ſenſus diſcernit. Quare cùm hoc non videatur fieri abſque compoſitione vnius cum altero, neceſſariò fatẽdum videtur, communem ſenſum propoſitiones formare: Reſpondendum erit, iudicium trifariàm ſumi. Primùm pro quauis ſimplici potentiæ cognitione, attingente obiectum ſibi conueniens, eſto ipſam cõuenientiã nõ diſcernat; quo pacto dixit Ariſt. lib. 2. Poſt. cap. vlt. & li. 2. Topic. ca. 2. ſentire eſſe aliquo modo iudicare, & hoc in li. ca. 2. text. 138. viſu nos diiudicare tenebras, & lumen: de quo etiam iudicio loquitur D. Auguſt. lib. 6. Muſicæ ca. 4. & de vera religione ca. 32. & 33. cùm ait ſenſibus eſſe naturalia quædam iudicia, quibus ſenſibilia iudicant. De quo item Richardus in 2. diſt. 24. quæſt. 2. circa 3. princip. interpretatur illud ex cap. 12. libri Iob. Nónne auris verba diiudicat? Secundò accipitur iudicium pro cognitione item ſimplici, qua tamen & obiecti conuenientia, & cognitio, atque diſcrimen inter res aliquas dignoſcitur. Tertiò, pro iudicio enunciatiuo. Quibus poſitis dicimus, etſi iudicium tertij generis non ſit in nobis abſque propoſitione: iudicium tamen primo & ſecundo modo ſumptum abſque illa dari. Talia verò eſſe iudicia, quæ ad ſenſum communem pertinent.

Arguitur contra. *Reſpondetur.* *Triplex aſſignatur iudicium.*

Secunda concluſio. Phantaſia poteſt ex vtroque termino ſingulari propoſitiones conficere, & circa ſingularia ad illius obiectum pertinentia diſcurrere. Hæc eſt D. Tho. 1. part. quæ. 78. ar. 4. ad 5. & in opuſculo de potentiis animæ capite quarto, & in ſecunda ſecundæ qu. 47. art. 3. Caietani ibid. Gregorij in 1. diſtinct. qu. 1 art. 1. Capreoli in primo diſtinct. trigeſima quinta, q. ſecunda, & in 3. diſtin. 36. q. vnica, art. 3. ad 4. principale, & 4. diſtin. 10. q. 4. art. 3. Marſilii in 2. quæſt. 16. ca. 1. Gabrielis qu. 1. Prologi ar. 2. Alenſis 2 part. q. 67. m. primo. Cameracenſis qu. 3. Prologi ar. 1. Soncinatis 10. Metaph. q. 16. Ferrarienſis hoc in lib. quæ. 9. Auerrois 2. huius operis com. 62. Auicennæ libro 6. Natur. part. 4. cap. 2. & aliorum.

2. Aſſert. Cõpoſitio, diuiſio, ac diſcurſus phantaſiæ nõ negatur circa ſingularia.

Docet ergo D. Tho. locis citatis, vim cogitatricem (quã nos à phantaſia non diſtinguimus) eã in homine habere excellentiam, vt componat, & diuidat, ac ſyllogiſmo è ternis ſingularibus compoſito vtatur: non quaſi vt paulò antè diximus, id merito ſenſitiuæ partis obtineat, ſed ex defluxu rationis, quia hæc potentia ex eadẽ anima rationis participe, tanquã ex eodem fonte dimanat, eíque proximè coniũgitur, quoad fas eſt ſenſitiuç parti; vnde eſt quòd intellectus ratio vniuerſalis, cogitatiua ratio particularis, & intellectus paſſiuus dici conſueuit; vt etiam D. Th. q. 81. ar. 3. primæ partis, & in qu. de anima ar. 13. animaduertit, habetúrq; ex Ariſtotele l. 3. huius operis ca. 5. text. 20. Probari autem hæc opinio ex eo poteſt, quia vt appetitus ſenſitiuus in homine ob copulationem, quam cum voluntate habet, & quia ex eadem anima rationali oritur, nonnihil participat libertatis, vti cõmunis Theologorum & philoſophorum doctrina ſtatuit; ita conſentaneum eſt, vt cogitatiua ex intellectricis potentiç conſortio aliquid rationis adipiſcatur; præſertim cùm ſupremum inferioris naturæ ſoleat attingere infimum ſuperioris, vt D. Dionyſius 7. c. de diuinis nominibus ait. Accedit teſtimonium Ariſtotelis li. 1. Metaphyſic. cap. 1. & lib. 2. Poſt. cap. vlt. vbi memoriæ ſenſitiuæ ratiocinationẽ concedit, & in lib. de memoria, & reminiſcentia cap. 2. vbi affirmat reminiſcendi actum, quem ſenſitiuæ memoriæ attribuit, eſſe veluti ſyllogiſmum, quo vnum ex alio diſquiritur. Vnde D. Thomas, qui memoriam à cogitatrice diſiungit, non ſolùm cogitatrici potentiæ, ſed etiam memoriæ prædictum diſcurſum attribuit, vt conſtat ex iis, quæ tradit loco citato primæ partis.

Intellectus ratio vniuerſalis, cogitatiua ratio particularis appellatur. *Probatur aſſertio.*

Obiiciet tamen aliquis. Homo, vt priùs natura eſt ſenſitiuus, quàm rationalis, ita ſentiendi; quàm intelligẽdi vim priùs natura conſequitur; atq; priùs origine phãtaſia ab animo oritur, ac perficitur, quàm intellectus: non poteſt ergo phãtaſia ex cõſortio & defluxu rationis, quæ

Obiect.

quæ in eo naturæ momento nondum eſt, eam quam dicimus prærogatiuam ſortiri. Sed occurrendum, quemadmodum rationalis animus priùs natura accipit eſſe, quàm corpori vniatur, ita priùs natura fluere ab eo potentias, quæ ipſi inhærent, nec dependent à corpore, quã eas, quæ ab eo non dimanant, niſi poſt coniunctionem cum materia, in quam recipiuntur: ſicque non priùs natura oriri phantaſiam, quàm intelligẽdi vim. Nec refert quòd aliud animæ, quicquid ſit à quo partiatim ſumitur gradus ſenſitiui, antecedat natura id, à quo ſumitur gradus rationalis. Alia namque eſt conditio illius, cùm ſecundùm ſe non pendeat à corpore: alia facultatum ſentientium, quæ cùm in organo inſint corporeo, neceſſariò vt oriantur, animæ cum corpore vnionem præexigunt: atque adeò quoad actualem emanationem poſteriores natura ſunt facultatibus ſpiritalibus, quarum ortus eam copulationem minimè requirit.

Diuiſio.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum primi articuli.

1. Argum. NVNC ad argumenta initio propoſita reſpondeamus. Ad primũ dicimus, maius quodammodo eſſe reflecti ſupra ſuum actum, & cognoſcere proportionẽ mediorum ad finem, quàm componere & diuidere, quia cognitio illa mediorum ſolùm competit potentiæ humanarum actionum directrici, qualis eſt intellectus: reflexio etiam præter libertatem requirit exemptionem à materia, quam non habent potentiæ corporeis organis affixę. Alij tamen inquiunt, vt phantaſia humana propter coniunctionem intellectus componit, & diuidit, ita non eſſe abſurdum eidem reflexionem aliquam ſupra ſuum actum concedere. Sed prior ſolutio communi ſententiæ magis congruit. *Ad 2.* Ad ſecundum dicito copulam prędicati cum ſubiecto A formaliter ſumptam eſſe relationem quandam rationis: materialiter autem eſſe ipſos terminos, inter ſe iunctos: vt à phantaſia propoſitio formetur, ſat eſſe percipi ab illa copulam materialiter, nec oportere, vt ab eadem concipiatur relatio illa; quemadmodum nec relationes, quę conſequuntur actus quoſdã voluntatis, exiſtunt in eiſdem actibus, ſed in intellectu concipiente. Quicquid velit Scotus in primo, diſtinctione quadrageſima B quinta, queſtione vnica, cuius opinio alibi confutanda erit. Ad tertium reſpondemus, vt phantaſia aſſenſum præſtet alicui propoſitioni, non opus eſſe vt ipſam propoſitionem, ſuúmque actum formaliter, & expreſsè cognoſcat: cùm nec ipſe intellectus, dum propoſitionibus à ſe formatis aſſentitur, neceſſariò intelligat ſuos illos actus. Nimirum ſat eſt, potentiam ferri per iudicium in obiectum à ſe cognitum: eſto C in actus ipſos cognoſcendi expreſsè non tendat. Ad quartum negandum eſt quod aſſumit. Non enim neceſſe eſt principia illa cognoſci à potentia, quæ tantùm diſcurrit ex ſingularibus; ſed ab intellectu, qui conficit ex terminis vniuerſalibus ſyllogiſmos ad quos regulæ illæ, & communia principia ſpectant. Ad vltimum, dic, Ariſtotelis ſententiam eo loco tantùm eſſe ſoli intellectui per ſe conuenire compoſitionem, diuiſionem, D & diſcurſum. Quod non obſtat quominus idem in gradu aliquo inferiori competat etiam phantaſiæ non per ſe, ſed ob coniunctionem cum intellectu. Ex qua etiam ſolutione colliges non eſſe cur phantaſia hominis diſtinguatur ſpecie ab equi phantaſia: quia cùm eiuſmodi operationes non per ſe, ac per id quod eſt proprium ſenſitiuæ partis, ſed ex accidente, & alterius beneficio ei competant, nequaquam inde naturæ diſtinctio ritè arguitur, vt animaduertit Diuus Thomas prima parte quæſtione 78. articulo quarto in reſponſione ad quintum argumentum.

Ad 3.

Ad 4.

Ad vltimum.

Phãtaſiam hominis nõ differre ſpecie à phãtaſia bruti.

***

CAP.

ΚΕΦ. δ.

Text. 1. a Περὶ δὲ τοῦ μορίου τοῦ τῆς ψυ-
χῆς, ᾧ γινώσκει τε
ἡ ψυχὴ καὶ φρονεῖ, εἴτε
χωριστοῦ ὄντος, εἴτε
καὶ μὴ χωριστοῦ κατὰ
μέγεθος, ἀλλὰ κατὰ λόγον, σκεπτέον
Text. 2. τίν' ἔχει διαφοράν· καὶ πῶς ποτε γί-
νεται τὸ νοεῖν. b εἰ δή ἐστι τὸ νοεῖν
ὥσπερ τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ πάσχειν τι
ἂν εἴη ὑπὸ τοῦ νοητοῦ, ἤ τι τοιοῦτον ἕ-
Text. 3. τερον· c ἀπαθὲς ἄρα δεῖ εἶναι, δεκ-
τικὸν δὲ τοῦ εἴδους, καὶ δυνάμει τοιοῦτον.
ἀλλὰ μὴ τοῦτο καὶ ὁμοίως ἔχειν, ὥσ-
περ τὸ αἰσθητικὸν πρὸς τὰ αἰσθητὰ,
Text. 4. οὕτω τὸν νοῦν πρὸς τὰ νοητά. d ἀ-
νάγκη ἄρα, ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμι-
γῆ εἶναι, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας
ἵνα κρατῇ. τοῦτο δ' ἐστὶν, ἵνα γνω-
ρίζῃ· παρεμφαινόμενον γὰρ κωλύει τὸ
ἀλλότριον, καὶ ἀντιφράττει. ὥστε μηδ'
αὐτοῦ εἶναι φύσιν τινὰ μηδεμίαν, ἀλλ'
Text. 5. ἢ ταύτην, ὅτι δυνατόν· e ὁ ἄρα κα-
λούμενος τῆς ψυχῆς νοῦς· λέγω δὲ
νοῦν, ᾧ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει
ἡ ψυχή· οὐδέν ἐστιν ἐνεργείᾳ τῶν ὄντων
Text. 6. πρὶν νοεῖν. διὸ οὐδὲ μεμῖχθαι εὔλογον
αὐτὸν τῷ σώματι. ποιὸς γὰρ ἄν τις
γίγνοιτο, θερμὸς ἢ ψυχρὸς, κἂν ὄρ-
γανόν τι εἴη, ὥσπερ τῷ αἰσθητικῷ·
νῦν δ' οὐδέν ἐστι.

f καὶ

CAPVT IV.

a *De anima autem ea parte, qua cognoſcit, atque ſapit, ſiue ſit ſeparabilis, ſiue non ſeparabilis magnitudine, ſed ratione, conſiderandum deinceps eſt quam differentiam habet,* Text. 1.
quoque pacto tandem ſit intelligere. Text. 2.
b *Si igitur ipſum intelligere ſit, vt ſentire, aut pati quoddam, erit ab ipſo*
intelligibili, aut aliquid aliud tale. Text. 3.
c *Vacare igitur ipſam paſſione, ſed formæ ſuſceptiuam eſſe oportet: & potentia talem, ſed non illam eſſe, & ſimilitudinem ſubire cum ſenſu vt quemadmodum ſe habet ad ſenſibilia ſenſus, ſic ſe habeat ad intelligibilia*
intellectus. d *Quare neceſſe eſt ipſum* Text. 4.
cùm vniuerſa intelligat, non miſtum eſſe, ſicut Anaxagoras dixit, vt ſuperet, atque vincat, id eſt, vt cognoſcat atque percipiat: alienum namque, cùm apparet iuxta, prohibet atque ſeiungit. Quo fit, vt neque vlla ſit ipſius natura, niſi ea ſolùm, qua paſſibilis
eſt. e *Is igitur qui intellectus animæ* Text. 5.
nuncupatur (dico autem nunc eum, quo ratiocinatur anima, & exiſtimat) nihil eſt actu prorſus eorum, quæ
ſunt ante quàm intelligat ipſe. Text. 6.
Quocirca neque cum corpore miſtum ipſum eſſe conſentaneum eſt rationi: qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus, & inſtrumentum aliquod ipſius eſſet, profectò, ſicut eſt ſenſus, nunc autem ipſius nullum prorſus eſt inſtrumentum.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

A Rabes tertij libri principium hinc fecêre: Græci verò interpretes ter-
tio ab hinc capite, quorum nos ſecuti ſumus lectionem. Poſtquam
igitur Ariſtoteles de ſenſitiuis animę potentiis tã externis quàm inter-
nis diſſeruit: nunc ad aliam de anima conſiderationem, quæ multo
ſublimior eſt, aſcendit. Ait verò agendum ſibi de ea animæ parte, quę cognoſcit, &
ſapit, hoc eſt de intellectu: de quo duo proponit explicanda. Alterum eſt quo
pacto à ceteris animæ potentiis diſtinguatur. Alterum quomodo fiat intelle-
ctio.

Quid per partem animæ intelligat Ariſtot.

[a] *De anima autem ea parte.* Philoponus per animæ partem ſignificari putat ani-
mam intellectiuam, quæ eſt pars, id eſt, ſpecies quædam animæ. Simplicius, The-
miſtius, D. Thom. & alij, quorum interpretatio germanior eſt, per partem deſignari
inquiunt animæ facultatem, ſeu potẽtiam, quæ eſt intellectus, per quem anima in-
telligit, & ſapit. De hoc verò diſputandum ſibi inquit, ſiue ſit ſeparabilis magnitu-
dine, id eſt re ipſa, & ſubiecto; ſiue non ſit ſubiecto ſeparabilis, ſed ratione tantùm.
Hoc autem adiecit, vel quia ad duo illa, quæ tractanda ſtatuit, controuerſia de in-
tellectus ſeparatione parum facere videtur. Vel quia vtcumque res habeat, duo illa
de intellectu neceſſariò conſideranda ſunt. Philoponus, & Simplicius aiunt Ariſtote-
lem hiſce verbis ſuum proponere inſtitutum, ita vt tria explicare velit, quorum pri
mum ſit, an intellectus poſſit ſeparari, nec ne. In quo tamen ipſi diſſentiunt; dum
Philoponus quæſtionem hanc intelligit de ſeparatione à corpore, vt ſit ſenſus, an
intellectus ſit ſeparabilis magnitudine, id eſt, an ſit immortalis, & extra corpus ma-
nere queat. Simplicius autem, an intellectus ſubiecto & loco à cæteris animæ po-
tentiis abiungatur, vt Plato credidit. Magis tamen placet, vt dicamus, Ariſtotelem
tantùm duo illa, quæ diximus, examinanda proponere.

[b] *Si igitur ipſum.* Omiſſa interpretum diſcrepantia; huius loci ſententia eſſe vide-
tur; quoniam intelligere ſe habet vt ſentire (ſunt enim valde cognata) quemadmo-
dum ſentire eſt pati, aut ſi nolis paſſionem vocare, quidpiam aliud tale eſt; ita & in-
telligere Nec enim aliquod horum paſſio propriè nominatur: cùm hæc propriè tan-
tùm cadat in ea, quæ interitum ſubeunt.

In tribus cõuenire intellectũ cũ ſenſu.

[c] *Vacare igitur.* Ex ſimilitudine, quæ inter ſenſum & intellectum eſt, colligit tria
in intellectu dari, quæ in ſenſu reperiuntur. Primum eſt, intellectum eſſe expertem
paſſionis, eius videlicet, quæ corruptionem infert. Secundum, intellectum eſſe natu-
ra aptum ad recipiendas formas ſiue rerum imagines. Tertium, intellectum eſſe for-
mam potentia, non actu, ita vt quemadmodum materia ex ſe eſt pura potentia in
genere naturalium, ita intellectus in genere intelligibilium: quandoquidem ex ſe
nullis rerum imaginibus conſignatus eſt, conſignari tamen iis poteſt. Quod autem
adiicit vt quemadmodum ſe habet ſenſus, &c. Comprehenſio quædam eſt omnium,
in quibus intellectus cum ſenſu conuenit.

Intellectũ poſſibilem non eſſe quid corporeum.

[d] *Quare neceſſe eſt.* Declarat naturam intellectus poſſibilis, docens illum nec
corporeum eſſe, nec rebus corporeis mistum, aut ex iis concretum. Vbi aduerte
antiquorum nonnullos putaſſe intellectum ex omnium principiis coaluiſſe, vt in-
telligeret omnia, quod fuit dogma Empedoclis. Contra verò Anaxagoram cenſuiſſe
intellectum eſſe cuiuſdam ſimplicis naturæ, nihilque rerum corporearum in ſe ha-
bere. Huius verò ſententiam commendat hoc loco Ariſtot. aitque cùm intellectus

Intellectũ eſſe omnia potentia.

omnia intelligat, eſſe in potentia omnia, id eſt ad recipiendas omnium intelligibi-
lium imagines, & eis quodammodo dominari. Nam ſi quid eorum eſſet, percipere
omnia non poſſet, quia vt cùm alienum quid eſt in potentia, ſynceram aliorum
perceptionem impedit, ſicuti patet in guſtu, cuius ſi organum bilioſo humore af-
fectum ſit, aliarum rerum ſapores non dignoſcit: ita ſi aliquod corpus eſſet intelle-
ctui

ctui connaturale, vel potiùs ſi intellectus eſſet alicui corpori tanquam organo congenitus, certè ne omnia intelligeret, impediretur. Porrò quam vim habeat hæc probatio Ariſtotelis, & quo pacto intelligi debeat, id quod eſt intus, impedire potentiæ cognitionem, iam alibi in hoc opere fuit à nobis declaratum.

Lib. 2. c. 1. q. 2. art. 2. Intellectus patiens nulli corporeo organo eſt addictus.

[e] *His igitur.* Ex eo quod intellectus non agens, ſed is cuius eſt intelligere, id eſt, patiens, eſt potentia omnia intelligibilia, infert Ariſtoteles, debere eum antequam intelligat, nihil eſſe actu eorum, quæ intelligere poteſt, & nequaquam addictum eſſe organo corporeo: tum quia oporteret corporeis affici qualitatibus, tum quia eſſet ei deputatum in corpore aliquod organum, ſicuti & cæteris corporeis facultatibus; quod conſtat non ita eſſe.

Text. 7.

[f] καὶ εὖ δὴ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τόπον εἰδῶν, πλὴν ὅτι οὔτε ὅλη, ἀλλ' ἡ νοητικὴ, οὔτε ἐντελεχείᾳ, ἀλλὰ δυνάμει τὰ εἴδη. [g] ὅτι δ' οὐχ ὁμοία ἡ ἀπάθεια τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ, φανερὸν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων καὶ τῆς αἰσθήσεως· ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις οὐ δύναται αἰσθάνεσθαι ἐκ τοῦ σφόδρα αἰσθητοῦ, οἷον ψόφου ἐκ τῶν μεγάλων ψόφων, οὐδ' ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ὀσμῶν καὶ χρωμάτων, οὔτε ὁρᾶν οὔτε ὀσμᾶσθαι· ἀλλ' ὁ νοῦς ὅταν τι νοήσῃ σφόδρα νοητὸν, οὐχ ἧττον νοεῖ τὰ ὑποδεέστερα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον· τὸ μὲν γὰρ αἰσθητικὸν οὐκ ἄνευ σώματος, ὁ δὲ νοῦς χωριστός. [h] ὅταν δ' οὕτως ἕκαστα γένηται, ὡς ἐπιστήμων λέγεται ὁ κατ' ἐνέργειαν· τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν δύνηται ἐνεργεῖν δι' αὑτοῦ· ἔστι μὲν ὁμοίως, καὶ τότε δυνάμει πως, οὐ μὴν ὁμοίως, καὶ πρὶν μαθεῖν ἢ εὑρεῖν· καὶ αὐτὸς δὲ αὑτὸν τότε δύναται νοεῖν.

[i] ἐπεὶ

Text. 7.

[f] *Atq; benè rectèq; cenſent qui formarum locum animam inquiunt eſſe: attamen neque tota eſt locus, ſed intellectiua, neque eſt actu, ſed potentia formæ.* [g] *Atqui paſſionis vacuitatem non ſimilem eſſe ſenſitiui atque intellectiui, patet in ſenſuum inſtrumentis, atque in ipſo ſenſu. Senſus enim ex vehemente ſenſibili ſentire non poteſt: auditus namque non audit ſonum poſt magnos ſonos; & viſus non videt, atque odoratus non olfacit, poſt vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellecto, non minùs ſanè ſed magis percipit, intelligitque inferiora, ſenſitiuum enim non eſt ſine corpore: at intellectus ab eodem eſt ſeparabilis.* [h] *Factus autem vnumquodq; perinde, atque is qui dicitur actu ſciens, quod quidem tum accidit, cùm ipſe per ſeipſum operari poteſt: eſt quidem, & tunc quodammodo potentia, ſed non perindè vt erat antea quàm didiciſſet, vel inueniſſet. Atque tunc ſeipſum etiam intelligere poteſt.*

Anima ſecundum Platonem formarum locus dicitur.

[f] *Atque benè rectèq;.* Quia intellectus eſt in potentia ad rerum formas ſiue imagines recipiendas, colligit probè dictum fuiſſe à Platone animam eſſe locum formarum, id eſt, ſpecies, quibus cognitio fit, in ipſa anima condi. Quod tamen non de omni anima, ſed ſola intellectiua affirmandum eſt. Et de hac ipſa, non quaſi rerum imaginibus à primæuo ortu conſignata ſit, vt exiſtimauit Plato, vnde & noſtram diſciplinam, nihil aliud eſſe, quàm reminiſcentiam, credidit. Sed quia eiuſmodi imagines miniſterio & interuentu tam externorum, quàm internorum ſenſuum intellectui illabuntur.

[g] *Atqui paſſionis.* Quia ſuperiùs docuerat neque ſentiendi, neque intelligendi actum, propriè paſſionem eſſe, ne quis putaret, ſenſum & intellectum eandem à paſſione vacuitatem ſortiri, declarat quidnam inter vtrumque ſit diſ-

Intellectũ non lædi ab obiecto. criminis. Etenim cùm vehemens ſenſibile percipitur, conſueuit impediri ſenſus ne interim alia dignoſcat, & aliquando rei in ſenſum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia læditur, vel etiam extinguitur, vt iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto vt ſole ſentiendo aliquandiu occupatus fuit, ſubinde minora ſenſibilia minùs diſcernit. Quod tamen intellectui nequaquam accidit. Nam quò res nobiliores & altiores percipit, eò ad minores cognoſcendas magis acuitur. Cauſa verò cur à vehementi ſenſibili ſenſus lædatur, eſt quia ſenſus inhæret organo corporeo, cuius temperamentum ab externo agente mutari ſoluíque poteſt.

Bifariàm dicitur intellectus eſſe in actu. h *Fit autem vnumquodque.* Egit de intellectu in potentia, diſputat nunc de intellectu in actu, docétque bifariàm poſſe intellectum in actu eſſe. Vno modo cùm iam obtineat ſpecies quibus cùm libuerit, vti valet, ſicuti is, qui comparauit habitum ſcientiæ ex quo ſcientiæ actum poteſt elicere. Altero quando ex ſpeciebus antea cõparatis prodit in actum intelligendi. Eſt autem diſcrimen inter alios actus: quia dum intellectus eſt in primo, adhuc manet in potentia ad ſecundum: cùm verò iam ad ſecundum peruenit, in actu perfecto exiſtit, nec iam dicitur eſſe potentia: ac tum ſeipſum poteſt cognoſcere, quia cùm intellectus in hoc vitæ ſtatu non niſi ſupra ſuum actum reciprocando ſeipſum tandem cognoſcat, tum demum cenſetur ſemetipſum poſſe intelligere, cùm intelligendi actum exercet. Qua de re in progreſſu copioſiùs.

Text. 9. i ἐπεὶ δ' ἄλλο ἐστὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ μεγέθει εἶναι, καὶ ὕδωρ καὶ τὸ ὕδατι εἶναι. οὕτω δὲ καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάντων· ἐπ' ἐνίων γὰρ ταὐτόν ἐστι τὸ σαρκὶ εἶναι καὶ σάρκα, ἢ ἄλλῳ, ἢ ἄλλως ἔχοντι κρίνει. ἡ γὰρ σὰρξ οὐκ ἄνευ τῆς ὕλης· ἀλλ' ὥσπερ τὸ σιμὸν τόδε ἐν τῷδε.

Text. 10. τῷ μὲν οὖν αἰσθητικῷ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν κρίνει, καὶ ὧν λόγος τις ἡ σάρξ. ἄλλῳ δὲ ἤτοι χωριστῷ ἢ ὡς ἡ κεκλασμένη ἔχει πρὸς αὑτὴν ὅταν ἐκταθῇ· τὸ

Text. 11. σαρκὶ εἶναι, καὶ κρίνει. k πάλιν δ' ἐπὶ τῶν ἐν ἀφαιρέσει ὄντων, τὸ εὐθὺ ὡς τὸ σιμόν. μετὰ συνεχοῦς γάρ· τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, εἰ ἔστιν ἕτερον τὸ εὐθεῖ εἶναι, καὶ τὸ εὐθὺ ἄλλῳ. ἔστω γὰρ δυάς· ἑτέρῳ ἄρα, ἢ ἑτέρως ἔχοντι κρίνει. καὶ ὅλως ἄρα ὡς χωριστὰ τὰ πράγματα τῆς ὕλης, οὕτω καὶ τὰ περὶ τὸν νοῦν.

l ἀπο-

i *Cùm autem aliud ſit magnitudo, aliud magnitudinis eſſe; & aliud aqua, aliud aquæ eſſe, & in aliis itidem multis (non enim vniuerſis hic modus accommodatur, ſed ſunt in quibus hæc ipſa ſunt eadem, non diuerſa) aut alia ſanè, aut parte quidem eadem, ſed aliter ſe habente, carnem & eſſe carnis diſcernit: caro namq; non eſt ſine materia, ſed perinde, atque ſimum hoc eſt in hoc.* Text. 9. *Senſitiua igitur parte calidum diſcernit, & frigidum, quorum quædam eſt ratio, caro: alia verò eſſe carnis diſcernit: aut ſeparabili; aut ſeſe habente ad ſeipſam, perinde atque ſeſe habet cùm extenſa fuerit linea flexa.* Text. 10. k *Rurſus in hiſce, quæ in abſtractione conſiſtunt, eadem eſſe videntur: rectum enim ſe habet vt ſimum: eſt enim ipſum cum continuo ſemper. Quòd ſi quidditas ſit diuerſa, aliud eſt profectò eſſe recti, aliud ipſum rectum, vt ibi ſit enim dualitas. Quare ſit, vt hæc etiam alia, vel alio modo ſeſe habente parte diſcernat. Omnino igitur vt res ſeparabiles ſunt à materia, ſic ſeſe habent, & ea quæ ſunt circa intellectum ipſum.* Text. 11.

i *Cùm autem aliud ſit.* Vt doceat ad quam potentiam, ſenſitiuámne, an intellectiuam pertineat cognitio rei vniuerſalis, & ſingularis: monet priùs inter rem ſingula-

ſingularem & vniuerſalem diſcrimen eſſe. Aliud eſt enim hæc ſingularis magnitudo, aliud eſſe magnitudinis; id eſt, magnitudo in communi: aliud hæc aqua, aliud aqua in communi. Nimirum quia hæc magnitudo concernit hanc materiam ſingularem, cui inhæret, à qua abſtrahit communis magnitudo. Item hæc aqua inuehit ſecum hanc materiam ſingularem, ex qua conſtat: quam tamen non inuehit aqua communis. Monet tamen hoc genus diſcriminis non eodem pacto ſeſe habere in omnibus rebus: quandoquidem non omnes materiam ſiue tanquam partem ſiue tanquam ſubiectum, important. Dubitat ergo num diuerſa animæ parte, ſeu facultate, an eadem alio, & alio modo affecta percipiamus eſſe carnis, id eſt, carnem communem, & carnem ſingularem, quæ non conſideratur ſine hac materia, quemadmodum neque ſimum ſine materia talibus affecta accidentibus. Docet verò animam humanam cognoſcere quidem rem ſingularem, eámque ſenſibilem, ſenſitiua potentia: vniuerſalem verò vel potentia ſeparabili, id eſt diuerſa realiter, vel re quidem vna, ſed ſecundùm rationem diuerſa: & quæ ſe habeat ad ſeipſam vt linea inflexa ad ſemetipſam rectam. Sicut enim cùm inflexa magnitudo in rectum porrigitur, eademmet linea, quæ anteà flexa, ſeu curua erat, fit recta, neque tamen à ſe realiter, ſed ratione tantùm differt: ita fortaſſis (nec enim hîc propoſitam controuerſiam ex toto dirimit) ſeſe habet facultas, qua vniuerſale, & qua ſingulare ſenſibile cognoſcitur. Alij volunt hanc curuæ & rectæ lineæ ſimilitudinem afferri ab Ariſtotele ad ſignificandum ſingularia ſenſibilia intelligi à noſtro intellectu cognitione reflexa. Quam interpretationem lib. 1. Phyſic. ca. 1. q. 4. art. 1. & 3. explicuimus: eandémque in progreſſu diſcutiemus. Qui enarratorum in hoc loco explicando diſſidia legere voluerit, conſulat Themiſtium, Simplicium, Philoponum, Auerroem, D. Thomam, & M. Albertum.

Diſcrimẽ inter rem vniuerſalem, & ſingularem.

Qua potẽtia rem ſingularẽ: qua verò vniuerſalẽ percipiat.

[k] *Rurſus in his &c.* Quod in naturalibus aſſeruerat: nunc accommodat Mathematicis, quorum ratio licet abſtracta à materia ſenſibili: habet nihilominus ſuo modo materiam. Rectum enim, quod & Mathematicum eſt, quaſi ſimum eſt: quia vt ſimum importat naſum vt materiam: ita rectum rationem continui. Quo fit vt quemadmodum in phyſicis aliud eſt natura communis, & aliud ſingularis, (aliud inquam ratione) ita & in Mathematicis, vt, exempli gratia aliud eſt hæc linea recta, aliud dualitas, quam ponamus nunc cum Platone eſſe ipſam rectæ lineæ quidditatem. Plato enim aiebat numeros eſſe rerum Mathematicarum naturas; vnitatem, quidditatem eſſe lineæ, dualitatem verò lineæ rectæ: oportet ergo, inquit Ariſtoteles, ſingularia & vniuerſalia in Mathematicis ad ſui cognitionem diuerſam potentiam exigere, ſicuti & in naturalibus. Ne quis verò ex dictis colligeret eodem prorſus modo naturalia, & Mathematica intelligi: ſubiicit vti res ſeparabiles ſunt à materia, ita ſe habere ad intellectum. Vnde illa, quæ re ipſa à materia ſenſibili abiuncta ſunt, ſolo intellectu percipi queunt, vt intelligentiæ. Quæ autem à ſenſibili materia non re ipſa, ſed ſola conſideratione auulſa ſunt, ea abſque materia ſenſibili percipiuntur, non tamen abſque intelligibili. Naturalia verò percipiuntur ſecundùm abſtractionem à materia ſingulari; non autem ex toto à materia ſenſibili: concipimus enim hominem, vt ex carnibus & oſſibus conſtat, abſtrahendo tamen conſiderationem ab hiſce numero carnibus, & oſſibus.

Vt res ſeparabiles ſunt à materia, ita ſe habet ad intellectũ.

Text. 12. ἀπορήσειε δ' ἄν τις εἰ ὁ νοῦς ἁπλοῦν ἐστι, καὶ ἀπαθὲς, καὶ μηδενὶ μηθὲν ἔχει κοινὸν, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, πῶς νοήσει, εἰ τὸ νοεῖν πάσχειν τί ἐστιν. ᾗ γάρ τι κοινὸν ἀμφοῖν ὑπάρχει, τὸ μὲν ποιεῖν δοκεῖ, τὸ δὲ πάσχειν. [m] ἐστι

[l] *Dubitabit autem non iniuria quiſpiã quonam modo intelliget intellectus, ſi ipſe quidem ſimplex ſit, ac paſſionis expers, nihilque habeat cum vlla re prorſus commune, ſicut Anaxagoras aſſerit, intelligere autem pati quoddam ſit, vt diximus: quo námque quippiam eſt vtriuſque commune, hoc nimirum alterum agere, alterum pati videtur.* Text. 12.

1. Quæſt. Qua ratione intellectus patiatur ab obiecto.

[l] *Dubitabit autem.* Quia dixerat ſuperiùs intellectum pati ab obiecto, ſicuti & ſenſus: quærit qua ratione id fieri poſſit. Nam intellectus ſimplex eſt, nullámque habet communem cum aliquo materiam, & nihil patitur, niſi quod materia præditum eſt, vt conſtat ex iis, quæ in libris de ortu & interitu tradita ſunt, quonam modo intellectui vlla paſſio inferri poterit?

Text. 13.

[m] ἔτι δ᾽ εἰ νοητὸς καὶ αὐτός· ἢ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁ νοῦς ὑπάρξει, εἰ μὴ κατ᾽

Text. 14. ἄλλο αὐτὸς νοητός. ἓν δέ τι τὸ νοητὸν εἴδει, ἢ μεμιγμένον τι ἕξει, ὃ ποιεῖ νοητὸν αὐτὸν, ὥσπερ τὰ ἄλλα. [n] ἢ τὸ μὲν πάσχειν κατὰ κοινόν τι διῄρηται πρότερον, ὅτι δυνάμει πώς ἐστι τὰ νοητὰ ὁ νοῦς, ἀλλ᾽ ἐντελεχείᾳ οὐδὲν, πρὶν ἂν μὴ νοῇ. δεῖ δ᾽ οὕτως, ὥσπερ ἐν γραμματείῳ ᾧ μηθὲν ὑπάρχει ἐντελεχείᾳ γεγραμμένον· ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τοῦ νοῦ.

Text. 15. [o] καὶ αὐτὸς δὲ νοητός ἐστιν, ὥσπερ τὰ νοητά. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄνευ ὕλης τὸ αὐτό ἐστι τὸ νοοῦν, καὶ τὸ νοούμενον· ἡ γὰρ ἐπιστήμη ἡ θεωρητικὴ, καὶ τὸ ἐπιστητὸν τὸ αὐτό ἐστι·

Text. 16. [p] τοῦ δὲ μὴ ἀεὶ νοεῖν τὸ αἴτιον ἐπισκεπτέον. [q] ἐν δὲ τοῖς ἔχουσιν ὕλην, δυνάμει μόνον ἕκαστόν ἐστι τῶν νοητῶν. ὥστ᾽ ἐκείνοις μὲν οὐχ ὑπάρξει νοῦς. ἄνευ γὰρ ὕλης δύναμις ἐστιν ὁ νοῦς τῶν τοιούτων. ἐκείνῳ δὲ τὸ νοητὸν ὑπάρξει.

[m] *Præterea ambiget quiſpiam, ſi ipſe etiam intelligibilis ſit. Nam aut cæteris rebus inerit intellectus, niſi alia ratione ſit intelligibilis ipſe, intelligibile autem vnum quoddam eſt ſpecie, aut aliquid ipſe mistum habebit, quod ipſum intelligibilem perinde atque cætera facit.* [n] *At enim ipſum pati diuiſum eſt prius vna quadam ratione communi. Atque intellectus potentia quidem eſt quodammodo intelligibilia ipſa; actu verò nihil eſt eorum anteaquã intelligat ipſa. Oportet autem in ipſo nihil eſſe perinde atque in tabula nihil eſt actu ſcriptum anteà quàm in ipſa ſcribatur: hoc enim in ipſo fit, atque accidit in intellectu.* [o] *Eſt etiam intelligibilis & ipſe, vt intelligibilia cuncta. Nam in hiſce quidem, quæ ſine materia ſunt, intelligens, & id quod intelligitur, idem eſt, etenim idem eſt contemplatiua ſcientia, & id quod ita ſub ſcientiam cadit.* [p] *Sed cur non ſemper intelligit, conſideranda eſt cauſa.* [q] *In iis autem, quæ materiam habent, vnumquodque intelligibilium potentia eſt. Quare illis quidem non inerit intellectus: nam intellectus talium potentia ſine materia eſt, ipſe autem intelligibilis rationem ſubibit.*

Text. 13. Text. 14. Text. 15. Text. 16.

2. Quæſt. An intellectus ſit intelligibilis.

[m] *Præterea ambiget.* Alteram proponit quæſtionem, videlicet, an intellectus ipſe intelligibilis ſit. Nam ſi eſt intelligibilis, id erit, vel quatenus intellectus eſt: vel quatenus percipiat aliud, quo ſit intelligibilis. Si primum, certè omne, quod intelligitur, erit intellectus. Nam reduplicatio, ex Dialecticorum doctrina cap. 4. & 5. lib. 1. Poſteriorum, conuertitur in propoſitionem vniuerſalem ſimplicem; vt ſi homo quatenus animal, eſt ſenſus particeps, omne ſenſus particeps erit animal. Si ſecundum, iam ergo intellectus non erit ſimplex, ſed compoſitus ex propria natura, & ea quam participat, vt ſit intelligibilis. Quare cùm vtrumque abſurdum ſit: quandoquidem intellectus ſimplex eſt: & non omne, quod intelligitur, eſt intellectus, negandum videbitur intellectum intelligibilem eſſe.

At

Reſponſio ad 1. quæſt. Paſſio duplex corruptiua & perficiens. Perficiens ſola conuenit intellectui.

n *At enim ipſum pati.* Diluit priorem controuerſiam ex diſtinctione quadam paſſionis propoſita lib. 2. huius operis c. 5. text. 57. Eſt enim duplex paſſio altera ſecundùm contrarias qualitates, quæ tantummodo rebus interitum ſubeuntibus conuenit, vocatúrque corruptiua: altera, qua pati dicimus ea, quæ proprium actum & perfectionem ſuſcipiunt abſque vlla noxa aut interitus periculo, quæ perficiens appellatur. Ex his autem paſſionibus prior ſemper requirit materiam: poſterior verò non item; atque hanc ſubit intellectus cùm intelligit; quia tunc deducitur in actum & perfectionem ſibi accommodatam. Eſt enim ex ſua primæua origine in potentia omnia intelligibilia, quatenus ex ſe nullius rei habet ingenitam notionem: & tamen res omnes progreſſu temporis accedente ſtudio, & doctrina intelligere valet: quemadmodum tabella ante ſcriptionem, aut picturam, nihil actu continet eorum, quæ in ipſa exarari pingíve queunt, ſed ſolam potentiam, & aptitudinem ad excipiendum quicquid in ea ſcribentis pingentiſve manus expreſſerit. Eſt hic locus aduerſus Platonem, qui in Menone, Phædro, aliiſque in locis docuit, noſtros animos antequam in hæc caduca, & moribunda corpora deſcenderent, omniũ rerum notiones in ſe conſignatas habuiſſe, ſed contagione corporis, & quaſi terri carceris inſolentia in obliuionem ſuperioris intelligentiæ delabi: reminiſci tamen diſcendo; atque ita omnem noſtram diſciplinam, recordationem quandam eſſe. Hunc errorem ex inſtituto confutabimus initio libri primi Poſterioris analyſeos, vbi eius meminit Ariſtoteles.

Locus cõtra Platonem

Reſponſio ad 2. quæſt.

o *Eſt autem intelligibilis.* Explicat poſteriorem quæſtionem, cuius enodatio vt percipiatur, aduertendum eſt entia immaterialia dici per ſe intelligibilia, non ita verò materialia. Etenim materialia vt ſub intellectum cadant, oportet materiam quodammodo exuere, vt intellectui ſimilia euadant, quod aſſequuntur, cùm per ſpecies intelligibiles, quæ immateriales ſunt, intellectui repræſentãtur: immaterialia verò cùm iam ex ſe materia vacent, etſi requirant ſpecies intelligibiles, quibus ſeſe intellectui obiiciant: non tamen eas exigunt, vt materiam deponant magiſque intellectui aſſimilentur. Reſpondet ergo Ariſtoteles propoſitæ quæſtioni, vt Philoponus interpretatur, intellectum ipſum intelligibilem eſſe, nimirùm per ſe, quemadmodum & cætera omnia, quæ per ſe intelligibilia ſunt, cùm immaterialis ſit. Nam in iis, quæ materia carent, idem poteſt eſſe & intelligens, & intelligibile. Quin etiam, inquit, & contemplatiua ſcientia, id eſt mens, prout contemplatur, & res, quæ ſub contemplationem cadit, idem ſunt, nimirum quatenus res intellecta, per ſuam ſpeciem vnitur intellectui, & vnum quodammodo cum ea fit. Duo hîc aduerte, alterum eſt, licèt Ariſtoteles priuatim de intellectu ſpeculatiuo aſſeruerit ipſum eſſe idem cum re intellecta, non tamen id negare de intellectu practico, ſi conferatur cum ſuo obiecto: cùm vtrobique eadem ſit ratio. Alterum eſt, non immaterialia tantùm, ſed ea etiam, quæ materiam habent, eſſe idem cum intellectu ratione formarum intelligibilium quæ vice obiecti funguntur: quanquam illud intereſt, quod immaterialia multò maiorem habent cum intellectu, qui immaterialis etiam eſt, cognationem, quàm ea, quæ cum materia coniuncta ſunt.

Quo pacto ſint idem intellectus & res intellecta. Immaterialia cognata magis ſunt intellectui quàm materialia.

Ad eam verò rationem, qua oſtendi videbatur, ſi intellectus per ſe intelligibilis ſit, omne per ſe intelligibile eſſe intellectum: reſpondendum eſt, illam Dialecticorum regulam de iis tantùm prædicatis intelligi, quæ per ſe primò & adæquatè ſubiectis conueniunt, quo modo ſe habet ſenſus particeps comparatione animalis, ei enim primò & per ſe competit, vt patet, & cum eo etiam reciprocatur. At eſſe per ſe intelligibile non ita conuenit intellectui, ſed naturæ immateriali in commune acceptæ, ſub qua intellectus continetur.

Cur mens nõ ſẽper ſe intelligat.

p *Sed cur non ſemper.* Quærit cùm mens ipſa ſit intelligens, & quod intelligitur; cur ſe ipſam non ſemper intelligat. Huius rei cauſam perquirendam eſſe inquit. nec eam in præſenti explicat Ea verò eſt, quia mens non ſe intelligit per ſe, ſed ſupra ſuum actum ſe ipſam reflectendo: in quam reflexionem non ſemper incumbit; cùm nihil ſit, quod ei ad id neceſsitatem inferat. Græci interpretes aiunt, cauſam eſſe vnionem, & coniunctionem cum corpore, quæ efficit vt ſæpe ea conſideret,

liceret, quæ ſunt cum materiæ fæce coniuncta, non autem ſe ipſam, & alia, quæ ſunt per ſe & actu intelligibilia.

Materialia entia poteſtate tantum eſſe intelligibilia.

In iis autem. Redit ad ſuperiorem quæſtionẽ, aiens materialia entia non eſſe per ſe intelligibilia, ſed poteſtate duntaxat; nimirum quatenus ſunt in potentia vt depoſita quodammodo materia immaterialia fiant beneficio intelligibilium ſpecierum, quibus intellectui repræſentantur. Vnde colligit non conuenire eis vim intelligendi: quia hæc immaterialis eſt, & per ſe intelligibilis. Cùm autem materialibus negat intellectum, loquitur de iis, quæ omni ex parte materialia ſunt. Nam homo materialis eſt, & tamen intellectu pollet.

ΚΕΦ. ε.

Text. 17. [a] Ἐπεὶ δ᾽ ὥσπερ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει, τοῦτο δὲ, ὅτι πάντα, δυνάμει ἐκεῖνα, ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον καὶ ποιητικὸν, Text. 18. τῷ ποιεῖν πάντα, οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος νοῦς, τῷ πάντα γίνεσθαι, ὁ δὲ, τῷ πάντα ποιεῖν, ὡς ἕξις τις, οἷον τὸ φῶς· τρόπον γάρ τινα καὶ Text. 19. τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργείᾳ χρώματα. [b] καὶ οὗτος ὁ νοῦς χωριστὸς, καὶ ἀμιγὴς, καὶ ἀπαθὴς τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνεργείᾳ· ἀεὶ γὰρ τιμιώτερον τὸ ποιοῦν τοῦ πάσχοντος, καὶ ἡ Text. 20. ἀρχὴ τῆς ὕλης. [c] τὸ αὐτὸ δέ ἐστιν ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγματι. ἡ δὲ κατὰ δύναμιν, χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἑνί. ὅλως δὲ, οὐδὲ χρόνῳ· ἀλλ᾽ οὐχ ὁτὲ μὲν νοεῖ, ὁτὲ δ᾽ οὐ νοεῖ. χωρισθεὶς δ᾽ ἐστὶ μόνον τοῦθ᾽ ὅπερ ἐστί, καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον. οὐ μνημονεύομεν δὲ, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθὲς, ὁ δὲ παθητικὸς νοῦς, φθαρτὸς, καὶ ἄνευ τούτου οὐθὲν νοεῖ.

CAP. V.

[a] *CVM autem in omni natura ſint quædam, quorum alterum quidem vnicuique generi materies eſt, quod id eſſe patet, quod eſt potentia illa cuncta, alterum verò cauſa eſt & efficiens, omnia nimirum efficiendo, atque agendo, talem ſubiens rationem, qualem ars conditionem ad materiam ſubit; neceſſe eſt & in anima differentias has eaſdem ineſſe. Atque quidam eſt intellectus talis vt omnia fiat, quidam talis vt omnia agat atque efficiat; qui quidem vt habitus eſt quidam & perinde atque lumen, nam & lumen colores qui ſunt potentia actu colores quodammodo facit.* [b] *Et is intellectus ſeparabilis eſt & non miſtus, paſſioneque vacat, cùm ſit ſubſtantia actus, ſemper enim id quod efficit, atque agit, præſtabilius eſt eo, quod patitur, & ipſum principium omnino materia.* [c] *Scientia autem ea, quæ eſt actu, eſt idem quod res: Ea verò, quæ eſt potentia, in vno prior eſt tempore, abſolutè autem neque tempore, ſed non nunc quidem intelligit nunc autem non intelligit.* [d] *Separatus verò, id eſt ſolum quod eſt atque id ſolum eſt immortale perpetuúmque. Non autem recordamur, quia hoc quidem expers eſt paſſionis. Intellectus verò paſſiuus extinguitur, & ſine hoc nihil intelligit.*

CAPI

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

[a] C*Vm autem.* Diſſeruit hactenus de intellectu patiente,ſeu poſſibili, quem ſtatuit ex ſe eſſe in potentia ad rerum cognitionem & ſcientiam comparandam:accedit nunc ad inueſtigationem, contemplationémque alterius intellectus, quem agentem vocant, quòd eius officium non ſit pati, ſed agere duntaxat tranſmittendo rerum intelligibilium ſimulacra,ſeu

Probat dãdum eſſe intellectũ agentem.

ſpecies in patientem ad intellectionem perficiendam. Vt ergo intellectus agentis neceſſitatem comprobet, ſtatuit huiuſmodi concluſionem. Neceſſe eſt in anima eſſe partem vnam, quæ ſit potentia, & patiatur:alteram,quæ ſit actu, & efficiat. Hanc ex eo probat, quia in omni natura, id eſt in omni effectu & re producta, duo inueniuntur principia:alterum,quod ſit potentia, & materia, ſeu quaſi materia, quod videlicet recipiat, & patiatur. Alterum, quod ſit actu, & efficiat, potentiámque ad actum, & perfectionem promoueat, & ſe habeat quaſi ars ad materiam ſibi ſubiectam. Cùm ergo videamus animam edere hunc effectum, videlicet, actum intelligendi:oportet dari in ea facultatem vnam, quæ diſponatur, recipiátque præparationem ad iſtiuſmodi effectum: & hæc facultas eſt intellectus patiens:alteram, quæ diſpoſitionem inducat, ac præparet: hæc autem eſt intellectus agens. Diſponitur autem patiens recipiendo ſpecies intelligibiles, quæ ſunt principia intelligendi: diſponit agens producendo eiuſmodi ſpecies è phantaſmatibus, quæ ipſe colluſtrat quaſi præfulgidum lumen, ad eum modum quo externa,& materialis lux colores illuminat,eóſque actu viſiles reddit, cùm ante lucis aduentum poteſtate duntaxat viſiles forent. Hæc quo pacto intelligenda ſunt,progreſſu exponemus.

Agens intellectus diſponit patientem.

Attributa intellectus agentis.

[b] *Et is intellectus.* Declarat quæ ſit natura intellectus agentis, ac nonnulla eius attributa ſubiicit. Primum eſt eſſe ſeparabilem,id eſt, non affixum organo corporeo, vti ſunt materiales potentiæ. Secundum, eſſe immiſtum, id eſt, non concretum ex perceptis corporibus: vt Empedocles, Democritus,& alij quidam veterum philoſophorum arbitrabantur. Tertium,vacare paſſione,nimirum quæ corrumpat, aut aliquo modo lædat. Hæc ex eo confirmat, quia agens nobilius eſt patiente, & efficiens præſtantius quàm materia. Cùm igitur ſuperiora attributa intellectui patienti conueniant,vt ex iis, quæ ſuperiùs diſputata ſunt,conſtat: æquiori iure agenti competent.

Intellectus dicitur ſcientia in actu.

[c] *Scientia autem ea.* Scientiam in actu, vt interpretes aduertunt, appellat hoc loco Ariſtoteles intellectum, cùm actum intelligendi exercet. Hunc autem intellectum, qui agens non eſt,de quo paulò antè loquebatur, ſed patiens,comparat cum ipſomet, dum eſt in otio,& in potentia duntaxat ad intelligendum. Docet ergo intellectum in actu eſſe idem cum re intellecta:quod qua ratione verum ſit, ſuperiùs expoſuimus.Deinde intellectum potentia in vno eodémque homine eſſe priorem tempore quàm intellectum in actu. Siquidem anima non confeſtim in ipſo ortu, ſed aliquanto pòſt tempore ſciendi actum edit: verùm ſi abſolutè loquamur, non eſſe intellectum potentia priorem. Quod ideo Ariſtoteles addit, quia credidit mundum, & vtrumque intellectum, atque actus ſciendi ab æterno extitiſſe, nec otium nec actum ſciendi (ſi de his indefinitè loquamur) ſe anteceſſiſſe, cùm quamlibet intellectionem præceſſerit vacatio, & quamlibet vacationem intellectio.

An intellectus in potentia præcedat intellectũ in actu.

Vtrumque intellectũ eſſe immortalem.

[d] *Separatus verò.* Docet intellectum tam agentem, quàm patientem ſecundùm id, quod eſt, id eſt, ſecundùm ſuam naturam, & rationem,eſſe ſeparatum, id eſt non addictum corpori,aut alicui eius organo: proindéque immortalem eſſe, & extincto corpore ſuperſtitem manere. Neque officit, inquit, quòd poſt hanc vitam recordatio non eſt:hoc enim pertinet ad organicam potentiam nimirum, ad

imaginationem non ad intellectum, in quem paſſio corporea non cadit: imaginatio autem (hanc, vt interpretes exponunt, intellectum paſſiuum appellat) extinguitur vnà cum corpore. ſine illa verò iam mens nihil eo modo, id eſt, reminiſcendo, intelligit. Hîc aduerte non omnem recordationem extincto corpore deperire, ſed eam duntaxat, quæ fit interuentu imaginationis. Nam quòd nullo pacto negandum ſit manere aliam, quæ ſine intellectu perficitur, oſtendimus in libris Paruorum Naturalium.

QVÆSTIO I.

Vtrùm in anima humana detur intellectus agens, an non.

ARTICVLVS I.

Diuerſa philoſophantium placita.

DVOBVS capitibus ſuperioribus egit Ariſtoteles partim de intellectu poſſibili, partim de agente, rurſuſque de poſſibili diſſeret iis tribus, quæ proximè ſequentur. Nos ad maiorem doctrinæ perſpicuitatem, de agente, qui natura & officio prior eſt, hoc loco diſputabimus, poſtea verò ſeparatim de poſſibili. Igitur in præſenti diſceptatione magna fuit auctorũ, tã veterũ quàm recentium; tã Græcorum quàm Latinorum, & Arabum diſcrepantia, vt hoc loco commemorat Philoponus, Diuus Bonauentura in 2. diſt. 24. qu. 4. num. 42. M. Albertus in ſumma de homine, tractatu de intellectu agente, Henric. Gandauenſis quodl. 8. q. 12. Quidam arbitrati ſunt dari intellectum agentem; nõ tamen animæ noſtræ inſitum, ſed ſeparatũ. Alij eum vt nimimè neceſſarium, ac ſuperuacaneum omnino, ſuſtulerunt.

Varia de agente intellectu opiniones.

Prima ergo ſententia fuit Alexandri libro ſecundo de anima cap. 20. & 21. exiſtimantis intellectum agentem, eſſe intellectum vniuerſalem omnium conditorem, hoc eſt, Deum, quod etiam Platonis dogma libro ſexto, de Republic. fuiſſe creditur, qui intellectum agentem noſtros animos cœlitus irradiantem comparauit ſoli, vt ex Themiſtio hoc in lib. refert Diuus Thom. 1. part. quæſt. 79. articulo quarto. In eundem errorem lapſus fuit Priſcianus Lydus aſſerens intellectum agentem non eſſe partem animæ ſed mentem primam atque diuinam, vel ideam boni. Secunda fuit Auicennæ 9. Metaph. cap. quarto, & in lib. Natur. parte. 5 Auemkace in epiſtola de lumine, & Græci cuiuſdam Ma-

1. Alexandri, agentẽ intellectũ eſſe Deum.

Lege Priſcian. in l. de phãtaſia & intellectu.

2. Auicen. eſſe ſubſtãtiam ſeparatam.

A rini, cuius mentionem facit hoc loco Philoponus, aientium intellectum agentem eſſe ſubſtantiam quandam ſeparatã, quam Auicenna Cholcodæam nuncupabat. Idem placuit Auerroi in libello de beatitudine animæ cap. 5. & in epitom. Metaph. tract. 4 qui errori errorem ſubnectens, aliorum veſtigia ſecutus, vnum omnium hominum finxit communem intellectum, vt alibi retulimus. Tertia Simplicij, quem ſequitur Geor-

Lib. de memor. c. 2.

B gius Pachym. lib. 7. de anima, titulo tertio, c. 5. & 6. hi tres externos intellectus in homine conſtituunt; quorum primus, qui omnino externus ſit, & diuulſus, cognitionem vniuerſalium pariat, alij duo eandem perficiant: vnus quidem materialis, qui propterea quòd materialium rerum notitiis immiſcetur, extrà vagari dicitur, non ſe ipſum, ſed materialia, & ſenſilia intelligens, alter, qui ſit in actu ſemper, & in ſe ipſo ſcientiæ perfectio-

3 Simplicij, conſtituentis externos intellectus. Lib. 2. huius operis c. 1. q. 7. ar. 2.

C nem obtineat. Quarta Plotini aſſerentis duplicem in nobis eſſe ſubſtantiam; vnã, quæ ſemper intelligit, quam dicit eſſe intellectum agentem; alteram, quæ nonnunquam otietur, quam vocat intellectum poſſibilem.

4. Plotini.

Nulla tamen harum ſententiarum veritati conſentanea eſt. Nam tres priores, vt cætera earum abſurda prætereamus, contra communem Philoſophorum doctrinam conſtituunt totale principium functionis vitalis; cuiuſmodi eſt opera-

Cõfutãtur prædictæ opiniones.

D tio intellectus, extra ipſam animam; cùm tamen nihil vitaliter operetur niſi per formam ſibi inhærentem, vt obiicit D. Thom. prima part. loco citato. Quarta verò præter materiã, & formã ponit in homine duplicẽ ſubſtantiã, quod fictitiũ eſt, & inauditum. Præterea abſque idonea ratione, ac contra experientiam, facit intellectum agentem abſque intermiſſione in opere verſantem.

His ergo exploſis occurrunt ij, qui intellectum agentem dari negant, in quorum numero eſt Durãdus 1. ſent. diſt. 3. quæſt.

Digitized by Google

Non dari agentem intellectũ probatur rationib⁹. 1.

quæſt. 5. & quidam Iſacus Philoſophus A
Narbonenſis, referente Mirandula in
ſuis concluſionibus, atque alij, quorum
meminit Albertus M. in ſumma de ho-
mine. quæſt. de intellectu agente. Probat
autem Durãdus ſuam ſententiam longo
progreſſu rationum, quarũ præcipua vis
hæc eſt. Vel intellectus agẽs poni debet,
vt aliquid imprimat in phantaſma, quo
id habile fiat ad producẽdã ſpeciem in
telligibilem in intellectum patientem;
vel vt ipſe per ſe in eundem intellectum B
agat: ſed ob neutram harum cauſarum
conſtitui debet; fruſtrà ergo ponitur. Aſ-
ſumptionem quoad priorẽ partẽ ſuadet,
quia vel intellectus agens imprimit in
phantaſma qualitatem aliquam ſpirita-
lem, vel corpoream; non ſpiritalem. quia
in re materiali non poteſt ſpiritale acci-
dens ineſſe, ſiquidem vt habetur ex D.
Dionyſio, & ex lib. de cauſis, omne quod
alicubi recipitur, ad recipientis natu- C
ram accommodari debet: ſi corpoream,
adhuc phantaſma intra metas corpora-
lium accidentium manebit. proindéque
nihil niſi corporeũ, & materiale gignet.
Quòd verò non oporteat agentem in-
tellectum inducere, vt agat in poſſibi-
bilem, quę erat ſecunda pars aſſumptio-
nis; probatur. Nam primùm non requiri-
tur ad illius intellectionem efficiendam,
quia intellectio eſt operatio immanens,
quæ nonniſi ab ea facultate, quam ap-
pellat, adminiſtrari poteſt: at intellectus D
poſſibilis eſt, qui intelligens nuncu-
patur.

2. Secundò, idem oſtenditur hunc in
modum. Anima rationalis interuentũ
phãtaſmatis, citra opẽ alterius facultatis
poteſt gignere ſpecies intelligibiles,
eáſque tribuere intellectui patiẽti: Igi-
tur ſuperuacaneus eſt intellectus agens.
Probatur aſſumptum, quia ſi non poſſet,
ideo fortaſſe eſſet, quia phantaſma eſt
imperfectius ſpecie intelligibili; nullus E
autẽ effectus poteſt eſſe nobilior, quàm
ſua cauſa. At enim quòd hæc ratio nihil
momenti habeat, probatur, quia phan-
taſma non eſt princeps cauſa ſpeciei in-
telligibilis, ſed inſtrumentaria tantum-
modo; princeps enim cauſa eſt ipſa ani-
ma, vel ſuppoſitum intelligens: at quòd
non oporteat inſtrumentum nobilioris
naturæ eſſe, quàm effectum, alibi oſten-
dimus. Quòd ſi quiſpiam occurrat, eſto
cauſæ inſtrumentariæ nõ vniuerſim de-
beant effectis excellere; tamẽ in re pro-
poſita non poſſe phantaſma, etiam vt
inſtrumenta, concurrere ad effectum, de
quo agitur, hoc eſt, ad promouẽdas ſpe-
cies intelligibiles, quia entia immate-
rialia ſunt alterius gradus, & ordinis, ad
quem corporea, vt nec proportionem
habent, ita nec inſtrumenti vim ſortiri
queũt: ideoq; ad ſpecierum generationẽ
immaterialem cauſam neceſſariò adhi-
bendam. Si quis, inquam, ita occurrat; is
ſuo argumento reuincetur. Nam ſi quid
concludit, etiam probat non poſſe phã-
taſmata cùm materialia atque inferioris
ordinis ſint, cõcurſum illum præſtare ad
producendas vnà cum intellectu agente
ſpecies intelligibiles; quem tamen con-
curſum aduerſarię partis aſſertores dan-
dum eſſe profitentur.

Lib. 2. Phyſ. c. 7. q. 5. art. 2.

Tertiò idem confirmatur, quia ſi da- 3.
retur intellectus agens, oporteret etiam
dari eundem in natura Angelica, itém-
que dari in nobis ſenſum agentem, qui
patienti ſuppeditaret ſpecies rerum ſen-
ſibilium, ne idem ſimul ageret, & patere-
tur. Nec minùs etiam neceſſarium foret
dari duplicem voluntatem; vnam agen-
tem, quæ actiones ederet; alteram patiẽ-
tem, quæ eaſdem reciperet, quod tamen
communis philoſophorum ſchola ne- *Vltima.*
gat. Poſtremò, vel intellectus agens iu-
dicat de re intelligibili, vel non. Si pri-
mum; dabuntur duæ potentiæ intelle-
ctrices, per quas iudicium de rebus fiat,
quod ſuperfluum videtur; ſi poſterius,
concedendum erit, intellectum poſſibilẽ
eſſe agente præſtantiorem: cùm tamen
Ariſtoteles hoc in lib. cap. 5. text. 19. do-
cuerit, sẽper id quod agit, patiente nobi-
lius eſſe; quod etiã approbat Diuus Au-
guſtinus 12. ſuper Geneſim ad lit. cap. 16.

ARTICVLVS II.

Dari in anima humana intellectum agentem: & quid inter eum, & patientem ſit diſcriminis.

VERVM quòd in anima
humana neceſſariò dan-
dus ſit intellectus agens,
communis eſt veráque aſ-
ſertio Peripateticæ ſcholæ, quam ſtatuit
Ariſtoteles cap. 5. huius lib. text. 18.
eiúſque interpretes ibidem, & Schola-

Authores pro hac sententia.

ſticæ Theologiæ profeſſores, partim in primo ſent. diſtinct. 3. partim alibi. Henricus Gandauenſis quodlib. 8 quæſt. 12. Alenſis ſecunda parte quæſt. 69. memb. 2. D. Thomas prima parte quæſt. 79. ar. 3. Heruæus in 2. diſtinct. 17. quæſt. 2. Capreolus in 4. diſt. 49. quæſt. 4. Ferrarienſis libro ſecundo, contra gentes, cap. 76.

Hanc aſſertionem loco citato confirmauit Ariſtoteles ex eo, quia id quod eſt in potentia, eget aliquo, à quo ad actum deducatur. Cùm igitur intellectus poſſibilis ſit in pura potentia, neceſſariò erit danda aliqua facultas, à qua ad intelligendi actum deduci poſſit: hęc autem eſt intellectus agens. hoc eſt, vt rem enucleemus; Cùm intellectus poſſibilis, ſiue patiens à principio ſit veluti nuda tabula, nec vllam habeat rerum congenitam imaginem, cuius interuentu intelligendi actiones edat, nec verò eiuſmodi imagines ſolius phantaſmatis miniſterio gigni queant, quia ſunt alterius ordinis, nempe immaterialis, ad quem natura corporea vi ſua pertingere non valet; neceſſariò danda erit aliqua ſpiritalis potentia, cui id munus tanquã principali animæ inſtrumento incumbat; ea verò potentia eſt intellectus agens.

Singulis hominibus ſingulos eſſe agẽtes intellect⁹

Quòd verò hic intellectus non ſit extra animam, ſed ei inſitus, vt naturalis eius potentia; & quòd non ſit vnus tantum omnium phantaſmatis aſſiſtens, eáque illuſtrans, ſed quòd in ſingulis hominibus ſinguli dentur, demonſtrat præter alios D. Thomas 1. parte quæſt 79. artic. 4 & 5. idémque à nobis probatum fuit initio libr. 2. huius operis.

Intellectus agens realiterne an formaliter à patiente diſtinguatur.

Illud verò nunc inter alia diſquirendum occurrit ad intellectus agentis naturam magis declarandam, videlicet, nũ is re ipſa, an formaliter tantùm à patiẽte differat. Vtraque pars aſſertores habet. Prior, D. Thomam 1. part. qu. 54. ar. 1. ad 1. & q 79. ar. 10. & in 2. diſt. 17. q. 2. ar. 1. & in 3. diſt. 14. q. 2. ar. 1. & opuſ. 3. ca. 83. & lib. 2. cont. gent. c. 77. & 78. eiúſque ſectatores. Itẽ M Alber in ſumma de homine tract. de intellectu agente quæſt 6. Scotum in 1. diſt. 3. qu. 8. & alios non paucos, quibus hoc potiſſimum argumentum ſuffragatur. Namque in cæteris rebus obſeruatum eſt quoties aliqua duo ita ſunt affecta, vt vnum efficienter præparet, diſponatq; A alterum ad illius operationem; ſemper id, quod diſponit, diſtingui re ipſa ab eo, quod diſponitur: Sic vniuerſales cauſæ, vt intelligentiæ, & corpora cœleſtia, diſtinguuntur à mundo elementari, quem ad generationes rerum inſtruunt, ac promouent: ſic ignis diſtinguitur à ligno, quod calefacit; aqua à manu, quam refrigerat: color, cæteráque obiecta ſenſuum externorũ, ab ipſis ſenſibus externis, quibus ſui ſimilitudinem inurunt; & ſenſus B externi ab internis, ad quos rerum à ſe perceptarum ſpecies mittunt: atque ita in cæteris res habet. Quare conſentaneum eſt vt etiam intellectus agens, qui patientem per ſpecies intelligibiles ad intelligendum diſponit, realiter ab eo differat.

Qui velint diſtinctionem eſſe realem. Fundamẽtum huius ſententiæ.

Qui tantũ formalem.

Poſteriorem ſententiam amplexi ſunt Maior in 2. diſt. 16. quęſt. vnica. Iacobus Vit. quodl. 1. q. 12. Niphus libr. 1. de intellectu tract. 4. c. 21. Abulenſis q. 70. in C c. 25. Exod. de quorum placito dicẽdum eſt, intellectum poſſibilem duo, vt nunc reliqua taceamus, actionum genera vendicare, nempe intellectionẽ, & eductionem ſpecierum è phãtaſmatibus: & quidem ad primum genus operationum à ſe ipſo pro vt agentis nomen habet, diſponi; ad poſterius verò minimè. Præterea quamuis in rebus materialibus ſemper id, quod ſimpliciter diſponit, ab eo, quod diſponitur, re ipſa diſtinguatur; in ſpiritalibus tamẽ, cuiuſmodi eſt intellectus, D non ita rem habere; nec mirum, ſiquidem, vt D. Thom. lib. 2. cont. gẽt. c. 100. ediſſerit, ea, quæ in rebus corporeis per diuerſas potentias ſparguntur; in incorporeis copulari, & ad vnius facultatis vim reduci videmus: quomodo quæ ad duplicem appetitum ſenſitiuũ pertinent, ſub vnam voluntatem: & quæ pluribus ſenſibus tam internis, quàm externis percipiuntur, ſub vnum poſſibilem cadunt. Itaque huiuſce opinionis ra- E tio, ac fundamentum erit, quòd res non ſint abſque neceſſitate multiplicandę, & quòd nulla cogat neceſſitas duplicẽ ponere intellectum, quãdoquidẽ tam eductio ſpecierum intelligibilium è phantaſmatibus, quàm earum vſus, ſiue intellectio ab iis elicita ad vnam eandémque vim intellectricem reuocari queunt. Quòd ſiquis obiiciat nihil poſſe producere principium ſuarum actionum, quod hæc ſententia admittit, dum ſa-

Fundamentum.

In rebus incorporeis vna potentia varia exequitur munera.

Obiectio.

Solutio.

dum fatetur ipſum intellectum poſſibilem producere ſpecies, quæ intelligendi principia ſunt: Occurrendum erit nihil poſſe producere principium primæ ſuæ operationis, ſicque intellectum non efficere in ſe principium educendi ſpecies è phantaſmatibus; hæc enim eductio eſt prima eius operatio, cuius principium nihil ſibimet efficit; at parare ſibi actionum ſubſequentium, id eſt, intellectionum principia: quæ ſunt ſpecies intelligibiles. Neque ex hac opinione ſequitur idem ſimpliciter eſſe agens, & patiens reſpectu eiuſdem formæ. Nam intellectus vnà cum phantaſmate producit ſpecies; per ſe autem ſumptus eaſdem recipit: quemadmodum vna cum ſpecie gignit intelligendi actum, & eundem nudè ſpectatus recipit.

Priori ſententiæ, vt magis Ariſtotelicæ defertur palma.

Reſpondetur ad fũdamentũ poſterioris.

Ex his duabus opinionibus neutra ſanè improbabilis videtur. Et ſi priorem libentiùs tueamur, quòd propiùs accedat ad doctrinam Ariſtotelis, qui hoc in libro cap. 4. text. 5. intellectum poſſibilẽ facit nudam tabulam, purámque potentiam, ac veluti materiam primam, cui aliunde, ac non ab ipſomet imprimẽdæ ſint rerum intelligendarum notæ, ſiue imagines. Itaque ad alterius ſententiæ rationem dicendum erit, eſto quæ à pluribus facultatibus materiæ inhærẽtibus percipiuntur, ad vnam ſuperiorem, & materialem vim ſæpenumero reducantur: non id tamẽ abſolutè, atque vniuerſim ita euenire: ac ne in re propoſita accidat, obſtare naturam ipſam intellectus patientis, qui quo ad recipienda prima intelligendi principia eſt quaſi materia prima, quæ formas tam ſubſtantiales, quàm accidentarias, ac principia quibus ſuppoſitum agit; comparare ſibi nequit; ſed ad ea duntaxat recipienda poteſtatem obtinet.

ARTICVLVS III.

Reſponſio ad argumenta initio quæſtionis propoſita.

Ad 1.

DILVAMVS nunc argumenta primi articuli, quæ oſtẽdere nitebantur non dari intellectum agẽtem in noſtra anima Ad primum dicendũ non requiri intellectum agentem, vt aliquid imprimat in phantaſma, ſed vt vnà cùm illo producat ſpecies intelligibiles in intellectum patientẽ. Licèt enim phantaſma craſſum, & materiale ſit; tamen ex coniunctione, & conſortio intellectus agentis habilius fortiuſque ad agendum efficitur, & vltrà propriam naturam eleuatur ad ſpiritualem effectum producendum. Qua de re in progreſſu.

Ad 2.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum haud ob id phantaſma non poſſe per ſe producere ſpeciem intelligibilem, etiã vt inſtrumentũ animæ rationalis; quòd nullus effectus poſſit eſſe nobilior ſua cauſa inſtrumentaria: ſed propter eam rationem, quæ in argumento attingebatur, videlicet quia nulla cauſa inſtrumentaria totalis, ſeu præcipua, ſi materialis ſit, poteſt producere effectum ſpiritualem, vt potè, qui ſit ordinis multò altioris. Verùm non eſt propterea negãdum poſſe phantaſma concurrere cum intellectu agente vti cauſam inſtrumentariam minus præcipuã ad generationẽ ſpecierum intelligibilium: quia tunc ea generatio non ipſi phantaſmati, etiã vt inſtrumento, ſed intellectui agẽti, à quo vltra vim ſuam excitatur, ſimpliciter attribuenda eſt.

Productio ſpecierum intelligibilium, non attribuitur phantaſmati etiam vt inſtrumento.

Ad 3.

Pro explicatione tertij argumenti ſciendũ, Scotum in 2. diſt. 3. qu. vltima, quem ſecutus eſt Gregorius in 2. diſt. 7. qu. 5. art. 1. exiſtimare etiã Angelis intellectum agentem conuenire, tum ad abſtrahendas ſpecies rerũ ſingulariũ à rebus; (nam ſpecies rerum cõmunium fatetur Scotus inditas fuiſſe Angelis in ipſorum creatione) tum vt ſit lumen, cuius virtute intellectus poſſibilis de intelligibili veritate iudicet. Contraria tamen ſententia vera eſt, quã tuetur D. Thomas 1. part. qu. 54. art. 4. eiuſque ſectatores, aſſerentes nõ indigere Angelos intellectu agente, ſed tam vniuerſalia, quàm ſingularia per ſpecies à Deo ſibi inditas cognoſcere. Quod conſentaneũ eſt iis, quæ docet D. Dionyſius c. 7. Cæleſt. hierarch. D. Damaſcenus lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 3. D. Auguſt. 2. de Geneſi ad literam cap. 8. & libro 4. cap. 24. Nec verò in Angelis intellectus agens requiritur, vt ſuo lumine poſſibilẽ colluſtret, cùm eis, ad diiudicandam veritatẽ ſufficiat vis ipſa intellectus poſſibilis, quæ ex propria ſua natura lumen quoddam eſt è fonte diuinæ & æternæ lucis deriuatum.

In Angelis nõ dari intellectũ agentem.

riuatum. Itaque ad hanc argumenti partem dicimus, idcirco nobis intellectum agentem dari, quia cùm noſter intellectus poſſibilis à primæua ſua origine rerum imaginibus prorſus careat, neceſſariò illi ab auctore naturæ aliqua potentia danda fuit, cuius opera eiuſmodi imagines aſciſceret, quod in Angelis locum non habet.

Non eſſe admittendum ſenſũ agentem.

Quod verò attinet ad ſecundam eiuſdem argumenti partem, in qua petitur an ſit admittendus ſenſus agens à patiente diſtinctus? iam ea quæſtio ſuperiùs à nobis profligata eſt, vbi partem negatiuam ſtatuimus, oſtendimúſque diuerſam eſſe rationem in intellectu & ſenſu, cùm obiectum ſenſibile vi propria potentiam ſenſitiuam mouere queat, tranſmittendo ad illam ſui imaginem. Nec enim ea ſpecies gradu materiali ad immaterialem aſcendit, vt quærenda ſit alia altioris ordinis facultas, à qua obiectum, aut potentia eleuetur, ſicuti in eductione ſpecierum intelligibilium è phantaſmatibus accidit. Denique quod eodem argumento de voluntate agente obiicitur, facilè diſſoluet, qui dixerit ſuperfluam eſſe huiuſmodi potentiam, cùm voluntas non egeat ſpeciebus, alióve principio operandi, quod ſibi aliunde conferri debeat, cúmque ſatis ei ſit proponi ipſi ab intellectu rem, vt in eam feratur.

Cur detur voluntas agens. Lege D. Th. lib. 2. c. 77. Scotũ in 1. d. 3. q. 8. Herv. 21. ſent. d. 17. q. 2.

Ad vltim.

Ad vltimum argumentum reſpondẽdum eſt, ſolum intellectum poſſibilem, non verò agentem, iudicare & intelligere, vti proxima quæſtione diſſeremus, etſi quibuſdam philoſophis aliter viſum fuerit. Quod verò circa intellectus poſſibilis nobilitatem opponitur; dicimus eum agente nobiliorem eſſe, quanquam aliter ſentiat Ferrarienſis, qu. 9 huius libri poſt D. Thomam in 2. ſent. diſtinct. 20. qu. 2. art. 2. & de veritat. quæſt. 10. art. 8. Primùm, quia intellectus agens eſt quaſi adminiſter patientis, cùm totus occupetur in educendis ſpeciebus, quibus ille vtatur. Item, quia ea facultas præſtantior habetur, cuius operatio nobilior eſt; at intellectio nobiliſſima eſt hominis operatio; vnde humana felicitas, quæ ad excellentiſſimam potentiam, & nobiliſſimum eius actum pertinet, in actione intellectus poſsibilis, hoc eſt, in contemplatione ſummi boni conſiſtit. Neque obeſt illud D. Auguſtini, & Ariſtotelis, agens eſſe patiente nobilius; id enim ratum firmúmque eſt, ſi alterum præcisè, qua ratione patitur, alterum pro vt agit, ſpectetur; quandoquidem agere, quàm pati, ex ſe præſtantius eſt. Itaque ſi intellectus agens, quatenus ſpecies intelligibiles in patientem producit; patiens verò pro vt eas recipiendo patitur, abſolutè ſpectetur, haud dubiè ſub ea præcisè conſideratione anteponendus eſt intellectus agens patienti. Verùm id non obſtat quominus patiens, ſi ſecundùm proprias actiones, quas edit, expendatur, agenti ſimpliciter præferri debeat.

Patiens intellectus agenti præcellit.

Quo pacto intelligi debeat omne agens eſſe patiente præſtantius.

QVÆSTIO II.

Quæ ſint intellectus agentis munia.

ARTICVLVS I.

De illuſtratione phantaſmatum.

Munera intellectus agentis.

TRIA officia intellectui agẽti à Peripateticis tribuuntur. Primum eſt illuſtrare phantaſmata. Secundum, efficere obiectum intelligibile actu. Tertium, producere in intellectu patiẽte ſpecies intelligibiles. Quod ad primũ attinet, dari quidem prædictam illuſtrationem ſignificauit Ariſtoteles cap. 5. huius libri text. 18. Verùm quonam modo ea fiat, magna diſſenſio eſt. Sunt qui illam putent conſiſtere in productione certæ qualitatis; cuius merito ac vi phãtaſma ab intellectu agente excitetur ad gignẽdam formam ſpiritualem, hoc eſt, ſpeciem intelligibilem. Ac ſanè quòd intellectus agens aliquid agat, imprimátve in phantaſma, nõ obſcurè indicat Diuus Thomas, libro ſecundo, contra gent. cap. 77. vbi ita ſcripſit: Eſt igitur in anima intellectiua virtus actiua in phantaſmata, faciens ea intelligibilia actu. Verùm hęc ſententia non placet. Etenim vt Durandus argumentabatur, vel id, quod intellectus agens imprimit in phãtaſma, eſt quid ſpiritale, vel corporale. Si ſpiritale, ne in tranſitu quidem (etſi id nõ improbabile iudicet Capreol. in 2. diſt. 3. quæſt.

Multorũ placita de illuſtratione phantaſmatis.

Illuſtratio phãtaſmatis non eſt impreſſio alicuius qualitatis.

3.quæſt.2.art.3.)poterit in corpore, aut corporeo accidente recipi. Si corporale, cùm adhuc intra limites materialis naturæ cõſiſtant; qua ratione poterit phantaſmati impertiri vim ad producendam immaterialem qualitatem?

Opinio Caietani de illuſtratione obiectiua.

Caietanus 1.part.quæſt.85.art.1.opinatur phantaſma illuſtrari ab intellectu agente non formaliter, ſed obiectiuè, id eſt, nullam ab eo qualitatem in phantaſma imprimi, ſed habere ſe intellectum agẽtem ad phantaſma, eo modo quo lumen Solis ad colores: quod, vti quidam opinãtur per ſolam aſſiſtentiam in cauſa eſt, vt colores ſui ſimilitudinem in diaphanum, indéque ad potentiã tranſmittant. Sic igitur putat Caietanus, phantaſma etſi craſſę obſcuræque naturæ ſit, tamen ex intellectus agentis vicinitate & irradiatione aſſequi, vt poſsit vnà cum ipſo ad producendam ſpeciem intelligibilem concurrere. Additque, intellectum agentem non effuſa, ſed manente in ipſo luce, & interpoſito inter intellectũ poſſibilem ac phantaſma ſui ſplendore, ſolam cõmunem naturam illuminare: ita vt natura ſingularis adhuc phantaſmatis inuolucro, quaſi nube oblitteſcat; eo pacto, quo Sol colorem pomi non ſaporẽ, aut odorẽ colluſtrat: indéque eſſe, quòd rerum duntaxat vniuerſalium ſpecies in noſtro intellectu dentur, cùm ſola quidditas vniuerſalis in phãtaſmate ad eum modum illuſtrato effulgeat, & ad specierum productionem ſuo modo concurſum impendat.

Cõfutatur.

1. Hęc etiam opinio nobis minimè probatur. Primùm, quia non apparet quidnam lumen intellectus agentis interiectu ſuo præſtet, quo dicantur phantaſmata ab eo illuminata; ſi nihil in ea, nec cum iis operatur. 2. Secundò, quia ſi ideo dicuntur phãtaſmata illuſtrari, quia ipſis præſens aſſiſtet intellectus agens; vtique omnia hominum, ſeu dormientium, ſeu vigilantium phantaſmata perpetuò illuſtrari dicenda erunt, cùm ſemper habeant præſens lumen intellectus agẽtis. Quod tamen de dormientium phantaſmatis negat Caietanus. 3. Tertiò, quia vt rectè obiicit Ferrarienſis 2.contra gent. cap.77.cùm phantaſma quantumuis obiectiuè irradietur, nihilominus in organo corporeo maneat, extenſúmque ſit, non poteſt naturam ſine materiæ conditionibus oſtendere, vt fingit Caietanus. Neque eſt ad rem exemplum ſolaris luminis, cuius radio apparet color, non ſapor; ideo enim ſolus color ſeſe ſpectandum exhibet, quia ſolus color non ſapor, cadit ſub viſum: at etiam res ſingularis intellectui apparere poteſt; cùm non vniuerſalia tantùm, ſed etiam ſingularia proprio conceptu à nobis intelligantur, vt ſuo loco demõſtrabimus. Deinde, quia ſi ſpectetur ſola productio ſpecierum intelligibilium, phãtaſma, vt progreſſu oſtendemus, non ad eam concurrit præcisè, vt naturam communẽ refert, ſed vt tam communẽ quàm ſingularem repręſentat. Quare non eſt cur natura ſingularis phantaſmatum integumentis occultetur. Poſtremò, quia ſi in phantaſmate ſola quidditas vniuerſalis elucet, profectò iam res in phãtaſia vniuerſales exiſtent, cùm in ea repræſentatur abſque differentiis indiuiduantibus. *Vltimo.*

Opinio Ferrar. de illuſtratione radicali.

Ferrarienſis hoc in libro quæſt. 9. & Capreolus loco citato, putant, quemadmodum cogitatrix hominis facultas propter coniunctionẽ cum intellectu vendicat peculiarem prærogatiuã, quæ belluarum cogitatrici non conuenit, vt nimirum diuidat, componat, & diſcurrat circa ſingularia; ita phantaſiam ex eadẽ coniunctione obtinere vt ab ſe promat illuſtriora, & efficaciora phantaſmata, quæque vnà cũ intellectu agente poſſint intelligibiles ſpecies producere. Atque hoc eſſe inquiunt phantaſmata illuſtrari ab intellectu agente; quod videtur ad mentẽ D. Thomę 1.part.quęſt.85.art. 1. Hæc explicatio, quanquam habet probabilitatem, non omnino ſatisfacit. Videtur enim illuſtrationis nomen, quod actionem ſonat, nimis impropriè, & remotè vſurpare pro inſitæ nobilitatis communione, quæ eſt ante omnẽ actum intellectus agẽtis, & in ipſa primæua, ac naturali phantaſiæ, & intellectus, in eadem quaſi radice, copulatione conſiſtit. A qua certè phantaſmata quaſi ob ſtirpis nobilitatem, & ſplẽdorem rectiùs illuſtria quàm illuſtrata dici debent. *Refellitur.*

Sententia recentiorũ celebris, veritatiq; vicinior.

Placet igitur nobis ea ſententia, quæ à recentioribus philoſophis celebratur, aientibus illuminationem phantaſmatum non eſſe obiectiuam vti Caietanus ait, nec radicalem tantùm, vt Capreolus, & Ferrarienſis arbitrantur, ſed effectiuam; non quaſi intellectus agens aliquid luminis phãtaſmatibus imprimat; ſed quia

ſed quia tanquam externa lux radij ſui conſortio actiuè eleuat phantaſmata ad producendam ſpeciem intelligibilem; in qua communis natura repræſentatur exuta differentiis indiuidualibus, manétque à ſolo intellectu perceptibilis. Itaque nequaquam etiam probanda eſt ſententia Henrici Gãdauenſis quodlib. 4 q. 21. & quodl. 8. q. 12. & 13. exiſtimãtis illuſtrationem phantaſmatũ non ſeſe habere vti diximus; ſed ad eum ferè modũ, quem poſuit Caietanus; & intellectũ poſſibilem phãtaſmatis ſic illuſtratis ad intelligendum vti. Quod falſum eſſe tunc magis patebit, cùm oſtenderimus non poſſe intellectum poſſibilem intelligendi actum edere abſque interuentu ſpecierum intelligibilium, quæ ab intellectu agente vnà cum phantaſmatis per eum illuſtratis gignantur. Hæc de primo officio intellectus agentis.

ARTICVLVS I.

De alio duplici munere intellectus agentis.

ALTERVM munus intellectus agentis eſt facere obiectum intelligibile actu. Nimirum quemadmodum intellectus poſſibilis ex ſe eſt in potẽtia, vt fiat actu intelligens; ita obiectũ eſt in potentia, vt fiat intelligibile actu. Eſt autem intelligibile in potentia ſecundùm eſſe, quod extra animam, vel in phantaſmate obtinet, fitque intelligibile actu ſecundùm eſſe intelligibile, quod in intelligibili ſpecie ſortitur: tunc enim intellectus poſſibilis reſpectu illius eſt in actu primo vt in ipſum ferri queat. Quo patet reddere obiectũ intelligibile actu, nihil eſſe aliud, quàm efficere vt obiectum repræſentetur in ſpecie intelligibili. Quod intellectus agens præſtat, dum vnà cum phãtaſmate illuſtrato producit ſpeciem rei intelligendæ in intellectum patientem. Lege D. Thomam prima part. quæſt. 54. art. 4. & quæſt. 79 art. 3. & in quæſtione de anima art. 4. & de ſpiritualibus creaturis art. 10.

Quid ſit intelligibile actu, quid potẽtia.

Addit S. Thomas lib. 2. contra gent. c. 77. quæſt. de anima art. 15. intellectum agentem facere etiam phantaſmata actu

A intelligibilia; itémque per phantaſmata facta ab eo intelligibilia actu gignere ſcientiam in intellectu poſſibili. Ex quo videbitur alicui in doctrina D. Thomæ, antequã ſpecies intelligibilis in intellectu producatur, iam obiectum eſſe intelligibile actu in phantaſmate. Sed nõ ita res habet. Nec enim mens Diui Thomæ eſt rẽ in phãtaſmate eſſe intelligibilem actu formaliter, ſed cauſaliter duntaxat, quatenus phantaſma illuſtratũ cauſat cũ
B intellectu agẽte ſpeciẽ, vti diximus. Quo etiam modo tã intellectus agens, quàm phantaſma perhibentur cauſare in intellectu poſſibili ſcientiam, hoc eſt, actum ſciẽdi, & habitũ, qui per eũ actũ gignitur; videlicet quatenus producunt ſpeciem intelligibilem, quæ intelligendi ſciendiq; formale principium eſt. Vbi aduertendum, rem, quatenus eſt intelligibilis actu, appellari obiectum intellectus agẽtis; quia hic circa illius effectionem verſatur; quatenus verò eſt actu intellecta,
C dici obiectum intellectus poſſibilis; quia ad hunc pertinent intelligendi actiones elicere. Ex quo facilè apparet rem priùs ſaltem natura eſſe intelligibilem actu, quàm intelligatur ab intellectu, cùm intellectio prærequirat, ſupponátque ſpeciem intelligibilem, à qua oritur, & res eiuſmodi ſpecie iam ſit intelligibilis actu, vt explicatum eſt. Vnde etiam colliges intellectum poſſibilem non pati ab intelligibili actu ſecũdùm receptionem ſpeciei: ſiquidem intelligibile actu non
D poteſt dici agere in intellectum imprimendo ſpeciem, vt pote quod antequam eius ſpecies imprimatur, non ſit actu intelligibile: dicitur ergo ab illo pati ratione intellectionis, prout intelligibile actu per ſuam imaginem vnà cum intellectu poſſibili intelligendi actionem effectiuè edit. Vnde illud ex Diuo Auguſtino lib. 9. de Trinit. capit. 12. à potentia, & obiecto paritur notitia.

Qua ratione dicantur tel. actus, & phantaſma cauſare ſcientiam.

Quomodo intellectus poſſibilis ab intelligibili actu percipiatur.

Eſt tamen adhuc non prætereũda dubitatio; an intellectui agenti, præter ſuperiora officia, conueniat etiam intel-
E ligendi munus: quæ dubitatio apud eos tantùm locum habet, qui intellectum agentem à poſſibili re ipſa diſtinguunt. Nam qui vnam eandémque potentiam eſſe arbitrantur, non dubium quin ei intelligendi officium attribuere debeant. Scotus in primo diſtinct. 3. qu. 8. ad primum, rem in dubio relinquit.

An intellectus agẽs intelligat.

Magnus

Magnus Albertus in ſumma de homine in quæſtione vltima earum, quas de intellectu agente diſputat artic. ſecundo aſſerit intellectum agẽtem intelligere, non tamen per aliquam ſpeciem in ipſo receptam, ſeu (quod idem eſt) intelligere actiuè, iuuando per ſuammet eſſentiam intellectum poſſibilem. Caietanus hoc in libr. ad text. 18. ait, negari non poſſe intellectum agentem, cùm & intellectus, & agens ſit intelligere. Idémque approbant nonnulli è iunioribus philoſophis. Denique Iandunus hoc loco quæſt. 23. inquit, intellectum agentem producere intellectionem in intellectu poſſibili. Contraria tamen ſententia, quæ decernit intellectum agentem non intelligere, nec vllam intellectionẽ immediatè producere, & communior eſt & verior. Eam tuetur Henricus Gandauenſis quodlibeto 8. q. 12. &, vt videtur D. Thom in 3. diſt. 13. quæſtion. 1. arti. 1. probatúrque ex eo, quia ſi intellectus agens intelligeret, ſuperuacaneus eſſet intellectus poſſibilis. Deinde, quia Ariſtoteles cùm de intellectu agente diſſeruit, nunquam ei intelligendi actum attribuit, ſed ipſum à patiente officiis diſcreuit, quòd hic eſſet in potentia ad recipiendas formas, ille eaſdem imprimeret; hic in contemplationẽ incumberet, ille quaſi lumen fulgeret. Priuatim autem Ianduni opinionem ea ratio confutat, quia ſi intellectus agens produceret intellectionem in patiente, ſequeretur intellectionem eſſe actionem tranſeuntem, ſiquidem non maneret in eadem potentia, à qua eliceretur. Non eſt tamen inficiandum intellectum agentẽ vnà cum poſſibili concurrere ad intellectionem mediatè, id eſt, interuentu ſpecierum, quas genuit. Quo etiam pacto dicitur idem intellectus agens, vt ait Scotus in 1. diſt. 3. q. 7. efficere euidentiam primorum principiorum, nimirum per ſpecies quæ concurrunt ad terminorum penetrationem, ex qua immediatè oritur principiorum aſſenſus. Reſtat tertium munus intellectus agentis, quod eſt producere ſpecies intelligibiles in patientem; ſed nihil iam de eo, quod ad præſentem quæſtionem attinet, explicandum ſupereſt. Facilè autem quiuis perſpiciet prædicta tria munia: etſi vocabulis & conſideratione diſtinguantur, re ipſa in vnum idémque recidere.

Intellectus agens non intelligit.

Aliquo modo dici poſſe agẽtẽ intellectũ concurrere ad intellectionem.

Sed quæſierit adhuc fortè aliquis cur Ariſtoteles, ca 5. huius libri text. 17. dixerit, intellectum agentem habere ſe ad poſſibilem, vt artem ad materiam. Item cur illum eodem capit, textu 18. habitũ vocarit. Ad primum horum dicendum comparaſſe intellectum agentem arti, quia vt ars infert in materiam formas artificiales, ita intellectus agens inducit in poſſibilẽ ſpecies intelligibiles. Et vt artifex artis miniſterio non producit formam naturalem, ſeu formam ſuæ ſpeciei, nec enim Polycletus formã humanam, & viuentem ſtatuæ indit, ſed formam artis: ita mens per intellectum agentem nonniſi intelligibiles formas patienti confert. Lege Diuum Thomam libro 2. contra gentes cap 76. & Ferrarienſem in commentariis eiuſdem capitis.

Cur dixit Ariſtoteles agentem intellectũ habere ſe vt artẽ ad poſſibilem. Lege D. Tho. in 3. diſt. 14. q. 1. art. 2. q. 3. & in 1. diſt. 3. q. 4. art. 5.

Ad poſterius dubium reſpondendum eſt intellectum agentem non vocari habitum ab Ariſtotele, quòd ſit habitus primorum principiorum, vt arbitrati ſunt nonnulli, quorum meminit Diuus Bonauentura in 2. diſt. 24. artic. 2 qu. 4. Magnus Albertus in ſumma de homine in quæſt. qua quærit an detur intellectus agens art. 2. Et Ægidius hoc in libro ad textum 18. cuius opinionis abſurditas ex eo conuincitur à D. Thoma, quia habitus primorum principiorum eſt qualitas primæ ſpeciei recepta in intellectu poſſibili ad cognoſcendas primas veritates indemonſtrabiles, ſuppoſita cognitione terminorum; at intellectus agens numeratur inter ſecundæ ſpeciei qualitates, quia eſt facultas à natura inſita, nec verò ſupponit cognitionem terminorum, nec inſidet in intellectu poſſibili, nec tribuitur à natura ad intelligendum, ſed ad abſtrahendas ſpecies à phantaſmatibus. Quæ omnia ex iis, quæ hactenus à nobis diſputata ſunt, facilè quiuis deprehenderit. Dicendum eſt igitur, intellectum vocari ab Ariſtotele habitum, latè accepta habitus appellatione, vt complectitur quamlibet vim, aut facultatem ad operandum.

Cur item habitum appellauit.

ſideret, quæ ſunt cum materiæ fæce coniuncta, non autem ſe ipſam, & alia, quæ ſunt per ſe & actu intelligibilia.

Materialia entia poteſtate tantum eſſe intelligibilia.

In ii autem. Redit ad ſuperiorem quæſtionē, aiens materialia entia non eſſe per ſe intelligibilia, ſed poteſtate duntaxat; nimirum quatenus ſunt in potentia vt depoſita quodammodo materia immaterialia fiant beneficio intelligibilium ſpecierum, quibus intellectui repræſentantur. Vnde colligit non conuenire eis vim intelligendi: quia hæc immaterialis eſt, & per ſe intelligibilis. Cùm autem materialibus negat intellectum, loquitur de iis, quæ omni ex parte materialia ſunt. Nam homo materialis eſt, & tamen intellectu pollet.

ΚΕΦ. ε.

Text.17. a Ἐπεὶ δ' ὥσπερ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει, τοῦτο δέ, ὅτι πάντα δυνάμει ἐκεῖνα, ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον καὶ ποιητικὸν, τῷ ποιεῖν πάντα, οἷον ἡ τέχνη πρὸς

Text.18. τὴν ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος νοῦς, τῷ πάντα γίνεσθαι, ὁ δὲ, τῷ πάντα ποιεῖν, ὡς ἕξις τις, οἷον τὸ φῶς· τρόπον γάρ τινα καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώ-

Text.19. ματα ἐνεργείᾳ χρώματα. b καὶ οὗτος ὁ νοῦς χωριστὸς, καὶ ἀμιγὴς, καὶ ἀπαθὴς τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνεργείᾳ· ἀεὶ γὰρ τιμιώτερον τὸ ποιοῦν τοῦ πάσχοντος, καὶ ἡ

Text.20. ἀρχὴ τῆς ὕλης. c τὸ αὐτὸ δέ ἐστιν ἡ κατ' ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγματι. ἡ δὲ κατὰ δύναμιν, χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἑνί. ὅλως δὲ, οὐδὲ χρόνῳ· ἀλλ' οὐχ ὁτὲ μὲν νοεῖ, ὁτὲ δὲ οὐ νοεῖ. χωρισθεὶς δέ ἐστι μόνον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον· οὐ μνημονεύομεν δέ, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθὲς, ὁ δὲ παθητικὸς νοῦς, φθαρτὸς, καὶ ἄνευ τούτου οὐθὲν νοεῖ.

CAP. V.

a *CVM autem in omni natura ſint quædam, quorum alterum quidem vnicuique generi materies eſt, quod id eſſe patet, quod eſt potentia illa cuncta, alterum verò cauſa eſt & efficiens, omnia nimirum efficiendo, atque agendo, talem ſubiens rationem, qualem ars conditionem ad materiam ſubit; neceſſe eſt & in anima differentias has eaſdem ineſſe. Atque quidam eſt intellectus talis vt omnia fiat,* Text.18. *quidam talis vt omnia agat atque efficiat; qui quidem vt habitus eſt quidam & perinde atque lumen, nam & lumen colores qui ſunt potentia actu colores quodammodo facit.* b *Et is intellectus ſeparabilis eſt & non miſtus,* Text.19. *paſſionéque vacat, cùm ſit ſubſtantia actus, ſemper enim id quod efficit, atque agit, præſtabilius eſt eo, quod patitur, & ipſum principium omnino materia.* c *Scientia autem ea, quæ eſt actu, eſt idem quod res: Ea verò, quæ* Text.20. *eſt potentia, in vno prior eſt tempore, abſolutè autem neque tempore, ſed non nunc quidem intelligit nunc autem non intelligit.* d *Separatus verò, id eſt ſolum quod eſt atque id ſolum eſt immortale perpetuúmque. Non autem recordamur, quia hoc quidem expers eſt paſſionis. Intellectus verò paſſiuus extinguitur, & ſine hoc nihil intelligit.*

CAPI

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

a C*Vm autem.* Diſſeruit hactenus de intellectu patiente, ſeu poſſibili, quem ſtatuit ex ſe eſſe in potentia ad rerum cognitionem & ſcientiam comparandam: accedit nunc ad inueſtigationem, contemplationémque alterius intellectus, quem agentem vocant, quòd eius officium non ſit pati, ſed agere duntaxat tranſmittendo rerum intelligibilium ſimulacra, ſeu ſpecies in patientem ad intellectionem perficiendam. Vt ergo

Probat dãdum eſſe intellectũ agentem.

intellectus agentis neceſſitatem comprobet, ſtatuit huiuſmodi concluſionem. Neceſſe eſt in anima eſſe partem vnam, quæ ſit potentia, & patiatur: alteram, quæ ſit actu, & efficiat. Hanc ex eo probat, quia in omni natura, id eſt in omni effectu & re producta, duo inueniuntur principia: alterum, quod ſit potentia, & materia, ſeu quaſi materia, quod videlicet recipiat, & patiatur. Alterum, quod ſit actu, & efficiat, potentiámque ad actum, & perfectionem promoueat, & ſe habeat quaſi ars ad materiam ſibi ſubiectam. Cùm ergo videamus animam edere hunc effectum, videlicet, actum intelligendi: oportet dari in ea facultatem vnam, quæ diſponatur, recipiátque præparationem ad iſtiuſmodi effectum: & hæc facultas eſt intellectus patiens: alteram, quæ diſpoſitionem inducat, ac præ-

Agens intellectus diſponit patientem.

paret: hæc autem eſt intellectus agens. Diſponitur autem patiens recipiendo ſpecies intelligibiles, quæ ſunt principia intelligendi: diſponit agens producendo eiuſmodi ſpecies è phantaſmatibus, quæ ipſe colluſtrat quaſi præfulgidum lumen, ad eum modum quo externa, & materialis lux colores illuminat, eóſque actu viſiles reddit, cùm ante lucis aduentum poteſtate duntaxat viſiles forent. Hæc quo pacto intelligenda ſunt, progreſſu exponemus.

Attributa intellectus agentis.

b *Et is intellectus.* Declarat quæ ſit natura intellectus agentis, ac nonnulla eius attributa ſubiicit. Primum eſt eſſe ſeparabilem, id eſt, non affixum organo corporeo, vti ſunt materiales potentiæ. Secundum, eſſe immiſtum, id eſt, non concretum ex perceptis corporibus: vt Empedocles, Democritus, & alij quidam veterum philoſophorum arbitrabantur. Tertium, vacare paſſione, nimirum quæ corrumpat, aut aliquo modo lædat. Hæc ex eo confirmat, quia agens nobilius eſt patiente, & efficiens præſtantius quàm materia. Cùm igitur ſuperiora attributa intellectui patienti conueniant, vt ex iis, quæ ſuperiùs diſputata ſunt, conſtat: æquiori iure agenti competent.

Intellectus dicitur ſcientia in actu.

c *Scientia autem ea.* Scientiam in actu, vt interpretes aduertunt, appellat hoc loco Ariſtoteles intellectum, cùm actum intelligendi exercet. Hunc autem intellectum, qui agens non eſt, de quo paulò antè loquebatur, ſed patiens, comparat cum ipſomet, dum eſt in otio, & in potentia duntaxat ad intelligendum. Docet ergo intellectum in actu eſſe idem cum re intellecta: quod qua ratione

An intellectus in potentia præcedat intellectũ in actu.

verum ſit, ſuperiùs expoſuimus. Deinde intellectum potentia in vno eodémque homine eſſe priorem tempore quàm intellectum in actu. Siquidem anima non confeſtim in ipſo ortu, ſed aliquanto pòſt tempore ſciendi actum edit: verùm ſi abſolutè loquamur, non eſſe intellectum potentia priorem. Quod ideo Ariſtoteles addit, quia credidit mundum, & vtrumque intellectum, atque actus ſciendi ab æterno extitiſſe, nec otium nec actum ſciendi (ſi de his indefinitè loquamur) ſe anteceſſiſſe, cùm quamlibet intellectionem præceſſerit vacatio, & quamlibet vacationem intellectio.

Vtrumque intellectũ eſſe immortalem.

d *Separatus verò.* Docet intellectum tam agentem, quàm patientem ſecundùm id, quod eſt, id eſt, ſecundùm ſuam naturam, & rationem, eſſe ſeparatum, id eſt non addictum corpori, aut alicui eius organo: proindéque immortalem eſſe, & extincto corpore ſuperſtitem manere. Neque officit, inquit, quòd poſt hanc vitam recordatio non eſt: hoc enim pertinet ad organicam potentiam nimirum, ad

imaginationem non ad intellectum, in quem paſſio corporea non cadit: imaginatio autem (hanc, vt interpretes exponunt, intellectum paſſiuum appellat) extinguitur vna cum corpore, ſine illa verò iam mens nihil eo modo, id eſt, reminiſcendo. intelligit. Hîc aduerte non omnem recordationem extincto corpore deperire, ſed eam duntaxat, quæ fit interuentu imaginationis. Nam quòd nullo pacto negandum ſit manere aliam, quæ ſine intellectu perficitur, oſtendimus in libris Paruorum Naturalium.

QVÆSTIO I.

Vtrùm in anima humana detur intellectus agens, an non.

ARTICVLVS I.

Diuerſa philoſophantium placita.

DVobvs capitibus ſuperioribus egit Ariſtoteles partim de intellectu poſſibili, partim de agente, rurſuſque de poſſibili diſſeret iis tribus, quæ proximè ſequentur. Nos ad maiorem doctrinæ perſpicuitatem, de agente, qui natura & officio prior eſt, hoc loco diſputabimus, poſtea verò ſeparatim de poſſibili. Igitur in præſenti diſceptatione magna fuit auctorũ, tã veterũ quàm recentium; tã Græcorum quàm Latinorum, & Arabum diſcrepantia, vt hoc loco commemorat Philoponus, Diuus Bonauentura in 2, diſt. 24. qu. 4. num. 42. M. Albertus in ſumma de homine, tractatu de intellectu agente, Henric. Gandauenſis quodl. 8. q. 12. Quidam arbitrati ſunt dari intellectum agentem; nõ tamen animæ noſtræ inſitum, ſed ſeparatũ. Alij eum vt nimimè neceſſarium, ac ſuperuacaneum omnino, ſuſtulerunt. Prima ergo ſententia fuit Alexandri libro ſecundo de anima cap. 20. & 21. exiſtimantis intellectum agentem, eſſe intellectum vniuerſalem omnium conditorem, hoc eſt, Deum, quod etiam Platonis dogma libro ſexto, de Republic. fuiſſe creditur, qui intellectum agentem noſtros animos cœlitus irradiantem comparauit ſoli, vt ex Themiſtio hoc in lib. refert Diuus Thom. 1. part. quæſt. 79. articulo quarto. In eundem errorem lapſus fuit Priſcianus Lydus aſſerens intellectum agentem non eſſe partem animę ſed mentem primam atque diuinam, vel ideam boni. Secunda fuit Auicennæ 9. Metaph. cap. quarto, & in lib. Natur. parte. 5 Auempace in epiſtola de lumine, & Græci cuiuſdam Ma-

Varia de agente intellectu opiniones.

1. Alexandri, agentẽ intellectũ eſſe Deum.

Lege Priſcian. in l. de phãtaſia & intellectu.

2. Auicen. eſſe ſubſtãtiam ſeparatam.

A rini, cuius mentionem facit hoc loco Philoponus, aientium intellectum agentem eſſe ſubſtantiam quandam ſeparatã, quam Auicenna Cholcodæam nuncupabat. Idem placuit Auerroi in libello de beatitudine animæ cap. 5. & in epitom. Metaph. tract. 4 qui errori errorem ſubnectens, aliorum veſtigia ſecutus, vnum omnium hominum finxit communem intellectum, vt alibi retulimus. Tertia Simplicij, quem ſequitur Georgius Pachym. lib. 7. de anima, titulo tertio, c. 5. & 6. hi tres externos intellectus in homine conſtituunt; quorum primus, qui omnino externus ſit, & diuulſus, cognitionem vniuerſalium pariat, alij duo eandem perficiant: vnus quidem materialis, qui propterea quòd materialium rerum notitiis immiſcetur, extrà vagari dicitur, non ſe ipſum, ſed materialia, & ſenſilia intelligens, alter, qui ſit in actu ſemper, & in ſe ipſo ſcientiæ perfectionem obtineat. Quarta Plotini aſſerentis duplicem in nobis eſſe ſubſtantiam; vnã, quæ ſemper intelligit, quam dicit eſſe intellectum agentem; alteram, quæ nonnunquam otietur, quam vocat intellectum poſſibilem.

Lib. de memor. c. 2.

3 Simplicij, conſtituentis externos intellectus.

Lib. 2. huius operis c. 1. q. 7. ar. 2.

4. Plotini.

B

C

Nulla tamen harum ſententiarum veritati conſentanea eſt. Nam tres priores, vt cætera earum abſurda prætereamus, contra communem Philoſophorum doctrinam conſtituunt totale principium functionis vitalis; cuiuſmodi eſt operatio intellectus, extra ipſam animam; cùm tamen nihil vitaliter operetur niſi per formam ſibi inhærentem, vt obiicit D. Thom. prima part. loco citato. Quarta verò pręter materiã, & formã ponit in homine duplicẽ ſubſtantiã, quod fictitiũ eſt. & inauditum. Præterea abſque idonea ratione, ac contra experientiam, facit intellectum agentem abſque intermiſſione in opere verſantem

Cõfutãtur prædictæ opiniones.

D

His ergo exploſis occurrunt ij, qui intellectum agentem dari negant, in quorum numero eſt Durãdus 1. ſent. diſt. 3.

quæſt.

Non dari agentem intellectũ probatur rationib'. 1.

quæſt. 5. & quidam Iſacus Philoſophus Narbonenſis, referente Mirandula in ſuis concluſionibus, atque alij, quorum meminit Albertus M. in ſumma de homine quæſt. de intellectu agente. Probat autem Durãdus ſuam ſententiam longo progreſſu rationum, quarũ præcipua vis hæc eſt. Vel intellectus agẽs poni debet, vt aliquid imprimat in phantaſma, quo id habile fiat ad producẽdã ſpeciem intelligibilem in intellectum patientem; vel vt ipſe per ſe in eundem intellectum agat: ſed ob neutram harum cauſarum conſtitui debet; fruſtrà ergo ponitur. Aſſumptionem quoad priorẽ partẽ ſuadet, quia vel intellectus agens imprimit in phantaſma qualitatem aliquam ſpiritalem, vel corpoream; non ſpiritalem, quia in re materiali non poteſt ſpiritale accidens ineſſe, ſiquidem vt habetur ex D. Dionyſio, & ex lib. de cauſis, omne quod alicubi recipitur, ad recipientis naturam accommodari debet: ſi corpoream, adhuc phantaſma intra metas corporalium accidentium manebit, proindéque nihil niſi corporeũ, & materiale gignet. Quòd verò non oporteat agentem intellectum inducere, vt agat in poſſibilem, quę erat ſecunda pars aſſumptionis, probatur. Nam primùm non requiritur ad illius intellectionem efficiendam, quia intellectio eſt operatio immanens, quæ nonniſi ab ea facultate, quam appellat, adminiſtrari poteſt: at intellectus poſſibilis eſt, qui intelligens nuncupatur.

2. Secundò, idem oſtenditur hunc in modum. Anima rationalis interuentu phãtaſmatis, citra opẽ alterius facultatis poteſt gignere ſpecies intelligibiles, eáſque tribuere intellectui patiẽti: Igitur ſuperuacaneus eſt intellectus agens. Probatur aſſumptum, quia ſi non poſſet, ideo fortaſſe eſſet, quia phantaſma eſt imperfectius ſpecie intelligibili; nullus autẽ effectus poteſt eſſe nobilior, quàm ſua cauſa. At enim quòd hæc ratio nihil momenti habeat, probatur, quia phantaſma non eſt princeps cauſa ſpeciei intelligibilis, ſed inſtrumentaria tantummodo; princeps enim cauſa eſt ipſa anima, vel ſuppoſitum intelligens: at quòd non oporteat inſtrumentum nobilioris naturæ eſſe, quàm effectum, alibi oſtendimus. *Lib. 2. Phyſ. c. 7. q. 5. art. 2.* Quòd ſi quiſpiam occurrat, eſto cauſæ inſtrumentariæ nõ vniuerſim debeant effectis excellere; tamẽ in re propoſita non poſſe phantaſma, etiam vt inſtrumenta, concurrere ad effectum, de quo agitur, hoc eſt, ad promouẽdas ſpecies intelligibiles, quia entia immaterialia ſunt alterius gradus, & ordinis, ad quem corporea, vt nec proportionem habent, ita nec inſtrumenti vim ſortiri queũt: ideoq; ad ſpecierum generationẽ immaterialem cauſam neceſſariò adhibendam. Si quis, inquam, ita occurrat; is ſuo argumento reuincetur. Nam ſi quid concludit, etiam probat non poſſe phãtaſmata cùm materialia atque inferioris ordinis ſint, cõcurſum illum præſtare ad producendas vnà cum intellectu agente ſpecies intelligibiles; quem tamen concurſum aduerſarię partis aſſertores dandum eſſe profitentur.

Tertiò idem confirmatur, quia ſi daretur intellectus agens, oporteret etiam dari eundem in natura Angelica, itémque dari in nobis ſenſum agentem, qui patienti ſuppeditaret ſpecies rerum ſenſibilium, ne idem ſimul ageret, & pateretur. Nec minùs etiam neceſſarium foret dari duplicem voluntatem; vnam agentem, quæ actiones ederet, alteram patiẽtem, quæ eaſdem reciperet, quod tamen communis philoſophorum ſchola negat. 3.

Vltima. Poſtremò, vel intellectus agens iudicat de re intelligibili, vel non. Si primum; dabuntur duæ potentiæ intellectrices, per quas iudicium de rebus fiat, quod ſuperfluum videtur; ſi poſterius, concedendum erit, intellectum poſſibilẽ eſſe agente præſtantiorem: cùm tamen Ariſtoteles hoc in lib. cap. 5. text. 19. docuerit, sẽper id quod agit, patiente nobilius eſſe; quod etiã approbat Diuus Auguſtinus 12. ſuper Geneſim ad lit. cap. 16.

ARTICVLVS II.

Dari in anima humana intellectum agentem: & quid inter eum, & patientem ſit diſcriminis.

VERVM quòd in anima humana neceſſariò dandus ſit intellectus agens, communis eſt veráque aſſertio Peripateticæ ſcholæ, quam ſtatuit Ariſtoteles cap. 5. huius lib. text. 18. eiúſque interpretes ibidem, & Schola-

[illegible] pro hac ſententia.

ſticæ Theologiæ profeſſores, partim in primo ſent. diſtinct. 3. partim alibi. Henricus Gandauenſis quodlib. 8 quæſt. 12. Alenſis ſecunda parte quæſt. 69. memb. 2. D. Thomas prima parte quæſt. 79. ar. 3. Heruæus in 2. diſtinct. 17. quæſt. 2. Capreolus in 4. diſt. 49. quæſt. 4. Ferrarienſis libro ſecundo, contra gentes, cap. 76.

Hanc aſſertionem loco citato confirmauit Ariſtoteles ex eo, quia id, quod eſt in potentia, eget aliquo, a quo ad actum deducatur. Cùm igitur intellectus poſſibilis ſit in pura potentia, neceſſariò erit danda aliqua facultas, à qua ad intelligendi actum deduci poſſit: hęc autem eſt intellectus agens. hoc eſt, vt rem enucleemus; Cùm intellectus poſſibilis, ſiue patiens à principio ſit veluti nuda tabula, nec vllam habeat rerum congenitam imaginem, cuius interuentu intelligendi actiones edat, nec verò eiuſmodi imagines ſolius phantaſmatis miniſterio gigni queant, quia ſunt alterius ordinis, nempe immaterialis, ad quem natura corporea vi ſua pertingere non valet; neceſſariò danda erit aliqua ſpiritalis potentia, cui id munus tanquã principali animæ inſtrumento incumbat; ea verò potentia eſt intellectus agens.

Singulis hominibus ſingulos eſſe agẽtes intellect⁹

Quòd verò hic intellectus non ſit extra animam, ſed ei inſitus, vt naturalis eius potentia; & quòd non ſit vnus tantum omnium phantaſmatis aſſiſtens, eáque illuſtrans, ſed quòd in ſingulis hominibus ſinguli dentur, demonſtrat præter alios D. Thomas 1. parte quæſt 79. artic. 4 & 5. idémque à nobis probatum fuit initio libr. 2. huius operis.

Intellectus agens realitérne an formaliter à patiente diſtinguatur.

Illud verò nunc inter alia diſquirendum occurrit ad intellectus agentis naturam magis declarandam, videlicet, nũ is re ipſa, an formaliter tantùm à patiẽte differat. Vtraque pars aſſertores habet. Prior, D. Thomam. 1. part. qu. 54. ar. 1. ad 1. & q 79. ar. 10. & in 2. diſt. 17. q. 2. ar. 1. & in 3. diſt. 14. q. 2. ar. 1. & opuſ. 3. ca. 83. & lib. 2. cont. gent. c. 77. & 78. eiúſque ſectatores. Itẽ M Alber in ſumma de homine tract. de intellectu agente quæſt. 6. Scotum in 1. diſt. 3. qu. 8. & alios non paucos, quibus hoc potiſſimum argumentum ſuffragatur. Namque in cæteris rebus obſeruatum eſt quoties aliqua duo ita ſunt affecta, vt vnum efficienter præparet, diſponatq;

Qui velint diſtinctionem eſſe realem. Fundamẽtum huius ſentẽtia.

A alterum ad illius operationem; ſemper id, quod diſponit, diſtingui re ipſa ab eo, quod diſponitur: Sic vniuerſales cauſæ, vt intelligentiæ, & corpora cœleſtia, diſtinguuntur à mundo elementari, quem ad generationes rerum inſtruunt, ac promouent: ſic ignis diſtinguitur à ligno, quod calefacit; aqua à manu, quam refrigerat: color, cæteráque obiecta ſenſuum externorũ, ab ipſis ſenſibus externis, quibus ſui ſimilitudinem inurunt; & ſenſus B externi ab internis, ad quos rerum à ſe perceptarum ſpecies mittunt: atque ita in cæteris res habet. Quare conſentaneum eſt vt etiam intellectus agens, qui patientem per ſpecies intelligibiles ad intelligendum diſponit, realiter ab eo differat.

Qui tantũ formalem.

Poſteriorem ſententiam amplexi ſunt Maior in 2. diſt. 16. quęſt. vnica. Iacobus Vit. quodl. 1. q. 12. Niphus libr. 1. de intellectu tract. 4. c. 21. Abulenſis q. 70. in C c. 25. Exod. de quorum placito dicẽdum eſt, intellectum poſſibilem duo, vt nunc reliqua taceamus, actionum genera vendicare, nempe intellectionẽ, & eductionem ſpecierum è phãtaſmatibus: & quidem ad primum genus operationum à ſe ipſo pro vt agentis nomen habet, diſponi; ad poſterius verò minimè. Præterea

Fundamentum.

quamuis in rebus materialibus ſemper id, quod ſimpliciter diſponit, ab eo, quod diſponitur, re ipſa diſtinguatur; in ſpiritalibus tamẽ, cuiuſmodi eſt intellectus, D non ita rem habere; nec mirum, ſiquidem, vt D. Thom. lib. 2. cont. gẽt. c. 100. ediſſerit, ea, quæ in rebus corporeis per diuerſas potentias ſparguntur; in incorporeis copulari, & ad vnius facultatis vim reduci videmus: quomodo quæ ad duplicem appetitum ſenſitiuũ pertinent, ſub vnam voluntatem: & quæ pluribus ſenſibus tam internis, quàm externis percipiuntur, ſub vnum poſſibilem cadunt.

In rebus incorporeis vna potentia varia exequitur munera.

Itaque huiuſce opinionis ratio, ac fundamentum erit, quòd res non E ſint abſque neceſſitate multiplicandę, & quòd nulla cogat neceſſitas duplicẽ ponere intellectum; quãdoquidẽ tam eductio ſpecierum intelligibilium è phantaſmatibus, quàm earum vſus, ſiue intellectio ab iis elicita ad vnam eandémque vim intellectricem reuocari queunt.

Obiectio.

Quòd ſiquis obiiciat nihil poſſe producere principium ſuarum actionum, quod hæc ſententia admittit,

dum ſa-

Solutio.

dum fatetur ipſum intellectum poſſibilem producere ſpecies, quæ intelligendi principia ſunt: Occurrendum erit nihil poſſe producere principium primæ ſuæ operationis, ſicque intellectum non efficere in ſe principium educendi ſpecies è phantaſmatibus; hæc enim eductio eſt prima eius operatio, cuius principium nihil ſibimet efficit; at parare ſibi actionum ſubſequentium, id eſt, intellectionum principia: quæ ſunt ſpecies intelligibiles. Neque ex hac opinione ſequitur idem ſimpliciter eſſe agens, & patiens reſpectu eiuſdem formæ. Nam intellectus vnà cum phantaſmate producit ſpecies; per ſe autem ſumptus eaſdem recipit: quemadmodum vna cum ſpecie gignit intelligendi actum, & eundem nudè ſpectatus recipit.

Priori ſententia, vt magis Ariſtotelica defertur palma.

Reſpondetur ad fũdamentũ poſterioris.

Ex his duabus opinionibus neutra ſanè improbabilis videtur. Et ſi priorem libentiùs tueamur, quòd propiùs accedat ad doctrinam Ariſtotelis, qui hoc in libro cap. 4. text. 5. intellectum poſſibilẽ facit nudam tabulam, purámque potentiam, ac veluti materiam primam, cui aliunde, ac non ab ipſomet imprimẽdæ ſint rerum intelligendarum notæ, ſiue imagines. Itaque ad alterius ſententiæ rationem dicendum erit, eſto quæ à pluribus facultatibus materiæ inhærẽtibus percipiuntur, ad vnam ſuperiorem, & materialem vim ſæpenumero reducantur: non id tamẽ abſolutè, atque vniuerſim ita euenire: ac ne in re propoſita accidat, obſtare naturam ipſam intellectus patientis, qui quo ad recipienda prima intelligendi principia eſt quaſi materia prima, quæ formas tam ſubſtantiales, quàm accidentarias, ac principia quibus ſuppoſitum agit; comparare ſibi nequit; ſed ad ea duntaxat recipienda poteſtatem obtinet.

ARTICVLVS III.

Reſponſio ad argumenta initio quæſtionis propoſita.

Ad 1.

DILVAMVS nunc argumenta primi articuli, quæ oſtẽdere nitebantur non dari intellectum agẽtem in noſtra anima Ad primum dicendũ non requiri intellectum agentem, vt aliquid imprimat in phantaſma, ſed vt vnà cùm illo producat ſpecies intelligibiles in intellectum patientẽ. Licèt enim phantaſma craſſum, & materiale ſit; tamen ex coniunctione, & conſortio intellectus agentis habilius fortiuſque ad agendum efficitur, & vltrà propriam naturam eleuatur ad ſpiritualem effectum producendum. Qua de re in progreſſu.

Ad 2.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum haud ob id phantaſma non poſſe per ſe producere ſpeciem intelligibilem, etiã vt inſtrumentũ animæ rationalis; quòd nullus effectus poſſit eſſe nobilior ſua cauſa inſtrumentaria: ſed propter eam rationem, quæ in argumento attingebatur, videlicet quia nulla cauſa inſtrumentaria totalis, ſeu præcipua, ſi materialis ſit, poteſt producere effectum ſpiritualem, vt potè, qui ſit ordinis multò altioris. Verùm non eſt propterea negãdum poſſe phantaſma concurrere cum intellectu agente vti cauſam inſtrumentariam minùs præcipuã ad generationẽ ſpecierum intelligibilium: quia tunc ea generatio non ipſi phantaſmati, etiã vt inſtrumento, ſed intellectui agẽti, à quo vltra vim ſuam excitatur, ſimpliciter attribuenda eſt.

Productio ſpecierum intelligibilium, non attribuitur phantaſmati etiam vt inſtrumento.

Ad 3.

Pro explicatione tertij argumenti ſciendũ, Scotum in 2. diſt. 3. qu. vltima, quem ſecutus eſt Gregorius in 2. diſt. 7. qu. 5. art. 1. exiſtimare etiã Angelis intellectum agentem conuenire, tum ad abſtrahendas ſpecies rerũ ſingulariũ à rebus; (nam ſpecies rerum cõmunium fatetur Scotus inditas fuiſſe Angelis in ipſorum creatione) tum vt ſit lumen, cuius virtute intellectus poſſibilis de intelligibili veritate iudicet. Contraria tamen ſententia vera eſt, quã tuetur D. Thomas 1. part. qu. 54. art. 4. eiuſque ſectatores, aſſerentes nõ indigere Angelos intellectu agente, ſed tam vniuerſalia, quàm ſingularia per ſpecies à Deo ſibi inditas cognoſcere.

In Angelis nõ dari intellectũ agentem.

Quod conſentaneũ eſt iis, quæ docet D. Dionyſius c. 7. Cæleſt. hierarch. D. Damaſcenus lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 3. D. Auguſt. 2. de Geneſi ad literam cap. 8. & libro 4. cap. 24. Nec verò in Angelis intellectus agens requiritur, vt ſuo lumine poſſibilẽ colluſtret, cùm eis, ad diiudicandam veritatẽ ſufficiat vis ipſa intellectus poſſibilis, quæ ex propria ſua natura lumen quoddam eſt è fonte diuinæ & æternæ lucis de-

riuatum. Itaque ad hanc argumenti partem dicimus, idcirco nobis intellectum agentem dari, quia cùm noſter intellectus poſſibilis à primæua ſua origine rerum imaginibus prorſus careat, neceſſariò illi ab auctore naturæ aliqua potentia danda fuit, cuius opera eiuſmodi imagines aſciſceret, quod in Angelis locum non habet.

Non eſſe admitten-dum ſenſū agentem.

Quod verò attinet ad ſecundam eiuſdem argumenti partem, in qua petitur an ſit admittendus ſenſus agens à patiente diſtinctus; iam ea quæſtio ſuperiùs à nobis profligata eſt, vbi partem negatiuam ſtatuimus, oſtendimúſque diuerſam eſſe rationem in intellectu & ſenſu, cùm obiectum ſenſibile vi propria potentiam ſenſitiuam mouere queat, tranſmittendo ad illam ſui imaginem. Nec enim ea ſpecies gradu materiali ad immaterialem aſcendit, vt quærenda ſit alia altioris ordinis facultas, à qua obiectum, aut potentia eleuetur, ſicuti in eductione ſpecierum intelligibilium è phantaſmatibus accidit. Denique quod eodem argumento de voluntate agente obiicitur, facilè diſſoluet, qui dixerit ſuperfluam eſſe huiuſmodi potentiam, cùm voluntas non egeat ſpeciebus, alióve principio operandi, quod ſibi aliunde conferri debeat, cúmque ſatis ei ſit proponi ipſi ab intellectu rem, vt in eam feratur.

Cur detur voluntas agens. Lege D. Th. lib. 2. c. 77. Scotū in. 1. d. 3. q. 8. Herv. 2 1. ſent. d. 17. q. 2.

Ad vltim.

Ad vltimum argumentum reſpondendum eſt, ſolum intellectum poſſibilem, non verò agentem, iudicare & intelligere, vti proxima quæſtione diſſeremus, etſi quibuſdam philoſophis aliter viſum fuerit. Quod verò circa intellectus poſſibilis nobilitatem opponitur; dicimus eum agente nobiliorem eſſe, quanquam aliter ſentiat Ferrarienſis, qu. 9. huius libri poſt D. Thomam in 2. ſent. diſtinct. 20. qu. 2. art. 2. & de veritat. quæſt. 10. art. 8. Primùm, quia intellectus agens eſt quaſi adminiſter patientis, cùm totus occupetur in educendis ſpeciebus, quibus ille vtatur. Item, quia ea facultas præſtantior habetur, cuius operatio nobilior eſt; at intellectio nobiliſſima eſt hominis operatio; vnde humana felicitas, quæ ad excellentiſſimam potentiam, & nobiliſſimum eius actum pertinet, in actione intellectus poſsibilis, hoc eſt, in contemplatione ſummi boni conſiſtit. Neque obeſt illud D. Auguſtini, & Ariſtotelis, agens eſſe patiente nobilius; id enim ratum firmúmque eſt, ſi alterum præcisè, qua ratione patitur, alterum pro vt agit, ſpectetur; quandoquidem agere, quàm pati, ex ſe præſtantius eſt. Itaque ſi intellectus agens, quatenus ſpecies intelligibiles in patientem producit; patiens verò pro vt eas recipiendo patitur, abſolutè ſpectetur, haud dubiè ſub ea præcisè conſideratione anteponendus eſt intellectus agens patienti. Verùm id non obſtat quominus patiens, ſi ſecundùm proprias actiones, quas edit, expendatur, agenti ſimpliciter præferri debeat.

Patiens intellectus agenti præcellit.

Quo pacto intelligi debeat omne agens eſſe patiente præſtantius.

QVÆSTIO II.

Quæ ſint intellectus agentis munia.

ARTICVLVS I.

De illuſtratione phantaſmatum.

Munera intellectus agentis.

TRIA officia intellectui agēti à Peripateticis tribuuntur. Primum eſt illuſtrare phantaſmata. Secundum, efficere obiectum intelligibile actu. Tertium, producere in intellectu patiēte ſpecies intelligibiles. Quod ad primū attinet, dari quidem prædictam illuſtrationem ſignificauit Ariſtoteles cap. 5. huius libri text. 18. Verùm quonam modo ea fiat, magna diſſenſio eſt. Sunt qui illam putent conſiſtere in productione certæ qualitatis; cuius merito ac vi phātaſma ab intellectu agente excitetur ad gignēdam formam ſpiritualem, hoc eſt, ſpeciem intelligibilem. Ac ſanè quòd intellectus agens aliquid agat, imprimátve in phantaſma, nō obſcurè indicat Diuus Thomas, libro ſecundo, contra gent. cap. 77. vbi ita ſcripſit: Eſt igitur in anima intellectiua virtus actiua in phantaſmata, faciens ea intelligibilia actu. Verùm hęc ſententia non placet. Etenim vt Durandus argumentabatur, vel id, quod intellectus agens imprimit in phātaſma, eſt quid ſpiritale, vel corporale. Si ſpiritale, ne in tranſitu quidem (etſi id nō improbabile iudicet Capreol. in 2. diſt. 3. quæſt.

Multorū placita de illuſtratione phantaſmatis.

Illuſtratio phātaſmatis non eſt impreſſio alicuius qualitatis.

3.quæſt.2.art.3.)poterit in corpore, aut corporeo accidente recipi. Si corporale, cùm adhuc intra limites materialis naturæ cōſiſtant; qua ratione poterit phantaſmati impertiri vim ad producendam immaterialem qualitatem?

Opinio Caietani de illuſtratione obiectiua. Caietanus 1.part.quæſt.85.art.1.opinatur phantaſma illuſtrari ab intellectu agente non formaliter, ſed obiectiuè, id eſt, nullam ab eo qualitatem in phantaſma imprimi, ſed habere ſe intellectum agētem ad phantaſma, eo modo quo lumen Solis ad colores: quod, vti quidam opinātur per ſolam aſſiſtentiam in cauſa eſt, vt colores ſui ſimilitudinem in diaphanum, indéque ad potentiā tranſmittant. Sic igitur putat Caietanus, phantaſma etſi craſſę obſcuræque naturæ ſit, tamen ex intellectus agentis vicinitate & irradiatione aſſequi, vt poſsit vnà cum ipſo ad producendam ſpeciem intelligibilem concurrere. Additque, intellectum agentem non effuſa, ſed manente in ipſo luce, & interpoſito inter intellectū poſſibilem ac phantaſma ſui ſplendore, ſolam cōmunem naturam illuminare: ita vt natura ſingularis adhuc phantaſmatis inuolucro, quaſi nube obliteſcat; eo pacto, quo Sol colorem pomi non ſaporē, aut odorē colluſtrat: indéque eſſe, quòd rerum duntaxat vniuerſalium ſpecies in noſtro intellectu dentur, cùm ſola quidditas vniuerſalis in phātaſmate ad eum modum illuſtrato effulgeat, & ad ſpecierum productionem ſuo modo concurſum impendat.

Cōfutatur. 1. Hęc etiam opinio nobis minimè probatur. Primùm, quia non apparet quidnam lumen intellectus agentis interiectu ſuo præſtet, quo dicantur phantaſmata ab eo illuminata; ſi nihil in ea, nec cum iis operatur. 2. Secundò, quia ſi ideo dicuntur phātaſmata illuſtrari, quia ipſis præſens aſſiſtet intellectus agens; vtique omnia hominum, ſeu dormientium, ſeu vigilantium phantaſmata perpetuò illuſtrari dicenda erunt, cùm ſemper habeant præſens lumen intellectus agētis. Quod tamen de dormientium phantaſmatis negat Caietanus. 3. Tertiò, quia vt rectè obiicit Ferrarienſis 2.contra gent. cap.77.cùm phantaſma quantumuis obiectiuè irradietur, nihilominus in organo corporeo maneat, extenſumque ſit, non poteſt naturam ſine materiæ conditionibus oſtendere, vt fingit Caietanus. Neque eſt ad rem exemplum ſolaris luminis, cuius radio apparet color, non ſapor; ideo enim ſolus color ſeſe ſpectandum exhibet; quia ſolus color non ſapor, cadit ſub viſum: at etiam res ſingularis intellectui apparere poteſt; cùm non vniuerſalia tantùm, ſed etiam ſingularia proprio conceptu à nobis intelligantur, vt ſuo loco demōſtrabimus. Deinde, quia ſi ſpectetur ſola productio ſpecierum intelligibilium, phātaſma, vt progreſſu oſtendemus, non ad eam concurrit præcisè, vt naturam communē refert, ſed vt tam communē quàm ſingularem reprę́ſentat. Quare non eſt cur natura ſingularis phantaſmatum integumentis occultetur. *Vltimo.* Poſtremò, quia ſi in phantaſmate ſola quidditas vniuerſalis elucet, profectò iam res in phātaſia vniuerſales exiſtent, cùm in ea repræſentatur abſque differentiis indiuiduantibus.

Opinio Ferrar. de illuſtratione radicali. Ferrarienſis hoc in libro quæſt. 9. & Capreolus loco citato, putant, quemadmodum cogitatrix hominis facultas propter coniunctionē cum intellectu vendicat peculiarem prærogatiuā, quæ belluarum cogitatrici non conuenit, vt nimirum diuidat, componat, & diſcurrat circa ſingularia; ita phantaſiam ex eadē coniunctione obtinere vt ab ſe promat illuſtriora, & efficaciora phantaſmata, quæque vnà cū intellectu agente poſſint intelligibiles ſpecies producere. Atque hoc eſſe inquiunt phantaſmata illuſtrari ab intellectu agente; quod videtur ad mentē D. Thomę 1.part.quęſt.85.art. 1. *Refellitur.* Hæc explicatio, quanquam habet probabilitatem, non omnino ſatisfacit. Videtur enim illuſtrationis nomen, quod actionem ſonat, nimis impropriè, & remotè vſurpare pro inſitæ nobilitatis communione, quæ eſt ante omnē actum intellectus agētis, & in ipſa primæua, ac naturali phantaſiæ, & intellectus, in eadem quaſi radice, copulatione conſiſtit. A qua certè phantaſmata quaſi ob ſtirpis nobilitatem & ſplēdorem rectiùs illuſtria quàm illuſtrata dici debent.

Sententia recentiorū celebris, veritatiq; vicinior. Placet igitur nobis ea ſententia, quæ à recentioribus philoſophis celebratur, aientibus illuminationem phantaſmatum non eſſe obiectiuam vti Caietanus ait, nec radicalem tantùm, vt Capreolus, & Ferrarienſis arbitrantur, ſed effectiuam; non quaſi intellectus agens aliquid luminis phātaſmatibus imprimat; ſed quia

Magnus Albertus in ſumma de homine A in quæſtione vltima earum, quas de intellectu agente diſputat artic. ſecundo aſſerit intellectum agẽtem intelligere, non tamen per aliquam ſpeciem in ipſo receptam, ſeu (quod idem eſt) intelligere actiuè, iuuando per ſuammet eſſentiam intellectum poſſibilem. Caietanus hoc in libr. ad text. 18. ait, negari non poſſe intellectum agentem, cùm & intellectus, & agens ſit intelligere. Idémque approbant nonnulli è iunioribus B philoſophis. Denique Iandunus hoc loco quæſt. 23. inquit, intellectum agentem producere intellectionem in intellectu poſſibili. Contraria tamen ſententia, quæ decernit intellectum agentem non intelligere, nec vllam intellectionẽ immediatè producere, & communior eſt & verior. Eam tuetur Henricus Gandauenſis quodlibeto 8. q. 12. &, vt videtur D. Thom. in 3. diſt. 13. quæſtion. 1. arti. 1. probatúrque ex eo, quia ſi intellectus C agens intelligeret, ſuperuacaneus eſſet intellectus poſſibilis. Deinde, quia Ariſtoteles cùm de intellectu agente diſſeruit, nunquam ei intelligendi actum attribuit, ſed ipſum à patiente officiis diſcreuit, quòd hic eſſet in potentia ad recipiendas formas, ille eaſdem imprimeret; hic in contemplationẽ incumberet, ille quaſi lumen fulgeret. Priuatim autem Ianduni opinionem ea ratio confutat, quia ſi intellectus agens produce- D ret intellectionem in patiente, ſequeretur intellectionem eſſe actionem tranſeuntem, ſiquidem non maneret in eadem potentia, à qua eliceretur. Non eſt tamen inficiandum intellectum agentẽ vnà cum poſſibili concurrere ad intellectionem mediatè, id eſt, interuentu ſpecierum, quas genuit. Quo etiam pacto dicitur idem intellectus agens, vt ait Scotus in 1. diſt. 3. q. 7. efficere euidentiam primorum principiorum, nimirum E per ſpecies quæ concurrunt ad terminorum penetrationem, ex qua immediatè oritur principiorum aſſenſus. Reſtat tertium munus intellectus agentis, quod eſt producere ſpecies intelligibiles in patientem; ſed nihil iam de eo, quod ad præſentem quæſtionem attinet, explicandum ſupereſt. Facilè autem quiuis perſpiciet prædicta tria munia: etſi

Intellectus agens non intelligit.

Aliquo modo dici poſſe agẽtẽ intellectũ concurrere ad intellectionem.

vocabulis & conſideratione diſtinguantur, re ipſa in vnum idémque recidere.

Cur dixit Ariſtoteles agentem intellectũ habere ſe vt artẽ ad poſſibilem. Lege D. Tho. in 3. diſt. 14. q. 1. art. 2. q. 3. & in 1. diſt. 3. q. 4. art. 5.

Sed quæſierit adhuc fortè aliquis cur Ariſtoteles, ca 5. huius libri text. 17. dixerit, intellectum agentem habere ſe ad poſſibilem, vt artem ad materiam. Item cur illum eodem capit. textu 18. habitũ vocarit. Ad primum horum dicendum comparaſſe intellectum agentem arti, quia vt ars infert in materiam formas artificiales, ita intellectus agens inducit in poſſibilẽ ſpecies intelligibiles. Et vt artifex artis miniſterio non producit formam naturalem, ſeu formam ſuæ ſpeciei, nec enim Polycletus formã humanam, & viuentem ſtatuæ indit, ſed formam artis: ita mens per intellectum agentem nonniſi intelligibiles formas patienti confert. Lege Diuum Thomam libro 2. contra gentes cap 76. & Ferrarienſem in commentariis eiuſdem capitis.

Cur item habitum appellauit.

Ad poſterius dubium reſpondendum eſt intellectum agentem non vocari habitum ab Ariſtotele, quòd ſit habitus primorum principiorum; vt arbitrati ſunt nonnulli, quorum meminit Diuus Bonauentura in 2. diſt. 24. artic. 2 qu. 4. Magnus Albertus in ſumma de homine in quæſt. qua quærit an detur intellectus agens art. 2. Et Ægidius hoc in libro ad textum 18. cuius opinionis abſurditas ex eo conuincitur à D. Thoma, quia habitus primorum principiorum eſt qualitas primæ ſpeciei recepta in intellectu poſſibili ad cognoſcendas primas veritates indemonſtrabiles, ſuppoſita cognitione terminorum; at intellectus agens numeratur inter ſecundæ ſpeciei qualitates, quia eſt facultas à natura inſita, nec verò ſupponit cognitionem terminorum, nec inſidet in intellectu poſſibili, nec tribuitur à natura ad intelligendum, ſed ad abſtrahendas ſpecies à phantaſmatibus. Quæ omnia ex iis, quæ hactenus à nobis diſputata ſunt, facilè quiuis deprehenderit. Dicendum eſt igitur, intellectum vocari ab Ariſtotele habitum, latè accepta habitus appellatione, vt complectitur quamlibet vim, aut facultatem ad operandum.

QVÆSTIO III.

Vtrum neceſſariò dandæ ſint in noſtro intellectu ſpecies intelligibiles, an non?

ARTICVLVS I.

Variæ philoſophorum ſententiæ.

HÆc controuerſia, & quæ ſubſequentur, cum ſuperioribus cohærent afferéntque non parum momenti ad vtriuſque intellectus officia, vim, & naturam pernoſcendam. In præſenti autem quæſtione diuerſi diuerſa ſcripſere. Quidam ſpecies intelligibiles omnino tollere conati ſunt, aientes ſat eſſe phãtaſmata, vt in his intellectus naturas, non ſingulares tantùm, ſed etiam vniuerſales contueatur. Ex horum numero fuere Themiſtius, Theophraſtus, & Auem-Pace qui tamen in conſtituendo intellectu diſcordes fuere, vt ſuperiùs diximus. De Theologis etiam Durãdus in 2. diſtinct. 3. quæſt. 6. Bachonus qu. ſecunda prologi, Gotfredus quodlibeto nono quæſtione decimanona & quodlibeto 13. quæſtione 3. Henricus quodlibet. 4 quæſtione ſeptima octaua, & vigeſimaprima, & quodlibet. 5. quæſtione 14. ſpecies intelligibiles negarunt, quibus ex parte aſſenſus fuit Gabriel in ſecundo, diſtinct. 3. quæſt. 2. aiens non requiri ſpeciem in intellectu ad cognitionem intuitiuam, licèt ad abſtractiuam requiri non ſit negandum. Nec deſunt argumenta, quibus oſtendi videatur fruſtra omnino ſpecies intelligibiles poni. Primùm; quia ſine ipſis poteſt intellectus contemplari in phantaſmatibus naturas, quæ in iis tanquam in ſpeculo relucent. Corroboratúrque argumentum ex eo, quia in potentiis, quæ inter ſe ordinem habent, obiectum repræſentatur poſteriori per actum prioris, vt voluntati per actum intellectus, & appetitui ſenſitiuo per actum phantaſię. Cùm igitur phantaſia, & intellectus ſint potentiæ ſubordinatæ, ratio ordinis poſtulat, vt phantaſia, quæ eſt potentia natura prior, repræſentet intellectui obiectum, quod ille confeſtim apprehendat abſque alia ſpecie. Secundò idem probatur, quia vt ſe habet bonum ad affectum, ita verum ad intellectum; bonum autem non eſt in affectu per ſpeciem, aliquámve ſui ſimilitudinem: ergo neque verum in intellectu. Tertiò, quia ſi darentur in intellectu ſpecies intelligibiles, cùm eæ ponantur vti naturales cauſæ intellectionum, non poſſet vnquã intellectus ab earum vſu ceſſare, ſempérque verſaretur in percipiendis rebus, quæ per eas repræſentantur: quod experientiæ repugnat. Quartò, quia ſi eæ ſpecies eſſent in noſtro intellectu, oporteret nos eas cognoſcere quemadmodum & noſtros actus tam voluntatis, quàm intellectus palàm deprehẽdimus. Quintò, quia multa à nobis intelliguntur, quorum ſpecies intelligibiles non habemus; ſiquidem nec Dei, nec ſubſtantiarum ſeparatarum, neque aliarum rerum materiæ expertium, intelligibiles imagines aſſequi poſſumus, cùm huiuſcemodi res non moueant ſenſum, proindéque earum phantaſmata habere nequeamus: & tamẽ conſtat nos harum rerum conceptus formare. Poſtremò, quòd neque Angelis ſimpliciter neceſſariæ ſint ſpecies intelligibiles, oſtenditur. Nã Angelus ſine interuentu ſpeciei cognoſcit ſe per ſuam eſſentiam immò & alios Angelos per eorum ſubſtantias ſibi pręſentes: quod probatur quoad priorem partem, quia eſſentia Angeli, vt eſt actus ſine admixtione materiæ, ita eſt per ſe actu intelligibilis, eſtque actu, & intimè coniuncta proprio intellectui, vt cum eo concurrat ad ſui ipſius notionem. Quoad poſteriorem verò partem oſtenditur idem aſſumptum, nam quilibet Angelus poterit ita ſe coniungere intellectui alterius, vt per modum formæ intelligibilis efficientiam habeat reſpectu intellectionis ab eo eliciendæ. Quare videtur hiſce argumentis concluſum rectè ſentire eos, qui ſpecies intelligibiles dari negant.

***

Qui ſpecies intelligibiles nolint admittere. — *1. Argum.* — *2. Argum.* — *3. Argum.* — *4. Argum.* — *5. Argum.* — *Vltimum.*

ARTICVLVS II.

Non eſſe negandum dari ſpecies intelligibiles: & has ceſſante actu intelligendi manere in intellectu, contra Auicennam.

Alenſis 2. p.q.24.m. 2.& 3.& q. 26.m.2. M. Alb.in. 2.d.3.art. 15.D.Th. 1.par.

HÆc tamen opinio probanda non eſt, ſed cum ſchola Peripatetica, cõmuni Philoſophorum approbatione, aſſerendum dari in intellectu ſpecies intelligibiles quæ ſint principia intelligẽdi, ſicuti & in ſenſibus dantur ſenſibiles, vt ſuperiori libro demonſtrauimus; vbi etiam complures huiuſce veritatis aſſertores in medium attulimus. Certè D. Auguſtinus putat adeò cõpertũ eſſe dari huiuſmodi ſpecies, vt in l. 11. de Trin. c. 2. dicat ingenij tardioris eſſe de eis dubitare. Probatur igitur hæc ſententia ex eo, quia ita ſe habet intellectus ad propriam functionẽ, vt ſenſus ad ſuam: at ſenſus vt loco citato planũ fecimus, nullo pacto ſentire queunt abſque ſpeciebus ſenſibilibus. Secundò, quia cùm intellectus ad hanc, vel illam rem percipiendã indiſcriminatim ſe habeat, cùmque in ſe ſpectatus ſit pura potentia, neceſſariò ad intelligendum requirit aliquam formam, qua actuetur, & eget aliquo formali principio, vnde intelligendi actum promat, & quo ad hoc potiùs, quàm ad illud concipiendum determinetur. Hęc verò forma, & principium nõ aliud eſt quàm ſpecies intelligibilis. Nã quòd ad id præſtandũ phantaſmata neutiquam ſatis ſint, ex eo cõſtat, quia phãtaſmata, quemadmodũ ſunt per materiã extenſa, & imperfectę craſſæque naturę: ita non niſi res ſingulares repræſentant: & tamen conſtat intellectum etiã obiecta cõmunia percipere. Itẽ quia phãtaſmata non ſunt intimè coniuncta intellectui, cùm non hęreant in anima, ſed in corpore: at nihil operatur, niſi per virtutem, quæ in ipſo eſt, vt ex doctrina Ariſtotelis in ſecundo huius operis li. ca. 1. tex. 4. & 5. aſtruit D. Tho. lib. 2. contra gent. c. 76. Quo fit vt ad nullius rei, ſiue vniuerſalis, ſiue ſingularis, ſiue expers, ſiue particeps materiæ ſit, ſufficiat phã-

Qu. 55. art. 1. D. Bon. in 2. d. 3. art. 2. q. 1. Ric. eadem d. art. 5. qu. 2. Scot. qu. 6. Greg. d. 7. q. 1. art. 1.

Phantaſmata non eſſe ſatis ad eliciẽdas intellectiones.

A taſma, vt ex eo intellectus poſſibilis intelligendi actum proferat. Adde quòd vt Scotus argumentatur in 1. diſt. 3. qu. 6. magna foret naturæ intellectualis imperfectio, ſi nõ in ſe, ſed in corpore, hoc eſt, in potentia ſenſitiua corpori inhærente, nobiliſſimæ ſuæ operationis principium haberet. Neque huic rationi obſtat quòd beatis diuina eſſentia pro ſpecie intelligibili eſt, & tamẽ nec per realem identitatẽ, neq; ſubiectiuè in ipſis

B ineſt. Nãque ſic intimè eorũ intellectui copulatur, vt ſuppleat vnionẽ quam vel inhæſio, vel alia naturalis coniunctio præſtare poteſt. Quod vt planiùs intelligas, ſic habeto. In noſtra ſpecie intelligibili naturali tria inueniuntur. Eſt enim imago rei intelligendæ; idque habet peculiariter, vt ſpecies eſt. Secũdo cõcurrit cum intellectu ad eliciendã intellectionem: id autẽ vendicat prout eſt principiũ, ſeu ratio intelligẽdi. Tertiò, inhęret

C intellectui, quod obtinet quatenus accidentis naturã participat. Igitur duo priora, cùm nihil imperfectionis habeãt, diuinæ eſſentiæ cõuenire poſſunt reſpectu intellectus beati, tertium verò minimè; quia potentialitatẽ, & compoſitionẽ, atque adeò imperfectionis notam inuehit. Itaque adhuc ratum manet omnem noſtram ſpeciem naturalem, atque ordinariam debere eſſe in ipſo intellectu,

D cui intelligendi principium & ratio eſt.

Tria inueniri in ſpecie intelligibili.

Quæ illorũ competãt eſſentiæ diuinæ cũ beatis eſt pro ſpecie intelligibili.

Poſtremò quòd Ariſtot. ſpecies intelligibiles poſuerit, conſtat. Etenim hoc in li. c. 4. tex. 15. ait intellectum poſſibilem fieri ſingula, videlicet, quia ſingularũ rerum ſpecies recipit: & text. 16. ſequenti, itémque ca. quinto text. 19. ait intellectũ, & rẽ intellectã eſſe vnum; nõ ſunt verò vnum per naturam, ſed intelligibiliter, quatenus res, quæ intelligitur, per ſui imaginem intellectui copulatur,

E & vnitur. Prętereà vocat intellectum locum formarum, ſeu ſpecierum, non niſi quia vt locus rem locatã recipit, ac ſeruat, ita intellectus ſpecies intelligibiles.

Ariſtoteles ſpecies intelligibiles conceſſit.

Sciendũ eſt autem, Auicennã li. 9. Naturalium part. c. 6. exiſtimaſſe intelligibiles ſpecies nõ permanere in noſtro intellectu niſi dum eas apprehendit, aut ex iis intellectionem edit. Eius fundamentum fuit, quia quicquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergo ceſſante intellectione, euaneſcet ſpecie intellectu recepta. Hæc tamen

Auicẽna noluit ſpecies intelligibiles permanere in intellectu.

opinio procul aberrat à veritate, nititúrque fundamento ſatis futili. Eam igitur præter alios coarguit Diuus Thomas libro ſecundo, contra Gent. cap. 74. & de verit. quæſt. 10. artic. 1. & 1. part qu. 79. artic. 9. Nam cognitio intellectiua multò eſt perfectior, quàm ſenſitiua; ergo ſi ad ſenſitiuam cognitionem conſeruantur ſpecies, vt fatetur Auicenna, multò maiori iure conſeruabuntur ad intellectiuam: maximè cùm intellectus poſſibilis multò firmior ſit, quàm eſſe materiæ corporeæ, quæ ſenſim fluit, & amittitur, in qua tamen ſuſtentantur potentiæ ſenſitiuæ.

Deinde, quia ſi hæc poſitio vera eſſet, nulla prorſus ratio memoriæ daretur in parte intellectiua, nec recordaremur nos elicuiſſe conceptus rerum vniuerſalium, quod eſt contra experientiam. Lege ſi placet, quæ de hac re commentati fuimus in libris Paruorum Nat. de memoria & reminiſcentia cap. 2.

Confutatur hæc ſententia.

Ad rationem Auicennæ reſpondendum eſt, ſi recipi intelligibiliter idem valeat, atque recipi accommodatè ad intellectum, haud dubiè ſpecies intelligibiles recipi in noſtra mente intelligibiliter. Si verò idem ſit, ac recipi, vt cognitum in cognoſcente, quod dicitur recipi dum apprehenditur; tunc ſpecies non ita ſe habere, quia non opus eſt, vt cùm recipiūtur, ab intellectu apprehendantur.

Proponūtur ordine dignitatis genera 4. ſpecierum.

Porro quibuſdam veluti gradibus aſcendant ſpecies, quæ cognitionis principia exiſtunt. In infimo ſunt ſpecies ſenſuum externorum, quæ non niſi præſente obiecto, & ſenſione durante, manent. In ſecundo ſpecies internorum ſenſuum (non tamen ſenſus communis) quæ poſt ſenſionem, & remoto obiecto, ſeruantur: ſed tamen cùm inſint in organo corporeo obſoleſcunt, & fluxu materiæ ſenſim dilabuntur. In tertio ſpecies intelligibiles noſtri intellectus, quæ obiecto non exiſtente, & ceſſante intellectione perſeuerant; cúmque immateriali ſubiecto inſint; poſtquam ei ſemel inhæſerunt, perpetuæ atque indelebiles ſunt. Neque obſtat quòd habitus ſcientiarum, & virtutum intellectui, ſeu voluntati incidentium ſæpe amittantur. Non enim talis amiſſio prouenit ex defectu ſubiecti, ſed ex diſſidio, & repugnantia contrariorum, quibus cedunt, (vt omittamus eã ſupernaturalium habituum amiſſionem, quæ ob noſtram culpam accidit per ſubtractionem diuinam, cuiuſmodi eſt deperditio gratiæ.) At ſpecies tam intelligibiles, quàm ſenſibiles contrariis vacant; alioqui non poſſent ineſſe ſimul imago candoris, & nigredinis in aere, vel oculo. Quod falſum eſſe conſtat, cùm vtrumque ſimul intueamur. In quarto gradu ſunt ſpecies intellectus Angelici, quæ præter alias perfectiones, eam addunt ſupra ſpecies noſtri intellectus, quòd non fuerunt aliquo temporum, aut inſtantium ſucceſſu acquiſitæ, ſed ipſis angelis à principio ingenitæ.

Species intelligibiles indelebiliter intellectui ineſſe.

Species Angelicæ omnium præſtantiſſimæ.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum primi articuli.

Ad 1.

ARGVMENTA initio quæſtionis propoſita ſic explicabis. Ad primum dic, non poſſe intellectum contemplari naturas in phantaſmatibus ob eas cauſas, quas ſuperiori articulo attulimus. Et ad argumenti confirmationem, ſi loquamur de modo repræſentandi, qui ſufficiat vt poſterior potentia id ipſum, quod prior cognoſcat; falſum aſſumi. Nec enim facultati appetenti ſic obiectum repræſentatur, vt quod à cognoſcente apprehenditur, ipſa etiam cognoſcat: ſed eatenus dicitur ei repræſentari obiectum, quatenus in id tendere non valet, niſi à cognoſcente præconceptum ſit. Quo patet, eſto phantaſia, & intellectus ſint potentiæ ſubordinatæ; non probari hoc argumento ſat eſſe repræſentari obiectum à phantaſia: vt in id intellectus illico abſque ſpecie ſibi inhærente feratur.

Ad 2. Cur potentia appetēs non habeat in ſe principium à quo determinetur.

Ad ſecundum, diuerſam eſſe rationem in potentia cognoſcente, & in appetente, tum ob alias rationes, tum quia facultas appetens determinatur ad operandum à notitia obiecti; facultas autem cognoſcens, non habet à quo determinetur, ideóque opus illi eſt ſpecie tanquam principio determinante. Ad tertium, ſic intellectum concurrere cum ſpecie ad intellectionem, vt oporteat illum priùs excitari vel à phantaſmate, vel à voluntate, vel ab vtroque aliáve cauſa

Ad tertiū.

cauſa eiuſmodi; ob idque non ſemper A vti ſpeciebus quibus eſt conſignatus; ſed interdum ab intelligendo ceſſare, nonnunquam hac potiùs quam illa ſpecie vti; quia ad huius magis, quàm ad alterius vſum aliunde mouetur.

Ad 4. Quo pacto cognoſcat intellectus ſe eſſe ſpeciebus conſignatum.

Ad quartum cognoſci ab intellectu ſpecies intelligibiles per actum reflexum, & arguitiuè. Dum enim experitur ſe intelligere, reflectitur ſupra ſuum actum arguitque habere ſe principium formale intellectionis, hoc autem principium ſpeciem eſſe colligit iis rationibus, quibus B id concluditur. Qua de re infrà.

Ad 5.

Non ſẽper intellectus res cognoſcit per proprias earũ ſpecies.

Ad quintum, eſto omnis intellectio ab aliqua ſpecie intelligibili oriatur; non omnem tamen elici ab ſpecie propria eius rei, quam intelligimus; ſæpe enim ex imagine & notitia vnius ad cognitionem conceptúmque alterius progredimur, vt cùm per res ſenſibiles Dei & ſubſtantiarum ſeparatarum intelligentiam aſſequimur; quæ cognitio C etſi non proximè, remotè tamen à ſenſu petitur. Vtrùm verò poſt conceptus, quos de hiſce rebus formamus, relinquantur in noſtro intellectu ſpecies intelligibiles, progreſſu patebit.

Ad vltimum.

Ad ſextum, quod attinet ad cognitionem, quã de ſe Angelus habet, admittendum eſt, cognoſcere illum ſe per ſuã eſſentiam: vt docet Diuus Thomas prima parte quæſtione 59. art. 1. & de veritate quæſtione octaua articul. 2. itémque Diuus D Bonauentura, Durandus, Richardus in ſecundo diſtinct. 3. Ægidius in tractatu de cognitione Angelorum qu. 1. Soncinas 12. Metaphyſ. q. 59. aliíque nõ pauci; etſi non defuerint qui ſecùs exiſtimarint, aientes, non poſſe Angelum ſe per ſuam ſubſtantiam intelligere, ſed habere ad id ſpeciem ſicuti ad aliarum rerum perceptionem.

Angelum non egere ſpecie, vt ſe intelligat.

Oppoſitum tamen dicendum, videlicet non intelligere ſe Angelum per ſpeciem ſuperadditam; E cùm ad id poſſit eius ſubſtantia, vti argumentum concludit, ſubire vicẽ ſpeciei. Quod verò ſpectat ad cognitionem qua vnus Angelus alios cognoſcit, putant nonnulli, quemlibet cæteros per eorum eſſentias intelligere, quam opinionem attribuit Platoni D. Th. 2. cont. gent. c. 98. eámque tuetur Durandus, & Nominales in 2. diſt. 3. ſed nobis ea non placet, quia nequit potentia intellectiua ab vlla re creata, tanquam à forma intelligibili actiuè, ac principaliter determinari ad intelligendũ, niſi eiuſmodi principium determinans intra ſe, atque intimè ſibi coniunctum habeat, quæ coniunctio non cernitur in ſubſtantia vnius Angeli reſpectu alterius. Longior hac de re diſcuſſio ad alium locum pertinet.

QVÆSTIO IV.

Dentúrne in noſtro intellectu ſpecies intelligibiles, quæ propria ſint rerum ſingularium, an non.

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis argumenta.

Qui ſpecies rerum ſingulariũ in intellectu non admittãt.

AGITATVR hæc quæſtio inter Philoſophos magna diſſidentium partium contentione. D. Thom. cum aliis in locis, tum 2. cont. gent. cap. 100. prima part. q. 86. art. 1. Caiet. ibid. Capreolus in 1. diſt. 35. qu. 2. in ſolutione argumentorum contra quartam concluſionem, Argentinas in 4. diſt. 50. q. 1. ar. 3. Ferrarienſis 1. cont. gent. c. 65. & hoc in lib. q. 13. arbitrantur, non dari in noſtro intellectu ſpecies rerum ſingularium, idémq; tuentur nonnulli ætatis noſtræ Philoſophi, aſſerentes nihil eſſe à Peripatetica doctrina magis alienum, quàm eiuſmodi ſpecies admittere.

1. Argum.

Probant ſuam ſententiam in hunc modum. Forma recipitur in ſubiecto ſecundùm conditionem, ac modum recipientis; ſed anima eſt expers materiæ; ergo ſpecies, quæ in ea recipiuntur, debent eſſe immateriales in repræſentando, atque adeò nequibunt repræſentare conditiones materiæ ſingularis; ſed duntaxat naturam communem ab iis auulſam, ac liberam. Confirmatúrque argumenti vis cõmuni illo Peripateticorum effato; quod deſumptum eſt ex Ariſt. hoc in lib. c. 4 tex. 16. Res materiales fieri intelligibiles dum à materia abſtrahuntur. Enimvero cùm hæc abſtractio non ita accipi debeat, quaſi res per intellectum à propria materia, qua conſtant, eximendæ ſint, vtique ſic erit accipienda, vt tunc res dicantur effici intelligibles, cùm menti obiiciuntur per ſpecies, quæ non mate-

ſed ij ſine proprijs earum ſpeciebus cõſtare nequeũt; dantur ergo propriæ ſpecies rerum ſingularium. Maior propoſitio, etſi à quibuſdam negetur à nobis tamen paulò pòſt demonſtrabitur. Minor ex eo ſuadetur, quia cùm ſpecies rei cõmunis nõ niſi confuſè, & implicitè ſingularia repræſentet, nequibit intellectus ad hoc magis, quam ad illud ſingulare concipiendum per eam deduci. ſed vago, & errabundo motu huc illuc fluctuabit. Sunt qui reſpondeant, licèt ſpecies intelligibilis ſolam communem naturam referat; determinari tamen per eam intellectum ad concipiendam rem ſingularem, de cuius phãtaſmate ſpecies ipſa educta eſt propter cognationem, quam ſpecies habet cum tali phantaſmate. Sed hi facilè coarguuntur. Nã vel ea ſpecies iure cognationis re vera eiuſmodi ſingulare repræſentat; vel non; ſi dent primum; iam ergo in noſtro intellectu erunt ſpecies, quæ non ſolùm naturas vniuerſales, ſed indiuiduas etiam referant, quod tamen ſolis ſpeciebus ſubſtantiarum ſeparatarum Theologorum Schola attribuit; ſi ſecundũ, nullo pacto ſpecies intellectricem vim ad vllũ ſingulare definitè intelligẽdũ applicabit.

Reſponſio.

Cõfutatur

Alij occurrunt, intellectum noſtrum naturæ communis imagine affectũ determinari à phantaſmate ad rem ſingularem concipiendã, eo modo, quẽ tertio ſuperioris articuli argumento explicuimus. Verùm neque horũ ſolutio ſatisfacit. Etenim quemadmodũ noſter intellectus vt ſuprà oſtendimus, non poteſt vti ſolo phantaſmate tanquam principio intelligendi, ſed requirit principium ſibi intimè coniunctum, atque inhærens, à quo intelligendi actum promat (alioqui ſaltem ad intelligenda ſingularia neutiquam ſpeciebus intelligibilibus indigeret) ita vt hoc potiùs, quàm illud percipiat, non ſat illi eſt externa aſſiſtẽtia phantaſmatis; ſed eget interno principio à quo ad id actiuè determinetur. Nec obſtat quòd intellectus beati concurrit cum diuina eſſentia ad actũ beatificæ viſionis; cùm tamen diuina eſſentia non ſit interna ipſi beato; id enim, vt iam antè monuimus, propterea fit, quia diuina eſſentia ob ſuam eminentiã finitam poteſt ſupplere modum illũ intimę cõiunctionis, ſine quo ſpecies creata, vel quod ſpeciei creatę conditionem

Reſponſio.

Soluitur.

A ſubit non poteſt cum intellectu ad intelligendi actum concurrere. Nec item obeſt quòd quilibet Angelus intelligit ſe per ſuam eſſentiam. Nam eſſentia Angeli eſt intimè copulata eius intellectui, cùm intellectus in ipſamet eſſentia inhæreat. Phantaſma verò non ita ſe habet ad noſtrum intellectum; ſiquidem illud in organo corporeo, hic in ipſa animæ ſubſtantia inſidet. Corroboratúrque argumentum inſuper ex eo, quia conceptus, qui per intellectionem rei ſingu-

B laris in mente gignitur, eſt quaſi proles ipſius obiecti cogniti, vt docet Diuus Auguſtinus 9. de Trinitate cap. decimo ſecũdò. Quare oportet dum is gignitur, contineri in mente obiectum: non poteſt autem ibi eſſe per ſe: ergo per ſuum quaſi ſemen, quod eſt propria, ac peculiaris ipſius imago. Nam ſpecies rei communis non magis eſt virtus huius, quàm illius ſingularis.

C Præterea, In noſtro intellectu dantur ſpecies multorum ſingularium materiæ expertium, ergo ſaltem horum ſingularium ſpecies admittẽdæ ſunt. Antecedẽs probatur, quia is, qui elicuit actũ amoris Dei, vel naturę vniuerſalis intellectionẽ, recordatur poſtea ſe eiuſmodi actus elicuiſſe, omnis verò recordatio intellectus oritur à ſpecie intelligibili: habet ergo noſter intellectus ſpecies intelligibiles, quæ hoſce actus ſingulares repræſentẽt.

4. Argum.

D Nec ſatisfaciet qui dixerit, recordationẽ hanc non ab intellectrici, ſed à ſenſitiua memoria proficiſci, non enim facultas organica apprehẽdit res ſpiritales, cuiuſmodi ſunt volũtatis & intellectus actiones: cùm ſint extra limites obiecti potẽtiæ corporeæ. Nec memoria ſenſitiua recolit nos percepiſſe hominem in commune: cùm circa naturas ſingulares tantummodò verſetur.

E Itẽ, Anima ſeparata recordatur ſingulariũ ſenſibiliũ per ſpecies, quas hinc detulit; ergo dũ eſſet in corpore, habuit intelligibiles ſpecies eiuſmodi ſingulariũ. Antecedens ſuadetur exemplo diuitis epulonis, cuius habetur mẽtio Lucæ decimo ſexto, qui apud inferos recordabatur ſuorũ fratrum. Ac quòd eã recordationem eliceret nõ ex ſpeciebus infuſis, ſed ex iis, quas miniſterio phantaſmatũ acquiſierat, ea ratio probat, quia recordatio eſt perceptio rei cognitæ, vt anteà cognitæ: diues autem nõ cognouerat

anteà

verò alia aut ſeparabili, id eſt, diuerſa A ſecundùm rem ab ea, qua ſingularem cognoſcit, aut habente ſe ad ſe ipſam, atque cùm extenſa fuerit linea flexa, id eſt, quæ ſaltem ratione (de reali namque diſtinctione nondũ ibi quicquam abſolutè decernitur) ab illa differat eo modo, quo linea inflexa, cùm extenditur, re quidem ipſa eadem eſt; poteſt enim eadem linea frangi, & porrigi, ratione tamen à ſe diſtinguitur. Ita verò (iuxta B hanc interpretationem) inflexæ, rectæque lineæ ſimilitudinem, non ad agnitionẽ reflexam & directã; ſed ad diſcrimen inter potentiam, qua ſingulare, & vniuerſale cognoſcitur, qua de re quæſtio erat, retulit Ariſtoteles. Quo fit, vt ibi de ordine modóve vniuerſalem & ſingularem naturam cognoſcendi, nihil omnino habeatur.

Hæc explicatio totam machinam illius argumenti, quo maximè nituntur, C qui ſingularia reflexè, ac poſteriùs à nobis intelligi opinantur, facilè diſſoluit. Nec verò, vt quidam autumant, Platonis in Timæo ſententia eſt, quam illic Ariſtoteles imitatus ſit, ſingularia reflexè à nobis concipi. Non enim Plato cùm reflexæ cognitionis meminit, & actiones intellectus lineæ primùm rectæ, mox circinatæ, interiúſque recurrenti comparat, non, inquam, tunc de rerum ſingularium notitia philoſophatur; ſed de ea, qua hominis mens recto curſu ad D aliarum rerum ſcientiam capeſſendam extra ſe primùm quaſi egreditur, deinde oraculi monitu ad ſe redit, & in ſui ipſius cognitionem incumbit. Qua de cauſa anima, intellectualis ſphæra, quæ in ſe ipſam circulum facit, à Philoſophis dici conſueuit. Eoque ſpectat illud Hugonis Victorij 1. Didaſcalon ca. 2. Mens noſtra in orbes geminos motũ glomerat; quia ſiue per ſenſus ad ſenſibilia exeat, ſiue per intelligentiam ad ea quæ ſenſũ fugiunt, aſcendat; ad ſe ipſam rerum ſimilitudine trahens, re- E gyrat. Vel dicendum, vt Philoponus interpretatur, Platonem quaſi ænigmate per lineam flexam indefinitè ſignificaſſe actiones intellectus, cuius eſt in ſe ipſũ poſſe conuerti; per rectam verò cæteras functiones vitales, quæ nihil aliud ſunt, quàm progreſſus quidam ab anima viuificante ad aliud, ſiue ad illud, quod vitam ſuſcipit, id eſt ad corpus: ſicuti linea recta ab vno puncto deſinit in aliud.

Locus Platonis explicatur.

Anima intellectualis ſphara dicitur a Philoſophis. Sententia, Delphici templi foribus inſcripta, Noſce te ipſum. De qua Laertius lib 1. Plinius lib 7 ca. 32 Macr. 1. Satur. ca 6. Clem. Alex in 1 dialog.

Veniamus nunc ad explicanda partis affirmatiuæ argumenta. Ad primum negandum eſt antecedens, & ad eius probationẽ dicendum, ſpeciem, quæ repræſentat rem ſingularem ex parte nobiliorem eſſe, videlicet pro vt refert naturam plures gradus in ſe continentem, vt probat argumentum: aliunde verò deterioris notæ haberi; nimirum quatenus eſt limitata ad vnum tantùm ſingulare; ſpecies autem rei vniuerſalis non ſolùm repræſentat naturam cõmunem multis, ſed poteſt deſeruire cognitioni omnium ſingularium ſub eadem ſpecie, concurrendo cũ eorum phantaſmatis, vt in tertio primi articuli argumento dicitur.

Reſpõdetur ad argumenta partis affirmatiua. Ad 1. argum.

Ad ſecundum reſpondendum eſt, ſpeciem propriam rei indiuiduæ non eſſe effectum abſolutè præſtantiſſimum, quẽ intellectus agens poteſt edere, tum ob limitationem, quam diximus; tum quia ne eiuſmodi ſpeciem producat, obſtat naturæ ipſius ingenium; quæ non aſſolet pluribus efficere, quod poteſt paucioribus: poteſt autem intellectus patiens intelligere naturas ſingulares per ſpecies rerum communium adiutus concurſu phantaſmatum.

Ad 2.

Ad tertium conceſſa maiori, neganda eſt minor, & ad eius probationẽ, omiſſa priori ſolutione, quæ rectè coarguitur, danda eſt ſecunda, dicendúmque, licèt intellectus non determinetur ad cõceptum alicuius ſingularis à ſola ſpecie intelligibili in ſe ſumpta; determinari tamen ab illa pro vt concurrit vnà cum phantaſmate rei ſingularis, & ad huius rei impugnationem reſpõdendum, cùm dicimus intellectui non poſſe deſeruire phantaſma tanquam principium intelligendi: interpretandum id eſſe de principio adæquato, vel principali actuante, ac determinante intellectum: quale nõ ponitur phantaſma ab iis, qui dicunt intellectum determinari ab eo ad concipienda ſingularia; tantum enim ſtatuitur ad ſupplendam repræſentationẽ ſingularitatis & cõditionum indiuidualiũ. Cætera, quæ in eodem argumento afferuntur de viſione beatifica & de cognitione Angeli, nihil contra id, quod tuemur, cõcludũt, vt erit iam conſideranti perſpicuum. Nam vnio eſſentiæ diuinæ cum intellectu beati eminenter cõtinet illam coniunctionem, quam requirimus in

Ad 3.

Quid præſtet phantaſma cũ requiritur ad intellectionem ſingularium.

in principio adæquatè, vel principaliter actuante intellectum. Eſſentia verò Angeli intelligentis ſe per ſuam eſſentiam intimè copulata eſt intellectui eiuſdem, cùm intellectus in ipſamet eſſentia hæreat. Phantaſma autem non ita ſe habet ad intellectum; ſiquidem illud in organo corporeo, hic in anima inſidet. Poſtremò ad id, quod ex D. Auguſtino citatur, fatendum eſt conceptum eſſe obiecti prolem ſed negandum ad producendum rei ſingularis conceptum requiri ſpeciem intelligibilem rei ſingularis propriam. Licèt enim ſpecies intelligibilis nullum ſingulare explicitè repræſentet; determinatur tamen à phãtaſmate; atque ita conceptus rei ſingularis cenſetur proles eius obiecti, cuius ipſum phantaſma eſt.

Ad cõceptionem rei ſingularis, non requiritur ſpecies intelligibilis illius.

Ad 4. Argum. Quo pacto ſpecies fiat memoratiua.

Ad quartum dicendum, cùm quis elicit conceptum hominis, verbi gratia, ſpeciem illam, quæ anteà, cùm primum eſt producta in intellectum poſſibilem, C repræſentabat hominem abſolutè, poſt eiuſmodi cõceptũ factam memoratiuã, referre eundem hominẽ ſub ratione cogniti; ita verò, vt quis recordetur ſe cognouiſſe hominẽ, non opus eſt manere in intellectu ſpeciem, quæ repræſentet illũ ſingularẽ conceptum, quo hominẽ apprehenderat; ſufficit enim eãdemmet ſpeciẽ hominis modificari ad repræſentandum hominem ſub ratione cogniti. Quod ſi cognitio ſit rei indiuiduæ materialis, vt Bucephali: cùm poſteà intellectus recordatur ſe Bucephalũ cognouiſſe, ea recordatio non erit adæquatè à ſpecie equi, quemadmodum nec prima conceptio fuit, ſed inadæquatè, id eſt partim erit ab illa, partim à phantaſmate repræſentante Bucephalũ ſub ratione cogniti. Nam cùm intellectus primò apprehendit Bucephalum, eundem ſimul apprehendit phãtaſia, & quia ſpecies Bucephali, quæ in phãtaſia ſeruata eſt, poſt primam apprehenſionem repræſentat illum ſub ratione cogniti, inde eſt quòd poſteà phãtaſma ab ea elicitum exhibet Bucephalũ ſimiliter ſub ratione cogniti, determinátque intellectum ad apprehendendum illum ſub eodem modo. Si autem conceptio ſit rei indiuiduæ immaterialis, cùm ea non poſſit in phantaſmate repræſentari, maior eſt difficultas, dicendum tamen quoties intellectus aliquod ſingulare, etiam immate-

Recordatio rei indiuiduæ materialis, partim eſt à ſpecie partim à phantaſmate.

Quid dicendum de recordatione rei indiuiduæ immaterialis.

A riale concipit, ſimul phantaſiã aliquid materiale apprehendere, ſimile tamen, cognatúmve eiuſmodi rei immateriali, vt progreſſu huius operis exponemus. Igitur ex ſpecie memoratiua talis rei apprehenſæ per phantaſma, & ex phantaſmate ab ea elicito, poterit determinari ſpecies illa, è qua intellectus antè elicuerat conceptum prædictum rei indiuiduæ immaterialis. Atque ita fiet, vt intellectus abſque ſpecie propria rerum B ſingularium, ſiue eæ res materiales ſint, ſiue immateriales, earum recordationem edere valeat.

Ad quintum, relicta opinione quorundam quos refert Caiet. 1. part. q. 79. art. 6. aientium animam ſeparatam cognoſcere ſingularia per ſpecies acquiſitas, vel quas hinc detulit, reſpondẽdũ eſt cum D. Thoma in diſputatis, quæſt. de anim. art. 20. & 1. parte q. 89. articul. 4. Caietano ibidem, Ferrarienſi ad cap. 74. lib. 2. contr gent. Abulenſe ad cap. 25. Matthæi q. 607. & 610. & aliis, animam ſeparatam cognoſcere ſingularia per ſpecies ſibi inditas in abſceſſu à corpore; quæ ſpecies ſimiles ſunt iis, quas Angeli à prima origine acceperunt, repræſentant enim non ſolùm vniuerſalia, ſed etiam ſingularia. Ac quemadmodum in Angelis ſpecies intelligibiles, quæ ex ſe indiſcriminatim ſingularia poteſtate repræſentant, determinantur ad hæc & D illa ſingularia actu ſignificanda, cùm illa exiſtunt actu, ita vt exiſtentia ſit conditio determinandi ſpeciem ad eiuſmodi ſingularia: ſic in anima ſeparata ſpecies vniuerſaliter repræſentantes, & alioqui æqualiter ſe habentes ad omnia ſua ſignificata, determinantur ad quædam ſingularia, quæ ad animæ ſtatum pertinent, quatenus anima ſortitur ad illa peculiarem habitudinem, ſiue ob E aliquam affectionem, ſiue ob antecedentem notitiam, ſiue ob diuinam ordinationem, aut aliud quid ſimile; qualem habitudinem obtinebat anima diuitis ad fratres, quos inter viuos reliquerat. Ad id verò, quod deinde argumentum opponebat, dicendum eſt, licèt recordatio ſit rei cognitæ, vt cognita eſt, iterata cognitio; nõ oportere proinde eã cognitionẽ reperi ex eadẽ ſpecie: ſat enim eſt elici ex alia ſuppoſita priori cognitione. Quod in tractatu de anima ſeparata erit à nobis enucleatiùs explicandum.

Ad 5. arg.

Vnde proueniat quòd ſeparata anima ſingularia percipiat.

Diſp. 4. art. 3.

Ita

Ita patet qua ratione diluenda ſint vtriuſque partis argumenta. Quia tamen, vt ſuperiùs monuimus, decretum nobis eſt, eam partem, quæ negat dari ſpecies rerum ſingularium, vt Ariſtotelicæ doctrinæ magis conſentaneam tueri, quam idcirco etiam in primo Phyſicæ Auſcultationis lib. defendimus, ad eam in noſtris commentariis doctrinæ filum accommodabimus. Quæ verò in ſolutione argumentorum, quæ pro illa adducuntur, retulimus, ſi iis, quæ à nobis alibi ſtatuuntur, repugnent, vt ex aduerſariorum ſenſu dicta accipi debent.

Cap. 1. qu. 4. art. 2.

QVÆSTIO V.

Num ſpecies intelligibiles ab intellectu agente producantur.

ARTICVLVS I.

Reiectis quorundam placitis, ſtatuuntur aliquot aſſertiones.

Epiſt. 56. Qui dixerint ſpecies non gigni in intellectu ſed à corporibus immitti.

IN hac quæſtione fuit Democriti opinio, vt refert D. Auguſtinus in epiſtola ad Dioſcorum, & Ariſtoteles in libro de Somno & Vigilia, cap. 2. nullam ſpeciem ab intellectu ſiue agente, ſiue patiente gigni, ſed ab ipſis corporibus per diffluxus quoſdam intrare imagines in noſtros animos. Idem quoque fuit Stoicorum dogma, quod Boëtius libro 5. de conſolatione philoſophiæ metro 4. hunc in modum cecinit:

Quondam porticus attulit
Obſcuros nimiùm ſenes,
Qui ſenſus, & imagines
E corporibus extimis
Credunt mentibus imprimi:
Vt quondam celeri ſtylo
Preſſas figere litteras
Mos eſt æquore paginæ,
Quæ nullas habet notas.

Huius ſententiæ abſurditas demonſtratur.

Huiuſce placiti abſurditas liquet ex iis, quæ à nobis ſuperiùs diſputata ſunt, cùm oſtendimus non poſſe phantaſma vi ſua ſpeciem intelligibilem producere: ſi enim id nequit phantaſma, multo minùs poterunt corpora ipſa, quæ ſunt naturæ multò craſſioris, multóque magis in materiam demerſa. Neque obficit A quòd non pauci, iique graues Theologi arbitrati ſunt Angelos accipere à rebus etiam ſenſibilibus, ſpecies, per quas cognoſcant ſingularia, vel ſaltem prædicata contingentia, quæ rebus ſingulis conueniunt. Non enim ij Auctores credunt eiuſmodi ſpecies transfundi in intellectum Angeli immediatè à coloribus, verbi gratia, ſed intellectum agentem illius vnà cum ſpeciebus ſenſibilibus colorum (quemadmodum noſter intellectus B aſſolet cum phantaſmatis) producere in intellectũ poſſibilem ſpecies intelligibiles earum. Qua de re lege, ſi placet, Alenſem 2. part. quæ 28. memb. 2. Bonauenturam in 2. d. ſt 3. art. 2. qu. 1. Richardum eadem diſt. art. 6. quæſt. 2. Scotum, quæſt. 11. Gregorium diſt. 7. quæſt. 5. art. 1.

Angeli eſſi acciperẽt ſpecies à rebus, non hoc tamen modo reciperent.

Sententia Platon. & Auic. ſpecies defluere à ſubſtãtiis ſeparatis.

Altera ſententia fuit Platonis in Menone, aliiſque locis, & Auicennæ lib. 6. Naturalium part. 5. cap. 6. & 7. arbitrantium ſpecies intelligibiles defluere in C humanam mentem à ſubſtantiis ſeparatis, eo tamen diſcrimine quòd eæ ſubſtantiæ apud Platonem erant ideæ, apud Auicennam intelligentiæ, à quarum prima in proximam, atque ita deinceps vſque ad vltimam, quam agentem vocabat, ab hac in intellectum humanũ prædictæ ſpecies deſcenderent. Item Plato finxit ſpecies inditas animæ à primo ortu: Auicenna progreſſu temporum communicatas: ille in anima fixas, hic D poſt intelligendi actum euaneſcentes, vt iam ſupra retulimus.

Cõfutatur hic error.

Hunc errorem confutat D. Thom. 1. part. q. 84. art. 4. ex eo, quia ſi ita ſe haberet noſtra cognitio, poſſet natura cæcus per eiuſmodi imagines colorũ notitiam habere, quod negat experientia. Deinde, quia ſi animæ rationali aliunde ſpecies adueniunt, fruſtrà ſocietatem iniret cum corpore: quam ideò init vt ſenſuum miniſterio ſpecies acquirat; E ſed hac de re in progreſſu copioſiùs, & enucleatiùs.

His ergo erroribus excluſis aſſerendum eſt cum Schola Peripatetica ſpecies intelligibiles produci in animam, dum eſt vnita corpori, ab intellectu humano, vt conſtat ex iis, quæ ab Ariſtotele cap. 5. huius libri diſputata ſunt. Cùm autem duplex in nobis ſit intellectus, agens & patiens, quænam ſpecies à quo intellectu gignantur, aliquot

aſſertionibus exponemus. Prima ſit. Ab intellectu agente produci poſſunt ſpecies intelligibiles earum rerum duntaxat, & earum omnium, quarum propria phantaſmata habemus. Hæc aſſertio, quæ communi philoſophorum conſenſu recepta eſt, ex eo probatur, quia intellectus agens non elicit ſpecies, niſi vnà cùm phantaſmatis, & prout ab iis determinatur vt ex ſuperioribus cõſtat, docétque D. Auguſt. lib. 11. de Trinitate cap. 8. cùm ait, nullam ſpeciem dari in intellectu, niſi ſenſu intercedente; at nihil impedit quominus intellectus cũ omnibus phantaſmatis indiſcriminatim iungi queat ad ſpecies intelligibiles producendas.

Lege D. Aug. lib. 9. de Trini. c. 3. D. Th. 1. p. q. 84. a. 2. & de verit. q. 10 art. 4.

2. Aſſertio.

Secunda aſſertio. Ab intellectu agente poſſunt gigni ſpecies omnium ſubſtantiarum corporearum. De veritate huius aſſertionis non liquet inter philoſophos. Eſt enim ea de re triplex opinio. Prima Scoti in 1. diſtinct. 3. qu. 1. Richard. in 2. diſt. 24. qu. 3. circa 3. principale, & Heruæi quodlibeto 3 art. 12. ad 4. exiſtimantium non comparari in hac vita à noſtro intellectu, ſiue agente, ſiue patiente intelligibilem ſpeciẽ, quæ ſit propria alicuius ſubſtantiæ. Alij arbitrantur dari huiuſmodi ſpeciem etiam ab intellectu agẽte productã; licèt hi nõ omnino inter ſe cõueniant. Nã Iauellus 7 Metaph. quæſtione tertia, & Soncinas eodem lib. quæſt. 54. credunt, intellectũ agentem ex vno, eodémque accidentis phantaſmate duplicem edere ſpeciẽ, vnã accidentis, alteram ſubſtãtiæ; quæ eiuſmodi accidente inuoluta erat; quia cùm phantaſma illud ſit inſtrumentum ſubſtantiæ, cui tale accidens inhæret, poterit eius virtute nõ modò ſuam ſed ſubſtantię quoque imaginem procreare. At D. Thomas de veritate, quæſt. 10 artic. 5. & lib. 2. Poſt. text. 27. & opuſc. 29. Auerroes 2. huius operis com. 63. Iandunus lib. 1 qu. 10 Ferrarienſis li. 1. qu. 3. Apollinaris quæſt. 11. Abulenſis in caput 25. Matth. quæſtione 608. Caietanus 3. part. quæſt. 76. artic. 7. aliiſque nonnulli putant vim cogitatricem hominis, quem nos à phantaſia non diſtinguimus, proprium exprimere idolum ſingularis ſubſtantiæ. Quæ ſententia nobis placet. Nam cùm multò operoſius ſit ab vno ſingulari ad aliud diſcurrendo progredi, quàm ex acciden-

Scot negat dari ſpeciem, quæ ſit propria alicuius ſubſtãtiæ. Alij volũt hanc ſpeciem produci ab intellectu agente.

A tium inuolucro proprium ſubſtantiæ phantaſma eruere: cúmque primùm illud cogitatrici hominis facultati, vt ſuperiùs oſtendimus, concedatur, non eſt cur eidem hoc poſterius denegetur. Fauet planè Ariſtoteles hoc in lib. cap. 4. text. 10. vbi ait cognitionem huius carnis ſingularis pertinere ad potentiam ſenſitiuam: & D. Auguſtinus lib. 10. de Trinit. c. 10. vbi corporum cogitationẽ imaginatrici facultati attribuit. Non

Cogitatiua hominis exprimit idolum ſingularis ſubſtantiæ.

B credimus tamen cogitatiuam vt primùm recipit ſpeciem accidentis, confeſtim elicere expreſſam imaginem latentis in eo ſubſtantiæ: ſed primo aggreſſu apprehendere tale accidens: deinde ex illius prænotione in ſubſtantiæ notitiam penetrare. Itaque ſtatuimus produci ab intellectu agente ſpecies ſubſtantiarum corporearum eo argumento, quòd nihil obſtet, quominus formemus earum phantaſmata, cum quibus intellectus

Oſtenditur quomodo id fiat.

C agens concurrat. Quòd autem intellectus agens è phantaſmate accidentis, non eliciat ſpeciem ſubſtantiæ, vt putant ij Auctores, quos ſuprà retulimus, ex eo oſtenditur, quia ſicut phantaſma accidentis non repræſentat directò, & per ſe niſi accidens, ad quod ſuopte ingenio determinatur; ita non videtur poſſe concurrere per ſe niſi ad producendam imaginem accidentis, eſto ex illo poſſit phantaſia arguendo eruere

D idolum ſubſtantiæ ſingularis. Eſt autem hæc noſtra ſecunda aſſertio potiſſimùm intelligenda de ipſis compoſitis Nam quædam eorum partes, vt differentiæ Metaphyſicæ, cùm in abdito deliteſcant, non cadunt ſub notionem internorum ſenſuum.

3. Aſſertio

Tertia aſſertio. Species intelligibiles omnium quantitatum corporalium generari poſſunt ab intellectu agente. Hęc ſuadetur quia nulla quantitas corporalis phantaſiæ præſertim humanæ captũ

E excedit; proindéque poteſt phantaſia earum omnium idolum formare. Dubitet fortè aliquis de tempore, quod præ cæteris quantitatibus latet. Non eſt tamen de eo dubitandum; ſiquidem memoria, & reminiſcentia, quæ propriè ſenſui interno conueniunt, verſantur circa præteritum, vt in libro de memoria cap 1. Ariſtoteles ait: cùm autem præteritum cognoſcitur, vtique & tempus apprehenditur, cuius differẽtiæ ſunt præte

præte

Tempus percipitur à phantaſia.

præteritum & futurum. Theophilus tamen hoc in lib. ad text, 22. ait phantaſiam non percipere tempus ipſum, nec rationem præteriti in ſe, ſed res, quæ præterito fuerunt tempore, idémque videtur exiſtimaſſe Themiſtius: ſed nobis contrarium magis placet, præſertim ſi de phantaſia humana ſermo ſit, de qua in cõcluſione loquimur. Appoſuimus in hac concluſione particulam illam, corporalium, propter quantitates ſpiritales, quas conſtat non percipi interno ſenſu, cuiuſmodi eſt duratio eius motus, quo per cõtinuam ſucceſſionem intenditur, verbi gratia, habitus iuſtitiæ in voluntate, quod fieri poſſe alibi ſtatuimus.

Quãtitas ſpiritalis non percipitur à ſenſu interno.

Lib. 3. Phy. c. 2. q. 1. art. 2. & libr. 4. ca. 14. q. 3. art. 2.

4. Aſſertio

Quarta aſſertio. Qualitatum materialium, ſeu per ſe, ſeu aliter ſenſibilium, ſpecies intelligibiles edi poſſunt ab intellectu agente. Hæc patet, quia omnes iſtiuſmodi qualitates veniunt in cognitionem phantaſiæ; cùm reuera ſenſibiles ſint. Non extendimus aſſertionem ad omnes qualitates materiales, quia nõnullæ ſunt organo corporeo inhærentes atque adeò materiales, quæ à nullo ſenſu interno percipiuntur, vt ſpecies ſenſibiles phantaſiæ, & habitus, ſeu virtutum, ſeu vitiorum vtriuſque appetitus ſenſitiui. Hæc enim, vt progreſſu oſtendemus, percipi non ſolent niſi reflectente ſe potentia primò ſupra ſuum actum; deinde ſupra habitum, à quo actus proficiſcitur; nullus verò ſenſus ſupra actum proprium reflectitur.

5. Aſſertio.

Quinta aſſertio. Multarum relationũ ſpecies intelligibiles poſſunt ab intellectu agente effici. Hæc ex eo oſtenditur, quia phantaſia, etiam brutorum animãtium, effingit idolum amicitiæ, & odij, & aliarum quarundam relationum, vt diuerſitatis, & ſimilitudinis inter aliqua obiecta. Eſt tamen hæc aſſertio aliquantulùm ambigua; quia forſitan ſenſus interior non apprehendit relationes ipſas formaliter in ſe, ſed earum fundamenta. Non eſt verò dubiũ multas dari relationes, etiam materiales quarũ cognitionem phantaſia nõ aſſequitur, cùm non paucæ etiam intellectus vim effugiant. Opponet tamen aliquis, Obiectum concurrit actiuè ad generandam ſpeciem, ſed neque relatio neque quantitas poſſunt actiuè concurrere, cùm nullam agendi vim habeant, vt in Phyſicis oſtendimus: igitur nec relatio, nec

Obiectio.

Lib. 2. c. 7. q. 16. c. 13.

A quantitas poſſunt obtinere ſpeciem ſibi propriam. Pro ſolutione aduertendum relationem, & quantitatem non producere immediatè ſpecies in ſenſus externos, (ſiquidem quantitas non eſt ſenſibile proprium, ſed commune, quod tantùm ſpecies modificat, relatio autẽ nec proprium, nec commune ſenſibile eſt) ſortiri tamen ſpecies beneficio phantaſiæ eruentis, formantíſque ipſarum idolum, cum quo intellectus agens concur-

Solutio.

Relatio & quantitas phantaſiæ beneficio ſuas ſpecies ſortiũtur.

B rit ad producendam ſpeciem intelligibilem. Licèt autem eiuſmodi concurſus etiam ex parte idoli, actiuus ſit, ſicuti & concurſus ſpeciei intelligibilis ad eliciendum, conceptum, non proinde tamẽ aſſerendum relationem, aut quantitatem in ſe aliquam agendi vim poſſidere: eſto eam facultatem ſortiatur eius ſpecies, quod certè haud quaquam mirandum eſt, cùm ſpecies tranſeat in meliorem categoriam, videlicet, qualitatis,

Relationis, & quantitatis ſpecies actiuum habẽt concurſum.

C cui propè ſoli conuenit eſſe immediatũ agendi principium, vt lib. 2. Phyſicorum ex inſtituto diſſeruimus. Itaque non valet hæc conſecutio: Species relationis, vel quantitatis agit; ergo quantitas, vel relatio in ſe habet vim agendi. Cùm autem hoc loco dicimus effingi ſimulacra relationum à phantaſia; id nõ de omnibus relationibus; ſed de iis tantùm, quæ nequaquam interni ſenſus facultatem

c. 7. q. 19. a. 2.

D exuperant, intelligẽdum eſſe volumus.

6. Aſſertio

Sexta aſſertio. Multarum corporalium actionum, & paſſionũ ſpecies intelligibiles poſſunt ab intellectu agẽte produci; nõ tamen omniũ. Hæc quoad priorẽ partem manifeſta eſt: quia calefactio, verbi gratia, & refrigeratio; aliæq; multæ id genus actiones, & paſſiones nõ ſolùm ab interno ſenſu, ſed ab externo etiã percipiuntur. Quoad poſteriorem, ex eo oſtenditur; quia ſaltẽ operationes phantaſiæ nequeunt ab ipſamet appre-

E hendi, cùm nulla potentia organo corporeo inſidens reflectatur ſupra ſuum actum, vt paulo antè diximus.

7. Aſſertio.

Septima aſſertio. Species intelligibiles earum rerum, quæ ſpectant ad reliquas quatuor categorias (ſi tamen excipiatur æuum Angelorum, & quædam aliæ durationes ſpiritales, ex eorum ſententia, qui hæc in prædicamento Quando conſtituunt: quod alibi expendemus) poſſunt ab intellectu agente elici, ſiquidem iſthæc obiecta ſen-

ſibus in primis nota,& conſpicua ſunt.

ARTICVLVS II.

Traduntur aliæ aſſertiones de ſpeciebus,quæ à ſolo intellectu poſſibili gignuntur.

EGIMVS de ſpeciebus, quæ ab intellectu agente producuntur; proximum eſt vt diſputemus de iis,quæ à ſolo patiente generantur. Sit octaua aſſertio. Species generum, ſi impedimenta remoueantur, producuntur à ſolo intellectu patiente. Hanc ea ratio ſuadet, quia, vt in Phyſicis ex inſtituto docuimus,ſi nihil abſit,vel obſit, id quod primùm à ſenſu tam externo quàm interno percipitur, eſt ſingulare ſenſibile ſpeciei infimæ, cuius phantaſma vnà cum intellectu agente non niſi intelligibilem imaginem ſpeciei infimæ producet; atq; adeò ſi elicienda ſit imago intelligibilis, quæ naturam genericam referat,oportebit accedere operam intellectus poſſibilis,qui à natura ſpecifica abſtrahat genericam, ex cuius conceptu relinquenda erit imago eandem genericam naturam repræſentãs. Nam tametſi dubitari ſoleat num ex imagine infimæ ſpeciei elici poſſit conceptus nõ ſolùm naturæ ſpecificæ,ſed etiam genericæ, per quem naturæ genericæ imago in intellectu producatur: non eſt tamen ea de re dubitandum; quia licèt imago propria ſpeciei nonniſi ſpeciem formaliter, & adæquatè exprimat, nihilominus etiam naturas ſuperiores virtute, ſiue inadæquatè repræſentat, eáque repræſentatio ſufficit vt ex ea conceptus generum eliciantur. Quod aſſerunt non Diui Thomæ ſolùm ſed etiam Scoti Sectatores. Lichetus in 1.diſt.3.quæſt.6. Bargius diſt.3. quæſt. 1. Antonius Andreas lib.7. Metaphyſ.qu 13. Trombeta 7.Metaphyſ.quæſt.8.

8. Aſſert.

Lib.1.c.1. q.3.art.3.

Ex imagine ſpeciei infimæ elici poteſt conceptus naturæ ſpecificæ, & genericæ.

Sunt etiam qui contra eandem concluſionem aſſerant, eſto nihil ſit impedimenti, poſſe ab intellectu agente produci ſpecies intelligibiles generum. Ex his ſunt Scotus in 2.diſtin.3. quæſtione prima & Lichetus in 1.diſtinct.3.quæſt. 2. poteſt autem id confirmari, primùm quia cùm phantaſma huius hominis repræſentet etiam virtute hoc animal, ſicuti ſpecies hominis animal in cõmune,non apparet,cur tale phantaſma,quatenus hoc animal repræſentat, nõ poſſit concurrere cum intellectu agente ad producendam ſpeciem animalis. Deinde oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata; ergo dum intellectus concipit animal, ſimul phantaſia formabit idolũ huius animalis, idque amotis impedimentis:ergo,&c. Nihilominus contraria ſententia, quam in noſtra concluſione ſtatuimus,cõmunis eſt, ac veriſimilior. Nam quòd ſpecies primò genita ab intellectu agente,ſi nihil impediat, non ſit ſpecies generis;tũ aliis argumentis concluditur,tum eo potiſſimùm, quòd omnis cauſa naturalis, ſi nihil deſit vel obſit,edit primò nobiliſſimũ effectum,quẽ poteſt;nobilior autem effectus eſt imago repræſentans hominem, quàm animal. Quod autem neque poſt primam ſpeciei productionem gignatur ab intellectu agente & phantaſmate alia ſpecies, quæ ſit propria animalis, ex eo oſtenditur;quia,vt docet Ariſtoteles. lib. 8.Phyſic.ca.6.text.53. idem eodem modo ſe habens,nonniſi idem efficit. Quare ſi intellectus agens,& phantaſma primo congreſſu naturæ ſpecificæ typum genuere:non eſt cur aliũ poſteà gignãt.

Qui velint etiam ſine impedimẽto elici poſſe ſpecies generũ ab agente intellectu.

1. Ratio.

2. Ratio.

Oſtẽditur in hoc caſu nec 1. nec 2. ſpeciei productionem poſſe eſſe naturæ genericæ.

Ad primum verò argumentum pro parte contraria reſpondendum eſt,non ſufficere repræſentationem illam virtualem,vt proptereà intellectus, & phantaſma producant ſpeciem animalis:cùm oppoſitum fieri debere oſtendant proximè adductæ rationes. Ad ſecundum dicendum eſt,vt intelligens dicatur phãtaſmata ſpeculari, ſat eſſe percipi à phantaſia aliquod indiuiduum contentum ſub natura communi,vt Socratem, dum animal concipit.

Ad 1.

Ad 2.

Nona aſſertio. Aliquando intellectus poſſibilis educit intelligibiles imagines infimarum ſpecierum. Hæc inde conſtat, quia poſtquam ab intellectu agente producta eſt ſpecies naturæ humanę, verbi gratia, & intellectus patiens eius notitiam efformauit, poteſt ſubinde ex eadem imagine elicere conceptum alicuius proprietatis ad hominem pertinentis,vt riſibilitatis, ex quo conceptu maneat in intellectu imago intelligibilis talis proprietatis. Et è conuerſo poſt

9. Aſſertio

rece

receptam in intellectu imaginem alicuius accidentis proprij alicui naturæ ſpecificæ. poteſt intellectus patiens ex ea educere conceptum talis naturæ, per quem producat ſpeciem intelligibilem illi propriam, & adæquatam.

Quæri ſolet an in noſtro intellectu dentur ſpecies intuitiuæ, id eſt, quæ per ſe, ac determinatè repræſentent rem ſub eſſe præſentiæ, & aliarum conditionum indiuiduantium; quo pacto in eas ferimur per intuitiuam notitiam. Sit decima aſſertio. Hoc vitæ ſtatu non dantur in noſtro intellectu ſpecies intuitiuæ.

10. Aſſertio

Hæc aſſertio cõſentanea eſt doctrinæ exiſtimantium non produci à noſtro intellectu ſpecies rerum ſingularium: quam ſuprà vt magis Peripateticam amplexi fuimus. Nam cùm ſolæ res ſingulares cadãt ſub notitiam intuitiuam, ſi in nobis earum ſpecies non dantur: planum eſt non dari ſpecies, quæ per ſe primò ad intuitiuam notitiam deſeruiant. Diximus, hoc vitæ ſtatu, quia ſpecies, quæ infunduntur animæ in abſceſſu à corpore, deſeruiunt illi per ſe tam ad notitiam abſtractiuam, quàm intuitiuam, ſicuti & Angelis ſpecies à primo ortu ingenitæ, vt habetur ex S. Thoma prima part. quæſt. 89. artic. 4. & quæſt. 19. de veritate, articul. 2. & quæſtio. vnica de anima, artic. 20. ac quoties de cognitione Angelorum per ſpecies inditas reſpectu rerum ſingularium ſermo incidit.

Vt. 1 p. q. 55 & 57. vtrobique art. 2. & 2. contr. gent. c. 100.

Non eſt tamen propterea negandum poſſe intellectui in ſtatu huius vitæ competere aliquam intuitiuam cognitionem. Licèt enim nullam habeat ſpeciem, quę ex ſe rem intuitiuè repręſentet; poteſt tamen determinari à phantaſmate obiiciente rem ſub eſſe pręſentię, aliarúmque conditionum indiuidualium, ita vt eliciat notitiam rei ſingularis ſub pręductis conditionibus, quę notitia proculdubio intuitiua erit. Quare non probamus ſententiam Capreoli in 2. diſt. 23. quęſt. vnica, artic. 3. Durandi, quęſt. 3. Prologi artic. 2. Baſſolij ibidem quęſt. 1. & aliorum, negantium noſtro intellectui talem notitiam intuitiuam; quam concedunt Ochamus q. 1. prologi, Gregorius in primo diſtinct. 3. quæſt. 3. artic. 1. Sotus libro Summ. cap. 3. aliique complures. Obiiciat tamen

Cognitio intuitiua pro ſtatu huius vitæ competit intellectui.

A aliquis, ſi daretur in intellectu notitia illa, quam elicimus de Petro præſente, cùm clauſis oculis poſſit intellectus cõſeruare eandem notitiam, ſequi vnam eandémque cognitionem eſſe, & intuitiuam & abſtractiuam: ſiquidem prædicta cognitio interim dum ferebatur in Petrum vt præſentem, erat, vt dicebamus, intuitiua: poſteà verò, non exhibita iam præſentia, cœpit eſſe abſtractiua.

Obiectio. Quòd notitia intuitiua, & abſtractiua diſtinguãtur ſpecie. Scotus quodl. 13. Du. qu. 3. Paul. Almai. in 3. d. 14. qu. 1. ar. 2.

B Huic obiectioni occurrẽdũ in primis, ſi ea, quicquam conficit, etiam concludere neque in ſenſu interno dari aliquã notitiam intuitiuam: cùm ſimiliter obiici queat, clauſis oculis poſſe à nobis continuari eandem cognitionem phantaſiæ, qua in Petrum præſentem ferebamur.

Dilutio.

Reſpondemus igitur in propoſito euentu non conſeruari eandem cognitionem; ſed depoſita priori ex toto tam quoad realitatem, quàm quoad formalitatem, inchoari denuò aliam quæ ſit C abſtractiua. Vel certè ſeruata realitate prioris aduenire illi nouam formalitatem, per quam in ſpecie notitiæ abſtractiuę reponatur. Quam rationum formalium mutationem ſub eadem communi realitate in quibuſdam actionibus moralibus viri docti admittunt.

Quo pacto ab intuitiua cognitione tranſitus fiat ad abſtractiuam.

Sed eſt adhuc non prętereunda dubitatio, quî fieri poſſit, vt eadem imago, ſiue intelligibilis intellectui, ſiue ſenſibilis interno ſenſui deſeruiat ad noti-D tias ſpecie differentes, cuiuſmodi ſunt intuitiua; & abſtractiua. Sunt qui velint non ab eadem imagine elici vtramque notitiam: ſed ceſſante cognitione intuitiua, confeſtim euaneſcere imaginem, à qua illa oritur; neque abſtractiuam promi niſi ab alia diuerſę naturę, quę in potentia remanet. Non placet tamen opinio hęc, vel ob eam rationem, quòd res abſque neceſſitate multipli-E cet: nihil enim obſtat quominùs ab eadem ſpecie intelligibili, ſicuti & ab eadem potentia, proficiſcantur actiones diſtinctę ſpecie, vt ſentit (quod iam ſuprà retulimus) D. Thomas de ſpeciebus tam animarum ſeparatarum, quàm Angelorum: putat enim animas ſeparatas, & Angelos per eaſdẽ ſpecies cognoſcere abſtractiuè res antequam ſint, & intuitiuè, cùm iam ſunt. Pręterea ex eadẽ ſpecie elicere Angelum conceptum homi-

Qui negẽt ab eadem ſpecie procedere poſſe has notitias.

Id non reputatur inconueniẽs.

ex ſpeciebus rerum materialium, tamen quia is aliquantulum operoſus eſt, ac minùs expeditus, nequaquam fore ſuperuacaneas ſpecies rerum immaterialium ad ſimiles conceptus in poſterum maiori facilitate repetendos.

Non poſſe dari ſpeciẽ intelligibilem alicui naturalẽ, quæ mẽtis cogitationes exprimat.

Quæri ſolet an alicui creaturæ poſſit eſſe naturalis aliqua ſpecies intelligibilis quæ repręſẽtet mẽtis cogitationes. Reſpondetur non poſſe cum Caiet. 1. part. q. 57. art. 4. cum D. Bonauentura in 2. q. 8. quæſt. vltima, Richardo ibidem art. 2. qu. 4. & Gregorio diſt. 9. quæſt. 1. Probatur, quia ex diuinis literis conſtat ſolum Deum eſſe cordium ſcrutatorem. Quod non eſſet ſi alicui creaturæ per naturam competeret, mentis cogitationes cognoſcere. Accedit quòd ſi id poſſet fieri, non rectè à ſanctis argueretur Chriſti diuinitas ex eo; quòd aliorum cogitationes videret. Neque obſtat quòd cùm Angeli inter ſe colloquuntur per ſpecies ſibi ingenitas, aliorum conceptus percipiunt: non enim eæ ſpecies aliorum conceptus abſolutè repræſentant, ſed dependenter à directione, qua vnus Angelus ad alterum, cum quo loquitur, ſuos conceptus dirigit, vt docet D. Thomas 1. part. quæſt. 107. art. 5. de veritate quæſt. 9. art. 4. & in diſt. 11. quæſt. 2. articul. 3. vel ab aliquo externo ſigno, quo ſua cogitata aperiunt, vt exiſtimat Gregorius Arimin. in 2. diſt. 10. quæſt. 2. Marcilius quæſt. 7. art. 2. Chlictoueus ſuper Damaſc. libr. 2. fidei cap. 3. & alij.

Solus De⁹ cordiũ inſpector.

Quo pacto Angeli aliorũ notiones percipiant.

Alenſis 2. p. q. 27. n. 6. Albert. de 4. coæuis q. 9. art. 5. D. Anton. 1. p. tit. 31. c. 2. §. 2. Capr. & Hiſp. in 2 d. 11. q. 1.

QVÆSTIO VI.

Num omnes interni ſenſus, & quonam cauſæ genere cum intellectu agente concurrant ad producendas ſpecies intelligibiles.

ARTICVLVS I.

Explicatur prior controuerſiæ pars.

ORDIEMVR in hac diſceptatione ab eo, quod priori loco diſquirendum propoſuimus. Philoſophandum verò à nobis erit iuxta opinionem, exiſtimãtium duos tantùm eſſe internos ſenſus, nempe ſenſum communem, & phantaſiam; ad quam ſuperius delegauimus omnia officia quæ alij tribus quatuórve potẽtiis internis ſenſitiuis diſtribuũt. Nõ quærimus autem an omnes ſenſus interni aliquo modo intellectui miniſtrẽt; conſtat enim miniſtrare illi omnes etiã externos, quatenus vniuerſi ſuorum ſenſibilium imagines ad phantaſiam tranſmittunt. Tantùm ergo in controuerſiam vocamus, omnes ne interiores ſenſus, an vnus tantùm ei proximè famulentur.

Con. Comm. lib. de Anima.

Sẽſus quæſtionis proponitur.

Quòd omnes, arbitratur Apollinaris hoc in lib. qu. 6. videturque traditum à D. Thoma in quæſtionibus de veritate, quæſtio. decima octaua, artic. octauo, Poteſtque id ex eo oſtendi, quia congruit vt ſicuti omnes externæ ſentiendi facultates proximè influunt in ſenſum communem; ita omnes interni immediatè agant in intellectum poſſibilem, ſuppeditando agenti materiam ad abſtrahendum, & vnà cum eo operando. Secundo, quia cùm tota vis intellectiua, ſicuti & anima rationalis, in qualibet parte corporis exiſtat, abſitque ſenſui communi ſitu & immediatione præſentiæ, nihil impediet quominus eius etiam miniſterio proximè vtatur.

Apollinaris ſenſus omnes internos intellectui putauit ob ſeruire.

1. Argum.

2. Argum.

Verùm quòd vnus tantùm ſenſus interior ſit proximus miniſter intellectus, nempe is, qui inter cæteros dignitate eminet (quem nos phãtaſiam ponimus) maiori probabilitate aſſerit Caietanus 1. part. quæſt. 73. art. 3. & quæſt. 85. artic. 1. eo potiſſimùm argumento, quia dignitatis ordo, & optima naturæ conſtitutio poſtulat, vt ea tantùm potentia intellectui quoad operationem iungatur, eique miniſterium proximè impendat, quæ ad illum dignitate propiùs accedit, iuxta illud D. Dionyſij 4. capite de diuinis nominibus, ſupremum infimi attingit infimũ ſupremi. Eſt enim phantaſia ſuprema inter ſenſus, qui in potentiis cognoſcentibus obtinent locum infimum, & intellectus humanus eſt infimus inter facultates intellectrices, quæ in eiſdem potentiis ſupremum locum vendicant. Deinde ab extremo ad extremum non itur, niſi per medium: ſed inter intellectum, & ſenſus tam communem, quàm externos, qui ſunt veluti extrema, interiecta eſt phanta-

Vnã phãtaſiam obire hoc miniſterium, probatur 1.

Dionyſ.

Probatur 2.

ſia; ergo vt ab illis aliquid ſenſibile ad intellectum commeet, oportet vt priùs in phantaſia inſit, atque adeò non alius ſenſus ſed phantaſia proximè intellectui miniſterium præſtabit. Igitur ad primum argumentum contrariæ partis, quæ nobis alibi non diſplicuerat, negari debet parem eſſe rationem in externis ſenſibus comparatione ſenſus communis, & in internis, comparatione intellectus. Diuerſitas autem ex iis, quæ proximè attulimus, liquidò conſtat. Ad ſecundum dic e ſenſus communis intellectui famulatum proximè exhibeat, non impediri ob ſitus diſtantiam, quæ nulla eſt, ſed quia id non patitur ordo naturæ, quem diximus.

Ad 2. arg.

Tres dubitationes circa phãtaſiæ miniſterium.

Vt verò phantaſiæ ſatellitium meliùs percipiatur, tria occurrunt explicanda. Primum eſt vtrùm phantaſma impreſſum, an expreſſum concurrat cum intellectu agente ad producendas ſpecies intelligibiles. Secundum, concurrát ne phantaſma ea præcisè ratione, qua communem naturam repræſentat, nec ne. Tertium, an vnum, idemque phantaſma ad plures ſpecies intelligibiles educendas idoneum ſit. Ad primum horum longiori diſputatione omiſſa, reſpondendum eſt, immediatè concurrere phantaſma expreſſum, quod ab impreſſo elicitur. Patet hoc ex eo, quia phantaſia non concurrit cum intellectu niſi operando, dum verò operatur, rei apprehenſæ phantaſma exprimit. Deinde, quia cùm in phantaſia ſint impreſſæ variarum rerum imagines, & intellectus agens indiſcriminatim ſe habeat ad vſum, ſeu miniſterium huius, vel illius; oportet vt ad id determinetur: non eſt autem alia ratio, qua determinari poſſit, niſi eliciente phantaſia ex vna aliqua illarum imaginum phantaſma expreſſum rei per eam ſignificatæ.

Pro 1. dubit.

Quod ad ſecundum attinet pro certo habendũ eſt phantaſma non repręſentare naturam communẽ nudã ac liberam à differentiis indiuidualibus, ſed cum iis iunctã, & concretã, vt conſtat ex iis, quæ ſuperiùs à nobis diſputata ſunt. Verùm licèt ita res habeat, & cõmunis ac ſingularis natura à parte rei in vnã indiſcretã realitatem coaleſcant; non deſunt tamẽ argumenta, quibus videri poſſit ipſarum phantaſma eã admittere diſtinctionem, vt quoties concurrit cum intellectu ad producendã ſpeciẽ intelligibilem: quẽadmodum hæc non ſignificat niſi naturã communẽ, ita phantaſma non concurrat niſi ea pręcisè ratione, qua eandem cõmunem naturam repræſentat. Enimvero phantaſma, quod Socratem refert, diſtinguitur ſpecie à phantaſmate, quod Platonem ſignificat, vt plerique graues Auctores arbitrãtur, & tamen vtrumque producit imaginẽ intelligibilẽ eiuſdem ſpeciei, nempe hominis: quod certè non aliunde prouenit, niſi quia ambo cõcurcurrunt ſecundùm conuenientiã, & cognationem, quam inter ſe habent, hoc eſt, pro vt cõmunem hominis naturam repræſentant. Deinde effectus imitatur ſuam cauſam; ſed ſpecies intelligibilis non imitatur phantaſma, vt ſingularitatem, ſed vt naturam communem refert: ergo phantaſma non eſt cauſa ſpeciei, prout ſingularitatem, ſed prout naturam communem ſignificat.

Pro 2. dubit.

Arguitur phãtaſma non concurrere niſi ea præciſe ratione qua naturã cõmunẽ repræſẽtat. 1. 2.

Amplectenda tamen eſt contraria ſententia, quę aſſerit phantaſma nõ concurrere ea præcisè ratione, qua communem naturam, ſed vt tam communem, quàm ſingularem exhibet. Quæ ita probatur. Phantaſma cùm ſit cauſa naturalis, totũ ſuum conatum impendit, agitque ſecundùm vltimum potentiæ, vt & cæterę formæ, quæ ſunt naturalia agẽdi principia: ergo ex ſe incumbit in effectũ ſecundùm totã ſuam repræſentandi vim, ac ſecundùm rationem ſibi propriam, & peculiarem: non igitur concurrit, prout in eo elucet quaſi ſolitariè ſola communis natura. Corroboratúrque argumentum ex eo, quia vt phantaſma totum refert indiuiduum, & indiſtinctè exprimit tam communem quàm ſingularem naturam; ita non concurret cum intellectu, niſi vt id totum repræſentet.

Phãtaſma cõcurrit vt vtrãq; naturam cõmunẽ & ſingularẽ exhibet.

Ad argumenta, quæ oppoſitũ ſuadebãt, reſpondendum eſt duo illa phantaſmata ideò producere imaginẽ intelligibilem vnius ſpeciei, eſto ſpecie differant, quia repræſentãt indiuidua ſub eadẽ infima ſpecie contenta. Item nõ producere effectum ſibi ex toto ſimilẽ licèt ſe totis cõcurrant: quia ſæpè accidit, vt effectus nõ aſſequatur perfectam ſimilitudinem ſui efficientis, quoad omnia, quanquam efficiens ſecundùm totam ſuam perfectionẽ agat: quod ob varias cauſas accidit, exẽpli gratia, propter intercapedinem

Ad 1. arg.

Ad 2. arg. Vnde veniat vt effectus nõ ſẽper perfectè efficiẽti cauſæ aſſimiletur.

ſpatij

ſpatij in qua eius virtus langueſcit, ac ſenſim minuitur quo pacto lux octo graduum in prima ſuperficie excepta, licèt ſecundùm totam octo graduum latitudinem agat; tamen immediatè poſt illam primam ſuperficiem non iam octo graduum lucem fundit, ſed minus intenſam, deinde minùs, & ita gradatim vſq; ad non gradum. Vel ratione materiæ, ſiue ſubiecti, in quo effectus recipitur: quo pacto phantaſma huius candidi nō producit niſi ſpeciem intelligibilem cādidi in commune quia intellectus poſſibilis nō eſt ſubiectum capax talis ſpeciei, quę ſingularem tantùm naturam repræſentet, vt ſuprà ſtatuimus. Itaque dicendum, effectū imitari ſuam cauſam, quoad poteſt: ſpeciem verò intelligibilem nō poſſe imitari phantaſma quoad repræſentationem ſingularitatis.

Pro 3. dubit.

Ad tertium ſunt qui concedant poſſe intellectum agentem ex eodem phantaſmate educere plures ſpecies intelligibiles; vt ex phantaſmate huius candidi, vnam candidi, alteram colorati. Aduerſa tamen opinio vt ex dictis conſtat, magis placet, vel eo argumento, quod ſuprà attulimus. Nam cùm phantaſma totam ſuam vim agendo expromat, & ſe toto agat, vtique non concurret niſi prout ab eo exprimitur hoc candidum, atque adeò nonniſi ſpeciem candidi gignet. Loquimur autem de phantaſmate, quod hoc candidū dilucidè refert, quódque idoneum eſt ad ſpeciem cādidi producendam. Nam ſi tantummodo hoc coloratum exhibeat, tunc ſola ſpecies colorati, non verò candidi, ab eo elicietur: quia tunc maximus eius conatus non plus attingit.

Vnum idēque phantaſma non eſſe idoneū ad plures ſpecies intellig. educendas.

ARTICVLVS II.

Explanatur altera pars propoſitæ controuerſiæ.

In quo genere cauſæ phantaſma concurrat cum intellectu.

SEQVITVR poſterior pars quæſtionis, in qua examinandum ſe offert quonam cauſæ genere phantaſma cum intellectu agente concurrat ad eliciēdas ſpecies intelligibiles. Nam quòd ei in aliquo cauſæ genere concurſum exhibeat, ex eo conſtat, quia intellectus agens in producendis ſpeciebus intelligibilibus, eſt cauſa vniuerſalis, quæ vt hanc potiùs, quàm illam ſpeciem producat, eget cauſa particulari, à qua determinetur; hęc autem cauſa eſt phantaſma expreſſum rei ſenſibilis. Sūt ergo de hac re duæ opiniones; alterā exiſtimantium phantaſma concurrere in genere cauſæ materialis: altera, eorum, qui putant cōcurrere in genere cauſæ efficientis: quæ adhuc bipartita eſt, vt mox dicemus.

1 Opinio eſt concurrere in genere cauſæ materialis.

Priores volunt phantaſma habere ſe vti diſpoſitionem intellectus poſſibilis, eo modo quo perturbationes appetitus ad intellectus, & voluntatis noſtrę actiones. fit enim ſæpè docente Ariſtot. 3. Eth. ca. 4. vt prout quiſque ſecundùm appetitū afficitur, ita de rebus iudicet, eáſque appetat, aut reiiciat. Vnde quibus ira efferueſcit, facilè iudicant ſumendam ſibi eſſe vindictam, eámque appetunt. Sic igitur ſeſe habere inquiunt phantaſma ad intellectum poſſibilē; quia ſi phātaſma, Socratem, verbi gratia, referat; diſponitur intellectus poſſibilis ad excipiendam ſpeciem hominis; ſi Bucephalū, ad ſpeciē equi; ſpectat autem hic concurſus ad cauſam materialē; ſiquidem diſpoſitiones patientis reuocantur ad materiā. Ac ſanè quòd phantaſma vt materia, non vt efficiēs ad ſpeciē intelligibilē ſe habeat; ex eo videtur, quia ſemper effectus ſequitur deteriorem partem ſuæ cauſæ efficientis. Quare ſi intellectus agens, & phantaſma intelligibilem ſpeciem partiatim efficerent, cùm phantaſma corporeum ſit, neceſſariò ſpecies intelligibilis materiale quidpiam foret.

2 Opinio, quæ placet, actiuum cōcurſum phantaſmati attribuit.

Hæc ſententia non placet: ſed ea potiùs, quæ phantaſmati actiuū concurſum tribuit. quod communis philoſophantiū ſchola tuetur. Diuus Thom. de veritate quæſt. decima, articulo ſexto, & ſecundo contra gentes capite ſeptuageſimo ſeptimo, & tertia parte quæſtione nona, art. 4. Caietanus ibidem; Scotus quodlibeto 8. articulo. 1. & in 1. diſtinctione 3. quæſtione 8. Lichetus eadem diſtinctione quæſtione 2. Soncinas. 7. Metaph. quæſtione 12. Ferrarienſis hoc in libro quæſtione 13 in 2. diſtinctione 17. quæ. 2. & Capreolus in 2. diſtinct. 3. quæſt. 2. artic. 3.

Probatur 1.

Primùm, quia intellectus eget cauſa particulari, à qua actiuè determinetur: hæc verò non alia eſt, quàm

phantaſma. Vnde Ariſtoteles intellectum agentem comparauit externo lumini, quod à candore effectiuè determinatur ad imaginē potiùs candoris quàm nigredinis producendam. Deinde quia id, quod cauſat, aſſimilando ſibi effectum, pertinet ad effectricem cauſam; at phantaſma ita ſe habet ad ſpeciem intelligibilem. *Probatur 2.* Namque rationem repræſentandi, ſeu eſſe repræſentatiuum accipit ſpecies à phantaſmate, quemadmodum & eſſe ſpiritale ab vtroque intellectu; ab agente, vt ab effectrici: à poſſibili, vt à cauſa ſubiectiuâ ſeu materiali. Lege Diuum Thomam de veritate quæſtione decima, articulo ſexto, ad ſeptimum.

Obiectio. Quòd ſi quis obiiciat, phantaſma, dum ſibi ſimilem ſpeciem reddit, magis videri ſortiri rationem cauſæ exemplaris, cuius cauſalitas conſiſtit in imitatione, quàm efficientis: *Dilutio.* Reſpondemus, ſi propriè loquamur, eam tantùm aſſimilationem pertinere ad cauſam exemplarem, qua res ad quam artifex operando reſpicit, ſecundùm paſſiuam imitationem ab effectu exprimitur, vt in Phyſicis latè diſſeruimus; *Lib 2. c. 7. q. 4. art. 1.* at phantaſma non ita ſe habet ad ſpeciem intelligibilem; non enim intellectus ad ipſum attendens, ipſúmque cognoſcens ad illius ſimilitudinem ſpeciem gignit. *Minus propriè cauſalitas exēplaris phantaſmati tribuitur.* Quare minus propriè dici poteſt phantaſma ſortiri cauſalitatem exemplaris reſpectu ſpeciei intelligibilis; ſed eſto hæc illi competat; ea tamen non obſtat, quominùs cauſalitas actiua, quam diximus, eidem ſimul conueniat.

Reſpondetur ad rationem prioris ſententiæ. Ad rationem verò, quæ oſtendere nitebatur, phantaſma nullo pacto eſſe cauſam efficientem, ſed quaſi diſpoſitionem in generatione ſpecierum intelligibilium, reſpondendum eſt effatum illud Philoſophorum, Effectus ſequitur deteriorem partem ſuæ cauſæ, ſi abſolutè ſpectetur, multis exemplis cōuinci à vero aberrare. Atque vt nunc cætera omittamus, reſpondemus, non oportere effectum ſequi deteriorem partem, cùm deterior pars à præſtantiori eleuatur, vt in re propoſita accidit. Quandoquidem operatio phantaſmatis eleuatur ab intellectu agente vltra propriam vim, ac facultatem.

D. Thomæ ſectatores volunt phantaſma concurrere vt inſtrumentum. Sed adhuc inter illos, qui phantaſmati reſpectu ſpecierum intelligibilium efficiendi vim tribuunt, diſſidium eſt. Nā Caietanus, Ferrarienſis, Capreolus, & alij volunt phantaſma concurrere tanquam inſtrumentum, quo medio intellectus agens operetur. *Scot. & alij vt cauſam partialem.* Scotus & alij aſſerunt, phantaſma, & intellectum agentem eſſe duas cauſas partiales vnam totalem cauſam integrātes, quarum vtraque immediatè effectum attingat. Prioribus ea ratio adſtipulatur, quia cauſa particularis eſt inſtrumentum vniuerſalis, quam determinat, & cui ſubordinatur: at phantaſma determinat intellectum agentem, vt cauſa particularis vniuerſalem. *Fundamēta prioris ſententiæ.* Quod iam ex dictis conſtat. Præterea neceſſariò eidem ſubordinatur, cùm abſque illius concurſu agere nequeat. *Fundamenta poſterioris.* Poſteriores autem Philoſophi ſuam ſententiam ex eo confirmant; quia id, quod propriè inſtrumentum eſt, aut non agit niſi motum ab alio, vt ſerra: aut eſt tota virtus agentis, vt calor reſpectu ignis, quorum neutrum phantaſmati conuenit. Nec enim ab intellectu agente quicquam accipit, vt ex ſuperioribus liquet: nec eſt tota vis intellectus agentis; alioqui non eleuaretur per illius actionem, & influxū: ſi enim ſic eleuatur, partes oportet vt intellectus agēs potiores in agendo obtineat, atque adeò vt eius virtus non ſit ea tantùm, quæ phantaſmatis propria eſt.

Vtraque ſententia probabilis. Vtraque harum opinionum admodum probabilis videtur; ſi tamen prima nomen inſtrumenti laxiori ſignificato vſurpet; vt nimirum conuenit iis omnibus, quorum interueniente miniſterio aliquod agens vniuerſale in operando vtitur. Qui igitur priorem tueri volet, ad rationem aduerſariorum reſpōdebit, rectè cōcludere phantaſma non eſſe propriè inſtrumentum intellectus agentis: quod tamen non obſtat, quominùs, latè accepto vocabulo, inſtrumentum dici queat. Cui autē poſterior magis placuerit; ad argumentū partis contrariæ dicet, phantaſma non ſolùm determinare intellectum agentem, vt cauſa particularis vniuerſalem determinat, ſed ei quoque ſubordinari, non tamen more proprij inſtrumenti, quaſi intellectus agens eo intermedio operetur; ſed quia nequit abſque illius conſortio agere, & illud vltra vires proprias excitat ad agendum: ita vt ambo partiatim, & immediatè influant in effectum, quem neque phantaſma ſine intellectu, nec intellectus abſq; phantaſmate vllo modo producet.

Quòd

Obiectio. Quòd ſi quis opponat cùm duæ cauſæ ita concurrunt, quamlibet earum poſſe per ſe ſolam edere effectum eiuſdem ſpeciei, licèt minùs perfectum; vt cùm *Solutio.* duo luminoſa lumen produ cunt: Occurrendum, non eſſe id perpetuò verum, quia ſecùs accidit in cauſis, quæ ſunt heterogeneæ comparatione effectuum, quomodo ſe habent intellectus agens, & phantaſma ad ſpecies intelligibiles: itémque intellectus patiens, & ſpecies intelligibi es ad intellectionem.

ΚΕΦ. ϛ.

Ἡ μὲν οὖν τῶν ἀδιαιρέτων νόησις ἐν τούτοις, περὶ ἃ οὐκ ἔστι τὸ ψεῦδος· ἐν οἷς δὲ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθές, σύνθεσίς τις ἤδη νοημάτων, ὥσπερ ἓν ὄντων, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς ἔφη,

„ Ἡ πολλῶν μὲν κόρσαι ἀναύχενες ἐβλάστησαν.

ἔπειτα συντίθεσθαι τῇ φιλίᾳ, οὕτω καὶ ταῦτα κεχωρισμένα συντίθεται, οἷον
Text. 22. τὸ ἀσύμμετρον, καὶ ἡ διάμετρος. [b] ἂν δὲ γινομένων ἢ ἐσομένων, τὸν χρόνον προσεννοῶν, καὶ συντιθείς· τὸ γὰρ ψεῦδος ἐν συνθέσει ἀεί· καὶ γὰρ ἂν τὸ λευκὸν μὴ λευκὸν, τὸ μὴ λευκὸν συνέθηκεν. ἐνδέχεται δὲ καὶ διαίρεσιν φάναι πάντα. ἀλλ' οὖν ἐστί γε οὐ μόνον τὸ ψεῦδος ἢ ἀληθές, ὅτι λευκὸς Κλέων ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἦν, ἢ ἔσται. τὸ δὲ ἓν ποιοῦν, τοῦτο ὁ νοῦς ἕκαστον. [c] τὸ

CAP. VI.

Indiviſibilium igitur intellectio in hiſce conſiſtit, circa quæ falſitas non eſt. At in quibus iam falſitas & veritas ineſt; in hiſce compoſitio quadam iam eſt conceptuum intellectus, quaſi ipſi ſint vnum. Atque vt Empedocles dixit:

Multorum certè capita, admirabile dictu,
Ceruice abſque fuere exorta in luminis auras:
Illa tamen dulcis poſt hoc concordia iungit.

Sic & hæc ſeparata componi ſolent, vt incommenſurabile & diameter.
Text. 22. [b] *Quod ſi eorum etiam, quæ fuerunt, vel erunt, fit compoſitio, & tempus inſuper intelligitur, atque additur. Falſitas enim in compoſitione ſemper conſiſtit. Nam ſi album non album eſſe dicat, ipſum tunc non album componit. Licet autem diuiſionem etiam omnia dicere. Attamen falſitas, aut veritas non ſolùm conſiſtit in hoc, Cleon eſt albus, ſed in his etiam, Cleon erat, vel erit albus. Id vero quod ſingulos dictos conceptus componit, vnúmque facit, ipſe eſt intellectus.*

[c] *Cum*

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Diſcrimina inter primã intellectus apprehenſionem, & compoſitionem.

[a] *Indiuiſibilium igitur.* Hoc capite duplicem intellectus functionem diſtinguit Ariſtoteles, vnam, qua res ſimpliciter apprehendimus, & dicitur intellectio indiuiſibilium. Alteram, qua res conceptas componimus, vocatúrque compoſitio, ſub qua tertia continetur, nempe diſcurſus.

ſus. Docet autem eo differre priorem operationem à poſteriori, quòd in illa non inſit veritas, aut falſitas: in hac inſit. Item quòd in hac ea quæ ſparſa ſunt, ad vnitatem reuocet intellectus, connectendo videlicet inter ſe terminos, & ex ipſis propoſitiones coagmentando eo modo, quo cecinit Empedocles, concordia factum eſſe, vt partes, & membra animalium, quæ priùs diſcreta fuerant, in vnum corpus coaleſcerent. Vel, quod eodem ferè recidit, docet Ariſtoteles apprehenſionem ſimplicium eſſe priorem compoſitione: quia non componimus, niſi priùs apprehendamus: imitatúrque hac in re intellectus naturam in procreatione animantium, quæ, vt Empedocles exiſtimauit, priùs membra ſingulatim finxit, &c. Porro autem, vt non quæuis coniunctio animal efformat, ſic neque intellectus quæuis compoſitio veritatem enuntiat: ſi enim commenſuratio cum diametro componatur, propoſitio falſa erit: ſi incommenſuratio, vera. Hîc aduerte nomine compoſitionis comprehendi ab Ariſtotele tam affirmantem quàm negantem enunciationem, vt annotarunt Caietanus, & Philoponus: nec immeritò: cùm omnis enuntiatio compoſitio quædam ſit: ſed propoſitionem negantem vocat paulò pòſt Ariſtoteles diuiſionem proprio vocabulo, quòd in ea vnum ab alio diuidamus negemúſve.

Nomine cõpoſitionis quid denotetur.

Quibus modis contingat falſitas in diuiſione.

[b] *Quod ſi eorum etiam.* Docet non modò ratione rerum conceptarum poſſe in enuntiationibus falſitatem reperiri: cùm videlicet coniungimus, quæ copulanda non erant, vt ſi dicamus, hominem non eſſe animal (ſiquidem licet omnia per diuiſionem dicere, hoc eſt, quæ affirmata ſunt, negare) ſed etiam cùm termini alioqui inter ſe probè cohærent: at tempus verbi non rectè coaptatur. Nam verbi gratia morbus, & Socrates cohærent inter ſe, dum Socrates ægrotat; ſiquis tamen pronunciet Socratem ægrotaſſe, mutato præſenti tempore in præteritum, falſum dixerit.

Text. 23.

[c] τὸ δὲ ἀδιαίρετον ἐπεὶ διχῶς, ἢ δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ, οὐθὲν κωλύει νοεῖν τὸ ἀδιαίρετον, ὅταν νοῇ τὸ μῆκος· ἀδιαίρετον γὰρ ἐνεργείᾳ, καὶ ἐν χρόνῳ ἀδιαιρέτῳ· ὁμοίως γὰρ ὁ χρόνος διαιρετὸς, καὶ ἀδιαίρετος τῷ μήκει. οὔκουν ἐστὶν εἰπεῖν, ἐν τῷ ἡμίσει τί ἐνόει ἑκατέρῳ. οὐ γάρ ἐστιν, ἂν μὴ διαιρεθῇ, ἀλλ' ἢ δυνάμει. χωρὶς δὲ ἑκάτερον τῶν ἡμίσεων νοῶν, διαιρεῖ καὶ τὸν χρόνον ἅμα· τότε δὲ οἱονεὶ μήκη. εἰ δὲ ὡς ἐξ ἀμφοῖν καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τῷ ἐπ' ἀμφοῖν.

[d] τὸ

[c] *Cùm autem dupliciter indiuiſibile dicatur, aut potentia, aut actu: nihil prohibet intellectum, cùm longitudinem intelligit, indiuiſibile intelligere, & in indiuiſibili tempore: eſt enim indiuiſibilis actu. Et tempus perinde atque longitudo diuiſibile, ac indiuiſibile eſt. Non igitur dici poteſt, quid in vtroque temporis dimidio intelligebat: non eſt enim, ſi non diuiſio fiat, niſi potentia. At cùm vtrumque ſeorſum intelligit, diuidit ſimul & tempus, atque tunc vt longitudines, illa intelligit. Quòd ſi longitudinem vt ex vtriſque conſtantem intelligat, in eo quoque tempore nimirum ipſam intelligit, quod ex vtriſque pari modo temporibus conſtat, atque componitur.* Text. 23.

[d] *Quod*

Diſtinguitur ex obiectis 1. operatio intellectus, vt eſt intellectio in diuiſibilium.

Indiuiſ. 1. modo.

[e] *Dupliciter indiuiſibile.* Primam intellectus operationem, quà indiuiſibilia, id eſt, ſimplicia percipiuntur, apertiùs diſtinguit ex obiectis, atque trifariàm indiuiſibile dici: Vocatur autem in primis indiuiſibile id quod non eſt actu diuiſum, diuidi tamen poteſt, vt linea: atque hoc ſignificat cùm ait indiuiſibile dici dupliciter, nempe actu & potentia. De tali autem indiuiſibili agens, inquit, nihil prohibere, quominùs intellectus intelligat indiuiſibile, cùm percipit aliquid

quid continuum, nempe longitudinem, quæ eſt indiuiſibilis actu, licèt potentia ſit diuiſibilis; poteſt nimirum intellectus magnitudinem dupliciter intelligere: Vno modo, vt eſt diuiſibilis potentia, ſicque intelligit lineam numerando partem poſt partem: atque adeò in tempore, ſiue ſucceſſiuè. Altero, vt eſt indiuidua actu: & ita percipit eam, vt vnum quid ex multis partibus conſtitutum, atque adeò ſimul. Ideoque ſubiungit tempus, & longitudinem ſimiliter diuidi, & non diuidi intelligendo. Vnde dici non poteſt, cùm id, quod intelligitur, partibus caret, dimidium eius intelligi medietate temporis, ſed ſimul: quemadmodum ſi partes habeat, diuerſis partibus reſpondere poterunt diuerſæ partes temporis.

Text. 24. [d] τὸ δὲ μὴ κατὰ ποσὸν ἀδιαίρετον, ἀλλὰ τῷ εἴδει νοεῖ ἐν ἀδιαιρέτῳ χρόνῳ, καὶ ἀδιαιρέτῳ τῆς ψυχῆς· κατὰ συμβεβηκὸς δέ, καὶ οὐχ ᾗ ἐκεῖνα διαιρετά, ὃ νοεῖ καὶ ἐν ᾧ χρόνῳ, ἀλλ' ᾗ ἀδιαίρετα. ἔνεστι γὰρ κἀν τούτοις τι ἀδιαίρετον, ἀλλ' ἴσως οὐ χωριστόν, ὃ ποιεῖ ἕνα τὸν χρόνον καὶ τὸ μῆκος. καὶ τοῦτο ὁμοίως ἐν ἅπαντί ἐστι τῷ συνεχεῖ

Text. 25. καὶ χρόνῳ, καὶ μήκει. [e] ἡ δὲ στιγμή, καὶ πᾶσα διαίρεσις, καὶ τὸ οὕτως ἀδιαίρετον, δηλοῦται, ὥσπερ ἡ στέρησις. καὶ ὅμοιος ὁ λόγος ἐπὶ τῶν ἄλλων· οἷον, πῶς τὸ κακὸν γνωρίζει, ἢ τὸ μέλαν· τῷ ἐναντίῳ γάρ πως γνωρίζει.

[f] δεῖ.

Text. 24. [d] *Quod verò non quantitate, ſed forma eſt indiuiſibile, id in indiuiſibili tempore, & animæ indiuiſibili intellectione percipit, atque intelligit: per accidens autem, & non hoc ſanè, quo illa diuiſibilia ſunt, id quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, ſed hoc, quo indiuiſibilia ſunt. Ineſt enim & in his indiuiſibile quiddam: at fortaſſe non ſeparabile, quod quidem vnum tam tempus ipſum, quàm ipſam longitudinem facit, atque id in omni ſanè continuo, & tempore, & longitudine ſimiliter ineſt.* Text. 25. *[e] Punctum autem, omniſque diuiſio, & id, quod eſt ſic indiuiſibile, perinde atque priuatio cognoſcitur, manifeſtùmque euadit. Similis eſſe videtur, & in alijs ratio: hoc enim modo malum cognoſcit, atque etiam nigrum: Contrario namque quodam modo cognoſcit.*

[f] *Id*

In diuiſibile ſecundo modo. [d] *Quod verò non in quantitate.* Secundo modo indiuiſibile ait dici illud, quod vnam ſpeciem vendicat, etſi compoſitum ſit ex partibus non continuis, vt homo, domus, exercitus: & hoc ait percipere animam tempore indiuiſibili, & per indiuiſibilem potentiam, cuiuſmodi eſt intellectus. Addit etiam, licèt ea, quæ ſunt indiuiſibilia ſpecie aliquam ratione partium diuiſionem ſortiantur, tamen per accidens intelligi diuiſa, non vt ſunt diuiſibilia, & ex parte eius, quod intelligitur, & ex parte temporis: ſed vt ſunt indiuiſibilia, quia in partibus diuiſis eſt aliquod indiuiſibile, nempe ipſa ſpecies, quam intellectus indiuiſibiliter percipit. Quòd ſi intelligeret partes vt diuiſas, nimirum carnem per ſe, & oſſa per ſe, atque ita cæteras: tunc non intelligeret tempore indiuiſibili. Contendit autem Ariſtoteles, huius & ſuperioris modi ſimilitudinem oſtendere. Vt enim hoc in modo eſt aliquid indiuiſibile, nimirum ſpecies, quæ facit omnes partes totius vnum eſſe, ita forſitan in continuo ineſt quidpiam ab eo inſeparabile, videlicet indiuiſibile, quod cauſa eſt, vt tempus vnum ſit, & longitudo vna: Siue hoc dicatur eſſe punctum in linea, & momentum in tempore: ſiue ipſa ſpecies longitudinis, aut temporis. Sed hoc differt, quòd tale indiuiſibile ſimiliter in omni continuo, & ſapore, & linea inuenitur: indiuiſibile autem ſecundùm ſpeciem, non ſimiliter in omnibus ſpeciem habentibus: ſiquidem quædam conſtant partibus homogeneis, quæ eandem

Quæ ſimilitudo & quæ differentia detur inter huiuſmodi indiuiſibilia.

dem

dem ſpeciem; & appellationem cum toto ſortiuntur: alia ex partibus heterogeneis quæ aliter ſe habent. Ita hunc locum per obſcurum interpretatur Diuus Thomas.

Indiuiſibile tertio modo.

ᵉ *Punctum autem.* Indiuiſibile tertio modo id eſſe ait, quod non ſolùm actu, ſed potentia inſectile eſt: vt punctum: hoc autem diuiſio appellatur, quia vt per illud partes cohærent, ita & ſecantur, cùm ab ſe mutuò abiunguntur: quod ſimiliter de momento pronuntiandum eſt. Hoc indiuiſibile quo pacto ſub intellectum cadat, oſtendit, docens illud non intelligi per ſe, ſed per contrarium, ſeu quaſi contrarium: percipitur enim per negationem continui, ſicuti priuatio per formam, quam negat, vt malum per bonum, & nigrum per album. Numerat autem nigrum inter priuantia, vel quia, vt interpretatur D. Thom. ſemper alterum contrariorum, quod imperfectius eſt, obtinet modum priuationis reſpectu alterius, vt iam alibi expoſuimus. Vel certè, quia ſumpſit album pro luce, nigrum pro tenebris.

Text. 26.

ᶠ δεῖ δὲ δυνάμει εἶναι τὸ γνωρίζον, καὶ ἓν εἶναι ἐν αὐτῷ. εἰ δέ τινι μή ἐστιν ἐναντίον τῶν αἰτίων, αὐτὸ ἑαυτὸ γινώσκει, καὶ ἐνέργειά ἐστι καὶ χωριστόν. ᵍ ἔστι δ' ἡ μὲν φάσις τι κατά τινος, ὥσπερ ἡ κατάφασις καὶ ἀληθὴς ἢ ψευδὴς πᾶσα· ὁ δὲ νοῦς οὐ πᾶς, ἀλλ' ὁ τοῦ τί ἐστι κατὰ τὸ τί ἦν εἶναι ἀληθής, καὶ οὐ τὶ κατά τινος· ἀλλ' ὥσπερ τὸ ὁρᾶν τοῦ ἰδίου ἀληθές, εἰ δ' ἄνθρωπος τὸ λευκὸν ἢ μή, οὐκ ἀληθὲς ἀεί· οὕτως ἔχει ὅσα ἄνευ τῆς ὕλης.

ᶠ *Id autem quod cognoſcit, potentia nimirum eſſe, & in ipſo potentiam ineſſe oportet. Quòd ſi cauſarum alicui nullum ſit omnino contrarium: illa ſeipſam profectò cognoſcit, & eſt actus, & etiam ſeparabilis.* ᵍ *Eſt autem dictio quæ aliquid de aliquo enuntiat, quemadmodum affirmatio, vera omnis, aut falſa. At intellectus non omnis, ſed qui eſt ipſius quid eſt, ſecundùm formam, eſt verus, & non quidpiam de quopiam dicit. Sed vt viſio proprij ipſius eſt vera: ſi verò album hominem eſſe dicat, aut non, non ſemper eſt vera: ſic ſeſe habent ea, quæ ſine materia ſunt.*

Modus cognoſcēdi vnum cōtrariū per aliud, eſt proprius intellectus humani.

ᶠ *Id autem quod cognoſcit.* Docet modum illum cognoſcendi vnum contrarium per aliud, ſiue priuatiuum per formam negatam, ita vt intellectus ex cognitione vnius progrediatur ad cognitionem alterius, proprium eſſe facultatis intellectricis, quæ eſt in potentia, & non in actu puro: cuiuſmodi eſt humanus intellectus. Quòd ſi quis alius exiſtat, quem prænotio vnius contrarij non deducat ad intelligentiam alterius, ſed in ſe ipſo omnia vnitè ac ſimpliciter comprehendat: oportere eum eſſe actum puriſſimum, & à materia ac potentialitate prorſus abiunctum, qui eſt ipſa diuina mens. Ita hunc locum explicant D. Thom. & Philoponus. Themiſtius tamen, & Simplicius aliter, nempe de intellectu illo ſeparato, quem finxere humano aſſiſtere ad rerum notionem excipiendam. Prior tamen interpretatio vera, ac germana eſt, congruitque cum iis, quæ ab Ariſtotele libro 12. Metaphyſic. c. 7. & 8. de Diuina mente ſcripta ſunt.

In 2. operatione intellectus dari veritatem vel falſitatē per ſe. In 1 autē veritatem per ſe, falſitatē per accidens.

ᵍ *Eſt autem dictio.* Reuocat ſe Ariſtoteles ad id, vnde eſt digreſſus, nempe ad ſecundam intellectus operationem, docetque, intellectum, qui in compoſitione, & diuiſione verſatur, affirmando, aut negando aliquid de aliquo, interdum falſum eſſe, interdum verum. Eum autem, qui circa ſimplicia occupatur & ipſum quod quid eſt rei ſecundùm ſuam naturam abſque nexu apprehendit, per ſe ſemper eſſe verum, quemadmodum & viſus, alijque ſenſus dum propria ſenſibilia apprehendunt: etſi per accidens interdum errent in applicatione formæ, quam percipiunt, vt quòd hoc, vel illud album ſit, quod re vera non eſt.

Tandem

Tandem ſubdit ita rem habere in immateriali potentia ſiue intellectu: fallitur enim etiam in ſimplici apprehenſione, non tamen per ſe: ſed ex accidente, dum etſi non componat, ſimplici actu accommodat alicui id, quod ei non ineſt. vt ſi Solem ſub magnitudine bipedali concipiat. Sed nos de errore ſenſuum ſuperiùs diſputauimus, & de veritate tum ſimplici, tum complexa, quid ſit, & quibus rebus competat, quibus non: in primo de interpretatione diſſeruimus.

ΚΕΦ ζ.

Text.27. a Τὸ δ' αὐτό ἐστιν ἡ κατ' ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγματι. ἡ δὲ κατὰ δύναμιν, χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἑνί. ὅλως δὲ οὐδὲ χρόνῳ· ἔστι γὰρ ἐξ ἐντελεχείας ὄντος πάντα τὰ γιγνόμενα. Text.28. b φαίνεται δὲ τὸ μὲν αἰσθητὸν, ἐκ δυνάμει ὄντος τοῦ αἰσθητικοῦ, ἐνέργεια ποιοῦν· οὐ γὰρ πάσχει, οὐδ' ἀλλοιοῦται. διὸ ἄλλο εἶδος τοῦτο κινήσεως· ἡ γὰρ κίνησις, τοῦ ἀτελοῦς ἐνέργεια ἦν. ἡ δ' ἁπλῶς ἐνέργεια ἑτέρα ἡ τοῦ τετελεσμένου. τὸ μὲν οὖν αἰσθάνεσθαι ὅμοιον τῷ φάναι μόνον, καὶ Text.29. νοεῖν. c ὅταν δὲ ἡδὺ ἢ λυπηρὸν, οἷον καταφᾶσα, ἢ ἀποφᾶσα, διώκει ἢ φεύγει.

d καὶ

CAPVT VII.

a *SCIENTIA autem ea quæ eſt actu, eſt idem, quod res: ea verò, quæ eſt, potentia, in uno prior eſt tempore. Simpliciter autem neque tempore: ſunt enim vniuerſa, quæ fiunt ex eo, quod actu eſt.* Text.27. b *Senſibile autem ad actum ex potentia ſenſitiuum ipſum deducere, actúq; videtur efficere: non enim patitur ac alteratur. Quapropter alia quædam eſt ſpecies motus; nam motus actus eſt imperfecti: at actus ſimpliciter, qui quidem eſt rei perfectæ, alius eſt omnino diuerſuſq; ab illo. Sentire igitur ipſi dicere ſolum, ac intelligere ſimile eſt.* Text.28. c *Cùm autem ſenſus iucundum aut moleſtum diſcernit: quaſi affirmauerit, aut negauerit, tum perſequitur, aut fugit.* Text.29.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Hoc lib.c. 4.text. 53. & c.5. tex.19.ibi. q.3.art.2.

Qua ratione intelligendum ſit intellectũ potentia, antecedere intellectũ actu.

a SCientia autem ea. vt D.Tho. & Simplicius, & Philoponus aliique interpretes obſeruarunt: tradit hoc capite Ariſtoteles diſcrimen inter actiuum & contẽplatiuum intellectum, vt hæc de intellectrici facultate doctrina illuſtrior euadat. Præmittit igitur intellectum in actu, id eſt, intellectum, pro vt intelligendi actum exercet, eſſe idem cum re intellecta: quod qua ratione verum ſit, alibi explicuimus. Item intellectum potentia antecedere intellectũ actu: quia quod in poteſtate eſt ad intelligendum, deducitur aliunde ad actum. Id verò reſpectu eiuſdem hominis accipi debet. Simpliciter enim potiùs antecedit, qui actu eſt, quia omnis potentia ab eo, quod eſt in actu conſtitutum, ad actum prouehitur.

b *Senſibile autẽ.* Quia inter ſenſum, & intellectũ cognatio quædã eſt ex iis, quæ ſenſui cõueniũt, intellectus vim explicare contendit. Competit autem in primis ſenſui deduci ad actũ ab obiecto ſenſibili, non tamẽ per aliquã propriè dictã alterationem, aut motum: qui ſit actus entis in potentia, vt in potentia; quemadmodum lib. 3.

Simplex ſenſus cognitio ſimilis eſt primæ intellectus operationi.

Phyſicorum definitur: ſed per alterationem tranſlatitiam: qua ſubiectum non corrumpi, aut lædi, ſed perfici ſolet. Item per aliud quoddam genus motus, ſeu mutationis, qua imagines ab obiectu tranſmiſſæ organo corporeo imprimuntur. Porrò prima ſenſus operatio, quæ eſt ſimplex cognitio obiecti, ſimilis eſt primæ functioni intellectus, quæ dicitur ſimplicium apprehenſio, quam hic dictionem, & intellectionem ſimplici vocabulo appellat, eáque ſpeciatim pertinet ad intellectum ſpeculatiuum.

Diſcrimē inter intellectum practicū, & ſpeculatiuum.

[c] *Cum autem ſenſus.* Alia ſenſus operatio eſt perceptio rei ſenſibilis ſub ratione conuenientis, aut non conuenientis, iucundi, aut moleſti, quæ pertinet ad phantaſiam. Ratione huius ſimilem eſſe vult Ariſtoteles ſenſum intellectui practico, cuius eſt rem amplectendam fugiendámve proponere voluntati. Vnde & diſcrimen habetur inter practicum & ſpeculatiuum intellectum; quòd hic rem ſimpliciter conſideret, neque ſpectet opus: ille, dum rem, vt commodam, vel noxiam repræſentat, ad perſecutionem, aut fugam laceſſat: atque adeò ad praxim dirigat.

[d] καὶ ἔστι τὸ ἥδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι τὸ ἐνεργεῖν τῇ αἰσθητικῇ μεσότητι πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἢ κακόν, ᾗ τοιαῦτα. [e] καὶ ἡ φυγὴ δὲ καὶ ἡ ὄρεξις τοῦτο ἡ κατ' ἐνέργειαν. καὶ οὐχ ἕτερον τὸ ὀρεκτικὸν καὶ φευκτικόν, οὔτε ἀλλήλων, οὔτε τοῦ αἰσθητικοῦ· ἀλλὰ τὸ εἶναι ἄλλο. [f] τῇ δὲ διανοητικῇ ψυχῇ τὰ φαντάσματα οἷον αἰσθήματα ὑπάρχει. ὅταν δὲ ἀγαθὸν ἢ κακὸν φήσῃ ἢ ἀποφήσῃ, φεύγει ἢ διώκει. διὸ οὐδέποτε νοεῖ ἄνευ φαντάσματος ἡ ψυχή. [g] ὥσπερ δὲ ὁ ἀὴρ τὴν κόρην τοιανδὶ ἐποίησεν, αὐτὴ δὲ ἕτερον, καὶ ἡ ἀκοὴ ὡσαύτως· τὸ δὲ ἔσχατον ἕν, καὶ μία μεσότης· τὸ δ' εἶναι αὐτῇ πλείω. τίνι δ' ἐπικρίνει, ᾗ διαφέρει γλυκὺ καὶ θερμόν, εἴρηται μὲν καὶ πρότερον, λεκτέον δὲ καὶ νῦν. [h] ἔστι γὰρ ἕν τι, οὕτω δὲ καὶ ὡς ὅρος. [i] καὶ

Text. 30.
Text. 31.

[d] *Atque delectari, aut dolere eſt operari ipſa medietate ſenſus ad bonum, aut malum, vt talia ſunt,* [e] *& fuga & appetitus, qui eſt actu, hoc ſunt, & non aliud eſt appetitiuum, aliud fugitiuū; nec alia ſunt iſta à ſenſitiuo, quanquā ipſorum ratio non eſt eadem, ſed diuerſa.* [f] *Anima autem dianoitica ipſa phantaſmata perinde, atque ſenſibilia ſenſui ipſi ſubiiciuntur: atque cùm bonum, aut malum eſſe dicit, affirmando aut negando, tum fugit aut perſequitur. Quapropter ipſa anima ſine phātaſmate nunquam intelligit.* [g] *Fit autem & hic perinde vt ibi: nam aër quidem pupillam talem efficit: ipſa autem aliud, & auditus ſimili modo: ipſum verò vltimum vnum quidem eſt, & medietas vna, at ipſius plures ſunt rationes. Quo verò diiudicat, atque diſcernit calidum à dulci differre: dictum & prius eſt, & nunc etiam eſt dicendum.* [h] *Eſt enim vnum quid ipſum, & ita vnum vt terminus.*

Text. 30.
Text. 31.

[d] *Atque delectari.* Quia iucundi & moleſti fecit mentionem, obiter docet quid ſit voluptuaria moleſtáque actio, circa quid verſetur, cuius ſit facultatis propria. Ait eſſe delectationem, aut dolorem: verſari circa bonum, aut malum: quia talia ſunt: pertinere ad appetitum ſenſitiuum, quem appellat medietatem, ſeu mediocritatem; quia, vt interpretatur Simplicius, vtriuſque ſuſceptor eſt, tum ſuauis, tum inſuauis: ſiue quia ex ſe eſt quaſi medium, non magis ad delectationem quàm ad moleſtiam recipiendam aptum.

[e] *Et fuga & appetitus.* Monet, fugam & appetitum in actu, id eſt actum auerſandi, & actum perſequendi obiectum idem eſſe, quod dolor, & delectatio. Quæ res fuſiùs & enucleatiùs eſſet hoc loco pertractanda, niſi iam in Ethicis fuiſ-

Diſp. 6. q. 3. art. 1. ſet à nobis explicata. Subdit quoque, appetitum ſenſitiuum, ad quem prædictæ actiones ſpectant, non diſtingui à potentia ſenſitiua. Intellige autem non diſtingui ſubiecto, quandoquidem, vt ab eadem anima oriuntur, ita in eodem inſunt animali: Alioqui diuerſam habent rationem, imò & realitatem.

Quo pacto debet intelligi appetitum ſẽſitiuũ non diſtingui à potentia ſẽſitiua.

[f] *Animæ autem.* Diſcrimen intellectus contemplatiui & practici repetens, ait, licèt anima dianoitica, id eſt, intellectus contemplatiuus, phantaſmatis vtatur, quia hæc ei ſuppeditant ſpecies, ſicuti ſenſibilia externa ſenſui: tamen intellectum practicum aliter eiſdem vti, nimirum, prout inſeruiunt ad practica dictamina circa bonum, aut malum amplectendum, aut declinandum. Vnde colligit nunquam animam intelligere citra opem phantaſmatum, cùm ea vtique intellectui neceſſaria ſint.

[g] *Fit autem.* Dixerat ſenſibile mouere ſenſum: nunc quo pacto moueat, obiter oſtendit, aiens, rem obiectam ſenſui priùs medium afficere, deinde externi ſenſus officinam immutare vſque ad ipſum medium, id eſt, vſque ad ſenſum communem, ad quem tanquam ad centrum omnium ſenſibilium imagines perferuntur: hunc verò ait re vnum, ratione plures eſſe, tum quia re vera quoad naturam vna ſimplex facultas eſt: tum quia vnius termini vicem obtinet, quatenus ad eam externorum ſenſuum functiones terminantur: officio autem multiplex eſt, quia inter calidum, & dulce, verbi gratia, & inter omnia externa ſenſibilia diſcrimen ponit, eáque & ipſorum ſenſiones diiudicat, vt alibi dictum fuit. Hinc cognitam eſſe vult Ariſtoteles ſimilitudinem, ſiue analogiam inter ſenſum, & intellectũ; quia vt externa ſenſibilia ſeſe habent ad ſenſum communem, quem mouent: ita phantaſmata ad intellectum: & vt ſenſus communis omnia ſenſibilia percipit, ita intellectus omnia intelligibilia: ille miniſterio ſenſuum, hic ope phantaſmatum. Quod ad vim, munúſque ſenſus communis attinet, addit Philoponus non ſolùm communem ſenſum eſſe quaſi ſedem omnium ſenſibilium: ſed in ſingulari quoque externis ſenſibus dari vnum καταγώγιον, id eſt, confluuium, ad quod ſenſibilia cuiuſque ſenſus concurrunt. Namque omniũ viſilium commune quaſi centrum eſt aſpectus; omnium ſonorum auditus: odorum olfactus, tactilium tactus: guſtatilium guſtus: Illud tamen intereſt, quòd ſenſus communis omnia externa ſenſibilia percipit, atque diiudicat: quilibet autem externus ſenſus ea duntaxat, quæ ipſi propria ſunt.

Vt communis ſenſus omnia ſẽſibilia percipit, ſic intellectus omnia intelligibilia.

Text. 32. [i] καὶ ταῦτα ἓν τῷ ἀνάλογον καὶ τῷ ἀειθμῷ, ὂν ἔχει πρὸς ἑκάτερον, ὡς ἐκεῖνα πρὸς ἄλληλα· τί γὰρ διαφέρει τοδὶ ἀπορεῖν, πῶς τὰ ὁμογενῆ κρίνει ἢ τἀναντία, οἷ λευκὸν καὶ μέλαν; ἔστω δὴ ὡς τὸ α τὸ λευκὸν, πρὸς τὸ β τὸ μέλαν, τὸ γ πρὸς τὸ δ, ὡς ἐκεῖνα πρὸς ἄλληλα. ὥστε καὶ ἐναλλάξ. εἰ δὴ τὰ γ δ ἑνὶ εἴη ὑπάρχοντα, οὕτως ἕξει ὥσπερ καὶ τὰ α β, τὸ αὐτὸ μὲν καὶ ἕν· τὸ

[i] *Atque hæc ipſa vnum ſunt, tum ſimilitudine rationis, tum numero, quem habent ad vtrumq;, vt illa inter ſeſe habent. Quid enim intereſt, ſi quonam pacto diſcernit aut ea, quæ ſub eodem genere collocantur, aut contraria, dubitemus, vt album ac nigrum? Sic igitur, vt eſt A, quod eſt album ad B, quod eſt nigrum, ſic C, ad D: Quare mutato ordine comparationem etiam eorũdem verè facere licet. Si igitur C D ſint vnũ, ipſa profectò ſeſe habebũt perinde atq; A B, vt ſint idẽ & vnũ.* *Text. 32.*

Repetũtur quæ de ſẽſu cõmuni ſuperiori libr. dicta ſunt.

[h] *Etenim vnum quid ipſum.* Quod libro ſuperiori de ſenſu communi aſſeruerat, id nunc repetit, nimirum eſſe vnum tanquam terminum, id eſt, vt Philoponus interpretatur, vt centrum circuli in quod diuerſæ lineæ incidunt. Vel, vt Simplicius ait, eſſe vltimum iudicatorium omnium ſenſibilium, & vnum quidem reipſa, plura verò ratione, quatenus diuerſas ſenſibilium proprietates diuerſè cognoſcit. Eſt etenim, inquit, iudicatorium vnum, vt terminus, terminum appellans punctum in quem concurrunt lineæ diuerſæ. Nam & is vnus impartibiliſque exiſtens diuerſam habet ad diuerſas lineas habitudinem.

Communis ſenſus tum proportione, tum numero centro comparatur.

[i] *Atque hæc ipſa vnum ſunt.* Ita ſe inquit habere centrum, vt ſenſum communem tum proportione, tum numero. Proportione, quia vt ſe habet centrum ad lineas, ita ſenſus communis ad operationes aliorum ſenſuum: vt enim illæ ad centrum, ſic hæ ad tribunal ſenſus communis perferuntur. Numero, quia vt centrum exiſtens vnum, ad multas lineas ordinem habet; ita communis ſenſus, cùm vnus ſit, ad multos ſenſus habitudinem ſeruat: atque ita ſenſus communis, & centrum obtinent eundem numerum, id eſt, haud quaquam numero variantur, quia potiùs in ſua vnitate conſiſtunt. Alij, quorum interpretatio facilior videtur, verba illa, hæc ipſa vnum ſunt, explicant de proportione inter ſenſum, & intellectum, reſpectu ſuorum obiectorum: quia vt ſe habent ſenſibilia ad ſua phantaſmata, ita ſenſus communis ad intellectum. Quod Ariſtoteles oſtendit ratione ducta à ſenſibilibus, admonens parum referre, ſiue ſenſibilia pertineant ad vnum ſenſum externum; ſiue ad plures. Ratio verò eſt huiuſmodi, ſicuti ſe habet candidũ ad nigrum, ita phantaſma candidi ad phantaſma nigri: ergo commutata proportione, vt ſe habet candidum ad ſuum phantaſma, ita nigrum ad ſuum. Si igitur phantaſma candidi, & nigri inſunt vni ſpectántque ad vnam potentiam, quæ eſt ſenſus communis, facultáſque vna ſecundũ rem, diuerſa ſecundùm rationem: ita omnia phantaſmata pertinebunt ad vnam potentiam, videlicet intellectum, qui ſit facultas re vna, diuerſa verò ratione: & vt ſenſus communis non niſi interuentu externorum ſenſuum res percipit, ita intellectus non intelliget, niſi miniſterio phantaſmatum: non quaſi opus ſit phantaſmata ipſa intelligere: ſed res per illa repræſentatas. Huiuſce rationis diſcurſum, aſſumptis elementis, vt alias conſueuit, proponit Ariſtoteles.

Vnitas intellectus colligitur ex vnitate ſenſus cõmunis.

τὸ μὴ δὲ ἓν τὸ αὐτό, κἀκεῖνο ὁμοίως· ὁ δ' αὐτὸς λόγος, κἂν εἰ μὲν τὸ α τὸ γλυκὺ εἴη, τὸ δὲ β τὸ λευκόν. τὰ μὲν οὖν εἴδη τὸ νοητικὸν ἐν τοῖς φαντάσμασι νοεῖ. [k] καὶ ὡς ἐν ἐκείνοις ὥρισαι αὐτῷ τὸ διωκτὸν καὶ φευκτὸν, καὶ ἐκτὸς τῆς αἰσθήσεως, ὅταν ἐπὶ τῶν φαντασμάτων ᾖ, κινεῖται, οἷον αἰσθανόμενος τὸ φρικτὸν, ὅτι πῦρ τῇ κοινῇ γνωρίζει ὁρῶν κινούμενον, ὅτι πολέμιος. ὁτὲ δὲ ἐν τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ φαντάσμασιν ἢ νοήμασιν, ὥσπερ ὁρῶν λογίζεται καὶ βουλεύεται τὰ μέλλοντα πρὸς τὰ παρόντα. καὶ ὅταν εἴπῃ, ὡς ἐκεῖ τὸ ἡδὺ ἢ λυπηρὸν, ἐνταῦθα φεύγει ἢ διώκει, καὶ ὅλως ἐν πράξει. Text. 23.

[l] καὶ

non eandem autem habeant rationem, & illa ſimili modo. Eadem erit omnino ratio, etſi A quidem ſit dulce, B verò album. Intellectiuum igitur ipſas formas in phantaſmatibus ipſis intelligit. [k] *Et vt in illis ipſis definitum eſt id, quod fugiendum eſt, vel ſequendum, ſic & ſine ſenſu cùm in phantaſmatibus eſt, mouetur: ſentiens enim ſignum face datum, ignem eſſe, vidénſque ipſum communi ſenſu agitari motu, cognoſcit hoſtem accedere: at nonnunquam hiſce quæ ſunt in anima, phantaſmatibus, aut mentis conceptibus, quaſi videns, ad ea quæ ſunt præſentia ratiocinatur, atque deliberat de futuris. Et cùm dixerit hic aut ibi rem eam eſſe, quæ voluptatem, aut dolorem affert, tum fugit, aut perſequitur, & omnino aliquid agit.* Text. 23.

[k] *Et vt in illis.* Oſtendit quonam pacto excitetur intellectus actiuus ad deli

deliberandum de re proſequenda, fugiendáve: nempe interdum moueri ſenſibilibus præſentibus: nonnunquam ſola phantaſia ſtimulante. Nam qui conſpicatur erectam agitatámque facem ad ſignificandos hoſtium incurſus, præſentia rei ſenſibilis, viſuque impellitur ad conſilium ineundum aduerſus hoſtes. Interdum autem, etſi nullum præſens obiectum laceſſat, phantaſia de futuris cogitans, & alia cum aliis conferens, intellectum prouocat, vt de agendis deliberet, & quid facto opus ſit, doceat, & quæ iucunda aut moleſta iudicarit, ea proſequi aut declinare iubeat.

Text. 34. [l] καὶ τὸ ἄνευ δὲ πράξεως, καὶ τὸ ἀληθὲς, καὶ τὸ ψεῦδος ἐν τῷ αὐτῷ γένει ἐστὶ, τῷ ἀγαθῷ καὶ κακῷ· ἀλλὰ τῷ γε Text. 35. ἁπλῶς διαφέρει, καὶ τινι. [m] τὰ δὲ ἐν ἀφαιρέσει λεγόμενα, νοεῖ, ὥσπερ ἂν εἰ τὸ σιμὸν, ᾗ μὲν σιμὸν, οὐ κεχωρισμένως· ᾗ δὲ κοῖλον, εἴτι γ' ἐνόει ἐνεργείᾳ, ἄνευ τῆς σαρκὸς ἂν ἐνόει ἐν ᾗ τὸ κοῖλον. οὕτω τὰ μαθηματικὰ οὐ κεχωρισμένα ὡς κεχωρισμένα νοεῖ, ὅταν νοῇ Text. 36. ἐκεῖνα. [n] ὅλως δὲ ὁ νοῦς ἐστιν ὁ κατ' ἐνέργειαν τὰ πράγματα νοῶν. ἆρα δ' ἐνδέχεται τῶν κεχωρισμένων τι νοεῖν, ὄντα αὐτὸν μὴ κεχωρισμένον μεγέθους, ἢ οὔ, σκεπτέον ὕστερον.

[l] *Ipſum autem verum ac falſum, quæ ſine actione ſunt, in eodem genere ſunt, in quo ſunt bonum ac malum, ſed abſolutè differunt atque cuiuſpiam ratione.* [m] *At verò res eas quæ vocitantur ob abſtractionem abſtracta, hoc pacto intelligit: nam vt ſi quiſpiam ſimitatem non vt eſt ſimitas: quo quidem pacto percipi ſeparata non poteſt, ſed vt concauitas eſt, intelligeret actu, ſine ea tum ipſam intelligeret carne, in qua concauitas eſt: ſic cùm res intelligit mathematicas, tum ſeparatas ipſas, vt ſeparatas, intelligit.* [n] *Omnino autem is intellectus, qui actu intelligit, res ipſa eſt, vti diximus. Si verò fieri poſſit, vt aliquam ipſe non ſeparatus à magnitudine ſeparatarum rerum intelligat nec ne, conſiderandum eſt poſtea.*

*

Intellectũ practicũ, & ſpeculatiuum non eſſe potentias realiter diſtinctas.

[l] *Ipſum autem verum.* Docet, verum & falſum, quæ ad actionem non pertinent, in eodem genere contineri, in quo bonum & malum, id eſt, hæc omnia pertinere ad intellectum vnum, & eundem re. Nec enim intellectus practicus, & ſpeculatiuus ſunt potentiæ realiter diſtinctæ. Neque in obiecta ſimpliciter diuerſa tendunt. Nam ſpeculatiuus verſatur circa cognitionem veri, & falſi abſolutè: practicus autem in ordine ad opus, atque adeò, vt eſt conueniens vel non conueniens, ſeu bonum, aut malum: quæ obiecti diſtinctio non ſat eſt, vt intellectus practicus & ſpeculatiuus re ipſa diſtinguantur. Qua de re in progreſſu plura.

[m] *At verò res eas.* Quia aſſeruerat intellectum ſpeculatiuum verum in commune, & abſtractum conſiderare: oſtendit qua ratione abſtracta contempletur in diſciplinis Mathematicis, nimirum conſiderando illa, quæ in materia quidem ſunt; non tamen vt in materia ſenſibili continentur, quod illuſtrat exemplo ſimitatis, ſeu curuitatis naſi. Si enim vt talis curuitas eſt, perpendatur, neceſſariò in ſua conſideratione naſum, ac materiam ſenſibilem inuoluet: non autem ſi abſolutè ſecundùm communem rationem curuitatis ſpectetur. De materia ſenſibili, & intelligibili, déque tota varietate abſtractionum, quæ in ſcientiis inuenitur, egimus in proœmio Phyſicorum quæſtione prima artic 3.

[n] *Omnino autem.* Repetit, quod ſuprà docuerat, nimirum intellectum eſſe rem, quã intelligit. Quod qua ratione verũ ſit, iã expoſuimus, & proximo ſequẽti capite

inculcabimus. Poſtremò dubitat an intellectus, dum eſt in corpore, cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum aſſequi valeat: cuius dubitationis ſolutionem in alium locum reiicit. Ea verò in commentariis primæ Philoſophiæ à nobis tractatur.

ΚΕΦ. η.

Text.37. ΝΥ͂Ν δὲ περὶ ψυχῆς τὰ λεχθέντα συγκεφαλαιώσαντες, εἴπωμεν πάλιν, ὅτι ἡ ψυχὴ τὰ ὄντα πώς ἐστι πάντα· ἢ γὰρ αἰσθητὰ τὰ ὄντα, ἢ νοητά. ἔστι δ' ἡ ἐπιστήμη μὲν τὰ ἐπιστητά πως· ἡ δ' αἴσθησις, τὰ αἰσθητά. πῶς δὲ τοῦτο, δεῖ ζητεῖν. Text.38. τέμνεται οὖν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ αἴσθησις εἰς τὰ πράγματα· ἡ μὲν δυνάμει εἰς τὰ δυνάμει· ἡ δ' ἐντελεχείᾳ, εἰς τὰ ἐντελεχείᾳ. τῆς δὲ ψυχῆς τὸ αἰσθητικὸν, καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν, δυνάμει ταυτά ἐστι, τὸ μὲν ἐπιστητὸν, τὸ δὲ αἰσθητόν. ἀνάγκη δ' ἢ αὐτὰ, ἢ τὰ εἴδη εἶναι· αὐτὰ μὲν γὰρ δὴ οὔ. οὐ γὰρ ὁ λίθος ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὸ εἶδος.

ᵇὥστε

CAP. VIII.

Nunc autem ea, quæ de anima dicta ſunt, quaſi ad quædam capita redigentes: rurſus dicamus, animam ipſam ea vniuerſa quodammodo eſſe, quæ ſunt. Nam ea, quæ ſunt, aut intelligibilia ſunt, aut ſenſibilia. Atque ſcientia quidẽ eſt res ea quodammodo, quæ ſub ipſam ſcientiã cadunt: ſenſus autem, ipſa ſenſibiles. Verùm quo pacto id ita eſt, quæratur oportet. Text.37. *Scinditur igitur in ipſas res ſcientia, atque ſenſus: is quidem qui eſt potentia, in res potentia tales: is verò qui eſt actu, in actu ſimiliter tales, & ſcientia pari modo. Senſitiuum autem animæ, & id, quod ſcientiis affici poteſt, hæc potentia ſunt. Hoc quidem id, quod ſub ſcientiam cadit, illud verò ſenſibile. Atqui neceſſe eſt aut res ipſas, aut formas in anima eſſe, at non ſunt in ea res ipſæ profectò. Non enim ipſe lapis in anima, ſed forma lapidis ineſt.* Text.38.

ᵇ *Qua*

CAPITIS VIII EXPLANATIO.

Animam quodã modo eſſe omnia.

a VNC *autem ea.* Quæ de ſenſu, & intellectu tradiderat, quaſi in ſummam colligit, aiens animam quodammodo eſſe omnia. Namque omne ens aut ſenſibile, aut intelligibile eſt: anima verò ratione ſenſuum eſt omnia ſenſibilia: ratione intellectus, omnia intelligibilia. Id autem quo pacto veritati conſonat exponi aſſerens, tam obiectum ſenſus, quàm intellectus: tam ſenſum, quàm intellectum bifariàm dici: actu nimirum, vel poteſtate: actu ſumitur vtrùmque obiectum cùm actu à facultate cognoſcente percipitur: poteſtate, cùm non actu cognoſcitur, eſt tamen idoneum, vt cognoſcatur. Similiter intellectus in actu dicitur cùm actu contemplatur: poteſtate, dum poteſt contemplari. Parique modo ſenſus in actu; dum actu ſenſionem edit: poteſtate, dum edere illam valet. Anima igitur quatenus eſt in poteſtate ad percipienda omnia, dicitur omnia potentia: vt verò eſt in actu cognoſcendi, dicitur eſſe actu ea, quæ ſub eius notionem veniunt. Porro animam eſſe omnia, non rea iter

lacei

accipiendum eſt: nec enim anima eſt lapis, quem intelligit, aut color, quem cernimus, ſed notionaliter, hoc eſt, ſecundùm rerum imagines, ſimilitudineſve, quibus conſignatur.

ᵇ ὥστε ἡ ψυχὴ ὥσπερ ἡ χείρ ἐστι· καὶ γὰρ ἡ χεὶρ ὄργανόν ἐστιν ὀργάνων· καὶ ὁ νοῦς εἶδος εἰδῶν· καὶ ἡ αἴσθησις, εἶδος αἰσθητῶν. (Text. 39.) ἐπεὶ δὲ οὐδὲ πρᾶγμα οὐθέν ἐστι παρὰ τὰ μεγέθη, ὡς δοκεῖ, τὰ αἰσθητὰ κεχωρισμένον, ἐν τοῖς εἴδεσι τοῖς αἰσθητοῖς τὰ νοητά ἐστι, τά τε ἐν ἀφαιρέσει λεγόμενα, καὶ ὅσα τῶν αἰσθητῶν ἕξεις καὶ πάθη. καὶ διὰ τοῦτο οὔτε μὴ αἰσθανόμενος μηθὲν οὐθὲν ἂν μάθοι, οὐδὲ ξυνίοι· ὅταν δὲ θεωρῇ, ἀνάγκη ἅμα φάντασμά τι θεωρεῖν· τὰ γὰρ φαντάσματα, ὥσπερ αἰσθήματά ἐστι, πλὴν ἄνευ ὕλης. ἔστι δ' ἡ φαντασία, ἕτερον φάσεως καὶ ἀποφάσεως· συμπλοκὴ γάρ ἐστι νοημάτων τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος. τὰ δὲ πρῶτα νοήματα, τίνι διοίσει τοῦ μὴ φαντάσματα εἶναι, ἢ οὐδὲ τἆλλα φαντάσματα, ἀλλ' οὐκ ἄνευ φαντασμάτων;

ᵇ *Quare anima eſt vt manus, manus enim inſtrumentorum eſt inſtrumentum. Et intellectus formarum eſt forma, & ſenſus itidem ſenſibilium forma. Cùm autem nulla res ſit, vt videtur, præter magnitudines ſenſibiles ſeparata, in ipſis profectò ſenſibilibus formis, ipſa ſunt intelligibiles formæ tum earum rerum, quæ abſtracta vocantur, tum eorum etiam ſenſibilium, quæ ſunt habitus, atque affectus. Idcirco & qui non ſentit, nihil diſſerere, vel intelligere poteſt. Et qui contemplatur, neceſſe eſt vnà cum phantaſmate contempletur. ipſa namque phantaſmata veluti ſenſibilia ſunt, attamen ſine materia. Eſt autem aliud phantaſia ab affirmatione negationéve: verum enim vel falſum, complexio eſt conceptuum intellectus. At mentis primi conceptus, quo, quæſo, different, vt non phantaſmata ſint? An neque cæteri ſunt phantaſmata, non tamen ſine phantaſmatibus ſunt?* (Text. 39.)

ᵇ *Quare anima eſt vt Manus.* Dixerat animam continere in ſe formas, id eſt, imagines, è quibus rerum cognitionem elicit. Id ſimilitudine quadam explicat, hunc in modum: Sicuti manus cùm ſit inſtrumentum, quo cætera efformantur, atque adeo inſtrumentorum omnium organum, aliis inſtrumentis vtitur: ita anima cùm ſit forma, alias formas admittit, iiſque in cognoſcendo vtitur, tam ratione intellectus, quàm ſenſus: niſi quòd intellectus ſuſcipit formas, id eſt, imagines rerum tam immaterialium quàm materialium, atque ita forma formarum nuncupari poteſt: ſenſus verò materialium & ſenſibilium duntaxat.

Manus inſtrumẽtorũ omniũ organum.

ᶜ *Cùm autem nulla res.* Cùm neque res Mathematicæ, neque Phyſicæ, & harum affectiones (de hoc enim tantummodo rerum genere hoc loco agit) extra ſenſibilia cohæreant, ac proinde earum imagines intelligibiles è formis ſenſibilibus, in quibus virtute inſunt, eruantur: colligit Ariſtoteles non poſſe intellectum in earum conſideratione, & diſciplina verſari ſine ope ſenſuum, qui primò ſenſibilia percipiunt. Vult autem intellectum non ſolùm, cùm denuò ſpecies haurit, à phantaſmatibus pendere: ſed etiam comparatis iam ſpeciebus, dum cõtemplatur: quòd cum ſimul cum phantaſmate contẽplari oporteat: quia vt ſe habet ſenſus externus ad obiecta, ſic intellectus ad phantaſmata. Quare vt ille ſine præſentia obiecti non ſentit, ita hic ſine phantaſmatibus nihil intelligit: niſi quòd externa ſenſibilia

Intellectũ non verſari circa res mathematicas, & phyſicas, ſine ope ſẽſuum.

ſenſibilia ſunt in materiam penitùs demerſa: phantaſmata verò ſunt formæ ſine materia: nec enim ſunt ipſæ res ſenſibiles, ſed earum ſimulacra.

In compoſitione, & diuiſione phātaſia non datur veritas, vel falſitas.

[d] *Eſt autem.* Subiicit diſcrimen inter actum intellectus, & phantaſiæ, quòd actus intellectus qui eſt compoſitio, vel diuiſio, verus ſit, aut falſus: non autem actus phantaſiæ, ſiquidem in ſola complexione intelligibilium propriè veritatem, aut falſitatem eſſe dicimus: cognitionem autem ſimplicium, inquit, differre à phantaſmatibus, licèt abſque iis eſſe non poſſit, vt neque aliæ operationes intellectus.

QVÆSTIO I.

Vtrùm intellectus patiens ſit potentia paſſiua: & omnino pura potentia, an non.

ARTICVLVS I.

Intellectum patientem eſſe potentiam tum paſſiuam, tum actiuam.

EXplicatis capitibus, in quibus Ariſtoteles de intellectu poſſibili, ſeu patiente diſſeruit, doctrinæ ordo poſtulat, vt quæſtiones ad eundem intellectum pertinentes, attexamus. Supponimus autem in præſenti dari patientem intellectum. Quod ex eo ſatis conſtat, quia intellectus patiens eſt facultas intelligendi: quilibet autem experitur ſe intelligere. Ac ne quis eam actionem ad internum ſenſum referat, manifeſtum eſt intelligi à nobis res immateriales, & communes, quarum perceptio in facultatem materialem, & organo corporeo inhærentem, atque adeò in ſenſum internum cadere non poteſt, vt alibi demōſtrauimus. Quærimus ergo in primis an intellectus patiens ſit potentia paſſiua, id eſt, vtrùm ſolummodo patiatur recipiendo, an etiam agat intelligendo. Pro cuius dubij ſolutione aduertendum, poſſe intellectum patientem conferri vel cum obiecto, vel cum intellectione. Si cum obiecto conferatur, dicimus eſſe potentiam paſſiuam duntaxat. Quod probatur, quia intellectus patiens nihil agit in proprium obiectum (ſicuti agit potentia nutritiua in ſuum, videlicet, in alimentum) ſed ab eo tantùm patitur recipiendo ſpeciem interuentu phantaſmatum. Hæc aſſertio eſt Themiſtij & Simplicij & communis interpretum Ariſtotelis. Item D. Thomæ 1. part. quæſtio. 79. artic. 2. Caietani ibidem, & hoc in lib. c. 2. Capreoli in 4. diſtinct. 49. quæſt. 4. Ferrarienſis libr. 2. contra Gent. c. 6. & aliorum.

Dari intellectum patiētem.

Intellectus patiens collatus cum obiecto eſt potentia paſſiua dūtaxat.

B

Si autem intellectus comparetur cum intellectione, ſunt qui putent eum paſſiuè tantùm ſe habere, vt Gotfredus quodl. 6. quæſtio. 7. teſte Scoto in primo diſtinct. 3. quæſt. 7. Iandunus libr. 2. huius operis quæſtio. 16. & lib. 3. quæſt. 13. & 24. & Venetus in ſumma de anima cap. 3. aſſerentes intellectionem recipi tantùm ab intellectu patiente, effici verò à phantaſmatis; vel vt aliis placet, ab intellectu agente. Quam opinionem probabilem iudicat Scotus quodlib. 13. poteſtque confirmari eo argumento, quia ſi intellectio eſſet actiuè ab intellectu patiente, cùm recipiat in ſe intellectionem more materialis cauſæ: vtique incideret in vnam eandemque rem cauſa efficiens, & materialis, quod negat Ariſtoteles libr. 7. Phyſic. cap. 1. tex. 1. & lib. 8. c. 4. text. 28. dum cauſam mouentem, & rem motam realiter diſtingui aſſeuerat.

C

D

Qui velint eundem cōparatum cum intellectione, eſſe quoque potentiam paſſiuam. Intelligere nihil eſſe aliud quā habere in ſe paſſiuè actum intelligendi putat Almainus in 3. d. 3. q. 1. art. 2. Det. in 4. d. 45. q. 2. Egid. in 2. d. 24. q. 44. Och. in 1. d. 1. q. 2. & in 4. q. 13. Gabr. in 1. d. 1. q. 2. Aliacēſ. ibid. & alij apud Barginum in. d. 1. q. 4.

Nihilominus aſſerendum intellectum patientem actiuè concurrere ad ſuam intellectionem. Nam quòd eam neque intellectus agens, neque phantaſmata per ſe efficiant, in ſuperioribus oſtendimus. Deinde quòd illam edat ipſe intellectus patiens, liquet vel ea ratione, quia intellectio eſt actio immanens, quæ ab eademmet potentia, in qua recipitur, elici debet. Quare cùm intellectio recipiatur in intellectu patiēte, ab eodem elici neceſſe eſt. Secundò, Nihil denominatur agere niſi ab actione, quam

E

Intellectū patientem actiuè concurrere ad ſuam intellectionem. Probatur 1.

quam elicit; quod vſque adeò verum eſt, vt ſi Deus ſe ſolo poneret in meo oculo viſionem, ita vt oculus paſſiuè tantùm ſe haberet, nõ diceret ab ea videns; ſed intellectus denominatur intelligens à propria intellectione: igitur neceſſariò eam elicit. Tertiò, idem confirmari poteſt, quia eadem ratio eſt in actu intelligendi, quæ in actu volendi: ſed in Concil. Tridentino ſeſſ. 6. Can. 4. damnatur qui dixerit in iuſtificatione liberum arbitrium paſſiuè tantùm ſe habere, proindeque docetur voluntatem actiuè concurrere: ergo ſimiliter intellectus concurrit actiuè ad intellectionem: maximè cùm liberum arbitrium nõ in ſolo actu voluntatis conſiſtat, ſed importet etiam actũ intellectus, liberúmque iudicium, vt conſtat ex iis, quæ tradit D. Thom, libr. 2. contra Gent. capit. 48. ridiculus verò eſſet, qui diceret actiones voluntatis, & intellectus, quatenus ad iuſtificationem pertinent, elici ab ipſis potentiis, aliàs verò non elici.

Voluntas concurrit actiuè ad ſuas operationes.

Superiùs dictis nihil officit locus ille ſeptimi, & 8. Phyſ. Loquitur enim ibi philoſ. de cauſa materiali phyſ. quæ eſt principium phyſici motus; non autem de cauſa materiali, fusè accepto vocabulo, pro vt complectitur omne id, quod eſt ſuſceptiuum alicuius motionis, ſiue materialis ſit, ſiue non. Quo pacto minimè repugnat, eandem rem eſſe cauſam materialem, & efficientẽ: Ita verò dicimus ſi intellectus cum intellectione conferatur, eſſe potentiam, tum actiuã, tum paſſiuam. Actiuam, pro vt intellectionem edit: paſſiuã, pro vt eandem recipit. Adde etiam nudum intellectum cauſam eſſe paſſiuam intellectionis: actiuam verò ſimul cum ſpecie; quo pacto iam materialis cauſa cum efficiente nõ omnino coincidũt. Qua de re in phyſicis latiùs.

In quibus materialis cauſa concidere poteſt cum efficiente.

Nudus intellectus diſtiguitur à ſe ipſo vt eſt ſpecie cõſignatus. Lib 7. c. 1. q. 1. art. 2.

ARTICVLVS II.

Intellectum patientem in quodam ſenſu non eſſe puram potentiam: in alio an ſit, diſquiritur.

QVOD ad ſecundam propoſitę quæſt. partem attinet, bifariàm quæri poteſt, an intellectus patiens pura potentia ſit. Vno modo, an in genere entium ſit pura potentia, nullum in ſua natura includens actum, quo pacto materia prima dicitur pura potentia. Altero an ex ſe ſit pura potẽtia in genere intelligibilium, id eſt, vtrùm ex ſua primæua origine nullam obtineat ſibi congenitã ſpeciem aut notionem: ſed duntaxat in poteſtate ſit ad eam progreſſu temporis acquirendam. Hoc poſito, noſtra aſſertio ſit. Si potẽtia priori modo ſumatur, intellectus non eſt pura potentia; quod ita probatur. Intellectus ex ſua natura eſt forma, & actus; ergo ſecundum eam conſiderationem non eſt pura potentia. Antecedens oſtenditur. Nam id quod alteri ratio eſt, & principium operandi, dicitur actus, & forma poſſibilis verò intellectus eſt animæ operandi, id eſt, intelligendi ratio, eſt igitur actus & forma. Maior patet, quia vnumquodque per ſuam formam operatur. Minor verò traditur ab Ariſtotele hoc in libr. c. 4. text. 5 ſuadetúrque ex eo, quia cùm nulla ſubſtantia creata poſſit eſſe immediatum principium operandi; eget animus aliqua vi, ſeu facultate intermedia, qua intelligendi actus promat, quæ facultas non alia eſt, quàm intellectus.

Lege D. Tho 1. p. q. 87. art. 1. Caiet. ibid. Ferr. lib. 2. contra gẽt. c. 82. & 98. Scot. in 1. d. 3. quæſt. 7.

Quibus modis quæri poteſt an intellectus ſit pura potentia.

Intellectus non eſt pura potẽtia in genere entium.

Quod verò ad alterum quæſtionis ſenſum pertinet, magna ea de re inter Platonem & Ariſtotelem contentio extitit. Nam Plato, vt conſtat ex iis, quæ ſcripſit in Phædro, Menone, & 10. de Repub. cùm perſuaſum haberet, noſtros animos extra corpora fuiſſe procreatos, ibique rerum omnium notionem, ex idearum influxu hauſiſſe, credidit, eos, cùm hiſce moribundis corporibus illabuntur, inditas rerum imagines, ac ſciẽtias deferre ſecum: ita tamen, vt omnis ea cognitio ob craſſæ, concretæque materiæ commercium, & quaſi inſolẽtiam, tetri carceris obliuione ſopiretur: deinde acceſsu phantaſmatum excitata reuiuiſceret. Itaque cenſebat Plato, nos, cùm aliquid diſcimus, non ſimpliciter diſcere: ſed recordari potiùs, nec nouam acquirere ſcientiam, ſed antè habitæ reminiſci. Hoc tamen dogma, quatenus animarum ante corpora creationem fingit, iam in 2. huius operis libro fuit à nobis confutatum. Quare ea parte omiſſa quæ etiam ad rẽ præſentem non facit: expendendum hîc tantùm erit vtrũ noſter animus veluti nuda tabula abſque vllis intelligibiliũ imaginũ lineamentis corpori infundatur; vel ei potiùs in ipſo

An ſit pura potentia in genere intelligibilium diſſẽſiones.

Argumẽta quæ probant animam in ſua creatione ſpecies accipere.

creationis momento ab Auctore naturę eiuſmodi imagines, ſiue ſpecies tribuantur, vt quidam noſtræ ætatis Philoſophi putant. Nam quòd ita res habeat, hiſce argumentis videtur oſtendi. Subſtãtiæ à materiæ concretione abiunctæ intelligunt omnia naturaliter per formas ſibi à principio inditas, vnde in libro de cauſis propoſitione 10. dicũtur intelligẽtiæ plenæ formis; ergo & animi rationis participes ſaltẽ aliquarũ rerum ſpecies ſibi innatas habebũt: præſertim cùm intelligere ſit homini commune cum Angelis, vt ait D. Greg. homil. 29. in Euãg. *1. Argum.*

2. Argum. Secundò, Anima intellectiua eſt multò nobilior, quàm materia prima, ſed materia prima non eſt à Deo producta ſine formis; ergo neque anima intellectiua ſine ſpeciebus. Tertiò, Deus quãlibet cęterarum rerum condidit inſtructã, atque ornatam iis affectionibus, quæ ad illius munia neceſſariæ erant; ſed vt intellectus poſſibilis operetur, indiget ſpeciebus: non ergo ſine iis à Deo procreatur. *3. Argum.*

Vltimum argum. Poſtremò, Noſtris animis innati ſunt duo habitus: alter, quo primis principiis ſpeculatiuis aſſenſum damus, qui dicitur habitus principiorum: alter, quo aſſentimur primis principiis practicis, qui vocatur ſynderesis: igitur cùm eadem ſit ratio in ſpeciebus intelligibilibus, erunt quoque hæ nobis inſitæ. Antecedens probatur, primùm quia huiuſmodi habitus dicuntur naturales, non niſi quia inditi nobis ſunt à natura. Deinde, quia id etiam de habitu ſyndereſeos palàm affirmant, tum D. Auguſt. ſuper Pſalm. 57. & D. Epiphan. li. 2. contra hær. tom. 2. tum D. Hieron. in epiſt. ad Demetriadem, hiſce verbis, Eſt in animis noſtris quædam ſanctitas naturalis à Deo impreſſa, quæ veluti in arce animi reſidens praui & recti iudicium exercet. Patet igitur, noſtrum intellectum non eſſe puram potentiam in eo ſenſu, de quo agimus. *D. Auguſt. D. Epiphã. D. Hieron.*

ARTICVLVS III.

Intellectum patientem ex ſua primaua origine eſſe puram potentiam in genere intelligibilium.

A VERVM iſtiuſmodi placitum abhorret in primis à diſciplina Ariſtotelica, vt patet ex cap. 4. huius libri tex. 14. vbi noſter intellectus à principio dicitur eſſe quaſi tabula in qua nihil eſt depictum quod communi aſſenſu Peripatetica Schola tuetur. Ita verò, vt D. Th. prima part. qu. 79. artic. 2. animaduertit, cùm triplex ſit intellectus, Diuinus, Angelicus, & humanus. Diuinus, quia eſt B ipſa Dei eſſentia, & actus omnino purus, ſemper reſpectu totius entis eſt eſſentialiter in actu intellectionis; nulloque modo in potentia. Angelicus verò, & humanus, cùm puri actus non ſint, oportet eos in potentia eſſe, ſed quia potentia duplex eſt, vna ſemper cum actu ſuo coniuncta, vt materia cœleſtis cum propria forma; alia non ſemper coniuncta, cum actu, quem aſſequi poteſt, vt materia ſublunaris, quæ progreſſu temporum C alias atque alias formas recipit: intellectus quidem Angelicus obpropinquitatẽ ad primũ intellectũ, ſemper eſt in actu intelligibilium imaginum: humanus autem, quia infimus, & à diuino quàm maximè remotus, principio quidem eſt in poteſtate reſpectu earum imaginum, quaſi nuda tabula; tum deinde paulatim imbuitur, ac perficitur.

Superior ſententia aduerſatur Ariſtoteli.

Datur potentia ſemper coniũcta cũ ſuo actu & alia nõ ſemper cõiuncta.

Quapropter aſſerendum omnino eſt animæ intellectiuæ non infundi ſpecies D in ortu. Quod probatur. Nam ſi ita eſſet, poſſet anima confeſtim iis vti; nec enim earum vſus ope phantaſmatum egeret, quia ſicuti abſque phantaſmatis comparatæ eſſent, ita integrum ei foret abſque eorum concurſu intelligere; præſertim cùm tales ſpecies deberent eſſe ex ſuo genere infuſæ, vt illæ, quæ Angelis in inſtanti creationis inditę fuerunt. Quòd verò iis confeſtim non vtamur, manifeſtum eſt; alioqui ab ipſo conceptu antequã in lucem eſſemus editi, iam quiſque E noſtrũ præeũte rationis luce liberè ageret, & mereretur, ac demereretur, quod eſt erroneũ. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, vſum rationis ab internis ſenſibus pendere, nec niſi his ſolutis ac perfectis dari; cúmque ij paulatim perficiantur, inde eſſe, quòd licèt anima intelligibilibus ſpeciebus ornata ſit: non tamen libero arbitrio fungitur. Non, inquam, ſatisfaciet; quia, vti diximus, ſpecies natura ſua diuinitus infuſæ: vt non egent ope

Anima intellectiua non infũdi ſpecies in in ipſo ortu. 1. Ratio.

Species infuſæ non

egent ope phantaſmatum.

ope phantaſmatum, ita neque ſenſuum internorum ſolutionem perfectionem ve requirunt vt anima eatum interuentu intelligendi, volendique actiones liberè exerceat. Secundò, idem ex eo ſuadetur, quia ſi eſſent nobis ingenitæ ſpecies, eſſent quoque ingeniti habitus ſcientiarum, cùm in vtriſque par ſit ratio. At non ita rem habere planè indicat, quòd nemo eiuſmodi habitus in ſe experitur, ſed magnum potiùs laborem, & difficultatem in diſciplinis comparandis. Accedit quòd cùm ſpecies intelligibiles poſſint à nobis per intellectum agentem interueniente opera internorum ſenſuum, comparari, vt ex ſuperioribus conſtat: minimè neceſſarium fuit eas nobis diuinitùs tribui.

2. Ratio. Non eſſe homini ingenitos ſcientiarum habitus.

3. Ratio.

Poſtremò idem ex eo probat D. Tho. 1. part. q. 84. art. 5. quia ſi anima intellectiua non acciperet ſpecies à ſenſibus, ſed aliunde; non eſſet cur ſocietatē corporis affectaret, ac materiæ vniretur. Nec enim dici poteſt vniri eam ipſius corporis gratia cùm forma non ſit propter materiam, ſed è conuerſo materia propter formam. Maximè autem videtur corpus animæ intellectiuæ neceſſarium ad propriam eius functionem quæ eſt intelligere; cùm ipſa alioqui ſecundùm ſe à corpore non dependeat. Quòd ſi ſpecies ex influxu ſuperni luminis acciperet, non iam corpore indigeret ad intelligendum. Si quis autem opponat; animam humanam non ſolùm vniri corpori ad intelligendum, ſed ad componendum totum: quare tametſi miniſterio ſenſuum ſpecies nullas hauriat, non proinde huiuſmodi nexum ſuperuacaneum fore. Occurrendum, cùm vnū quodque propriæ operationis gratia maximè ſit, vt docet Ariſt. li. 2. de Cœlo cap. 3. text. 17. eſto ob alium quoque finem ea corporis animíque coniunctio fiat, non poſſe tamen excuſari, quin debeat dici ex parte operationis fruſtrà eſſe, ſiquidem non vnitur corpori propter operationem, cùm tamen neque Deus, neque natura quicquam etiam ex ea parte fruſtrà eſſe patiatur.

Ad intellectionem neceſſaria eſt coniunctio animæ cum corpore.

Obiectio.

Reſponſio.

Ad 1.

Reſpondeamus nunc argumentis, quæ pro aduerſariorum opinione adduximus. Ad primum dicendum eſt cum D. Th. 1. parte q. 55. ar. 2. animas humanas, quia formæ corporum ſunt, ex ipſo modo eſſendi habere, vt per corpora intelligibilē ſuam perfectionem conſequantur hoc eſt, vt per ſenſus organis corporeis affixos, rerum imagines, compararent: ſubſtantiæ verò ſuperiores, id eſt, Angeli, quia ſunt à corporib. omnino abſolutæ, & in eſſe intelligibilis extra materiam ſubſiſtentes, oportuit, vt superni luminis effluxu à primâ origine intellectuales rerum imagines acciperent.

Angelis inſitæ ſunt ſpecies, non verò animæ rationali.

Ad 2.

Ad ſecundum dicendum eſt, materiā non poſſe viribus naturæ abſque forma conſtare, humanum verò intellectum abſque ſpeciebus eſſe poſſe; ideóque nō eandem eſſe rationem in illo, & in materia prima: eſto in eo conueniant, quòd vt materia prima eſt in poteſtate ad alias formas, ſic noſter intellectus ad recipiendas ſpecies. Ad tertium reſpondendum, licet Deus non indiderit homini ſpecies ad intelligendum, tribuiſſe ei tamen intellectum agentem, cuius opera, ſenſuúmque miniſterio eas compararet, quod ſatis fuit, vt non dicantur ei denegata fuiſſe neceſſaria ad intellectionem, & ſcientiam, quemadmodum eſto illi neque arma, neque naturalia corporis integūmēta à natura data ſint, haud propterea exiſtimandum nō fuiſſe ei conſultum ab Auctore naturæ circa ea, quæ ad tuendam vitam pertinent: ſiquidem illi & ingenium, & manum, vt commune inſtrumentum, ad ea omnia quærenda conficiendáque attribuit, vt alibi ex Ariſtotele, Seneca, aliiſque Auctoribus admonuimus.

Ad 3.

Intellectus agēs datus vt de ſpeciebus animæ commodet.

Pro explicatione quarti argumenti ſciendum eſt, Capreolum in prologo ſententiarum quæſt. 3. ad 5. contra primā concluſionem, Viguerium Granatēſem cap. 3. ſuarum inſtitutionum Theologicarum, & alios quoſdam exiſtimaſſe habitum primorum principiorum eſſe nobis ingenitum à natura. Verùm hæc ſententia haud quaquam nobis placet, eámque lib. 1. Poſteriorum ex profeſſo refutamus. Ad argumentū igitur reſpōdemus; habitus primorū principiorū tā quæ ad contemplationē, quā quæ actionem, & praxim ſpectant, reuera eſſe acquiſitos à nobis per aſſenſum cadentem ſupra prima principia ſpeculabilia, & operabilia eatenus tamē dici naturales, quatenus eiuſmodi principia per ſe, ac vi ſuorū terminorū adeò conſpicua ſunt, vt eis neceſſariò quoad ſpeciē actus aſſēria-

Ad 4.

Non dari habitus primorum principiorū ab ipſa natura ingenitos.

Cur ijdem naturales dicantur.

 mur,

Argumẽta quæ probant animam in ſua creatione ſpecies accipere.

1. Argum.

creationis momento ab Auctore naturę A
eiuſmodi imagines, ſiue ſpecies tribuantur, vt quidam noſtræ ætatis Philoſophi putant. Nam quòd ita res habeat, hiſce argumentis videtur oſtendi. Subſtãtiæ à materiæ concretione abiunctæ intelligunt omnia naturaliter per formas ſibi à principio inditas, vnde in libro de cauſis propoſitione 10. dicũtur intelligẽtiæ plenæ formis; ergo & animi rationis participes ſaltẽ aliquarũ rerum ſpecies
B
ſibi innatas habebũt: præſertim cùm intelligere ſit homini commune cum Angelis, vt ait D. Greg. homil. 29. in Euãg.

2. Argum.

Secundò, Anima intellectiua eſt multo nobilior, quàm materia prima, ſed materia prima non eſt à Deo producta ſine formis; ergo neque anima intellectiua ſine ſpeciebus.

3. Argum.

Tertiò, Deus quãlibet cęterarum rerum condidit inſtructã, atque ornatam iis affectionibus, quæ ad illius munia neceſſariæ erant; ſed vt intelle-
C
ctus poſſibilis operetur, indiget ſpeciebus: non ergo ſine iis à Deo procreatur.

Vltimum argum.

Poſtremò, Noſtris animis innati ſunt duo habitus: alter, quo primis principiis ſpeculatiuis aſſenſum damus, qui dicitur habitus principiorum: alter, quo aſſentimur primis principiis practicis, qui vocatur ſynderesis: igitur cùm eadem ſit ratio in ſpeciebus intelligibilibus, erunt quoque hæ nobis inſitæ. Antecedens probatur, primùm quia huiuſmodi ha-
D
bitus dicuntur naturales, non niſi quia inditi nobis ſunt à natura. Deinde, quia id etiam de habitu ſynderesēos palàm affirmant, tum D. Auguſt. ſuper Pſalm. 57. & D. Epiphan. li. 2. contra hær. tom. 2. tum D. Hieron. in epiſt. ad Demetriadem, hiſce verbis, Eſt in animis noſtris quædam ſanctitas naturalis à Deo impreſſa, quæ veluti in arce animi reſidens praui & recti iudicium exercet. Patet igitur, noſtrum intellectum non eſſe puram potentiam in eo ſenſu, de quo agi-
E
mus.

D. Auguſt.
D. Epiphã.
D. Hieron.

ARTICVLVS III.

Intellectum patientem ex ſua primaua origine eſſe puram potentiam in genere intelligibilium.

Superior ſententia aduerſatur Ariſtoteli.

VErum iſtiuſmodi placitum abhorret in primis à diſciplina Ariſtotelica, vt patet ex cap. 4. huius libri tex. 14. vbi noſter intellectus à principio dicitur eſſe quaſi tabula in qua nihil eſt depictum quod communi aſſenſu Peripatetica Schola tuetur. Ita verò, vt D. Th. prima part. qu. 79. artic. 2. animaduertit, cùm triplex ſit intellectus, Diuinus, Angelicus, & humanus. Diuinus, quia eſt ipſa Dei eſſentia, & actus omnino purus, ſemper reſpectu totius entis eſt eſſentialiter in actu intellectionis; nullóque modo in potentia. Angelicus verò, & humanus, cùm puri actus non ſint, oportet eos in potentia eſſe, ſed quia potentia duplex eſt, vna ſemper cum actu ſuo coniuncta, vt materia cœleſtis cum propria forma; alia non ſemper coniuncta, cum actu, quem aſſequi poteſt, vt materia ſublunaris, quæ progreſſu temporum alias atque alias formas recipit: intellectus quidem Angelicus obpropinquitatẽ ad primũ intellectũ, ſemper eſt in actu intelligibilium imaginum: humanus autem, quia infimus, & à diuino quàm maximè remotus, principio quidem eſt in poteſtate reſpectu earum imaginum, quaſi nuda tabula; tum deinde paulatim imbuitur, ac perficitur.

Datur potentia ſemper cõiũcta cũ ſuo actu & alia nõ ſemper cõiũcta.

Anima intellectiua non infũdi ſpecies in in ipſo ortu.

1. Ratio.

Quapropter aſſerendum omnino eſt animæ intellectiuæ non infundi ſpecies in ortu. Quod probatur. Nam ſi ita eſſet, poſſet anima confeſtim iis vti; nec enim earum vſus ope phantaſmatum egeret, quia ſicuti abſque phantaſmatis comparatæ eſſent; ita integrum ei foret abſque eorum concurſu intelligere; præſertim cùm tales ſpecies deberent eſſe ex ſuo genere infuſæ, vt illæ, quæ Angelis in inſtanti creationis inditę fuerunt. Quòd verò iis confeſtim non vtamur, manifeſtum eſt; alioqui ab ipſo conceptu antequã in lucem eſſemus editi, iam quiſque noſtrũ præeũte rationis luce liberè ageret, & mereretur, ac demereretur, quod eſt erroneũ. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, vſum rationis ab internis ſenſibus pendere, nec niſi his ſolutis ac perfectis dari; cúmque ij paulatim perficiantur, inde eſſe, quòd licèt anima intelligibilibus ſpeciebus ornata ſit: non tamen libero arbitrio fungitur. Non, inquam, ſatisfaciet; quia, vti diximus, ſpecies natura ſua diuinitus infuſæ: vt non egent

Species infuſa non.

ope

egent ope phantaſmatum.

ope phantaſmatum, ita neque ſenſuum internorum ſolutionem perfectionémve requirunt vt anima earum interuentu intelligendi, volendíque actiones liberè exerceat.

2. Ratio. Non eſſe homini ingenitos ſcientiarum habitus.

Secundò, idem ex eo ſuadetur, quia ſi eſſent nobis ingenitæ ſpecies, eſſent quoque ingeniti habitus ſcientiarum, cùm in vtriſque par ſit ratio. At non ita rem habere planè indicat, quòd nemo eiuſmodi habitus in ſe experitur, ſed magnum potiùs laborem, & difficultatem in diſciplinis comparandis. Accedit quòd cùm ſpecies intelligibiles poſſint à nobis per intellectum agentem interueniente opera internorum ſenſuum, comparari, vt ex ſuperioribus conſtat: minimè neceſſarium fuit eas nobis diuinitùs tribui.

3. Ratio.

Poſtremò idem ex eo probat D. Tho. 1. part. q. 84. art. 5. quia ſi anima intellectiua non acciperet ſpecies à ſenſibus, ſed aliunde; non eſſet cur ſocietatē corporis affectaret, ac materiæ vniretur. Nec enim dici poteſt vniri eam ipſius corporis gratia cùm forma non ſit propter materiam; ſed è conuerſo materia propter formam.

Ad intellectionem neceſſaria eſt coniunctio animæ cum corpore.

Maximè autem videtur corpus animæ intellectiuæ neceſſarium ad propriam eius functionem quæ eſt intelligere; cùm ipſa alioqui ſecundùm ſe à corpore non dependeat. Quòd ſi ſpecies ex influxu superni luminis acciperet, non iam corpore indigeret ad intelligendum.

Obiectio.

Si quis autem opponat; animam humanam non ſolùm vniri corpori ad intelligendum, ſed ad componendum totum: quare tametſi miniſterio ſenſuum ſpecies nullas hauriat, non proinde huiuſmodi nexum ſuperuacaneum fore.

Reſponſio.

Occurrendum, cùm vnũquodque propriæ operationis gratia maximè ſit, vt docet Ariſt. li. 2. de Cœlo cap. 3. text. 17. eſto ob alium quoque finem ea corporis animique coniunctio fiat, non poſſe tamen excuſari, quin debeat dici ex parte operationis fruſtrà eſſe, ſiquidem non vnitur corpori propter operationem, cùm tamen neque Deus, neque natura quicquam etiam ex ea parte fruſtrà eſſe patiatur.

Ad 1.

Reſpondeamus nunc argumentis, quæ pro aduerſariorum opinione adduximus. Ad primum dicendum eſt cum D. Th. 1. parte q. 55. ar. 2. animas humanas, quia formæ corporum ſunt, ex ipſo modo eſſendi habere, vt per corpora intelligibilē ſuam perfectionem conſequātur hoc eſt, vt per ſenſus organis corporeis affixos, rerum imagines, compararent: ſubſtantiæ verò ſuperiores, id eſt, Angeli, quia ſunt à corporib. omnino abſolutæ, & in eſſe intelligibilis extra materiam ſubſiſtentes, oportuit, vt superni luminis effluxu à primâ origine intellectuales rerum imagines acciperent.

Angelis indita ſunt ſpecies, non verò animæ rationali.

Ad 2.

Ad ſecundum dicendum eſt, materiā non poſſe viribus naturæ abſque forma conſtare, humanum verò intellectum abſque ſpeciebus eſſe poſſe; ideóque nō eandem eſſe rationem in illo, & in materia prima: eſto in eo conueniant, quòd vt materia prima eſt in poteſtate ad alias formas, ſic noſter intellectus ad recipiendas ſpecies.

Ad 3.

Ad tertium reſpondendum, licet Deus non indiderit homini ſpecies ad intelligendum, tribuiſſe ei tamen intellectum agentem, cuius opera, ſenſuúmque miniſterio eas compararet, quod ſatis fuit, vt non dicantur ei denegata fuiſſe neceſſaria ad intellectionem, & ſcientiam, quemadmodum eſto illi neque arma, neque naturalia corporis integumenta à natura data ſint, haud propterea exiſtimandum nō fuiſſe ei conſultum ab Auctore naturæ circa ea, quæ ad tuendam vitam pertinent: ſiquidem illi & ingenium, & manum, vt commune inſtrumentum, ad ea omnia quærenda conficiendáque attribuit, vt alibi ex Ariſtotele, Seneca, aliiſque Auctoribus admonuimus.

Intellectus agēs datus vt de ſpeciebus animæ cōmodet.

Ad 4.

Pro explicatione quarti argumenti ſciendum eſt, Capreolum in prologo ſententiarum quæſt. 3. ad 5. contra primā concluſionem, Viguerium Granatēſem cap. 3. ſuarum inſtitutionum Theologicarum, & alios quoſdam exiſtimaſſe habitum primorum principiorum eſſe nobis ingenitum à natura. Verùm hæc ſententia haud quaquam nobis placet, eámque lib. 1. Poſteriorum ex profeſſo refutamus. Ad argumentũ igitur reſpōdemus; habitus primorũ principiorũ tā quæ ad contemplationē, quā quæ actionem, & praxim ſpectant, reuera eſſe acquiſitos à nobis per aſſenſum cadentem ſupra prima principia ſpeculabilia, & operabilia eatenus tamē dici naturales, quatenus eiuſmodi principia per ſe, ac vi ſuorũ terminorũ adeò conſpicua ſunt, vt eis neceſſariò quoad ſpeciē actus aſsētia-

Non dari habitus primorum principiorũ ab ipſa natura ingenitos.

Cur iidem naturales dicuntur.

mur, neque mente inficiari ea poſſimus; A idque videtur reſpexiſſe D. Thom. 1. ſecundæ q. 5 9. art. 1. & li. 2. contr. g. c. 77. cùm docuit, habitum principiorum partim eſſe naturalem, partim acquiſitum. Quòd verò ex Sacrorum Patrum dictis retulimus, id non de habitu, quod intellectui ſuperaddatur, interpretandũ eſt, ſed de lumine intellectus, quod ab ipſa intelligendi facultate non diſtinguitur. Id verò D. Hieronymus propterea naturalem ſanctitatem vocat, quia illo B illuſtratur mens ad approbanda communia principia, quib. recté viuendi norma continetur.

QVÆSTIO II.

Vtrùm intellectus patiens in homine vnus ſpecie ſit, an plures.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta oſtendere videantur plures eſſe.

1. Argum. QVOD intellectus patiens nõ vnus ſpecie, ſed multiplex ſit, conabitur quiſpiã hiſce argumentis oſtendere. Ratio, & intellectus, id eſt, vis ratiocinandi, & intelligendi, differunt inter ſe ſpecie; vtraque autem facultas vis intellectiua eſt; D ergo intellectus patiens nõ eſt ſpecie vnus. Probatur maior in primis teſtimonio Boëtij li. 5. de conſolatione, proſa 4. vbi ait, intellectum cõparari ad rationem, vt æternitatem ad tempus. Quare cùm tempus, & æternitas inter ſe pluſquam ſpecie diſtinguantur, different quoque ſaltem ſpecie intellectus & ratio. Item, quia Ariſt. lib. 6. Ethicorum cap. 1. docet, principium, quo animus E neceſſaria percipit, ab eo, quo opinatur ratiocinaturque, diſtinctum eſſe.

2. Argum. Deinde, Intellectus ſpeculatiuus, & practicus, differunt inter ſe ſpecie, dantur ergo plures intellectus ſpecie diſtincti. Probatur aſſumptum, quia diuerſa ratio obiecti variat potentiæ naturam: at obiectum intellectus ſpeculatiui eſt verum, contemplatio enim verſatur circa veritatem, obiectum autem intellectus practici eſt bonum, vel malum, quia intellectus practicus ordinat, dirigitque ad opus, & ad bonum, ſeu malum amplectendum, declinandúmve. Confirmatúrque huiuſce argumenti vis quia minùs diſcrepant inter ſe obiectum intellectus Angelici, & humani, quod eſt verum intelligibile abſolutè; quàm obiectum intellectus ſpeculatiui, & practici eiuſdem hominis: at intellectus humanus, & Angelicus ſpecie differunt, non ſecùs ac homo, & Angelus: ergo & intellectus practicus, & ſpeculatiuus.

3. Argum. Poſtremo, Appetitus ſuperior, & inferior omnium Philoſophorum confeſſione differunt inter ſe ſpecie, ergo ratio ſuperior, & inferior, cùm vtrobique eadem concurrat diſtinctionis cauſa. Adde etiam quòd ſynderesis, cuius fecimus mentionem ſuperiori quæſtione non videtur eſſe habitus, vt ibi diximus. Nam Ariſtoteles libr. 6. Ethic. cap. 3. vb C recenſet habitus intellectuales, non connumerat inter eos ſynderesim. Videtur igitur ſynderesis eſſe aliqua potentia intellectiua, & quidem diſtincta ab intellectu, cùm diuidatur à D. Hieronymo ad caput. 1. Ezechielis. contra vim appetentem, & rationalem. Quare, fatẽdum videtur, intellectum non eſſe vnam ſpecie potentiam, ſed plures.

ARTICVLVS II.

Intellectum patientem in homine eſſe vnum ſpecie: nec argumenta in contrariam partem adducta concludere.

Quid potẽtias diſtinguat. ASSERENDVM tamen cum communi Philoſophorum ſchola intellectum patientem hominis eſſe vnam ſpecie facultatem. Namque, vt E in primo huiuſce operis libro expoſuimus, non diſtinguuntur potentiæ ſecundùm varietatem particularium conditionum, quæ in obiecto inſunt, ſed ſecundùm rationem communem, quam omnia ſub illo contenta per ſe ſortiuntur, quæ ratio ſi vna ſit, vna erit potentia. At omnia, quæ ſub intellectum poſſibilem cadunt, vnam veritatis, & intelligibilitatis ſubeunt rationem, ſicuti & vnum modum immutandi potentiam, vt illic diſſeruimus; proindéque intellectus

lectus poſſibilis vna ſpecie potentia A cenſenda erit.

Reſpondetur ad 1. arg. partis oppoſita.

Reſpondeamus igitur argumentis quæ oppoſitum ſuadebant. Ad primum dicimus, eandem facultatē, & intellectū, & rationem vocari: intellectum, provt intelligibilem veritatem ſimpliciter apprehendit; rationem, quatenus ab vno ad aliud progrediendo ratiocinatur; vnde eſt quòd Angeli, qui ſimplici intuitu res percipiunt, intelligentiæ dicuntur: B homines verò, qui inquirendo à notioribus ad ignota procedunt, rationales vocantur. Ideò autem intellectus æternitati; ratio tempori à Boëtio comparatur; quia vt æternitas ſtabilis eſt, ita & intellectus ſuo modo, dum ſine diſcurſu rerum notionem capit: & vt tempus in fluxu conſiſtit, ita ratio, dum ab vno ad aliud tendit. Ad locum Ariſt. dicendum, nihil aliud eo doceri, quàm principia, quibus neceſſaria, & probabilia cognoſcimus, & ex quibus ratiocinamur, non C eoſdem h[illegible]s eſſe, ſed diuerſos. Itaque nihil ini[illegible]ntellectricis potentiæ diſtinctione traditur.

Cur Angeli intelligentia: homines verò rationales appellātur.

Ad 2. Obiecta practici, & ſpeculatiui intellectus accidentaliter tantū diſtingui.

Ad ſecundum dicendum ea, quæ per accidens obiecto adueniunt, nō variare potentiam, nec enim, verbi gratia, magnum & paruum quę colorato accidunt, videndi facultatē diſtinguunt; obiectum verò intellectus practici, & ſpeculatiui accidentaria tantùm ratione diſſident: vtrumque enim per ſe circa veritatem intelligibilem duntaxat occupatur: D licèt intellectus ſpeculatiuus veritatē apprehenſam non ordinet ad opus; practicus verò ordinet, atq; ita bonum, & malum ſpectet, non tamen primò, ac per ſe; ordinari autem, vel non ordinari ab intellectu ex accidente ſe habent ad intelligibilem veritatem. Ex quo liquet, intellectum ſpeculatiuum, & practicum, non plures; ſed eandem eſſe potentiam. Ad confirmationem eiuſdem argumenti, negandum eſt, plus differre inter ſe in E tellectum humanum practicum, & ſpeculatiuum; quàm intellectum humanū, & angelicum. Namque humanus intellectus tendit in veritatem, vt habet dependentiam, & reſpectum ad phantaſiam; & ad ſenſibilia, à quibus eam haurit; angelicus verò ad veritatē, vt acceptā influxu ſuperni luminis; quæ ratio nō per accidens, vt de practico & ſpeculatiuo dicebamus; ſed per ſe variat obiectum, atque adeò ſpecificum diſcrimen inducit.

Ad 3.

Ad tertium reſpondendum eſt, appetitum inferiorem, cùm ſit potentia materialis, neceſſariò differre ſpecie à ſuperiori, id eſt, à volūtate, quæ eſt immaterialis facultas; vt ſuo loco fuit à nobis planiùs declaratum: at rationē ſuperiorem, & inferiorem eandem intelligendi vim eſſe, vtpote quæ circa idem intellectus obiectum, & eandem eius formalē rationē, de qua paulò antè diximus, verſetur; licèt provt alio & alio modo cōſideratur, diuerſa nomina obtineat. Vocatur enim ratio ſuperior, quaten⁹ diuinā, & incōmutabilem veritatem contēplatur: inferior, provt inferiora conſiderat: Vnde quia incommutabilis veritas fortior eſt, ac purior, quàm creata, & per illam ad hanc percipiēdam illuminamur, atque erudimur; cōparat D. Aug. rationē ſuperiorem viro, qui mulierē gubernat, ac docet; inferiorē autem mulieri, quæ à viro inſtituitur, & regitur. Lege D. Tho. 1. part. q. 79. art. 9. & in 2. diſtin. 24. q. 2. ar. 2. Richardum ibidem quæſt. 4. circa ſecundum principale. Ad id verò, quod in eodem argumento de ſynderesi obiiciebatur, reiecta eorum ſententia, qui putarunt, ſynderesim potentiam quandā eſſe ratione altiorem: reſpondendum eſt cum D. Thoma artic. 3. quæſt. proximè citatæ, ſynderesim revera eſſe habitum quendam, vt diximus, intellectricis facultatis, ſicut enim ratio in iis, quæ ad ſpeculationem pertinent, deducitur à principiis quibuſdam per ſe notis, quorū habitus intellectus vocatur, ita oportet rationem practicā ab aliquibus principiis per ſe notis proficiſci, cuiuſmodi eſt illud, Malū non eſt faciendū, & horū quidā habitus ſynderesis dicitur. Porrò autē vt habitus principiorū ſpeculabiliū non requirit in homine potentiā diuerſā ab intellectu, ita neque habitus principiorū ad praxim dirigentium, qui eſt ſynderesis. Diuidit autem hanc D. Hieronym. contra partem rationalem, non quòd eā ab intellectu ſeiungat, ſed quia appellat intellectū partem rationalē, vt ad alia minora attendit, ſynderesim verò vt ad maiora. Vnde ait hanc in arce animi reſidentē praui & recti iudicium exercere. Neque obſtat quòd Ariſtot. libro ſexto Ethicor. cap. tertio non fecerit expreſſam mentionem ſynderesis

Ratio inferior & ſuperior ſolo nomine diſtinguuntur.

Vnde inducta ſit ea diſtinctio.

Synderesim eſſe habitū intellectus.

Synderesis praui, & recti iudicatrix.

inter alios habitus intellectuales. Non A enim ibi omnes nominatim recenſuit, cùm nullius omnino habitus practici, qui circa principia verſetur, meminerit, etſi cunctos ſub nomine habitus complexus fuerit.

Qui ſindereſim ineſſe voluntati contēdant. Potior ſententia eam in intellectu cōſtituit.

Cæterùm D. Bonauentura in 2. diſt. 39. art. 1. q. 1. & Alenſis 3. p. qu. 27. mēbro 2. ar. 3. arbitrantur ſyndereſim non intellectui ineſſe, ſed voluntati. Quò etiam inclinat Henricus quodl. 1. quæ. 18. B Poteſtque id ex eo probari, quia propriū munus ſindereſis eſt ad bonum inſtigare; conſtat autē, bonum, qua tale, nō ad intellectum, ſed ad voluntatem pertinere. Amplectenda tamen eſt contraria ſententia, quam probat D. Th. ratio ſuperiùs adducta; ſequitúrque idē Sanctus Doctor non ſolum 1. p. loc. cit. ſed etiam in prima ſecundæ q. 94. art. 1. & ſæpe alibi. M. Albertus in ſumma de homine tract. de ſyndereſi quæſt. 1. & 3. aliique tam ex antiquis, quàm recentioribus non pauci. C Idem etiam ſentit D. Hieronymus loco citato & ad caput primum Ezechielis, vbi ſyndereſim vocat ſuperiorem ſcintillam rationis, & eandē comparat aquilæ, quæ cæteris auibus acutiùs videt atque altiùs volat. Eandē quoque D. Baſilius homil. 1. in prouerbia, & D. Auguſtinus lib. 2. de libero arbitrio c. 20. vocant naturale iudicium quo diſcernimus bona à malis: conſtat autem iudicium ad intellectricem vim D ſpectare. Rurſúſque idem D. Auguſt. lib. 12. de Trinit c. 2. ait videri, ſyndereſim & rationem idem eſſe. Aduerte tamen ab his patribus non fuiſſe acceptam ſyndereſim pro habitu intellectus, ſed, vt interdum ſolet, pro ipſa intelligendi facultate, ſeu naturali lumine, quatenus oſtendit bonum eſſe amplectendum, malum verò declinandum. Ad rationem pro contraria opinione exiſtimantium ſyndereſim pertinere ad voluntatem, E reſpondendum eſt, ſyndereſim non tendere ad bonum ſub ratione boni, ſed ſub ratione veri practici, quod ſub obiecto intellectus continetur. Dicitur autem inſtigare ad bonum, & de malo conqueri, ac ſubmurmurare, propter veriſſimas, & incommutabiles regulas; quas proponit voluntati. & ne eas violet, perpetuò admonet coarguítque violatores, quantumlibet profligatæ ſint vitæ. Lege D. Th. q. 17. de verit. art. 3.

Syndereſis ſcintilla rationis & iudicium naturale à patribus vocatur. Cur ſcintillā dixerit lege apud D. Th. in 2. diſt. 34. q. 3. ar. 3. ad 5. & d. 39. q. 3. cat. 1. & de verit. q. 16 art. 1. ad 9.

Syndereſis non tendit in bonū niſi ſub ratione veri practici. Cur inſtigare & cōqueri dicatur.

QVÆSTIO III.

Vtrùmne per intellectionem verbum producatur, an non.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis oſtendi videatur non produci.

NEGATIVAM controuerſiæ partem conabitur aliquis hiſce argumentis ſuadere. *1. Argum.* Primò; Si per intellectionem produceretur verbum, intellectio eſſet vera actio; ſed non eſt, quia omnis vera actio eſt coniuncta cū motu, vt conſtat ex 3. phyſ. Igitur per intellectionē non producitur verbum. *2. Argum.* Secundò; Per actiones immanentes nihil efficitur; ſed intellectio eſt actio immanens; non igitur per eam verbum gignitur. Maior probatur ex Ariſt. lib. 6. Ethic. cap. 4. & 5. & li. 1. Magnorum Moral. c. 35. & lib. 9. Metaph. c. 9. text. 16. *Ariſtotel.* id diſcriminis conſtituente inter immanentes & tranſeuntes actiones, quòd per tranſeuntes aliquid efficiatur, vt per calefactionē calor; per ædificationem domus: per immanentes verò, nihil: vbi etiam addit, immanentē actionem eſſe extremum ipſius operationis; tranſeuntem verò minimè, ſiquidem domus poſterior eſt ædificatione; at ſi per intellectionem gigneretur verbum, certè id neceſſariò eſſe intellectione poſterius, cùm generatio ſit quaſi via ad id, quod gignitur. Confirmatúrque rurſum huiuſce argumenti vis, quia teſte Ariſtotele 1. Ethicorum c. 1. cùm per operationem aliquid fit, opus ipſum operatione nobilius eſt. Quare ſi per intellectionē verbum producitur, vtique id intellectione præſtantius erit, quod tamen à veritate abeſſe inde probatur; quia felicitas, vt idem 10. Ethicorum ca. 7. & 8 ait, ſita eſt in immaterialiū ſubſtantiarum contemplatione; in qua tamen conſiſtere non poſſet, ſi quis actus ea nobilior ab intellectrici vi ederetur.

4 Argum. Tertiò, ſi intellectio ex ſua natura, vti quidam volunt, productio verbi eſſet; nulla poſſet intellectio conſtare, per quam verbum nō gigneretur. ſicut quia omnis calefactio, productio eſt caloris, fieri

fieri nequit, vt vlla calefactio detur per quam non efficiatur calor: atqui multæ ſunt intellectiones, per quas verbum non gignitur; non ergo intellectio ex ſe productio verbi eſt. probatur aſſumptio. Primum, quia Filius & Spiritus ſanctus per ſuam intellectionem non gignunt Verbum, vti fides docet. Deinde, quia neque verbum producunt ſubſtantiæ ſeparatæ, dum ſe ipſas intelligunt; id enim ſuperuacaneum omnino foret; ſiquidem verbum effingitur ad exhibendam intellectui præſentiam rei cognitę; eiuſmodi verò ſubſtantiæ ſe ipſas proprio intellectui intimè præſentes habent. Præterea, quia multo minùs id videntur producere beati per intuitam diuinæ eſſentiæ cognitionem. Nam ſi in eis non datur ſpecies impreſſa, per quam Deum videant, quia nulla poteſt dari imago, quæ ad diuinitatem clarè repręſentandam idonea ſit, pari ratione neque imago expreſſa danda erit, præſertim cùm hęc diſtinctiùs, & clariùs, quàm illa, rem exprimat. Adde quod cùm intellectio primò terminetur ad verbum, deinde ad obiectum, ſequeretur, viſionem beatam non ferri primò in Deum, quod admittendum non eſt, iam enim inter beatos, & diuinam eſſentiam non eſſet tanta coniunctio, quantã eſſe oportet in ſumma illa felicitate.

4. Argu. Quartò principaliter arguitur, Cùm verbum, & intellectio habeant inter ſe ordinem; ſi in intellectione daretur verbum; aut verbum eſſet propter intellectionem, aut intellectio propter verbũ. Primum dici non poteſt, quia ad intelligendum ſufficit ſpecies intelligibilis. Item, quia ſi verbum ad intellectionem promendam neceſſarium foret, ſequeretur, intellectum, poſtquam eſt obſignatus ſpecie intelligibili adhuc manere in potentia eſſentiali ad intelligendum, quod negat Philoſophus libro ſuperiori cap. 1. text. 5. Conſecutio probatur quia adhuc intelligendi facultas egeret noua quadam forma, nimirum, verbo producto ad intelligendum. Quòd verò ſecundum admitti nequeat, ex confirmatione ſecundi argumenti ſuperiùs adducti conſtat. vbi oſtendimus intellectionem eſſe nobiliorem verbo, atque adeo non poſſe verbum intellectionis finem eſſe.

5. Argum. Quintò, Si per intellectionem produceretur verbum etiam per actionem ſenſuum tam internorum, quàm externorum, gigneretur aliquis terminus, qui proportione verbo reſponderet, diceretúrque notitia expreſſa rei ſenſibilis; ſed non ita res habet. ergo, &c. Probatur minor: quia vt Ariſt. docuit 2. huius operis ca. 5. tex. 59. viſibile, vt eſt in rebus, terminat viſionem, intelligibile verò non niſi prout eſt in intellectu. At ſi per actum videndi efficeretur prædicta notitia, certè res per eam viſa eſſet in potentia videndi, non aliter ac res intellecta in ipſo intellectu.

6. Argum. Denique, Per actionem voluntatis nullus terminus internus producitur: ergo neque per actionem intellectus. Probatur aſſumptum: primùm, quia ſi quid produceretur, id eſſet amor: at amor eſt ipſe actus amandi, non autem terminus per ipſum editus. Secundò, quia beneficio eius termini res amata eſſet in amante: quod falſum eſt, tum quia nec illic reſidet per ſuam eſſentiam, vt patet; nec per ſimilitudinem, cùm ſimilitudo non ad voluntatem pertineat, ſed ad intellectum; tum etiam quia iam amans non eſſet in re amata, ſed potiùs res amata in amante, cuius oppoſitum celebre eſt apud Theologos ex D. Dionyſio aſſerente 4. c. de diuinis nominibus, amorem facere ecſtaſim, id eſt, ponere rem extra ſe, ſcilicet, in re amata: & ex D. Bernardo in tract. de præcepto, & diſpenſatione, quo loco ait animam veriùs eſſe vbi amat, quàm vbi habitat, vel animat: iuxta illam Chriſti Seruatoris noſtri ſententiã, apud Matth. c. 6. Vbi eſt Theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS II.

Explanatio quæſtionis.

Verbum multipliciter accipi.

PRo explicatione propoſitæ difficultatis nonnulla prænotanda ſunt. Primum ſit, verbum, Latinè; λόγος Græcè, multiplicem habere vſum, variéque à Theologis, & Philoſophis accipi, vt videre eſt apud D. Athanaſium in tractatu de definitionibus, D. Baſilium in primum cap. Ioannis, D. Greg. Nazianz. li. 4. ſuæ Theologiæ, Euſebium Cæſarienſem li. contra Marcellum, D. Damaſcenum lib. 1. fidei Orthodoxæ capite 17.

D.

D. Auguſtinum 15. de Trinitate cap. 10. & 11. & in lib. de cognitione veræ vitæ c. 14. D. Thomam 1. part. q. 54. art. 1. & alios. Cæteris tamen verbi notionibus in præſenti omiſſis, verbum duplex eſt, nempe corporis, & cordis; ſeu vocale & mentale, quod D. Auguſt. 15. de Trinitate loco citato hunc in modum explicat. In nobis duplex eſt os, vnum corporis, aliud cordis, vt conſtat ex verbis Chriſti, Matthæi 15. Non quod intrat in os, coinquinat hominem, vbi agitur de ore corporis; ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem; quod intelligitur de ore cordis; & inferiùs, De corde exeunt cogitationes malæ. Sicut ergo eſt duplex os, ita & duplex loqui, atque adeò & duplex verbum, vnum vocis, aliud mentis, cùm loqui nihil aliud ſit, quàm verbum proferre. Verbi autem appellatio magis propriè cadit in verbum mentis, quàm vocis; quia hoc catenùs verbum dicitur, quatenùs illius index eſt.

Verbum corporis, & cordis.

Duplex os in homine.

Secundum ſit, omnem operationem oriri ab aliqua forma, cuius interuentu operans in actu conſtituitur, ipſamque promit actionem. Tertium ſit, ad quamlibet cognitionem neceſſarium eſſe, vt res cognita potentiæ cognoſcenti præſens ſit, non ſolùm vt principium ſui actus elicitiuum, ſed in eſſe quoque obiectiuo, ac terminatiuo. Id quod patet primùm in cognitione ſenſuum externorum, quæ realem exigit præſentiam eius, quod percipit. Liquet etiam in cæteris potentiis cognoſcentibus, ſiue internæ ſentiendi facultates ſint, ſiue intellectus; nemo enim quicquam imaginatur, aut intelligit, quin rem cognitam ſibi interiùs proponat, atque obiiciat.

Ad cognitionem requiritur vt res cognita potētia præsēs adſit.

Quartum, omnem cognitionem ex cōmuni philoſophorum ſenſu aſſimilationem quandam eſſe inter rem cognitam, & cognoſcentem, quod ex eo ſanè prouenit, quia cognitio oritur à ſimilitudine impreſſa. inde eſt enim quòd per cognitionem producatur ſimilitudo expreſſa rei, idque ſignificauit Ariſt. hoc in lib. cap. 4. tex. 16. & ca. 8. text. 37. & 38. cùm dixit, intellectum in actu (idem pronuntiat de ſenſu) eſſe rem ipſam, quę intelligitur, non enim intellectus fit ſecundùm eſſe reale res ipſa, quam percipit; ſed ſecundùm quandam aſſimilationem, atque expreſſionem. Huc ſpectat

Cognitio aſſimilatio eſt inter rem cognitam & cognoſcentem.

A quod D. Auguſtinus 14. de Trinit. c. 17. ait, tunc videlicet fore perfectam Dei ſimilitudinem in mente, cùm fuerit perfecta Dei viſio, iuxta illud ſecundæ Ioan. 3. Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.

His ita conſtitutis ex 2. hypotheſi habemus ponendas eſſe in intellectu ſpecies intelligibiles, quæ ſint intelligendi principia, ex 3. & 4. dandum eſſe verbum mentis, quod hunc in modum B concluditur. Quælibet intellectio non ſolùm requirit obiectum præſens, ſed eſt aſſimilatio quædam inter potentiam intellectricem, & rem intellectam: hæc verò aſſimilatio conſiſtit in exprimenda & repræſentanda re cognita, & talis expreſſio fit per verbum mentis, quod nihil eſt aliud, quàm ſpecies expreſſa rei. Igitur per quamlibet intellectionem gignitur verbū. Atq; hoc potiſſimū ducti argumento arbitramur nullam o- C mnino dari poſſe intellectionē, eſto feratur in rem præſentem, & ſecundùm eſſe reale intimè coniunctam, per quam non producatur verbum, cùm intelligere ex ſuamet natura & eſſentia, nihil aliud ſit, quàm rem in ſe ipſo intelligibiliter efformare, & exprimere, quod fit per notitiam genitam, ſeu per verbum. Vnde D. Thom. 1. part. q. 47. art. 1. ait, cùm quis intelligit, ex eo quod intelli- D git, procedere aliquid intra ipſum, quod eſt conceptio rei intellectæ, idémque repetit de potentia quæſt. 9. art. 5.

Probatur dandum eſſe verbū mentis. Primò.

Deinde, quòd præſentia obiecti quantumlibet intima ſit, non impediat quominùs per intellectionem verbum gignatur, ſuadetur. Namque eſſentia diuina ſummè præſens eſt intellectui Paterno, & tamen Pater eam intelligendo producit verbū: ergo ex eo nihil impedit verbi productionem. Tertiò probatur inſtitutum hoc modo. Non magis E repugnat dari calefactionē ſine calore, quàm intellectionem ſine verbo, ſed illud ita repugnat, vt neutiquam fieri poſſit: ergo & hoc. Probatur maior, quia, vt calor terminus eſt calefactioni intrinſecus, ita & verbum intellectioni, & vt calefactio ex ſua natura, & eſſentia eſt productio caloris, ita intellectio eſt generatio verbi.

2. Præſentia obiecti nihil productionem verbi impedit.

3.

Sunt qui aliam quoque afferant rationem ponendi verbum in mente, nimirum, vt intellectus in ipſo tanquam in

Nõplacẽt qui dicũt verbũ produci vt in eo tanquã in imagine cõſpiciatur obiectum. Ita D.Th. opuſc.14. & de verit. q.4 art.1. & 1.p.q.3. art 8 ad.2 & cõt.gẽt. c.13.Capr. in 1.d. 27.q. 2. Ferr.1.cõt. gent. c.53. & lib.4. cap.11.

in imagine intueatur obiectum. Putant A enim verbum non ſolùm eſſe id, quo res per ipſum expreſſa intelligitur: ſed ipſum quoque verbum primò terminare intellectionem; quæ videtur eſſe ſententia D Thomæ tum aliis in locis, tũ in quæſt. de potentia q. 9. artic 5. idémque ſentire nobiliores Thomiſtas oſtẽdit Turrianus in ſuis commentariis de Trinit. ad ar.1.q 27. D.Th. diſput. 5. Sed hoc placitum reiicit communis Schola Dialecticorum, a entium, neque ſpeciem neque conceptum percipi à noſtro intellectu, niſi per actum reflexum. Itaque conceptum eſſe duntaxat ſignum formale, eſſéque id, quo rem obiectam percipimus, ipſum verò per ſe intellectionem directam minimè terminare.

Vt autem pateat per quam actionem producatur verbum, haud ignorabis Scotum in 1. ſententiarum d.2.q.vlt. & d.27. quæſt.1. & in quodl. q. 1. arbitrari noſtrũ intellectum conſtitutum in actu primo per ſpeciem intelligibilem, duplicem edere actionem, quarum prior vocatur intelligere, nec eſt alicuius termini productiua: poſterior verò nuncupatur dicere, & per hanc ait produci verbum. Quod probat, quia cùm intelligere ſit actio immanens, atque adeò per eam nihil producatur, vtique actio alia danda erit, qua verbum gignatur, nimirum dictio. Quidam etiam Thomiſtarũ conſtituunt in noſtra mente tres actus: actionem intelligendi, notitiam, & verbum mentale, ita vt per intellectionem producatur notitia, per notitiam verbum. Nobis tamen neutra harum opinionum videtur vera. Non prima, quia multiplicat res ſine neceſſitate, ponítque actionem intelligendi, per quam non producatur verbum, quod paulò antè refutauimus. Non ſecunda, quia ſi per notitiam intelligit conceptum, non rectè eam diſtinguit à verbo, cùm idem omnino ſit: ſi verò aliam ſignificat intellectus actionem, eodem laborat vitio quo prior ſententia, dum ponit intellectionem ſine verbo, eam nempe fingit notitiam produci. Prætereà facit vnam actionem terminum alterius, quod à vero abeſt. Quare ſtatuendum eſt verbum produci per quemlibet actũ intelligendi: tametſi eiuſmodi actus, prout habet ordinẽ ad verbũ, quod per ipſum gignitur, peculiari vocabulo dictio nũcupetur.

Aliqui Thomiſtæ tres enumerant actiones.

Vna actio non eſt terminus alterius.

Con. Comm. lib. de Anima.

Verbum à D.Thom. intentio rei intellectæ & intentio intellecta nũcupatur. Quinque ad rationẽ verbi attinere.

Porrò autem verbum diuerſis nominibus à D. Th. ſignificatur. nunc enim dicitur intentio rei intellectæ, vt primo contra gent. cap. 54. nunc intentio intellecta, vt 4. eiuſdem operis cap. 11. aliàs conceptio intellectus, vt eodem lib. ca. 12. Quinque autem ſunt ad rationem verbi pertinentia, vt colligitur etiam ex D.Thom. de veritate qu. 4. & in prima part. quæſt. 34. artic. 1. In primis enim verbum eſt aliquid in mente, vnde D. 1.
B Auguſt. 5. de Trinit. cap. 11. ait per corporalia ſigna verbum, quod mente gerimus, innoteſcere. Secundò, Verbum eſt aliquid genitum ab intellectu, quaſi proles, genitum, inquam, per actionem intelligibilem, qui eſt actus dicendi: Vnde illud D. Auguſt. 9. de Trinit. ca. 8. conceptam rerum veracem notitiam tanquã verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignitur, nec à nobis noſcendo diſcedit. Tertiò, Verbum eſt ſimilitudo 3.
C rei, & eius imago, vt teſtatur D. Augu. 15. de Trinit. cap. 12 Verbum, inquit, eſt, ſimillimum rei notæ, de qua gignitur, & imago eius. Quartò, Verbum eſt expreſſiuum rei, ſicut enim teſte D. Auguſt. 15. de Trinit. ca. 12. verbum, quod foris ſonat pandit verbum, quod intus latet, ita verbum, quod intus latet, declarat rem, cuius eſt verbi. Vbi aduertes verbum formaliter importare duplicem relationem; alteram expreſſi, alteram ſigni: illam principaliter, hanc ſecunda-
D riò: illam ad dicens, hanc ad obiectum ſignificatum. Quintò; Non manet ceſſante actu cogitandi, vt teſtatur etiam 5.
D. Auguſtin. eodem libro cap. 11.

(2. beside "Secundò"; 4. beside "Quartò")

ARTICVLVS III.

Soluitur primum argumentum initio quæſtionis propoſitum: ſtatuitur intellectionem non eſſe qualitatem, ſed veram propriamq́ actionem.

Qui arbitrentur intellectionẽ eſſe qualitatem.

PRo explicatione primi argumenti eorum, quæ initio quæſtionis continentur, aduertendum controuerſiam apud Theologos, & Philoſophos eſſe, num intellectio ſit vera actio, vel potiùs qualitas. Nã quòd ſit qualitas, arbitrãtur Henr. Gandauenſ. quodl. 11. q. 3. Scotus in 1. diſt. 3. q. 6. & quodl. 13. articul. 6.

eiuſque ſectatores, Durand. in 1. diſtin. 27.qu. 4.Ochamus,& Gabriel qu.2.Capreolus in 2.diſt.1.qu. 2. art. 3. ad 12. Heruæus quodlib. 2.quæſt. 8. Ægidius de menſura Angelorum quæ. 10. Ferrarienſis lib.2.contr.gent.cap.9.& 82.Caietanus in commentariis 1. part. quæſt. 79 art.2.Soncinas lib. 9.Metaph.qu.21. Iauellus ibid.quæſt.7.quibus fauet primum illud argumentum.

Ariſtotelicum eſt eam eſſe actionem.

Contraria tamen opinio ſtatuens intellectionem, aliáſque actiones immanentes non eſſe qualitates, ſed veras actiones, & Ariſtotelica, & vera eſt. Nã Ariſtoteles lib.10.Ethic. cap. 3. docet, operationes virtutis, & felicitatem non eſſe qualitates. Cùm igitur eodem lib. cap.7.conſtituat felicitatem in contemplatione,quæ intellectio eſt,planè ſentit intellectionem non eſſe qualitatẽ. Præterea,aliis in locis numerat intellectionem inter actiones,vt hoc in lib.cap. 4. text. 2 & libro 12.Metaphyſ.text.13. vbi ex eo,quòd noſtra intellectio non pendeat à corpore,oſtendit dari in nobis aliquam actionem à corpore abſolutam. Accedit communis ſenſus interpretum,qui in categoria actionis diuidunt actionem in tranſeuntes,& immanentes,è quarum numero ſunt intellectiones omnes, & volitiones. Idem ea ratio cõfirmat,quia actio nihil eſt aliud quàm actus agentis,vt agens eſt. Quod non videtur quo pacto negari poſſit actionibus immanentibus conuenire. Igitur ad argumentum pro contraria ſententia,conceſſa maiori, neganda eſt minor,& ad eius probationem dicendum, non omnem veram actionem eſſe coniunctam cum motu; ſiquidem illuminatio momentanea eſt vera actio, neque tamen eſt coniuncta cum motu. Itaque id ſolis actionibus ſucceſſiuis competit,ſiue eæ ſint actiones phyſicæ, vt calefactio,ſiue non,vt actiones illæ, quib.habitus ſpiritales interdum à nobis per actiones continuas, & ſucceſſiuas intenduntur.

Nõ omnem veram actionem eſſe cõiunctã cum motu.

Verbũ eſſe qualitatẽ.

Quod verò attinet ad verbum, communis eſt auctorum ſentẽtia ipſum eſſe propriè qualitatem,videlicet diſpoſitionem,quia benè vel malè ſubiectum afficit,& ex ſua natura vendicat cauſas facilis depulſionis;adeò vt ceſſante intellectione,qua producitur,confeſtim euaneſcat, vt ad calcem ſuperioris articuli ex Diuo Auguſtino aſſeruimus.

ARTICVLVS IV.

Diluuntur cætera argumenta primi articuli.

Dilut. 2.arg. Lege.D. Tho.1.p q. 27.ar.1.& Caiet.1.p. q 27.art.1.

AD ſecundum eiuſdem articuli argumentum reſpondendum eſt,per actionẽ immanentem nihil produci ad extra,hoc eſt,nullum externum opus effici. Itémque actionem immanentem dici vltimum operationis,tum quia non ordinatur ad opus externum , tum quia non eſt gratia eius, quod per eam producitur,ſicuti actio tranſiens,ea præſertim, quæ factio dicitur , vt ædificatio. Non enim intellectio eſt propter verbum, ſed è contrario verbum, intellectionis gratia; Item verò, quod Ariſtoteles 1.Ethic ſcripſit, opus eſſe operatione nobilius,non de omni actione,ſed de ſola tranſeunte,& de factione intelligi debet.

Dilut.3. argum. quoad primam eius confirmationem.

Ad tertium concedenda eſt maior propoſitio,neganda minor , & ad primam eius confirmationem dicendum, per intelligere diuinum eſſentiale,hoc eſt per intellectionẽ diuinã , vt cõmunẽ tribus perſonis,non gigni verbum,gigni tamẽ per intelligere notionale, quod eſt proprium Patris;& quia intelligere eſſentiale,& notionale idem re ſunt, adhuc manet nullam dari intellectionem , per quam non producatur verbum. Ad ſecundam eiuſdem minoris confirmationẽ dicendum cum Ferrarienſi 1. contra gentes capite 53.& Sylueſtro in cõflatu quæſt. 27.Angelos, cùm ſe intelligunt, formare verbum;non enim verbũ ideò ponitur,vt res intellectui quoquo modo præſens ſit,ſed vt intimè,atque intelligibiliter,hoc eſt, in ipſa intellectione ſit præſens per expreſſam ſui imaginẽ, conceptúmve;maximè cùm actus intelligendi neceſſariò fiat ſecundùm aſſimilationem,vti diximus. Ad tertium reſpondemus cum Capreolo in 1. diſtinct. 20.q.2 etiam beatos videndo Deum gignere verbum , quod item probabile cenſet Ferrarienſis 1 cont.gent. cap. 53. Nõ eſt enim eadẽ ratio in ſpecie impreſſa diuinæ eſſentiæ,& in expreſſa,quia illa tantùm poneretur, vt per eam res cognita

Quoad 2.

Angeli cũ ſe intelligũt verbũ exprimũt.

Quoad.3.

Qua ratio ſuadeat dandum eſſe verbũ

expreſſum diuina eſſentia.

gnita vniretur intellectui, quam vnionem abundè per ſe exhibet diuina eſſẽtia; at verbum idcirco datur, quia id ipſa intellectionis natura exigit. Itaque non probatur nobis eorum ſententia, qui putãt ideò in beatis ſpeciem impreſſam diuinæ eſſentiæ non dari, quòd nulla imago poſſit diuinum eſſe aptè repræſentare. Nam quamuis ipſum nulla imago infinitè & ex æquo referat, aliqua tamen eſſe poteſt, ſeque ipſa datur, à qua limitatè, & prout ab intellectu creato cerni poteſt, repræſentetur, quod eſt verbum mentis. Nec inde ſequitur beatos non ferri in Deum immediatè immediatione obiecti; ſiquidem intellectio non terminatur ad verbum, vt ad rem cognitam.

Beati exprimẽtes verbum in Deum feruntur immediatè.

Dilut. 4. arg.

Ad quartum argumentum reſpondendum eſt, verbum eſſe propter intellectionem, non quaſi ad eam requiratur, vti principium effectiuum, ad id namq; ſat eſt intellectus & ſpecies; ſed quia nõ poteſt quicquam ſub intellectionem cadere, quin expreſſa eius imago ab intelligente formetur. Neque propterea exiſtimandum eſt, intellectum informatum ſpecie intelligibili manere adhuc in potentia eſſentiali ad intelligendum; quandoquidem verbum non eſt forma antecedens actum intelligendi, ſed vbi primùm intellectus ſpeciem rei obtinet, confeſtim elicere ab ea poteſt intellectionem, qua verbum gignitur, nec ad eam eſt in potentia eſſentiali, ſed accidentaria duntaxat.

Dilut. 5. arg.

Ad quintum, Diuus Thomas prima parte quæſtione 85. articul. 2. ad tertium & quodlibeto 5. articul. 9. ad ſecundum, concedit, in actionibus ſenſuum internorum dari aliquid proportionale verbo, per actiones verò ſenſuum externorum nihil produci; idémque aſſerit Capreolus in primo diſt. 27. qu. 2. Heruæus tractatu de verbo q. 2. art. 1. & 2. Nos tamen maiorẽ propoſitionem abſolutè cõcedimus; eſt enim cõmune omni cognitioni tã intellectus, quàm ſenſus ſiue internus, ſiue externus ſit, effici per aſſimilationem, & expreſſionẽ rei cognitæ. Neganda ergo eſt minor, & ad eius confirmationem dicendum, mẽtem Ariſtotelis eo loco eſſe, externum ſenſum ferri in obiectum, prout à parte rei præſens eſt, intellectum verò, quatenus in ipſo ſecundùm notitiam expreſſam contine-

Omnem cognitionẽ tam intellectus, quam ſenſꝰ effici per expreſſionẽ rei cognitæ.

A tur, non quaſi res: hoc etiam poſteriori modo non fit in ſenſu externo, ſed quia is requirit inſuper externam præſentiã rei, quæ ſub eius notionem cadit, quam tamen intellectus non poſcit, quandoquidem tam præſentia, quàm abſentia intelligimus.

Dilutio 6 argum.

Ad ſextum reſpondemus cum D. Th. 1. parte quæ. 37. art. 1. & Caietano eodem loco, Ferrarienſi 4. contra Gent. ca. 19. Capreolo in primo diſt. 10. q. 1. ar. 2. B quemadmodum per intellectionem gignitur verbum, in quo eſt obiectiuè res intellecta, vt in ſua imagine; ita per actũ amandi effici in amante impreſſionem quandã obiecti amati, ſecundùm quam res, quæ amatur, dicitur ſuo modo eſſe in amante, qui terminus, quia proprio caret nomine, vocari conſueuit amor, impulſus, affectio, ſiue inclinatio in rem amatam. Ergo ad id, quod in contrariam partem attulimus, dicendum eſt, termi- C num illum per amandi actionem productum, amorem quoque dici, quanquã laxiori ſignificatu, ac ratione huiuſce termini rem amatam eſſe in amante ſecundùm conuenientiam, & proportionem. Quod non obſtat quominùs ſimul res amans ſit in amata, quatenus ad eam impellitur, ac trahitur.

Quo pacto res amata ſit in amãte, & amãs viciſſim in re amata.

QVÆSTIO IV.

D *Quo pacto inter ſe differant ſpecies intelligibilis, intellectio, verbum, & obiectum.*

ARTICVLVS I.

Intellectionem diſtingui re ipſa ab ſpecie intelligibili.

QVONIAM cùm intellectus rem quampiam intelligit, quatuor potiſſimùm conſideranda occurrunt; nimirũ E ſpecies intelligibilis, intellectio, verbũ, & res intellecta: expendendum nobis hoc loco erit quonam modo hæc inter ſe conueniant, & diſſideant. Ac primùm quod attinet ad ſpeciem intelligibilem, & intellectionẽ, Ægydius quodlib. 3. q. 12. & 13. Aureolus apud Capreolum in 1. diſtin. 35. quæſtio. prima. Nyphus lib. 5. de intellectu ca. 9. & alij, quorũ meminit Scotus in 1. diſt. 3. q. 7. putãt ſpeciem & actum intelligendi idem eſſe. Quod hiſce rationibus videtur cõcludi.

Quibus placeat vnitas ſpeciei, & intellectionis.

2 Ratio.

Species ponitur in intellectu ad exhibendum illi obiectum præſens ſecundũ eſse intelligibile;ſed hoc præſtat intellectio,ergo intellectio eſt ſpecies.Secundò,vbi eſt eadem ratio obiecti , ibi eſt idem eſse, ſed ſpecies & intellectio tendunt in obiectum ſub eadem formali ratione,habent ergo idem eſse, atque adeo non ſunt duæ res.

Gothfred. intelligẽdi actum in ſpeciei receptione conſtituit.

Ad eandem opinionem accedit Gothfredus quodl. 4. vbi comprobare nititur, nihil eſse aliud intelligere, quàm recipi in intellectu ſpeciem,atque adeo ſpeciem intelligibilem , vt receptam , eſse ipſum intelligendi actum. Id verò hunc in modum probat:Ita ſe habet intelligi ad intelligibile, vt intelligere ad intelligentem:ſed intelligi reſpectu obiecti intelligibilis ſignificatur,vt paſſio,& tamen reuera actio eſt. quia intelligibile nihil patitur,dum intelligitur , ſed potiùs agit in intellectum,ergo intelligere in intelligente,erit recipere, ac pati,eſto actiuè ſignificetur.

2. Motiuũ.

Item intellectio eſt id,quo intellectus formaliter intelligens vocatur , ſed hoc non obtinet ex eo quod intellectionem edat:alioqui efficiens candorem,diceretur candidum : habet igitur ex eo tantùm , quod intellectionem recipiat, ſicque intellectio eſt paſſio , non actio ab intellectu edita. Accedit ad huius rei confirmationem illud Ariſtotelis c. 4. huius libri textu 2. Intelligere eſt quoddam pati.

1. Aſſert.

Sit tamen noſtra concluſio , intellectionem realiter differre ab ſpecie intelligibili. Hæc eſt D. Tho q. 8. de potentia Dei art. 1. Scoti in 1. diſt. 3. qu. 6. Capreoli in 1. diſt. 35. q. 1. Apollin. 3. de anima. qu. 5. & aliorum. Probatur : Primùm quia nulla cauſa efficiens eſt idẽ re cum ſua actione,ſpecies verò eſt cauſa efficiens,etſi non integra,partialis tamen intellectionis. Secundò,quia ſi ſpecies,& intellectio forent eadem res,non poſset diuina virtute & ſpecies ſine intellectione , & intellectio ſine ſpecie conſeruari:quod tamen falſum eſse inde conſtat:quia ceſsante actu intelligẽdi,manet ſpecies;& ſublata ſpecie , poteſt Deus cum intellectu actum intelligendi producere,cùm omnis cauſalitas cauſæ efficientis diuina virtute ſuppleri queat.

Ad 1 Argum. partis oppoſita.

Argumenta verò , quæ huic concluſioni aduerſabantur,hanc habent explicationem. Ad primum dicendum, ſpeciem poni in intellectu , vt faciat rem præſentem in habitu,& vt ſit principiũ eliciens intellectionem : quorum neutrum præſtat intellectio formaliter ſpectata;quanquam ſit idem re cum verbo, per quod res cognita exprimitur, atque in eſse obiectiuo & intelligibili ſit actu præſens intellectui.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum , etſi ſpecies & intellectio tendant in idem materiale obiectum , quia vna eademque res eſt , quam ſpecies repræſentat, & quam intellectio percipit,non tamen in eam tendere ſub eadem ratione formali,quia ſpecies fertur in eam,vt habitualiter cognitam;intellectio,vt in actu cognitam. Si autem petas quo pacto ſpecies,& verbum inter ſe diſtinguantur,quandoquidem vtrumque tendit in rem,vt repræſentatam:Reſpondemus ſimiliter,ſpeciem tendere in rem , vt cognitam,ac repræſentatam habitu , verbum autem in rem vt actu expreſsam, quæ rationes diuerſæ ſunt , ſufficiúntque ad vtriuſque eſſentiale diſcrimen arguendum.

Ad 1. motiuũ ſeu ēt. Gothfredi.

Rationes autem Gothfredi ſic dilues. Ad 1. negabis eodem modo ſe habere intelligi ad intelligibile quo intelligere ad intelligentem. Namque intelligi importat denominationem extrinſecam reſpectu intelligibilis; intelligere verò ſignificat actionem intellectui inhærentem;quæ tamen actio in eodem intellectu inſidet , atque vt ab eo egreditur, actio vocatur;vt recipitur,paſſio. Itaque licèt is,qui intelligit,dum intellectionẽ recipit,patiatur;ipſum tamen intelligere non eſt pati,ſed agere.

Ad ſecundum.

Ad 2. conceſſa maiori propoſitione, ad minorem dicitur,intellectum non ob id tantùm intelligentem appellari;quòd intellectionem producat,ſed quòd eam ſimul producat & recipiat, quod actionum immanentium proprium eſt;

Emẽdatur locus Ariſt.

Cùm verò Ariſt. ſcripſit intelligere eſſe quoddam pati, nihil aliud voluit , quàm intellectum dum intellectionẽ recipit,pati, vt paulò antè diximus,vel intellectum antequam intelligat,pati, recipiendo ſpeciem ab obiecto. Nec enim probanda eſt eorum ſentẽtia qui intellectionẽ à ſolo obiecto effici arbitrãtur nec quicquã aliud præſtare intellectũ,quã intelligẽdi actũ ſuſtinere,aduerſ⁹ quos iã ſupr. diſſeruim⁹:

ARTI-

ARTICVLVS II.

Verbum, & intellectionem idem re eſſe: non tamen idem ratione: vtrumq; tamen ab obiecto realiter diſtingui.

1. Aſſert.

SECVNDA concluſio in hac controuerſia ſit, verbum non diſſidere re ipſa ab intellectione. Ita ſentit Henr. Gād. quodl. 1. q. 2. Duran. in 1. d. 17. quæſt. 2. Ochamus, & Gabr. qu. 2. Lichetus, Bargius, & Maironius eadem diſt. Paludanus ibid q. 4. Albert. art. 7. D. Bonauentura q. 1 & 4. Richard. in 2. princ. q. 1. Alenſis 1. p. qu. 62. m. 1. art. 1. & alij. Quibus aduerſatur Capreolus in 1. d. 27. q. 2. Caie. 1. p. q. 27. art. 1. Ferrarienſis 4. cōtr. gent. c. 53. & alij è recentioribus Theologis: ſuadetur tamen noſtra concl. quia ita ſe habet quælibet actio, ſiue phyſica ſit, ſiue non, ad terminum per eam productum, vt ſe habet motus ad eundem. at vt in Phyſicis oſtendimus, motus eſt idem re cum ſuo termino; ergo & intellectio cum verbo, quod eſt illius terminus. Nec ſatisfacit Ferrarienſis loco citato, aiēs; motum eſſe actum imperfecti, id eſt, rei exiſtentis in potentia, ideóque eſſe idem cum termino; quia idem eſt id quod prius eſt in potentia, & poſteà in actu: intellectionem verò eſſe actū perfecti. Quare licèt motus ſit idem cum termino, nihilominùs intellectionem ab eo diſtingui. Non, inquam, ſatisfacit, quia vtcumque ſe habeat actio, ſiue ſit actus imperfecti, ſiue non; nihil eſt aliud quàm res ipſa in fieri (liceat enim ita loqui) proindéque non diſtinguitur re à ſuo termino, præſertim cùm nulla neceſſitas cogat huiuſmodi realitates multiplicare. Porro ob hanc, quam diximus, identitatem realem intellectionis cum ſuo termino effectum eſt, vt ſancti Patres nonnunquam verbum intellectionem appellent vt D Damaſcen. 1. fidei Orth. cap. 18. D. Aug. 9. & 15. de Trinit. vtrobique cap 10. & de cognitione verę vitæ c. 16. & D. Anſel. in Monologio ca. 31. D. Irenæus lib. 2. aduerſus hæ. c. 47. Obiiciunt tamen aduerſarij omnem effectum diſtingui re à ſua cauſa: ergo & verbum ab intellectione, quæ illius cauſa eſt. Sed negādum intellectionem eſſe cauſam verbi, non enim eſt illius cauſa, ſed productio, & quaſi via, qua intellectus verbum exprimit.

Lib. 3. cap. 2. q. 3. art. 2.

Verbū ſæpe intellectio appellatur.

Obiectio. Dilutio.

3. Aſſertio.

Tertia concluſio ſit, verbum non eſſe formaliter intellectionem. Hæc eſt contra Dur. citatum. Patet autem ex eo, quia verbum eſt terminus intellectionis, omnis verò actio diſtinguitur, ſaltem formaliter, à ſuo termino, vt citato loco Phyſ. oſtēdimus. Secundò quia verbum, teſte D. Auguſt. libr. 15. de Trinit. c. 12. eſt imago expreſſa ab intellectu, éſtque formalis ſimilitudo rei cognitæ, intellectio verò, qua intellectio, non eſt ſimilitudo.

4. Aſſertio.

Quarta concluſio ſit, verbum diſtingui realiter ab obiecto. Hæc eſt contra Aureolum in 1. diſtinct. 1. Probatur tamen, quia, vt docet D. Auguſt. 15. de Trinit. c. 10. 11. 14. & 15. verbū mentale ex ſua natura eſt intra mentem: at res cognita eſt extrinſeca intellectui. Item quia verbum producitur per intellectionem, obiectum verò minimè, vt luce clarius eſt. Ex dictis collige intellectionem diſtingui re ab obiecto; nam ſi intellectio, & obiectum eſſent idem; eſſent quoque idem obiectum, & verbum; cùm verbum & intellectio idem re ſint. Illud tamen concedendum eſt, ſi ſumatur nō ſolùm obiectum cognitum, de quo eſt noſtra concluſio; ſed præciſè, qua cognitum, & expreſſum per cogitationem, & verbum: tunc obiectum nihil eſſe aliud re ipſa, quàm intellectionem, & verbum. Nec huius oppoſitum oſtendunt proximè adductæ rationes, vt planum eſt.

Quomodo obiectum poſſit eſſe idem cum verbo, & intellectione.

QVÆSTIO V.

Habeamús ne proprios rerum ſingularium conceptus.

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis argumenta.

AD intelligentiam propoſitæ controuerſiæ aduerte, duplicem eſſe rei ſingularis conceptum; alterum illi propriū & adæquatum, vt cùm Socrates per ſe ſeorſim apprehenditur; alterū cōmunem vt cū percipitur vniuerſale, ſub quo ſingulare ipſum cōtinetur, vt homo; ſub quo eſt Socrates. Præſens de

Conceptus rei ſingularis aut eſt proprius, aut cōmunis.

De proprio excitatur

quæſtio quo ad ſingularia ſenſibilia. quæſtio de conceptu ſecundùm priorē A ſenſum intelligi debet.nec verò de quibusuis ſingularibus, ſed de ſenſibilibus tantummodò. Nam quòd ſingularia materiæ expertia ſiue intelligibilia proprio conceptu à nobis percipiantur, nō eſt ambigendum,cùm intellectus efformet propriam notionem, tam ſuorum, quàm voluntatis actuum:alioqui nemo vitioſas aut honeſtas actiones à ſe.interiùs elicitas propriè diſtinctéve cognoſceret,quod nemo dixerit.Sunt ergo qui B negatiuam partem quæſt. defendant, quàm hiſce ferè argumentis aſtruere nituntur.

Non dari conceptus ſingularium ſenſibilium probatur. 1. Si haberemus propriū conceptū rerum ſingularium,fruſtra poneretur intellectus agens,ſed hoc repugnat Peripateticæ doctrinæ;ergo & illud. Probatur maior, quia ideò intellectus agens ponitur, vt abſtrahat naturam à differentiis indiuiduantibus;&vt res (ſicuti ait Commentator)de ordine ſingulariū C materialium,ac ſenſibilium ad ordinem vniuerſalium immaterialiū , atque intelligibilium transferat:ſi autem ſingularia proprio cōceptu à nobis intelligerentur,fictitia eſſet eiuſmodi abſtractio, ſimilitérque fictitia opera intellectus agentis,cuius præſtantia , & efficacitas ob id muneris tantopere cōmendatur.

2. Secundò,Senſus cognoſcit propriè,ac diſtinctè ſingularia ; ergo ſi intellectus eadem percipit,duplex ſequetur incommodum:Primum,quòd altera ex hiſce D notionibus erit ſuperflua. Secundum, quòd obiecta intellectus, & ſenſus non erunt inter ſe diſtincta; ſiquidem obiectum ſenſus etiam ſub intellectū cadet.

3. Tertiò,Nulla potentia fertur niſi in cognatum,ſibíque proportione reſpondens obiectum; ſed inter ſingularia in materiæ fæcem demerſa , & inter intellectum,nulla exiſtit cognatio, aut proportio ; cùm intellectus ſit omnino expers materiæ:Non poſſunt igitur ſingularia ſenſibilia ab intellectu noſtro per ſe concipi.

Auctores propoſitæ opinionis. Denique quòd ita ſenſerit Ariſtoteles,probatur quia 1.Phyſicorum cap. 5. E text.49.aſſerit.intellectum eſſe vniuerſalium,ſenſum verò ſingularium. Plura ad hanc partem ſtabiliendam argumenta habes apud Capreolum in 1. ſententia.diſt. 55. quæſtio. 2. concluſione 4. alióſque eius opinionis aſſertores , è quorum numero ſunt Philoponus,& A-lexander hoc loco. Themiſtius cap. 20. Auerroes Comm. 9. Ægidius quodli. 1.quæſt 9.Caietanus 1.p.q.86. artic. 1. Mirandulanus libr.23.de euerſione ſingularis certaminis à ſect.4.vſque ad li. 33.Aureolus in 1.diſtinct.35.qu.4.ar.1.

ARTICVLVS II.

Affirmatiuam controuerſiæ partem veram eſſe.

CONTRARIA tamen ſententia aientium ſingularia ſenſibilia proprio ac peculiari conceptu à nobis intelligi,omnino vera eſt.Eam ſequitur Scotus in 4.diſt.45. q.3.Gregorius in 1.diſt.3.q.1.artic. 1. concl.3.Durandus in 2.d.3.q.7,Richardus in 2.d.24.q.4. circa 3. principale, Burlæus 1.Phyſicorum,& alij. *Argent. in 4.d.50. art.3.q.1. Iādun. hoc lib.q.11. Apollinar. 12.Palat. ca.4.q.5. eiuſdem libri. Fer. q.13.*

1.Argum. Comprobatur primò Si ſingularia ſenſibilia non poſſent per ſe,ac proprio conceptu à nobis cognoſci.vel ideò non poſſent, quia ſingularia ſunt,vel quia ſenſibilia. Non quia ſingularia;alioqui nullum ſingulare etiam intelligibile,&immateriale caderet per ſe in noſtrum intellectum;imò neque in Diuinum. Non quia materialia , alioqui neque naturæ communes materia prēditę per ſe intelligerētur,ergo &c.

Occurſus aduerſariorum. Huic argumento occurrunt aduerſariæ partis defenſores,intellectionē propriam eiuſmodi ſingularium repugnare noſtro intellectui , non quia ſingularia ſunt,aut quia materialia abſolutè,vt probat argumentū; ſed quia ſingularia materialia ; quia oportet rē per ſe cognitam ab intellectu , abſtractam eſſe à materia indiuidua.

Diluitur. Hæc tamē reſponſio neutiquam ſatisfacit,quia nullam idoneam affert rationem cur magis materia ſingularis quàm communis cognitionem intellectricem impediat.

2.Argum. Secundò,Noſter intellectus ponit diſcrimen & conuenientiā inter ſingulare & vniuerſale,per proprias & peculiares eorū rationes,vt cùm iudicat latiùs patere hominem,quàm Socratem ; & Socratem eſſe idem re cum homine:igitur noſter intellectus vtrūque, & vniuerſale & ſingulare propriè ac diſtinctè percipit.

Reſpondēt aduerſarij. Huic argumento obuiā eunt aduerſarij,aientes non opus eſſe, vt qui de conuenientia,vel diſcrimine inter duas res iudicat , eadem facultate vtramque digno

dignoſcat, ſatiſque eſſe percipi ab eodem homine, licet duab. potentiis, idque in re propoſita accidere. Nam ſingulare, inquiunt, per vim cogitatricem; vniuerſale per intellectricem à nobis cognoſcitur. Verùm hanc reſponſionem ea ratio confutat, quia cùm actus ille iudicandi vnus ſimpléxque ſit, neceſſariò ad vnam eandémque potentiam pertinebit; atqui non pertinet ad cogitatiuam, tũ quia non decet facultatem inferiorẽ iudicare de obiecto ſuperioris; tum quia nulla potentia organo corporeo affixa in rem vniuerſalem tendit; ſpectat ergo eiuſmodi actus ad intellectum. Quare ne is de re ſibi ignota iudicet, tam vniuerſale, quàm ſingulare per ſe cognoſcet. Corroboratúrque huiuſce rationis vis auctoritate Ariſtotelis hoc in libro cap. 2. textu 145. & 146. vbi ex eo probat dandam eſſe facultatem vnam ſenſitiuam (id eſt, ſenſum communem) quæ omnia externa ſenſibilia per ſe dignoſcat, quia experimur nos diſcrimen ponere inter obiecta externorum ſenſuũ; at ſi ad hoc iudicium diſcriménq; conſtituendũ, non opus eſſet, res, de quib. iudicium fertur, in eandem cadere potentiam, non rectè aſſeruiſſet Ariſtoteles oportere omnia externa ſenſibilia ab eadem illa facultate dignoſci.

Cõfutatur.

Iudicium de re ſingulari & vniuerſali ad eundem ſpectat intellectum.

3. Argum. Item, Intellectus ex multis propoſitionibus ſingularibus colligit vniuerſalem; ergo percipit ſingularia, alioqui inferret conſequens ex antecedente ſibi ignoto, quod ridiculum eſt. Nec ſatisfaciet qui dixerit, ſat eſſe percipi ab eo antecedens confusè, quia admodũ confuſa, ac penè cæca eſſet ea ratio colligendi, cùm tamen communia ſcientiarum principia eo pacto colligi ſoleant, vt 2. Poſteriorum cap. vltimo, & 1. Metaph. cap. 1 Ariſtoteles teſtatur.

4. Argum. Deinde, voluntas compeſcit actum potentiæ cogitatricis, idque non niſi præeunte cognitione intellectus, cuius eſt voluntati rẽ appetendã, aut declinandã proponere. Igitur intellectus cognoſcit actum potentiæ cogitatricis, qui ſingulare quoddam eſt in materia inſidens: corroboratúrque argumentum ex eo, quia reflexio illa, quam in nobis circa huiuſcemodi internorũ ſenſuũ functiones experimur, non poteſt ſenſibus ipſis attribui ſed alicui nobiliori potentiæ, id eſt, intellectui, vt docuit Ariſt. 1. huius operis cap. 3. text. 46. Item, quia errores qui in ſenſu, ſiue externo, ſiue interno accidunt, conſueuit intellectus corrigere, quod non faceret, niſi & ipſam actionem ſenſuum, & rem ſingularem, circa quam ipſi hallucinantur, cognoſceret.

Intellectus cognoſcit actum potẽtiæ cogitatricis.

5. Argum. Præterea, Quidquid poteſt virtus inferior, poteſt ſuperior: ergo quidquid cognoſcit phantaſia, quæ eſt inferior intellectu, cognoſcet intellectus: ſed phantaſia percipit ſingularia per propriam notitiam; ergo & intellectus. Reſpondent, id, quod poteſt vis inferior, poſſe etiam ſuperiorem, non tamen eodem modo, ſed nobiliori: ſicque intellectũ cognoſcere ſingularia in cõmuni, id eſt, quoad naturã ſpeciei, non quoad ſingularitatẽ. Nihil reſpondent, non enim qui cognoſcit Socratem confusè, perfectiorẽ habet eius notitiam, quàm qui eum diſtinctè cognoſcit: at ſi intellectus non percipit ſingularia, niſi quoad communem eorum naturam, ſeu quatenus percipit vniuerſalia, ſub quibus illa continentur, certè non niſi confusè, & implicitè ſingularia intelligit.

Occurrũt aduerſarij: ſed reprimũtur.

Vltimũ Arg. Poſtremò idem ſtabilitur, quia conſultatio, & artis prudentiæque actiones pertinent ad intellectum, hæ verò circa ſingularia verſantur, vt docet Ariſtot. 3. Ethicorum cap. 3 Nec dubiũ quin frequenter eiuſmodi ſingularia è ſenſibilibus ſint. Quare nullo pacto videtur negandum ſingularia ſenſibilia proprio ac peculiari conceptu à noſtro intellectu percipi. Verùm verò hic conceptus ſit reflexus an non, & quo pacto à ſpecie intelligibili rei communis eliciatur, iã alibi in hoc libro expoſuimus.

ARTICVLVS III.

Dilutio argumentorum, quæ pro negatiua parte quæſtionis adducta fuere.

AD primum igitur argumẽtũ eorũ quæ pro altera q. parte art. 1. adducta ſunt, negãda eſt maior propoſitio; & ad eius probationem dicendum, intellectũ agentem non ideò poni, vt abſtrahat naturam à differentiis indiuiduis, hoc eſt, eam ponat in ſtatu, in quo non niſi abſq; iis differẽtiis intelligi poſſit, quicquid Auerroes, aliíque nonnulli ſenſerint: ſed

vt à ſingularium rerum phantaſmatibus A eliciat ſpecies intelligibiles, ſine quibus res percipi ab intellectu non poſſunt.

Ad 2.

Ad ſecundum, etſi intellectus ſingularia percipiat, non proinde eam notitiam fore ſuperfluam, quemadmodum neque ſuperuacanea eſt cognitio, qua ſenſus communis omnia externorum ſenſuum obiecta cognoſcit, ac diiudicat. Quin verò imperfecta eſſet intelligendi vis, niſi in eam talis notitia caderet, quia perfectio, ordóque naturæ exigit, vt in potentiis ſubordinatis, quidquid inferior poteſt, poſſit quoque ſuperior. Neq; hinc ſequitur, intellectus & ſenſus obiecta confundi. Primum, quia intellectus tam ſingularia, quàm vniuerſalia percipit; ſenſus verò ſingularia duntaxat. Secundò, quia ipſa etiam ſingularia, aliam formalem rationem ſortiuntur, dum in intellectum; aliã, dum in ſenſum recidũt: ad illum enim ſub ratione intelligibilitatis, ad hunc ſub ratione ſenſibilitatis pertinent.

Imperfecta eſſet vis intelligẽdi, ſi ſingularium rerũ cõceptus nõ formaret.

Ad 3.

Quæ ſimilitudo requiratur inter potẽtiam cognoſcentem & rem cognitam.

Ad tertium, cognitionem, quæ in obiecto requiritur, comparatione potentię non eſſe naturæ ſimilitudinem: alioqui nullum ſenſibile à Deo, vel ab Angelo perciperetur, ſed eſſe conuenientiã, ſiue aptitudinem, vt in potentiam cadat, & commenſurationem, ſecundùm quam eius vim non excedit. Ad locum Ariſt. ex 1. Phyſicorum dicendum, mentem Philoſophi eſſe, intellectum eo differre à ſenſu, quòd hic ſola ſingularia, ille etiam vniuerſalia dignoſcat.

QVÆSTIO VI.

Poſsit ne intellectus noſter plura ſimul intelligere, an non.

ARTICVLVS I.

Qui negatiuam partem ſecuti ſint, & quibus eam argumentis probarint.

DIVVS Tho. tum alibi, tum prima parte qu. 85. ar. quarto & Caietanus ibidem. Ferrarienſis hoc in lib. quæſtio. decima quarta, & libro primo contra gentiles capite 55. Capreolus in ſecundo, diſtinctione tertia, quæſt. 2. Herueus quodlibeto 7. quæſt. 16. Syluester in conflato primæ partis qu. 12. art. 10. & ante hos Alenſis 4. parte q. 98. membro 2. Albert. Magn. in 3 diſt. 30. art. 4. Durand. in prologo ſent. qu. 1. art. 1. num. 24. ad negatiuam propoſitæ quæſtionis partem deflexere; præmittunt verò ad illius explicationẽ aliquot hypotheſes. *1. Suppoſit.* Prima eſt, Formas tripliciter ad ſubiectum comparari, vno modo poteſtate tantùm, quo pacto non repugnat eas ſimul eſſe; quia potentia eſt contrariorũ. B Secundò, quoad actum imperfectum, ſicque reperiri etiam ſimul poſſunt. Nam, exempli gratia, interim dum ſubiectum albeſcit, ineſt ei tum candor, tum aliquid de contrario colore Tertiò, ſecundùm actum perfectum, vt cùm candor totam iam ſuam obtinuit perfectionẽ; quo modo duæ formæ vnius generis ſimul cohærere neutiquam poſſunt, alioqui oporteret eandem potentiam ad diuerſos actus abſolutè perfectos ſimul C terminari, quod tam eſt impoſſibile, quàm vnam lineam diuerſis punctis verſus eandem partem definiri.

2 Suppoſit. Secunda hypotheſis eſt, omnes formas intelligibiles vno genere contineri, quia quantumlibet res in quas feruntur, in ſe diuerſorum generum eſse queant, eãdẽ tamen potentiam intellectricem reſpiciunt. Quo fit vt omnes tam poteſtate, quàm ſecũdùm actum imperfectũ, qui medius eſt inter potentiam, & perfectum actum, ſimul reperiri poſſint, & D hoc quidẽ modo ſe habent ſpecies intelligibiles, dum iis non vtimur, vti tamen poſſumus: ſunt enim tunc quaſi ſopitę; at cùm iam per eas actu intelligimus, exactum perfectúmque naturæ ſuæ modum obtinent.

3. Suppoſit. Tertia eſt, Ea, quæ plura ſunt, bifariã ſpectari; vel vt plura, vel vt ſubeunt rationẽ vnius; verbi cauſa, partes cõtinui, ſi vnaquęque per ſe ſumatur, plura ſunt: E at, vt inſunt in continuo, quod ex iis coaleſcit, quaſi vnum quid habentur.

4. Suppoſit. Quarta eſt, Cùm vnumquodque ſit à nobis actu intelligibile, dum ſimilitudinem ſuã in mente habet, quæcunq; per vnam ſpeciẽ intelligi poſsunt, ſumi vt vnũ intelligibile; quę per multas, vt plura. Nam cùm quælibet ſpecies vnã aliquam naturam primò exprimat, quæcũque per vnam ſpeciem cognoſcuntur, ſpectantur, vt in illa natura per ſpeciem repræſentata cõueniunt, proindéque in vna

vna ratione intelligibilis conſentiunt. A Quæ verò pluribus cognoſcuntur ſpeciebus, quia eiuſmodi ſpecies, non ea repræſentant vt communem aliquam rationem habentia, nõ vt vnũ quoddam intelligibile, ſed vt multa percipiuntur.

Plura, vt plura, non poſſe intelligi, ſed vt vnũ quidpiam ſunt, ex ſententia D. Tho.

1. Ratio.

His ita conſtitutis, propoſitæ quæſtioni hunc in modum reſpondent: Plura, vt plura non poſſunt à nobis intelligi; vt verò vnũ quidpiam ſunt, poſſunt. Quod ita ſuadent. Plura, vt plura, non niſi per multas ſpecies repræſentantur, ſed quæ ita ſe habent, non poſſunt à noſtro intellectu ſimul concipi, ergo plura, vt plura nequeunt ſimul à nobis intelligi. Maior conſtat ex quarta hypotheſi, minor probatur ex prima, & ſecunda, quia multæ formæ eiuſdem generis nequeunt ſecundùm actum abſolutum, ac perfectum ſimul eſſe; at plures ſpecies intelligibiles cognitionem elicientes, ſunt in actu perfecto, & completo: non igitur ſimul dari queunt. atque ita impoſſibile eſt plura, vt plura, à nobis cognoſci. Stabilitúrque argumentum ex eo, quia vt corpus figuris delineatur, & deſcribitur, ſic intellectus ſpeciebus actũ perfectum habentibus, vt Algazellus rectè dixit. Quare ſicut idem corpus diuerſis figuris ſimul conſignari non poteſt, ita nec intellectus multis ſpeciebus ad notitiam actu concurrentibus.

2. Ratio.

Rurſus probatur eadem aſsertio, quia ad intellectionem requiritur mentis intentio, vt D. Auguſtinus ait: intentio verò cùm ſit motus quidam, vel quaſi motus, in plures terminos ſimul tendere nequit: tenderet autem, ſi mens, multa, vt multa, ſimul intelligeret. Denique huic

3. Ratio.

ſententiæ adſtipulantur verba illa Philoſophi lib. 2. Topic. cap. 4. Contingit vnum intelligere, ſcire verò plura.

4. Ratio.

Quòd verò multa, non vt multa ſunt, ſed vt vnam ſubeunt rationem, ſicuti in ſecunda hypotheſi explicatum eſt, ſimul concipere valeamus, (quæ erat altera aſſertionis pars) ſuadent ex eo, quia per vnam ſpeciem repræſentari poſſunt multa, vt vnum; quæ autem per vnam ſpeciem repræſentantur, nihil obſtat quominùs in humanam cognitionem pariter veniant.

ARTICVLVS II.

Poſſe plura, vt plura, ſimul intelligi.

Con. Comm. lib. de Anima.

NOSTRA tamen aſſertio eſt, humanum intellectum poſſe plura ſimul, vt plura ſunt, intelligere. Hanc tuetur Scotus in 1. diſtinct. 3. quæſt. 6. Gregorius in 1. diſtinct. 1. qu. 1. art. 3. Lichetus diſt. 3. quæſt. 1. Marſilius diſt. 3. quæ. 11. Gabriel diſtinct. 1. quæſtio. 1. concluſione 6. Ochamus in ſecunda diſt. 21. & alij. Probatúrque id in hunc modum, *1. Argum.*

B Facultas cernendi videt ſimul plura, vt plura, veluti cùm in eadem charta intuetur nigrorem characterum, & candorem papyri: ergo & vis intelligendi cùm multo ſit perfectior, poterit multa, vt multa, ſimul intelligere. Reſpondet Ferrarienſis, oculum non videre nigrorem, & candorem, vt plura, ſed vt vnum, quia vtrumque cernit per vnam ſpeciem, cuius altera pars nigrorem refert; altera candorem. At non rectè philoſophatur; primùm, quia res ſpecie differentes non eandem, ſed diuerſam ſpecie

Mayron. 1. d. 3. q. 11. Barg. d. 1. q. 4. Iand. 3. de anim. quæſt. 33. Reſponſio fertur. reijcitur.

C imaginem in ſenſus imprimunt. Deinde quia vt in ſecundo libro huius operis c. 6. q. 2. art. 2. & c. 7. q. 5. art. 2. oſtendimus, imagines viſuales, etſi mittantur à diuerſis obiectis, non occupant diuerſas partes oculi, ſed quęlibet in tota pupilla inſidet, alioqui cùm pupilla tam exigua ſit, paucis ſpeciebus occupata, nõ poſſet ſimul res tam varias, támque diuerſas obtutu comprehẽdere. Tertiò, quia vna

D pars imaginis nõ repræſentat vnã partẽ rei viſæ, alia aliam, ſed quælibet totam rem viſam, ad eum modum, quẽ loc. cit. expoſuimus. Item, Quoties cognoſcũtur multa diſtinctè, cognoſcuntur vt plura, ſed poſſumus ſimul videre diſtinctè tres columnas; ergo poſſumus eas vt plura cognoſcere, idque tam ſenſu, quàm intellectu: cùm ea, quæ ſenſus percipit, intellectus ſimul intelligat.

Quælibet pars ſpeciei, rem ſuper totã repreſẽtat.

2. Argum.

E Tertiò, Noſter intellectus intelligit ſimul lapidem, & hominem tanquam plura, cùm efformat hanc propoſitionẽ. Lapis non eſt homo; ergo, &c. Nec ſatisfaciunt aduerſarij, aientes, intellectum apprehendere tunc lapidem, & hominem vt vnum quidpiam. Namque, vt ipſi fatentur, & tanquam opinionis ſuę fundamentum ponunt, quæcumque multis ſpeciebus repræſentantur, non ſe habent ad intellectum, vt vnum, ſed vt plura; at homo, & lapis per duplicem ſpeciem in noſtro intellectu repræſentantur.

3. Argum.

Digitized by Google

4. Argum.

Quartò, Intellectus eodem inſtanti aſſeritur minori, & concluſioni, vt ex Ariſtotele in primo poſterioris Analyticæ capite primo, oſtendimus: ſed hi aſſenſus cadunt in diuerſas enuntiationes, prout diuerſæ, ac plures ſunt; ergo iudicium intellectus fertur ſimul in plura, quatenus plura; atqui eadem ratio, ea démque difficultas, quod ad rem præſentem attinet, occurrit in iudicio, & in apprehenſione; igitur noſter intellectus apprehendit ſimul plura, vt plura ſunt.

Poſtremũ Argum.

Poſtremò, Non minùs repugnat voluntatem ferri ſimul in plura, vt plura, quàm intellectum: ſed voluntas fertur eo pacto, vt cùm eodem momento rem vnam odit, ex alia voluptatem percipiat: ergo, &c.

A fortiori intellectũ Angelicũ percipere plura, vt plura.

Porrò, Id quod de humano intellectu diximus, aſſerendum quoque erit, ac multo maiori iure de Angelico, cũ mens ſubſtantiarum ſeparatarum multo perſpicacior ſit, ac multò plura ſimul comprehendat. Quanquam aduerſæ partis defenſores ſuam etiam ad intellectum Angelicum extendunt aſſertionẽ, quos priuatim quoad hanc partem ea ratio confutat, quòd Angeli, vt fatentur, à ſui cognitione nunquam ceſſant, & tamen interim res alias percipiunt, in quæ obiecta non niſi vt plura feruntur; cùm eiuſmodi cognitionem non ex eadem ſpecie eliciant, ſed per ſuam ſubſtantiã, cætera per proprias eorum imagines intelligant.

ARTICVLVS III.

Dilutio argumentorum primi articuli.

Ad 1. rationẽ oppoſita ſẽtentia.

ADVERSARIORVM verò argumenta ſic explicantur: Ad primam conceſſa maiori, negatur minor: & ad eius probationem dicendum erit, formas eiuſdẽ generis ſiue perfectæ, ſiue imperfectæ ſint, non ſe mutuo excludere à ſubiecto niſi repugnantiam habeant; hanc verò non habere ſpecies in intelligendi actũ prodeuntes. Ad eiuſdem quoque argumenti confirmationem reſpondemus, etſi ſpecies intelligibiles aliquam analogiam, ac ſimilitudinẽ cum figuris ſeruent, quatenus, vt hæc, corpus effigiant: ita illæ mentem intelligibiliter formãt, non tamen eodem modo ſeſe habere

A quoad repugnantiam; diuerſæ nánque figuræ ſi in eodem eſſent corpore, traherent eandem partem ad diuerſos ſitus, quod fieri nequit; at ſpecies intelligibiles non ita affectæ ſunt, vt liquido conſtat; quo fit vt duæ figuræ mutuò ſeſe in eodem corpore impediant: non ita verò duæ, pluréſve ſpecies intelligibiles, quantumlibet perfectæ, & abſolutæ ſint.

Ratio plures cur figura in eodem eſſe nequeant; poſſint tamen eſſe ſpecies.

Ad 2. Ration.

Ad 2. dicito, intentionem mentis in rem cognitam non eſſe alium actum à
B cognitione diſtinctum. Quare vt intellectui multæ intellectiones dari queunt, ita poſſe, & intentiones multas.

Ad 3. Ration.

Locus autem Ariſtotelis 2. Topicorum ſignificat nos interdùm multa ſcire ſecundùm habitum, quæ tamen ſecũdùm actum non ſimul intelligimus: id verò noſtræ ſententiæ nihil aduerſatur. Ad quartum, nihil attinet reſpondere, cùm ea pars, quæ probatur, noſtræ concluſioni minimè aduerſetur.

C

QVÆSTIO VII.

Vtrùm anima humana ſe per ſuam eſſentiam intelligat, ſimiliterque intelligendi vis, & ſe, & proprias functiones, atque habitus ſibi inhærentes dignoſcat.

D

ARTICVLVS I.

Quæſtionis in diuerſas partes agitatio.

1. Argum. pro parte negante.

IN primis quòd anima intellectiua nullo pacto ſe ipſam intelligat, videtur ex eo probari; quià omnis noſtra cognitio à ſenſibus ortum habet, quo fit vt ea tantùm, quæ ſub ſenſus cadunt, percipere valeamus; anima verò intellectiua cùm materiæ expers ſit, ſenſuum
E notionem effugit. Quò ſpectat illud Philonis Iudæi li. 1. allegoriarum, Quærẽdum cur qui reliquis omnibus nomina impoſuit, id eſt, Adamus, ſibi nullum impoſuit? videlicet mens quæ ineſt noſtrũm vnicuique, cætera poteſt comprehendere, ſe ipſam noſſe non poteſt. Quemadmodum enim oculus alia videt, ſe ipſe non videns; ſic & mens intelligit alia, ſe ipſam non comprehendens.

Contrà opponitur

E contrario tamen quòd non modò ſe cogno

pro parte affirmãte.

cognoſcat immediatè, ac per ſuam ſe intelligat eſſentiam, ea ratio oſtēdit, quia ſubſtantiæ ſeparatæ, & humanæ animæ conueniũt in genere intellectualis ſubſtantiæ, proindéque vt Angeli ſe per ſuam eſſentiam nórunt, ita & animæ intellectiuæ. Confirmátque id teſtimoniũ Diui Auguſtini 9. lib. de Trinitate cap. 3. aſſerentis, mentem ſe per ipſam noſſe, quia incorporea eſt.

2. Arg. pro parte negante.

Secundò, quòd intellectus ſe ipſum minimè intelligat, probatur, quia cùm perpetuò ſibi præſens ſit; vbi ſui cognitionem ſemel iniiſſet, nunquam ab ea ceſſaret, quod in ſe tamen nemo experitur.

Contra obijcitur pro affirmante.

In contrariam verò partem; quòd non modò ſe norit ſed ſe per ſuam eſſentiam intelligat, eſt illud, quod Ariſt. hoc in lib. cap. 4. text 15. edocet, nempe, in iis, quæ materia carent, idem eſſe, & intellectum & quod intelligitur.

3. Arg. pro parte negante.

Tertiò probabit quis intellectum nõ cognoſcere propriam functionem. Nam quicquid cognoſcitur, aliquo actu cognoſcitur; ſi ergo intellectus functionē ſuam cognoſcit, aliquo actu eam percipiet, ruſúſque illum alio atque ita dabitur infinita progreſſio in intellectionibus, quæ nequaquam videtur danda. Item, quia ſi intellectus cognoſcit ſuos actus, cognoſcet actus fidei ſupernaturales: parique modo, percipiet actus voluntatis, & inter eos actum Spei & Charitatis infuſæ, proindéque ſciet quiuis ſe eſſe in gratia, cùm in ea fuerit. Quod negat ſacræ paginæ auctoritas illis verbis Eccleſiaſtæ. 9. Et tamen neſcit homo vtrùm amore an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta.

Contra arguitur pro affirmãte.

In oppoſitum verò quòd negari non debeat intellectum cognoſcere ſuos actus, docet D. Aug. lib. de Trin. ca. 10. & 11. Item quia niſi intellectus tam ſuos quã voluntatis actus perciperet, nemo an aliquid ipſe intelligeret, an vellet, ſcire poſſet, quo nihil abſurdius.

4. Arg. pro parte negante.

Quarto, non cognoſci ab intellectu habitus ipſi hærentes, ſuadetur ex eo, quia alioqui cognoſceret quiuis an haberet Spiritus Sancti dona, atque adeo gratiã, quod proximè refutauimus.

Contra inſurgitur pro affirmante.

E cõtrario autem quòd intelligendi vis ſuos habitus planè cognoſcat, ea ratio oſtendit, quia, propter quod vnũquodque tale, & id magis tale eſt; quare cùm res ceteræ ab intellectu per habitus, & ſpecies A intelligibiles cognoſcantur; conſequens eſt, vt ipſi habitus in eius cognitionem, ac ſcientiam primo cadant.

ARTICVLVS II.

Controuerſiæ diſſolutio.

Dupliciter dici poſſe aliquid intelligi per ſuã eſſentiam.

AD propoſitæ difficultatis intelligẽtiam aduertendũ erit, dupliciter, quod ad præſens inſtitutum facit, poſſe dici B cognoſci rē per eſſentiam. Primò modò referendo id ad rē cognitã, ita vt ea per ſuam eſſentiã cognoſcatur, cuius natura & quidditas, non autem ſola accidentia, percipiuntur; alio modò reſpiciendo ad medium, quo cognoſcitur, ſicque intelligitur res per eſſentiam, cùm eſſentia eſt id, quod cognoſcitur, nec interuenit aliqua imago, vel ipſi propria, vel alterius rei, à qua intellectꝰ paulatim deducatur, C arguendóque ad eſſentiã perueniat.

De poſteriori modo intelligitur quæſt.

Noſtra diſceptatio hoc in loco nõ eſt de cognitione rei per eſſentiã ſecundũ priorẽ, ſed ſecundũ poſteriorē ſenſum duntaxat.

Excludũtur placita quorundã philoſophorum.

Lege Ægid quodl. 2. q. 13. D. Th. 2. cont. gent. c. 96. & lib. 3. c. 55 & 1. p. q. 89. a. 2.

Igitur omiſſa opinione quorundã veterum philoſophorũ aientium animam noſtrã cognoſcere ſe directo, & immediatè per ſe ipſam abſque vlla ſpecie, atque adeò per ſe ſecundo modo, quos ſecutus fuit Gregorius Ariminenſis in 1. diſt. 3. q. 2. ar. 1. & 2. Reiecta itē ſententia aliorũ exiſtimantium animã ex ſpeciebus rerum materialium elicere ſpeciē D quandã immaterialem ſui ipſius, qua ſe intelligat;

Animã dũ eſt in corpore cognoſcere ſe interuentu ſpecierum non immediate per ſuam eſſẽtiam.

Reſpondemus cum D. Tho. 1. p. q. 87. tribus prioribus articulis, & in quæſtionibus de veritate q. 10. art. 8. & 9. animam noſtram non cognoſcere ſe in hoc vitæ ſtatu per ſuam eſſentiã, ſed interuentu ſpecierum intelligibilium, quas abſtrahit à ſẽſibus. Quod ita patet:

Anima materiæ primæ confertur.

Quemadmodum, vt Auerroes annotauit, E materia prima in genere ſenſibiliũ, ita mens humana inter ſubſtantias intellectuales poſtremum locum ſortita eſt: vt enim materia prima eſt in potentia ad formas ſenſibiles, ſic anima ad intelligibiles formas, & vt illa in ordine ſenſibilium; ita hæc in intelligibilium ſerie, eſt pura potentia, vnde ſicuti materia non niſi aduenientis formæ beneficio ſub ſenſum cadit, ita anima non redditur actu intelligibilis, hoc eſt, apta vt à ſe ipſa intelligatur, (dum in alium ſtatum non tranſit,)

Lege quæ de hac re ad primã huius capitis q. annotauim⁹.

ſit) niſi acceſſu ſpecierum. Vnde Ariſtoteles hoc in lib. ca. 4. text. 15. docuit, animam noſtram intelligere ſe ipſam, ſicuti & alia intelligit, id eſt, per ſpecies; & text. 8. aſſeruit, animam nihil abſolutè operari ſecundùm intellectum, niſi cùm iam eſt in actu primò per ſpecies. Quo fit vt ſe ipſam concipere primò, atque immediatè nequeat, ſed ad ſui notitiam ex aliarum rerum perceptione deducatur, quia videlicet primò concipit id, B cuius ſpeciem a ſenſibus hauſit, verbi gratia naturam hominis: tunc reflectitur ſupra ſuum actum, eumque percipit, & ex eo cognoſcit tum imaginem, tum potentiam a qua actum elicuit; deinde, quia compertum habet, imaginem rei communis corporeum, aut materiale quid eſſe non poſſe, ſed materiæ omnino expers, atque adeò nonniſi in potentia ſpiritali, & in ſubſtantia incorporea, vt in ſubiecto, conſiſtere: percipit tandẽ ſe vt ſubſtantiam quandam immaterialem intelligentiæ, & rationis participẽ. C

Qua via ſe anima intelligat, dum eſt in corpore.

Quòd autem anima non intelligat ſe per ſpeciem ipſi propriam, præterquam quòd oſtẽditur iis rationibus quæ probant non dari ſpecies rerum ſingulariũ, quas ſuprà attulimus, & iis etiam, quæ ſuadent non dari in noſtro intellectu, hoc vitæ ſtatu, ſpecies rerũ immaterialium: confirmari id ex eo poteſt, quia, quod intelligitur per ſpeciem propriã, intelligitur actu directo: at experientia D teſtatur nos non niſi actu reflexo, & vnũ ex alio arguendo, in noſtræ animæ notitiã deuenire. Conſule D. Th. q. 10. de verit. ar. 8. & Ferr lib. 3 cont. gent. cap. 46. Diximus, animã dum eſt in corpore, non cognoſcere ſe immediatè, quia extra corpus, cùm tranſeat quodammodo in ſtatum ſubſtantiarum ſeparatarum, habeátque liberiorem intelligendi modũ, nec iam intelligat per reflexionem ad phantaſmata; facta eſt per ſe actu intelligibilis à ſe primò: atque ita ſe per ſuã E ſubſtantiam immediatè intelligit, vt docet D. Thom. p. q. 89. art. 2. aliiſque in locis, & Henr. Gand. quodl. 12. q. 11. & 13. Sed de his luculẽtiùs dicetur in tract. de anima ſeparata. Ex ſuperiori progreſſu patet iam quomodo intellectus dum eſt in corpore, non modò ſe, ſed proprias quoque functiones, atque habitus ſibi inhærentes dignoſcat, quæ erat altera quæſt. pars. Nam quod de apprehẽ-

Extrà corpus per ſuã eſſentiam dignoſcit.

Qua ratione cognoſcat intel-

A ſione ſpeciei diximus, aſſerendum quoque ſimiliter eſt de cæteris habitibus; hos enim cognoſcit anima per actus, quia experitur ſe cum facilitate, & promptitudine, quæ habituum propria eſt, operari. Quod verò ad voluntatis actus ſpectat, paulò ſecus de iis eſt iudicandũ; nam cùm obiectiuè primò, atque intelligibiliter per ſe intellectui præſentes ſint, poſſunt ab eo directa cognitione percipi, non vt actus intelligendi, qui B cum ab eodem intellectu eliciantur, opus illis eſt reflexa, ſecundariáve actione ad eorum notitiam capiendam. Habitus autem voluntatis eodem ferè modo cognoſcit intellectus, quo ſuos, videlicet ex facilitate, qua voluntatem agere experitur. Lege D. Thomam loco citato primæ partis articulo quarto.

lectus habitus ſibi inhærẽtes.

De habitib. voluntatis idem dicẽdũ hac in re, quod de habitibus intellectus.

ARTICVLVS III.

Explicatio argumentorum, quæ in vtramque partem adducta fuere.

NVNC argumentis primi articuli, qua ex parte iis, quæ decreta à nobis ſunt, aduerſantur, occurramus. Ad primum dicendum, etiam ea, quæ ſenſibus tam internis, quàm externis obnoxia nõ D ſunt, vt anima humana, poſſe à nobis intelligi, non tamen per propriam imaginem à ſenſib. immediatè acceptam; ſed modo ſuperiùs explicato, quod tamen non impedit quominùs omnis noſtra cognitio à ſenſibus ortum habere dicenda ſit, cùm ea quoq; notitia à ſenſib. remotè dimanet. Cùm verò Philo ait animam intellectiuam eſſe nobis ignotam: id non de quocunque animæ conceptu, ſed de perfecta, atque omnibus E numeris abſoluta cognitione interpretandum erit; ſi modò Iudæus rectè Philoſophetur. Ad alteram partem eiuſdem argumenti negari debet, parem eſſe in ſubſtantiis ſeparatis, atque in anima humana, dum eſt in corpore, rationem: illæ enim ſunt actu intelligibiles, & vt tales ſibi perpetuò obiiciuntur: anima verò eſt pura potentia in genere intelligibilium; & in corpore intelligit ſpeculando ſimul phantaſmata, vnde tunc non niſi per ſpecies acquiſitas ſeſe

Ad 1. pro parte negãte adductum.

Ad obiectionẽ pro parte affirmante.

intel

Digitized by Google

Ad 1. pro parte negat.

intelligit; Illud verò D. Auguſtini, Mentem noſtram ſe per ſe cognoſcere, ita accipiendum eſt, vt anima non accipiat ab externis rebus ſui imaginem, ſicuti cùm res corporeas intelligit.

Ad ſecundum, intellectum ſemper ſibi eſſe præſentem quoad ſuam entitatem, non autem ſecundùm eſſe obiectiuum, & intelligibile, ideóque licèt cùm in ſuum actum, & in ſe reflectitur, ſeſe intelligat (tunc enim fit ſibi præſens in ratione obiecti) non proinde tamen in ſui conſideratione perpetuò verſari, quia non ſemper eo reflexu vtitur. Illud verò Ariſtotelis, In iis, quæ materia carent, idem eſt intellectus, & quod intelligitur, explicat Diuus Thomas prima parte quæſt. 55. articulo 1. aiens, nihil aliud velle Philoſophum, quàm ex intellectu, & ſpecie rei, quæ intelligitur, fieri quodammodo vnum. Adde, id quod intelligitur, dici idem cum intelligente, ratione verbi, in quo ab eo exprimitur, vti ſuperiùs quoque interpretati fuimus.

Ad obiectionem partis affirmat.

Ad 3. pro parte negatiua.

Ad tertium, licèt mens humana quamlibet actuum multitudinem exercere ſimul nequeat, quia finitā limitatámque habet intelligendi vim; poſſe tamen ſucceſſione poſt notitiam vnam, aliam ſubinde edere, tum aliam, atque aliam; ita vt ſine vllo termino reflectatur in primam per ſecundam, in ſecundam per tertiam. Ob quam cauſam ratio poteſtate quodammodo infinita eſt, vt docet S. Th. prima ſecundæ qu. 30 art. 4. ad 2. Licèt verò intellectus cognoſcat tam ſuos, quàm voluntatis actus, non ſequitur internoſcere naturales à ſupernaturalibus, quia non eos diſtinctè penetrat, & quoad modum vnicuique peculiarē, ſed confusè tantùm. Quo fit vt ex hac notitia non poſſit quis ſcire ſe eſſe in gratia. Altera verò pars eiuſdē argumēti, rectè probat cognoſci ab intellectu proprios actus, non tamen intelligi per eſſentiam, cùm ad hanc reciprocationē exigatur ſpecies intelligibilis alicuius rei, è cuius conceptu mens ad prædictorum actuum notionem progreditur.

Intellectus poteſt reflecti ſuper aliū actū, & ſic deincepſ.

Ad obiectiō alterius partis.

Ad 4. pro parte negatiua.

Ad quartum licèt anima habitus naturalis ordinis ſibi inhærentes prædicto modo cognoſcat, certò tamen ſcire non poſſe, niſi ei diuinitùs innoteſcat ineſſe ſibi dona Spiritus Sancti, gratiam, & charitatē; quia ſuauitas, & promptitudo

Intellectū non poſſe

A ad exercendas ſtudioſas actiones, quam iſtiuſmodi habitus ſecum aſſerunt, conſtare ei nequit, vtrùm ab iis, an ab aliis habitibus naturalibus, qui abſq; gratia reperiri poſſunt, oriatur. Ad Poſteriorem partem argumenti dicendum, effatum illud, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis, hunc in modum debere intelligi, & aptari ad vim argumenti, Quando aliquid, verbi gratia, cognoſcitur, quia aliud cognoſcitur, illud propter

diſtinctè dignoſcere actus ſuper naturales.

Ad obiectionē pro parte affirmatiua.

B quod cognoſcitur, neceſſe eſt, vt magis cognoſcatur: ſed res cognoſcuntur, quia earum ſpecies, & habitus cognoſcuntur, ergo, &c. Cùm igitur illa minor propoſitio vt falſa à nobis negetur: patet hac probatione non colligi priùs à nobis cognoſci habitus, eſto cognoſcantur eo ordine, quem explicuimus.

QVÆSTIO VIII.

C *Num intelligentem ſpeculari phantaſmata oporteat, nec ne.*

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta ſuadeāt non oportere.

INTELLIGENTEM ſpeculari phantaſmata, non eſt intellectum, aut ipſa phantaſmata, aut naturas quę in eis relucēt, intueri, ſed eſt eum, qui intelligit, dum

Quid ſit intellectū phantaſmata ſpeculari.

D intellectu rem aliquam ſiue vniuerſalē, ſiue particularem conſiderat, ſimul per phantaſiam circa aliquid ſingulare obiter verſari, quod ex Græci contextus verbis in capite proximè ſuperiori textu 39. magis patet, ſic enim habet ὅταν τε θεωρῇ ἀνάγκη ἅμα φαντάσματι θεωρεῖν, id eſt, cúmque contemplatur, neceſſe eſt vnà cum phantaſmate contempletur.

Ferrar. lib. 5. contra Gent. c. 63. & lib. 2. c. 73.

1. Argum.

Partem negatiuam quæſtionis hæc argumenta ſuadent. Primò. Vel ſpeculari phātaſmata eſt animæ naturalę, vel

E non: ſi nō eſt, cùm ad id aliunde minimè cogatur, poterit interdum eā ſpeculationem omittere, ſi eſt, cùm id, quod vnicuique ſecundùm naturam competit, incolumi re, perpetuò conueniat, ſequitur, animam etiam à corpore abiunctam, vel glorioſo corpori vnitā ſpeculari phantaſmata, quod falſum eſt: nam corporis ſoluta vinculis, neque phantaſmata habet, neque phantaſiam; glorio-

lo autem corpori coniuncta perfectiorem liberiorémque habet intelligendi modum, & à corpore independentem. Quare poterit citra ſenſuum operam, cùm libuerit, intelligere.

2. *Argum.* Secundò, Magis dependet phantaſia à ſenſu externo, quàm intellectus à phantaſia; cùm intellectus, vt eſt potentia immaterialis, ita longè abſtractior ſit à corpore, quàm vlla facultas materiali organo affixa; atqui phantaſia, ceſſante omni actu externorum ſenſuum, poteſt functiones ſuas edere; ergo & intellectus.

3. *Argum.* Tertiò, Intellectus incorporea & immaterialia contemplatur, vt Deum, & intelligentias; ſed hæc nullo modo in phantaſiam cadunt, cùm ſint extra limites corporearum virium; ergo anima ſaltem non ad omnium rerum intellectionem phantaſmata ſpeculatur. Adde quòd Ariſtoteles loco antea citato, cùm huiuſmodi ſpeculationem commendabat, de ſola Phyſicarum & Mathematicarum rerum ſcientia agebat, proindéque non videtur eam omnium diſciplinarum obiectis percipiendis indixiſſe.

4. *Argum.* Quartò, Qui Ecſtaſim paſſi rapiuntur ad diuinarum rerum contemplationem, deſerunt tam externorum quàm internorum ſenſuum functiones: ergo ſaltem ij, dum intelligunt, non ſpeculantur phantaſmata. Probatur aſſumptum. Imprimis, quia id ipſum nomen raptus, atque Ecſtaſis ſignificat. Deinde, quia conſtat, eos, qui ad rem aliquam conſiderandam valde attenti ſunt, non videre interdum obiectum præſens, idque ob eam cauſam, quia cùm vis animæ finita, ac limitata ſit, ſi ad vnam aliquam rem per vnam potentiam vehementer incumbat, ceſſat ab operatione alterius; ergo tam vehemens poteſt eſſe mentis applicatio ad alicuius obiecti conſiderationem, vt ab omnibus tam externorum, quàm internorum ſenſuum muneribus prorſus ferietur. Ac quòd id viris Sanctis contemplationis dono inſignibus nonnunquam euenerit, planum eſt; ſic enim interdum abſtrahebantur à ſenſibus, vt nec admotum ignem ſentirent.

***

A

ARTICVLVS III.

Diuerſa auctorum placita, & explicatio veræ ſententiæ.

IN hac quæſtione variæ ſunt Philoſophorum ſententiæ. Namque Auicenna in ſuo compendio de anima, arbi- B tratus eſt ad vſum ſcientiæ nequaquam ſpeculationem phantaſmatum requiri. Græci quoque interpretes aiunt eam ſuperuacaneam eſſe, cùm anima attendit ad communia, & immaterialia, quæ phantaſiæ vim tranſcendunt. Alij, quorum meminit Vicomercatus in diſputatione Peripatetica de immortalitate animæ rationalis, volunt illam exigi ad productionem duntaxat ſpecierum factam ab intellectu agente, & ad primũ C conceptum eam comitantem; tunc enim neceſſum eſt operari ſimul phantaſiam, quæ vnà cum intellectu agente ſpecierũ intelligibiliũ opifex eſt. Alij eam adhibent ad omnes, ſoláſque intellectiones elicitas ab ſpeciebus cõparatis ope intellectus agentis, & phantaſmatum, propterea quod vt eiuſmodi ſpecies à phãtaſmatis ortum habuere, ita eorum conſortium ad operationes ſuas obeundas neceſſariò videntur aſciſcere. Sunt etiã D non pauci, qui aſſerant, nullam dari in hoc vitæ ſtatu intelligendi actionem, cum qua phantaſmatum ſpeculatio non cõcurrat. Denique, nõnulli ab hac cõmuni lege excipiunt ſublimem quandam, & eminentem contemplationem, qua ſe mens, etſi adhuc in corpore degens, ita ſupra molem corporis quodammodo euehit, vt non iam videatur curare turbam intercurrentium phantaſmatum.

Auicenna non requirit ad ſcientiã phãtaſmatum ſpeculationem.

Alij eam tãtum exigunt ad productionem ſpecierum.

Alij ad ſolas intellectiones quæ pendẽt ex ſpeciebus.

Alii nullã volunt dari intellectionem ſine cõcurſu phantaſmatum.

Noſtra aſſertio hæc eſto. Anima coniuncta corpori non glorioſo, ſaltem dũ E communes, ſiue ordinarias intellectiones adminiſtrat, neceſſariò ſpeculatur phantaſmata. Hanc aſſertionem tradit Ariſtoteles hoc in lib. c. 7. text. 30. & c. 8. text. 39. licèt iis in locis non eam ille adhibuerit moderationem, quam nos; de qua paulò pòſt dicemus; licèt etiã non de omnium, ſed de ſenſibilium tantùm rerum notitia, præſertim textu illo, expreſsè locutus fuiſſe videatur. *Aſſertio.*

Probatur ergo huiuſce rei veritas duplici *1. Ratio aſſertionis.*

De hac re D.Th.1.p. q.84.ar.1.

Impeditis ſenſibus minus operatur intellectus.

plici indicio. Primùm quia videmus quoties interni ſenſus, aut morbo læſi, aut ſomno, alióve impedimento ligati ſunt. turbari etiam, & ligari iudicium intellectus, neque mentem ſuis actionibus rectè ac rite fungi; quod certè non aliunde prouenit, niſi quia tametſi vis intelligendi non inhæret corpori, requirit tamen conſortium internarum viriũ corporeis organis inſidentium.

2.Ratio.

Alterum indicium eſt, quòd in ſe ipſo quiuis experitur, cũ aliquid intelligere conatur, efformare ſibi materialia quædam idola ſeu phantaſmata, quibus id, ad cuius intellectionem animum appulit, quodammodo intueatur. Quò ſpectat illud D. Gregorij Nazianzeni de Theologia, oratione ſecunda.

Egregius locus Nazianzeni.

Quemadmodum nulla ratione fieri poteſt, vt quiſpiam, qualibet greſſum vrgeat, vmbram ſuam prætereat (quantùm enim eam aſſequeris, tãtùm etiam illa ſemper anteuertit) aut oculus rebus in aſpectum cadẽtibus citra intermediam lucem, & aerem coniungatur; aut natatilia animantia extra vndas labantur: Ita etiam impoſſibile eſt iis, qui corporibus incluſi ſunt, ſine corporearum, ac ſenſibilium rerum adminiculo rebus iis, quæ animo, ac ratione intelliguntur, omnino coniungi; ſemper enim obiter ſẽſibile aliquid incidit, quantumuis maximè noſtra mens à rerum aſpectabilium contagione ſeparata, atque in ſe ipſam collecta, cum rebus cognatis, oculorúmque aciem fugientibus, commercium habere conetur.

Vnde animæ neceſſum ſit ſpeculari phantaſmata.

1.Cauſa.

2.Cauſa.

Eſt autem hoc loco dubitatio vndenam animæ obuenerit hæc neceſſitas conuertendi ſe ad phantaſmata. Scotus in 1. diſt. 3. q. 3. & in 4. diſt. 45. q. 2. duplicem cauſam affert, nimirum, vel peccatum originis in cuius pœnam demiſſa, atque inflexa eſt anima ad corpus. Quò pertinet illud D. Auguſtini l. 15. de Trinitate cap. 27. Quæ cauſa vt ipſam lucẽ fixa acie videre nõ poſſis, niſi infirmitas? & quis eam tibi fecit, niſi iniquitas? Vel naturalem ordinem potentiarum? quo fit vt dum vna proprium attingit obiectum, altera, quæ circa idem ferri apta eſt, in idem ſimul contẽdat.

Improbatur 1. Cauſa.

Ex hiſce cauſis prior non videtur rectè tradita: ſicut enim depẽdentia, quã intellectus poſſibilis habet à phantaſmatibus, quoad receptionẽ ſpecierũ intelligibiliũ, quæ illorũ miniſterio ab intellectu agente, producuntur, neutiquã ex peccato originis orta fuit (ſiquidẽ eſto primi parentes non peccaſſent, eius poſteri tam ſpecies intelligibiles, quàm ſcientias ope phantaſmatũ cõparaſsẽt, vt D. Th. docet prima parte q. 101. ar. 1. & in diſt. 20. q. 2. ar. 2.) ita nec neceſſitas ſpeculãdi phãtaſmata, cùm acquiſitis iã ſpeciebus vtimur, ad prædictã culpã referẽda eſt.

Peccato originis nõ eſt aſſeribẽda hæc neceſſitas.

2. Cauſa approbatur & explicatur.

Poſterior verò cauſa, ſi rectè ad propoſitũ accõmodetur, vera eſt, nimirũ adeò eſſe naturalem connexionẽ intellectus cũ phantaſia, dũ animus eſt in corpore, vt ſaltẽ ordinariè non poſſit intellectus vllius rei capere notionẽ, quin ipſum phãtaſia comitetur, ac circa idem obiectum pro ſuo captu, & facultate inſiſtat. Vbi aduertes cùm operatio formã, eiúſque modũ exiſtendi ſequitur, anima verò humana ſimul ſit & ſubſtantia independens à corpore, & forma corporis, merito primæ conditionis vendicare ſibi operationem, ſcilicet intelligendi actum, non inhærentem organo corporeo; ratione ſecundæ, expoſcere ad eam functionem miniſterium corporis, & phantaſiæ ſatellitium.

In vtroque ſtatu naturæ integræ & corruptæ neceſſaria fuit phantaſmatum ſpeculatio.

Porro appoſuimus in cõcluſione verba illa, Dũ anima coniuncta eſt corpori nõ glorioſo, vt cõprehenderemus duplicem animæ ſtatũ in corpore; eũ ſcilicet, quẽ habuere primi parentes, dum ingenuitæ à Deo iuſtitiæ dono inſigniti fuere; & eũ in quo nunc verſamur. In vtroque enim cõnexio illa naturalis inter poſſibilẽ intellectũ, & phantaſiã vigorem obtinuit. Nã quòd etiã primi parentes in illo ſtatu vterẽtur cõuerſione ad phantaſmata, affirmat D. Tho. 1. part. qu. 94. art. 2. & in q. 18. de verit. ar. 2. & 5. probatúrque ex eo, quia ſpecies, & ſcientiæ primorũ parentum erant eiuſdem naturæ cum noſtris, vtpote infuſæ per accidens. Quare idem illis, ac nobis modus intelligendi ſecundùm naturam conueniebat: etſi contrariam opinionem defendat Scotus loco citato: abſolutè negans primum hominem intellexiſſe per conuerſionem ac phantaſmata. Neque verba illa Diui Auguſtini aſſerunt culpam inuexiſſe homini dependẽtiam à phantaſmatibus, cùm id ei naturale ſit, ſed duntaxat laborem, & difficultatem ad res clarè & dilucidè contemplandas ac cognoſcendas. Non eſt etiam diffitendum, ſublimiorem fuiſſe primi hominis cognitionem, quàm noſtram.

Verùm maior illa ſublimitas & eleuatio non erat ſecundùm independentiam à phantaſmate, ſed quoad ea, quæ contemplabatur, vt explicat D. Th. q. 18. de verit. art. 5. Item, quia ea ipſa, quæ cognoſcebat, expeditiùs & acutiùs penetrabat. Adde etiam modum acquirendi ſcientiam, multo altiorem illi contigiſſe quàm nobis; ſiquidē non ope ſenſuum, ſed diuini numinis afflatu eam immediatè accepit. Excluſimus autem à depēdentia phātaſmatum ſtatum animę vnitæ corpori glorioſo; quia in ea non erit neceſſarius phantaſiæ concurſus ad intelligendum: licèt enim beati tam externorum, quàm internorum ſenſuum functiones habituri ſint, liberum tamē eis erit quamlibet rem ſine eius phantaſmate intelligere. Quòd ſi quis obiiciat, gratiam non euertere naturā: quare ſi operatio phantaſiæ naturaliter intelligendi actum comitatur, neceſſariò animam in corpore, etiam glorioſo, ad phantaſmata recurſurā: dicendum erit gratiam non euertere naturā, id eſt, non immutare eſſentiam rei, nec potentias, quæ ab illa manant, demoliri; ſed eam traducere ad altiorem ſtatum, & perfectiorē operandi modum, cuiuſmodi eſt poſſe intelligere ſine obligatione, deflexúq; illo ad ſenſum.* Aduerte etiā animam Christi adhuc in ſtatu vitæ mortalis nec quoad vſum ſcientiæ infuſæ, nec acquiſitæ indiguiſſe recurſu ad phātaſmata, quia tū ratione vnionis, tū ratione beatitudinis nō erat corpori ſubiecta, aut ab eo dependens. Adiecimus, dum anima communes, ſiue ordinarias intellectiones adminiſtrat, vt excluderemus contemplationem, quæ per Ecſtaſim perfectam, & raptum fit. In ea enim tam exteriorum, quàm internorum ſenſuum munia ceſſant, vt probat vltimum ſuperioris articuli argumentū.

Qua ex parte Adami cognitio noſtra fuerit præcellentior.

Obiectio. Lege D. Thom. 3. part. q. 11. art. 2. Lege de hac D. Th. in 22. qu. 175. art. 5. & de verit. qu. 13. præſertim. Art. 4. & Abulenſē in cap 13. Gene q. 400. & in paradoxo. 3. cap. 40.

Anima Chriſti non indiguit conuerſione ad phantaſmata.

In perfecta Ecſtaſi non eget anima phantaſmatis concurſu.

ARTICVLVS III.

Dubia quædam enodantur.

OCCVRRVNT tamen hoc loco quædam dubia, quorum ſolutio non parum conferet ad meliùs percipiendam dependentiam intellectus, à phantaſmatibus. Primum eſt, quo pacto anima beata in corpore glorioſo functiones ſenſuum obitura ſit, & ad phantaſma recurſura, A cùm volet; ſi oppoſitum euenit iis, qui Ecſtaſim in hac mortali vita patiuntur, cùm tamen intuitiua diuinæ naturæ cognitio, vt longè ſublimior eſt, ita animā ad ſe magis euocet, atque adeò à ſenſibus abſtrahat. Alterū eſt, num in Ecſtaſi non ſolùm animales opiniones, ſed etiā naturales, ac vegetatrices ab opere omnino ceſſent, cùm in vtriſq; eadem ratio eſſe videatur. Tertiū, nū Ecſtaſis per vim naturæ poſſit accidere. Ad primum B horum dicendum cum D. Th. 2. 2. q. 175 art. 4. licèt beati aſſumptis corporib glorioſis tota mentis intētione in Deū ferri debeant, non tamē in eis futurā abſtractionem à ſenſibus; quia fiet redundantia quædam ab intellectu ad inferiores vires. Atque ita ſecundùm ipſam beatificæ viſionis regulam poterit ſimul attēdere anima ad phantaſmata, & ad externa ſenſibilia. Nō quòd ea contēplatio C cæteris eminētior non ſit, nec quòd mēs in eam non feratur conatu multo vehementiori, ſed quia diuino lumine ita colluſtrabitur, vt vtrumq; obire queat. His non obſtat quòd D. Paulus etiam apud eos, qui eū in raptu diuinā eſſentiā vidiſſe putāt, à ſenſibus abſtract⁹ fuerit, vt annotauit D. Thomas loco citato: defuit enim illi prędicta redundantia ad inferiores animæ vires, quia diuinā eſſentiam nō ſtabili, vt beati in patria, ſed breui, ac tranſitoria ſolùm viſione intuebatur. Adde, non conſtare an anima D. D Pauli fuerit tūc à corpore ſeparata, cùm ipſe id ſe neſcire fateatur. Vnde quid illi circa abſtractionē à ſenſib. re ipſa acciderit, affirmare non poſſumus: videlicet num mortuo corpore per ſeparationem animæ, extincti fuerint in eo ſenſus; vel non mortuo conſopiti dūtaxat. Lege D. Tho. eadem quæſt. art. 5. & 6.

Primum dubium. Hac de re Aug. li. 12. de Gen ad liter. a c. 2. vſque ad 36. libr. 4. de anima ca. 8. & 9. lib. de cura pro mortuis 15. libr. de confeſ. c 11 Item Epiſt. 112. de videndo Deo c. 11.

Secundum dubium.

Tertium dubium.

Viſio beatifica non inducit beatis abſtractionem à ſenſibus.

Eam abſtractionem impedit redundantia quædam ab intellectu ad vires inferiores.

Ad ſecundum dubium reſpondet Abulenſis loco cit. in Ecſtaſi feriari omnes E potentias, præter intellectum. Ad cuius rei explicationem ſtatuit diſcrimē inter ligationem potentiarum, quæ in ſomno fit, & eam, quæ in Ecſtaſi: quòd in ſomno impediātur vires cognitrices; ita ſcilicet, vt externi ſenſus nihil omnino agant; interni autem, itémque intellectus, aut omnino etiam vacent, cùm nulla vigent inſomnia; aut certè nonniſi obſcurè, & imperfectè operentur, interim verò, ligatis eo modo potentiis cognoſcentibus, naturales vires ad

Pro 2. dubio ſentētia Abulenſis.

Diſcrimen inter ligationem potentiarum in ſomno & in Ecſtaſi.

ad opus expeditiores ſint, non occupata aliis functionibus anima. Vnde & tunc cibi decoctio, atque alimenti in totum corpus diſtributio, multo celeriùs commodiúſque perficitur. In Ecſtaſi autem oppoſito modo res habet. Anima enim, quæ in ſomno incuruatur, in Ecſtaſi eleuatur; hoc eſt, quæ in ſopore ad inferiores potentias inflectitur, in Ecſtaſi ad altiorē videlicet intelligendi vim rapitur, cæteris in otio relictis. Vt enim ad tam excellentem rerum cognitionem aſcendat, colligit ſe quantùm poteſt, totáque in eam ita impenditur, vt reliquarum potentiarum functiones inhibeat. Ita verò ſentit Abulenſis, etiam operationes naturales in Ecſtaſi intermitti. Quod ex eo probat, quia qui eam patiuntur, diu ſine cibo ac potu iacent; &, quod mirabilius eſt, nec cordis motio, nec vitalis calor in eis deprehenditur; adeò vt mortuí ne ſint ambigatur.

Sententia D. Thom. D. Thomas ſecunda ſecundæ quæſtione 175. artic. 5. aſſerit non requiri ad raptum, vt vires animæ vegetatricis ab opere ceſſent, propterea quòd agunt per modum naturæ, non autem ex intentione animæ, vt facultates ſenſitiuæ, quarū proinde occupatio minuit intentionem animæ circa intellectiuam cognitionem. Nobis videtur, licèt vires naturales, vt ſunt organo corporeo magis addictæ; ita aliarum operib. minùs retardentur; vniuerſim tamen facultates omnes, quocumque modo agant, ſiue naturales ſint, ſiue non, agendi acrimoniam remittere: cùm anima in alicuius potentiæ operationem vehementiùs incumbit. Cui rei argumento eſt, quòd, vt ſuperiùs dicebamus, qui à cibo legunt, aut ſcribunt, vel de re quapiam attentiùs meditantur; minùs probè decoctionis officium peragunt, & è contrario. Igitur ad propoſitam dubitationem reſpondemus, cùm Ecſtaſis virtute diuina fit, certum eſſe poſſe tunc animam eadem virtute ab omnium potētiarum muniis ceſſare. Vtrùm verò ab aliis, præterquam à functionib⁹ ſenſuum, & facultatis loco motricis, re vera abſtineat, non ſatis compertum eſſe. Nobis certè veriſimilius videtur etiam tunc naturales vires non nihil operari; eſto id aliquando exteriùs deprehendi nequeat.

Diuina virtute poteſt anima in Ecſtaſi ceſſare ab actiui operatione.

Quæ rationes confirmēt perſe-

Quod ad tertium dubium attinet; pro parte affirmatiua eſt in primis illud, quod ad primi articuli calcē attigimus. Nam ſi cùm anima rebus aliis nimis intenta eſt, accidit interdum vt oculus, etſi obiecti ſpeciem in diſtantia conuenienti recipiat, ob nimiam occupationem viſionem non edat: cur intellectus non poterit vi naturæ ita ſe ad rerum ſublimium conſiderationem applicare, vt ſenſuum fūctiones deſerat? Deinde, quia id ipſum videtur aliquot exemplis confirmatum. Nam de Reſtituto Presbytero ita narrat D. Auguſt. lib. 14. de Ciuitate Dei capit. 24. Presbyter fuit quidam nomine Reſtitutus in Parœcia Calamenſis Eccleſiæ, qui quādo ei placebat, (rogabatur autem vt hoc faceret, ab eis, qui rem mirabilem coram ſcire cupiebāt) ad imitatas quaſi lamentantis cuiuſlibet hominis voces, ita ſe auferebat à ſenſibus, & iacebat ſimillimus mortuo; vt nō ſolùm vellicantes, atque pungētes minimè ſentiret; ſed aliquando etiam igne vreretur admoto, ſine vllo doloris ſēſu, niſi poſtmodum ex vulnere: non autē obniтēdo, ſed non ſentiendo, non mouere corpus, eo probabatur, quòd tāquam in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Præterea, ſic Platonem de ſe ipſo narraſſe teſtatur Auctor operis de diuina ſapientia ſecundùm Ægyptios lib. 1. cap. 4. Ego ſæpius animo contemplans relicto corpore viſus ſum perfrui ſummo bono cū voluptate incredibili. Quare hæſi quodammodo attonitus, agnoſcens me eſſe partem quandam ſuperioris mundi, atque adeptum ſentiens vitę immortalitatem, ſub luce maxima, quæ neque oratione exprimi poteſt, neque auribus percipi, neque cogitatione comprehendi. Tandē verò hac contemplatione defeſſus intellectus, recidit in phantaſiam, túncque illa luce deficiente factus ſum triſtis. Tale quiddam etiam initio Pimandri legitur de Mercurio Triſmegiſto, qui in contemplatione naturæ ſopitis iam corporis ſenſibus, à diuina mēte raptum ſe ait. & de iis, quæ ſcire optabat, ab eadem inſtitutum. Socratē etiam commemorat Alcibiades in Conuiuio; aliquando vno gradu diem, & noctem vſque ad Solis exortum ſtetiſſe, in medio exercitu cogitabundum. Cùm igitur has à ſenſib. abſtractiones miraculo accidiſſe non ſit veriſimile: concedēdum erit poſſe facultate naturæ Ecſtaſim dari. Et in hac opinione videntur eſſe Ficinus lib. 13. de im-

Item Ecſtaſim poſſe naturaliter euenire 1. 2.

Locus D. Auguſt. de Reſtituto Presb.

3. Locus Platonis de ſe ipſo.

Simile quid narratur de Triſmegiſto

Item de Socrate.

immortalitate animorum c. 14. vbi aſſerit hoc vnum eſſe ex argumẽtis, quib. animæ rationalis à corpore ſolutio, atque immortalitas comprobatur. Pro aduerſaria tamẽ ſententia eſt, quòd ad liberandum intellectum à naturali illa phãtaſmatum dependentia, videtur requiri vis aliqua ſupra naturam. Idque putare ſe non obſcurè indicauit D. Gregorius Nazianzenus iis verbis, quę ſuperiùs attulimus; vbi ait impoſſibile eſſe, mentem quãtumlibet ſe à fæce corporea ad ſublimium rerum contemplationem erigat, ſenſuum commercia deſtituere.

Quæ ratio probet non poſſe dari talem Ecſtaſim naturæ virib.

Qui priorem partem ſequi volet, dicat, legem illam dependentiæ à phantaſmatibus, quam natura intellectui impoſuit, non eſſe irrefragabilem, ſed ordinariam. Neque hæc prædictæ legis interpretatio paucorum eſt, ſed compluriũ, quorum ſuprà ex Vicomercato mentionem fecimus, aientium nõ ſemper requiri ſpeculationem phantaſię. Itaque veriſimile eſt poſſe aliquos velut ex naturæ priuilegio in aliquo euentu, & circunſtantiis naturaliter Ecſtaſim pati: ad quod multum confert cuiuſque temperamentum. Melancholici enim, vt ediſſerit Fracaſtorius lib. 2. de intellectione, quemadmodum ſuopte ingenio ſunt cogitabundi, ſic ad iſtiuſmodi raptum à ſenſib. procliuiores habentur. Nec verò eſt à naturæ decretis alienum res his ſimiles, & raritate mirabiles nonnunquam efficere; vt experientia ipſa teſtatur, docétque variis exemplis D. Auguſt. de Ciuitat. Dei loco citato, vbi inter naturæ miracula recenſet illud de ecſtaſi presbyteri Reſtituti, quod ſuprà memorauimus.

Soluitur ratio ſententiæ negatiuæ.

Melancholici cur procliuiores ad Ecſtaſim.

Cui poſterior ſententia magis placuerit, dicet, non eodem modo ſe habere viſum ad phantaſiam, & intellectum, quo ad intellectum ſe habet phantaſia; quia intellectus pendet à ſatellitio phantaſię: at neque intellectus, neq; phãtaſia pẽdet à functione viſus. Quare nihil mirum ſi nõ edẽte aſpectu ſuã actionem, nihilominus phantaſia, & intellectus in opere perſeuerent. Quod autem ſpectat ad exẽpla quæ retulimus, dicendum erit Ecſtaſim perfectam, de qua noſtra quæſtio eſt, in qua nimirum omnes, tam interni, quàm externi ſenſus omnino ſopiuntur, nemini abſque diuina virtute contigiſſe; imperfectam verò, in qua nõ omnino ceſſat operatio phantaſiæ, potuiſſe illis hominib. per naturã accidere. Certè Reſtitutus Presbyter narrabat, ſe poſtquã, ita vt diximus, à ſenſu raptus erat, inclamantium voces quaſi è longinquo audiſſe; vt ibidem refert D. Auguſt. Quod ſi voces percipiebat, vtique nõ ferebatur in eo audiendi ſenſus; proindéque perfectam Ecſtaſim non patiebatur.

Explicantur rationes partis affirmatiuæ.

Ecſtaſim perfectam ſola diuina potẽtia dari poſſe: imperfectam poſſe naturali.

ARTICVLVS IIII.

Reſponſio ad primi articuli argumenta.

RELIQVVM eſt vt argumentis initio quæſtionis propoſitis occurramus. Ad primum concedimus, naturale eſſe animæ dum intelligit, dependere à phantaſmatibus. Cùm autem obiicitur id, quod alicui naturaliter competit, ſẽper ei, incolumi natura, cõuenire: verum id quidem eſt, niſi ponamus, rem ab vno ſtatu ad alium perfectiorem, ac ſupra natiuam ipſius facultatem transferri. Vel præter vſitatũ curſum, aliquo veluti priuilegio naturæ, ſecùs operari. Quod addimus ex mente eorum, qui concedunt dari Ecſtaſim perfectam virib. naturæ.

Ad 1. arg.

Quidquid alicui cõpetit naturaliter, ſẽper ei conuenit modo perduret idem ſtatus.

Ad ſecundum quî reſponderi debeat, patet ex dictis, videlicet concedendum æquè depẽdere intellectum à phantaſia, & phantaſiam à ſenſib. externis, quoad acquiſitionem ſpecierum; non tamen quoad vſum earum. Etenim licèt intellectus abſtractior ſit à materia, quàm vlla potentia inhærens organo corporeo: maior tamen eſt coniunctio, & ſocietas inter intellectum, & phantaſiam, quàm inter phantaſiam, & ſenſus externos, ob cauſam à nobis ſuperiùs explicatam. Aliam huius argumenti ſolutionem lege, ſi placet, apud D. Thomam 1. part. quæſt. 84 art. 7. ad ſecundum.

Ad 2. arg.

Ad tertium dicito non oportere, vt ſemper phantaſia apprehendat ſingulare eiuſdem naturæ cum eo, quod ab intellectu concipitur; ſed aliquid ſimile, aut ei quoquo modo reſpondens. Etſi verò Ariſtoteles loco citato de ſolis phyſicis ac Mathematicis rebus expreſsè locutus fuerit, dicendum nihilominus eandem videri rationem in cæterarum rerum conceptibus. Ad vltimum quid reſpondendum ſit, conſtat ex ſuperioribus.

Ad 3. arg.

Ad 4. arg.

CAP.

ΚΕΦ. Θ.

Text.40. a Ἐπεὶ δὲ ἡ ψυχὴ κατὰ δύο ὥρισαι δυνάμεις ἡ τῶν ζώων, τῷ τε κριτικῷ ὃ διανοίας ἔργον ἐστὶ καὶ αἰσθήσεως· καὶ ἔτι τῷ κινεῖν τὴν κατὰ τόπον κίνησιν. περὶ μὲν αἰσθήσεως καὶ νοῦ, διωρίσθω τοσαῦτα· περὶ δὲ τοῦ κινοῦντος τί ποτέ ἐστι τῆς ψυχῆς, σκεπτέον πότερον ἕν τι μόριον αὐτῆς χωριστὸν ὄν, ἢ μεγέθει, ἢ λόγῳ· ἢ πᾶσα ἡ ψυχή. κἂν εἰ μόριόν τι, πότερον ἴδιόν τι παρὰ τὰ εἰωθότα λέγεσθαι, καὶ τὰ εἰρημένα, ἢ τούτων ἕν τι. b ἔχει δὲ ἀπορίαν

Text.41. εὐθὺς πῶς τε δεῖ μόρια ψυχῆς λέγειν, καὶ πόσα. τρόπον γάρ τινα ἄπειρα φαίνεται, καὶ οὐ μόνον ἅ τινες λέγουσι διορίζοντες λογιστικὸν, καὶ θυμικὸν, καὶ ἐπιθυμητικόν. οἱ δὲ τὸ λόγον ἔχον, καὶ τὸ ἄλογον· κατὰ γὰρ τὰς διαφορὰς, δι' ἃς ταῦτα χωρίζουσι, καὶ ἄλλα φαίνεται μόρια μείζω διάστασιν ἔχοντα τούτων, περὶ ὧν καὶ νῦν εἴρηται, τό, τε θρεπτικὸν ὃ καὶ τοῖς φυτοῖς ὑπάρχει, καὶ πᾶσι τοῖς ζώοις· καὶ τὸ αἰσθητικὸν, ὅτε ὡς ἄλογον, ὅτε ὡς λόγον ἔχον, θείη ἄν τις ῥᾳδίως.

Text.42. ἔτι δὲ τὸ φανταστικὸν, ὃ τῷ μὲν εἶναι πάντων ἕτερον, τίνι δὲ τούτων ταυτὸν, ἢ ἕτερον, ἔχει πολλὴν ἀπορίαν, εἴ τις θήσει κεχωρισμένα μόρια τῆς ψυχῆς· πρὸς

CAP. IX.

a CUM autem animalium anima his duobus ſit definita, diſcernendi, inquã, potentia, quod quidem eſt opus officiúmque mentis; atque etiam ſenſus, & inſuper etiam mouendi motu ad locum accommodato potentia: de ſenſu quidem & intellectu hæc ſint determinata, ac pertractata. Deinceps autem de eo, quod mouet, quidnam ſit ipſius animæ, conſideremus oportet, vtrùm vna quædam ipſius ſit pars ſeparabilis magnitudine, vel ratione, an ipſa anima tota? etſi pars ſit aliqua, vtrum ſit alia quædam propria præter eas, quæ dici ſolent, & eas, quas diximus, an iſtarum aliqua vna? b Atque hic exiſtit continuo dubitatio, dubitabitq; non iniuria quiſpiam, quomodo partes animæ, & quot oporteat dicere: nam infinita quodammodo, & non eæ ſolùm eſſe videntur, quas diuidendo quidam dixerunt, rationis, inquam, particeps & iraſcendi, ac cupiendi principium; vel vt alij, rationis particeps, & rationis expers. Per differentias enim, quibus haſce diuidunt, & ſeparant partes, & aliæ partes eſſe videntur, quæ maiorem inter ſeſe, quàm dictæ diſtantiam habent. Vegetatiua, inquam, quæ quidem & plantis, & vniuerſis animalibus ineſt: Et ſenſitiua, quam nec vt rationis expertem, nec vt eiuſdem participem quiſquam facilè ponet: Præterea imaginatiua, quæ ratione quidem ab omnibus eſt diuerſa, cui verò ſit iungenda, vt ſit idem, quod illa, aut à qua ſeiungenda, vt ſit alia ab illa magnam dubitationem habet profectò, ſi quis ſeiunctas animæ partes, ſeparatáſque ponat

CAPITIS IX. EXPLANATIO.

Inſtitutū huius cap.

a C*Vm autem animalium.* Quia definierat animam eſſe id, quo ſentimus, viuimus, locò mouemur, intelligimus: poſtquam egit de potentia vegetante, ſentiente, & intelligente: accedit nunc ad diſſerendum de facultate loco motrice, quam ideo in extremam libri partem vltra ſenſuum, & intellectus tractationem reiecit: quia hæc motio non perficitur niſi aliqua vel ſenſus vel intellectus notitia præeunte. Quærit ergo de potentia motrici non quauis: ſed quæ principium eſt progreſſionis, & inceſſus animalium: vtrùm ea ſit aliqua animæ pars, ſeu facultas: an ipſa animæ ſubſtantia: ruſúſque ſi potentia animæ conſtituenda ſit, vtrùm à cæteris diſtinguatur néene.

Quæritur de partibus animæ quot ſint numer.

b *Atque hic exſiſtit continuo dubitatio.* Quia propoſitæ quæſtiones expediri commodè non poſſunt, niſi priùs de facultatum numero conſtet, dubitationem interponit de animæ partibus, quot ſint. Enimvero nec diuiſio, quam Plato 7. de Republ. tradidit in iram, cupiditatem; & rationem: neque illa, quam ipſe Ariſtoteles vltimo capite libri primi, & primo capit. libro 6. Ethnicorum affert, videlicet in rationis compotem, & ratione carentem, omnes animæ partes ambitu ſuo videntur coercere: quod adductis hinc inde rationibus pertractat.

πρὸς δὲ τούτοις τὸ ὀρεκτικὸν ἃ καὶ λόγῳ καὶ δυνάμει ἕτερον ἂν δόξειεν εἶναι πάντων· καὶ ἄτοπον δὴ τοῦτο διασπᾷν. ἔν τε τῷ λογικῷ γὰρ ἡ βούλησις γίνεται, καὶ ἐν τῷ ἀ- Text.43. λόγῳ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός· εἰ δὲ τρία ἡ ψυχὴ, ἐν ἑκάστῳ ἔσται ὄρεξις. c καὶ δὴ καὶ περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος ἐνέστηκε, τί τὸ κινοῦν κατὰ τόπον τὸ ζῷόν ἐστι. τὴν μὲν γὰρ κατ' αὔξησιν καὶ φθίσιν κίνησιν, αἳ πᾶσιν ὑπάρχουσι, τὸ πᾶσιν ὑπάρχον δόξειεν ἂν κινεῖν τὸ γεννητικὸν καὶ θρεπτικόν. περὶ δὲ ἀναπνοῆς Text.44. καὶ ἐκπνοῆς, καὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, ὕστερον ἐπισκεπτέον· ἔχει γὰρ καὶ ταῦτα πολλὴν ἀπορίαν. ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως, τί τὸ κινοῦν τὸ ζῷον τὴν πορευτικὴν κίνησιν, σκεπτέον· ὅτι μὲν οὖν οὐχ ἡ θρεπτικὴ δύναμις, δῆλον· αἰεὶ γὰρ ἕνεκά τε ἡ κίνησις αὕτη, καὶ ἢ μετὰ φαντασίας, ἢ ὀρέξεώς ἐστιν· οὐθὲν γὰρ μὴ ὀρεγόμενον ἢ φεῦγον κινεῖται, ἀλλ' ἢ βίᾳ. ἔτι κἂν τὰ φυτὰ κινητικὰ ἦν, κἂν εἶχέ τι μόριον ὀργανικὸν πρὸς τὴν κίνησιν ταύτην.

d ἀμοὶ

Inſuper appetitiua, quæ, & ratione, & vi alia, diuerſáque ſine dubio ab vniuerſis eſſe videtur. Abſurdum autem eſt hanc à cæteris diuellere partibus: ſit enim & in participe rationis voluntas, & in ratione vacante cupiditas, atque ira. Quòd ſi tres in partes diuidatur Text.43. *anima, in vnaquaque profectò partium inerit appetitus.* c *Sed vt redeamus vnde digreſſi ſumus, quid eſt id, quod mouet ipſum animal loco, quo de nunc diſputatio noſtra eſt inſtituta? motu namque eo, quo incrementa decrementáque ſuſcipiuntur, qui quidem omnibus animantibus ineſt, id mouere ſanè videtur, quod vniuerſis ineſt eiſdem: principium, inquam, generandi ac nutriendi. De reſpiratione autem expirationéve, & ſomno, atque vigilia poſteriùs conſiderare oportet. Nam & hæc* Text.44. *ipſa magnam dubitationem difficultatémque habent. Nunc eſt de motu ad locum accommodato conſiderandum, quidnam id tandem ſit, quod ipſum animal motu mouet progrediendi. Patet itaque non eſſe ipſam potentiam nutriendi. Nam alicuius gratia ſemper hic motus efficitur, eſtque cum imaginatione, vel appetitu: nihil enim non appetens, aut fugiens hoc motu cietur, niſi forſitan vi. Præterea plantæ quoque tali cierentur profectò motu, partémque aliquam ad hunc motum, vt inſtrumentum haberent.*

d Pari

[c] *Sed vt redeamus.* Id, quod ad præſentem diſceptionem attinebat, diſcutit, concludítque vim mouentem non eſſe potentiam vegetandi, ſentiendi, intelligendi, aut appetendi. Nam primùm quòd non ſit facultas vegetandi ex eo patet, quia omnis motio eſt coniuncta cum imaginatione, & appetitu, cùm ſit ad fugiendum, proſequendúmve aliquid imaginatione perceptum; & omnis fuga, & proſecutio ad appetitum pertineat: vegetandi verò actio non requirit imaginationem, & appetitum, cùm inſit etiam plantis, quibus neutrum horum conuenit: Item quia ſi mouendi & vegetandi potentia idem eſſet, ſequeretur etiam, ſtirpium genera, quæ vegetandi facultate pollent, habere inſtrumenta ad progreſſionem idonea, quod falſum eſſe conſtat.

Concluditur vim mouentem non eſſe potentiam vegetādi.

[d] ὁμοίως δὲ οὐδὲ τὸ αἰσθητικόν· πολλὰ γάρ ἐστι τῶν ζώων, ἃ αἴσθησιν μὲν ἔχει, μόνιμα δὲ ἐστι καὶ ἀκίνητα διὰ τέλους. εἰ οὖν μήτε μηδὲν ἡ φύσις ποιεῖ μάτην, μήτε ἀπολείπει τι τῶν ἀναγκαίων, πλὴν ἐν τοῖς πηρώμασι καὶ τοῖς ἀτελέσι· τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν ζώων τέλεια, καὶ οὐ πηρώματά ἐστι. σημεῖον Text.46. δὲ, ὅτι γεννητικὰ καὶ ἀκμὴν ἔχει καὶ φθίσιν. ὥστε εἶχεν ἂν καὶ τὰ ὀργανικὰ μέρη τῆς πορείας. [e] ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ λογιστικὸν, καὶ ὁ καλούμενος νοῦς, ἐστὶν ὁ κινῶν· ὁ μὲν γὰρ θεωρητικὸς οὐθὲν νοεῖ πρακτὸν, οὐδὲ λέγει περὶ φευκτοῦ καὶ διωκτοῦ οὐθέν. ἀεὶ δὲ ἡ κίνησις, ἢ φεύγοντός τι, ἢ διώκοντός ἐστιν. ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὅταν θεωρῇ τι τοιοῦτον, ἤδη κελεύει φεύγειν ἢ διώκειν· οἷον πολλάκις διανοεῖ τι φοβερὸν ἢ ἡδὺ, οὐ κε- Text.47. λεύει δὲ φοβεῖσθαι, ἡ καρδία δὲ κινεῖται. ἂν δὲ ἡδὺ, ἕτερόν τι μόριον. ἔτι καὶ ἐπιτάττοντος τοῦ νοῦ, καὶ λεγούσης τῆς διανοίας φεύγειν τι ἢ διώκειν, οὐ κινεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν πράττει, οἷον οἱ ἀκρατεῖς. καὶ ὅλως δὲ ὁρῶμεν, ὅτι ὁ ἔχων τὴν ἰατρικὴν, οὐκ ἰᾶται, ὡς Text.48. ἑτέρου τινὸς κυρίου ὄντος τοῦ ποιεῖν κατὰ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ᾽ οὐ τῆς ἐπιστήμης.

ἀλλὰ

[d] *Pari modo nec ipſam ſentiendi vim motus huiuſce principium eſſe conſtat:* Text.45. *ſunt enim animalium multa, quæ ſenſum quidem habent, manent tamen, & ſemper immobilia ſunt. Quòd ſi natura nihil facit fruſtrà, neque neceſſariorum quicquam omittit, niſi in animalibus membris captis, ac imperfectis, atque animalium hæc & perfecta ſunt, & nō membris capta, cuius id indicium eſt, & generant enim & ſtatum, decrementáque ſuſcipiunt, haberent & eas ipſa profectò partes quæ progrediendi ſunt inſtrumenta.* Text.46. [e] *At verò neque ratiocinandi vis, & id, quod intellectus appellatur, principium eſt mouendi. Intellectus enim contemplatiuus nihil eorum, quæ ſub actionem cadunt, contemplatur, neque dicit quicquam omnino ſi ſit fugiendum an perſequendum.* Text.47. *At motus ſemper aut fugientis, aut perſequentis quippiam eſt. Actiuus etiam cùm rem aliquam huiuſcemodi contemplatur, minimè iam fugere, aut perſequi iubet: attamen ſi res illa terribilis ſit, cor ipſum mouetur; ſin afficiens voluptate, pars aliqua alia corporis agitatur. Præterea intellectus* Text.48. *nonnunquam iubet, ratióque fugere aliquid, aut perſequi dicit, at non obtemperat homo, neq; mouetur, ſed agit cupiditate, vt in ipſo fieri ſolet incontinēte. Omnino autem perſæpe fieri videmus, vt non medeatur iſce, qui medicinam habet, nec iſce conficiat ſtatuam, qui ſtatuariam habet artem. Propterea quòd nō ars ipſa neque ſcientia, ſed aliquid aliud hāc habet vim & potentiam, vt per ipſam artem aliquid ſcientiámque agatur.*

Text.48. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἡ ὄρεξις ταύτης κυρία τῆς κινήσεως· οἱ γὰρ ἐγκρατεῖς ὀρεγόμενοι καὶ ἐπιθυμοῦντες, οὐ πράττουσιν ὧν ἔχουσι τὴν ὄρεξιν, ἀλλ' ἀκολουθοῦσι τῷ νῷ.

At verò nec appetitus auctor, atque princeps huius eſt motionis: continẽtes enim quãquam appetũt, atque cupiunt, non tamen agunt ea quæ cupiunt, ſed intellectum ipſum ſequuntur, rationique obtemperant. Text.48.

Probatur item non eſſe potentiam ſentiendi.

[d] *Pari modo nec ipſam.* Eadem ratione oſtendit vim progrediendi non eſſe ſenſum, quia conſtat quædam eſſe animalia, quæ non mouentur loco, ſed eadem fixa ſede vitam agunt (Græci Zoophyta vocant, Latini plantanimalia nuncupare poſſunt) quæque ſenſum habent, & tamen facultate loco motrici prædita non ſunt, cùm organis ad diuerſa loca adeunda careant.

Eandem diſtingui ab intellectu.

[e] *At verò neque ratiocinandi vis.* Probat non eandem eſſe facultatem motiuam & intellectiuam, quia intellectus, vel actiuus eſt, vel contemplatiuus: neuter autem principium progreſſionis haberi poteſt: non contemplatiuus: hic enim, qua talis eſt, nihil quod in actionem cadit, conſiderat: progreſſio autem non niſi fugientis, aut amplectentis actio eſt. Non practicus, quia hic ſæpenumero quid amplectendum, aut declinandum ſit, proponit, nec tamen actio ſequitur, vt patet in iis, qui cupiditate magis, quàm ratione ducuntur.

Facultatẽ mouẽtem non eſſe appetitũ.

Poſtremò, quòd facultas mouens non ſit appetitus, ſiue concupiſcibilis, ſiue iraſcibilis, confirmat ex eo, quia ſæpe inclinante appetitu ad aliquem motum motus non exhibetur.

ΚΕΦ. Ι.

Φαίνεται δέ γε δύο ταῦτα κινοῦντα, ἢ ὄρεξις, ἢ νοῦς, εἴ τις τὴν φαντασίαν τιθείη ὡς νόησίν τινα· πολλὰ γὰρ παρὰ τὴν ἐπιστήμην ἀκολουθοῦσι ταῖς φαντασίαις, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις οὐ νόησις οὐδὲ λογισμός ἐστιν, ἀλλὰ φαντασία.

Text.49. ἄμφω ἄρα ταῦτα κινητικὰ κατὰ τόπον, νοῦς καὶ ὄρεξις. νοῦς δὲ ὁ ἕνεκά του λογιζόμενος, καὶ ὁ πρακτικός. διαφέρει δὲ τοῦ θεωρητικοῦ τῷ τέλει. καὶ ἡ ὄρεξις ἕνεκά του πᾶσα· οὗ γὰρ ἡ ὄρεξις, αὕτη ἀρχὴ τοῦ πρακτικοῦ νοῦ· τὸ δὲ ἔσχατον, ἀρχὴ τῆς πράξεως. ὥστε εὐλόγως δύο ταῦτα φαίνεται τὰ κινοῦντα, ὄρεξις καὶ διάνοια πρακτική· τὸ ὀρεκτικὸν γὰρ κινεῖ. καὶ διὰ τοῦτο ἡ διάνοια κινεῖ, ὅτι ἀρχὴ αὐτῆς ἐστι τὸ ὀρεκτικόν.

Text.50. καὶ ἡ φαντασία δὲ ὅταν κινῇ, οὐ κινεῖ ἄνευ ὀρέξεως.

ἓν

CAP. X.

Videntur igitur duo hæc eſſe mouẽtia, vel appetitus, vel intellectus, ſi quis imaginationem, vt quandam intellectionem eſſe ponat. Nam & homines magis imaginationẽ, quàm ſcientiam plerumq́; ſequuntur, & in cæteris animalibus non intellectio, neque ratio, ſed imaginatio ineſt. Hæc igitur ambo, intellectus & appetitus, mouendi motu dicto principia ſunt. Text.49. *Intellectus is, inquã, qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium eſt agendi, atque hic fine ab intellectu contemplatiuo differt. Appetitus etiã omnis alicuius eſt gratia: cuius enim eſt appetitio, id eſt principium intellectus actiui: at ipſum vltimum principium eſt actionis. Quare non ſine ratione principia mouendi videntur hæc eſſe duo, appetitus, inquam, & mens ea, quæ principiũ eſt agendi. Ipſum enim appetibile mouet: & propterea mens mouet, quòd appetibile ipſius principium eſt. Imaginatio quoque cùm mouet non abſque appetitione mouet.* Text.50.

Vnum

CAPITIS X. EXPLANATIO.

Oſtenditur hoc capite quæ ſit vis motiua. Intellectũ practicũ, & appetitum eſſe principia motus progreſſionis.

a V*identur igitur duo.* Capite ſuperiori docuit quid non eſſet vis mouendi, nunc quid ſit, oſtendit. Et quoniam facultas motrix aut eſt dirigens, aut impellens, aut exequens, docet quęnam ſint principia, à quibus potentia motum exequens dirigitur, & impellitur. Statuit ergo, intellectum practicum, & appetitum eſſe principia motus progreſſionis: monétque nomine intellectus practici comprehendi quoque imaginationem, eo quòd inter ſe munere conſentiant. Vt enim homines ad motum omnémque actionem ratione diriguntur: ſic brutæ animantes imaginatione: ac nonnunquam etiam homines, cùm animi perturbatio rationem vincit. Hoc verò aſſertum probat, quia tam appetitus, quàm intellectus ſpectant aliquem finem motu progreſſionis obtinẽdum. Aduerte autem, intellectum practicum eſſe principium dirigens: appetitum verò principium impellens,

ἓν δή τι τοίνυν τὸ κινοῦν πρώτως τὸ ὀρεκτόν· εἰ γὰρ δύο, νοῦς καὶ ὄρεξις, ἐκίνουν, κατὰ κοινὸν ἄν τι εἶδος ἐκίνουν. νῦν δὲ ὁ μὲν νοῦς οὐ φαίνεται κινῶν ἄνευ ὀρέξεως. ἡ γὰρ βούλησις, ὄρεξις. ὅταν δὲ κατὰ τὸν λογισμὸν κινῆται, καὶ κατὰ βούλησιν κινεῖται. ἡ δὲ ὄρεξις κινεῖ παρὰ τὸν λογισμόν· ἡ γὰρ ἐπιθυμία, ὄρεξίς τις

Text.51. ἐστί. b νῦν μὲν οὖν πᾶς ὀρθός ἐστιν· ὄρεξις δὲ καὶ φαντασία καὶ ὀρθὴ, καὶ οὐκ ὀρθή. διὸ ἀεὶ μὲν κινεῖ τὸ ὀρεκτὸν, ἀλλὰ τοῦτ᾽ ἔστιν ἢ τὸ ἀγαθὸν, ἢ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν· οὐ πᾶν δὲ, ἀλλὰ τὸ πρακτὸν ἀγαθόν. πρακτὸν δ᾽ ἐστὶν ἀγαθὸν, τὸ ἐνδεχόμενον καὶ ἄλλως ἔχειν. c ὅτι μὲν οὖν ἡ τοιαύτη δύναμις κινεῖ τῆς ψυχῆς ἡ καλουμένη ὄρεξις, φανερόν. τοῖς δὲ διαιροῦσι τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, ἐὰν κατὰ τὰς δυνάμεις διαιρῶσι καὶ χωρίζωσι, πάμπολλα γίνεται, θρεπτικὸν, αἰσθητικὸν, νοητικὸν, βουλευτικὸν, ἔτι δ᾽ ὀρεκτικόν. ταῦτα γὰρ πλείω διαφέρει ἀλλήλων, ἢ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμικόν.

d ἐπεὶ

Vnũ igitur eſt id, quod mouet, ipſum, inquam, appetibile. Nam ſi duo intellectus, atque appetitus mouerẽt per aliquam communem vtique formam mouerent. Nunc autem intellectus quidem non videtur abſque appetitu mouere, voluntas enim appetitus eſt quidam. Atque cùm ſit motus per rationẽ, & etiam per voluntatem ſit. Appetitus autem abſque ratione mouet, cupiditas enim, & ipſa quidam eſt appetitus. b *Intellectus igitur rectus eſt omnis:* Text.51. *at appetitus atque imaginatio & recta eſt, & nõ recta. Quocirca ſemper quidem ipſum appetibile mouet: hoc autem eſt, aut verè bonum, aut apparens bonum: attamen non omne bonum mouet, ſed id, quod ſub actionem cadit: ſub actionem autem cadit, quod aliter ſeſe habere etiã poteſt. Patet igitur talem animæ vim, atque potentiam principium eſſe mouendi, quæ quidem eſt ea, quam appetitum conſueuimus appellare.* c *Conſtat etiam eos oportere, qui partes animæ diuidunt, ſi modò potentias ipſas diuidant, atque ſeparent, complures ipſas eſſe concedere: nutriendi principium, ſentiendi, intelligendi, deliberandi, & appetendi: hæc enim plus inter ſe differunt, quàm potentia cupiendi, ac iraſcendi.*

d *Cùm*

pellens, quia ad intellectum practicum pertinet quid fugiendum amplectendúmve ſit proponere, & appetitus officium eſt rem obiectam fugere, vel amplecti. Ait quoque, intellectum, qui mouet, ratiocinari ob aliquid: quia contemplatiuus propter ſe ſpeculatur veritatem, practicus autem gratia operis, ſiquidem omnis appetitio fertur in aliquid aſſequendum, & intellectus practicus eſt, qui mouet appetitum, vnde & appetibile dicitur finis, à quo intellectus practici conſideratio incipit.

Circa prima principia nullum contingere errorem in intellectu.

b *Intellectus igitur rectus eſt omnis.* Ex dictis occaſionem ſumit explicandi cur interdum in appetitionibus motibúſque erremus, aſſerens in primis intellectum omnem rectum eſſe, quod interpretandum eſt de aſſenſu communium principiorum, ſiue ad contemplationem pertineant, vt, Omne totum eſt maius ſua parte, ſiue ad actionem, vt, Nulli nocere fas eſt. Itaque circa prima principia nullus contingit error, ſed neque in iis, quæ è primis principiis practicis ducuntur, cùm rectè ac ſolerter, quid amandum, fugiendúmve ſit, conſideramus. Sic demum appetibile ſemper mouet, ſed hoc aut ſimpliciter bonum eſt, cùm rectæ rationis iudicio, regulæque reſpondet: aut ſolam ſpeciem boni gerit, qua nihilominus appetitum ad ſe allicit: niſi enim vt bonum, & appetibile repræſentetur, nullam efficit motionem; quod certè argumento eſt, appetitum inter alia, quæ in ipſo animali interiùs mouent, præcipuum locum tenere.

Appetibile aut bonũ eſt aut apparenter bonum.

c *Conſtat etiam eos oportere.* Reiicit Platonicam diuiſionem facultatum animæ in vim rationis, iræ & cupiditatis, propterea quòd manifeſtum ſit plures eſſe animæ potentias, nimirum vim nutriendi, ſentiendi, intelligendi, deliberandi, appetendi. Vbi aduerte quod ait potentiam intelligendi, & deliberandi magis inter ſe differre, quàm facultatem iraſcendi, & cupiendi, interpretandum id eſſe ex parte obiecti, quatenus ſimplicium intellectus circa vniuerſalia, & ſempiterna verſatur, deliberatio verò circa ſingularia: & quæ aliter ſe habere poſſunt, re enim vera vna & eadem potentia eſt; quæ intelligit & deliberat.

Qua ratione potẽtia intelligendi & deliberãdi diſtinguantur.

Text. 53. d ἐπεὶ δὲ αἱ ὀρέξεις γίνονται ἐναντίαι ἀλλήλαις· τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν ὁ λόγος καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐναντίαι ὦσι. γίνεται δὲ ἐν τοῖς χρόνου αἴσθησιν ἔχουσιν· ὁ μὲν γὰρ νοῦς διὰ τὸ μέλλον, ἀνθέλκειν κελεύει, ἡ δὲ ἐπιθυμία διὰ τὸ ἤδη· φαί-
Text. 54. νεται γὰρ τὸ ἤδη ἡδὺ, καὶ ἁπλῶς ἡδὺ, καὶ ἀγαθὸν ἁπλῶς, διὰ τὸ μὴ ὁρᾶν τὸ μέλλον. εἴδει μὲν ἂν εἴη ἓν τὸ κινοῦν, τὸ ὀρεκτικὸν ᾗ ὀρεκτικόν. πρῶτον δὲ πάντων τὸ ὀρεκτικόν. τοῦτο γὰρ κινεῖ καὶ οὐ κινούμενον, τῷ νοηθῆναι, ἢ φαντασθῆναι· ἀριθμῷ δὲ πλείω τὰ κινοῦντα.

e ἐπεὶ

d *Cùm autem appetitiones inter ſeſe contraria fiant, quod quidem tum fit, cùm ratio cupiditáſque contraria ſunt, idq́; fieri ſolet in his, quæ ſentiunt, atque percipiunt tempus (mens enim ob futurum retrahere iubet: cupiditas verò præſens ipſum perſequitur: nam quod iam afficit voluptate, id & ſimpliciter afficere voluptate & abſolutè bonum eſſe videtur, ex eo ſanè, quia futurum non perſpicitur) ſpecie quidem vnum id eſt profectò, quod mouet appetitiuum, inquam, vt appetitiuum eſt, atque appetibile omnium eſt mouentium primum (hoc enim mouet, & non mouetur mente, aut imaginatione perceptum) numero verò plura ſunt ea, quæ mouent.* Text. 53. Text. 54.

e *At*

d *Cùm autem appetitiones.* Declarat quinam appetitus hominem moueat, aiens eſſe duplicem; ſuperiorem, qui rationem ſequitur, & inferiorem, qui phantaſiæ ductu agitur. id autem probat ex contrariis actionibus circa idem obiectum, quas eodem tempore elicimus. Viſitur autem hæc appetitionum repugnantia in homine duntaxat, quia ſolus præſentis & futuri temporis diſiunctionem exactè percipit.

e At

[e] ἐπειδὴ δέ ἐστι τρία, ἓν μὲν τὸ κινοῦν, δεύτερον δὲ ᾧ κινεῖ, καὶ ἔτι τρίτον τὸ κινούμενον· τὸ δὲ κινοῦν διττὸν, τὸ μὲν ἀκίνητον, τὸ δὲ κινοῦν καὶ κινούμενον. ἔστι δὲ τὸ μὲν ἀκίνητον, τὸ πρακτὸν, ἀγαθόν· τὸ δὲ κινοῦν καὶ κινούμενον, τὸ ὀρεκτικόν· κινεῖται γὰρ τὸ ὀρεγόμενον, ᾗ ὀρέγεται. καὶ ἡ ὄρεξις κίνησίς τις ἐστὶν, ᾗ ἐνέργεια· τὸ δὲ κινούμενον ἐστὶ τὸ ζῶον· ᾧ δὲ κινεῖ ὀργάνῳ ἡ ὄρεξις, ἤδη τοῦτο σωματικόν ἐστι. διὸ ἐν τοῖς κοινοῖς σώματος καὶ ψυχῆς ἔργοις, θεωρητέον περὶ αὐτῶν. [f] νῦν δὲ, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, τὸ κινοῦν ὀργανικῶς, ὅπου ἀρχὴ καὶ τελευτὴ τὸ αὐτὸ, οἷον ὁ γιγγλισμός· ἐνταῦθα γὰρ τὸ κυρτὸν καὶ κοῖλον· τὸ μὲν τελευτὴ, τὸ δὲ ἀρχή. διὸ τὸ μὲν ἠρεμεῖ, τὸ δὲ κινεῖται, λόγῳ μὲν ἕτερα ὄντα, μεγέθει δὲ ἀχώριστα. πάντα γὰρ ὤσει καὶ ἕλξει κινεῖται. διὸ δεῖ ὥσπερ ἐν κύκλῳ μένειν τι, καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεσθαι τὴν κίνησιν. Text.56. ὅλως μὲν οὖν ὥσπερ εἴρηται, ᾗ ὀρεκτικὸν τὸ ζῶον, ταύτῃ ἑαυτοῦ κινητικόν· ὀρεκτικὸν δὲ οὐκ ἄνευ φαντασίας. φαντασία δὲ πᾶσα, ἢ λογιστικὴ, ἢ αἰσθητική. ταύτης μὲν οὖν καὶ τὰ ἄλλα ζῶα μετέχει.

Text.55.

[e] At verò cùm tria ſint in animalium motu: vnum id, quod mouet; ſecundum id, quo mouet, & tertium id, quod mouetur; atque id, quod mouet, ſit duplex, (nam aliud eſt immobile, aliud mouet, atque mouetur) immobile quidem id bonum eſt, quod ſub actionem cadit: id verò, quod mouet atque mouetur, eſt ipſum principium appetendi (mouetur enim id, quod appetit, ea ratione, qua appetit, & appetitio eſt motus quidam, vel operatio) id autem, quod mouetur, eſt animal ipſum: at quo mouet appetitus vt inſtrumento, id iam corpori tribuendum eſt. Quocirca de ipſo nunc eſt contemplandum, cùm de communibus animæ, corporiſue operibus, atque officiis contemplabimur. [f] Nunc vt in ſumma dicamus, id quod mouet, vt inſtrumentum, ibi eſt collocandum, vbi idem principij rationem, finiſue ſubit, vt in cardine fit. Text.55. *hic enim conuexum, & concauum eſt, quorum alterum finis, alterum principium eſt. Quapropter alterum quieſcit, alterum mouetur. Sunt ratione quidem diuerſa, magnitudine verò non ſeparantur: vniuerſa namque pulſu tactúque mouentur. Jdcirco oportet perinde atque in circulo aliquid manere, & hinc incipere motum. Omnino igitur, vti diximus, hoc ſui ipſius motiuum eſt animal, quo eſt appetitiuum. At appetitiuum ſine imaginatione non eſt: omnis autem imaginatio,* Text.56. *aut rationis eſt particeps, aut eſt ſenſitiua, atque huius & belluæ participes ſunt.*

In animalium motu reperiuntur tria.

[e] *At verò cùm tria ſint in animalium motu.* Colligit ea, quæ cernuntur in animalium motione, tria eſſe. Primum eſt id, quod mouet: ſecundum id, quo mouet: tertium, quod mouetur. Rurſus id quod mouet, duplex eſt, aut enim eſt immobile, aut ita mouet, vt moueatur. Immobile eſt ipſum appetibile. Quod mouet, & mouetur, eſt appetitus, qui motus ab obiecto, mouet membra. Huic mouenti adde vim directricem, ſiue ſit intellectus ſiue phantaſia, quæ ab obiecto per ſpeciem mota appetitum mouet, cùm nihil niſi cognitum appeta-

mus. Id autem quod abſolutè dicitur moueri, eſt animal. Denique id, quo mouet, eſt pars corporis qua motio adminiſtratur.

Organum progreſsionis ibi eſſe vbi principium & finis eſt motus.

Omne quod mouetur ſuper aliquo fixo moueri.

[f] *Nunc vt in ſumma.* Breuiter quid de organo progreſſionis aſſerendum ſit, colligit: docens id ibi eſſe oportere, vbi eſt principium & finis motus, itémque debere immobile eſſe. Quod exponit ſimilitudine cardinis quo oſtium innititur: námque circa concauum ipſius cardinis, & connexum forium, motus inchoatur & finitur: quia fores in cardine circumuoluuntur, nec aliorſum oberrant. Idem quoque humani corporis fabrica oſtendit. Namque in commiſſura oſſium, vnius oſſis connexum alterius concauo ita aſſuitur, vt vno quieſcente alterum moueatur. Ita verò neceſſum eſt, vt omne, quod mouetur, ſuper aliquo fixo, & immobili cieatur, atque adeò ibidem initium, & terminus motionis ſit: ſic in inceſſu, vno pede conſiſtente, pergit alter. Porrò ex his compertum eſſe vult Ariſtot. cor, vel proportionale cordis eſſe commune organum motus in animalibus, quia in medio, qua in centro ſphæræ conſiſtens, licèt perpetuo motu agitetur, quodammodo quieſcit, quatenus eidem parti corporis ſemper adhæret, & à nullo alio motum accipit. Itaque conuenit cordi motus principium, quatenus omnibus membris ſpiritus vitales & calorem impertit: ſimúlque in eo motionis terminus viſitur, quia ita mouet, vt prædicto modo quieſcat.

ΚΕΦ. ια.

Σκεπτέον δὲ καὶ περὶ τῶν ἀτελῶν, τί τὸ κινοῦν ἐστιν, οἷς ἁφὴ μόνον ὑπάρχει αἴσθησις, πότερον ἐνδέχεται φαντασίαν ὑπάρχειν τούτοις, ἢ οὔ, καὶ ἐπιθυμίαν· φαίνεται γὰρ λύπη καὶ ἡδονὴ ἐνοῦσα· εἰ δὲ ταῦτα, καὶ ἐπιθυμίαν ἀνάγκη. φαντασία δέ πως ἂν ἐνείη; ἢ ὥσπερ καὶ κινεῖται ἀορίστως, καὶ ταῦτα ἔνεστι μὲν, ἀορίστως δὲ ἔνεστιν·

[a] ἢ

CAP. XI.

AT enim conſiderandum eſt etiam quidnam ſit id, quod imperfecta animalia motu ciet: quibus ſenſus ineſt tantummodo tactus: atque inueſtigandum eſt, ſi his etiam inſit imaginatio cupiditáſve nec ne: etenim dolor atque voluptas his ineſſe videtur quòd ſi hæc inſunt, & cupiditatem neceſſe eſt eiſdem. [a] at quonam pacto his imaginatio ineſt? An aſſerendum eſt, vt videtur, hæc & in his ineſſe? imaginationem, inquam, atque cupiditatem: verùm vt indeterminatè mouentur, ſic & hæc ipſis inſunt indefinitè.

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

Animalibus imperfectis ſunt in ſe appetitum.

DIſſeruerat Ariſtoteles ſuperiori capite de principiis motus animalium perfectorum: quærit nunc an etiam imperfectis motrix facultas conueniat. Ac primùm docet conſtare ineſſe illis appetitum: ſiquidem dolore voluptatéque afficiuntur: vnde etiam liquet competere eiſdem imaginationem, quia omnis appetitio cognitionem ſequitur: non habere tamen perfectam imaginationem ſed indefinitam, cùm vel ſede ſtabili degant, vel appulſu iucundi & moleſti non ad certum aliquem locum, ſed indefinitè cieantur.

[a] Ima

Text. 57.

a ἡ μὲν οὖν αἰσθητικὴ φαντασία, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις ὑπάρχει· ἡ δὲ βουλευτικὴ, ἐν τοῖς λογιστικοῖς· πότερον γὰρ πράξει τόδε ἢ τόδε, λογισμοῦ ἤδη ἐστὶν ἔργον. καὶ ἀνάγκη ἀεὶ ἑνὶ μετρεῖν· τὸ μεῖζον γὰρ διώκει. ὥστε δύναται ἓν ἐκ πλειόνων φαντασμάτων ποιεῖν. καὶ αἴτιον τοῦτο, τοῦ δόξαν μὴ δοκεῖν ἔχειν, ὅτι τὴν ἐκ συλλογισμοῦ οὐκ ἔχει, αὕτη δὲ ἐκείνην. διὸ τὸ βουλευτικὸν οὐκ ἔχει ἡ ὄρεξις. b νικᾷ δὲ ἐνίοτε καὶ κινεῖ τὴν βούλησιν· ὁτὲ δὲ ἐκείνη ταύτην, ὥσπερ σφαῖρα, ἡ ὄρεξις τὴν ὄρεξιν, ὅταν ἀκρασία γένηται. φύσει δὲ ἀεὶ ἡ ἄνω ἀρχικωτέρα καὶ κινεῖ, ὥστε τρεῖς φορὰς ἤδη κινεῖσθαι.

Text. 58.

τὸ δὲ ἐπιστημονικὸν οὐ κινεῖ, ἀλλὰ μένει. ἐπεὶ δ᾽ ἡ μὲν τοῦ καθόλου ὑπόληψις καὶ λόγος, ἡ δὲ τοῦ καθ᾽ ἕκαστα· ἡ μὲν γὰρ λέγει, ὅτι δεῖ τὸν τοιοῦτον τὸ τοιόνδε πράττειν, ἡ δὲ ὅτι τόδε τοιόνδε, κἀγὼ δὲ τοιόσδε· ἤδη αὕτη κινεῖ ἡ δόξα οὐχ ἡ καθόλου, ἢ ἄμφω· ἀλλ᾽ ἡ μὲν ἠρεμοῦσα μᾶλλον, ἡ δὲ οὔ.

Text. 57.

a *Imaginatio igitur ſenſitiua ratione etiam expertibus, vti diximus, animalibus ineſt. At deliberatiua his ineſt tantùm, in quibus ratio ineſt: nam vtrum hoc agat, an hoc, rationis iam opus, atque officium eſt: atque neceſſe eſt vno quodam metiri, maius enim perſequitur: quare poteſt vnum ex pluribus phantaſmatibus facere. Et hac eſt cauſa ſanè cur non omnis imaginatio videtur opinionem habere, quia eam, quæ eſt ex ratiocinatione non habet: at hæc illam nimirum habet. Quapropter deliberatiuum appetitus non habet.* b *Vincit autem interdum appetitus, mouetque voluntatem, interdum hæc illum, appetitus, inquam, appetitum, vt ſphera cùm incontinentia ſit: atque ſemper ſuperior magis eſt princeps, mouetque natura. Quo fit, vt tres iam motus efficiantur.* Text. 58. *Ea verò ratio, cui ſcientiæ tribuuntur, non mouet, ſed manet. Cùm autem exiſtimationum, ac rationum alia ſit vniuerſalis alia ſingularis, (illa namque dicit, omne bonum honoribus eſſe afficiendum, hæc verò dicit me bonum eſſe) hæc iam opinio mouet, non illa vniuerſalis, quin potiùs amba mouent: at illa quieſcens magis; hæc autem non queiſcens.*

In homine ratio deliberans eſt primum motus principiũ.

a *Imaginatio igitur.* Regreditur ad declarandum primum principium motus in hominibus, aitque eſſe rationem deliberantem, quæ ſolis animalibus iudicio & intelligentia præditis conuenit: quia conſultare quidnam fugiendum amandúmve ſit, opus eſt altioris ordinis, quàm vt brutis accommodari poſſit. Monet autem in deliberatione accipiendam eſſe vnam regulam, vel finem, aliquídve eiuſmodi, quo metiamur quid potiùs agendum ſit, quandoquidem in id quiſque fertur, quod maius præſtantiúſve æſtimat: id verò non niſi ſecundùm aliquam menſuram, hoc eſt, ſecundùm acceſſum ad id quod præcellentius eſt, diiudicari ſolet. Vnde planum eſt, inquit, rationem deliberantem è pluribus vnum facere, quatenus vnum cæteris anteponit. Namque è tribus, quæ ſe illi offerunt, alterum reiicit, altero vt menſura vtitur; tertium approbat amplectitúrque. Atque hæc cauſa eſt, cur brutis non conueniat opinari: quia licèt habeant phantaſiam, non tamen vti poſſunt ſyllogiſmo, per quem vnum alteri præferendum concludant.

Brutis non conuenit opinari.

b *Vincit autem interdum.* Monet interdum deliberationem rationis ab inferiori appetitu vinci, quamquam deliberationis vis ſuapte natura inferiorem appetitum regit ac mouet: ſicuti & in cœleſti motu ſuperiores globi ſubiectas ſibi ſphæras circũuehunt, quæ mouendi ratio maximè ordinata eſt, cùm natura poſcat, vt infima altioribus pareant; eorúmque vim & imperium ſequantur.

ΚΕΦ. ιβ.

Text. 59. ΤΗ'Ν μὲν οὖν θρεπτικὴν ψυχὴν ἀνάγκη πᾶν ἔχειν ὅ. τι περ ἂν ζῇ, καὶ ψυχὴν ἔχει ἀπὸ γενέσεως μέχρι φθορᾶς. ἀνάγκη γὰρ τὸ γενόμενον αὔξησιν ἔχειν, καὶ ἀκμὴν, καὶ φθίσιν. ταῦτα δὲ ἄνευ τροφῆς ἔχειν ἀδύνατον. Text. 60. ἀνάγκη ἄρα ἐνεῖναι τὴν θρεπτικὴν δύναμιν ἐν πᾶσι τοῖς φυομένοις καὶ φθίνουσιν. αἴσθησιν δὲ οὐκ ἀναγκαῖον ἐν ἅπασι τοῖς ζῶσιν· οὔτε γὰρ ἂν ὅσων τὸ σῶμα ἁπλοῦν, ἁφὴν ἐνδέχεται ἔχειν, οὔτε ἄνευ ταύτης οἷόν τε οὐθὲν εἶναι ζῶον. οὔτε δὲ ὅσα μὴ δεκτικὰ τῶν εἰδῶν ἄνευ τῆς ὕλης.

a τὸ

CAPVT XII.

NEceſſe eſt igitur, omne quod viuit, animámque habet, nutriendi vim habere ab ortu generationéve vſque ad interitum, corruptionémve ſuam. neceſſe eſt enim omne quod eſt ortum, accretionem, & ſtatum & decretionem habere, quæ quidem, vt patet, ſine nutritione fieri nequeunt. Neceſſe eſt igitur vniuerſis his, quæ accreſcunt, ineſſe potentiam nutriendi. Text. 58. *At non in omnibus viuentibus neceſſe eſt ſenſum eſſe: etenim neque ea poſſunt tactum habere, quorum corpus eſt ſimplex, quæq; non ſine materia formarum ſunt ſuſceptiua: neque fieri poteſt, vt ſine hoc ſenſu animalium quicquam in rerum ſit ratione.* Text. 60.

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

Omne viuens nutriendi facultate eſſe præditum.

COmparat hoc capite inter ſe facultates animæ, vt pateat quem ordinem inter ſe habeant, quæ neceſſariæ; quæve vtiles tãtùm ſint. Statuit igitur duas concluſiones, quarum prior ita ſe habet. Omne viuens quandiu viuit, vegetandi, ſeu nutriendi facultate pollet: ſenſu verò ſolæ animantes indigent. Hanc quoad priorem partem ſuadet, quia neceſſe eſt quodlibet viuens primò augeſcere, tum ſtare, poſtremò imminui, id eſt, quia oportet vt ad perfectionem magnitudinis aſſequendam moueatur, & ea obtenta aliquantulum conſiſtat, ac tandem vrgente ſenio in deterius ruat. Quod non niſi interuentu nutritionis fit. Quoad poſteriorem verò partem, quia corpora non perfectè compoſita, vt plantæ, in quibus terræ concretio nimis dominatur nequeunt habere tactum, qui omnium ſenſuum primus, ac reliquorum fundamentum eſt; ſiquidem tactus mediocritatem quandam exigit, & nonnullam euocationem à materia, vt formas ſenſibiles recipiat.

Sola animantia indigere ſenſus.

a *Ani.*

[a] τὸ δὲ ζῶον, ἀναγκαῖον αἴσθησιν ἔχειν, εἰ μηθὲν μάτην ποιεῖ ἡ φύσις. ἕνεκά του γὰρ ἅπαντα ὑπάρχει τὰ φύσει, ἢ συμπτώματα ἔσται τῶν ἕνεκά του. εἰ οὖν πᾶν σῶμα πορευτικὸν μὴ ἔχον αἴσθησιν, φθείροιτο ἄν, καὶ εἰς τέλος οὐκ ἂν ἔλθοι, ὅ ἐστι φύσεως ἔργον· πῶς γὰρ θρέψεται; τοῖς μὲν γὰρ μονίμοις ὑπάρχει τοῦτο ὅθεν πεφύκασιν. [b] οὐχ οἷόν τε δὲ σῶμα ἔχειν μὲν ψυχὴν, καὶ νοῦν κριτικὸν· αἴσθησιν δὲ μὴ ἔχειν, μὴ μόνιμον ὄν, γεννητὸν δέ. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἀγέννητον. διὰ τί γὰρ οὐχ ἕξει; ἢ γὰρ τῇ ψυχῇ βέλτιον, ἢ τῷ σώματι. νῦν δὲ οὐδέτερον· ἡ μὲν γὰρ οὐ μᾶλλον νοήσει· τὸ δὲ οὐδὲν ἔσται μᾶλλον δι' ἐκεῖνο. οὐδὲν ἄρα ἔχει ψυχὴν σῶμα μὴ μόνιμον ἄνευ αἰσθήσεως. ἀλλὰ μὴν εἴγε αἴσθησιν ἔχοι, ἀνάγκη τὸ σῶμα εἶναι ἢ ἁπλοῦν, ἢ μικτόν. οὐχ οἷόν τε δὲ ἁπλοῦν· ἀφὴν γὰρ οὐχ ἕξει. ἔστι δὲ ἀνάγκη ταύτην ἔχειν.

Text. 61.

Text. 62.

[c] τοῦτο

[a] *Animal autem neceſſe eſt ſenſum habere, ſi nihil facit fruſtra natura: nam vniuerſa, quæ natura conficiuntur, gratia ſunt alicuius: aut ſunt caſus eorum, quæ alicuius cauſa fiunt. Si igitur corpus, quod habet vim gradiendi, non haberet ſenſum, corrumperetur ſanè: & non ad ſuum proficiſceretur, perueniretque finem, quem quidem opus eſſe naturæ conſtat. Quo námque pacto nutrietur? Immobilibus enim adeſt nutrimentum in eo loco, vbi ſunt orta, quo nutriri poſſunt ſuapte natura.* [b] *Fieri autem nequit,* Text. 61. *vt corporum quicquam mobile, atque ortum, animam quidem habeat, diſcernentémque mentem, ſenſu autem vacet. Cur enim non habebit? aut enim animæ, aut corpori id ipſum melius erit. At neutri videtur melius eſſe: illa namque ob hoc non intelliget magis, illud autem, non ob id ipſum magis perſiſtet. Nullum igitur, vti diximus,* Text. 62. *non immobile corpus habet animam abſque ſenſu. Atqui ſi ſenſum habet, neceſſe eſt ipſum, vel ſimplex corpus, vel mistum eſſe. Sed fieri non poteſt, vt ſit ſimplex: non enim habebit tactum. At hunc ſenſum ineſſe neceſſe eſt:*

[c] *quod*

Animalia omnia guſtu & tactu pollere.

[a] *Animal autem.* Secunda concluſio. Omnia animalia, tactu & guſtu, qui tactus quidam eſt, prædita ſunt. Hanc probat, quia in natura nihil temerè accidit, ſed omnia ad aliquem finem tendunt, quare animalia, quæ loco mouentur, neceſſariò progrediendi facultatem ob aliquem finem obtinebunt, vtique ad ſalutaria conſectanda, & declinanda noxia: atqui hoc præſtare non poſſent, niſi tactu & guſtu prædita eſſent, habent igitur hos duos ſenſus. Quòd ſiquis obiiciat, conchylia, & quæcunque ſaxis adhæreſcunt, non moueri loco, & nihilominus viuere, ac ſentire: Occurrit huiuſmodi animantes haud quaquam egere facultate loco motrici, quia alimentum coniunctum habent, cęteræ verò longè poſitum, quod proinde motu inueſtigare debent.

Obiectio.

Dilutio.

Fieri nequit vt corpus mentem habeat, & ſenſu nō polleat.

[b] *Fieri autem nequit.* Diceret aliquis gradientia ſi intellectrici vi affecta ſint, poſſe per eam iucundum ac moleſtum diiudicare, atque adeò non indigere ſenſu. Reſpondet fieri non poſſe, vt vllum corpus mentem habeat, & ſentiendi facultate non polleat, quia alioqui talis animæ, & corporis vnio neque in animæ, neque in corporis bonum caderet. Non in bonum animæ, quia anima intellectiua ideo corpori vnitur, vt ſenſuum miniſterio rerum notionem ſibi comparet, qui finis tunc ceſſaret: non in bonum corporis, quia non ob id corporis compago firmior, aut diuturnior efficietur.

 [c] *Quod*

τοῦτο δὲ ἐκ τῶν δὲ δῆλον· ἐπεὶ γὰρ Text.63. τὸ ζῷον σῶμα ἔμψυχόν ἐστι, σῶμα δὲ ἅπαν ἁπτόν, ἁπτὸν δὲ τὸ αἰσθητὸν ἁφῇ, ἀνάγκη καὶ τοῦ ζῴου σῶμα ἁπτικὸν εἶναι, εἰ μέλλει σώζεσθαι τὸ ζῷον· αἱ γὰρ ἄλλαι αἰσθήσεις, δι' ἑτέρων αἰσθάνονται, οἷον ὄσφρησις, ὄψις, ἀκοή. ἁπτόμενον δέ, εἰ μὴ ἕξει αἴσθησιν, οὐ δυνήσεται τὰ μὲν φεύγειν, τὰ δὲ λαβεῖν. εἰ δὲ τοῦτο, ἀδύνατόν ἐστι σώζεσθαι τὸ ζῷον. διὸ καὶ ἡ γεῦσίς ἐστιν ὥσπερ ἁφή τις· τροφῆς γάρ ἐστιν. ἡ δὲ τροφή, τὸ σῶμα τὸ ἁπτόν. Text.64. ψόφος δέ, καὶ χρῶμα, καὶ ὀσμὴ οὐ τρέφει, οὐδὲ ποιεῖ οὔτε αὔξησιν, οὔτε φθίσιν. ὥστε καὶ τὴν γεῦσιν ἀνάγκη ἁφήν εἶναι τινά, διὰ τὸ τοῦ ἁπτοῦ καὶ θρεπτικοῦ αἴσθησιν εἶναι. αὗται μὲν οὖν ἀναγκαῖαι τῷ ζῴῳ καὶ φανερὸν ὅτι οὐχ οἷόν τε ἄνευ ἁφῆς εἶναι ζῷον. αἱ δὲ ἄλλαι τοῦ τε εὖ ἕνεκα, καὶ γένει ζῴων ἤδη, οὐ τῷ τυχόντι, ἀλλά τισιν, οἷον τῷ πορευτικῷ ἀνάγκη ὑπάρχειν· εἰ γὰρ μέλλει σώζεσθαι, οὐ μόνον δεῖ ἁπτόμενον αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἄποθεν· τοῦτο δ' ἂν εἴη, εἰ διὰ τοῦ μεταξὺ αἰσθητικὸν εἴη, τῷ ἐκεῖνο μὲν ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ πάσχειν καὶ κινεῖσθαι, αὐτὸ δ' ὑπ' ἐκείνου· ὥσπερ γὰρ τὸ κινοῦν κατὰ τόπον, μέχρι του μεταβάλλειν ποιεῖ, καὶ τὸ ὦσαν ἕτερον ποιεῖ, ὥστε Text.65. ὠθεῖν· καὶ ἔστι διὰ μέσου ἡ κίνησις. καὶ μὲν δὴ τὸ πρῶτον κινοῦν ὠθεῖ οὐκ ὠθούμενον· τὸ δ' ἔσχατον μόνον ὠθεῖται οὐκ ὦσαν, τὸ δὲ μέσον, ἄμφω. πολλὰ δὲ μέσα οὕτως

quod quidem ex hiſce perſpicuum euadere poteſt. Text.63. *Nã cùm animal omne corpus ſit animatum, corpúſque omne tangibile ſit, tangibile autem ſit id, quod eſt ſenſibile tactu, neceſſe eſt & animalis corpus vim habeat ſentiendi tangendo, ſi debeat ipſum animal conſeruari. Cæteri namque ſenſus per alia quædam externa ſentiunt, odoratus, inquam, viſus, ac auditus: tangens autem niſi ſenſum habeat, non poterit alia quidem fugere, alia autem capere. Quod ſi ita ſit, fieri non poteſt, vt ipſum animal conſeruetur. Quapropter & ipſe guſtus, quaſi tactus eſt quidam: eſt enim alimenti ſenſus: at alimentum corpus eſt, quod tactu percipitur.* Text.64. *Sonus autem & color, & odor non nutriunt, nec accretionem decretionémve faciunt. Quare neceſſe eſt ipſum guſtum tactum quendam eſſe: quia rei tangibilis ac nutritiuæ eſt ſenſus. Hi igitur ſenſus neceſſarij ſunt animali: atque perſpicuum eſt fieri non poſſe, vt ſit animal abſque tactu. At cæteri ſenſus, boni ſunt gratia, & definito iam generi, non cuiuis animalium ſine vllo diſcrimine, ſed cuidam, vt gradienti, neceſſe eſt inſint: nam ſi conſeruari debeat non ſolùm tangendo, ſed eminùs etiam ſentire ipſum oportet. Quod quidem erit, ſi per externum ſentire medium poſſit hoc pacto, vt à ſenſibili quidem medium, ab hoc autem ipſum patiatur, ac moueatur.* Text.65. *Nam vt in motu ad locum accommodato fieri ſolet, cùm per multa efficitur (primum namque mouens pellit ſecundum, pellendóque facit, vt illud pellat id, quod deinceps poſt illud eſt collocatum: fitque hoc pacto motus per medium: atque primum quidem pellit, & non pellitur: vltimum autem pellitur, & non pellit, medium verò pellitur, atque pellit: & interdum plura ſunt media, interdum pauciora) ſic &*

οὕτως ἐπ' ἀλλοιώσεως, πλὴν ὅτι μένοντα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀλλοιοῖ· οἷον εἰ εἰς κηρὸν βάψειέ τις, μέχρι τούτου ἐκινήθη, ἕως ἔβαψε. λίθος δὲ οὐδέν, ἀλλ' ὕδωρ μέχρι πόρρω. ὁ δὲ ἀὴρ ἐπὶ πλεῖστον κινεῖται, καὶ ποιεῖ καὶ πάσχει, ἐὰν μένῃ καὶ εἷς ᾖ. διὸ καὶ περὶ ἀνακλάσεως βέλτιον ἢ τὴν ὄψιν ἐξιοῦσαν ἀνακλᾶσθαι, τὸν ἀέρα πάσχειν ὑπὸ τοῦ χρώματος καὶ τοῦ σχήματος, μέχρι περ οὗ ἂν εἷς ᾖ. ἐπὶ δὲ τοῦ λείου ἐστὶν εἷς. διὸ πάλιν καὶ αὐτὸς τὴν ὄψιν κινεῖ, ὥσπερ ἂν εἰ τὸ ἐν τῷ κηρῷ σημεῖον διεδίδοτο μέχρι τοῦ πέρατος.

ſic & in alteratione fieri ſolet, hoc excepto duntaxat, id inquam, quod alterat eodem in loco manere: Veluti ſi quiſpiam in ceram tinxerit, vſque ad id mota eſt, vſque quò tinxit: lapis autem non mouetur; at aqua ad diſtantiam longam, aër autem ad longiorem mouetur, atque agit, & patitur, ſi maneat, ſitque vnus & non diuiſus. Quapropter & de reflexione melius eſt aërem à figura, coloréque pati, quo vſque ſit vnus (eſt autem vnus in ipſo laui) quàm egredientem viſionem frangi, atque reflecti cenſere. Quocirca rurſus hic mouet viſum perinde, atque ſi ſignum, quod in ceram imprimitur, tranſmitteretur vſque ad finem.

c *Quod quidem ex hiſce perſpicuum.* Iterum ſuadet tactum, & guſtum omnibus ineſſe animantibus; non ita verò reliquos ſenſus, auditum, aſpectum, olfactum, qui animali non dantur ob neceſſitatem, ſed vtilitatem, atque iis potiſſimùm competunt, quæ progreſſionem ſubeunt: dantur enim à natura ad ea, quæ procul ſunt principia. Vnde eorum obiecta priùs medium externum immutant, deinde per id ad ſenſiteria ſui imaginem traiiciunt. Quo autem pacto intelligendum ſit, guſtum ineſſe omnibus animantibus, & quænam eius ſit neceſſitas, iam alibi in hoc opere expoſuimus.

ΚΕΦ. ιγ. — CAP. XIII.

ΟΤΙ δ' οὐχ οἷόν τε ἁπλοῦν τὸ τοῦ ζώου σῶμα εἶναι, φανερόν. λέγω δ' οἷον πύρινον, ἢ ἀέρινον. ἄνευ μὲν γὰρ ἁφῆς οὐδεμίαν ἄλλην αἴσθησιν ἐνδέχεται ἔχειν· τὸ γὰρ σῶμα ἁπτικὸν, τὸ ἔμψυχον πᾶν, ὥσπερ εἴρηται. τὰ δὲ ἄλλα ἔξω γῆς, αἰσθητήρια μὲν ἂν γένοιτο· πάντα δὲ τῷ δι' ἑτέρου αἰσθάνεσθαι, ποιεῖ τὴν αἴσθησιν καὶ διὰ τῶν μεταξύ· ἡ δ' ἁφὴ, τῷ αὐτῶν ἅπτεσθαι ἐστί. διὸ καὶ τοὔνομα τοῦτο ἔχει. καίτοι καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια ἁφῇ

Atqui perſpicuum eſt fieri nō poſſe, vt corpus animalis ſit ſimplex, igneū, inquam, aut aqueū, aut aëreum. Nam nullus alius ſenſus abſque tactu haberi poteſt: corpus enim animalis omnis, vt dictum eſt, vim habet ſentiendi tangendo: Cætera autem elementa præter terram inſtrumenta ſenſus fieri poſſunt. Atque omne tale per aliud ſentiendo ſenſum nimirum efficit, & per media: at tactus in tangendo ſenſibilia ſua, conſiſtit. Quapropter & hoc nomine nuncupatur. Atque tametſi cætera quoque ſenſuum inſtrumenta tactu Text. 66.

ἁφῇ αἰσθάνεται, ἀλλὰ δι᾽ ἑτέρων. αὕτη δὲ δοκεῖ μόνη δι᾽ αὑτῆς. ὥςε τῶν μὲν τοιούτων ςοιχείων οὐθὲν ἂν εἴη σῶμα τοῦ ζῴου. οὐδὲ δὴ γήϊνον. πάντων γὰρ ἡ ἁφὴ τῶν ἁπτῶν ἐςι, ὥσπερ μεσότης, καὶ δεκτικὸν τὸ αἰσθητήριον, οὐ μόνον ὅσαι διαφοραὶ γῆς εἰσιν, ἀλλὰ καὶ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἁπτῶν ἁπάντων. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ὀςοῖς, καὶ ταῖς θριξὶ, καὶ τοῖς τοιούτοις μορίοις οὐκ αἰσθανόμεθα, ὅτι γῆς ἐςι. καὶ τὰ φυτὰ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει αἴσθησιν, ὅτι γῆς ἐςιν. ἄνευ δὲ ἁφῆς οὐδεμίαν οἷόν τε ἄλλην ὑπάρχειν. τοῦτο δὲ τὸ αἰσθητήριον, οὐκ ἔςιν οὔτε γῆς, οὔτε ἄλ-
Text. 67. λου τῶν ςοιχείων οὐδενός. [a] φανερὸν τοίνυν ὅτι ἀνάγκη μόνης ταύτης ςερισκόμενα τῆς αἰσθήσεως τὰ ζῷα, ἀποθνήσκειν. οὔτε γὰρ ταύτην ἔχειν οἷόν τε μὴ ζῷον, οὔτε ζῷον ὂν, ἄλλην ἔχειν ἀνάγκη πλὴν ταύτης. καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἄλλα αἰσθητὰ ταῖς ὑπερβολαῖς οὐ διαφθείρει τὸ ζῷον, οἷον χρῶμα, καὶ ψόφος, καὶ ὀσμὴ, ἀλλὰ μόνον τὰ αἰσθητήρια, ἂν μὴ ᾖ κατὰ συμβεβηκός. οἷον ἂν ἅμα τῷ ψόφῳ ὦσις γένηται καὶ πληγή. καὶ ὑπὸ ὁραμάτων καὶ ὀσμῆς ἕτερα κινεῖται, ἃ τῇ ἁφῇ φθείρει. καὶ ὁ χυμὸς δὲ, ᾗ ἅμα συμβαίνει ἁπτικὸν εἶναι, ταύτῃ φθείρει. ἡ δὲ τῶν ἁπτῶν ὑπερβολὴ, οἷον θερμῶν, καὶ ψυχρῶν, καὶ σκληρῶν, ἀναιρεῖ τὸ ζῷον. παντὸς μὲν γὰρ αἰσθητοῦ ὑπερβολὴ ἀναιρεῖ τὸ αἰσθητήριον· ὥςε καὶ τὸ ἁπτὸν τὴν ἁφήν. ταύτῃ δὲ ὥρισται τὸ ζῆν· ἄνευ γὰρ ἁφῆς δέδεικται ὅτι ἀδύνατον εἶναι τὸ ζῷον. διὸ

tactu ſentiunt, tamen per aliud medium ſentiunt: at ipſe tactus per ſe ipſum ſolus ſentire videtur. Quibus efficitur, vt nullum talium elementorum corpus ſit animalis. At verò neque terreum eſſe poteſt: tactus enim veluti mediocritas eſt omnium tangibilium: & inſtrumentum ipſius non modò terræ differentiarum eſt ſuſceptiuũ, ſed etiam calidi frigidique, cæterorumque omnium tangibilium: & ideo neque oſſibus, neque pilis, neque talibus partibus vllis omnino ſentimus, quia terrea ſunt. Hinc & plantæ omnium ſenſuum ſunt, vt patet, expertes, quia & ipſæ terreæ ſunt. At abſque tactu fieri non poteſt, vt alius quiſquam ſit ſenſus, huius autem inſtrumentum ſenſus, neque terra eſt, neque cæterorum vllius elementorum. [d] Hæc Text. 67.
cùm ita ſint, patet animalia neceſſariò mori, cùm hoc ſolo ſenſus tactu priuantur; neque enim fieri poteſt, vt hunc ſenſum non animal habeat; neque ſi animal eſt, alium ſenſum præter hunc habere neceſſe eſt. Et propterea fit, vt cætera quidem ſenſibilia non corrumpant ſuis exuperationibus animal, color, inquam, ſonus, & odor, ſed ipſa tantùm ſenſuum inſtrumenta, niſi per accidens; vt ſi ſimul cum ſono pulſio ictúſque fiat, etſi à rebus, quæ videntur, atque ab olentibus, alia moueantur, quæ tactu corrumpunt. ſapor etiam hoc ſanè corrumpit, quo ſimul accidit ipſum tangibile eſſe. Exuperationes autem tangibilium, vt calidorum, frigidorum, & huiuſmodi ipſum interficiunt, atque interimunt animal. Exuperatio enim ſenſibilis cuiuſuis ſenſus deſtruit inſtrumentum, atque deuaſtat. Quare & tangibile exuperans ipſum deſtruit tactum. At hoc ſenſu definitum eſt animal: ſine namque tactu fieri non poſſe, vt ſit animal, demonſtrauimus.

Quamob

διὸ ἡ τῶν ἁπτῶν ὑπερβολὴ οὐ μόνον τὸ αἰσθητήριον φθείρει, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῷον. ὅτι ἀνάγκη μόνον ἔχειν ταύτην τὰ ζῷα. τὰς δὲ ἄλλας αἰσθήσεις ἔχει Text.61. τὸ ζῷον, ὥσπερ εἴρηται, οὐ τοῦ εἶναι ἕνεκα, ἀλλὰ τοῦ εὖ· οἷον ὄψιν, ἐπεὶ ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι, ὅπως ὁρᾷ, ὅλως δ' ἐπεὶ ἐν διαφανεῖ. γεῦσιν δὲ, διὰ τὸ ἡδὺ καὶ λυπηρὸν, ἵνα αἰσθάνηται τὸ ἐν τροφῇ, καὶ ἐπιθυμῇ, καὶ κινῆται· ἀκοὴν δὲ, ὅπως σημαίνηταί τι αὐτῷ· γλῶτταν δὲ, ὅπως σημαίνῃ τι ἑτέρῳ.

Quamobrem exuperationes eorum, quæ tactu percipiuntur, non ſolùm inſtrumentum ipſius ſenſus, verùm etiam animal ipſum interimunt, atque corrumpunt: quia neceſſe eſt animal hunc ſolùm habere. Cæteros autem ſenſus animal habet, non vt ſit, ſed vt bene ſit, vt antea diximus: viſum enim habet, vt videat, quoniam & in aëre, & in aqua, & omnino in perſpicuo degit. Guſtum autem ob id, quod voluptate afficit, aut dolore, vt in alimento ea ſentiat, & cupiat, ac moueatur; & auditum, vt aliquid ſignificetur: linguam præterea, vt ipſum aliquid alij per ipſam ſignificet. Text.68.

CAPITIS XIII EXPLANATIO.

1. Cōcluſio. REPETIT, illuſtrátque hoc cap. duplicem concluſionem. Prima eſt, nullum animal eſſe corpus ſimplex, aut vno elemento conſtans: ſed ex omnium permiſtione concretum. Hanc probat, quia omnibus animantibus competit ſenſiterium tactus, quod ſimplici elemento conſtare non poteſt, cùm mediocritatem & temperationem exigat, quæ in compoſitis duntaxat viſitur. Vnde ea, quæ terreſtri materia nimis abundant, ſenſu carent, etſi vegetentur, ſicuti plantæ, & his vicina, cognatáve, vt capilli, & oſſa.

* *Hæc cùm ita ſint.* Secunda concluſio eſt, Animal tactu deſtructo ſtatim interire. Hanc ſuadet, quia nihil magis animantibus neceſſarium eſt, quàm huiuſmodi ſenſus, cùm reliqui dati eis fuerint à natura, vt meliùs & commodiùs poſſint viuere, ſiue ad ornatum, & meliorem notam. Atque ex prædicta tactus neceſſitate fit, vt exuperantia obiecti tangibilis per ſe corrumpat animal, quatenus diſſoluit temperiem tactus: exuperantia verò reliquorum ſenſibilium nonniſi ex accidenti, cùm videlicet tactiles qualitates pariter inuehit, quarum exceſſus non ſolùm eiuſmodi ſenſuum inſtrumenta, ſed ipſum quoque tangendi organum penitus labefactat.

QVÆSTIO I.

Diſtribuatúr ne rectè appetitus in intellectiuum, & ſenſitiuum.

ARTICVLVS I.

Videri non rectè diſtribui.

Qui ſit appetitus naturalis. Appetitũ non distribuiio intellectiuũ & ſẽſitiuum.

QVÆ proximis capitibus de appetitu, & vi motrici diſſeruit, expendenda à nobis hoc loco ſunt. Atque in primis quæſtionem propoſitam de eo tantùm appetitu excitamus, qui cognitionem ſequitur. Conſtat enim, præter appetitum ſenſitiuum, & intellectiuum, alium quoque dari tam animatis quàm inanimatis rebus communem, quem naturalem vocant, qui nihil eſt aliud, C quàm inclinatio, qua vnum quodque nulla præeunte notitia fertur in id,

Probatur. quod ſibi conueniens eſt, vt propenſio materiæ in propriam formam, qua de re

1. lege D. Dionyſ. 4. cap. de Diu. nom. D. Thomam in quæſt. de veritate quæſt. 25. ar. 1. & 1 part. q. 78. ar. 1. & 1. 2. q. 26. art. 1. Quòd igitur appetitus etiam hac limitatione ſumptus non rectè diſpertiatur in ſenſitiuum & intellectiuum, D hiſce rationibus videtur oſtendi. Potentiæ diſtinguuntur per obiecta: atqui hi duo appetitus in idem obiectum feruntur; non ſunt ergo potentiæ diuerſæ. Probatur minor, quia vterque eſt inclinatio in ſuum bonum, eóque

2. adepto ſimiliter delectationem capit. Secundò, ſicuti apprehenſionem ſequitur appetitio, ita appetitionem motio ad E locum; ſed facultas loco mouens non eſt diuerſa in iis, quæ ratione carent &

3. quæ ratione prædita ſunt, ergo nec facultas appetens. Tertiò, Vis cognoſcens nec appetitus ſenſitiuus eſt, nec intellectiuus; & tamen eſt appetitus: ergo diuiſio illa non eſt perfecta. Probatur minor; quia perturbationes, ſeu paſſiones animæ, ſunt propriæ appetitus, & tamen hæ ad cognoſcentem vim ſpectant: Nam ægritudo, teſte Cicerone 4. Tuſculanarum quæſtionum, definitur Opinio recens mali præſentis, in quo

A demitti contrahíve animo rectum eſſe videtur. Lætitia opinio recens boni præſentis, in quo efferri rectum cenſetur. Metus opinio impendentis mali. Denique vnaquæque cæterarum affectionum dicitur opinio, ſiue exiſtimatio, quæ, vt planum eſt, nonniſi ad potentiam cognitricem ſpectat. Adde quòd auctore D. Auguſtin. lib. 12. de Trinit. cap. 12. ſerpens, qui primis parentibus peccatum ſuaſit, adumbrabat, B ſignificabátve appetitum ſenſitiuum; at perſuadere ad vim cognoſcentem pertinet. Quartò, Admiratio, & riſus ſunt affectiones alicuius appetitus; ſed non 4. intellectiui, aut ſenſitiui: ergo alterius. Quare ex vna parte videntur plures diſtinguendi appetitus, ex alia pauciores.

ARTICVLVS II.

Conſtituitur pars affirmatiua quæſtionis.

Vnica aſſert.

ASSERENDVM tamen eſt cum Ariſtotele hoc in lib. cap. 10. text. 18. & 1. Magnorum Moralium cap. 17. & communi ſchola philoſophorum duplicem in nobis dari appetitum, vnum intellectiuum, qui videlicet intellectus notitiam ſequitur, dicitúrque voluntas: alterum ſenſitiuũ, quem præit interni ſenſus cognitio. Probatur autem hæc aſſertio. Primùm quod ad appetitum intellectiuum, quia conſtat appeti à nobis res ſpiritales, & communes, in quas organi corporei facultate ferri non poſſumus; cùm hęc ea tantùm proſequatur, quæ phantaſia obiicit, phantaſia verò nec ſpiritalia, nec vniuerſalia obiecta percipit. Quare neceſſariò danda in nobis erit aliqua vis appetens, quæ ductu intellectricis cognitionis moueatur, hæc autem eſt voluntas. Deinde quòd præter hanc alius ſit appetitus, nempe ſenſitiuus, qui in ſola ſingularia ſenſibilia tendat, ſuadetur; quia videmus brutas animantes ſalutaria conſectari, & declinare noxia, quæ functiones haud dubiè ab appetitu manant. Ineſſe verò nobis non modò ſuperiorem illum, ſed etiam hunc inferiorem appetitum, planũ eſt, tum quia naturam ſenſitiuam communem habemus cum belluis; proindéque

que, ſi illis, etiam nobis hæc facultas competet; tum quia vt Ariſtot.ca. 10. argumentabatur, experimur in nobis ſimul vnius eiuſdémque rei appetitionẽ, & fugam; cùm verbi gratia, appetitus aliquod bonum delectabile appetit, voluntas autem id ipſum repudiat, & inſurgentem alia ex parte eius appetitionem cohibet; qui actus cùm ab eadem potentia elici nequeant, euidens eſt argumentum, duplicem inſidere nobis appetitum, à quo illi manent.

Diſtingui ſpecie appetitum intellectiuum & ſenſitiuũ.

Quòd autem prædicti appetitus natura ſpeciéque diſtinguantur, facilè ex dictis colligi poteſt, tum quia vendicãt obiecta diuerſa. Nam voluntas fertur in bonum tam vniuerſale quàm ſingulare; tam materia concretum, quàm materiæ expers; inferior autem appetitus in ſingulare ac materiale bonum duntaxat. Item quia voluntas eſt vis immaterialis, appetitus verò ſenſitiuus facultas corporea. Quę verò huiuſmodi ſunt, in eandem ſpecificam naturam conuenire nequeunt. Nec obſtat quòd Ariſt. loco proximè citato text. 59. ſcripſit has potentias eſſe vnum quid, numero autẽ diſtingui. Nihil enim aliud iis verbis indicare voluit, quàm eas vnam communem, genericámve rationem ſortiri; nec tamen vnam eſſe alteram, ſed duas re ipſa numerari.

ARTICVLVS III.

Quibus inter ſe differant appetitus ſenſitiuus & intellectiuus.

Primum diſcrimen.

SVNT autem inter hos duos appetitus varia diſcrimina. Nam primum voluntas rationis ductum ſequitur, appetitus ſenſitiuus imaginationem, ſiue phantaſiam.

Obiectio.

Sed obiiciet aliquis hoc modo. Interdum voluntas contra rationis conſilium iucunda ſequitur, ſalutaria declinat, maximè verò cùm metus, cupiditas, cæteræque perturbationes, quaſi venti tempeſtates commouent; tunc enim piceis abſcondita nimbis, nec radios fundit ratio, nec vela gubernat; igitur non rectè diximus voluntatem ſequi ductum rationis.

Dilutio.

Reſpondendum, etſi volũtas non ſemper ſeſe ad virtutis normam cõponat, & rectæ rationis conſilium amplectatur, ſemper tamen ſequi rationem, id eſt, id, quod ipſi intellectus proponit, ſiquidem vt D. Auguſt. 10. de Trin. c. 1. ait, nihil volitũ, quin cognitũ.

Diſcrimẽ.

Secundò differunt, quia actiones voluntatis ſunt ſimpliciter liberæ, appetitus autem ſenſitiui non niſi adumbrata quadam, & imperfecta libertate, & communicata aliunde, videlicet ob coniunctionem cum voluntate; quam libertatẽ proinde appetitus inferior in ſolo homine ſortitur: non in brutis animantibus, quæ non ſponte, ſed naturæ impetu, ac neceſſitate operantur.

Voluntatis libertas circa obiectum, quod non eſt ſummum bonũ clarè viſũ.

Itaque repræſentato obiecto integrum voluntati eſt nolle, aut velle, vel ſaltem actũ ſuſpendere (niſi id ſit ſummum bonum clarè viſum, quod ita ad ſe rapit, vt voluntas appetitionis, & amoris actum neutiquam inhibere queat) at brutorum appetitus, quandiu ei phantaſia rem vt iucundam & appetendam obiicit, neceſſariò in eam fertur; ideóque bruta, vt D. Damaſc. lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 27. inquit, potiùs aguntur, quàm agunt. Aduerte tamen quoſdam eſſe actus voluntatis, quos Theologi vocant primò primos, qui tametſi non niſi præeunte cognitione exerceantur: quia tamen non liberum, ſed ſubitum ac neceſſarium rationis iudicium ſequuntur, liberi non ſunt, neque in noſtra poteſtate eſt eos ſuſpendere: quod ſimiliter dicendum eſt de iis, quos pueri, & amentes, ac cæteri, quibus rationis vſus impeditus eſt, adminiſtrant. Sed & hos aliquid obtinere libertatis nonnulli putant, qua de re alibi.

3. Diſcrimen.

Tertiò, Voluntas eſt potentia immaterialis in animæ ſubſtantia inſidens: appetitus ſenſitiuus eſt facultas corporea inhærens in materia; quo fit vt voluntas reflectatur ſupra ſuos actus, quia vult ſe velle; appetitus verò ſenſitiuus non item: quemadmodum & alibi de intellectu, & internis ſenſibus dicebamus: ille enim conuertere ſe ſupra ſeipſum poteſt; hi autem minimè; videlicet altioris negotij eſt hęc reciprocatio, quàm vt à re materiali fieri queat.

Hoc l. c. 2 q. 1. art. 2.

Quartum diſcrimen.

Quartò, Voluntas, vti diximus, fertur tam in ſingularia, quàm in communia: tã in ea, quę materia vacãt, quàm quæ in materiam ſunt demerſa: appetitus autem ſenſitiuus in ſingularia & materialia tãtummodo. Patet hoc ex iis, quę antè diſſeruimus. Appetitus enim ſenſitiuus

cum organo corporeo inhæreat, nequit vltra ſingularitatem concretionémque materiæ ſeſe attollere, ſicuti nec imaginatio, quam præeuntem ſequitur.

Quintum diſcrimen. Tribus modis voluntas mouet appetitũ.

Quintò, Voluntas per ſe, ac naturali ordine mouet appetitum ſẽſitiuum iuxta illud Geneſ. 4. Subter te erit appetitus tuus & tu dominaberis illius, quod trifariàm præſtat voluntas; vno modo 1. interuentu notitiæ ſenſitiuæ, imperando 2. videlicet ſenſui interno, vt ea apprehendat, quæ hunc illúmve affectum in appetitu commouere queant: verbi gratia, vt de morte cogitet ad timorem excitãdum, vel de re iucunda ad cupiditatem. Secundò imperando immediatè ipſi appetitui, vt circa obiectum ei propoſitum eliciat, cõtinuet, cohibeátve actum. Quo pacto vir fortis, vt docet Ariſtoteles lib. 4. Ethic. dum ſe ad fortiter pugnandum excitat appetitui præcipit, vt iraſcatur. Tametſi appetitus non ſemper voluntati obtemperat, ſed ei interdum renititur, iuxta illud D. Pauli ad Romanos 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Cuius rei cauſam explicat D. Th. 1. p. q. 81. art. 3. & in 1. 2. q. 9. art. 2. ex Ariſtotele 1. Politicorum cap. 3. quia voluntas non dominatur appetitui, deſpotico herilíve dominatu, ſed regali, ac politico, hoc eſt, non vt ſerui, qui domini mandata non detrectant, ſed vt ciues, qui nonnunquam renuunt. Tertiò mouet voluntas, 3. vt quidam volunt, appetitum per deſfluxum quẽdam, ſiue redundãtiam; cùm ſcilicet ex acrimonia actûs voluntatis redundat in appetitu ſenſitiuo conſimilis motio circa eandem rem ob coniunctionem & ordinem, quem hæ duæ potentiæ inter ſe habent.

Quinverò non ſolùm voluntas appetitum mouet ſed reliquas etiam vires quæ obedire aptæ ſunt, nimirum, quia in omnibus potentiis actiuis ordinatis, ea quæ vniuerſalem finem reſpicit, excitat eas, quę circa particulares fines verſantur; vt tam in naturalibus quàm in politicis rebus videre eſt. Nam corpora cœleſtia, quæ communem ſublunaris mundi conſeruationem procurant, cient inferiora corpora, quorum vnumquodque propriæ ſpeciei, atque indiuidui tutelam ac ſalutem quærit, & Rex, qui in commune totius regni bonum incũbit, Dynaſtas, ac ciuitatum præfectos imperio ſuo mouet, qui rurſum iis, quos ſibi ſubiectos habent, regiminis curam impendunt: obiectum autem voluntatis eſt bonum ac finis in commune, ſiue in tota ſua amplitudine, quælibet verò potentia tendit in aliquod bonum particulare ſibi conueniens. Quare voluntatis erit excitare reliquas potentias ad ſuos actus præterquam vires animæ vegetantis, quæ noſtro imperio non ſubduntur. His adde potentiam motiuam: prout actum ſuum exercet in corde, & arteriis: non enim hic motus à voluntate pendet. Lege D. Thomam 1. part. q. 82. art. 4. & de veritate q. 14. art. 1.

Quæ potẽtiæ à voluntatis imperio ſint exemptæ.

ARTICVLVS IIII.

Diſſoluuntur tria primi articuli argumenta.

NVNC primi articuli argumẽta diluamus. Ad primum concesſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, & ad eius probationẽ quid dicendũ ſit, patet ex dictis. Ad ſecundum admittenda eſt maior: ad minorẽ, dicendum, in homine duplicem eſſe facultatem motricem: vnam organicam inhærentem muſculis, vt progreſſu patebit: alteram ſpiritalem inſidentem in ſubſtantia animæ, qua anima à corpore abiuncta ſe ipſam loco mouet. Quidquid verò de priori virtute ſentiendum ſit, quod iam alibi expoſuimus, ſaltem hanc poſteriorem conſtat diuerſam eſſe ſpecie ab ea, quæ belluis conuenit, cùm ſpiritale & materiale in ſpecificam naturam conuenire nequeat. Itaque minor propoſitio falſa eſt.

Ad 1. *Ad 2.*

Ad tertium reſpondemus illas perturbationum definitiones non eſſe Peripateticas, ſed traditas à Chryſippo, vt refert Galen. libr. 4. de decretis, Hippocratis & Platonis, nec à nobis probari, niſi ita intelligantur, vt verbi cauſa, ægritudo, ſeu triſtitia definiatur opinio recens mali præſentis, id eſt, affectio animi orta ex apprehenſione mali præſentis, &c. Similitérque lætitia opinio recens boni præſentis, id eſt, animi affectio nata ex cognitione præſentis boni, &c. Qua de re lege D. Damaſc. lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 22. & D. Auguſtinum

Ad 3. *Explicantur definitiones paſſionũ tradita à Cicerone.*

num libro 14. de Ciuit. Dei cap 8. Quod verò ſpectat ad ſimilitudinem inter ſerpentem, & appetitum, dicimus aſſimilari appetitũ ſerpenti; quia vt ſerpens Euę, Eua Adamo peccatum ſuaſit, ita appetitus ſenſitiuus rationem inferiorem: ratio inferior ſuperiorem ad voluptatis cõſenſum pertrahit, quod tamen appetitus non facit adductis rationibus; (id enim intellectricis facultatis eſt) ſed quia vehemens illius affectio interdum mentis arcem occupat, efficitque vt intellectus amplectendum eſſe iudicet, quod ipſi appetitui gratum, iucundúmque eſt; ſiquidem nõ rarò accidit, vt prout quiſque afficitur ſecundùm appetitum; ita de re præſenti iudicet, vt teſtantur illa Ariſtotelis verba lib. 3. Ethicorum capit. 4. Ac viro quidem bono id bonum, quod verè bonum eſt; improbo, quod occurrit, videtur: vt corporibus probè affectis ſalubria ſunt ea, quæ re vera ſunt eiuſmodi; quæ autem in morbis ſunt, alia. Ex dictis patet, non colligi ex prædicta inter appetitum & ſerpentẽ ſimilitudine, appetitum eſſe vim cognitricem; cùm appetitus non ſuadeat repræſentando intelligibiliter obiectum; aut rationes proponendo, ſed modo ſuperiùs explicato.

ARTICVLVS V.

Diſſoluitur prior pars quarti argumẽti, agiturque de admiratione.

Vnde proueniat admiratio.

Lege Ariſt. 1. Metaph. c. 2. D. Damaſ. l. 2. fidei orthodoxæ ca. 1. D. Th. 1. p. q. 105. art. 7. & in 2. d. 18. q. 1. art. 3. & in diſputatis, q. de miraculis, art. 2.

Miracula ab admiratione nomen accep

OCCASIONE vltimi argmenti eorum, quę primo articulo propoſuimus, differendum à nobis hoc loco erit de admiratione, & riſu, quorum ſæpe in philoſophorum ſcholis fit mentio. Ac quod ad primum attinet; cùm admiramur, occurrit obiectum aliquod inſolitum, & nouum, ſeu quaſi nouum. Interuenit etiam ignoratio cauſæ eiuſdẽ rei, vel conditionis alicuius, aut circunſtantię ad eam pertinẽtis: vt cùm quis eclypſim Lunæ aſpicit, neque eius cauſã tenet; vel cùm aliquid ſupra naturæ ordinem fieri videt, vt mortuum reuocari ad vitam. Vnde quæ hoc modo fiunt, ab admiratione miracula dicuntur; licèt enim à diuina virtute fieri ſciamus; ta-

A men perfecta diuinæ virtutis cognitio, & eius in operando modus, excedit captum noſtri intellectus. Tertiò datur ſimul fixio quædam mentis, id eſt, fixa, & intenta conſideratio talis rei cum ſuſpenſione animi. Si autem petas in quonam horum propriè admiratio conſiſtat: Reſpondemus, videri conſiſtere in illa fixione mentis connotando ſuſpenſionem; licèt prçter ignorationem ſuperiùs explicatam, annexam interdum habeat inquiſitionem latentis cauſæ, vel conditionis; aut circunſtantiæ, quæ ad rẽ ſpe- B ctet. inde enim eſt quòd philoſophia ab admiratione ortum habuiſſe dicitur, nimirum quia intuiti ſunt homines effecta, quorum cauſas cùm neſcirent, primùm ſuſpenſi tantiſper fuere, dum eiuſmodi cauſas indagarunt, quod non eſt aliud, quàm philoſophari &c.

perunt.

Admiratio conſiſtit in mentis fixione, cõnotando ſuſpenſionẽ animi.

Philoſophia initiũ dedit admiratio.

Obiectio.

Obiicies tamen non videri obiectum admirationis rectè conſtitui aliquid nouum, & inſolitũ, quia in Chriſto Seruatore noſtro fuit admiratio; ſiquidem, vt C conſtat ex capite ſeptimo Matthæi, miratus eſt Centurionis fidem; & tamen Chriſto nihil nouum, occultúmve accidere poterat.

Dilutio.

Huic obiectioni occurrendum, licèt Chriſto ſecundùm alios modos multiplicis ſcientiæ, quam habebat, non potuerit eſſe aliquid nouum; potuiſſe tamen eſſe ſecundùm ſcientiam experimentalem, qua id, quod iam ipſi alio- D qui erat notum, experimento comperiebat, atque hoc pacto fuiſſe in eo admirationem. Quem affectum ob id potiſſimùm Chriſtus aſſumſit, vt nobis mirandum eſſe ſignificaret, quod etiam ipſe admirabatur, vt annotauit D. Thomas 3. part. quæſtione 15. artic. 8. ex Diuo Auguſtino 1. ſuper Geneſ. contra Manichæos.

E His ita conſtitutis reſpondendum eſt ad priorem partem argumenti, cuius gratia hæc diſputauimus, admirationem neque ad voluntatem, neque ad appetitum ſenſitiuum pertinere, ſed ad intellectum, vt ex dictis conſtat. Neque officit quòd D. Damaſc. libr. 2. fidei orthodoxæ ca. 15. definiit admirationem metum ex imaginatione vehementi; metus verò affectio eſt appetitus: ſumpſit enim eo loco admirationem paulo latiùs; ſicuti & Ariſtoteles 4. Ethicorum c. 3.

cùm ait magnanimum non eſſe admira- A bũdum; vel dicito admirationem propterea dici timorem, quia admirans rei nouę & inſolitæ magnitudine oppreſſus conſiderationẽ timet, ac refugit, vt D. Thomas 1.2.q.41.art.4.ait. At dicet aliquis, quî fieri poſſit, vt qui admiratur, conſiderationem fugiat; ſi conſideratio philoſophica ab admiratione orta eſt? Reſpondet eodem loco Diuus Thomas admirabundum refugere in præſenti conſiderationem iudicatricẽ, id eſt, non audere ferre iudicium de eo, cuius admiratione tenetur, quia ſententiæ ſuę defectum & errorem timet; diſquirere tamen, & indagare, vt poſtea re inſpecta, iudicet, atque hoc modo admirationem principium eſſe philoſophandi, vt paulò antè diximus.

Quo ſenſu admiratio dicatur metus.

Quæri etiã ſolet, cùm admiratio coniunctã habeat ignorantiam, quî fiat, vt, docente Ariſtotele primo Rhetor. c.11. admiratio delectationis cauſa ſit? Huic quæſtioni reſpondet D. Thomas 1.2.q.32.art.8. hiſce verbis: Eſt admiratio deſideriũ quoddam ſciẽdi: quod in homine contingit ex hoc, quòd videt effectũ, & ignorat cauſam; vel etiã ex hoc, quòd cauſa talis effectus excedit cognitionẽ, aut facultatem ipſius, & ideo admiratio eſt cauſa delectationis, in quantum habet adiunctã ſpem conſequendi cognitionẽ eius, quod ſcire deſiderat, & propter hoc omnia admirabilia ſunt delectabilia: ſicut quę ſunt rara, & omnes repręſentationes rerũ etiam, quæ in ſe non ſunt D delectabiles; gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum, quia conferre vnũ alteri eſt proprius & cõnaturalis actus rationis, vt Philoſophus dicit in ſua poëtica: & propter hoc etiam liberari à magnis periculis magis eſt delectabile, quia eſt admirabile, vt dicitur in primo Rhetoricorum. Hæc D. Thom. qui, vt vides, admirationem conſtituit in deſiderio ſciendi, quod tamen ſuprà minùs E probauimus; etſi fortaſſis non multùm referat, hoc ne, an illud dixeris. Iuxta hanc D. Thomæ ſententiam dicendum erit, admirationem formaliter pertinere ad appetitum intellectiuum, licèt inueſtigatio cauſæ illam concomitans ſpectet ad vim intelligendi.

Cur admiratio ſit cauſa delectationis.

In ſententia D.Th. admiratio pertinet ad appetitum intellectiuum.

ARTICVLVS VI.

Dilutio alterius partis eiuſdem argumenti, diſputatio de riſu.

VENIAMVS nunc ad alteram eiuſdem argumenti partem, quæ diſcutiendum nobis exhibet quidnam riſus ſit, aliáque ad eum attinentia. Quæſtio certè B minimè ridicula, & quæ philoſophos nõ parum exercet, de qua eſt illud Ciceronis ſecundo de Oratore. Quid ſit ipſe riſus, quo pacto cõcitetur, vbi ſit, quomodo exiſtat, atque ita repentè erumpat, vt eum cupientes tenere nequeamus, & quomodo ſimul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus. Neque enim ad hunc ſermonem hoc pertinet, & ſi pertineret, neſcire me tamen id non puderet, quod ne ipſi quidẽ illi ſcirent, qui profitentur. Hæc ille. In C primis autem quod ſpectat ad obiectum riſus, ſiue ad ea, quę riſum mouent, ſunt, vt explicat Fracaſtorius in libr. de ſympathia cap. 20. res nouæ, repentinæ, leues, ac ludicræ, habentes argutiã quandam, & concinnitatem ad aliud; quales habentur facetiæ, & quæ à mimis, ſeu perſonatis repræſentantur, & extranea quædam ſubito ac concinno quodam caſu facta, vt ſi quis eleganti greſſu, & quaſi per numeros incedens in lutum cadat.

Pulcher locus Cic. de riſu.

Gignitur autem riſus hoc modo. Offerente ſe nobis re iucunda, & quæ riſum excitare queat, perfunditur animus gaudio, & lætitia, qua affectum cor, moræ impatiens ſeſe dilatat, magnáque ſanguinis efferueſcentis, & vitalium ſpirituum fit diffuſio, ad quam muſculorum thoracis ac pręſertim diaphragmatis motus ſequitur (eſt verò diaphragma membranula quædam partim cornea, partim neruoſa, præcordia à viſceribus deiungens, quam Ariſtoteles tertio de partibus animalium capite primo ſuccincturam vocat, eiúſque munus eſſe putat, impedire ne vapores, qui è ventriculo attolluntur, cor lædant) ad diaphragmatis autem agitationem, & porrectionem, extenduntur ſimul muſculi, qui à lateribus buccæ ſunt, geſtúſque ille oris fit, qui riſus vocatur, quo animi gaudium & lætitia

Deſcribitur modus, quo riſus efficitur.

Cauſa principalis & instrumentalis riſus.

lætitia exprimitur. Erit igitur cauſa efficiens riſus, principalis quidem anima; inſtrumentaria, appetitus, & virtus motum exequens, ſimúlque effuſio ſanguinis, & ſpirituum, qui ſunt quaſi anteambulones riſus: finis, gaudij, ſeu lætitiæ explicatio: forma ipſa oris, ac faciei deductio. Ita verò hunc in modum riſus definiri ſolet. Riſus eſt concitatior quidam animi ex re iucunda motus, ad conceptum intùs gaudium explicandum, quo thoracis, & oris muſculi impetu quodam mouentur.

Definitur riſus.

Qui ad riſum proni, qui tardi.

Sunt autem quidam ad riſum procliues, alij ſeueri. Nam cùm obiectum riſus ſit res noua: ij, quibus quodlibet nouum videtur, vt pueri, & plebs, ex cauſa hac facilè ridentanon ita ſenes, & philoſophi. Item quia obiectũ riſus eſt res iucunda, & læta, ducuntur aſſiduè in riſum ij, qui ſuopte ingenio hilares ſunt, quales ferè eſſe ſolent, qui plurimum habent ſanguinem, & eum dulcem, non bilioſum, aut melancholicum.

Riſũ quoad gaudiũ, eſſe in appetitu; quo ad geſtus, ad potẽtiã motricem pertinere.

His poſitis, ad dubitationem, cuius illuſtrandæ gratia hæc præfati ſumus, dicendum eſt, riſum quoad gaudium, & delectationem, quę illo ſignificatur, pertinere ad vtrumlibet appetitum; quia gaudium propriè in voluntate, delectatio, etiam in inferiori appetitu cernitur; quoad ipſam verò oris & faciei diductionem, in qua riſus formaliter cõſiſtit, immediatè oriri à facultate motum exequente, ſicque ad eam, vt proximum illius effectum, ſpectare.

QVÆSTIO II.

Sit ne voluntas intellectu nobilior, an non?

ARTICVLVS I.

Qui partem affirmatiuam ſequantur, & quibus eam argumentis probent.

Confutantur qui æquam vtrique deferunt nobilitatem.

Fverе, qui voluntatem, & intellectricem potentiam, quaſi duas ſorores eodem partu editas, paríque nobilitate iugnes putarint. Sed hos refellit A Ariſtotelis, & aliorum philoſophorum commune placitum, aientiũ, ſpecies eſſe tanquam numeros, quia videlicet, vt duo numeri vnitatibus partes eſſe nequeunt, ſed quilibet cæteris maior minórve eſt; ita duæ inueniri ſpecies nõ poſſunt, quarum vna dignitate naturæ alteri par ſit. Nec nobis aduerſatur D. Auguſt. lib. 10. de Trinit. c. 11. cùm ait memoriam, intelligentiam, & voluntatem inuicẽ ſibi B æquales eſſe. Non enim id aſſerit de æqualitate perfectionis, quam quælibet harum potentiarum in ſe habet, ſed de ea quam ex parte ſubiecti omnes ſortiuntur: quæ haud dubiè par eſt, cùm omnes in eadem animæ ſubſtantia, vt in ſubiecto hæreant.

Locus D. Auguſt. exponitur.

His ergo omiſſis, Henricus quodlib. 1. qu. 14. Scotus in 4. diſtinct. 49. quæ. 4. eiúſque magiſter Alexander Alenſis 3. part. quæſt. 80. membro primo, & quarta C part. quæſt. 92. membr. 2. art. 4. Albertus Magnus in 1. diſt. 1. qu. 14. D. Bonauẽtura, Ægidius, Gabriel Maior, Argentinas in 4 diſt. 49. Aureolus apud Capreolum in 1. diſt. 1. qu. 1. Ochamus ibidem qu. 2. ad ſecundum principale, aliſque nonnulli, arbitrantur voluntatẽ nobiliorem eſſe intellectu. Quæ opinio neque paucis, neque leuibus innititur argumentis, hiſce nimirum: Ea potentia naturæ dignitate alteri præſtat, cuius habitus, actus, & obiecta nobiliora ſunt; ſed ita D ſe habet voluntas: eſt igitur nobilior quàm intellectus. Maior propoſitio conſpicua eſt, aſſumptio membratim oſtenditur, ac primùm quoad habitus, quia, vt D. Auguſt. lib. 14. de Trinit. ca. 1. & Ariſtotel. li. 6. Ethicorum c. 7. inquiunt, Sapientia eſt præſtantiſſimus omnium habituum, qui ad intellectum pertinent: at charitas, quæ eſt habitus voluntatis cum ſapientiæ, tũ cæteris animæ ornamẽtis, ac donis excellit, vt teſtatur non ſolum idem Doctor 15. de Trinit. cap. 19. ſed E etiã D. Paulus primæ ad Corinth. 13. & ad Coloſſenſ. 3. Item quia D. Dionyſius 7. capite cœleſtis Hierarchiæ choros Angelorũ dignitatis ordine componens in ſupremo loco ſtatuit Seraphinos, qui à charitate nomen habent, & infra eos Cherubinos, qui à ſcientia nuncupãtur.

Pro voluntatis præſtantia eſt 1. arg. ductũ ex nobilitate habituũ.

Deinde, quòd volũtatis actiones melioris notę ſint, oſtẽditur; quia perfectius eſt mouere, quàm moueri; voluntas autem, vt ſuprà oſtendimus, docétque D. Anſel.

2. Arg. ex nobilitate actionis.

Prima Cõfirmatio. Anſelmus de conceptu Virginis cap. 4. tanquã Regina mouet cæteras potẽtias: & in hanc atque illam partem pro arbitrio ſuo flectit; ſoláque de ſe pronuntiat; Sic volo, Sic iubeo, Sit pro ratione voluntas. Et verò neque ipſa ratio dominum voluntatis ſubterfugit, cùm eius ductu ab vna re ad aliam cogitationem transferat. Vnde D. Bernardus in libro de libero arbitrio rationem pediſſequam volũtatis appellat. *2.Cõfirm.* Secundò probatur idem aſſumptũ, quia id, quod poſſidentem ſimpliciter bonum reddit, optabilius eſt eo, quod non reddit ſimpliciter bonum: at amore, qui eſt actus voluntatis, redditur homo ſimpliciter bonus, non autem cognitione, quæ eſt actus intellectus; vt enim D. Auguſt. 11. de Ciuitate Dei cap. 28. ſapienter ait, Vir bonus non dicitur, qui ſcit id, quod bonum eſt, ſed qui diligit: vnde concludit, in hominibus, qui rectè amãt, magis amari amorem ipſum.

3.Cõfirm. Rurſus idem ſuadetur, quia in iis bonis, quorum vnum in alio non continetur, id habetur præſtantius, cuius oppoſitum peius eſt, vt docet regula illa Topica ex Ariſtotele lib. 7. Ethic. cap. 10. Ea ſunt meliora, quorum corrumpentia deteriora ſunt; oppoſitum verò amoris peius eſt, magiſque fugiẽdum, quàm oppoſitum cognitionis, vt patet in odio Dei & eiuſdẽ ignoratione: quippe multo deteſtabilius eſt Deum odiſſe, quàm ignorare. *4.Cõfirm.* Quartò idem corroboratur, quia actus amoris animam Deo magis vnit, quàm cognitio; vnde Diuus Dionyſius, ſeptimo capit cœleſtis Hierarchiæ, amori, non cognitioni, attribuit vim vnientem, & transformatricem amantis in rem amatam.

3.Arg.ex nobilitate obiecti. Poſtremò, quòd voluntatis obiectum perfectius ſit, ea ratio probat quia id, in quod voluntas fertur, eſt ipſum bonum abſolutè ſumptum & perfectum, atque vltimus finis; obiectum autẽ intellectus eſt bonum quoddam particulare, nempe verum. *Occupatur ratio aduerſariorum.* Deinde, quia ſi obiectum intellectus eſſet nobilius, ob id fortè eſſet, quia vt aduerſariæ partis auctores contendunt, abſtractius eſt: at quòd hæc ratio nullum habeat momentum, ex eo planum videtur, quia quantitas Mathematica abſtractior eſt quàm ſubſtantia ſenſibilis, cùm hæc cadat ſub ſenſum, illa ſub ſolum intellectum; & tamen conſtat,

A ſubſtantiam ſenſibilem multò eſſe quãtitate nobiliorẽ. Item, quia virtus quãto minùs alligata, tanto eſt eleuatior: voluntas autem minùs eſt alligata, cùm eius actio non poſcat recurſum ad phantaſma, vt actio intellectus.

ARTICVLVS II.

B *Concluditur, intellectum voluntate nobiliorẽ eſſe, ſimúlque aduerſariæ partis argumenta infirmantur.*

LICET ea opinio pro qua proximo articulo diſſeruimus, admodũ ſit veriſimilis, nos tamẽ contrariam vt veriorem, ac Peripateticæ doctrinæ magis conſentaneã amplectimur, cum D. Thoma, tum aliis locis, tum 1. part quæſt. 82. art. 3. & Caietano ibidem, Durãdo in 4. C di. q. 4. Paludano q. 3. Heruæo quodl. 8. quæſt. 9. Capreolo in 1. diſtinct. 1. quæſt. 2. & diſt. 3. quæſt. 3. art. 2. Abulenſi ad cap. 5. Matthæi quæ. 33. Et vt ſimul noſtram ſentẽtiam confirmemus, & aduerſariorum refellamus argumenta, idem, quod illi, texamus probationis filum hunc in modum. Ea potentia nobilior cenſenda eſt, cuius habitus, actus & obiecta excellentiora ſunt: ita ſe habet intellectus ſi cum voluntate comparetur; eſt ergo nobilior. Probatur aſſumptio D quoad habitus; quia ſi eos, qui vi naturæ acquiruntur, expendamus, nobiliores ſunt habitus intellectus, v g. ſapientia, & prudentia, quàm iuſtitia, cæterique habitus voluntatis: ſi autem ſupernaturales ſpectamus (quanquam hîc, vt rectè ait D. Thom. non quærimus de anima quoad ea, quæ ſupra ipſam ſunt) excellentiſſimus omnium, qui intellectui à Deo infunduntur, nempe lumen gloriæ, nobilitate vincit excellentiſſimum eorum, qui voluntati donantur, videlicet charitatem. *Oſtenditur intellectũ voluntati præſtare quoad habitus.* Nec ob- E ſtat quòd Seraphini ab amore appellationem habeant: non enim eam accepere à nobiliſſimo dono ſupernaturali, quod in patria obtinent, ſed à præſtantiſſimo habitu operatiuo, quem in via habuerunt, id eſt à charitate. Secundò, quia dici etiam poteſt inditum eis fuiſſe hoc nomen, nõ à nobiliſſimo ipſorum ha

rum habitu, ſed à propriis affectibus, quos erga alios exercent; eſt enim peculiare Seraphinorum munus ita inferiores docere, vt eos per illuſtrationem, admirabilémque doctrinam ad diuini numinis amorē ſingulariter inflāment.

Idem oſtēditur quoad actiones.

Iam verò quòd actiones intellectus ſubliniores ſint, oſtenditur, quia tametſi voluntas alias potentias, ipſámque vim intellectricem quoad exercitium actus moueat, & hac ex parte præciſè ſpectatus intellectus voluntati cedat; tamen intellectus alium mouendi modum altiorem vendicat; cuius merito voluntatem ſibi ſubiectam habet, eámque ſimpliciter dignitate vincit.

Intellectus rector voluntatis.

Mouet enim ordinando, regendo, imperando, ita vt ſit quidem voluntas Regina, ſed cæca, intellectuali egens luce, ipſe verò intellectus ſit imperator, qui voluntati leges figit, atque refigit. Adde quòd voluntas in nullam rem ferri poteſt, niſi mota ab intellectu; quia nihil volitum quin cognitum; & tamen intellectus ad ſuum primum actum non præexigit voluntatis motionem: vnde vt Angeli qui cœleſtes ſphæras voluunt, ſunt ſecundùm Deum primi motores huiuſce mundi corporei; ita intellectus in paruo mundo, id eſt in homine, eſt primus poſt Deum motor, à quo voluntas, & appetitus, virtúſque motiua, & tandem membra corporis cientur; vti D. Thomas 3. contra Gent. c. 25. ediſſerit.

Intellectus in homine quodammodo primus motor.

Deinde ſuadetur propoſitum; quia actus intelligendi ex immanentibus omnium eſt magis intimus, voluntas enim dum operatur, quodammodo foras ſe dat: quia rapitur ad rem amatam: at intellectus intus manet, quia trahit ad ſe rē cognitam; multo verò præſtantius eſt, vt annotauit D. Th. q. 22. de veritate ar. 11. vnumquódque habere in ſe id, vnde perficitur, quā ad illud quærendum foras vagari. Rurſum, Ille actus eſt nobilior, in quo hominis fœlicitas conſiſtit, vt affirmat Ariſtoteles li. 10. Ethic. c. 7. ſed hæc conſiſtit in contemplatione ſubſtantiarum ſeparatarum, vt docet idem Ariſtoteles lib. 10. Ethicorum cap. 8. Igitur actiones intellectus nobiliores ſunt, quàm voluntatis.

In actu intellectus conſiſtere felicitatē.

Neque his officit quòd D. Dionyſius vim vnitiuam, ad quam debet pertinere beatitudo, voluntati non intellectioni tribuit. Loquitur enim ibi de vnione affectiua, per quam in aman-

A te, & amato eſt idem velle, & nolle, non autem de vnione aſſecutiua, & comprehenſiua, in qua conſiſtit beatitudo. Nec item officit quòd amore, non verò intellectione redditur homo ſimpliciter bonus; id enim tantùm probat actum amandi in genere moris præſtantiorem eſſe; non autem in genere naturæ de quo noſtra deceptatio eſt. Itaque dicimus actum amoris reddere hominē

Cognitio præſtat amori in genere entis.

B ſimpliciter bonum, quod ad mores attinet; cognitionē autē reddere illum meliorē, id eſt, perfectiorē in genere entis; atq; his etiā congruēter dicimus licèt amoris oppoſitum, quod ad moralem rationem ſpectat, deterius ſit, quàm oppoſitum cognitionis, tamen in genere naturæ, ſiue entis, deterius eſſe oppoſitum cognitionis, quia aduerſatur rei nobiliori, quæ eſt cognitio.

Probatur inſtitutū, quoad obiectum.

Ad extremum, quòd obiectum intellectus obiecto voluntatis naturæ dignitate excellat, ex eo probatur, quia licèt

C bonum ſi expendatur ſecundùm rationē cauſalitatis, præſtantius ſit, quàm verū; ſiquidem præſtantiſſima cauſalitas finis fundatur in rei bonitate, licèt item bonum, & verum quoad mutuam incluſionem paria ſint, propterea quòd vtrumque materialiter ſumptum ſub altero cōtinetur: quia vt bonū eſt quoddā verū; ita verum eſt quoddā bonū; ſimpliciter tamen ratio veri præſtantior eſt, quia eſt quid diuinius & abſtractius.

Rationem veri eſſe quid diuinius, & abſtractius.

D Etenim actu perfecto nihil voluntas appetit, niſi cum ordine ad exiſtentiam, atque adeò concretè, cùm bonum ideò optetur, vt poſſideatur. In vero autem aliter res habet: intelligimus namque rem ſecundùm ſuam quidditatem, ipſúmque verū perfecta cognitione penetramus, eſtò nihil de illius concretione, & exiſtentia cogitemus.

Quando ex maiore abſtractione arguatur maior nobilitas.

Quod autem aiunt ex maiori abſtractione non argui ampliorem rei nobilitatem, vt in quantitate Mathematica, & in ſubſtantia ſenſibili planum videtur; dicimus cum Caietano prima

E parte q. 82. art. 3. cæteris paribus, nobiliora eſſe, quæ magis ſunt abſtracta; non eſſe verò cætera paria in re propoſita, quia quantitas eſt accidens, ſubſtantia verò ſenſibilis eſt ſubſtantia. Cùm item colligunt intellectum minùs eſſe eleuatum, quia eſt alligatus phantaſmatibus, non rectè colligunt. In primis enim hæc alligatio non omni cōuenit intellectui,

ſed humano duntaxat, nec eidē in omni ſtatu, ſed, vt ſuperiùs expoſuim⁹. Noſtra verò diſceptatio eſt de intellectu abſolutè ſūpto. Præterea, cùm volūtas nōniſi cognitum appetat, ſicut intellectus, dū hoc corpore tenetur, eget phantaſmatibus, ad intelligendum; eiſdem, etſi remotè, indiget etiam volūtas. Poſtremò, Dependentia noſtri intellectus à phantaſmatibus non tollit maiorem illam, quam diximus, ſimplicitatem, & abſtractionem obiecti intellectus. qua potiſſimùm eius nobilitas, & præſtantia, æſtimari debet. Quare ratum manet, obiectum intellectricis facultatis abſolutè nobilius eſſe, quàm obiectum voluntatis; & quoniam ſuperiora argumenta non modò ſententiam noſtram confirmarunt, ſed oppoſitæ partis rationes diluerunt, vt facilè perſpiciet, qui attenderit, non eſt cur ad ea ſeparatim reſpondeamus.

Dependentia à ſenſibus nihil derogat intellectui humano.

QVÆSTIO III.

Vtrùm voluntas re ipſa differat ab intellectu, an non?

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis pars negatiua quæſtionis oſtendi videatur.

DVRANDVS in 1. diſt. 3. quæ. 4. arbitratus eſt, volūtatem & intellectum non eſſe potentias re ipſa diſtinctas; ſed vnam eandémque entitatem abſolutam, quæ tamen propter ordinem, & relationem ad diuerſos actus, videlicet, ad functiones intelligendi & volendi, duarum potentiarum rationem ſortiatur. Hanc opinionem hiſce ferè argumentis confirmare nititur. Virtus cognitionis expers, fertur naturæ impetu, & non liberè in ſuum obiectum; ſed voluntas agit liberè; non eſt igitur potentia cognitionis expers: atqui in ſuperiori animę parte, ad quam voluntas ſpectat, oculi datur vis cognoſcens præter intellectum; ergo intellectus & voluntas ſunt vna, eadémque potentia. Maiorem ſuadet, quia oportet omne agens liberum de actu ſuo iudicare (alioqui neutiquam ipſi imputaretur) debétque per eandem potentiam, qua liberum eſt, tale iudicium exercere. Nec enim potētia libertatem habet quòd inhæreat in ſuppoſito libero: quia ſi ita res haberet, vniuerſæ hominis facultates liberæ forent: ſed ideo ſuppoſitum liberum eſt, quia liberam habet potentiam; ergo ſi ad rationem libertatis pertinet habere actus ſui iudicium, neceſſe eſt vt illa potentia, per quam homo liber eſt, ſui actus iudicatrix ſit, quod non niſi facultati cognoſcenti conuenire poteſt.

1. Argum.

2. Argum.

Secundò, Non repugnat, actus ſubordinatos ab eodem principio actiuo oriri, ſiquidem ab eodem Solis lumine, & aëris illuminatio, & calefactio proficiſcitur, ſed cognoſcere, & appetere ſunt actus ſubordinati, cùm nihil niſi antecedente cognitione appetamus; poſſunt igitur ab eodē abſoluto principio naſci; atque adeo vna, & eadem res erunt voluntas, & intellectus.

3. Argum.

Tertiò, Si intellectus, & voluntas eſſent diuerſæ potentiæ, poſſet diuina virtute elici actus voluntatis ſine actu intellectus; ſed non poteſt, quia nihil niſi cognitum amatur, vt docet D. Auguſtinus 9. de Trinitate c. 4. Non ſunt igitur potentiæ diuerſæ. Maior probatur, quia ſi hæ facultates diſtinguuntur, non alia erit dependentia actuum voluntatis ab actibus intellectus, niſi vt à cauſa partiali effectrici: quia nimirum intellectio partiatim concurrit cum voluntate ad illius actus: Deus autem ſupplere valet omnem cauſalitatem efficientium cauſarum, ergo &c.

4. Argum.

Quartò, Illæ potentiæ non differunt re abſoluta, quarum obiecta re abſoluta non diſſident, ſed obiectum intellectus eſt ens, & obiectum voluntatis bonum, quæ inter ſe reciprocantur, & in eandem realitatem incidunt, ergo & ipſe intellectus, & voluntas eadem realitas erunt. Poſtremò quòd hæc fuerit Philoſophi mens probat Aureolus apud Capreolum in 1. diſt. 3. q. 3. quia Ariſtoteles libro 3. Ethicorum capite tertio, electionem appellat deliberatiuam rerum appetitionem: & clariùs libro 6. eiuſdem operis cap. 2. aſſerit electionem pertinere ad appetitum intellectiuum, vel ad intellectum appetentem, quibus verbis indicat intellectum, & voluntatem eandem eſſe animæ vim.

Vltimum argum.

ARTI

ARTICVLVS II.

Negatiuam controuerſiæ partem veram eſſe, nec argumenta ſuperiùs adducta concludere.

CONTRARIA ſentẽtia, quæ voluntatem ab intellectu re ipſa diſtinguit, vera eſt. Eã tuetur Diuus Thomas in quæſtionibus de veritate, quæſtione 22. articulo decimo, Capreolus in primo diſtinct. 3. quæſt. 3. art. 2 Ferrarienſis ad caput 19. libri quarti contra Gent. Argentinas in primo diſtinct. 3. quæſt. 2. & alij. Probatur verò primùm, quia rationes toto genere differentes, cuiuſmodi ſunt verum, & bonum, nõ poſſunt terminare actiones vnius eiuſdémque potentiæ, ſed diuerſæ. *1. Ratio.*

2. Secundò, quia potentiæ, quarum vna alteram mouet, & altera aliam dirigit, debent inter ſe re ipſa diſtingui; voluntas verò, vt ſuperiùs diximus, mouet intellectum, & intellectus dirigit voluntatem. *3.* Tertiò, quia ſi intellectus, & volũtas eadem animi vis eſſet; ſequeretur nos voluntate intelligere, & intellectu velle; quod communis philoſophantium conſenſus nequaquam admittit.

Ad 1. arg. partis affirmantis. Reſpondeamus igitur argumentis, quę oppoſitũ ſuadebant. Ad primũ, dicendũ, facultatem cognitionis expertem, id eſt, quæ neque intelligit, neque præeuntem ſequitur notitiam, naturæ impetu, & non liberè in obiectum ferri: at voluntas, etſi rem non cognoſcat, ſequitur tamen cognitionem intellectus, à quo ei res amplectenda, vel declinanda obiicitur. Nec oportet, vt omnis facultas liberè agẽs, & cui actus liberi imputãtur, de ſuo actu iudicet; ſat enim eſt, vt de eo iudicium ferat alia potentia coniuncta, à qua regitur, & quę illi quaſi lumẽ præfert. *Ad libertatem voluntatis nõ requiri quòd ipſa cognoſcat.* Itaque fatemur vt potentia libertatẽ obtineat, nõ ſat eſſe inhærere eam libero ſuppoſito, vt rectè probat argumẽtum: negamus tamen neceſſum eſſe, vt ipſamet ſui actus iudicium exerceat, ſufficit enim poſſe arbitratu ſuo proprium actum exercere; vel ſuſpendere; eſto prædictum iudicium ab alia facul- A tate ipſam regente, in qua libertas vt in fonte, & radice inſidet, adminiſtretur.

Ad 2. arg. Qua ratione actus volũtatis, & intellectus ſint inuicẽ ſubordinati. Ad ſecundum dicendum, quãdo actus ſic inter ſe ſubordinati ſunt, vt non ſolùm alter ſine altero obiri nequeat, ſed vnus neceſſitate naturæ ex alio conſequitur, quo pacto ſe habent illuminatio Solis, & calefactio; tunc eiuſmodi actus ab eadem facultate oriri poſſe. Verùm actiones voluntatis, & intellectus non B ita procedunt, quandoquidem vigente intellectus notitia, in poteſtate voluntatis eſt proprios actus cohibere.

Ad 3. Palud. in 4. d. 49. q. 1. art. 2. num. 25 ad 7. Argentin. in 1. diſt. 1. q. 1. art. 4. Ochã, ibidẽ q. 25 ad 7. Poſſe elici, & conſeruari diuinitus actũ volũtatis abſque vlla notitia. Ad tertium reſpondet Capreolus nõ poſſe actum voluntatis elici abſque notia intellectus, poſſe tamen abſque ea conſeruari. Nobis dicendum potiùs videtur cum aliis, licèt vi naturę non niſi cognita amemus, tamẽ actum volũtatis & elici, & conſeruari diuinitus poſſe C abſque notitia. Enimvero notitia concurrit tum efficienter, tum obiectiuè atque adeò formaliter extrinſecè ad actionem voluntatis: ſi autem de eiuſmodi concurſu effectiuo loquamur, planum eſt poſſe illum à Deo ſuppleri tam ad eliciendum primò, quàm ad conſeruandum actum voluntatis: concurſum verò formalem extrinſecum, quem præſtat notitia, qua enùs voluntati rem amandam, aut fugiendam obiicit, non eſt cur negemus poſſe diuina virtute ſuppleri, hoc eſt, poſſe voluntatem in D obiectum tendere, eſto id non ei actu repræſentetur ab intellectu: nec enim hoc vllam inuoluit repugnantiam, etſi contradictio aperta ſit dari actum voluntatis, qui in obiectum feratur, cùm ipſe actus nihil aliud ſit, quàm progreſſio quædam ſeu tendentia in proprium obiectum. Itaque nõ repugnat tendere voluntatem in obiectum non repræſentatum, etſi fieri nullo modo queat vt dum E operatur, non tendat in aliquod obiectum.

Ad quartum neganda eſt maior propoſitio. Namque licèt diſtinctio formalis, & ſpecifica potentiarum, atque actuum deſumenda ſit ab obiectis, realis tamen diſtinctio nõ inde abſolutè petẽda eſt quaſi eadẽ res nequeat actus potentiarum re ipſa differentiũ terminare. Adiecimus, abſolutè, quia ipſa quoque realis diſtinctio ex rationibus obiectorũ interdum arguitur: ſiquidẽ cùm hęc toto

genere diſcrepent, indicium eſt poten-tias realiter inter ſe diſtingui, vt ſuperiùs dicebamus.

Ad vltimum.

Ad vltimum reſpondetur, ex neutro illorum locorum deprehendi Ariſtotelis mentem fuiſſe voluntatem ab intellectu re non diſtingui: ſolùm enim inſinuat ibi Philoſophus electionem ab intellectu ſimul, & à voluntate pendere; cui conſonat illud D. Thomæ de veritate q. 22. art. 5. dicentis, electionem aliquid in ſe rationis, & aliquid voluntatis habere.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm vt voluntas ſuum eliciat actum, requiratur in intellectu iudicatrix notitia, an non.

ARTICVLVS I.

Quæſtionis in affirmantem partem diſputatio.

Actus quatuor proprij vis intellectricis deſignantur.

PRÆMITTENDVM in hac controuerſia eſt, quatuor actus, quod ad præſens inſtitutum facit, in noſtro intellectu eſſe poſſe. Quorum primus eſt notitia apprehenſiua. Secundus iudiciū, quo intellectus rem apprehenſam iudicat bonam, aut malam eſſe. Tertius iudicium aliud, ſeu practicum dictamen, quo intellectus rem, quam præcedēti iudicio bonam, malám ve eſſe decreuerat, cenſet amplectendam eſſe, aut declinā dam. Quartus denique eſt diſcurſus, ſeu practicus ſyllogiſmus, quo ratio huiuſcemodi dictamen concludit. Omnes igitur conuenire vidētur, licèt interdum ex parte intellectus omnes illi actus præcedant, vt in viris prudētibus, qui res præſertim magni momenti non niſi maturo conſilio & deliberatione aggrediuntur: ſimpliciter tamen, vt voluntas in actum prodeat, non opus eſſe practico ſyllogiſmo. Quod ſatis liquet in ſubitis, ac repētinis motibus, quos appellāt primò primos. Nec verò magna difficultas eſt nū etiā ad actiones humanas ac liberas dictamē illud practico ſyllogiſmo concluſum exigatur, paſſim nāque experimur multa nos velle, multa nolle abſque eo dictamine. Tota igitur controuerſia in eo conſiſtit, an requiratur iudicium, quo intellectus decernat obiectum bonum, aut malum eſſe, ſalutare, aut noxium, iucundum aut moleſtum.

Non requiri iudiciū practicum aut diſcurſum, vt operetur voluntas.

Non requiri iudiciū ſpeculatiuum, eſt multorum placitum.

Porro duæ ſunt hac de re ſententiæ. Prima Scoti in ſecūdo diſtinct. 6. quæſt. 1. Gabrielis ibidē artic. 3 dub. 2. & Marſilij in 2. quæſtione 16. artic. 1. exiſtimātium nō requiri tale iudicium; ſed ſufficere notitiam apprehenſiuam, imò cùm hæc duplex eſſe poſſit, alia ſimplex, quæ nimirum fit citra compoſitionē, aut diuiſionem; alia cōplexā, qua apprehendimus ſignificatū alicuius propoſitionis, vt pharmacū ſanum eſſe; inquiunt ſufficere ad actū voluntatis ſolā apprehenſionem ſimplicē. Quę opinio ita ſuadetur. Notitia, per quam voluntati proponitur obiectū materiale, & formale ſimul, id eſt, tum obiectū in quod tendit, tum ratio tendendi in illud, ſat eſt vt volūtas actū edat circa tale obiectum; atqui per ſimplicem notitiam poteſt repręſentari voluntati obiectū materiale, id eſt, res bona; & formale, id eſt, illius bonitas: ergo ea ſufficit vt volūtas actū ſuū exequatur.

Secundò, Nō minorem efficacitatem habet voluntas, quàm appetitus ſenſitiuus, vt tendat in proprium obiectum, ſed vt appetitus ſenſitiuus brutorum in obiectum ſuum feratur, ſat eſt apprehenſio ſimplex interno ſenſu exhibita: ergo vt voluntas in ſuū tendat, ſufficiet ſimplex apprehēſio facta per intellectū. 2. Argum.

Tertiò, Motus primò primi ideo tales dicūtur, quia abſq; rationis iudicio exercētur; ergo non ad omnē actum voluntatis requiritur iudicium. Antecedens probatur, quia ſi ad eos motus iudicium interueniret, eſſent vtique in noſtra poteſtate, poſſétque in iis peccatum reperiri, quod communis Theologorum conſenſus negat. 3.

Quartò, Qui characteres præproperè delineant, ac citharam pulſant, tot actus voluntatis, quot digitorū motus, edunt; cùm digiti non niſi voluntatis imperio cieantur: & tamen non eſt veriſimile tot præcedere iudicia quot ſunt flexiones, motúſque digitorum, præſertim cùm interdum ſcribant, vel pulſent, aliud cogitantes; videtur ergo perſpicuum non ad omnes actus voluntatis iudicium præexigi. 4.

ARTI

ARTICVLVS II.

Diſputatio controuerſiæ in partem, quæ negat.

ALtera opinio eſt Gregorij in primo diſtinctione 3.q.1. artic.1. Aliacenſis ibidē quęſtione 3. Geruaſij in tractatu de notitiis in prima diuiſione notitiæ quæſt. 1. Videturque D. Thomæ ad caput tertium huius libri, & in prima ſecundæ, quæſtione 9. art.1. ad 2. & in ſecundo diſtinct. 24. quæ.2. art.1. aliiſque in locis; quam etiam nonnulli è recentioribus Theologis noſtræ ætatis defendunt. Nimirum requiri ad actum cuiuſuis appetitus iudicatiuam notitiam; Ad actum quidem voluntatis, notitiam intellectus; ad actum appetitus ſenſitiui, notitiam ſenſus interni. Quod probatur primò, quia nullus omninò appetitus aliquod obiectum appetit, niſi ei appareat conueniens; nec refugit, niſi appareat repugnans: ſed vt ita appareat, non ſat eſt apprehendi ipſum, & eius conuenientiam, aut repugnantiam: ſed oportet, vt de ipſa conuenientia, repugnantiáve iudicium feratur; ergo nullus datur actus appetitus abſque notitia iudicatiua. Maior probatur, quia alioqui ſequeretur tam conuenientia appetitui, quàm eidem repugnantia æquè appetibilia eſſe, cùm omnia indiſcriminatim, vt appetibilia, apprehēdi queant, ſiue re vera ſint, ſiue non. Rurſus oſtēditur eadem maior propoſitio, quia cùm quis anceps eſt, ac dubius de re aliqua faciēda, vt de profectione in patriā, ſæpe efformat apud ſe haſce propoſitiones apprehenſiuas; Bonū eſt proficiſci: Non eſt bonum proficiſci: & tamen nulla earum ſat eſt, vt iter arripiat, vel omnino decernat non ire. Hoc autem non aliunde prouenit, niſi quia ſola rei apprehenſio non ſufficit; ſed requiritur aſſenſus, quo intellectus aſſentiatur, iudicétq; id, quod vt bonum apprehendit, re vera bonum eſſe, ſiue talis aſſenſus verus ſit, ſiue falſus, quod hoc loco vocamus apparere bonum: ergo, &c.

Ad Actus appetendi requiri notitiam iudicatiuā. 1. Ratio.

2. Ratio.

Secundò idem ex eo oſtenditur, quia experiētia eſt bruta ànimantia nūc moueri ad obiecta, quorum habent ſimpli-
A ces notitias, nunc non moueri, vt patet in equo, qui ad potandam aquam, quam videt, nō fertur, niſi cùm ſitit: cùm igitur appetitus ſenſitiuus naturaliter, & non liberè ſequatur cognitionem ſenſuum: vtique videtur id nō ab alia cauſa proficiſci, quàm quia ſola obiecti apprehēſio, non ſat eſt ad appetitum mouēdum. ſed requiritur iudicium, quo res appre-
B henſa conueniens æſtimetur; quod iudicium, quia non ſemper adeſt, fit inde vt appetitus ſenſitiuus non ſemper in rem obiectam feratur.

3. Ratio.

Tertiò, idē ſtabilitur auctoritate Ariſtotelis hoc in lib. c.3. text.154. vbi ita ſcripſit. Cùm opinamur, id eſt, iudicamus aliquid malum eſſe, atque terribile, continuò perturbamur; ſimiliter & cùm opinamur quidpiā eſſe tale, vt in illo ſit cōfidendū; at cùm imaginamur talia, id eſt,
C cùm abſq; iudicio apprehēdimus, perinde afficimur atque ſi in pictura eadē ſpectaremus. Præterea eodē lib. c.9, text.46. docet, appetitum non moueri ab intellectu contemplante, ſed practico; quia ille nihil amplectendum, aut declinandū præcipit, vt hic. Videtur ergo philoſophus ſentire ad obeūdas appetitus actiones non ſat eſſe notitiam apprehenſiuā, ſed neceſſariò iudicatiuam requiri.

ARTICVLVS III.

D *Vtraque pars controuerſiæ probabilis cenſetur, vtriuſque argumenta diluuntur.*

SVPERIORIBVS duabus ſententiis, neutra nobis improbabilis, aut Peripateticę doctrinæ repugnans videtur. Quare vtriuſque argumēta diluemus, vt quam quiſque magis probarit, defendat.
E Ad primum eorum, quæ pro affirmatiua parte attulimus, reſpondēdum erit, obiectum formale appetitus, in quod actu, appetitus fertur, non eſſe bonum quolibet modo; ſed bonum, quod tale eſſe iudicatur. Ad ſecundum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, dicēdúmque, licèt in brutis animalibus non detur compoſitio, aut diuiſio; dari tamē iudicia ſenſitiua compoſitionis, & diuiſionis vicem ſubeuntia, quibus iudicant obiecta ſenſibus apprehenſa, iucunda eſſe, aut noxia, proſequenda, aut declināda, vt docet D. Thom. 1. par. q.83. ar.1 &

Ad 1. arg. ſententia Scoti.

Ad 2.

de veritate q. 24. art. 2. Non conficiunt A autem bruta propoſitiones, cùm prædicta iudicia efformant, quia non iudicant ex inquiſitione, aut collatione, vt homines, ſed ſolo naturæ ductu, atque inſtinctu.

Ad 3. Ad tertium dicendum eſt, etiam motus primò primos voluntatis exerceri præeunte iudicio, nõ tamen libero, ſed ſubito, ac ſine vlla deliberatione tam formali quàm virtuali. Quæ tamen deliberatio neceſſaria eſt, vt in eiuſmodi actionibꝰ peccati labes inueniri queat. B

Ad 4. Ad quartum reſponderi ſolet tot eſſe iudicia, quot motus digitorum, ſed quoniã ea celerrimè fiunt, iccirco à nobis non diſcerni. Quod equidem licèt mirum videatur, non tamen à veritate alienum exiſtimari debet. Neque enim negandum eſt, eum, qui ſcribit, diuerſas effingere diuerſorum characterum conceptiones, quibus quam litteram, quóve modo delineare debeat, apprehendit. Quare pari ratione poterunt ſimul ab eodem diuerſa iudicia efformari.

Ad 1. rationem sẽtentiæ D. Thom. Ad primum verò eorum, quæ pro altera ſententia adducta ſunt, reſpondendum erit, vt obiectum appareat bonum, non eſſe opus iudiciaria notitia, ſed ſufficere apprehendi obiectum veſtitum congruenti bonitate. Verùm quia non omnia ſub prædita bonitate æquè apprehendũtur, inde eſſe quòd non omnia æquè appetimus, aut declinamus, ſed nõnunquam dubij hæremus.

Ad 2. Ad ſecundum D admiſſa experientia, dicendum id non prouenire ex eo, quòd neceſſaria ſit iudicatoria notitia, ſed quia cùm animal ſatiatum eſt, vel ita malè affectum, vt aquam, aut cibum faſtidiat, non apprehendit eſum, potúmve, vt quidpiam ſibi iucundum, aut conueniens.

Ad 3. Ad Ariſtotelem verò dicendum, eum priori quidem loco nihil aliud voluiſſe, quàm nos interdum non commoueri rebus, quas imaginamur, quia ſimul intelligimus eas non ita ſe habere, ſicuti à nobis ima- E ginatione effinguntur, quemadmodum cùm res pictas videmus, quia ſcimus eas ſolam rerum ſimilitudinem, non res ipſas aſpectui exhibere, ideo ex earum intuitu nec ad metum, nec ad ſpem, aliúmve eiuſmodi affectum concitamur. Poſteriori autem loco egiſſe de ſola motione, quæ fit imperio intellectus, nõ de ea, quæ requiritur ad ciendam voluntatem, proponendo illi obiecti conue- A nientiam, aut repugnantiam: *illa* enim neceſſariò ab intellectu practico proficiſcitur, hæc non item.

QVÆSTIO V.

Virium ad animantium motum vis dirigens, impellens, & exequens concurrat, nécne.

ARTICVLVS I.

Diſceptatio quæſtionis in partem negatiuam.

QVon ad motus animãtium non concurrat in primis vis dirigẽs, quę in homine ratio, in brutis imaginatio *Ad dictũ motum nõ concurrere vim dirigentem.* C eſt probatur primũ, quia conſtat nõnullos ſomno oppreſſos è lecto ſurgere, & hûc illuc oberrare, quorũ tamen motus non poteſt ratione dirigi, cùm ratio in ſomno ligata ſit. *1. Ratio.* Itẽ appetitus ſenſitiuus poteſt in nobis citra regimẽ rationis ſolo interni ſenſus ductu motũ efficere: nõ eſt igitur ad id neceſſaria facultas intellectus dirigentis. *2. Ratio.* Probatur aſſumptum, quia interni ſenſus non ſunt in homine deterioris notæ, quàm in brutis ani- D mantibus, in his autem ſufficit imaginatio ad dirigendum motum.

Non item vim impellentem. Quòd autem facultas impellens, id eſt appetitus, non efficiat motum in homine, probatur, quia, vt ſuperiùs ex Ariſtotele primo politicorum c. 3. commonuimus, intellectus, ſeu ratio imperat iraſcibili, & concupiſcibili politico principatu, eo quòd appetitus ſenſitiuus habet aliquid ſibi proprium, quo rationis imperio obniti poſſit. *Hoc lib. c. 13. q. 1. ar. 3. 1. Ratio.* Quare ſi ad motum neceſſaria eſſet actio appetitus, ſe- E queretur non ſemper ad imperium voluntatis cieri membra, ſed interdum inhiberi motum appetitu reluctante, quod tamen aduerſatur & experientiæ, & Ariſtoteli eodem loco affirmanti corporis membra quoad motum obſequi rationi deſpoticè, id eſt more ſeruorum, qui facultatem non habent in re aliqua reſiſtendi imperio præcipientis, cùm nihil proprij iuris obtineant. *2.* Item imperfectæ animantes, vt vermes, & lumbrici diſſe

Digitized by Google

diſſecti, ac ſine corde, proindéque ſine A
influxu appetitus, qui in corde reſidet, obeunt arbitrarios motus; ergo eoſdem obibunt etiam reliqua animantia ſine prædicto influxu, præſertim cùm ea, quę excellentioris naturæ ſunt, paucioribus
1. egeant adminiculis ad operandum. Rurſus, Imaginatio, de cuius vi, & efficacitate tam multa ab auctoribus prodita ſunt, videtur poſſe per ſe membra ciere, cùm ſola imago rei interiùs obiecta corpus variè permutet. Non igitur ima- B
ginationis munus tantummodo eſt motum dirigere; ſed etiam motum ipſum citra appetitus conſortium, & coefficientiam adminiſtrare.

Idem probatur de vi executrice. 1. Ratio. Quod ad vim executricem motus attinet, non diſtingui illam ab appetitu, videtur ex eo concludi, quia ſuperuacaneum eſt diuerſam aliam ad percipiendum motum facultatem inducere; tum quia ſi motus eſſet actio tantùm imperata ab appetitu, non verò elicita; C
cùm actus imperati aliquando præueniant appetitum, nonnunquam motus animalis appetitum anteuerteret, quod
2. non ita eſt. Item quia natura ſemper facit optimum, quod poteſt; meliùs verò eſt ac præſtantius motum animalis elici à facultate animalis, qualis eſt appetitus, quàm à potentia vitali tãtùm, cuiuſmodi foret quæcunque alia virtus mo-
3. Ratio. tiua. Poſtremò, quia hæc videtur eſſe expreſſa ſententia Ariſtotel. hoc in li. c. 9. text. 44. & toto ferè cap. 10. vbi de principio efficiente motus localis animalium diſquirens, concludit eſſe appetitum: quod etiam præſtat eo libro quem de motu animalium conſcripſit.

ARTICVLVS II.

De duplici facultate, altera motum dirigente, altera imperante.

Duplex in animantibus virtus motiua, naturalis, & animalis. Lege Fern. lib. 5. de anim. facult. c. 9. & 10. Tho. PRO explicatione huiuſce controuerſiæ obſeruandum eſt ex D. Thoma opuſculo 35. de motu cordis, in animantibus duplicē eſſe vim motricē, vnā naturalem, aliam animalem. Naturalis dicitur ea, quæ ſolo naturę impetu agit, nec antecedentem apprehenſionem requirit, cuiuſmodi eſt vis pulſatilis, quæ cor dilatationis & conſtrictionis motu cier, & arterias pulſat, habétque in corde originem. Animalis eſt, quæ præeuntem notitiam ſequitur, eiúſque motus arbitrarius vocari conſueuit. *à Vega ad c. 31. artis medica.*

Triplex genus eorum, quæ animali motu cientur. Primum, Secundò, animaduertendum eſt, eorũ quæ animali motu concitantur, tria eſſe genera. In primo continentur, quæ ſolo tactu, & guſtu pollent, mouentúrque duntaxat intra ſe, diducendo, & contrahendo intus membra, cùm alioqui ſecundùm ſe tota ſtabili ſede vitam degant, vt conchylia. Hæc autem plantarum motum, quæ terræ fixis hærent radicibus, parum excedũt; ita vt inter animalia, & plantas, quaſi medium obtineant. Secundum genus eſt eorum, quæ 2.
vim ſenſitricem perfectam habent, nec ſolùm præſentia, & quæ tactu explorãt, ſed etiam abſentia dignoſcũt. Sed enim ex iis quędã ſolo naturæ inſtinctu operantur, nec præſtituunt ſibi finem ſuæ actionis, aut motus; videlicet belluæ: alia contrà delectu agunt & ex fine, quē 3.
ſibi proponunt, operantur; nimirum homines, qui vt inter cætera animantia principatum habent, ita nobiliorē motum ſubeunt, & in tertio atque eminentiori corporum viuentium gradu conſiſtunt.

Porro, non quęrimus hoc loco de naturali motu ſed de arbitrario, nec verò de hoc ipſo vniuerſim, ſed de motu progreſſionis, de quo etiam in extrema huius libri parte diſſeruit Ariſtoteles.

D Sit prima concluſio. Ad motum progreſſionis concurrit vis dirigens quæ in hominibus ratio eſt, in cæteris animantibus imaginatio. Hæc concluſio eſt Ariſt. hoc in li. ca. 4. text. 16. & c. 10. text. 48. D. Th. eodem loco. Auicennæ 6. Naturalium. Suadetur autem quia progreſſio inſtituta fuit à natura ad conuenientia inueſtiganda, & declinanda aduerſa, quod præſtari nequaquã poterit, niſi detur vis aliqua repræſentans iſtiuſmodi E obiecta appetitui, ipſúmque pro re nata in hanc, aut illam partem inflectens: prę ſertim cùm appetitus ex ſe indiſcriminatim ſe habeat ad hoc illúdve proſequendum, aut vitandum: hæc autem vis eſt ratio, vel imaginatio. *1. Cõcluſ. Lege Ferra. lib. 3. de anim. 4. 18. & 2. citra Gẽt. cap. 82.*

2. Concluſ. Secunda concluſio. Appetitus concurrit ad motũ progreſſionis, vt cauſa agens ac per modum imperantis. Hæc etiam eſt Ariſtotelis hoc in li. c. 10. text. 52. & Auicennæ 7. Naturalium. D. Tho. opuſculo

culo 43.c.4.& lib.2.cont.Gent.cap. 82. Ferrarienſis ibidem,&aliorum. Probatur verò ratione, quia cùm progreſſio ſit, vti diximus, ad quærenda ſalutaria, & declinanda aduerſa ſenſu cognita; ad appetitum verò pertineat affectus amoris, aut fugæ talium rerum, conſentaneum eſt vt motus, quo ad eas tenditur, ab appetitu conficiatur & imperetur. Hoc tamen intereſt, quoad hanc motionem, inter homines & belluas, quòd appetitus belluarum non mouetur ab alio ſuperiori appetitu, hominum verò moueatur, nimirum à voluntate. Ideóque appetitus ſenſitiuus in homine habet ſe vti cœlum inferius, quod ſuperioris vertigine circumuoluitur.

ARTICVLVS III.

De vi executrice motus.

3. Cõcluſ. Dandam eſſe vim executricẽ motus mẽbris inhærentem.

TErtia concluſio. Præter appetitum, danda eſt virtus quędam inhęrens membris, quæ motum proximè exequatur. Hanc ea ratio comprobat; quia cùm functiones ab appetente virtute elicitæ, eique propriæ, immanentes ſint, motus verò progreſſionis ſit, actio tranſiens: neceſſariò præter appetitum conſtituenda erit alia virtus membris inſita, quæ talis motus adminiſtra ſit. Differre verò iſtiuſmodi virtutem, non definitione tantùm, ſed etiam re ab appetitu, liquet primùm ex diſtinctione organi: hic enim in corde ſedem habet, illa in muſculis toto corpore extenſis. Secũdò, quia cùm in ſubſtantiis ſeparatis facultas mouens ab earum appetitu intellectiuo realiter diſſideat, vt ſecundo de cœlo cap. 5. quæ. 7. oſtendimus, multo maiori iure in rebus materia præditis diſtinguetur, cùm minimè conueniat, vt quæ in rebus corporeis vnita ſunt, in corporeis, & excellentioris naturæ, in multitudinem degenerent. Itaque actio virtutis motum exequentis eo pacto ab appetitu dependet, vt non ab eo tanquam à propria, & adæquata eius cauſa eliciatur, ſed imperetur ad eum ferè modum, quo voluntas appetitum ſenſitiuum in nobis concitat, quæ ſic in eum motionẽ, dominiúmque exercet, vt nihilominùs appetitus ſuum actum ab ſe immediatè

Hãc vim diſtingui re ab appetitu.

A promat: eo tamen diſcrimine, quòd mẽbra ad motum perficiendum rationi & voluntati deſpoticè obſeruiunt; appetitus autem ad obiecti ſui fugam, vel proſecutionem, non niſi politicè & ciuiliter obtemperat; vt fuit à nobis ſuperiùs declaratum.

Membra deſpoticè appetitui; politicè voluntati obedire.

Quæret tamen aliquis vtrùm cùm appetitus motricem facultatem concitat, præſtet id per aliquam præuiã actionem in ea receptã, ad quam deinde

B motio virtutis conſequatur, an aliter. Reſpondemus non requiri talem actionem, quæ actum facultatis mouentis, vt quidpiam ab eo diſtinctum præeat, ſed appetitum, vt agens vniuerſalius, concurrere vnà cum virtute mouente, vt cum cauſa particulari, atque ita edi motum ab vtraque cauſa per vnum, eundémque impulſum à duabus cauſis profectum: ab vna, vt vniuerſali, & imperante; ab altera, vt à particulari, ac priuatim eliciẽte.

Lege ſi placet quæ diſp. 4. ad lib. Ethic. diximus. Appetitũ eſſe cauſã vniuerſalẽ & vim motricem particularem.

C Quo etiam pacto intellectus voluntatẽ, voluntas appetitum inferiorem mouere conſueuit.

Exiſtit etiam hoc loco dubitatio, num prędicta facultas motum actiuè exequatur. Diuus. Tho. ſecundo contra Gentes cap. 82. docet, eam non tam efficienter, quàm diſpoſitiuè ad motum concurrere, quia videlicet membra præparat, redditque apta, & obedientia ad excipiendum motum, quem efficit appetitus, & prima

D parte quæſt. 75. art. 3. ait, actum huiuſce virtutis non eſſe mouere, ſed moueri. In eandem ſententiam deſcendit Ferrariẽſis loco citato contra Gentes, & quæſt. 18. huius libri; ſed ea nobis minùs placet, propterea quòd facultas exequens motum, cẽſetur à philoſophis inter animales potentias, vt conſtat ex doctrina Ariſtotelis lib. 2. huius operis ca. 3. tex. 27. & lib. 3. cap. 9. à text. 41. vbi animalẽ vim diſtribuit in vegetantem, ſentientem, appetentem, loco mouentem, & in-

Virtutem motiuam actiuè cõcurrere ad motum.

E telligentem. at omnis animalis facultas ſimpliciter eſt potentia actiua, cùm ad animales functiones obeundas detur. Quapropter vis motum exequens ſimpliciter exiſtimanda eſt actiuè concurrere ad motum, præſertim cùm ad illum recipiendum videantur membra aliunde iam aptè diſpoſita, videlicet ex compoſitione, & temperie aliarum qualitatum, quibus conſtant. Alioqui dixerint etiam in organis ſenſuum,

præter

præter ipſas vires ſenſitiuas, dari pecu A
liares facultates à figura, & tempera-
mento diuerſas, quibus organa ad ſen-
ſiones recipiendas apta reddantur, quod
tamen à communibus philoſophantium
placitis omnino abhorret.

Vnde deriuetur vis executrix mot⁹. Cap. 5. q. 1. art. 3.

Deriuatur autem iſthæc vis motum
exequens (vt primo de generatione ex
Hippocraticæ ſcholæ conſenſu oſtendi-
mus) remotè quidem à corde tanquam
à fonte omnium virium, ac functionũ,
quæ animantibus conueniunt, proximè B
autem à cerebro: cuius rei vel illud eſt
argumentum, quòd inde mouentes ner-
ui ortum habent. Item quia obſtructa
eiuſmodi via confeſtim ceſſat membro-
rum motio, obſtupeſcente toto corpo-
re. Non probauimus tamen loco citato
Medicorum ſententiam, arbitrantium
nullam animalem vim fixè ac ſtabiliter
in membris hęrere; vt potentiam viden-
di in oculo; mouendi in muſculis; ſed
omnes influentes eſſe, ac per modum C
cuiuſdam irradiationis à cerebro illabi,
& nunc ſubtrahi, nunc redire: nec præter
hunc quaſi commeantem radium aliam
dari innatam facultatem ad ſentiendum
vel mouendum; quod placitum quoniã
alibi ex profeſſo cõfutauimus, nõ eſt cur
iterum in eo improbando immoremur.

Hoc lib. ca. 1. q. vnica. a. 3.

Quæ duo requirat virtutis motricis organum.

Quod verò ad organum motus ſpe-
ctat, omiſſis controuerſiis, aduertendum
ex Galeno lib. 12. de viſu partium, &
Veſalio lib. 2. cap. 2. ad idoneum motus D
inſtrumentum duas requiri cõditiones;
vnam vt ſenſu polleat; aliam vt impul-
ſum edat, quarum neutra ſine altera po-
teſt conſiſtere; & quoniam ad mouendũ
neceſſaria eſt firmitas, & conſiſtentia, ad
ſentiendum verò mollitudo (vnde ea
quæ prædura ſunt, vel nullum, vel nimis
hebetem, & obtuſum ſenſum gerunt) ex-
cogitauit ſolers natura rationem, qua
vtramque mirificè coagmentaret: con-
iunxit enim ligamentum, quod aliquan-
tulum eſt durius cum neruo, qui mollior E
eſt; & vtrumque, id eſt, ligamentum, ac
neruum, in minutas partes quaſi ſecuit,
& carne, neruis, arteriiſque implicuit;
quæ coaceruatio muſculus dicitur; atq;
hîc à philoſophis, & medicis traditur
inſtrumentum virtutis motiuæ, quod
tam latè in animantium corporibus dif-
funditur, quàm latè patent membra, quę
ad arbitrarium motum ſubeundum ido-
nea ſunt.

Muſculus organum eſſe virtutis motiuæ.

Membra, vt moueãtur, ſpirituum animalium copiam exigere.

Sed nequibit motoria facultas hoc
vti inſtrumento, niſi id congruis quali-
tatibus imbutum ſit, quarum defectu in-
terdum membra exareſcunt, motúque
omni deſtituuntur; opus etiam eſt, vt
membra perenni animalium ſpirituum
affluxu foueantur. Cuius rei illud, præ-
ter alia, indicium habetur, quòd in ani-
mi deliquio, & timore vehementi, cor-
pus ſuſtinere nequimus, animali ſpiritu,
qui membra fulciebat, ex toto corpore
ad cerebrum confluente. Quod etiam in
cauſa eſt, vt qui in gyrũ aguntur, ſubitò
concidant, atque interdum ſopiantur:
quia nimirum ſpiritus per neruos rectè
deducendus circulari illo flexu à ner-
uorum initiis aberrans aliò vergit.

Rotantes ſe in orbẽ cur vertiginem patiantur, & concidunt.

ARTICVLVS IV.

Occurritur argumentis initio propoſitis.

Ad 1. rationem primi arg.

SVPEREST nunc primi arti-
culi argumentis reſponde-
re. Ad primam partem eius,
quod initio propoſuimus,
dicendum, licèt in ſomno iudicij liber-
tate careamus, non impediri tamen no-
bis actionem intellectus, & imperfecta
quædam iudicia, cùm planum ſit, multos
inter dormiendum vniuerſalia concipe-
re, & diſputare; non requiritur verò ad
motum vt cumque à nobis exercendum,
iudicij, aut rationis libertas, vt etiam
in ebriis & phreneticis videre eſt. Ad *Ad 2.*
ſecundam eiuſdem argumenti partem
reſpondendum, licèt appetitus ſenſitiuus
imperante voluntate, & ratione dirigẽ-
te nequeat membrorum motum inhi-
bere; aut ſecùs quàm voluntati placeat,
inflectere; poſſe tamen intellectu aliud
cogitante, ac non iubẽte voluntate, cor-
poris membra indeliberato motu ciere,
vt ſæpè accidit. Non proinde tamen cõ-
curſum illarum ſuperiorum facultatum
ſuperuacaneum eſſe, cùm ad motionem
deliberatam neceſſarius ſit. Nec verò in
homine de inferioris appetitus dignita-
te quidquam detrahit, quod non per ſe,
ac vi ſua tantùm membris motionem
inferat. Etenim, vt Caietanus prima par-
te quæſt. 81. art. 3. annotauit: licèt in no-
bis natura ſenſitiua nobilitatem capitis,
quam in belluis habet, non obtineat:

Nihil derogat appetitui hominis potentijs ſubijci ſuperioribus.

cõpenſatur ei tamen ea iactura propter A coniunctionem, & commercium cum ratione, & appetitu intellectiuo; perficitur namque, & attollitur id quod eſt inferius, vicinitate ſublimioris, quamuis ſubſit, quod tam in iis, quæ ad mores pertinent, quàm in politicis conſpicuum eſt. ſiquidem perfectiùs operātur virtutes, vt obedientes charitati, quàm ſolæ; nobiliúſq; eſt regi aſſiſtere, quàm villæ regimen tenere. Ex dictis collige, nihil repugnare, quominùs ij, qui ſomno oppreſſi curſitant, interdū abſque B intellectricis potētiæ influxu ſola imaginatione, & appetitu motricē vim excitante, progreſſionis motum adminiſtrent: cùm id etiam vigilantibus frequenter eueniat.

Ad 1. rationem. 2. argum.

Secundum verò argumentum ſolues dicendo ad primam eius partem, licèt appetitus quoad alios actus politicè rationi obediat, quoad membrorum tamen motionem, non niſi deſpoticè obtemperare. Hæc nobis ſolutio placet, C non quæ concedit rationem, & voluntatem immediatè, ac ſine interuentu appetitus membra ciere. Ad ſecundam nullum animal quantumuis minutum, atque imperfectum, loco moueri ſine influxu appetitus, & imaginationis; nec vllum eſſe, quod hiſce facultatibus natura ſua orbatum ſit: licèt imperfecta non eas habeant certa corporis parte definitas, vt alibi diximus. Vnde eſt quòd lacertæ, vermes, aliáque eiuſmodi D poſt diſſectionem viuunt, ac mouentur, quia etiam diuiſa imaginationem, & appetitum in partibus retinent. Tametſi fatendum ſit, Ariſtotelem, cùm proximis capitibus de motu egit, de eo tantùm vel præcipuè ſaltem diſſeruiſſe, qui perfectis animantibus conuenit. Ad tertiam negandum eſt quod aſſumit, dicēdúmque imaginationem non per ſe, ſed interuentu appetitus, cui triſtia, aut læta, horrida, aut iucunda obiicit, humo- E res concitare, & ſanguinem, ac ſpiritus mouere: ſicque variè corpus afficere.

Ad 2.

Omne animal ex appetitu, & imaginatione moueri. Hoc libr. 2. 2. qu. 2. art. 2.

Ad 3.

Lege D. Thomam 1. part. quæſt. 117. art 3. & lib. 3. contr. gent. cap. 103.

Vltimum argumentum diluitur inficiando non diſtingui vim motus executiuam ab appetitu; Ad primam verò aduerſariæ partis rationem negandum eſt, actionē, qua mēbris motus imperatur, præire appetitui. Ad ſecundā, naturā facere optimum, quod poteſt, ſed nec fuiſſe conueniens, nec potuiſſe motum elici tantummodo à facultate appetente ob eas rationes, quas circa tertiam cõcluſionem adduximus. Præterea motum progreſſiuum animalium re vera ab animali virtute proficiſci, cùm non niſi appetitu imperante, & concurrente efficiatur. Nec virtutem motiuam mēbris inſitam ad facultates vitales attinere, ſed potiùs ad animales, quarum miniſtra eſt. Ad tertiam, Ariſtotelem vocaſſe appetitum vim mouentem, non quòd eum à facultate motus executrici non putaret diſtinguendum, cùm locis à nobis ſuperiùs citatis appetitum, & vim motiuam vti diuerſas animantium facultates numerarit; ſed quia re vera appetitus eſt etiam potentia mouens, vt ex dictis conſtat. Hactenus diſceptatum de anima, quatenùs corporis conſtricta nexu, & contubernio addicta, ad functiones exercendas ſuas, illius operam emendicat, deinceps de eadem ſcribemus eo iā vinculo exoluta, & de ſeparata ſeparatam inſtituemus tractationē. Præſtet vtinam propitium Numen, vt quemadmodum de coniuncta anima, quali quali potuimus induſtria, opus confecimus, & de ſeparata dictari gradum addimus vlteriorem: ſic ſolutus aliquando è corpore, cui coniunctus nunc animus eſt, in ſtatum euadat liberiorem, vbi ſoli Deo inſolubili iam nexu adſtrictus, & ab humanis longiſſimo abiunctus interuallo, vitam auſpicetur iucundiſſimam, & poſſideat beatiſſimam.

Lege etiā quæ diximus 7. Phyſ. ca. 2. q. 1. art. 7. & lib. 1. de Gen. ca. 4. q. 10.

Ad 1. rationem 3. argum.

Ad 2.

Virtus motiua ad animales pertinet facultates.

FINIS LIBRI TERTII.

TRAC

TRACTATVS DE ANIMA SEPARATA.

PROOEMIVM.

QVONIAM *Ariſtoteles libris ſuperioribus nihil de anima ſeparata diſſeruit, de qua multæ ac graues quæſtiones inter Philoſophos Theologóſque verſantur, quarum explicatio, & intelligentia non minùs neceſſaria, quàm iucunda eſt: operæ pretium duximus, eam diſputationem in præſenti ſuſcipere: licèt enim conſideratio eorum, quæ ad animam præcisè, vt extra corpus eſt, ſpectant, Metaphyſici potiùs, quàm Phyſiologi ſit, vt in primi libri proœmio commonuimus, quia tamen ſcientia de anima ſine hoc quaſi ſupplemento abſolutionem ſuam adipiſci non poterat, fortaſſéque in libris primæ Philoſophiæ apud Ariſtotelem commentatio hæc non adeo opportunum locum habet, iſtiuſmodi tractationem ſuperiorib. libris potiùs attexere, quàm illud reijcere ſtatuimus. Neque verò eas quæſtiones diſputabimus: quæ ad vtrumque animæ ſtatum, ſeparationis videlicet, atque informationis indifferenter ſpectãt, quales illæ, An rationales animæ ſint ſubſiſtentes? An à Deo creentur? & ſi quæ ſunt huiuſmodi: cùm ad caput primum lib. 2. huius operis ſint pertractatæ.* Quod ſit huius operis inſtitutum.

Porrò huiuſce tractationis obiectum, materiáve, quam ſubiectum vocant attributionis, in promptu eſt, nimirum anima rationalis ſecundùm ſeparabilitatem à corpore ſpectata, quã veluti formalem rationẽ cæteræ quidem peculiares ſciẽtiæ de ſuis ſubiectis non aſtruunt, ſed ſupponunt. At verò communis omniũ Metaphyſica, ad quã præſens tractatio potiſſimùm refertur, vt paulò ſuperiùs diximus, tum ſibi, tum alijs in eo proſpicit. Quo factum eſt, vt prima ſequenti diſputatione ſeparabilitatem de anima demonſtremus. Paſſio verò eſt poſſe operari abſq; corpore. Nec mirũ ſi quadam ex parte poſitiua nõ ſit paſſio, imò talem eſſe oporteat, cùm eius ſubiectum ex parte rationis formalis, hoc eſt, ſeparationis, priuatiuũ ſit, vt ex ſequentibus intelligetur. Iã tractatio in ſex diſputationes diuiditur. Prima animæ naturã propiùs attingit, cùm in ea de immortalitate, diſtinctionéque ipſius ab alijs ſubſtantijs ſeparatis diſſeratur. Secunda modum exiſtendi extra corpus declarat, reliquæ de ijs, quæ ad operationem explicandã referuntur. Itaque tertia de potentijs cognoſcentibus, earúmque ſpeciebus & habitibus diſceptat. Quarta de actu ipſo cognoſcendi. Quinta de obiecto cognitionis. Sexta de motione ad locum. Huius tractationis ſubiectũ. Diſtributio.

DISPVTATIO PRIMA.

De immortalitate, & natura Animæ rationalis.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ philoſophorum veterum ſententiæ circa animæ immortalitatem.

Immortalitatem bifariam accipi.

IMMORTALE, quemadmodum & æternum, bifariàm dici conſueuit; aut quod nulla poteſtate, etiam diuinâ, aboleri valet: quo pacto ſolus Deus (vt alias eius loci interpretationes omittamus) immortalitatem habere dicitur, primæ ad Timoth. c. 6 aut quod ſuapte natura nequit interire, quamuis per abſolutam Dei poteſtatem deficere poſſit, cuiuſmodi ſunt Angelus, materia prima, & id genus alia. Poſterior hic ſignificatus duplicem adhuc comprehendit: nam quæ eo modo ſunt immortalia; vel ſubſtantiæ ſunt, vt Angeli, cœleſtia corpora materia prima; Vel accidentia eorum peculiaria, vt ſpecies intellectiles Angelorum, Solis lumen, relatio creaturæ ipſi materiæ propria; ſi ſubſtantiæ ſint, immortalia, aut incorruptibilia per ſe vocantur; per accidens verò, ſi ſint accidentia, eo quòd nullo vlteriori miraculo extinguentur, quàm ſuorum ſubiectorum abolitione. Propoſita verò quæſtio de immortali ſecundo modo, quod ſubſtantia ſit, intelligi debet.

De quo immortalitatis genere procedat quæſtio.

Igitur; eſſet ne animus hominis immortalis, an vnà cum corpore interiret, magno apud veteres ſtudio, & contentione quæſitum fuit; primúſq; inter eos, quorũ ſcripta extiterunt, ea de re diſputaſſe dicitur Pherecydes, referente Cicer. 1. Tuſc. qu. deinde alij in Academia, in Lycæo in Stoicorum porticu, cæteriſque philoſophantium gymnaſiis, dignam videlicet rati controuerſiam, in qua hominum ingenia deſudarint, cùm omnium cauſa ageretur. Ea enim diſputatio eſt, vnde non ſolùm diuini numinis colendi ratio magna ex parte dependet; ſed quæ ad ſummum hominis bonum definiendum, atque ad mores

A conformandos intereſt magnoperè. Igitur animi immortalitatem aſſeruerunt Pherecydes, eiúſque auditor Pythag. Triſmegiſtus, Diog. Thucydides, Thales Mileſius, Zoroaſtes, Anaxag. Aratus, Plato, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Numerius, Longinus Platonicus, Theophr. Marc. Tull. & alij, quos longa ſerie refert Nicolaus Fabentinus lib. 1. de immortalitate animorum ad Clementem 8. c. 11, Eugubinus l. 9. de perenni Philo-

Qui ex Philoſophis animæ immortalitatem aſtruxerunt.

B ſophia. Fuit tamẽ inter hos diſcrimẽ. Nã quidã animum expertẽ omnis mortalitatis fecere: alij non ita, ſed longo pòſt tẽpore, vel paulò pòſtemori exiſtimarũt. Inter quos Stoici eruditorũ animas corpore ſolutas paulatim debilitari, & perire, ſapientũ verò vſque ad vniuerſi conflagrationẽ perſeuerare dixerunt. Inter alios acerrimus animorum immortalitatis propugnator, & vindex fuit Plato, nullúſque eam phyſicis rationibus tam

Huius immortalitatis acerrimus propugnator Plato.

C apertè tutatus eſt, vt conſtat ex Timæo, Philebo, Menone, & libris de Repu. adeò vt iudicia poſt mortem, pœnáſque, ac præmia conſtituerit. Et verò cum nonnulli hac in re veritatis terminos prætergreſſum fuiſſe putant, aſſeruiſſéque non hominum tantùm, ſed belluarum quoque animas immortales eſſe; quem errorem Platoni attribuit, refellitque D. Thom. 2. cont gent. c. 82. Sed ab eo Platonem alienum fuiſſe aſſerit Beſſario c.

D 7. li. 2. contra calumniatorem Platonis; & quidem iure optimo (vt nobis videtur) cùm Plato in Timæo diſertis verbis affirmet, animũ brutorum eſſe mortalẽ.

Epicureorum ſecta animæ immortalitatem dinegauit.

Animos interitui obnoxios eſſe, & cum corpore emori putauit Epicureorum grex, quem plurima turba tam Græcorum, quàm Latinorum ſecuta eſt. Atque inter eos Plinius l. 7. naturalis hiſt. c. 55. de anima brutorum, de quibus tam

E multa ſcripſit, optimè meritus, de humana peſſimè; cuius immortalitatem acerba mordacitate eſt inſectatus, certus nunc ea de re apud inferos malo ſuo, infelicíque experimẽto. Illic videat (vt iocatur) vtrum ne aliquis poſt mortẽ ſit doloris ſenſus aut corpori, aut animæ; Vtrũ vanitas ſit, poſt mortis etiã tempora vitã, immortalitatémq; polliceri; illic diſcat, ſi nihil eſt, quod animæ agant, eſſe certè multum, quod patiantur.

Varia ea de re Galeni placita.

Porrò Galenus in hac quæſtione tã varius eſt, vt cuius fuerit ſentẽtiæ non ſat liquidò

liquidò cõſtet. Nam in libro qui inſcribitur; Quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, Platonem exagitat, quòd animi immortalitatem defendat. At verò in libr. de tremore & rigore, ait, ſi quis animam eſſe dixerit ſubſtãtiam, quæ per ſe moueri queat. (quod vtique immortalitatis eſt argumentum) eum minimè deceptum iri. Quapropter alij eum in priori ſententia fuiſſe credunt, alij in poſteriori. Sed minimè mirandum eſt dubium fuiſſe Galenum de animorum noſtrorum immortalitate, cùm de ipſa animę natura dubius fuerit, an ne qualitas, qualitatúm ve temperamentum ſit, an potiùs ſubſtantia, quod eius libros euoluenti paſſim occurret.

ARTICVLVS II.

Quid Ariſtoteles in re propoſita indicarit.

QVOD ad Ariſtotelem attinet, quid de animi immortalitate ſenſerit, controuerſum eſt. Iuſtinus philoſophus & martyr, in ſua paræneſi. Theodoretus in libr. de natural nom. D. Greg. Nyſſ in lib. de anima, Origenes in opere, quod inſcribitur φιλοσοφουμένῳ. D. Gregor. Nazianzen. in diſputatione cõtra Eunomium, Plutarchus in libro de placitis philoſophorum cap. 1. Galen. in hiſt. philoſophica, Caietanus tertio de anima capit. 2. Pomponatius in ſuo libro de immortalitate animæ, Simon Portius in libello de mẽte humana, putant animum noſtrum caducum, mortalemque feciſſe. Eóque magis perſuaſum habent ita crediſſe Ariſtotelem, quòd Alexander Aphrod. auditor, ſic mentem eiuſdem Philoſophi ſolitus ſit interpretari, vt lib. 3. de anima, & alibi, quem tamen ab hac calumnia liberare nititur Eugubinus lib. 9. de perenni philoſophia cap. 21. & 22.

Qui velint Ariſt. mortalem animum crediſſe.

Prima ratio quid probat.

Primùm igitur ſe offert locus ille initio librorum de anima cap. 1. text. 12. vbi affirmat, ſi intellectus citra imaginationem non eſt, cohærere per ſe non poſſe, atque extra materiam conſiſtere. Quare cùm c. 8. lib. 3. text. 39. ſtatuat, neminem abſque phantaſmatis ope intelligere, oportereque eum, qui contem-
A platur, phantaſmata ſpeculari; conſequens eſt, vt exiſtimet non poſſe animũ extra corpus eſſe, ſed vnà cũ eo extingui.

Secunda.

Secundò, quia primo de cœlo c. 12. probat omne genitum eſſe corruptibile, & quidquid ortum eſt, aliquando interiturum. Quare cùm ponat animum initium habere, vt conſtat lib. 12. Metaph c. 3. text. 16. eundem aliquando diſſoluendum fore arbitratur.

Tertia.

Tertio, quia primo Ethicorum c. 10.
B Solonem coarguit, quòd veram hominis felicitatem poſt mortem eſſe dixerit. Quæ reprehenſio ea potiſſimùm ratione niti videtur, quòd poſt mortem animus hominis, qui beari poſſit, non remaneat. Quod etiam apertiùs confirmat tertio eiuſdem operis lib c. 6. dicens, poſt mortem, nec boni quid eſſe neque mali, & lib. 12. Metaph. c. 7. text. 39. cùm ait, Deo ſempiternam conuenire felicitatem, nobis verò non niſi ad breue tempus,
C dum huius vitæ munere fruimur.

Quarta.

Quartò, quia cùm mundum, hominúmq; generationes ab æternitate finxerit, vel dandæ eſſent infinitæ animæ, cùm tamen 3. phyſicæ auſcultationis libro infinitum negarit, vel locum haberet migratio Pythagorica animarum in diuerſa corpora ſuccedentium, quod non minùs à Peripatetica doctrina abhorret, vt alibi oſtendimus.

Vltima.

Poſtremò, quia ſi animum immortalem feciſſet, eundem à Deo creari exiſti-
D maſſet: quæ enim immortalia ſunt, ſicuti aboleri nequeunt, niſi à Deo in nihilum redigantur, ita neque produci valent, niſi diuinitùs creentur. At quod Ariſtotelem animi creatio latuerit, ſuadetur: quia cùm ipſe Deum naturæ neceſſitate agere crediderit, ſi à Deo animas creari putaſſet, aſſeruiſſet vtique omnes ab æterno fuiſſe productas; quod eius placitis aduerſari ex ſecundo argumento perſpicuum eſt. Itaque videtur Ariſtoteles animi humani immortalitatem penitùs ignoraſſe.

Qui opinentur, Ariſtotelẽ oppoſitum planè cenſuiſſe.

E Alij tamen magni nominis philoſophi cõtra opinantur, aſſeuerántque Ariſtotelẽ noſtros animos ab interitu alienos, atque omnis mortalitatis expertes poſuiſſe, ex quorum numero eſt Theophraſtus, qui cùm tot annos Ariſtotelẽ in Lycæo deãbulantẽ audierit, credibile omnino eſt ſæpè hæc de re cum eo fuiſſe commentatum, ac quid ſentiret, co-

gnouiſſe. Idem cenſuere Olympiodorus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Auicenna, vt refert Mirandula lib. 4. de examine vanitatis cap. 9. Et de Latinis D. Tho. 2. contra gentes cap. 79. & 8. phyſ. lectione 12. & 12. Metaphyſicorum lectione 3. & quodlib. 10. quæſt. 3. art. 1. Albertus Magnus tractatu 2. de anima ca. 20. & tractatu 3. ca. 13. Ægydius libr. 3. de anima ad caput 4. Durandus in 2. diſt. 18. qu. 3. Ferrarienſis loco cit. contra gentes: Eugubinus lib. 9. de perenni Philoſophia à cap. 18. aliíque è recentioribus non pauci.

Quibus ex locis id deprehendãt.

Sunt verò apud Ariſtotelem ad hanc ſententiam ſtabiliendam multa, & illuſtria teſtimonia. Nam 1. de anima ca. 4. text. 65. & 66 appellat intellectum noſtrum diuinum, interitus & paſſionis expertem. In 2. item lib cap. 1. text. 11. ait nihil obſtare quominùs aliquæ partes animæ ſeparabiles ſint, quia nullius corporis ſunt actus. Et cap. 2. text. 21. ait, intellectum, qui ſpeculatur, eſſe aliud quoddam genus animæ à ſentiente & vegetante diſtinctum, quod perinde, atque perpetuum ab eo, quod occidit, ſeiungi ſepararíque poſſit. Idémque affirmat de intellectu agente ca. 5. li. 3. text. 19. Dixerat autem text. 17. has duas facultates intellectricis animæ differentias eſſe. Præthereà 12. l. Metaph. ca. 3. tex. 17. ſcribit nihil prohibere, quominùs diſſoluto compoſito forma remaneat. Quod de ſola anima humana dictum conſtat. Rurſus; omnis potentia immaterialis; cùm ſit extra materiæ conditionem, vacat interitu: at intellectum immaterialem eſſe multis in locis affirmat Ariſtoteles, vt 1. de partibus animalium capit. primo lib. 3. de anima ca. 4. tex. 4. & 6. & 15. & 19. Poſtremò libr. 2. de generatione animalium ca. 3. docet mentem extrinſecus aduenire, hiſce verbis, λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον, οὐδὲ γὰρ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ κοινωνεῖ σωματικὴ ἐνέργεια, id eſt, Reſtat igitur vt mens ſola extrinſecùs accedat, eáque ſola diuina ſit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Quibus verbis ſignificat Ariſt. animum humanum non educi è gremio materiæ, ſed diuinitùs creari, atque adeò immortalem eſſe. Cuius contrarium ante illa verba, quæ nunc citauimus, præmiſerat de formis cæterarum

A animantium, eas videlicet extrinſecùs aduenire non poſſe, quòd operationis tantùm corporeæ ſint principia.

Occupatur aliquorum obiectio.

Nec audiendi ſunt, qui ſuſceptæ opinionis retinendæ ſtudio, hunc locum aliò detorquent, & de intellectu agente, id eſt, de Deo intelligendum arbitrantur; cùm Ariſtoteles non de Deo, ſed de anima: nec de Diuino, ſed de humano intellectu eo loco palàm diſſerat. Quos
B etiam Philoponus ſcita ratione vrget; Quî fieri poſſit, inquiens, vt de Diuina mente illud ab Ariſtotele dictum putemus, cùm ſcribat, non ſatis hoc adhuc conſtare, vtrùm hæc vis à cæteris animę facultatibus, & ab ipſa materia abiungi poſſit. Siccine de prima mente loqueretur? an non omnibus certum eſt, hanc æternam, & omnis interitus expertem eſſe? Hæc ille. Tandem ſi habenda fides eſt iis, quæ Themiſtius in paraphraſi ſuper tertium de anima ca. 37. refert; ſuã
C de re propoſita ſententiam diſertè expreſſit Ariſtoteles in Dialogo, quem ſcripſit ad Eudemum familiarem ſuum, cuius etiam meminit Cicero 1. de Diuinat. Plutarchus in vita Dionis, & in conſolatoria ad Apollonium, vbi multis rationibus animi noſtri immortalitatem aſtruxit.

Hac in re dubium hæſiſſe Philoſophũ qui affirmant.

Alij denique Ariſtotelicæ doctrinæ haud mediocriter ſtudioſi, in quibus eſt
D Scotus in 4. ſent. diſt. 43. q. 2. ar. 2. Heruæus quodl. 1. qu. 11. & l. 1. ſent. diſt. 1. q. 1. Niphus in opuſc. de immort. animæ c. 1. hiſce in vtráque partem animaduerſis rationibus, cenſent Ariſtot. omnino dubium in qu. fuiſſe, ac modò ad hãc modò ad illam ſententiam inclinaſſe. Nobis videtur eum, etſi aliquantulum hæſerit, magis tamen propendiſſe in eam partẽ, quæ animum immortalem facit.

Probabile eſt ad immortalitatem animæ magis inclinaſſe.

Sed quia videbat ſe hinc argumẽtis per-
E urgeri, illo præſertim de animorum infinitudine perplexa dictorum varietate rem obſcuraſſe; vel certa ita diſputationum ambage implicuiſſe, vt ingenia potiùs ſtudioſorum ad inueſtigandum excitaret, quàm aliquid certum fixúmque relinqueret.

Reſpondetur ad argumenta facta in oppoſitũ. Ad 1.

Diluemus igitur in gratiã tanti Philoſophi ea argumenta, quæ in eius doctrina animum omnino mortalem faciebãt. Ad primũ dicendum erit, cùm Philoſophus aſſerit noſtrã mentẽ non intelligere abſq; phãtaſmatis, nõ loqui de anima abſolutè,

abſolutè, ſed vt eſt corpori vnita: neque verò propter eorum concurſum infringitur argumentum illud, quo ex actione intelligendi, etiam in corpore animæ immortalitas comprobatur, vt in ſequẽtibus fiet apertum. *Ad 2.* Ad 2. omiſſis aliorum interpretationibus, dicendum eo loco tantùm haberi, id, quod per motum & generationem incipit, neceſſariò finem habere; animum verò rationalem non eo pacto gigni. *Ad 3.* Ad tertium, omnia illa loca intelligenda eſſe de humana felicitate, de qua erat inter philoſophos diſputatio, quæ cùm opes, & alia externa bona requirat, ab eo ſeparatæ animę ſtatu aliena maximè eſt.

Ad 4. Quartum, quod plus habet difficultatis, ſolutum iam eſt libr. 3. Phyſ. c. 8. qu. 1. art. 5. *Ad Vltimum.* Ad vltimum dices Ariſtot. cognouiſſe animas intellectiuas creari à Deo, neque tamen exiſtimaſſe eas abſque principio extitiſſe: quia illa tantùm ſtatuit neceſſariò Deum produxiſſe ex æternitate ad quorum ſiue effectionem, ſiue præparationem, nullius cauſæ ſecundæ concurſus exigitur. Ad animæ verò rationalis infuſionem requiritur diſpoſitio accidentium, quam agens naturale inducit; quæque ipſius animæ introductionem, & vnionem cum materia attingit. Atque de veterum Philoſophorum, déque Ariſtotelis ſententia, dicta ſufficiant.

ARTICVLVS III.

Animam rationalem immortalem eſſe, naturali lumine demonſtratur.

QVONIAM ſuperiori articulo oſtendimus ex Ariſtot. aliorúmque ſententia animã rationalem immortalem eſſe, operæpretium erit inueſtigare an demonſtratione aliqua, euidentive ratione eam veritatem aut aſſecuti ſint, aut aſſequi potuerint. Qua de re concluſionem huiuſcemodi ſtatuimus. Animæ rationalis immortalitas, naturali ratione demonſtratur. *Animæ immortalitatẽ demonſtrari.* Quæ concluſio non aliter ſuadenda eſt quàm adductis iis argumẽtis, quibus plerique Philoſophorum, aut etiã Theologorũ, ad id inſtitutũ vſi ſũt.

1. Argum. Primum ſit. Anima rationalis eſt ſubſtãtia, per ſe ſubſiſtẽs, & ſpiritualis. Ergo eſt immortalis. Conſequentia bona eſt, cùm neque ipſi Angeli alio ex cap. immortalitatem vendicẽt, quàm quòd tres illas conditiones in antecedente poſitas ſortiantur. *Animã eſſe ſubſtantiã, per ſe ſubſiſtentem.* Primam igitur in animã etiã quadrare ſatis liquet ex iis, quę tum primo Phyſicorum c. 9. q. 9. tum primo de Generatione, ca. 4. q. 8. ſcripta ſunt: quibus in locis vniuerſim probatur in quouis Phyſico compoſito, atque adeò in homine formam ſubſtãtialem inueniri, quæ non eſt alia, quàm rationalis: vt qu. 21. eiuſdem quarti capitis oſtenſum eſt. Secunda etiam ſuperiùs li. 2. ca. 1. qu. 2. ex profeſſo traditur. *Eſſe item ſpiritualẽ colligitur ex actibus.* Tertia demum nũc eſt vberiori filo deducenda, ex operatione videlicet atque potẽtia ſpiritualibus apud nos repertis. Ex operatione quidem hunc in modum. Actus cognoſcẽdi nonnulli ſpirituales ſunt in nobis, hoc eſt, neque ex materia conſtãtes, neque à materia, ſubiectóve dependentes. Ergo & potentia illos immediatè eliciẽs ſpiritualis erit; & conſequenter ſubſtantia, vnde talis potentia manat, erit itidẽ ſpiritualis. Vtraque conſequentia per ſe nota eſt in Philoſophia; ſiquidem, vti D. Dionyſ. ca. 11. de cœleſti Hierarchia ſapienter annotauit, operatio cognitionẽ potentiæ operantis ſequitur; potentia verò, naturam, hoc eſt, ſubſtantiam, vnde effluxit. Aſſumptum igitur probandum reſtat. *Intelligẽdi actus eſſe ſpirituales arguitur ex obiectis.* Nam actus, & obiectum ſibi inuicem proportione reſpondent, vt ſi hoc ſupernaturale exiſtat, ſi à loco, temporéque ſit abſtrahens, ac denique immateriale; eaſdẽ quoque prærogatiuas obtineat actus, ita poſtulãte natura, quæ in omnibus ſemper cõſona eſt. Cùm igitur humana cognitio ad obiecta ſpiritualia terminari poſſit, ac ſoleat, cùm itẽ in ea obiecta tẽdat plerúmque, quæ nulli ſingulari cognitioni ſunt addicta, id eſt in vniuerſalia (nihil enim intereſt an natura Leonis, verbi gratia, quã conſideramus, huic aut illi differẽtiæ ſit contracta; hoc in loco, aut tempore reperiatur) *Idem colligitur ex acumine humanæ cognitionis.* erit planè talis cognitio ſpiritualis atque à materiæ conditionibus, quoad fieri poſſit, immunis; vt quandoquidem vniuerſalis exiſtere non poteſt cùm elicitur, in actúque exercito ponitur, ad obiecti ſaltem indifferentiam ſeſe accommodet, eo pacto, quo diximus. Verum igitur erat propoſitæ rationis aſſumptum, nimirum dari in nobis ſpiritualem cognoſcendi actum.

Quod

Quod rurſum confirmatur obſeruatis propriæ cognitionis humanæ conditionibus, per quas à cæteris materialib⁹ cognitionibus diſtinguitur. Etenim humana cognitio adeò eſt ſubtilis, vt ad intimas etiam rerum quidditates, aut penetret, aut penetrare contendat: adeò ſagax, vt quæcunque ſunt re ipſa coniuncta diſcernat, diiudicétque quidnam ad earum pertineat eſſentiã: quid ex ea profluat, quid contingenter inſit. Eſt itẽ adeò potens, vt quæ neque ſunt, neque eſſe poſſunt, & apud ſe fingat, & varios modos, atque habitudines inter ipſa excogitet; vt à minimis effectis ad ſummã causã progrediatur diſcurrendo: vt in ſe quoque animaduertat, quàm certò, quámque euidenter obiectum attigerit; vt ſeipſam à quacunque re alia, atque adeò ab obiecto diſtinguat, quæ eſt perfectiſſima reflexio, ad quã ſenſitiua recordatio nequit accedere, cùm rem cognitam in præterito, concretè ſolummodo percipiat.

Qui intelligendi actus ſint à ſenſibus maximè alieni.

Præterea, experimur elicere nos credendi actus, coniectãdíque in futurum, atque etiam præteritorum recordandi, ſine vllo vitæ tuendæ, propagandæque fine; ſed cognitionis ſolius gratia, veluti cùm res geſtas olim accipimus, cùm futuras planetarum coniunctiones, atque oppoſitus ſpeculamur, aut etiam de Angelis, aliiſve entibus Metaphyſicis diſputamus; quæ omnia longè remota ſunt ab vſu ſenſuũ, miniméque ad illos pertinẽtia. Cùm igitur tot, támque nobiles exiſtant cognitionis humanæ conditiones, negari non poteſt, illã ſupra materiæ naturam eminere, proindéque ſpiritualem eſſe, quod contendimus.

Quàm independentes à materia ſint actus liberi appetendi.

Idem verò non minùs apertè oſtenditur inſpectis actib liberis appetendi. adeò enim indepẽdentes ſunt à materia, vt nullum ſit creatum agens, quod illos poſſit directè impedire, aut promouere, & quod hinc ſequitur, neque efficere vt aut aliquem exerceamus, aut nullũ; quæ eſt libertas abſoluta tam à cõtrarietate, quàm à cõtradictione. Id, quod ideò euenit, quia nullo preterquã infinito bono, eóque præſente euidenter, ſatiari tranquillaríque appetitus valet. Quis autem non videat tantam immunitatem, atque excellẽtiam in actum corporeum competere non poſſe?

Iam verò ex potentia ſpirituali hunc

Ex potẽtia animæ ſpirituali, eiuſdem ſpiritualitas monſtratur.

A in modum animæ ſpiritualitas concluditur. Eſt in nobis facultas intelligendi ſpiritualis; ergo & ſubſtãtia à qua fluat, cui inexiſtat, cuius virtute operetur. Antecedens, de quo ſolùm dubitari poſſet, probat D. Thom. tum alibi, tum 2. contra gent. cap. 49. & 1. p. q. 75. art. 2. ratione ducta ab Ariſtot. lib. 2. de anima, cap. 10. text. 104. & lib. 3. cap. 4. & 5. Et-
B enim intellectus percipere valet omnia corpora (neque enim vlla ratio afferri poteſt, cur corũ aliquod ipſius aciẽ effugiat) oportet igitur illum à natura corporis nudatum eſſe. Huius cõſecutionis vis, quæ lib. 2. de anima, cap. 1. quæſt. 2. artic. 2. latiùs inculcatur; ex eo nũc breuiter oſtenditur. Quia ſi intellectus non foret omni corporalitate nudatus, ſpeciem cuiuſlibet corporei obiecti nõ poſſet admittere; ſiquidem materiale orga-

Intellectũ potentiam eſſe ſpiritualem.

C num, in quo reſideret, limitatũ eſſet ob ſuam imperfectionẽ, vt patet inductione omnium potentiarum ſentientium, nulla enim illarum alterius ſpeciebus conſignari valet, quemadmodum neque eis vti ad cognitionem, & ſi fortaſſe in ipſius organo recipiãtur; ergo ſi vniuerſam corpoream naturam intellectus ſit percepturus, neceſſum erit ab omni materia immunem eſſe; vt eo pacto, cuiuis corporeæ entitati percipiendæ inueniatur indifferens. Cur autem, vt naturam
D ſpiritualem cognoſcat, non ſit opus ab ea exutum eſſe, citato loco explicatur.

Hactenus id ſolùm oſtendimus, animum noſtrum ſubſtantiam eſſe per ſe ſubſiſtentem, atque ſpiritualẽ, quod erat primi argumenti, in quo verſamur, antecedens; certa igitur eſt illa conſecutio, quam ſuperiùs fecimus; eſſe illum quoque immortalem. Quapropter non immeritò D. Auguſt. lib. de immortalitate animæ ſtatuit, ad eandem immortalitatem demonſtrandã, à ratione, id eſt, ſpi-
E rituali ſiue operatione, ſiue potentia incipere oportere. Quod ita vlteriùs cõfirmatur. Cauſa materialis in ſubſtantiam ſpiritualẽ per ſe ſolùm influere nequit, vt ipſo naturæ lumine notum eſt, quandoquidem à ſola cauſa materiali immaterialis influxus, qui tãtùm ab ſpirituali ſubſtantia recipi poteſt, prodire non poteſt. Nõ igitur hæc ab illa exiſtẽtia recipiet. Tunc ſic; Anima rationalis exiſtentiam nõ capit à materia. nulla igitur ratione per cauſas naturales ab ea poterit

Independẽtia animæ à materia, tam arguit immortalem.

talis

talis exiſtentia auferri, quod eſt eſſe immortalem. Extrema hæc conſecutio nota eſt; cùm corruptio aliter non contingat in formis ſubſtantialibus, quàm per diſſolutionem ipſarum à materia, à qua dependebãt in exiſtendo.

Secundum argumentũ principale.

Secundum argumentum principale pro huius articuli concluſione ſic habet: Nihil per ſe ſubſiſtens corrumpi poteſt naturaliter, niſi ſubſtantia alia pariter generetur, quemadmodum latè diſſeritur lib. 1. de generatione cap. 4. q. 17. At forma rationalis per ſe eſt ſubſiſtens, vt ſuperiùs vidimus li. 2. de anima cap. 1. q. 2. neque cum ipſius corruptione coniuncta eſſe poteſt alterius ſubſtãtiæ generatio, cùm ſimplex ſit entitas: (alioquin ſi ex materia, & forma etiam componeretur, in Phyſicis compoſitionibus, ſine exitu procederetur) nullàque proinde ſit requirenda materia, quæ nouæ generationi ſubſterni valeat. Anima igitur rationalis corrumpi non poteſt. Confirmatur argumentum, quia anima rationalis per ſolam creationem, exiſtẽtiam capit, vt q. 3. eiuſdẽ libri non ex diuinis tantùm literis, Patrúmque teſtimoniis, ſed ratione etiam oſtenditur, ergo à nulla cauſa naturali deſtrui poteſt.

Anima per ſolam creationẽ, exiſtentiã accipit.

Conſequentia ex eo vim habet, quia quemadmodum omne corruptibile generabile eſt, teſte Philoſopho, ita quidquid ſola creatione produci poteſt à ſola cauſa creante corrumpi poterit. Ad hæc non parũ efficacia argumenta, alia accedunt, quæ etſi non vrgeant omninò, digna tamen ſunt, quibus benè moratus quiſque in propoſitæ concluſionis aſſenſum inclinet.

Tertium argum.

Tertium, Eſt appetitus in homine naturalis ad vitam ſempiternam; ergo anima ſaltem immortalis erit. Conſequentia probatur, quia appetitus naturalis non eſt fruſtrà. Antecedẽs verò ſuadetur primò ex elicito deſiderio, quod vnuſquiſque experitur, non ſolùm diu viuẽdi, ſed etiam gloriæ comparandæ. Quàm ſit autem vehemens ipſum deſiderium, inde patet, quoniam tantum apud quoſdã valuit, vt ſibi manus inferrẽt, quo citiùs vita immortali potirentur, vt de Cleombroto memorat D. Aug. lib. 1. de Ciuit. Dei c. 22. Is autem Cleombrotus, lecto Platonis dialogo, qui Phædon inſcribitur in quo de immortalitate animæ diſputatur, ſtudio immortalitatis illicò experiẽdæ, ex alto ſe dedit præcipitem, vt atteſtatur Cic. 1. Tuſc. qu. Plura huic affinia exẽpla, reperies apud Lactãtium li. 2. de diu. Inſtit. Secundò ex aſſidua, vehementique contentione, atque æmulatione relinquẽdi ſui monumẽta, tum conſcribendis voluminibus, tũ etiã magnificis operibus conſtruendis; hinc enim Mauſolæa, Coloſſi, Pyramides, & Columnæ, ſubſtructionéſq; aliæ prodigioſæ. Tertiò ex humana propẽſione degendi perpetuò in ſocietate, & communione multorum. Hinc forũ, iura, tẽpláque communia, nimirũ dum à pluribus idem deligitur locus ad colendum Deũ; Idem iudex controuerſiarum; eadem ratio legum, ſecundũ quas viuãt. Huc videtur alluſiſſe Sanctus Iob c. 3. illis verbis; Nunc enim dormiens (ſcilicet per mortem) ſilerem & ſomno meo requieſcerem cum Regibus, & principibus terræ, qui ædificant ſibi ſolitudines, aut cũ principibus, &c. Ex quo loco D. Th. colligit, hominem ſecundùm animam poſt mortem ſubſiſtere: ibidémque Caiet. probat Iobum ſupponere animæ immortalitatem, ac loqui ſecundùm ſtatũ naturæ animæ rationalis, ſecluſa conſideratione diuini ordinis, ſecundùm pœnas, vel præmia, quamuis D. Greg. lib. 4. mor. c. 27. ad eundem locum dicat Iobum loqui de Angelis beatis ſanctíſque Eccleſiæ prædicatoribus, quorũ conſortium optabat, niſi id originalis culpa prohiberet. Quæ interpretatio ad ſpiritalem potiùs, quàm literalem (vt vocant) ſenſum referenda eſt.

Dari in homine appetitum ad immortalitatem.

D. Thom.

D. Gregor.

Quartum argum.

Quartum, Non modò certũ eſt, eſtaſim, hoc eſt, intentã quandam partis rationalis ad res ſublimes abſq; vllo ſenſuum vſu applicationem ſupernaturaliter dari: ſed etiam probabile naturaliter poſſe aliquando euenire; vt latè diſputauimus li. 3. de anima c. 8. q. 8. art. 3. nec immeritò, ſiquidem ea vehemẽs applicatio, etſi ardua ac laborioſa, proindéque admodum rara exiſtat, non tamen tantæ eſt eminentiæ, vt citra miraculum euenire interdum nequeat: poterit ergo naturaliter anima rationalis per ſe ſubſiſtere; immortaliſque permanere; quandoquidem vnumquodq; ſicuti ab altero in operando per ſe non pendet, ita neque in eſſendo. Neque verò (vt hoc ſemel moneamus) ſuſpecta cuiquam videri debet ea conſecutio, qua ex vna, vel altera

tera operatione animæ abſque corporis ſocietate edita, illius immunem à corpore ſubſiſtentiam colligimus, quamuis multas alias, vegetandi ſcilicet, ſentiendique actiones, abſque corporis conſortio nequeat exercere. Enimvero, ſi ſemel per breue tempus cohærere poſſe animam extra corpus deprehendamus, nulla ratio eſt cur longiori, atque adeò infinito ſubſiſtere eã poſſe denegemus.

Quintum argum.

Quintum, Nullum eſt in hac vita tantum bonum, quod adepti tãdem aliquãdo non faſtidiamus, quantũuis illud auidè appetiuerimus, iucũdũmq; ac ſuaue viſum fuerit. Vnde ad alia ſemper mens anhelat, ſi quod fortè inueniat obiectũ in quo quieſcat: vt ſequenti ratione perpendemus. Signum igitur eſt animæ naturam, ac facultates cognoſcendi, & deſiderãdi eidem proprias, caduca omnia tranſcendere, naturæque dignitate ſuperare, quandoquidem eorum nullum inuenitur, quod ipſis tandẽ non frigeat ac vileſcat. Hinc D.Greg.ho in Euang. Corporales deliciæ, cùm non habentur, deſiderium accendunt: habitæ verò in faſtidiũ vertuntur; in eis appetitus placet, experientia diſplicet, &c. à qua cõditione longè abſunt æterna bona, de quibus illud celebratur; Neque eorum copiam faſtidiri, neque famem cruciare.

Immortali animæ mortalia vileſcunt.

Sextum arg.

Sextũ, Quod ſuperiori affine eſt, ex inſito nobis beatitudinis in cõmuni appetitu eruitur. Nihil eſt, quod humanum deſideriũ ſatiare poſſit, eo ſaltem ex capite, quòd ſit tandẽ finem habiturũ; vnde vox illa eſt Auguſtini initio confeſſionũ ſimile deſiderium intra ſe experientis. Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te; quod non minùs piè quàm verè diſſeruit etiam cap. 25. Manualis. Quapropter ſi prædictum deſiderium fruſtrà eſſe non debet; vt potè quod nobis natura inſeuerit; conſequens ſit, vt aliqua ſaltem pars noſtri beatitudinem ſine termino poſſidere poſſit; quod abſque immortalitate non continget.

Quãſit ardens in homine beatitudinis appetitio.

Septimum argum.

Septimum. Quoniam naturale eſt homini ſecundùm virtutem viuere; quod principium ſanè conuelleretur, ſi homo iumenti more interiret. Vnde Auguſtinus 6. confeſſionum cap. vltimo, Si animus, inquit, mortalis eſt, Epicurus in animo meo palmam habet. Quapropter ſi ab auctore naturæ Deo ſatis [vt par eſt]

A ad moralem vitam ſumus inſtructi, fatendum omnino erit animorum immortalitatem naturalem eſſe, cùm alioquin nullus penè inueniretur, qui ſtudioſæ vitæ operam daret.

Octauum argum.

Octauum, ex Dei prouidentia deducitur, illúdque luculenta oratione proſequitur D.Chryſ. homil. 4. de prouidentia Dei, deſumpſiſſéque videtur ex 21. capite libri Iob. Etenim in mortali vita ſtu-

Ex diuina prouidentia animorũ arguitur immortalitas.

B dioſi homines frequentiùs aduerſa patiuntur; improbi proſperè habent: neceſſe igitur eſt aliam ſupereſſe immortalẽ vbi ſtudioſi ab improbis iuſta ſorte diuidantur; quod citato loco Iob ita habetur. Iſte moritur robuſtus, ſanus, diues & felix alius moritur in amaritudine animæ, abſque vllis opibus; & tamẽ ſimul in puluere dormient, & vermes operiẽt eos. Ecce obiectionem. Sequitur Iobi reſpõ-

C ſio. Certè cognoui quia in die perditionis ſeruatur malus, &c. Quin etiã D.Clemens libr. 3. recognitionum, teſtatur Sãctum Petrum argumentatione hac vſum fuiſſe. Si Deus iuſtus eſt, anima eſt immortalis, cuius argumentationis vim eleganter etiam D.Greg Nazian. expreſſit carmine Iambico de ſe ipſo aduerſus inuidos hunc in modum,

Graue aliter eſſet rebus hîc duris premi;
D *Niſi ſummus olim verteret talos Deus.*

Simile argumentum confecerat Plato in dialogo de animæ immortalitate, ita fermè Iuſtum eſt ſceleſtos homines poſt obitum ſuorum criminum pœnam dare, iuſtos præmia recipere. Et ante illum Socrates apud Ciceronem. 1. Tuſcul. duas animorum è corpore abeuntium vias ſupereſſe dicebat; alteram, qua à Deorum concilio longè digrederentur, alteram, qua facilis illùc pateret aditus.

Plato.

Socrates.

E Plura ad hoc argumentum, ſicuti & ad alia ſuperiora ex philoſophorum fontibus hauſta congerit Eugubinus li. 9. de perenni philoſophia, quæ ne ſimus longiores, conſultò prætèrimus.

Quòd verò propoſita argumenta non tam ſtrictè, atque euidenter rem conficiant, vt illa, quæ apud Euclidem ſunt, non ideò ſuſpicioſa videri debet eorum firmitas, & efficacia. In quam ſententiam Ariſtoteles 1. Ethic. c. 3. ita ſcribit. Dicitur autem ſatis, ſi declaretur perinde, ac ſubiecta materia poſtulat; ipſum enim exactum non eſt in omnibus ſimili modo

Non eſſe in rebus omnibus aquã argumentorum vim exigẽdam.

Digitized by Google

li modo rationibus flagitandum. Et poſt A pauca. Eſt enim eruditi exactum ipſum in vnoquoque genere flagitare, quatenus fert ipſius rei natura. Simile námque videtur eſſe (id eſt, æquè ineptum) Mathematicũ ſuadentẽ probare, & ab oratore demonſtrationes exigere. Quo loco obſerua non ſolùm in gratiam intellectus imbecillioris dicta hæc fuiſſe ab Ariſtotele; ſed etiam quia frequenter accidit, vt materia de qua agitur, ampliùs nõ ferat; ſicque fieri poſſe B vt à nullo intellectu, quantumlibet perſpicaci, exactior probatio proferri valeat. Atque ita tandem Scotus quodli. 9. Phyſicam illam demonſtrationem approbat; qua ex ſpirituali operatione animæ, independentiã illius à corpore in exiſtendo collegimus, etſi alibi, vt paulò inferiùs attingemus, aliquanto tenaciùs pro aduerſa parte pugnarat.

Obiectio.

Oppones tamen non videri poſſe demonſtrari animę noſtræ immortalitatẽ, C cùm inferiùs oſtendendum ſit, id dogma de fide eſſe.

Dilutio.

Sed occurrendum, nõ omnia, quę fides docet, ſupernaturali cognitione teneri oportere, ſi alioquin ſatis ſint perſpecta naturali lumine, vt omnium hominũ futurum interitum, metallorũ venas in Hiſpania, & ſimilia, quæ cùm naturalia ſint, naturæq́; lumine nota, in diuinis tamen oraculis habentur.

Cognitio ſupernaturalis non impedit naturalem cognitionem eiuſdem rei.

Secùs de propoſitione illa, Deus eſt, quã licèt naturali luminè quis notã habeat, ad iu D ſtificationẽ tamen requiri, vt ſupernaturali cognitione approbetur, docent meliores Theologi, ob illam D. Pauli ſententiã ad Hebræos 11. Credere oportet accedentẽ ad Deum quia eſt: nihil enim vetat, ea, quæ naturali demonſtratione aſſequimur, ſupernaturali etiam, ſed tamen euidenti iudicio approbari, de quo in Theologia explicatiùs.

D. Chryſoſt.

Ex dictis ergo colligere licet id, quod E D. Chryſ. citato ſermone fecit, eos, qui de immortalitate animæ dubitant, dubitare etiã poſſe, an in meridie dies ſit. Nõ alia ſanè ratione, quàm quia id iam naturali lumine ſit cõteſtatũ.

Non dari locum dubitandi de anima immortalitate.

In eadẽm que ferè verba cõuenit etiã Aug 13. de Trinit. c. 9. ſed & D. Th. tum alibi, tũ 1. part. q. 75. ar 2. & 6. cõcludit neceſſe eſſe affirmare, animã intellectiuã eſſe incorruptibilem ac ſubſiſtentẽ. Libro item 2. contra gent c. 79. ait patere intellectum humanũ incorruptibilẽ eſſe.

D. Auguſt.
D. Thom.

Quod autẽ neceſſarium eſt, naturaliq́; lumine patet, exploratam habet ſuæ veritatis rationẽ: ergo, &c. Deniq; hac ſaltẽ ætate ita celebre eſt animæ immortalitatem demonſtrari, vt iure temerarius habeatur, qui noſtræ aſſertioni refragetur, minimèq; credendum eſt refragaturos Scotum, & Caietanum, ſi nunc viuerẽt, etſi aliquando aliter cenſuerint.

Eã temerè negari à philoſopho naturali. Scotus 4. diſ. 43. q. 2. Caietan. in c. 9. Epiſtola ad Roma. & in c. 3. Eccleſiaſtæ.

Qua in re multo grauiùs aberrauit Iulius Scaliger exercit. 307. nu. 33. cùm ſcribit adeò neſcire nos immortalitatẽ, vt quotidianis ſuſpicionibus, vel perſuaſionibus etiam nunc ſit controuerſa, ſoláque fide agendum.

Duo autem ſunt ad extremum huius articuli aduertẽda. Primum, cùm naturali lumine cognitam eſſe immortalitatẽ animæ aſſerimus, non excludere nos peculiaria quædã auxilia, & illuſtrationes mentium, ſine quibus fortaſſe id aſſequi non potuerunt Philoſophi poſt primi parentis lapſum. Secundum non vſos fuiſſe nos auctoritate Concilij Lateranenſis infrà citandi ad hanc aſſertionem cõprobandam, quia quamuis ibi hæreſis damnetur, qui ſecundũ Philoſophiã dixerit animã rationalem mortalem eſſe, non tamen propterea fit, vt inuenta iam ſit philoſophica ratio, qua immortalis eſſe demonſtretur, quod nunc contendimus.

ARTICVLVS IV.

Obiecta quædam aduerſus ſuperiora argumenta, & eorum diſſolutio.

SED vt argumenta, quibus proximo articulo immortalitatem animæ oſtendimus, probatiora fiant, à calumniaque vindicẽtur, ſic primò obiicitur, aduerſus primum.

Prima obiectio contra 1. argum.

Si ex proportione, quæ inter actum & obiectum requiritur, rectè colligeretur illum debere eſſe ſpiritualem, aut ſupernaturalem, ſi obiectum eaſdem conditiones habe[illegible]t; pari ratione colligendum eſſet, eundem actum fore ſubſtantiam, aut infinitum; ſi ad obiectũ tendat, quod ſubſtantia ſit, aut infinitũ. Id autem falſum eſt in actibus creatis etiam beatificis, qui & accidentia ſunt, & finitam habent entitatẽ: ergo, &c. Deinde diuus Th. prima parte,

qu. 84. art. 7. apertè docet intellectum noſtrum ſemper intelligere in hac vita quidditatem vniuerſalem, vt exiſtentē in aliquo particulari. Non ergo circa obiecta vniuerſalia proprios conceptus elicimus, atque adeò neque ſpirituales.

3. Obiectionis cont. 3. argum. Aduerſus tertium. (Neque enim contra ſecundum quicquam occurrit) non anima propriè, ſed homo eſt, qui ſempiternitatem appetit; & tamen ipſe mortalis eſt. Ergo ex ea appetitione perperam concluditur immortalitas. Accedit, quoniam non brutæ animantes ſolùm, ſed res etiam inanimæ propenſiones ſuas, atque, vt ita dicā, deſideria ſemper eſſendi nō obſcurè declarant. Illæ quidē aſſidua victus quæſitione, fugáq; nocentiū, ac ſimilibus aliis diſtinctionibus: hæc autem innato appetitu loci conſeruātis, cōformationéque figuræ illius, quę minùs pateat externis incurſibus: & tamen nemo hinc deducit immortale quippiā eis ineſſe; ergo neque inde in nobis partem aliquā immortalem reperiri appoſitè confirmatur. Illa etiam communis hominum appetentia gloriam cōparādi, ad eúmque finem moliendi plurima, de quibus in eodem tertio argumento agitur, mortalitatem potiùs humanam probant, quā perennitatē naturalem animarum. Siquidem quemadmodū natura pro aſſidua corruptione indiuiduorū, propagationē generationū inuexit, ita homines certi alioquin ſui interitus ea opera cœperunt machinari, quę ſuorū auctorū memoriam conſeruarent, vt quo poſſent modo, viuerent, ſi non in ſe, at certè in animis eorum, qui ſupereſſent.

4. Obiectio cont. 4. arg. Aduerſus quartū. Si naturaliter contingeret aliquando eſtaſis, ſæpiſſimè quoque poſſet contingere: hoc autē nemo concedit: ergo neq; illud erit concedēdum. Probatur maior, quia eſtaſis, vt in argumento dicitur, vehemens applicatio eſt partis rationalis, ita vt vires animæ non ſuppetant ad concurrendum cum ſenſibus, neceſſéque ſit eos interim feriari: multo autem ſuauius illa eueniet quoties (quod non raró accidit) ſenſus omnes etiam interni ſomno ſopiuntur, quandoquidem anima, tunc vires omnes ſuas applicare poterit ad operationem partis intellectiuæ: ergo &c.

5. Obiectio cont. 5. argum. Aduerſus quintū. Id tædiū, quod nobis ingeneratur ex caducarū rerum vſu, ac experimento, non tā ex earum, quàm noſtra limitatione, imbecillitatéq; prouenit: quatenus ex frequenti ipſarū vſu, & perceptione fatigamur: vnde natura de tædio nobis prouidit, quo illas reſpueremus, antequam quidquam nocumēti inferrēt. Itaque tædium (quod argumentum contendit) non in res ipſas nudè, & ſecundū ſe ſpectatas; ſed in eaſdem vt cū appetitus noſtri limitatione, ac imbecillitate ſunt coniūctę, cōcitatur.

6 Obiectio cōt. 6. arg. Aduerſus ſextum. Si appetitus ordinatè appetat, non niſi ad fœlicitatē humano modo comparabilem, id eſt, finitam, anhelabit; ſiquid verò vlteriùs deſideret, appetitio, aut inefficax erit, & conditionata, aut certè ad optanda ea, quæ fides oſtendit, ſupernaturaliter eleuabitur.

7. Obiectio cont. 7. arg. Aduerſus ſeptimum. Et ſi nulla eſſent ex actionibus ſtudioſis ſperanda pręmia, ipſæ tamen per ſe dignæ haberentur, quibus homines rationis compotes operam darent, ob illam conformitatem naturalem ad rationem. Illud autem quod Auguſtinus de ſe fatetur, hominis eſt, propriam infirmitatem, appetitúſque deprauati procliuitatem agnoſcentis.

7. Obiectio cont. 8. arg. Aduerſus octauum. Quoniam ipſi virtuti ſatis eſt in præmium delectatio, ac iucunditas, quam ſecum affert. Vnde 1. Ethicor. cap. 8. ſtudioſorum vita, inquit Ariſtoteles voluptate non eget foris adiungenda, ſed habet in ſe ipſa voluptatē. Rurſum in ſupplicium vitij erit id, quod Auguſt primo confeſſ. cap. 12. ſcripſit his verbis: iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt omnis animus inordinatus, ipſe ſibi ſit pœna: Quod item Bernardus 5. de conſid. Omne aduerſū Deo, & ſibi aduerſari neceſſe eſt, vt ſit ſera querela; Quare factus ſum mihimetipſi grauis? Et confirmatur obiectio quoniā ad generalem Dei prouidentiam ſufficere videtur, ſi probi nonnulli inueniantur, quibus proſperè contingat in hac vita; ſi flagitioſi, quibus aduerſè, quorum ſunt exempla non rara; quanquam in omnibus indiuiduis ita non eueniat. Quapropter temporariis virtutum actionibus, temporario præmio ſatisfiet, id eſt, honore, valetudine, ac diuitiis: qua de cauſa diuus Cyprianus ſermone de reſurrectione grandi Dei beneficio acceptum refert, quòd in futura etiam vita, præſentis obſequia temporanea velit rependere, cùm ſatis foret certa aliqua duratione compenſari.

D. Auguſt. *D. Bernard.* *D. Cypriā.*

Ad

Reſpõdetur ad 1. obiect.

A Ad primum dicendum, obiectorũ conditiones in actus debere redundare; modò tamen illæ à toto genere actuum nõ ſint alienæ: conſtat autem, actus creatos ex ſuo genere eſſe accidentia, vnde nec ſubſtantiæ eſſe poſſunt, neque infinitæ entitates, eſto in ſubſtantiã infinitã terminentur. Nimirum quãtumuis duo aliqua ad inuicẽ proportionẽtur, ſi duo sũt, in aliquo diſtingui ipſa oportet. Ad id, quod ex D. Thoma citabatur, dicẽdũ, nõ formari quidem à nobis ſaltẽ ordinariè cõceptus rerum vniuerſaliũ in hac vita, abſque vlla connotatione, & reſpectu ad rem ſingularem: non tamen eum reſpectum obeſſe, quominus proprij ſint tales conceptus, ac formaliter ipſorum vniuerſalium, quemadmodum albi, & patris conceptus formaliter, ac propriè ſua obiecta repræſentant; quamuis cum obliqua repræſentatione ſubiecti, ac filij.

Quæ proportio debeat eſſe actuũ ad obiecta.

Ad 3.

Quod aduerſus tertium obiicitur, dilues negando haud rectè colligi ibidem C immortalitatem, alicuius ſaltem noſtræ partis. Porrò res aliæ rationis expertes ad ipſam æternitatem deſideria ſua non extendunt, ſicuti homo; cùm ad eam extẽſionem nobilior appetitus, & cognitio requiratur, quàm ſit in ipſis. Rurſum negandum ex appetentia gloriæ, operúmque magnificorum extructione mortalitatem omnimodam colligi; ſed tãtùm totius hominis. Quin verò non leue eſt argumentum liberi ingenij, mentiſque ſuapte natura à materia independentis, D in id artificium incidiſſe homines, vt ſe in viuentium animos inferant, quo viuant extẽntque. A qua ſolertia, quàm longè ſint cætera mortalia, nemo nõ intelligit.

Liber hominis appetitus ad æterna ſe extendit.

Ad 4.

Quod aduerſus quartũ obiicitur, ſic explicandũ. Ecſtaſis, id eſt, operatio ſolius partis rationalis, ſi naturaliter fiat, inchoari debet ſociis ſenſibus; quam ipſi ſequi tandem non poſſint, vt pote vehementem: atque adeo ſolitariam relinquãt. Vnde ſi ſenſus nihil operentur, aut E ſõno, aut defectu generalis auxilij, prodire non poterit pars rationalis in nouũ actum, nimirum, quia initio operationis neceſſe eſt præbeant ſenſus occaſionem intellectui ſeſe applicandi; quæ tamen applicatio vehemens non erit, vt oporteret ſi à vigilia in ſomnum dilabamur, ſed remiſſa potiùs, & flacceſcens.

Qua ratione ad ecſtaſim præ requiratur operatio.

In quintum argumentũ obiectio falſam aſſumit. Non ſolùm enim ex fatigatione imbecillitatéque noſtra prouenit tædiũ circa res creatas; ſed ex tractatione aſſidua earũ, qua meliùs cognoſcimus, quantum ſit in eis inane. Quæ aduerſus ſextum, & ſeptimum argumentũ opponuntur non eſt cur enodemus, cùm illa argumenta topica omnino ſint.

Ad 5.

Ad 6. & 7.

Quod verò aduerſus octauum, ita eſt reſoluendũ. Delectatio, & dolor intrinſecè conſequuntur ex ſtudioſa prauáque actione. At præmium extrinſecum quid B eſſe debet, à ſupremóque gubernatore datum. Adde non rarò euenire, vt multò maior ſit labor ſtudioſæ actionis, quàm oblectatio inde exorta: rurſúmq; maior in peccato voluptas, quàm doloris ſtimulus: vt proinde hoc non ſatis punitũ cenſeatur, neque illa ſufficienti præmio cumulata. Ad confirmationem dic, ipſas etiã actiones mortales (de iis enim, quæ diuini ordinis ſunt, res eſt apertior) haud ſatis rependi præmiis temporariis, quia licèt actiones illæ breui tranſeant, ſunt tamẽ ex ſe fixæ, atque, vt ita dicã, æternę bonitatis, ſicuti & iudicia de obiectis immutabilibus æternæ ſunt veritatis. Itaque qui Deũ colit, qui maioribus obſequitur, aut alienis malis miſeretur, per accidens deponit eos affectus, vel quia materia deeſt, vel quia morbo, negotióve impeditur, vel quia arbitriũ habet ad bonũ defectibile. Vnde ſi nihil horũ interueniat, ſtudioſę affectiones per ſe erũt immobiles; atque adeò immortali fœlicitate dignę. In quã ſententiã luculenter Firmianus lib 7. de diuino præmio cap. 10. ita ſcribit. Ipſa virtutis perpetuitas indicat humanum animũ permanere. & paulò poſt. Virtus perpetua & cõſtãs eſt, & præmium illius ſempiternum. Adde ſi anima à corpore ſeparata tãtiſper duret naturaliter dũ præmia vel ſupplicia ſuſtinet; poſſe illam ſemper manere, cùm nulla ſit ratio, cur certo aliquo tempore tranſacto, debeat occumbere.

Ad 8.

Honeſtæ actioni præter delectationem præmium aliquod deberi.

Virtutis actionẽ per ſe fixã eſſe, per accidẽs tamen breui perdurare.

ARTICVLVS V.

Quid de eadem re fides decernat.

QVONIAM, vt initio huius diſputationis diximus, cognitio immortalitatis animarũ præcipui cuiuſdã momenti

Digitized by Google

2. Aſſertio. De fide eſſe animã hu-manam non extingui.

menti eſt, operæ pretium erit non ſolùm quid gentium philoſophi, quidve naturalis ratio; ſed quid etiam Catholica Fides ea de re decreuerit, indicare. Sit ergo prima aſſertio. De fide diuina eſt animã rationalem, homine intereunte, non extingui. Hanc multa ſacræ paginæ loca confirmant. Etenim Geneſ. 37. Deſcendã (inquit Iacob) ad filium meum lugens, in infernum, quem locum, etſi Hebræi quidam de deſcenſu corporis ad ſepulchrũ accipiunt, plures tamen ex Sanctis Patribus, de deſcenſu animæ ad inferos interpretantur. Nec immeritò; quandoquidẽ ſepulchrum nullum erat, vbi conditus eſſet Ioſeph exiſtimatione parentis, quem putauerat à fera dilaceratum, deuoratumq́; fuiſſe, vt ad ſepultum filij corpus ſe deſcenſurũ verè affirmaret. Iob 21. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. Et ne inferni nomine ſolùm ſepulchrũ intelligeremus, eodẽ capite ſingulari numero de quolibet impio ſubauditur. Ad ſepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit. Quia, inquit Lyranus, quamuis corpus mortuum ſepeliatur, anima tamen, quæ immortalis eſt, vigilabit, & punietur. Eccleſiaſtæ 12. Ibit homo in domũ æternitatis ſuæ; &c. ac paulò pòſt interiecta nonnullarum rerum pereuntiũ, maximè hydriæ ſimilitudine ad fontem attritæ, additur, Reuertatur puluis in terrã ſuã, vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. In libro etiam Sapientiæ à capite 2. ad 5. vſque planiſſimè traditur animas cum corporibus nõ occumbere, ſiue illæ piorum hominum, ſiue impiorum fuerint. Itaque coarguũtur ij, qui hanc, quam degimus, temporariam vitam ſolummodò agnoſcebant, nec vllam poſt hominis mortẽ eſſe credebant, vel felicitatem, vel miſeriam: ac proinde corpus in cinerem abiturum, ſpiritum verò vt mollem aërem, diſſipatũque facilem, diffundendum eſſe; cùm tamen tantus ſit ſanctarum animarum honos, vt in manu Dei ſint, & ſeruentur, quippe quæ ſpem immortalitate plenã habuerint in hac vita; improbarum verò tanta turbatio, vt vel ipſa ſanctarum ſalus, quam minimè ſperauerant, inanémque crediderant, ſui admiratione ſtupentes reddat, ſeráque pœnitudine fateri cogat, Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, ac finem illo-

Geneſ.

Iob.

Eccleſiaſt.

Sapient.

A rum ſine honore: Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei. Additque Salomõ talia dixiſſe in inferno, qui peccauerunt. Nota ſunt quæ in 2. Machabæorum libro pro immortalitate animorum celebrantur, ſiue cùm cap. duodecimo in ſacrificium mittũtur pecuniæ Hieroſolymam, gratia exoluendi defunctorum animas à pœnis (nam & ante aduentum Chriſti purgabantur, ſi opus erat; donec in patrum locum reciperentur) B ſiue cùm c. 6. & 7. Eleazarus, Machabæique fratres raptantur ad necem, religionis tuendæ cauſa; nihilò enim magis ſe conſolabãtur, quàm quòd poſt totius corporis interitum ſuperuiuerent animę, quarum potiſſima ratio habenda eſſet; ac ſi iam tunc hæreret eorum cordibus Chriſti Domini ſententia, qua monuit ne timeremus eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Itaque Eleazarus conſulentibus, vt Libero ſacra faceret; C quo vitam ſeruaret, hæc verba reddidit: Etſi in præſenti tẽpore ſupplicijs hominum eripiar, omnipotentis manum nec viuus, nec defunctus effugiam. Quod non ita eſſet, niſi aliquid ipſi' doloris, ac ſupplicij capax, poſt mortem crederet extiturum, [illegible]rum animam. Multa alia è veteri Teſtamento teſtimonia proferre poſſemus vt iure mirandum ſit ſcripſiſſe D. Auguſtinum libr. 4. quæſtionum ſuper Numer. quæſt. 33. difficile in eo inueniri quippiã euidens de ſtatu animæ poſt mortẽ.

D In nouo etiam Teſtamento locus ille Matthæi 10. ad quem paulo antè alluſimus. Nolite timere eos, &c. Non ſolùm animorum perpetuam immortalitatem commendat; ſed etiam naturaliter immortalem eſſe declarat; vt ad ſecundam aſſertionem perpendamus; quo proinde loco vtuntur è Sacris Doctoribus nonnulli, ſpeciatim Diuus Athanaſius q. 9. ad Antiochum. Matthæi quoque 22 allegat Chriſtus Dominus illud Exodi 3. Ego ſum Deus Abraham, &c. E aduerſus Sadducæorum dogma, quo ſpirituales, ſempérque viuentes ſubſtantias negabant; additque: Non eſt Deus mortuorũ, ſed viuorum; eo vtique inſtituto, vt antiquorum Patrum animas etiam tunc viuere declararet: atque ita expendunt citatum locum D. Chryſoſtomus homil. 71. in Matth. Theophylactus, Caiet. & alij ad locum illum capit. 22. Mitto ple-

Machab.

Eleazari præclara vox de anima immortalitate.

Teſtimonium ex nouo Teſtamento.

D. Athanaſ.

D. Chryſ. Theophyl. Caietan.

A raque præſertim ex D. Paulo, quibus nõ nulli propoſitam aſſertionem vberiùs confirmare nituntur, (cùm ea quod non ſatis videntur aduertiſſe) futuram ſolummodò reſurrectionem apertè denũtient; aut æternam gloriam proborum: vel improborũ ignominiam, ad cúmque finem Deum naturá humanam ſibi cõpulaſſe, condidiſſeque ante, ac poſt Incarnationem, leges, & ſacramenta inſtituiſſe, quibus omnes, ſi vellent, æternæ fælicitatis participes fierent. Enimvero B poſſet impius quiſque (in quo iam olim Arabes nonnulli peccauerunt, teſte Euſebio libr. 6. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 26. & Auguſt. lib. de hæreſibus num. 83.) aſtruere futuram quidem totius hominis, atque adeò animæ perpetuam durationem; quam tamen anima etiam interruperit in morte, & à reſurrectionis momento debeat auſpicari. Illud apertiùs vrget, non intercidere animam, cùm moritur homo; quoniam de fide eſt beari quamque, ſi nullam hinc deferat culpæ noxam, aut pœnæ reatum, ſimul ac à C corpore ſeparatur: quapropter de qualibet earum certa erit Fidei aſſertio à nobis propoſita.

Euſeb. D. Aug.

Ex peculiaribus etiam euentis animarum quarundam apud ſacras literas palàm concluditur quid iuxta Catholicam Fidẽ ſit de omnibus vniuerſim ſentiendũ. Atque in primis Samuelis animã poſt diſſolutionẽ à corpore permanſiſſe conſtat ex ſecundo Regum 28. vt ediſſerit Iuſtinus Martyr in colloquio cum Tryphone. Idem q. 76. earũ, quas gentes po D nunt, ad hoc ipſum inſtitutum adducit Chriſti Domini verba ad Latronẽ: Hodie mecum eris in paradiſo. Item Luc. 26. & pauperis & diuitis animas ab ipſo eorum interitu ſuis locis ſeruatas eſſe docemur. Simile quid tenendum de anima illius, qui cùm Luc c. 12. de horreis amplificandis meditaretur, ea ipſa nocte repetendam ab eo eſſe animam audiuit. Quam ſententiam eleganter D. Ambroſius capite decimo libri de bono mortis E ad præſens inſtitutum expedit; quòd ea, quæ repetuntur, & tradita olim fuerint, & nunc etiam repetita, permaneant, &c. Quin & beatiſſimã Chriſti animã à primo ſuæ creationis inſtanti fore in æternum duraturã, haud difficile intellectu eſt, quàm ſit Fidei Catholicæ: ex qua cõſtat deſcendiſſe illã ad inferos in triduo

Samuelis animã poſt mortẽ ſuperſtitem fuiſſe.

Idem de alijs cõſtat ex Euang.

D. Ambroſ.

Criſti animam in perpetuitatem duraturã fides docet.

ſuæ ſeparationis à corpore, & nunquam non fuiſſe beatam: ſtatus autem beatitudinis immortalitatẽ includit. Conſequẽs ergo fit, vt ſimilem exiſtentię perennitatem in reliquis hominum animis iuxta diuina oracula agnoſcamus.

Eandem aſſertionem comprobat decretum Lateranenſis Concilij ſub Leone X. ſeſſ. 8. in hũc modum: Damnamus, ſacro approbante Concilio, omnes aſſerẽtes animam intellectiuam eſſe mortalem. Subditúrque id ex Euangelio conſtare, quo animam ab hoſte occidi non poſſe perhibetur. Comprobat etiam Cõcilium Viennenſe ſub Clemente V. Refertúrque ſecunda Clementina de Trinitate, & Fide Catholica. §. Porrò Sanè verò vniuerſæ Eccleſiæ cõſenſio abundè ſuadet è Fide eſſe propoſitam aſſertionem: vnde D. Auguſt. Epiſt. 3. ad Voluſianum. Quis nunc eſt, inquit, extremus idiota, vel quæ muliercula, quæ immortalitatẽ animæ non credat, vitámque poſt mortem futuram? Quapropter mirandum non eſt, ſi idem D. Auguſt. Chryſoſt. Ambroſ. Iſidorus, alijque noſtræ religionis proceres eandem veritatem pari conſenſu aſtruant, quam etiam graues quidam Theologi inter fidei articulos retulerunt, de quo tamen ſuo loco.

Later. Cõc. de aſſertione propoſita.

Cõc. Vien. D. Auguſt.

Secunda aſſertio. De fide eſt non ſolùm animam rationalem non extingui homine intereunte vt ſuperiore aſſertione tradidimus; ſed etiam natura ſua immortalem eſſe. Probatur, quoniã decretum illud Lateranenſis Concilij, cuius paulò antè meminimus, pronuntiat animam non ſolùm per ſe eſſentialiter eſſe formam corporis, ſed etiam immortalẽ. Quæ verba, ſi planè accipiantur, haud dubiè ſignificant animam per ſe, eſſentiámque ſuam, eſſe immortalem. Velle autem decretum ſic interpretari, vt dicatur ſolummodò animam iuxta naturam ſuam eſſe formam corporis, ibique illarum dictionum, Per ſe, atque eſſẽtialiter, vim ſiſtere, deincépſque immortalem nõ ex natura ſua, ſed gratuito Dei dono prędicari: extorta prorſus, atque ab eius loci inſtituto aliena interpretatio erit; cùm de natura animæ, non verò de iis, quæ gratuitò illi competunt, decretum illud procedat; alioquin ſine vlla neceſſitate tam aſſeueranter decerneretur eſſe illam corporis formam, cùm indubitatum ſit, animas de materiæ poteſtate

II. aſſertio. Animam eſſe natura ſua immortalẽ fide tenẽdũ.

Non ſufficit animã dicere immortalẽ ex ſola Dei indulgentia.

teſtate eductas, eidémque affixas, ac minimè per ſe, & ſeorſim cohærentes, formas eſſe rerum earum, quas conſtituunt. Poterat verò non minima ea de re dubitatio oriri, ſi per ſe ſint ſubſiſtentes, aliundéque proueniant, quàm ex materia, vti conueuit humanæ animæ.

Sapient.

Deinde, Sapientiæ ſecundo habetur: Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum. Quem locum etſi interpretes ferè referãt ad Adamum (nec immeritò cùm proximè de ipſius lapſu tractetur) cuius non ſolùm anima incorruptibilis eſt, ſed corpus etiam fuiſſet dono iuſtitię originalis à corruptione exemptum, ſi ſe à peccati lapſu cuſtodiſſet; palàm eſt tamen eandem, vt ita dicam, inexterminabilitatem ex parte ſaltem animæ omnibus quadrare naturaliter. Quaproptèr tum Plato in Alcibiade, tum Porphyrius apud Boetium, referente Euſebio, libro 11. præparationis Euangelicę capite decimo quarto, non de Adamo, aut alio ſingulari homine, ſed de omnibus celebrarunt eſſe illos inter cætera animantia ad Dei imaginem conformatos. Cùm ergo ſecundùm naturam ſuam homo ſit Dei imago (enitet autem illa potiſſimùm in cognoſcendi, & appetendi capacitate illimitata, in dominio, indifferentiáque actuum ſuorum, in cupiditate ingenita æternitatis) erit vtique ſecundùm naturam ſuam inexterminabilis, ratione ſaltem animæ, cui illa imago impreſſa eſt. Item in ea Christi Domini ſententia, Animam non poſſunt occidere, eſt haud dubiè intelligendum, non poſſe naturaliter; quemadmodũ & corpus, quod occidi poſſe dixerat, naturaliter perimi poteſt ab hominibus, niſi perabſurdè credamus in tam breui ſententia verborum ſignificationem mutauiſſe. Concinit his Gregorij Magni effatum libro 4. Moralium, cap. 7. Anima neque per vitium, neque per ſupplicium eſſentialiter viuere amittit.

Plato. Euſeb.

D. Greg. Magnus.

De fide eſt animã hominis eſſe ſpiritualem.

Præterea ita licet argumentari. De fide eſt animam eſſe ſubſtantiam ſpiritualem ſuapte natura; ergo & eſſe ſuapte natura immortalem. Conſequentia plana eſt; cùm nulla ſubſtantia ſpiritualis attingi poſſit à primis qualitatibus, quæ omnis corruptionis principia ſunt. Antecedens verò oſtenditur; nam capit. Firmiter, de ſumma Trinit. aſſeritur homo A compoſitus ex natura corporali, & ſpirituali, id eſt, corpore, & anima; quod etiã habet Epiſtola Sophronij, cuius ſuperiùs meminimus, quámque Conciliũ vt Catholicam confirmat. Frequenter quoque in ſacris literis anima rationalis ſpiritus appellatur ad Rom. 8. Ioannis 4. & 19. Pſalm. 145. Eccleſiaſtæ 12. Matthæi 27. Luc. 23. ac D. Hierony. Epiſt. ad Pammachium inter errores Origenis cẽſet aſſerere animam corpoream eſſe. D. etiam Chryſoſt. homil. 3. de incomprehẽſibili B Dei natura; Tertio item in Geneſim. Diuus Gregorius 5. Moral. capit. 25. Nazianzenus Epiſtola ad Euagrium. Auguſtinus libro de hæreſibus num. 86. atque alibi communi aſſenſu aſtruunt ſpiritualem eſſe animã noſtram. Cùm igitur hæc de animæ ſpiritualitate aſſertio ita ſit in Eccleſia communis, inter fidei dogmata planè cenſebitur, & quod eſt conſequens de fide, etiam erit ipſius naturalis immortalitas.

D. Hieron. D. Chryſoſt. Diuus Greg. Magn. D. Greg. Nazian. D. Auguſt.

Commendat animæ immortalitatem, ad Dei imaginem factam eſſe.

C Poſtremò probatur ex cap. 1. Geneſ. (vbi homo ad imaginem, & ſimilitudinẽ Dei quaſi è conſulto factus eſſe dicitur:) Faciamus, inquit Deus, hominẽ ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Hanc autem rationem imaginis ad animam rationalem referri communis eſt Patrũ ſententia. Quæ tanta animæ excellentia ac nobilitas, haud obſcurè immortalitatem ipſius commendat. Quis enim ſibi non perſuadeat, tam ſapiẽtem artificem ad abſolutionem tanti operis imaginem D ſuam in re tam vili ac futili, atque eſt anima mortalis, quæ ſæpe vnius horæ durationem non impleat, expreſſiſſe, cùm celebris ille Phidias noluerit effigiẽ ſuam niſi in ſcuto Mineruæ pretioſiſſimo, quod æternum fore putabat, includere tanto artificio, vt nunquam niſi comminuto clypeo poſſet auelli? Et verò diuus Auguſtinus (vt alios Patres omittamus) libro de quantitate animæ capite ſecundo; Auctor libri de Eccleſiaſticis E dogmatibus, ad finem; & diuus Bernardus ſerm. 31. in Cantico rationem imaginis inter Deum, & hominem, in immortalitate ipſa, & æternitate animę rationalis collocatam eſſe expreſsè aſſirmant. His accedit, quòd eodem cap. 1. de principatu hominis ſuper reliqua ferè omnia creata expreſſum eſt: tanta enim hominis prærogatiua manifeſtè teſtatur ipſius animã, penes quã ratio principatus eſt,

D. Auguſt.

D. Bernard.

Item hominem reliquis ferè creaturis præpoſitũ cum imperio.

Digitized by Google

eſt, non eſſe materialem, & caducam, ſed ſuperioris cuiuſdam, atque eminētis naturæ, à conditione reliquarum animatũ longè diſtātem, atque adeò omnis interitus & corruptionis incapacem. Neque verò ſapientię, vel potentiæ tanti auctoris dignum foret, hominem, cuius vitæ periodus breuiſſima eſt, vtraque ex parte corpore ſcilicet & anima mortalem toti huic mundo præfeciſſe, in quo ſunt multa indiuidua, non ſolùm ex corporibus ſimplicibus, ſed etiam mixtis, iiſque animantibus longiſſimæ durationis. Præſertim cùm Deuteron. cap. 4. non tantùm hæc inferiora, ſed & ſuperiora Sol, Luna ac cætera aſtra, quæ à pleriſque putantur ſuapte natura corruptionis expertia, in myſterium ipſius hominis facta aſſerantur.

Eiuſdem rei facit indicium locus c. 2. Geneſ.

Probatur item ex eo loco, cap. 2. eiuſdem libri Geneſeos, in quo de ſingulari conditione primæ animæ rationalis, ac de cōditionibus natiuæ eius nobilitatis expreſſa eſt mentio. Formauit igitur (inquit Moyſes) Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciē eius ſpiraculum vitæ; ſeu accommodatiùs ad vocem Hebraicam, ſpiraculum vitarum, & communis Patrum interpretatio eſt, nomine ſpiraculi, animam rationalem intelligi, quod paraphraſis Chaldęa apertiùs reddit, loco ſpiraculi, animam ponens. Sed nec textus communis eius partis declarationem prætermiſit, continuò adiungens: Et factus eſt homo in animã viuentem. Quòd autem ſpiraculum vitæ, ſeu vitarum dicatur, quamuis multæ rationes afferantur, ea Caietani ad hunc locum videtur aptiſſima, quia cùm anima vna ſit vita ſubſtantialis, multarum nihilominus functionum vitalium, quæ vitæ quædam ſunt, principium eſt, perennique reſpiratione ſuę pręſentiæ valde ſenſibile præbet indicium.

Spiraculi nomine rationalis anima denotatur.

Tres rationalis animæ prærogatiuæ.

1\. Iam verò conditiones nobilitatis animæ ingenitæ, quæ ibidem exhibentur, tam inſigniter naturalem eius immortalitatem oſtentant, vt nemo, qui rationis, nedum fidei lumine captus non ſit, rem tam illuſtrem non contueatur. Prima cōditio nobilitatis eſt, ab ipſo Deo fuiſſe inſpiratam; non enim cum materia quaſi commixta, & ex illius gremio educta; ſed extrinſecùs aduenieñs, corpori infuſa legitur. Cæteris quidem animantibus præcepit Deus, vt ab aliis producerētur. Producant, inquit, aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram, &c. Item, Producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta & reptilia, & beſtias terræ, ſecundùm ſpecies ſuas: ſimile quid de homine aut eius anima minimè protulit, ſed & quòd primum hominum per ſe efformauerit, & quòd eius animã independenter à corpore & abſque vllo reſpectu eius cauſalitatis creauerit, creatámque veluti hoſpitem in idem corpus exceperit, apertè ſignificatur: & cōſonat illud Ariſtotelis 2. libro de Generatione animalium, cap. 3. hinc, vt videtur, dēpromptum, mentē videlicet extrinſecus aduenire, diuinámque & ſeparabilē eſſe.

Secunda nobilitatis animæ rationalis conditio eſt, quòd quaſi ex pectore diuino, intimiſque præcordiis efflata dicitur. 2.
Non quidem quòd ſit pars aliqua diuinę eſſentiæ, circa quod aliqui turpiter errarunt, ab antiquis Patribus grauiſſimè reprehenſi, ſed quòd & genere eſſendi immortali, & vi potentiarum, atque operationum ſpiritualium intimè ac reconditè diuinam naturam participet. Vnde D. Ambroſ. de bono mortis, cap. 9. citans hunc locum, iure hominem exhortatur, vt cum illo puro, ac perpetuo, & immortali bono maneat, ipſi adhæreat, & cum ipſo ſit, de quo cognationē ducit; illúdque iã olim à D. Paulo Actuũ 17. inculcatum reperit: Cuius & genus ſumus. Et D. Bernard. ſerm. 2. de natiu. Domini. Spiritus ſanè, inquit, non communem, ſed propriam habet conditionē, nec in maſſa creatur, ſed ſingulari quadam excellētia inſpiratur. Agnoſce ô homo, dignitatem tuam; agnoſce gloriam conditionis humanæ, &c.

D. Ambr.

Tertia nobilitatis cōditio non ſemel hîc nec leuiter inculcata eſt, quòd anima rationalis verè ſpiritus ſit, ab omni concretione materiæ immunis, quamuis eam informet, ita vt vnus homo ex ſpiritu, & materia ſimul conſtans, omnia corpora, omnes animas rationales, omnéſque ſpiritus cōpletos, Angelicos videlicet, veluti clauſula omnium operum diuinæ creationis in ſe contineat; idcirco & ſpiraculum dicitur anima rationalis, & à Deo inſpirata, vt aliqui ex Patribus adnotarunt. Hanc igitur ſecundam aſſertionem ita certam putant Theologi nonnulli, vt opinentur, oppoſitam ſententiam hæreſis nota iam damnatam eſſe, tum ob 3.

communem ſanctorum Partum ac Conciliorum, quibus hactenus vſi ſumus, declarationem; tum quia pleraque, quæ ex ſacris literis pro immortalitate animæ adducta ſunt, efficere etiam videntur, illam eſſe immortalem natura ſua, cùm tanquam miraculum non proponantur. Vnde Sap. 2. culpantur grauiter tanquam in naturali lumine cæcutiuerint, qui eam veritatem non attigerunt.

ARTICVLVS VI.

Argumentorum quorundam ſolutio aduerſus doctrinam ſuperioris articuli.

NON ſolùm Sadducæi, quorũ mentio fit in ſacris literis, Matth. 22. & Actor 23. fidem de animorum immortalitate quam hactenùs aſſeruimus, impiè abrogabant; ſed poſt illa tẽpora nonnulli etiam de hæreticorum grege, vt eſt apud D. Auguſtinum libro de hæreſibus num. 83. atque Euſebium ab eodem Auguſtino citatum: Diuum Iſidorum li. 8. Etymolog. cap. 5. Quod etiam refertur 24. quæſt. 3. cap. Quidam: aliósque recentiores. Cuius impij dogmatis argumenta ſic habent:

Caſtro aduerſus hæreſ. lib. 2. hæreſi 7. de anima.

1. Argum.

Primò, diuinæ literę ſignificare videntur, animam cum homine pariter extingui. Namque tertio capite Eccleſiaſtæ ita ſcribitur. Dixi in corde meo de filiis hominum, vt probaret eos Deus; & oſtẽderet ſimiles eſſe beſtiis; idcirco vnus interitus eſt hominis, & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio: ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur; ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumento ampliùs. In libro etiam Sapient. cap. 2. ita habetur. Ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquam non fuerimus. Demum, vt plura omittam, quę ex eiſdem ſacræ paginæ locis deduci poſſunt: Iob 14. omnis ſpes homini præciditur reſurgendi. Conſequẽs ergo videtur animi humani immortalitatem ad noſtræ fidei dogmata minimè ſpectare.

2. Argum.

Secundò, idem probatur ex illo ſextæ Synodi in epiſtola Sophr. quæ habetur actione 11. atque ab ipſa Synodo tanquam Orthodoxa recepta eſt actione 13. Intellectualia, atque inuiſibilia nullatenus quidem moriuntur, neque corrumpuntur: non tamen ſunt immortalia

A per naturã, ſed gratiã eis largitus eſt, (nimirũ Deus) à corruptione ea & à morte coërcentẽ. Sic hominũ animę permanẽt incorruptæ, ſic immortales perſeuerant. Hęc Sophronius. Nec diſſimilia legimus apud D. Hieron. 2. contra Pelagianos, Damaſcenum lib. 2. fidei Orthod. cap. 3. & 12. Diuum Bernardum lib. 5. de conſideratione. Quæ quamuis de Angelis ex instituto ſint dicta, multo magis in animam humanam quadrare videbuntur. Vnde noua argumenti confirmatio eli- B citur. Angeli perfectiores ſunt animis noſtris, vt artic. ſequenti trademus & tamen de fide non eſt, Angelos eſſe ſpiritu ales, vt ſcribit D. Thom. quæſt. 16. de malo, artic. 1. ex Auguſtino lib. 12 de ciuit. Dei, cap. 10. latiúſque diſputatur ad primam partem quæſt. 50. artic. 1. Imò verò neque de fide eſt, eos eſſe magis incorruptibiles, quàm hæc inferiora; vt ſentit Gabriel in 2. diſt. 2. quæſtione pri- C ma. Multò igitur minùs de fide erit animorum rationalium immortalitas.

D. Hieron. D. Damaſc. D. Bernard.

D. Thom. D. Auguſt.

3. Argum.

Tertiò, quoniam diuus Auguſtinus libro decimo ſupra Geneſin ad literam, cap. 21 & 23. & in libro Retractationũ, cap. 1. lib. item de Baptiſmo paruulorum, cap. 10. alibíque non raro videtur credere animas hominum à parentibus propagari, & quod inde neceſſariò ſequitur à materia ſuſcitari; quod tamen à forma immortali alienum eſt; quare, &c.

Locos congerit Pererius lib. 4. in Geneſ. in diſp. de creatione animæ q. 2.

4. Argum.

Quartò, anima rationalis habere ne- D quit operationem à corpore omnino independentem; igitur neque exiſtentiam habere poterit extra corpus; atque adeò mortalis erit. Aſſumptum probatur illo celebri Ariſtotelis pronunciato libro 3. de anima capitulo octauo, text. 39. Eum, qui contemplatur, vnà cum phantaſmate contemplari oportere. Si ergo anima noſtra intelligendi operationem ſine corporis adminiculo expedire nequit, nullam certè expediet, proindeque E extra corpus non poterit cohærere. Quòd ſiquis occurrat ad intelligendi functionem pro huius vitæ conditione adhiberi phantaſmata, vt res tum ſingulares, tum etiam communes in ipſis contentas mens contempletur; non autem vt in parte corporea recipiatur intellectio: Is nihilominus argumenti vim non effugiet: quandoquidem ſiue hoc, ſiue illo modo humana mens ad ſuam operationem corpus efflagitet;

Occurritur obiectioni, quæ poſſet proponi.

ratum

ratum manet abſque vllo corporis miniſterio futuram otioſam, ac proinde minimè poſſe abſque illo in rerum natura perſeuerare.

5. Argum.

Quintò, anima rationalis ideo fortaſſe immortalis dicitur, quòd è potentia materiæ non exeat: ſed hæc ratio nulla eſt; ergo. Probatur minor, quoniam ſupernaturales formæ de potentia ſubiectorum non educuntur; & tamen naturaliter corrumpuntur, vt gratia, & charitas per vitioſam lethalémque actionem. Contrà verò cœlorum formæ, quę incorruptibiles ſunt, materiales exiſtunt; quare, &c.

6. Argum.

Sextò, quod pati poteſt naturaliter; corrumpi etiam naturaliter poteſt, cùm paſſio ſit inchoata quædam corruptio: ſed anima viuente homine, triſtitiam, & quod plus eſt, dolorem patitur naturaliter; erit igitur per naturam corruptibilis.

Reſpõdetur ad 1. Arg.

Ad hæc ita reſpondendum. Ad primum latè patet ſolutio apud Diuum Greg. li. quarto Dialogorũ, c. 4. aliósque ſacræ Scripturæ ad cit. loca interpretes. Dicendúmq; breuiter, verba illa in perſona impij proferri, eo fine, vt nulla exiſtimatione futuræ vitæ, ad præſentis gaudia incumbamus. Quo etiam pacto reſponderi poſſet, ad cæteros locos ibidem relatos: quanquam fortaſſe non de anima ſigillatim, ſed de toto homine procedunt; quem veriſſimum eſt non poſſe poſt mortem reuocari ad vitam naturaliter.

Ad 2.

Ad ſecundum, colligi poteſt ſolutio ex iis, quæ initio primi articuli notauimus; dicendúmque, omnia citra Deum mortalia eſſe, aut per ſe propriámque naturam, vt ſublunaria; aut per potentiam alienam, id eſt, diuinam; eámque non ordinariam, ſed abſolutam; ſicque intelligi debere, quod ex ſexta Synodo atque ex Patribus in argumento citatis adducitur. Reſponderi etiam poteſt, cætera omnia præter Deum mortalia eſſe, id eſt, mutabilia, vt interpretatur Auguſtin. lib. 7. contra Maximum cap. 12. & D. Bern. ſerm. 71. in Cantica. quo etiam ſenſu ſcribit D. Leo ſerm. de reſurrect. Vnicuique quo ex alio in aliud mutatur, mors eſt non eſſe, quod fuit; & ortus eſt eſſe, quod non fuit. quod planè inuenies apud Philoſophum 8. phyſic. ca-

D. Auguſt.
D. Bern.
D. Leo Pa.

A pit. 3. text. 24. Ad confirmationem conceſſo toto antecedente, neganda eſt conſequentia, quia vt ex dictis liquet, animæ immortalitas definita eſt de fide, non ſic Angelorum: quanquam temerarium eſſet, aut etiam erroneum, Angelos, aut mortales eſſe, aut corporeos aſſerere.

Certior eſt animarum immortalitas, quàm Angelorũ.

Ad 3.

Ad tertium dices D. Auguſtinum dubitaſſe quidem olim de animarum propagatione, ſed nunquam de immortalitate, B de qua librum etiam compoſuit, cęteróſque paſſim ſimili doctrina reſperſit. Quòd ſi tunc apertè intelligeret cum immortalitate propagationem illam ſtare non poſſe; eam haud dubiè pernegaſſet. Itaque potior ſancti Doctoris dubitatio verſabatur in explicanda peccati originalis diffuſione per Adami poſteros, quam haud ſatis perſpiciebat, ſi ex ipſius Adami natura totá etiam poſterorum natura quoad corpus, & animam, C non deſcenderet per generationem, vt latiùs expendit Bellarm. lib. 4. de amiſſione gratiæ cap. 11.

Ad 4.

Ad quartum rectè occurrebatur. Ad impugnationem verò dicito multum intereſſe, quomodo dicatur anima miniſterio corporis egere ad ſuam operationem, An ne, vt eo ſibi inſtrumenta operandi comparet, id eſt, ſpecies, an modo alio: ſi enim hoc poſteriori, nullam fortaſſe habere poſſet operationẽ: D atque adeò neque exiſtentiam extra corpus; poterit tamen ſi priori, ſiquidem contingere potuit, vt in ſtatu quo à corpore deſereretur, aliter ab auctore naturę prouideretur, vt reuera prouiſum fuit infundendo, videlicet, ipſas ſpecies; qua de re inferiùs agendum.

Quæ ſit dependentia animæ à corpore.

Ad 5.

Ad quintum, neganda minor. Ad probationem verò, neque formas ſupernaturales propriè corrumpi naturaliter à nobis, ſed moraliter, neque creatas eſſe, ſed potiùs de ſubiectorum potentia, E ſupernaturaliter quidem tanquam de potentiá obedientiali eductas. Iam verò cœlorum formæ, etſi educibiles ſint de materia, qualitates tamen vendicant à contrariis inexpugnabiles.

Ad 6.

Ad ſextum, occurrendum, naturalem corruptionem nullam eſſe, quæ ex primarum qualitatum impreſſione nõ proueniat, ſine qua tamen poſſe in anima excitari triſtitiam ex ſola rerum mœſta-

tum cognitione, palam eſt. Porrò ex A dolendi actu, ad quem anima concurrit media potentia corruptibilis, ſolùm concluditur, illam principium quoque eſſe materialium operationum, ac vrgeri, cogíque poſſe ne corpus extremè affectum vlteriùs informet; non autem eam neceſſariò corruptibilem eſſe, ac materialem.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm anima ſeparata eſſentialiter ab Angelo diſtinguatur.

1. Opinio aſſerens æqualitatē ſpecificam inter Angelos & animas.

ESSE humanas animas eſſentia æquales inter ſe, probabile iudicant graues Auctores, vt li. 2. de Anima, ca. 1. quæſt. 5. habetur. Quo verò pacto ſe habeant cum Angelis comparatæ quæſtio eſt, in qua tres omnino ſententias inuenimus. C Primam, aſſerentium animas & angelos naturæ ſpecificæ perfectione æquales eſſe. Quam D. Thomas Origeni attribuit, refellitque; tum alibi, tum 1. parte, quæſt. 75. art. 7. Item Scot. 2. diſt. 1. quæſt. 6. Alenſis 2. part quæſt. 20. membro 5. D. Bonauent. in 2. diſt. 1. in ſecunda parte diſtinctionis art. 3. q. 1. & alij ad eundem locum Magiſtri.

2. Opinio Angelis præferens animas.

1. Eius ratio.

1 part. q. 62 art. 6. cum Magiſt ſent. 2. diſt. 3.

Secunda ſententia non minùs abſurda, aſtruit, animas eſſentiali nobilitate Angelis præire. Quam tuetur Gregorius D Venetus in opere de harmonia mundi Cantico 3. tomo. 3. capite 2. cuius illud eſt præcipuum fundamentum. Quoniam cùm duo genera ad inuicem comparantur: illud eſt ſanè nobilius in quo id, quod eminet, præſtantius eſt; quàm quod eminet in altero, docente Ariſtotele 10. Ethicorum, capit 7. nec ſine ratione, quia, inquit, vnumquodque id ſimpliciter, eſſe dicitur, quod in illo eſt optimum. Atqui in animatum rationalium genere Chriſti anima longè ſuperat præ- E ſtantiſſimum Angelorum; ergo animarum genus Angelis vniuerſis abſolutè præeminet.

Occupatio reſponſionis.

Quod ſi reſpondeatur, propoſitæ rationis aſſumptionem veram eſſe; tantummodo ſpectata ſupernaturali dignitate; ſic ex ea ad naturalem argumentatur Venetus. Etenim Deus gratuita dona naturæ recipientium attemperauit, vt Theologi pleríque tradunt cum D. Thoma; quapropter cùm ex ſacris literis conſtet Chriſti Domini animam (quod etiam de Sanctiſſima parente aſſerendum eſt) gratiæ prærogatiuis cętera omnia creata longè ſuperare: fit, vt eſſentia quoque emineat inter vniuerſa.

2. Ratio.

Quin etiam pro dignitate omnium noſtrûm ita ſecundò diſputat. Ex ſententia Chriſti Domini Lucę 22. Maior eſt qui recùbit quàm qui miniſtrat, ſed Angeli omnes adminiſtratorij ſunt non ſolùm Dei, ſed etiam hominū, ad Hebręos 1. ergo Angeli omnes vt of- B ficio, ita & natura cedunt animis noſtris.

Occurritur obiectioni.

Nec obeſt, inquit, quod idem Paulus ad Hebr. 2. ex Regio Vate citat, minorem aliquantulum eſſe hominem ab Angelis quoniam, etſi ita verterint ſeptuaginta interpretes ex Hebręo; eius tamen linguę vocabulum eſt Eloim: vnde D. Hieronymus Stapulenſis, & alij transferunt; Minuiſti eum paulò minùs à Deo.

3. Ratio.

Denique ita concludit. Quod eſt vltimum in executione, primum eſt in intẽtione; vt pote finis, qui ſolet eſſe quidpiam præſtantiſſimū; at homo creationis opera clauſit; Angelus autem inchoauit; homo igitur intentione, atque adeò animę dignitate prior eſt Angelo.

Reiicitur propoſita opinio.

Haud vera tamē cecinit in ſuo cātico Venetus; perperàmq; in homines ſe piū pręſtitit Angelorum damno. Quare cùm tam conteſtata ſit, etiā Theologis, quorum maximè intereſt Chriſti dignitatē tueri, Angelorum eſſentialis eminentia ſupra homines; illius rationibus obiter reſpondebimus: fuſiùs enim contra eum diſputat Ioānes Arboreus 1. Theoſophię li. c. 2. & quantū ſit ſatis ex tertię veræque ſententiæ cōfirmatione à nobis refelletur.

Ad 1. rationem.

Ad primā igitur rectè reſpōdebatur. Neq; quod vrgebat de donis gratuitis pro menſura eſſentię, ita ſtrictè accipiendum eſt, vt ab ea lege non fuerit à Deo ob aliquem finem egregiū declinādum. Adde illā D. Th. doctrinam neque ſatis probari omnibus, neque Angelos cum animabus miſcere; ſed inter Angelos ſolùm ex inſtituto auctoris procedere.

Ad 2. rationem.

Iam verò animarum ſalus de qua ad Hebræos 9. mẽtio fit, finis eſt, Cuius, reſpectu Angelorum, qui ſolet eſſe ignobilior; Deus autem finis, Cui. At enim ſi tanti facit Venetus Hebraicam lectionem, dicendum fuerat; Minuiſti eum aliquantulum à Diis, quos Angelos eſſe non diffitebitur, niſi gentilitiè ſapiat, multóſque Deos inuehat.

Digitized by Google

hat. Præterquam quòd, ſi à Deo, legendum contendatur; non paulò, ſed infinitè minutum animum ab eo eſſe dicendum fuerat. Itaque non ſine temeritate à vulgata tranſlatione receditur, ſi aliter quàm ab Angelis, vel apud Paulũ, vel apud Regium Vatem legatur, vt præſul Genebrardus in commẽtariis octaui Pſalmi annotauit. Vltimæ rationis minor propoſitio falſa eſt, ſi velit hominem etiam creationis angelicæ finem eſſe naturalem; quòd ſi in ſenſu alio vera credatur, inefficax eſt ad inſtitutum.

Ad 5. rationem.

Tertia igitur ſententia, atque omnino certa, docet animas rationales eſſentiali nobilitate inferiores eſſe Angelis. Quam præter Doctores ſcholaſticos initio articuli citatos, tradũt D. Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. Dei cap. 15. D. Hieronym. in illud Matth. 11. Qui minor eſt in regno, &c. & in Epiſtola ad Algaſiam 91. Auctor ſermonis de Aſſumptione ad Paulam, & Euſtochium inter opera D. Hieronymi & alij ſacri Doctores. Oſtendique facilè poteſt. Primò, quia locus ille Scripturæ ſacræ; Minuiſti eum paulò minus ab Angelis; non niſi de naturæ, vt ita dicã, minoritate; intelligi commodè poteſt; quoniam ſi ad inæqualitatem donorũ gratiæ referatur, nulla ratione in Chriſtũ poterit quadrare; quẽ, vt Paulus expreſsè ſubiungit gratiæ donis omnibus Dei operibus antelatum eſſe cõſtat. Secundò, quia Ariſtoteles 1. lib. de Cœlo cap. 9. text. 100. ita de intelligentiis ſcribit, vt non obſcurè ſignificet excellentiam naturæ earum præ noſtris animis; cùm optimam ſufficientiſſimámque vitam ſortitas eſſe affirmet. Tertiò, quia animæ rationales in completa entia ſunt eſsẽtialiter, & ad materiam tranſcendenter ordinãtur, formæléſque cauſæ ſunt compoſitorum: hæc autem omnia, & imperfectionem inuoluunt neceſſariò, & ab Angelis ſunt aliena; ergo illi multò perfectioris eſſentiæ erunt, quàm animæ; Cùm nulla alia via ſuperſit, qua eas in naturæ dignitate poſſimus anteferre. Denique accedunt ea, quæ lib. 2 de anima c. 1 q. 2. art. 3. dicta ſunt. Ex quibus etiam duæ ſuperiores ſententiæ refutatæ manent.

3. Sentẽtia quæ vera eſt, pro Angelis pugnat.

1. Illius cõprobatio.

Secunda.

Tertia. Animas eſſe incompleta quædam entia.

Supereſt tamen huiuſmodi difficultas. Quoniam anima ſeparata, & Angelus, æquales ſunt intelligendi proprietate; ergo & eſſentiæ dignitate: vnde illa promanat. Conſequentia ſuadetur. quo- A niam cùm intellectus ſit præſtantiſſima potentia, quæ à Deo fieri poſſit, ex illa vtique penſanda eſt ſubiecti dignitas; ſi namque hæc natura illam ſuperat, proprietate aliqua eminentiam ſuam oſtendere oportet. Antecedens verò ſuadetur primò, quia ita ſentire videtur D. Th. prima parte quæſt. 79. artic. 8. ad 3. vbi negat, intellectum angelicũ alterius generis eſſe ab humano, ſed cõparari tantùm ad inuicem, ſicut perfectum ad imperfectum. Quod vberiùs videtur declaraſſe B qu. 58 artic. 3. cùm docuit, intellectum humanum diſcurſiuum eſſe: atque adeò imperfectiorem angelico ob luminis exiguitatem; futurum alioquin non diſcurſiuum ſi vberiùs lumen participaret, vt angelicus. Demum quæſt. vnic. de anima artic. 15. ad 10. ſcribit, intellectionum ſpecies non diſtingui, quòd ſint, vel non ſint à phantaſmatis pendentes, ex quo tamen fundamento, ſaltem à poſteriori videri poſſet colligi eſſentialis differentia intellectuum. Caietanus etiam C ad quæſtionem illam 58. annotauit, diſcurſiuitatem non cerni in obiectis, vt inde intellectus valeat ſpeciem capere; ſed potiùs imperfectionem eſſe illius.

Contrà obijcitur ex æqualitate intellectus Angelici, & humani.

Eſſe autẽ æquales probatur primò.

Secundò. Quæcumque potentiæ eoſdem actus ſine diſcrimine poſſunt edere, ſpecie non differunt; atqui humanus intellectus non diſcurrit circa ea, quæ perfectè complectitur, vt obſeruat D. Tho. art. citato. Angelicus è contra D circa ea diſcurrit, quorum minùs eſt capax, vt grauès volunt Theologi; ergo &c.

Probatur ſecundò.

Auctores nec pauci, nec ignoti, inter quos eſt Scotus 2. diſt. 1. quæſt. 6. diſtinctione quadam ſe ab hac difficultate expediunt, aientes intellectum humanum, & angelicum ſpecie diſtingui ratione ſubiectorum, conuenire E rurſum ſpecie ratione obiecti; idémque philoſophandum volunt de ſenſibus humanis, ac brutorum. Hæc tamen diſtinctio imprimis ad ignotum recurrere videtur. Vrgebamus enim, animæ, atque angeli diſtinctionem eſſentialem ex intelligendi facultatibus non poſſe colligi, quòd hæ eiuſdem ſpeciei eſſent. Nunc autem inuerſa ratiocinatione nobis reſpondetur, ideo non eſſe prædictas facultates ſpeciei vnius ſi ſubiecta ſpectemus, eo quòd iſta ſint ſpecie diuerſa. Deinde ea diſtinctio

Ferra. 3. cont. gent. cap. 94. cũ Alber. Mondrag. 1. part. qu. 75. art. 7. Qui velint eos diſtingui per ſubiecta, cõuenire verò per obiecta.

confuſionem in naturis parit. Quomodo A enim eædemmet entitates ſpecie differre, & conuenire valēt inter ſe? Quòd ſi talis diſtinctio ſemel probetur, accommodari poterit pleriſque rebus non ſine incommodo. Dicet enim aliquis duorum hominum viſiones eodē tempore, & circa idem obiectum elicitas differre numero ratione ſubiectorum; & numero conuenire ratione temporis, atque obiecti. E cōtra verò ſi diuerſis temporibus, aut circa diuerſa numero obiecta eli- B ciantur ab eodem homine, differre numero ratione temporis, & obiecti, conuenire autem in vnam numero ratione ſubiecti contra Ariſtotelem, qui ad numericam identitatem rei, omnium circunſtantiarum identitatem requiſiuit 5. Phyſic cap. 4.

Anteuertitur reſpōſio.

Quòd ſi reſpondeant nullum id eſſe incommodum, quoniam vna differentia, aut identitas eſt per ſe & eſſentialis, cæteræ verò accidentariæ, rectè di- C cent: attamen ex data diſtinctione non conſtat adhuc vtra illarum ſit differentia intellectuum ex ſubiectis petita, & identitas ex obiecto, quod erat declarādum. Parum verò iuuat quod Scotus citato loco addit: Cùm duo aliqua conueniunt, ac etiam diſcrepāt, ſimpliciter denominari à differentia, non verò à conuenientia; perſtat enim adhuc hoc documentum (quidquid veritatis habeat) etiam ſi dicamus eos intellectus conuenire eſſentialiter ratione obiecti, & dif- D ferre accidentaliter per ſubiecta.

Qua ratione admitti poſſet ſuperior diſtinctio.

Poſſet impugnata diſtinctio admitti, ſi dicamus, diuerſitatem identitatémque ſpecificā inter res, conſiderationes quaſdam eſſe mentis noſtræ, quas proinde nō ſit incōmodū introduci inter Angelicū, & humanū intellectū. Quæ doctrina etſi Scoto placere nō debeat, eſt tamē huius etiam ætatis auctoribus pergrata.

1. Solutio admittit æqualitatē vtriuſque intellectus. Vnde debeat colligi ſpecifica ſubiectorū differētia.

Duplex deinde reſpōſio occurrit, quarum quælibet etſi ſtare nequeat cum al- E tera; vtraque tamen ob rei obſcuritatem probabilis eſt. Prima, ſi dicamus prædictos intellectus ſpecie conuenire, proindéque ex eis non poſſe colligi ſubiectorum ſpecificam differentiam; ſed ex aptitudine, formaliſque inclinatione, ſeu ex vnibilitate, aut non vnibilitate ad corpus, vt Theologi ipſi inter ſe contendunt, habebimúſque auctorem Scotum quæſt. illa 6. §. Poteſt etiam addi, qui probationem quoque ſubiungit; nihil A ſcilicet mirum, ſi proprietates eædem à diuerſis ſpecie ſubiectis naſcantur, cùm diuerſæ oriantur ab eodem: quod etiam exemplis confirmatur. Lumen ſiquidem, & ſuperficies, ſpecies infimæ cùm ſint, Soli atque igni differentibus ſpecie adnaſcuntur; brutorum quoque ſenſus ſpecie conueniunt cum humanis, vt contra nonnullos ſuæ familiæ probè notauit Victoria, prima parte relectionis de perueniente ad vſum rationis num. 4. cùm B tamen vtraque ſubiecta ſatis apertè diſtinguātur. Quamuis ergo præſtātiſſima ſubſtantiæ creatæ proprietas, ſit intellectus, nō oportebit variari illam pro ſpecifica variatione ſubiectorum; alioquin tot erunt intellectuum ſpecies, quot Angelorum, fruſtrà ſanè, præſertim cùm nulla appareat in obiectis ab eis attingendis varietas.

Non oportet variari proprietates pro ſubiectorum variatione.

In qua ſolutione dicendum, ſi qua diuerſitas cernitur in vtroque intellectu C penes diſcurſum, & non diſcurſū, alióſve operandi modos; eam ex diuerſitate ſolùm maioris, vel minoris luminis prouenire, hoc eſt, ſpecierum diſtinctiùs, aut obſcuriùs, latiùs aut preſſiùs repræſentantium. Quod etiam monuit Durandus in 3. diſt. 14. quæſt. 1. art. 2. vbi quamuis oſtendere nitatur, beatas viſiones Angelorum, & animarum, ſpecie conuenire ob identitatem ſupernaturalis luminis; attamen generaliter ſtatuit à principio D proximo eſſe ſumendam identitatem, vel diuerſitatem intellectionum, non autem à remoto, id eſt, intellectu; confirmatque naturali exemplo membrorum leonis, & hominis, quæ non à materia, cùm ſit eadem, ſed à forma proximè diſtinguuntur. Et diuus Thomas ſuam quoque intellectionum varietatem Angelis ſuperioribus, & inferioribus attribuit, quæſtione vnica de anima artic. 7. ad quintum; ob diuerſitatem, ſcilicet, ſpecierum; qui tamen intellectuum tam multi- E plices differentias ſpecificas, quàm Angelorum poſiturus non videtur.

Vnde colligatur aliqua diuerſitas inter huiuſmodi intellectus

D. Thom.

Altera ſolutio communior eſt, diſtingui ſpecificè intellectum humanum ab Angelico, vt plures Theologi volunt, cùm de identitate ſpecifica beatæ viſionis diſputant; vel ad 1. par. q. 12. art. 6. vel in 3. diſtinct. 14. vel in 4. diſt. 49. ſpeciatim Caiet. 1. par. q. 79. artic. 7. qui peculiarem ea de re quæſtionem edidiſſe

2. Solutio ponit diſtingui ſpecie eos intellectus. Lege Scaligerum exercit. 346. aduerſus Scotū.

edidiſſe ſcribit: & quod eſt huius articu li inſtitutum ex eiſdem intellectibus colligi ſpecificam diuerſitatẽ ſubiectorũ, vt fecit Alex. Alenſ. 2. p. q. 20. mẽbr. 5. Diuus Thomas 1. part. quæſt. 75. artic. 7. quidquid in contrarium valeant, quæ ex eodem ſancto Doctore ſuperiùs adduximus quid enim diui Thomæ obſcuriora dicta rimari attinet, vbi aperta eſt ipſius in contrarium ſententia? implexum eſt tamen quod de intellectionum diuerſitate, vel idẽtitate docet. Namque B artic. 7. citato de anima, ad primum eas ſpecificè diſtingui ait, ſi eliciantur à diuerſis principiis, id eſt, ſpeciebus inditis, vel acquiſitis. At verò paulò inferiùs artic. 14. ad decimum, negat diſtingui intellectionum ſpecies, ex eo quòd ſimilitudines abſtractæ ſint à phantaſmatibus, vel à Deo petitæ. Quidquid autem hac de re ſit, illud nunc eſt concludendum, à diuerſo lumine, atque intelligendi modo connaturalibus Angelo & animæ rectè deduci intellectuum logicam differentiam, quod præſtitit diuus Thomas 1. par. quęſt. 75. artic. 7. ad primum, & luculentiùs in quæſtione de anima articulo 7. ad quartum. Ferrar. 2. contra gent. cap. 94. Quapropter etſi Deus valeat alterum intellectum ad alterius actiones euehere; non efficiet tamen quin ſuus cuique debeatur connaturalis modus. Itaque ſi quando anima more Angelico non diſcurrit, id quidem, aut præter naturam eueniet, ratione ſtatus ſeparati, aut ſupra naturam, ratione gloriæ.

A diuerſo lumine cõnaturali ſubiectis, ducitur in tellectuum differẽtia.

DISPVTATIO II.

De anima ſeparatæ ſtatu, modóve eſſendi extra corpus.

ARTICVLVS I.

Quid ſit ſtatus ſeparationis.

EX ſuperiori diſputatione de animæ rationalis immortalitate, liquidò conſtat, eam poſt totius compoſiti diſſolutionem in rerum natura perſiſtere. Proximum eſt, vt de eiuſmodi ſtatu, quem ſeparationis vocant, diſſeramus; A dicturi poſtea de illius operandi ratione. Primò igitur, in quonam ſtatus is conſiſtat, inquiremus. Secundò, an animæ rationali naturalis ſit. Tertiò, an in eo exiſtens anima, propendeat nihilominus ad ſtatum informationis. Quod ad primum attinet, cùm ſeparatio, & coniunctio apertam pro ſe oppoſitionem ferant, altera alterius mutua explicatione fiet apertior.

Scopus huius diſputationis.

Omiſſa ergo ea ſeparatione, quæ per intellectum fit, cùm duo re vera coniuncta ſeparatim cõcipimus; quod ad Dialecticos ex inſtituto pertineat; realis phyſicáve ſeparatio, ſi pura ſit, in eis tantùm cernitur rebus, quarum ſeparatio ipſa, corruptio non eſt, quemadmodum neque pura, ac ſimplex vnio, productio vniendorum eſſe debet. Hinc fit, vt inter partes hominis ſolummodo, atque inter ea, quæ loco diuelli coniungíque ſolent, propria ſeparatio, vnitióque intercedat naturaliter. Siquidem in his C ſolùm neque vnitio, productio eſt, neque ſeparatio: at verò quia cæterarum tum ſubſtantialium, tum accidentalium formarum à ſubiectis diſiunctio ipſa eſt earum corruptio; ideo ſeparatio in eis locum non habet: ſicuti neque in Chriſti Domini humanitate per mortem, à Verbo, nec in ſpeciebus Euchariſtiæ, cùm illæ corrumpantur. Vnde obiter colliges non minùs verè, quàm propriè dixiſſe Damaſcenum, nihil à ſe Deum D ſeparauiſſe eorũ, quæ ſemel vniuerit. Nimirum, humanitas in triduo mortis non ſeparata à Verbo fuit, ſed potiùs extincta. Dixi naturaliter, quia in ſacræ Euchariſtiæ myſterio propriè quidem, non tamen naturaliter, accidentia à ſubſtãtia panis viníque abiunguntur, quia illa à ſubiecto ſeparatio, corruptio eorundem nõ eſt, vt ſatis conſtat. Quapropter ſeparationis ſtatus, eiúſque tractatio ſoli humanæ formæ quadrare poteſt; proindéque de illius tantummodo vnione, idque E quantum ſit ſatis, ad oppoſitam ſeparationem declarandam, agendum erit.

Quæ ſit realis, & phyſica ſeparatio. Quibus nõ conueniat phyſica ſeparatio.

Phyſica ſeparationis ſtatũ ſoli animæ humanæ conuenire.

Ergo vnio formæ ad materiã, vt probè notauit Caiet. in Comment. 1. part. quæſt. 76. art. 1. in reſponſione ad 6. eiúſque informatio, ſiue cauſalitas, idem ſunt. Quo fit, vt ſeparatio, atque mors, quæ illis ex aduerſo reſpondent, tantundẽ valeant: niſi quòd ſeparatio partẽ denominet, mors totũ, ob eã quã diximus, ratio

In quo differat mors à ſeparatione.

rationem; quia illa maneat non itē hoc. Opponūtur autem ſeparatio, atque vnio priuatiuè. Hæc enim poſitiuum quippiā eſt, illa minimè, quod vel ex eo conſtat, quia ad vnionem poſitiuæ, ac reales diſpoſitiones, influxúſque cauſarum deſiderantur: ad ſeparationem verò iſtorū omnium ceſſatio atque amotio. Non eſt tamē ſeparatio nuda quædam, puráque negatio: cùm certum ac idoneum ſubiectū requirat, id eſt, formam; quare, &c.

Separatio, & vnio opponantur priuatiuè.

At quid tandem eſt (inques) ipſa vnio, ſubſtantia ne an accidens; ſpiritualis, an corporea? vt enim arguit Caiet. citato loco. ſi ſubſtantiale quippiam eſſe dicatur, iam per ſeparationem anima quippiam ad ſubſtantiam attinens amittet; ſi accidētale per accidens, totū hominē cōſtituet cū materia; quæ ſunt abſurda; nec dicat aliquis nullū id eſſe incommodū, eo quòd vnio ſit veluti diſpoſitio. eſt enim potiùs ipſa totius conſtitutio, ac cōpoſitio, non verò antecedens ad cōſtitutionem præparatio. Huic dubitationi reſpondendum animæ rationalis vnionem cum materia (quod etiam aliis formis ſubſtātialibus quadrat) idem valere, atque informationem, cauſalitatémve eiuſdem in facto eſſe, vt ſuprà tetigimus, quapropter nihil aliud dici poſſe quàm modum ſubſtantialem, atque ſpiritualē eiuſdem animæ. Quod etiam de productione actionéve, atque exiſtētia ſubſtātiæ dici ſolet, ac debet; eas nimirum ad genus rei productæ, atque exiſtentis ſpectare: quo autem pacto vnio, de qua loquimur, ſpiritualis ſit, cùm alterum extremum, ad quod ſit vnio, id eſt, materia, ſit corporeum, ex lib. 1. de Generatione, cap. 4. quæſt. 13. ad calcem conſtare poteſt; nec maior ea in re difficultas viſitur, quàm cùm alterum extremum vnionis eſt accidens, alterum ſubſtantia, vt rectè conſideranti patebit; quæ tamen extrema ita paſſim coniuncta cernimus, vt vel aſſiduitate ipſa dubitatio omnis compreſſa videatur.

Sit ne vnio ſubſtantia an accidēs ſpiritualis, an corporea.

Ita ſ'adun. to. et lib. 1. de anim. Vnionem eſſe motū ſubſtantialem, & ſpiritualem animæ.

Poſſet etiam hoc loco quæri: An cùm anima ſeparata rurſum vnitur, modus alius vnionis ibidem intercedat ſpecie quodammodo diuerſus à priori, quique peculiari nomine reunio dicatur; an potiùs importetur voce hac ſolummodo geminatio quædam extrinſeca durationis, qua indicetur, eandem numerò vnionem eſſe, quæ nunc, olímque fuerit, aut certè eandem in ſpecie. Rurſum dubitari poſſet: An vnio per aliam vniatur ipſi rei, quam afficit. Sed hæc tum quia facilia ſunt, tum quia ad præſens inſtitutum non conferunt, omittenda duximus. Illud tantùm aduertimus, apud graues Auctores vnionem vocari interdum relationem; præſertim cùm de illa ineffabili, quæ inter humanitatem, Verbúmque diuinum datur, ſermo incidit; accommodato, ſcilicet, fundamenti nomine, relationi, quæ ex eo conſurgit, atque inter res vnitas exercetur.

Duplex dubitatio de eadem vnione.

Nomine vnionis indicari etiā relationē.

Ex dictis conſtat, quænam eſſe debeat præſentis articuli concluſio. Nimirum animæ rationalis ſtatum extra corpus, ſeparationémve, ſi formaliter ſpectetur, priuationem eſſe, actus ſecundi eiuſdem animę, id eſt, informationis, ſeu vnionis erga corp'; & quod hinc ſequitur, ipſius relationis, ac præſentiæ, tum ad idem corpus, tum ad cætera, quibus ratione corporis fiebat præſens; omnis denique concurſus, quem per proprias facultates ſolebat exhibere; quo fit vt quærenti an per ſeparationem anima rationalis mutetur; reſpondendum ſit, mutationem quidem ſubire, ſed tamen priuatiuam; (nam de ea locali, realíque ſeparatione, per quam à corpore diſſoluta migrat, inferiùs agendum erit) alioqui ſi propoſitiuo vnionis modo, alium naturaliter ſortiretur extra corpus, non eſſet cur præter naturam tunc exiſteret, ac rurſus cur in corpus propendere diceretur; quemadmodum materia, forma hac ſemel amiſſa, præter naturam non manet: quia aliam illius vice naturaliter ſuſcipit. Vnde illa Caietani ſententia, tertia parte, quæſt. 6. artic. 3. quòd anima cùm ſeparatur, ſemiperſonalitatē comparet, refutanda nunc foret, niſi id lib. 2. de Anima, cap. 1. quæſt. 2. artic. 2. actum eſſet. Porrò licèt hæc ita ſint, habet nihilominus ſeparatio animæ ſimilitudinem quandam cum prima Angelorum productione, quatenus vt hi cùm primum creantur in actu primo, ac completo, operandi conſtituuntur, ſic anima in ipſo momento ſeparationis per ſpecies denuò indicas, ac per propriam potentiam mouendi ad operandum expeditur, vt in progreſſu dicemus.

In quo conſiſtat animæ ſeparata ſtatus.

Animam per ſeparationē mutari priuatiuè.

Nentiquā ei poſitiuū modum aduenire.

Similis eſt animæ ſeparatio primæ Angelorū productioni.

Sed iam oppones. Cùm accidentia virtute diuina à ſubſtantia ſeparantur in Euchariſtiæ Sacramento, non ſolùm amittunt

1. Obiectio.

amittunt naturalem vnionem, ſed etiam acquirunt nouum, ac poſitiuum eſſendi modum, qui vicem ſubeat antiquæ vnionis, complectâtque ipſorum accidentium exiſtentiam. *2. Obiectio* Item cùm Chriſtus Dominus iiſdem Euchariſtiæ accidentibus deeſt, aliquem eſſendi modum poſitiuũ debet acquirere; alioqui eo ſeparatio à ſpeciebus, corruptio Chriſti dicenda eſſet, quod eſt abſurdum. Pari igitur ratione cùm anima rationalis à corpore abiungitur, non ſolam priuationem vnionis patietur; ſed modum poſitiuum etiam pro vnione denuo comparabit.

Ad 1. obiect. Ad primum tamen exemplum admiſſo antecedente, neganda erit conſequẽtia; etenim rationalis forma etiam vnita corpori ſubſiſtit, vt loco citato de anima oſtenſum eſt: quapropter nullius modi acceſſu eget cùm ſeparatur; cuius merito poſſit ſubſiſtere; quod tamen in Euchariſtia longè euenit, vbi quantitas nouum quendam modum denuo recipit, quo extra ſubiectum exiſtat. Deinde negari poteſt antecedens; qua de re lib. 1. de Generatione cap. 4. quæſt. 7. latiùs diſputatur. *Ad 2.* In poſteriori exemplo concedendum, cùm primùm Chriſtus Dominus ab ſpeciebus Euchariſtiæ deficit, putam pati priuationem vnionis, realiſque præſentiæ ad ipſas, nihilque poſitiuum comparare; non tamen ob id dicendum eſſe eum corrumpi, cùm nulla mutatio phyſica circa ipſum, ſed circa ſpecies tranſigatur: quod maiori iure dicendum erit de ſeparatione Diuini Verbi ab humanitate, cùm per triduum extincta fuit.

ARTICVLVS II.

Sitne ſeparationis ſtatus animæ rationali naturalis.

Quo pacto naturale hic accipiatur. NATVRALIS ſtatus vocabulo, non ſolùm intelligimus eum, qui ſupernaturalis non ſit, ac citra miraculũ; ſed qui conſentaneus animæ humanæ dici poſſit, atque, vt ita dicam, deſiderabilis. Sunt enim hæc non parum diuerſa: quod exemplo ignis frequenter explicat D. Thom. nullo enim miraculo, nullâque ſupernaturali vi circulariter voluitur ad cauum Lunæ, & tamen is motus naturalis dici nequit ei elemẽto, vel ipſo Ariſto. auctore, cùm iam ad motum ſurſum naturaliter inclinetur, ac propendeat.

Sit igitur hæc de re prima aſſertio propoſitæ dubitationi directò reſpondens. *Prima aſſert.* Separatio animæ à corpore, tum in fieri, tum in facto eſſe, non eſt ei naturalis, ſiue conſentanea. Ita docet D. Tho. non ſemel, præſertim 1. part. q. 89. art. 1. Caietanus ibidem. Ferr. 1. contra gentes c. 83. & 94. Henricus quodl. 7. q. 13. aliique non pauci. ſuadetur autem in hunc modum. *Confirmatur primò.* Primùm affectiones oppoſitæ præſertim priuatiuè, eidem rei connaturales, & conſentaneæ eſſe nequeunt: at animæ rationali maximè naturalis eſt vnio ad corpus: ergo ſeparatio, quæ eam vnionem demolitur, minimè erit eidem conſentanea, atque optabilis. *Secundò.* Secundùm id, quod in totius compoſiti perniciem cedit, naturale eſſe nequit ipſi formæ, alioquin à forma nonnunquam ei malum obueniret, quod eſt abſurdum; forma igitur nullibi, quàm in materia connaturalem habet eſſendi modum. Diximus formæ, non autem, materiæ, quoniam hæc cùm à natura inſtituta ſit in commune ſubiectum generationum, corruptionũmque vniuerſi, conſequens fuit, vt haberet aliquam indifferentiam, ratione cuius alias etiam formas poſſet appetere: qua de cauſa malefica dici cõſueuit à Philoſophis, aliiſque eius generis nominibus notari; at verò forma cùm à natura ſit inſtituta in vnius tantùm compoſiti bonum, eius erit continere, coercereque vagã materiæ appetentiã; proindéque non debuit aliam propenſionem habere, quæ huic muneri ſibi tam proprio obſtare poſſet. *Tertiò.* Tertiò, Separatio ad naturam formę nihil intereſt, vt patet inductione cæterarum, quare cùm nullus ſit in humana anima gradus, qui ad informandum corpus non pertineat, vt alibi comprobatum eſt, fit, vt quemadmodum reliquæ formæ ad ſeparationis ſtatum naturalem propenſionem non habent; ita neque illam habeat rationalis. *Quartò.* Quartò, quia ad id, quod eſt conſentaneum, datur quidam veluti impetus naturæ: at ſi conſideremus ea, quæ in ſeparatione animę à corpore accidũt, nihil tale reperiemus ex parte ipſius; quod in hunc modum declaratur. Diſ-

poſitiones noxiæ, ac mortiferæ ei aduerſantur; non poſſunt igitur illam in ſtatum quaſi connaturalem impellere, & ſtatuere, vt ſatis liquet. Deinde, dici non poteſt illam ob inductas diſpoſitiones ſibi inimicas, per ſe commigrare, ac veluti hoſpitium vertere; quandoquidē in tali ſeparatione, neque illum etiam tenuem concurſum formalem habet, qui formis cœlorum concedi ſolet erga circularem motum. cùm potiùs ab officio formæ tunc ſpolietur; non eſt igitur cur ſeparatio animæ rationali conſentanea dicatur. Denique illud ſaltem negari non poteſt, multò congruentiùs ad naturam ſuam vniri animam, quàm ſeparari: cùm hoc poſteriori modo ſit in actu primo tantùm illo verò priori ſit in actu ſecundo cauſandi conferendíque eſſe tum materiæ, tum compoſito, quod eſt rebus admodum naturale, exercendi item operationes non ſolùm intellectiuæ partis, ſed etiam vegetantis, atque ſentientis. Ac iuxta hanc ſententiam accipiendus eſt D. Th. qui 4. contra gentes cap. 79. & 1. part q. 118. art. 3. ſcribit, contra naturam animæ noſtrę eſſe ſeparatam exiſtere à corpore, id eſt, minimè conſentaneum, atque expetibile.

Vltimo.

In quo ſenſu dici poſſit ſeparatio contra naturam.

Sed contra propoſitam ac confirmatam aſſertionem ſunt nonnulli ſequuti Auicennam, quorum meminit Caietanus in commentariis primæ partis ad art. 1. quæſt. 89. non quòd crediderint naturale eſſe, ac conſentaneum animæ rationali quoquomodo extra corpus eſſe: ſed ordinatim poſt corporis informationem: quemadmodum & fœtui non primo, ſed poſt certum illud tempus, quo in vtero materno detineri ſolet, naturale, ac conſentaneum eſt in lucem prodire, ab illóque tenebricoſo naturæ ergaſtulo foras emicare. Ad quam ſententiam luculenter alluſit Seneca Epiſtola 102. ad Lucillium in hæc verba. Quemadmodum nouem menſibus nos tenet maternus vterus, & præparat non ſibi, ſed illi loco, in quem videmur emitti, iam idonei ſpiritum trahere, & in aperto durare, ſic per hoc ſpatium, quod ab infantia patet in ſenectutem, in aliū naturæ ſumimur partum, alia origo nos expectat, alius rerum ſtatus, nondum cœlum niſi ex interuallo pati poſſumus; proinde horam illam decretoriam proſpice, non eſt animo ſuprema, ſed corpori, tranſeundum eſt, excutit natura redeuntem, ſicut intrantē, &c. Hæc ille.

Separationem animæ eſſe naturalem, aliquorum fuit opinio

Explicatur ſententia.

Pro qua ſuadenda ſententia primum eſto argumentum. Multò magis pendet hæc materia ab vnione huius formæ rationalis, quàm è contrà, vt eſt conſideranti manifeſtum, atqui eo non obſtante naturale eſt ipſi materiæ huius formæ vnione priuari: erit igitur & huic formæ naturale vnionis priuationem ſubire. Confirmatúrque argumentum ſimilium exemplorū inductione. quis enim negeē naturale eſſe hominibus ſuo tēpore caluitium, arboribus hyberno tempore nuditatem foliorum, animantibus ſomnū, qui vigiliæ vacatio eſt, & vniuerſim cauſis omnibus, poſtquā ſemel effecta ſua edidêre, virtute priuari ea iterū producendi? quapropter cùm forma rationalis cauſa etiam ſit, non ſolùm multo pòſt tempore, ſed data etiā ſemel vnione ipſius ad corpus, naturale illi erit ab eo influxu deſiſtere, cùm nulla iuſta ratio cogat cur in actu ſecundo ſemper eſſe oporteat.

Confirmatur primò.

Secundum, Anima rationalis non vtitur corpore niſi vt illius miniſterio operandi inſtrumēta colligat, id eſt, ſpecies. mirum igitur nō erit ſi corpus deinceps naturaliter exuat, ac ſeponat. Nam poſt bene inſtructam domū, nauímve, opificum arma quis requirat? Quæ poſt adultā prolem parēs nutricē poſcat? Quis poſt depictam tabulam penicillum?

2. Argum.

Tertium, Operandi modus abſque vlla phantaſmatū ope, naturalis animæ eſt, ac prorſus conſentaneus, ergo etiam modus eſſendi, cùm alter ex altero probè colligatur. Aſſumptum, præterquam quòd eſt apud D. Thom. prima ſecundæ q. 5. art. 1. ad 2. quo in loco docet poſt huius vitę ſtatum habere nos modū aliū connaturalē intelligendi, probatur primò, quia cognitio extra corpus ſupernaturalis nō eſt animæ, eáque eſt multò perfectior, vt potè diſtinctior, atque expeditior quàm quæ in corpore: erit igitur anima ad ipſam exercendam propēſa naturaliter. Secundò, quoniam, vt eſt eiuſdē Doctoris Sancti, pluriūmq; Theologorū dogma, eo tēporis momēto quo anima à corpore abiungitur, ſtata lege ſpecies recipit, quibus deinceps intelligat. Scilicet ad naturæ Auctorem pertinet, vt tunc cùm ope phantaſmatū deſtitui

3. Argum.

ſtituitur, nouis rerum imaginibus ad A ornetur. Nec ſi Scoti placitum magis arridet ſpecierũ conquiſitione, ex obiectis propoſiti argumẽti pődus eleuatur, ſed augetur magis, vt conſideranti planũ fiet. Concludamus igitur iuxta naturam ſuam operari animã extra corpus, atque adeò extra idẽ conſentaneè perdurare.

4. Argu.

Quartũ, quia quod naturale non eſt, diuturnũ eſſe nequit. teſte Philoſopho primo de cœlo c. 3. text. 15. & li. 2. c. 3. text. 18. at ſtatus ſeparationis eſt æternus animo rationali naturæ, viribus B ſpectatis, cùm illius ad corpus regreſſio miraculoſa ſit; ergo, &c.

Improbatur hæc opinio, & reſpondetur ad arg.

Hæc tamen ita erunt expedienda, atque in primis ſimilitudo, quæ ex fœtu deducitur, elegans quidem eſt, ſed parum vrget, potuit ſiquidẽ, tã in materno vtero, quàm extra illum cõnaturali modo exiſtere proles, quia vtrobique ad perfectionẽ obtinendã tendit: at verò anima extra corpus præcipuũ formæ munus amittit, quod eſt informãdo materiã C cõpoſitũ cõſtituere: vnde non poterit in eo ſtatu, connaturali mòdo permanere.

Ad primũ

Ad primũ verò argumentum neganda erit conſequentia; & ratio in prõptu eſt, quia anima hæc vni tantùm materię cõiuncta eſſe valet naturaliter, vt 1. Phyſicorum, cap. nono, q. 11. art. 4. ad vltimum habetur nõ ita verò materia: quapropter etſi hanc deſerat formam, ſtatum etiam naturalem ſub quauis alia retinebit.

Cur materia potius quam forma ſeparatio ſit naturalis.

Porrò exẽpla, quæ in conformationẽ adducũtur, ſi rectè accõmodẽtur, inſtituto D noſtro proſunt, nõ obſunt, ſiquidẽ neque capillis, neque foliis, aut vigiliæ connaturale eſſe poteſt extra illa ſubiecta inueniri Iã quod de cauſis additur, naturale eis eſſe, carere vi producendi effectus ſemel editos, falſum eſt, ſi de iis intelligatur; a quibus nõ ſolùm in fieri, ſed etiã in conſeruari effectus iugiter pendẽt, ſeu quarum influxus non interrumpitur, cuius generis conſtat eſſe animam.

Ad ſecundum.

Secundi argumenti antecedens falſũ E aſſumit, cùm propter actiones etiã partis ſentientis atque vegetantis, anima materiæ copuletur. Quin etiã licèt à nobis admitteretur, neganda eſſet adhuc cõſequentia, cùm ſemper vſu ſenſuum egeamus ad ſpecies intuitiuas propria ope comparandas, ſingulariáque intelligẽda.

Ad tertium.

Ad tertiũ, negandum quoque erit antecedens, niſi ſenſum (vt vocãt) reduplicatè contineat, accepta nimirũ anima prout ſtatum obtinet ſeparationis, tunc enim toti illi quaſi coniuncto ex anima & ſtatu naturale erit ſine corpore operari. quo pacto intelligendus eſt D. Tho. in argumento citatus. Ad primã deinde confirmationem negetur conſequentia: multò enim perfectior eſt circularis motus, quàm rectus, non tamẽ prior ille eſt igni conſentaneus, ſed poſterior. Nimirũ, quæ præter naturam competunt, nihil intereſt melioráne ſint an deteriora, quàm quæ cõpetunt conſentaneè. Ad ſecundam dic ex illo Theologorum dogmate concludi quidẽ animæ humanæ ſpecies, atque actiones intelligendi extra corpus, in quoddam veluti ſupplementum dari, non autem in cõnaturale, atque expetibile præ corporis vnione ornamentum.

Animæ ſolùm vt ſeparatæ naturale eſt ſine corpore operari.

Actio animæ extra corpus etſi illuſtrior ſit, non eſt cõnaturalior

Ad quartum.

Ad quartum, ſi per non naturale violentum intelligatur, concedenda maior, ſed nihil contra nos, qui ſeparationem violẽtam eſſe negamus; ſi verò, quæ pręter naturam ſunt, etiã comprehendat, falſa eſt, vt exẽplo ignis oſtẽditur, hic enim ęterno tempore pręter naturã volui poſſet, ſi cœlorum motus nunquã deſiſteret.

Secunda aſſertio.

Secunda aſſertio. Separatio à corpore animæ rationali violẽta non eſt. Declaratur, ſuadetúrque, nam violẽtum, vt ſumitur ex Ariſt. 3. Ethicorum; tunc dicitur, cùm ſubiectũ vrgetur in contrariam affectionẽ, vel ſtatũ eius, ad quem effectiuè inclinatur, ac tendit. ſic motus, locúſque ſurſum dicitur violentus corpori graui, quoniã in contrarium motum, ac locum effectiuè propendet. Cùm ergo anima rationalis effectiuũ influxum non habeat in ſui vnione ad corpus (is enim propria eſt efficientis cauſalitas) ſed formalem, fit vt quidquid contra talem influxum accidit, violentum dici non mereatur: vnde neque cœlum violentiam pati dicetur, cùm poſt diem iudicij ęterno tempore quieſcet, quia ea quies pugnat quidem cum motu, ad quem tamẽ cœli forma non effectiuè, ſed formaliter tantùm concurrit. Atque hæc ratio probat, quod etiam diuus Thom. prima ſecundæ, q. 6. art. 4. ad ſecundum fatetur de qualitatibus actiuis, vbi maximè violentia cerni poſſet, nulli omnino formæ violẽtiã fieri, cùm à materia excluditur, nõ ſolùm ſpectata generali rerũ lege ſecundùm quam naturale eſt illis corrum

Quid ſit propriè violentum.

Anima in vnione non habet influxum effectiuum.

Nulli formæ violēta eſt à materia ſeparatio. In quo ſtatu forma poſſit pati violentiā.

rumpi, vt aliç generentur; ſed etiam ſpectata peculiari; cùm nulla forma efficiētem influxum habeat ad ſeipſam, vel cōpoſitum conſeruandum, ac formaliter tātùm, cùm ſibi contraria pugnet in ſubiecto, ſi, qua ex parte proprium munus formæ præſtat, conſideretur. Quod ideo dixerim, quoniam ſi attendatur, vt eſt ipſi compoſito ratio agendi, vel actioni contrariæ reſiſtendi, violentiam fortaſſe propriam patietur. quod conſideraſſe videtur Ariſtoteles, cū libro quinto Phyſic. cap. 6. text. 59. alterationes etiam violentas dari ſcripſit. Qua cum moderatione propoſitum à nobis pronunciatum accipiendum volumus.

Si ſeparatio eſſet violenta, foret regreſſio naturalis.

Quod vlteriùs ſuadetur, commodiùs nunc ad rem noſtram adducto argumēto, quod pro ſententia Auicennæ quarto loco ſuperiùs propoſuimus: quia, ſi anima violenter ſepararetur à corpore, iam reſurrectio naturaliter homini deberetur. quod Philoſophis abſurdū eſt, conſentientibus penè vniuerſis, nihil ſemel propriè corruptum redire poſſe per naturam. Probatur conſecutio, quia cùm anima poſt mortem naturaliter perſeueret, ſi is ſtatus illi foret violentus, non poſſet non tandem aliquando naturali via ab eo expediri, cùm perpetuus eſſe non poſſit, docente Ariſtot. 2. de cœlo, cap. 3. text. 18.

Ad hæc, Violētum dicitur, cuius principium eſt foris; ſed forma etiam ſi nulla inimica qualitas exteriùs immittatur, diſſociabitur aliquando à materia, conſumpto humido: ergo ea ſeparatio violenta non eſt. Facit pro hac ſententia id, quod ſcribit Tullius Tuſcul. 1. diſceſſum animi à corpore fieri nonnunquam cum voluptate: & locus ille Platonis in Timæo. Mors, quam morbi, & vulnera intulerunt, violenta eſt, atque moleſta; quæ verò genio paulatim ad finem naturaliter ſurrepit, inter omnia mortis genera leuiſſima eſt, & cum voluptate potiùs, quàm dolore contingit. Similia ſcribit Seneca lib. 4. cap. 30. & lib. 11. cap. 78.

Obiectio.

Oppones tamen vulgarem illam diuiſionem mortis in naturalem & violētam, quam etiam inſinuauit Plato loco proximè adducto: vnde concludi videtur, aliquam ſeparationem (id enim eſt mors) violentam eſſe: ſed occurrendum, mortem violentam dici, ſpectata potiùs forma, vt ratio agendi eſt, ac reſiſtendi; non vt propriū formę munus exequitur: vel certè in ea diuiſione attendi etiam ad propriam violentiam, qua quis externa vi motrice in mortem cogitur. Lege quæ lib. 1. de Generatione, cap. 4. quæſt. 16 art. 3. ad ſecundum ſcripta ſunt.

Dilutio.

3. Aſſert.

Ex duabus aſſertionibus tertia facilè deducitur: Separationem animæ à corpore præter naturam eſſe. Nam cùm naturalis non ſit, neque etiam violenta, fit conſequens, vt ex approbata Philoſophorum diuiſione, præter naturam eſſe dicatur. Quòd ſi diuus Thomas aliquādo contra naturam eſſe ſcribit, præter naturam accipiendum eſſe ſuperiùs monuimus, atque ita vſurpat Ariſtoteles cū alibi, tum 1. de cœlo cap. 2. text. 15. & li. 2. c. 3. tex. 18. In Phyſicis quoque lib. 5. cap. 6. text. 57. violentam accretionem appellat, quę præter naturæ debitum excurrit: quapropter non rectè Ferr. ſtatum ſeparationis ſimpliciter contra animæ naturam eſſe affirmauit libro ſecundo contra gent. cap. 83.

ARTICVLVS III.

Vtrùm anima ſeparata ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit.

Falſa hæc de re Origenis exiſtimatio. Lege Xiſtum Senēſem lib 5. annot. 183. & 336.

PRAETERMISSA hoc loco abſurda Platonis, atque Origenis exiſtimatione erronea, quā pleriq; è ſacris Doctoribus refellunt, Animas ante hominē natū bene beatéque viuentes in pœnam admiſſi ſceleris addictas fuiſſe corporibus, quo fit, vt non ſolùm non illa appeterēt, ſed refugerent quàm maximè: Scotus in 4. diſtinct. 43. quæſt. 2. artic. 3. circa tertiam propoſitionem, & diſtin. 45. quæſt. 2. in argumentorum reſpōſionibus. Ioānes Maior. 4. ſent. l. q. 3. articulo 4 & alij negātem quæſtionis partem ſecuti ſunt, alio ex fundamento, quia videlicet animam propter bonum corporis non verò ob aliquam ſibi peculiarem perfectionē, quam ſeparata aſſequi non poſſet obtinendam, eidem corpori vniri credunt. Peculiarem dico, quoniam ipſe Scotus quodlibeto nono non ſolùm non negat, ſed probat etiam animam ſeparatam perfectione carere nonnulla, quā habuerat coniuncta, id eſt, participatione (vt credit)

Negatiua Scoti ſententia eiuſque fundamētum.

credit) exiſtentiæ totius ſuppoſiti, quam tamen perfectionem ait eſſe communẽ animę cum toto (addere iure poſſet cum materia) non autem peculiarem ipſius.

1. Argum.

Quæ ſententia probari poteſt primò. Si anima extra corpus collocata in ipſum propenderet; violentiam perpetuò pateretur, niſi Deus præter naturæ legẽ de reſurrectione prouidiſſet, cùm in eo ſtatu ſemper eſſet permanſura: hoc autem à ſuaui naturæ progreſſu longè abeſt; ergo anima ad iteratam corporis vnionem non inclinatur.

2. Argum.

Secundò. Vnio ad corpus impeditura eſt animæ expeditam, angelicæque ſimillimam intellectionem, ac propriam motionem ad locum, corpore, ſcilicet, animam degrauante, ſenſumque multa cogitantem deprimente, vt habetur Sapientiæ 9. Non igitur talem vnionem amat anima. Quòd ſi aſſumptum neges, dicaſque futurum deinceps, vt D. Paulus pollicetur, corpus ſpirituale, id eſt, omnibus conditionibus degrauantibus liberum, adhuc vrgeberis, quia nunc ea, quæ naturæ ſunt, ſpectamus, non quæ Deus decernit liberaliter, præſertim quia addicta reſponſio in damnatis animis locum non habet.

3. Argum.

Tertiò. Cauſa efficiens ex eo quòd perfectionem ex effectu non comparet, imò impertiat, in illam nõ dicitur propendere: ſed anima rationalis nihil perfectionis recipit à materia, quòd extra illam non poſſet recipere, id eſt, ſpecies; impertit autem materiæ exiſtentiam: ergo cùm ſeparata fuerit, in illam propenſa non dicetur.

4. Argum.

Quartò Quoniam ſi anima extra corpus poſita naturaliter in ipſum propenderet, naturaliter concluderetur, reſurrectionem ordinaria poteſtate exhiberi poſſe, cùm res quæque ad ſtatum, in quẽ propendet naturali via ac ratione promoueri ſoleat; ac reſurrectio in fidei articulis continetur, vt proinde non videatur naturaliter exerceri poſſe, aut cognoſci. ergo, &c.

Oppoſitio ſententia, D. Thom.

Contraria tamen ſentẽtia eſt D. Thomæ 1. part. quæſt. 76. art. 1 ad 6. Abul. in 22. caput Matth. quæſt. 222. ad 4. videturque expreſſa à D. Auguſt. 12. ſuper Geneſ. ad lit. cap. 35. cùm ſcribit ineſſe animæ ſeparatæ naturalem quendam appetitũ adminiſtrandi corporis. Cuius ſententię fundamentum illis contrarium

A eſt, quod pro Scoto iactum fuit: nimirũ animam ſeparatam ideo corporis ſocietatem adamare, quòd non minimam inde obtineat perfectionem. In eius ergo fundamenti gratiam aduertendum, cùm perfectio entitatis cuiuſlibet, ipſa eius natura ſit, vel naturam ſequatur; cùmque entitas animæ ſit reſpectiua, vtpote pars tum ad compartem aliam, tum etiã ad compoſitum ordinem includens, eius quoque perfectionem ab eo ordine abſtrahere non poſſe. Quidquid igitur boni

Probatur primò.

B acceſſerit compoſito ex partibus, in id ipſæ impensè incumbent. Itaque bonum totius compoſiti alienum à partibus non eſt, vt Scotus videtur crediſſe, ſed ad ipſas intereſt magnopere, vt mirandum non ſit, quòd in illud etiam inclinentur. Quæ ratiocinatio in materiam valet erga formam, quantumlibet propriam exiſtentiam poſſideat: multóque magis inſtitutum concludit ex parte formarum corruptibilium, quamuis

Partes propendent in bonum totius compoſiti.

C ſuperiori aliqua poteſtate à ſubiectis ſeparentur, nobilioríque exiſtendi modo gaudere dicantur. Neque enim propterea ad connaturalem eſſendi modum inclinationem deponent (ſunt enim ipſę ſic eſſendi aptitudines, vel certè inſeparabiliter ab eis tales aptitudines emanant) vt hic etiam locum habeat illud Pauli: Nolumus ſpoliari, ſed ſuperueſtiri, primæ Corinth. 15.

Secundò.

Hinc rurſus arguitur. Materia ideo

D inclinatur ad formam, tunc etiam cùm ea caret, quia eſt aptitudo quædam materialis ſui actus; ſed forma quoque aptitudo eſt formalis ad materiam: ergo in hanc pariter propendebit, etiam cùm extra illam erit.

Tertiò.

Præterea. Vt ſuperiori ſectione concluſimus, ſeparationis ſtatus nõ eſt propriè naturalis animæ: erit igitur naturalis ſtatus vnionis; cùm alius non ſuperſit; ſed vnumquodque in id propendet, quod ſibi naturale eſt, ac conſentaneum;

E ergo. Accedit Ariſtoteles ſecundo Phyſicorum, capite ſecundo textu vigeſimo tertio: quo loco ſcribit, materiam eſſe propter formam: ergo boni aliquid formæ accedit ex materia. & libro tertio de anima capit 12. text. 61. conducere ait animali rationali, quòd ſenſu ſit præditum: animæ verò quòd ſit prædita corpore: hominis igitur pars ſuperior à corpore perfectionem aliquam recipit.

Si

Quid boni accedat animæ ex vnione cũ corpore. Lege Hẽr. quodl. 7. q. 13. Lege Fer. 4 contra gent. c. 79. §. ſed nulla.

Si quis autem quærat, quoinam ſit tandem eiuſmodi bonum, ſiue perfectio, quæ animæ ex vnione corporis accreſcit; Reſpondẽdum erit, nullum eſſe potius bonum, quàm vnionem cum materia, totiúſque compoſiti conſtitutionem actualẽ, cùm propter hæc tanquam propter finẽ ſit, & in entiũ latitudine inueniatur. Atque hãc vocat Caiet. prima ſecundæ quęſt. 4. art. 4. art. 5 perfectionem extenſiuam.

Quo pacto velint aliqui has opiniones conciliare.

Sunt autem nonnulli, qui ſtudio componendi vtramque ſententiam D. Thomæ, & Scoti, dicant animam rationalem conſiderari poſſe & vt ſeparabilem, & vt formam; qua diſtinctione vtitur idẽ D. Thomas prima ſecundę quęſt. 4 artic. 5. ad primum, dum docet beatitudinem intellectualem competere animæ, vt corpus tranſcendit, non autem, vt forma eſt ipſius. Priori ergo modo ſpectatã, aiunt corpus minimè appetere, ſed poſteriori, ac D. Thomam hoc attendiſſe, Scotum verò illud.

Horum doctrina non admittitur.

At enim quia huiuſmodi diſtinctio nonnullam præbet an'am ponendi in anima rationali duos gradus, alterum quo ſit forma corporis, alterum quo ſit ſeparabilis, qua in re, non minimus latet error, ſuperſedendum ea eſt, præſertim quia non oſtendit quid in quæſtione propoſita ſimpliciter ſit decernendum. Quæ hactenus diſſeruimus, ſuadent quidem naturalem inclinationem, ſiue appetitum innatum, atque improprium animæ noſtrę erga materiam, non tamen planè oſtendunt habere illam quoque proprium, innatum, atque elicitum.

An habeat anima elicitum appetitũ ad reunionem cum corpore. Suarius 3. p. q. 11. diſp. 44. ſection. 7. ad calcẽ. Sententia qua negat, probatur primò.

Recentiores quidam Theologi credunt animam ſeparatã nulla habita ratione glorię vel damnationis; ſed in ſtatu puro ſeparationis, vt nunc loquimur, minimè deſideraturam (ſi recte ſapiat) reunionem ad corpus. Primò, quia non alterius, quàm illius, quod depoſuerat, corporis revnio ei deberetur, hoc eſt, morti iterum obnoxij, vt notum eſt: quo pacto iam in infinitum abiret eiuſmodi deſideriũ; cùm infinities eſſet corpus per mortem deponendum: quod tamen abſurdum videtur, atque alienum à naturæ inclinatione, quæ ad determinatum ſemper contendit finem.

Secundo.

Secundò quia revnio ad corpus caducum, perfectam rerũ contemplationem moratur, turbátque, atque adeò naturalem beatitudinem minuit; non poterit ergo elicito actu ſaltem deliberato expeti ab anima.

Tertiò.

Tertiò, quia quòd tantopere viui formidemus vnionis diſſolutionẽ, inexperientiæ potiùs illius animæ ſtatus aſcribẽdum eſt; quàm exiſtimandũ commodiorem ei eſſe vnionem. Adde animam per ſe ſumptam id minimè formidare, ſed totum hominem, quem certum eſt maximè expetere ſuarum partium coniunctionem, ſine qua non conſtabit.

Quartò.

Quartò, quia anima, qua ratione forma eſt corporis, inter naturas preſsè ſũptas numeratur, per voluntatem verò ab huiuſmodi naturis ſecernitur; vt conſtare poteſt ex iis quæ 2. Phyſic. capite primo, quæſtione quarta, ſunt annotata; ergo non appetet actu elicito à voluntate id, quod ſibi tanquam naturæ competit, id eſt, corporis vnionem. Probatur conſequentia, quia id deſiderium iam non eſt ab anima, vt à natura, atque adeò nec naturale.

Quintò.

Quintò, Reunio animæ ſemel à corpore ſeparatæ non eſt naturalis; ſed miraculoſa, ergo non cadit ſub naturale ipſius animæ deſiderium.

Contraria ſententia amplectẽda eſt.

Affirmandum tamen omnino eſt animam ſeparatam actu etiam elicito deſiderare naturaliter reſurrectionem. Quæ ſententia ſatis confirmatur ex iis, quæ dicta ſunt de innata propenſione animæ ſeparatæ ad corpus. Nam cùm anima proprio appetitu donata ſit, id eſt, voluntate, cur ea, quibus perficitur, & in quæ, ſiue propriè, ſiue impropriè propẽſa eſt, elicito actu non deſideret? Præſertim quia voluntas totius ſubiecti appetitus dicitur, quo, videlicet deſiderare poſſit quidquid ei naturæ iure ſemel obuenit; qualis eſt ſocietas corporis. Deinde, anima etiã qua rationalis, atque adeò qua volitiua, forma eſt corporis: vt alibi demonſtratum eſt, non enim quia per hanc prærogatiuam cæteras formas excedit, ideo per illam à conditione formæ recedit: poterit ergo per voluntatem appetere quidquid ei, qua natura eſt competit, cùm eiuſmodi appetitio ab ea, vt natura eſt, proueniat.

Lib. 2. de anima c. 1. quæſ. 6. & 2. phyſ. ca. 1. q. 24.

Ad primũ negatiuæ ſententiæ argum.

Quapropter ad primum ſuperioris ſẽtentiæ argumentum dicito animam rationalem non appetere ſimul infinitas vniones, ſed vnam tantùm: quam appetitionem infinities recurrere nullum eſt incom

A modum, ſi eius etiam obiectum eandem ſubeat conditionem: quemadmodum nullum eſt incommodū infinities deſcendere lapidem, ſi toties ſurſum pellatur.

Dilutio. Quòd ſi obiicias, à diuo Auguſtino 12. lib. de Ciuit. cap. 13. irrideri perpetuam (vt quidam Philoſophi arbitrabantur) earundem rerum reditionem:

Obiectio. In promptu reſponſio eſt, irriſionem illam hominis eſſe apprimè callētis, quid ea in re à Deo fuerit ſtatutum, non autem ignorantis, quid in certo aliquo or- B dine rerum illarum aliquæ poſtularent. Adde etiam eos Philoſophos plura alia aſſeruiſſe reditura, vt eadem hominum ſtudia, mores, &c. quę cùm libera ſint, iure à S. Doctore irridentur. Lege quæ libro 2. de Gener. cap. 11. quæſt. 1. art. 1. ſcripta ſunt.

Ad ſecundum. Ad ſecundum, fatendum perfectiùs contemplari poſſe animam ſeparatam, quàm corpori vnitam: negandum tamē illum, quàm iſtum ſtatum ei eſſe magis expetibilem: cùm non ille, ſed hic eidem C ſit connaturalis; vt ſuperiori articulo docuimus. Itaque quòd ea cognitio, quā corpori vnita aſſequi valet; imperfecta ſit, conditio eſt humana quam æquè ferre par eſt animam. Quòd deinde cum labore obtineatur, extrinſecum eſt impedimentum, vt proinde deſiderio excitando per ſe non obſit, ſicuti de toto ipſo homine doceri ſolet, cùm de eius ſciē D di appetitu agitur.

Ad tertiū. Ad tertium, concedendum, mortem non tam propriè animæ, quàm toti homini eſſe formidabilem; ex quo tamen non ſequitur animam non auerſaturam naturaliter ſui ſeparationem, tunc etiam cùm illum ſtatum ſubierit.

Ad quartum. Ad quartum dicendum, etſi anima diſtinguatur à quibuſdam naturis preſsè acceptis per voluntatem, & intellectum; adhuc tamē intra genus naturæ propriè ſpectatæ contineri, cùm etiā qua rationalis, ſit forma corporis, vt diximus. Ad- E de noſtro inſtituto ſat eſſe, ſi anima per actum elicitum voluntatis vnionem appetat naturaliter, id eſt, conſentaneè, iuxta genium ſuum, etſi non appetat naturaliter, ac ducto vocabulo à natura preſsè accepta.

Ad quintum. Ad quintum dic reſurrectionem non eſſe ſupernaturalem quoad entitatem, cùm ſit vnio eiuſdem ſpeciei cum prima generatione, etſi quoad modum ſupernaturalis ſit. Quæ verò ita ſe habent naturali deſiderio appeti valent, vt à cæco aſpectus; ſed de hac re ſtatim plura.

Reſpondetur ad argumenta adducta pro Scoto. Ad primū Ad primum verò argumentum pro Scoti ſententia initio articuli adductū. negari debet aſſumptum; nō enim quod eſt contra quamlibet inclinationem naturalem, violentum dicitur; ſed contra effectiuam: alioquin dicatur etiā cæcus in ſtatu violento exiſtere. Atque hûc tādē pertinet Caietani ſolutio prima parte, quæ. 76. art. 1. ad finem ex D. Thom. elicita. Idem verò Sanctus Doctor qu. 24. de veritate art. 17. ad 1. rem illuſtrauerat exemplo cauſæ efficiētis, quæ violentiam pati non dicitur, ſi nō agat, cùm ex alterius etiam cauſæ cōcurſu fortaſſe pendet eius actio, vt accidit cuilibet parenti cōparatione prolis. Itaque ad violētiam requiritur efficiens ſufficiénſque principium in eo, quod illam paſſurum eſt. Lege quæ dicuntur lib. 2. de Gener. cap. 11. quæſt. 1. art. 4.

Ad ſecundum. Ad ſecundum, nihil referre ſi aliquantulum anima à mortali corpore degrauetur, quominus ipſius vnionem amet. attendimus enim id, quod natura hominis ex propria fert conditione. Porrò Salomon de operibus ſtudioſis maximè loquitur, quibus deprauatus appetitus repugnat, non autem de purè naturalibus, vt in præſenti.

Ad tertiū. Ad tertium, neganda eſt minor propoſitio, quia actum informandi, quæ eſt princeps animæ perfectio earum, quæ illius naturam comitantur, eadem anima abſque materia nō obtinet. Pro ſolutione quarti, ſequens articulus proponitur.

ARTICVLVS IV.

Soluitur quartum argumentum ſuperioris articuli pro Scoto.

Pars quæ affirmat reſurrectionem eſſe naturalē. QVARTVM argumentum petit, an reunio animæ ad corpus, quę ipſa eſt reſurrectio, naturalis ſit. Videtur enim affirmatiuè reſpondendum. Namque ſi ad materiam attendamus, manet in ea poſt ſeparationem animæ capacitas antiqua; ſiquidem ab eadem nullo modo diſtinguitur. Si verò animam conſideremus, cùm ſit etiam formalis quædam, ac tranſcendens habitudo erga materiam, haud dubiè, cùm perſeueret anima, perſeuerat eius ad materiam inclina

inclinatio. Non eſt igitur cur ratione vtriuſque vel alterius partis, non poſſit vnio naturaliter iterari. Quod ſi ita eſt; ergo ſiue à prima, ſiue à ſecunda cauſa agente id præſtetur, naturæ debito continget; cùm iis, quę naturaliter vniri valent, cauſa naturaliter vnies reſpondere debeat: id quod etiam D. Clemens non obſcurè teſtatur libro 5. conſtitution. cap. 6. vbi ſic ait: Qui corpus Adæ fabricatus eſt, idem & Adę & cæterorum corpora ſuſcitabit, quòd hoc naturæ hominum rationis participi debeatur. Accedit quoniam non alia ratione meliùs conſtare poteſt, quid futurum fuiſſet hominibus, ſi erga illos Deus naturalem generalémque prouidentiam tãtummodo exhibere vellet. Quandoquidem ſolius animæ ſtatus ſatis eſſe non videtur, vt homini abundè proſpiciatur.

Confirmatur auctoritate.

Hæc tamen ſententia ad ſummum concludit vnionem ſemel diſſolutam inter animam, & corpus, naturalem eſſe quoad entitatem, quod libenter fatemur. Nec enim illa ex eo quòd poſtquam euanuit, iterum redeat, ampliùs variatur, quàm penes actum, ac potentiam. Non tamen (quod eſt quarti argumenti, in cuius explicatione verſamur, inſtitutum) efficit eam, vel naturaliter exhibendam eſſe, vel alicui homini ſemel corrupto deberi, aut denique ab eo fore cognoſcendam, ſed peculiari Dei inſtitutione, ac decreto, quod vocant, ſupernaturalem eſſe quo ad modum, non quaſi modum aliquem intrinſecum habeat ſupernaturalitatis (id enim à vero abeſt; tum quia actio ipſa iam eſt modus quidam, tum quia iam in termino aliquid ſupernaturalitatis induceret quod nemo admittit) ſed per intrinſecam denominationem à ſupernaturali Dei prouidentia, qua eandem numero productionem, rémque productam in alio tempore, locóque exhibet; id quod ipſa voce reunionis inſinuatur, quæ repetitionem quandam eiuſdem rei menti ingerit.

Reunionẽ eſſe naturalem quoad entitatem.

Supernaturalem quoad modum.

Qui ſit ille modus.

Atque huc ſpectat quod D. Thomas ait 4. contra gent. capite 81. quem locum adducit etiam Caietanus 1. parte, qu. 76. artic. 1. ad finem, ſequuntúrque alij Theologi communiter, reſurrectionem naturalem dici in facto eſſe: in fieri verò ſupernaturalem. Quod modo iam à nobis explicato eſt intelligendum. Ea igitur, quæ paulò antè adducta ſunt, nihil efficiunt, quamuis enim eadem anima, atque materia poſt diſſolutionem vnionis maneant, non remanet tamen in aliquo agente ſecundo virtus eas iterum vniendi; neque in illis proxima capacitas ad talem vnionẽ, vt ad fine librorum de ortu & interitu explicatum eſt. Iam D. Clemens de morali debito non phyſico loquitur, quatenus videlicet integra hominis natura, quia rationis eſt particeps, modo aliquo poſtulat, vt ad beatam vitã promoueatur: quemadmodum & Auguſtinus in Epiſtola ad Dioſcorum ſcripſit, tam potentis naturæ eſſe animam, vt eius beatitudo redundet in corpus, cùm tamen ex æquo bonóque gloria corporis ſit ab anima beata, non verò ex aliquo puro naturæ iure. Quod denique addebatur rectè in ea ſententia conſtare de naturali prouidentia hominis poſt mortem; non vrget; ſatis enim compenſari poſſent quæ in hac mortali vita, homo bene operaretur, ſi ſoli animæ æternum præmium donaretur.

Reſpondetur ad rationẽ partis affirmatiuæ.

Libr. 2. c. 11. quæſt. 1. art. 4. ad 4.

Reſurrectionẽ homini non deberi.

Ex his, quæ dicta ſunt, videri alicui poteſt reunionem animæ ad corpus, ſi non exhiberi, ſaltem cognoſci naturaliter poſſe, cùm nihil ſupernaturalitatis ampliùs habeat, quàm quod à Deo extraordinaria naturæ lege reuocetur. Verùm quanquam admodum probabiles ſunt rationes, immò ferè demonſtratiuæ, quibus oſtenditur reparationem hominis eſſe poſſibilem, vt patet ex libro ſecundo de Generatione, cap. 11. quæſt. 2. artic. 2. quanquam item reuera exhibendam eſſe naturales coniecturæ eſſe poſſint; certò tamen, & euidenter, atque eo modo, quo fides docet, nemo vnquam naturali lumine aſſequi potuit futuram eſſe. Quis enim liberum, ac extraordinarium Dei decretum cognoſcat, cùm nemo hominum ſcire poſſit Dei conſilium, aut cogitare quid ipſe velit, vt ait Salomon.

Eã vt certò futurã nullũ natura lumẽ attingit.

Atque hæc pro quarto Scoti argumento dicta ſint.

* * *

DISPV

DISPVTATIO III.

De iis, quæ ad cognitionem animæ ſeparatæ pertinent per modum actus primi.

EXPEDITIS iam, quæ ad animam ſeparatam quoad eſſe ſpectant; conſequens eſt, vt ea aggrediamur, quę ad illius referuntur operationem; primùm immanentem; qualis eſt cognitio: deinde tranſeuntem, aut quaſi tranſeuntem; cuiuſmodi eſt ſui ipſius aut aliorum etiam motio per loca. Namque circa illius perpeſſionem vna tantùm difficultas, eáque à diuina inſtitutione potiùs, quàm à natura orta, motum habet: qua ſcilicet ratione à calore & frigore pati poſſit in pœnam flagitiorum apud inferos. Cętera verò, quæ in intellectu, voluntate, aut potentia motrice patitur, cùm docetur, ſiue illuminatur, cùm gaudio triſtitiáque afficitur, cùm denique loco detinetur, minora ſunt, de quibus tamen omnibus in huius tractationis progreſſu mentio fiet.

Quotuplex ſit animæ actio.

ARTICVLVS I.

Vtrùm potentiæ cognoſcentes animam à corpore abeuntem comitentur.

QVAMVIS præſentis dubitationis concluſio facilis ſit: prætermiſſa tamen nō fuit à diuo Tho. prima parte quæ. 77. art. 8. & q. vnica, de anima art. 10. atque aliis in locis, ea fortaſſe de cauſa, quia doctrinam continet nō inutilem. Partem igitur vniuerſim affirmātem tenuerunt nonnulli, quos citato loco primæ partis, ſuppreſſo nomine adducit diuus Thomas. Item Plato, eodem teſte artic. 5. illius quæſt. ad 5. quibus conſentit Greg. Arim. in 2. diſt. 17. quæ. 3. art. 1. aliique Nominales, quatenus omnes cognoſcendi potentias, itémque appetendi, ab anima re ipſa non diſtinguunt. Cuius placiti argumenta hæc ſunto. Primum, vt ſe habent potentiæ corporis ad corpus, ita potentiæ animæ ad animam: ergo ſicut illæ in corpore, ita hæ in anima exiſtent. Tunc ſic, Potentiæ animę quinque numerantur ab Ariſtot. vegetandi, ſentiendi, intelligendi, appetendi, loco mouendi, omnes igitur, quæ ad cognitionem pertinēt, reſident in anima, alioqui cur magis animæ, quàm corporis dicerentur? atque adeò à corpore diſcedentem ſequentur, cùm nulla ratio ſit, cur eſſe deſinant, ſi illarum ſubiectum anima non occumbit.

Sententia quæ affirmat probatur. Primò.

Citantur hi li. 2. de anima ca. 3. q. 4. ar. 1

Secundum, ſenſus in eo ſubiecto debent exiſtere, à quo fluunt; cùm per immanentem emanationem pullulent: atqui ab anima, non à materia fluunt, in illa igitur non in hac hærent immediatè, & quod eſt conſequens, eandem etiā à corpore auulſam comitantur. Minor communi Philoſophorum ſermone celebratur, dum potentias ab anima fluere dictitant, nulla materię facta mentione: nec immeritò, ſiquidem ea nullius eſt actiuitatis, atque adeò neque emanationis principium eliciti uum.

Secundò.

Tertium, potentiæ animæ vitæ quædā accidentariæ ſunt, ſicut ipſa eſt vita eſſentialis; ergo dum hæc fuerit, erunt & illæ. atqui in potentiis vitalibus maximè numerantur cognoſcentes: ergo.

Tertiò.

Quartum, intellectus manet in anima ſeparata: ergo & potentiæ reliquæ, quæ cognitioni obſeruiūt. Antecedens multipliciter probatur, tum quia intellectus, ſicuti à materia in cognoſcendo; ita & in eſſendo abſtrahit: tum quia ſi anima extra corpus manet, ne ſit otioſa, aliquam ſanè potentiam exportare debet, quam quæſo magis intimam, atque immediatam, quàm intellectum? tum tertiò, quia ita ſcriptum reliquit Ariſtot. libro 1. de anima cap. 4. tex. 56. atque ex ſacra pagina conſtat, quæ docet, hominem, imaginem & ſimilitudinem Dei in ſe habere, quod Patres omnes de anima accipiunt, ratione intellectus, ac voluntatis: quare iam ab anima ſeparata Dei imago aboleretur; ſi intellectus illam in eo ſtatu non comitatur, quod eſt impium. Demum, Chriſtianæ fidei documentum eſt, beari animas ex Dei cognitione, vtique intellectiua; ergo. Conſequentia verò pręcipui argumenti inde oſtenditur quia intellectus noſter eius eſt conditionis, vt non niſi ſenſibus præeuntibus tan-

Quartò.

quum adminiſtris, deſcendat in operationem. Oportebit igitur animam ſeparatam non ſolùm intellectum, ſed etiam ſenſus adſportare.

Quinto. Quintum, anima re ipſa eadem & intellectiua & ſenſitiua eſt; non enim duæ in homine admittendæ ſunt, vt libro primo de Generatione, capite quarto, quæſt. 22. traditum eſt: ergo ſicut ab illa, quà rationali, intellectus & voluntas manauerunt ab eadem, quà ſenſitiua, manabunt ſenſus atque appetitus; ſicque non illas ſolùm facultates, ſed has etiam ſeparata retinebit.

Sexto. Sextum, ſi ſenex oculum iuuenis recipiat, id eſt, organum, bellè perſpiciet, vt dicitur, loco citato de anima: Organū igitur, non potentia, ſeneſcit; proindéque minimè corrumpetur, ſed potiùs cum anima ſemper vigebit. Quo etiam modo dici potuit ab eodē Ariſtotele, bene valiturum hominem, cuius anima vietum corpus deponat, aliúdque iuuenescens naneiſcatur.

Septimo. Septimum, in anima ſeparata dolor, & ita, quæ ſine ſenſibus eſſe non poſſunt, excitantur, cùm in eis fletum dentiúmque ſtridorem futurum diuinæ literæ teſtentur: ergo cum eadem ſenſus perſeuerant. *1. Argumenti confirmatio.* Confirmatur argumentum primò ex Auguſt. lib. 12. ſuper Geneſ. ad litt. cap. 19. & 20. aſſerente, animam ſentire quædam ſine corpore, id eſt, gaudium, & triſtitiam: & cap. 46. non corpus, ſed animam dolere per corpus, quo vtitur tanquam nuntio: & apertiùs lib. de ſpiritu, & anima, recedentem à corpore mentem trahere ſecum ſenſum, & imaginationem. Nec mirum, ſi anima ſeparata hæc poſſideat, cùm in dæmone multò ſeparatiore inſit furor irrationalis, cōcupiſcentia amēs, & phātaſia proterua, vt ait Dionyſ. 4. cap. diuinorum nominum. *2. Cōfirma.* Confirmatur ſecundò, quia virtutes ac vitia animas non deſerunt extra corpus (alioqui ſi nihil horum in eis inuenitur, quo merito ſeparatæ donantur gloria, quo demerito ſuppliciis puniuntur?) ſed pleræque iſtarum qualitatum inſunt appetitui, vt 3. Ethic. doceri ſolet; ineſt igitur in anima appetitus, eiúſque comes ſenſus. *3. Confirma.* Confirmatur tertiò, quia ſi ſenſitiuæ potentiæ in anima non remanent, non apparet modus quo illa ab igne corporeo (vt fides tradit) patiatur; ſiquidem dolor ſentientis potentiæ actus eſt, vel non ſine illa ſuſcipi poteſt.

Octauo. Octauum, potentia motiua manet in anima ſeparata, cùm tamen per membra corporis motum edat; ergo licèt potentiæ ſenſitiuæ per organum corporeum functiones ſuas exerceant, manebunt nihilominus in eadem anima extra corpus.

1. Concluſio. Sit tamen hac de re prima concluſio. Intellectus animam ſeparatam comitatur. Hanc ſatis ſuadent ea, quæ in tertio argumento ſunt adducta; vnde de voluntate idem concludendum eſt, cùm vnicuique potentiæ cognoſcenti ſua etiam appetens accommodetur. Non vtimur autem illo argumento, intellectum, videlicet, ac voluntatem ab anima realiter non diſtingui, cùm id lib. 2. de anima, cap. 3. quæſt. 4. reiectum ſit.

2. Concluſio. Secunda concluſio, reliquæ potentiæ ſenſitiuæ, anima ſeparata, pereunt non ſolùm quoad actum. id enim fatetur Greg. ſed etiam quoad ipſarum entitatem. Ita D. Thom. 1. part. qu. 77. art. 8. cum ſuis ibidem, Durand. in 4. diſt. 44. quæ. 11. art. 2. Probatur verò hunc in modum. *1. Ratio.* Primò, ſenſitiuæ potentiæ corporeæ ſunt; non poſſunt ergo animam extra corpus comitari. Argumenti conſequutio bona eſt. Antecedens verò ratione ducta tum à ſubiecto, tum ab obiecto, tum denique ab operatione ſtabiliri poteſt. A ſubiecto quidem; quoniam illud corporeum eſt; nimirum vel totum compoſitum, vel materia, vt formam induit, iuxta varias ea de re ſententias, quæ primo de Generatione libro capite quarto, quæſtione quarta, ſunt tractatæ. Ab obiecto autem, quia ſentientes potentiæ non niſi de re ſingulari, materiali, ac contreta cognoſcunt. Ab operatione tandem, quia ſolam directam eliciunt, non verò reflexam, ſaltem perfectè. Hæc autem longè abſunt ab iis facultatibus, quæ ſpiritualem formam, qualis eſt humana, comitari debent extra corpus. *2. Ratio.* Secundò potentiæ ſentientes corporeæ ſunt in brutis, vt planum eſt. ſuperfluè igitur in nobis ſpirituales erunt; & quod inde ſequitur, falsò animā ſeparatam dicentur ſociare.

3. R. Tertiò, animal ens eſt ſimpliciter corporeum; atque adeò & homo, quia licèt

Sentientes potẽtiæ ab animali quod corporeũ eſt, profluunt.

licèt ſpiritualem formam contineat, ea tamen in totius hominis conſtitutionẽ corporaliter concurrit, ſicut & reliquæ materiales formæ, cum quibus ipſa in eo concurrendi modo vniuocè conuenit; at ſentientes potentiæ ab animali, qua animal eſt, deriuantur; illæ igitur corporeæ ſunt, minimèque idoneæ ad ſtatum ſeparationis.

4. Ratio.

Quartò argumentatur diuus Thomas in quæſt. de anima art. 19. Sentiendi operatio non eſt propria animæ, ſed toti coniuncto, iuxta Ariſtotelem primo de ſomno & vigilia, capite primo: nec immeritò; quia alioquin animæ brutorum ſubſiſtentes eſſent, ſi propriam, nec cum materia communem actionem ederent; ergo facultas ipſa prædictam operationem eliciens in anima non reſidet, ſed in coniuncto, aut, ſi malis, in materia formæ coniuncta. Accedit illud ex libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 19. apud Auguſtinum tomo tertio. Ex duabus ſubſtantiis conſtat homo: anima cum ratione ſua, & carne cum ſenſibus ſuis.

Obycitur primò.

Sic tamen aduerſus huius ſecundæ concluſionis probationem oppones primò: Etſi ſubiectum corporeum conferre nequeat ſpirituali formæ eſſe ſimpliciter, & (vt vocant) exiſtentiæ, eo quòd illud ordinis ſit ignobilioris, confert tamen eſſe ſecũdùm quid, hoc eſſe, informatiuum; vnde materia prima ipſius etiã formæ rationalis cauſa eſſe perhibetur; igitur è conuerſo forma corporea, qualis eſt ſenſus, conferre poterit animæ quamuis ſpirituali, receptiuum eſſe, atque adeò conferre, vt hæc illum recipiat.

Obycitur ſecundò.

Secundò, anima rationalis nobilior eſt potentiis ſentientibus: nihil igitur obſtat quominus eis exiſtentiam valeat impertiri.

Ad 1. obiectionem.

Primæ tamen obiectioni occurrendum, tam materiam quàm formam ſubſtantialem poſſe ad inuicem cauſalitatem exercere; ita vt illa huic informatiuum eſſe conferat; & hęc illi receptiuũ tribuat; quia neutra ſupponit aliam perfectam in tali eſſe, ſed potiùs imperfectã inuenit, vt mirum non ſit, ſi eam perficiat; at verò formam accidentariam ſupponere ſubiectum iam perfectum in omni eſſe ſubſtantiali, quale eſt receptiuum eſſe, ſicque ab ea in ſubiectum prouenire nõ poſſe.

Ad 2. obiectionem.

Secundæ reſpondendũ, animã rationalem non ideò exiſtentiam A corporis potentiis non conferre, quòd illius nobilitatem excedant; ſed quia ea eſt formarum per ſe minimè cõſiſtentiũ natura, vt ad conditionem ſubiecti ſeſe accommodent; cùm in eius eſſe conſortium deuocentur; itaque aut extenſionem ſubeant, ſi extenſum ſit: aut indiuiduitatem, ſi ſit indiuiduum: id verò contra naturam materialium potentiarum eueniret, ſi in ſpirituali anima ineſſe dicerentur.

Ex D. Dionyſ. & lib. de cauſis.

3. Cõcluſio. potentiam motiuam a ime propriã cum eadem permanere.

Tertia concluſio. Potentia motiua B ipſi animę propria eandem à corpore decedentẽ non deſerit; in qua quidem concluſione nulla eſt dubitatio, ſicuti neque in prima, ſi alia mouendi facultas, pręter eam, quæ in corpore reſidet, animę propria tribuatur: quod cùm in extrema huius tractationis diſputatione oſtendendum ſit, non eſt cur hoc loco id anteuertamus.

C

ARTICVLVS II.

Soluuntur argumenta ſuperiori articulo adducta.

Ad primũ.

AD primum dicendum, etſi vitales facultates potentię animę ſint, propterea quòd ab ea perenniter fluant, ac per eaſdem viuamus: non propterea oportere vt idem ſubiectum inhęſionis habeant. Satis enim eſt, ſi inſint materiæ D cum forma ſubſtantialiter, atque adeò maximè coniunctę.

Ad ſecundum.

Ad ſecũdum, ſi de ſubiecto totali ſermo ſit, vera eſt maior: ſed falſa minor. Si de partiali, ſeu vt quo, falſa eſt maior eiúſque probatio ſtatim adiũcta; eſt enim emanatio potentiarum materialium cõparata ad animam, ſimpliciter tranſiens, cùm in materia ſit, exerceatúrque.

Ad tertium.

Ad tertium, vt ſenſus accidentarię vitę ſint, & appellentur, ſat eſſe illos ab E eſſentiali vita perpetua emanatione pendere; nec in materiam, niſi eidem eſſentiali vitæ vnitam recipi.

Ad quartum.

Ad quartum admiſſo antecedente cũ confirmationibus ibidem adiectis, negãda eſt conſequentia. conditio enim illa humanę cognitionis intellectiuę, vt nonniſi obſeruiente ſenſu exhibeatur, coniuncti intellectus eſt non ſeparati.

Ad quintum.

Ad quintum, quemadmodũ ſenſus nõ eo prorſus modo ab anima pullulant, quo

Digitized by Google

Nō eodem modo potentiæ ab anima dimanant.

quo intellectus, & voluntas; ita mirum non eſſe, ſi in ſubiecto inhæſionis etiam diſcrepent; nempe poſteriores hę potentię ab anima ſolitariè ſpectata emanant; priores verò illæ ab eadem corpori ſociata; vnde fieri potuit, vt aliæ aliud ſubiectum immediatum ſortirentur.

Ad ſextū.

Ad ſextum, ita euenturum quod ex Ariſtotele adducitur, quoniam dum materia ritè diſpoſita fuerit, ſemper videndi potentia ad functionem idonea reſultabit; cùm, ea hypotheſi data, nihil iam deſideretur: non autem quòd eiuſmodi potentia incorruptibilis ſit, in animáve reſidens.

Ad ſeptimum.

Ad ſeptimum, dici in primis poſſet generatim, dolorem, torſionémve quamlibet ex ſe corruptricem ſubiecti, animá ſeparatam naturaliter non afficere; vt perſpicuum eſt, affecturam verò ſi eidem ineſſent ſenſus, atque appetitus; vnde non leue argumentum pro ſecunda cōcluſione eruitur. Deinde reſpondemus ſigillatim, fletum, ſtridoréinque dētium, metaphoricè accipienda eſſe ad captum rudiorum, ſi de animæ ſeparatæ ſupplicio Chriſti Domini ſententia procedat, vt fletus nomine mœroris vehementia ſignificetur, ſtridoris autem dentium, inteſtinum odium, quod in animo cùm ardet, dentibus etiam ſtridorem ciet; in appetitúque ſenſitiuo rabies nuncupatur. Si autem de totius hominis pœna, erit quidem propria locutio, quanquam in fletu ad lacrymarum expreſſionem non ſit veniendum; cùm hæ generationem corruptionémque inuoluant, quæ poſt diē iudicij in ſubſtantiis non erunt.

Qui ſit ille fletus & ſtridor, quo anima dicuntur cruciari.

Damnati lacrymas non effundent.

Ad 1. confirmationem.

Ad primam deinde confirmationem, (quem tamen locum à diuo Thoma 1. part. quęſt. 77. art. 5. citatum tam expreſſum non legimus) reſpondendum, loqui Auguſt. de cognitione animæ, qua tam corporea, quàm ſpiritualia valet attingere; ac ſi apertiùs diceret: intelligere animam, tum ea quæ corpore vacant, tum quæ corpore ſunt prædita. Aut certè ſentiendi verbo vti pro intelligendi: qua vſurpatione lib. 2. de libero arbitrio cap. 6 intellectum in anima, interiorem eius ſenſum, cum diſcipulo agens appellauit. Item quod idem Auguſtinus ſcribit, non corpus, ſed animam dolere per corpus, nihil obeſt noſtræ doctrinæ, ſed prodeſt potiùs, ſiquidem dolor proprius, potentiæ corporeæ affectus eſt, ad quem proinde anima non niſi corpori vnita poteſt concurrere. Porrò, liber de ſpiritu, & anima, Auguſtino falsò tribuitur, vt ex D. Thoma alibi dictum eſt, neque magnæ admodum auctoritatis creditur, vt illius doctrinæ ſit, vniuerſim habenda ratio. Denique D. Dionyſij locum interpretatur idem D. Thomas quæſt. diſputata de anima artic. 19. ad 8. vt eæ paſſiones non ſint in Dæmonibus, niſi proportione quadam, ac ſimilitudine ad humanas.

Dolor proprius affectus eſt corporis.

Ad 2. Cōfirmationem.

Ad ſecundam confirmationem dicito, ſi nomine virtutis, ac vitij, habitus (vt par eſt) intelligantur, nō torqueri animas propter illos aut donari gloria, ſed propter actus præteritos, vnde tales habitus manarunt, præſentémque reatū culpæ, qui in anima re vera ineſt, ſiue relatio ſit, ſiue quid aliud, vt apud Theologos diſputatur. Quòd ſi quemadmodū in potentia corporea præſertim appetitu actus habitúſque tam virtutis quàm vitij admitti ſolent ob aliqualem libertatis formalis participationem, ſic & reatum nonnullum concedamus; ſupplicium ei reſpondens nonniſi poſt corporum, atque adeò ipſius appetitus reſurrectionem ſubeundum erit.

Anima nō torquentur propter habitus, ſed propter actus & culpa reatum.

Ad 3. confirmationem.

Tertia dubitatio confirmationem continet Theologorum propriam, neque eius explicatio (quam tamen in hac vita poſſibilem eſſe negant Durand. loco paulò pòſt citando, Bellarminus libro 2. de purgatorio capite 12. iuxta Auguſtin. & Gregorium) admodum neceſſaria nūc eſt, cùm pœna, quam vocant ſenſus, ſupernaturali vt ſit infligenda damnatorū animis, cui ſubeundę ſiquis contenderet neceſſarios eſſe ſenſus, non prætereà cōcluderet eos naturaliter (vt nūc agimus) ab animis ex hac vita deportari. Quin etiam neque eiuſmodi poſitio de modo patiēdi mediis ſenſibus, atque appetitu, vera eſſe poteſt, aut certè rem in obſcuro adhuc relinquit: cùm explicandum ſuperſit, quomodo incorruptibilis anima oſtendatur ex eo quòd immodicum inferni ignis calorem ſenſu percipiat. Lege Durand. 4. diſtinct. 44. q. 11. ar. 2. in refutatione tertiæ opinionis.

De pœna ſenſus quā anima patitur apud inferos.

Ad octauum.

Ad octauum dic manere quidem potentiam motricem in anima ſeparata, non illam, quæ in hac vita per corporis

membra

membra motum edit,cùm ſit etiam corporea: ſed aliam ipſi animæ propriam, qua non niſi in ſtatu ſeparationis vtitur. Quæ doctrina quamuis in quæſtione ſit poſita, erit tamen à nobis extrema diſputatione ſuadenda.

ARTICVLVS III.

An ne ſpecies, atque habitus in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ reſidentes, eandem à corpore ſeparatam comitentur.

Quàm latas & effuſas fines ſibi vendicet hæc quæſtio.

QVAESTIO hæc latè admodũ pateret, ſi in tota ſua amplitudine à nobis tractaretur. Funditur enim in primis ad eos, qui nullas præter quàm in parte ſentiente ſpecies agnoſcunt, in quibus numeratur Henricus quodlibeto 5. qu. 14. (etſi quoad habitus affirmet manere eos in anima ſeparata quodlibeto 6. qu. 8.) aliíque apud diuum Thomã 1. part. qu. 89. art. 5. à quorum dogmate parum abeſt Auicenna (eum Sanctus Doctor expugnat qu. 79. art. 6. & Abulenſis inferiùs adducendus) opinatus tunc ſolùm cùm actu intelligimus, ſpecies in nobis ſeruari. Auicennæ accedit Auerroes 12. Met. com. 2. credens ſubſtantiis ſeparatis nullos inhærere habitus: vt refert Caietanus prima ſecundæ q. 50. art. 6. Sed hi omnes magna ex parte refellũtur lib. 3. de anima cap. 5. qu. 3. & ſeq. Funditur itẽ quæſtio ad illam ſcholaſticorum dubitationem, an ne Theologia apud nos acquiſita maneat in patria, quam quidam tractare ſolent, vel initio 1. part. vel ad prologum ſententiarũ. Denique ei maximè accedit, quæ eſt 67. primæ ſecundę D. Thomæ, vbi tam de virtutibus moralibus, quàm Theologicis quæritur, verũ poſt hanc vitam in anima perſeuerent; ſed nos intra noſtri inſtituti metas quoad fieri poterit, continebimur.

Pars quæ negat, probatur primò quoad habitus.

Ac pro parte negatiua ſe offerunt argumenta, tum à natura ipſa, tum à diuina prouidentia petita. A natura quidem huiuſcemodi. Primò, quia quod attinet ad habitus, cũ illi contrarium habeant, ſi quis hinc opinatiuum deſerat, vel erroneum, haud dubiè in morte vtrumlibet deponet; quandoquidem anima ſeparata euidentẽ cognitionem obtinebit, ſicque per contrarium actum, eúmque perfectiſſimum, propellet, vt ſcitè annotauit Bellarminus libro ſecũdo de purgatorio cap. 9. Quod deinde attinet ad ſpecies, etſi contrario vacent, neque corruptibili ſubiecto hæreant, attamen à phantaſmatis, ſicut in fieri, ita & in conſeruari pendent: ergo iis abolitis extinguentur etiam ſpecies quemadmodũ Lunæ fulgor, amoto Sole, confeſtim emoritur, quamuis neque illa corrumpatur, neque iſte contrarium vendicet. Aſſumptum probatur; tum quia ſpecies intentionale habent eſſe, atque adeò ita debile, vt perenni efficientis cauſæ influxũ egeant; tum quia id ſignificaſſe videtur Ariſtoteles in prædicamentis, cùm ſciẽtiam ex longa ægritudine corrumpi docuit; quod non niſi ratione phantaſmatum, quæ per id tempus, ac maximè per mortem excidunt, verè dici potuit. Tum denique quia habitus concluſionũ, ita à principiorũ habitibus pendere videtur: hac enim de cauſa Theologia ab hæretico Theologo aboletur, quòd fidei habitus, à quo pẽdebat, ſubtrahitur à Deo.

Item quoad ſpecies.

Probatur 2.

Secundò. Pars intellectiua in hac vita nihil, niſi ſenſitiua miniſtrãte, operatur: cùm igitur poſt mortẽ operatio ſenſuũ non ſit, non erit etiam apud intellectum; non enim efficacior ex ſeparatione redditur, vt iam corporis adminiculum non requirat. Et quod hinc ſequitur, fruſtrà ſpecies, habitúſque manebunt, cùm in actũ ſecundum prodire nequeant: ex eodem enim fundamẽto, quòd ſcilicet prodire nequeat habitus fidei in patria in actum; concludit D. Thomas talem habitum fruſtrà fore prima 2. qu. 67. art. 5. ad 3. Et confirmatur primò; quia, vt dicitur 1. & 3. de anima, corrupto corpore, mens neque reminiſcitur, neque amat, quod credibile non eſt dixiſſe Philoſophũ, quia illa corrũpatur, vt initio huius tractationis vidimus; ſed quòd eius propria cognoſcendi, amandique inſtrumẽta, id eſt, ſpecies, atque habitus pereant, & euaneſcant. Confirmatur ſecũdò, quia habitus inclinant ad actus ſimiles iis, vnde prodiere; iuxta Philoſophũ ſecundo Ethicorum; ædificando enim fit homo ædificator, & iterum ædificator factus poteſt ædificare; ſed habitus illi ab

1. Confirmatio.

2. Confirmatio.

ſed habitus illi ab actibus intellectus ſupra phantaſmata ſe cõuertentis ſunt geniti: ergo ſi poſt mortem huiuſmodi cõuerſio locum non habet: neque etiam habitus, aut ſpecies tunc permanebunt.

Probatur 3. Ex diuina prouidentia.

Iam verò à diuina prouidentia eiuſmodi argumenta deducuntur, ſitque tertium. Nam 1. Corinth. 13. dicitur ſcientiam in mortali vita comparatam fore deſtruendam poſt mortem, nimirum quia imperfecta, obſcura, multæque ſit incertitudinis: ſed ſcientia habitibus ac ſpeciebus conſtat, vtraque igitur cum toto homine extinguentur, neque animam à corpore recedentem comitabuntur.

Probatur 4.

Quartò quia ſæpe accidit, vt qui ſunt ſcientia pręditi, vitæ ſint perditæ: contrà verò ignorãtes ſint innoxij: ergo ſi hinc omnis ſciẽtiæ ſupellex aſportetur, ornatiores erũt improborũ animæ, quàm proborũ: quod in ſtatu perpetuo nõ ſine magna diuinæ prouidentiæ nota diceretur.

Proponitur pars affirmatiua quæſtionis.

1. Arg.

Affirmantem nihilominus partẽ tuetur D. Thom. prima parte, quæſt. 89. art. 5. aliiſque in locis nota tarò. Abul. in 25. c. Matth. q. 580. & plures alij. Item ij, qui idem cenſent de illis quæſtionibus, quas initio huius articuli propoſuimus: qui etiam in anima ſeparata memoriã agnoſcunt. Quapropter ſic argumentari licet. Primò, in anima ſeparata datur recordatio, vt latiùs oſtendemus inferiùs, hæc autem ſine reſeruatis ſpeciebus non eſt: ergo anima ſpecies olim conquiſitas retinet. Minor declaratur, quia quamuis anima per ſpecies à Deo denuò ſibi inditas intelligere poſſit res antea à ſe cõgnitas: ea tamen cognitio recordationis nomen non omnino meretur: cùm iterata non ſit, hoc eſt, per ea inſtrumenta, quæ ex vi prioris cognitionis in nobis fuerint relicta. Accedit, quoniam 3. de anima cap. 4. textu 6. eos laudat Ariſtoteles qui animam locum ſpecierum nũcupabant: quæ analogia eò ſpectat, vt anima ſpecies ſibi ſemel creditas, deinceps ſeruet, quemadmddum obſeruat diuus Thomas.

Separata anima recordatur per ſpecies acquiſitas.

2. Arg.

Secundò, fictitium eſt aſſerere ſpecies intelligibiles pendere in ſui conſeruatione à phantaſmatis: cùm igitur neque contrarium, neque ſubiectũ corruptioni obnoxium habeant (quibus modis accidere poſſet earum corruptio, vt habetur cap. 2. libri de longitud. & breuit. vitæ) animam à corpore abeuntem non deſerent. Probatur antecedens, in quo ſolùm eſt dubitatio, tum quia impreſſa phantaſmata ab externorum ſenſuum imaginibus non eo modo pendent: quandoquidem illis omnibus ligatis per ſomnũ phantaſia intus ſomniando operatur; quod abſque reſeruatis à vigilia ſpeciebus fieri non poſſet: pari igitur ratione, ne dicam maiori, intellectiles ſpecies abſque phantaſmatum influxu cõſeruabuntur; tum quia effectus ab ea cauſa pendet in conſeruari, à qua pependerat in fieri: atqui ſpecies intelligibiles nõ à phantaſmate impreſſo, ſed ab actu phãtaſiæ iuncto, intellectu agente, fiunt: dicendum igitur potiùs fuerat cum Auicenna nõ permanere ſpecies intelligibiles in mente, niſi dum actu phantaſiamur, quod eſt abſurdum.

Species intellectiles conſeruari ſine phantaſmatis.

Aſſertio.

Sit igitur huius articuli aſſertio, in anima ſeparata inueniri tum ſpecies, tũ habitus partis intellectiuæ, & quidquid in eadem anima ante ſeparationem inerat, niſi verò (quod ad habitus attinet) aut per contrarium actum pellantur, vt fieri potuit ante eandem ſeparationem, aut etiam ratione ſtatus gloriæ vel damnationis, quippiam iſtorum à Deo detrahatur. Inueniri, inquam, quoad entitatem, etſi quoad vſum aliqui vacent, quia deeſt fortaſſe materia, vti tẽperãtię, liberalitati, fortitudini, aliiſque eiuſmodi habitibus acquiſitis ſeu à Deo infuſis.

Reſpondẽtur ad 1. arg. partis negat.

Reliquum eſt, vt argumentis negatiuæ partis occuramus. Ad primum quo ad habitus attinet patet reſponſio ex dictis. Quod verò attinet ad ſpecies, Ochamus in 4. quęſt. 12. artic. 1. arbitratur, demonſtrari non poſſe manere illas, per motus adducto argumento, ſolúmque probabiliter ita teneri poſſe, tum propter ſententiam Hieronymi in epiſtola ad Paulum, Scientiam diſcamus in terris quæ nobiſcum perſeueret in cœlis: tum quia cõmuniter ſacri Doctores aſſerunt recordari animas poſt mortem flagitiorum, quæ fortè viui perpetrauimus. Verùm non rectè philoſophatur Ochamus, nec enim, vt ſuperiùs oſtendimus, intelligibiles ſpecies pendent in ſui conſeruatione à phãtaſmatis, neque ea, quibus mouetur, vt probabilem credat noſtram ſententiam, ſatis vrgent, ſiquidem D. Hieron. de rebus ipſis non de ſcientia, cõmodè poteſt intelligi, quaſi

Non aptè dixit Ocham. probabile tãtùm eſſe conſeruari ſpecies.

ſuadeat

uadeat, vt ad diuina æternáque, quã ad humana impenſiùs incumbamus. Porrò, præteritorum, flagitiorũ recordatio cùm à ſacris doctoribus celebretur in pœnã, aut etiam (ſi condonata ſint) in gloriam animarum, non ineptè credi poſſet locutos fuiſſe peculiari Dei prouidentia ſpectata. Dicendum igitur intellectiles ſpecies omninò reſeruari in anima ſeparata, ſi ſolùm rerum generalem curſum attendamus. Neque eſſe tam debiles vt illico intercidant abſentibus phantaſmatis. Ariſtotelis verò dictum in prædicamentis de ſciẽtia procedere quoad vſũ phãtaſmatũ, qui veluti appendix eſt humanæ ſcientiæ. Denique falſum eſſe cõclusionum habitus à principiorum habitibus perpetuò pendere, atque Theologicos habitus aboleri in Theologo hæretico, fidémve acquiſitam, cùm hęc merè gratuita non ſint, quamuis in aſſenſus ſuos prodire nequeant, ob defectum habitus fidei, à quo pendent in operando, vt alibi docetur.

Species ſuapte natura manent in anima.

Habitus concluſionum, non pendent in conſeruari ab habitib. principiorum.

Ad ſecundum, negatur conſequentia, quia quamuis ſpecies hinc delatæ habitutæ non eſſent vſum aliquẽ; ſatis foret habuiſſe illũ quondam, núncque intellectum exornare, quod etiam de habitu fidei dici poſſet, comparatione animarum beatarum; quanquam veriſimilius, ac ex ſententia D. Thomæ ſit, eum nõ manere, aut quia id repugnat, aut certè quia Deus ita decreuit, vt ex illo Pauli loco 1. ad Corinth. 13. conſtare videtur Nũc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hęc: maior autem horum eſt charitas. Quin verò poſſe animam ſeparatam ſpeciebus hinc delatis vti, diſputatione ſequenti oſtendemus. Ad primam verò confirmationem dicendum, cum D. Thom. 1 part. qu. 89. art. 6. ad primum, loqui Philoſophum de reminiſcentia, & amore ſecundùm cooperationem corporis. Ad ſecundam, dic illam conuerſionem intellectus ſupra phantaſmata, ſi rectè declaretur, modum eſſe accidentarium, & valdè extrinſecum ipſius intellectionis, cùm ſit ſolùm concomitantia quædam phantaſiæ ſimul operantis, vt ſæpè dictum eſt, præſertim cùm rerum abſtractarum intellectio elicitur. Conſeruabuntur igitur ſpecies in anima ſeparata etiam tunc, cùm prædicta conuerſio non erit.

Ad 2. arg. Species tã ad vſum quàm ad ornatum animæ inſeruire.

Ad 1. Confirmationẽ

Ad 2. Confirmationẽ

Ad 3. arg.

Ad tertium, quod ex diuina prouidentia deducebatur, omiſſis variis interpretum expoſitionibus in eum locum dici ſi inibi quamlibet ſcientiam Paulus intelligat, eam non abſolutè fore deſtruẽdam, ſed quoad neceſſitatem miniſterij ſenſualis; non enim ope ſenſuum egebunt beatorum hominum mentes, de quibus loquitur. Ita D. Th. eo loco Pauli lect. 3. & 1. part. qu. 89. art. 5 ad 1. & 1, ſecundæ qu. 67. art. 2. ad 1. D. Bonau. Richard. Dur. & alij in 3. diſt. 31. cum Magiſtro eadem d. c. 3. quicquid ſenſerit in oppoſitum Albert. & Gabr. eadẽ diſt. 31. Si autem nomine ſcientię ſola intelligatur Theologia, iure deſtruendã affirmat per ſubtractionem Diuini concurſus ab iis, qui beãdi erunt; quandoquidẽ neque ipſam fidem retinebunt, nõ quòd vtrique habitus cum actu viſionis pugnent, vt ex Poſteriorum doctrina conſtare poteſt, ſed quia ij habitus ad ornatum ſubiecti Deum cõtuentis (hac enim ratione ſolùm eos manere veriſimile eſſet) ſpectare minimè videntur, quorum actus nõ ob extrinſecam vllam cauſam, ſed ob immediatam oppoſitionem, cum viſionis actu, Deique poſſeſſione pugnat, cuiuſmodi ſunt Catholicæ fidei, atque ſpei habitus, non ita verò de aliarũ virtutum habitibus, fortitudine, temperantia, &c. ſentiendum; quia eorũ actus, etſi ex defectu obiecti, materiæve non ſint in patria exercendi; per ſe tamen non pugnant cum beata viſione, vt etiam de Chriſto Domino viatore traditur à Theologis; ſicque in ornatum animę remanebunt. Infundet nihilominus Deus animis habitus Theologicos euidentes, quibus ſatis compenſabuntur ij, qui in hac vita fuerãt acquiſiti. Atque hãc ſententiã de abolitione noſtræ Theologiæ in patria tradit Theoph. in illum locum Pauli, Cathar. & Caiet. ibidem depoſita ſententia, quam 1. part. q. 1. art. 2. tenuerat, aliíque recentiores. At enim Caietano loco citato primæ partis adhæreſcũt etiam poſteriores alij arbitrati Theologiam noſtram ineuidentem eſſe per accidẽs, remouerſque ab ea poſſe ineuidẽtiam ex vi viſionis beatificæ. Itaque non ad ornatũ ſolùm, ſed etiã ad exercitium manere illam poſſe: ac ſibi fauere putant illã D. Hier. ſententiam ad Paul. de qua nuper meminimus. Sed fundamentũ illud falſum eſt, cùm noſtræ Theologiæ exercitiũ per ſe pẽdeat ab habitu Catholicæ

Quã ſcientiam indicet diuus Paulus deſtruendam in patria.

Vnde repugnet Theologiã viatorum manere in patria.

Infundendam à Deo beatis Theologiã euidentem.

Theologiã noſtrã eſſe per ſe ineuidẽtem.

licæ fidei, qui per ſe,& intrinſecè eſt ineuidens inclinatiuè. D.autem Hieronymus vel de obiectis cognitis loquitur,vt in ſolutione ad 1. monuimus, vel ſi de ſcientia ipſa;non de eadem numero, ſed ſpecie aut etiam genere commodè poteſt intelligi.

Ad 4.arg.

Ad 4.D.Thom.1.part. quæſt. 89. art. 5. ad 2. reſpondet nullũ eſſe incommodum, ſi inferior beatus ornatior ſit in acquiſita ſcientia,quàm ſuperior; quemadmodum & in corporis ſtatura pręcellere poteſt. Iuxta quam doctrinam conceſſurus videtor idem de damnato. Vel dicito,nullam hîc à nobis acquiri poſſe ſcientiam, quam beati homines à Deo infundente multò copioſiorem non hauriant, quantumlibet rudes decędant ex hac vita.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm ab intellectu animæ ſeparatæ fluant ſpecies naturaliter.

QVÆSTIO hæc ſolùm excitari ſolet de ſpeciebus,non de habitibus ſcientiæ, aut virtutum; fortaſſe quia prima horum ſemina (quod ad aliud inſtitutũ notauit Caiet.prima 2. quæſt.67.art.2.) ſunt ipſæ ſpecies, ex quarum vſu pronũ erit prędictos habitus comparare.Sed vt ad rem veniamus,quanquam Plato ante hominis ortum ſcientiam poſuit in animis,non tamen ſatis explicuit vndenam eis obueniret; nec nos de animis ante ortum hominis, ſed poſt obitum diſputamus; quærimúſque an ab intellectu animæ ſpecies emanent, cùm primùm à corpore ſeparatur, ſicuti ipſe intellectus in prima animæ creatione ab eius eſſentia dimanarat.

Primũ argum.pro parte affirmante.

Partem affirmantem hæc ſuadẽt argumenta. Primum, Ab intellectu Angeli effluunt ſpecies,cùm primũ à Deo creatur;atqui eadẽ ratio eſt de animæ ſeparatæ intellectu:ergo &c. Maior propoſitio non ſolùm tradita fuiſſe creditur à Capreolo in 2.diſt.3.q 2.ad arg.Aureoli cõtra 3.conc.vbi ſcribit ita profluere ab eſſentia Angeli intellectũ ſpeciebus intelligibilibus fœtũ ſicuti ab anima emanant potentiæ;itẽ ab aliis poſterioribus Theologis,inſinuatáque à Caiet. 1,2.q. 50.art.6.ſed etiã à D.Tho.1.p.qu.53.in cuius art.3. ad 1.docet priùs extitiſſe in Angelis vniuerſales rerũ rationes,quàm res ipſę creatæ exiſterẽt;quod abſque neceſſitate vlla diceretur à D.Th.ſi ſpecies purè contingenter,& nõ naturaliter cõpeterent Angelis.In 4.verò art.ad 1. ait, non generari in Angelis ſcientiã,ſed naturaliter eis adeſſe.Deinde q.55.ar.2.ſicvt cœli initiò ſuſceperunt accidentia ſibi debita,&nõ paulatim,vt corpora inferiora;ita & Angelos ſuſcepiſſe ſpecies. Conſtat autẽ illa accidentia à cœlis profluxiſſe:ergo &c.Deinde minor propoſiti argumenti facilè oſtenditur,quia quẽadmodum Angeli ſenſibus vacant, queis poſſint ſpecies colligere, vt proinde neceſſum fuerit tãtę efficacitatis intellectũ ſortiri,qui ex ſeſe parere illas poſſet: ita cùm anima deſtituta corpore,in ſeparatarum mentium ſtatum promoueatur,ac veluti nouum vitæ genus ordiatur,ęquũ eſt, vt eum intellectum ſit nacta, qui à materia expeditus illi ſtatui congruẽtes ſpecies ex ſe promat. Et cõfirmatur,quoniam id decet naturã ſubſtantiarum ſeparatarum, ne ſcilicet, ab ipſis obiectis ſpecies pendentes habeant, quẽadmodũ multò magis cõmẽdatur Solis, quàm aëris natura,quòd ille de ſuo, hic de alteno luceat. Et verò ſi in hoc ſenſibili mundo corpora exiſtunt, quibus lux ſit ingenita; cur in illo intelligibili ſpecierum lumina,tanquam proprietates quędam non concedentur?

Secundum, Homo intellectiuus euadit ratione animæ; ille autem ſpecies conquirit, ac ſibimet actiuè efformat; maiori igitur cum ratione anima ſeparata mediante intellectu ſpecies ex ſe fundet, cùm in ea, abſtracti à ſenſibilibus obiectis locum non habeat. *2.Argum.*

Tertium,Omne accidens à principiis alicuius ſubſtantiæ emanat,teſte D.Th. 3.cõtra gent c.7. Cùm igitur ſpecies accidentia ſint,nulli ſubſtantiæ rectiùs eorum emanatio tribuetur,quàm ſeparatę. Et confirmatur,quia impoſſibile non videtur,ſi creari à Deo valeat ſubſtãtia intellectualis; à qua naturaliter ſpecies emanent;ea autem eminentia tanta non eſt,vt ſeparatis mentibus non competat. Atque hanc ſententiam nõ improbabilẽ iudicat Fonſeca lib.2. Metaphyſ.cap.1. quæſtione 2.ſect 7.ad ſextum. *3.Argum.*

Contraria tamen pars omnino certa eſt, *Sententia*

eſt, quam tuetur Ferrar. 2. contra gent. cap. 98. Molina 1. p. q. 55. artic. 2. diſp. 2. memb. 5. & alij recentiores, eadémque vt longè probabiliorem tandem aſſeruit Fonſeca lib. 5. Metaphyſ. cap. 14. quæſt. 1. ſection. 4. ad finem: nec dubium eſt quin ea D. Thomæ placuerit, vt latiùs probat Ferrar. etenim 1. part. quæſt. 89. art. 1. ad 2. ait, animam ſeparatam intelligere per ſpecies diuinitus impreſſas à Deo; & art. 3. recipere illam ſpecies ex influxu diuini luminis. Quę verba apertè deſignant alienam actionem, & non internam efficientiam ipſius animæ per emanationem. Eandem infuſionem agnoſcit in Angelis 1. part. quæſt. 56. art. 2. ad 4. & in 2. parte, quæſt. 2. artic. 1.

Probatur primò.

Sic igitur argumentari licet. Primò, quia ſi ſpecies intelligibiles à ſubſtãtia aliqua ſeparata fluerent more proprietatum, iam ea res omnes cognoſcere poſſet per ſe ipſam; quandoquidem cognita penetratáque cuiuſque rei natura, cognoſcuntur omnes proprietates ipſius; ſicque fieret, non ſolius Dei proprium eſſe alia, ac ſe per ſe ipſum noſſe, vt tradunt Theologi: imò & ſpecies ſuperadiunctas eſſe otioſas.

Secundò.

Secundò, quoniã vt exemplaria rerum à ſubſtantia quapiam emanent, neceſſarium videtur, vt res ipſæ repræſentatę in eadem ſubſtantia inſint eminenter. nulla verò ſeparatarum ſubſtantiarum, Deo excepto, hanc habet eminentiam, cùm nulla eſſe poſſit talium rerum cauſa efficiens: ergo ab anima ſeparata ſpecies non emanant.

Tertiò.

Tertiò, quia ſpiritalis emanatio, qualis futura eſſet ſpecierum ab anima, non impeditur per vnionẽ ipſius ad corpus, vt patet in intellectu, & voluntate; quãquam vſus fortaſſe impediatur; ſi ergo emanãt ſpecies ab anima ſeparata, emanabunt etiam ab eadem coniuncta: vnde iam ſent. Platonis de reminiſcentia prorsùs extincta, iterum reuocabitur.

Quartò.

Quartò, quia non videtur vlla ratio, cur horum potiùs quàm illorum obiectorum fluant ſpecies; omnium autem poſſibilium ſpecies effluere impoſſibile, ac ſupra captum naturalem creaturæ intelligentis: quare iam cogentur aduerſariæ ſentẽtiæ auctores ad diuinam infuſionem recurrere. Nec dicas fluere quidẽ finitas, quáſque poſtulauerit natura cuiuſque ſubſtantiæ ſeparatæ, quandoquidem intra latitudinem eorum obiectorum alia in infinitum factibilia ſunt, ad quæ cognoſcenda, credibile non eſt iam ſufficere ſpecies, quæ de facto ſeparatis mentibus infunduntur.

Ita patet, nulla ratione dicendum eſſe ſpecies intelligibiles à mente ſeparata efficienter fluere. Quin etiam Capreoli dictum (neque enim alius notæ melioris auctor contrariæ ſententiæ tam apertè fauit, neque vllo fundamento ea adſcribitur Caietano) ſatis commodè declarari poſſet, ſi vellet. Nimirum, intellectum Angeli in eo ipſo inſtanti, quo ab eius ſubſtantia promanat, fœtum eſſe ſpeciebus, à Deo tamen ingenitis. Itaque emanatio ad ſolum intellectum propriè referenda erit; ad ſpecies verò non niſi quodammodo, qua nimirum ratione intellectum propriè emanãtem indiuiduè comitantur, & à Deo veluti generante conferuntur in prima Angelorum productione. Fatendum igitur eſt, in ſubſtãtiis ſeparatis, vtpote cognitionis capacibus, naturale principium inueniri, non efficiẽs, atque ex ſe fundens ſpecies, ſed paſſiuum, ac veluti naturalis quædã propenſio ad eas excipiendas. Ad eas, inquã, generatim; particulatim verò, hoc eſt, ad has vel illas non niſi prout rerum ordo exegerit, in quo eædem ſubſtantiæ ſeparatæ à Deo fuerint collocatæ.

Intellectū propriè ab anima manare, species autē impropriè.

Ad 1. arg. partis affirmantis.

Ad primum argumẽtum initio adductum, neganda eſt maior propoſitio. Primus verò ex D. Thoma locus, quo ea probatur, nihil probat; ſolùm enim docet, Angelos iam tunc habuiſſe ſpecies à Deo impreſſas, cùm hoc vniuerſũ corporeum à Deo extitit. Secundus etiam locus eo tãtùm ſpectat, vt intelligamus (iuxta ipſius Sancti Doctoris ſentẽtiam) Angelos à rebus ſcientiam non quęrere; ſed à Deo tãquam à generante recipere. Iam ſimilitudo illa tertio loco adducta id ſolùm efficit, vt intelligamus nulla mora à creatione Angelorũ inditas fuiſſe ſpecies eorum mentibus, non autem emanare ab eis ſicuti à Sole lumen.

Ad 2.

Ad ſecundũ neganda eſt conſequentia: ſatis enim eſt imprimi à Deo ſpecies, vbi acquirendi via nõ patet; vt nunc in ſuum locum mittamus, poſſe fortaſſe animam ſeparatã abſque ſenſuum ope ſpecies à rebus comparare.

Ad 3.

Ad tertiũ cum ſua cõfirmatione dicendum, quidquid de aliis accidẽtibus dicatur; ea certè, quæ notionalia

Con. Comm. lib. de Anima.

nalia ſunt, emanare naturaliter non poſſe à ſubſtantia creata. Quinetiam Ferrar. lib. 4. contra gentes cap. 14. idem D. Thomæ pronuntiatum non de omnibus accidentibus intelligendum monet.

ARTICVLVS V.

Vtrùm anima ſeparata præter eas ſpecies, quas hinc exportat, alias vel ab obiectis hauſtas, vel à Deo impreſſas, vel vtroque modo comparet.

1. Aſſertio IN propoſita dubitatione ſit prima aſſertio. Animæ ſeparatæ præter ſpecies hinc exportatas, item præter illam ſcientiam, quam infuſam per ſe vocant, qua earum pleræque à Deo exornantur (id quod nemo iure inficiabitur) naturalibus ac nouis ſpeciebus conſignantur. Quæ aſſertio quoniam communis eſt, etiam quoad extremam partē, quā nunc intendimus; hac vna ratione breuiter confirmanda erit. Animæ ſine corpore & ſenſu diu ſeruantur, ſempérq; ſeruarētur, ſi ſolam vim naturę ſpectemus. Cùm igitur tum inuicem tum cum Angelis ſint conuerſaturæ, (abſurdus enim eſſet qui ſeparatis mentibus politię ordinem denegaret) haud dubiè nouas rerū notiones denuò obtinebunt, ſine quibus perfectam familiaritatem non inibunt; cùm de pleriſque rebus à ſenſuum vſu nimiùm remotis, eíque Reipub. nihilominus conſentaneis agendū ſit, quarū ſpecies in vita non hauſerunt.

Separata anima nouas ſpecies infundi. Lege D. Th. 4. diſt. 45. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 4.

Obiectio. Quòd ſi quis dicat, animas à corpore liberas multò iā eſſe expeditiores, quippe quas nec corporum noxę tardant, neque hebetant terreni artus, nec ſentientes potentię ad ſua retrahunt obiecta, ac penè diſtrahunt, quominus ſublimiora illa aſſequi valeāt; vnde iam ex iis, quas hinc exportarunt, imaginibus, procliue ſit immaterialia etiā rimari: is primùm non omni ex parte ſatisfaciet, cùm eorum animæ, qui ante intellectus agentis vſum deceſſerunt, nullas ſpecies ſint nactæ. Deinde reſponſionem proferet

Dilutio. admodum dubiam. Quis enim credat ſpecies tam aſtrictæ repræſentationis, obſcuræq; ſignificationis, quáſq; magis rerum ſignificatarū vmbras, quàm viuas imagines dixeris, vſque adeò prę̄ſtare, vt A ad ſubtiliſſima quæque diſtinctè, vt par eſt, in eo ſtatu, percipienda ſufficiant.

2. Aſſertio pro ſententia D. Th. Secunda aſſertio. Probabile admodum eſt animas ſeparatas ab obiectis ſpecies non abſtrahere, ſed à Deo eaſdē recipere. Hanc docet D. Th. 1. p. q. 89. ar. 1. ad 3. quo loco ſcribit eodem modo animam ſeparatam ſpecies comparare, quo Angeli, ex infuſione ſcilicet, diuini luminis; vt de ipſis tradiderat q. 55. art. 2. & 2. contra gentes c. 96. atque alibi B paſſim. D. Th. ſequuntur ſui, Caiet. ad citata loca primæ partis, ac præterea qu. 57. art. 2. Ferrar. li. illo 2. contra gent. c. 96. Capreolus 2. ſent. diſt. 3. q. 2. & plures alij recentiores. Probatur igitur aſſertio hunc in modum.

1. Ratio. Primò, Anima rationalis ideo vnitur corpori, vt poſſit cognoſcendi inſtrumenta comparare; non enim alterius finis, quàm operandi gratia materia propter formam eſſe dicitur 2. phyſic. c. C 2. text. 25. anima ergo extra materiam poſita, aut nullas denuo acquiret, aut certè à prima cauſa (quod eſt congruētius) ſpecies mutuabitur.

2. Ratio. Secundò. Externa obiecta, eorúmque ſpecies nimiū craſſæ naturæ ſunt, proindéq; oportet attenuari illa non mediocriter in ſenſuum officinis, vt fiant idoneæ intellectus agentis, aut concauſæ, aut inſtrumēta, qua de re li. 3. de anima dictum eſt: at in anima ſeparata nulli ſūt D ſenſus, vt art. primo tradidimus; externa verò obiecta atque ſpecies admodum ſunt rudia: non ergo ipſa ſibi ſpecies efformat, ſed à Deo recipit.

3. Ratio. Tertiò, Anima ſeparata neque à corporeis neq; à ſpiritualibus obiectis colligere valet ſpecies; nullas ergo reuera colligit. Probatur aſſumptū quoad priorem partē. Namque corpora non niſi adhibitis quibuſdam conditionibus ſpecies ſuas diffundunt; indignum verò omnino erit, ſeparatas mentes, quas D. Dionyſ. ca. 5. cœleſtis Hierarch. ſuper- E mundanas vocat, quòd ab huius corporei vniuerſi legibus eximantur, à talibus conditionibus in cognoſcendo pendentes facere, crederéque illas in tenebris, v.g. nō intueri colores, ſubter tellurē nō percipere excitatos ſuperiùs ſonos, ac denique ſpatiis corporeis addici quo ad eā operationem, quæ maximè ab his omnibus circūſtantiis eſt immunis, videlicet intellectionē. Quoad poſteriorē ita oſten-

Animā ſeparatā nō accipere ſpecies ab obiecto corporali.

Nō itē ab ſpirituali.

oſtenditur, ſpiritualia obiecta nullas extra ſe fundunt ſpecies, tũ quia omnis externæ motionis præterquã localis sũt expertes: tum quia nõ niſi corporeas fun derẽt, cùm omne externũ ſpatiũ corporeum ſit, quas tamen idoneas non eſſe iã probauimus. Nec dixeris tunc ſaltẽ animã ſeparatã fabricari ſibi ſpecies poſſe, cùm proxima fuerit alteri rei ſpirituali. Enimvero præterquã quòd de magna rerum cognoſcendarũ parte, hoc eſt, vniuerſo corporeo, ſit tibi aliter philoſophandũ; ineptè fatebêris quãlibet animã tunc ſolùm prædictas ſpecies haurire, cũ ſe caſu in rẽ aliquã ſpiritualẽ impegerit.

Occurritur obiecto.

4. Ratio. Quartò, Quia ſicut ſpirituales ſubſtãtiæ coniungi nequeunt, ac colligari cum mundo corporeo quoad aliam operationẽ, quàm localem, vel præuiam locali, ſcilicet, impreſſionẽ impulſus: ita par eſt, vt nullã alterationem ab eodem mundo patiantur, quod haud ita eſſet, ſi corpora eſſent, eis ſuas imprimere ſimilitudines.

5. Ratio. Quintò, Humanus intellectus ſuapte natura intranea potentia eſt, non minùs quàm voluntas, aut phãtaſia; atque adeò ab externis obiectis pati incapax, abſq; corporis interpoſitu: ergo licèt daremus Angelicum, eo quòd ſit potentia integri cuiuſdã ſuppoſiti aliunde complementum non deſiderantis, poſſe immediatè ab externis obiectis, vel imaginibus ſpecies abſtrahere; nulla ratione ea facultas humano intellectui videtur concedẽda.

Vltima ratio. Denique ita ſentire videtur D. Dionyſius 7. de diuin. nomin. ſcribens, ſubſtantias ſeparatas cognitionem à rebus diuiſibilibus, aut à ſenſibus minimè cõgregare. Itẽ Aug. 2. de Geneſi ad lit. c. 8. vbi docet res corporeas ſex diebus à Deo conditas, fuiſſe priùs ab eodem in Angelorum mẽtibus productas, quaſi velit ſeparatas mentes ſpecies aliter non conquirere.

3. Aſſertio pro ſententia Scoti. Alenſis 2. par. q. 26. memb 1. etſi aliter ſẽſerit q. 24 Ochã in 4. q. 12. art. 3. Bonau. 2. d. 1 ar. 2 q. 1. Richard. 151. artic.

Tertia aſſertio. Probabile etiam eſt animas ſeparatas ſpecies complures ex obiectis comparare. Hanc tradit Scotus in 4. diſt 45. q. 2. conſentaneè videlicet ad illam ſententiã, qua in 2. diſt. 3. quæſtione 11. credit Angelos eo etiam modo ſpecies nonnullas à rebus ipſis haurire, quam non pauci quoque Theologi amplectuntur. Diximus, complures, quoniam non negat Scotus pleraſque ſpecies infundi à Deo in ipſo ſeparationis momento animis

A noſtris, præſertim connexionum neceſſariarum, terminorúmve ſub eſſe poſſibili repræſentatrices. Illud etiam erit in hac ſententia aduertendum, nonnulla miſceri ab Scoto à nobis omittenda, cuiuſmodi illud eſt à remotis etiam obiectis ſine vllo medio ſubſtantias ſeparatas ſpecies aucupari, cùm certum ſit, vt alibi contra eundem Scotum diſputatum eſt, agentia naturalia nulla ratione poſſe actionem ſuam fundere in remota loca, quin priùs fundant in proxima.

6. q. 2 Maior. q 4. Greg. 2. d. 7. q. 1. ar. 1. Gab. in cã. lect. 31. Paludanus in 2. diſt. 3. diſp. 1.

B Vt igitur propoſita aſſertio à nobis approbetur, ſtatuendum primò eſt, animam ſeparatã ab obiecto, aut ſaltem ab eius imagine indiſtantem eſſe oportere: vt poſſit vi intellectus agentis ſpecies intelligibiles ſibi imprimere.

Statuũtur quatuor ante probationem aſſertionis. Primum.

C An verò ea imago alia nõ ſit, quàm quæ ſenſu externo percipi ſoleat, an alia longè diuerſa, an vtraque etiã, res eſt occultiſſima, vel ipſo Auguſtino teſte, qui in lib. 2. retract. cap. 30. ita ſcripſit: Vtrùm ſigna quædam dẽtur ex corporibus, ſenſibilia dæmoni, nobis verò minimè: an alia via ſpirituali cognoſcat, quæ gerimus, difficilè, aut nullo modo poteſt ab homine inueniri. Quem locum in ius etiam canonicum tranſlatum inuenies 26. q. 4. c. Quoddam.

D. Augu.

Secundũ. Statuendũ ſecundò eſt, noſtrates ſpecies à multo longiori diſtãtia diſſeruire

D poſſe intellectui ſeparato, quàm ſẽſibus: ac fortaſſe in gradu etiã maximè remiſſo, cùm magna ſit intellectus ſeparati acuties & perſpicacitas.

Tertium. Tertiò, ſtatuendum conditiones circa diffuſionem ſpecierũ nonnullarum apud nos requiſitas, vt lumẽ raritatem, diaphaneitatem, directum ſpatium, & ſi quæ ſunt huiuſmodi, quamuis non ex parte obiectorũ tãtùm, ſed etiam ſenſuum requiri defendamus, nullo modo ex parte intellectus ſeparati

E requirẽdas eſſe. Vnde ſi fortè in tenebris coloratũ corpus ſpecies fuderit, vt credũt nonnulli, aut ſaltẽ ab intellectu ſeparato non fuerit tunc diſtãs, ad ſpeciem intelligibilem gignendam vtique concurret.

Quartum. Quartò, ſtatuẽdum poſſe eundem intellectum immediatè applicari accidentibus, quæ proprias ſpecies non defundũt: imò & latentibus ſubſtantiis, vt inde proprias earum intelligibiles notiones eruat.

Ita explicata Scoti opinione, ſuaderi poteſt tertia aſſertio, quę in illiꝰ gratiã à

Probatur aſſertio. primo. nobis proponitur. Primò, Certum eſt & à nemine negatum, cognoſcere ſubſtantias ſeparatas intuitiuè plurima, cùm exiſtunt, ad hoc autem genus cognitionis neceſſe eſt, vt obiecta cognita imagines ſui efficiant in potentia cognoſcente ergo. Probatur minor, quoniam ita apud nos experimur, qui intuitiuam notitiam non elicimus, niſi obiecta ſe ipſa conſignent, & quaſi ſigillent in noſtram potentiam, vt ita de eorum exiſtentia reddamur certi, ſic natura inſtituente; vt efficientes cauſæ ſimul cum effectu ſui ipſarum exiſtentiam prodāt.

Secundo. Secundò, Pars intellectiua per ſeparationem à corpore operationes nihilo deteriores, ſed abſolutiores exercet: ſic enim poſſibilis intellectus multò expeditiùs perſpicaciùſque operatur; voluntas multò amat ardentiùs, imò & potentia motrix, quæ in corpore torpebat, ſeſe exerit igitur & intellectus agens, quātumuis abſint phantaſmata, modum aliū operandi ſortietur, applicatione videlicet ad externa obiecta, aut eorum imagines. Ac ſi tantoperè diuerſæ partis auctores requirunt phantaſmata, applicet ſeſe anima ſeparata iis, quæ in viui hominis cerebro reſident; namque & hæc ſitualis vnio ſatis etiam eſt luci in aëre exiſtenti, vt ex attiguo pariete viſibilem ſpeciem eliciat.

Tertio. Tertiò, Incredibile prorſum eſt vnicam verbi gratia ſpeciem ſufficere animæ ſeparatæ, vt quicquid in æternum Socrati ſit euenturum intelligat, (ita enim volunt, qui ſpecies ex obiectis comparari negant ab animis, ne innumeras penè ſpecies in quolibet intellectu concedant) præſertim quia euentus contingentes ſolius etiam Socratis ordinati non ſunt vt ſpecie vna repræſentari queant: ſicuti ea prædicata, quæ neceſſariam habēt connexionem cum eodem, certóque proinde numero definita ſunt. Quanquam illud in Deo ita ſe habeat ob ipſius eſſentiæ eminentiam, ad quam ſpectat vt ordinatè compoſitéque repræſentet etiam illa, quæ ſine vllo conſtant ordine apud nos.

Quartò. Quartò, Quæ nimiùm diſtant, à ſubſtantiis ſeparatis non cognoſcuntur, pendent igitur à rebus earum notiones intuitiuæ: Probatur antecedens, quoniam in ſacris literis Angeli non ſemel ad terras deuolaſſe perhibentur, ea quæ A apud nos gererentur, exploraturi. Quod ſanè ſuperuacaneè fieret, ſi diſtantia immodica impedimento non eſſet cognitioni: ac reuera eſſe iis animabus, quæ apud inferos, vel in purgatorio detinentur, docent Auguſt. lib. de cura pro mortuis cap. 13. Greg. 12. moral. ca. 13. & alij, approbátque D. Tho. 1. p. queſt. 89. artic. 8. nec obſcurè colligitur ex 14. capite libri Iob. vbi de homine, qui iam vita exceſſit, ſcribens, ita concludit. B Siue fuerint nobiles filij eius, ſiue ignobiles, non intelliget. *D. Aug. D. Greg. D. Thom.*

Poſtremo. Poſtremò, Quoniam non eſt, qui facilè intelligat, quo pacto anima ſpecies omnes in ipſo ſeparationis momento recipiat; & tamen per eaſdem inuariatas, vt contrariæ ſententiæ auctores volunt, non antè cognoſcat obiecta contingentia, quàm in rerum natura exiſtant. Quis enim ſibi perſuadeat C potentiam obiecti ſpecie informatam, ac ſine vllo extraneo impedimento, in actum prodire non poſſe?

ARTICVLVS VI.

Reſpondetur argumentis vtriuſque ſententiæ ſuperioris articuli, apponiturque tertia quorundam recentiorum.

D SED quoniam vtramque ſententiam D. Thomæ, ac Scoti probabilem iudicauimus, etſi in priorem magis propendeamus, vtriuſque argumenta breuiter diſſoluenda erunt, adiecta ad extremum alia quorundam recentiorum opinione non improbabili. *Ad 1. rationem pro ſententia D. Thom.* Ad primum igitur pro D. Th. negandū erit antecedēs, ſi cōparandarum tantùm ſpecierū gratia dicatur anima vniri corpori, cùm propter vegetandi ſentiendique functiones etiā vniatur. E Itaq; ſpecierū conquiſitio, & per corpus, & ſine corpore dari poterit. *Ad ſecundam.* Ad ſecundum, dicendum intellectum extra corpus multo liberiorem eſſe, quàm in corpore, vt mirum non ſit egere illum tunc paucioribus, vt ſpecies intelligibiles conficiat. *Ad tertiā. Ad 1 confirmationem.* Ad tertiū, negetur aſſumptum: ad primámque probationem illius occurratur, non omnibus cōditionibus ſubdi intellectū ſeparatū, quibus ſenſus, idémque intellectus in corpore obnoxius.

Digitized by Google

obnoxius eſt, vt in exprimenda Scoti ſententia monuimus. Quòd tamen nonnullas requirat, abſurdum nõ eſt, ſi velit obiecta corporea cognoſcere, cùm neceſſarium ſit illum ad talia obiecta ſeſe accõmodare; atque, vt ita dicam, illi ſcenę inſeruire; quemadmodum quantumlibet animæ ipſæ, atq; Angeli ſpirituales ſint, nobiliſſimæque ſubſtantiæ, ſi tamẽ exiſtant, corporeo ſpatio, vel reali, vel imaginatiuo coërceri illas oportebit.

Ad 2. confirmationem.

Ad ſecũdam probationem dic, ſubſtantias ſpirituales, ſi proximæ ſint, poſſe cum intellectu animæ ſeparatæ; ſi autem remotæ, poſſe mediante aliquo corpore, ſigna ſui exhibere, corporeáſque imagines diffundere, cũ quibus iam intellectus agẽs animæ ſeparatæ conuenire valeat ad intellectilium ſpecierum abſtractionem.

Ad quartam rat.

Ad quartũ dicito, ſubſtantiam ſpiritalem à mundo corporeo per ſe ſolùm ſpectato nunquam pati impreſſionem, ſed adiũcta vi ſpirituali agẽtis intellectus.

Ad quintam.

Ad quintum reſpondendũ, intellectum humanũ, dum eſt intra corpus, non niſi eo mediante recipere ſpecies poſſe: cùm tamen ad conditionẽ angelicã peruenit, ab externis rebus immediatè affici valere.

Ad vltimam.

Ad auctoritatẽ D. Dionyſij, & Auguſtini dicẽdum, procedere illam de ſupernaturali cognitione, quã certũ eſt ſubſtantias ſeparatas non à rebus, ſed à Deo vẽdicare.

Reſpõdetur ad 1. arg. pro opinione Scoti.

Reſpondeamus etiam Scoticæ ſentẽtiæ argumentis. Ad primum neganda eſt minor propoſitio. Ad probationem dic, ſpeciem nõ ideo ſolùm intuitiuam eſſe, quòd ab obiecto exiſtente producatur effectiuè; ſed quòd in ipſum vt exiſtens ſua repræſentatione terminetur: id verò ſortiri poſſe ſpecies animis ſeparatis cõſignatas, eſto ab obiectis non imprimãtur, ſed à cauſa ſuperiori infundantur.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum, quidquid ſit de aliis potẽtiis, intellectum tamen agentem per ſeparationem à corpore non expediri magis ad operandum: ſed priuari potiùs neceſſaria phantaſmatis ope; nec verò erit ſatis applicatio illa ad phantaſmata alterius ſuppoſiti, cuius ibidem fit mentio, vt ex quinto argumento pro D. Thoma colligi poteſt.

Ad tertiũ.

Ad tertium, incredibile nõ eſſe vnius ſubſtantiæ ſingularis, v.g. Socratis ſpeciem deſeruire poſſe ad cognoſcenda ſucceſſiuè plurima eorum, quæ illum agere, vel pati contigerit, quemadmodum eadem viſilis ſpecies eiuſdẽ Socratis ſedentem illum, ſtantem, deambulantẽ repræſentat.

Ad quartum.

Ad quartũ, deſcenſum illum ſubſtantiarum ſeparatarũ ad nos humano more accipiẽdũ eſſe ex parte earum: ex parte verò noſtri eſſe neceſſarium: cùm ſigna, quæ nobis exteriùs exhibituræ ſunt per localem motũ, non à quauis diſtantia percipi valeant.

Vnde proueniat ignorare animas quæ apud nos geruntur.

Quòd verò defunctorum animæ nonnulla ignorent, quę apud nos etiam exteriùs geruntur, vt cum Doctoribus in argumento citatis fatemur; non à diſtantia locali, quæ nihil attinet ad cognitionem, prouenit, ſed à defectu ſpeciei, aut concurſus diuini, quem non decet ſemper impendi ita poſtulante animarum ſtatu, damnationis vel gloriæ.

Ad poſtremum.

Cur ſpecies non repræſentent cõtingentia antequam ſint.

Ad poſtremum argumentũ poſt multam controuerſiam reſponderi tandem ſolet, ideo ſpecies ſubſtantiarum ſeparatarũ non repræſentare actu obiecta contingentia antequam ſint, quia eorum productio conditio eſt, ſine qua talis repræſentatio non completur, ad eum fere modum, quo extremum aliquod referendi actum non exercet, niſi terminus alius ex aduerſo proponatur.

Horum meminit Molina 1. p. q. 57. art. 4. Quam diſtinctionẽ hac in re Thomiſtæ aliqui vſurpant.

Hæc tamẽ reſponſio nunquam ſatis plana viſa eſt: quapropter nonnulli etiam D. Thomæ ſtudioſi eius ſentẽtiam de infuſione ſpecierum ſubſtantiis ſeparatis, ita aggreſſi ſunt attemperare, vt dicant, ſpecies quidẽ repræſentatrices obiectorum abſtractiuè ipſo ſeparationis initio infundi omnes: repræſentatrices verò intuitiuè, ſucceſſu tẽporis pro cuiuſq; obiecti occaſione: quanquã verò prædicti auctores de ſolis internis actibus, quos Angeli aperire volunt aliis, ex inſtituto loquantur, non difficilè concedent ſimilem infuſionem ſpecierum quorumcumque contingentium obiectorum; neque aliter ab aliis refutantur, quàm quòd noua ſpecierum materialium infuſio in ſubſtantias ſeparatas à D. Thoma ſit aliena.

Pro occaſione rerum alias atque alias ſpecies infundi, aliqui putarunt. Egregius D. Aug. locus

Eſt nihilominus ſententia hæc tum per ſe intellectu facilis, tum ad argumẽtum, in quo verſamur, eluendum opportuna, ac proinde, quæ à nobis etiam non improbetur; ſuaderique non mediocriter poterit ex D. Auguſtini doctrina, qui qua ratione dixit initio mundi ita impreſſiſſe Deum mentibus ſeparatis rerum exemplaria pro vt eaſdem ad exiſtentiam per creationem foras educebat: ſic planè dicturus fuiſſe videtur de

Digitized by Google

reliquis euentis, quæ progreſſu temporis ſuccederent, cùm æqua ſit vtriuſque ratio. Itaque Deus naturali quadam lege in ſeparatos intellectus ſpecies immittit, non ſolùm quoties effectus naturales extra ſuas cauſas ponuntur, ſed etiam quoties ſubſtantiæ ipſæ intellectrices altera alteri internas cogitationes volunt aperire.

Obiectio. Hoc autem poterat doctrina hæc diſplicere, quòd parum ad naturas rerum accommodata videatur; cùm ſeparatarũ mentium cognitionem, mutuáque colloquia, perpetuis reuelationibus trãſigi ponat, & (quod eſt inſuauius) primam cauſam naturali lege concurrentem faciat ad ea, quæ creata ſubſtantia liberè eligit, cùm aſtruat, Deum ſpecies infundere neceſſariò ei animæ, in quam alia conceptiones ſuas liberè deſtinat.

Dilutio. Sed hæc nihil obſtant. quanquã enim reuelationis nomen manifeſtationẽ ſupernaturalem frequenter ſignificet, in præſenti certè naturalem importat, ſicuti quando luci accommodatur, coloréſque oculis reuelare non ineptè perhibetur. Neque inſuauior eſt propoſita philoſophandi ratio, quòd Deum ponat naturali lege concurrentem ad ea, quæ liberè deſtinat creatura. Quandoquidem vt ad deliberandum cum cauſa ſecunda lege naturali concurrit, ita ad exequendum deliberata ſimili lege cõcurret pro cauſa ſecunda, quoties hæc deliberationem ſuam exequi nõ valuerit. Cur enim Deus concurſus omnes, vt cauſa generalis impendat naturali modo; non autem aliquos vt particularis? Quin verò ita paſſim accidere non inficiabitur qui humanas animas ab eodem Deo ſingulis fere momentis corporibus infundi animaduerterit. Quòd ſi corpora noſtra ſuis diſpoſitionibus, atque organis Deũ determinant ad naturalem animarum infuſionem; cur non etiam ſeparatę mentes ſuis voluntatibus illum determinabunt?

Deum aliqua etiam poſſe efficere vt agens particulare.

DISPVTATIO IV.

De actuali cognitione animæ ſeparatæ.

A *Partitio diſputationis.* Hactenus de iis, quæ animã ſeparatam conſtituunt in actu primo ad operandum. Nunc de ipſo actu ſecundo, id eſt, cognitione, diſputandũ erit. Priori igitur articulo inquirendum, an re vera in ſtatu ſeparationis cognoſcendi actus anima exerceat. Poſteriori verò difficultates aliquot enodabimus vnde modus cognoſcendi ſeparatæ animæ plenius conſtet.

B

ARTICVLVS I.

An anima ſeparata actum cognitionis reuera exerceat.

Primũ argumentum pro parte negante. Partem negantem hæc argumenta ſuadent. Primum, (quod eſt caput dubitationis apud D. Thom. 1. part. quæſt 89. art. 1. & qu. vnica de anima) C quia anima non per accidens vnitur corpori ad operandum (quod Plato voluit) ſed per ſe, & ex natura ſua: cùm materia, teſte Philoſopho, propter formam ſit tanquam propter finem, & non è contra: cùm igitur ſocietate corporis priuabitur anima, omnis cognitionis expers fiet, niſi peculiari Dei dono (quod nunc non ſpectamus) is defectus ſuppleatur.

Secũdum. Secundum, Quia anima ſeparata aut D accommodatas, aut certè naturales ſpecies non habet; ergo neque cognoſcet naturaliter. Probatur aſſumptum; quia ſpecies, quas hinc defert, vtpotè ex phantaſmatis prouenientes, abſque eorundem phantaſmatum concurſu in actum cognitionis prodire poſſe non videntur; quas verò Deus illi per infuſionem donat, liberè donat, atque adeò non naturaliter. E

Tertium. Tertium, Anima coniuncta corpori, læſo grauiter interno ſenſu ab intellectione impeditur, vt conſtat experiẽtia, tum in aliis morborum generibus, tum maximè in lethargia; à fortiorique in morte, vbi non læditur ſolùm, ſed corrumpitur omnino interior ſenſus: ergo anima ſeparata nihil prorſus intelligit: atque hoc etiam apertè teſtari videtur Ariſtoteles 1. de anima cap. 4. text. 66. dicens interius quodam corrupto, ipſum quoque intelligere corrumpi.

Quar

Quartum. Quartum. Quia ſaltem animæ puerorum in maternis vteris decedentium nihil intelligere videntur, ſicuti nec in hac vita quidquam intellexere. cur enim nunc id nullum cenſeatur incommodum, tunc autem cenſeatur?

Quintum. Quintum, intelligere eſt operatio cõiuncti, ſed anima ſeparata nõ eſt ipſum coniunctum nempe homo: ergo illa non intelligit. Probatur maior ex Ariſtotele paulò ſuperiùs adducto text. 67. vbi ita ſcribit. Dicere autem animam intelligere, nihil eſt aliud, quam dicere eam texere, vel ædificare, rectiúſque vſurpari hominem intelligere, ædificare, &c.

Sextum. Sextũ, Anima ſeparata ab obiectis exteriùs oblatis non mouetur: non eſt igitur cur potiùs hoc, quàm illud incipiat intelligere; cùm ſpecies in intellectu æquę ſint promptę, atque adeò naturaliter nihil intelliget anima, niſi fortaſſe per extraordinariam Dei determinationem.

Nemo, qui immortalitatem animæ concedit, illi negat cognitionem. Quæſtio hæc, quæ naturali animæ ſeparatæ ſtatu ſpectato procedit (alioquin verò ex fide conſtat operari illam in vita futura) perfacilis eſt, vnde nemo eorum, qui immortalitatem eius nouerit, in partem negantem deflexit. Nec immeritò. Quis enim tam impiè deſipiat, vt torpentes credat ſepultorum animas, tótque ſeculis otiari, dum reuiuiſcant ipſi; ac ſi nihil niſi in corpore, tanquam in agro ruſticorum more moliri nouerint? In quam ſententiam D. Hieronymus ad Pammachium, incorporalem (inquit) & æternam animam, in modum glirium immobilem, torpentémque ſentire non poſſumus. Similiter Ariſtoteles eandem animam poſt hominis interitum ſupereſſe non admittit; ſi operationem aliquam in eo ſtatu habere non poſſe credatur; vt ex diſput. 1. art. 2. licet colligere. Quapropter, etſi de animæ ſeparatæ ſtatu nihil penè reliquerit iis, qui extant, libris: credibile eſt reſeruaſſe eam doctrinam ad peculiarem tractatum, quem de anima ſeparata ſcriptum ſe vidiſſe memorat D. Thomas opuſcul. 16. Itaque cùm nihil in rerum natura per ſe cohærere valeat abſque operatione aliqua tanquam fine ſui eſſe: vt idẽ Philoſophus monuit 2. de Cælo cap. 3. text. 17. probatúmque ſit animam ſeparatam perſiſtere, minimèque intercidere, conſequens eſt, vt operationem aliquam ſic poſita edere valeat, intellectionem ſcilicet, eiúſque ſequacem volitionem. Item rei viuentis motus localis, nõ niſi præuia cognitione editur: probabimus autem poſteà animam ſeparatã localiter moueri à ſe; habet igitur in ſe ipſa cognitionẽ. Præterea tã certa fuit, vel ipſis Philoſophis, hæc doctrina, vt crederent corpus intelligẽdi muneri obeſſe potiùs, quàm prodeſſe: túncque liberiùs id exequi animã, cùm ante, vel poſt vnionẽ corporis exter. Sed hæc quatenus vera ſint, alibi cõtra Platonẽ de animarũ reminiſcẽtia diſputari ſolet; & quę hinc incommoda ſequãtur in quęſtione diſputata de anima art. 15. perſequitur D. Thomas accuratè.

Lege Hier. quod li. 6. q. 5. vbi etiam, adducit D. Damaſc. item D. Tho. p. 1. q. 89. art. 1. & 4. diſp. de anima art. 15 & alibi paſſim Abul. in c. 25. Matth. quaſi. 170. Quàm id conſtiterit apud veteres philoſophos.

Reſpondetur ad primũm argumẽnt. Igitur ad primũ; quod capitale eſt in hac dubitatione, concedimus cum D. Thoma naturale non eſſe animæ ſeparatę intelligere, niſi vt quo; iuxta locum Ariſtot. in 5. argumento citatũ: alioqui, aut duplicem gradum naturalitatis dabimus animæ, vnum ſeparationis alterũ informationis: aut certè hunc poſteriorem dicemus ei per accidens conuenire, ſiue ratione tantùm corporis, quorum vtrumque formidoloſum eſt, ſuperiúſque reiectum, atque etiam aduerſus Ariſtotelem. Competit quidẽ animæ ſeparatæ intelligere, citra omne miraculũ, ac per naturæ vires: ſed tamen præter naturã, ſicut & ipſum eſſe, quod operationẽ antecedit, vt in ſuperioribus concluſimus. Si quis tamen velit nõnullis recentioribus acquieſcere, dicat, animæ ſeparatæ, vt ſic, ſeu in ſenſu cõpoſito, id eſt quatenus ſeparatæ, cõſentaneũ eſſe, ac naturalẽ intelligendi modũ, quem tunc habet.

Intelligere eſt animæ ſeparatæ præter naturam.

Ad ſecundum. Separata anima intelligit per ſpecies acquiſitas, & infuſas. Ad ſecũdũ dic animã tum per ſpecies, quas hinc defert, intelligere, tũ per eas, quas ei confert Deus, per vtraſque quidem naturaliter, id eſt, citra miraculũ, ſed tamen præter naturã, vt dictum eſt: nec verò Deus ita liberè donat animis ſeparatis ordinarias ſpecies, vt id more agentis naturalis non præſtet.

Ad tertiũ. Ad tertium dicendum, animam, dum corpus informat, non poſſę naturaliter ordinariè vllã operationem edere, ſiue ad cognitionem, ſiue ad motum localẽ ſpectet, niſi vſu corporis. Atque fatemur læſo, aut perturbato grauiter ſẽſu intellectum vacare: quia quemadmodum in corpore exiſtẽs actu eſt pars, ita nonniſi, vt quo, operari ibidem valet ordinariè.

Animam in corpore operari vt quo.

vnde

Digitized by Google

A vnde ſit, vt neceſſariò totum operetur, quod non euenit abſque vtriuſque partis concurſu. Itaque dum anima corpori addicitur, non ſibi dominatur perfectè; ſed obnoxia eſt concurſui corporis, quemadmodũ ferè ſi luminoſum ſeorſim ponatur, per ſe illuminat; ſi autem cum altero coniungatur, neceſſariò fit cõpars, eiúſque actio partialis euadit. Cæterùm poſt ſeparationem, actualis illa ſubordinatio animæ, vt quo, reſpectu totius ceſſat. Vnde iam poterit inexpectato corpore actu operari, quanquam propter aptitudinalẽ ſubordinationem negandũ non ſit, eas ſaltem operationes quas edit per ſpecies miniſterio corporis acquiſitas, eandem ſubordinationem aptitudinalem habere; ſpecies namque infuſæ (ſi tamen alterius ſint rationis ab acquiſitis) cognitióque illis reſpondens, cùm præter naturam competant animæ, non eſt, cur talem ſubordinationem habeant; vnde cùm anima in corpus iterum redibit, adiumento phantaſmatum ſpecies non egebunt.

Extra corpus vt quod.

Ad quartum.

Ad quartum negandum eſt aſſumptũ; dicendúmque, illorum puerorum animas intelligere per ſpecies à Deo, vt prima cauſa, inditas: magnúmque eſſe incommodum, ſi illic non intelligant: quãdoquidem nulla alia operatio eis reſtat, ſicut in corporibus, quæ vegetabant.

Ad quintum.

Ad quintum, loqui Ariſtotelem de anima vnita corpori; ſic enim illa ineptè dicitur texere, ædificare, &c. Quin etiam & de ſeparata magis philoſophicè dicitur, eam, ſaltem aptitudinaliter, intelligere, vt quo, aut ſi, vt quod, id certè præter naturam.

Ad ſextũ.

Sexti argumenti difficultatem attigit Ochamus in 4. qu. 12. art. 3. dum quæreret, quonam pacto anima ſeparata in actum prodeat recordandi. Eius tamen ſuper ea re doctrina nõ plenè ſatisfacit; quòd dicat ſufficere ſpeciem memoratiuam, quam vocat habitum, cum intellectu ac Deo ipſo concurrente generaliter;

1. Solutio.

niſi etiam addat ad generalem Dei concurſum ſpectare quoque peculiaris alicuius ſpeciei determinationẽ ad actũ eliciendum, vt ita tandem perplexitas deuitetur, vt nonnulli Theologi volunt accidere in actibus primis voluntatis, prima 2. qu. 9. aut etiam in actibus intelligendi Angelorũ, 1. part. qu. 58. art. 1.

2. Solutio.

Reſponderi etiam probabiliter poteſt; animam ſeparatam, ſicuti & Angelum, ſemper actum aliquẽ cognitionis exercere, ſiue circa ſe ipſam, ſiue circa externum aliquod obiectum, vnde facile ſit ad nouas alias cognitiones proſilire, quemadmodum apud nos contingit, qui ex vna cognitione in aliam facilè progredimur, per diſcurſum, quem vocant ſecundùm ſucceſſionem. Atque hæc poſterior ſolutio ſupponit ſubſtantias ſeparatas à rebus externis non moueri, cõſonátque iis, quæ de Chriſti Domini B ſcientia infuſa tradunt Theologi. Nimirum excitari eum ad earum ſpecierum vſum ex cognitione diuinæ eſſentiæ vel propriæ animæ (has quippe cognitiones non intermittit) cùm externa ſenſibiliáque obiecta excitare nequeant intellectum ad cognitionem per ſe ſupernaturalem, qualis illa eſt, quæ per ſpecies per ſe infuſas elicitur.

Separata ſubſtantia ab externis rebus non mouentur. Lege Suarium 3. p. q. 11. diſp. 25. ſect. 1. ad finem.

C

ARTICVLVS II.

Quarundam dubitationum reſolutio, vnde modus cognoſcendi animæ ſeparatæ plenius intelligatur.

RELIQVVM eſt vt nonnullas dubitationes enodemus, ex quarum ſolutione cognoſcendi modus animæ ſeparatæ D fiat apertior. Prima ſit. Verùm intelligendi actum exerceat anima ſine vllo diſcurſu, an potiùs multarum conceptionum nexu aggregatum. Cui dubitationi reſpondendum, certum in primis eſſe, intellectum humanum quaſdam notitias indicatiuas elicere abſque diſcurſu, etiam in corpore: eius generis ſunt naturales aſſenſus principiorum, ſcientiæ per ſe infuſæ actus, itémque beata viſio, E quibus Chriſti Domini anima etiam in vita mortali operam dabat (ea namque ſcientia infuſa, qua primi hominum parentes, & plerique noſtrę religionis proceres ſunt affuſi, diſcurſiua erat) & quidem principiorum cognitionem diſcurſiuam non eſſe ex primo Poſter. habetur: nec minùs ex Theologia ſupernaturales illas notitias, quas diximus. Etenim ſupernaturale lumen, Deique concurſus lumini reſpondens, cùm Dei participationes

Prima dubitatio.

Lege quæ ſuperius habentur lib. 3. ca. 8. qu. 2. art. 2.

Supernaturalis animæ cognitio diſcurſiua nõ eſt.

tiones quædam ſint, abundè poſſunt humanam mentem illuſtrare, capacémque reddere, vt actu ſimplici complectatur, quæ non niſi pluribus naturaliter aſſequeretur. Quemadmodum & corporis molem amplificare, vt loca ſimul occuper, quæ ſucceſſiuo motu duntaxat obtinere poſſet. Quòd ſi de naturali cognitione quæratur, diſtinctione opus eſt iuxta duplicem ſententiam de ſpecifica intellectus humani & angelici idẽtitate, vel differentia, quam diſput. prima, artic. 7. adhibuimus. Namque ſi ambo ſpecie conueniunt, cur anima per eas ſaltem ſpecies, quas poſt ſeparationem adipiſcitur, abſque diſcurſu non intelligat? Videntur enim illæ eiuſdem ordinis eſſe cum angelis, etſi in gradu infimo. Conſequentérque dicendum, ideo animam in hac vita diſcurrere, quia cũ materiæ actus ſit, non alias comparat ſpecies, quàm toti coniuncto conſentaneas, hoc eſt, nimiùm in repræſentando aſtrictas; atque adeò vt pluribus opus ſit ad cognitionem abſoluendã; quod eſt diſcurrere. Hanc ſententiam luculenter tradit Ægidius quodl. 4. qu. 16. vbi oſtendit defectu luminis (ſpecierum intellige, vel habituum & ſi quod eſt hui⁹ generis inſtrumentũ) diſcurſum contingere in nobis, adeò vt eo tranſacto diſcurſiuè vlteriùs nõ intelligamus circa rem eandem, quod non vulgari Ariſtotelis teſtimonio ſuadet. Is ſiquidẽ li. 2. Poſt. c. 9. ſcribit, definitionem ſola poſitione differre à demonſtratione. Nimirum, quia cùm definitio, vt idem tradit libr. 2. de anima c. 2. text. 12. ſi perfecta ſit, non ſolam rei naturam, ſed cauſam etiam continere debeat; nihil iam à perfecto diſcurſu diſtat, quam quòd in forma ſyllogiſtica nõ ſit diſpoſita. Quapropter cùm primùm ſcientiam comparamus, erit quidẽ neceſſe pluribus cognitionum ambagibus, quibus cauſam, ſubiectum & proprietatem attingamus: cæterùm his peractis non iam deinceps diſcurremus; cùm in vnam notitiam complecti poſſimus paſſionem rei, & cauſam ipſius, verbi gratia, cùm ita diſſerimus: Quod corpus terræ obiectu priuatur lumine, eclipſatur: id lunæ euenit, ergo luna eclipſatur: intelligimus tandem eclipſim eſſe defectum luminis lunaris obiectu terræ, vbi iam definitio tota eſt demonſtratio ſola differens poſitione ſyllogiſtica; quandoquidem ſubiectum, paſſionem, & cauſam continet: ſicque fit, vt diſcurſus ad notitiam vnam iudicatiuam ſeſe reducat, ex quo concludit Ægydius diſcurſum eſſe nobis ſolummodo neceſſarium in acquirendo ſcientiam, non in acquiſito eſſe, ſiue in vſu. Addit ad extremũ, compoſitionem fortaſsè non poſſe omnino ceſſare in anima ſeparata, vt hos tãdem gradus cognoſcendi ſtatuat. In nobis quidem cum diſcurſu, & compoſitione; in anima ſeparata cũ cõpoſitione abſque diſcurſu; in Angelis ſine vtroque per varias tamen cognitiones ſimplices; in Deo tandẽ per actũ vnicum. At enim Richard. 3. diſt. 31. in 3. principali qu. 1. tam compoſitionẽ quam diſcurſum denegat animæ ſeparatæ, quem imitatur Caiet. prima parte qu. 89. ar. 5. nec aliter ſenſiſſe videtur D. Th. cum quæſt. 24. de verit. artic. 11. & 3. contra gent. c. 48. dicat, animam extra corpus intelligere more Angelorum, quos neque diſcurrere, neque componere ſæpiùs docuerat. Quãuis nonnulli comparationẽ animæ cum Angelis ſolummodo accipiant quoad intellectionem, abſque phãtaſmatis, non verò quoad immunitatẽ à compoſitione, & diſcurſu. Si verò alterius naturæ ſit noſter intellectus ab angelico, vt fere exiſtimatur; certum penè eſt adepturum illum quoque poſt ſeparationem ſpecies, quibus diſcurrat, etſi multò illuſtriores, quàm hinc aſportet. Neque enim eius generis ſpecies impoſſibiles ſunt, aut a natura talis intellectus alienæ; parum autem conſonum videtur intellectus ſpecificè diuerſos aſtruere in natura; in operando verò omnino ſimiles.

Quid de naturali dicendum poſita idẽtitate Angelici & humani intellectus.

Vnde contingit diſcurſus in homine.

In acquiſitione ſciẽtia, diſcurſu magis, quam in vſu, opus eſſe.

Ægidius animæ diſcurſum negans concedit compoſitionẽ.

Qui vtrũque illi denegent.

Quid dicendum poſita diſtinctione humani & Angelici intellectus.

Sed illud etiam non diſplicet, poſſe animam ſeparatã in cognitiones naturales prodire tum diſcurrendo; tum ſine diſcurſu. Et quidẽ illud prius non obſcurè tradunt Ochamus q. 12. li. 4. Sentẽtiarũ ar. 2. & Abulenſ. in 25. cap. Matth. q. 180. aientes animã habitibus hinc delatis vti eiuſdémque generis actus exercere, atque in corpore, quidquid in contrarium antea ſenſerit Henric. quodl. 6. q. 8. quem cit. loco impugnat Ochamus. Ac fortaſſe vrgentiùs hac ratione, quoniã phantaſmatũ vſus non tam ex cõditione habituũ, atq; ſpecierũ animæ prouenit, quàm ex eiuſdẽ animæ incluſione

Animam ſeparatam poſſe diſcurſu vti ad naturales notitias.

Lege D. Thom. 3. p. q. 11. art. 1. ad 2. & art. 2.

in corpore, imperfectóque dominio erga ipſum. Vnde poſt reſurrectionem cùm anima corpori perfectè dominabitur, abſque præſentium phantaſmatum ſupplemento intelliget.

Poſſe item ad eaſdem non diſcurrere.

At verò diſcurrendi vſus ab ipſa rationalitatis differentia, quam anima ſemper retinet, haud dubiè prouenit. Poſterius autem inde confirmari poteſt, quoniam anima extra materiam multò capacior, atque habilior euadit, vt mirum non ſit elicere illam per ſpecies etiam hinc delatas ſimplices actus qui diſcurſibus æquipolleant. Certè Diuus Thomas quarto. diſt. 50. q. prima art. 2. & prima part, q. 89. art. quinto, & ſexto, apertè docet vti animã ſpeciebus, quæ in hac vita comparauit: an verò diſcurſiuo, an potiùs angelico more. ſpeciatim non ediſſerit.

2. Dubitatio.

Secunda huius articuli dubitatio eſt. An quandoquidem anima rationalis eoſdem ſpecie actus edere poteſt coniuncta, quos ſeparata, vt proximè dictum eſt, valeat ne etiam eoſdem numero elicere, atque adeò qui nec ipſo ſeparationis inſtanti intermittantur.

De hac re Suar. 3. p. tom. 2. diſp. 21. ſectione 2.

Plerique Doctores Theologi aſſerunt beatæ Virginis animam, amorem erga Deum nunquam interrupiſſe, nec immeritò, quoniam ad tantæ ſanctitatis cumulum id ſpectare videbatur.

Poſſe actũ ſupernaturalem via continuari in patria.

Quæ quidem aſſertio ſupponit; vtrumque amorem, patriæ videlicet, ac viæ, ſpecie conuenire; cùm id incertum ſit; tum ob alias rationes; tum quia prior ille amor in ſummum bonum, id eſt, Deum, diſtinctè, atque adeò intuitiuè præſentem terminatur: hic autem poſterior, in eundem Deum confusè cognitum. Sed quanquam demus actum ſupernaturalem perſeuerare poſſe eundem numero in vtroque ſtatu vnionis ac ſeparationis (neque aliter ſentire licet de beata viſione, cognitióneque infuſa atque amore animæ Chriſti)

Quid de naturali actu tenẽdum.

naturalem certè continuari poſſe difficile ſuaſu videtur, cùm tota extremè laborantium cura in præſens vertatur periculum, omniſque alia cogitatio ſileat, & abſurda ſit tumultuante ſuprema, ac veluti ad ſe omnem hominis attentionem euocante, a qua pariter, & à corpore animus diſcedens liberatur, vana, ſi de cætero illum fatiget mori neſcium. Itaque talis cogitatio viuentis hominis propria eſt, quo cum aboletur, non verò ſolius animæ; vnde iam poſt ſeparationem ſuperflua euadet. Atque hanc ſententiam facile eſt ex Ariſtotele elicere: cùm primo de anima cap. quarto text. 66. ſcripſerit humanum intelligere, interius quodam corrupto, etiam corrumpi, quia neque animæ neque corporis operatio erat, ſed ipſius communis, id eſt compoſiti, quod perit. Quapropter etſi intellectualis cognitio logicè loquendo continuari valeat ante, & poſt animæ ſeparationem, ſi ſpecie logica eſſe vnam dicamus; non poterit tamen phyſice loquendo perſeuerare, cùm hoc etiã pacto ſit diuerſa, eo quòd in hac vita ab anima eliciatur, vt quo tantùm, in futura verò, vt quod.

3. Dubit.

Tertia dubitatio eſt, vtrùm animæ ſeparatæ cognitio de iiſdem rebus, ac per eaſdem ſpecies, vel certè per æquales inditas diſtinctior ſit quàm coniunctæ.

Quid ſchola D. Thoæ in hac re ſtatuat. 1. p. q. 89. ar. 2 & q. de anim. art. 15. itẽ Abul. in 25 c. Mat. q. 576.

Diui Tho. ſchola ſtatuit ſpecies animæ ſeparatæ donatas diuerſi ordinis eſſe ab acquiſitis, id eſt, angelicis, atque adeò, multò perfectiores, cùm à Deo, cuius perfecta ſunt opera, immediatè fabricentur: animã tamen deteriùs per illas, quã per aſportatas ex hac vita, cognoſcere res ſaltem ſenſibiles: eo quòd eius eſſendi modus naturalis non ſit, ſeparatã eſſe, ſed coniunctam, operatio autem ſequatur eſſe.

Vt Fonſ. 2. Met. c. 1. q. 2 ſect. 6. Animam ſeparatam diſtinctè intelligere per ſpecies infuſas.

Dubia tamen videtur nõ nullis auctoribus hæc doctrina. Nam quòd anima præter naturam exiſtat ſeorſim à corpore, id ſanè concludit, intelligendi modum, qui ſtatum illum ſequitur, eſſe itidem præter naturam; non verò naturali deteriorem; cùm neceſſe non ſit, vt quæ nobis ſunt naturalia, abſolutiora ſint, quàm quæ ſunt præter naturam, vt exemplo motus circularis alibi oſtendimus is enim, & præter naturam competit igni ſub Lunæ cauo, & multo perfectior exiſtit, quàm rectus, qui eidem igni cõuenit ſecundùm naturam. Deinde, quia ex ſentẽtia Diui Thomæ naturaliter infunduntur animæ ſpecies repræſentantes etiam Angelos vſque ad indiuiduas differentias; per eas igitur diſtinctè poterũt cognoſci ab eadem anima, cùm credibile nõ ſit naturaliter recipi tales ſpecies, quibus naturaliter attingi nequeat ab intellectu recipiẽte quæcumque in eis repræſentantur. Quòd ſi reuera intellectus humanus extra corpus ſuſceptis ſpeciebus naturaliter vtitur, res profectò etiam ſenſibiles multò diſtinctiùs percipiet, quàm in corpore. Adde, animam, tum

mamentum ſe, tum ſuos actus quidditati uè (vt fatentur cognoſcentem habiliorẽ fieri ad alia multa complectenda, ſicuti de anima Chriſti adnotauit Capreolus tertio diſtinctione 14. quæſtione prima, articulo tertio ad finem, eã in acquirẽda experimẽtali ſcientia adiutam fuiſſe plurimùm ab infuſa. Quin verò hinc etiam ſuſpicari poſſumus multò meliùs intelligere tunc animam per ſpecies in corpore fabricatas, eo quòd per infuſas doctior euadat: quemadmodum is, qui rudis erat ſcribendi poſtmodum dexterior effectus ipſo calamo elegantiores format characteres. Denique naturale lumen intellectus humani ſeparati capax eſt cognitionis diſtinctę; ergo producibiles ſunt a Deo ſpecies, quibus ea capacitas compleatur, ſiue illæ eiuſdem ordinis ſint cum angelicis, ſiue inferioris. Si autem prioribus anima vti perfectè nequit, quid opus eſt exiſtimare infundi eidem, cùm ſit dictum, faciliùs accommodatiores alias donari, medias inter noſtrates, & angelicas?

Item per acquiſitas distinctius quam intelligebat in corpore.

4 Dubitat.

Quarta dubitatio ſit, vtrùm anima ſeparata cognitioni perenniter vacet: (quas nãque operationes volũtatis, aut motricis potentiæ exercere vlteriùs valet, ſemper actum cognoſcendi ducẽ habent.) Quæſtionem hanc verſant Theologi in vtramque partem circa Angelos; affirmãtémque tuentur Diuus Thomas quæſtione octaua de veritate articulo ſexto ad ſeptimum, Capreol. 2. diſt. 3. quæſtione 2 ad 2. contra quintam concluſionem, Ferrarienſis 2 contra gentes capit. 101. & alij eiuſdem familiæ, item Durandus ſecundo diſtinct. tertia, quæſtione 8. vbi non ſolùm vult Angelum ſemper ſeipſum conſiderare; ſed omnia etiam naturalia. Heruæus ibidem quæſtione prima ad primũ princip. vbi ſpeciatim adiungit Angelum non ſolùm ſuam eſſentiam, ſed etiàm quæ inſunt ei naturaliter, ſẽper intelligere, veluti potentias, ſpecies, atque habitus, quatenus rès quædam ſunt: vt namque repræſentant vel inclinant mentem iam deducere et ad externa. Vtuntur autem his fermè rationibus. Prima, quia ſi media luce hinc inde circũfundimur apertis oculis, non poſſumus nõ illã cernere: cùm ergo Angeli eſſentia manifeſtiſſimè ſit intelligibilis intellectúſq; totus in ea ſit immerſus, non poterit non eandem contẽplari aſſiduè. Secunda, quia dolor vehemens vrget nos in perennẽ ſui conſiderationem: ergo à fortiori delectatio vehemens, quam Angelus ex nobiliſſimæ, ac pulcherrimæ eſſentiæ intuitu capit, efficiet, ne vnquam diuellatur inde, præſertim cùm non fatigetur contemplãdo. Quòd ſi diuina natura longè pulchrior eſt, a cuius proinde cognitione multò vberiùs delectari poſſint, quia tamen diſtincta cognitione nõ percipitur naturaliter, fieri poterit, vt eam cognitionem interpolleant. Ita diſſerunt pro hac parte Doctores.

Quid de Angelo in ſimili dubio ſentiat Schola D. Thom.

Verùm quia alij maximè è recentioribus, ſatis dubiam illam reddũt, quòd videant Angelum perfectione finitum, volũtate liberum, intellectúque ad certũ obiectorũ numerũ terminatũ eſſe, vnde iã ſine incõmodo à iugi cõſideratione ſui queat deſiſtere (etenim quia finitę eſt perfectionis, nõ alliciet neceſſariò intellectũ; quia liber, valebit interdũ mentem ad alia adiicere; quia demum præſcriptos habet capacitatis terminos, alia dimittet, ſi alia cõplecti velit) multò maiori iure de anima rationali erit aſſertio formidoloſa, cũ hæc actuoſa nõ ſit ęquè, atque Angelus.

Vt Mol. 1. p. q. 56. ar. 1. diſp. 2. Quid doctores alij ea de re cenſeant.

Illud ergo dicendũm omnino videtur, quamuis tam Angelus quàm anima poſſint aliquandò à ſui cognitione feriari propter nuperrimẽ adductas rationes, nunquam tamen ab omni prorſus intelligendi actu otiari, ſed in aliquam ſemper cognitionem incumbere. Cùm enim viuẽtes ſint, opus aliquod vitæ exhibebunt, potiori ratione, quàm corporea viuentia quæ ſi nullum edant, cenſentur emortua.

Animã & Angelũ nũquã prorſus ab intelligendo ceſſare.

Quinta dubitatio. Vtrùm anima ſeparata crebra actuum exercitatione intẽdat habitus. Videbitur enim inficiãdum. Primò. quia cùm ſubſtãtia ſpiritualis ſit, nihil fatigatur ſi tota contentione operetur; eſt autem non vulgaris agentium cauſarum perfectio, ſi agant quàm vehementiſſimè: vt enim Sol pro nubis oppoſitæ cõditione lucem euariat, nunc affatim, nunc tenuiùs eiaculando; quòd ſi nubes euaneſcat, fixam ſupremóque gradu abſolutam producit; ita humana mens ratione corporis fatiſcentis minùs ferè conatur ad cognoſcendũ quã pro viribus; corpore porrò expedita æuo dignam cognitionem, hoc eſt, ſtatam nec vllo accremento decrementóque alternam eliciet.

5. Dubitatio. Prima ratio dubitandi.

Secunda.

Secundò, quia ſi intendi, remittíque habitus credamus in ſeparatis animis, proximum eſt, vt eaſdem in amentiam incidere poſſe opinemur, quod æquè falſũ eſt, atque ineptum. Probatur ſequi; nam ad eum intenſionis cumulum pertinget aliquando habitus, ſi intendi poteſt, vt mentem deiiciat ab ſtatu ſuo: qui enim habitus intenſionem admittunt, intendi valent ſine termino, vt tradunt Gregorius primo diſtinct. 17. q. quinta, articulo ſecundo, Maior 3. diſtinct. 23. quæſtione 6. Almayn. Tractatu 1. cap. 22. Angeſtus in moralib. c. 5. ergo aliquando tandem eorum intenſio ſui impotem animam efficiet.

Animam non ſemper actũ exercere intenſiſſimum.
Intentio habituum certum vẽdicat terminum.

Sit tamen reſolutio animam ſeparatã non ſemper contentione maxima in actum prodire, cùm libera ſit, præſertim ſi de actibus voluntatis, potentiæque motricis, loquamur, quos interdum anima iudicat minori eſſe niſu contendendos. Nec verò intenſio habituum vltra terminum, quem ſuapte natura certum vendicant (quidquid Gregorius aliique citati velint) excurret, vt illis inſanè operetur anima. Ex quibus patet explicatio duorum argumentorum, quæ paulò antè ſunt poſita. Victoria tamẽ in relect. de perueniente ad vſum rationis, nõ improbabile putat, animam ſeparatam immodica habitus intenſione dementem fieri poſſe: à quo parum abeſt Aureolus apud Marſilium 2. quæſt. 5. artic. 3. opinatus Deum infudiſſe perditis Angelis habitum pro meritis adeò intenſum, vt eos libertate priuarit circa malum. Verũ neque illa Victoriæ exiſtimatio philoſophica eſt, neque iſta Aureoli Theologica. Namque inſania aut læſio eſt potentiæ cognoſcentis, aut organi affectus, vt latiùs explicat Fracaſtorius in libro de intellectione: at nihil animæ ſeparatæ inſitum, aut lędi poteſt, aut morbo affici; vt enim pulchritudo concernit corpus, ita & ſanitas, atque adeò & inſania, nec niſi per analogiam, aut etiam per communicationem cum corpore mente inſanire dicimus. At verò Aureolus multò grauiùs aberrat, eſt enim illa habitus infuſio, tũ prorſus inutilis, tũ Deo indigna.

Numero 13. propoſit. 5.

An ex maxima intẽſione habitus poſſit anima inſanire.

6. Dubitatio.
Animam ſeparatam recordari.

Sexta dubitatio eſt, vtrùm ne anima ſeparata recordando cognoſcat, reminiſcẽdo enim nõ cognoſcit, vt in tractatu de memoria capite 7. eſt animaduerſum. Reſpondẽdum verò eſt affirmatiuè.

A Et quanquam de modo explicandæ aſſertionis ſoleat eſſe dubitatio, nulla tamen eſt de aſſertione ipſa, vt conſtat ex priori cap. tractatus de memoria. Hiſtoria enim ex Lucę Euangelio ibidem adducta in nonnullis quidem eſt accipiẽda parabolicè; vniuerſim tamen intelligi debet ſimpliciter, vt ex Hebræorum traditione ad eundem locum annotauit Euthymius. Igitur ſi anima humana nullas hinc defert ſingularium repræ- B ſentatrices ſpecies, capiet illas à Deo, vt priorum actuum recordetur, ſicuti D. Thomas cum pleriſque affirmat. Si autem deferat, memorabitur etiam per eas, neque phantaſmatum abſentia obeſt, cùm per ſe nihil ad recordationem faciant, vt expreſſe docet Ochamus in quarto, quæſt. 12. art. 3. & alij. Quòd verò in eo ſtatu anima memoratiuas ſpecies etiam ſibi ingeneret, dubitandum non videtur; namque & de Angelis idem fatetur Gregorius in 2. diſtinct. 7. C quæſt. 3. art. 1. cum nonnullis Theologis.

In tertia difficultate.
Eam aliquas memoratiuas ſpecies acquirere.
Vt Molin. 1. part. q. 55. art. 2. diſp. 2. mẽbro.

Obiectio.

Sic tamen opponet aliquis ex Henrico quodlibeto ſexto quæſt. 8. Recordatio eſt actus reflexus ſupra dictum cognoſcendi iam elapſum, ſed actus reflexus elici debet mediantibus iis inſtrumentis, quæ prior actus tanquam ſui veſtigia reliquerat (ſic enim reflexus cẽſebitur, quatenus illuc regreditur ſpe- D cies influendo, vnde egreſſa eſt emanãdo; ergo cùm ſpecies denuo infuſæ hoc non vendicent, vt ſatis conſtat; haud propriè anima per illas recordabitur. Confirmatúrque obiectio, quoniã nulla ratio eſt, cur cognitio animæ ſeparatæ ad priſtinos actus, in vitáque mortali exercitos terminata, reflexa dicatur magis, quàm terminata ad quaſuis res alias, ſi ex neutris ortum habuit: nulla igitur eſt animæ ſeparatæ recordatio in ſen- E tentia ſaltem D. Thomæ. Videtur tamen obiectio in ſolis vocabulis eſſe poſita; itaque ſi priſtinas cognitiones in concreto, id eſt, obiecta cognita attingam, ſiue id per relictas inde ſpecies, ſiue per denuò inditas eueniat, memorandi actum profectò eliciemus. Non erunt tamen in poſteriori euentu experimentales ſpecies, quia vt eius generis ſint, neceſſarium eſt, vt per proprias illas poſſidentis actus comparentur.

Dilutio.

DISPVTATIO V.

De obiecto cognitionis animæ ſeparatæ.

Explicatur ſenſus diſputationis.

PRÆSENS diſputatio non de formali obiecto procedit, quod eſt intelligibile per diſcurſum, aut fortaſſe more angelico, iuxta diuerſas de vtroque intellectu ſententias; ſed de rebus ipſis ſimpliciter, atque, vt aiunt, materialiter ſpectatis; itaque inueſtigamus quanta ſit animæ ſeparatæ in rebus cognoſcendis naturalis amplitudo: nimirum, an vltra ſenſibiles, etiã ad ſupernaturales valeat pertingere. Excludenda verò primùm ſunt ab eiuſmodi obiecto; quęcunque ab angelica etiã cognitione eximũt Theologi, quale potiſſimum eſt Sacræ Triadis arcanum, in quod neque ſuſpicando incidere potuit creata intelligentia: ſiquid enim Gentium Philoſophi de illo tanquam per vmbram, & ſomnium locuti ſunt, id diuinæ reuelationi, vel ipſis, vel aliis exhibitæ, acceptum referendum eſt.

Nulla creata intelligentia myſterium Trinitatis poteſt per ſe attingere.

Qua de re latiùs ad 1. p. q. 32. vel ad prologum lib. 1. ſententiarum. An autem, & quatenus cætera ſupernaturalia neceſſaria ſint excipiẽda, progreſſu attingemus.

ARTICVLVS I.

An ea omnia, quæ nullo pacto ſupra naturam ſunt, diſtinctè cognoſcantur ab anima ſeparata.

ILLVD in tota hac diſputatione eſt ante oculos habẽdum, rerum quaſdam eſſe purè naturales, quaſdam purè ſupernaturales, quaſdam ex his mixtas. Rurſum vel ſpectari eas poſſe quoad eſſentiam, vel quoad primã productionẽ, vel quoad conſeruationem, exiſtẽtiámve.

Multiplices rerum differẽtiæ. Prima.

Omnino itaque inuenire eſt in rebus nõnullas, vt in entitate, ſic in productione, atque exiſtentia naturales, cuius generis ſunt effectus, qui vulgo producuntur à ſuis cauſis, alias deinde, quarũ entitas, & exiſtentia naturalis ſit ordinis, ſed

A non productio; ceu aſpectus cæco homini attributus, qui neque entitate, aut exiſtentia, ſed ſola productione à cæteris diſſidet, quòd ſupra naturalium cauſarũ vires donari ſoleat.

Secunda.

Tertio loco alias, quæ naturales licèt in entitate ſint, modo tamen aliquo ſupernaturali ponũtur; ac poſitæ conſeruantur, vt cernere eſt in duorum corporum ſitu ſimultaneo, aut humanitatis Chriſti pręſentia in Euchariſtiæ Sacramento: corpora enim, quæ ſe

Tertia.

B penetrant ipſumque auguſtiſſimũ Chriſti Domini, naturalia entia ſunt; ſed tamen efficacitas, qua illa loco eidem; hoc autem ſpeciebus Sacramenti, fiunt, durántque præſentia, ſupra naturam omnino eſt. Quartum denique genus rerum eſt earum, quæ entitate, atque adeò productione, & exiſtentia naturam ſuperant vniuerſam, veluti lumen gloriæ, Theologarum virtutum habitus, ac diuini ordinis qualitates aliæ.

Quarta.

Quæ tamen quoniam productæ ſemel, naturali ſubiectorum

C concurſu, & generali primæ cauſæ poſtea conſeruantur; videri poterunt quoad exiſtentiam eſſe naturales, ſicque addi oportere vlteriùs quintum genus rerum, quarum entitas, productio, conſeruatio ſupernaturalia ſint; quod tum demum eueniret cùm prædictæ qualitates extra ſubiectum permanerent (ſextũ enim, id eſt, earum, quarum exiſtentia foret ſupernaturalis, productio verò naturalis: aut etiam ſeptimum, quarum en-

Quinta.

D titas ſupernaturalis eſſet; productio verò naturalis, impoſſibilia omnino vidẽtur, vt conſideranti patebit) attamen quia fundamentum productionis, atque exiſtentiæ, ipſa videlicet entitas, ſupernaturalis eſt, ad eundem ordinem productio, conſeruatio, atque exiſtentia reduci debent; quod ſtrictiùs perſequi non eſt opus, cùm de obiecto naturalis cognitionis animæ nunc diſquiramus.

Sexta & ſeptima quæ aſſignari poſſent habẽtur impoſſibiles.

His animaduerſis, primum pronũciatum eſto. Anima ſeparata diſtinctè co-

1. Pronunciatum. Animam diſtinctè cognoſcere omnia ſenſibilia.

E gnoſcere valet cuncta ſenſilia. Suadetur facilè, quia vt maior eſt illis ipſo eſſendi modo, ita & cognoſcẽdi perſpicacia maior erit; ſat autem erat æqualem eſſe, vt diſtinctè perciperet ipſa ſenſilia. Eſt quidem pronunciatum hoc D. Thomæ, ac ſuis minimè probatum, vt liquet ex iis, quæ ſuperiori diſp. art. 2. in tertia dubitatione diſſeruimus. Verùm vbi iuſta ratio ſe offert pro noſtro pronuntiato, vt eo

co loco vidimus; non eſt cur probabilitatem ſuam ei denegemus. Accedit, quoniam, vt paulò inferiùs in tertio pronuntiato docebimus, anima ſeparata inferiores ſaltem Angelos diſtinctè valet percipere; quos tamen ſatis liquet cunctis ſenſilibus anteire: multò ergo faciliùs hæc ipſa poterit diſtinctè intelligere.

Prima obiectio.

Sed opponat aliquis primùm. Si poſt ſeparationem anima rerum naturalium ſcientiam percalleret magis, immodico ſanè labore fructúque exiguo in hac vita nauaremus operam: hoc autem non ita eſt, cùm nemo non intelligat bene poſitum eſſe omnem laborem in addiſcēdo: ergo neque illud, vnde colligitur.

2. Obiectio.

Secundum, in Dæmone exactior eſt naturalis cognitio, quàm in anima ſeparata; ille verò non omnia naturalia nouit, teſte D. Iſidoro libro 1. de ſummo bono cap. 12. igitur neque iſta noſcet.

3. Obiectio.

Tertiū, defunctorum animæ ignorant ea, quæ apud nos geruntur, vt habetur ex D. Auguſtino in libro de cura pro mortuis à cap. 13. vbi inter alia hæc de defuncta matre ſcribit. Si rebus viuentium intereſſent animæ mortuorum, vt de aliis taceam, me ipſum pia mater nullo modo deſereret, quæ terra marique me ſecuta eſt, vt mecum viueret. Abſit enim vt facta ſit vita feliciore crudelis.

Ad primum.

Ad primum dicito, literarum ſtudia immodica non eſſe, aut ſuperuacanea in mortali vita, cùm tot inde oriantur cōmunis conſuetudinis vtilitates, tot hominum ornamenta, vt explicari vix poſſint. Itaque etſi nulla pars noſtri poſt mortem ſupereſſet, nihil minus ea exercitatio, vtpote in homine præſtātiſſima, floruiſſet. Adde etiam illud tantum cōtinere noſtrum pronuntiatum: animam ſeparatam diſtinctius, quàm cōiunctam, intelligere ſenſibilia: non verò ſpecies faciliùs obtinere, quod obiectio impugnat.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum, occurrēdum cū diuo Thom. q. 89. primę partis artic. 3. ad tertiū, loqui, D. Iſidorum de effectibus naturalibus nondum exhibitis.

Ad tertium.

Hac de re late Ægidi⁹ quodl. 5. q. vltima. Ioānes Arborib⁹ l. 1. Theoſophiæ, c. 9.

Quid dicēdū de cognitione a-

Ad tertium, Qui animas ex obiectis ſpecies haurire credunt, reſpondēt, ideo eas noſtra ignorare naturaliter, quòd nimiùm remotis locis detineantur, quò ſpecies peruenire nequeunt, futurum alioquin, vt facilè omnia noſcant, ſi huc accedere ſinantur. Eorum verò, qui à Deo ſpecies infundi

-nimæ quo ad ea quæ apud nos -runtur.

A opinantur eiſdem animis, alij argumento occurrunt, ideò defunctorum animas ſingularia ſenſilia apud nos exiſtentia ignotare; quia ad illum ſtatum non attinēt, ſicuti neque ad noſtrum, quæ in futuro gerūtur, ſeu, vt D. Thomas ait, quia ſingularium materialium cognitio ad perfectionem intellectus nō ſpectat, ſed ad operandum potiùs conducit: operatio autem circa eas res aliena eſt à ſeparatis animis. Alij peculiari Dei prouidentia fieri putant, vt animæ non omB nia (ſicuti poſſent) ſed certa quædam apud nos geſta cognoſcant, præſertim ſi in ſtatu pœnæ detineantur.

2. Pronuntiatum.

Secundum pronuntiatum. Anima ſeparata tum ſe, ſuóſque actus internos, ac potentias: tum verò alias animas diſtinctè poteſt cognoſcere. Probatur, quoniam iſthæc omnia ordinem ipſius animæ non excedunt, præſertim ſi non ſpecifica ſolùm: ſed indiuidua quoque perfectione pares ſint omnes animæ, vt C ſuperiùs libr. 2. dictum eſt. Quin etiam licèt in prædicta perfectione inæquales eſſent, eſt tamen tantilla ad cæteros ſuperiores gradus, vt ſatis perſpecta eſſe poſſit apud intellectū, qui iſtos nouerit. Sumi porrò debet pronuntiatum iuxta accommodam diſtributionē: Nimirum vt anima per ſe ipſam ſe intelligat: quod etiam expreſſit D. Auguſt. libro 9. de Trin. c. 3. cùm dixit, mentem ſe per ſe ipſam noſſe cùm ſit incorporea: quanquā D dum corpus informat, nō niſi per ſuperadditam ſimilitudinem id præſtet, ſicuti ſuperiùs lib. 3. c. 8. qu. 7. oſtenſum eſt.

Per quid anima ſe, potentias, & actus ſuos cognoſcat.

Intelligat deinde potentias per ipſam ſubſtantiam vnde manant: cùm cauſa ſit neceſſaria earum atque adeò accommodatiſſimum cognoſcēdi medium. Actiones præterea intellectus, & voluntatis cum habitibus inde relictis; immò & lationem per ipſaſmet. ſiquidem illæ ſunt præſentes, & requiſita abſtractione præditæ omnes verò intuitiuæ ſemper: niſi E quòd memoratiuas etiam prætereuntium cognitionum, lationúmque ſibi gignit. Quæ ſi vera ſunt, colliges etiam in D. Thomæ ſententia infundendas non eſſe iſtarum rerum ſpecies: niſi quis de anima ſeparata, quemadmodum de coniuncta, déque corporis ſenſibus philoſophari velit, nihil videlicet poſſe cognoſcere abſque notionali ſimilitudine, quantumlibet ſit præſens intellectui.

Non ſemper egere animam ſimilitudine obiecti vt illud cognoſcat.

lectui. Sed hoc dignitatis nimiùm detrahit animæ ſeparatæ ſine ratione. Quandoquidem iam tunc ſui ipſius, & omnium quæ intra ſe habet, quaſi conſcia fieri poſſit, non minùs quàm Angelus. Eſto in hac vita diſtenta quodámodo corpore eique religata flecti in ſe nō poſſit, niſi per medium aliquod, id eſt ſpeciem, tanquam per gyrum. Denique alias animas diſtincta naturalíque cognitione percipiet, nō per ſemet, ſed per ipſas earum vel ſpecies vel ſubſtātias ſi forte indiſtantes fuerint; neque hac de re vllas afferemus probationes, quoniam aliæ non ſunt; quàm quibus Theologi oſtendunt ſimilem aſſertionem de Angelis apud D. Thom. prima part. qu. 56. art. 2. & alibi. Porrò ſecundum hoc pronuntiatum quoad priorem partem aſſertum eſt à Diuo Thoma tum alibi, tum 1. part. qu. 89 art. 2. & Caiet. ibidē aliiſque D. Thomæ interpretibus; vniuerſim verò ab Henrico, quodlib. 1. quæſt. 12. vbi ait, omnia quæ ſunt apud animæ ſeparatæ ſubſtantiam, eique intima, ſine ſpecie ab eadem cognoſci. Loqui verò eoſdem Doctores de diſtincta cognitione nemini dubium eſſe debet; cùm accōmodatius medium inueniri non poſſit in natura rebus diſtinctè percipiendis, quā ipſas earum entitates, cùm & præſentes ſunt potentiæ, & opportunam habent à materia ſecretionem.

Per quid ſeparata anima alias animas cognoſcat.

3 Pronuntiatum.

Tertium pronuntiatum. Probabile eſt animam ſeparatā, naturali diſtinctáque cognitione Angelos noſſe, eorúmque naturales proprietates, & operationes, exceptis (vt vocant) cordium cogitationibus, vtpote ex ſuo genere occultis. Pronunciatum hoc, ſicuti & primum D. Thomæ, ac ſuis non ſatis placet, vt ex citato art. quæſt. 89. conſtare poteſt. Vnde nec nobis omnino indubitatum videtur.

Probatur primò.

Suadetur tamen primò, quia ratio ob quam anima ſeparata ſpecies Angelorū repræſentatrices accipit à Deo eſt vt cū eiſdem Angelis in communi ſocietate viuat, teſte D. Thoma quæſtione vnica de anima art. 17. Ad hanc autem ſocietatem (ſi qualem decet ſtatuamus) requiritur cognitio diſtinctiua ſingularum perſonarum, niſi velimus animā inſtar cæci hominis in eo nobiliſſimo cœtu fingere; ergo. Secundò, Modus eſſendi, operandíque Angelorum non admodum eminet ſupra modum eſſendi, operandíque animæ ſeparatæ vt ex ſuperioribus diſputationibus conſtare poteſt; poterit ergo anima illos diſtinctè noſſe; quòd enim ſpecie inferior ſit, nihil obeſt; alioquin nullus inferior Angelus naturaliter diſtinctéque noſſet alium, quod eſt incredibile. At eſt, inquies, non ſpecie ſolùm ſed ordine inferior. Verùm ij Angelorum ordines officiis potiùs atque, vt ita dicam, magiſtratibus illius ſpiritualis Reipublicæ; quàm cognoſcibilitatum gradibus à variis abſtractionibus prouenientium, diſtinguuntur, vt ex iis Patribus, qui illos ordines diſtinguunt, atque explicant, licet colligere; non eſt autem veriſimile, Angelorum naturas aliud abſtractionis genus ſupra animam ſeparatam vendicare: iam enim inter ipſos quoque Angelos plura alia excogitare pronum eſſet. Adde tertiò eam cognitionem non omnino naturaliter, ſed præter naturam animæ competere, vt mirum non ſit illam, & inferioris eſſe conditionis, & diſtinctè poſſe Angelos ſibi ſuperiores attingere præter naturam ſuam. Denique, quia vt iam antea arguebamus, ſpecies etiam Angelorum perfectè repræſentatrices, animæ ſeparatæ naturali lege tribuuntur auctore D. Thoma: quid ni igitur per eas perfectè, ac citra eleuationem ſupernaturalem intelligat?

Probatur ſecundò.

D. Greg. homil. 34. D. Bern. 5. de cōſider. paulò poſt initium. Angeli nō vendicant aliud abſtractionis genus ſupra animā.

Non licet ex dictis colligere intellectum humanum ſeparatum diſcernere poſſe quamlibet repugnantiam, impoſſibilitatémve naturalem, fortaſsè inuentam inter obiecta, quæ hactenus oſtendimus valere ab eo diſtinctè percipi; quoniam etſi ad plurimas aſſequendas extremorum cognitio diſtincta ſufficiat, ad omnes tamen comprehenſiua erit opus, quam anima nullatenus callet. Naturalem dixi, quoniam plures aliæ repugnantiæ orientur ex eiſdem obiectis, ſecundùm potentiam obedientialem actiuam vel paſſiuam ſpectatis quarum perceptio multò magis adhuc effugiet creatum intellectum, cùm ipſa quoque obedientialis potentia illum lateat in pleriſque.

Anima nequit omnē naturalem repugnantiam inter obiecta diſcernere.

ARTI

ARTICVLVS II.

Vtrùm animæ ſeparatæ cognitione, ſiue confuſa, ſiue diſtincta cognoſcant res modo aliquo ſupernaturales.

QVÆ ſint res modo aliquo ſupernaturales patet ex initio ſuperioris articuli. Aduerte autem non numerari inter ſupernaturalia quoad modum res abſentes, aut futuras, aut etiam præteritas; quarum nullam anima habuit notitiam; in his enim defectus potiùs cognoſcibilitatis eſt, quàm ſupernaturalitas vlla; ad quas iure reuocari poſſunt cogitationes cordis, quæ licèt à ſuppoſito eas eliciente ſint experimentaliter cognoſcibiles; quia tamen nullam ſui ſpeciem emittunt, nec alienus intellectus in eas illabi valet; perinde eſt, ac ſi abſentes eſſent, vel futuræ; non ſic gratia, lumen gloriæ, ſimiliáque Dei dona, quæ excellentem habent cognoſcibilitatem, proindéque in eorum defectum refundi non poteſt quòd ignorétur. At enim res quacunque ratione ſupernaturales, vel ſpectari poſſunt ſub eſſe poſſibili, vel actuali. Sit ergo primum pronunciatum.

Vnde proueniat ignoratio aliquarū rerū non ſupernaturaliū.

1. Pronunciatum.

Animæ ſeparatæ naturaliter poſſunt cognoſcere euidenter multa poſſibilia eſſe Deo, quæ omnem vim naturæ creatæ excedant, ſeu (quod in idem recidit) naturaliter cognoſcere poſſunt in rebus creatis dari puram potentiam obedientialē paſſiuā, atque adeò & extraordinariam actiuam in Deo ad plurima moliēda, verbi gratia, ad hanc vniuerſam machinam in nihilum redigendam, aliterve adminiſtrandā. Item ad præfinitos rerū naturalium terminos magnitudinis & paruitatis tranſiliendos, ſicque ad hominem conſeruandū in vaſtiſſima aut minutiſſima corporis mole, ad generationē faciendam in inſtāti nulla mora diſpoſitionum, ad corrupta omnia reparāda, denique ad hæc præſtanda, aut immediatè, aut in nonnullis etiam aſſumpta quauis creatura pro inſtrumēto. Probatur pronunciatum non difficilè: quoniam harū rerum naturæ, vtpotè intra vniuerſum concluſæ, ſatis perſpectæ videntur intel-

Cognoſcit anima in Deo extraordinariā potentiam actiuam.

A lectui ſeparato, vt certus ſit (id enim opinari mirum non eſſet) logicam repugnantiam in prędictis euentis non latere. Et confirmatur, quia non deſunt qui arbitrentur agnouiſſe Ariſtotelē, aut certè alios eius notæ Philoſophos, extraordinariam in Deo potentiam; maiori igitur cū ratione animi à corpore expediti illā agnoſcent. Porrò, quemadmodū vt aliquid certò euidentérque ſciatur alicui ſubiecto poſſe conuenire, minimè oportet perſpectum eſſe modum, quo conue-
B niat, ſed eſt ſatis ſcire, vt ita dicam, negatiuè impoſſibilem non eſſe omnē modum conueniendi; ita non ſat eſt ad aliquā cognitionem certam, atque euidentem habendam, ſi argumenta impoſſibilitatem ſuadentia diluantur, cùm fieri poſſit, vt adhuc demonſtrationes ignorentur, quæ rem conficiant. Oppones tamen ita; Scire oportet non eſſe omnem modum impoſſibilem; ergo ſciendum erit aliquem eſſe poſſibilem. Concedēda
C verò eſt conſecutio, cùm ſolùm negauerimus modum poſſibilē conueniendi diſtinctè percipi oportere, quanquam inficiandum non eſt, pleroſque ab intellectu ſeparato euidenter eſſe cognoſcibiles, vt diuini generaliſque concurſus ſuſpenſionem ſubitam, diſpoſitionū productionē ad educendam formam, &c.

Ad euidētem cognitionem non ſat eſt argum. impoſſibilitatem ſuadentia diluere.

Obiectio.

Dilutio.

At enim in effectis extraordinariis nō numeramus quæcumque apud nos prodigio eſſent, qualis fuit forium reſeratio ab Angelo liberandi Petri gratia; detur-
D batio idoli è ſublimi loco, manuúmque, & capitis truncatio apud Azotios, aſcēſus Simonis Magi per inane; hæc enim & ſimilia euenta, non quia potentia egēt extraordinaria, ſed quia rara ſunt, in miraculis habentur; quæ animis ſeparatis non magis ſunt difficilia cognitu, quàm interna corporis, vt cor, aut cerebrum.

Act. 12. 1. Reg. 5.

Aliqua euēta, quia rara, in miraculis habentur.

Clemēs & alii Patres apud Baron. to. 1. annalium.

2. Pronunciatum.

Secundum pronunciatum. Animæ ſeparatæ naturaliter non tamen diſtinctè cognoſcere valent rerum aliquarum eſ-
E ſentialiter ſupernaturalium, ipſis præſertim inhærentium, tum poſſibilitatē, tum exiſtentiam. Etenim quia ordinem naturalem excedunt, quidditatiuè attingi non poterunt; quia verò ſi animæ inſint, ab eadem vtique naturaliter ſuſtinentur, poterunt haud dubiè ſaltem quoad exiſtentiam naturaliter, arguitiuéque percipi, cuiuſmodi ſunt ſupernaturales habitus, tum ad voluntatem,

Cognoſcit anima naturaliter aliquarum rerum ſupernaturalium poſſibilitatē, & exiſtentiā.

tum

eum ad intellectum attinentes; inde verò facile erit eiſdem animis ſimiles alias qualitates poſſibiles concludere in aliiſque animis poſſe exiſtere; quod ſi ita eſt, multò adhuc faciliùs, imò & diſtinctè cognoſcere valebunt (ſi exiſtant) ea quæ in primo pronuntiato ſunt comprehenſa, cùm in facto eſſe, vt aiunt, rerum naturalium ordinem non excedant.

Tertiũ pronunciatũ.

Tertium pronuntiatum. Res aliquæ ſupernaturales, itémque modi nonnulli adeò eminẽt, vt nulla ratione ſiue quoad poſſibilitatem, ſiue quoad exiſtentiã, ab intellectu creato percipi valeant. Ita aſſerunt Theologi, cùm de obiecto cogitationis angelicę diſceptãt, expẽduntque in myſterio Incarnationis & Euchariſtiæ; in quorum primo includitur abſentia omnis creatæ perſonalitatis, modúſque vnionis humanitatis ad diuinam perſonam: In ſecundo abſentia item panis, & vini, cum præſentia corporis Chriſti abſque vllis modis immediatis ad locum, exiſtentia denique accidentium, & coniunctio ad Chriſti corpus abſque adhæſione. Hæc ergo ea ſola ratione ſtatuunt iidem Theologi, intellectum creatum atque adeò humanum effugere, quòd multo ſint diuiniora, quàm vt naturali cognitione etiã confuſa in ſe ipſis percipi valeant; quod ideò addiderim, quoniam cùm naturaliter cognoſcant ſeparatæ mentes rerũ ſubſiſtentium perſonalitates, ſi quo caſu eas non intueantur, aut quia diuinus concurſus ſublatus eſt, ad intuendum, aut quia reuera non dantur, vt accidit humanitati Chriſti, iam modo aliquo, etſi confuſiſſimo, quidquid Deus ibidem moliatur, percipere dicentur. Ea tamen perceptio rei, modíve in ſe ipſo non dicetur. Sed quoniam huius ſectionis doctrina ad articulum quintum quæſtionis 57. primæ partis copioſior eſt, ſatis fuerit pauca hæc ad noſtrum inſtitutum accommodaſſe.

Res aliquæ ſupernaturales cognoſci naturaliter non poſſunt.

Separatæ mentes naturaliter cognoſcunt rerum ſubſiſtentium perſonalitates.

DISPVTATIO VI.

De motu animæ ſeparatæ.

POST diſputationem de cognitione animæ ſeparatæ, conſequens erat, vt de appetitu eiuſdẽ tractaremus: Con. Comm. lib. de Anima. quia tamen multo abditiora ſunt intellectui humano, quæ ad voluntatem, quàm quæ ad ipſum attinent; quia item tradita ſuperiùs doctrina de cognitione ad appetitum accommodari poteſt per analogiam; reliquum eſt, vt ad extremam hanc diſputationem de motu deſcendamus, quatuor articulis concludendam: tribus diſſeremus ãnne anima ſeparata vim motricem, tum ſui tum aliorum poſſideat. Quartò, de eiuſmodi potentiæ actu, ac termino pertractabimus.

Ordo tractandarum rerum.

ARTICVLVS I.

Argumenta quæ probare videntur, in anima ſeparata, potentiam, tum ſui, tum aliorum motricem non dari.

ETSI cõſtans nunc ſit Theologorum, imò & Philoſophorum, ſententia, Angelos potentia motrice præditos eſſe; eæ tamen ipſæ rationes de anima ſeparata inſtitutum diſſuadere videntur. Atque in primis Angeli in ſacris literis tum ſe, tum corpora mouere perhibentur: animæ verò ſeparatæ non ita, ſed ab Angelis deportari. Deinde necesſum fuit Angelos hac vi pollere, cùm ratio nulla ſuperſit connexionis eorum cum vniuerſo, ſiquidem ad nullam præterea formam producendam concurrere valent; mouendo autem cœlos, aliáque agentia applicando inſigniter cum eodem cohærent vniuerſo, licèt enim Phyſicè is cauſandi modus accidentarius ſit, eſt tamẽ artificioſus per ſe, quod eſt ſatis, vt iidem Angeli cum hoc artis diuinæ artificio, id eſt, mundo, connexi cenſeantur: qua de cauſa non à Sacris Doctoribus tantùm, ſed ab ipſis quoque gentium Philoſophis, rerum ſpecies imò & indiuidua cuſtodire cognoſcuntur. Sed hanc rationem animis ſeparatis accommodatam, quis non videt motricem potentiam potiùs euertere, quàm aſtruere? quippe quæ ad vniuerſi compoſitionem non ſpectent, ſed reddant quodammodo imperfectius, ſiquidem non tam ſunt ſpecies, quàm ſpeciei inchoationes, & partes. Quo factum

Primũ argumẽtum. Luca 16. de anima Lazari. D. Gr. 4. Dial. c. 9. de anima Marcelli. & c. 12. de anima dãnati cuiuſdam.

Cur Angeli dicantur partes vniuerſi. Suar. diſp. 35. ſect. 6. num. 18.

ctum eſt, vt nulla eis incumberet in hoc vniuerſo adminiſtratio. Atque hoc ſit primum pro parte negante quæſtionis argumentum.

Secundũ. Secundum, Si animæ ſeparatæ propriam mouendi potentiam haberent, illius actum modo aliquo exercere poſſent in corpore, ſicuti & intelligendi, volendíque. Si enim hi ob corporis colligationem impediri non potuerunt, cur ille impeditur omnino, cùm aliquantulum ſit minus ſpiritualis? Accedit, quoniam difficilè redditur ratio, cur in eodem homine vnus tantùm ſit intellectus, mouendi verò facultas duplex, altera animi, corporis altera.

Tertium. Tertium, Anima ſeparata nulla eget motrice potentia, nullam igitur in ſe habet. Antecedens probatur, quoniam nulla aliquò perueniendi ſe offert neceſſitas, quam vt ex rebus ſpecies è proximo conquirat. Quapropter cùm has non ita comparet, ſed à Deo vendicet, vt ſuo loco diximus, omnis mouendi ratio vacat, etiam ad miſcenda colloquia cum Angelis, aliiſve animabus, cùm ridiculum ſit propinquitatem deſiderare ad eas actiones, quæ per interiectum ſpatium non diſſeminantur. Sed neque prætextu mouendi corpora neceſſe erit vim motricem animæ donare, cùm iam dixerimus, id munus ſolis Angelis conceſſum eſſe in hoc vniuerſo. Et confirmatur quoniam rationales animæ nihil pati poſſunt ſibi noxium, cùm ſint immortales: non fuit igitur opus potentia motrice, qua quidquam, vel fugerent, vel appeterent tuendæ ſalutis gratia. Quòd ſi dicas potuiſſe ſaltem alias ab aliis violenter detineri, id ipſum eſt, quod in quæſtione verſatur, cùm eiuſmodi detentio per vim motricem præſtanda fuerit.

Quartum. Quartum. Quod natura ſua indiuiſibiliter exiſtit, naturaliter quoque eſt immobile; ſed priùs illud animæ ſeparatæ naturaliter competit; ergo, & hoc poſterius. Probatur minor, quia cùm ea informat corpus, abſciſſa forte parte vna amittit neceſſariò virtualem illam coextenſionem, ſéque, vt ita dicam contrahit; ergo cùm à corpore toto ſeparatur, totam coextenſionem neceſſariò amittet, cùm par ſit ratio. Itaque indiuiſibiliter permanebit, vt hac in parte animæ, quæ natura eſt, ab Angelis, qui natura non ſunt, diſcriminetur, atque adeò hi diuiduo indiuiduóque loco queant indifferenter reſpondere, illa autem non niſi diuiduo corpori, cùm informat; nec niſi indiuiduo loco cùm eſt ſeparata.

Quintum. Quintum. Si anima ſeparata per ſe mobilis eſſet, tempori, locóque corporei ſubiaceret, quod à vero abeſt, cùm ſit incorporea. Vnde D. Auguſt. 8. de Geneſi ad lit. cap. 20. ſcribit, Deum corporalem creaturam per tempus, & locum mouere, ſpiritualem porrò non item.

Sextum. Sextum. Si anima per ſe poſſet loco moueri, poſſet interdum ab informato corpore ſeſe expedire abſque vlla ipſius corporis offenſione, ſicque inſtar colubri depoſitis exuuiis abire nuda, quod eſt inauditum.

Septimũ. Septimum. Si humanæ animæ facultatem ſe mouendi haberent, ad nos frequenter regrederentur: quod tamen fabulæ ſimile eſſe creditur.

Denique ita ſenſiſſe videntur graues Philoſophi, dum ipſis etiam intelligentiis localem immobilitatem donant, inter quos Ariſtoteles 12. Met. text. 43. concludit, ſubſtantias ſempiternas, atque immobiles tot eſſe, quot ſunt cœlorum orbes. Auerroes quoque ad eundem Metaphyſicorum librum ſcribit, formam ſeparatam adæquatè diſtribui in volentem & intelligentem, abſque vlla mentione mouentis. Credendum igitur eſt animam rationalem extra corpus, neque ſeipſam neque rem aliam mouere poſſe.

ARTICVLVS II.

Refelluntur nonnullæ ſententiæ de potentia motrice animæ, & vera ſtatuitur.

1. Opinio aſtruens animas localiter immobiles. IN præſenti dubitatione, nonnullæ ſe offerunt ſententiæ ordine ſuo expediendæ. Prima eorum, qui animam ſeparatã prorſum immobilẽ localiter fortaſſe ponent, hoc eſt, neque à ſe neque ab vlla externa vi, non quidem ea immobilitate, quæ ex immenſitate naturæ illi proueniat, vt à Deo, ſed ex quadam, vt ita dicam, ineptitudine, atque

que imperfectione, eo ferè pacto, quo relationem, modúmve ſeorſum ſpectatum immobilem diceremus, diuina etiã interpoſita poteſtate. Non videntur alieni ab hac ſententia Durandus in 3. diſt. 22. quæſt. 3. ac Ioannes Picus Mirandula quæſt. 1. Apologetici, dum non ſine graui errore veriſimile putant Chriſti Domini animam ad inferos non deſcendiſſe reali ſuæ ſubſtantiæ præſentia, ſed effectu, priorum Patrum animas noua gloria, luce, lætitiáque perfundendo. Neque enim fidei articulum tam alieno ſenſu interpretarentur, ſi crederent, ab Angelis, aut certè Deo, beatiſſimam animam præſentem inferis ſecundùm ſubſtantiam fieri poſſe; eorum verò fundamentum ſi firmum eſſet; non ſolùm de Chriſti anima, ſed de quauis alia immobilitatem concluderet; ideóque diximus eos à propoſita ſentent[ia] alienos non videri. Aiunt enim immateriales ſubſtantias loci proprij incapaces eſſe atque adeò & lationis, quòd affectiones hæ diuiſibiles ſint. Itaque ſolùm eis ſupereſſe rationem aliam in loco eſſendi, ac mouendi longè diuerſam, hoc eſt, penè æquiuocam, per operationem, ſeu virtutis contactum, ipſum attingendo locum, ſi non actu, ſaltem poteſtate. Quo fit (iuxta Durandum) vt Angeli nullibi ſint, ſi de exiſtentia in loco priori modo ſit ſermo; & ſint vbique; ſi poſteriori; cùm nullum locum, motúmve diuiſibilem ſubire queant, & rurſus in omnem idonei ſint operari; at verò anima ſeparata, neque hoc neque illo modo ob eandem rationem alicubi eſt: ſiquidem & ſubſtantia ſpiritualis eſt ob idque incapax diuidui loci, vel lationis; & corporis forma; miniméque proinde ad operationem externam ordinata abſque medio corpore, quod informet.

Quid ſenſerit Durand. de deſcenſu animæ Chriſti ad inferos. Citantur à Suario 3. par. tomo 2. diſp. 43. ſect. 2.

Quæ fuerit Dur. opinio circa Angelorum exiſtentiam in loco. Cum de loco Ang. tract. 1. 1. 37 2. p. diſt. 3. 2. cui conſentit Herueus ibi. q. 2. ar. 2.

Sed quàm grauiter Durandus cum Pico ſit lapſus tum alibi tum ad quæſt. 52. 3. partis oſtendi ſolet, vbi iuxta ſacrarum literarum, Patrúmque intelligentiam probatur, Chriſti Domini deſcenſum ad inferos ratione animæ, (corpus enim in ſepulchro iacuit immobile, diuinum autẽ verbum vbique erat) ipſius ſubſtantiæ præſentia fuiſſe exhibitum: Nimirum falſus eſt Durandus dum cuiuſlibet lationis terminum putat eſſe diuiſibilem, cùm tamen ſit ipſamet rei mobilis præſentia, aſſiſtentiáve ad hoc, aut illud ſpatium, ſiue reale, ſiue imaginarium, atque adeò ſpiritualis, vel corporea, pro eiuſdem rei mobilis natura, & conditione, quæ proinde ſi ſpiritualis erit, ſine vllo incommodo, ratione ſuæ indiuiſibilis præſentiæ ad corporale ſpatium reſpectu aliquo terminabitur. Cur enim minùs ſit impoſſibile rẽ ſpiritualem ad materiam corporalem ordinem habere agentis, quàm præſentis, aſſiſtentiſve? & confirmatur; quoniam Ariſtot. 8. Phyſic. cap. 10. text. 84. & 1. de Cœlo cap. 9. text. 100. intelligentias Cœlo aſſidere ſcribit; quod qua ratione fiat, quàm localiter, nemo excogitabit; ſi eos modos eſſendi in alio percurrat, quos idem philoſophus 4. Phyſ. c. 3. tex. 23. propoſuit.

Statuendum igitur eo ipſo, quo res creata per ſe, ac ſeorſim ab alia exiſtit, mobilem loco eſſe, ſiue a ſe, ſiue ab extrinſeca virtute. namque vt Ariſtoteles 1. Poſt. cap. 10. ſcribit, ſi negatio adæquata cauſa eſt negationis, affirmatio quoque affirmationis cauſa erit; quapropter ſi non alia de cauſa negamus Deum loco moueri poſſe, quàm quia immenſæ ſubſtantiæ eſt, non alia ſanè affirmabimus creatas ſubſtantias mobiles eſſe, quàm quia definitæ ſunt ſubſtantiæ, quia ſi in loco deſignato ſunt, diſtantiæ propinquitatiſque capaces euadunt neceſſariò, atque adeò & lationis, cùm illiuſmodi affectiones ſeparabiles ab inuicem non ſint, eodémq; pertineant. Vnde è contra D. Tho. 1. part. poſtquam de immenſitate Dei egit qu. 8. è veſtigio ſubiecit nonam, pro eiuſdem immobilitate aſſerenda. Videbat ſcilicet attributum immobilitatis ad locum ex immenſitatis attributo, tanquam ex vera ratione à priori concludi.

Qualibet res creata ſeorſim ab alia exiſtens mobilis loco eſt.

Immobilitas ad locũ ex immenſitate cõcluditur

Secunda ſentẽtia, quã recentiores quidã Thomiſtæ approbãt, ponit animã ſeparatã à Deo, Angeliſve, mobilẽ localiter, à ſe autẽ minimè, eandémque alij etiã diuo Thomæ vulgò aſcribũt. Sed neque ea vera eſt, neque diuo Tho. imputanda. Etenim quemadmodũ quòd ſubſtãtia creata definita ſit, mobilis loco eſt, ita quòd ſit viuẽs à ſe mobilis eſſe cõcluditur, atq; adeò ſi per cognitionẽ viuat, localẽ mobilitatẽ obtinebit: id quod ita verũ reperiũ, vt cõtrario exẽplo refelli nequeat, neque enim conchylia loco immobilia dicuntur, quòd vim aliquam ſeſe dedu-

Secunda ſententia tenens animas à ſe non moueri, refellitur.

Cur concyliæ dicantur locomotiobilis.

cendi adducendique non habeant; habere enim planè fatetur Ariſtot. lib. 3. de anima cap. 12. text. 56. ſed quòd locum ex toto non permutent. Cæterùm quæ locorum diſtantium cognitione pollent, ex toto etiam locum mutare valent. Quid ergo in animam tam nobili cognitione præditam erimus iniurij? eámque velut ſtatuam quandam immobilem efficiemus, cadaueri ſuo, vt olim Prometheum Caucaſo, perpetuò alligatam?

Obiectio.

At, inquiunt, anima actus eſt corporis non aſſiſtens, ſed informans, vt meritò mouere ſe non poſſit, ſi non informet.

Solutio.

Verùm ſi formatum aſſiſtẽtium modum in eſſendo, cognoſcendo, appetendóque extra corpus obtinet, cur non obtineat mouendo? Ad hæc animæ depoſitis corporibus, nulli loco ſunt addictæ, cùm à nullo pendeant in ſui conſeruatione, vlláve perfectione, quam alibi aſſequi nequeant: cùm igitur immenſæ nõ ſint, ad earum ſanè perfectionem ſpectabit localis variatio, ac motio. Itaque ſi qua res per ſe, ac ſeorſim exiſtit in vniuerſo, definita, viuens, ad varia loca indifferens, nulla ratio erit, cur à ſe mobilis non dicatur; eæ verò conditiones in animam corpori iam viuificando minimè addictam, non minùs, quàm in Angelos, egregiè competunt: quare, &c.

Animæ ſeparatæ nulli loco ſunt addictæ.

Sed quòd Sanctus Doctor animæ ſeparatæ ſui mouendi potentiam non denegauerit, inde conſtat, quia eam facultatem, ſicuti & in Angelis, intellectum & voluntatem eſſe credit q. 16. de malo artic. 1. ad 14. niſi quòd erga corpus à ſe informatum illa tantùm exerceat, Angeli verò erga quodcunque aliud: quamobrem cùm anima à corpore diſcedens eaſdem facultates ſecum deuehat, vt ſuprà cum eodem D. Thoma tradidimus, ſenſit haud dubiè illam ſui ſaltem mouendi vim poſſidere. Quin etiam 1. parte q. 53. art. 1. in argumento. Sed contra; ex motu, quem Chriſti anima ſeparata ad inferos edidit, quémque Catholicè profitemur, concludit, pari ratione in Angelis eſſe motum lationis admittendum; nam quòd ex anima Chriſti beata argumentetur, ideo facit quia aliud fortaſſe exemplum ita efficax ad inſtitutum inueniri non potuit: re tamen vera eius articuli inſtitutum de naturali vi motri-

D. Th. opi. de potentia animæ motrice.

ce procedit. illud ergo tantùm Diuus Th. inficiatur, nihil aliud à ſe poſſe animam humanam mouere, præter corpus, quod informauerit; vt patet ex art. 4. q. 117. primæ partis, & ar. 10. q. 16. de malo ad 2. quem ſequuntur Capreolus 4. diſtinct. vltima quæſtione 2. Caietanus citato loco primæ partis, aliíque recentiores.

Scotus 4. diſt. 45. q. 1. ar. 1. Palat. d. 10. diſp. 2. Suar. diſp. 35. ſuæ met. ſect. 6. nu. 21.

Eſt nihilominus tertia ſententia à nobis adiicienda, videlicet ſeparatam animam non ſui ſolùm, ſed aliarum rerum ſibi externarum, minimèque ſubſtantialiter iunctarum, motricem eſſe, pro viribus tamen, vt ſequenti articulo attingemus. ita Abul. in 8. c. Matth q. 124. Quæ quidem ſententia cum ſuperiori doctrina aptè cohæret. Enimuero vt ex definitæ ſubſtantiæ exiſtentia concluditur mobilitas, & ex vita mobilitas à ſe, ita ex ſui mobilitate, aliorum quoque mobilitas neceſſariò colligitur; quod etiam inductione fit manifeſtum. Quamuis enim natura aliqua ſe mouere non poſſit, quæ poſſit alia, id eſt Deus, attamen nihil, quod motum ſubeat, priuatur omnino virtute mouendi cætera; quod non in animantibus ſolùm, ſed in corporibus etiam inanimis cernere eſt, quæ dum mouentur, ea etiam mouent, quæ offenderint; vt aër, arbores, cœlum ſupremum, inferiores, &c. Nimirum potentia, de qua loquimur, ſicuti motiua loco eſt, ita non maiorem, quàm localem vnionem ſui cum re mouenda deſiderat, vt in actum prodeat: quapropter cùm ea vnio inter animam, & corpus dari poſſit abſque informatione, (vt liquet in anima Chriſti ab inferis regreſſa, quæ ſepulto corpori priùs aſtitit, quàm per informationem illud animaret: liquet item in cuiuſuis hominis anima in morte, vbi diſſoluta in inſtanti informatione, perſeuerat adhuc localis præſentia animæ ad corpus, cùm nonniſi immediatè pòſt ſit abitura) nulla ratio eſt cur motum illi nequeat impertire ſi mouendi potentia ſit prędita. Quod adeò verum eſt, vt non ineptè ſecundæ ſententiæ auctores collegerint, nullam animæ ineſſe potentiam ſe mouendi, ſi nullam habeat mouendi alia.

Vera ſententia animæ concedens, tum ſe tum alia mouẽdi vires.

Sat eſt vnio localis vt anima ſeparata externa corpora moueat.

Deinde ita argumentari licet. Pleraque ſunt, quæ ſine vlla ſui locali motione,

Vera ſententia magis confirmatur.

ne, alia vel pellunt, vel trahunt, vt ignis iniectum ſolem, magnes ferrum: qua ratione igitur tam nobilis ſubſtantia, támque, vt ita dicam, actuoſa, quàm eſt rationalis anima extra corpus ſepoſita, aliorum mouendi efficacia deſtituatur?

Præterea. Anima è receptaculis, quibus ad iteratam vſque vnionem corporum commorantur, nonnunquam egrediuntur ad viuos, cum eiſque in effictis corporibus colloquuntur, vt inferiùs oſtendemus: hæc autem munia, nec ſine potentia motrice præſtari poſſunt, nec tantam habent eminentiam, vt extraordinario Dei cōcurſu egeant: ineſt igitur ea vis animis naturaliter. Ob has ſanè, ac ſimiles rationes probatior nunc eſt eiuſmodi ſententia, quam non ignobiles etiã Theologi ſuperiori ætate docuerunt, Henricus quodl. 11. q. 14. Aureolus apud Capreol. citato loco. Scotus 4. diſt. 49. quæſt. 14. Baſſolius eadem diſt. quæſt. 2. art. primo, Maior qu. 8. Ægidius quodl. 4. quæſt. 17. Abulenſis in cap. 8. Matth. quæſt. 124. & alij; ante quos Galenus nō ſatis alioquin certus de natura animæ, iñ libro de tremore & rigore fatetur, minimè deceptum iri, qui animam eſſe dixerit ſubſtantiã, quæ per ſe moueri poſſit. Et Alexandrinus Clemens 6. Strom. naturam animę eſſe ſcripſit, à ſe ipſa impelli, & excitari: nec deſunt, qui arbitrētur humanam animam interdum in hac vita ſuæ peculiaris potentiæ motricis, quam nitimur aſtruere, ſigna exhibere, cùm feruenti aliqua rerum ſublimium contemplatione corpus in ſublime tollit.

Citantur auctores pro vera ſententia. Tolet. 1. de anima q. 9

Sed quoniam oſtendimus animam ſeparatam peculiarem ſui, & aliorum mouendi potentiam habere, quærendum reſtabat, an ea à voluntate intellectúque diſtinguatur, niſi ea dubitatio lib. 2. de Cœlo cap. 5. qu. 7 de Angelis, in quibus par eſt ratio, reſoluta eſſet. Illud ſolúmodò aduertimus, eos qui partem negantē ſequuntur, non adeò motricem potentiam ſubſtantiarum ſeparatarum cum voluntate intellectúque confundere, vt diſtinguere eam non poſſint etiam realiter. Nimirum cenſent intellectum, & voluntatem non in actu primo; ſed ſecundo, hoc eſt, vt ſtant ſub actibus practicis præſcribendi, dirigendique motum, rationem potentiæ motricis obtinere, vnde localis impulſio ſequatur. Quo pacto pleríque de potentia Dei executrice philoſophantur, aſſerentes eam eſſe Dei voluntatem cum actu efficaci operandi ad extra, indéque actionem externam prodire, quæ in rebus creatis recipiatur.

Motricis facultatis diſtinctio ab intellectu & voluntate.

ARTICVLVS III.

Occurritur argumentis primi articuli.

Solut. 1. arg.

AD primum reſpondendum, ſiquando in ſacris literis morientium animæ aliquò deferri perhibentur, id vel ad dignitatem ſpectare, ſi ſint beatæ, vel ad quandam diuinæ iuſtitiæ executionem, ſi ſint nocentes. Atque in priori ſenſu Auguſt. ſerm. 3. de Aſcenſione Domini, qui eſt 176. de tempore; itē que Euſebius Emiſſenus Hom. 2. de Aſcenſione, aliíque ſacri Doctores de Chriſto aſcendente, ſcripſerunt, eum non in auxilium neceſſitatis, ſed in obſequium dignitatis euectum, illatúmque cœlo fuiſſe.

Quo ſenſu loquantur Scriptura & Patres cùm dicūt animas aliquò deferri.

Solut. 2.

Ad 2. Si verum eſt, quod ex Platone retulimus ad calcem ſuperioris articuli, plana eſt reſponſio; Sed eſto nulla exhibuerint animę vnitæ corporibus proprię motricis potētiæ ſigna, ideóne illa ſunt deſtitutæ? alioqui neque ſubſiſtentiam eas habere quis colligat, quòd in corpore illam non prodant. Itaque vt ad argumentum reſpondeamus, abſque eiuſmodi potentiæ vſu, non autem intellectûs, & voluntatis, conſtare potuit humana vita; item non oportuit has ipſas potentias in nobis duplicatas inueniri, ſed potentiam cognoſcendi, & appetendi: aliæ enim in corpore ſunt, aliæ in anima; vnde id, quod in fine argumenti addebatur, retorqueri in aduerſarios poteſt, vt quemadmodum facultates iſtæ, ſic & motrix in homine geminaretur.

Solut. 3. Vis motrix ad ſeparatarum animarũ digreſſiones inſeruit & conuentus.

Tertium argumentum non valet in eos, qui animas ſeparatas ab obiectis ſpecies haurire volunt: ſic enim accommodata propinquitate opus eſt, atque adeò, & locali motione. Sed eſto nō hauriant, ad dignitatem ſanè illius ſpiritualis Reipub. animarum ſeparatarũ interſunt conuentus, ac digreſſiones mutuæ,

niſi tanquam ſaxa medio mari, noctes, A atque dies immotas eſſe arbitremur, & quæ ſuperiori articulo diximus.

Solut. 4. Diuiſibilitas rei mobilis in motu tantum phyſico requiritur.

Quartum, etſi probaret animam ſeparatam non niſi punctualiter exiſtere poſſe, nihil adhuc ipſius mobilitaté concluderet, ſiquidem diuiſibilitas rei mobilis, itémque pars mouens, & mota, non in quolibet motu, ſed in phyſico requiruntur 6 & 8. Phyſicorum. Rurſus reſpõdemus diſtinctione maioris eſt enim vera, ſi velit indiuiſibile moueri non poſſe B motu continuo: falſa, ſi diſcreto; quod noſtro inſtituto ſat eſt. Deinde omiſſa iã maiori propoſitione, ſunt qui ad minoré reſpondeant, animam rationalem, ſi fortè brachiũ à corpore præcidatur manere adhuc in eo ſpatio, quamuis non informatiue, vt in corpore reliquo, eò quòd ipſa ſemper certum ſpatium, in quo definitiuè ſit, exigat non minùs quàm corpora in quo ſint circunſcriptiuè. Quo ſanè pacto dicendum eſſet, in generationis inſtanti non infundi ſolum, ſed effundi C animam è corpuſculo, cùm ſit contractius quam requirat anima; quod cùm ridiculum ſit, ſeu potiùs ineptum; reſpõdemus, abſciſſa parte corporis, non niſi in reliquo manere animam, quia vnum eſſendi modum habere debet naturaliter, non duplicem, hoc eſt, vel informationis tantùm, vel ſeparationis. At enim poſt totalem ſeparationem diuiduo in diuiduóque loco ſe poterit accommodare, proindéque nullam certæ magnitudinis verſus minimum depoſcet, ſicuti D certum depoſcit corpus quod informet, eo quòd per illum ſit operatura.

Nullus eſt ſeparatæ animæ magnitudinis terminus verſus minimum in loco.

Solut. 5.

Ad quintum ſatis eſſe, vt animæ mobilitaté tueamur, ſi vel momento cieatur. Sed & tempore mobilem eſſe nihil vetat, cùm iſtud eſſe poſſit ſpirituale, ac per ſe dimetiens ſucceſſiuam animæ motionem: quæ motio licet menſurari etiam poſſit à corporeo tempore, ex accidenté id euenit, quatenus in idem tempus imaginarium, vtrumque reale tempus, corporeum ſcilicet ac ſpirituale coincidere valet. Iam verò D. Auguſtini effatum de motu ratione mobilis, ſpatijq; diuiduo, eſt interpretandum.

Solut. 6.

Ad ſextum, in ſententia Platonis, credentis, animam rationalem in corpore eſſe inſtar nautæ, facile conceſſu eſſet, cá integro corpore expedire ſe poſſe, niſi fortaſſe, quod in malum totius hominis abeundi facultas cederet, eá animæ Plato non donauerit, dum idoneas diſpoſitiones haberet in corpore. Illa tamé ſententia ſuo loco refutata eſt. Quanquam poſita reuera ſubſtantiali vnione, veriſimile adhuc exiſtimetur bonæ notæ auctoribus, animã etſi ab incolumi corpore elabi nequeat, ſicuti neque in prauè diſpoſitũ illabi, vt ſcitè diſſerit Henricus quodl. 11. qu. 14. ad calcem: ſe ipſam tamen primariò mouere poſſe, ac ratione vnionis motũ corpori impertire, his fermè rationibus. Prima, quia ſubſtantialis vnio animæ erga corpus in cauſa potiùs erit, vt motus animæ corpori communicetur, quàm vt illum impediat. Secunda. Vnio ad corpus animæ ſubſiſtentiæ non obeſt; neque igitur oberit, quo minùs præſenté ſe faciat primario cui libuerit loco quãuis corpore circundetur. Neque enim incluſio illa animę ſubſiſtẽtis intra corpus, impedire poſſe videtur conatum animæ ad motũ. Tertia, Intellectus, etiã animæ informantis, more Angelico poteſt intelligere, ſi illius ordinis ſpecies habeat, vt non ſolùm in ſtatu immortalitatis verum eſſe Theologi docent, ſed etiam in Chriſto Domino apud nos cõmoranti accidiſſe certũ eſt; nimirũ quia ad illarum ſpecierũ vſum nihil attinet, corpus ne mortale, an immortale informet anima. Cùm igitur motrix potentia nullis egeat inditis inſtrumentis, iã nũc in actum mouendi prodire ſaltẽ progreſſiuè poterit, ſi propria eſt humanæ animę; quod ideo adiecimus, quia vt Scotus in 4. diſt. 49. qu. 14. animaduertit, ideo nunc anima totũ corpus ſimplici motu nõ defert, ſicuti in beatitudinis ſtatu delatura eſt, quia mẽbra æqualiter à virtute motrice animæ non poſſidẽtur. Quarta quia ſi vſum accedendi recedendique anima intra corpus habeat, rectè intelligitur quo pacto in abſciſſo brachio eſſe deſinat, aut in extremis pedibus hominis iã moribundo. Rectè itẽ, qua ratione in E partes nutrimenti remotas inferatur: nimirũ in priori euẽtu poſt vnionis diſſolutioné, præſentia quoque animæ aboletur propter localẽ partialémque abſceſſum; in poſteriori verò, poſt localẽ partialémque abſceſſum ad nouã materiã, ſubſtãtialis vnio exiſtit. Atq; experimẽta adeò vrgere viſa ſunt Scaligero pro Platone, vt nullũ aliud argumentũ rem cõficere putet, ſi hoc non conficit, exercit.

Opinio credentiũ animã vnitã corpori ſe primariò mouere.

Prima eorum ratio.

2.

3.

4.

307.num. 13. Quinta, Potentia motrix actiua eſt, non paſſiua, vt probatior ſententia tenet, rectiùs igitur animæ inhærebit, quàm corpori, cùm illa motum efficiat, iſta recipiat.

Vera ſententia oppoſitum aſtruens. Non eſt tamen ob hæc argumenta à communi Philoſophorum ſenſu recedendum; tum quia in brutis animantibus motrix potentia, corporis perfectio eſt, à qua humanum corpus decidere iniquum eſſet, tum etiam quia qua ratione potentia eiuſmodi, quæ in belluis corporea eſt, dicitur in anima reſidere, eadem diceretur, reſidere viſus, auditus, cæteræque facultates, tā internæ quàm externæ; quod etſi paucis Nominalium probatum fuit, à vera tamen Philoſophia alienum eſt.

Eadem porrò argumenta falsò ſupponunt animam motrice potentia ſibi propria vti poſſe naturaliter, dum corpus informat, cùm tamen per vnionem religata ſit, atque alterius veluti iuris exiſtat, hoc eſt totius hominis, vt proinde motum per ſe non exerceat, ſed homo per illam. Vnde etiam cùm anima corpori reunietur, ipſum per potentiam ſibi propriam non mouebit, abſque nouo Dei dono, vt probabiliter ſentit Suarius ad quæſtionem 54. tertię partis diſputatione 48. ſectione quarta, colligitque ex diuo Thoma, aliíſque Doctoribus. Ad primum igitur argumentum dico, vnionem in cauſa eſſe ne motus ab anima eliciatur qui eius ſolius ſit; alioquin, ſi ſeipſam ſolā moueret, cùm nulla neceſſitate cogeretur motū corpori impertire, iam ab eo incolumi, atque immoto recedere poſſet, quod nemo dicet.

Prima rationis Solut. 1.

Solutio. 2. Ad ſecundum conceſſo antecedente, negandum eſt quod in reliquo argumēto adducitur. *Solutio. 3.* Ad tertium, concedendum eſt antecedēs, quia ea ſpecierum infuſio, atque vſus, naturales animis nō erunt: quo pacto fatemur etiam poſſe illas corporibus, ſiue caducis, ſiue iam immortalibus vnitas, motūproprium exercere, iiſdémque corporibus cōmunicare; vnde quod ex Scoto affertur, potentiam motricē in hac vita membra perfectè nō poſſidere, pro nobis facit, ac verum eſt: licèt vnio indiſſolubilis euadat, quoniam vt paulo antè diximus, poteſtas illa animæ ad mouendum corpus per peculiarem eiuſdem animæ motricem facultatem, nouo Dei dono vltra reunionem debet cōtingere. *Solutio 4.* Ad quartum, non deeſſe exempla, quibus intelligamus animæ euenire quę ibidem recenſentur. Etenim Deus in re corrupta eſſe deſinit, nec tamen vllam etiam partialem retractationem ſubit: Chriſtus itē Dominus cōſecratis ſpeciebus fit denuo pręſens, nec proinde locali motione etiam partiali ob id agitatur. Aliqua ergo ſimili ratione anima abſque vlla etiam partiali latione, & à mēbro abſciſſo aberit, & in alimenti materiam inferetur. *Solutio. 5.* Ad quintum, negetur cōſequutio; cæteræ namque potentiæ ſentientes actiuæ ſunt, quæ nihilominus corpori adhæreſcunt.

Abſoluitur reſponſio ad ſextum argu. principale. Atque hæc in gratiam ſexti argumēti primi articuli dicta ſint, Cui directò reſpondentes aſſumptum negamus: motus enim localis animę liber eſt, vnio verò ſubſtantialis omnino naturalis, ideóque natura ſua prior, vnde motus localis efficacitatem directam non habet erga illā, haud diſſimili ratione, qua maturus fœtus per ſe ab vtero non egreditur, ſed parentis niſu, poſtea verò per ſe iam huc atque illuc migrat. Quanquam indirectā efficacitatem habere poterit, veluti cùm quis ſibi ferrum adigit. Et hæc quidē ratio concludit ſimiliter, neque Angelum locali impulſu poſſe animam vnitam auellere à corpore, quidquid nonnulli huius ætatis Theologi inficientur.

Solutio. 7. Septimum argumentum poſtulat, an demortuorum animæ ad viuos interdū regrediantur, cùm eíſque colloquia miſceant, aliáve exteriora ſigna ſui aduentus exhibeāt. Cui dubitationi paucis reſpondemus, quanquam non rarò huiuſmodi animarum apparitiones ſomniantium ſint deliramenta, aut mali Dæmonis præſtigiatorúmque ludi, vt D. Auguſtinus in libro de cura pro mortuis, atque alibi docet; quin etiam pro animis, quandoque Angeli præſto ſint: attamen ipſæmet animæ huc venire aliquando, à Deo aut iubētur boni alicuius gratia, aut permittuntur vexandi cauſa, more dæmonum: quamquam poſterius hoc minùs probari poſſit, vt cum diuo Chryſoſtomo latiùs diſputat Abulenſis in caput octauum Matthæi quæſt. 124. Itaque ſiue hoc, ſiue illo fine res accidat, aduentare illas, ſententia eſt grauiſſimorum Patrum, Auguſtini, Gregorij, Euſebij, Theodoreti, & aliorū, quos citat Robertus Bellarminus libr. 2. de Purgatorio cap. 8.

Demortuorum animas aliquādo huc venire.

Item Abulēſis in 25. ca. Matth. q. 752. Sot. in 4. diſt. 45. q. 1. art. 4.

cap. 8. tom. 1. Addit tamen D. Thom. 1. part. q. 89. art. 8. ad ſecundum, miraculo id eſſe deputandum, quatenus præter ſtatutam à Deo legem hùc per ſe veniat anima, eámque legem ſpectaſſe diuina oracula, & pleroſque Patrum, quoties animarum nullam poſt abſceſſum à corpore è ſuis locis ad nos remeare poſſe contendunt, veluti quarto Regum 22. Iob. 23. & alibi. Itē Auguſtinus de cura pro mortuis cap. 13. & 19. Vnde nō mediocris orta eſt dubitatio inter Sacræ paginæ interpretes, an Deus primo Reg. 28. prædictam legem abrogauerit, quo loco anima defuncti Samuelis ad viuentem Saulē dicitur aduentaſſe, an potiùs imaginaria tantùm oſtenſio fuerit apud Regem interiùs, vel etiam Angeli alicuius pro Samuelis anima ſubrogatio. Qua de re D. Auguſtinus libro ſecundo ad Simplicianum quæſt. 3. & quæſt. 6. earum, quas ad Dulcitium compoſuit, & quæſtione 27. in vetus nouúmque teſtamentum. libro item 2. Mirabil. ſacræ Scripturæ cap. 11. Iuſtinus Mart. q. 52. ad Gentes, Ioſephus lib. 8. Antiquitatum cap. 14. Abulenſis proximè citato loco Regum, qu. 28. Lyranus & alij in eundem locum, Rupertus lib. 2. ſuper libros Regum, cap. 17. Victoria in Relectione de magia qu. 5. quæ quidē difficultas, etſi olim æquè fuerit controuerſa, nunc tamen poſtquam Eccleſiaſtici liber inter canonicas ſcripturas habetur, multo certior eſt illius pars affirmatiua, vt obſeruat D. Thomas 1. part. qu. 89. art. 8. ad 2. quandoquidem capite vltimo præfati libri inter Samuelis laudes cōmemoratur prophetaſſe illum etiā poſt mortem; quod neque intelligi commodè valet de alio prophetandi actu, quàm cùm Sauli apparuit: neque ita propriè laudaretur, ſi dæmon aliquis pro Samuelis anima ad Saulem veniſſet, tametſi ex eodem textu colligatur, cum in vero corpore apparuiſſe; de quo diſceptare non eſt huius loci, neque inſtituti. Porrò autem ſi non quid geſtum ſit, ſed quid fieri potuerit, inquiratur, certum eſt ſpectata naturali conditione animarum corpore vacantium, nullo miraculo earum quamlibet hinc inde poſſe commigrare, eſſéque ſolertem ex aëre, aliáve tractabili materia corpora effingere, & in eis nunc hominem ponere, nunc belluam, ſi libeat; atque eo modo ſui aduentus ſigna nobis exhibere.

Dictorum diſſidiū de apparitione Samuelis animæ Regi Sauli.

Anima Samuelis vere apparuit Regi Sauli.

Animæ ſeparatæ poſſunt corpora aſſumere.

Eſt & alius animorum regreſſus ad corpora informanda, id eſt, reſurrectio, de qua Theologi 4. ſent. libro: nam de Pythagorica palingeneſia libro 2. de anima, cap. 1. quæſt. 7. dictum fuit. Illud tamē hac in re dubitabile eſt, an peculiari tātùm Dei lege cautum ſit, ne anima à proprio corpore ſemel auulſa in alia ſeſe inferat, quæ in maternis vteris paſſim præparātur; an id communi naturæ iure contingat: vna ſcilicet anima vnum tantùm corpus diſpoſitionéſque reſpiciēte; videtur enim pars prior iis auctoribus affirmanda, qui quamlibet animam cuiuis corpuſculo initio infundi poſſe exiſtimant; è quorum numero eſt Molina extrema diſput. 1. partis. Soarius diſp. 5. ſuæ met. ſect. 6. quo loco addit ſic eſſe animam rationalē ad quamlibet diſpoſitam materiam indifferentē vti eſt indifferens materia ad quālibet formam. Iis concinit Toletus lib. 3. de anima qu. 18. nec non Henricus Gand. quodl. 11. quæſt. 14. dum aſtruit humanam animā illabi poſſe in corpus, ſéque illi ſubſtātialiter copulare quoties paratū adeſſit, quamquam de proprio ac certo corpore tantùm Henricus diſſerat. At enim lib. 1. Phyſicorū cap. 9. quæſt. 11. articulo quarto, ad ſextum, & lib. 1. de Gener. cap. 4. quæſt. 13. ad philoſophiæ normam, ac doctrinam Ariſtotelis magis conſentanea iudicatur pars poſterior, animas videlicet rationales certa ſibi corpora ac diſpoſitiones vendicare, quę ſi deſint, informandi munus obire nequeant; niſi verò, Dei abſoluta poteſtate phyſicam normam ſuperante, vt annotauit Fonſeca libro 5. met. cap. 2. quæſt. 14. ſect. 2. & 3.

Sententia exiſtimantiū animas non requirere certas diſpoſitiones vt informent.

Animas requirere certas diſpoſitiones ad informationem verior ſententia eſt.

Ad extremum argumentum, quod ex Ariſtotelis atque Auerrois authoritate petebātur, dicendum, illum immobilitatis nomine intellexiſſe immortalitatem; hanc, motricem potentiam ab intellectu voluntatéque non diſtinxiſſe realiter, ſicque traditam ab eo diuiſionem adæquatam eſſe futuram alioquin trimembrem, ſi in formali, vt vocant, ſenſu loqueretur.

Solutio extremi argumenti.

ARTICVLVS IIII.

De actu, ac termino potentiæ motricis animarum ſeparatarum.

1. Dubitatio.

HACTENVS oſtendimus potẽtiam loco motricem animæ ſeparatæ ineſſe; conſequens nunc eſt, vt de illius actu, atque termino diſſeramus, vbi nõnullæ ſcitu dignæ dubitationes ſe offerunt explicandæ. Prima, an cùm ſe anima, corpúſve aliquod ciet, priùs impulſoria qualitate id præſtet, an ſolo motu.

Opinio ad motum immediatè impulſum non requirens. Vt Suar. diſp. 35. metaph. ſect. 6. nu. 14.

Recentiores quidam arbitrantur, ſubſtãtias ſeparatas, ſiquid immediatè moueant localiter, motum edere ſine impulſu, quòd nullam qualitatem educere valeant ex poteſtate ſubiecti. Cæterùm ſi per corpus à ſe immediatè motum, reliqua mouẽat, impetu, eò quòd abſit, opus eſſe, qui iam per immediatum corpus educi poterit à corporibus.

Fundamẽtum.

Ita verò aiũt rem habere in ſupernis lationibus, deferente ſcilicet intelligentia primum mobile ſolo motu, deindéque in ſubiectos cœlos qualitatem impulſoriam per primum iniiciẽte, non quidem inſtar Phyſicæ cauſæ illam producẽdo, ſed actiuũ, (vt aiunt) paſſiuis applicando. Quæ doctrina ſic vlteriùs confirmari poteſt.

1. Ratio.

Primò, quia, vt res aliqua moueatur loco, ſat eſt ſi ipſum lationis motum ſubeat; cur enim alterari illam priùs oportebit? alioquin dicat quiſpiam neque Deũ ſine impulſu mouere poſſe, quod eſt abſurdum; quòd ſi Deus abſque illo poſſit, poterunt & reliquæ ſeparatæ ſubſtantiæ, cùm ille mouendi ritus tantam dignitatem præ ſe non ferat, vt ſoli Deo debeat competere.

2.

Secundò, Anima puncto cõtenta, moueri poteſt, tum à ſe ipſa, tum etiam ab alio inſtantaneè; impulſus autem ad ſucceſſiuum motum ſolummodo deſeruire poſſe videtur: ergo in eo ſaltẽ lationis modo, impulſu non erit opus.

3.

Tertiò, Potentia motiua admodũ naturalis eſt non ergo impulſum nunc ſpiritualem, nunc corporeum valet exprimere, quod tamen concedẽdum eſſet, ſi anima nunc ſe, nunc corpus aliquod impulſu cieret.

Refellitur

Probanda tamen non videtur ſuperior ſententia nam ſi ſemel admittamus

A exerceri motum poſſe ab aliquo per ſe motore, abſque vlla qualitatis impreſſione in rem per ſe motam, procliue erit negare ſimilem impreſſionem, etiam cùm corpora alia aliis interiectis mouẽtur, qua enim ratione primũ corpus motum excipit ſine impulſu à primo mouente, eadem, & ſecundum à primo, ſicque deinceps.

Vera ſententia ſtatuitur.

Aſſerendum igitur potentiam motricem non alia ratione actum ſuum exercere, quàm producta priùs in re mobili impulſoria qualitate, tanquã B neceſſario inſtrumento, etſi aliquando non ſequatur motus, veluti cùm quis in parietem, aut arboris truncum humeris nititur, aut cùm elementa alieno detinẽtur loco, exiſtente ſcilicet maiore reſiſtentia, quàm ſit impreſſæ qualitatis efficacitas.

Motricis facultatis variæ ſpecies.

Itaque etſi potentia motrix in communi varias admodum ſpecies complectitur (alia enim vitalis eſt, vt in cognoſcẽtibus, alia non vitalis, ve- C luti occulta illa, ideóq; ſine nomine, in magnete, electro, & ſimilibus; quales itẽ elemẽtorum, quæ peculiari nomine grauitas, leuitáſque nũcupantur: denique illa etiã parum nota, cũctíſque corporibus cõmunis, repléndiq; vacui gratia donata) attamen quæcunque illa ſit, priùs quàm rem loco mouet qualitatem exerit impulſiuam quæ ſi maior erit, quàm corporis mouendi reſiſtentia procedet motus; ſi æqualis, aut minor, non procedet. Eadem porrò vis impulſoria, & co- D gnato ſibi motu, ſi naturalis ſit augetur, non multo aliter, ac habitus ex actu quẽ elicit, incrementa capit, & abſente potẽtia ſucceſſiuè minuitur, ita ipſius conditione poſtulãte cùm ſolius motus ergo, qui eſſentialiter ſucceſſiuus eſt, inſtituta fuerit; quapropter ſimul ac particularis cauſa, id eſt, potentia motrix abſtinet ab impellendo, illico cauſa prima ſucceſsiuè à conſeruatione relicti impulſus deſiſtit: neque enim ratio alia ſuccurrit E pro ſucceſsiua illa imminutione, quam experimur, cùm ſine contrario ſenſim euaneſcat, vt haud dubiè cœlo accidet, ſi ab Angelo deſeratur, cùm tamen ibi nulla ſit qualitas, quæ impulſui motuíve actiuè reſiſtat.

Soluitur fundamẽtum.

Ad fundamentum igitur, quo contrariæ ſententiæ Auctores nituntur, dicendum, ſubſtãtias ſeparatas, nõn ita infœcundas eſſe, vt eam ſaltem qualitatem, quæ lationis inſtrumentum ſit, nequeãt

Digitized by Google

corporibus ingenerare ; alioquin cùm A ipſa etiam latio nonnihil ſit corpori inhærens, ab iiſdem quoque edi non poterit, quod eſt abſurdum; nimirũ eius tantùm generis formas producere nequeũt, quæ aut ad generationem ordinentur, aut etiam conſequantur intentionales non rarò; eliciunt enim ex ſe ipſis conceptus; ac fortaſſe habitus , nec non & in alterum intellectũ ſeparatum ſui ſpeciem valent imprimere. B

Solut. 1. rationis.

Ad primam verò confirmationem dicito , potentiam motiuam immediatum ordinem ad motum non habere, ſed ad impulſum , ſaltem phyſicè loquendo , cui non obſtat quominus Deus abſque vlla eiuſmodi qualitate rem mobilem cieat.

Solut. 2.

Ad ſecundam, neganda eſt minor, impulſus enim ille ſpiritualis qualitas erit , proindéque indiuiſibili ſubiecto contentus.

Solut. 3.

Ad tertiam, potentiam motiuam corporeã ad impulſum corporeum determinatam eſſe, ſpiritualem verò qualis in anima reperitur, & ſpiritualem , & corporeum impetum poſſe efficere. C

2. Dubitatio.

Secunda dubitatio eſt. An in anima ſeparata admittendæ ſint illę veluti ſpecies motionis localis ab Ariſtotele in Phyſicis numeratæ, ſcilicet pulſio , vectio, tractio, volutatio, queis addi poteſt oppoſita detentio;

Varia motus ſpecies.

legimus ſiquidẽ partim in diuinis literis partim in Sanctorum hominum annalibus, vehi illorum animas , honoratio ſcilicet apparatu; D impiorum autem rapi trahíque, & à bonarum contubernio repelli , nec non & alligari, ac detineri cauſa ſuplicij. Quòd verò his ſimilia legantur apud Poëtas participia, ſunt Catholicę veritatis multo ignorationis fumo ad gentes deuolutæ non meræ nugæ. Ergo, quod ad pulſionem attinet, ex proximè dictis liquet reſponſio, ad eam enim ſatis eſt virtualis contractus, qui per qualitatis impulſiuæ impreſſionẽ peragitur, quo etiam fortaſſe modo, non verò ſola voluntatum diſſentione , tranſacta pugna eſt inter angelos Apocal. 12. E At verò cæteræ numeratæ ſpecies includere prorſus videntur contactum molis, qui in præſentia locum non habet.

Contactus ad motum neceſſarius.

Etenim quòd vehitur , aut trahitur , motu agitur alieno, ſicque impulſu ſibi peculiariter indito non eget ſed illud eſt ſatis , ſi coniunctum ſit ei, quod per ſe motum ſubit, nec ſe ſinat penetrari, vt attendẽti fiet apertum. Iam quod volutatur, partibus eget, quarum aliæ deprimantur , tollantur aliæ. Denique ad detentionẽ, relegationémve prædictũ contactum omnino requiri nemo nõ videt. Statuẽdũ igitur, eas motionis ſpecies per analogiã quandã admitti poſſe in animis ſeparatis; re autem vera omnes impreſſione impulſus exhiberi: cùm enim anima, animæ alteri , vel externo corpori impetũ indiderit, ſéque pariter mouerit, vectio erit, aut etiã tractio, ſi mobile fortè reſtiterit; rurſúmque detentio, ſiue religatio appellabitur , ſi adeò per impetum corpus mobile ad aliud affigatur , vt in partem aliam ſe nequeat proripere: qua ratione ſtipula delata vẽto ad parietẽ, immobilis adhæreſcit; aut lignum , quod fluuij impetus ad ſaxũ alliſit.

Quomodo anima fortior detineat minus potentem.

De ipſius verò animæ detentione paſſiua maior eſt dubitatio , cũ affigi nequeat ad corpus, aut quaſi comprimi. Dicendũ tamẽ potentioris animæ impetum hebetare contrariũ niſum minus potentis, ſicque illam detinere, quo ferè modo virtus remoræ impetũ nauis hebetat eámque ſiſtit. Eſt tamen alius detinendi modus ſoli Deo competens, ſubducto generali concurſu ad motum; qua de re Valeſius de ſacra Philoſophia capite. 41. quo loco ſentit ita factum fuiſſe Tobiæ 8. & Apocal. 20.

Iam verò aliæ motus ſpecies naturalis, violenti, ac præter naturam, non difficilè huc accõmodantur, prior enim dabitur quoties anima ſeipſam mouerit, altera cùm mouebitur à potentiore vi, quò nollet; tertia cùm ſe ſiuerit deferri.

3. Dubitatio.

Tertia dubitatio eſt verùm animę definitã habeant potentiã in mouendo; ſolet enim circumferri , illas à corporibus exſolutas ſine mora in deſtinata loca recipi pro meritis; poteſt tamen dubitatio quoad res mouẽdas etiã procedere. Itaque quæri an quãtalibet celeritate, quã tumlibétque mobile ciere valeant.

Potentia animæ motrix definita eſt.

Sed reſpondẽdum , potentiã animæ motricẽ vtroque modo definitam eſſe, cùm naturalis ſit , ab eſſentiáque finita prouenieus. Et confirmatur, quia vt animę pares natura ſunt, ita & efficacitate potentiarum pares eſſe oportet, id eſt, intellectu, volũtate, &c. Nõ enim vlla interuenire poſsũt impedimẽta, quominùs ęquè perfectè pullulẽt, vt accidit potentiis organicis ratione materialium diſpoſitionum, quarum aliæ aliis, ob id inæquales eſſe

eſſe ſolent; Iam ergo mouere non poterunt animæ alia aliam, niſi ſe ſinant moueri. quod maiori iure de iiſdem animis dicendum eſt, ſi cum Angelis cõparentur, qui multo ſunt potentiores. Vnde fit etiã, vt non quantalibet celeritate mouere poſſint, ſed pro vt anima mouenda, Angelúſve permiſerit.

Nulla anima in aliam naturaliter imperium habet.

De morali motione, quæ imperio fit illud tantùm obſeruare oportet, ſi naturæ dignitas ſpectetur, nullam animam in aliã imperium habere, cùm ſint æquales, neque in Angelos, cùm ſint ſuperiores; ſed neque Angeli ſuperiores in animas dominari videntur, cùm externo regimine non egeant. namque vniuerſo adminiſtrando ſoli Angeli deputantur; quare, &c. Si verò gratiæ dignitas attendatur, nulla certa regula perſcribi poteſt ſed generatim illud aſſerendum, quamlibet ſubſtantiam ſeparatam alteri obedire, prout earum Auctor Deus peculiaribus in euentis decreuit: ſicque veriſimile eſſe religari detineríque malos Dæmones, vel animas à bonis. Maior eſt de motione corporum dubitatio. Verùm quia neque ipſis Angelis conceſſum eſt quantumlibet corpus mouere, non ſolum Deo probibente in bonum vniuerſi, ſed etiam naturæ ipſius legibus, queis Angeli quoque ſubduntur (hac enim ratione Ariſtoteles orbium inferiorum motrices intelligentias ciere ſuperiores orbes non poſſe exiſtimauit, quòd earum vis non ſuppetat, de quo tamen quæſtio eſſe poſſet) planum fit, animas limitatius obiectum ſortiri debere.

Anima ciere non poteſt quantamlibet molem.

Quin verò Abulenſis in octauum cap. Matthæi quæſtione 124. non ſolùm non putat aſcribendum eſſe animæ ſeparatæ certum terminum in mouendis corporibus, ſed etiam multò minora pondera mouere quàm dum informat; eo quòd robuſtior ſit, ac magis ſecundùm naturalem modum in hoc ſtatu, quàm in illo; qua tamen in re non placet, quia potentiæ ſeparatæ applicatio abſque ſpirituum diſpendio peragitur.

Argumẽta aduerſus tradit ã doctrinam.

1. Aduerſus ſuperiora ſic opponat aliquis; Potentia motrix animæ, iuxta probabilem ſententiam, à voluntate non diſtinguitur: hæc autem nullum in volendo terminum vendicat: ergo neque in mouendo.

2. Secundò. Si mobile aliquod eſſet, quod potentiam animæ ſeparatæ vinceret, iã ei contingere poſſet fatigatio, ſi fortè ſeſe illi mobili applicaret: hoc autem eſt abſurdum, ergo & id ex quo ſequitur.

3. Tertiò. Anima non minùs quàm Angelus ſe, atque adeò rem aliquam (non enim maior eſt difficultas) transferre poteſt in remotum locum abſque interiecti ſpatij decurſu in momento temporis; ergo non tam velociter mouebit in tempore, quin poſſit mouere velociùs: conſecutio plana videtur, quia quod momento fit, tempore quoque quantumuis breui fieri poteſt, ſi tempore ſit factibile, qualis eſt rei cuiuſlibet tranſlatio. Aſſumptum præterquam quòd aſſertio eſt D. Thomę, dum tractat de Angelis prima part. qu. 53. ar. 2. & in primo diſtinct. 37. qu. 4 ar. 2. & ſuorum, quibus acceſſit Marſilius eadem diſtinct. 2. part. qu. 7. arti. 3. ita oſtenditur, quoniam etſi localis motio decurſo ſpatio, non poſſit nõ eſſe tẽporanea, eo quòd res nulla creata, vt potè definitæ eſſentiæ, in pluribus locis ſimul poſſit exiſtere; iã enim, & in infinitis poſſet, immenſaq; foret: attamẽ ſi abſq; ſpatij decurſione hic eſſe deſinat, fiátque pręſens loco alteri, id porrò non eſt à ſubſtãtia ſpiritali alienũ, præſertim quia ea præſentia naturalis eſt, atque adeò naturali mutatione comparabilis; & confirmatur, quia ſicuti anima in locum immediatũ exilire poteſt in momẽto, ita nihil mirũ ſi in remotũ valeat momẽto trãsferri, ſine vlla tamẽ intermedij ſpatij decurſione.

Obiectio.

At ea motio (inquies) productioni æquipollebit, ſiquidem, vt res antequã fiat, nullũ determinat ſibi locum, in eóque apparet in quem à ſuis cauſis emittitur, vt ſi anima vbi volet, ſubitò cõpareat, ac veluti emergat, ſine vllo tranſitu per mediũ, perinde erit ac ſi ſe ipſa producat quo nihil eſt impoſſibilius.

Solutio.

Refelleris tamẽ, quia eiuſmodi delatiua mutatio, non ad exiſtentiã animæ terminabitur, ſicuti creatio, ſed ad præſentiam exiſtẽtiæ huic illive loco, quæ non magis temporaneã quàm momentaneã mutationẽ terminare capax eſt, vt patet in ea, qua Chriſti Domini corpus ad Euchariſtiæ ſpecies præſentiã obtinet, etſi aliis capitibus naturę vim lõgè ſuperet; quia ſcilicet, pluriũ ſimul pręſentiarũ, ac ſine locali dimẽſione acquiſitiua ſit: Atque hanc ſententiam de ſubita animæ ſeparatæ tranſlatione in quemuis locũ,

ſpeciatim amplectitur Maior 4. diſtinct. A 49. qu. 8. ſub initium, nec à diuo Auguſtino alienam credit.

Solut. 1. Ad primam nihilominus obiectionem dic cum diuo Thoma quæſt. decima ſexta de malo, articulo nono ad ſeptimũ & articulo 10. ad 9. quem ſequitur Molina, prima parte quæſtione 54. articulo quinto, etſi ſubſtantia ſeparata volendo moueat, diffinitum tamen habere modum volendi motionem, quem cognitio determinat. Adde probabiliùs B ſenſiſſe nos, potentiam mouendi diſtinctam eſſe à voluntate.

Solut. 2. Ad ſecundam dic, fatigationem prouenire in animantibus ex defectu ſpirituum, qui in operando abſumuntur, eſſéque dolorẽ, actuúmve appetitus, id malum auerſantis; cùm ergo in anima ſeparata ſpiritus non ſint neque organa, quæ illis egeant, conſequens fit, vt neque fatigatio locum habeat; poterit tamen ſimile quippiam animę contingere C vt videlicet triſtetur, quòd molem aliquam loco mouere non poſſit. Vbi aduerte, potentiam motricem ſubſtantiarum ſeparatarum aut omnino poſſe rem mouere, aut omnino non poſſe, neque vlla ratione dicendum, illam mouere quidem poſſe, ſed tamen ægrè atque difficulter.

Solut. 3. Ad tertiam obiectionem negandum eſt totum aſſumptum, nimirum D poſſibilem eſſe naturaliter actionẽ tráſlatitiam in locum remotum, relictis intermediis (alioquin procliue erit illam in corporibus etiam admittere) nõ quòd præſentia, ad quam terminatur, ſit ſupernaturalis, ſed quia nulla eſt ratio, cur prædicta actio acquiſitiua ſit præſentiæ ad locum remotum, & non ad proximũ, cùm ille huic naturaliter ſubordinetur. Ad confirmationem reſpondeto, ideo ſubſtantiam ſeparatam immediatum ſibi locum etiam diuiſibilem poſſe comparare E momento, quia partibus caret, quæ loci partibus ordinatim debeant imponi, cuius oppoſitum viſitur in corporibus: quia enim partibus conſtant; in loco etiam proximo alia ab aliis diſtant; ſicque tempore egent, vt quæque ſuam loci portionem aſſequatur.

4. Dubitatio. Quarta dubitatio eſt de termino externo motus, id eſt loco: qua in re, etſi idem videbitur cenſendum de anima ſeparata ac de Angelo, hoc eſt, illam tum ad indiuiduũ punctũ idem ve locũ ſe poſſe colligere, quòd ſit ſpiritualis; tum ad diuiduum punctalique maximum, vltra quem non poſſit exiſtere, & infra poſſit, eò quòd finitæ ſit, miniméque immenſæ eſſentiæ; attamen quia vt ipſa inſit corpori, ſéque illi accommodet, certa quadam figura præditum requirit, vnde in capite globoſam eſſe oportet, in brachiis teretem, latam in pectore, in digitis multifidam, in capillis tenuem, qualem demum pingi videmus; fortaſſe dixerit quiſpiam eam ad loca diuidua ſimilem conformationem amare, cùm eſt ſeparata; nec pro libito cuiuis figuræ ſe localiter applicare poſſe, præſertim quia ſi certa figura locum non poſcat, in longum porrigi valebit ſine termino, cùm ex lato craſſóque loco ſe poſſit colligere, quod nec ipſi Angelo conceſſum eſt à Theologis. Et confirmatur: quia in eo momento, quo anima à toto corpore fortè diſſoluitur, toti corpori adhuc localiter aſſiſtit, cùm inde momento eodem recedere nequeat, vt ad aliam figuram ſe conformet: atque adeò eandem applicationem ſeruat erga corpus, quam cùm informabat; ergo eandem donec ſeparata manſerit, retinebit, cùm non ſit maior ratio. *Obiectio.*

Anima nõ eſt figurata intrinſecè. Dicendum tamen primò animã nullatenus fingendam eſſe configuratam intrinſecè; ſed per denominationem à corpore, ad eum ferè modũ quo lux in Sole rotũda dici poterit, in igne pyramidalis, &c. Namque in cuiuſlibet figuræ puncto tota eſt anima, illáque externa denominatio in vacuo etiam procedit, ſi ibidem exiſtat; non ita de Deo philoſophandum (quod tamen viderint, qui illum in ſolo orbe nunc eſſe aiunt) quia definitam eſſentiam non habet, atque adeò neque per extrinſecam applicationem ad corpora figurabilem. Dicendum ſecundò, animam à corpore diſſolutam, terminum intrinſecum habere magnitudinis in loco fortaſſe nõ maiorẽ, quàm ſit terminus maximus ſpeciei humanæ; quod ea cõiectura ſuadetur, quia nõ eſt, cur ſi forma vlteriùs diffundi poteſt, à corpore coerceatur, ſiquidem hoc multò meliùs operabitur, quo maius fuerit, ſi ei gubernando ſuppetat forma, neque hæc ab illo, ſed ab hac illud determinetur. Cùm ergo videamus, hominem nullis poſitis impedimentis, & abundanti alimento, *Anima ſeparata habet terminum intrinſecũ magnitudinis in loco.*

Anima ſeparata poteſt ſe ponere in puncto.

mẽto non excreſcere ſine termino, ſignũ eſt animam porrigi ampliùs non valere. Dicendum tertiò, quod ad terminum paruitatis attinet, poſſe vſque ad punctũ concludi animam, ac ſpatio cuiuſuis figuræ applicari etiam lineari. Quod autem inferebatur ſuperiùs; poſſe in lineam infinitè longam protendi, ſi ſe contrahat ex craſſo, latóque loco, negandum; non enim ſpiritualis ſubſtantia, ex latitudinis craſſitudiniſque localis contractione, in longitudinem poteſt excreſcere, quia id in corporibus ratione partium vſu venit, quibus ex ſubſtantiæ carent.

Lõginſcula tractationis ratio, & concluſio.

Erit fortaſſe, qui tractationem hanc iuſto longiorem eſſe calumnietur, petitis è Theologia plurimis, quæ in Angelos propriè quadrarent. Rerum tamen æquus æſtimator hos reprehenſionis aculeos continebit, ſtatuêtque non plurima, ſed cuncta, quæ de Angelis conſiderantur naturali lumine, pari iure animam ſeparatam poſtulare, eáque ipſa non à Theologo, ſed à Philoſopho, quem profitemur, de vtriſque tradenda fuiſſe. Habet ille non pauca ſui tantùm iuris, quæ ad Angelorum conditionem in gratia pertinent; quæ ad meritum, lapſúmque in culpam. Multa de pugna in cœlo, de hominum tutela in terris, de impugnatione Dæmonum, obſtinatione, ac pœnis, de ordinibus, de miſſione, atque illuminatione. Hanc ergo diuitem ſupellectilem ſibi ſeruet, euoluātque Theologus; quæ reliqua ſunt, bene in animam corpore exutam putet collocata, cui vt par eſt excolendæ nihil eſt nimium, plura ſunt minima, donec eum, quem hactenus conati ſumus explicare, ſtatum adepta, in ſupremam cooptetur felicitatem.

***

Digitized by Google

TRACTATIO ALIQVOT PROBLEMATVM, AD QVINQVE SENSVS SPECTANTIVM, PER SEXDECIM ſectiones diſtributa.

SECTIO I.

Solutio Problematum ad videndi facultatem ſpectantium.

POST tractationem ſingulorum ſenſuum, aliquot Pro- D blemata ad eos ſpectantia, vt in aliis noſtrorum commentariorum locis, vbi opus erat, fecimus breuiter exponemus. Atque, vt ab aſpectu ordiamur, quærimus,

1. Problem. Quid nam cauſæ ſit, cur oculi omnium partium vltimi in fœtu perficiantur? Reſponſio. Solet quidem natura membrorũ quaſi lineamenta primò ducere (etſi non omnium ſimul, vt in libris de ortu, & in- E teritu ex profeſſo diſſeruimus) poſtea verò ſingula diſtinctè conformare; ſicuti pictores lineis primùm adumbrant, quæ deinde coloribus diſtinguunt, ac perficiunt. Docet verò Ariſtoteles lib. 2. de Generatione anim. cap. 4. oculos vltimo loco abſolui. Eius autem rei cauſa, quam in quęſtionem adduximus, eſt; quia oculorum organum initio præhumidum, frigidúmque exiſtit; nec niſi longo tempore cõcoquitur, coagmentatur, ac ſubſidit. Vnde & oculi initio pro ratione futurę magnitudinis maiores ſunt: deinde paulatim ſeſe contrahunt in pedeſtri, natatili, & volatili genere, vt affirmat Ariſtoteles. Huic Naturæ progreſſui atteſtatur, quod eius auctor Deus, in maiori mundo ita ſe geſſerit, vt cœli lumina longè pòſt efformauerit, eádemque ſit ante ipſius mundi occaſum extincturus.

Formari oculos tardiſſime, & emori primum docet Plin. lib. 11. c. 37.

Eſt ne oculus naturæ igneæ? Reſponſ. 2.
Eſſe igneæ naturæ cenſuit Plato in Timæo, Chalcidius in commentariis ad eundem librum, Ficinus libr. de voluptate cap. 4. Galenus lib. 10. de vſu part. Quod ex eo oſtendi poteſt, quia oculus participat lucem, quod eſt cœleſtis igneæque naturæ. Contraria tamen ſententia, quæ ſtatuit oculum eſſe naturæ aqueæ non igneæ, Peripatetica eſt, vt ex locis quæ mox afferemus, conſtat: teſtãtúrque eius veritatẽ humores, ex quibus coaleſcit ad aquę ingenium prope accedentes, lacrymarum defluxus, humidum, ac frigidum temperamentũ, de quo poſtea. Neque obſtat ingenita luciditas, ac perſpicuitas. Nõ enim hæc igneæ tãtùm naturæ comes eſt, vt patet in cryſtallo & quibuſdam aliis. Lege etiam Ariſt. ſect. 31. probl. 23. atque de hoc problemate latiùs Scaliger exercit. 297. nu. 3.

Cur

3. Cur pupilla eſt aqueæ naturæ, cùm videatur potius aëriæ eſſe debuiſſe: ſiquidem aër magis pellucidus, eſt magiſque ad viſilium ſpecies recipiendas idoneus? Reſponſ. Aqueæ naturæ eſſe docet Ariſtoteles in libro de ſenſu, & ſenſili cap. 2. lib. 2. de partibus anim. c. 10. & lib. 1. de generatione anim. cap. 6. atque ita eſſe oportuit. Nam cùm aër faciliùs diſſipetur, nec tamen aptè coaleſcat, atque adeò nec ad ſpecies conſeruandas idoneus ſit; non aëria, ſed aquea potiùs eſſe debuit pupilla, vt non difficilè reciperet, & aptè retineret.

4. Quamobrem humori cryſtallino è poſteriori parte obiecta eſt vuea corneę? R. Quia hæc opaca eſt, & dẽſa, & dũ opacat, obſeruit, non ſolùm retinendis imaginibus, ſed etiam reddendis moderato repercuſſu. Nam quòd hæ ab oculo reſiliant, planum eſt, cùm ſe quiſque in alterius oculo, vt in ſpeculo contueatur.

5. Quare humor cryſtallinus non habet figuram perfectè ſphæricã? Sed qua pupulam ſpectat, preſſiorem ac planiorem? R. Ne violentis plagis, aut ictibus facilè exturbetur à vitreo, vt animaduertit Galenus lib. 10. de vſu partium. Nexus enim, ſedéſque in abſolutè rotundis fallaciores ſunt, quàm in iis, quæ planiora exiſtunt.

6. Cur piſcibus ſaltem magna ex parte immoti oculi? R. Cernere eſt, & admirari varietatem oculorum, ſeriémque à viſus priuatione, quę in oſtreis eſt, ad oculos Aquilæ. In quibuſdam enim detecti ſunt, vt in Cancris: in aliis nunc clauſi, nunc aperti, vt in hominibus. In quibuſdam duri, vt in locuſtis. In aliis molles, vt in pleriſque. In quibuſdam volubiles, vt in plurimis: in aliis intra orbes immoti, vt in piſcibus. Videlicet procurata eſt hæc varietas ab auctore naturæ ad mundi pulchritudinem: in qua tamen nihil ſine cura, & prouidentia. Non fuit autem neceſſum piſcibus oculos mouere in elemento, vbi minùs ſunt offenſionibus obnoxij. Nec oportuit etiam omnibus animãtibus ad ſua munia obeunda parem conferri commoditatem.

7. Quamobrem album oculi in ſanguine præditis pingue eſt, & craſſum? R. Vt poſſit (inquit Ariſtoteles in libro de ſenſu, & ſenſili cap. 2.) ſeruari inconcretile. Eáque etiam cauſa eſt, cur oculus inter omnes corporis partes maximè ſit à frigore alienus, vt etiam expreſſit ſect. 31. problem. 23. nam lentor ille prohibet aëris percutientis ingreſſum. Animalia verò exanguia duriorem habent in oculis pellem, qua ſe ab iniuriis tueantur.

8. Eſt ne oculorum gratia caput in altiſſimis partibus collocatum? R. Affirmatiuam partem ſecutus eſt Galenus 8. libro de vſu partium, cuius opinionis fundamentum eſt, quia ſublimitas capitis ad nullum alium vſum videtur neceſſaria; niſi vt in ea oculi conſtituti, omnia deſpectent. Contrariam ſententiam tuetur Auerroes libr. 2. Collect. aliique multi; quæ ex eo oſtendi poteſt, quia cùm cerebri præſtantia tanta ſit, vt de dignitate cum corde contendat; imò & eo ſit nobilius, ſi potentiarum ſenſitiuarum, quas in ſe continet, ratio habeatur, vt in libris de Ortu & Interitu, oſtendimus: abſurdum videtur exiſtimare, caput propter oculos potiùs, quàm propter cerebrum, eo pacto fuiſſe conditum. Hæc controuerſia ita videtur decidenda, vt dicamus, ſi ſpectetur commoditas ſublimioris ſitus præcisè quoad membri vſum, & operationem, eam magis requiri; atque adeò magis eſſe propter oculos, quàm propter cerebrum; quia licèt cerebrum non eſſet in altiſsimo loco, ſed in thorace, poſſet inde aptè influere; cùm tamen oporteat oculos ad intuendum in ſpecula reſidere. Si tamen habeatur ratio non commoditatis ad operandum, ſed dignitatis ipſius membri: tunc cùm cerebrum ſit præſtantius oculis, & locus editior in animali ſit nobilior, vt locus cœli in mundo: ſtatuendum erit, capitis altitudinem non tam eſſe propter oculos, quàm propter cerebrum. Quare ad rationem prioris ſententiæ negandum eſt ſublimitatem capitis ad nihil aliud conferre, quàm ad longiorem intuitum. Confert enim plurimum ad dignitatem, quæ in corporis humani fabrica cerebro debetur. Poſterioris verò opinionis argumentum probat ſpectata membri excellentia, altiorem capitis ſitum magis cerebri, quàm oculorum gratia eſſe, quod aſſeruimus.

9. Oculi quare gemini? R. Communis

cauſa

cauſa eſt cur & geminę aures &c. videlicet vt altera ſenſiterij parte amiſſa, altera ſuperſit incolumis. Sed in oculis peculiarem eſſe rationem ait Galenus lib. 10. de vſu partium; vt, quia ea tantùm vident, quæ ipſis per lineam rectã opponuntur, facili circumactu videre poſſint omnia. Quod autem de Cyclopibus vnũ tantummodo oculũ in media fronte habẽtibus quidã ſcripſere, fabula eſt; cuius reconditum ſenſum explicat interpres Heſiodi in Theogonia. Fabula item, eſſe Æthiopes, qui ternos, aut quaternos oculos gerant in pectore. De quibus Plinius lib. 5. cap. 8. & lib. 7. cap. 30. & libro 7. capit. 2. Et Strabo, lib. 1. & item lib. 7. Et Aul. Gell. libro 9. cap. 4. Quin etiam diuus Anſelmus libro primo de Imagine mundi, cap. 10. & diuus Auguſtinus in opere ſermonum ad fratres ſerm. 37. & alibi, id eſt, lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 8. hoc refellit tanquam fabuloſum. Adde quòd opus illud ſermonum ad fratres, non eſt authenticum aut genuinũ D. Auguſtini, vt vulgo creditur.

10. Oculorum temperamentum cuiuſmodi eſt? R. Galenus lib. 7 de placitis, cap. 13. ait eſſe igneum, idémque viſum fuit Empedocli, & Timæo. Ariſtoteles tamen cùm ex propria loquitur ſententia (nam tum alibi tum ſect. 31. problem. vltimo viſum ex igne, auditum ex aëre conſtare populariter ſcribit) vt in libro de ſenſu, & ſenſili, cap. 2. affirmat eſſe aqueum; & rectè, ſiquidem dominatur in eis frigidum, & humidum, vt pote qui coaleſcunt ex membranis, adipe, & humoribus, quæ omnia frigida ſunt.

11. Cur mobiles admodũ ſunt oculi cùm eorum temperamentum frigidum ſit. R. duplex cauſa eſt: altera, copia ſpirituum ad eos è cerebro defluentium. Altera multitudo muſculorum, qui eis ad motũ obſeruiunt. Oculorum tamen mobilitas non omnibus conuenit animantibus; cùm plurima eos immotos habeant, vt ex dictis conſtat.

12. Cur ij maximè, qui pupillas binas in ſingulis oculis gerunt, effaſcinandi vim obtinent? R. Ineſſe reuera quibuſdã hominibus hanc vim oſtendimus in Phyſicis. Sed quemadmodum geminatæ pupillæ, naturæ vitio accidunt, ita & hoc alterum malum, id eſt, virus, quod faſcinantes eiaculantur, vitio naturæ obueniunt. Ratio verò huiuſce coniunctionis A eſt, quia ſæpe cauſa noxia illius qualitatis, quam malefico afflatu ex ſe mittunt, coit cum ea, quæ geminatam pupillam inducit.

Cur oculi indices animi dicuntur: adeò vt in eis animus inhabitare perhibeatur? R. Nulla pars corporis ea, quę in animo latent, magis prodit, quàm oculi, vt qui ad exhibenda iudicia cõtuitu multiformes exiſtũt, truces, torui, flagrãtes, graues, ſubmiſſi, blandi. Ardẽt, intenduntur, conniuent, arrident, derident, pauẽt, B iraſcuntur, comminantur, promittunt. Sic in aliis modeſtia, clementia, manſuetudo, hilaritas, miſericordia, amor. in aliis contrà faſtus, arrogantia, verſutia, triſtitia, odium, & indignatio ſeſe oculis proferunt. Vt verò docet Ariſtoteles lib. cit. cap. 9. & 10. qui oculos paruos, aut valde nigros habent, è ſigno timidi, & puſillanimi habentur: qui ad flauum declinantes, boni animi: qui C concauos, malefici: qui eminentes, fatui: qui igneos, inuerecundi. Eos autem, qui mediocriter conniuent, notam eſſe ait morum laudabilium lib. 1. de Hiſt. anima cap. 10. Eſſe quoque in oculis magnam vim non tantùm ad animi ingenium, & ſenſa indicanda, ſed etiam ad affectus permouendos, ſatis conſtat. Vnde Athenienſes iudicia de cædibus habituri ad Areopagum Martis vicum ire noctu conſueuerant; videlicet ne miſerabilium perſonarum intuitu à iuſti- D tia diſcedere cogerẽtur. Nec ab his alienum eſt illud Senecæ de remediis fortuitorum; Non intelligis partem innocentiæ eſſe cæcitatem. Hinc oculi adulterium monſtrant, hinc inceſtum, hinc domum, quam concupiſcant, hinc vrbem, & mala omnia. Certè oculi ſunt irritamenta vitiorum, ducéſque ſcelerum. 13.

Galen. 6. Epidem. ſect. 4.

Cur oculi ad præſagiendum primum habent locum apud medicos primo Præ- E ſag. 13? R. Quia, vt docet Ariſtoteles in probl. ſect. 7. probl. 7. maximè inter membra mutantur, tam ab externo agẽte, quàm ab interno, videlicet cùm ſit præhumidum, ac mundum, facilè recipit impreſſionem, eámque exhibet. 14.

Multorum animalium veluti felium, cur in tenebris fulgent, radiantq́ue oculi? R. Generatim cur corpora quædam apud nos in tenebris luceant, expoſuit Soſigenes Alexãdri præceptor, 3. volumi- 1

ne

De lumine oculis inſito. *Auerroes in paraphraſi de ſenſ. & ſeſ.*

ne de viſu. Flammulenta, inquit, hæc quadantenus naturam ætheris & quinti elementi participant: ea cognatione fieri, vt admotum ſibi aërem, aut perſpicuū aliud corpus illuminent. Quòd autem id maximè noctibus faciant, rationē eſſe quia tunc maius lumen abſit. Alioqui euenire interdiu, vt exiguum eorum lumē quaſi exoleſcat, & offundatur in magno. Noctu ergo cùm refulgent, aërem proximum, & circūfuſum leuiter ſubluſtrant: nō ita, vt alia item poſſint videri, ſed vt ſola ſe vendicent à tenebris. Atque hoc facit exilitas portionis eius, è qua proficiſcitur, manatque lumē. Nam & ipſe quoque ignis, quamuis ſplendorem ſuum latiùs & diffuſiùs mittat, adeò vt afferat etiam alia: tamen ſi remotior ſit, caligant oculi in cætera, ipſe ad conſpectū ſui vix ſufficit. Ex his facilè quiuis intelliget cur oculi animantium, de quibus agimus, noctu fulgeant: videlicet quia innatam lucem obtinent, quæ tamen cùm exigua ſit, vt ſimilibus accidit, diurno lumine obſcuratur, & abſconditur. Tribuit verò natura eam lucem iis animantibus, vt illius iaculatu prædam cernerent nocturno tempore. Vbi etiam aduertes quædam eſſe corpora, quæ noctu videntur quà lucida, interdiu quà colorata: quia eorum lux non ſat eſt ad prodendos noctu colores, interdiu autem nec ſe ipſam prodit vehementiori lumine abſcondita.

17. Quęnam in oculis eſt optima humorum ſecundùm molem conſtitutio? R. Ea, vt docet Ariſtoteles lib. 5. de Generatione anim. cap. 1. quæ inter multum parúmque humoris moderata conſtat. Tunc enim humor, nec per exiguitatem facilè turbatur: nec ob nimietatem difficilè mouetur. Si roges vtra è duabus magis commēdetur, paruitas ne an magnitudo; Reſpondemus, ſi magnitudo comitem habeat pulchritudinem, præferri magnitudinē: nec ſolùm quia pulchritudo per ſe laudem habet; ſed quia magnitudo pulchra teſtatur præſtātiam virtutis formatricis, quæ & multum materiæ attrahere, & concinnè efformare potuit. Hippocrates lib. 2. de moribus popularibus ſect. 6. diſputans de indiciorum notione, ait, oculos magnos, & rauos, id eſt, præditos medio colore inter flauum, & cæſium, congruè adaptari homini eſſe; videlicet quia ex optima qualitatum temperatione naſcuntur. M. Alber. ait, oculos magnos, nitentes, ac pellucidos ſignificare iuſtum, docilem, prudentem, quales Socrat. oraculo ſapientiſſimus iudicatus, habuiſſe perhibetur.

Infantium oculi cæſiuſculi.

18. Cur omnium puerorum oculi ſtatim à partu cæſiuſculi ſunt; poſt verò immutantur in eam naturam, quæ futura eſt, quod in cæteris animantibus non euenit manifeſtè? R. Cauſam reddit Ariſt. li. 1. de Hiſt. anim. c. 10. & li. 5. de Generat. anim. cap. 1. aiens, vt cæterorum animantium oculi in ſuo cuiuſque genere vnicolores potiùs ſunt, vt boum atri, ouium aquini, aliorum rufi toto genere, aut cęſij, aut caprini, aut flauidi: ſic à ſeipſis non diſſidere: ſed quem in ortu colorem præferunt, eundem poſtea ſeruare. Secùs verò accidere hominibus: nam quemadmodum eorum oculi verſicolores ſunt, alij cæſij, alij flauidi, alij rufi, &c. ita decurſu ætatis colorem mutant. Docet autem Ariſt. infantes habere cæſium, quòd ita ſe habeat humor oculorum, atque fluminum: qui ſi multus ſit, opacatur, & nigreſcit, quia tranſpici nequit; ſi paucus, cæſius apparet; ſi mediocris, medium alium exhibet colorem. Sic ergo quia infantium oculi ob paruitatē parum continent humoris, cæſium in eis colorem elucere inquit. Et ob eandem cauſam hunc ipſum ſenum oculis ineſſe colorem, in quibus vt cætera membra, ita & oculorum humores inareſcunt. Alias huius rei cauſas lege, ſi placet, apud Auer. 4. collect. 3. & Auicen. 3. tract. 3. cap. 34. & Veſal. lib. 3. cap. 14.

19. Cur ex animantibus nonnulli, præcipuè homines, altero tantùm oculo cæſij ſunt? R. Quia cùm natura humorem, quem cæſius color comitatur, in vtroque oculo perfectè concoquit, fit tranſitus ad alium colorem: cùm in vno tantùm, cæſius in altero ſeruatur.

20. Cur vni ferè animantium homini contingat eſſe limis oculis? R. Aliis etiā animantibus cōtingere, licèt non ita frequenter, quoniam minùs patent incommodis, nec tā facilè in eis limitas deprehenditur, ſicuti in homine, qui pro ſua mole propinquos admodū oculos habet.

Quænam oculorum compoſitio ad videndum magis idonea eſt? R. Diiudicatur id in primis ex colore: optimus autem, docente Ariſtot. lib. 1. de Hiſtor. anim. cap. 10. habetur caprinus, id eſt,

qui cernitur in oculis caprarum, medius inter glaucum & nigrum. Item ex ſitu. Nam oculi in orbes magis reconditi ac profundi, exactiùs vident longinqua. Item ex conſtitutione ſpirituum, id eſt, ex eorum quantitate, & qualitate. Nam multus ſpiritus iuuat ad figendam aciẽ in remotis, purus ad diſcernenda minima. Item ex affectione tunicæ, quæ pupillæ obtenditur, quam oportet eſſe nitidam, ac tenuem. Nitidam, quia nigrũ tranſlucidum eſſe non poteſt: ideóque vt laternæ poſſint lucere, ex eiuſmodi conficiuntur membranula. Tenuem, vt promptè incidentes rerum imagines recipiat. De his ſigillatim quærendum.

Quæ oculorum cõpoſitio ad videndum magis idonea.

22. Fierine poteſt, vt quemadmodum defectu ſpirituum, viſus minuitur, ita eorum multitudine obtundatur? R. Pertractat hanc quæſt. Thom à Viega in comment. ad lib. 4. Galeni de locis affectis, ſtatuítque partem negatiuam, quã elicit ex Galeno, qui nullibi ſpirituum abundantiam prauæ viſionis cauſam fecit, ſed inopiam: & ex Auicenna, qui in lib. de Medic. cord. c. 4. ait viſum eo eſſe vehementiorem, quò ſpiritus magis increuerit. Videlicet ſpiritus vſque adeò tenues ſunt, & tam benefica eorum vis, vt neque vltra modum congerantur, neque noceant. Nobis tamen id ordinariè intelligendum videtur. Cur enim aliquando tranſpiratione impedita, non ita coaceruari poterunt, vt oculi vltra modum inualeſcant, ac lædantur?

23. Cur magna ex parte nocturna animalia profundos habent oculos? R. Vt ita internum lumen, quod oculis inſitum habent, rectiùs progrediens, magis illuſtret medium.

24. Cur qui oculos emiſſitios, ac prominentes habent, obtusè vident; qui cauos & profundos, acutè? R. Quia illis præterquã quòd ſpecies ab obiectis emiſſæ minùs vniuntur, ipſi etiã ſpiritus magis effluunt: his verò ſpecies magis coeunt, atq; ſpiritus conglobati, & coacti diutiùs conſeruantur viſionémque intenſiùs adminiſtrant. Quod ſimiliter euenit iis, qui vt aciẽ intendant, oculos aliquãtulùm claudũt. Nec ob diſſimilem rationem vno oculo clauſo acutiùs intuemur confluentibus ad vnã ſedẽ ſpiritibus, qui per vtramque diſpertiendi erãt; etſi alioquin vno tantùm oculo rẽ cernere ægrè feramus, quòd minùs ita cernendo noſter afficiatur animus: vt aduertit Ariſt. ſect. 31. probl 10. Lege eundem ibi, probl. 2. & 4. & 16. & 21. & li. 5. de Gener. anim. c. 1.

Caui oculi acutè vident.

Cur anguſtia pupillæ ab ortu ingenita, ordinariè viſui commodat, aduentitia nocet? R. Quia in illa virtus vnita magis corroboratur: vnde natura præ cæteris animantibus anguſtiorem pupillam homini attribuit. In hac autem, quia prouenit ex defectu humoris albuginei, vel ex ſubſidẽte cornea, alio eiuſmodi vitio impeditur facultas, ne exactè operetur. Fieri tamen aliquando poteſt, vt id vitium ex natiua intemperie ab ortu ipſo contrahatur. 25.

Qua de cauſa ſenes obtusè vident? R. Tum ob inopiam ſpirituum vitalium, qui deficiente per ętatem calore, in dies minuuntur; tum quia in eis, vt cæterarum partium, ita oculorum cutis, & mẽbranula rugis contrahitur; quam tamen ad intuendum, læuem, ac tenuem eſſe oportet, vt antè monuimus. Eadem etiã cauſa eſt, cur nimia corporis exercitatio acumini oculorum ſæpe officiat; videlicet quia vt ſanguinem reddit ſicciorem, ita & reliquum corpus; ſiccitas autem cutim indurat. 26.

Cur cùm luſci & ſenes parum videãt, illi obiectum viſile propius admouent: hi aliquantulum remouent? R. Huius cauſam eſſe ait Galenus, quia cùm ſenes parum iam interni lucidi in oculis habeant, egent externo lumine, ideóque remouent obiectum, vt magis illuſtretur. Luſci verò, vt pote albis pręditi oculis interno abundant lumine; atque vt externum effugiant, viſile aliquantulum à luce auocant, ne externi luminis copia interno adiuncta, viſum offendat. Non ſolent tamen ſenes obiecta nimiũ remouere; alioqui nequaquam ab eis conuenienti proportione ſpecies recipient. Itaque in ea diſtantia rem conſtituunt in qua, & appoſitè illuſtrari queat, & idoneam ſpeciem mittere. Ariſtoteles quoque huius problematis cauſam reddiderat ſect. 31. probl. 26. hunc in modũ; Senes quia videre nõ poſſunt ob imbecillitatẽ, vbi minùs radij coëunt, rem videndam illuc abducunt, vbi maximè viſiui ſunt: procul enim coire radij ſolent. Luſci videre quidem rem iſtic poſſunt, ſed quæ caua ſint, quæ eminentia, nequeunt diſcernere procul. 27.

Cur

28. Cur in ſuffuſionibus humores concreti iuxta corneam videntur, ſi viſio nō fit abſque medio illuminato? R. Etiam tunc viſio per medium perſpicuum, & illuminatum fit, internum tamen, quod intra oculum latet, videlicet per aqueū albugineúmve humorem pupillæ, glacialiſque humoris ſequeſtrem, per quē nihilominus externa ſenſibilia oculis admota non cernuntur, quòd ei tenebras offundant. Vnde eſt etiam, quòd ſi concretus ille humor in oculis ſuffuſis, totā occupet pupillam, nec ipſe, nec aliud quidpiam videbitur; nimirum quia internum perſpicuum obtenebrat, impedíque ne viſuales ſpecies poſſint ad glacialem vſque humorem peruadere. Sunt tamen qui putent hæc reipſa non cerni, ſed hallucinationem eſſe phantaſiæ, qua putamus intueri nos humorem illū, ſeu vaporem in ea parte oculi, vbi non eſt. Verùm etſi ita aliquando poſſit contingere, non eſt tamen cur id deceptioni ſemper attribuamus: cùm talis humor, ſeu vapor in oculo detur, & nihil impediat, quominus reipſa interdum videatur. Lege Philopon. li. 2. de anima, ad text. 74. Theoph. ad text. 16.

29. Cur in obſcuro loco manentes, quæ in lumine ſunt, videmus, vt in prææltis puteis media die ſtellas; nec tamen manentes in lumine, quæ in tenebris ſunt, aſpicimus? R. Si locus in quo ſumus, omni prorſus lumine careat, quantumlibet obiectum illuminatum ſit, non id videmus; requiritur enim lumē ad traiiciendam vſque ad oculum ſpeciem. Itaque tam ex parte obiecti, quàm oculi lumen requiritur: ſed plus ex parte obiecti ad ſpeciem primò educendam.

30. Oculo compreſſo, & huc atque illuc agitato in tenebris, cur internus quidam fulgor apparet? R. Diluit dubium hoc Ariſt. lib. de ſenſu & ſenſili, cap. 2. vbi ſupponens corpora omnia terſa & polita fulgida eſſe, talem eſſe inquit corneā, ideóque fulgere, licèt quandiu pupilla in ſuo loco manet, ſplendor ille nō appareat, quia diuerſum eſſe oportet, quod videt, ab eo quod videtur; diuerſum verò fit, & ex vno velut duo, cùm pupilla dimouetur.

31. Cur nonnulli in tenebris experrecti à ſomno, non aliter, quàm in media luce omnia intuentur; quod Tiberio accidere conſueuiſſe, ſuprà memorauimus ex A Suetonio Tranquillo in eius vita cap. 48. & Plinio lib. 11. cap. 37. R. An quia vt multorum doctrina eſt, ſpiritus animales è cerebro ad oculos defluentes lucidi ſunt. Fieri ergo poteſt, vt in quibuſdam hominibus ex occulta proprietate tantum lucis obtineant, vt confertim ex oculis emiſſi totum cubiculum illuſtrare valeant, aceruata nimirum eorum copia, dum oculi clauſi fuere, eadémque cùm primùm aperiuntur, erumpente.

Aliqui ſpiritus lucidi.

B 32. Si non cernuntur colores niſi in ſuperficie exiſtētes, cur cùm lapidem trāſlucidum cernimus, videmur eos in altitudine aſpicere? R. Quia cùm ſpecies per altitudinem corporis tranſuehantur, fit vt altitudo eodem colore imbuta appareat, quo ima ſuperficies; quemadmodū, & vitrum pellucidum nitidúmque, cùm per id viride quid cernimus, quaſi eodem colore infectum aſpectui occurrit.

C 33. Quamobrem ſimplum viſile non ſemper videtur duplum, cùm geminam ſpeciem ad oculos mittat? R. Huius rei cauſam alij aliam tradunt. Cyruellus li. 1. Perſpectiuę, Vitellio li. 3. aliíque multi id referunt ad cōcurſum nerui optici, vbi vtriuſque oculi ſpecies in vnum coeunt. Sed hæc opinio confutata à nobis fuit ſuperiùs, quòd experientia compertum ſit, etſi ij nerui diſſocientur, vti aliquando accidit, ſimpla non videri gemina. Alij id referunt ad ſenſum com- D munem, vbi aiunt compleri viſionem. Sed hoc etiā in ſuperioribus impugnauimus; cùm oſtendimus viſionem perfici in humore cryſtallino. Igitur ad germanam huius rei cauſam percipiendam, ſic habeto. Viſio, vt Perſpectiui docēt, fit per pyramidem, cuius baſis eſt in re viſa angulus in centro oculi. Deinde, intra lineas efficiētes viſualem pyramidem, eſt alia ab oculo ad obiectū viſile rectā tendens, quæ dicitur axis cognitionis. Li- E cèt ergo imagines viſuales per duplicem pyramidem ad geminum oculum terminentur: tamen cùm rectæ lineæ oculorum tendant ad obiectum ſecundū idem punctum, à quo in vtrumque oculum diuidi ſpecies incipiunt; fit vt quodlibet obiectum ſimplum, non geminum appareat. Licèt enim duo ſint oculorum axes, vterque terminatur ad idem punctū rei viſilis, ita vt ab illo ad vtriuſque oculi centrum rectæ lineæ porri-

Lege Cantuarienſem lib. 1. Perſpect. c. 4. 3. concl. 6. & c. 7. concl. 2. Vitellionem li. 3. Perſp. theor. 45.

gantur. Cùm verò axes diſiunguntur, vel oculi compreſſione, aliámve ob cauſam; fiunt axes non vniformes, vti accidit, cùm quis digito vnius oculi pupillam eleuat, obiectum ſimplum, duplum apparet. Itaque vbi inæqualis, ac peruerſus eſt oculorum ſitus, contingit rem vnam multiplicem apparere. De quo plura in proximo problemate.

34. *Simplum interdum multiplex apparet. Lege Galenum lib. 10. de vſu part. c. 12. Ariſt. ſect. 3. Probl 9. & 10. & 20. & 23. & ſect. 31. Probl. 11. & 18.*

Cur viſile ſimplex interdum multiplex apparet? R. Huius rei cauſæ, ſi particulatim enodentur, variæ ſunt. Quæ omnes ad vnam communem pertinent; nimirũ ad defectum conditionis requiſitæ, vt obiectum appareat vnum, quæ eſt vniformitas axium. Priuatæ autem cauſæ ad triplex genus reduci ſolent; ad ſitum oculorum; ad ſitum rei viſilis: ad radios viſuales. Propter ſitum oculorum apparet lucerna vna duplex, cùm quis, verbi gratia, alterum oculum attollit, depreſſo altero: aut cùm ex copioſo vino laxatus neruus opticus non ſuſtinet pupillarum æquabilitatem. ſicque illud euenit, quod Horatius cecinit:

Cùm bibitur concha, tunc iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis conſurgit menſa lucernis.

Ob ſitum viſilis; vt cùm præ motus celeritate videtur obiectum occupare ſimul aliquod ſpatium multo maius, quã re vera occupet, qui eſt modus quidam obiecti continuo tractu multiplicati. Sic baculus præproperè circunductus, videtur circulus, propter radios viſuales, vt cùm ob refractionem imaginum, quæ fit in quibuſdam inſpicillis habentibus varias eminentias, quadratulis, aliíſque eiuſmodi figuris diſtinctas, apparent res multiplicatæ in variis ſitibus pro numero imaginum, quæ per refractionem multiplicantur. Sic etiam ſpeculo fracto, mutatóque ſitu partium ob variam reflexionem ſpecierum, quæ tunc ex ſitus diuerſitate oritur, apparet eadem res in diuerſo ſitu ſpeculi.

35. Cur in ſpeculis ſphæricis, non autem in planis maiori ex parte res minores apparent, quàm ſint? R. Quia à maiori ſuperficie fit reflexio in planis, ſiquidem radij à conuexis reflexi magis diſgregantur, quàm à planis ob declinationẽ circuli, à quo reflexio eſt. Vt igitur radij ad viſum concurrant, oportet à breuiori ſuperficie fieri reflexionem, & ex

A conſequenti rem minorem apparere. Quod tamen intelligendum eſt, vt plurimum; quia in iis ſpeculis contingit interdum rem aliquo ſitu apparere eiuſdem quantitatis, vt probatur lib. 6. Perſpectiuæ.

Cur ea, quæ per reflexionem ſpecierum in ſpeculis videmus, multò debiliùs apparent, quàm quæ directo intuitu cernimus? R. Quia ſpecies reflexæ debiliores ſunt, tenuiter mouent, atque adeò minùs exactè repræſentant. Ideóque facilè quis obliuiſcitur ſuæ formæ, quam in ſpeculo vidit. 36.

B

Poteſt ne facultas videndi amiſſa, naturæ vi reſtitui? R. Eſſe quædam animalia, quæ fœtus cęcos edant, affirmat Ariſtoteles li. 2. de Gener. anim. ca. 4. videlicet canes, leones, vulpes, lupos, lupóſque ceruarios; nimirum quia in iis paulatim organum perficitur, redditúrque idoneum ad actum videndi. Num verò, ſi quis datam iam potentiam amittat recuperare eam medicamentis, aut alia ſiue artis, ſeu naturæ facultate valeat, non omnino conſtat. Plinius libro 11. Nat. Hiſtoriæ cap. 37. ait, ſerpentum oculos, & hirundinum pullis oculos ſi quis eruat, renaſci. De hirundinum etiã pullis Ariſtoteles li. 6. de Hiſt. anim. ca. 5. ita ſcripſit, Pullorum hirundinis adhuc recentium oculi ſi quis ſtimulo eos vexarit, reſaneſcunt, & cernendi vim poſtea planè recipiunt. Communis tamen Philoſophorum vox eſt, cæcitatem, intellige perfectam, eſſe vnam è priuationibus, à quibus non datur per naturam regreſſio ad habitum. Et quidem ſi humores oculorum omnino labefactentur, & defluant; facile eſt cauſam reddere, nimirum quia non poſſunt iterum coagmentari. Licèt enim in pueris interdũ membra quædam regenerentur; oculorum tamen fabrica adeò eſt operoſa, vt non ſit in poteſtate naturæ, eam collapſam reſtaurare. Quòd ſi ſuperſtite, atque integra humorum ſubſtantia, ob ſolam temperamenti diſſolutionem facultas videndi amittatur: dicendum etiam tunc erit, moderationem, tum primarum qualitatum, tum mollitudinis, læuoris, perſpicuitatis, & aliarum eiuſmodi qualitatum, ex quibus conſurgit temperamentum, in quo potentia videndi fundatur, talem eſſe, vt poſtquam ſemel amittitur, 37.

C D E

Digitized by Google

amittitur, coaleſcere rurſus per vim naturæ nequeat. Quòd ſi tam humores, quàm eiuſmodi temperamentum reparari poſſent, confeſtim ab anima in organum dimanaret, etſi non eadem numero, alia tamen eiuſdem ſpeciei viſoria facultas. Illud verò Ariſtotelis de hirundinum pullis, non ita erit accipiendum, quaſi velit erutis oculis, aut temperamento vſque ad potentiæ interitum euerſo, potentiam recuperari; ſed duntaxat ita punctis, læſiſque oculis, vt aliquanto tempore non fungantur ſuo munere, poſſe ad ſanitatem, & videndi actum redire.

SECTIO II.

Solutio problematum, quæ ad auditum pertinent.

1. EST ne magna aurium in animantibus varietas? Reſponſio: eſt. Nam in primis vt de Hiſtor. animal. lib. 1. cap. 11. docet Ariſtoteles, eorum quæ audiendi ſenſum obtinent, aliis aures ſunt, aliis deſunt, paténtque ipſi auditorij meatus, & cauernulæ, vt in iis, quæ penna, aut cortice, ſquamáve integũtur. At ea omnia, quæ animal generant, aures habent, excepto vitulo marino, ac delphino, aliiſque cartilagineis, & vipereis. Plinius tamen libro ſexto nat. Hiſt. capite quinto, ait, apud Sambros, omnes quadrupedes, eſſe ſine auribus, etiã Elephantes. Item aurium aliæ læues, aliæ piloſæ, aliæ medium tenent, & hæ ad audiendum aptiſſimæ ſunt. Item aliæ maiores, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aut nimiùm, aut parum, aut mediocriter arrectæ. Refert etiam Plinius libro quarto, capite decimotertio, eſſe homines, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegant more veſtium. Faneſios vocant, ſiue Satmalos, vt Pomponius; Græci, vt auctor Strabo eſt, ἐνωτοκοίτας, dicunt, quoniam ſtrati vice, cùm dormiunt, auribus vtantur. Homini tantùm aures immobiles, vnde apud Romanos cognomina Flaccorum, quibus aures, præter aliorum hominum naturam, deorſum inflexæ erant, & mouebantur. Quod & nunc quibuſdam accidit. Id autem Veſalius libro de humani corporis fabrica, capite decimotertio euenire inquit beneficio cuiuſdam muſculi, qui aurium radicem perreptat, & interdum adeò carneis fibris aſcendit, vt mouere aures poſſit.

2. Eſt ne auris memoriæ locus? R. Imam autem eſſe locum memoriæ ſcripſit Plinius libro vndecimo, capite 45. Quod non ita eſt accipiendum, quaſi in aure reuera inſit memoria, quę ſi ſenſitiua ſit, in cerebro: ſi intellectiua, in animi ſubſtantia reſidet. Sed quia, vt olim frons erat ſacra Genio; digiti Mineruæ, genua Miſericordiæ: ita auris Memoriæ Deæ. Vnde priſco ritu, in ius ducturi quempiam, aurem vellicabant, inteſtãtes eum, quem quaſi teſtem meminiſſe volebant, aientéſque, Eſto memor. Quò etiam in Sileno alluſit Virgilius illo carmine:

Cur auris memoria locus dicatur.

Cùm canerem reges, & prælia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: paſtorem, Tityre, pingues
Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen.

Ecloga 6.

3. Vnde tam varij ſoni intra aures ægrotantium? ſibilus, tinnitus, ſtrepitus, fluctuatio? R. Naſcuntur quidem ij ſoni ex motu, & agitatione humorum; qui intimam aurem occupant, varietas autem oritur ex humorum diuerſitate, varióque impulſu. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius curſu interrupto: ſtrepitus ex impulſu valido: fluctuatio ex humoris iactatione. Lege Fernelium lib. 5. de partium morbis, & Sympt. cap. 5.

4. Competunt ne etiam auribus ſua morum indicia? R. Competunt. Nam teſte Ariſtotele locis citatis aures mediocres optimorum morum notæ habentur: magnæ verò, arrectæque vltra modum, ſtultitiæ, & loquacitatis ſunt indices. Lege etiam caput nonum libri de Phyſionomia.

5. Cur audiendi ſenſus facilè ab ortu naturæ offendi poteſt? pueri namque, vel alapa ſæpè ſurdaſtri redduntur. R. Obiectum, & potentia eandem fermè conditionem ſubeunt: quare cùm ſonus euanidus ſit, ipſa quoque audiendi facultas organum facilè diſſolubile nacta

eſt, nimirum ſubſtantiam ita tenuem, diſſipabilémque, vt verè aër inſitus appelletur. Ex Ariſtotele ſect. 11. problem. 1.

6. Quam ob cauſam ſurdi ab ortu vocem reddere per nares ſolent? R. Qui ſurdus eſt, à natura mutus etiam eſt, aut paruin à muto abeſt, muti autem quia compreſſo ſunt ore, ſpiritum ad nares impellunt. Adde quòd violentiùs ſpirant naribus: quo fit, vt nares laxiores fiant, exitúmque procliuem dent voci, problem. 2.

7. Cur inter oſcitandum autem ſcalpere non audeamus? R. Quia inflantur etiam ſpiritu aurium ſinus; quare ſicuti externo aëri ſonanti reſiſtunt, ne ingrediatur (eius indicium eſt malè audire nos oſcitando) ita & auriſcalpio reſiſtent, miniméque cedet, ſicque lædi facilè continget. Hinc vrinantium aures rumpi ſolent, quia à retento ſpiritu inflantur: aqua verò irrumpens, vtpote duriuſcula rumpere valet, non item aër, ſi fortaſſe ſpiritum contineamus inſtar vrinantium. Vnde etiam vrinantes priùs auribus inſtillant oleum, vt aqua ſubintrans reſiliat, neque impetat tympanum. Lege Ariſtotel. Problemate 2. & 11. & 13.

8. Cur in pudore aures rubeſcunt? R. An quia ad eas partes accurrit in pudore naturæ velamen, quæ maximè illo ſunt nudæ, auriculæ verò extremæ exangues ſunt, accurrit autem facilè, quia per pudorem calor excitatur, facileque reſoluit & liquefacit ſanguinem.

9. Cur ſi ſonent intus aures, is bombus ſedetur ſtrepitu externo? R. Quia minorem ſonitum amplior ſtrepitus diſſipat, & euertit.

10. Cur ſi aqua in aures illabatur, pręſtet infudiſſe oleum, vt ipſa inde effluat? R. Quia oleum adhæret aquę, illámque extrahit ſecum. Item quia oleum lubricum iter reddit, vt aqua facilè vncto tramite labatur, foráſque emicet. At dices, oleum adhærebit auribus. R. Nihil referre; non enim oleum nocet auribus, vt pote cognatæ naturæ: ſunt enim ambo aërea, ac modicè frigida.

11. Cur audiendo magis, quàm legendo recreamur? hinc enim editis fabulis in theatro mira oblectatio, non ita verò ſi eadem ex conſcriptis libris addiſcamus. Cardanus apud Scaligerũ Exerc. 308. hac vna ratione vult ſatisfactũ, quòd librorum copia vulgatiora fiant, quæ narrantur, ideóque minùs curioſè ac iucundè lectitentur: narratores autem boni, rariores ſint. Sed repugnat Scaliger tum quòd æquè rari ſint boni libri, ac narratores boni: tum quòd non humani, ſed liuidi ingenij ſit, cariora habere, ac iucundiora, quæ ignorent alij. Igitur plures alias problematis rationes adducit Scaliger. Primam quia audita minori labore diſcimus, quàm lecta. Secundam, quia vox magis afficit ſua inflexione, lectio verò narrator eſt mutus. Tertiam, quia audita magis imprimuntur, vt pote realis ferè vocis appulſu, at viſa intentionaliter ſemper: atque adeò multo leuiùs celeriúſque viſio tanſigitur, quàm auditio: vnde neceſſe ſit illam minùs hęrere menti, iuxta illud: Conſiderauit ſe in ſpeculo, & abiit, & ſtatim oblitus eſt, qualis fuerit. nec officit quod inquit Lyricus:

Cur aliquã de magis | *delectet auditio quàm viſio.* | *Iacob. 1.*

Segnius irritant animos demiſſa per aures,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Eſt enim id verum de iis, quæ audiendo ſolummodo credimus, non ſi intuitiua notitia percipiamus. Quartam, quia in narratione ſocietas etiam datur, quæ naturæ hominum maximè cõſentanea eſt, in lectione ſolitudo. Quintam, quia ſæpè pudor obſeruantiáque erga narrantem, auditum applicat magis: at verò in legendo remiſſio animi eſt, ſecuritáſque caſtigationis. Ex ſedula verò actione maior percipitur iucunditas, quàm ex incurioſa. Sextam, apud loquentem facultas eſt rogandi, & diſquirendi, maiórque proinde intelligendi commoditas, vnde maius oblectamentum oriatur. Septimam, quia libris non licet ab inſtituto digredi ſicuti narrantibus, quandoquidem in diuerbiorum amœnitatibus ius eſt arceſſere quædam nouarum perſonarũ interuentu. Quapropter his velvti condimentis iucunditas paratur auditui, ſcriptorum verò vniformis ſtylus, & ſententiarum continuitas in faſtidium adducit lectorem.

***

SECTIO TERTIA.

Solutio Problematum, quæ ad ſonum vocémque pertinent.

1. QVAM ob cauſam ſoni alij acuti, alij graues exiſtunt? (nam qui medio tenore edũtur, moderationem quãdam obtinent inter extremos illos) Ariſtoteles in problemat. ſect. 11. non ſemel ſonorum acumen à celeritate agitati aëris prouenire docet, agitari autem celeriter, quia exiguus ſit, aut quòd vis illum impellẽs ſit debilis, exiguámque proinde aëris partem cieat, vt ægrotis accidit, aut ſenibus, aut à longinquo clamantibus (quo enim aër motus, longiùs diſtat, eo minor agitatur, veluti ſi proiectus lapis, inquit Ariſtoteles, in minutiores ac minutiores partes diſpergatur, vel numerus, magnitudóve aliqua attenuetur, & flacceſcat, ille in vnitatem, hæc in lineam abibit indiuiſibilem) aut etiam quòd inſtrumenta ſonantia parum aëris complectantur, vt pueris, aliiſque nouellis animantibus vſuvenit, fœminis, ſpadonibus, fluentibus ac iis qui ſimulatam, ſeu vt vocant, falſam emittũt voculam, ac denique metuentibus: in his quippe omnibus aſtrictiora ſonandi organa inueniuntur, ſicuti in fiſtulis, & chordis gracilioribus. Eſt itaque familiaris Ariſtoteli reſponſio, pro vocis acumine in hunc modum in problem. 34. Inſtrumenti imbecillitas exiguum aërem mouet, exiguus aër celeriùs fertur: quod celeriter fertur, acutũ eſt. Quòd ſi quædam maiori vi pellendi aëris polleant, vt viri, & tormenta bellica, cùm tamen grauiùs ſonent, nihil redditæ cauſæ obeſt, tum quia magnam aëris partẽ cient, quam neceſſe eſt, ſegniùs pro ſua magnitudine, agitari, grauiúſque proinde ſonare, tum quia magnus etiam ſtrepitus magni ſoni, qualis grauis eſt, cauſa exiſtit. Itaque vt ſonorum acumen à celeritate, ita grauitas à ſegnitie agitati aëris prouenit; agitatur autem ſegniter ferè, quia copioſus eſt, vt accidit craſſioribus ſiue fiſtulis, ſiue chordis, item ridentibus, qui arteriam vocalem dilatant, ac rictibus hiſcunt; frigentibus quoque, qui aut propter hybernum tem-

A pus aut propter grauedinem, craſſiorem tunc aërem mouent. Denique pernoctantibus, ac trepidantibus. Illis ob humoris congeſti copiam, quæ citæ aëris agitationi obſtat; vnde neceſſe ſit grauiùs ſonare; iſtis quoniam aſcendente ſurſum calore propter paſſionem trepidandi, multum aëris reſoluitur, qui lentè agitatur, cùm ſit multus. Quòd ſi vituli grauiùs ſonant, quàm boues, ideo euenit, inquit Ariſtoteles, quia eorum ma-
B tres grauiùs etiam, quàm mares ſonare aſſolent; eſt autem à natura comparatum, vt animalia recèns nata matri potiùs, quàm patri ſimilia ſint.

2. Qua de cauſa ſonus ad quædam corpora alliſus geminatur (quam vocant Echo) ad alia verò non geminatur, ſed potiùs obtunditur. R. Aliud eſt ſonum reflecti, aliud refrangi diſſiparique: quædam porrò corpora dura, læuia, ac benè compacta aërem ad ſe appulſum mini-
C mè diſpertiunt, ſed integrũ reddunt, vnde fit Echo: alia verò hiatib⁹ plena, mollia, aſpera, humida, & inæqualia, alliſum aërem frangunt potiùs ac diſpeſcunt, quàm ſartum tectũmque reddant. Hinc domus nuper illitæ, fornices, dolia, lagenæ, fluminum quieſcentium ripæ, ob aquarum læuore, cauũmque æs maximè reſonant, minùs verò orcheſtra ſparſo iunco, aula tapetis veſtita, nemora, arteria vocalis humore, aut etiã nimio calore exaſperata, qualem habent, qui febri
D æſtuarunt. Itaque quemadmodũ lux ſpecieſque viſibilis ad corpus terſum impacta, ſi angulum faciat reflexa, ſicuti fecerat directa, ſimilis ferè vtrobique eſt: ita & aër reſonus ſimilis priori efficitur, ſi corpora pulſet, in quibus non frangatur, ſed integro ferè impetu regrediatur.

3. Cur cùm inſpiramus, vocem formare non poſſumus; cùm expiramus,
E poſſumus. An quia aër inſpiratus, frigidus eſt, & interiorem aërem tantiſper cogit, cùm oportuiſſet eum expandi, vt ſonus fieret; contrà verò expiratus aër calore citatus ſonare iam poteſt. Ita Ariſtoteles ſect. 11. Problem. 13. Quòd ſi aqua frigida ſtrepitum magis ciet, cùm decurrit, quàm calida, ideo accidit, quia frigida grauior eſt, vehementiúſque ferit, ac ſtrepit. Sed quoniam ad formandam vocem neque inſpiratio, neque expiratio per ſe

per ſe neceſſaria eſt, ſed aër in arteria vocali, atque intra os, ſicut ex Theologorum Doctrina colligitur, qui corpora beatorum voces formatura docent, cùm tamen in eo ſtatu reſpirationis, aut expirationis vſus non ſit futurus: ita rurſum propoſito problemati ſatisfaciendum, vocem non fieri qualicunque alliſione aëris ad corpus, ſed ex ea, quæ ad inſtrumenta apta, & idonea, qualis fieri poteſt, cùm expiramus, non cùm inſpiramus.

4. Cur minùs audiamus, cùm oſcitamur? R. Oſcitando torpentem flatum è faucium finibus excutimus, qui etiam aures ſubit, opplétque, ac ſtrepitum ciet, ſicque extrinſecus intrantem ſonum offuſcat. Qua etiam ratione ſi duo ſimul loquantur, minùs ſe audiunt occurſu, repulſúque mutuo accedentis ſoni, proindéque ſi accuratè volumus audire, inſpirationem inhibemus. Adde etiam aurium foramina comprimi, cùm mandibulæ oſcitando diſtrahuntur, ſicque minùs patere aëri admittendo.

5. Sunt ne vitia linguæ plura? R. Sunt equidem: nam alij hæſitant, vt qui ſyllabam vnam alteri continenter, vti poſtulat vocabulum, iungere nequeunt, ſed in priori tantiſper detinentur. Quo etiam fit, vt conantes ſubmiſsè loqui non poſſint, auctore Philoſopho Problemate 35. ſectionis 11. Fit autem hæſitatio, vt idē addit problemate 54. à frigore attonitū reddente locutionis organum; quare exercitatione, aut vino concalfactum expeditiùs iam orationē formare poteſt, vt picis, & ſturnis euenit: loquaciores enim euadunt, ſi madefactam vino offam vorent. Porrò ſolus homo fere, hæſitationis vitio laborat, quoniam inter cætera animantia, ſermonem ſolus profert: hæſitatio autem interruptio eſt articulorum in dicendo. Lege problem. 55. & 57. citatæ ſectionis. Alij deinde balbutiunt, vt qui literam, vel ſyllabam prætermittunt, veluti ſi Conſtantopolim, Napolim, pro Conſtantinopolim, Neapolim perturbatè efferant. Alij blæſi ſunt, vt qui certam aliquam literam exprimere non valent, ſicque exempli gratia, fluctum pro fructum pronuntiant, Capidolium pro Capitolium, puellulum pro puerulum.

6. Cur trepidantium, iratorúmque vox tremula eſt, ac etiam mentum? R. Quia A emigrante calore cor conquatitur, vnde ictus multi fiunt, ſicuti in laxis chordis.

Cur qui intra domum ſunt, magis audiunt ſonum extrinſecùs excitatum; cōtrà verò qui foris ſunt, minùs percipiunt ſonum intra domum? R. Quia in poſteriori euentu diſſipatur aër foras erumpens in laxiora ſpatia, ſicque flaceſcit ſonus; in priori è contra, domum ingrediens B cogitur, vnde meliùs audiri neceſſe ſit. Similis ratio videretur in aſpectu procedere, cùm ſimiliter meliùs intra domū exiſtētes, quę foris ſūt, cernimus, quàm quæ in domo, foris exiſtentes. Ita eſt: nam ſpecies, domum à foris ſubeuntes, coguntur, & coadunantur; à domo verò foras emicantes, diſſipantur oculi. Igitur cùm has admittunt, minùs cernunt; illas, magis. Adde lucem oculis vicinam diſtrahere aſpectum, ne figi in C vnum locum poſſit. 7.

Cur qui in ſuperiori cubiculo loquūtur, faciliùs audientur in inferiori, quàm in ſuperiori, qui loquuntur inferiùs, cùm vox ſicuti, & aër nata ſit aſcendere? R. Quia non ſine aliquo humore emittitur aër ab eo qui loquitur, humor verò deſcendit. At hæc ratio ſingularis eſt, non enim omnis ſonus cum humore diffunditur. R. Sonus tunc meliùs auditur, cùm accommodatior eſt inter ipſum, & potentiam collocatio, hoc eſt, cùm nō ſub D pedibus aër priùs ſonat, quàm ad aures perueniat, ſed cùm è loco editiori fit, tunc eædem aures, quæ elatæ naturæ ſunt, prædictum aërem accommodatiùs aucupantur. 8.

Cur nox ad audiendum aptior eſt, quàm dies? Vtrùm, vt Anaxag. ait, quòd aër interdiu ſtridet à Sole cōcalefactus, & obſtrepit, noctu requieſcit, vtpote cùm omnis calor abfuerit: tunc autem quæque audiri meliùs poſſunt, cùm nullus ſtrepitus eſt. An quòd per inanius facul- E tas audiendi amplior, quàm plenius, datur. Eſt autem aër interdiu denſus, vt qui luce radiíſque refertus ſit, noctu autem rarior, quòd ex eo ignis, & radij deceſſerunt, quæ corpora eſſe dixeris. Acutior tamen ſolutio problematis ab Ariſtot. ſubditur, quòd interdiu animæ applicatio ad videndum, intelligendúmque plura, quæ agimus, audiendi minuit attentionem; at verò vbi ſenſus ſeiunctus eſt ab intelligentia, laborem minimū habet 9.

alio

alioquin maximum: vnde dictum eſt (inquit Ariſtoteles) mens videt, mens audit, quòd omnibus ſenſuum functionibus aſſiſtat; ipſiſque præſidendo diſtrahatur. Noctu ergo libera anima ab intuendi cōcurſu, ſonos meliùs poteſt accipere. Ob hanc etiam rationem fit, vt noctu magis dolorem ſentiamus, quòd anima ſenſibus aliis minimè occupata, ad tactus munia ſe applicet, vt lib. 1. probl. ſcripſit Alex. probl. 118.

10. Audiunturne longiùs qui multi ſimul ſonant, quàm cùm quilibet eorum ſolus? R. Res dubia eſt, apud Ariſtot. Nam ſect. 19. problemate 2. ita ferè ſcribit. Cur idem voce eadem longiùs ſentiri cum aliis cantans, aut vociferans, quàm ſolus poteſt? An quia viribus vniuerſis agere quippiam non tam difficile eſt, quàm ſingulis: compoſita quippe omnia plus valent, quàm ſingula; quapropter cum vnitis agitur viribus, vox conſtans, vnáque redditur, ſimúlque aërem propellit, vt prodire multiplex valeat. Accedunt Ariſtoteli experientia, & exemplū; experientia, quoniam longiùs vociferātem exercitum videmus audire, quàm militem, etſi is eadem contentione clamaret, qua cum aliis ſimul vociferabatur: longiùs item hominum murmur in nundinis, in foro, quàm vnius tantùm vocem, quamquā altiùs cęteris loquatur. Exemplum, quoniam multæ lucernæ eiuſdem ſplendoris latiùs emittunt lucem, quàm vna, & arenulæ aceruatæ longiſſimè conſpiciuntur in littore, quęlibet verò è proximo loco vix diſcernitur. Cur ergo quod in viſili obiecto cōtingit, in audibili nō procedat, vt quamuis ſingularum vocum ſpecies nō vniātur, à toto tamen aggregato vna alia producatur, quę lōgiùs peruenire queat. At verò idem Philoſophus ſect. 11. probl. 52. reſponſionem hanc penitus turbauit. ſic enim ille. Quamobrem cùm ſimul vocem multi emittunt eodem tono, tota vox illa maior offert ſe, quàm ſit vox ſingulorum, neque tamē longiùs pro ratione multorum deducitur. An quia multi eundem aërem ſimul non propellunt, ſed diuerſum, quemadmodū ſi multi lapidem in diuerſum mittant, non propterea longiùs abibit, quàm ſi vnus proiiciat. Ex his ergo liquet quā ſit dubia propoſiti problematis enodatio apud Philoſophum. Nobis autem prior reſponſio placet, præſertim, quia ab Ariſtotele poſteriùs fuit conſcripta. Si quis tamen probauerit poſteriorem ad experientiam atque exemplum paulò ante poſita, reſpondebit, ſonos in eodem aëre non vniri, ſed diſcretos conſeruari, nec tertiam quandam ſpeciem emittere; quapropter non eſſe cur longiùs vocē audiamus, aut quemlibet ſonum, ſi ſolus, an potiùs cum aliis pariter edatur. Experientia verò maiorem quidem ſonorum copiam, non tamen longiùs audiri cōuincit; ſicque fortaſſe euenit in ſpeciebus arenularū (nam neque eas in vnam totalem vniri probabile videtur) eò ſcilicet ſingularum ſpeciem peruenire quò omnes ſimul perueniunt, etſi videndi potentiam non tam impleat ſingulæ, atque adeò neque diſcernantur, quàm omnes ſimul ſub quadam confuſione. Porrò lucernarum lumina in vnum coeunt, vt mirum non ſit, ſi in partes remotiores perueniat ſplendor. Denique Ariſtoteles problemate illo 2. ſect. 19. populari reſponſione contentus fuiſſe videtur.

11. Cur homini ſeriùs vox perficitur, quàm cæteris animantibus? R. Cætera, aut nullas, aut paucas literas diſtingunt in voce; homo verò maximè; quod autē difficilius eſt, lōgiori eget tempore. Lege etiam Alexandrum lib. 1. probl. 148.

12. Cur vox maior minórve formari poſſit, & tamen eandem ſpeciem ſeruet, vt cùm in eodem quidē tono cantamus, ſed tamen aut demiſsè, aut conſtanter? R. Quia quemadmodum maior figura, fieri minor poteſt; vt quadratum maius fieri minus, ſi ab omnibus lateribus æquales partes detraxerimus, cùm tamen intra eandem ſpeciem maneat, ita & vox licèt demiſſior fiat, eiuſdem tamen erit toni, ac cùm efferebatur robuſtior.

13. Cur ſenes voce ſunt tremula? R. Quoniam vocem continere non poſſunt: ſicuti imbecillibus, ac pueris vſu venit, cùm lignum prælongum parte extrema ceperint; alterum enim extremum quatitur, quia nequeunt ſuperare, quod tenent, & vincere: quod idem, & trepidantibus hominibus, & metuentibus, & rigentibus cauſam vocis tremulæ afferre credendum eſt. Cùm enim qui vocē ita emittit, eius calor pulſus ab affectibus illis intrò ſe colligat maxima ex parte, reliquum, quod exiguum extat, vocem

continere non poteſt: quapropter quatitur, atque intremit: vnde artium liberalium profeſſores qui ſe ſolitos trepidare nouerunt, principio agunt voce ſubmiſſa, dum reſideant, & ſtabiliantur. vocem enim exiguam vincere, contineréque faciliùs poſſunt.

14. Cur in tragœdia immutatio, varietáſq; in cantando vſurpatur? R. Quia inæqualitate muſicæ iam nimiùm attollendo, iam deprimendo triſtitia afficimur: accommodatióque fit ad magnitudinem calamitatis aut mœroris; quod verò æquale, continénſque eſt, minùs flebile auribus accedit.

15. Cur ſuauiùs audimus ſi cantilenam nouimus, quàm ſi ignoremus? R. Quia ſic ad metam peruenitur; cùm verò ignoramꝰ, quaſi in medio perſiſtimus: rurſum quia audire diſcere eſt: diſcere verò iucunditatem parit. Hinc ſolitarias cantilenas ſuauiùs audire ſolemus, ſi ad tibiam, aut ad lyram vnam cantatur. quoniam euidentiùs aſſequimur, quod cantatur, ad plures verò lyras cantilena offuſcatur, totáque pene deletur.

16. Cur cùm hominis vox ſuauior ſit, quàm tibiæ, non tamen ſuauiùs auditur, ſi in tibiæ morem ſonet, ſed canentem quidem hominem ſuauiùs audimus, quàm tibiam: hanc verò ſuauiùs, quàm hominem teretantem? R. Quia quod naturæ eſt, gratius euenit, quàm quod ſimulationis. Itaque homo cùm cantat ſupra tibiæ ſonum addit articulationẽ; vnde mirum non eſt, ſi ſuauiùs audiatur; cùm verò teretantat, minùs ſuauiter quàm tibiæ auditur, quòd hanc ſimulet.

17. Qua de cauſa qui voce graui cantant, ſi diſſonant, deprehendi faciliùs poſſunt, quàm qui cantant acuta; ſic enim, & in numeris accidit. euidentior enim error eſt, ſi in maiori peccatur. R. Quoniam grauis ſonus plus temporis inſumit, vnde pleniùs ab auribus percipi valet, acutus autem velox eſt, faciléque elabitur, ac latitat.

18. Qua de cauſa cùm multi concinunt, meliùs ſeruare poſſunt numeros harmonicos, quàm pauci? R. Quoniam multi ſecuriùs ducem ſuum, hoc eſt præcentorem, ſequuntur, tardiúſque incipiunt: in accelerãdo autem procliuiùs erratur.

19. Cur ſuauiùs cãtilenam audimus mixtam tibia, quàm lyra; Reſp. Quoniam vterque ſonus diſtinctiùs percipitur, & ambo meliùs miſcentur, cùm tam humana vox, quàm tibiæ ſonus ſpiritu perficiantur interiùs; non ſic autem lyræ ſonus. Adde quòd tibia ſonitu, cognatióneque ſua errores multos cantilenæ occultat. Sonus lyræ cùm tenuis, vocique commiſceri minùs idoneus ſit, ipſe per ſeſe patens, ſuúmque genus ſyncerum cuſtodiens, omnes cantilenæ errores poſita quaſi regula patefacit. Cùm verò multa perperam in cantando agantur, quod promiſcuum ex erratis, rectéque actis prouenit, deterius eſſe neceſſe eſt.

20. Quam ob cauſam cùm alius locus ſit, quà cibus, potúſque tranſeunt, alius, quà ſpiramus, vbi grandiorem buccellam deuorauimus, ſtrangulamur; R. Quoniam cùm vocalis arteria iuxta eam ſit, quà cibi inferuntur, neceſſariò illa conſtringitur, vbi iuſto ampliorẽ buccellam deuorauimus, vnde oportet viam ſpiritui denegari.

21. Cur inter ſenſibilia propria ſolus ſonus bonus malúſve moraliter denominari queat: ſermonem quippe iracundum, iocoſum, laſciuum, prudentem, ſubdolum dicimus, non ita colorem, aut odorem, aut ſaporem, frigúſve? An quia ſonus motu efficitur, actio verò moris eſt particeps. Adde cæterorum ſenſuum obiecta noſtræ libertati non ſubſtare, ſicuti & vocem: quæ duæ reſponſiones idem valent. Nam tunc etiam cùm vitio vertimus quòd quis odoratus incedat, quòd lucernam inferat intempeſtiuè, &c. ob localem applicationem peccat, non ob alterationem odoris, vel lucis: applicatio autem, cùm motus localis ſit, noſtræ libertati ſubeſt.

22. Quam ob cauſam cùm aliquid procul percutitur, ictum ſtatim cernamus, ſtrepitum lentiùs audiamus; quanquam vnà cum ictu ſtrepitus oriatur; Quia viſum tenuiorem, atque acutiorem, quàm auditum habemus. Viſus igitur anticipare vtpote acutior poteſt, auditꝰ, vt craſſior, lentiùs ſuo fungitur munere. Eadẽ hæc ratio eſt cur in attritu confrictúque nubium, tonitrum, & fulgur, non ex æquo percipiamus, ſed fulgur primùm videamus, poſt tonitrum audiamus: quanquam tonitrus vnà cũ fulgure incipiat. Nimirũ viſus, vt pote agilior, & tenuior præcurrit, atque anticipat, auditus vt craſsior & tardior, poſtmodum ſentit. Ita Alexander libro primo Problematum,

Proble-

Problemate trigeſimo octauo: qua reſ- A
ponſione ſentire videtur videndi actum per emiſſionem ex oculis perfici; quod non ita eſt: exacta igitur problematis ſolutio eſt, etſi tā vidēdi, quàm audiēdi actio momento elici queat, ſpecies tamen auditorias cum motu peruenire ad potentiam, atque adeò ſerius, quàm viſorias, quæ inſtanti traiiciunt, quoniam etſi contrario vacent, ſoboles tamen ſūt localis motionis, vt proinde mirum non ſit, ſi moram faciant in accedendo. B

23\. Cur infantes cùm modulos audiunt, primùm vagitu ceſſent: deinde obdormiſcant? R. Alexander libro primo, Problemate 121. ita ſcribit, quoniam muſica indita à natura animis eſt, vt cæteræ ſcientiæ, neque per doctrinam, vt Plato auctor eſt, ſed per reminiſcentiam quidquam acquirimus. Quoties igitur animus concentum ſentit comptiorem, reminiſcens ac repetens cogit infantem quieſcere, permulcendóque ſopire, atque demum ab exterioribus auocare. C
Sed hæc Platonica ſunt. Rectiùs igitur Ariſtoteles ſectione decima nona, Problemate 38. Cur, inquit, numeris, modulis, omnibus denique concinendi generibus oblectari cuncti conſueuêre? An quòd ratum, ordinatúmque omne ſecūdùm naturam eſt, vt meritò nos poſſit oblectare, cuius indicium eſt, quòd cùm ordinatè laboramus, bibimus, & comedimus, naturam, viréſque noſtras, & ſeruamus, & augemus; contrà verò, cùm inordinatè agimus? D
Conſonantia autem miſtio eſt, ſiue temperatio ordinata contrariorum inter ſe, proportionémque inuicem cuſtodientium. Itaque vult Ariſtoteles vocum concentum ideo aures recreare, quòd certis legibus à natura rei petitis componatur: quod etiam vſu venit aliis ſenſuum obiectis, vt non niſi ij colores in pictura oculos oblectent, aut in cibis ij ſapores, qui certo quodam modo attemperantur. Addit tamen Ariſtoteles modos etiam adiectitios canticorum, hoc eſt, qui non ſunt ab arte; E
delectare etiam, ſi eis aſſueſcamus, nimirum quia conſuetudo, naturæ quoque vim obtinet.

24\. Quamobrem qui ſurdi ab ortu naturæ ſunt, iidem & muti viuant? R. Quæ nunquam audierunt, hæc fari nequeunt. Medicis tamen placet, vt par idem neruorum ſit, cuius pars altera ad linguam, altera ad aures vſque porrigatur, atque ita neceſſe ſit communem accidere affectionem. Verùm mutos fieri, qui ex morbo ſurdeſcunt, negant, propterea quòd pars altera tantùm, quæ ſcilicet audiendi officio delegata eſt, ſuas vires amiſerit: & mutos quoque eadem ex cauſa non etiam ſurdos reddi affirmant: videlicet quòd alterius nerui, linguæ accommodati læſio eſt.

SECTIO QVARTA.

Solutio Problematum, quæ ad nares pertinent.

DE ſtructura narium dictum eſt lib. 2. de anima, cap. 9. per varias quæſtiones. Ariſtoteles ſect. 33. problematū paucas quaſdam nariū affectiones exponit: ſicuti & ſequentium organorum, atque ſenſuum, ea maximè de cauſa, quia horum trium natura craſſior eſt, vnde neque ita plenam de ſe ac obiectis notitiam intellectui ingerunt, neque tantam doctrinæ materiam præbent, quemadmodum priores duo; quapropter preſſiùs de iiſdem agendum nobis erit. 1.

Cur pueri omnes reſimato ſint naſo, & ferè qui criſpo ſunt capillo: quod maximè in Æthiopum genere cernimus, quibus paulò attollitur naſus; Nimirum naſus cartilago eſt, quæ naturam oſſis habet, in calidioribus autem quales pueri, & criſpi, materia craſſior, minúſque vtilis, vt ea eſt, quæ cedit in oſſa, minùs creſcit.

Quæ cauſa ſternutandi? Nimirum ſpiritus, halitúſque ex humoribus exciti calore. Etenim vi attractrice aër à foris collectus per nares, deinde onuſtus halitibus per expultricem foras exploſus, caput exonerat. Vnde inter dormiendum adacto ad intima viſcera calore, non ſternutamus, nec item ſi oculos perfricamus, tunc enim maior calor ex confricatione corripit minorem, qui ſternutandi cauſam dabat, aut humor, qui ſternutamento egredi debuerat, cum lacryma egreditur: è contrà verò Solem aſpiciētes ſternutamus, quia admiſſa oculis luce, aut penna laceſſiti, faciliùs incaleſcunt. Denique quòd ſternutatio proueniat à calore, fit vt ſingultum adimat. Eſt autem 2.

ſingultus commotio aëris egredi conā-tis à pulmone; vnde diſtentionem cauſat in eo, ſicut ructus egreſſus è ventriculo aër eſt. Porrò inter animantia homo maximè ſternutat, quia pro rata portione, & cerebrum maius habet, vbi materia ſternutandi cogitur, & laxiores nares ad externum aërem attrahendum? vnde & ſenes ęgriùs ſternutant, quòd narium ſint compreſſiorum. Iam verò aut bis fermè, non ſemel, aut pluries ſternutatio editur. Bonæ ſunt nares, in quas venula diffunditur, & per quam ſpiritus commeant.

SECTIO QVINTA.

Solutio problematum ad guſtatum pertinentium.

1. CVR quidam res inſuaues auidè appetunt, vt pueri, & quæ vterum geſtant, præſertim ad tertium vſque menſem? R. Quia vitioſa qualitas cum menſtruo ſanguine ad os ventriculi irrepit, cognatæque qualitatis appetentiam excitat. Itaque ſi atra bili infeſtatur os ventriculi, carbones, coctos lateres, & id genus fictile cupit. Si acida pituita imbuitur, ſapores appetit acidos, &c. Vitium porrò hoc vltra tertium menſem ferè non protrahitur, quia fœtus iam grandior, omnem ſanguinis menſtrui copiam poteſt abſumere; quapropter mirum non erit, ſi pueri ex prædicto ſanguine coaliti, ea quoque deſiderent, quæ diximus. Lege Alexandrum lib. 2. problemate. 74.

2. Cur cùm dulcia ſuauiora ſint acribus, non iſtis, ſed illis ſaturamur citiùs? R. Quia fames, appetentiáve cibi tandiu durat, quandiu non ſolùm ventriculus, ſed membra etiam inania ſunt alimento: at dulcia tota fermè ſunt alibilia, non item acria, ideóque citiùs illa famem extinguunt, quàm iſta: ſine fame autem ventriculus & gula nihil admittere queunt. Porrò quòd quidam etiam an equam comedant, maximè ægrotorum plurimi, dulcia auerſentur, acria appetant, cauſa eſt, quia hæc humorem calidum, id eſt, bilim flauam, euertunt. Ea igitur in re natura boni conſuluit.

3. Cur ſi quid pomi putris edimus, magis amarorē ſentimus poſt epotum vinum, quàm antea? R. Quia amaror vino illatus, ab ipſoque vini calore excitatus, permeat faciliùs per organum guſtatus, ſicque vehementiùs ſentitur.

4. Cur panis, caſeus, & pleraque refrigerata deterioris ſaporis exiſtunt: recalefacta verò melioris? R. Quia refrigeratis ſuccus concreſcit, & conſtat, tepefactis autem dilabitur; at ſuauitas ſucco percipitur. Sed cur dulcia minùs ſentiantur calida, quàm frigida? nimirum organum guſtatus tactum habet: calor igitur, quia vehementius ſenſibile eſt, guſtandi actum offuſcat: itē ſuccus dulcis calidus eſt, ſicque perturbatur aliquantulum dulcedinis ſenſio, cùm adiuncto calore fouetur.

5. Cur ficus cùm molles, dulcéſque ſint, dentes offendunt? R. Quia gingiuis ſuo lentore adhæreſcunt, dentibúſque inſinuatæ putredinem citò cauſant, inſito calore; quin etiam granorum duritie fatigant dentes.

6. Cur potus ſuauior eſt poſt eſum acerborum? R. Quia contraria iuxta ſe poſita magis ſe produnt. Item quemadmodum quies poſt laborem gratior eſt, cùm tamen in ſe melior non ſit, quàm poſt aliam quietem; ita, &c.

7. Cur lingua amara, ſalſa, acidáque fieri, ſentiríque poteſt, non dulcis? R. Quia illæ affectiones, corruptiones naturæ ſunt: dulcedo verò eſt naturalis: ipſam autem naturam ſentire nemo poteſt: ita Ariſtoteles ſect. 34. problemate. 5.

SECTIO SEXTA.

Solutio Problematum ad tactum pertinentium.

1. CVR qui rapidè, aut inconſultè feriuntur, minùs dolent, quàm qui conſultò? R. Quoniam illi animo ſunt occupati, qui negotio diſtractus minùs ad ictum percipiendum applicatur. Hi verò ad id membrum, quod feritur, ſe conuertunt, vehementiúſque proinde dolent: eadem cauſa eſt, quòd qui onera portant, aut labori incumbunt, cantu releuentur, quoniam attendit animus ad numerorum ſuauitatem, ſicque labor decipitur, vt inquit ille. Eadem, quòd

quòd lugentibus, tibias atque tympana adhibeamus; mœrentibus de ſuorum morte, atque ægrotantibus, hominum cœtus procuremus: nimirum animus ad varios ſermones ſe transfert, ab angoréque ſeiungitur. Lege Alexandrum libro 1. problem. 77. & 78. Quòd ſi tela præuiſa, vt Magnus Gregorius inquit, minùs feriunt, aliunde id verum eſt, quatenus imminentis mali prænotione remedium, aut diuerticulum procuramus.

2. Cur cùm ab alio tangimur, præſertim clanculùm, & fraudulenter, magis inhorreſcimus, aut titillamur, quàm ſi à nobis, vel ab alio palàm tangeremur? R. Quod natiuum, inſitúmque eſt, minùs percipimus, ſic enim lingua inſitum dulcorem minùs ſentit, quàm acredinem, vel amarorem. quod autem ab alio apertè fit, quaſi inſitum nobis eſt. Item quod inſidioſè fit, terribilius occurrit, ſicque metus excitatur, atque adeò horror ex frigore. Hinc etiam riſus contingit, quia nouitas, & fraudulentia obiecta ſunt riſus. Similiter alis, pedum plantis, & auribus titillamur magis, quia earum partium tactus inſolentior eſt, præterquam quod tenuioris ſunt cutis; vnde & labris maximè titillamur.

3. Cur non iiſdem omnes inhorreſcunt pariter; Nam alij cùm veſtis rumpitur, alij cùm ſerra acuitur, vel ſcindẽdo trahitur; alij cùm pumex ſecatur; alij cùm lapillus mola perfrangitur; alij cùm cibos faſtiditos vident? R. Quemadmodum non eiſdem delectantur, ſed iuxta variam corporis temperaturam: ita ob eandem varietatem, non iiſdem læduntur, ſed iis, quæ à cuiuſque temperamento ſunt alieniora.

Cur cùm aqua etiam calida aſpergimur, horreſcimus tactu? R. Quia quod eſt per ſe in aqua, timemus, nimirum frigus. Quanuis igitur calida exiſtat, naturæ tamen affectus in nobis excitatur. 4.

Cur dentes frigidum magis, quàm calidum ſentiunt, caro è contrario? R. Quoniam dentes tenuioribus continentur meatibus, exiguóque calore præditis: Itaque aduerſum frigus minùs ferre poſſunt. At caro calida eſt, quapropter à frigido minùs afficitur, à calido magis: quaſi ignis igni adiiciatur. Ariſt. ſect. 34. problem. 3. 5.

Cur duorum ſenſuum ratione, homines vocamus continentes, id eſt, tactus, & guſtatus non cæterorum? R. Quia voluptates nobis cum brutis communes per hoſce ſenſus adminiſtrantur; quod igitur tale eſt, ſpernimus, erubeſcimus, probróq; damus. Vide Ariſtotelem ſect. 28. problem. 2. & 3. 6.

Atque hactenus de problematis, quæ ad exteriores animę potentias ſpectant. Neque verò de aliis eiuſdem animæ facultatibus inſtitutum perſequimur, quoniam doctrinæ popularis, qualem ſolet Ariſtoteles in problematis adhibere, materiam non ſuppeditant. Illud ſupereſt, vt quem laborem communium ſtudiorum gratia, Societatis IESV Conimbricẽſe Collegium poſuit, vniuerſæ Philoſophiæ edito curriculo, gratum ſibi eſſe velit Deus, qui & cœptis aſpirauit, & ad optatum exitum promouit.

***

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

INDEX RERVM PRAECIPVARVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR,

IN QVO NVMERVS PAGINAM:
literа (C) columnam ſecundam:
aliæ appoſitæ, locum
notant.

ACTIO.

ACTIONES non diſtinguuntur per terminos qui ad ipſas ordinantur. 110.c.2.e
Vna actio non eſt terminus alterius. 337.e
Actio Virtutis per ſe fixa eſt, per accidens breui durat. 397.c.2.c
Actioni honeſtæ præter delectationẽ præmium debetur. ibid.b
Actio productiua formæ & non vnitiua, diſtinguitur ſpecie ab vnitiua. 57.c.2.e
Eadem actione formæ materiales producta & vnita. ibid.d
Actio eſt animæ ſuis. 95.c.2.e
Non omnis actio coniuncta cum motu. 338.d
Actiones vitales creatæ à Deo ſolo elici non poſſunt. 108.c.2.a
Actio vitalis à potentia vitali elici non poteſt niſi animæ inhæreat. ibid.
De duplici actione ex parte ſenſus & ſenſibilis. 252
Actione directa ſenſuum functiones non præcipiuntur. 259.d
Per actionem immanentem nihil ad extra producitur. 338.b
Actio animæ extra corpus non eſt connaturalier. 411.c.2.b
Quotuplex ſit animæ actio. 417.b
In Actione vitali cur potentia extra obiectũ nec diuinitus feratur. 142.c.2.b
Per quam actionem verbum producatur. 337.c.2.a
Actiones voluntatis & intellectus quomodo ſubordinatæ. 379.c.2.a
Voluntatis actiones ſimpliciter liberæ. 371.c.2.b
Tres animæ vegetatricis actiones. 120.c.2

ACTVS.

DIuiſio actus in primum & ſecundum. 40
Actus ſecundus non ſemper perfectior primo. 53.c.2.d
Probatur anima eſſe actus primus. 41.& 42
Anima actus corporis organici. 43
Prius eſt animam eſſe corporis actum, quàm corporis principium. 96.b
Eiuſdem eſt actus, cuius eſt potẽtia. 57.c.2.b
Per actus & obiecta potentiæ diſtinguuntur. 109.c.2.a
Actus vnius potentiæ ſpecie differentes, vni rationi formali ſpecificæ ſubordinantur. ibid.c

Quomo

Quomodo actus eiuſdem potentiæ ſpecie differentes vnius rationis eſſe cenſeantur. ibid.c
Actus ſubordinati ab eadem potentia poſſunt eſſe. 120.c.2.e
Per actum amãdi, efficitur impreſſio in amante. 339.c.2.b
Actus ſupernaturalis viæ poteſt in patria continuari. 434.d
Intellectus poſſibilis bifariàm dicitur eſſe in actu. 284
Quatuor Intellectus actus deſignantur. 380.c
Intelligendi actus eſſe ſpirituales colligitur ex obiectis. 391.c.2.d
Qui actus intelligendi à ſenſibus ſint maximè alieni. 392.c
Ad actus appetendi requiritur iudicatiua notitia intellectus. 381.b
An ad actus voluntatis requiratur notitia iudicatiua intellectus. ibid.
Poteſt diuinitus conſeruari actus voluntatis abſque vlla notitia. 379.c.2.c
Quàm independentes ſint à materia actus liberi appetendi. 392.d
In actu intellectus conſtituitur felicitas. 377.c
Anima non ſemper actum exercet intenſiſſimum. 436.b
Anima ſeparata poteſt eoſdem ſpecie actus producere, quos producebat coniuncta. 433.c.2.d
Quid de naturali actu tenendum. 434.d
An anima ſeparata per actus intendat habitus. 435.c.2.d

ADMIRATIO.

VNde proueniat admiratio. 373.d
In quo conſiſtat admiratio. 373.c.2.a
In qua potentia ſit admiratio. 374.d
Miracula ab admiratione nomen acceperunt. 373.e
Cur admiratio ſit cauſa delectationis. 374.b
In Chriſto fuit admiratio. 373.c.2.d

AER.

AEr cur non videatur. 154.a
Aërem innatum eſſe organo audiendi. 189.d
Aër & aqua ſoni medium. 183.c.2.c
Aër & aqua ſunt medium quo ſpargitur odor. 194
Aër & aqua medium odoris. 197.c.2.e
Aër & aqua præcipuum medium ſenſuum. 240

ÆQVALITAS.

ÆQualitas vniuerſum decorat. 71.e
Æqualitas poſitiua, & negatiua. ibid.c.2.b
Quæ æqualitas requiratur ad vniuocationem. ibid.d.
Opinio aſſerens æqualitatem ſpecificam inter animam & Angelos. 404.c

AGENS, ET AGERE.

NIſi prout in actu eſt, nihil agit anima intellectiua. 73.c.2.d
Agendi principium quomodo ſubſtantia eſſe poſſit. 137.c.2.d
Agens principale non poteſt eſſe ſua vis actiua 108.a
Quomodo intelligendum, Omne agens eſt patiente præſtantius. 294.c.2.a

ALIMENTVM.

ALimentum quo pacto contrarium eſſe debeat rei, quæ nutritur. 117
Alimentum quo pacto ſubiectum accretionis & nutritionis. 120

ALTERATIO.

NOn alteratur propriè niſi quod ad corruptionem diſponitur. 126
Qui elicit ſenſationẽ, nõ propriè alteratur. ib.

AMOR.

PEr actum amandi efficitur impreſſio in amante. 339.c.2.c
Quo pacto res amata ſit in amante. ibid.
Amore nobilior cognitio. 377.c.2

ANGELVS.

CVr Angeli dicantur partes Vniuerſi. 441.c.2.e
Cur Angeli intelligentiæ, homines verò rationales dicantur. 333.a
Opinio aſſerens æqualitatem ſpecificam inter animam & Angelos. 404.c
Opinio Angelis præferens animam. ibid.
Sententia pro Angelis. 405.b
Quæ fuerit Durandi opinio circa Angelorum exiſtentiam in loco. 443.c
Angelus Dæmonem impreſſo impetu impellit. 54.c

Cor

Corpora ab Angelis aſſumpta cur non organica. 57.c.2.a
Angeli humanum corpus formare nō poſſunt. 65.d
Quæ propria ſunt in viuẽtium operationibus, deſunt Angelis aſſumentibus corpora. 57.c.2.d
Angelus non eget ſpecie vt ſe intelligat. 297.c
Angelorum ſpecies uniuerſalia & ſimplicia diſtinctè repræſentant. 300.c
Angelis, non animæ ſunt indita ſed ſpecies. 331.c.2.a
In Angelis non eſt intellectus agens. 295.c.2.d
Cogitationes quomodo Angeli cognoſcant. 313.b
Angelorum ſpecies intelligibiles præſtantiſſima. 296.c.2.b
Angeli percipiunt plura, vt plura. 346.b
Angeli cùm ſe intelligunt, verbum exprimunt. 338.c.2.d
Angeli quomodo aliorum rationes percipiant. 313.b

ANIMA IN COMMVNI.

Animarũ diuiſio ex Platone. 101.c.2.e
Academicorum error de anima. 54.c.2.d
Diſſidium de animæ natura. 17.a
Animam nihil eſſe qui putarint. ibid.b
Falſa animæ deſcriptio ex Varrone. 51.c
Anima eſt actus primus corporis. 42.& 43
Prior animæ definitio. 45.a
Secunda animæ definitio. 95.b
Prior per poſteriorem oſtenditur. 94
Quomodo vna per alteram demonſtretur. 96.d
Animæ definitio ab effectis colligenda. 13.& 95.c.2.c
Triplex animarum varietas ex diuerſo modo operandi. 101.c.2.b
Cur tres animæ numerantur, nec tria genera, nec ſpecies dicuntur. 102.a
Anima vt dicitur temperies. 47.c.2.a.d
A quibus ponitur harmonia. ibid.c
A quibus quinta ſubſtantia. 48.b
Vnam animam aſſiſtentem poſuit Auerroes. 77.d
Non datur vna anima re ab omnibus ſeiuncta. 99
Anima quodammodo eſt omnia. 326
Anima ſecundùm Platonem formarum locus dicitur. 283
Anima materiæ primæ confertur. 347.c.2.e
Animæ ſunt incompleta entia. 405.d
Vt inter figuras, ſic inter animas aliæ aliis perfectiores. 100
Quælibet anima non quamlibet materiam, ſed determinatam reſpicit. 71.d
Animæ humanæ contemplatio media inter phyſiologicas & metaphyſicas. 4.c.2.d
Quid Patres ſenſerint de ſcientia Animæ. 2.c
Vtilitas ſcientiæ de anima. 1.b
Ad moralem ſcientiam opportuna & ad Metaphyſicam. 1.c.2.a.c
Quomodo animæ contemplatio ad Phyſiologiam ſpectet. 5 d
Animæ ſubſtantiæ ſenſus inhærere qui putant. 248.c.2.a
Animarum origo occulta etiam apud Patres. 60.e
Solam animam rationalem indiuiſibilem qui tuentur. 82.c.2.b
Non ſola fide tenendum animam hominis eſſe indiuiſibilem. 81.c
Animas perfectorum animantium eſſe indiuiſibiles putat D. Thom. 82.a
Qui animas omnes inſectiles fecere. 80.c.2.d
Qui diuiſibiles. 82.a
Anima tam diuiſibilis quàm indiuiſibilis informat quamlibet partem corporis. 86.c.2.c
Anima diuiſibilis quomodo non ſit in qualibet parte corporis. ibid.

ANIMA PROVT corpus concernit.

Placita Philoſophorum in qua parte corporis Anima reſideat. 85.b
Quæ ſit dependentia animæ à corpore. 13
Error de inductione animæ in corpus poſt partum. 65.c.2.d
Quomodo intelligendum animam non eſſe corpus, nec ſine corpore. 94
Coniũctio animæ cum corpore triplex.
Coniunctio animæ cum corpore neceſſaria ad intellectionem. 331.c
Animam coniungi corpori vt motorem, quomodo Plato exiſtimauit. 73.c
Anima in corpore operatur vt quod, extra corpus vt quo. 431.c.2.e 432.a
Anima in corpore eſt vt quo, & vt quod diuerſo modo. 60.b
Si anima ſine corpore non operatur, ſine corpore eſſe nequit. 13
Ariſtoteles animas ante corpora non ponit. 63.c.2.a
Animarum antegreſſio. ibid.d
Anima perfectiùs eſt in corpore, quàm extra.

 extra.

ira. 62.c.2.e
Quo ſenſu aliqui Patres animam corpoream dixerint. 52.c.2.e
Quid nomine corporis Ariſtoteles intelligat cùm illud animæ tribuit. 54.c.2.e
Anima ſeparata ſine miraculo corpora aſſumere, ad nóſque remeare poteſt. 448.e
Veterum error de animæ corporalitate, unde. 54.e
An anima primi hominis ante corpus fuerit. 64.b
Animæ ante corpora non peccauerunt. 63.d
Anima rationalis relatum tranſcendens ad corpus.
Cur anima non vniatur per accidens corpori. 76.e
Anima intellectiua cur corpori coniungatur. 76.b
Error de inductione animarum in corpus poſt partum. 65.c.2.d
Animam humanam qui veteres corpus fecerint. 51.c
Ex anima & corpore cur vnum fiat, quærendum non eſt. 43
Anima ad corpus vt forma artificioſa ad ſubiectum. 44
Item ſicuti aſpectus ad oculum. ibidem
Prius eſt animam eſſe corporis actum quàm operationis principium. 96.b
Vnam animam ſucceſſiuè multa corpora informare qui putarunt. 76.c.2.d
Anima in corpore cognoſcit ſe per ſpecies non per ſuam eſſentiam: extra per eſſentiam. 347.c.2.d
Qua via anima ſe intelligat dum eſt in corpore. 348.a
Coniunctio animæ cum corpore neceſſaria ad intellectionem. 331.c
Quære Vnio.

ANIMA QVATENVS RAtionalis, intellectualis & humana cognominatur.

Triplex animæ rationalis cõſideratio. 5.e
Anima rationalis ſuprema formarum. 5.c.2.e
Animæ rationales vi ſeminis non propagantur. 61.d
Animæ rationales non fuerunt ante corpora à Deo creatæ. 62.e
Animæ rationales creantur à Deo non ab Angelis. 61.c.2.d
Dogmata de animarum ortu. 60.c.2.a
Anima rationalis ſpiraculi nomine denotatur. 401.d
Anima rationalis ſub quo conceptu non ſit natura. 8.c.2.b
Falſa ſententia de creatione animarum ab Angelis. 65.d
Anima intellectualis ſphæra dicitur à Philoſophis. 301.d
Anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra materiam. 51.c.2.b
Animam humanam ſpecie non diſtingui ab Angelo putat Origenes. 57.e
An omnes animæ intellectiuæ ſint pares dignitate. 67.c.2.e
Animam intellectiuam eſſe ſpiritualem probatur ex Patribus & Concilijs. 51.c.2.e
Anima intellectiua ſubſiſtens. 57.c
Vide ſubſiſtentia.
Anima intellectiua ſecundùm Ariſtotelem, & ſecundùm fidem, vera eſt hominis forma. 74.c
Et naturaliter. ibi.
Anima intellectiua vera eſt hominis forma, & qui hoc negarint quoad omnes gradus. 73.e.
Anima humana ſecundùm gradum intelligendi vera eſt hominis forma. 74.c.
De fide eſt animam hominis eſſe ſpiritualem. 399.c.2.c
Animam eſſe ſpiritualem colligitur ex actibus & ex acumine humanæ cognitionis. 391.c.2.b.e.
De immortalitate animæ rationalis. 388.
Quære Immortalitas.

ANIMA SEPARATA.

Anima ſolùm vt ſeparata naturale eſt ſine corpore operari. 411.c.2.a
Animæ ſeparatio à corpore non eſt ei naturalis. 409.c.2.a
Nec violenta. 412.c.2.b
Si ſeparatio ei eſſet violenta, foret regreſſio naturalis. 412.b
Similis eſt animæ ſeparatio primæ Angelorum productioni. 408.c.2.e
In quo conſiſtat animæ ſeparatæ ſtatus. 408.c.2.b
Anima per ſeparationem mutatur priuatiuè, & modus poſitiuus ei non aduenit. ibid.
Separatio animæ eſt præter naturam. 412.c.2.b
Anima ſeparata à corpore, nihil de ſubſtantia propria amittit. 76.col.2.a.
Animæ ſeparatæ nulli loco ſunt adictæ. 444.c
In anima ſeparata potentiæ organicæ ſolùm vt in radice. 105.c.2.d
Quæ potentiæ animam ſeparatam comitentur. 417.c.2.a

Anima ſeparata poteſt vti diſcurſu ad naturales notitias. 433.c.2.d
Qui animæ ſeparatæ diſcurſum, & compoſitionem concedant. ibid.
Habitus, & ſpecies in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ reſidentes, eandem à corpore ſeparatam comitantur. 412.c
Quæ ſpecies & habitus in anima ſeparata conſeruentur. ibid.
Ab intellectu animæ ſeparatæ non fluunt ſpecies naturaliter. 425.c.2.a
Animæ ſeparatæ nouæ ſpecies à Deo infunduntur. 426.b
Probabile eſt animam ſeparatam ab obiectis ſpecies non abſtrahere. 427 e & ſeqq.
Anima ſeparata intelligit per ſpecies acquiſitas & infuſas. 431.c.2.d 434.c.2 d
Et per acquiſitas diſtinctiùs, quàm quando erat in corpore. 435.a
Anima ſeparata memoratiuas ſpecies acquirit. 436.c.2.b
Anima ſeparata recordatur per ſpecies acquiſitas. 422.d
Anima ſeparata, & Angelus an aliquando ceſſent à ſui cognitione. 435.c
Anima ſeparata intuitiuè plura cognoſcit. 428.a
Vnde proueniat quòd anima ſeparata ſingularia percipiat. 302.c.2.c
Quære, Cognitio, Cognoſco.
Anima ſeparata poteſt ſe ponere in puncto. 453.a
An anima ſeparata ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit. 412.c.2.c
Vide, Vnio.
Anima ſeparata poteſt eoſdem ſpecie actus producere, quos producebat cõiuncta. 434.a
Quære, Actus.

ANIMA VEGETATIVA, & Senſitiua.

QVid ſit anima vegetatrix. 120
Anima vegetatiua tantùm non eſt formaliter in anima tantùm ſenſitiua. 102.c.2.a
Viuere ab anima vegetatiua primò eſt. 112
Tres animæ vegetatiuæ actiones. ibid.
Homo non conſtituitur per ſolam animam ſenſitiuam. 78.e
Falſa ſententia de creatione animarum ſenſitiuæ & vegetatiuæ ab Angelis. 65.d

ANIMATVM ET Animus.

ANimatum poſterius eſt anima. 89
Inter animatum & inanimatum diſcrimen. ibid.
Animus noſter medius inter æterna & caduca. 2.b
Animi mores temperamenta ſequuntur. 14

ANIMAL.

ANimantia ſaltem perfecta primò à Deo ſunt producta. 57.c.2.b
Quæ animalia, viſu, auditu, & odoratu hominem excellant. 246.e
An Ariſtoteles putet omnia animalia habere guſtum. 216.c.2.e
Quæ animantia vocis expertia. 187.a
Animalia quæ non reſpirant, vocem non edunt. 179
Animantibus perfectis inſunt omnium ſenſuum organa. 240
Omnibus animantibus conueniunt tactus & guſtus. 245.c.2.b & 363
Animantibus imperfectis ſuus ineſt appetitus 362
Sola animantia indigent ſenſu. 364.
Quo pacto intelligendum quædam animalia ſola imaginatione viuere. 100
Nullum animal caret facultate imaginandi ſaltem imperfecta. 98

APPETIBILIS.

APpetibile, aut bonum eſt, aut apparens bonum. 360.

APPETITVS.

APpetitus naturalis quid ſit. 370
Appetitus in nobis, alius rationalis, alius ſenſitiuus. 370.c.2.d
Diſtinguuntur ſpecie. 371.b
Diſcrimina inter illos. ibidem
Appetitui membra deſpoticè obediunt. 384.c.2.a
Nihil derogat appetitui homini ſubiici potentiis ſuperioribus. 386.a
Appetitus quomodo concurrat ad motum. 384.d.
Appetitus cauſa vniuerſalis motus. 384.c.2.b
An anima habeat elicitum appetitum ad reunionem cum corpore. 414.d
Quæ appetitum ſciendi excitent. 8
Appetitus liber hominis ad æterna ſe extendit. 397.c
Appetitio Beatitudinis in homine quàm ſit ardens. 394.d
Appetitus naturalis in homine ad vitam

beatam. 393.d
Et ad immortalitatem. 393.c.2.b
Voluntas tribus modis mouet appetitum. 372. a
Appetitus & intellectus practicus ſunt principia motus progreſſionis. 359

AQVA.

AQuas ſub terris non videri quibus rationibus probetur. 172.c
Aqua ſub terra non videtur ſine aliquo lumine. 173.c.2.b
An ex aqua ſolùm percuſſa fiat ſonus, problema. 182.a
Indicia latentis aquæ. 172.c
Sint aquilegæ necne, vtrumque probabile. 173. a
Pro aquarum inſpectoribus. 172.c.2.a
Cur cùm aqua etiam calida perfundimur, inhorreſcamus. 469.c.2.a

ARBOR.

MIra arboris natura. 100.c.2
Arbores ſenſu præditas qui putarint: quæ ſententia à D. etiam Auguſtino improbatur. 101.c.2.a
Arbores virtute attractrice, & expulſiua, non ſenſitiua potentia, noxia reiiciunt, commoda trahunt. 102.c
Radices in arboribus ſuperiores partes ſunt. 114

ARISTOTELES.

ARiſtotelis in ſcribendo modeſtia. 11.
Ariſtoteles an negauerit infinitum in rebus materiæ expertibus. 80.c
An Ariſtoteles putet omnia animalia habere guſtum. 216.c.2.e
Quid Ariſtoteles de ſede olfactus. 200.c.2.d

AVDIO.

CVr nox ad audiendũ aptior. 464.c.2.d
Audiunt Talpæ ſub terra. 185.e
Cur quæ audiuntur, delectent magis, quàm quæ leguntur. 462.e

AVDITVS.

AVditus poſt viſum cæteris ſenſibus exactior. 187.c.2.e
Auditus ad doctrinam, aſpectus ad experientiam inſeruit. 246.b
Quo pacto auditus inſtrumentum à ſono moueatur. 177
Vbi audiendi facultas inſideat. 189.b
Auditoriæ facultatis inſtrumentum. 189.d
Inſtrumentum audiendi dicitur aër analogicè. ibid.

AVRIS.

AVrium varietas. 461.e
Cur natura aurium anfractus molita ſit. 188.c.2.a
Aures merum oſtentatrices. 461.c.2.d
Cur pudentibus aures rubeſcant. 462.c
Cur auris memoriæ locus dicatur. 461.c.2.b
Fanſiis adeò erant pregrandes aures, vt more veſtium totum corpus contegerent. 461.e
Vndenam tam varij ſoni in ægrotantium auribus exiſtant. 461.c.2.c

BEATITVDO.

APpetitio beatitudinis in homine quàm ſit ardens. 394.d

BEATVS.

BEati in cœlo quo pacto edant vocem. 185.c.2.a
Beati verbum exprimentes feruntur in Deum immediatè. 339.b

CALOR.

NVllum viuens eſt ſine calore. 120.
Calore & alimento exequitur anima munus nutritionis. ibid.

CAVSA.

CAuſa materialis in quibus coincidere poteſt cum efficiente. 329.c
Ex duabus cauſis partialibus non ſemper qualibet ſe ſola effectum producere valet. 138.a
Anima formalis, finalis, & efficiens cauſa eſt. 113.
Cauſam nutritionis ignem eſſe qui ponebant. 115.
Appetitus, cauſa vniuerſalis motus. 384.c.2.

CEREBRVM.

A Cerebro nerui deriuantur. 225.c
In cerebro hoſpitantur ſenſus externi. 262.a

Ex ventriculis cerebri non colligitur efficaciter numerus ſenſuum internorum. 271.b
Cur vna Solis virtus diuerſos præſtet effectus, non verò in ſenſibus id efficiat vna cerebri virtus. 248.a

CHRISTVS.

IN Chriſto fuit admiratio. 373.c.2.b
Chriſti infuſa ſcientia. 432.col.2.b
Anima Chriſti non indiguit conuerſione ad phantaſmata. 352.d
Quid ſenſerit Durandus de deſcenſu animæ Chriſti ad inferos. 443.a
Chriſti animam in perpetuum duraturã docet fides. 399.e
Mutatio circa ſpecies in Eucbariſtia, non circa Chriſtum fit. 409.c

COGITATIO.

COgitationes cordis nulla ſpecies naturaliter repræſentat. 313.a
Cogitationes ſolus Deus cognoſcit. ibid.
Cogitationes quomodo Angeli cognoſcant. ibid.

COGITATIVA.

DAnda eſt cogitatiua diſtincta à phantaſia. 273.c.2.c
Cogitatiua circa res ſenſatas & inſenſatas verſatur. ibidem
Diſtinctio inter cogitatiuam, & memoriam. 274.c.2.a
Cogitatiua ſeu phantaſia ratio particularis. 279.c.2.a

COGNITIO.

OMnis cognitio fit per expreſſionem rei cognitæ. 339.d
Cognitio ſupernaturalis non impedit naturalem cognitionem eiuſdem rei. 395.c
Cognitio ſupernaturalis animæ non eſt diſcurſiua. 432.c.2.e
Cognitio aſſimilatio eſt inter cognitum & cognoſcens. 336.d
Cognitio fit per ſimilitudinem inter cognitum, & cognoſcens. 47.c.2.d
An cognitio animæ ſeparatæ ſit clarior quàm coniunctæ. 434.c.2.b
Quid dicendum de cognitione animæ quoad ea, quæ apud nos geruntur. 438.e
Quæ ſimilitudo requiratur inter cognoſcentem potentiam & rem cognitam. 344.c
Cognitio amore nobilior. 377.c.2.b
Ad euidentem cognitionem non ſat eſt argumenta impoſſibilitatem ſuadentia diluere. 440.c.2.b

COGNOSCO.

ANima diſtinctè cognoſcit omnia ſenſibilia. 437.c.2.e
Anima ſeparata ſe, ſuos actus, potentias, & alias animas diſtinctè cognoſcit. 438.c.2.c
Per quid anima alias animas cognoſcat. 439.a
Probabile eſt animam ſeparatam naturali & diſtincta cognitione Angelos, eorum proprietates, & operationes noſſe, non verò cordis cogitationes. ibid.d
Vnde proueniat quòd animæ aliquas res ſupernaturales non cognoſcat. 440.b
Cognoſcit anima naturaliter aliquarum rerum poſſibilitatem & exiſtentiam. 440.c.2.e
Item rerum exiſtentium perſonalitates & exiſtentiam. ibi.
Res aliquas ſupernaturales anima cognoſcere naturaliter non poteſt. 441.b
Cognoſcit anima in Deo extraordinariam potentiam actiuam. 440.d
Non ſemper anima indiget ſimilitudine obiecti vt illud cognoſcat. 438.c.2.e
Cognoſcit intellectus actum potentiæ cogitatricis. 344.e
Intellectus quomodo cognoſcat ſuos habitus. 348.e
Intellectus ſupernaturales actus diſtinctè cognoſcere non poteſt. 349.e
Intellectus plura vt plura ſimul poteſt cognoſcere. 341.c.2.a
Circa prima principia intellectus non errat. 360.

COLOR.

COloris definitio. 149.
Duplex coloris definitio impugnatur & defenditur. 151.d
Color ſuperficies Pythagoræ. 155.b
Colorem & lucem idem eſſe qui putent. ibid.
Colores apparentes lumen ſunt. 155.c.2.e
Veri colores à luce diſtinguuntur. 156.a
In quo veri & apparentes colores conueniant, & diſſideant. 157.b
Apparentium colorum diſtinctio & varietas. ibid.e
Colores oriuntur ex temperamento certo primarum qualitatum. 158.e
Qui colores qualibet elementa ſequantur. ibid.

Colorum mutatio vnde. 159.e
Color ex ſe viſibilis. 156.c.2.c
Quidam colores cur aſpectui officiant. 156. c.2.
Color diuiduus ratione ſuperficiei. 156.e
Color elementis non ineſt. 157.c.2.c
Color colorem non generat, ſed odor odorem. 197.c.2.c
Color & lux ſunt cauſæ partiales ſpecierum productarum. 161.b
Colores extremi. 158.c.2.e
Medij colores præcipuè quinque. 159.b
Coloris candidi præſtantia. 158.c.2.d
Coloribus imponuntur nomina à rebus in quibus viſuntur. 159.d
Colores etiam in lucidis corporibus non niſi in externa ſuperficie videntur. 154.c.2.d

CONCEPTVS.

Dantur conceptus rerum ſingularium. 342 c.2.b
Conceptus rerum immaterialium eliciuntur ex ſpecie materialium. 308.a
Anima rationalis ſub quo conceptu non ſit natura. 8.c.2.b
Ex imagine infimæ ſpeciei elici poteſt conceptus naturæ genericæ, & ſpecificæ. 306.d

COR.

Cor principium remotum ſentiendi. 261 c.2.d
In corde ſenſus communis ex Ariſtot. ibidem
Eundem Medici in cerebro ponūt. 261.c.2.b
Cogitationes cordis naturaliter nulla ſpecies repræſentat. 313.a
Anima ſeparata cogitationes cordis non vales cognoſcere. 439.d
Cordium inſpector ſolus Deus. 313.b

CORPVS.

Corpus viuens complectitur materiam & formam. 42.
Corporum naturalium & artificioſorum comparatio. 41.
Corpus organicum quid. 44.
Corpus organicum vt antecedat animam. 55.d
Corpus maris & fœminæ quot diebus efformetur. 66.c.2.e
Corpus humanum præſtantiſſimi temperamenti. 75.c.2.b
Corpus humanum Angeli formare non poſſunt. 65.d
Corpora ab Angelis aſſumpta cur non organica. 55.c.2.a
Corpus Chriſti momento efformatum in materno vtero. 67.e
Corpora mollia & leuia poſſunt ſe tangere, non aſpera & inæqualia. 226.c.2.a
Corpora dura, leuia, & concaua, aptiora ad ſonum. 175.
Trium corporum concurſu ſonus fit. 174.
Corpus percuſſum & percutiens cauſa ſoni. 178.
Corporum ſoliditas & multitudo non neceſſaria ad ſoni generationem. 181.e
Corpora leuia cur ſonent magis. ibid.c.2.
Corpus ſimplex, purum, ſapidum non eſt. 213.b

DEFINITIO.

Definitionis inueſtigandæ triplex via. 11.
Definitionum tria genera. 88
Definitio conſtans ex duplici genere cauſæ, demonſtratio appellatur. 89
Definitio animæ exponitur & traditur, à folio. 45.& ſequ.
Prior animæ definitio per poſteriorem oſtenditur. 94
Secunda animæ definitio vna eſt. 95.b
Quomodo vna animæ definitio per alteram demonſtretur. 95 c.2.b
Definitio animæ ab effectis colligenda. 13.
Definire quomodo ſoleant Philoſophus, Medicus, Dialecticus, Mathematicus, Metaphyſicus. 16.
De ſingularibus cur non eſt definitio. 99.c. 2.d

DENS.

Primores dentes vocis regimen tenent. 186 c.2.c
Cur dentes frigidum magis quàm calidum ſentiant. 469.c.2.a
Dentes cur ficus offendant. 466.c.2.b

DEVS.

Solus Deus cordium inſpector. 313.b
Deus non decipit. 142.d
Deus non eſt principium internum vitæ noſtræ. 95.b
Deus animantia ſaltem perfecta primo produxit. 57.c.2.c
Deus aliqua etiam poteſt efficere vt agens particulare. 430.d

Deus poteſt ſeiungere potentias ab anima. 108.c.2.a
à Deo ſolo actiones vitales creaturæ non elici. ibid.

DIFFERENTIA.

Multiplices rerum differentiæ. 437.e
Differentiæ per ſe non contrahuntur. 71.c.2.d
Natura ſpecifica non contrahitur per inæquales differentias. 71.c.2.a
Differentiæ eſſentiales non ſumuntur à potentiis. 108.b

DISCVRSVS ET Diſcurſiuus.

Vnde diſcurſus in homine. 433.c
Ægydius animæ diſcurſum negans concedit compoſitionem. ibid.c.2.a
In acquiſitione ſcientiæ diſcurſu magis quàm vſu opus eſt. 433.d
Non eſt diſcurſiua ſupernaturalis animæ cognitio. 432.c.2.e
Quid dicendum de naturali, poſita identitate angelici & humani intellectus. 433.b
Qui animæ ſeparatæ diſcurſum & compoſitionem concedant. 433.c.2.

DIVISIO, ET Diuiſibilis.

Diuiſio entis. 40
Diuiſio ſubſtantiæ. ibid.
Diuiſio actus in primum & ſecundum. ibid.
Diuiſibile quot modis. 80.e
Anima diuiſibilis quomodo non ſit in qualibet parte corporis. 86.c.2.c
Quære Anima in communi.

DOLOR.

Dolor proprius affectus eſt corporis. 228.a
Qua ratione dolor & voluptas pertineāt ad tactum, qua ad appetitum. 228.c.2.a
Dolor & voluptas an ad tactum pertineant. 228.d
Doloris & voluptatis cauſa. ibid.e

ECHO.

Cur Echo vltima reddat verba. 185.b
Quomodo fiat Echo. 463.c.2.b

ECSTASIS.

Diſcrimen inter ligationem potentiarum in ſomno, & ecſtaſi. 352.c.2.e
Qua ratione ad ecſtaſim requiratur ſenſuum operatio. 397.e
In ecſtaſi poteſt anima ceſſare ab omni operatione diuinitus. 353.e
Ecſtaſim animæ naturaliter poſſe euenire pro vtraque parte probabile. ibid.& 354.a
In perfecta ecſtaſi non eget anima phantaſmatum concurſu. 352.d
In ecſtaſi an operationes naturales intermittantur. ibid.
Melancholici cur ad ecſtaſim procliuiores. 354.c

EFFECTVS.

Vnde proueniat vt effectus non ſemper cauſæ aſſimiletur.
Ab effectu animæ definitio colligitur. 13

ELEMENTVM.

Elementis non ineſt color. 157.c.2.c
Elementa inodora. 177.c.2.a

FALSITAS.

Falſitas non datur in compoſitione & diuiſione phantaſiæ. 324
In ſecunda operatione intellectus datur falſitas per ſe, in prima per accidens. 321

FAMES.

Fames quid. 98
Vbi ſenſus alimenti, ibi fames & ſitis. ibidem
Fames quomodo ſpectet ad tactum. 228.c.2.a

FELICITAS.

In actu intellectus conſtituitur felicitas 376.e

FIGVRA.

Figuram agere ſeu definire quid apud Ariſtotelem. 46.c.2.c
Figuræ plures in eodem eſſe non poſſunt. 346 c.2.a

FOETVS.

FOETVS.

QVi fœtum necat ante infuſionem animæ intellectiuæ nō eſt homicida. 66.c.2.d
Fœtus materia informatur anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, vltimò intellectiua. 66.c.2.c

FORMA.

FOrmarum triplex genus, 81.c.2.c
Formarum ſuprema anima rationalis. 5.c.2.e
Forma conſtituit hoc aliquid. 40
Forma, & finis ſæpe concidunt. 15
Forma naturale eſt vniri corpori.
Formæ ſubſtantialis duplex indicium. 72.e
Formæ materiales eadem actione productæ, & vnitæ. 57.c.2.d
Forma rem in certa ſpecie conſtituit, & ab alijs ſeiungit.
Formæ cauſalitas. 76.d
Inter informationem animæ vegetatiuæ, ſenſitiuæ, & intellectiuæ mediat tempus. 66.c.2.c.
Forma, non materia, viuentia terminat. 116
In quo ſtatu forma poſſit pati violentiam. 412.a
Nulli formæ ſeparatio violenta. ibid.

GALENVS.

GAlenus quomodo ſenſus externos colligat. 271.c.2.c
Galeni error quòd anima eſſet temperies. 48.c.2.a
Galeni exempla de viſili lædente viſum. 235.c.2.b
Quid Galenus de operculo olfactus. 202.c
Galeni placita de animæ immortalitate. 388.c.2.c

GENERATIO.

OPiniones de progreſſu generationis. 65.c.2.a
Quomodo generans proli conferat potentias. 127
Homo, non anima, eſt præcipuus finis generationis. 64.c.2.c
Homo hominem generat, eſto formam non producat. 64.c.2.a
Conditiones ad generandum neceſſariæ. 112
Ad generationem pertinet alimentum quatenus ſuperfluum. 120

GRAVITAS.

GRauitas & leuitas à forma ſubſtantiali differunt realiter. 107.c.2.b

GVSTVS.

DIſcrimen inter guſtum, & reliquos ſenſus. 210
De neceſſitate guſtus. 216.c.2.c
Guſtatus organum. 217.c
Guſtus acrior in linguæ acumine. 217.c.2.b
Guſtatus ſenſiterium. 212
Guſtatus ſenſus alimenti. 213.c
Guſtus præuius alimēti explorator. 245.c.2.d
Guſtus ſpecie diſtinctus à tactu. 216.d
Guſtus & tactus omnibus animantibus conueniunt. 245.c.2.b
An putet Ariſtoteles omnia animalia habere guſtum. 216.c.2.a

HABITVS.

HAbitus ſcientiarum non ſunt homini ingeniti.
Non dantur habitus primorum principiorum à natura ingeniti. 331.c.2.d
Cur ijdem naturales dicuntur. ibidem
Habitus concluſionum non pendent in conſeruari ab habitibus principiorum. 423.d
Qui habitus & ſpecies animam ſeparatam concomitentur. 422.d, & ſeq.
Intenſio habituum certum vendicat terminum. 436.b
An ex maxima intenſione habitus poſſit anima inſanire. ibid.d
Quomodo intellectus ſuos habitus cognoſcat. 348.c.2.a
Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus, ac intellectus. ibidem.b

HOMO.

HOmo pars mundi nobiliſſima. 63.c.2.a
Homo non conſtituitur per ſolam animam ſenſitiuam. 78.e
Non qualibet pars hominis dicitur homo. 87.c.2.e
Homo non animus eſt præcipuus finis generationis. 64.c.2.c
Homo hominem generat, eſto formam non producat. ibidem.b
Cur homines rationales, Angeli verò Intelligentiæ dicantur. 333.b
In homine duplex os. 336.a

Homini

Homini omnes ſenſus inſunt. 238
Homo rarò ſomniat odores. 204.c.2.e
Homini non eſt datus olfactus ad philoſophandum. 209.c.2.b
Quæ animalia viſu, auditu & odoratu hominem excellant. 246.e
Homo non percipit tot odorum differentias, quot cætera animantia. 203.c.2.d
Quid ſit humanam ſpeciem poſtremum, & minimum eſſe. 100

HVMOR, ET HVMIDITAS.

HVmores in oculo tres. 168.c.2.a
Humor cryſtallinus in medio aliorum. ibid.d
In humore cryſtallino viſionem fieri, qui putent. 168.c.2.c
Quæ ſint tunicæ humorū in oculo. 166.c.2.a
Humiditas iuuat ad receptionem ſpecierum. 273.c.2.a

IGNIS.

CVr ſupremus ignis non videatur. 154.a

IMAGINATIO.

QVid ſit imaginatio. 270
Imaginatio ab intellectu diſtinguitur. 265
Et ab exiſtimatione. ibid.
Et ab operatione. 267
Nullum animal caret facultate imaginandi ſaltem imperfecta. 98
Imaginatio quomodo omnibus animantibus conueniat.
Quo pacto intelligendum quædam animantia ſola imaginatione viuere. 100

IMMOBILITAS.

IMmobilitas ad locum ex immenſitate concluditur. 443.c.2.d
Loco immobilia cur dicātur conchylia. 444.a
Opinio aſtruens animas localiter immobiles. 442.c.2.e

IMMORTALITAS, ET immortalis.

IMmortalitas bifariam. 388.b
De immortalitate animæ rationalis. ibid.
Qui ex philoſophis animæ immortalitatem aſtruxerunt. ibid.
Huius immortalitatis propugnator Plato. 388.c.2.b
Epicureorum ſecta animæ immortalitatem negauit. ibid.d
Animæ immortalitas demonſtratur. 391.e
Probabile eſt Ariſtotelem ad immortalitatem animæ magis inclinaſſe. 390.c.2.d
Qui volunt Ariſtotelem animum credidiſſe mortalem, & quibus de cauſis. 389.c
Qui oppoſitum credidiſſe opinentur, & ex quibus locis id deprehendant. 389.c.2.e 390.b
Qui eum ea in re dubium fuiſſe opinentur. 390.c.2.d
Galeni placita de animæ immortalitate. 388.c.2.e
Non datur locus dubitandi de animæ immortalitate. ibid.
Certior eſt animarum immortalitas, quàm Angelorum. 403.c.2.a
Animam eſſe natura ſua immortalem fide tenendum. 399.c.2.a
De fide eſt animam hominis non extingui. 398.c.2.d
Animæ immortalitas temerè negabitur à philoſopho. 395.c.2.a
Eleazari dictum de animæ immortalitate 398.c.2.b
Animæ independentia à materia eam arguit immortalem 392.c.2.e
Quæ item rationes id arguant. 393.394

INDIVISIBILIS.

INdiuiſibile duobus modis. 318
Anima indiuiſibilis quomodo eſt in qualibet parte corporis negatiuè. 86.c.2.b
Quære Anima in communi.

INGENIVM.

INgenij indicium vt eſt mollitudo carnis. 72.b
Mollitudo aquea index boni ingenij non eſt. 191

INTELLECTIO.

INtellectio eſt actio. 338.b
Intellectionem eſſe qualitatem qui putent. ibid.
Intellectionem & ſpeciem idem eſſe aliquorum fuit ſententia. 339.c.2.e
Ad intellectionem neceſſaria coniunctio animæ cum corpore. 331.c
Intellectio realiter differt ab ſpecie intelligibili. 340.d
Per intellectionem verbum non produci qui

putent. 334.c.2.& ſeq.
Verbum eſt propter intellectionem. 339.b
Principium intellectionis extra intellectum eſſe non poteſt. 300.c.2.d

INTELLECTVS IN Communi.

INtellectus potentia ſpiritualis. 392.b
Intellectum vnum ſeparatum poſuit Auerroes. 77.e
Non eſt vnus omnium intellectus. 78.c
Intellectus non eſt pura potentia in genere entium. 329.c.2.b
An ſit pura potentia in genere intelligibilium. ibid.d
Nudus intellectus diſtinguitur à ſe, vt eſt ſpecie conſignatus. 329.d
Intellectus vnus ſpecie. 332.c.2
Vnitas intellectus colligitur ex vnitate ſenſus communis. 324
Intellectus ſemper ſibi præſens ſecundùm eſſe reale, non obiectiuum. 349.a
Intellectus reflecti poteſt ſuper vnũ & alium actum. & ſic deinceps. 349.d
Intellectus ſolus ſupra ſe reflectitur. 259.c
Intellectus cognoſcit actum potentiæ cogitatricis. 343.e
Intellectus dicitur ſcientia in actu. 289
Intellectus in tribus conuenit cum ſenſu. 282
Intellectus & res intellecta quo pacto ſint idem. 287
Intellectus imperfectus eſſet, ſi non formaret conceptus rerum ſingularium. 344.a
An intellectus potentia præcedat intellectum actu. 289.321
Intellectus nobilior eſt voluntate. 376.c.2. & ſeq.
Intellectus realiter differt à voluntate. 378 c. & ſeq.
Intellectus & voluntatis actiones ſubordinatæ. 379.c.2.a
Intellectus etiam in ſomno poteſt operari. 385.c.2.c
Intellectus quomodo patiatur ab obiecto. 286
Quomodo intellectus ſuos habitus cognoſcat. 348.e
Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus ac intellectus. 348.c.2.b
Intellectus nõ eſt abſtractior à materia, quàm anima. 75.e
De æqualitate intellectus Angelici & humani. 405.a
Vnde colligatur aliqua diuerſitas inter hos intellectus. 406.c.2.e
Intellectus & phantaſma quomodo dicantur cauſare ſcientiam. 299.c.2.b
Quo pacto cognoſcat intellectus ſe eſſe ſpeciebus conſignatum. 297.b
Non ſemper intellectus res cognoſcit per proprias earum ſpecies. ibidem
Quo pacto intellectus acquirat ſpecies rerum ſingularium, & communium. 300.c.2.b
Vide Species.

INTELLECTVS AGENS.

OPiniones de intellectu agente. 290.b
Dandus eſt intellectus agens. 289
Illius attributa. 291.c.2.d
Intellectus agentis munera. 294.c.2.c
Intellectus agens non datur in Angelis. 293. c.2.d
Singulis hominibus ſinguli inſunt intellectus agentes. 292.c
Intellectus agens non intelligit. 293.b
Quo pacto dicatur concurrere ad intellectionem. ibidem.d
Intellectus agens quomodo illuſtret phantaſmata. 294.c.2.e
Cur dixerit Ariſtoteles intellectum agentem habere ſe vt artem ad poſſibilem. 293.c.2.a
Item, cur habitum appellauit. ibidem
Diſtinguatur ne intellectus agens realiter, an formaliter ab intellectu patiente. 292.d
Intellectus agens producit ſpecies rerum earũ, quarum phantaſmata habemus. 304.b
Ab illo produci ſpecies omnium ſubſtantiarum corporalium. ibidem
Ab intellectu agente elici poſſe ſpecies rerum ſine impedimento, qui aſſerant.
Aliquando ab intellectu agente eliciuntur imagines infimarum ſpecierum. 306.e
Ab intellectu agente ſpecies intelligibilis qualitatum, relationum, & actionum corporalium edi poſſunt. 304.c.2.& ſeq.
Cur intellectus agens, & patiens, diſtinctus. 131.b
Intellectus agens, datus vt de ſpeciebus animam commodet. 331.c.2.c

INTELLECTVS PATIENS.

DAtur intellectus patiens. 328
Intellectus poſſibilis non eſt corporeus. 282
Intellectus poſſibilis eſt omnia potentia. ibid.
Intellectus poſſibilis non eſt in organo corporeo. 283
Bifariàm dicitur eſſe in actu. 284
Intellectus poſſibilis actiua potentia eſt. 133.e

Intellectus patiens agenti præcellit. 294.d
Quo pacto intellectus poſſibilis ab intelligendi actu percipiatur. 296.c.2.d
Intellectus patiens collatus cum obiecto, eſt potentia paſſiua tantùm. 328.d
Qui velint eundem comparatum cum intellectione, eſſe quoque potentiam paſſiuam. 328.c.2.b
Intellectus patiens actiuè concurrit ad intellectionem ſuam. ibid.d
Intellectus poſſibilis generum ſpecies producit ſublatis impedimentis. 306.e
Aliquando etiam elicit ſpecies infimarum ſpecierum. ibidem

INTELLECTVS PRACTICVS & ſpeculatiuus.

INtellectum practicum, & ſpeculatiuum non eſſe potentias realiter diſtinctas. 322
Obiecta practici & ſpeculatiui intellectus accidentaliter diſtinguuntur. 333.c
Intellectus practicus & appetitus ſunt principia motus progreſſionis. 359
Non requiritur iudiciũ intellectus practicum, vt voluntas operetur. 380.e
Nec ſpeculatiuum ex multorum ſententia. ibid.c.2.a

INTELLIGIBILIS, ET Intelligibilitas.

QVid ſit intelligibile actu, & potentia. 296.d
Intelligibilitas quo pacto ſpecie ſit vna. 110.c.2.b
Intelligendi vis corpori affixa non eſt. 92

INTELLIGO.

INtelligere eſſe recipere ſpeciem qui putent. 340.b
Intelligere eſſe quoddam pati, quo pacto intelligendum. ibid.
Per intelligere diuinum eſſentiale non gignitur verbum. 338.c.2.e
Cur mens non ſemper ſe intelligat. 287

IRA ET IRASCOR.

IRa quid ſit. 14
Qui citò iraſcitur. ibid.
Qui tardè. ibid.

LACRYMA.

LAcrymas damnati minimè effundunt. 420.d

LEVITAS.

LEuitas à forma ſubſtantiali differt realiter. 107.c.2.b

LINGVA.

LIngua compoſitio. 217.c
Linguæ muſculi. ibid.
Qua in parte linguæ inſit potentia guſtandi. ibid.e
In linguæ acumine guſtus acrior. ibid.c.2.b
Vitia linguæ. 464.c

LVMEN, LVX, LVCIDVS.

QVid lumen. 149
Lumen non eſt corpus. 150
Lumen requiritur ad viſionem ratione medij, & obiecti. 160.c.2.c
Lumen, & colorem idem eſſe qui putent. 155.b
Lux & color ſunt cauſæ partiales ſpecierum productarum. 161.b
Cur ſola lucida corpora, & non colorata, in tenebris videantur. 152
Sine aliquo lumine non videbitur aqua ſub terris. 173.c.2.b

MATERIA.

MAteria non eſt hoc aliquid. 40
Materia plantarum organis prædita, non homogenea. 43
Materia rerum inferiorum eiuſdem ſpeciei. 50.c.2.c
Materiam determinatam qualibet anima reſpicit. 71.d
Materialia poteſtate tantùm intelligibilia. 288.
Materia fœtus informatur primùm anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, vltimo intellectiua. 66.d.& ſeq.

MEMBRVM.

MEmbrum perfecti animalis auulſum cur palpitet. 82.b

MEMORIA.

NOn eſt neceſſaria duplex memoria. 275. c.2.a
Memoria ſenſitiua danda. 273.c.2.b
Eius diſtinctio à cogitatiua. 274.c.2.a
Memoria locus. 461.c.2.b

MORS.

MOrs alia naturalis, alia violenta. 412.b
Mors quo pacto differat à ſeparatione. 408. c.2.c

MOTRIX VIS.

VNde deriuetur vis executrix motus. 385.a
Motricis facultatis varia ſpecies. 449.c.2.b
De potentia executrice motus. 385.c.2.a
In homine duplex potentia motrix. 372.c.2.c
Motrix facultas ab intellectu & voluntate realiter diſtinguitur. 445.e
Duplex in animalibus vis motiua, naturalis & animalis. 383.e
Vis motiua actiuè concurrit ad motum. 384 col.2.d
Virtus motiua ad animales pertinet facultates. 386.c.2.c
Potentia motiua propria animæ, ipſam ſeparatam comitatur. 419.c.2.b
De potentia motiua animæ. 442.c.2.e
Argumenta probantia potentiam ſui & aliorum motricem. 441.c.2.b
Potẽtia animæ motrix definita eſt. 450.c.2.e
Vis motrix ſeparatis mentibus ad conuentus digreſſioneſque obeundas inſeruit. 445. c.2.e

MOTVS.

VAria ſpecies motus. 450.e
Ad motum quæ potentiæ concurrant. 383.c.2.d
Ad motum ſpiritus animales exiguntur. 385.c.2.a
Ad motum non requiritur rationis libertas. ibid.c.
Ratio deliberans primũ motus principiũ. 363
Cauſa vniuerſalis motus appetitus, vis motrix particularis. 384.c.2.b
Intellectus practicus & appetitus ſunt principia motus egreſſionis. 359.
Motus ab externo ſenſu non percipitur perfectè. 144.a
Triplex genus eorum, quæ animali motu cientur. 383.c.2.a.
In animalium motu tria reperiuntur. 361.
Nullus motor, Deo excepto, abſque aliqua qualitatis impulſiuæ impreſſione motum exercere valet.

MOVEO.

QVo pacto moueatur anima, mota ſola manu. 87.c.2.a
Nullum animal mouetur ſine influxu appetitus & imaginis. 386.d
Qui ſe in orbem mouent cur vertiginem patiantur. 385.c.2.b
Anima in patria & ſe & corpus primariò mouebit. 446.c.2.a
Anima dum in corpore detinetur, à ſe ipſa moueri nequit. ibidem

MVNDVS.

MVndi perfectio non variatur variatis indiuiduis. 69.c.2.a

NARES. NASVS.

NArium partes. 199.a
Animantibus alia pro naribus inſtrumenta data à natura. 198.c.2.e
Nares elephantis pro manibus. ibid.
Nares inſeruiunt ad attrahendum & emittendum aërem. 198.c.2.d
Cur pueri omnes reſimato ſint naſo 467.c.2.c
Quæ ſternutationis cauſa. ibidem, e

NATVRA, ET NATVRALE.

IN Natura nihil otioſum. 63.a
Cur philoſophi de natura obſcurè ſcripſerint. 9.
Natura per ſe non intendit malum. 63.c
Naturale quot modis. 409.e
Anima rationalis ſub quo conceptu non ſit natura. 8.c.2.b

NERVVS.

NErui à cerebro deriuantur. 215.e
Nerui viſorij duo. 167.a
Non fit viſio in congreſſu neruũ optici. 168.c.2.a
Nerui optici non coniunguntur. ibid.

NOTI

ibid.c

NOTITIA.

QVid notitia intuitiua, & abſtractiua. 139.e ibid.c.2.c
An requiratur ad actus voluntatis notitia iudicatiua. 381.b
Eadem ſpecies poteſt inſeruire notitiæ intuitiuæ & abſtractiuæ. 307.c.2
Notitiam abſtractiuam ſenſus externi non eliciunt etiam diuina vi. 140.c.2.d

NVTRITIO.

ANima exequitur munus nutritionis calore & alimento. 119
Cauſam nutritionis ignem eſſe qui ponebant. 115
Alimentum quo pacto contrarium debeat eſſe rei, quæ nutritur. 117
Alimentum quomodo ſubiectum accretionis, & nutritionis. 119

OBIECTVM.

OBiectum adæquatum, & inadæquatum ſenſuum externorum. 141.c.2.d
In obiectum abſens, vt abſens, externus ſenſus nulla vi ferri poteſt. 140.e
Amoto obiecto cur maneant ſpecies in ſenſibus externis. 138.b
Obiectum abſens cur ſenſui externo obuerſari videatur. 139.a
Eſſentia diuina continetur ſub obiecto adæquato intellectus. 142.e
Obiectorum conditio quo pacto in actus redundet. 184.m
Obiectum potentiæ dupliciter. 109.c.2.b
Cur ebrijs obiecta circumagi videãtur. 167.c

OCVLVS.

OCulorum varietas. 457.c.2.b
Oculorum ſitus. 165.c.2.b
Oculi natura aquea. 456.c.2.a
Qui conſuerint oculos eſſe natura ignea. 164.e.456.c.
Oculus ſine aſpectu æquiuocè oculus. 44
De oculorum præſtantia. 165.c
Cur oculi globoſa figura. 166.b
Oculorum muſculi ſeptem. ibid.e
Oculorum tunicæ quinque. ibid.c.2.a
Quæ ſint tunicæ in oculo, qui humores, connexio, & compoſitio. ibid.d
Cur album oculi pingue & craſſum. 459.a
Quam humor cryſtallinus figuram habeat. ibid.c
Humores in oculo tres. 166.c.2.b
Oculorum temperamentum quale. 456.c
Oculi veluti pellucida ſpecula. 169.c.2.a
Cur agitatis oculis ſplendor appareat. 164.e
Quænam oculorum compoſitio ad videndum magis idonea. 167.c.2.a
Ex oculorum colore, atque magnitudine qualis quiſque ſit, deprehenditur. 456.c.2.a
Cur qui in vno quoque oculo duplicem habent pupillam, faſcinandi vim ſortiantur. 456.e
Animalium multorum cur noctu fulgeant oculi. ibid.c.2
Oculus aliquando habet ſpeciem, & non elicit viſionem. 149.c.2.c
Res ſpiritualis ab oculo videri non poteſt. 142.c.2.c
Cur puerorum oculi cæſiuſculi. 457.c.2.a
Facultas videndi ſemel amiſſa naturæ vi reſtaurari nequit. 460.c.2.b
Oculi quare gemini. 455.c.2.c

ODOR.

ODoris definitio. 196.e
Odor non eſt exhalatio, ſed qualitas. 195.c.2.c
Odores ſimplices & compoſiti. 198.b
Odor eſt ſicci, vt ſapor humidi. 194
Odoris medium aër, & aqua. ibid.
Odor magis ſiccum, quàm humidum reſpicit. 197.c.& 198.c.2.d
Inter ſenſus potentia odorandi neceſſitate poſtrema, dignitate media. 202.c.2.c
Odoris quædam affectio. 198.d
Potentia oderandi in homine hebes. 190
Odorandi potentia vbi reſideat. 199.c
Odor plerumque diffunditur è re odorata per ſubſtantiam fumeam. 199.c.2.d
Maior odorum, quàm gemmarum abuſus. 198.c
Cur odores è longinquo ſuauiùs ſpirent. ibid. c.2.d
Odores quidam appetentiam excitant, alij hebetant. 198.a.b
Non omnia ſaporum nomina odoribus quadrant. 197.c.2.e
Per analogiam ad ſapores ſpecies odoris diſtinguuntur. 191
Cur piſces odorentur, cũ non reſpirẽt. 198.d.e
Bruta odores alios præter alimentitios etiam captant, & illis delectantur. 208.c
Odores homo rarò ſomniat. ibid.c.2.c
Odor extra exhalationem fumeam effunditur ſecundùm eſſe intentionale. 200.c.2.b
Odor ad totã diſtãtiã realiter nõ funditur. ib.
Vnus odor à contrario poteſt impediri. 197.c

Odorum ſpecies à vento rapiuntur. ibid.
Odor mulcet aliquando cerebrum. 196.b
Odor non nutrit. 196.a.
Qui falſo dicantur odore nutriri. 196.a
Odor quomodo impropriè nutrire dicatur. ibid.
Odoris & ſaporis eadem cauſa, ſed tamen variata,
Odor odorem generat, con color colorem. 197.c.2.c

ODORATVS, ODOROR, & Odoramentum.

QVæ animalia excellãt hominem in odoratu. 246.e
Odoratus reſidet in tuberculis mamillaribus. 200.b
Odoratus vulturis. 203.c.2.c
In odoratu excellentia aliquorum animalium 204.a
Alexandri ſudor odoratus. 197.d
Cùm res odorata vaporem exhalat, non vbicunque percipitur odor, datur exhalatio odorifera. 200.a
Odorandi potentia neceſſitate poſtrema, dignitate media inter ſenſus. 202.c.2.c
Odoramenta recalefacta flagrantiora ſunt. 197.d

OLFACTVS.

MVltiplex olfactus ex inſpiratione commoditas. 201.c.2.d 202.c.2.e
Olfactus perfectio duplex. 203.e
De ſede olfactus quid Ariſtoteles. 200.c.2.d
De operculo olfactus. 201.d
Olfactus hominis eſſentialiter non eſt deterior olfactu animalium, licèt in aliquo ſit hebetior. 203.c.2.a
Olfactus non eſt datus homini ad philoſophandum. 209.c.2.b
Animantia quæ non reſpirant, organum olfactus habent reconditum, cætera patulum. 194

OLFACIO, OLEO.

NOn omnia animalia inſpirando olfaciunt. 198.b
Contra olentes iuuenes. 198.d

OPERATIO.

OPeratiò intellectus diſtinguitur ex obiectis. 318
Animæ operationes quo pacto conſiderari poſſint. 95.c.2.c
Sola anima humana operationem habet à materia independentem, 57.d & 58.e
Anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra materiam. 51 c.2.b
In ſecunda operatione intellectus datur falſitas. 320

PASSIO. PATIOR.

PAſſio duplex. 287
Paſſiones animæ cum corpore communes. 14
Paſſiones animæ quatenus temperaturæ corporis attribuenda. 54.a
Intellectus quomodo patiatur ab obiectis. 286

PERFECTVM.

PErfectum quid. 61.a

PERSPICVVM.

PErſpicuum duplex. 153.c
Perſpicuum quid. 149
Quid ab Ariſtotele definitum ſit. 153.c.2.c
Perſpicuum indefinitum, vel ſuo, vel alieno lumine lucet. 153.e

PHANTASIA.

PHantaſia quid. 268
Phantaſia, ſeu cogitatiua, ratio particularis. 279.c.2.a
Phantaſia qua ratione ſoli homini conueniat, & quæ animãtibus nobilioribus. 277.c.2.a
Phantaſia à ſenſu diſtinguitur. 266
Phantaſia hominis non differt ſpecie à phantaſia bruti. 280.c.2.d
Phantaſia percipit tempus. 305.a
Præter ſenſum communem danda eſt phantaſia. 273.e
Phãtaſia à cogitatiua diſtinguitur. ibid.c.2.c
Phantaſia quomodo multiplex potentia dici poſſit. 276.b
Phantaſia quatenus promat ſenſiones. 274.b
Phantaſia, & intellectus potentiæ ſubordinatæ.
In quo genere cauſæ concurrat phantaſia cum intellectu agente. 313.c.2.d.314.b
Ad eliciendas intellectiones non eſt ſatis phantaſia. 293.a
Phantaſiæ non tribuitur ſpecierum intelligibilium productio, vt inſtrumẽto. 295.c.2.b

Phantaſia concurrit cum intellectu, vt inſtrumentum. ibid.
Quid preſtet phantaſia in intellectione, ſingularium. 301.c.2.d
Phantaſia componit, diuidit, & diſcurrit circa ſingularia. 279.e
In phantaſia compoſitione, vel diuiſione non datur veritas, vel falſitas. 328

PHANTASMA.

AN phantaſma impreſſum, vel expreſſum, concurrat cum intellectu ad ſpecierum productionem. 314.b
An idem phantaſma ad plures ſpecies intelligibiles producendas idoneum. ibid.
Num concurrat, vt praeciſè naturam communem repræſentat. ibidem c.2.a
Quid ſit intellectum phantaſmata ſpeculari. 349.c.2.c
Varia hac de re ſententiæ. 350.c.2
Quid illuſtrare phantaſmata. 294.& 295
A miniſterio phantaſmatum non pendet per ſe intellectus. 58.c
Intellectus agens producit phantaſmata rerum earum, quarum phantaſmata habemus. 304.a
In ſtatu naturæ integræ, & corruptæ neceſſaria ſpeculatio phantaſmatum. 351.c.2.c
Anima in corpore glorioſo non neceſſe habet ſpeculari phantaſmata. 352.d
Phantaſmatum ope non indigent ſpecies infuſa. 330.c.2.e

PHILOSOPHVS.

PHiloſophus quomodo definiat. 15
Philoſophorum tres ſectæ de anima. 17.c

PISCIS.

PIſces percipiunt odorem ſub aqua. 198.a
Piſces cur odorentur cùm non reſpirent. ibid.e
Piſcibus ſaltem magna ex parte oculi ſunt immoti. 455.d

PLATO.

PLato animam numerum, circulum, & harmoniam vocauit. 49.e.ibid.c.2.a
Quomodo animam in capite tantùm poſuit. 85.d
Plato vt putauit animam coniungi corpori, vt motorem. 73.c
Platonis palingeneſia. 76.c.2.d
Plato primus author de creatione animarum ante corpora. 62.c
Platonicos dæmones quidam fingunt corporeos ſed ſine ſenſu. 104.c
Platonis ſententia de viſione. 161.c.2.c
Quomodo intelligendus Plato, cùm dixit, ſenſum ſentire quod ſentit. 260.a

POTENTIA.

ANimæ potentiæ quot. 98.
Oriuntur potentiæ ab anima, ordine quodam. 105.c.2.b
Potentiæ non eodem modo ab anima dimanant. 420.a
Animæ potentiæ ab eius eſſentia manant. 104.c.2.e
Animæ potentiæ ab ipſa realiter differunt. 107.a.d
Auguſtinus animam, & potentiam idem eſſe non credidit. 108.c
Animæ potentiæ ratione, definitione, & actibus diſtinguuntur. 93.
Potentiæ diſtinguuntur per actus, & obiecta. 109.c.2.a
Qui nullam diſtinctionem inter animam & potentias ponunt. 105.c.2.e
Anima, & potentiæ ſeiungi poſſunt diuinitus. 108.e
Anima non eſt præcipua cauſa efficiens reſpectu potentiarum. 105.c
Quot genera cauſarum exerceat anima reſpectu potentiarum. ibidem
Animæ partes ſunt potentiæ. 55.b
In ſtirpibus, & inſectis animantibus potentiæ animæ non diſtinguuntur ſubiecto. 92.
Quinque ſunt viuentium potentiæ. 102.c.2.d
Cur potentia in actione vitali extra obiectum nec diuinitus feratur. 142.c.2.b
In anima ſeparata potentiæ, vt in radice. 105.c.d
Quæ potentiæ animam ſeparatam comitantur. 417.& 418.
Potentiæ materiales in materia, non in anima recipiuntur. 105.b
Potentia motiua propria animæ cum ipſa permanet. 419.c.2.b
De potentia motiua animæ. 442.c.2.c.& ſeq.
Potentia organica ſupra ſuam actionem non reflectitur. 58.a
Potentia organica quo pacto in animali. 85.c.2.e
In animali duplex potentia motiua. 383.e
Potentia intelligendi, & deliberandi quo pacto diſtinguantur. 360

Quæ

Quæ potentia à voluntatis imperio exempta. 372.c.2.a
Actus vnius potentiæ ſpecie differentes vni rationi formali ſubordinantur. 109.c.2.c
Quo pacto actus vnius potentiæ ſpecie differentes, eiuſdem rationis cenſeantur. ibid.e
Actus ſubordinati ab eadem potentia poſſunt eſſe. 120.c.2.e
Potētia obiectū dupliciter. 109.c.2.b
Potentia cognoſcens intus manet, appetens quodammodo ſe foras dat. 163.b
Potentia audiendi vbi inſideat. 189.b
Potentia odorandi in homine hebes eſt. 190.
Potentia odorandi vbi inſideat. 199.c
Potentia odorandi neceſſitate poſtrema, dignitate media inter reliquos ſenſus. 202.c.2.c
Potentia guſtandi vbi. 217.e
Potentia tangendi in qualibet parte corporis. 225.e
Potentia animaduerſoria, fictitia. 258.c.2 e
Potentia ſenſitiua tripliciter. 132.c.2.d
Potentia & ſpecies duæ partiales cauſæ. 137.e
Quæ argumenta probent ſenſum non eſſe potentiam actiuam. 133.a
Quomodo generans, proli potentias conferat. 127.
In quo ſenſu potentia generans ſit in toto corpore, & quomodo in parte certa. 122.c.2.b
Potentia generandi in ſemine diſtinguitur realiter ab illa, quæ eſt in viuente. ibid.d
Potentia vehementior eſt in ſemine quàm in prole ad eius membra reſtauranda. 122.d
Potentia gignendi circa obiectum coniunctum verſatur. 103.d
Potentia nutritiua eſt, qua viuens vt viuens conſeruatur. 119
Qui potentiam nutritiuam à generatiua diſtinguant realiter. 120.d
Quod non diſtinguatur. 121.b
A potentia nutriendi etiam membrorum efformatio. 122.b
Potentiarum eiuſdem ſpeciei inæqualitas in operando, organo aſcribitur. 70.d
Quando ex nobiliori operandi modo colligatur nobilior potentia. 71.a
Quot modis aliquid ſit potentia. 125.
Potentia paſſiua reſpondet actiua. 64.d
Potentiæ appetendi, ſentiendique nunquam ſeparantur. 98.
Quæ potentia rem ſingularem, quæ vniuerſalem percipiat. 285.
De potentia materiæ ſpecies educuntur. 136.e
Nullum animal caret potentia imaginandi ſaltem imperfecta. 98.
Potentias quid diſtinguat. 332.c.2.d
Potentia mouens non eſt potentia vegetandi, nec ſentiendi, aut intelligendi. 337.338.
Ad motum quæ potentiæ concurrant. 384.c.
Potentia motiua actiuè concurrit ad motum. 384.c.2.d
Vide Motrix vis.

QVADRATIO, ET Quadratum.

Quadratio quomodo inueniatur. 89.
Quadratio dupliciter. ibid.
Quadratum, & quadrangulum æqualem aream habent. ibid.

QVALITAS.

Qualitates tangibiles habent vnum modum immutandi tactum. 227.c.2.e
Nonniſi qualitatum exuperantias ſentimus. 229.c.2.c.
Qualitates actiuæ ſunt ipſæ actiuæ potentiæ inſtrumentariæ. 107.c.2 e
Qualitates contrario vacantes aliquando etiam egent tempore, vt diffundantur. 197.d

QVANTITAS.

Quantitas ſpiritualis non percipitur à ſenſu interno. 305.b

RECORDATIO.

Recordatio rei indiuiduæ materialis, eſt à ſpecie, & à phātaſmate. 302.d
Quid dicendum de recordatione rei immaterialis. ibidem.e
Anima ſeparata recordatur per ſpecies acquiſitas. 422.d.& 436.e

RESPIRATIO.

Reſpirationis cōmmoditas. 201.c.2.d
Quæ reſpirant, ſine inſpiratione non odorantur. ibid.e
Quæ ſint animantibus reſpirationis cauſæ. 187.d.

RESVRRECTIO.

Reſurrectio homini nō debetur. 416.c.2.b
Reſurrectionem eſſe naturalem qui affirment. 415.c.2.e
Quid dicendum ſit. ibid.
Reſurrectionem, vt futura eſt, naturali lumine nemo cognoſcit. 416.c.2.d

REVNIO.

AN anima habeat elicitum appetitum ad reunionem cum corpore. 414.d
Reunio animæ, naturalis quoad entitatem, ſupernaturalis quoad modum. 416.b.c

RISVS.

DEfinitio riſus. 375.a
Cauſa principalis, & inſtrumentalis riſus. ibidem.
Modus, quo efficitur riſus. 374.c.2.d
Qui ad riſum proni, qui tardi. 375.b.
Riſus vbi ſit. ibid.c
Pulcher locus Ciceronis de riſu. 374.c.2.b

SAPOR.

SApor quid. 213.c.2.e
Sapor acutus quis. 197.c.2.c
Sapores extremi dulcis, & amarus. 215.b.
Saporum ſpecies octo. 214.c.2.d
Ad generandum ſaporem, quæ concurrant. 213.d.
Purum corpus ſimplex ſapidũ non eſt. 213.b
Species ſaporis per analogiam ad odores diſtinguuntur. 191.
Sapor eſt humidi, vt odor eſt ſicci. 194.

SCIENTIA.

SCientia de anima vtilitas. 1.a.b
Ad moralem ſcientiam opportuna. ibi.c.2
Quid patres ſenſerint de ſcientia animæ. 2.d
Scientiæ de anima ordo ad cæteras partes Philoſophiæ. 2.c.2.a.b
Duplex ſcientiæ diuidendæ modus penes rationes formales. 7.d
Duplex huius ſcientiæ vtilitas. 9.
Ratio boni, & honorabilis competit ſcientiæ. ibid.
Scientiam diſcipulo, vt communicat magiſter. 79.c.2.d
Scientia dari non poſſet, ſi ſenſus externi ſemper erraſſent. 146.c.2.b
Quam ſcientiam indicet D. Paulus deſtruendam in patria. 423.c.2.a
In ſcientiæ acquiſitione diſcurſu magis quàm vſu opus eſt. 433.d

SENSATIO ET SENSIO.

QVi elicit ſenſationem non propriè alteratur. 126.
Senſio non niſi in ſingulare præſens, exiſtenſque fertur. 128
Impugnantur, qui ſenſionem ab anima, & ſpecie tantum fieri dicunt. 132.c
Senſio recipitur in potentia. 132.c.2.e
Obiectum ad ſenſionem non concurrit ſolùm formaliter extrinſecè. 135.a

SENSIBILIS.

SEnſibile triplex. 130
Senſibile proprium, commune, per accidens ibid.
An ſenſibile commune propriam ſpeciem ſenſiterio inurat. 144.c.2.d
Senſibilia communia quinque. 144.d
Senſibilia communia addita à perſpectiuis ad quinque communia reuocantur. ibidem
Errare ſenſum circa proprium ſenſibile experientiis oſtenditur. 146.c.2.d
An ſenſibile ſupra ſenſum poſitum ſentiatur, varia ſententiæ. 229.d
Vera ſententia, quæ tenenda eſt. 230.d
Non datur ſextus ſenſus circa ſenſibilia communia. 241.
Quare excellens ſenſibile ſenſum labefactet. 235.c.2.a.254.
Senſus, & ſenſibile in actu neceſſario ſunt ſimul: non verò in potentia. 253.
De duplici actione, quæ datur ex parte ſenſus, & ſenſibilis. 252.
Eadem ſpecie videri ſenſibile commune, & proprium. 145.c.2.e.

SENSVS.

OMnes ſenſus homini inſunt. 238.
Senſus feneſtræ ſunt animæ 245.c.2.e
Qui ſenſus in ſpiritibus, qui in cerebro collocent. 276.e
Senſus agens non admittendus. 131.a. & 294.a
Qui ponant ſenſum agentem, & patientem. 130.
Senſus communis centro comparatur. 324.
Datur ſenſus communis. 255.
Rationes pro illo. 260.e
Senſus communis quomodo diſcrimen conſtituat inter functiones ſenſuum externorum. 379.a.
In inſectis animantibus ſenſus communis nullam habet definitam ſedem. 262.c.2.a
Ariſtoteles ſenſui communi in cerebro, medici in corde ſedem deſignarunt. 262.c. & ſeq.
Senſus communis in anteriore parte cerebri reſidet. 277.b.

De omnibus externis ſenſibus cognoſcit ſenſus communis. 260.c.2.d
Senſus communis non componit, nec diuidit, nec diſcurrit. 278.c.2.d
Ab illo ſpiritus animales diffunduntur in ſenſus. 262.b
Senſus communis iudicat de obiectis ſingulorum ſenſuum. 261.c.2.d
Senſus communis præſentia, & abſentia naturaliter cognoſcit. 140.c.2.b
Probabile eſt tres eſſe tantùm ſenſus internos. 274.c.2.c
Probabilius duos tantùm eſſe. ibid.e.& ſeq.
Cur vnus tantùm ſenſus internus non concedatur. 275.c.2.e
Qui ſenſus internos quinque conſtituant. 272.c.2.b
Quatuor à D. Thoma, à Galeno verò tres aſſeruntur. 273.a.b
Ex ventriculis cerebri non colligitur efficaciter numerus ſenſuum externorum. 271.b
Quomodo Galenus eos colligat. ibid.c.2.c
Senſus interni hoſpitantur in cerebro. 262.a
Res ſpiritualis ab externo ſenſu cognoſci non poteſt. 142.c.2.e
Senſus externos quinque eſſe probatur. 238. 245. b
An plures ſint quàm quinque. 243.c.2.b
Vera ſententia. ibid.e
Quæ ſit externorum ſenſuum aduertentia. 249.c.2.c
Medici volunt ſenſus externos eſſe virtutes defluentes à cerebro per modum irradiationis. 247.a
Senſus externi obiectorum præſentiam poſcunt non eodem modo. 197.e
An ſenſus externi propriam operationem dignoſcant. 250.
Vnde proueniat, quòd ſenſus externi ab operatione impediantur. 247.c.2.e
Motus ab externo ſenſu perfectè non percipitur. 144.a
Senſus externi neque diuina virtute notitiã abſtractiuam elicient. 140.c.2.d
Senſus externus diuinitus poteſt rem abſentem, vt præſentem, apprehẽdere. 139.c.2.e
In obiectum præſens vt præſens externus ſenſus nulla vi ferri poteſt. 140.d
Cur ſenſui externo obiectum abſens, vt abſens, obuerſari videtur. 139.a
Nõ datur sẽſus circa ſenſibilia cõmunia. 241
Senſus hominis, & belluarũ ſpecie diſtingui nequeunt. 246.c
Cur ſenſus animali dati ſint. 245.c.2.e
Senſuum media. 253
Commune omnibus ſenſibus per externum medium obiecta percipere. 222
Vni ſenſui reſpondet vnum medium formaliter. 239
Omnium ſenſuum organa inſunt perfectis animantibus. 240
Non quæcunque diuerſitas in obiecto importat ſenſuum diſtinctionem. 249.c.2.e
Senſus non exit in actum, niſi excitatus, ab eo quod eſt actu. 123
Senſum eſſe potentiam actiuam docuit Ariſtoteles. 133.b
Qui autument ſenſum eſſe tantùm potentiam paſſiuam. ibid.
Senſus, & ſenſibile in actu neceſſariò ſunt ſimul, non verò in potentia. 253
Senſus recipit rerum imagines, non res ipſas. 232
Senſus partim à ſimili, partim à diſſimili patitur. 128
Vt ſenſus ab obiectis lædatur. 254
Errat ſenſus aliquando in applicatione. 147. c.2.c
Errare ſenſum circa proprium ſenſibile experientijs oſtenditur. 146.c.2.d
Senſus quomodo circa proprium ſenſibile erret vel non erret. 147.e
Qui putarent ſenſum non diſtingui ab intellectu. 263

SEPARATIO.

Similis eſt ſeparatio animæ Angelorum productioni. 408.c.2.e
Nulli formæ violenta eſt à materia ſeparatio. 412.a
In quo ſenſu ſeparatio dici poſſit contra naturam. 410.c
Cur ſeparatio materiæ potiùs, quàm formæ, ſit naturalis. 411.d
Separatio, & vnio opponuntur priuatiuè. 408.a
In quo differat mors à ſeparatione. 407.c.2.c
Separationis phyſicæ ſtatus ſoli animæ rationali conuenit. 407.c.2.d
Quæ ſit realis & phyſica ſeparatio. ibid.b
Quibus ea non conueniat. ibidem

SIMILITVDO.

Similitudo duplex, in eſſendo, & repræſentando. 135.c.2.e
Similitudo ſoni cum aqua, vel circulis. 182. c.2.d
Similitudo immaterialis rẽ materialẽ poteſt repræſentare, non tamen è contra. 51.c.2.d

SINGVLARIS.

Vnumquodque ſingulare habet ſuũ quod quid eſt. 69.c.2.c

Cur

Cur de ſingularibus non ſint definitiones, nec ſcientia. ibidem.d.

SYNDERESIS.

Synderesis eſt habitus intellectus. 333. c.2.c.
Synderesis praui & recti iudicatrix. ibidem.e
Synderesis eſt in intellectu, non in voluntate. 334.b
Synderesis ſcintilla rationis, & iudicium naturale à Patribus vocatur. ibidem.c
Cur inſtigare, & conqueri dicatur. ibidem.e
Non tendit in bonum niſi ſub ratione veri practici. ibidem.

SITIS.

Quid ſit ſitis. 98.
Vbi ſenſus alimenti, ibi fames, & ſitis. ibidem
Sitis quomodo ſpectet ad tactum. 228.c.2.e

SVRDI.

Surdi à natiuitate ijdem & muti. 188.a
Surdi ab ortu vocem per nares emittunt. 462.a.

SONVS.

Definitio ſoni. 186.c.2
Sonus non eſt motus. ibid.
Sonus acutus & grauis. 178.&463.a
Quid ſoni medium. 185.
Soni medium aqua & aër. 183.c.2.c
Corpora aptiora ad ſonum, dura, læuia, & concaua. 175.
Sonus trium corporum concurſu fit. 174.
Corpus percuſſum & percutiens cauſa ſoni. 178.
Fiát ne ſonus ex percuſſa ſolùm aqua, problema. 182.a
Soni productio non eſt ipſa corporum motio. 180.c.2.d
Opinio quòd ſonus in ſonãte tãtùm ſit. 183.e
Sonus non in ſolidis corporibus ſed in intermedio aëre percipitur. ibid.c.2.b
Corporum ſoliditas & multitudo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſoni generationem. 181.e
Ibi ſonus maior, vbi minor aëris fractio. ibi.d
Sonus immediatiùs ex aëris fractione quàm ex corporis colliſione exiſtit. 181.b
Sonus non in rectum ſolùm ſed in orbem ſpargitur. 184.c.2.c
Non eſt neceſſe vt motus, quo ſonus editur, ad aures vſque pertingat. 182.c.2.b
De multiplicatione ſoni ſecundùm eſſe reale & intentionale. 184.e
Ab ea parte in qua ſonus primò efficitur, ſpecies emittuntur. ibidem c.
Soni ſimilitudo cum aqua vel circulis. 182.c.2.d.
Per ignem traiicitur ſonus. 185.a
Quo pacto auditus inſtrumentum à ſono moueatur. 177.
Quemcunque ſonum comitatur Echo, licèt non ſemper percipiatur. 176.

SPECIES.

Species qui tollant. 133.c.2.c
Species neceſſariò admittendæ. 134.c.2.d
Species educuntur de potentia materiæ. 136.e
Quo pacto ſpecies intelligibiles debeant eſſe immateriales. 304.c
Qui ſpecies intelligibiles non admittant. 294.c.
Quòd neceſſario dandæ ſint. 295.a
In ſpecie intelligibili tria reperiuntur. ibid. c.2.b
Specierum intelligibilium productio non tribuitur phantaſiæ etiam vt inſtrumento. 293.c.2.b
Ariſtoteles, ſpecies intelligibiles conceſſit. 295. c.2.d
Auicenna ſolùm eas in apprehenſione & intellectione conceſſit. ibid.e
Species intelligibiles indiuiſibiliter intellectui inſunt. 296.e
Qui dixerint ſpecies non gigni in intellectu ſed à corporibus immitti. 303.c
Species producuntur ab intellectu. ibid.
Species intelligibiles conſeruantur ſine phantaſmatis. 422.c.2.a
Quatuor genera ſpecierum ordine quodam proponuntur. 296.d
Qui ſpecies rerum ſingularium in intellectu non admittant. 297.c.2.c
Qui eas admittant. 298.c.2
Ad cognitionem rei ſingularis non requiritur ſpecies illius. 302.a.
Species non eſt obiecto perfectior. 136.c.2.b
Species cum potentia ad actionem concurrit effectiuè. 137.b
Angelorum ſpecies vniuerſalia & ſingularia diſtinctè repræſentant. 300.e
Species angelicæ omniũ perfectiſſimæ. 306.c.2.b
Species ſenſatæ & inſenſatæ. 278.a.
Species & potẽtia duæ partiales cauſæ. 137.e
Ex imagine infimæ ſpeciei poteſt elici conceptus naturæ genericæ & ſpecificæ. 306.d
Qualibet pars ſpeciei rem totam repræſentat. 345.c.2.d
Cur ſimul plures ſpecies in eodẽ intellectu eſſe

poſſint, non verò plures figuræ. 346.c.2.a
Pro occaſione rerum ſpecies infundi aliqui putarunt. 429.c.2.e
Cur ſpecies non repræſentent contingentia antequam ſint. 429.c.2.b
Species infuſæ non indigent ope phantaſmatum. 330.c.2.e
Scotus negat dari ſpeciem quæ ſit propria alicuius ſubſtantiæ. 308.b
Alij meliùs id concedunt & quomodo id fiat. ibid.
Ad receptionem ſpecierum humiditas, ad retentionem ſiccitas iuuat. 273.c.2.a
Quo pacto intelligendum ſpeciem viſilem modo pyramidis produci. 136.b
Species viſiles nobilioris notæ quàm audibiles. 183.d.
Species viſilis non eſt alia auerſa quàm aduerſa. 165.b
Multæ ſimul ſpecies in oculo. 164.c.2.c
Qualibet obiecti pars producit ſui ſpeciem in eadem medij parte. 163.c.2.c.
Qualibet pars ſpeciei repræſentat totum obiectum. 164.c.
Species viſilis quomodo fundatur. 163.c
Quo pacto ſpecies fiant memoratiuæ. 302.b.
Species ad vſum & ornatum animæ inſeruiunt. 423.c.
Species intelligibiles permanere in intellectu negauit Auicenna. 295.c.2.e
Dari in intellectu ſpecies rerum immaterialium pro vtraque parte eſt diſputabile 308.b.
Species defluere à ſubſtantiis ſeparatis opinio Auicennæ & Platonis. 303.c.2.b
Argumenta quæ probant animam in ſua creatione ſpecies accipere. 330.a
Quòd non accipiat. ibid.c.2.
In hoc vitæ ſtatu non dantur ſpecies intuitiuæ. 307.d
Non poteſt dari ſpecies alicui naturalis mentis cogitationes repræſentans. 313.a
Quæ ſpecies intuitiuæ viſioni inſeruiant. 429.e
De productione, acquiſitione, ac infuſione ſpecierum animæ, vide Anima rationalis.

SPECVLVM.

Speculorum vſus etiam ad animum componendum. 169.c.2.b
Argumenta probantia videri in ſpeculo imaginem. ibidem.e.
Videri in ſpeculo imaginem, & obiectum qui cenſent. 170.d
Opinio oppoſita. ibid.c.2.b
Solùm res in ſpeculo cerni. 171.b

SVBIECTVM.

Subiectum huius operis quid. 3.d
Subiectum tractatus animæ ſeparatæ & inſtitutum. 387
Vnde ſpecifica ſubiectorum differentia colligatur. 406.c.2.e
Non oportet variari proprietates pro ſubiectorum variatione. ibid.b
Subiectum ſupponi quid ſit. 58.a

SVBSISTENTIA.

Subſiſtat ne anima intellectiua in corpore. 59.c.2.b
Anima intellectiua per ſe ſubſiſtens. 57.c. 391.c.2.a
Subſiſtere tripliciter. 57.a
Omnes animæ ſubſiſtunt primo modo. ibid.b
Subſiſtendi indicia duo. 55.c.2.e

SVBSTANTIA.

Subſtantia corporeæ diuiſio. 41
Sadducæi ſubſtantias ſpirituales de medio tollebant. 51.e
Subſtantia creata non agit immediatè. 107.e
Nulla ſubſtantia intenditur, vel remittitur. 66.c
Subſtantia quomodo poſſit eſſe immediatum agendi principium. 137.c.2.d
Subſtantia non eſt ſenſibile commune. 144.c.2.a
Animæ ſubſtantiæ ſenſus inhærere qui putent. 248 c.2.a

TACTVS.

Tactus inter ſenſus origine, & neceſſitate primus, dignitate vltimus. 245.e
Tactus duplex. 54.e.216.a
Tactus neceſſitas. 216 c.2.c
Plurium tactuum aſſertores. 227.c
Tactus, & guſtus omnibus animalibus conueniunt. 245.c.2.b
Vnus tantùm ſpecie tactus. 227.c.2.d
Tactus ſpecie diſtinctus à guſtu. 216.d
Tactus organum non in ſolo corde. 224.e
Tact⁹ in qualibet parte corporis ineſt. 225.e
An tactus externum medium vendicet. 221
Tactus medium eſt caro. 223
Tactus obiectum vnum formaliter. 228.b

Tactus.

Tactus priuationem proprij ſenſibilis agnoſcit. 192
Tactu & guſtu omnia animalia pollent 365
Tactu inſtructo animal interit.
Dolor & voluptas an ad tactum pertineant. 228.d
Qualitates tangibiles habent eundem modum immutandi tactum. 227.c.2.e
Fames & ſitis quomodo ſpectent ad tactum. 228.c.2.e
Non poſſe quicquam agere in tactum niſi corpore interiecto, opinio Auerrois. 226.b
Corpora mollia, leuia, ac plana poſſunt ſe tangere, non quæ aſpera; & inæqualia. ibid. c.2.a
Quem tactum requirant corpora. 54.c.2.a
Tactus ſenſus temperamenti dicitur. 228.a

TACTIO, ET TITILLATIO.

QVæ in titillatione reperiuntur quomodo ad tactum pertineant. 428.c.2.d
Cur alienas fraudulentáſque tactiones magis ſentimus, quàm noſtras. 469.b

TALPA.

TAlpa beſtia ſubterranea. 249.d
Talpa ſub terra audiunt. 185.e
Talpæ cæcitas. 248.c.2.d
Talpa oculos habet. 249.b

TEMPERAMENTVM.

TEmperamentum animi mores ſequuntur. 14
Præſtantiſſimi temperamenti eſt corpus ſummum. 75.c.2.b

THEOLOGIA.

THeologia noſtra per ſe ineuidens. 423.c.2.e
Vnde repugnet Theologiam beatorum manere in Patria. ibid.c
Infundendam à Deo beatis Theologiam euidentem. ibid.d

TERMINVS.

ANima ſeparata habet terminum intrinſecum magnitudinis.
Nullus eſt animæ ſeparatæ magnitudinis terminus verſus minimum in loco, 446.d

VERBVM.

VErbum multipliciter. 335.c.2.e
Verbum corporis & cordis. 336.a
Verbum per intellectionem non produci qui putent. 334.c.2.a
Quod neceſſario ſit dandum. 336.c.2.b
Præſentia obiecti productionem verbi non impedit. ibid.d
Non producitur verbum, vt in eo tanquam in imagine producatur obiectum. 337.a
Per quam actionem producatur. ibid.b
Verbum eſt qualitas. 338.c
Ad rationẽ verbi quinq; pertinẽtia. 337.c.2.d
Verbum ſæpe intellectio appellatur. 341.e
Verbum eſt propter intellectionem. 339.b
Verbum non diſtinguitur realiter ab intellectione, maximè verò ab obiecto. 341.a
Verbum exprimunt Angeli cùm ſe intelligunt. 338.c.2.d
Verbum non gignitur per intelligere diuinum eſſentiale. ibid.c
Quæ ratio ſuadeat dandum eſſe verbum expreſſum diuinæ eſſentiæ. ibid.e
Beati verbum exprimentes non feruntur in Deum immediatè. 339.a
Quo pacto ſpecies intelligibiles & verbum diſtinguantur. 341.c.2.b

VERITAS.

IN prima, & ſecunda operatione intellectus datur veritas per ſe. 320
Veritas non datur in compoſitione, & diuiſione phantaſiæ. 328

VIDEO.

CVr non videatur aër & ſupremus ignis. 154.a
An ſe viderit in aëre Antipheron. 171.c.2.a
Cur videatur nebula remota, non proxima. 164.c.2.b
Cur quo res grandiores, eo è remotiori loco videantur. 163.e
Non videri aquam ſub terra abſque aliquo lumine. 173.c.2.b

VIOLENTVM.

VIolentum quid. 411.c.2.d

VISILIS.

VIſilis ſpecies quomodo fundatur. 163.c
Qualibet pars ſpeciei viſilis totum obiectum repreſentat. 164.c
Qualibet obiecti pars producit ſui ſpeciem viſilem in qualibet medij parte. 163.c.2.b

VISIO.

VIſio fit in cryſtalloide. 168.c.2.c
Non fit viſio in congreſſu nerui optici. ibid.a
Viſionem non fieri in humore cryſtallino qui putent. 167.c.2.d
Quomodo fiat viſio. 168.c.459.c.2.d
Viſio fit receptis ſpeciebus. 162.c.2.a
Viſionem fieri extra mittendo radios qui putent. 161.c.2.c
Ad viſionem requiritur lumen ratione medij, & obiecti. 160.c.2.c 459.d
Viſio impropriè dicitur colorata. 259.c.2.c
Viſio beata non inducit abſtractionem à ſenſibus in corpore glorioſo. 352.b

VISVS.

VIſus cæteris ſenſibus excellentior. 149
Viſus obiectum. ibid.
Quomodo viſus tenebras percipiat.
Viſui cur colores quidam officiant. 156.c.2.b

VITA.

VIta duplex. 41
E quatuor vitalium operationum generibus quadruplex vitæ gradus colligitur. 90

VIVENS.

COrpus viuens complectitur materiam, & formam. 42
Quæ propria in viuentium operationibus deſunt Angelis aſſumentibus corpora. 55
Nullum viuens eſt ſine calore. 119
Potentia nutritiua eſt qua viuens vt viuens conſeruatur. 119
Non materia, ſed forma viuentia terminat. 116
Quatuor viuentium genera ex quatuor viuendi modis. 103.c.2.a
Cur ex appetendi vi non habeatur vnum viuentium genus. ibid.d
Cur non aliud ex potentia generandi è ſemine. ibid.e

VIVO.

VIuere ab anima vegetatiua primo eſt. 112.
Duobus viuere dicimur, vt materia & forma. 93
Vt aliquid dicatur viuere, ſatis eſt è quatuor operationibus vitalibus vnam exercere. 90

VNIO.

VNio animæ cum corpore triplex. 76.c
Vnio eſt modus ſubſtantialis, & ſpecialis animæ. 408.c
Vnio & ſeparatio opponuntur priuatiuè. ib.a
Cur anima non vniatur per accidens corpori. 76.d
An anima ſeparata ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit. 412.c.2.d
Vnio animæ ad corpus omnino illi naturalis. 447.c.2.b
Sat eſt vnio localis vt anima ſe, & externa corpora moueat. 444.c.2.d
Nomine vnionis indicatur etiam relatio. 408.c 2.a
Quid boni accedat ex animæ vnione ad corpus. 414.a
Falſa opinio de animarum vnione. 412.c.2.d
Anima in vnione non h[illegible] effectiuum. 411.c.2.d

VNIVERSALE.

VNniuerſale ſeparatum nihil eſt.
Diſcrimen inter vniuerſale, & ſingulare. 285
Quæ potentia rem vniuerſalem, quæ ſingularem percipiat. ibid.

VOLVNTAS.

VOluntas tribus modis mouet appetitum. 372.a
Voluntas potentias mouet. ibid.e
Quæ potentiæ à voluntatis imperio exemptæ. ibid.c.2.a
Qui putarunt voluntatem æquè nobilem eſſe ac intellectum. 375.e
Voluntate nobilior intellectus. 376.c.2.b
Voluntas realiter differt ab intellectu. 378.c
Membra voluntati politicè obediunt. 384.c.2.a
Non requiritur iudicium practicum vt operetur voluntas. 380.e
Nec ſpeculatiuum, ex ſententia multorum. ibid.c.2.a

Voluntatis libertas circa obiectum, quod non eſt ſummum bonum clarè viſum. 371.c.2.b
Ad voluntatis libertatē non requiritur quòd ipſa cognoſcat. 379.e
Voluntatis habitus quomodo cognoſcat intellectus. ibidem
Voluntatis actiones ſimpliciter liberæ. 371.c.2 a

VOX.

Vox ſonus eſt reſpirantis animalis. 180
Vocis definitio. 186.c.2.e
Vocis cauſa multiplex. 187.c.2.c
Ad vocem maximè confert lingua, & gurgulio. 186.d
Vocis regimen primi dentes tenent. 186.c.2.c
Vox omnis affectum ſignificat naturaliter. 187.c.2.d
Quæ animantia vocis expertia. 187.a
Vocis inſtrumenta quinque. 183.c.2.d
Beati in cœlo edunt vocem. ibid.a
Vnde numeroſa vocum repercuſſio. 183.a
Animalia quæ non reſpirant, vocem non edunt. 179
Cur trepidantium iratorúmque vox tremula. 464.e
Cur item ſenum
Rationis expertia affectus voce exprimunt. 187.c.2.b
Vnde exiſtat balbuties & quibus ea accidat. 186.c.2.a

LAVS DEO.

Digitized by Google

[redacted] [redacted]
Carmel. Diſcal. Romę.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google